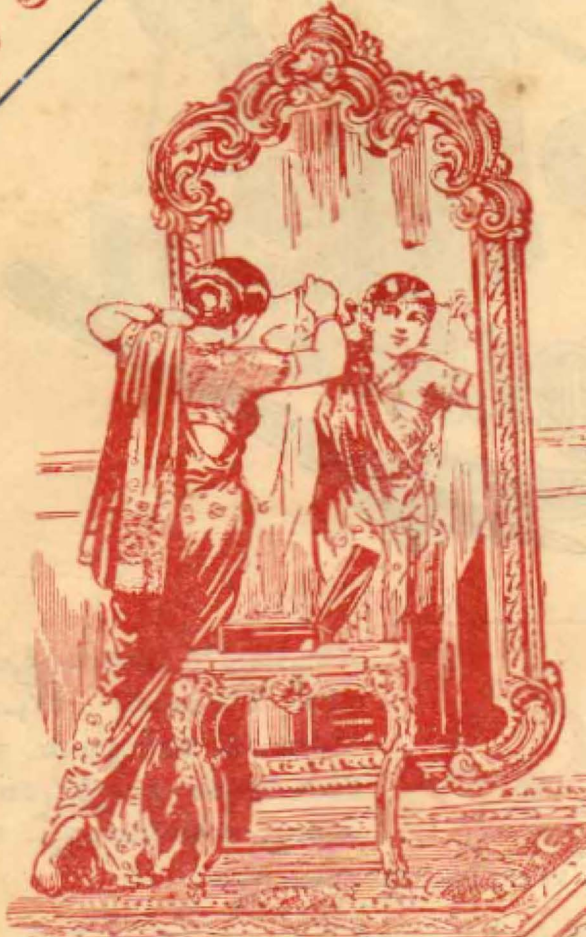

లోధ్ర

గర్భాశయరోగ నివారిణి. స్త్రీలఋతుస్రావ దోషములను చక్కబఱచి, దేహమునకు ఆరోగ్యమును కాంతిని కలుగజేయును. సర్వాభీష్టప్రదాయిని యనిన్ని, కామధేనువనిన్ని, కొంగు బంగారమనిన్ని వాడినవారు పలువిధముల స్తుతించుచున్నారు.

వెల 12 ఔన్సుల బుడ్డి రు. 3-0-0. 6 ఔన్సుల బుడ్డి రు. 1-10-0.

అన్ని మందులషాపులలో దొరకును.

కేసరీ కుటీరం,

ఆయుర్వేద ఔషధశాల, ఎగ్మూరు, మదరాసు.

ఆంధ్రపత్రిక

ఇరువదవ సంవత్సరాది సంచిక

౧౯౨౯–౧౯౩౦

శుక్ల సంవత్సరము

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు, కాకినాడ
TELUGU ACADEMY, COCANADA

ఆంధ్ర విద్వన్మహాజనులచే వ్రాయఁబడిన

రాజకీయ సారస్వత చారిత్రక సాంఘికాది

విషయిక వ్యాసములును, దేశభక్తుల చిత్రములును గలవు

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున ముద్రితము; ఆంధ్రపత్రికాధిపతిచేఁ బ్రకటితము

6-7, తంబుశెట్టి వీధి, జార్జిటవును, మద్రాసు

1929-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల 10-వ తేది

PRINTED AND PUBLISHED BY
K. NAGESWARA RAO, PROPRIETOR, ANDHRA PATRIKA PRESS,
6 & 7, Thambu Chetty Street, George Town, Madras.

ది మైసూరు అగ్రికలుచరల్ డెరిఫారం కంపెనీ లిమిటెడ్

లైఫ్ స్టాకు కాంపెన్‌సేషను బ్యూరోతో కలిసియున్నది

స్థాపితము 1924

ప్రధానకార్యాలయము:—బసవనగుడి, బెంగుళూరు

వ్యవసాయదారులకు, జంతువులుగలవారికిని ప్రత్యేకసౌకర్యముకలదు. దీని విశేషమైన లక్షణము లేవనగా.

లైఫ్‌స్టాకు రిజిష్ట్రేషను వడ్డి తక్కువ
" సర్టిఫికేటు హోల్డరులకు సులభమగు ఇన్‌స్టాల్‌మెంటు పద్ధతిని అప్పులుతీయుటకు హక్కు గలదు.
" సర్టిఫికేటులు నాన్‌ఫార్ ఫెయిటబుల్
" హక్కులు త్వరగ స్థిరపరచబడును

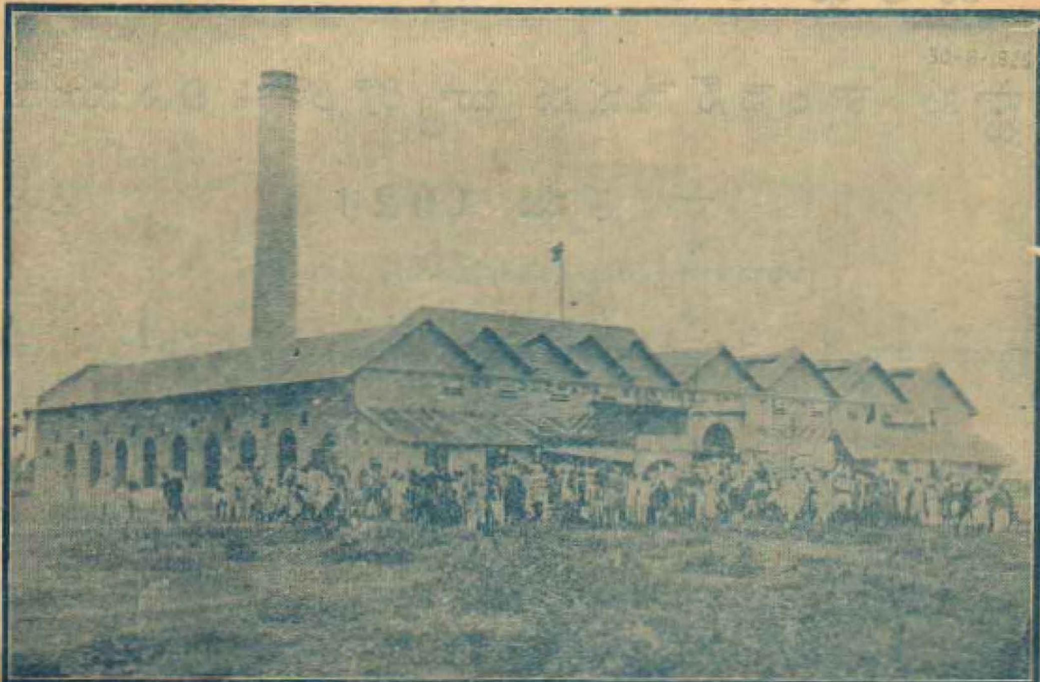
కావలెను:—హిందూదేశమందు ప్రతిచోటను, బర్మా, సిలోనులందును అర్గనైజింగు ఇన్‌స్పెక్టరులు, సూపర్‌వైజరులు, సబ్ ఏజంట్లు కావలెను.

పద్ధతులు:—జీతముగాని, కమీషనుగాని, లేక రెండునుగాని ఇవ్వబడును.

ఇతర వివరములకు:—మానేజింగు డైరెక్టరుకుగాని, యీక్రింద నుదహరించిన బ్రాంచీల అర్గనైజింగు ఇన్‌స్పెక్టరులకుగాని వ్రాయవలెను.

అమలాపురం	ఖుల్నా	నెల్లూరు
బరంపురం	కొప్పా	నౌగాంగు
కల్లికోట	కొట్టాయం	పుదుచ్చేరి
కోయంబత్తూరు	మచిలీపట్నం	రాణీపేట
గౌహతి	మధుర	సేలం
జోర్‌హాట్	నంద్యాల	తిరుచనాపల్లి
		విజయనగరం

దీ బెజవాడ స్పిన్నింగు అండ్ వీవింగ్ మిల్స్ లిమిటెడ్, బెజవాడ.

ధర తక్కువ ! దేశీయము !! మన్నిక ఎక్కువ!!!

రిజిష్టర్డు ఆఫీసు:—మెయిను కెనాలురోడ్డు, బెజవాడ.

మిల్లుకట్టడములు:—కృష్ణా కెనాలుకు సమీపమున.

నియమించబడిన మూలధనము:—రు. 20·00·000.

వాటా 1-కి రు. 20 చొప్పున 1·00·000 వాటాలు.

(31-3-1929) చందా మూలధనము:—రు. 2,98140-0-0.

(31-3-1929) వసూలుఅయిన మూలధనము:—రు. 272545-0-0.

ప్రస్తుత కాలస్థితిలో విదేశవస్త్రములను కొనుటకంటె స్వదేశమిల్లుల బట్టలనే కట్టవలెననని దేశీయ నాయకుల యొక్క ముఖ్యోద్దేశము అయినది. సర్వసామాన్యమగు అందుబాటులో వుండి అనుదినము వాడుకకనుకూలమగు వస్త్రములన్నియు నాణ్యమైన దేశీయ నూలుతో తయారుకాబడు ధోవతులు, సెల్లా, జాకీనీలు, తువాళ్లు, పక్కదుప్పట్లు, చారలషర్టింగులు, చీరెలు మొదలయినవి విరివిగా అన్నిచోట్లను ప్రత్యేకము ఆంధ్రదేశమందంతటను అమ్మకమగుచున్నవి. ఆంధ్రులందరు యీ మిల్లుబట్టలనే వాడుకలందులకు కోరుచున్నాము.

వలయువారికి ధరలపట్టీ పంపబడును. విరివిగా షేర్లుకొని యీసంస్థను వృద్ధిచేయుట, మనదేశీయులకు ముఖ్యముగా ఆంధ్రులకు విధియైయున్నది. వివరములు తెలిసికొనుటకు వ్రాయుడు:—

గూడూరి లక్ష్మణరావు బి. ఏ., మేనేజింగ్ ఏజంట్ అండ్ డైరక్టర్, బెజవాడ.

విషయానుక్రమణిక

శ్రీ

చిత్రానుక్రమణిక

త = 'ఈ అక్షరమునకు ముందున్న సంఖ్యగల పుటకు తరువాత' అని తెలిసికొనునది.

త్రివర్ణ చిత్రములు:—గోదావరి సీలాటి రేవు, చిత్రకారుఁడు, శరత్తు, శ్రీకృష్ణలీల, నాగరాజు, ఏనుగులపోరాటము.

ఏకవర్ణ చిత్రములు:—అమరావతి స్తూపచిత్రములు ౧, ౨-౩, ౪-౫, ౬-౭, ౮-౯, ౧౦-౧౧, ౧౨-౧౩, ౧౪-౧౫, ౧౬ చిత్రములు వరుసగా ౩౪-౪౨-౪౪ ఈ, ౩౧౪, ౩౨౨, ౩౩౦, ౩౩౪ పుటలకు తరువాత కలవు.

వ్యంగచిత్రములు:—పెంటకుప్ప; ఈ కాలపు కల్పవృక్షము; ౬-౭, వధూవరులు; ౭౩, అసమానసాంగత్యము; ౭౭, ఉపన్యాసధోరణి క్రమముగా పుటలలో కలవు. ౮౨.

అజంతాచిత్రములు:— ౧—౮, వరుసగా ౯౩, ౯౮, ౧౦౭, ౧౪౫, ౧౫౪, ౧౬౦ పుటలలో కలవు.

శ్రీపండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారున్ను, శ్రీమహాత్మాగాంధీగారు, శ్రీపండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూగారు, శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారు; ౫=త

శ్రీ జె. యం. సేనుగుప్తాగారు, శ్రీ వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు, శ్రీయం.ఆర్. జయకరుగారు, శ్రీ డా. జి. వి. దేశముఖుగారు, శ్రీ సర్ పురుషోత్తమదాస్ ఠాకూర్ దాసుగారు, శ్రీ కే. నటరాజన్ గారు, డాక్టరుయం.ఏ. అన్సారిగారు, కే.యఫ్. నారిమన్, ౭౨త

శ్రీజయపురం మహారాజాగారు, కీ. శే. ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు; కీ. శే. పంజాబుకేసరి లాలా లజపతిరాయిగారు; కీ. శే. సర్ పానుగల్లు రాజాగారు. ౭౨౬

శ్రీఉప్పల సత్యనారాయణగారు, శ్రీఅంగర వెంకటాచార్యులు గారు; శ్రీ దొంతంశెట్టినాగేశ్వరరావు గారు; శ్రీ ఏనుగు తమ్మిరాజుగారు; శ్రీ వడ్డపాటి నిరంజనశాస్త్రిగారు; కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు; శ్రీమత్పరమహంస జి. యస్.బి. సరస్వతీ స్వాములవారు; శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు; శ్రీ దంతులూరు శ్రీరామచంద్రరాజు గారు; శ్రీ కొడిమెల కొండయ్యగారు; ఆకారపు రాజమ్మగారు. ౮౦త

నాలవ భారతీయ వేదాంతమహాసభ; శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారి రాక; కాశీ ఈతపందెములో గెలిచినవారు; ఆదిమాంధ్ర బాలుర పాఠశాల-బందరు; ఆంధ్ర స్నాతకులకు విందు-చెన్నపురి; ఆదిమాంధ్ర ఉద్ధరణ సంఘము - నెల్లూరు.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు-పట్టప్రదానసభ; శ్రీమతి ఆర్యసతిగారికి స్వాగతము; రె॥ ఏ. బి. జాన్‌స్టనుగారు; జగ

ద్గురు ప్రతికృతిని బహిరంగపరచిన వైదికబృందము; యం. యస్.యం.ఆర్.ఉద్యోగీయుల ౪వ సమావేశము.౯౬-త్ర

డాక్టరు అన్సారీగారికి స్వాగతము; లజపతిరాయిగారి స్మారకదినము; గా. పటేలుగారికి స్వాగతము. షణ్ముఖం చెట్టిగారికి సన్మానము - చెన్నపురి; కెల్లాగు సంధిపత్రమున సంతకములుచేయుట - ప్యారిస్; ౧౦౪-త్ర

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమ పట్టభద్రలు; 3వ ఆంధ్రరాష్ట్రీ స్త్రీవిద్యావిషయసంస్కరణ సభ-కాకినాడ; స్త్రీలసభ - స్త్రీవిశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చిన కార్వేగారి ఉపన్యాసము; అన్నపూర్ణాదేవి బాలికా పాఠశాల-ఏలూరు; చెన్నపురి శారదాసమాజ వర్ష వర్ధంతి; స్త్రీలు, జాతీయారోగ్యవారము-చెన్నపురి; శ్రీమతి రామానుజులుసతి; బెజవాడ ఆరోగ్య ప్రదర్శన స్త్రీశాఖ.

శ్రీఎ.నారాయణరావుగారు; కోమలంకన్యగారు;నాటకములందు పాల్గొనుచున్న స్త్రీలు; కే.ఆర్.శ్రీరాజరత్నంగారు; శ్రీ టి. వెంకటరంగయ్య నాయుడుగారు. ౧౧౨-త్ర

శ్రీమతి ఈ జార్జికన్యగారు; శ్రీమతి యల్. కృష్ణాబాయిగారు; శ్రీమతి యల్. శ్రీనివాసగ్ సతిగారు; శ్రీమతి కమలాబాయి కృష్ణాబాయి సోదరీమణులు; శ్రీమతి శారదాబాయి కన్యగారు; శ్రీమతి శివరావు సతిగారు; శ్రీమతి మార్జొరి విలియమ్స్ సతిగారు; శ్రీమతి ఏ. సి. దేవకీకన్యగారు.

పూనా సేవాసదనము-చెన్నపురిశాఖ; సర్ కె.వి. రెడ్డినాయుడుగారికి విందు; రాజా రామమోహన రాయ వర్ధంతి; చెన్నపురిలో తిరువాంకూరు మహారాజుగారు; ఏలూరు అన్నవస్త్రదాన సమాజపు నాల్గవ వర్షవర్ధంతి; సీసీమాకమిటీ అధ్యక్షునకు విందు; దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారముకొరకయిన సభ - చెన్నపురి. ౧౨౦-త్ర

చెన్నపురి హిందూయువతీ శరణాలయ వార్షికోత్సవము; శ్రీమతి బ్రిజలాల్ నెహ్రూ సతిగారికి చెన్నపురి స్త్రీలసన్మానము; శ్రీ సర్ హరిసింగ్ గౌరు గారు, స్త్రీసంఘ ప్రతినిధులు - చెన్నపురి.

భారతమహిళామండలి - బెజవాడ; అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా. ౧౫౨-త్ర

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీశాఖా భాద్రోత్సవ సమావేశము; మద్యపాన నిషేధ ప్రచారమునకైన స్త్రీల సమావేశము - చెన్నపురి; శ్రీ మోరోపంతు జోషీ గారికి మదరాసు లీగు వారి విందు.

చెన్నపురి క్రైస్తవ యువతీసంఘపు వినోదప్రదర్శనమునపాల్గొన్న వారు; సేవాసదనసంఘసభ్యలు. ౧౬౮-త్ర

శ్రీ మా. రాఘవదాసు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిగార్లు; శ్రీ బాకురుపంతా వేంకటరమణమూర్తి గారు; డా॥ కే. యస్. మూర్తిగారు; డా॥ యస్. కేశవాచార్యులుగారు; శ్రీ పరుచూరు సుందరవరదులు గారు; శ్రీ వి. గోవిందరావు గారు; చోరగుడి వెంకట్రామయ్య గారు; శ్రీ పెండెం వెంకట్రాయులు గారు.

శ్రీరామ సేవాదళోద్యమము - నిజాంరాష్ట్రము; శ్రీ వనమాల నారాయణదాసు గారు; శ్రీదావత్ జనార్దనస్వామి గారు. ౧౭౬-త్ర

తీయని తలపులు;విచారార్ణవివిరామము౧౮౭-త్ర

పెన్నదాటుట;వలపు కమ్మ ౧౯౨-త్ర

అదిక్షత్రియ మహాజన సభ - బెంగుళూరు; శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణ గారు; శ్రీ తంగలరామారావు గారు; శ్రీ నాగుల కొండవెంకటాచలంగారు; శ్రీ శేషాక వెంకటరత్నం గారు; శ్రీకందాడై భాష్యాచార్యులు గారు; శ్రీ పెండెం అప్పలస్వామి గారు.

శ్రీ ముల్లెన్ కన్యగారు; శ్రీ కమలా విూనను కన్యగారు; క్యాంప్ బెల్ హారిస్‌సతిగారు; భారతమహిళా సమాజము, అబలాజన పఠనమందిరము - గుంటూరు; ఆర్. యస్. క్రిష్ణస్వామి అయ్యరుగారి సతి బాలమ్మగారికి వీడ్కోలు విందు. ౨౦౦-త్ర

డబ్ల్యు. హెచ్. లూయీ థియోబాల్డుసతిగారు; స్త్రీల ఇండియాసంఘము, నూతనభవన గృహప్రవేశము, చెన్నపురి; జ్యోతిర్మయీ గంగూలీ కన్యగారు యమ్.ఏ; శ్రీమతి డాహ్మార్క్ కన్యగారు, రంగూన్ జడ్జి; సి. యస్. వల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య గారు; చార్లెటీ సంజీవరావు సతిగారు; వి. కమలాబాయి కన్యగారు; ఆర్. శాంభవి బాయిగారు బి. యే; శ్రీమతి దిగుమర్తి జానకిబాయమ్మ గారు; శ్రీమతి అన్నా ఈపెన్‌సతి గారు; శ్రీ రాముని సతిగారు; శ్రీమతి కల్యాణికుట్టి అమ్మగారు; శ్రీమతి యలమంచిలి బసవమ్మ గారు; మహిళా మహాసభ, మదరాసు; శ్రీమతి అమృతమ్మాళ్ గారు.

శ్రీ పి. గోపాలస్వామి నాయుడుగారు; శ్రీ పామినేని వెంకటసూర్యనారాయణరావునాయుడు గారు; శ్రీ కోటా జయరామనాయుడు గారు; శ్రీ కేశవదేవ జ్ఞానిదంపతులు; శ్రీ కలిదిండి గంగరాజుగారు; శ్రీ పళ్లె వెంకట

హనుమంతరావు గారు; శ్రీ కొడాలి ఉమామహేశ్వరరావు చౌదరిగారు; శ్రీ కోనాడ వీరయ్య నాయడు గారు. ౨౦౮-త్ర

౪౩ వ అఖిలభారతజాతీయమహాసభ-కలకత్తా: శ్రీనివాస అయ్యంగారు, రాజేంద్రప్రసాదు మున్నగువారు మహాసభకు పోవుట; మహాసభా మంటపము నెదుట జాతీయపతాకము; శ్రీ డా. బెసెంటు, సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగార్లు సభకు పోవుట; శ్రీ మోతీలాలునెహ్రూ జాతీయపతాకమునకు గౌరవము జూపుట; అధ్యక్షుడు, మహాత్ముడు మొదలగువారు సభకుపోవుట; పండిత మాలవ్యాదులు విషయనిర్ణయ సభకు పోవుట; శ్రీ సుభాషచంద్రబోసుగారు, స్వచ్ఛందసేవాదళ నాయకులు; అధ్యక్షులు, వసంతాదేవి, సేనుగుప్తాగార్లు మహాసభకుపోవుట; రాటమును ప్రదర్శించుట; మహాసభామంటపము-వస్త్రప్రదర్శనశాల;సభామంటపసింహద్వారము.

హిందీపాఠశాల, గండిగుంట; శ్రీమహారాజావారి సంస్కృతకళాశాల, విజయనగరము; శ్రీరామ బాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమహేంద్రవరము. ౨౨౪-త్ర

శ్రీ కళ్యాణరాములు, భద్రాచలము; శ్రీ రామచంద్రపట్టాభిషేకము, భద్రాచలము; శ్రీ సీతారామాలయము, పెదపారుపూడి; దేవాలయవీధి, భద్రాచలము; పడవలరేవు, భద్రాచలము.

హిందీకుటీరవార్షికోత్సవము, కాకినాడ; శ్రీ రామరాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము. ౨౩౨-త్ర

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు-చిత్రములు ౨.

శ్రీ పొత్తూరి కృష్ణంరాజ, రామరాజ, నరసింహరాజ యోగీంద్రులు, ప్రకృతితత్త్వ పరిశోధకులు, హఠయోగాశ్రమము, ఏనుగువానిలంక, నరసాపురము;ఆంధ్ర జన హితకారిణీసంఘము, కొప్పెడుపురము; కపటవేదాంత నాటకము, హస్తమస్తక సంయోగము. ౨౪౦-త్ర

శ్రీ యమ్. అనంతనారాయణగారు ఐ.సి.యస్; శ్రీ తాడేపల్లి శంకరశాస్త్రి గారు ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ పి. బి. చౌదరిగారు; శ్రీ పి. రామస్వామి గారు, మదరాసు; శ్రీ యమ్. శేషాద్రిగారు;శ్రీ యమ్.ఆర్. గురుస్వామి మొదలియారుగారు; డా. భరతర్ యమ్. కుమరప్పగారు; శ్రీ ఎ. శివరామర్ గారు; శ్రీ పి.పాయ్, గారు ఐ.సి.యస్; శ్రీ వి. సి. హెచ్. జాన్ గారు; శ్రీ వైదేహికన్యగారు; డా. కె. ఆర్. రావుగారు యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి; శ్రీ యస్. జి. రంగరామానుజం గారు; శ్రీ పి. గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు; శ్రీ వి. యస్. రంగస్వామిగారు యమ్. ఏ; శ్రీ వాసిరెడ్డి వెంకయ్య చౌదరిగారు; డా. కే. వి. కృష్ణన్ గారు; శ్రీ వి. యస్. గురుస్వామిగారు; శ్రీ రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు; శ్రీ యస్. వై. కృష్ణస్వామిగారు; శ్రీ యమ్. కరంతుల్లాగారు.

(మదరాసు ఆరోగ్యవారము, శిశు ప్రదర్శనము-బహుమతులు పొందినశిశువులు) టెరెసా మాన్యుఅల్; మరకతవల్లి; అబూబాచ్చా-బాలుడు; (పేద శిశువుల ప్రథమ బహుమానము పొందినవాడు); డల్సీ హాంటర్; ధవలక్ష్మి. ౨౪౮-త్ర

శ్రీబులుసు సాంబమూర్తిగారు; శ్రీ అకీర్ అనంతాచారియార్ గారు; శ్రీ నైనియప్ప పిళ్లెగారు-చిదబంరం; శ్రీ కడపేరి జమదగ్ని నాయకర్ గారు; శ్రీ కె. వి. శ్రీనివాసభారతిగారు; శ్రీ యమ్. యస్. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు; శ్రీ గుడియాతం స్వామినాథ మొదలియార్ గారు; శ్రీ జె. యస్. కన్నప్పర్ గారు - ద్రవిడనుపత్రికసంపాదకులు; శ్రీ వాలాజాసుందరవరదన్ గారు.

ఆంధ్ర హోమియోపతిక్ మెడికల్ కాలేజి-కాకినాడ లంక రామారావుగారు,ప్రిన్సిపాల్; శ్రీ కలిమిరెడ్డిఅప్పలస్వామినాయుడుగారు;శ్రీకొమ్మూరి సంగమేశ్వరకవిగారు; శ్రీ యేకెళ్ల శ్రీరాములుచౌదరిగారు; శ్రీ ఎ.శ్రీనివాసయ్యగారు; శ్రీ రాజవైద్య డి. మూర్తిగారు; శ్రీ డా. నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు; శ్రీ తేజోమూర్తుల శివరామయ్యగారు; శ్రీ నరిదే వీరభద్రుడుగారు; శ్రీ మిట్టదొడ్డిరాజానరసింగరావు గారు; శ్రీయద్దనపూడి వెంకటరత్నంగారు; శ్రీ వెంకటమాచిరెడ్డి స్వామిరెడ్డిగారు; శ్రీ కాశీ రామమూర్తిగారు; శ్రీకోవెలమూడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరిగారు; శ్రీ కొచ్చెర్లకోట కామేశ్వరరావు గారు; ఇండియన్ బ్యాంక్ లిమిటెడ్, గుంటూరు. ౨౫౬-త్ర

శ్రీ బదరీశ పంచాయతనము; గునుపూడి భీమవరం రథోత్సవము; మదరాసు కందస్వామి దేవాలయమునందు పుష్పములతోను దవనముతోను తయారుచేయబడిన నెమలియు ఛత్రములును; అణ్ణామలై శెట్టిగారు - కందస్వామి దేవాలయ ధర్మకర్త; కందస్వామి పురుషమృగవాహనము; శ్రీ వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పదక్షేత్రము; కేదారపంచాయతనము.

శ్రీ శాంతి ఆశ్రమము పెద్దవృక్షముక్రింద సమావేశము లగుట; శ్రీ శాంతి ఆశ్రమ గ్రంథాలయమును, ప్రార్థనాలయమును; నాగరత్నం అయ్యర్ - గిండి ఇంజనీరింగ్ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్; సి. సత్యనారాయణ నాయుడు గారు; కె. నరసింహారావు గారు, కె. పైడిశెట్టి గారు; పొట్నూరు స్వామిబాబుగారు; దొడ్డిపట్ల సర్వేశ్వరరావు గారు కీ. శే; కళాశాలపఠనాలయము, ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు; విద్యార్థుల భోజన గృహము; పి. బి. లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు కీ. శే. మాధవయ్య గారి కుమారిత; ఇ. కేథర్ వుడ్ కనన్స్. ౨౬౨-త్ర

శ్రీ డా. తేజ్ బహద్దూర్ గారు; శ్రీ యమ్. కె. మునుస్వామి అయ్యరుగారు; ప్రొఫెసరు గోగినేని రంగనాయకులు గారు; ప్రొఫెసర్ కె. రామపెసారోటి గారు; రా. సా. డా. టి. యస్. తిరుమూర్తిగారు; శ్రీహిల్టన్ బ్రౌనుగారు; ది. బ. జె. వెంకటనారాయణనాయుడుగారు లెఫ్టినెంట్ కర్నల్ ఇ. డబ్ల్యు. సి. బ్రాడ్ ఫీల్డుగారు; శ్రీ రామచంద్రభట్టుగారు; శ్రీ యస్. రాధాకృష్ణన్ గారికి కలకత్తాయందు వీడ్కోలు సన్మానము; శ్రీ పి. వెంకటరమణరావు గారు.

శ్రీ ప్రొఫెసర్ సోమరుఫీల్డుగారు; శ్రీ డి. పి. రాయిచౌదరి గారు, ఉపాధ్యక్షులు, మద్రాసు చిత్రకళాశాల; శ్రీ ప్రొఫెసరు యస్. వి. విశ్వనాథ, యం ఏ.; శ్రీ దేశోద్ధారకసంఘ పఠనాలయము, తెనాలి; శ్రీ డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారు; శ్రీ ప్రొఫెసరు జే. యన్. ముఖర్జీగారు; శ్రీ కె. సి. మెహతా గారు; శ్రీ దివాన్ బహదర్ కె. సూర్యనారాయణ మూర్తి నాయుడుగారు; మీనాక్షి కాలేజి ఆంధ్రవిద్యార్థిసంఘము; ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపుకమ్మపట్టభద్రులు. ౨౭౦-త్ర

శ్రీ కుమారరాజాగారు, వెంకటగిరి; శ్రీ భాస్కర సేతుపతిగారు, రామనాథపురం రాజుగారు; పుదుక్కోట సూత్న మహారాజుగారు; శ్రీ రాజా సర్ రామవర్మ గారు జి. సి. ఐ. ఇ; శ్రీలక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు, టెక్కలి రాజాగారు; శ్రీ తిరువాంకూరు మహారాజుగారు స్వచ్ఛందభటుని వేషమున; శ్రీ పర్లాకిమిడి రాజుగారు.

శ్రీ చెరుకువాడ వేంకటనరసింహంగారు; శ్రీ రావిపాటి సత్యనారాయణ చౌదరిగారు; శ్రీ యర్రమిల్లి మంగయ్యపంతులుగారు; శ్రీ రా.బ. బి. మునిస్వామినాయుడు గారు యం.యల్.సి; శ్రీ సుంద్రవెంకయ్యగారు యం. యల్.సి. శ్రీ గానాల రామమూర్తిగారు; శ్రీజయపురం మహారాజావారు గోవను ప్రభువుగారి కిచ్చిన విందు, బెజవాడ. ౨౮౮-త్ర

మేజర్ కే. జి. పాండలేగారు; శ్రీ యస్. దొరస్వామి అయ్యర్ గారు; డా. శర్మానందగారు; కర్నల్ మెగాగారు, సి. ఐ. యి., ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ కే. చాంచీ గారు; శ్రీ కే. శ్రీనివాసయ్యంగారు; యస్. ఏ. అన్నామలై చెట్టిగారు-వారు చేయించిన చిన్న నూతనవాయు విమానము; శ్రీ కె. గోపాలయ్యంగారు; రావుసాహెబ్ యమ్. వెంకటప్పగారు; శ్రీ కె. యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు; ఖాన్ బహదూర్ బజులుల్లాసాహెబుగారు; డా. పి.సి. పిల్లెగారు; రెవ. డబ్ల్యు. యస్. ఉర్క్-హార్ట్ గారు.

శ్రీ వీరేశలింగ వర్ధంతి, చిట్టవరము; శ్రీ రమేశ బాలభక్తభజన మందిరము, అంగలూరు; శ్రీదీవి దేశికాచార్యులుగారు; శ్రీ గౌతమీ వ్యాయామకళాశాల, రాజమండ్రి; బాలభటసంఘము, ఏలూరు. ౨౯౬-త్ర

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరవస్తు వెంకటచార్యులు అయ్యవారులు గారు.

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము,౯ ౨౮; శ్రీ కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులవారు; శ్రీ భద్రాద్రి రామాలయము, భద్రాచలము; శ్రీ గొట్టుపుళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు; శ్రీ పాడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులు గారు; శ్రీ మహాయోగి గోవిందస్వాముల వారు, (కీ. శే.); శ్రీ ఆర్. ఆర్. శాస్త్రి గారు. ౩౦౪-త్ర

శ్రీ రాజా మీర్జానల్లప రాజవేంకటపతి రాజు బహద్దరువారు ౩౦౬

శ్రీ డా. బలరామకృష్ణయ్యగారు, బౌద్ధవాఙ్మయ బ్రహ్మ; శ్రీ కొత్తపల్లి నరసింహంగారు; ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యసమ్మేళనము,విజయనగరము; శ్రీఉప్పలూరుగణపతిశాస్త్రిగారు;శ్రీ కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావుగారు.

విద్వాన్ మంకాల శ్రీపతిగారు; శ్రీ దల్లా లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు; శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నముగారు; శ్రీ పురికండా అప్పలస్వామిగారు; శ్రీ గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావు గారు; శ్రీ దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు;శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తి గారు. ౩౧౨-త్ర

శివాజి మహారాజు ౩౧౪

చిత్రముల వివరణము

అనంతనారాయణగారు, యమ్.:—కే. కే. మాధవయ్యగారి కుమారులు. వీరు లండనులో జరిగిన ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైరి.

అనంతాచారియార్, ఆకీర్:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెసుసంఘ కార్యదర్శి. ఉత్తర ఆర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిరి.

అన్న, వస్త్ర, వైద్య దానసమాజము-ఏలూరు:—వాల్గవ వార్షికోత్సవము సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాపటము. శ్రీ మోతే నారాయణ రావుగారిందు గలరు.

అప్పలస్వామిగారు, పురిపండా:—వీరు విశాఖపట్టణ మండలి కవితా సమితికి కార్యదర్శి. ఆధునిక కవికుమారులు, గ్రంథకర్తలు కూడను.

అప్పలస్వామిగారు, పెండెం:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము.

అప్పలస్వామి నాయుడుగారు, కలిమిరెడ్డి:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. ఆదివెలములు, కార్మిక నాయకులు, స్వసంఘాభివృద్ధికై పాటుపడువారు.

అమృతమ్మాళ్ గారు:—ఈమె చిదంబరము పురపాలక సంఘసభ్యురాలు. ప్రజాహితపరాయణ.

ఆంజనేయస్వామి భజనసంఘము, నాగిరెడ్డిపల్లె కదిరి తాలూకా:—శ్రీహనుమజ్జయంతి ఉత్సవము ౨౮-౧౨-౨౭ నాడు ఘనప్రదముగా జరుపబడెను. శారదా పుస్తక భాండాగారాధ్యక్షులు శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు నిందు పాల్గొనిరి.

ఆదిక్షత్రియ మహాజనసభ, బెంగుళూరు:— ఇది ఆదిక్షత్రియ పత్రికాసంపాదకులగు రాజవైద్య కోలా అప్పలనరసింహదేవుగారి అధ్యక్షతక్రింద బెంగుళూరున జరిగినది.

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు:—

(పదునాఱవ వార్షికోత్సవ సభ)

చి. ౧. ఈ ఉత్సవమునకు కాశీ కృష్ణమాచార్యులుగారు అధ్యక్షులు. ప్రకృత మీ విద్యాపీఠమునకు శ్రీ అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు అధ్యక్షులు. చి. ౨. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠ పఠశాలయము.

ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము:—ఈ ఛాయాచిత్రమున తత్పరిషత్ సభ్యులు కలరు. ఆంధ్రగీర్వాణసారస్వత చరిత్ర రచనము, సంస్కృతాంధ్ర పండిత చరితావళి రచనము, అముద్రితాంధ్రగీర్వాణ కావ్యనాటకాది ప్రచురణము మొదలగునవి యీ పరిషత్తువారి మహదాశయములు.

ఆంధ్రపట్టభద్రులకు సమ్మానము:—చెన్నపట్టణము పచ్చయప్పకాలేజునందు జరిగిన యీ సమ్మానమునకు గౌ. వేపా రామేశంగారధ్యక్షత వహించిరి. ఇందలి పటమునందు శ్రీ రామేశంగారు, కొండి రామమూర్తిగారు, టి. యస్. రాఘవయ్యగారు, వేమవరపు రామదాసుగారు, అల్లాడి కృష్ణస్వామి అయ్యగారు మొదలగు వారు కలరు.

ఆంధ్రజనహితకారిణీసంఘము, జమ్‌షెడ్‌పూర్:—ఇది ౧౯౨౪ సం॥ స్థాపింపబడినది. ఇది యచటి యాంధ్రసోదరుల విద్యాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్నది. దీనికిచేరి మంచి గ్రంథాలయమును, పఠనమందిరమును కలవు. ఇటీవల విజ్ఞానప్రచురణశాఖ నొకదానిని దీనికి జతపరచిరట. అప్పుడప్పుడు గొప్పవారి ఉపన్యాసము లిప్పించుచుందురట. ఇందలి చిత్రము దీని ద్వితీయ వార్షికోత్సవ సమయమున తీసినది.

ఈశ్వరప్పగారు, నిడమర్తి. డాక్టరు॥ బి. యే., యమ్. డి. పి. యఫ్. యమ్. హెచ్. సి.:—వీరు గంజాంజిల్లా శ్రీకాకుళమున నివసించు శైవబ్రాహ్మణులు. ఆదిలక్ష్మి వైద్యశాల యను నొక హోమోపతి వైద్యాలయము స్థాపించి బీదసాదలకు వైద్యముచేయుచున్నారు. వీరికి భాషాప్రవేశము కలదు. కవిత్వమునం దభిరుచి కలదు. చిత్రరచనయందును ప్రవేశము కలదట.

ఉమామహేశ్వరరావు చౌదరిగారు, కొడాలి:—వీరిది కృష్ణాజిల్లా, గన్నవరం తాలూకా, జువర్లపూడి. వీరిసంపదకు, ధర్మపరాయణతకు, వీరు 'బుద్ధపురాణము' కృతినందుటయే తార్కాణము.

ఉర్కుహార్ట్ గారు, రెవ., డబ్ల్యు. యస్. డి. లిట్.—వీరిని కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులుగా నియమించిరి.

కమలాబాయి కన్యగారు, వి.:—ఈమె దక్షిణదేశమందు సంక్షిప్తలేఖన మభ్యసించిన ప్రథమబాలామణి. ఈమె కాశ్మీరదేశమం దుద్యోగమును స్వీకరించినది.

కమలామీనన్ కన్యగారు బి. ఏ:— శాసన సభా సభ్యులగు పి. గోపాలమీనన్‌గారి కుమారితె యీమె. బెజవాడయందు జరిగిన టెన్నిసు పందెములందు విజయమునంది సువర్ణ పతకమును బడసినది.

కరంతుల్లాగారు, యమ్:—చెన్నపురి పరిశ్రమశాఖాధికారియగు ఖాన్‌బహదూర్ బజలుల్లాసాహెబ్‌గారి కుమారులు వీరు.

వీరి తమ్ముడు ఐ. సి. యస్. ప్యాసయిరి. మహమ్మదీయయువకులలో వీరే యిట్టి దానికి ప్రథములు.

కళ్యాణికుట్టి అమ్మగారు:—ఈ కన్య బి. యే. (ఆనర్సు) ప్రథమతరగతియందు ఉత్తీర్ణురాలయ్యెను. చరిత్ర, అర్థశాస్త్రములందు చెన్నపురి మేరీరాణి కళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసినది.

కామేశ్వరరావుగారు, కొచ్చెర్లకోట:—వీరు చెన్నపురమునందలి ఆంధ్రగీర్వాణ సాహితీ సమాజమునకు చెందినవారు.

కేథర్‌వుడ్ కన్య, ఇ:—కనడా దేశపు మల్లురాలు. హైజంప్ (ఎత్తున కెగురుట) యందు బహుమతులందినది. ఆస్ట్రేలియానందు పందెములు జరిగినవి.

కేశవదేవజ్ఞాని దంపతులు; ఆంధ్ర ఆర్యన్ మిషన్, గుంటూరు:—వీరు శ్రద్ధానందస్వాములవారి ప్రియశిష్యులు. కాంగ్రీ గురుకుల పట్టభద్రులు. గుంటూరు, బెజవాడ, బందరు ప్రాంతములందు శుద్ధిఉద్యమప్రచార మొనర్చి యితర మతములవారిని కొందరిని హిందూమతమున చేర్చిరి.

కోలాబునదీ జలపాతము:— ఈ జలపాతము జయపురమునకు ౮ మైళ్లదూరమునందున్నది. కోలాబునది ౩౦౦౦ అడుగుల యెత్తుగల పీఠభూమినుండి ౨౦౦౦ అడుగుల యెత్తునమున్న ప్రదేశమునకు దుముకుచున్న దృశ్యము. అచటినుండి జయపురమున కొక మైలు దూరమున నేలమట్టునకు దింపి యచట విద్యుచ్ఛక్తిని జనింపజేయు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి.

కోటయ్య చౌదరిగారు, పునుకొల్లు:—వీరు కృష్ణాజిల్లా పెదపారుపూడియందలి శ్రీసీతారామాలయమునకు చెందినవారు.

కోడిమెల కొండయ్యగారు:—వీరు ఇప్పటి దినములలో అతిథి అభ్యాగతులకు నిరాడంబరముగ పూజలొనర్చుటలోను, "ఈ పని నీవలన గావలె"నని అర్థించినవారి కోర్కె లీడేర్చుటలోను, దీన జనులఆర్తి బాపుటలోను, స్వచ్ఛందమైన జీవనమును ఆర్యసంప్రదాయానుసరణముగా నడపుటలోను కోడిమెల కొండయ్యగారు ప్రాచీనకాలపు ఆర్యులలో లెక్కింపదగియున్నారు.

కొండయ్యగారు ఉత్తమ తెలగాకులమున సత్ప్రవర్తనముచే పేరు తెచ్చిన కోనేటిరాయుడుగారి కుమారులు. వీరితల్లి శతవృద్ధ కోటమ్మగారు సజీవరై పుత్రసేవగొనుచు భగవద్ధ్యానాసక్తరై విరాజిల్లుచున్నది. కొండయ్యగారి వయస్సు 60 వత్సరములు. వీరి నివాసగ్రామము ఏలూరు. చిన్నతనమునుండియు పెద్దలయెడల భక్తి, హితులయెడ రక్తి, ఆడినమాటతప్పకుండుట, నమ్మినవారికి తలలోని నాల్కవలెనుండుటచే బహుజనులకు ప్రీతిపాత్రమై నేటికిని ఆరాధనీయుడై యలరుచున్నాడు.

గొప్పజమీందారుడు నొక ప్రభు వొకసారి ప్రసంగవశమున "కొండయ్యవంటి పరోపకారిని, ధైర్యసాహసములు గలవారిని తెలుచుగా జూడ"మని చెప్పెను.

అనేకులను స్వదేశప్రభుల నివాసమై యొప్పు నూజవీటిలో కొండయ్యగారు పాంథజనుల కొకధర్మసత్రమును గట్టించియున్నారు.

తెలగదొరలకు కొండయ్యగారియందు మిక్కిలి గౌరవము గలదు. చింతలపూడిలో నొక ధర్మసత్రమును గట్టించియున్నారు. ఆ యూరు నైజాము రాష్ట్రమునకు ముఖద్వార మనదగి దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది. ఉత్తరాదిలోని పేటీగ్రామ మనదగిన ప్రగడవరములో స్కూలు భవనమును గట్టి తాలూకాబోర్డు వారి కొసంగియున్నారు. ఆసీమను వేలకొలది బాలబాలికలు విద్యావంతులై ప్రవర్ధమానులగుచున్నారు. రహదారీయగు లింగపాలెమందు ఒకసత్రమును గట్టి ఆప్రతిష్ఠ సమయమున వృషభోత్సవము గావించియున్నారు.

ఎవరైన నొకసత్రము, ఒకతోట, ఒకబావి నేయించి తృప్తిపడుదురుగాని కొండయ్యగారి కీవిషయమున కాంక్ష దీరలేదు. మన్యముఖమనదగిన జంగారెడ్డిగూడెమున నొకసత్రమును, ఆసుపత్రిభవనమును గట్టించి బోర్డువారి కొసంగిరి. కైకలూరు స్కూలునకు నలయు సామగ్రినంతయు నుచితముగా నొసంగి విద్యార్థిజనముల ప్రీతికి పాత్రులై యొప్పిరి.

వ్యాపారము మాని, యథేచ్ఛముగా నింటగూర్చున్నను సుఖజీవనముగల కొండయ్యగారి నిపు డింట జూచుటయే సకృత్తు.

ఎప్పుడు విన్నను ఎవరికో యొకరి కుపకారము చేయుటకో, ఎవరో అతిథులకు ఆతిథ్య మొసంగుటకో, ఎక్కడనో సత్రము గట్టుటకై కలపకొనుటకో, కుటుంబయుజనాల ప్రార్థనముపై ఏ కోర్టులోనో యొవరికి స్థిరయా ఏలముకాకుండ జామీనుండుటకో, మర్యాదస్థుల మానము కాపాడుటకై పూచీకత్తు నిచ్చుటకో వెళ్లియున్నారనువార్తలే వినబడుచుండును. కొండయ్యగారిని ఏలూరు నివాసులని చెప్పుటగూడ సాహసమే. వృత్తిపన్ను నియ్యదగినంత కాలమైనను ఏలూరులో నుండుటలేదు.

ఏలూరులో తమ తల్లిగారి పేర నొకసత్రమును నిర్మించుటకై ప్రయత్నించుచున్నారని తెలియుచున్నది. కొండయ్యగారు కొండతేనె దెప్పించి యందఱ కిచ్చుచుందురు గాని తేనెకంటె వారితేనెపలుకు లెక్కువరుచికరముగా నుండును. దోషజాడగా సకృత్తుగా కొందరు పరోపకారపారీణు లిట్టివా రీకాలమునగూడ నుందురని కొండయ్యగారి నుదాహరణగా జూపుటకు భగవంతు డీతని నిర్మించెనా యనిపించును.

శ్రీ కొండయ్యగారికి శ్రీమదనంతకోటిలీలావిలాసుడగు భగవంతు డాయురారోగ్య సకలైశ్వర్యము లొసగూర్చి యింతోధిక నిరంతర ప్రజాసేవాపరునిగా నొనర్చుగాత!

కోమలం కన్య:— దక్షిణభారతదేశమున నీమెయే మొదటి సినీమా నటకురాలు కావచ్చును. 'మాటారుకారుల పిచ్చి' యను ఫిల్ము నందు పాల్గొనుచున్నది.

కృష్ణంరాజ, రామరాజ, నరసింహరాజ యోగీంద్రులు, పొత్తూరి:— వీరు ఆయుర్వేదసుధానిధి బిరుదాంచితులు. క్షత్రియులు. వీ రిపుడు యోగులై పడమటి గోదావరిజిల్లా, నరసాపురంతాలూకా, వీసుగువానిలంక యను గ్రామమున యోగాశ్రమమున నున్నారు. తత్త్వలక్షణ వాది గ్రంథములను రచించినారు. ప్రకృతితత్త్వపరిశోధకులు.

కృష్ణస్వామిగారు, యస్. వై:— వీరు యస్. కె. యజ్ఞనారాయణయ్యగారి కుమారులు. ఐ. సి. యస్ పరీక్షయందు నెగ్గినవారు.

కృష్ణాబాయి, యల్:— చెన్నపురి యువతిసంఘకార్యదర్శిని. ఆలహాబాదునందొక కళాశాలలో గృహశాస్త్రోపాధ్యాయినిగా నియమింపబడెను.

క్రిష్ణాబాయి కమలాబాయి సోదరీమణులు, రత్నాల:— కూర్చున్న యామె కృష్ణాబాయి బి. ఏ., యల్. టి. వీరు రత్నాల అప్పాయినాయుడు గారి పుత్రికలు. సంగీతము, చిత్రలేఖ యందు ప్రవేశము కలవారు. ప్రస్తుతము శాంతినికేతనమున నంద లాల్ బోసుగారివద్ద చిత్రకళావిద్యార్థినిగా విద్యనేర్చుకొనుచున్నారు.

కృష్ణన్‌గారు, కే.వి.,యమ్.బి.బి. యస్., డా॥:— వీరు గిండీయందున్న కింగ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్‌నకు సంబంధించినవారు. రాక్ ఫెల్లర్ విద్యార్థి. కొన్ని అమెరికా విద్యాలయములందు చదివి డి. పి. పరీక్షయందు ప్రథమస్థానమున నుత్తీర్ణులైరి. వీరు (ఎడింబరో) యమ్. ఆర్. సి. పి. పరీక్షకు పోవుచున్నారట.

గంగరాజుగారు, కలిదిండి:— వీరి నివాసము పడమటి గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెముతాలూకా శేకరము గ్రామము. కాంగ్రెసుపక్షమునకు చెందినవారు. ఆతాలూకాబోర్డుకు అధ్యక్షులు. సంపన్నులు. గ్రామసంస్కరణ ప్రారంభవిద్యాదులకు ప్రత్యేకము కృషి చేయువారు.

గంగాధరరావు నాయుడుగారు, మాదిరెడ్డి.కీ॥ శే:- వీరిది మచిలీపట్టణము. వీరు తహసీల్‌దారుగా పనిచేసి పింఛను పొందినవారు. 'సంగీత గోపీనందు' అను నాటకమును రచించినవారు.

గణపతిశాస్త్రిగారు, ఉప్పలూరు, కాకినాడ:— పూర్వోత్తర మీమాంసాశాస్త్రములందును, వ్యాకరణశాస్త్రమునందును చక్కని పాండిత్యముగలవారలు; శ్రౌతప్రయోగమునందు దిట్టలు. వేదాధ్యయనపరులు. విద్యారణ్యభాష్యసహితముగ వేదార్థము నుపన్యసింపగల దిట్టలు. కృష్ణాజిల్లా దివితాలూకా పెంపలదీవియందు 20-2-29 తేదియందు జరుపబడిన కృష్ణాగుంటూరు మండల బ్రాహ్మణ మహాజనసభకు అధ్యక్షులు.

గురుస్వామిగారు, వి. యస్:— వీరు మధురజిల్లాకు చెందినవారు, గణితశాస్త్రమున నపూర్వ ప్రతిభగలవారు. వర్గ,ఘన,వర్గమూల, ఘనమూలాది గణితముల నెంతటివానినైన నవలీలగ త్వరలో లెక్కించి చెప్పగలరు. పాపము, వీరికి మహాధికమువలన దృష్టి లోపించినదట.

గురుస్వామి మొదలియారుగారు, యమ్. ఆర్:— చెన్నపురి వైద్యకళాశాలయందు ఓష.ధీగుణ తత్త్వశాస్త్ర పండితులగు వీరు వైద్యమునందు తను పరిశోధనలనుగూర్చి తెలిసికొనుటకు విదేశములకు పంపబడిరి.

గోపాలయ్యంగారు, కె.:— వీరు 'హిందూ' పత్రికాధిపతులలో నొకరు. ఈమధ్య యీపత్రిక పంచాశద్వార్షికోత్సవము జరిగెను.

గోపాలస్వామినాయుడుగారు, పి:— వీరు పరంగిమలై యందు మణులవర్తకులు, నగలవర్తకులు.

గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు, పి:— వీరు కీ॥ శే॥ గుంటూరు వేంకట కృష్ణయ్యనాయుడుగారి కుమారులు. వీరిని ప్రభుత్వమువారు వేతనమిచ్చి హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ డెవలప్‌మెంటును గుఱించి అనుభవమును కలిగించుటకు గ్రేట్‌బ్రిటనుకు పంపించిరి.

గోవిందరావుగారు, వి:— వీరిది పాలకొల్లి. సురభి ఫేస్టు సంచారక నాటక కంపెనీ మేనేజరు, ప్రొప్రయిటరును.

గౌతమీ వ్యాయామ కళాశాల, రాజమన్డ్రి. వీరు పద్మశాలీయులు, పరోపకార పరాయణులు, గ్రంథకర్తలు.

చాందీగారు, కే:— వీరు మైసూరు విశ్వవిద్యాలయమున బ్రజేంద్రనాథ శీల్ గారి స్థానమున ఉపాధ్యాయులుగ నియమితులైరి.

చార్లొటీ సంజీవరావునతిగారు:— ఈమె విశాఖపట్టణపు జిల్లాబోర్డునకు సభ్యురాలు.

జనార్ధనస్వామిగారు, దావల్. వైద్యభూషణ:— వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. పద్మశాలిప్రముఖులు. వీరి కుటుంబము ఆయుర్వేద వైద్యమునకు పేరుకన్నది. వీరునక్కడ ఆయుర్వేద ఫార్మసీని స్థాపించిరి.

జయరామనాయుడుగారు, కోటా, మద్రాసు:— ఆయుర్వేదభూషణ శ్రీయుత డాక్టరు అనంట లక్ష్మీపతిగారిచే స్థాపింప

బడిన ఆంధ్రాయుర్వేదిక్ ఫార్మసి లిమిటెడ్ బ్రాడ్వే బ్రాంచియందు వీరు వైద్యులుగనున్నారు. ఎక్కు అమూల్యమైన ఔషధములను స్వంతముగ తయారుచేసి వీరిలపవిత్రముగాకూడ నొసగుచున్నారు. ఆర్థికగనులు, ఆర్థికము వీటియందు ప్రత్యేక పరిశోధనలు సలిపి వైద్యసంబంధమైన వ్యాసములను పత్రికలకు వ్రాయుచుందురు.

జమదగ్ని నాయకర్, కడపేరి:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీకి సంబంధించిన వీరును ఉత్తర ఆర్కాటున ఖైదు చేయబడిరి.

జయపురం మహారాజావారు గోపినాథ్ ప్రభువు గారికిచ్చిన విందు-బెజవాడ :—ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమునకు ప్రోఛాన్సలరుగ నియమింపబడిన జయపురము రాజావారు గవర్నరు గారికి విందిచ్చిన సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రము.

జాన్ స్టక్ గారు, రెవ॥ ఎ. బి. యమ్. ఏ:—మచిలీపట్టణము నోబిల్ కాలేజి ప్రిన్సిపాలగు వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపు సెనెటునందు సభ్యులైరి.

జానకిబాయమ్మగారు, దిగుమర్తి:—ఈమె విశాఖపట్టణజిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలు. గోషా ఆసుపత్రి విచ్చేయాస పత్రుల నియమిత ప్రేక్షకురాలు. సంఘసేవాపరాయణ.

జార్జికన్య, ఇ:—చెన్నరాజధానియందు యం. ఏ. పరీక్షయందు ప్రథమతరగతియందు ప్రథమురాలుగా నుత్తీర్ణయైనది. చెన్నపురి క్రిస్టియన్ కాలేజీయందు తత్వశాస్త్రవిద్యార్థిని.

జ్యోతిర్మయీ గంగూలీకన్యగారు, యమ్. ఏ:—రెండవ మదరాసు రాష్ట్రీయ అస్పృశ్యతా నివారణప్రచార మహాసభాధ్యక్షురాలు.

డాహ్మేకిన్ కన్య, బి. యే., బి. యల్:—ఈమె బర్మా హైకోర్టునందు జడ్జిగా నియమింపబడినది.

తిరుమూర్తిగారు, డా॥ టి., రా॥ సా॥ బి. యే. యమ్. బి. సి. యమ్., డి. టి. యమ్. హెచ్.(లండన్):—డాక్టర్. లక్ష్మణస్వామి మొదలియారు గారి స్థానమున మదరాసు మెడికల్ కౌన్సిలునకు సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. వీరు విశాఖపట్టణము మెడికల్ కాలేజియందు Pathology డిపార్టుమెంటు అధికారులు.

తిరువాంకూరు మహారాజావారు, చెన్నపురమున:—రాయపేటయందు తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిందుగలదు. శ్రీ కొల్లంగోడురాజావారు, జూనియరు మహారాణీవారు, తిరువాంకూరు రాజావారు మొదలగువా రిందు కలరు.

తిరువాంకూరు మహారాజుగారు:—వీరీ చిత్రమునందు బాలభట వేషమున నున్నారు.

తులసికోట ౨ చిత్రములు.

౧. ఇది తులసికోట-దానిపై కట్టినవిమానము. ఇట్లు అనవర్నరము కార్తీకమాసమున తయారుచేయుచుందురు. ఈ తులసికోటమెట్లపైని పెట్టు రంగుల ముగ్గులు తివాసీపరచినట్లుండును.

౨. ఇది ఒక్క తులసికోటను మాత్రమే పెద్దదిగా కనబరచు చిత్రము. ఇట్లు కార్తీకమాస శుద్ధ ఏకాదశి మొదలు పౌర్ణమివరకు అను రాత్రము జయపురము మహారాజావారికోటలో తులసికోటను ముగ్గులతో నలంకరించుచుందురు.

తేజర్డీన్, డా॥:—చెన్నపురి శాసనసభా సభ్యులగుచు వీరు క్రొత్తగ కౌన్సిల్ కార్యదర్శియైరి.

దుర్గా మల్లికార్జునరావుగారు, కోగంటి:—వీరిది గుడివాడ తాలూకా, అంగలూరు గ్రామము. వీరు తెనుగున కవన మల్లగలరు. వీరి వ్యాసములను తెలుగు పత్రికలలో చూడవచ్చు.

దేవకీకన్య, ఎ. సి:—మేరీరాణీ కళాశాలయందు చదివి యీమె బి. ఏ. యందు చరిత్రవిద్యార్థినిగ ప్రథమ తరగతియం దుత్తీర్ణయయ్యెను.

దేశికాచార్యులుగారు, దీవి:—వీరు చెన్నపట్టణము ఆయుర్వేదాశ్రమాధిపతులు. కీర్తిశేషులైన ఆయుర్వేదరత్న, భిషగ్మణి దీవి పండిత గోపాలాచార్యులు గారి సోదరుడు. వారిచే స్థాపింపబడిన వైద్యశాలను మిక్కిలి సామర్థ్యముతో నిర్వహించి, వైద్యశాలకు గొప్పఖ్యాతిని, సన్మానము, దెచ్చుచున్నారు. రోగులకు ప్రతిదినము ఉదయమందు ఔషధమిచ్చుచుందురు. శాంత, ఉదార స్వభావముగలవారు. అనేక గుప్తదానములు చేయుచుందురు.

నరసింహంగారు, క్రొత్తపల్లి:—వీరు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా పాలకొల్లు వాస్తవ్యులు, సరస్వతీ గ్రంథాలయమును స్థాపించినవారు. కొన్ని ఆయుర్వేద గ్రంథములను ప్రచురించినవారు. సహాయనిరాకరణమున దక్షిణాములు.

నరసింహారావు గారు, కె. వి:—వీరు విజయనగరము కళాశాలయందు విద్యార్థులు. హాకీయాటయందు నిపుణులు. పతకముల బడసిరి.

నల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య, సి. యస్:—లేడీ విల్లింగ్డన్ కళాశాలయం దధ్యాపకురాలుగ నుండిన యీమె ఉన్నత విద్యకొఱకు ఇంగ్లండునకు 4 సంవత్సరము లుండి తిరిగివచ్చి రాజమండ్రి ట్రెయినింగ్ కాలేజి సూపరింటెండెంటుగ నున్నది. ఈమె డా. ముత్తులక్ష్మి అమ్మగారి చెల్లెలు.

నాగేశ్వరరావు గారు, దొంతంసెట్టి:—వీరు దేవాంగకులమునకు జెందినవారు. వీరిది కృష్ణాజిల్లా గుడివాడతాలూకా వెంట్రప్రగడ గ్రామము. వీరి కుటుంబమువారు వైద్యమునకు పేరు గన్నవారు. వీరు స్వసంఘోద్ధరణమునకయి 'దేవాంగజ్యోతి'యనుపత్రికను ప్రారంభించి తామే సంపాదకులుగనుండి దక్షతగా కొంత కాలము జరిపిరి. కాని సంఘము స్నిగ్ధము కామిచే కాభోలును నది కొంతకాలమునుండి ఆగారించియున్నది. ఇప్పుడు వీరు చెన్నపురమున భారతీ కార్యాలయమున సంపాదకవర్గమువారిలో నొకరుగ నున్నారు. వైద్యమున పరిచయము గలవారగుటచే 'అమృతరత్నాకరము' అను పేరనొక ఔషధాలయమును స్థాపించి రెమ్మాలమున యథాశక్తి ప్రజాసేవను చేయుచున్నారు సంఘసేవోద్ధరణమునకు పాటుపడువారు.

నారాయణదాసుగారు, వనమాల, వైద్యానువైద్య గ్రాంటెడ్ హకీమ్:—వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. ఆయుర్వేదవైద్యమున ప్రఖ్యాతి వహించిన పద్మశాలీయులు. వైద్యాలయము నొకదానిని స్థాపించినవారు.

నారాయణరావుగారు, ఏ., బి. యే:—ఎగ్జిబిటర్సు ఫిల్ముసర్విస్ మేనేజరు. భారతీయ సినిమాఫిల్ములపరిశ్రమ సంబంధమున ప్రపంచయాత్రకు వెడలిరి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు, వడ్డెపాటి:— శ్రీకృష్ణా గుంటూరు మండలద్వయ విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమును స్థాపించియు,"ప్రబోధిని" యను పేరిట మాసపత్రికను నెలకొల్పియు వీరు ఆధునిక విశ్వకర్మసంఘమునందు నేటి యుత్సాహమునకు మూలకారణమై యున్నారు. గీర్వాణాంధ్రభాషలయందు పెక్కుగ్రంథములు రచించి మహోపాధ్యాయులుగను, కవిశేఖరులుగను, కులోద్ధారకులుగను గొండాడబడుచున్నారు. విశ్వకర్మోద్ధారక సంఘపక్షమున పడమటి గోదావరి జిల్లా పెనుగొండలో జరిగియుండిన 13 వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ విశ్వబ్రాహ్మణ మహాసభ వీరిచే ప్రారంభము చేయబడినది. వీరు ఆధునికశాస్త్రానుసారముగ "విశ్వకర్మ"వంశాగమ మను చరిత్ర గ్రంథమును రచించుచున్నారు. వీరు ప్రకృతము గుంటూరు జిల్లాబోర్డు ఉన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానపండితులుగ నున్నారు.

నైనియప్పపిళ్లె గారు:—చిదంబరము నివాసులగు వీరు కాంగ్రెసువాదులు; జైలున కంపబడిరి.

పాండలేగారు, మేజర్, కే.జి:—అఖిలభారతీయ విజ్ఞానశాస్త్ర మహాసభ (చెన్నపురి) కు వీరు కార్యదర్శిగ నుండిరి.

పాయ్‌గారు, పి:— చెన్నపురి క్షయరోగ వైద్యాలయ సూపరింటెండెంటగు డా॥ యస్. శేశపాయిగారి కుమారులు వీరు. ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైనారు.

పార్థసారథినాయుడు, కోకా, కీ॥ శే॥:—వీరు కాకినాడ నివాసులు. ఆదివెలమ కులమువారు. వీరు సుప్రసిద్ధాంగ్లవైద్యులని పేరుగాంచిరి.

పిళ్లెగారు డా॥ పి. పి:—అంతర్జాతీయ కార్మిక కార్యాలయమున ప్రధానాధికారిగ నియమింపబడిరి. ఈ కార్యాలయము ఇండియాలో శాశ్వతముగ స్థాపింపబడుటకు నిశ్చయింపబడినది.

పుదుక్కోట నూతన మహారాజుగారు:— ఇందలి చిత్రము వీరి పట్టాభిషేకము తరువాత తీసినది.

పూనా సేవాసదనము చెన్ననగరశాఖ:— ఈ శాఖాస్థాపన సందర్భమున చెన్నపురమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిది. ఇందు ముఖ్యులు, అధ్యక్షులు గౌ॥ ముత్తా వెంకట సుబ్బారావు గారు, వారి సతి, దేవధర్ గారు, శ్రీమతి జానకీబాయిభట్ గార్లు కలరు.

పెసారోటి, ప్రొఫెసర్:—కె. రామపెసారోటి గారు తిరువనతరయందలి శ్రీరామవర్మ సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు. వీరిని నాగపుర విశ్వవిద్యాలయము వారు "కేరళమున మతము వేదాంతము" (ముఖ్యముగ శ్రీశంకరాచార్యుల వారితో సంబంధమున్నదంతయు) అను విషయముపై నుపన్యాసము లిచ్చుట కాహ్వానించిరి. ఇట్లు నాగపురమువారిచే మలయాళదేశీయులు సమ్మానింపబడుటకు ఇదియే మొదలు.

పైడితల్లి గారు, కె:—వీరు విజయనగర కళాశాల హాకీ ఇన్ స్పెక్టరు, హాకీయందు పతకముల బడసిరి.

బజులుల్లా సాహెబుగారు, ఖాన్ బహదూర్:— పరిశ్రమ శాఖాధికారిగ నుండిన వీరు ఎక్సైజు కమిషనరుగను, రెవెన్యూబోర్డునందు సభ్యులుగను నియమింపబడిరి.

బలరామకృష్ణయ్యగారు, దు:—వీరు అంగలూరు వాస్తవ్యులు. 'ఆంధ్ర బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ' బిరుదము వడసినవారు, బుద్ధపురాణ గ్రంథకర్తలు. మానవాదర్శ గ్రంథమండలి సంస్థాపకులు, సంపాదకులు; బహుభాషావిశారదులట. 'మనుష్యజీవిత' మను గ్రంథమును రచింపనున్నారట. బీదవిద్యార్థులకు సాయము చేయుచుందురు.

బ్రాడ్‌ఫీల్డ్ గారు, లెఫ్॥ కర్నల్॥ ఇ. డబ్ల్యు.సి:— చెన్నపురి జనరల్ ఆసుపత్రి సూపరింటెండెంటుగ నుండిన వీరు చెన్నపురి ప్రభుత్వపుసర్జను జనరలుగ నియమింపబడిరి.

భద్రాచల చిత్రములు:— శ్రీరామదాసాశ్రమమునందు శ్రీభగవద్గీతోపన్యాసకులు: గొట్టుముక్కల సీతారామానుజాచార్యులుగారు. వీరు జిల్లాబోర్డుసభ్యులు, ప్లీడరు, పెద్ద అర్చకులును, రామాలయజీర్ణోద్ధారకులు, కల్యాణ్లీ గ్రంథాలయపోషకులు,

ఆయుర్వేదోపన్యాసకులు: ఆయుర్వేద విద్యాల విద్యల్వ—వి కుంజర పండిత కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు, కాయారు సన్నిధి నిర్మాతలు.

ఆశ్రమాధిపతి: పొడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులుగారు.

కీ॥ శే॥ మహారాజశ్రీ గోవిందస్వాములవారు ఆంధ్రదేశమున ౧౮ మఠములను నిర్మించి గోళ్లస్వామి, గొంగళ్లస్వామి, బోడిస్వామి మున్నగు ౧౧ నామములను పొంది ధర్మాత్రిమఠములో ప్రథమ సంవత్సరము పరమపదించిరి.

ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు ఆంధ్రభాషార్ణవం మేనేజరు. కల్పవల్లీ గ్రంథనిలయ ప్రధానపోషకులు.

శ్రీరామదాసాశ్రమమువారిచేనిర్వహింపబడుచున్న శాఖలు:— గ్రంథనిలయశాఖ, గ్రంథమాలాశాఖ, పఠనమందిరశాఖ, విశ్వకళాప్రబోధకశాఖ, విజ్ఞానప్రచారకశాఖ, రాత్రిపాఠశాలశాఖ, పరిషచ్ఛాఖ.

భరతన్ కుమరప్పగారు, యమ్. ఏ., పి-హెచ్. డి. (ఎడింబరో), డా॥:—చెన్నపురి క్రైస్తవకళాశాలయందు వేదాంతశాస్త్రాధ్యాపకులుగ నుండిన వీరిపుడు ఉన్నత తత్త్వశాస్త్ర విద్యకై యింగ్లాండు చేరిరి.

భాస్కరసేతుపతిగారు:—వీరు తండ్రి యనంతర మిటీవలనే రామనాథపుర సింహాసన మధిష్ఠించినారు.

భాష్యాచార్యులుగారు, కందాడై:—వీరిది హిందూపురము. ఆంధ్రభాషాభిమానులు. శారదా గ్రంథపఠనాలయ స్థాపకులు.

మంగయ్య పంతులుగారు, యర్రమిల్లి, బి. యే. బి. యల్.:—బందరులోని ఆంధ్ర ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి సెక్రటరీ. తొలుత పీడేరులో న్యాయవాదిగానుండి అసహాయోద్యమ సమయమున వృత్తిని విడిచిరి. అప్పటినుండి కొంతకాలము పడమటి గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండి ఆంధ్రదేశమున చాలచోట్ల ప్రచారము చేయుచుండిరి. ౧౯౨౫ మొదలుకొని యిన్సూరెన్సు పనియందున్నారు.

మాధవయ్యగారి కుమారిత, యమ్. బి.బి.యస్.:— సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తలగు కీ॥ శే॥ మాధవయ్యగారి ఆఖరు కుమారిత యీమె. గ్రేట్ బ్రిటన్ నందున్నత విద్యలనందుకొనుటకు వాడియా స్కాలర్ షిప్ నందినది.

మార్జొరి విలియమ్సుగారి సతి:—గత వత్సరము యమ్. బి. బి. యస్. యందుత్తీర్ణురాలయిన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

మీనాక్షీ కాలేజి, చిదంబరము, ఆంధ్ర విద్యార్థి సంఘము:—ఇది ౧౯౨౭ సం॥ నవంబరునెలలో స్థాపితమైనది. ఈ కళాశాలయందు చదువు ఆంధ్ర విద్యార్థుల యభివృద్ధికొఱకు ఏర్పడినది.

వీరయ్యనాయుడుగారు, కోనాడ:—వీరు మండపేట నివాసులు. రంగూను ఆంధ్రజనసంఘమునకు చాలకాలము కార్యదర్శిగ నుండిరి. రంగూనులోని దయానందాంగ్లవైదికోన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

మునుస్వామి అయ్యర్, యమ్. కె; యమ్. యే., బి. యల్:—'బ్రిటిషు ఇండియాయందు గ్రామముల స్థానిక స్వపరిపాలనము' అను విషయముపై వీరు వ్రాసిన ఉత్తమవ్యాసమునకు కలకత్తా భారత వాణిజ్య సంఘమువారు ప్రథమ బహుమానమిచ్చిరి. వీరు మంచి చదువుకొన్నవారు. చాలా పత్రికలలో వ్యాసములను వ్రాసినవారు.

మునిస్వామినాయుడుగారు, బి; బి. ఏ., బి. యల్., యం. యల్. సి., రా॥ బ॥:—చిత్తూరుమండలములోని వేలంజేరి గ్రామము వీరి నివాసస్థలము. వీరు కమ్మవారు. ప్రజాహిత జీవులు. చిత్తూరులో న్యాయవాదిగ నున్నారు. 1923 న చిత్తూరుజిల్లా బోర్డు అధ్యక్షులుగ నియమింపబడిరి. తరువాతను వీరే ఎన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండలవాసుల కెన్నియో సౌకర్యముల కల్పించిరి. మండల విద్యాసంఘమున కధ్యక్షులుగనుండి యీ మండల విద్యాశాలలను మంచి స్థితికి దెచ్చిరి. చిత్తూరు పురపాలక సంఘమునకును అధ్యక్షులైరి. చెన్నశాసనసభకును వీరు మూడుమారు లెన్నుకొనబడిరి. ఇటీవల వీరు కాంగ్రెసులోచేరి ఆల్ ఇండియా కాంగ్రెస్ కమిటీసభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండల కాంగ్రెస్ సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

ముఖర్జీగారు జే. యన్; ప్రొఫెసరు, యమ్. ఏ., డి. యస్ సి:—కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున శ్రీ గురుప్రసాద్ సింగుగారి పేర వెలసిన పండితపదవి నున్నవారు. వీరు గత భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు రసాయనశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

మూర్తిగారు, కె. యస్. యల్. యం. యస్. డాక్టరు॥ వీరిది రాజమహేంద్రవరము. వీరు హోమియోవిధానము ననుసరించి వైద్యముచేయుదురు.

మూర్తిగారు, హెచ్. డి; రాజవైద్య:—వీరు తొలుత బొంబాయిలో ఎలెక్ట్రికల్ ఎంజనీరుగ నుండిరి. అసహాయోద్యమకాలమున ఆ ఉద్యోగమును వదలి గోదావరిజిల్లాలో అసహాయోద్యమప్రచారమును కావించుచుండిరి. నాగపుర పతాక సత్యాగ్రహము కారణముగ మూడునెలలు కృష్ణజన్మస్థానమున నుండిరి. ఇపుడు వీరు భీమవరము గ్రామములో నివాస మేర్పరచుకొని వైద్యము చేయు

చున్నారు. నిరపాయకరములగు మూలికలతో వీరు సర్వరోగముల నివారణ చేయగలరట. మఱియు భూతచికిత్సయు చేయుదురట.

మెగాగారు, కర్నల్, సి. ఐ. ఇ. ఐ. యమ్. యస్.:—వీరు చెన్నపురికి క్రొత్తగా నియమింపబడిన సర్జను జనరలుగారు.

మెహతాగారు, కె. సి, యమ్. యస్‌సి. పిహెచ్. డి:—వీరు ఆగ్రా కళాశాలయందు పండితులు. భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు వృక్షశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

రంగరామానుజంగారు, యస్. జి., బి. ఏ., బి. యల్:—వీరు చెన్నపురి పురపాలకసంఘసభ్యులు. పురపాలన విధానములను నేర్చికొనుటకు పాశ్చాత్యదేశముల కేగిరి.

రంగస్వామిగారు, వి. యన్., యమ్.ఏ.:—వీరు రా॥ సా॥ వి. యన్. నారాయణస్వామి అయ్యరుగారి కుమారులు. సాంకేతికవిద్యల నభ్యసించుటకు ప్రభుత్వమువారి వ్యయముపై మాంచెస్టరుకు వెళ్లిన 4 గురు విద్యార్థులలో వీరొకరు.

రాఘవదాసుగారు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిశర్మగారు, మానేపల్లి:—వీరిది ఒంగోలు తాలూకా పొందూరుగ్రామము. వీరు పితాపుత్రులు. తండ్రి తరంగభాగవతారు బిరుదుగడించినవారు. కొడుకు సాహిత్యకర్మాధికారి.

రాజరత్నంగారు, కె. ఆర్.:—విశాఖపట్టణమున వీరొక ఆంధ్రవిద్యార్థులు. బొంబాయియందు ఫిల్ముపరిశ్రమయందు శిక్షణనొందుచున్నారు.

రాజా రామమోహనరాయల వర్ధంతి:—చెన్నపురమున వై.యమ్.సి.యే.యందు జరిగిన సభయందు శ్రీ పిఠాపురము రాజావారధ్యక్షత వహించిరి. రాజావారు, కుమారులు, మొదలగువారీపటమందుగలరు.

రాధాకృష్ణన్ గారి వీడ్కోలు విందు:—ఈ వేసవి గడచిన ఆక్స్ఫర్డువిశ్వవిద్యాలయమున 'Comparative Religion and Philosophy' (అనుషంగిక మత-తత్త్వముల)కు అధ్యాపకులుగా పోనున్న ప్రొ. రాధాకృష్ణగారికి కలకత్తాయందలి Post Graduate (బి. ఏ. పైతరగతుల) ఆంధ్రవిద్యార్థు లీవడుకు నొక వీడుకోలు విందొసగిరి.

రామచంద్రభట్టుగారు:—బార్డోలీ సత్యాగ్రహమునందు పట్టుదలతో పాల్గొన్నవారిలో నొక్కరు. అది పరిసమాప్తినొందుటకై భట్టుగారు ప్రభుత్వమువారు బార్డోలీ ప్రజలపైవేసిన మొదటిపన్నునకును రెండవపన్నునకును గల భేదపుమొత్తమును చెల్లింతుమనిరి. ఇందుకు బొంబాయి ప్రభుత్వమువా రంగీకరించిరి.

రామబాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమండ్రి:—ఈ ఛాయాచిత్రము ఈభాండాగారముయొక్క చతుర్థ వార్షికోత్సవ సందర్భమున తీయబడినది.

రామమూర్తిగారు, కాశీ:—విజయనగరము నివాసులైన వీరు విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ఉపాధ్యక్షులు. విశాఖపట్టణ మ్యునిసిపల్ సంఘసభ్యులు. స్వకులసేవ యొనర్చుచున్నారు. రాబోవు తృతీయ విశ్వకర్మ మహాసభాహ్వానసంఘమున కధ్యక్షులు.

రామమూర్తిగారు, గానాల:—రాజమహేంద్రవర నివాసులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘము యొక్క ప్రధానాధ్యక్షులు స్వకీయవిశ్వబ్రాహ్మణ కుల సేవయొనర్చుచున్నారు. వక్త. అనేక సభలకు అధ్యక్షత వహించి యుండిరి. "సమదర్శిని" సంపాదకులుగనున్నారు.

రామవర్మగారు, రాజా, సర్, జి. సి. యస్. ఐ., జి. సి. ఐ. ఇ:—కొచ్చిను భూతపూర్వ రాజావారు. వీరు చెన్నపురమున జరిగిన వేదాంతమహాసభను ప్రారంభించినవారు.

రామానుజులుగారు శ్రీమతి యం. కె:—గుంటూరు పురపాలక సంఘసభ్యురాలుగా ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడిన యామె.

రామారావు, తుంగల లేక మాస్టర్ శ్రీరామరాయ వర్మగారు:—వీరు రాజమండ్రి వాస్తవ్యులు.

రాయిచౌదరిగారు, డి. పి:—దేవీప్రసాదరాయిగారు; వంగదేశీయులు. వీరిపుడు చెన్నపురి ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలయందుపాధ్యక్షులుగ నున్నారు.

రావుగారు, డా॥ కె. ఆర్., యమ్.ఏ.డి.యస్‌సి:—వీరు విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాల పరిశోధనాగారమునకు చెందినవారు. లండన్ ఇంపీరియల్ సైన్సుకాలేజిలో స్పెక్ట్రోస్కోపీ (కిరణతత్త్వపరిశోధనము)యందు పరిశోధనమును జరుపుచు పోయిరి. ప్రభుత్వమువారు వీరికి వేతనమిచ్చుచున్నారు.

లక్ష్మన్న పంతులుగారు, గంటి:—వీరు పేరూరు ద్రావిడులు. హైకోర్టు న్యాయవాదులు. జననకాలము ౧౮౬౬ సంవత్సరము. జన్మస్థానము తూర్పు గోదావరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకా, పేరూరు గ్రామము. అత్యంత ప్రతిభతో ప్రతిపరీక్షయందుత్తీర్ణులైరి. ఆంగ్లభాషా పాండిత్యము అద్వితీయము. పంతులుగారు ఆంగ్లభాషయందు మాట్లాడునపుడు అన్యుత్ప్రాయ

ముగ నుండెను. నిరాడంబరమూర్తి. ఉన్నతాశయపరులు. ఉదార భావోపేతులు. పరోపకారధురీణుడు. రాజమహేంద్రవరము పురపాలక సంఘసభ్యుడుగ ఒక దశ పనిచేసిరి. జిల్లాబోర్డు తాలూకాబోర్డు సభ్యులుగ ౯ సంవత్సరములు పైగానుండిరి. రాజమహేంద్రవరము చెఱసాల అనధికార ప్రేక్షకులుగనుండి ప్రజాహితజీవనమున కడు శ్రద్ధతో కృషిసల్పిరి. కష్టమనక, రాత్రియనక పగలనక మానవసేవకై యావచ్ఛక్తిని ధారవోసిన మహాశయుడు. గోదావరిజిల్లాలో ప్రజాభిప్రాయమునకు ఈపురుషుడే ప్రమాణముగ నుండెను.

తాలూకాబోర్డు యుపాధ్యక్షుడుగనున్న కాలమున పరిపాలనమున ఎన్నియో యభివృద్ధికరమగు మార్పులను గావించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి. అడుగుటయే తడవనుటుల అసంఖ్యాకులుగ ఎందరికో యుద్యోగముల నిప్పించిన పుణ్యమూర్తి. ౧౦ మొదలు ౯౦ రూపాయలవరకు యుపాధ్యాయ పదవులనుగూడ ఎందరికో నిష్పాక్షికముగ కులకతులను పాటింపక యిచ్చిరి. గోదావరిజిల్లాలో ప్రతికుటుంబములోను రాముని పేరు తలచుకొనునటులే లక్ష్మన్నపంతులుగారి పేరును తలచుకొని చేయెత్తి మ్రొక్కనివారు లేరు.

లక్ష్మన్నపంతులుగారి ఇల్లు ధర్మసత్రవు. ఇందలి అతిశయోక్తి ఇంచుకయు లేదు. నేటికిగూడ రాత్రియందుగూడ ఆగంతుకులు వారి ఇంట ఆతిథ్యమును బొందుచునేయున్నారు. నిరతాన్నప్రదాత. రాజమహేంద్రవరమున యున్నపుడు వీరియింట భుజించిన విద్యార్థులసంఖ్యను దెలుపుట ఎవరితరము గాదు. పంక్తిసత్కారములో మహానుభావుడు. లేదు అను పదము ఆయన వాఙ్మయమందు కన్పింపదు. ప్రతిదినము వారిఇంట నేడుగూడ ౩౦ మందికి తక్కువగాకుండ భుజించుచునే యున్నారు. విద్యార్థులకు అరవ ఆంధ్ర మను భేదమును పాటింపక, విద్యార్థివేతనముల నిచ్చుచున్నారు. ఇదిగాక విద్యార్థులకు భోజనమునుగూడ పెట్టుచున్నారు.

ఒప్పుచేయుటయే వీరి తప్పు. ఈ విషయమునే వీరిని గురించి దక్షిణ హిందూదేశపు విజ్ఞానసర్వస్వమున "చారిటబిల్ టూ ఎ ఫాల్టు" అన్నారు. ఆపద్బాంధవుడు. ఆంధ్రోద్యమమున్న వీరి కత్యంత ప్రీతి. ఆంధ్రులందరిని యుద్ధరించుటయే వీరి పవిత్రసంకల్పము. అనుకూలముగ నిందు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల దగ్గరకు రాయబారమును నడిపి జిల్లామునసబుల పదవులను ఆంధ్రులకు ఎక్కువగా నిచ్చునటుల చేసిన పురుషోత్తముడు. చెన్నపురిలో న్యాయవాదులలో అరవసోదరుల గౌరవమును బడసిన వారిలో వీరే ప్రథములనుటలో అతిశయోక్తి ఏమియు లేదు. లక్ష్మన్నపంతులుగారు ఆధునిక ఆంధ్రావనికి ఆదర్శప్రాయులని నిస్సందియముగ బలుకనగు. కొంతకాలము రాజమహేంద్రవరములో పబ్లికు ప్రాసిక్యూటరుపని చేసిరి. [మిత్రుఁడు]

లక్ష్మణస్వామిగారు, దాసరి:— వీరిది పిఠాపురము. వీరు నన్నయభట్టు మొదలుకొని, కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులువరకుండు కవీశ్వరుల వివిధవిషయవర్ణన పద్యములను ఓపికతో ఏర్చి వర్ణనరత్నాకరము అను గ్రంథముగా ప్రకటించినారు. కొన్ని యితర గ్రంథములను కూడ రచియించిరి.

లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు, పి. బి:— ఈమె మాండలిక వేంకటేశ్వరరావుగారి సహధర్మిణి. ఈమె మంచి యోగాభ్యాసకురాలట. పరోపకార పరాయణ.

లక్ష్మీనారాయణగారు, అప్పాద్వేదుల, డా॥యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి, యఫ్. ఐ. పి. (లండన్):— వీరు విజయనగరవాస్తవ్యులు. వీరు భారతీయ ప్రభుత్వవాతావరణ శాస్త్రజ్ఞులుగ నియమింపబడియున్నారు. కార్యస్థానము కొడైకెనాలున నున్నది. కడచిన ౧౫ యేండ్లును వీరు విజయనగరమున భౌతికశాస్త్ర పండితులుగ నుండిరి.

లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు:— వీరు టెక్కలి రాజావారు; యమ్. ఆర్. ఏ. యస్. యస్. బి. డి. యమ్, కావ్యవినోది, ఉత్కళసాహిత్యరత్న, విద్యావాచస్పతి, పురాతత్త్వవిశారద. చెన్నపురి రాజధాని ఉత్కళ సమ్మేళనసంఘమునకును, చెన్నపురి ఉత్కళసమాజమునకును అధ్యక్షులు.

లూయియాథియో బోల్డ్‌సతిగారు, డబ్ల్యు. హెచ్:— మైసూరు సంస్థానమున మొదటిసభ్యురాలుగా నియమింపబడినయామె.

వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పదక్షేత్రము:— కొవ్వూరు గౌతమీతీరము నందలి గోష్పదక్షేత్రమున తపంబొనరించిన గౌతమ మహామునిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన శ్రీ వరదగోపాలస్వామి వారి ప్రాచీనాలయము యొక్క చిత్రము.

విజయనగరము మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాల:— పండితులును ౬వ, ౭వ తరగతుల విద్యార్థులును.

విశ్వనాథ, ప్రొఫెసరు యస్. వి, యం. ఏ:— వెనుక వీరు తిరుచినాపల్లి జాతీయకళాశాలయందు చరిత్ర పండితులుగ నుండిరి. ప్రస్తుతము చెన్నపురి సర్కిల్‌నకు పురాతత్త్వ శాఖా కార్యాలయమున సూపరింటెండెంటుగనున్నారు.

వీరభద్రుడుగారు, సరిదే:— వీరు గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురం కాపురస్థులు. వీరు కళావంతుల కుటుంబములోనివారు. స్వసంఘోద్ధరణమునకై పాటుపడువారు. జిల్లా తాలూకా బోర్డులయందును, పురపాలకసంఘమునందును సభ్యులుగ నియమింపబడిరి.

వీరేశలింగవర్ధంతి, చిట్టవరము:— శ్రీ వాసుదేవగ్రంథాలయమువారిచే నీవర్ధంతి జరుపబడినది.

వెంకటప్పగారు, రావుసాహెబ్, యమ్:— ఖాన్ బహదూర్ ఖలీఫుల్లాగారి బదులు చెన్నపురికి సహాయ పోలీసుకమిషనరుగ నియమింపబడిరి. వీరు బ్రహ్మక్షత్రియులు.

వెంకటరంగయ్య నాయుడు గారు, టి:— మైసూరు సంఘువారొక ఫిల్మును తయారు చేసియున్నారు ప్రస్తుతము కాశీయందు ఫిల్ముపరిశ్రమ చేయుచున్నారు.

వెంకట్రామయ్యగారు, చోరగుడి:— వీరు పల్లికొండయందలి ధర్మవివాహ ఉపనయన సంతర్పణ కైంకర్యసభా సంస్థాపకులు అధ్యక్షులును.

వెంకటరత్నంగారు, రేపాక:— వీరిది పాలకొల్లు. వీరు వైశ్యులు. భాషాభిమానము గలవారు.

వెంకటరత్నముగారు, మంత్రవాది:— వీరు చిత్రకారులు. ఇపుడు గుంటూరు శారదానికేతనమున చిత్రకళోపాధ్యాయులు. బందరు జాతీయకళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసిరి.

వేంకటనరసింహంగారు, చెరుకువాడ:— వీరు సుప్రసిద్ధ సహాయనిరాకరణ దీక్షాపరులు, తత్ప్రచారకులును, తన్మూలమున శ్రీకృష్ణజన్మస్థలమున వాసము చేసినవారును. ఇపుడు వీరు ఆంధ్ర ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ తరఫున పని చేయుచున్నారు.

వేంకటరమణమూర్తిగారు, బాకురుపండా:— వీరి నివాసము విశాఖపట్టణమున. వీరు గౌడ బ్రాహ్మణులు. ప్రసిద్ధిగన్న కుటుంబము వీరిది. మంచి శాప్రయిటరు. వీరు లక్షరూపాయిలు విలువ చేయు భూముల నగ్రహారముగ దానముచేసియున్నారు. ప్రజోపయోగ కార్యములకై తమ ధనమును ఉచితముగ నిచ్చుచుందురు.

వెంకటరత్నముగారు యద్దనపూడి:— వీరిది పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెము. దేశసేవాపరాయణులు. స్వానుభవమును పురస్కరించుకొని 'పులిజేట' 'కోయల చరిత్ర' యను పుస్తకముల వ్రాసిరి. మఱియు 'ఇష్టాగోష్ఠి', 'ద్రవ్యశాస్త్రము' అను పుస్తకములుగూడ వ్రాసిరి.

వెంకట నారాయణ నాయుడు గారు, జె. దీ॥బ॥:— చెన్నపురి మునిసిపల్ కమిషనరుగ నుండిన వీరు ప్రభుత్వము వారిచే న్యాయశాఖా కార్యదర్శులుగ నియమింపబడిరి.

వెంకట సుబ్బారావుగారు, గుండిమెడ:— వీరిది గంజాంజిల్లా, ఛత్రపురము. వీరు కవులు, చిత్రకారులు. 'రాణాప్రతాప్' నాటకము మొదలగు గ్రంథముల రచించినవారు. 'కవిరత్న' బిరుదాంచితులు.

వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు, మాచిరెడ్డి:— వీరిది నాగిరెడ్డిపల్లె. అచటి సహకారసంఘాధ్యక్షులు, ఫారెస్టుపంచాయతీ అధ్యక్షులును. శుద్ధఖద్దరువస్త్రధారి, కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులు, సేవాపరాయణులు.

వెంకటసూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు, సామినేని విజయనగరం:— వీరు కమీషన్ ఏజంటైనను, వీరికి సాముద్రిక శాస్త్రమునందుగల ప్రావీణ్యము అమోఘము. బోటన వ్రేలును కొన్ని నిమిషములు పరికించి, భూత, భవిష్యత్, వర్తమానములను వారు స్వయముగాచూచినట్లు తెలుపగలరట. వీరు దీనికై డబ్బు పుచ్చుకొనరు.

వెంకట హనుమంతరావుగారు, పళ్లె. కాకినాడ:— వీరు నాట్యకళాభిమానులు. నేటి నాట్యసంఘములలో నొకటియగు ఆంధ్రసేవాసంఘము (రిజస్టర్డు) ను స్థాపించి కార్యదర్శిగను రంగాధ్యక్షులుగను నుండిరి. ఆసంఘమునకు సరస్వతీభవన మను నొకభవనమును కూడ కట్టించిరి. తరువాత ఆసంఘముతోడి సంబంధము వదలుకొని శ్రీ విజయభారతి సభ యను పేరున నింకొక నాట్యకూటమును స్థాపించి వీరే కార్యదర్శులుగ నున్నారు. వీరు మొదటినుండియు నాటకములందు స్వయముగ పాత్రముల ధరించుచు, ఇతరులను క్రమశిక్షచేత నటకులుగ తయారుచేయుచున్నారు. విశ్వామిత్రాది హాస్యేతర పాత్రధారణమునందు వీరు పేరు గన్నవారట. వీరికి గాత్రమార్దవము కొంత తక్కువట. ఐనను రసాభినయము, పాత్రపోషణము వీరియందు వెలసియుండునట.

వైదేహీ కన్యగారు:— ఈమె వయస్సు ౮ యేండ్లట. హిందూస్త్రీలక్ష్మీవిలాస సభకు అధ్యక్షురాలును, హరికథలు చెప్పుట కారంభించిన మొదటి నారీమణియగు శ్రీమతి యస్.లక్ష్మీఅమ్మాళ్ గారి మనుమరాలీబిడ్డ. ఈమె చక్కగా హరికథాకాలక్షేపము చేయగలదు. ఈబాలిక తన ౫వ యేటనే చెన్నపురి యాంధ్రసభ దసరా ఉత్సవములలో ముద్దులొలుకునట్లు నాట్యముచేసి మెప్పునుగాంచి రజతపాత్రము నొకదానిని బహుమతివడసినది. హరికథాకాలక్షేపమున కీమె యొకబంగారుహారమును, పతకమును బహుమతి నొందెను.

శంకరశాస్త్రిగారు, తాడేపల్లి, ఐ. యమ్. యస్., యమ్. డి:— వీరు శస్త్రవైద్యమున ఎక్కువ సామర్థ్యమును సంపాదించుటకై యూరప్ ఆస్ట్రియాయందలి వియన్నాకు పోయిరి. వీరు సుప్రసిద్ధాంధ్రులు. నెల్లూరుజిల్లా వైద్యశాఖాధికారిగ నుండిరి.

శారదాబాయికన్య:— గత వత్సరము మహారాష్ట్రీలలో పట్టభద్రయైన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

శర్మానందగారు, డా॥:—వీరు ఆంధ్రులు. వీరిది ఇంసుపల్లి. గుంటూరునందు వైద్యులు. భూతభవిష్యద్వర్తమానములను చెప్పగలవారట.

శివరామన్‌గారు, ఎ:—వీరు సదాశివయ్యరుగారి సుపుత్రులు. బొంబాయిలోని డఫెరిన్ అను వర్తకనావయందు శిక్షణ పొందుటకు పంపబడిరి.

శాంభవిబాయిగారు, ఆర్., బి. రే:—ఈమె శ్రీ రఘునాధపుంజా, బి. యే., బి. యల్. గారి సతీమణి. బంటుసంఘములలో నీమెయే ప్రథమ పట్టభద్ర. దక్షిణకన్నడ జిల్లాబోర్డు సభ్యురాలుగా నున్నది.

శివరామయ్యగారు, తేజోమూర్తుల:—వీరిది గంజాం జిల్లా, లక్ష్మీనరసుపేట. వీరు ౬ సంవత్సరములుగ దేశాభివృద్ధికొఱకైన పెక్కు కార్యములందు సత్సాహముతోను, శ్రద్ధతోను పనిచేయుచున్నారు.

శివరావుగారిసతి, పి:—శాసనసభాసభ్యులగు పి. శివరావుగారీమె భర్త. ఈమె బళ్లారి ప్రభుత్వబాలికా మాధ్యమిక పాఠశాలయొక్క సలహాసంఘమందు సభ్యురాలుగ నియమింపబడెను.

శేషాద్రిగారు, యమ్:—వీరు లండనునందు ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు ద్వితీయ తరగతిలో నుత్తీర్ణులైరి.

శ్రీనివాసగన్‌సతి, యల్. డి:—పాలంకోటయం దీమె ప్రసూతిశ్యారోగ్య సంఘ కార్యదర్శిని, భారత మహిళాసమాజ సహాయకార్యదర్శిని. ఈమె తమిళదేశప్రతినిధిగ పాట్నా శ్రీవిద్యా సభకు వెళ్లినది.

శ్రీనివాసభారతి, కె. వి:—ఉత్తర ఆర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిన కాంగ్రెసువాది.

శ్రీనివాసయ్యగారు, వి:—వీరిది తాటిపర్తి. అచటి ఉన్నతపాఠశాలలో చిత్రలేఖనోపాధ్యాయులు. వీరు మైక్రోస్కోపిస్టు, అనగా బియ్యపుగింజమీద పద్యములను వ్రాయగలవారు. ఇందుకై వీరు కొన్ని సువర్ణపతకములను పొందియున్నారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, కె:—వీరు 'హిందూ'పత్రికాధిపతులలో నొకరు.

శ్రీపతిగారు, మంకాల, విద్వాన్:—వీరిది చిత్తూరు జిల్లా. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులు. పాఠశాలల కుపయోగించు కొన్ని పుస్తకములను వీరు రచియించినారు. స్వయంకృషివలన పైకి వచ్చినవారు.

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము:—ఇది అరుంధతీయుపాళెంలో పోవల్ సర్వీసులీగువారిచే నడిపింపబడుచున్నది. కార్యదర్శి వి. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.

శ్రీరాములు చౌదరిగారు, యేలేశ్ల:—వీరిది కృష్ణా జిల్లా, అంగలూరు గ్రామము. రైతులకు మిగుల నుపయోగకరమగు 'పశువైద్య చింతామణి' అను పుస్తకము తెలుగున రచించినవారు. మరికొన్ని పుస్తకములనుగూడ రచియించియున్నారు.

సంకీర్ణ జంతు చిత్రములు (Composite animal pictures):—సంకీర్ణ జంతు చిత్రములనగా వివిధ జంతువులను ఒకదానితో మరియొకటి చేర్చి చిత్రించి తద్ద్వారా ఒక జంతుస్వరూపమును చిత్రించుట. ఈచిత్రములు లక్నో నగరమున విశేషముగ తయారగుచుండెడివి. ఇట్టివి లిఖితచిత్రములే కాక శిల్పచిత్రములుగూడనుండెడివి. ఒకకాలమున నీచిత్రములు ఎక్కువ యాకర్షకములుగ నుండి బాగుగ ప్రసిద్ధి గాంచినవి. కాని క్రమక్రమముగ ప్రజలకు వీనిపై నభిరుచి తగ్గిపోయినది.*

* ఈవివరణమంతయును 1896 సం. జనవరిపెల వాటి 'ది జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్ట్సు అండు ఇండస్ట్రీ' అనుపత్రికలోని ఒకవ్యాసమునుండి గ్రహింపబడినది. అందువ్యాసకర్త "......... కాని వాటిపై (సంకీర్ణ చిత్రములపై) అభిరుచి తగ్గిపోవుచున్నట్లు తెలియుచున్నది" యని వ్రాసినారు. దీనినిబట్టి 1896 సం వాటి కీచిత్రముల ప్రసిద్ధి పూర్తిగ నణగిపోలేదని తెలియుచున్నది. ఐన ప్రస్తుతమున నవి లక్నో నగరమున వ్యాప్తిలో నున్నవో లేవో తెలియదు.

ఈసంకీర్ణ జంతు చిత్రములను వినోదప్రదర్శనములకై తయారుచేసెడివారు. ఇవి రెండు విధములు—(1) వివిధజంతువుల వివిధ శరీరభాగములను ఆధారముగ తీసికొని వాని నన్నిటిని కలిపి మరియొక జంతువుగా చిత్రించుట. (2) కొన్ని జంతువులయు, గొంతరుమానవులయు సమావేశమువలన నొక జంతువును తయారుచేయుట.

ఇందుగల యేనుగుల బొమ్మ యీ రెండవ రకపు చిత్రమున కుదాహరణము.

సంగమేశ్వరకవి గారు, కొమ్మూర్కి:—రాజామునివాసులు, శతావధాని, అష్టావధాని. "ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి". విశ్వబ్రాహ్మణులు. పూర్వపు "విశ్వకర్మ" సంపాదకులు. ఉపన్యాసకులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ప్రధాన ధర్మాధికారి.

సత్యనారాయణగారు, రాయప్రోలు:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. చింతామణి నాటక సంఘమునందలి నటకులలో నొకరు.

సత్యనారాయణ చౌదరిగారు, రావిపాటి:— తూర్పు గోదావరిమండలమందలి దంగేరు గ్రామమునకుండు కమ్మగృహస్థులు వీరు. సంపన్నులు. అసహాయోద్యమ ప్రచారమందు ఒక సంవత్సరము ఖైదు ననుభవించిరి. తాలూకాబోర్డులందు కాంగ్రెసుసభ్యులుగ నుండిరి.

సత్యనారాయణమూర్తిగారు, మధునాపంతుల:— తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పల్లెపాలెం వీరి నివాసము. వీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేదవైద్యులు. వీరి స్వగ్రామమున నొక చిన్న వైద్యాలయమును పెట్టి బీదల కుచితముగ మందుల నిచ్చుచుందురు.

సరస్వతీ స్వాములవారు, జి. ఎస్. బి, పరమహంస:— నెల్లూరుజిల్లా యిందుకూరుపేట నివాసులైన వీరు బ్రాహ్మణ కులజులు. బ్రాహ్మణేతరులందు స్వకులదూషణ మేర్పడునట్లు ప్రోత్సాహముచేయుచు ఆంధ్రరాష్ట్రమునందంతటను ప్రచారము సల్పి చాల ప్రబోధము నొనర్చినారు. శ్రౌతస్మార్తములందు గొప్ప విద్వాంసులు. ఆర్యధర్మప్రవర్తకులు. వీరి కాంధ్రదేశమందు చాల మంది శిష్యులున్నారు.

సర్వేశ్వరరావు పంతులుగారు, దొడ్డిపట్ల, కీ॥ శే॥ తణుకు:— వీరు సహాయనిరాకరణవాదులు. తాలూకా కాంగ్రెసు సంఘమునకు, జాతీయవిద్యాలయమునకు, కో ఆపరేటివు భారత ఖద్దరు నిలయమునకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి.

సాంబమూర్తిగారు, టంకాల:— వీరి నివాసము గంజాముమండల మందలి పెక్కలి గ్రామము. వీరు ఆర్యవైశ్యులు. స్వసంఘాభివృద్ధికిని జాతీయాభివృద్ధికిని తోడ్పడుచుండువారు. కాంగ్రెస్ సభ్యులు. గంజాం మండలమున పలాసలో జరిగిన ఆర్యవైశ్యసభ కధ్యక్షత వహించినవారు.

సినీమా అధికారులసంఘము:— సినీమాకమిటీ అధ్యక్షులగు దీ॥ బ॥ టి. రంగాచారియార్ గారికి రాయపేటయం దీసంఘ సభ్యులు విందొనరించిరి.

సుందరవరదన్ గారు, వాలాజా:— కాంగ్రెసు వాదియగు వీరును జైలునకేగిరి.

సుబ్బారావుగారు, రాళ్లబండి, యమ్. ఏ:— ఆంధ్ర చారిత్రక పరిశోధక సంఘమునకు కార్యదర్శి. వీరు నాగపురమున జరిగిన ఇండియన్ హిస్టారికల్ రికార్డ్స్ కమిషన్‌నకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రతినిధిగ నియమింపబడిరి.

సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు, కె; దివాన్ బహదరు కాకినాడ:— ఆంధ్రదేశీయుల పారిశ్రామిక వాణిజ్య సౌకర్యములకొఱకు చెన్నపురమున ఆంధ్రవాణిజ్య సంఘమను పేర నెలకొనిన యొక క్రొత్త ప్రత్యేక సంఘమునకు వీరధ్యక్షులు.

సోమరుఫీల్డుగారు, ప్రొఫెసర్:— ఆర్నాల్డ్ సోమర్‌ఫీల్డుగారు చెన్నపురమున విశ్వవిద్యాలయమువారేర్పరచిన ఉపన్యాసముల నొసంగినారు.

స్వామినాధ ముదలియారు, గుడియాతం:— తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షులు. ఉత్తరఆర్కాటున ఖైదులో నుంపబడిరి.

స్వామిబాబుగారు, పాట్నూరు:— గంజాంజిల్లా నరసన్నపేట యూనియన్‌బోర్డు అధ్యక్షులు. కాంగ్రెసువాది. వైశ్యకులోద్ధారకులు. సంఘసంస్కరణాభిమాని.

హిందీ ఉద్యమము, దక్షిణ ఇండియా:— చెన్నపురమునకు జమ్నాలాల్ బజాజ్‌గారు వచ్చినపుడు జరిగిన ఒక సభ ఛాయాచిత్రమిందు గలదు. శ్రీనివాసయ్యంగారధ్యక్షులు. రాజగోపాలాచారిగారు మొదలగువారు ఇందు గలరు.

హిందీపాఠశాల, గుండిగుంట:— ఈ సంఘవ్యవస్థాపకులు, దండమూడి వెంకట రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు. హిందీ ప్రచారకులు, కోడేటి వెంకటకృష్ణయ్యగారు.

హిల్టన్ బ్రౌన్‌గారు, ఐ. సి. యస్:— స్థానికస్వపరిపాలనాశాఖకు మదరాసు ప్రభుత్వ కార్యదర్శిగ నియమింపబడినవారు.

రాజగోపాలరావుగారు, టేకుమళ్ల, బి. ఏ. :— వీరు చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాలయందు దేశభాషాపర్యవేక్షక పదవియందున్నారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రములయందు మంచిపాండిత్యము గలవారు. భాషా, చారిత్ర పరిశోధకులు 'సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి' అను మాసపత్రిక నొకదానిని కొంతకాలము నడిపినారు. ప్రాచ్యగ్రంథ నిర్ణయ సభయొక్క ఆంధ్రశాఖకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. అమూల్యములగు వీరి పరిశోధనఫలములు తరుచుగా వ్యాసరూపమున ఆంగ్లాంధ్రపత్రికల నలంకరించుచుండును. వీరు గ్రంథకర్తలు కూడను.

సత్యనారాయణగారు, ఆచంట:— వీరు బి. యే. పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, యమ్.బి. (వైద్య)పరీక్షకు జదువుచు, సహాయనిరాకరణోద్యమమున ప్రభుత్వవిద్యాలయమును బహిష్కరించిరి. పిదప తదుద్యమమున మిగుల ఆసక్తితో పనిచేసి, తుదకు 'ఖద్దరు' ఉద్యమమున దిగి తద్విషయమై ఎక్కువ పట్టుదలతో పనిసాగించిరి. తన్నిమిత్తమై అర్థమునేకాక ప్రాణములను గూడ ధారవోసినవారు. అకళంక దేశారాధకులు.

రాజమ్మగారు, ఆకారపు:—ఈమె ఆకారపు చెన్నయ్యగారి ధర్మపత్ని. వీరు ఓరుగల్లునివాసులు. దానధర్మపరాయణులు. వీరు విభవసం. శ్వేష శుద్ధ ౧౫ నాడు లింగైక్యమును చెందినారు. ఈమె సాధ్వీమణియని ప్రసిద్ధిని బడసినది. జీవితమంతయును సకలసంపదలతోను సౌభాగ్యముతోను గడిపినది. ఈమె అంత్యేష్టి సమయమునందు గోదాన సువర్ణదాన వస్త్రదానాది సకలదానములు విశేషముగను చేయబడినవి. ఆకాలమునందు పండితులు, వేదాధ్యయనపరులు, కవులు దయచేసి యథావిధిగ కర్మకాండము నడిపించిరి. ఈమె జీవితకాలమంతయు సకల జనులకును నుపకారమును జేసి ధన్యవాదములను బడసినది. ఆమె తన పుణ్యఫలమున శివ సాయుజ్యమును బడయుగాత! ఆకారపు నరసింహంగారు వీరి కుమారులు. ఈ నరసింహంగారు ఇప్పుడును చెన్నపురమున నొకసుప్రసిద్ధ వర్తకులుగా నున్నారు.

వెంకటాచార్యులుగారు, అంగర, ఆయుర్వేదవైద్యులు:—వీరు శ్రీ వైఖానసులు. 40 సంవత్సరముల నుండి వైద్యము వీరల పవిత్రముగా జేయుచు 1920 సంవత్సరములో రాయవరం గ్రామంలో శ్రీ పట్టాభిరామవైద్యశాల స్థాపించిరి.

సత్యనారాయణగారు, ఉప్పల.:—అనకాపల్లి మ్యునిసిపల్ కౌన్సిలర్. 1928 అక్టోబరు నెలలో వచ్చిన వరదలలో వీరజనులకు బట్టలను అన్నములను విరివిగా దానము చేసినారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు,సి.ఆర్.,బి.ఏ.,యల్.టి.కీర్తనాచార్య. వీరు తంజావూరుజిల్లా మన్నారుగుడి తాలూకాలో ౧౮౯౭ వ సంవత్సరమున జననమొందిరి. సంస్కృత తమిళ భాషలయందును, చరిత్రయందును, సంగీతశాస్త్రమందును మంచి ప్రవీణులు. పట్టభద్రులయినది మొదలు పదునాలుగుసంవత్సరములు విద్యాసంబంధి సంస్థలయందు ప్రధానాధ్యాపకులుగనుండి నిరంతర సారస్వత సేవచేయుచున్నారు. వైదిక, మతవేదాంత సారస్వత పౌరాణిక చారిత్రక గ్రంథములను, కథలను, నాటకములను పెక్కిటిని తమిళమున రచియించి ప్రకటించినారు. ఆంగ్లమునను కొన్ని మతగ్రంథములను రచియించినారు. మరియు సంగీతశాస్త్రగ్రంథములను రచియించినారు. ఇన్ని విషయములను గూర్చి వీరు కావించిన విమర్శనలు పెక్కు ఆంగ్ల తమిళ పత్రికలయందు వెలువడినవి. సంగీతశాస్త్రాభివృద్ధికొరకు వీరు ఇప్పుడు చాల పరిశ్రమించుచున్నారు. విశ్వకళాపరిషత్తువారు వీరిని సంగీతవిద్యావిధాన నిర్ణయ సంఘమున నొక సభ్యునిగా నెన్నుకొనియున్నారు. చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు సంగీతవిద్యావిధానక్రమ నిర్మాణమునకు వీరిని నియమించినారు. వీరు పెక్కు సంగీతమహాసభలకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి. పెక్కు కళాశాలలలో—సంగీతశాఖకు అధ్యక్షులుగ నున్నారు.

அமிர்தாஞ்சன అమృతాంజన

పాండిచెరి ప్రదర్శనమునందు మదరాసు అమృతాంజనం డిపోవారు తమ ప్రదర్శనశాల స్థాపించుటకిదియే ప్రథమము. గవర్నరుదంపతులుచూచి మెచ్చుకొనిరి.

డాక్టరు జీ. బీ. గారి

సుగంధనశ్యము

అంగములయందెల్ల శిరస్సును, ఇంద్రియములయందెల్ల నయనములును, ప్రధానములను విషయము సర్వజనులకును తెలిసినవిషయమే కదా! ఈ రెండిటియందును కలుగు వ్యాధులు సాధారణముగా ప్రాణ

REGD. TRADE MARK

హాని కలిగించకున్నను అవి వ్యాధిగ్రస్తుని జన్మమును నిష్ప్రయోజకముగాఁ జేసి యా మరణాంతమును బాధించు చుండును. ఇట్టి వ్యాధులకు లోనికి తీసికొను మందు లనేక ముపయోగింపఁబడుచు వచ్చినవి గాని యవి యా వ్యాధులను నివారింప లేక పోవుటయే గాక రసవిషగంధ కాదులు చేరినవిగా నుండుటచేత తుదకు దేహారోగ్యము నంతను చెడఁదీయునవిగాఁ గూడ నేర్పడినవి. తరువాత పై పూతలును పట్లును నవనాగరికులచేత మంచి వైద్యములుగా తీర్మానింపఁబడి యట్టి మందులు కూడ ననేక మిప్పు డుపయోగింపఁబడు చున్నవి గాని యవిగూడ నంత ప్రయోజనకరములుగా గ్రహింపఁబడుట లేదు.

ఈ సందర్భము లన్నియును యోచించి చిరకాలము పరిశ్రమచేసి యాయుర్వే దాంగిలేయ యూనానీవైద్యములం దారి తేరి లోకోపకారార్థమై తమసర్వస్వమును వినియోగించుచున్న డాక్టరు, జీ. బీ. గారీ **సుగంధ నస్యమును** కనిపెట్టిరి. ఇది యిదివరకే లోకమందంతటను వ్యాప్తము చేయబడి సుప్రసిద్ధమైనది కాబట్టి దీనినిగురించి మేము విశేషించి శ్లాఘించవలసిన పని లేదు. ఒకసారి యుపయోగించిన యెడల దానియుత్కృష్టగుణము నదియే స్థాపించగలదు. దీనిచే బాధానివృత్తి గాంచి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా గొప్పవారును కొలఁదివారును పంపిన యోగ్యతాపత్రికలు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. 1923-వ సంవత్సరమున డిశంబరుమాసములో బరోడాయందును, 1928-వ సంవత్సరమున ఫిబ్రవరిమాసములో సూరత్ నందును, జరిగిన భారత పారిశ్రామిక ప్రదర్శనములందు బంగారు పతకములను బహుమానముగా పొందినది.

ఈ సుంగధనశ్యము నుపయోగించుటవల్ల మెదడు, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్త వ్యాధులును సమూలముగా నశించును. పీనసము, ఒంటితలనొప్పి, తలలోనిపోట్లు, జలదోషములు, మొదలైన కంఠమునకు పై బడిన 66 వ్యాధులకును ఈ సుగంధ నశ్యము పెట్టినది భిక్షము.

సాధారణముగా పొడివేయువార లీ సుగంధ నశ్యమును కట్టి రెండు సారులుపయోగించిన యెడల, ఇది సాధారణపు పొడి 10, 15 సారు లుపయోగించినంత పనిచేయును.

బుడ్డి 1-కి అ. 4. వి. పి. ఖర్చు అ 4. డజను 1-కి రూ. 2-8-0. వి. పి. ఖర్చు 0-8-0.

విలాసము:—**గురుబసవ అండు కంపెని లిమిటెడ్,**

పోస్టుబాక్సు 510, పార్కుటవును, మద్రాసు.

దేవీభాగవతము

పండిత దాసు శ్రీరామకవిచే ఆంధ్రమున వ్రాయబడినది.

12 స్కంధములు, 12000 పద్యములు 800 పుటలు వెల రు. 5

వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0 4 ప్రతులకు ఒక ప్రతి ఉచితము

VADE MECUM వేడిమెకం

ఇంగ్లీషుభాష నేర్చుకొనుటకు ఉపయుక్తమగు గ్రంథము వెల రు 0-8-0

పైరెండు గ్రంథములకును అందమైన అచ్చుపనులకు, బైండు, రబ్బరుస్టాంపులు, సీళ్లు,

122 ఎన్‌గ్రేవింగు పనులకు ఈవిలాసమునకు వ్రాయుడు. 67

వాణీప్రెస్, బెజవాడ

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతశైవమార్గప్రవర్తకులు, జ్యోతిష్కుల సంకీర్తన పూర్ణకళాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్రులిందును, బ్రహ్మశ్రీ పుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి
యా. వాగీశ్వరశాస్త్రిలుగార్ల ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతిగారు గణించినది

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సరఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్రమాసమున కొద్దిగా వర్షమున్నూ, వైశాఖజ్యేష్ఠమాసములయందు మిక్కిలి యెండలు వడగాలి యెక్కువగా వీచుటయు స్వల్పవృష్టియు గలుగును. ఆషాఢమాసమునందు యెండలు గాడ్పులు యెక్కువగా నుండుటయు కొంతము తొలకరివానల కారంభమై శ్రావణభాద్రపదమాసములయందు మంచి వర్షములు కురియును. ఆశ్వయుజ కార్తీకమాసములయందు వాయుసహితవృష్టి గలుగును—అపరసస్యములున్నూ కందులు మొదలగు యెఱ్ఱధాన్యములున్నూ యెఱ్ఱవిభూతములున్నూ బాగుగా ఫలించును. పశువులు క్షీరప్రదములు బాగుగా నగును. తెల్లధాన్యములున్నూ బాగుగా ఫలించును. చందనము, అగరు కస్తూరి మొదలగు వస్తువులకు ధర అధికముగ నుండును. పశుపాలకుడు బలరాముడవ్వుటచే పశువులు క్షేమముగ నుండును. ఈ సంవత్సరమున చైత్ర బ ౧౪ లు మొదలు వైశాఖ బ ౮ లు వరకు గురుమౌఢ్యము. చైత్ర శు ౪ లు మొదలు ఆ బ ౩ లు వరకు శుక్రమౌఢ్యము. మార్గశిర బ ౧౩ లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౨ లు వరకు శుక్రమౌఢ్యము. వైశాఖ శు ౪ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కరప్రవేశము. చైత్ర బ ౩౦ గురువారం అర్ధాధికసూర్యగ్రహణము. మూడుతూముల వర్షమున్నూ, తొమ్మిదివీసముల పంటయున్నూ కలుగును.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీగురుభ్యోనమః

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే,
యన్నత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తన్నమామి గజాననమ్.
అవాచ్యాత్మ స్వరూపాయ శివభావ ప్రదాయినే,
నమ స్సద్గురునాథాయ షట్స్థల బ్రహ్మరూపిణే.
గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్,
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః.

గురు స్తవము

శ్రీకుప్పాన్వయవారిరాశిశశినౌ కౌండిన్యగోత్రాంచితౌ
విద్యార్థిప్రజవత్సలౌ సుచరితౌ సాంగత్రయీపారగౌ;
రాజశ్రాజనుపూజితౌ సవినయం షాట్శాస్త్రభాజౌ గురూ
ప్రాజ్ఞౌ వేంకటకృష్ణనామకుమనో వాగీశ్వరాఖ్యౌ భజే.

దైవజ్ఞవంశావళిః

శ్రీమజ్జ్యోతిష్కుల వంశమౌక్తికమణి ర్మాహేశ్వరాల్లాగతి
కృష్ణాత్రేయ మహర్షి గోత్రమహితో మోహాదివిధ్వంసకృత్;
విశ్వఖ్యాత పరాశర్యాయన మహర్షి ప్రోక్త సూత్రాంచిత
శైవాచార పరాయణోఽపి కనకార్యాఖ్య స్స ముజ్జృంభతే.
తస్య హ్యాత్మభవో భవాంఘ్రియుగళీసద్భక్తి సంభోద్భవో
మూలోత్పాదిత భూత్రమావనపనోయో గోల్లపల్లీశ్వరః;
వల్లీలాయుత మల్లికార్జున సమాఖ్యాఖ్యాత దిగ్వర్తిత
శ్రీశే మధ్యతలే లకాస్తి పరమస్తాపా స్తస్యపాప్తోద్భవః
తస్యాత్మహం తనయ స్సమిద్ధ వినయ స్సర్వేశ్వరాంఘ్రిద్వయీ
సేవాసాదిత తత్కృపాధిగత సత్యాత్మ ప్రబోధోదయః;
శ్రీరుద్రోక్తివ తంత్రవారిధివిగాహోద్గ్రగ్రహద్రాశియ
స్స్యాహం శ్రీ కనకాహ్వయో వ్యరచయన్ పంచాంగ మేత న్ముదా.

సంవత్సరాది దివసకృత్యము

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్;
వస్త్రై రాభరణై ర్దేహ మలంకృత్య తత శ్శుచిః.
విఘ్నేశం భారతీం ఖేటాన్ దైవజ్ఞ మభిపూజ్యన;
సంవత్సరఫలం సమ్యక్ శ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

ఈ (ఆంధ్ర) దేశమున లోకవ్యవహారముకొఱకు చాంద్రమానాబ్దము గ్రహించునది. శేషాచలమునకు దక్షిణదేశమున సౌరమానాబ్దము గ్రహించునది. వింధ్యమున కుత్తరదేశమున బార్హస్పత్యమానాబ్దము గ్రహించునది. అంతటను గురూదయమాసమున భాద్రపదాబ్దమని గ్రహించునది. చాంద్రమానము ననుసరించి యీ సంవత్సరమునకు శుక్లసంవత్సరమని పేరు. సౌరమానము ననుసరించి యీ సంవత్సరమునకు చైత్ర శు. ౧ మొదలు శు. ౩ వరకు విభవనామసంవత్సరమనియు, అటుపైన సంవత్సరాంతమువరకు శుక్లనామసంవత్సరమనియు పేరు. బార్హస్పత్యమానము ననుసరించి వృషనామసంవత్సర మని పేరు.

ఈ శుక్లనామ సంవత్సరము నాటికి

సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దములు	౧౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౦
కల్యాది గతాబ్దములు	౫౦౩౦
శాలివాహనశకగతాబ్దములు	౧౮౫౧
ప్రభవాది గతాబ్దములు	౩
హూణశకగతాబ్దములు	౧౯౨౯-౧౯౩౦
ఫసలీ	౧౩౩౮-౧౩౩౯
హిజిరి	౧౩౩౯

అగుచున్నవి.

సకలకల్యాణభాజన మైన ఈ శుక్లనామ సంవత్సరము నాటికి సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిసృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పరమాయుష్యమున సగమునకుపైన మొదటివత్సరమున, మొ॥ టిమాసమున, మొదటిపక్షమున, మొదటిదినమున, పగలు, ౧౩ గడియలు, ౭౨ విగడియలు గడచినవి.

సంవత్సరఫలములు

చాంద్రమానాబ్దఫలము

శ్లో. శుక్లాబ్దే నిఖిలాలోకా స్సుఖిన స్సజనై స్సహ,
రాజానో యుద్ధనిరతా పరస్పరజయేచ్ఛయా

సౌరమానాబ్దఫలము

శ్లో. విభవాబ్దేఽఖిలాలోకా స్సుఖిన స్సుభిక్షైర్వరైః,
పీతలోకా పీతధరా ఈతిర్వ్యాధియుతా అపి.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర శుక్ల ౩ తదియల వరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు పైనచెప్పిన చాంద్రమాన శుక్లనామసంవత్సరఫలమే కలుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలము

శ్లో. ప్రవహంతిజలా స్స్వచ్ఛం ప్రవంతి ప్రచురం పయః,
విక్రమాబ్దేఽఖిలా శ్శ్మశా విక్రమాక్రాంత భూమయః.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి భాద్రపద బ. ౧౧ ల వరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు వృషనామసంవత్సర ఫలము.

శ్లో. వివిక్తై రన్నపానాద్యై ర్హృష్టపుష్టాంగచేతసః
మనోన్మత్తాఽఖిలాలోకా వృషాబ్దే వృషసన్నిభాః

గురూదయాబ్దఫలము

శ్లో. పీడాస్యాత్కృత్తికేవర్షే, వహ్నిగోరథజీవినామ్,
శస్త్రాగ్నికుప్యయంత్రాణి, పుష్పకాష్ఠదిజీవినామ్.

ఈశుక్లసంవత్సరమునకు
రాజు మొదలయిన పరిపాలకవర్గము, తత్ఫలము

రాజు-బుధుడు

శ్లో. ప్రభూతవాయు ర్న్యూన మధ్యవృష్టి
ర్గదాహత ప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేబ్దనాథే ప్యకరంచ సస్యమ్
క్షేమం హి వృద్ధి ర్లిపిలేఖకానామ్.

[ఈఫలము విదర్భ పాంచాల సౌరాష్ట్ర దేశముల కధికముగా కలుగును.]

మంత్రి-శని

శ్లో. మందవృష్టిర్మందసస్యం సర్వే పాపరతానరాః,
ప్రజాపీడాభవేన్నిత్యం సూర్యపుత్రస్య మంత్రితః.
[ఈఫలము పౌండ్ర కళింగ దేశములయం దధికముగా కలుగును.]

సేనాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. సువృష్టి రత్యంత సమృద్ధ సస్యం
సుభిక్షమర్ఘం బహుళం ధరిత్ర్యామ్,
నరాః స్త్రియాః కామరతాః ప్రవృత్తాః
సైన్యాధిపత్యే ఖలు భార్గవస్య.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును]

సస్యాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. రక్తశాలి ర్మహాశాలి స్తూవరశ్చణకాదయః,
రక్తభూమిస్తు ఫలితా భౌమే సస్యాధి పేసతి.
[ఈఫలము ఘూర్జర యవనదేశములకు యెక్కువగా కలుగును.]

ధాన్యాధిపతి-రవి

శ్లో. మధ్యవృష్టిః ఫలం స్వల్పం మహార్ఘంచ మహాభయమ్,
రక్తసస్యానిజాయంతే సూర్యే ధాన్యాధి పేసతి.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.]

అర్ఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అర్ఘాధిపే యదా శుక్రే సర్వధాన్యాని వృద్ధికృత్,
శ్వేతధాన్యం సుఫలితం సుభిక్షం స్యాన్మహీతలే.
[ఈఫలము ఎల్ల దేశములకు ప్రాప్తించును.]

మేఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అతివృష్టి స్సుభిక్షంచ సస్యవృద్ధి ర్నిరంతరమ్,
క్షీరప్రదా స్సదాగావః శుక్రే మేఘాధి పేసతి.
[ఈఫలము ఆంధ్రదేశమున ఎక్కువ ప్రాప్తించును.]

రసాధిపతి-గురువు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వసస్యానాం ఫలితా వృక్షజాతయః,
సదారోగ్యం సుభిక్షంచ, జీవే యది రసాధిపే.
[ఈఫలము కొంకణ మాగధ దేశములకు యెక్కువ ప్రాప్తించును.]

నీరసాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. చందనాగరుకస్తూరీ ప్రవాళం రక్తవాససామ్,
అర్ఘవృద్ధ్యాప్రజాయంతే, భౌమే నీరసనాయకే.
[ఈఫలము మాళవదేశమున ఎక్కువగా ప్రాప్తించును.]

పశునాయకుడు-బలరాముడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం, తృణసస్య సమృద్ధయః,
మధ్యదేశే సుభిక్షంచ రామేతు పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుడు-గోపాలకృష్ణుడు

శ్లో. కృష్ణేతు పయసా గావః.

పురోహితుడు-కుజుడు

శ్లో. చోరాగ్ని శస్త్రబాధాచ నృపాణాం కలహ స్తథా,
అర్ఘవారి వినాశస్స్యాత్, కుజే పౌరే హి తేసతి.

పరీక్షకుడు-చంద్రుడు

శ్లో. జలధాన్యాని సర్వాణి, ఫలితా వృక్షజాతయః,
గావః కామధుఘారోగ్యం శశాంకే చేత్పరీక్షకే.

గణకుడు-బుధుడు

శ్లో. అనీతియుక్తా రాజానః ప్రజానాం బహుపీడనమ్,
వృష్టి ర్వాయు సమాయుక్తా గణకే సోమనందనే.

గ్రామపాలకుడు-శుక్రుడు

శ్లో. శ్వేతధాన్య సమృద్ధిస్స్యాత్ ఫలితా వృక్షజాతయః,
బహుక్షీరప్రదా గావః శుక్రే గ్రామాధిపే సతి.

దైవజ్ఞుడు-శుక్రుడు

శ్లో. నీతియుక్తా స్సదా విప్రాః సర్వే ధర్మ సమన్వితాః,
రాజా మంత్ర విచారజ్ఞః దైవజ్ఞే భృగునందనే.
[ఈ పురోహితాదిఫలములు సర్వదేశములకు వర్తించును.]

మేఘము-వర్షము

ఈశుక్లసంవత్సరమున పుష్కరమను మేఘము మేరువునకు ఈశాన్యదిగ్భాగమున పుట్టుచున్నది.

శ్లో. మందవృష్టి ర్మందలోయం మహావాయుః ప్రవర్తతే,
పుష్కరం మేఘ మాసాద్య సర్వమూల వినాశనమ్.

వర్షము-మూడుతూములు-ఫలము: త్ర్యాఢకే మధ్యవృష్టిః

ఇందు పదిపాళ్లు సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయందును, నాల్గుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నియమించినాడు.

తూముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతమ్;
ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

వర్షధాన్యాదుల వృద్ధిక్షయములు

వర్షము ౧౪; ధాన్యము ౯; శీతము ౧౪; తృణము ౪; ఉష్ణము ౧౩; మారుతము ౯; ప్రజావృద్ధి ౧౯; ప్రజాక్షయము ౧౪; రాజవిద్వరము ౧౪; ఉగ్రము ౧౪; పుణ్యము ౧౪; పాపము ౧౪; వ్యాధులు ౯; ఆరోగ్యము ౪౦; ఆచారము ౧౩; దుష్టప్రవర్తనము ౧౫; మరణము ౧౪; జన్మము ౭; దేశోపద్రవము ౧౪; దేశస్వాస్థ్యము ౫; చోరభయము ౫; చోరనాశనము ౫; అగ్నిభయము ౨౧; అగ్నిశాంతి ౪;

సృగోపద్రవము ౧౪; మృగనాశనము ౧౫; కీటకభయము ౧౯; కీటకనాశనము ౧౩; మూషకవృద్ధి ౧౫; మూషకనాశనము ౯; సర్పభయము ౧౩; సర్పనాశనము ౧౧; కామము ౨౧; లోభము ౯; మోహము ౯; మదము ౫; మాత్సర్యము ౧౫; సుఖము ౫; దుఃఖము ౯; భోగము ౧౧; విడంబము ౧౦; వ్యధ ౬; ద్వేషము ౧౪; ప్రతిష్ఠ ౧౫; అప్రతిష్ఠ ౨౧; ద్యూతము ౧౩; మత్తత ౨౧; పరోత్పత్తి ౧౧; శ్రీవృద్ధి ౧౪; ధాతువాదము ౫; భయము ౯; కార్యము ౧౩; దుష్టనిగ్రహము ౧౩; శిష్టపాలనము ౨౧; సత్యము ౪; అసత్యము ౯; విశ్వాసము ౧౧; అవిశ్వాసము ౧౩; దయ ౧౫; నిర్దయ ౧౪; న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; జ్ఞానము ౪; అజ్ఞానము ౪; కాపట్యము ౪; నిష్కాపట్యము ౯; ధార్మికము ౧౪; అధార్మికము ౧౪; గోమాయువృద్ధి ౪; సస్యకీటవృద్ధి ౬; సస్యకీటనాశనము ౯; శలభవృద్ధి ౪; నాశము ౪; మక్షికవృద్ధి ౫; నాశము ౧౪; మత్కుణవృద్ధి ౬; నాశము ౪; వృశ్చికవృద్ధి ౧౧; నాశము ౧౧; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౩; నాశము ౪; సర్పవృద్ధి ౭; నాశము ౧౮; శుకవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౧; పికవృద్ధి ౧౮; నాశము ౧౮; కుక్కుటవృద్ధి ౭; నాశము ౧౨; పత్రివృద్ధి ౬; నాశము ౪; ధేనువృద్ధి ౩; నాశము ౩; మహిషవృద్ధి ౨; నాశము ౮; మృగవృద్ధి ౩; నాశము ౩; ఛాగవృద్ధి ౨; నాశము ౬; అశ్వవృద్ధి ౬; నాశము ౩; గజవృద్ధి ౮; నాశము ౩; ఉష్ట్రవృద్ధి ౩; నాశము ౨; విప్రవృద్ధి ౨; నాశము ౬; క్షత్రియవృద్ధి ౩; నాశము ౬; వైశ్యవృద్ధి ౬; నాశము ౩; శూద్రవృద్ధి ౨; నాశము ౮; మ్లేచ్ఛవృద్ధి ౫; నాశము ౬; సంకరవృద్ధి ౮; నాశము ౨; వజ్రవృద్ధి ౮; నాశము ౬; వైదూర్యవృద్ధి ౩; నాశము ౮; గోమేధికవృద్ధి ౬; నాశము ౫; పుష్యరాగవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మరకతవృద్ధి ౬; నాశము ౪; నీలవృద్ధి ౫; నాశము ౬; ప్రవాళవృద్ధి ౬; నాశము ౫; మౌక్తికవృద్ధి ౬; నాశము ౫; సువర్ణవృద్ధి ౮; రజతవృద్ధి ౧౨; తామ్రవృద్ధి ౮; కాంస్యవృద్ధి ౨; లోహవృద్ధి ౭; త్రపువృద్ధి ౨; సీసవృద్ధి ౧౦; రసవృద్ధి ౬; వ్రీహివృద్ధి ౮; నాశము ౭; శాలివృద్ధి ౧౦; నాశము ౮; కుళుత్థవృద్ధి ౧౬; నాశము ౧౦; తిలవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౨; మాషవృద్ధి ౧౬; నాశము ౭; ముద్గవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧౬; స్వచక్రభయం ౫; పరచక్రభయం ౯; విద్యుత్ ౧; శిలాపాతం ౨; గర్జితం ౩; అండజాః ౯; స్వేదజాః ౧౪; జరాయుజాః ౪; ఉద్భిజాః ౬; స్థావరాః ౧౩; జంగమాః ౧౩; క్షుధ ౧౫; తృష్ణ ౧౧; నిద్ర ౧౪; ఆలస్యం ౬; ఉద్యోగం ౧౧; శాంతం ౧౧; క్రోధం ౩; దంభం ౧౧; మిత్రభేదం ౯; రసనివృత్తి ౯; ఫలనివృత్తి ౯.

రాష్ట్రాది అధిపాః

రాష్ట్రాధిపో బుధః, ఉద్యోగాధిప శ్శనిః, సర్వదేశాధిపశ్శనిః, అర్ఘాధిపశ్శనిః, గజాధిపఃకుజః, పశ్వాధిపశ్శుక్రః, దేవాధిపఃకుజః, నరాధిపశ్శుక్రః, వస్త్రాధిపోగురుః, రత్నాధిపోశుక్రః, వృక్షాధిపోరవిః, జంగమాధిపశ్చంద్రః, సర్వాధిపో బుధః, మృగాధిప శ్శుక్రః, స్త్రీణామధిపశ్శుక్రః.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము చైత్ర శుక్ల ౮ చవితీ స్థిరవారము రోహిణీ నక్షత్రము సూర్యోదయాది ఘ ౨౬-౨ విఘటికలకు సూర్యుడు మేష రాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. దివాచేన్మేషసంక్రాంతి రవర్ష కలహప్రదా,
గ్రంథాంతరేః పూర్వాహ్ణకాలే జగతో విపత్తిః.

వారఫలము

శ్లో. శనివారేల్పవృష్టిస్స్యాత్.
[ఈఫలము ద్రావిడ గౌడదేశములకు యెక్కువగా ఫలించును.]

ఆర్ద్రానక్షత్రప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శుక్ల ౧౫ పూర్ణిమ శుక్రవారము నాడు మూలానక్షత్రమున శుక్ల నామయోగమున భద్రనాకరణమున సూర్యోదయానంతరమున ఘ ౩౨-౪ విఘటికలకు సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్రమున ప్రవేశించును.

తిథిఫలము	"పూర్ణే పూర్ణ ఫలం విదుః"
వారఫలము	"శుక్రే కాంతికరం ప్రోక్తం"
నక్షత్రఫలము	"మూలేశుభం విజానీయాత్"
యోగఫలము	"శుక్లయోగేఽవృష్టికృత్"
కరణఫలము	"విష్ట్యాం వృష్టివినాశకృత్"
కాలఫలము	"దివార్ద్రా సస్యనాశాయ"
గ్రంథాంతరే	"అస్తమానేర్ధరాత్రేచ మహద్వర్షం [సువృష్టికృత్"

అస్తంగతార్ద్రా బహుసస్యసంపత్

భరణ్యాదిమణ్మండలఫలము

భరణ్యాది మణ్మండలములలో చంద్రుడు వినవ మండలమునందు ఉండుటచే వృష్టి నాశనము గలుగును.

జ్యేష్ఠశుద్ధ ప్రతిపద్యుక్త శనివారఫలము

శ్లో. జలశోషం ప్రజానాశం
ఛత్రభంగో మహీపతేః;
మధ్యసస్యమవర్షంచ
జ్యేష్ఠాదౌరవినందనే.

ఆషాఢశుద్ధనవమీయుక్త స్వాతీనక్షత్రఫలము

శ్లో. ఆషాఢేశుక్లపక్షేతు నవమీ స్వాతిసంయుతా ;
వాయు స్సర్వత్ర సంవాతి భూమా బీజం నవాపయేత్.

ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త గురువారఫలము

శ్లో. "గురౌ సుభిక్ష మాప్నోతి"

ఆషాఢకృష్ణఏకాదశీయుక్త రోహిణీనక్షత్రఫలము

శ్లో. "ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం"

ఈ నాలుగు ఫలములు చాంద్రమానమునకు దెక్కువగా వర్తించును.

గ్రహములచారములు

కుజచారఫలము

ఈసంవత్సరమున కుజునకు వక్రఫలము లేదు. సంవత్సరారంభము నుండి సంవత్సరాంతము వరకు

పునర్వసు ౧ వ పాదము మొదలు శతభిష ము ౪ నాలుగవ పాదమువరకు సంచారము చేయును.

జ్యేష్ఠ శు ౧౪ మొదలు శ్రావణ శు ౫ లు వరకు సింహ రాశియందు సంచారము చేయును.

మఖార్ద్రాద్రి ఉత్తరా సార్ప స్వాతీ జ్యేష్ఠాసు రోహిణీ;
స్థితి స్త్వేతాసు భౌమ శ్చే త్తావదేవ నవర్షణమ్.
యామ్యసార్పవిశాఖాసు త్రిపూర్వేషుచ భూమిజః ;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిపూర్ణా వసుంధరా.

శ్లో. సింహేగతే క్షితిసుతే యదిసింహభాగే
శోషం నయే త్ప్రిశయకాల మివాంబురాశిం
ధీమేంద్ర నీలసదృశం ఘనమేఘ బృందం
ఖద్యోతకైః కృపణదాన మివాంబురాశిం.

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాదిది పితృభాంతేషు దృశ్యతే యది చంద్రజః ;
తదా దుర్భిక్షకలహో రోగాణాం వృద్ధి భీతికృత్.

గురుచారము

గురువు: ఈ సంవత్సరారంభము నుండి వైశాఖ శు ౬ సప్తమీ వరకు మేషరాశియందున్న అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు వృషభ రాశియందుండును.

శ్లో. మేషస్థితే దేవగురౌచ మేషవినాశనం సస్యమహార్ఘ్య వృష్టిః
భూపాలకానాం కలహస్తథాపిభవంతిచాన్యేసుఖినోజనాంశ్చ.

శ్లో. వృషరాశిగతేజీవే పశుస్త్రీ శిశునాశనం
మధ్యవృష్టి స్ససస్యనాశః నృపాణాం సమరంమహత్.

శుక్రచారము

చైత్ర శు ౬	పడమర అస్తమించును
చైత్ర బ ౩	తూర్పున ఉదయించును.

అశ్విని నక్షత్రమునందే ఉదయాస్తమయములు కలుగును.

మార్గశిర బ ౧౩	తూర్పున అస్తమించును
ఫాల్గుణ బ ౨	పడమర ఉదయించును.

మూలానక్షత్రమున అస్తమయము కలుగును.

ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున ఉదయించును.

శ్లో. ఉదయాస్తమయేకాలే భృగుజేశ్విని సంయుతే ;
ప్రజానా మాయురారోగ్యం భవేత్సస్య సమృద్ధయః,
జ్యేష్ఠాదిపంచకర్క్షేతు దుర్భిక్షం సర్వభూమిషు;
స్వాతీత్రయేభృగో శ్చాస్తే చోదయే ప్రతివర్షతి.
ధనిష్ఠా పంచకర్క్షేషు భార్గవేచోదయాస్తగే;
నృపాణామాహంవ ప్రాహుః సస్యవృద్ధిః ప్రజాయతే.

దీనిఫలము: శ్లో. ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదాభృగుః;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ.
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః;
గజాశ్వరాజ పుత్రాణాం వృద్ధిం స కురుతే న్వహమ్.

శనిచారఫలము

ఈ సంవత్సర ప్రారంభము నుండి జ్యేష్ఠబహుళ షష్ఠివరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అదిమొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతిచే జ్యేష్ఠానక్షత్రమునసంచరించును. అదిమొదలు మాఘ శుక్ల అష్టమి వరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమున సంచరించును.

సంవత్సర ప్రారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బహుళ షష్ఠివరకు ధనుస్సునందున్న అదిమొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతులచే వృశ్చిక రాశి యందున్న అదిమొదలు సంవత్సరాంతమువరకు ధనుస్సు యందున్న ఉండును.

శ్లో. మైత్రాఖ్య సంక్రందన పౌష్ణ భేషు
చరన్ సదా సూర్యసుతః కరోతి ;
ఈతే ర్భయం వ్యాధిభయం నరాణాం
కళింగబాహ్లీక జనాభివృద్ధిః.

శ్లో. కాశీ కోసల పాంచాల ఫలహృన్మూలగోర్కజః.

శ్లో. ఆళిస్థితే రోగభయం ప్రజానాం
భవే త్పశూనాం మృతి రర్కపుత్రే ;
ఏణీ కులానాంచ గణస్య నాశో
మహీపతీనా ముపజీవనం స్యాత్.

శ్లో. మందస్థితే ధన్విని వృష్టిహాని
స్స్యాత్ భూపతీనాం కలహం మహార్ఘ్యం;
పాంచాలకాశీకురుకోసలాంశ్చ
నష్టాశ్చ కాశ్మీరకళింగవంగాః,
అప్యగోర్కజః కోసలాంగ
వంగమాగధపాండ్రహృత్.

గురుశుక్రమౌఢ్య నిర్ణయము

ఈ సంవత్సర చైత్ర బహుళ పంచమీ మొదలు వైశాఖ బహుళ అష్టమీవరకు గురుమౌఢ్యము.

చైత్ర శుద్ధ సప్తమి మొదలు చైత్ర బహుళ తదియ వరకు శుక్రమౌఢ్యము.

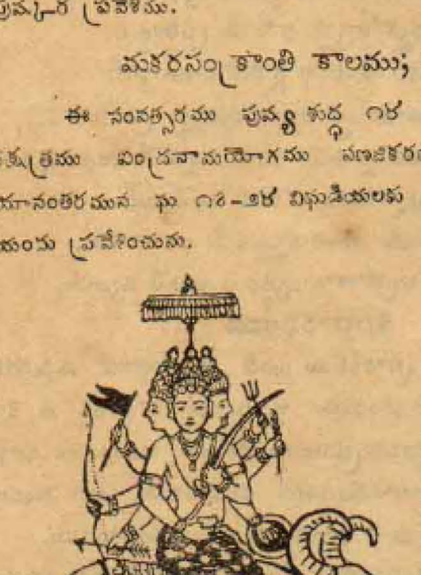
మార్గశిర బ. త్రయోదశి మొదలు ఫాల్గుణ బ. విదియవరకు శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కర ప్రవేశము

ఈ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ సప్తమీ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కర ప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతి కాలము; ఫలము

ఈ సంవత్సరము పుష్య శుద్ధ ౧౮ సోమవారము ఆర్ద్రా నక్షత్రము ఐంద్రనామయోగము వణిజికరణమున సూర్యాస్తమయానంతరమున ఘ ౧౪-౨౮ విఘడియలకు సూర్యుడు మకరరాశి యందు ప్రవేశించును.

అస్యపురుషస్య ధ్యాంక్ష నామధేయః, విలాసా మరిష్టమ్, చందనోదకస్నానం, ఆరోగ్యం, కంబళీ వస్త్ర ధారణం, జటీనాం నాశనం, హరిద్రాగంధధారణం, స్త్రీణా మరిష్టం, నీలోత్పల పుష్పం, నీలాశ్వ నాశనం, విద్రుమాభరణం, స్త్రీణా మరిష్టం, త్రపు పాత్రే భక్షణం, త్రపునాశనం, రుధిరాహారం, పశు నాశనం, తాళఫలభక్షణం, గజ నాశనం, మహిషవాహనం, మహిష నాశనం, తోమరాయుధధారణం, యుద్ధం, పర్ణచ్ఛత్రం, సుఖోత్సుకం, తూలధారణం, వ్యాఘ్రమారిష్టం, వాయవ్యదిగ్యానం, తద్దేశానా మరిష్టం, లోలచేష్టా, ప్రజాపీడా, నివిష్టానస్థాసస్యవృద్ధిః.

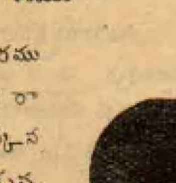
పక్షఫలమ్:

శ్లో. శుక్లపక్షే యదాపుష్యే మకరస్థే దివాకరే
ప్రజానాం వ్యాధిపీడాచ నృపాణాం సమరంభవేత్.

తిథిఫలమ్ - భయమ్ - వారఫలమ్ - సుభిక్షమ్ - నక్షత్రఫలమ్ శుభంభవతి - లగ్నఫలమ్ - యుద్ధం ముహూర్తఫలమ్ - రజకారిష్టం- కాలఫలమ్ - మ్లేచ్ఛనాశనమ్.

సూర్యగ్రహణము

ఈసంవత్సర చైత్ర బ ౩౦ గురువారము భరణీనక్షత్రమున, మేషరాశి యందు రాహుగ్రస్తసూర్యగ్రహణము, నైరృతిదిక్కున స్పర్శ, ఆగ్నేయదిక్కున మోక్షము, కృష్ణ వర్ణము, సప్తాంశాధిక గ్రాసము ఆగ్నేయ మండలము.

సూర్యోదయాది స్పర్శకాల ఘటికా విఘటికలు

	ఘ. వి.	ఘం. ని.
స్పర్శకాలము	౧౧-౩౦	౧౦ ౧౫
మధ్యకాలము	౧౮-౧౪	౧౭-౨౬
మోక్షకాలము	౧౪-౩౪	౧౨-౮౨
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౬-౪	౨-౨౪

ఆయనఫలము

సౌమ్యాయనే విప్రభూపాల్హాంతి.

మాసఫలము

శ్లో. పుణ్యరూపోపకీవాంశ్చ హాస్యశిల్పిలేఖకాః
మోదంతే మందవృష్టిస్స్యాత్ గ్రహణే సతి చైత్రికే.

ఆగ్నేయమండలఫలము

శ్లో. ఆగ్నేయమండలే గ్రస్తే గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః
ప్రజానాం జ్వరపీడాచ హానిర్మరణమేవచ.

వర్ణఫలము

శ్లో. చంద్రసూర్యోపరాగేషు కృష్ణవర్ణేన సంయుతే
క్షుద్రారిష్టం మహోక్షంచ అతివృష్టినిరంతరం.

మేష వృషభ కర్కాటక సింహ కన్యా తులా రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతి చేసుకోవలెను. అశ్విని భరణి కృత్తిక నక్షత్రములయందు పుట్టినవారున్ను శాంతి చేసుకోవలెను.

ప్రకారాంతరమున - మేష - వృషభ - మిథున - కన్యా - ధను - మకరరాసులయందు జననమొందినవారు శాంతిచేసుకోవలెను.

ఈగ్రహణమునకు నిత్యభోజన వార్షిక శ్రాద్ధాదులు శుద్ధమోక్షానంతరం జరుపవలెను.

శ్లో. జన్మసప్తాష్టరిప్ఫాంక దశమస్థే నిశాచరే,
దుష్టారిష్టప్రదో రాహు ర్జన్మర్క్షే నిధనేఽపిచ;
యన్నక్షత్రగతో రాహు ర్గ్రసతే శశిభాస్కరౌ,
తజ్జాతానాం భవే త్పీడా యే నరాః శాంతివర్జితాః;
సూర్యస్య సంక్రమోవాపి గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః;
యస్య త్రిజన్మనక్షత్రే తస్య రోగోఽథవా మృతిః.

[త్రిజన్మనక్షత్రము: జన్మనక్షత్రము, దానికి పూర్వోత్తర నక్షత్రములు రెండును కలిపిన త్రిజన్మనక్షత్ర మనబడును. కొందరు జన్మనక్షత్రము, జన్మనక్షత్రమునుండి పదవ నక్షత్రము, పందొమ్మిదవ నక్షత్రము కలిసి త్రిజన్మనక్షత్రమందురు.]

శ్లో. "త్రిషడ్దశాయోపగతం నరాణాం
శుభప్రదంస్యా ద్గ్రహణం రవీంద్వోః;
ద్విసప్తనందేషుచ మధ్యమం స్యాత్
శేషే ష్వనిష్టం కథితం మునీంద్రైః.

[జన్మరాశియనగా జన్మకాలమున చంద్రుడున్న రాశిగాని జన్మలగ్నము కాదని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.]

కందాయములు

అ	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్రి	పున	పుష్య	ఆశ్రే	మ	పూఫ	ఉఫ
౪	౭	౨	౫	౧	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౯
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩

హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా
౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

శ్ర	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రే
౩	౬	౧	౪	౭	౨
౦	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౧	౪	౨	౦	౩

ఆదాయవ్యయములు

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేష వృశ్చికములకు	౫	౧౪	సింహమునకు	౧౪	౧౧
వృషభతులలకు	౧౪	౯	ధనుర్మీనములకు	౮	౫
మిథునకన్యలకు	౨	౧౪	మకరకుంభములకు	౧౧	౧౪
కటకమునకు	౧౧	౨	సర్వరాసులమొత్తం	౬౫	౬౯

రాజపూజ్య రాజావమానములు

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషము	౩	౧	తుల	౭	౩
వృషభము	౬	౧	వృశ్చికము	౩	౩
మిథునము	౨	౪	ధనుస్సు	౬	౩
కటకము	౯	౪	మకరము	౨	౬
సింహము	౧	౭	కుంభము	౯	౬
కన్య.	౪	౭	మీనము	౧	౨

సంవత్సరఫలములు

అశ్విని, పుష్యమి, స్వాతి, అభిజిత్తు, ఈ నక్షత్రములకు, రోగం
భరణి, ఆశ్రేష, విశాఖ, శ్రవణము ,, ఆయువృద్ధి
కృత్తిక, మఖ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ ,, అర్థలాభము
రోహిణి, పూర్వఫల్గుని, జ్యేష్ఠ, శతభిషం ,, మనస్తాపము
మృగశీర్ష, ఉత్తరఫల్గుని, మూల, పూర్వాభాద్ర ,, రాజపూజ్యత
ఆర్ద్రి, హస్త, పూషా, ఉత్తరాభాద్ర ,, యుద్ధము
పునర్వసు, చిత్త, ఉషా, రేవతి ,, ధూమ్రం.

వెలల హెచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి:

వైశాఖ, భాద్రపద, కార్తిక, పుష్య, ఫాల్గున మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును.

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, ఆషాఢ, శ్రావణ, ఆశ్వయుజ, మార్గశిర, మాఘ మాసములయందు సమముగా నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి:

సింహ, వృశ్చిక, ధనుర్మకరమాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును. వృషభ, మిథున, కటక, కన్య, కుంభమాసములయందు వెలలు సమముగా నుండును.

మేష, తులా, మీన మాసములయందు వెలలు తక్కువగా నుండును.

వర్షయోగములు - తద్భంగములు

చైత్రమాసము:

చైత్ర శు ౪ మొదలు ఈ బ ౪ వరకు సూర్యుని అశ్వినీనక్షత్ర సంచార కాలమున గురు, రవి, బు, శ, అతివాత, దహననాడుల యందు సంచరించుట చేతను పురోంగారకదోషము చేతను వర్ష భంగము కలిగినను బుధ గురు శుక్ర సమాగము వలన అచ్చటచ్చట తుషారవృష్టికలుగును.

ఈ బ ౩ తదియ మొదలు వైశాఖ శు ౧ పాడ్యమివరకు సూర్యునియొక్క భరణీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు గురు, బుధ, రవి, శుక్రులు అతివాత, వాత, దహననాడులయందు సంచరించుటచే వృష్టి భంగము గాదగినను బుధ, గురు, శుక్ర, సమాగమును, గురవస్తమయము, కుజచలనము, శుక్రోదయము మొదలగు సుయోగములవల్ల కొన్ని దేశ ముల యందు సువృష్టిన్ని, కొన్ని దేశముల యందు మధ్యవృష్టిన్ని కలుగును.

వైశాఖమాసము:

వైశాఖ శుక్ల ౧ పాడ్యమి లగాయతు ఈ బ ౧ పాడ్యమి వరకు సూర్యుని కృత్తికా నక్షత్ర సంచారకాలమందు, రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడులయందు సంచరించుటచేత వృష్ట్యభావము, ఉష్ణప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయుప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయు ప్రారంభము కలిగినను కుజుడు మాత్రము జలనాడియందు సంచరించుటచే అప్పుడప్పుడు తుషారవృష్టి కలుగును.

ఈ బ ౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు ౧ వరకు రోహిణీ యందు సూర్యుడు ఉన్నకాలమునందు రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడుల యందు సంచరించుటచే రెండెలు మెండుగా నుండి విశేషముగా పశ్చిమ వాయువు వీచును.

జ్యేష్ఠమాసము:

ఈ శు ౧ మొదలు ఈ శు ౧౪ వరకు సూర్యుడు మృగశిరా నక్షత్ర సంచారకాలమందు రవ్యాది గ్రహములు అతివాత, వాత, దహన నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్న రవి బుధ సమాయోగము చేతనున్న, పురోంగారక దోషముచేతనున్న కుజుడు మాత్రం అమృత నాడి యందు సంచరించుటచే జలచంద్రకాల మందు దేశభేదముచే వర్షించును.

ఈ శు ౧౪ లు మొదలు ఈ బ ౧౪ వరకు సూర్యుడు ఆర్ద్రి నక్షత్ర సంచార కాలమందు రవ్యాదిగ్రహములు దుష్టనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్న పురోంగారక దోషముచేతనున్న వృష్టి భంగము కలిగినను అంగారక చలనము కలుగుటచే దేశభేదముచే స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

ఆషాఢమాసము:

జ్యేష్ఠ బ ౧౩ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౩ వరకు పునర్వసు నక్షత్రమునందు సూర్యుడు సంచరించు కాలమునందు గురు శుక్రులు కొంతకాలము అతివాత, వాత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను సింహాంగారక దోషముచేతను విశేషముగ పశ్చిమ వాయువు వీచుచున్నను గురు శుక్ర సంయోగముచే ఖండవృష్టి కలుగును. ఈ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౨ వరకు సూర్యుని పుష్యమీ నక్షత్ర సంచార కాలమునందు గురుశుక్రులు అతివాత దహన నాడులయందున్ను బుధకుజులు జలామృత నాడుల యందున్ను సంచరించుటచేత మధ్య వృష్టి కలుగును.

శ్రావణమాసము:

ఆషాఢ బ ౧౩ మొదలు శ్రావణ శు ౧౧ వరకు సూర్యుని ఆశ్లేషానక్షత్ర సంచారకాలమందు కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను అంగారక చలనయోగము చేతనున్ను సువృష్టి దేశభేదముగా కలుగును. శ్రావణ శు ౧౧ మొదలు ఈ బ ౧౧ వరకు సూర్యునియొక్క మఘానక్షత్రసంచార కాలమునందు గురుడు వాతనాడియందు ఉన్నను కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుటచే కొంచెము గాలితో కూడిన సంపూర్ణ వృష్టి కలుగును.

భాద్రపదమాసము

శ్రావణ బ ౧౧ మొదలు భాద్రపద శు ౧౦ వరకు సూర్యునియొక్క పూర్వఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజ బుధులు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను శుక్రుడు మాత్రం అమృత నాడియందున్ను సంచరించుట చేతనున్ను తదితర గ్రహములు దుష్ట నాడులయందు సంచరించి నప్పటికిని మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౦ మొదలు ఈ బ ౮ వరకు సూర్యుని యొక్క ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజుడు దహననాడియందున్ను, బుధుడు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను సంచరించినప్పటికిన్ని తదితర గ్రహములు దుష్ట నాడులయందు సంచరించినను శుక్రుడు అమృత జలనాడియందు సంచరించుటచే సస్యానుకూలముగా వర్షము కురియును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బ ౮ మొదలు ఆశ్వయుజ శు ౭ పర్యంతము సూర్యునియొక్క హస్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజుడు దహన వాతనాడుల యందున్ను, బుధుడు సౌమ్యనాడియందున్ను శని గురులు వాతాతి వాతనాడులయందు సంచరించుటచే వాయు సహిత ఖండవృష్టి కలుగును.

ఆశ్వయుజ శు ౭ మొదలు ఈ బ ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క చిత్తానక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజుడు వాతనాడి యందున్ను బుధుడు సౌమ్యనాడి యందున్ను శుక్రుడు జల రసనాడుల యందున్ను గురుశనులు వాతాతివాతనాడులయందు సంచరించుటచేతను బుధ శుక్ర సమాగముచేతను వాయుసహిత వృష్టి కలుగును.

కార్తికమాసము

ఆశ్వయుజ బ ౫ మొదలు కార్తిక శు ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క స్వాతీనక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజ, గురు, బుధులు వాతాతి వాతనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను, శుక్రుడు సౌమ్యదహన నాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

కార్తిక శు ౫ మొదలు ఈ బ ౩ వరకు సూర్యుడు విశాఖానక్షత్ర సంచారకాలమునందు గ్రహములు అన్నియూ దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే వృష్టిక్షోభము కలిగినను అంగారకచలనము బుధ శుక్ర సమాగము మొదలగు సుయోగములచే దక్షిణదేశమునందు ప్రబల వృష్టిన్ని ఉత్తర దేశమునందు స్వల్ప వృష్టిన్ని కలుగును.

కార్తిక బ ౩ మొదలు మార్గశిర శు ౧ వరకు సూర్యుని యొక్క అనూరాధా నక్షత్ర సంచార కాలమునందు సర్వగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే దేశభేదముచే వృష్టి కలుగును.

దేశారిష్టయోగములు

చైత్ర శుద్ధ ౧ పాడ్యమి మొదలు వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు గురురాహు సంయోగ రూపదోషము వత్సరాది మొదలు మార్గశిర శు ౧౨ వరకు బుధునికి ముందు కుజుడు నడచుట. వత్సరాది మొదలు పుష్య శు ౭ వరకు గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు నడచుట. భాద్రపద శు ౬ ప్రభృతి కార్తిక శు ౬ వరకు కుజ కేతువులు కలసి యుండుట కుజరాహు సమసప్తకములు కలిగియున్నవి.

శ్లో. గురుణాపీడితోవాపి రాహుయుక్తో ధవాశివి
యోగశ్చండాల సంజ్ఞోయం రాజరాష్ట్ర వినాశనం.

శ్లో. గురురాహుసమాయుక్తా నరా యాంతి దిగంతరం
అస్థిమాలాకులాధాత్రీ రక్తంపిబతి మేదినీ.

శ్లో. బుధస్య పురతో భౌమే భవే త్సస్యవినాశనం
గురు శుక్రార్క పుత్రాణాం యుద్ధవృష్టిగదాః క్రమాత్.

శ్లో. కుజకేతు సమాయోగే చోరతోగ్నిజం భయం
సర్వదేశేషు జంతూనాం కలహంవ్యాధితో భయం.
అంగవంగ కళింగేషు కుజరాహుస్సప్తమే
భూపాహవః సస్య హానిః క్షితౌ భీతిః నృణాంసదా.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యశ్శృణోతి పఠు శుక్ల పక్షకే వర్ష నాథ సచివాదికం ఫలమ్;
ప్రాప్నుయా ద్దురితము క్తని గ్రహః ఆయురర్థ సుతులం యశస్సుఖమ్.
కన్యకాం కాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం పతితం ద్వికేభ్యః;
దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య స్తత్తత్ఫలాన్యబ్దఫలాని శ్రుణ్వన్.
రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
మీశస్సార్ఘం స్వామినో నీరసానామ్;
అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో
దద్యు శ్శ్రేయ శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

చిత్తి	అశ్విని	మేషమాసము	వడుగనంబి తిరునక్షత్రము	
	కృత్తిక	,,	ఉయ్యక్కొండార్	,,
	ఆర్ద్ర	,,	ఎంబెరుమానార్	,,
	పునర్వసు	,,	ముదలియాండాన్	,,
	,,	,,	చక్రవర్తితిరుమఖనార్	,,
	చిత్త	,,	మధురకవుల	,,
	హస్త	,,	శేవప్పెరుమాళ్	,,
వైయ్యాశి	స్వాతి	వృషభమాసము	అళగసింగర్	,,
	,,	,,	పెరియతిరుమలనంబి	,,
	విశాఖ	,,	నమ్మాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	పెరియభట్టర్	,,
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరియాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	నాథమునుల	,,
ఆడి	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్	,,
	,,	,,	యదుగిరినాచ్చియార్	,,
	ఉత్తరాషా	,,	ఆళవందారు	,,
	,,	,,	పుండరీకాక్ష	,,
ఆవణి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణన్	,,
పెరటాశి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి	,,
	శ్రవణము	,,	వేదాంత దేశికుల	,,
	,,	,,	తిరువేంగడముడయాన్	,,
అర్పిశి	కృత్తిక	తులామాసము.	కూరకులోత్తమదాసర్	,,
	మూల	,,	మణవాళమహామునుల	,,
	పూర్వాషా	,,	సేనముదలియాళ్వార్	,,
	శ్రవణం	,,	పొయిగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్	,,
	ధనిష్ఠ	,,	పూదత్తాళ్వార్	,,
	శతభిషము	,,	పేయాళ్వార్	,,
కార్తికై	కృత్తిక	వృశ్చికమాసము	తిరుమంగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	నంబిళ్లగారి	,,
	రోహిణి	,,	తిరుప్పాణియాళ్వార్	,,
మార్గళి	జ్యేష్ఠ	ధనుర్మాసము	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్	
	,,	,,	పెరియనంబి	,,
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్	,,
	మఖ	,,	తిరుమడిశైయాళ్వార్	,,
	హస్త	,,	కూరత్తాళ్వార్	,,
మాశి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి	,,
	పునర్వసు	,,	కులశేఖరాళ్వార్	,,
	రోహిణి	,,	నంబెరుమాళ్	,,
పంగుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్	,,
	ఉత్తర	,,	శ్రీరంగనాచ్చియార్	,,
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్	,,

వైశాఖ శు ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాసమఖివేదాంత తిరునక్షత్రం.
మాఘ శు ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.
శ్రావణ శు ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రం.
ఆషాఢ శు౧౪ శనివారం వైఖానసానాం చూట్లకురుకిసాచార్యు తిరునక్షత్రం.

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కవీంద్రతీర్థుల ,,
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల ,,
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల ,,
వైశాఖ శు ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల ,,
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధతీర్థుల ,,
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల ,,
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల ,,
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యాధిరాజతీర్థుల ,,
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల ,,
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల ,,
శు. ౮ సత్యవరతీర్థుల ,,
భాద్రపదశు.౧౦ వ జ్యేష్ఠకామతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల ,,
ఆశ్వయుజశు. ౮ సత్యపరాయణతీర్థుల ,,
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల ,,
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల ,,
బ ౮ విద్యానిధితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ పద్మనాభతీర్థుల ,,
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల ,,
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల ,,
పుష్య శు. ౧౨ రఘూత్తమతీర్థుల ,,
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల ,,
బ. ౮ నరహరితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ విద్యాధీశతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల ,,
మాఘశు.౯ (మధ్వనవమి) ఆనందతీర్థ ,,
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల ,,
శు. ౪ వ్యాసరాజస్వాముల ,,
శు. ౬ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,

ప్రసూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా. ౧)
పూర్వాషాఢ (పా. ౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తల్లిదండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్త ముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్ర-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్కా-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి కుం-మీ-క-ధ-మి.	అష్టమ,ద్వాదశశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-సిం తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్రవ శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుం డుట-పర్వవర్జ్యము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రవ-ధ-శత-ఉభా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమ శుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్వి-రో-మృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమ శుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. దశమశుద్ధి,లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉఫ-ఉషా-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చర స్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్లే-పూఫ-పూషా-పూభా-హ-చి-స్వా-అనూ మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శాస్త్రవిద్యా భ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండ మందు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుం డుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౧ ౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కంఠక ధారణము	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-పున-పుష్య-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మీ-కర్కా-క-తుల-మ-కుం-ధ	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వ-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా-హ-చిత్త-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధి-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలు గల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను
గృహారంభము	౨-౩-౫-౬-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-పుష్య-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
శిలావాప మనకు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలము లుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండకూడదు.

పంచకమును దెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథి సంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయును గలిపి, తొమ్మిదిచే భాగింపగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందుచెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. గుణకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృత యోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉ.షా-ఉ.భా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వ-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా
బు॥ పూషా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా
గు॥ అశ్వ-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అశ్వ-అనూ-స్వా-ఉ.ఫ-ఉ.షా-ఉ.భా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణ యోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉ.షా
మం॥ శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వ-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వ-మ
శ॥ ఉ.ఫ-హ-చి-ఉ.షా-పూభా-ఉ.భా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	$4\frac{1}{2}$	6	3	$4\frac{1}{2}$
సోమవారము	$7\frac{1}{2}$	9	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళవారము	3	$4\frac{1}{2}$	12	$1\frac{1}{2}$
బుధవారము	12	$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	12
గురువారము	$1\frac{1}{2}$	3	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్రవారము	$10\frac{1}{2}$	12	$7\frac{1}{2}$	9
శనివారము	9	$10\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయ కాలములు

నెల	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం వి	అస్తం ఘం	అస్తం వి	నెల	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం వి	అస్తం ఘం	అస్తం వి
ఏప్రిల్	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	౫౨
	౧౦	౫	౫౭	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౮		౨౦	౬	౨	౫	౩౭
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౪౨	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౭	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౭
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౭
జూన్	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిసెంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౭
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౮	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౭	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౮		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౮	జనవరి	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౮		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౮	౬	౦
	౩౦	౫	౪౭	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౭	౬	౫
ఆగష్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౧	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౭	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౮		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౮	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౨౮	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౭
	౧౦	౫	౫౬	౬	౭		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
	౨౦	౫	౫౮	౫	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
	౩౦	౫	౫౭	౫	౫౨		౩౦	౬	౫	౬	౧౪

ఆనందాది యోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనవ్యయము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభము
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	స్త్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం	కార్యహాని
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూ	ధ	శ	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కాణం	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః	కార్యసిద్ధి
పూ	ధ	శ	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	శ్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	శ	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వ్యాపారాశనము
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభము

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩¾. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిమహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
యామములు ౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిమహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
యామములు ౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములను తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	భోజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యహాని	ధనం	లాభః	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	ఖేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్ష	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ, ధనిష్ఠ	తుల, కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము, అశ్వని	మీనము, వృశ్చికము
నైరృతి	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పడమర	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి, పుష్య	ధనుస్సు, సింహము
వాయువ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మంగ	పూర్వఫల్గుని, హస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

దశావధానములయొక్క పేర్లు

౧ దృష్టి, ౨ దృగ్భూజ, ౩ దృగ్వ్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మహోవ్యాప్తి, ౬ పాదరాగమహోద్యత, ౭ గంగప్రవాహము, ౮ గంగస్తుతి, ౯ గంగీలావందనవిమగ్నత, ౧౦ లింగనిమగ్నత.

షడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ;
మధ్యమా పదరూపాస్యా ద్వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.

విశేషార్థప్రకాశిక.

తా. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. షడక్షరీమంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తి యనబడును. పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మూడుపదములను సుస్తిరిగ జపించుట మధ్యమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు వాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తి యనబడును.

స్త్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చౌతియందు వ్యభిచారిణియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృతసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపినియును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్రేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీనక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమును, 3-వ పాదము ధననాశనమును, 4-వ పాద మశుభమును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళమును గలిగించును. రెండవపాదమునకైన 25 గురకు భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాదములను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను.

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు

దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉపా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందినవారును, 3 మాసములవరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీ నక్షత్రములందు మృతిబొందిన వారును 6 మాసములవరకును పాడుచేయవలెను. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౪-౨-౭-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరమునకు ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసములయందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశిర, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియం దుండెనేని దోషమధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ		సో		మం		బుధ		గురు		శుక్ర		శని	
ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ
౨౬-౨౮,౧౬-౧౮, ౬-౮, ౧౫-౧౬,౧౧-౧౨, ౬-౮, ౧-౨													
౨౩-౨౪,౮౩-౪౪ ౨౩-౨౪,౧౬-౧౮, ౩-౪													

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవి-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవి-ధనలాభము, ముక్కుచివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వర్తకలాభము, నేత్రము-ఖైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసంగమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి, ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము నాభి-ధనలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లే యని తెలియునది.

ప్రసూతివిషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషములయొక్క సంధికాలమందును,అరగడియకాలము లగ్న గండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్రేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విస్పష్టముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

శ్రీ శుక్లసంవత్సర చైత్రమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 ఏప్రియల్

- 10 — [illegible] వసంత నవరాత్రారంభః, చాంద్రమానా తైలాభ్యంగం, నింబకుసుమభక్షణం, నూతనవస్త్రధారణం, ప్రపాదానయోగకాలః [illegible]
- 11 — [illegible] చంద్రోదయః [illegible]
- 12 — [illegible] సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, అంగోళనం, తృతీయా, శివడోలోత్సవః, [illegible]
- 13 — [illegible] అశ్విని ౧ మేషే రవిః [illegible] విషువత్పుణ్యకాలః, సంక్రమణాత్పూర్వోపరే దశఘటికాః సౌరమానాబ్దాదిః [illegible]
- 14 — [illegible] పంచమీతిథిః, మత్స్యజయంతిః, శ్వేతవరాహకల్పాదిః
- 15 — [illegible] తిథిద్వయం [illegible]
- 16 — [illegible] అష్టమీతిథిః అనధ్యాయద్వయం, శుక్రమౌఢ్యారంభః, [illegible] [ధ్రువామృతతిథిః, అశోకాష్టమి, [illegible]
- 17 — [illegible] స్మార్తానాం, శ్రీరామజయంతీః,
- 18 — [illegible] ధర్మరాజదశమి, [illegible]
- 19 — [illegible] స్మార్తానా మేకాదశీ [illegible]
- 20 — [illegible] వైష్ణవానా మేకాదశీ, విష్ణుదవనోత్సవః [illegible]
- 21 — [illegible] వృషభాయనగతోరవిః [illegible] అనంగత్రయోదశీ, ప్రదోషః [illegible]
- 22 — [illegible] దవనోత్సవః [illegible] అనధ్యాయత్రయం
- 23 — [illegible] చైత్రవస్త్రదానం, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం, మహాచైత్రీ [illegible]
- 24 — [illegible] యోగకాలః [illegible]
- 25 — [illegible]
- 26 — [illegible] త్రిద్యుస్పృక్ [illegible]
- 27 — [illegible] [మాఢ్యనివృత్తిః [illegible]
- 28 — [illegible] అమృతసిద్ధియోగః [illegible]
- 29 — [illegible] మాఢ్యారంభః [illegible] [తిథిః [illegible]
- 30 — [illegible]

మేయి

- 1 — [illegible] అనధ్యాయద్వయం [illegible]
- 2 — [illegible] అష్టమీతిథిః, [illegible]
- 3 — [illegible]
- 4 — [illegible]
- 5 — [illegible] సర్వేషా మేకాదశీ [illegible]
- 6 — [illegible] ద్వాదశీతిథిః [illegible] ప్రదోషః
- 7 — [illegible] తిథిద్వయం [illegible] అనధ్యాయచతుష్టయం, మాసశివరాత్రిః, [illegible]
- 8 — [illegible] అన్వాధానం [illegible]
- 9 — [illegible] అమా [illegible] యోగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః, కూర్మకల్పః [illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]
	శుక్ర మేషే రవిః	
	బుధ కటకే [illegible]	
	శుక్ర మేషే బుధః	
	[illegible] మేషే బుధః	

కుజచారః	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధచారః	[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః [illegible]	శని రాహు కేతు చారాః
[illegible]	[illegible]	గురుచారః	[illegible]	[illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

తేదీ	తిథి	వివరములు
10	౨౯	[illegible] ... ఘటికాస్థాపనాది ... శిలాకర్మాణిపక్షనీయాని, సముద్రస్నానం, చంద్రోదయః, రా క్రాం [illegible]
11	౨౯	[illegible] ... త్రేతాయుగాదిః, అక్షయతృతీయా, పరశురామజయంతిః, ఉదకుంభదానం, ఛత్రప్రదానం, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, పార్థివకల్పః [illegible]
12	౩౦	[illegible] [illegible]
13	౩౧	[illegible] ... శ్రీశంకరజయంతిః, వైష్ణవానాం శ్రీరామజయంతిః, [illegible]
14	౧	[illegible] ... వృష. రవిః ... ప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం, హరిపదపుణ్యకాలః, ద్వాపరయుగాంతః, క్రాం, [illegible] [వృష్యాద్రప్రవేశః [illegible]
15	౨	[illegible]
16	౩	[illegible] అనధ్యాయః [illegible] [రవిః [illegible]
17	౪	[illegible]
18	౫	[illegible] ... దశమీతిథిః [illegible]
19	౬	[illegible] ... తిథిద్వయం సర్వేషామేకాదశీ [illegible]
20	౭	[illegible] ... త్రయోదశీతిథిః [illegible] ప్రదోషః
21	౮	[illegible] ... చతుర్దశీతిథిః నృసింహజయంతిః [illegible]
22	౯	[illegible] ... చతుర్దశీతిథిః [illegible] శ్రీకూర్మజయంతి
23	౧౦	[illegible] ... సంపద్గౌరీవ్రతం, మహావైశాఖీ, వ్యాసపూర్ణిమ, దమ్మవ్రత త్రివ్యజనపాదుకాదానాని, అన్వాధానం [illegible]
24	౧౧	[illegible] ... కాలః
25	౧౨	[illegible] [illegible]
26	౧౩	[illegible] ... పార్థివకల్పః [illegible]
27	౧౪	[illegible] ... మునిగొండ శంకరాచార్యస్వామివారారాధనం [illegible]
28	౧౫	[illegible]
29	౧౬	[illegible]
30	౧౭	[illegible]
31	౧౮	[illegible] ... అనధ్యాయః [illegible]
1	౧౯	[illegible]
2	౨౦	[illegible]
3	౨౧	[illegible] ... ఏకాదశీ, [illegible]
4	౨౨	[illegible] ... వైష్ణవానామేకాదశీ [illegible]
5	౨౩	[illegible] ... ప్రదోషః [illegible]
6	౨౪	[illegible] ... మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం [illegible]
7	౨౫	[illegible] ... పిండపితృయజ్ఞః [illegible]

1929 మే జూన్

శుభవారః [illegible]	[illegible] బుధవారః [illegible]	[illegible] గురువారః	[illegible] శుక్రవారః [illegible]	[illegible] శని రాహు కేతు చారః [illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

తేది			
8	౨౬		౪ శ॥ శు ప్రతి-౪౬ మృ ౩౦-౨౬ శూ-౨౬-౩౯ కిం-౨౭-౪౬ రా ౧౭-౩౦ త్యా ౩-౪౫ ప్రతిపత్తిథిః, కాద్ధకలికిజయంత్యౌ, యోగకాలః శ్రకాంతు త్రరక్ష్యంగోన్న శచంద్రోదయః భు ౩-౩౦౭౯
9	౨౭		౫ ఆ॥ ద్వి ౨౨-౩౫-ఆర్ద్రా ౨౬-౩౭ గం-౧౯-౧౫ ౨౨-౩౫ రా ౨౧-౫౯ తిథిద్వయం సోపపదం భు ౩-౪౨౭౧ మొహరం
10	౨౮		౬ సో॥ తృ ౧౬-౨౯ పున ౨౨-౧౧ వృ ౧౧-౨౬ క ౧౬-౨౯ రా ౭-౨౬ చతుర్థీతిథిః, రంభాతృతీయా, శవేభు ౩-౫౧౨ భు ౩-౫౯౮౩
11	౨౯		౭ సో॥ చ ౧౦-౩౯ పుష్య ౧౭-౨౩ వ్యా ౪-౧౪౨౫ ౨-౫౦-౯౧౦-౩౯ రా ౧౬ అహః ౩-౨-౨౭ మృగశిరః ౧-౪౯
12	౩౦		౮ బు॥ పం ౫-౧౭ ఆశ్లే ౧౫-౧౭౫౭-౨౭ బా ౫-౧౭ రా ౧౧-౭౦ అరణ్యగౌరీవ్రతం భు-౪-౭౮౪
13	౩౧		౯ గు॥ ష ౦-౩౧ మఖ ౦౫౫-౫౦-౫౧౨-౩౧ ౭౪౪-౩౫ తై-౦-౩౧ గ ౨౭-౫౫౮ ౩౧ ౫౬ అనమా భు-౪-౧౬౮౫
14	౧		౧౦ శు॥ అ ౫౩-౨౪ పూఫ ౧౦-౪౫ సి ౩౯-౩౩ భ ౨౪-౪౦ బ్బ ౭-౩౧ అహః-౩-౨-౩౦ మృగశిరః ౧-౩౧ మిథున సేరవిః-౩౦-౩౪ మదవేతి పుణ్యకాలః పూర్వే పుణ్యకాలః అవధ్యాయః భు-౪-౨౫-౮౬
15	౨		౧౧ శ॥ న ౫౧-౪౪ ఉ ఫ-౧౦-౦ వ్య ౩౫-౨౨ బా ౨-౩౪ ౮౩౧-౯ దశ యోగః భు ౦-౪౮౭
16	౩		౧౨ ఆ॥ ద ౫౧-౧౦ హ ౧౦-౨౫ వ ౩౨-౯ తై ౨౧-౨౭ ౮౩౦-౫౭ దశపాపహరదశమి భు ౦-౧౪౮౯
17	౪		౧౩ సో॥ ఏ ౫౧-౫౨ చి ౧౨-౨ పరి-౫౬ వ ౨౧-౩౧౨౬-౪౨ త్యాజ్య-౧౧ సర్వేషా మేకాదశీ, నిర్జలైకాదశీ దగ్ధయోగః భు-౧-౨౪౮౯
18	౫		౧౪ మం॥ ద్వా ౫౩-౪౧ స్వా ౧౪-౫౫ శి ౨౭-౪౪ బా ౨౨-౪౦ బ ౨౯-౫౨ అహః ౩-౨-౩౪ మృగశిరః ౧-౩౧ మలత్క్రయోదశీ, కూర్మజయంతీ భు ౦-౩౪౮౧౦
19	౬		౧౫ బు॥ త్ర ౫౬-౫౪ వి ౧౭-౫౯ సి ౨౭ కౌ ౨౫ ౨౧ ౮౩-౫౦ శ్రాంప్రదోషః భు ౦-౪౪౮౧
20	౭		౧౬ గు॥ చతు ౦-౫ అనూ ౨౪-౬ సా ౨౯-౧౫ భ ౨౭-౨౭ ౬౪ త్రిద్యుమ్న్వైఃఅనధ్యయవచతుష్టయం భు ౦-౫౩౮౧౨
21	౮		౧౭ శు॥ చతు ౧-౨౫ జ్యే ౨౯-౪౩ సి ౩౦-౯౯ ౧-౭ త్యాజ్య భా ౩-౨-౩౬ ఆర్ద్రా ౧౦ ప్రథమచరణే శ్రీపుంవత్సే పాదజల రాశౌ రవిః ౩-౨-౨౭ క్షౌద్యకమన్వాదిః, వృషభపూజ, వటసావిత్రీవ్రతం, స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం, అన్వాధానం భు౧-౩౮౧౩
22	౯		౧౭ శ॥ ◯ పూ ౫-౫౭ మూ ౩౬-౩౯ శు ౩౦-౯౫-౫౭ ౮౩-౨-౩ త్యా-౪-౨౭ యోగకాలః, శ్రకాంభు ౧-౧౩౮౧౪
23	౧౦		౧౯ ఆ॥ క్ష్మప ౧౦-౫౭ పూషా ౪౩-౩౬-బ్ర-౩౩-౧౬ కౌ ౧౦-౫౭ ౮౩ ౧౦ అహః ౩-౨ ౩౬ కటకాయనగతోరవిః ౩౧-౩౬ భు ౧-౨౩౮౧౫
24	౧౧		౨౦ సో॥ ద్వి ౧౫-౫౧ ఉషా-౪౯-౨౦ ౨౦-౩౪-౫౯ గ ౧౫-౫౧ ౮౫-౧౧ తృతీయా తిథిః భు ౧-౩౩-౮౧౬
25	౧౨		౨౧ మం॥ తృ-౨౧-౧౧ శ్ర ౪౫-౫౭ ౩౫-౫౭ భ ౨౧-౧౧ ౮-౧-౧౬ అహః ౩ ఆర్ద్రా ౨ రవిః ౩-౬ చతుర్థి తిథిః క్షయే భు౧-౪౨ ౮౧౭
26	౧౩		౨౨ బు॥ చ ౨౩-౩౯ ధని-౫౯-౩౩-౨౩౬ గ్యా ౨౩-౩౭ ౮౫-౪౧ పంచమీ తిథిః భు ౧-౫౨ ౮౧౭
27	౧౪		౨౩ గు॥ పం ౨౬-౧౪ శత ౧-౧ప్రీ ౩౬-౩౪ తై ౨౬-౧౮౧౭-౩౦ త్యాజ్య-౧ పంచమీ తిథిః భు ౨-౨౮౧౯
28	౧౫		౨౪ శు॥ ష ౨౮-౭శత ౨-౫౪ ఆయు ౩౩-౫౫ వ ౨౮-౭ ౮౧౯-౧౮ త్యాజ్య-౭ అహః ౩-౨-౩౪ ఆర్ద్రా ౩ రవిః ౩౪-౬ భు ౨-౧౨
29	౧౬		౨౫ శ॥ స ౨౮-౦ పూభా ౪-౪౭ సౌ ౩౧-౧౧ బ ౨-౦ ౮౨౯-౩౩ అనధ్యయనద్వయం భు ౨-౨౨౮౧ [౮౨౦
30	౧౭		౨౬ ఆ॥ అ ౨౫-౩౬ ఉభా ౫-౪౧ శో ౨౮-౩౩ కౌ ౨౫-౩౬ రా-౩౧ అష్టమీ తిథిః భు ౨-౩౧౮౨౨
1	౧౮		౨౭ సో॥ న ౨౩-౫-రే ౫-౨౩ అతి ౨౩-౩౫ గ ౨౩-౫౭ రా ౨౧-౪౪ తిథిద్వయం భు ౨-౪౦౮౨౩
2	౧౯		౨౮ మం॥ ద ౧౯-౫౧ అశ్వ ౪-౦ సు ౧౮-౩౮ ధ ౧౯-౫౧ ౮౨౮-౫ అహః ౩-౨-౩ ఆర్ద్రా ౪ రవిః ౫౧౧ ఏకాదశీతిథిః, అగస్త్యాస్తమయః ౧౫-౦రాత్రౌ భు ౨-౫౧౮౨౪
3	౨౦		౨౯ బు॥ ఏ ౧౪-౨౯ భ ౪౪-౬ వృ ౫౮-౬ శ్రు ౧౧-౨౭ బా ౧౪-౨౯ ౮౩౦-౧౮ సర్వేషామేకాదశీ భు ౩-౦-౮౨౫
4	౨౧		౩౦ గు॥ ద్వా ౯-౫౫ కృ ౫౫-౮ శూ ౪-౪ గం ౫-౫౬ తై ౯-౫౫ రా ౩-౩ ప్రదోషః భు ౩-౧౦౮౨౬
5	౨౨		౩౧ శు॥ త్రయ ౨-ఏ ౫౪ రో ౧౫-౨ వృ ౫౧-౫ వ ౪-౭౭ ౨-౦ ౮ త్యాజ్య ౩-౪౪ అహః ౩-౨-౩౧ పునః ప్రథమచరణే శ్రీపురుషనక్షత్రే పూర్ణ జలరాశౌ రవిః ౩౬-౧౦ అపమృత్యు, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, భు ౩-౧౯౮౨౭
6	౨౩		౧ శ॥ ● అమా ౫౧-౧౭ ఆర్ద్రా ౪౬-౫౭ ధ్రువ ౨-౩౯ చ ౨౩-౧౦ ౮౧౦-౩౩ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు-౩-౨౯-౮౨౮

కుజచారః	శు౩ సో రో౩ బుధ౧౭-౪౭	బ౧౦ మం మృ ౨-బు ౨౪-౧౨	శు ౫బు ధర౧ శు ౧౫-౩౮	శనిచారః
శు ౨౮ ఆశ్లే౩ శు ౨౨-౧౦	శు౯ ప్రాగుదయంబు ౧౯-	బ౧౨ శు మృ౩ బు ౧౦-౧౫	శు౧౦ ఆ ధర౨ శు ౨౨-౩౨	శు౧౪ యూ౧౪ వక్ర౫౬-౧౫
శు౯ ఆశ్లే౪ శు౬-౩	౧౦	బ౩౦ శ మృ౪ బు ౨౯-౩౭	శు౧౪ శు ధర౩ శు౧౨-౪౩	బ౨౬ శు జ్యే౪ శవ ౪-౦
శు౧౪ శు మ౧ శు ౪౯-౨౦	శు౧౩ బు బుధ వక్రత్యాగః	గురుచారః	బ౧ఆ ధర శు౪౯-౩౩	రాహుకేతుచారౌ
బ౫ శు మ౨ శు౨౬-౭	౭-౦	శు ౫బు కృ౪ శు౪౫-౫౫	బ౫ శు కృ౧ శు ౨౭-౪౯	
బ౧౦ మం మ౩ శు౦-౨౩	బ౪ బు రో౪ బు ౧౪-౦	బ౫ శు రో౧ శు ౧౫-౩౬	బ౧ఆ కృ౨ శు౫౬- ౨	శు౪ మంథర౪ రా } ౨౦-౪౫
బుధచారః	బ౭౪ మృ౧ బు ౧౯-౨౧	శుక్రచారః	౧౨ శు కృ౩ శు౧౮-౧౮	విశా౨ కే

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 జూలై

7 | ౨౪ | ౧ ఆ॥ శు॥ ప్రక౫-౪౧ పునర౨-౪౩ వ్యా౯౪-౫౭ కిం౧౮-౭౭ ౬౧౪-౪౦ యోగకాలః కర్కాటకసంక్రాంథు౩-౩౯చ౨౯ [౩-౪౯చ౩౦

8 | ౨౫ | ౩ సో॥ ద్వి౩౯-౫౧ పుష్య౩౮-౪౯ హ౨౭-౨౫ బా౧౨-౪౫ ది౧-౨౩ త్యా౩-౪౪ శేషే, ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయఃథు

9 | ౨౬ | ౪ మం॥ తృ౩౪-౨౮ శ్లే౩౫-౨౩ వ౨౮-౨౧ తై౭-౬ ది౮-౫౯ అహః౩౨-౨౬ పునర్వసురవిః౭-౨౧ థు౩-౫౯ చగసఫర్ నెల

10 | ౨౭ | ౫ బు॥ చ౨౯-౩౪ మ౩౨-౩౫ సి౧౩-౪౫ భ౨౯-౩౪ ది౩-౫౯ రా౧౯-౩౯ కర్కాటసంక్రాంథుర౪-౮చ౨

11 | ఆషాఢ | ౨౮ | ౬ గు॥ పం౨౫-౩౬ పూఫ౩౧-౩౭ వ్యబా౨౫-౩౬ రా౧౫-౫౫ స్కందపంచమి-పంచమీతిథిఃథుర౪-౧౮చ౩

12 | ౨౯ | ౭ శు॥ ష౨౨-౩౬ ఉఫ౨౯-౩౭ వ౨-౩౧ ప౫౫-౨౨ తై౨౨-౩౬ రా౧౮-౧౭ అహః౩౨-౨౨ పునర్వసురవిః౩౮-౧౯ తిథిద్వయం థుర౪-౨౮చ౪

13 | ౩౦ | ౮ శ॥ స౨౦-౪౧ హ౨౯-౪౩ శి౫౪-౨౭ వ౨౦-౪౧ రా౧౭-౪౮ అష్టమీతిథిఃఅనధ్యయనద్వయంథు౪-౩౮చ౫

14 | ౩౧ | ౯ ఆ॥ అ౧౯-౫౯ చి౩౧-౪ షి౫౨-౮ బ౧౯-౫౯ రా౧౩-౨౧ త్యా౪-౧౧ నవమీతిథిఃఅహః౩౨-౨౨ మదశోతి మఖోరవిః ౨-౨౯ థుర౪-౪౮ చ౬

15 | ౩౨ | ౧౦ సో॥ ద౨౧-౩౪ స్వా౩౩-౯ సా౫౦-౩౪ కౌ౨౦-౩౪ రా౧౬-౧౧ త్యా౪-౧౫ దశమీతిథిఃథుర౪-౫౭చ౭

16 | ౧ | ౧౧ మం॥ ఏ౨౨-౨౫ వి౩౭-౨౫ శు౫౦-౧౮ క౨౨-౨౫ రా౧౫-౫౬ అహః౩౨-౨౦ పునర్వసుకర్కాటకేరవిః౯-౯ శూన్యతిథిఃచాతుర్మాస్యవ్రతారంభః, ఉదయాత్ప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతందక్షిణాయనపుణ్యకాలః, థు౫-౭చ౮

17 | ౨ | ౧౨ బు॥ ఏ౨౫-౨౫ అనూర౨-౧౨ శుక్ర౫౦-౪౩ భ౨౫-౨౫ రా౨౫-౨౦ ఏకాదశీతిథిః, సర్వేషామేకాదశీ, శయనైకాదశీ, గోపద్మవ్రతారంభః, థుం-౯చ౯

18 | ౩ | ౧౩ గు॥ ద్వా౨౯-౨౩ జ్యేష్ఠ౩-౪ బ్రహ్మ౧-౪౯ బా౨౯-౨౩ శేషః౨-౦ పునర్వసుద్వాదశ్యాంభావః చాతుర్మాస్యవ్రతారంభః, ప్రదోషః థుం-౧౬చ౧౦

19 | ౪ | ౧౪ శు॥ త్ర౩౩-౪౮ మూల౪౪-౧౧ ఐం౫౩-౩౯ కౌ౧-౩౬ రా౧౭-౨౯ అహః౩౨-౧౮ పుష్యాప్రథమచరణే శ్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః ౩౯-౫౫౮వ థుం-౨౯చ౧౧

20 | ౫ | ౧౫ శ॥ చతు౩౯-౮ పూషా౬౦-౦ వై౫౫-౧౧౯౬-౬ ది౨౦-౫౩ థుం-౩౯చ౧౨

21 | ౬ | ౧౬ ఆ॥ ○ పూర్ణ౪౪-౧౪ పూషా౯-౪౫౬-౫౫ భ౧౧-౪౧ ది౨౩-౨౮ వ్యాసపూర్ణిమా, యతీనాంక్షౌరకాలః, శివశయనం, కోకిలావ్రతం, అన్వాధానం, మహాషాఢీ శ్రీకాంచంద్రదర్శనంథు౧-౯చ౧౨

	రా	శు-గు	బు-ర
	శు౧౦ కటకేరవిః బ౧ కటకేబుధః బ౮ మిథునశుక్రః		
			కు
	శ	కే	

22 | ౭ | ౧౭ సో॥ కృప్రథ౨౮-౨౬ ఉషా౭-౧౫ ప్రీ౫౭-౪౬ బా౧౬-౨౧ ది౨౮-౧౫ థుం-౧౬చ౧౨

23 | ౮ | ౧౮ మం॥ ద్వి౫౨-౮ శ్ర౧౩-౩ ఆయు౫౮-౧౬ తై౨౦-౧౭ ది౨౩-౪౯ అహః౩౨-౧౪ పుష్యారవిః౧౧-౨౦ చాతుర్మాస్యద్వితీయా, అగస్త్యోదయః, ౩౧-౨౮ అశూన్యశయనవ్రతంథు౧-౧౧చ౧౪

24 | ౯ | ౧౯ బు॥ తృ౫౫-౩౪ ధని౭-౪౮ సౌ౫౭-౩౨౩-౫౧ రా౪-౩౯ థు౧-౨౨చ౧౫

25 | ౧౦ | ౨౦ గు॥ చ౫౬-౧౪ శత౨౧-౨౭ శో౫౬-౩౧ బ౨౫-౪౭ రా౫-౫౩ అహః౩౨-౧౨ సింహాయనగతోరవిః౯-౧౯ థు౧-౩ ౨చ౧౬

26 | ౧౧ | ౨౧ శు॥ పం౫౫-౫౭ పూభా౨౩-౫౧ అతి౫౩-౫౨ కౌ౨౫-౫౬ రావి౧౬-౧౧ త్యా౪-౪ అహః౩౨-౧౧ పుష్య౩రవిః

27 | ౧౨ | ౨౨ శ॥ మ౫౪-౩౮ ఉభా౨౫-౧ సు౫౦-౨౦ క౨౫-౧౯ రా౨౨-౪౬ త్యా౩-౫౯ థు౧-౫౪చ౧౮ [థు౧-౪౨చ౧౭

28 | ౧౩ | ౨౩ ఆ॥ స౫౨-౧౦ రే౨౪-౫౦ ధృ౪౫-౫౩ భ౨౩-౨౪ త్యాజ్యాభావఃథు౨-౫౯

29 | ౧౪ | ౨౪ సో॥ అ౪౮-౩౪ అశ్వ౨౩-౫౦ శూల౦-౩౮ బా౨౧-౨౦ ది౧౪-౦ రా౧౪-౫౪ రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః, అనధ్యాయః కుజే థు౨-౧౫చ౨౦

30 | ౧౫ | ౨౫ మం॥ వ౪౪-౭ భ౨౧-౪౦ గం౩౪-౨౮ తై౧౬-౨౦ రా౧౮-౯ అహః౩౨-౪ పునర్వసురవిః౧౦-౫౩ థు౨-౨౬చ౨౧

31 | ౧౬ | ౨౬ బు॥ ద౩౮-౫౬ కృ౧౮-౪౬ వ౧౧౩౮ రా౨౪-౩ థు౨-౩౭చ౨౨

1 | ౧౭ | ౨౭ గు॥ ఏ౩౩-౧౧ రో౧౫-౨౫ వృ౨౧-౪౬ బ౬-౯ ది౨౮-౩౧ త్యా౩-౪౪ సర్వేషామేకాదశీథు౨-౪౭చ౨౩

2 | ౧౮ | ౨౮ శు॥ ద్వా౨౭-౮ మృ౧౧-౨౩ వ్యా౧౩-౨౦ తై౨౭-౮ ది౩౦-౫౫ అహః౩౧-౫౫ ఆశ్లేషాప్రథమచరణే శ్రీపుంనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః౪౨-౬ ప్రదోషః థు౨-౫౮చ౨౪

3 | ౧౯ | ౨౯ శ॥ త్ర౨౧-౩ ఆర్ద్రా౭-౧౨ హ౫౩-౪ వ౫౨-౧౯ వ౨౧-౩ రా౩-౫౧ తిథిద్వయంమాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనచతుష్టయం

4 | ౨౦ | ౩౦ ఆ॥ చ౧౪-౫౫ పున౩-౨ పుష్య౫౫-౫౮ సి౫౧-౨౧ బ౧౪-౫౫ ది౨౧-౪౧ అమాతిథిఃథు౩-౧౯చ౨౬ [థు౩-౯చ౨౫

5 | ౨౧ | ౩౧ సో॥ ● అమా౯-౧౪ ఆశ్లే౫౫-౨౩ వ్య౪౩-౧౯ నా౯-౧౪ ది౯-౯ త్యా౩-౫౧ యోగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః అమాసోమవారవ్రతంథు౩-౩౧చ౨౭

కుజచారః	శు౨సో ఆర్ద్ర౧బుర౭-౧౦	బ౩బు పుష్య౧బు౨౬-౪౧	శు౬శు రో౨శు౧౬-౫౬	శు౧౧బు రో౩శు౬౧-౧౭
శు౧౮మ ర శు ౩౨-౫౧	శు౫శు ఆర్ద్ర౨బు౬-౫౧	బ౫శు పుష్య౨బు౨౪-౨౮	బ౮సో రో౩శు౨౩-౧౭	శు౧౪శ రో౪శు౨౯-౧౭
శు౭శ పూఫ౧శు౩-౭	శు౭శ ఆర్ద్ర౩బు౧-౧౫	బ౭ఆ పుష్య౩బు౧౩-౨౨	శుక్రచారః	బ౨మం మృ౧శు౩౯-౪౧
శు౧౨శు పూఫ౨శు౩౦-౨౬	శు౯సో ఆర్ద్ర౪బు౦-౭	బ౯మం పుష్య౪బు౨-౧౩	శు౧౮ఆ కృ౪శు౪౧-౩౩	బ౫శు మృ౨శు౪౦-౧౭
బు౨మం పూఫ౩శు౫౪-౪౫	శు౧౦మం పున౧బు౫౯-౫౧	బ౧౦బు ఆశ్లే౧బు౫౧-౯	శు౪బు రో౧శు౫౫-౭	బ౮సో మృ౩శు౩-౨౦
ప౮సో పూఫ౪శు౧౭-౧౧	శు౧౩శు పున౨బు౦-౯	బ౧౨శు ఆశ్లే౨బు౪౦-౨౦	శు౮ఆ రో౨శు౧౦-౧౯	బ౧౧శు మృ౪శు౩-౪౩
బ౧౩శ ఉఫ౧శు౩౯-౩౯	శు౧౪శ పున౩బు౭-౪౪	బ౧౪ఆ ఆశ్లే౩బు౧౧-౧౭	శు౧౧బు రో౩శు౨౧-౧౭	బ౧౪ఆ ఆర్ద్ర౧శు౪-౧౧
బుధచారః	బ౧సో పున౪బు౨-౧౩	గురుచారః	శు౧౪శ రో౪శు౨౯-౧౭	శనిరాహుకేతుచారాఃవక్షః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 ఆగష్టు	కర్కాటకం / సింహం		
6	౨౨	౧	మం॥శుప్ర౩-౩౪పుష్యం౫౪-౫౭మ౫౭--౫౮౩౬-౨౪బ౩-౩౪ది౨౩-౫౪త్యా౩-౪౭అహః౩౧-౫౨ఆశ్లే౨-రవిః ౧౧-౧౯అవమ, మంగళగౌరీవ్రతారంభః, ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయః ఘు౩-౪౧చ౨౯
7	౨౩	౨	బు॥ద్వి౫౪-౨౫పుష్య౫౦-౧౩వ౩౦-౩౩తై౨౪-౪౧ది౧౧-౪౧త్యా౩-౫౧దగ్ధయోగః ఘు౩-౫౧చ౧౪బ్లి లవల్
8	౨౪	౩	గు॥త౫౧-౧౭ఉఫ౪౭-౪౭శి౨౪-౪౨౨-౫౧౮౭-౪౭త్యా౩-౫౪కుక్రాం ఘు౪-౨చ౨
9	౨౫	౪	శు॥పం౪౯-౩౧హ౪౭-౪౭సి౨౧-౯బ౨౧-౨౩ది-౪౭అహః౧-౪౬ఆశ్లే౩ రవిః౩౯-౩౭సామగానాముపాకర్మ, నాగపంచమీ ఘు౪-౧౨చ౩
10	౨౬	౫	శ॥ష౪౭-౪౧చి౪౯-౪౭సా౧౬-౩౭కౌ౧౯-౫ది౯-౭ఘు౪-౨౩చ౪
11	౨౭	౬	ఆ॥స౪౭-౫౩స్వా౫౧-౪౩శు౧౩-౩౬గ౭-౪౯ది౪-౧౫భానుసప్తమి ఘు౪-౩౪చ౫ [ఘు౪-౪౫చ౬
12	౨౮	౭	సో॥అ౫౧-౦వి౫౫-౨౯శు౧౨-౧౭భ౧౯-౫౭ది౬-౩౫త్యా౪-౧౧అనధ్యాయః
13	౨౯	౮	మం॥న౩-౫౭అనూ౬౧-౦బ్రహ్మ౧-౪౧బా౨౨-౯ది-౬-౧౫అహః౩౧-౩౯ఆశ్లేషరవిః౭-౩౭రావే ఘు౫-౫౫చ౭
14	౩౦	౯	బు॥ద౫౭-౪౯అనూ౮-౨౯ఐం-౧౧-౩౦తై౨౫-౫౩ది౧౫-౩౧దధివ్రతారంభః ఘు౫-౬చ౭
15	౩౧	౧౦	గు॥ఏ౬౦-౦జ్యే౬-౨వై౧౨-౪౪వ౨౭-౫౪త్యాజ్యాభావః, త్రిదృష్టిక్ ఘు౫-౧౬చ౯
16	౧	౧౧	శు॥ఏ౨-౫౧మూ౧౨-౧౫ఇం౧౪-౬భ౨-౫౧ది౭-౫౦రా౩-౧౦అహః౩౧-౩౨మఖ౧ ప్రథమచరణేశ్రీపుంనక్షత్రే, పూర్ణజలరాశౌరవిః౩౭-౧౭హరిపదపుణ్యకాలః-సంక్రమణాత్పూర్వేషోడశఘటికాః, కృతయుగాంతః, సర్వేషామేకాదశీవరలక్ష్మీవ్రతం ఘు౫-౨౭చ౧౧ [౦-౪౮౧౧
17	౨	౧౨	శ॥ద్వా౭-౫౬పూషా౧౭-౩౧ప్రీ౧౫-౪౩బా౭-౫౬రా౯-౧౫దామోదరద్వాదశీ, ప్రదోషః విష్ణోః పవిత్రార్పణంఘు
18	౩	౧౩	ఆ॥త్ర౧౨-౫౪ఉషా౨౫-౧౦ఆయు౧౭-౧౦తై౧౨-౫౪రా౪-౪౧వరాహజయంతిః అనధ్యయనచతుష్టయం ఘు౦-౧౪చ౧౨
19	౪	౧౪	సో॥చ౧౭-౨౪శ్ర౩౧-౩పౌ౧౭-౨౨వ౧౭-౨౪రా౧౦-౨౭పూర్ణిమాతిథిః, ఆశ్వలాయనోపాకర్మరవే ఘు౮-౨౫చ౧౩ శివపవిత్రార్పణం
20	౫	౧౫	మం॥ ○ పూ౨౧-౩ధని౩౬-౩శో౧౭-౪౯బ౨౧-౩రా౨౩-౫౦అహః౩౧-౨౬మఖ రవిః౫-౩౪శూన్యతిథిః, ఆపస్తంబోపాకర్మపవిత్రార్పణం హయగ్రీవోత్పత్తిః, అన్వాధానం ఘు౧-౩౫చ౧౪
21	౬	౧౬	బు॥కృప్ర౨౩-౩౯శత౪౦-౦అతి౧౭-౨౭కౌ౨౩-౩౯రా౨౫-౨౧త్యా౪-౧౦ప్రతిపత్తిథిః యాగకాలః ఘు౦-౪౬చ౧౫
22	౭	౧౭	గు॥ద్వి౨౫-౧పూభా౪౨-౪౧సు౧౭-౪౫౨౫-౧శే౭౦-౫౪పునస్త్యాజ్యాభావః ఘు౦-౫౭చ౧౬ చాతుర్మాస్యద్వితీయ
23	౮	౧౮	శు॥తృ౨౫-౬ఉభా౪౪-౭ధృ౧౪-౫౧ఫ౨౫-౯ది౭-౧౫త్యా౪-౬అహః౩౧-౨౦మ౩రవిః౩౩-౩౩ ఘు౧-౭చ౧౭
24	౯	౧౯	శ॥చ౨౩-౫౭రేవ౪-౨౭శూ౧౧-౧౮బా౨౩-౫౭దిన౪-౧౭చతుర్థీతిథిః ఘు౧-౧౮చ౧౮ [ఘు౧-౨౮చ౧౯
25	౧౦	౨౦	ఆ॥పం౨౧-౨౭అశ్వ౪౩-౨౭గం౭-౧౮తై౧౧-౨౭రా౨-౨౧అహః౩౧-౧౬కన్యాయనగతోరవిః౩౦-౫౩తిథిద్వయం
26	౧౧	౨౧	సో॥ష౧౮-౧౨భర౧-౩౧వృ౨-౭ధ్రు౫౪-౧౭వ౧౮-౧౨౬-౪౦ష ష్ఠమీతిథిః ఘు౧-౩౯చ౨౦
27	౧౨	౨౨	మం॥స౧౩-౫౫కృ౩౭-౫౩వ్యా౪౯-౪౪బ౧౩-౫౫ది౧౦-౧౨ అహః౩౧-౧౨ మఘరవిః౧-౪సార్తానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః, అనధ్యయనద్వయం, ఘు౧-౫౦చ౨౧
28	౧౩	౨౩	బు॥అ౭-౫౨శ౩౫-౧౭హ౪౧-౩౩కౌ౭-౫౨ది౧౬-౪౩రా౧౭-౧౭వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః ఘు౨-౦చ౨౨
29	౧౪	౨౪	గు॥న౩-౧౬మృ౩౭-౭వ౩౫-౩౩గ౩-౧౬వ౨౭-౪౭౯-౫౯అవమ ఘు౨-౧౧చ౨౩
30	౧౫	౨౫	శు॥ఏ౫౦-౫౫ఆర్ద్ర౨౭-౫౯సి౨౭-౨౭బ౨౨-౩౭రా౨౪-౧౭అహః౩౧-౪పూర్వఫల్గునీ ప్రథమచరణేశ్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః౨౭-౧౭సార్తానామేకాదశీ ఘు౨-౨౧చ౨౪
31	౧౬	౨౬	శ॥ద్వా౪౫-౩పున౨౩-౭వ్య౧౯-౩౯కౌ౧౭-౦రా౧౦-౪-వైష్ణవానామేకాదశీ ఘు౨-౩౧చ౨౫
1	౧౭	౨౭	ఆ॥త్ర౩౯-౧౧పుష్య౧౯-౫౭వరి౧౨-౪౫౧౨-౭౧౭-౯శనిప్రదోషః ఘు౨-౪౨చ౨౬
2	౧౮	౨౮	సో॥చతు౩౩-౪౭ఆశ్లే౧౫-౨౫పర-౪౦శ౫౨-౫౬శ౬-౯౧౨-౫౬అహః౩౦-౫౭పూఫ రవిః౫౫-౪౭మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయం ఘు౨-౫౨చ౨౭ [యజ్ఞః ఘు౩-౩చ౨౮
3	౧౯	౨౯	మం ● అమా౨౭-౫౭మఘ౧౨-౧౯సిద్ధ౧-౩౪నా౨౭-౫౭రా౦-౩౭అగ్నిసావర్ణికమన్వాదిః, అన్వాధానం, పిండపితృ

రా	గు	శు
కుం౧౧ సిం రవిః కుం౪ సిం బుధః ౨౫కన్యాబుధః ,, కటకేశుక్రః		బు-౪
శ	కే	కు

కుజచారః	కుం౧మం ఆశ్లేషబు౧౧-౧౯	బ౧బు పూఫ౪బు౭-౧౩	కుం౧౪సో రోహి	బ౫ఆ పున౪కు౧౧-౨౦
కు౫కు ఉఫ౨కు౩-౧౫	కు౪గు మ౧బు ౧-౧౫	బ౩కు ఉఫ౧బు ౮-౯	శుక్రచారః	బ౭బు పుష్య౧కు ౩-౧౫
కు౧౦బు ఉఫ౩కు౧౩-౨౮	కు౫కు మ౨బు ౫౦-౪౮	బ౫ఆ ఉఫ౨బు ౧౦-౧౫	కు౨బు ఆర్ద్ర౨కు౪౧-౨౦	బ౧౧కు పుష్య౨కు౫౫-౪
కు౧౪సో ఉఫ౪కు౨౭-౩౩	కు౭ఆ మ౩బు ౪౦-౬	బ౭మం ఉఫ౩బు ౧౧-౪	కు౭ఆ ఆర్ద్ర౩కు ౩౮-౨౦	బ౧౪సో పుష్య౩కు౪౬-౨౦
బ౪శ హ౧కు ౪౦-౨౫	కు౯మం మ౪బు ౨౯-౬	బ౯గు ఉఫ౪బు ౪౮-౫౦	కు౯మం ఆర్ద్ర౪కు౩౬-౪౦	శనిచారః [౨౦-౪
బ౯గు హ౨కు ౫౭-౧౨	కు౧౧గు పూఫ౧బు౩౨-౨౨	బ౧౩ఆ హ౧బు ౧౨-౨౦	కు౧౧గు పున౧కు ౩౧-౩	బ౭మం శనివక్రత్యాగః
బ౧౩౦మం హ౩కు౫౯-౫౩	కు౧౨శ పూఫ౨బు ౧౬-౧౫	బ౧౩౦మం హ౨బు ౩౬-౫	కు౧౪సో పున౨కు౨౪-౧౯	రాహుకేతుచారా-కు౯మం
బుధచారః	కు౧౪సో పూఫ౩బు౧౦-౧౫	గురుచారః	బ౨కు పున౩కు ౧౯-౨౫	భర౩రా-విశాఖకే౧౫-౩౦

శ్రీ శుక్లసంవత్సర భాద్రపదమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

తే			
4	౨౦	౩౦	బు॥ శు ప్ర ౨౪-౫౬ పూ ఫా-౫౪ సా ౪౫-౪ బ ౨౪-౫౬ ది ౭-౨౭ ప్రతిప త్తిథిః యోగకాలః క్రాం ఉత్తర శృంగోన్నత చంద్రోదయః ఘు ౩-౧౩ చ ౯
5	౨౧	౧	గు॥ ద్వి ౨౧-౫౪ ఉ ఫా-౬ కు ౪౦-౫౪ కౌ ౨౧-౫౪ ది ౯-౧౬ త్యా ౩-౫౮ తిథిద్వయం సంక్రాంతిః ఘు ౩-౨౪ చ ౧౪ [illegible]
6	౨౨	౨	శు॥ తృ ౧౯-౫౪ హ ౭-౫౮ శు ౩ ౭-౦౫ ౧౯-౫౪ ది ౨౯-౬ అహః ౩౦-౪౯ పూర్వ ౩ రవిః ౧-౪౨ చతుర్థితిథిః, పోడశోమాత్రం, హరితాళిక స్వర్ణగౌరీవ్రతం తామసమన్వాదిః బలరామజయంతిః ఘు ౩-౩౫ చ ౭
7	౨౩	౩	శ॥ చ ౧౯-౧౨ చి ౪౩ బ్ర ౩ ౩-౫౮ భ ౧౯-౧౨ ది ౨౩-౧౧ పంచమీతిథిః వినాయకచతుర్థి ఘు ౩-౪౬ చ ౩
8	౨౪	౪	ఆ॥ పం ౧౯-౪౩ స్వా ౧౦-౪౩ ఐం ౩ ౨-౪ బా ౧౯-౪౩ ది ౨౫-౯ త్యా ౪-౧౩ షష్ఠితిథిః ఋషిపంచమి ఘు ౩-౫౬ చ ౪
9	౨౫	౫	సో॥ ష ౨౧-౩౧ వి శా ౧౩-౫౬ వై ౩౧-౭ తై ౨-౩౧ ది ౨౪-౪౦ అహః ౩౦-౪౦ కూన్యతిథిః పూర్వ ౪ రవిః ౪౭-౫౦ శ్క్రాంఘు ౪-౬ చ ౫ [ఘు ౪-౧౭ చ ౬
10	౨౬	౬	మం॥ స ౨౪-౩౦ అనూ ౧౯-౧౭ ది ౩౧-౬ స ౨౪-౩౦ రా ౩-౦ సప్తమీతిథిః అముక్తాభరణసప్తమి అనవ్యయునవ్వయం
11	౨౭	౭	బు॥ అ ౨౮-౩౬ జ్యే ౨౩-౪ ప్రీ ౩౧-౪ బ ౨౮-౩౬ త్యా జ్యేష్ఠా మహాలక్ష్మీవ్రతం ఘు ౪-౨౮ చ ౭
12	౨౮	౮	గు॥ న ౩౬-౧౬ మూ ౨౯-౪ ఆయు ౩౩-౭ బా ౦-౨౬ ది ౨౫-౨౪ రా ౨౫-౫౦ త్యా ౪-౨౬ నందనవమీ ఘు ౪-౩ చ ౮
13	౨౯	౯	శు॥ ద ౩౮-౨౫ పూ షా ౩౬-౨౦ సౌ ౩౪-౩౫ తై ౫-౫౦ శేషః ౦-౫౦ రా ౨౮-౨౧ త్యా ౪-౨౬ అహః ౩౦-౩౨ ఉత్తరఫల్గునీ ౧ ప్రథమచరణే శ్రీపురుషనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః ౧౨-౪౬ దధివ్రతారంభః ఘు ౪-౪౯ చ ౯
14	౩౦	౧౦	శ॥ ఏ ౪౩-౩౧ ఉ షా ౨-౪౮ శో ౩౬-౬౧౦-౫౮ శేషః ౨-౫౫ ౨౨-౩ ౨౨ సర్వేషా మేకాదశి పరివర్తనైకాదశి ఘు ౪-౫౯ చ ౧౦
15	౩౧	౧౧	ఆ॥ ద్వా ౪౮-౫౫ శ్ర ౪౮-౫౫ అతి ౩౭-౧౩ బ ౧౫-౫౦ రా ౨౮-౧౮ వామనజయంతిః శ్రవణద్వాదశి ఘు ౫-౧౦ చ ౧౧
16	౧	౧౨	సో॥ త్ర ౫౧-౫౮ ధని ౫౪-౨౯ సు ౩౭-౫౦ కౌ ౨౦-౩౦ శేషః ౪-౩ పునస్తా ద్యాఖ్యాతా అహః ౩౦-౨౪ ఉత్తరకాల్యాయాం రవిః ౩౭-౫ ౨ ప్రదోషః-మడశీతిపుణ్యకాలః మధ్యాహ్న ప్రభృతి పుణ్యకాలః ఘు ౫-౨౧ చ ౧౨
17	౨	౧౩	మం॥ చ ౫౪-౪౬ శత ౫౮-౧౪ ధృ ౩౭-౩౫ గ ౨౩-౨౩ ౧౩-౧౭ అనంత పద్మనాభ వ్రతం ఘు ౦-౩ చ ౧౩
18	౩	౧౪	బు॥ ౦ పూ ౫౬-౧౪ పూ భా ౬౦-౦ శూ ౩౬-౯ భ ౨౫-౩౨౧౫-౦ ఉమామహేశ్వరవ్రతం, అన్వాధానం, శనే ఘు ౧-౧౪ చ ౧౪
19	౪	౧౫	గు॥ కృ ప్ర ౫౭-౨౧ ఉ భా ౧-౮ గం ౩౪-౧౭ బా ౨౬-౪౯ ది ౨౫-౪౮ మహాలయపక్షారంభః, యోగకాలః ఘుం-౨౪ చ ౧౫
20	౫	౧౬	శు॥ ద్వి ౫౫-౨౬ ఉ భా ౨-౫౧ వృ ౩౧-౮ తై ౨౬-౨౩ రా ౨-౪౮ అహః ౩౦-౧౬ ఉత్తర ౩ రవిః ౨-౪౭ రవే ఘు ౦-౩౪ చ ౧౬ [[మా వ్రతంఘుం-౪౫ చ ౧౭
21	౬	౧౭	శ॥ తృ ౫౩-౫౩ శే ౩-౧౫ ధ్రు ౨౬-౪ వ ౨౪-౧౫ ౨౨-౩ ౧ త్యా ౩-౫౭ బృహత్యు
22	౭	౧౮	ఆ॥ చ ౪౯-౪౩ అశ్వి ౨-౪౦ వ్యా ౨౧-౨౫ బ ౨౧-౨౪ ది ౨౫-౦ భరణీమహాలయః ఘు ౧-౫౫ చ ౧౯
23	౮	౧౯	సో॥ పం ౪౫-౩౫ భ ౧-౦ కృ ౫౭-౩౯ హ ౧౬-౯ కౌ ౧౭-౩౯ ది ౨౯-౪౯ అహః ౩౦-౧౧ మఘరవిః ౨౬-౪౦ కేచ ఘు ౧-౫
24	౯	౨౦	మం॥ ష ౪౧-౩ ౨౪ ౫౫ ౧౯-౩౭ ౧౩-౩ రా ౫౫-౫౭ త్యా ౩-౪౬ ఘు ౧-౧౬ చ ౨౧ [చ ౧౯
25	౧౦	౨౧	బు॥ స ౩౪ ౫౮ మృ ౫౧-౨౭ సి ౨-౩౭ వ్యతి ౫౨-౫౦ భ ౭-౪౫ ది ౨౨-౩ త్యా ౩-౪౪ అహః ౩౧-౪ తులాయనగతో రవిః ౨౧-౨౦ వ్యతీపాతమహాలయః ఘు ౧-౨౬ చ ౨౧
26	౧౧	౨౨	గు॥ అ ౨౯-౨ ఆర్ద్రా ౪౭-౧౯ వ ౭-౨౬ కౌ ౨౯-౨ ది ౧౧-౧౧ అహః ౩౦-౨ హస్తా ప్రథమచరణే శ్రీస్త్రీనక్షత్రే పూర్ణ జలరాశౌ రవిః ౫౪-౨౬ మధ్యాష్టమి, రుద్రాష్టమి, అవధ్యాయః ఘు ౧-౩౬ చ ౨౨ మన్వాదిః
27	౧౨	౨౩	శు॥ న ౨౨-౫౭ పున ౪ ౩-౪౭ ప ౩౯-౩౧ గ ౨౨-౫౭ ది ౧౫-౧౨ తిథిద్వయం, అహిర్బ్నవమి, దుర్గాస్థాపనం ఘు ౧-౪౭ చ ౨౩
28	౧౩	౨౪	శ॥ ద ౧౬-౫౮ పుష్య ౩౮-౨౬ ౭ ౩౨-౪ భ ౧౬-౫౮ ది ౧-౪౧ ఏకాదశీతిథిః శేషే ఘు ౧-౫౭ చ ౨౪
29	౧౪	౨౫	ఆ॥ ఏ ౧౧-౧౧ ఆశ్లే ౩౫-౧౨ పి ౨౪-౩౦ బా ౧౧-౧౧ వి ౪౧ సర్వేషామేకాదశి, యతీనాంమహాలయః ఘు ౨-౭ చ ౨౫
30	౧౫	౨౬	సో॥ ద్వా ౫-౪౦ మ ౩౧-౫౧ సో ౧౭-౨౬ తై ౫-౪౦ ది ౩-౩౦ త్యా ౩-౪౭ రా ౨౧-౮ అహః ౨౯-౫౪ హ ౨ రవిః ౧౩-౪౨ కలియుగాదిః ప్రదోషః గజచ్ఛాయా, మడశీతిముఖోరవిః ౫౪-౨౭ ఘు ౨-౧౮ చ ౨౬
1	౧౬	౨౭	మం॥ త్ర ౦-౫౯ చ ౫౬-౫౫ పూ ఫా ౨౯-౨౧ సా ౧౦-౫౩ వ ౧-౫౯ భ ౨౭-౫౬ రా ౧౬-౫౮ అవమః, విషశస్త్రహతాదీనాం మహాలయః అనధ్యయనత్రయం ఘు ౨-౨౮ చ ౨౭ మాసశివరాత్రిః [పిండపితృయజ్ఞః ఘు ౨-౩౯ చ ౨౮
2	౧౭	౨౮	[illegible] ౨౭ ఉ ఫా ౨౭-౩౩ శు ౪-౫౮ ౫౮-౩౯ ౪౭-౩౬ రా ౧౯-౩ ౨ మహాలయ అమావాస్య అన్వాధానం

	ర	కు	
	శు ౧౩ కన్యారవి ౨౬ తులా కుజః ౨౭ సిం శుక్రః ౨౩ ౦ భమణీశనిః		శు
			ర
	శ	కే	బు కు

కుజచారః				
౨౬ పో హస్త ౭-౨౬	౧౨ ఆ హ ౩ లు ౯-౧౨	౨౧ ౦ శి హస్త ఉపక్ర ౧౭-౧౦	శు ౫ ఆ ఉ ౧౧౫ ౪౨-౪౪	౨౭ లు మ ౩ ౪ ౧౨-౩౮
శు ౧౧ శి చిత ౧౬-౨౫	శు ౫ ఉ హస్త లు ౫౪-౧౧	౨౩ ౦ లు హ ౩ లు ౧౭-౨౦	శు ౭ మం ఆ ఉ ౨౪ ౦-౩౦	౨౯ మ మఘ శు ౪౪-౧౫
౨౧ శు చిత ౧౬-౪౦	శు ౯ శు చిత లు ౧౮-౩౬	గురుచారః	శు ౧౧ శి ఆ ఉ ౩ శు ౦-౩౩	౨౧ పో పూ ఫ ౧ శు ౪౪-౨౫
౨౬ మం చి ౩ శు ౧౯-౨౫	౨౪ శు బుధవ్ర క్రారంభః ౨౧-౧౧	౨౩ ౦ లు గురువక్రారంభః ౧౪-౧౫	శు ౧౩ పో ఆ ఉ ౪ శు ౪౯-౨౫	శనిచారః
౨౧ ఆ చిత శు ౧౯-౨౫	౨౫ పో పశ్చాద్ధస్తంబు ౩౬-	శుక్రచారః	౨౧ శు మ శు ౩౬-౨౦	౨౩ ౦ లు మూ ౧౭ ౧-౧
బుధచారః		౧౨ ౧౬ శు పుష్య ౪ శు ౫౩-౨౦	౨౪ శి మ శు ౨౫-౧౨	రాహుకేతుచారో నాస్తి

1929 సెప్టెంబరు ౧౪ కన్య ౩ ౩౦ C శ్రావణ ౧౬ భాద్రపద

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 అక్టోబరు నెల

తేది		తిథి	వివరములు
3	౧౮	౨౯	గు॥శు ప్ర౧౧-౫౭హ౨౬-౫౭వి౦౫౫-౨౫ కి౦౨౨-౪౯౮౧౭-౨౨ త్యప్ర౪-౨అహః౨౯-౪౮హ౩రవిః ౩౬-౩౩ దౌహిత్ర కృతమహాలయః, దేవీనవరాత్రారంభః, కలశస్థాపనం, యోగకాలః త్ర్యాంభు౨-౪౯చ౨౯
4	౧౯	౩౦	శు॥ద్వి౫౧-౧౬చి౨౩-౨౪వై౫౨-౧౦బా౨౧-౩౭రా౨-౫ప్రీతిద్వితీయా, ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౨-౫౯చ౩౦
5	౨౦	౧	శ॥తృ౫౧-౫౨స్వా౨౯-౬వి౪౯-౫౪తై౨౧-౩౪రా౧౪-౭ త్రవవృద్ధిగౌరీవ్రతంభు౩-౧౦ చ౧ జమాదీలవల్
6	౨౧	౨	ఆ॥చ౫౩-౫౪వి౩౨-౧ప్రీ౪౮-౩౯వ౨౨-౫౩రా౧౩-౬అహః౨౯-౪౧హ౪రవిః౫౯-౪భు౩-౨౦ చ౨
7	౨౨	౩	సో॥పం౫౬-౪౮అనూ౩౬-౭ఆయు౪౮-౧౭బ౨౫-౧౮౨౧-౪౭ఉపాంగలలితావ్రతం రావి భు౩-౩౦చ౩
8	౨౩	౪	మం॥ష౬౧-౧జ్యే౪౧-౧౦సౌ౪౮-౪౪కౌ౨౮-౨౪త్యాజ్యాభావః త్రిద్యుస్పృక్ భు౩-౪౧ చ౪
9	౨౪	౫	బు॥ష౧-౧౨మూ౪౭-౧౪శో౪౯-౪౮తై౧-౧౨రా౧౩-౨౧సరస్వతీపూజ శ్రాంభు౩-౫౧చ౫
10	౨౫	౬	గు॥స౬-౦పూషా౫౩-౪౪అతి౫౧-౧౪వ౬-౧౭౧౩-౫౧త్యా౪-౨౬అహః౨౯-౨౮చిత్రాప్రథమచరణే శ్రీపుంసత్రే అర్కజలరాశౌరవిః౨౦-౫౨అనధ్యయనద్వయంభు౪-౧చ౬
11	౨౬	౭	శు॥అ౧౧-౧౩ఉషా౬౦-౦సు౫౨-౪౫బ౧౧-౧౩౨౧౫-౫౫దుర్గాష్టమి, కాళికాష్టమి మహార్ణవమిసువాసినీ పూజాభు౪-౧౨చ౭
12	౨౭	౮	శ॥న౬-౨౨శ్రవ౦-౧౬ధృ౫౨-౪౦కౌ౧౬-౨౨౧౧-౧౭దశమీతిథిః, స్వారోచిషమన్వాదిః, విజయదశమీ శమీపూజకలశోద్వాసనంభు౪-౨౨చ౮
13	౨౮	౯	ఆ॥ద౨౧-౫౬శ్రవ౨౪-౪౩౫౧-౫౬౧౭-౧౪అహః౨౯-౨౦చి౨రవిః ౪౨-౩౯ఘూన్యతిథిః, సోపపదం, ద్విదళవ్రతారంభః, రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః భు౪-౩౨చ౯
14	౨౯	౧౦	సో॥ఏ౨౪-౫౭ధని౧౧-౪౯గం౫౪-౪౯౨౪-౫౭౧-౫౩ఏకాదశీతిథిః సర్వేషామేకాదశీవ్రతయోగః భు౪-౪౩చ౧౦
15	౩౦	౧౧	మం॥ద్వా౨౭-౫౫శత౬-౧౯వృ౫౩-౫౧బా౨౭-౫౫రా౩-౫౪గో ద్వాదశీభు౪-౫౩చ౧౧
16	౩౧	౧౨	బు॥త్ర౨౯-౧౭పూభా౧౯-౨౭ధృ౫౧-౪౪తై౨౯-౧౭రా౧౫-౭ కేభు౫-౩చ౧౨
17	౧	౧౩	గు॥చ౨౯-౩౫ఉభా౨౧-౨౩వ్యా౪౮-౧౬వ౨౯-౩౫రా౨౨-౪౧అహః౨౯-౧౪చి౩ తులాయాంరవిః౩-౪౭విషువత్పుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరతః పంచదశఘటికాః అనధ్యయనత్రయం భు౫-౧౪చ౧౩
18	౨	౧౪	శు॥○పూ౨౮-౩౫రే౨౨-౨౧హ౪౪-౪౮బ౨౮-౩౫త్యాజ్యాభావః, కౌముదీపూజా, అన్వాధానం, ఆగ్రయణస్థాలీపాకః భు౦-౯చ౧౪
19	౩	౧౫	శ॥కృప్ర౨౬-౨౩అశ్వి౨౧-౪౯వ౩౯-౫౪కౌ౨౬-౨౩౧౧-౫౪రా౬-౭భు౦-౨౦చ౧౫యోగకాలః
20	౪	౧౬	ఆ॥ద్వి౨౩-౨౯భ౨౧-౨౦సి౩౪-౧౫౨౩-౨౯రా౨౦-౫అహః౨౯-౬విరవిః౨౪-౩౧ద్వితీయాతిథిః చంద్రోదయోమాత్రవ్రతం భు౧-౩౧చ౧౬
21	౫	౧౭	సో॥తృ౧౮-౫౯కృ౧౭-౫౮వ్య౨౭-౪౬భ౧౮-౫౯రా౨౬-౫ తిథిద్వయంభు౦-౧౪చ౧౭
22	౬	౧౮	మం॥చ౧౪-౬రో౧౪-౫౧వ౨౦-౪౭బా౧౪-౬డి౨౭-౫౯పంచమీతిథిఃభు౦-౫౨చ౧౮
23	౭	౧౯	బు॥పం౮-౩౯మృ౧౧-౧౨వ౧౩-౨౫తై౮-౩౯రా౧-౪౭అహః౨౯-౦స్వాతీప్రథమచరణే శ్రీ శ్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః౪౪-౫౪భు౧-౨చ౧౯
24	౮	౨౦	గు॥ష౨-౪౯వృ౦౫౪-౨ఆర్ద్రా౭-౫౭౫-౪౯సి౫౨-౧౨౬౨-౪౮భ౨౭-౫౮౬అవమ శివే భు౧-౧౩చ౨౦
25	౯	౨౧	శు॥అ౫౦-౪౭పున౨-౫౬పుష్య౫౫-౪౬సా౫౦-౧౮౨౨-౨౪ డి౧-౩౪ అహః౨౮-౫౪ వృశ్చికాయనగతోరవిః [౩౭-౨౭భు౧-౨౩చ౨౧
26	౧౦	౨౨	శ॥న౪౫-౨౦ఆశ్లేష౪-౫౦శుక౨-౨౪తై౧౭-౫౫డి౨౮-౩౮భు౧-౩౪చ౨౨
27	౧౧	౨౩	ఆ॥ద౩౯-౫౪మ౫౧-౨౩శు౩౫-౯౧౨-౨౩డి౨౩-౭అహః౨౮-౪౦స్వాతీ౨రవిః౪-౪౮భు౧-౪౪చ౨౩
28	౧౨	౨౪	సో॥ఏ౩౫-౪పూఫ౪౮-౩౭బ్ర౨౮-౨౭బ౭-౨౫వి౧౦-౨౮సర్వేషామేకాదశీభు౧-౫౫చ౨౪
29	౧౩	౨౫	మం॥ద్వా౩౨-౧౨ఉఫ౪౬-౪౨వైం౭౩-౧౭కౌ౨-౩౨ది౬-౨ప్రదోషఃభు౨-౫చ౨౫
30	౧౪	౨౬	బు॥త్ర౨౮-౨౧హ౪౫-౪౦వై౧౬-౪౯వ౭౮-౨౧ది౭-౨౦అహః౨౮-౨౪స్వాతీ౩రవిః౨౪-౨౧నరకచతుర్దశీస్నానం
31	౧౫	౨౭	గు॥చతు౨౬-౩౫చి౪౫-౫౯౧౨-౧౬బ౨౬-౩౫ది౫-౪౬ [చంద్రోదయకాలేక ర్తవ్యంభు౨-౧౬చ౨౬
1	౧౬	౨౮	శు॥● అమా౨౬-౧స్వా౪౭-౨ప్రీ౧-౩౮జా౨౬-౧డి౦-౮౧

కుజచారః	౯౧౧సో విశాఖకు౪౩-౫	౯౧౦ఆ చిగు౪౫-౨౨	శు౬మం పూఫకు ౫౩-౩	౯౧౧సో హస్తకు ౪-౧
కు౨కు స్వాతి౧కు ౧౬-౨౬	బుధచారః	౯౧౨-మంచి౨కు౩౩-౫౫	కు౯కు ఉఫ౧కు ౪౪-౧౬	౯౧౩గు హస్త కు ౪౬-౨౫
కు౬గు స్వా౨కు ౧౩-౫౬	కు౪ఆ హ౨గు వ ౩౩-౩౪	౯౧౪గు చి౩గు౫-౨-౦	కు౧౧సో ఉఫ౨కు౨౯-౧౦	శనిచారం నాస్తి
కు౧౧సో స్వా౩కు ౮-౩	కు౬గు ప్రాగుదగు ౩౯-౧౦	గురుచారంనాస్తి	కు౧౪గు ఉఫ౩కు ౧౧-౫౩	రాహుకేతుచారౌ
౯౧శ స్వా౪కు ౨-౪౨	కు౯శ వక్రత్యాగః ౪౮-౨	శుక్రచారః	౯౧శ ఉఫ౪కు౫౫-౫	కు౧౨మం
౯౫గు విశా౧కు ౫౩-౧౪	౯౧శ హ౩గు క్త్వగు ౩౬-౫	కు౧గు పూఫ౨కు౩౦-౩	౯౪మం హ౧కు ౧౩-౩౩	థి౨రాహుః } ౮-౪౦
౯౧౧సో విశా౧కు౫౩-౧౪	౯౫గు హ౪గు ౨౬-౦	కు౪ఆ పూఫ౩కు౧౨-౯	౯౭కు హ౨కు ౫౮-౧౦	స్వా౪ కేతుః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర కార్తికమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 నవంబరు నెల

తేదీ			వివరములు
2	౧౭	౨౯	శ॥ శు ప్ర ౨౬-౪౬ విశా ౫౦-౦౯ ఆయు ౬-౧౨ బ ౨౬-౪౬ ది ౧-౫౯ త్యాజ్య ౪-౫౦ అహః ౨౮-౩౮ స్వాతీకరవిః ౪౩-౩౭ కార్తికస్నానప్రారంభః, బలిపాడ్యమి, గోక్రీడ, యుగకాలః, చంద్రోదయః, ఉత్తరశృంగం ఘ ౨-౪౭ చ ౨౯
3	౧౮	౩౧	ఆ॥ ద్వి ౨౭-౩౫ అనూ ౫౩-౪౯ సౌభా ౨౦-౨౯ కౌ ౨౯-౪౫ ది ౦-౩౯ యమద్వితీయ ఘ ౨-౫౯ చ గజమాలెలసాని
4	౧౯	౧	సో॥ తృ ౩౧-౫౭ జ్యే ౫౯-౪౬ శో ౩-౩౮ తై ౦-౧౯ ది ౫౮ త్యాజ్య ౨౧ త్రిలోచనగౌరీవ్రతం ఘ ౩-౯ చ ౨
5	౨౦	౨	మం॥ చ ౩౬-౮ మూ ౬౧-౦ అతి ౩-౫౦ వ ౪-౩ త్యాజ్య భావః నాగచతుర్థి క్రాం ఘ ౩-౧౯ చ ౩
6	౨౧	౩	బు॥ పం ౪౧-౭ మూ ౪-౪౪ సు ౪-౩౯ బ ౩౯ ది ౧-౨౪ రా ౨-౫౩ అహః ౨౯-౩౦ విశాఖ ప్రథమచరణే పుంస పుంసకవత్ శ్రోత పాదజలరాశౌ రవిః ఘ ౩-౩౦ చ ౪
7	౨౨	౪	గు॥ ష ౪౬-౩౦ పూషా ౧౦-౧౦ ధృ ౫-౫౧ కౌ ౧౩-౪౯ గ ౪-౫౪ ఘ ౩-౪౦ చ ౫
8	౨౩	౫	శు॥ స ౫౧-౪౮ ఉషా ౧౭-౪౯ శూ ౫-౨౧ గ ౮-౮ రా ౦-౭ సావిత్రీకల్పః ఘ ౩-౫౧ చ ౬
9	౨౪	౬	శ॥ అ ౫౬-౪౦ శ్ర ౨౩-౪౯ గం ౨-౯ ౨౪ ౧౫ రా ౬-౨౩ అహః ౨౮-౨౭ విశాఖరవిః ౨౦-౧౨ గోష్టాష్టమి, అనధ్యాయః ఘ ౪-౨ చ ౭
10	౨౫	౭	ఆ॥ న ౬౦-౦ ధని ౨౯-౩౩ వృ ౨౧-౮ బా ౨౧-౦ రా ౨౦-౩౭ త్రిద్యుస్పృక్, కృతయుగాదిః ఘ ౪-౧౩ చ ౯
11	౨౬	౮	సో॥ న ౦-౨౪ శత ౩౪-౧౩ ధృ ౧౭ కౌ ౦-౨౪ రా ౨౨-౫౦ ఘ ౪-౨౩ చ ౯
12	౨౭	౯	మం॥ ద ౩-౧౪ పూభా ౩౫-౪౧ వ్యా ౨౯-౩ ౧౪ త్యాజ్య భావః అహః ౨౯-౧౯ విశాఖరవిః ౩౯-౫౪ ఘ ౪-౩౩ చ ౧౦
13	౨౮	౧౦	బు॥ ఏ ౪-౪౬ ఉభా ౪౦-౫౦ హ ౭-౦ భ ౪-౪౬ ది ౨-౪౨ సర్వేషామేకాదశి, ఉత్థానైకాదశి, స్వాయంభువమన్వాదిః ఘ ౪-౪౩ చ ౧౧
14	౨౯	౧౧	గు॥ ద్వా ౫-౭ రే ౪౧-౨౪ వ ౭ బా ౫-౭ ది ౧౦-౩౯ క్షీరాబ్ధిపూజా, క్షీరాబ్ధిద్వాదశి ఘ ౪-౫౪ చ ౧౨ ప్రదోషః
15	౩౦	౧౨	శు॥ త్ర ౪-౯ అశ్వ ౪౧-౦ సి ౦-౨౭ వ్య ౫౫-౩౫ తై ౪-౯ రా ౨-౫౯ త్యాజ్య ౩-౫౯ అహః ౨౮-౧౨ విశాఖ వృశ్చికే రవిః ౫౬-౫౬ వైకుంఠచతుర్దశి, తులసీవ్రతోద్యాపనం, అనధ్యాయత్రయం ఘ ౫-౫ చ ౧౩
16	౧	౧౩	శ॥ చ ౨ పూర్ణిమ ఏష్యం ౫౭-౧౯ భ ౩౯ వరీ ౫౧ ఛ ౨౮ ౩౦ ది ౪ ౨౯ అవమ హరిపదపుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతిప్రహరద్వయపర్యంతం, శ్రీశాయుగాంతః, జ్వాలాతోరణం, కేశబంధనగౌరీవ్రతం, వ్యాసపూర్ణిమ, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం, అన్వాధానం ధాత్రీపూజ ఘ ౫-౧౬ చ ౧౪
17	౨	౧౪	ఆ॥ కృ ప్ర ౫౪-౪౮ కృ ౩౭-౩ పరి ౪౨ బా ౨౫-౫౫ ది ౩౯ త్యాజ్య ౩-౫౧ యోగకాలః, రవేః ఘ ౫-౨౬ చ ౧౫
18	౩	౧౫	సో॥ ద్వి ౪౮-౫౦ రో ౩౪-౩౧ శి ౩౭-౧౪ తై ౨౨-౧౮ గ ౫౧-౩ త్యాజ్య ౩-౪౯ చాతుర్మాస్యద్వితీయ ఘ ౫-౨౭ చ ౧౬
19	౪	౧౬	మం॥ తృ ౪౪-౨౪ మృ ౩౦-౫౭ సి ౭ రా ౨౨-౩౦ అహః ౨౯-౪ అమా ౧ రవిః ౧౪-౨౪ ఘ ౦-౩౪ చ ౧౭
20	౫	౧౭	బు॥ చ ౩౯-౩౪ ఆర్ద్రా ౨౭-౦ సా ౨౨-౧౧ బ ౧౨-౧౪ రా ౨౬-౫౫ ఘ ౦-౪౫ చ ౧౮
21	౬	౧౮	గు॥ పం ౩౨-౩౪ పున ౨౨-౪౯ శు ౧౪-౨౦ కౌ ౫-౩౪ రా ౧౩-౨౬ త్యాజ్య ౩-౪౩ శేషే అమృతసిద్ధియోగః ఘ ౦-౫౬ చ ౧౯
22	౭	౧౯	శు॥ ష ౨౬-౩౯ పుష్య ౧౮-౩౯ శు ౬-౭ బ్ర ౫౨ ౨౬-౩౯ రా ౨౦-౩౫ అహః ౨౭-౫౮ అమా ౨ రవిః ౩౧-౩౪ ఘ ౧-౬ చ ౨౧
23	౮	౨౦	శ॥ స ౨౧-౧౭ ఆశ్లే ౧౪-౪౧ వై ౫౧ ౩౦ బ ౨౧-౧౯ రా ౧౫-౧ అనధ్యాయద్వయం ఇంద్రసావర్ణిక మన్వాదిః ఘ ౧-౧౯ [చ ౨౧
24	౯	౨౧	ఆ॥ అ ౧౫-౫౮ మ ౧౧-౨౦ వై ౪౪-౨౦ కౌ ౧౫-౫౮ రా ౨-౨౬ ననుయనగతో రవిః ౨౨-౩౦ నవమీతిథిః ఘ ౧-౨౯ చ ౨౩
25	౧౦	౨౨	సో॥ న ౧౧-౧౭ పూఫ ౧౫ వి ౩౫-౫౧ గ ౧౧-౧౭ ది ౨౫-౪ అహః ౨౭-౫౪ అనూ ౩ రవిః ౪౮-౩౮ ఘ ౧-౪౦ చ ౨౪
26	౧౧	౨౩	మం॥ ద ౭-౩౨ ఉఫ ౬-౯ ప్రీ ౩౨-౭ భ ౭-౩౨ ది ౨౬-౪౫ త్యాజ్య ౩-౫౬ ఘ ౧-౫౧ చ ౨౪
27	౧౨	౨౪	బు॥ ఏ ౪-౪౬ హ ౫-౨౯ ఆయు ౨౭-౧౫ బా ౪-౪౬ ది ౪౫-౯ త్యాజ్య ౪-౦ సర్వేషామేకాదశి ఘ ౨-౨౫
28	౧౩	౨౫	గు॥ ద్వా ౩-౭ చిత్ర ౫౬ సౌ ౨౩-౧౯ తై ౩-౭ గ ౬౮-౧౧ త్యాజ్య ౪-౪ క్రాం ప్రదోషః ఘ ౨-౧౩ చ ౨౬ [యం ఘ ౨-౨౪
29	౧౪	౨౬	శు॥ త్ర ౨-౪౫ స్వా ౬-౨౦ శో ౨౦-౨౨ వ ౨-౪౫ ది ౨౯-౩౪ అహః ౨౭-౫౦ అనూ ౪-౦ మాసశివరాత్రిః అనధ్యాయవర్షం
30	౧౫	౨౭	శ॥ చతు ౩-౩౬ విశా ౨౧ అతి ౧౯ భ ౩-౩౬ ది ౧౯-౫౧ అన్వాధానం దక్షిణ ఘ ౨-౩౬ చ ౨౮
1	౧౬	౨౯	ఆ॥ అమా ౫-౪౬ అనూ ౧౨-౦ సు ౧౭-౧౬ నా ౫-౪౬ ది ౨౭-౬ యోగకాలః పిండపితృయజ్ఞః ఘ ౨-౪౭ చ ౨౯

	రా	గు	
		శు౧౩ వృశ్చి రవిః శు౬ వృశ్చి కుజః బ౪ వృశ్చి బుధః శు౬ తులా శుక్రః	
శ		కు-బు ర-కే	శు

కుజచారః				
శు౭శ విశా౩కు౩౬-౧	శు౨ఆ చిత్త౪బు౨౯-౧౨	బ౪బు విశా౪బు౨౪-౧౧	శు౧౩శు రో౩వక్రీ గు౪౧- [౩౦	బ౫శు స్వా౪శు౧౯-౩౪
శు౧గు విశాఖకు౨౨-౫	శు౪మం స్వా౧బు౪౫-౩౯	బ౫గు అనూ౧బు౫౯-౬	శుక్రచారః	బ౭శ విశా౧శు౫౫-౩౦
శు౧౦మం అనూ౨కు౨-౬	శు౭శు స్వా౨బు౩౮-౩	బ౭శ అనూ౨బు౫౩-౧౦	శు౧శ చిత్త౧శు౨౯-౧౨	బ౧౦మం విశా౨శు౩౫-౫౦
శు౧౪శ అనూ౨కు౪౬-౫	శు౯ఆ స్వా౩బు౪-౫౧	బ౯సో అనూ౩బు౫౧-౨౦	శు౪మం చి౨శు౯-౪౬	బ౧౩శు విశా౩శు౧౫-౪౯
బ౫గు అనూ౩కు౨౭-౪౧	శు౯సో ప్రాగస్తంబు౨౬-౧	బ౧౧బు అనూ౪ బు౪౪- [౧౧	శు౬గు చి౩శు౫౧-౨౫	బ౩౦ఆ విశా౪శు౫౫-౧౦
బ౧౦మం అనూ౪కు౭-౨౩	శు౧౦మం స్వాతి౪బు౭-౧		శు౯ఆ చి౪శు౨౭-౧౨	శనిచారః
బ౧౪శ జ్యే౧కు౨౭-౬	శు౧౨గు విశా౧బు౭-౪౬	బ౧౩శు జ్యే౧బు౩౯-౯	శు౧౧బు స్వా౧శు౧౩-౧౨	శు౯ఆ మూ౨శని౨౯-౧౦
బుధచారః	శు౧౪శ విశా౨బు౨౩-౩౧	బ౩౦ఆ జ్యే౧బు౩౧-౩౭	శు౧౩శు స్వా౨శు౫౩-౨౦	రాహుకేతుచారం నాస్తి
	బ౨సో విశా౩బు౭-౩	గురుచారః	బ౨సో స్వా౩శు౩౦-౩౨	

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మార్గశిరమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 డిసెంబరు — ధనుర్మాసము

తేది			
2	౧౭	౯	సో॥ శు ప్ర ౧ జ్యే ౧౬ - ౪౩ ధృ ౧౭ - ౭ బా ౧ త్యాజ్యాభావః అహః ౨౭ - ౪౮ జ్యే ౧ రవిః ౨౧ - ౫౮ వృశ్చికం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః ఘ ౨ - ౫౬ వి ౩౦
3	౧౮	౧	మం॥ ద్వి ౧౩ - ౩౧ మూ ౨౨ - ౨౧ శూ ౧౭ - ౪౦ కౌ ౧౩ - ౩౦ తి ౧౭ - ౫౯ త్యాజ్య - ౨౭ - ౨౧ - తృతీయాతిథిక్షయం ఘ ౩ - ౯౮ రజబు
4	౧౯	౨	బు॥ తృ ౧౦ - ౩౪ పూషా ౨౮ - ౩ గం ౧౯ - ౪౫ గ ౧౯ - ౩౪ రా ౨౩ - ౬ త్యాజ్య - ౨౬ శూన్యతిథిః దగ్ధయోగః ఘ ౩ - ౨౦ ద ౨
5	౨౦	౩	గు॥ చ ౭౪ - ౧౬ షా ౩౫ - ౧౧ వృ ౭౧ - ౪౭ ౨౪ - ౦ రా ౧౯ - ౩ అహః ౭౭ - ౪౬ జ్యే ౭౨ రవిః ౩౮ - ౧౦ చతుర్థీతిథిః ఘ ౩ - ౩౧ ద ౩
6	౨౧	౪	శు॥ పం ౭౯ - ౧౬ శ్ర ౧ - ౩౩ ధ్రు ౭౧ - ౭౦ బా ౭౯ - ౧౬ రా ౭౪ - ౪౮ ఘ ౩ - ౪ ౩ ద ౪
7	౨౨	౫	శ॥ ష ౩౪ - ధని ౭౭ - ౭౭ వ్యా ౭౭ - ౧౬ కౌ ౧ - ౪ ౨ త్యాజ్యాభావః స్కందషష్ఠీ సిద్ధిదానాని ఘ ౩ - ౫౪ ద ౫
8	౨౩	౬	ఆ॥ స ౩౬ - ౯ శత ౫ - ౨౬ హ ౨౨ - ౩౩ గ ౫ - ౧౩ వ ౬ - ౫౭ అహః ౨౭ - ౪౪ జ్యే ౩ రవిః ౫౪ - ౧౫ మిత్రసప్తమీ, భానుసప్తమీ
	౨౪	౭	శేషధు ౪ - ౫౬
9			సో॥ అ ౪౧ - ౧౦ పూభా ౫౬ - ౯ వ ౨౨ - ౨ ధ ౭ - ౪౦ తి ౭ - ౯ త్యాజ్య - ౧౬ కాలభైరవాష్టమీ అనధ్యాయః ఘ ౪ - ౧౬ ద ౭
10	౨౫	౮	మం॥ న ౪ - ౨౯ ఉ భా ౫ - ౯ సి ౨౧ - ౩౬ బా ౧౧ - ౪౫ తి ౨౧ - ౨౩ ప్రళయకల్పః ఘ ౪ - ౭ ద ౮
11	౨౬	౯	బు॥ ద ౪ - ౪౫ రే ౬౦ - ౦ వ్య ౧౮ - ౧౧ తై ౧౨ - ౩౭ రా ౧ - ౪౮ ఘ ౪ - ౩౮ ద ౯
12	౨౭	౧౦	గు॥ ఏ ౪౧ - ౫౪ శే ౦ - ౫౭ ౧౫ - ౨౮ వ ౧౧ - ౫౦ రా ౨౩ - ౨౦ అహః ౨౭ - ౪౦ జ్యే ౪ రవిః ౨౧ - ౧౦ సర్వేషాం ఏకాదశీ ఘ ౪ - ౪౯ ద ౧౦ [ద ౧౧
13	౨౮	౧౧	శు॥ ద్వా ౩౯ - ౩౦ అశ్వి ౦ - ౭ ధ ౫౯ - ౨౦ ష ౧౩ - ౨౩ బ ౧౦ - ౧౨ తి ౨౩ - ౫౧ ఘ ౫ - ౧
14	౨౯	౧౨	శ॥ త్ర ౩౬ - ౧౪ కృ ౫౭ - ౨౬ శ ౫ - సి ౫౪ - ౧౬ కౌ ౭ - ౫౭ రా ౦ - ౪౬ శని త్రయోదశీ దత్తాత్రేయజయంతిః, హనుమద్వ్రతంఘ ౫ - ౧౨ ద ౧౨
15	౧	౧౩	ఆ॥ చ ౩౨ - ౧౪ రో ౫౪ - ౩౧ సా ౫౨ - ౩ ౫ గ ౪ - ౭ రా ౬ - ౫౧ త్యాజ్య ప ౩ - ౪౭ అహః ౭ - ౩ రాత్రి ప్రథమచరణే ధనుషి రవిః ౭౬ - ౪౭ ఉత్తరపుణ్యకాలః సంక్రమణ ప్రభృతి ధనుర్మాసారంభః ఘ ౫ - ౨౩ ద ౧౩ శ్రీశైలం కాంచనంద్రదర్శనం
16	౨	౧౪	సో॥ ○ పూ ౨౭ - ౩ మృ ౫౧ - ౧౪ శు ౪౫ - ౧౫ బ ౨౭ - ౩ తి ౭ - ౪ అన్వాధానం ఘ ౫ - ౬ ద ౧౪
17	౩	౧౫	మం॥ కృ ప్ర ౨౧ - ౪ ఆర్ద్రా ౪౮ - ౬ శు ౩౭ - ౩౯ కౌ ౨౧ - ౪ తి ౧౦ - ౩ తిథిద్వయం, యాగకాలః చిదంబరక్షేత్ర ఆర్ద్రా మహోత్సవః ఘ ౦ - ౧౭ ద ౧౫
18	౪	౧౬	బు॥ ద్వి ౧౫ - పున ౪౨ - ౫౫ బ్ర ౩౦ - ౧౯ గ ౧౫ - ౯ తి ౫ - ౧౬ అహః ౨౭ - ౩౬ మూ ౨ రవిః ౪౯ - ౩౨ తృతీయాతిథిః, రజసూర్యం ఘ ౦ - ౨౧ ద ౧౬
19	౫	౧౭	గు॥ తృ ౧౦ - ౫ పుష్య ౩౯ - ౪౧ వైం ౨౧ - ౪౪ తి ౧౦ - ౫౩ ౧ - ౩౧ ఘ ౦ - ౪౦ ద ౧౭
20	౬	౧౮	శు॥ చ ౯ - ఏమ్యం ౫౪ - ౧ ఆశ్లే ౩౪ - ౪౦ వై ౧౩ - ౩౧ బా ౪ - ౯ కౌ ౨౭ - ౯ తి ౩౩ ఘ ౦ - ౫౨ ద ౧౯ [౧౧ - ౩ ద ౧౯
21	౭	౧౯	శ॥ ష ౫౩ - ౨౧ మ ౩౧ - ౨౬ ౬ - ౨౭ ప్రీ ౫౨ - ౪౪ గ ౨౩ - ౫౦ తి ౨ - ౫౧ రా ౨౭ - ౨౯ అహః ౨౭ - ౩౪ మూ ౩ రవిః ౫౭ - ౧౬ ఘ
22	౮	౨౦	ఆ॥ స ౭ - ౫౩ పూఫ ౭౭ - ౫౩ ఆయు ౫౨ - ౨౯ ౨౧ - ౭ రా ౧౭ - ౩ త్యాజ్య ౩ - ౫౧ అష్టకాః ఘ ౧ - ౧౪ ద ౨౧
23	౯	౨౧	సో॥ అ ౫ - ౧౫ ఉఫ ౨౫ - ౩ సౌ ౪౫ - ౩౧ బా ౧౭ - ౪౭ రా ౯ - ౩౭ అహః ౨౭ - ౩౨ మకరాయనగతో రవిః ౪౭ - ౧౨౮ అనధ్యాయః ఘ ౧ - ౨౬ ద ౨౧
24	౧౦	౨౨	మం॥ న ౨ - ౩౦ హ ౨౪ - ౧౫ శో ౪౧ - ౨౧ తై ౧౩ - ౫౭ రా ౧౬ - ౩౬ త్యాజ్య ౩ - ౫౪ ఘ ౧ - ౩౭ ద ౨౨
25	౧౧	౨౩	బు॥ ౪ ౧౯ - ౩ ౫౫ అతి ౩౭ - ౭ ౧ - ౫౭ రా ౧౦ - ౩౩ అహః ౨౭ - ౩౨ మూ ౪ రవిః ౧౨ - ౪౧ ఘ ౧ - ౪౯ ద ౨౩
26	౧౨	౨౪	గు॥ ఏ ౪౦ - ౫౭ స్వా ౨౪ - ౪౭ సు ౩౩ - ౪౫ బా ౧౧ - ౨౩ గ ౧౨ - ౪౦ త్యాజ్య - ౯ సర్వేషాం ఏకాదశీ ఘ ౨ - ౧ ద ౨౪
27	౧౩	౨౫	శు॥ ద్వా ౪౧ - ౫౪ వి ౨౬ - ౫౭ ధృ ౩౧ - ౨౩ కౌ ౧౧ - ౨౩ తై ౫౧ త్యాజ్య - ౧౩ ఘ ౨ - ౧౨ ద ౨౫
28	౧౪	౨౬	శ॥ త్ర ౪౪ - ౧౪ అనూ ౩౦ - ౧౦ శూ ౩౦ - ౨౫ ౧౩ - ౪౧ ౧౭ - ౪౦ త్యాజ్య - ౯ అహః ౨౭ - ౩౪ పూషా ౧౯ రవిః ౨౯ - ౭ శనిప్రదోషః, శుక్రమౌఢ్యారంభః రాత్రేఘ ౨ - ౨౩ ద ౨౬ [ఘ ౨ - ౩౪ ద ౨౫
29	౧౫	౨౭	ఆ॥ చతుర్ ౭ - ౪౩ జ్యే ౩౪ - ౪౧ గం ౨౯ - ౩౪ శ ౧౫ - ౫౯ త్యాజ్యాభావః, మాసశివరాత్రిః, అవధ్యయవ్రతం
30	౧౬	౨౮	సో॥ ● అమా ౫౦ - ౪ మూల ౦ - ౧౩ వృ ౩౧ - ౧౩ చ ౯ - ౫౩ రా ౯ - ౧౫ త్యాజ్య - ౨౭ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః, అమా సోమవారవ్రతం అహః ౨౭ - ౩౨ మ ఉత్తరాయణ రవిః ౫౦ - ౪౦ ఘ ౨ - ౪౬ ద ౨౭

కుజచారః	కు ౮ ను జ్యేష్ఠబు ౨౬ - ౧౧ [౨౫	కు ౩ బు అమా ౧ శు ౩౪ - ౪౫	బ ౧౩ శు మూ ౨ శు ౩౩ - ౩౪
కు ౪ ను జ్యే ౨ శు ౨౨ - ౪౬	కు ౬ శ మూ ౧ బు ౨ - ౧౦	బ ౩ శు పూషా ౩ బు ౪ - ౨	కు ౬ శు అమా ౨ శు ౧౩ - ౨౦	ప్రాగస్తం శు ౪ ౨ - ౭
కు మం జ్యే ౩ శు ౦ - ౩ ౨	కు సో మూ ౨ బు ౯ - ౧ ౨	బ ౭ ఆ పూషా ౪ బు - ౪౪	కు సో అమా ౩ శు ౫౯	శనిచారః
కు ౧౩ శ జ్యే ౪ శు ౩౪ - ౨౩	కు ౧౦ బు మూ ౩ బు ౯ - ౬	మంగళ ఉషా ౧ బు ౯ - ౫౯	కు ౧౧ శు అమా ౪ శు ౩ ౬ - ౧	కు ౧ సో పశ్చాదస్తం శ ౧౫ - [౧ ౨
బ ౩ శు మూ ౨ శు ౫ . ౧౫	కు ౨ శు పశ్చాదస్తం బు ౧ ౨	బ ౧ శు ఉషా ౨ శు ౫౯ - ౧౫	కు ౧౪ ఆ జ్యే ౧ శు ౧౫ - ౨౦	
బ సో మూ ౨ శు ౪ ౩ - ౧ [౧౫		గురుచారః	బ ౧ మం జ్యే ౨ శు ౫ ౨ - ౬	కు మం మూ ౩ శ ౧ ౭ - ౨ ౨
బ ౧౩ శ మూ ౩ శు ౭ - ౫	౨౭ మూ ౪ బు ౨ ౩ - ౫౪	కు మం రో ౨ వక్రి శు ౩ - [౨౦	బ ౪ శు జ్యే ౩ శు ౯ - ౭	రాహుకేతుచారా
బుధచారః	కు ౧౪ ఆ పూషా ౧ బు ౯ - ౫		మం జ్యే ౪ శు ౭ - ౫౯	బ ౧ మం ధ ౧ రా పూ ౩ కే } ౨ - ౧౩
శు ౨ మం జ్యే ౩ బు ౩ ౦ - ౩ ౨	బ ౧ మం పూషా ౨ బు ౩ ౩ -	శుక్రచారః	బ ౧౮ బు మూ ౧ శు ౪ ౬ - ౨౫	

	గు	రా - శు	
	కుజ, సింహా బు బర, కన్యాయాం [బుధః కు ౧౪ ,, శుక్రః		బు
			ర - శు
	కే - శ		

శ్రీ శుక్లసంవత్సర పుష్యమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

19౧౦ సం. జనవరి

తేది	వివరము
31	[illegible]
1	[illegible]
2	[illegible]
3	[illegible]
4	[illegible]
5	[illegible]
6	[illegible]
7	[illegible]
8	[illegible]
9	[illegible]
10	[illegible]
11	[illegible]
12	[illegible]
13	[illegible]
14	[illegible]
15	[illegible]
16	[illegible]
17	[illegible]
18	[illegible]
19	[illegible]
20	[illegible]
21	[illegible]
22	[illegible]
23	[illegible]
24	[illegible]
25	[illegible]
26	[illegible]
27	[illegible]
28	[illegible]
29	[illegible]

[illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మాఘమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1930 సం. ఫిబ్రవరి

తేది	తిథి	వివరములు
30	[illegible]	[illegible]
31	[illegible]	[illegible]
1	[illegible]	[illegible]
2	[illegible]	[illegible] ... వసంతోత్సవః ...
3	[illegible]	[illegible] ... శ్రీపంచమీ, మదనపంచమీ,
4	[illegible]	[illegible]
5	[illegible]	[illegible] ... సప్తమీ ... సూర్యవ్రతం, ...
6	[illegible]	[illegible] ... భీష్మాష్టమీ, ... అనధ్యాయః ...
7	[illegible]	[illegible]
8	[illegible]	[illegible]
9	[illegible]	[illegible] ... సర్వేషా మేకాదశీ, భీష్మైకాదశీ, తిలపద్మ...
10	[illegible]	[illegible] ... భీష్మద్వాదశీ, ...
11	[illegible]	[illegible]
12	[illegible]	[illegible] ... అనధ్యయన ...
13	[illegible]	[illegible] ... తిలపాత్ర ...
14	౩	[illegible] ... ద్వితీయాతిథిః ...
15	౪	[illegible]
16	౫	[illegible]
17	[illegible]	[illegible]
18	[illegible]	[illegible]
19	[illegible]	[illegible]
20	[illegible]	[illegible]
21	౧౦	[illegible]
22	౧౧	[illegible]
23	౧౨	[illegible]
24	౧౩	[illegible] ... సర్వేషా మేకాదశీ ...
25	౧౪	[illegible] ... త్రయోదశీ తిథిః ప్రదోషః ...
26	౧౫	[illegible] ... మహాశివరాత్రిః ... అనధ్యయనదినం ...
27	[illegible]	[illegible] ... చతుర్దశీతిథిః ...
28	[illegible]	అమావాస్య ... ద్వాపరయుగాదిః ... శ్రాద్ధ ...

	రా	కు	
	[illegible]		
బు-శ	[illegible]		
బు-శ		కే	

కుజచారః			శుక్రచారః	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధచారః		గురుచారః		శనిచారః
				రాహుకేతుచారః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఫాల్గుణమాస తిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

1930 సం. మార్చి నెల

తేది		వివరములు
1	౧౭	[illegible]
2	౧౮	[illegible]
3	౨౦	[illegible]
4	౨౧ (కుంభ నెల)	[illegible]
5	౨౨	[illegible]
6	౨౩	[illegible]
7	౨౪	[illegible]
8	౨౫	[illegible]
9	౨౬	[illegible]
10	౨౭	[illegible] ఏకాదశి [illegible]
11	౨౮	[illegible]
12	౨౯	[illegible] త్రయోదశి, ప్రదోషః కామదహనం, [illegible]
13	౩౦	[illegible] అనధ్యయన [illegible]
14	౧ (మీన సంక్రమణం)	[illegible]
15	౨	[illegible]
16	౩	[illegible] వారుణ్యా [illegible]
17	౪	[illegible]
18	౫	[illegible]
19	౬	[illegible]
20	౭ (మీన నెల)	[illegible]
21	౮	[illegible]
22	౯	[illegible] అనధ్యాయః [illegible]
23	౧౦	[illegible]
24	౧౧	[illegible]
25	౧౨	[illegible]
26	౧౩	[illegible]
27	౧౪	[illegible]
28	౧౫	[illegible]
29	౧౬	[illegible]
30	౧౭	[illegible]
31	౧౮	స్వస్తిశ్రీ ప్రమోదూత సం॥ చైత్ర శు॥ [illegible]

	రా	కే	
ర-బు / శు	కుం మీ రవిః / కుం కుం శు / బు మీ		
శు			
కు		శ	

కుజచారః | బుధచారః | గురుచారః | శుక్రచారః | శనిచారః | రాహుకేతుచారం నాస్తి

[illegible]

గోదావరి నీలాటిరేవు

చిత్రకారుడు: శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారు, రాజమహేంద్రవరము.

ఓం

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓన్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధ జ్ఞానైక మూర్తయే
నిర్మలాయ ప్రశాన్తాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగ ప్రవర్తమాన మగుచున్న విశ్వప్రవృత్తియం దొక యేడు గతించినది. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేడు గణన యోగ్యము గాకున్నను మానవలత్యమునం దొక సంవత్సర మనంతప్రవృత్తిని వ్యక్తము చేయుచున్నది. అనంతమైన కాలచక్ర ప్రభావమును నిత్యసంకల్పము స్ఫురింపజేయుచున్నది. అద్యబ్రహ్మ కల్పమునందు ద్వితీయ పరార్థమునందు ప్రథమదినము నందు పగటి యందు ౧౩ గడియలు ౪౨ విగడియలు గతించినవి. వైవస్వత మన్వంతరమునందు కలియుగము నందు మొదటి పాదము నందు ౫౦౩౦ వత్సరములు గడిచినవి. భరత వర్షాబ్దములు ౫౦౭౩, విక్రమార్క శకాబ్దములు ౧౯౮౩, క్రైస్తవశకాబ్దములు ౧౯౨౮, శాలివాహన శకాబ్దములు ౧౮౫౧, ఫసలిశకాబ్దములు ౧౩౩౭ గతించినవి. సృష్ట్యాది నుండియును ౧,౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౦ సంవత్సరములు, కలియుగారంభము నుండియు ౮౩ పరివృత్తులు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు ౮౪వ పరివృత్తియందు మూడవ దైన శుక్ల సంవత్సర మారంభమైనది. విశ్వప్రవృత్తియం దనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేడాది వృత్తాంతము దురూహ్యముగ నున్నది. కాలనిర్ణయము వలె స్థలనిర్ణయమును దురూహ్యముగ నున్నది.

అనంతమైన విశ్వమునందు భూమండల మొకయణువుగ నున్నది. భూమండలము, గ్రహ మండలములు, సూర్యమండలములు, తారా మండలములును నన్యోన్యాశ్రయములై విశ్వప్రవృత్తియం దనేకత్వమునం దేకత్వమును నిరూపించు చున్నవి. దృశ్య ప్రపంచ మంతయును ద్రష్ట నావరించియున్నటులు గనుపడు చున్నది. నక్షత్రములు, గ్రహములు, తారాగణములు దూరమునందున్నను ద్రష్టకు ఒకకక్షయం దున్నట్లు కనబడు చున్నవి. భూమండలమునకు సమీపమునందున్న చంద్రమండలము ౨,౪౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరమునం దున్నది. కాంతి క్షణమునకు ౧,౮౬,౦౦౦ మైళ్లచొప్పున ప్రసరించునప్పుడు చంద్రమండలమునుండి భూమండలమునకు ఒకటిన్నర ౧½ క్షణములో కాంతి ప్రసరించుచున్నది. విశ్వమునందలి అతిదూరముగానున్న పదార్థమునుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టును. తారాగణమునందు అనేక తరగతుల నక్షత్రములుగలవు. వానియందు కనులకగపడునవి ౧౦,౦౦౦. విశ్వము నందలి తా రా గ ణ ము సంఖ్య ౫౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ అని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. తారామండలము వివిధములయిన ఆదిత్య మండలములతో నిండియున్నది. తారామండల విష్కంభము ౩,౦౦,౦౦౦ కాంతి వత్సరములుగా షాప్లేగారు నిర్ణయించిరి. తారాగణమంతయును విశ్వమయమై వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమున విశ్వము లన్నియు నియతమార్గమున సంచారము చేయుచున్నవి. ద్వాదశ రాసులందును విశ్వములు, గ్రహములు, నక్షత్రములు, నియత ప్రమాణమున సంచారము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగయందు కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశమయముగను, కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశహీనముగను, గనుపడుచున్నవి. ధనూరాశియందు ప్రకాశము విశేషముగ గోచరంబగుచు, తారాగణసముదాయమును వ్యక్తము

చేయుచున్నది. ప్రతిముఖమునందుగల చీకటికోణములు తారాగణరాహిత్యమును విశదముచేయుచున్నవి. ఆకాశ గంగామార్గమునందు కాంతిప్రవాహము ప్రతిక్షణము నందును శుక్లపటలములను, తారలను, ధూమకేతువులను సృష్టిలయములను జేయునటు లూహింపదగి యున్నది. ఆకాశగంగామార్గము విశ్వములకంతకును ప్రాణాధార ముగ వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమునందు దూరముగానున్న నక్షత్రములు సూర్యగోళమున కనేకలక్షల రెట్లు పెద్దవిగా నున్నట్లు పరిగణింపబడుచున్నవి. కొన్ని తారాగణములనుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౬౦౦,౦౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టుచున్నది. నక్షత్రములు స్వయంప్రకాశము గలిగి పదార్థనిర్మాణమునందు భూగోళమునకు భిన్నముగానున్నవి. తారాగర్భము భాస్వరకాంతిమయమై యొప్పుచున్నది. తారానిర్మాణమును, తారాసంచారమును, తారావిశ్వమును నిర్ణయించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్న పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. తారాగణపరిజ్ఞానము పరిమితముగానున్నను సూర్యమండల పరిజ్ఞానము కొంతవరకు వికాసమును పొందినది.

సూర్యుడు రూపమునందును, నిర్మాణమునందును, ఆకాశవ్యాప్తములైన కోట్లనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రముగా నున్నాడు. సూర్యమండలము పెద్దవైన నవగ్రహములతోను, కొన్ని చిన్న గ్రహములతోను, నక్షత్రములతోను, ధూమకేతువులతోను నావృతమై వెలయుచున్నది.

సూర్యమండలము

సూర్యగోళము భూగోళముకన్నను ౩,౩౩,౪౩౨ రెట్లు పెద్దదై ౮,౬౪,౦౦౦ మైళ్లు విష్కంభమును కలిగియున్నది. రవిమండలమునాశ్రయించి బుధుడు, శుక్రుడు, కుజుడు, గురువు, శని, నెప్ట్యూను, యురేనస్, భూమి, మొదలగు గ్రహములు సంచారము చేయుచున్నవి. భూగోళము నాశ్రయించి చంద్రగోళము సంచారము చేయుచున్నది. గ్రహములనిర్మాణము, సంచారము, తత్వము, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. సకల గ్రహములందును, జీవజాలములు నివసించుచున్నటులు మహర్షులు నిర్ణయించిన విషయము భారతవిజ్ఞానము విశదీకరించుచున్నది. కుజగోళమునందు నివసించుచున్న ప్రజలతో మాటలాడుటకు గతవత్సరమునందు వాయువార్తల ద్వారా సందేశములు పంపబడినవి. ఆ సందేశముల ఫలము ప్రయోజనకరముగా గనుపడకపోయినను మానవవిజ్ఞానాభ్యుదయమునకు శుభచిహ్నముగ నున్నది. మహర్షులు సూర్యమండలవాసమును గైకొనియెదరని భారతీయవిజ్ఞానము తెలుపుచున్నది. చిరకాల పరిశోధనవలన లబ్ధమైన సూర్యమండల పరిజ్ఞానము పరిమితముగా నున్న విధమును వర్తమాన విజ్ఞానము విశదము చేయుచున్నది.

దూరస్థమైన ఖగోళ పరిజ్ఞానము దుర్గ్రాహముగ నున్నను నికటస్థమైన భూగోళపరిజ్ఞానము సమాహితముగనున్నది. భూగోళధ్రువవిష్కంభము ౭౯,౦౦౦ నిరక్షవిక్షేపము ౭,౯౨౮ మైళ్లు. పృథివి జలమున కయిదు రెట్లు ఘనత్వమును గలిగియున్నది.

భూమండలము

భూమి క్షణమునకు ౧౮½ మైళ్లు ప్రమాణమున భూకక్షయందు సంచారము చేయుచున్నది. భూమి మృగశిరకాలము నందు మందగమనమును, సంక్రాంతికాలమునందు శీఘ్రగమనమును చేయుచున్నది. భూగోళము ౨౩ గంటలు ౫౬ నిమిషముల కాలమునందు అక్షపరివర్తనము చేయుచున్నది. భూగర్భము అగ్నిమయమై లోహాదులను నిర్మించుచున్నది. భూగోళము ౩౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఏండ్లకు పూర్వముసృష్టియైనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. భూగోళము సూర్యమండలమునకు ౯,౨౦,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరముననున్నది. భూగోళవిస్తీర్ణము ౧౯,౦౫,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. అందు ౫,౫౫,౦౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు భూభాగము; ౧,౪౦,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు జలభాగము. భూవిస్తీర్ణమునందు బ్రిటిషుసామ్రాజ్య విస్తీర్ణము ౧,౪౩,౨౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు భరతఖండము ౧,౮౦,౫౩,౩౨ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది.

భూమియందు ౧,౮౭,౫౩,౦౦,౦౦౦ జనులు గలరు. వారియందు ౪౯,౦౦,౫౭,౩౦౦ ప్రజలు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందును, ౩౧,౮౫,౪౨,౪౮౦ ప్రజలు భరతవర్షమునందును నివసించుచున్నారు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రజలలోని రెండువంతులు ప్రజలు భరతఖండమునందు కలరు.

అనంతమైన కాలచక్రమునందును, విశ్వమునందును, మండలములు, గోళములు, ఖండములు, దేశములు, శకములు, వత్సరములు, పరమాణువులవలె జిజ్ఞాసువులకు గనుపడుచున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవుల యల్పత్వమును, మహాత్వమును ప్రాజ్ఞులకు స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును విశ్వమును సంభావించుటకు మానవుల కఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియందాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకు, ఆత్మనాశనమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును గారణంబగుచున్నది. నామరూపవిలసితమైన విశ్వమంతటను అనంతమైన విశ్వభోగాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. మానవులు మమకారాహంకారపరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నారు. మానవుడు మమకారాహంకారములను విడిచి విశ్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంవత్సరారంభమునందు పురోహితులు చేసెడి పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపచేయుచున్నది. మానవునకు దేశకాలపాత్రబద్ధమైన భౌతికసంపదల యల్పత్వమును, దేశకాలపాత్రాతీతమైన దైవసంపదల మహాత్త్వమును పంచాగశ్రవణము స్మరింపజేయుచున్నది.

శుక్లసంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, గణకుడు. ఫలము: మందవృష్టి, రాజకోపము, ప్రజాపీడనము, దుర్నీతి. లిపిలేఖకులకు సౌఖ్యము, అపరసస్యాభివృద్ధి. శని మంత్రి, ఫలము: మందవృష్టి, మితసస్యము, పాపనిరతి, ప్రజాపీడ. శుక్రుడు దైవజ్ఞుడు, గ్రామపాలకుడు, సైన్యాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి, ఫలాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, స్వల్పార్ఘము, కామపీడ, శ్వేతధాన్యాభివృద్ధి, సుభిక్షము, దేశారోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి, సంతానాభివృద్ధి వృక్షాభివృద్ధి, ప్రజాసౌఖ్యము, వేదపాఠపరాయణత. కుజుడు సీరసాధిపతి, పురోహితుడు సస్యాధిపతి. ఫలము: రక్తసస్యాభివృద్ధి, తువరీచణకాభివృద్ధి. చంద్రుడు ధనాధిపతి, పరీక్షకుడు. ఫలము: రత్నసువర్ణవస్త్రాభరణాదులవృద్ధి; స్వల్పార్ఘము, నృపసౌఖ్యము, తైలఘృతాదుల క్రయవిక్రయములవలన లాభము. గురువు రసాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యఫలాభివృద్ధి, ఆరోగ్యాభివృద్ధి. రవి ధాన్యాధిపతి. ఫలము: మధ్యమవృష్టి అనర్ఘము, భయము, రక్తసస్యాభివృద్ధి. బలరాముడు పశునాయకుడు. శ్రీకృష్ణుడు స్థానసంరక్షకుడు. ఫలము: సువృష్టి, సుభిక్షము, సస్యసమృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి. మేషసంక్రాంతికి ఫలము: అనర్ఘము, కలహములు. మకరసంక్రాంతికి ఫలము: వ్యాధిపీడ, సంగ్రామములు, దేశారిష్టయోగములు, రాష్ట్రవినాశము, చోరాగ్నిభయము, కలహము, వ్యాధిపీడ, నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. కుజారిష్టయోగమునకు ఫలము: వంగదేశమునందు నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. ఈఫలమును స్వదేశపంచాంగము, జాడ్కేలు పంచాంగము ప్రతిపాదించుచున్నది.

సామాన్యఫలము :—

శ్లో. ప్రధూతవాయు ర్జ్వరి మధ్యవృష్టి ర్గదాహతి ప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేఽబ్దనాథే పృథురంధ్ర సస్యం క్షేమం హి వృద్ధిర్లిపిలేఖకానామ్.

శుభాశుభగ్రహములు సమకూర్చెడి ఫలము మిశ్రముగ నున్నను, సామాన్యఫలము శుభకరముగ నున్నది. శుక్లసంవత్సరమునందు బుధునకు ముందు కుజుడు సంచారము చేయుట, గురు రాహు

సామాన్యఫలము

సంయోగము, గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు సంచరించుట, కుజకేతువులు కలసియుండుట దేశారిష్టయోగములు. సంగ్రామములు, సాంఘికకలహములు, వ్యాధులు, నిర్బంధములు శుక్లసంవత్సరమునకు ఫలములుగా సిద్ధాంతులు నిర్ణయించుచున్నారు. ప్రపంచపరిస్థితులును సిద్ధాంతులఫలనిర్ణయమున కనురూపముగనున్నవి.

ప్రపంచపరిస్థితులు పరమవిషాదమును గలిగించుచున్నవి. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు, మత

మీమాంసలు, విద్యాసంస్థాపనలు, వ్యాపారపరిశ్రమ విధానములు సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నవి.

ప్రపంచపరిస్థితులు

ఐరోపామహాసంగ్రామము గలుగజేసిన మహాదుఃఖము శ్మశానవైరాగ్యముగ పరిణమించినది. విల్సన్ మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన పదునాలుగు ధర్మసూత్రములు నిరర్థకము లైనవి. ప్రపంచరాజ్యము లన్నియు సంగ్రామ సన్నాహములను జేయుచున్నవి. ప్రపంచరాజ్యములందు మహారాజ్యముగా నున్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము విషమదశ ననుభవించుచున్నది.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంపదలకు మూలము లైన పరిశ్రమలు క్షీణించుచున్నవి. ముఖ్యముగా లోహపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ, బొగ్గుపరిశ్రమ, క్షీణదశపాలగుచున్నవి. ౧౯౩౯ సంవత్సరమునందు దిగుమతుల మొత్తము ౧,౨౧,౮౩,౪౧,౧౪,౦ ఎగుమతుల మొత్తము ౭౦,౯౦,౮౧,౨౬౩ నవరనుల విలువను గలిగియున్నవి. ఎగుమతులకంటె దిగుమతుల నధికముగా చేయు గ్రేటుబ్రిటనునందు పన్నులు తల ౧-కి ౧౯౧౪ సంవత్సరమునందు ౭౧ షిల్లింగులనుండి ౧౯౨౭ సంవత్సరమునందు ౨౯౧ షిల్లింగులకు పెరిగినవి. ప్రపంచమునందు గ్రేటుబ్రిటనువలె పన్నులభారము క్రింద క్రుంగుచున్న దేశము మరొకటిలేదు. గ్రేటుబ్రిటనునందు సైన్యవ్యయ మపారముగ పెరిగినది. గ్రేటుబ్రిటను వలెనె ఇతరరాజ్యములును సంగ్రామ సన్నాహములకై అపారమైన ద్రవ్యమును వ్యయము చేయుచున్నవి.

చీనా సంరంభము

గతసంవత్సరమందు చీనాదేశమునందు సంప్రాప్తమైన పరివర్తనము ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనముగ నున్నది. సన్‌యాటుసేను నాటిన బీజములు ఫలించినవి. నాటికిని ప్రభుత్వము దిగ్విజయమును బడసినది. చియాంగుకై షేకు విజయయాత్రను సర్వత్ర వ్యాపింపజేసెను. ఫెగుయుహిసాంగు లిచిసేనుయన్ హిషాను మొదలగు దేశభక్తు లందరును మతభేదమును స్థలభేదమును విడిచి చీనాస్వాతంత్ర్యస్థాపనము సద్భుతముగ జేసిన విధమును చీనాయుదంతము విశదము చేయుచున్నది. పరప్రోత్సాహమున స్వదేశస్వాతంత్ర్యమును చిరకాలము ప్రతిఘటించిన చాంగుటోసొలినుకు పట్టినగతి దేశద్రోహులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు. పెకింగు జాతీయపక్షనాయకులకు వశమైన విధము ధర్మవిజయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. చీనా నాయకులు దేశాభ్యుదయమునకును శాంతిస్థాపనకును ననురూపమైన రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపించుటకు సత్ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు చీనా ప్రజ లనుభవించిన దుఃఖవేదన పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు గ్రేటుబ్రిటను, జపాను చూపిన ప్రతిఘటనము స్వార్థపరత్వ ప్రభావమును విశదముచేసినది. గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన మాయోపాయములు నిరర్థకములైనవి. చీనాయందు గ్రేటుబ్రిటనుకు గల ప్రాబల్యము శిథిలమై జపాను అమెరికారాజ్యముల ప్రాబల్యము స్థిరమగుచున్నది. ప్రపంచమునందు బ్రిటీషుప్రతిష్ఠ క్షీణించుచున్న విధమును చీనాయుదంతము విశదముచేయుచున్నది. చీనాయనుభవము భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు సకలవిధములను నాదర్శముగ నుండగలదు.

ఆఫ్ఘనిస్థానము

ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము బ్రిటీషుప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నున్నది. మేజరు లారెన్సు మొదలగు గుప్తచారులు పన్నిడి తంత్రములు నిరర్థకము లైనవి. అమనుల్లాగారికి వారి సతికి యూరపురాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములు రాజ్యాధికారుల తంత్రప్రభావమును విశదము చేయుచున్నవి. అమనుల్లాగారిని రాజ్యభ్రష్టుని జేయుటకు బన్నిన కుట్రల ఫల మాఫ్ఘనురాజ్య మనుభవించుచున్నది. దరిద్రగ్రస్తమైన దేశమునందు ప్రజ లన్నాతురులై శ్రమపడుచున్నారు. కుటుంబములు, కులములు పరస్పరనాశనమును జేసికొనుచున్నవి. హాబిబుల్లా బాచాసాకో గారులు దేశమును రక్తమయము

చేయుచున్నారు. నాదిరుఖానుగా రంతఃకలహములను మాన్పి ఆఫ్ఘనుస్థానక్షేమమును గాపాడుటకు పకల ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. అమనుల్లాగారు రుష్యావరి హద్దులందున్న హీరటునందు నివాసమును జేయుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నారు. యూరపు రాజ్యముల ప్రలోభము ప్రాచ్యరాజ్యములం దంతఃకలహములకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. ఒకరాజ్య మొక పక్షమును వేరొకరాజ్య మింకొకపక్షమును లేవదీసి కలహాశనమును ముందుబెట్టి ఆత్మనాశకకరమైన పోరాటమును గల్పించుట యాచారమైనది. ఈ మిత్రభేదమును ఆఫ్ఘనుస్థాన మెన్నియొసారు లనుభవించి మహాదుఃఖము ననుభవించినది. ఈ దుఃఖానుభవమువలన నైనను నాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు. నాదిరుఖాను చెప్పినటులు ప్రజానాయకుల లక్ష్యము దేశక్షేమమునందు లగ్నము గావలయునుగాని స్వప్రయోజనములందు లగ్నము గాజనదు. అమనుల్లాగారీ లక్ష్యముతోడనె రాజ్యాధికారమును వహింపనున్నటులు వారి ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. అమనుల్లాగారు ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును గైకొనిరి; ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును విసనాడిరి; ప్రజాక్షేమమునకై తిరిగి రాజ్యసంపాదనమును జేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఆంగ్లేయరాజ్యతంత్రమునకును రుష్యారాజ్యతంత్రమునకును నడుమ చిక్కుకొనియున్న ఆఫ్ఘనిస్థానమునకు భగవంతుడు శాంతిని, స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుగాక! పాశ్చాత్యరాజ్యముల నడుమ సోదరరాజ్య మనుభవించుచున్న దుఃఖపరంపరలు ప్రాచ్యరాజ్యములకు ముఖ్యముగ భరతఖండమునకు గుణపాఠమును నేర్పుటకు దగియున్నవి. రుష్యా బ్రిటీషు రాజ్యముల నడుమను నలిగిపోకుండా నున్న ఆఫ్ఘను రాజ్యము శాంతిసౌఖ్యముల ననుభవించుటకును ప్రపంచ శాంతిని గాపాడుటకును భగవంతు డనుగ్రహించు గాత! ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు సర్వియా కారణభూతమైనటులు ఆసియామహాసంగ్రామమునకు ఆఫ్ఘనుస్థానము కారణముకాగల యోగము పట్టకుండుటకు భారతీయులు యావచ్ఛక్తిని వినియోగింతురు గాత!

రుష్యా పరివర్తనము ప్రపంచప్రవృత్తియందు పరమ విషాదమును గలుగజేయుచున్నది. రుష్యాయందు సోవియట్ ప్రభుత్వమును లెనిన్, ట్రాట్‌స్కీ నాయకులు ౧౯౧౭ సంవత్సరమునందు స్థాపించిరి. రుష్యా ౧౯౧౭-౨౧ లోపలను ౧౭,౬౬,౧౧౮ ప్రజలు వధింపబడినటులు నిర్ణయింపబడినది. ౧౯౨౧-౨౭లోపలను ౩,౦౦,౦౦౦ జనులు వధలపాలైనటులు నిర్ణయింపబడినది. పదేండ్లలోపలను ౩,౦౦,౦౦౦ జనులు వధింపబడిరి. ఈవధ్యులందు ఉపాధ్యాయులు, వైద్యులు, మతబోధకులు, రైతులు, పనివాండ్రు మొదలగునన్నితరగతుల జనులును కలరు. చేకా అను గూఢ రక్షకభటులు రక్తకేతువులనుబూని దండనభారమునువహించుచున్నారు. ౧౨౦ గూఢచారులతో నారంభమైన చేక అధికారవర్గమిపుడు ౧,౫౦,౦౦౦ అధికారులను, ప్రతినిధులను గల్గియున్నది. అన్ని దేశములందును సోవియటువర్గము సాంఘిక విధానమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. సోవియటువిధానమును వ్యాపింపజేయుటకు నిర్బంధసైనికవిధానమును రుష్యాదేశ మవలంబించుచున్నది. రుష్యాసైన్యమునందు గతసంవత్సరమునందు ౬,౮౨,౦౦౦ సైనికులు గలరు. ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు సంబంధించిన సంగ్రామపరికరములు రుష్యాయందు నిలువయున్నవి. ఈమహాసైన్యము, సంగ్రామపరికరములు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుటకు పరమావకాశములు గలవు. ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు జరుగుచున్న సంగ్రామములు సహజముగా భయమును గలుగజేయుచున్నవి. అమానుల్లాఖానుగారు రుష్యాను ఆశ్రయించి రాజ్యాధికారమును బడయగోరుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రుష్యాప్రాపకము నణచివేయుటకై నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును పొందుచున్నది.

ప్రపంచమునందు సంగ్రామసన్నాహములను ఆపుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నపుడు రుష్యామాత్రము సంగ్రామసన్నాహములను వృద్ధిచేయుట భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. రుష్యారాజ్యమును నిర్బంధిం

చుటకు బ్రిటిష్ప్రభుత్వ మవలంబించిన మహోపాయము లన్నియు నిష్ఫలము లైనవి. చీనా, జపాను, పారసీకము, జర్మని, తుర్కీ.., మొదలగు దేశములందు సాంఘికధర్మము వ్యాపకము గాంచుచున్నది. నిరంకుశాధికారమును నిర్మూలముచేసిన రుష్యా దేశము నిరంకుశమార్గమున సాంఘికపరిపాలనమును వ్యాపింప జేయుట నిరంకుశప్రాబల్యమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. పశుబలాధారమున ధర్మసంస్థాపనము చేయబూనుట యాసురబలారాధనమును ప్రతిష్ఠించుటయై యున్నది. పశుబలమును మానవబలము జయించుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబగుచున్నది. రావణ హిరణ్యకశిపుల బాహుబలమును శ్రీరామ ప్రహ్లాదుల ధర్మబలము జయించినది. సోవియటుబలములు బాహుబలాధారమునను సాంఘిక సిద్ధాంతములను సకలదేశములందును వ్యాపింపజేయబూనుట యసాధ్యముగ నున్నది.

విశ్వప్రవృత్తియందు కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు జయాపజయములు, లాభాలాభములు సంబద్ధపరిస్థితులు గాని నిత్యములు కావు. సంబద్ధస్థితులందు భావపరివర్తనమువలె విషయపరివర్తనము సాధ్యముగాదు. సోవియటు ప్రయోగానుభవములు మర్త్యలోకమును స్వర్గలోకము చేయజాలకపోయినను ప్రపంచమునందంతటను భావపరివర్తనమును గలుగజేయుటకు సాధనము లగుచున్నవి. మానవులకు సర్వావస్థలయందును సమానస్థితి సాధ్యము గాకపోయినను సమానానందము ననుభవించుట సాధ్యమగుచున్నది. సోవియటుధర్మసందర్శనము విశ్వరూపసందర్శనమువలె భయంకరమై శాంతిని గోరుచున్నది. విశ్వరూప సందర్శనానంతరము విజయునివలె ప్రపంచ ప్రవృత్తియు శాంతప్రవృత్తిని గోరుచున్నది.

శ్లో.—
అదృష్టపూర్వం హృషితో౽స్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే,
తదేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస.
—గీత అ. ౧౧.

రుష్యాపరివర్తనము ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించుచున్నను విలయరూపమున చిరకాలము నిలువజాలదు. ఇటలీ దేశమునందు ఫాసిస్టురూపమున, ముస్సోలినీగారు వ్యాపింపజేయుచున్న పరివర్తన మిందులకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

ఇటలీ దేశమునందు స్వాతంత్ర్య వ్యాపనమునకై, గారిబాల్డీ, మాజినీ, మొదలగు దేశభక్తులు చేసిన ప్రయత్నములను ముస్సోలినీగారి ప్రయత్నములు ప్రతిఘటించుచున్నవి.

ఇటలీ

శాసనసభలు, నియోజకగణము, నియోజకాధికారము, సంకుచిత స్వరూపమును దాల్చినవి. ప్రజాస్వాతంత్ర్యము సంకుచితమై నిరంకుశాధికారము వికసించుచున్నది. సంగ్రామసన్నాహము లభివృద్ధిని పొందుచు ప్రపంచశాంతికి భంగము గలుగుచున్నది. రుష్యాయందు మితవాదులకువలె ఇటలీయం దతివాదులకు దండనభయము గలుగుచున్నది. యూరపురాజ్యము లన్నియును తిరిగి సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నవిధము శాంతిస్థాపనమును దుర్లభము జేయుచున్నది.

ప్రపంచమునందు శాంతిస్థాపనమునకు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు సంస్తవనీయములైనను, ప్రయోజనకరములు గాకున్నవి.

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు

అమెరికాదేశ మపారమైన సంపదలతో తులతూగుచున్నది. నౌకాదళమును, విమానదళమును, నిర్మించుట కపారమైన వ్యయమును జేయుచున్నది. యుద్ధనిషేధమును ప్రపంచమునకు బోధించుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుట శాంతిస్థాపనమునకు సాధనభూతముగాదు. నానాజాతిసమితి యూరపురాజ్యముల సౌభాగ్యమున కేర్పడినను ఈ సంకుచిత ప్రయోజనమును నిరర్థకమైనది. స్వప్రయోజన సంరక్షణార్థము సకలజాతులును సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచు నానాజాతిసమితి ప్రయోజనమును నిరర్థకము జేసినవి. నానాజాతిసమితి పెద్దజాతులసమితి; తెల్లజాతుల సమితి. నల్లజాతులకును చిన్నజాతులకును,

నీసమితి స్వాతంత్ర్య సంరక్షణమునకును శాంతిస్థాపన మునకును నిరుపయోగముగ నున్నది. అయినను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు నానాజాతిసమితిని స్థాపించి ప్రపంచమునకు మహోపకారమును చేసినవి. ఈ సమితి మూలమునఁనె ఆయుధనియమనప్రయత్నములు కార్యమునందు గాకపోయినను భావమునం దైనను సాధ్యము లగుచున్నవి. గత సంవత్సరమునం దమెరికా యవలంబించిన కెల్లాగు యొడంబడిక దీని ఫలముగ నున్నది.

కెల్లాగు యొడంబడిక యుద్ధమును ప్రతిషేధించుచున్నది. ఈయొడంబడికను ౧౯౨౮ సంవత్సరము ఆగస్టు ౨౭ వ తేదిని వివిధ రాజ్యముల ప్రతినిధులును సంగీకరించి ప్యారిసునగరమునందు సంతకము చేసిరి.

కెల్లాగు యొడంబడిక

దీనియందు మూడుముఖ్యమైన విషయములు గలవు. ౧. అంతర్జాతీయసమస్యలను నిర్ణయించుటకును, జాతీయ గౌరవమును గాపాడుటకును యుద్ధము ప్రతిషేధింపబడుచున్నది. ౨. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములకు గలిగెడి కలహములను విభేదములను నిర్ణయించుటయం దవి యే కారణమువలన గలిగినను, నెట్టివైనను శాంతిమార్గము గాక వేరొకవిధమున నిర్ణయింపగూడదు. 3. ఈ యొడంబడిక ఆయా రాజ్యముల యవసరముల ననుసరించి ధ్రువపరుపబడును. ఆయారాజ్యముల యంగీకారపత్రములయందు నిర్ణీతమైన స్థలమునందు వెంటనే యొడంబడిక ఆచరణమునకు రాగలదు. ౪. ఇతరరాజ్యములును నీయొడంబడిక నిలిచియున్నంతకాలమును దీని నవలంబింపవలయును. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములందు భారతసామ్రాజ్యమును చేరియున్నది. వివిధరాజ్యములును నంగీకరించిన నానాజాతిసమితినిర్ణయములను, లోకార్నొ యొడంబడికను కెల్లాగు యొడంబడిక కార్యరూపమున బలపరచుచున్నది. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లారంభమునందు ప్రతికూల స్వభావమును వ్యక్తము చేసినను నంతమునం దంగీకరించుట సమంజసముగ నున్నది. ఈ యొడంబడిక దిగంతవ్యాప్తంబైన బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోపకారమును చేయుచున్నది. స్వాతంత్ర్యరాజ్యముల స్వత్వములను సంరక్షించుటకును పరాధీనరాజ్యముల పారతంత్ర్యమును సుస్థిరము చేయుటకును నానాజాతిసమితియును, లోకార్నొ యొడంబడికయును, కెల్లాగు ఒడంబడికయును సాధనభూతములుగ నున్నవి.

ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు ప్రపంచరాజ్యములు విశేషధనమును వ్యయము చేసినవి. సంగ్రామమునందు లక్షలకొలది మనుజులు నశించిరి. సంగ్రామానంతరమునందున యుద్ధజ్వర మన్ని రాజ్యములను పీడించుచున్న విధమును సైన్యములకును, విమానములకును, నౌకలకును వివిధరాజ్యములు చేయుచున్న యపారమైన వ్యయమును, పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. సంగ్రామ వ్యయభారము తగ్గనంతవరకును ప్రపంచమునకు శాంతియును, తరణోపాయమును దుస్తరములు. పారతంత్ర్యరాజ్యములు దుఃఖవేదన ననుభవించినను స్వాతంత్ర్యరాజ్యములనైనను సంగ్రామజ్వరము వదలుట ప్రపంచక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. భారతసామ్రాజ్యము నానాజాతియందు చేరినది. కెల్లాగు ఒడంబడిక నంగీకరించినది; వ్యయభారమునందు సముచితభాగమును భరించుచున్నది. దేశమునందు స్వాతంత్ర్యము వికసించుటకుగాని, సైనికవ్యయము తగ్గుటకుగాని యవకాశములు గనుపడవు. అయినను అమెరికా యవలంబించిన మార్గము ప్రపంచశాంతికిని సౌభాగ్యమునకును సాధనంబుగ నుండగలదు.

గతసంవత్సరమునం దమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు చీనాదేశమునకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు జూపిన సానుభూతి ప్రశంసనీయముగ నున్నది. అమెరికా రాజ్యము చీనాయందు ప్రత్యేక స్వత్వములను వదులుకొని చీనారాజ్యమున కార్థికస్వాతంత్ర్యము నొసంగినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల ధర్మప్రవర్తనము చీనా స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి సకలవిధముల వినియోగపడినది. జపాను బ్రిటీషురాజ్యము లమెరికాప్రభుత్వపు మార్గము నవలంబించుట యవసరమైనది. అమెరికాప్రతిష్ఠ సీధర్మాచరణము ద్విగుణీకృతము చేసినది.

మద్యపాననిషేధమునకై అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచకల్యాణమున కమెరికా చేయదలచిన ఘనకార్యములకు నిదర్శనముగనున్నది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు పరాపేక్షలేక ప్రపంచకల్యాణమునకు స్వీయ బల సంపదలను వినియోగించుట కపారమైన యవకాశములు గలవు. దేశపరిస్థితులు, దేశసంపదలు, వాణిజ్య పరిశ్రమలు, విద్యావ్యాపనము, ప్రజాశయములు ప్రపంచకల్యాణమునకు వినియోగపడుటకు సకలవిధముల దగియున్నవి. ఇతర రాజ్యములు ముఖ్యముగ బ్రిటీషు రాజ్యము ఈలబ్ధావకాశముల ను లోకకల్యాణమునకై వినియోగించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాక! ఈసందర్భమునందు హెర్బర్టు హూవరు గారిని అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు రాజ్యాధికారిగ నెన్నుకొనుటయు సముచితముగ నున్నది. పరోపకారపరాయణుడైన హూవరుగారి పరిపాలనమునందు అమెరికాకును, నితర రాజ్యములకును, శాంతిసౌభాగ్యములు సమకూడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత!

వర్తమాన విషమపరిస్థితులందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల భారము దురారాధ్యముగ నున్నది. బ్రిటీషు ప్రజలు ౧౯౧౩-౧౪ సం॥నందు తల యొకటికి పౌ. ౩-౧౧-౪ చొప్పునను, ౧౯౨౬-౨౭ సం॥ము నందు పౌ. ౧౪-౧౧-౮ చొప్పునను పన్నులను చెల్లించిరి. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము ౧౯౨౭-౮ నందు ౮౪,౨౮,౨౪,౦౦౦ నవరసులు, వ్యయము ౮౩,౫౫,౫౫,౦౦౦నవరసులు. ఈ ఆదాయమునందు ౩౭౫,౮౧౬,౦౦౦అప్పువడ్డీలకును౧౨,౪౦,౦౦,౦౦౦నవరసులు ఈసైన్యాదులకును వినియోగపడుచున్నవి. మద్యాదాయము ౧౩,౯౨,౦౦,౦౦౦నవరసులు. మద్యపానమునకై ౧౯౨౭నందు గ్రేటుబ్రిటనునందు ౨౯,౮౮,౦౦,౦౦౦ నవరసులు వ్యయమైనవి. దేశమునందు నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుచున్నది. బొగ్గుపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ వికాసము లేకయున్నవి. ధనస్వాములకును, కార్మికులను సంఘర్షణము ప్రవర్ధమాన మగుచున్నది. పరిశ్రమలు సంరక్షణము లేక కృశించుచున్నవి. వ్యయభారమును తగ్గించుటకు అవకాశములు గనుపడవు. చర్చిలుగారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములు మాటలరూపమును దాల్చక మాటలరూపముననె యున్నవి.

బ్రిటీషు రాజ్యము

ఐరోపామహాసంగ్రామమునందు గెలుపొందిన అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందును ఓడిపోయిన జర్మనీదేశమునందును గల శాంతిసౌఖ్యములు గ్రేటుబ్రిటనునం దపరూపముగనున్నవి. జర్మనీదేశాదాయము ౧౯౨౬వ సంవత్సరమునందు ౩౨,౫౦,౦౦,౦౦౦ నవరసులనుండి ౧౯౨౭ వ సంవత్సరము నందు ౪౫,౦౦,౦౦,౦౦౦ నవరసులకు వృద్ధి అయినది. పరాజితమైన జర్మను దేశమునందు గల స్థిరాభివృద్ధి గ్రేటుబ్రిటనునందు గోచరము గాకున్నది. గ్రేటుబ్రిటను అనుభవించుచున్న దురవస్థకు ప్రతీకారమును బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు పరాధీనరాజ్యములందు బడయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. పరాధీనరాజ్యములను చిరకాలము శ్వేతాధికారబద్ధము చేయుటకు బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నుచున్న తంత్రము లసహ్యముగ నున్నవి. భరతవర్షము, సింహళము, కెనియా మొదలగు పరాధీనదేశములందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు పన్నుచున్న రాజ్యాంగపాశబంధములును, చీనా మొదలగు స్వాధీన దేశములం దవలంబించుచున్న దుస్తంత్రమును రాజ్యాధికారుల నావహించిన స్వార్థపరత్వమును విశదము చేయుచున్నది.

బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను ప్రాతవాసనలు విడువలేదు. సామ్రాజ్య ధురంధరత్వము, భోగాభిలాష, దురభిమానము బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను స్వధర్మ పరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు బ్రిటీషు ప్రయోజనములందు గల లక్ష్యము సామ్రాజ్య ప్రయోజనములందును, మానవధర్మ ప్రయోజనములందును గనుపడదు. సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల క్షేమము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య క్షేమమునకును, సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల

గ్రేటుబ్రిటను

వెండి సామగ్రితో

మీగృహముల నలంకరించుడు!

లోహములలోకెల్ల వెండి గౌరవమైనది, స్వచ్ఛమైనది. అతిప్రాచీనమైనది. నిత్యకృత్యములకు అత్యంతోపయోగమైనది.

వెండి ఆభరణములును, వెండిపాత్ర సామగ్రియును, వెండి నాణెమును, మానవకోటియొక్క నాగరికతాభివృద్ధిని సర్వదా సూచించుచున్నవి.

వెండిసామగ్రిని తయారుచేటయందు గల పనివాడితనమును, కళాకౌశలమును, సరాజ్‌మల్ కంపెనీ వారి వెండిసామానులయందు పరిపూర్ణత్వము నొందియున్నవి. ఈలోహమునకు గల శుద్ధధావళ్య మునుబట్టియు సామగ్రిపై చెక్కబడు పూజాలంకారమును బట్టియు సురాజ్‌మల్ కంపెనీవారి వెండి సామగ్రినే సర్వత్ర కోరుచున్నారు. సకల సందర్భావసరములకు తగియున్నవి.

మంచివెండి సామాను బహుమాన మిచ్చుటకు అత్యంతార్హమైనది. ఉంపదగినవస్తువులలో మనోరంజకమైనది.

మా వెండిసామగ్రి శుద్ధమైన లోహముగలది. డైమండుగుర్తు ట్రేడుమార్కు వానిపై నుండును. మంచి నేర్పరులైన మా స్వంతపనివాండ్లచే తయారుచేయబడినవి. మాచే తయారుచేయబడు ప్రతితునకయును సౌందర్యరాశియై క్రొత్తసొంపును గల్గియుండును.

కానుకలనిచ్చుటకుగాని, గృహోపయోగమునకుగాని, కావలసిన అన్నివర్ణముల సామానులును కోరినరీతిగా మావద్ద లభించగలవు.

కోరినవారికి సామానుల ధరలను, ఎస్టిమేటులును తెలియజేయబడును.

సురాజ్‌మల్ లల్లూభాయి అండు కో,

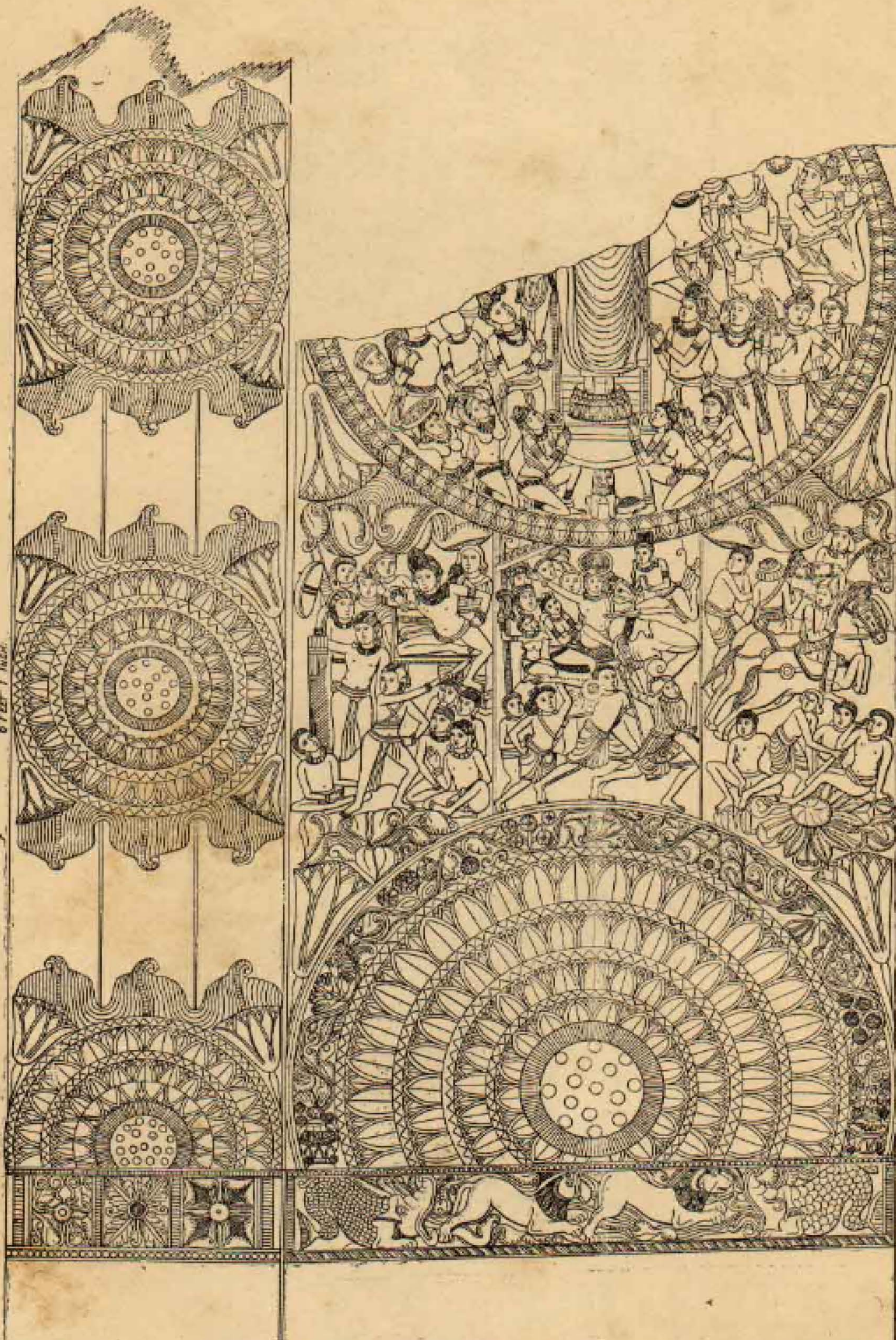
రత్నాలవర్తకులు. వెండి బంగారు నగల వ్యాపారులు,

బొంబాయి	కలకత్తా	తిరుచనాపల్లి	రంగూను	మద్రాసు.
359 కల్బదేవిరోడ్డు,	12 లాల్‌బజారు,	135 పెద్దబజారు,	134 మొగలుపేట.	313, ఎస్ప్లనేడ్,

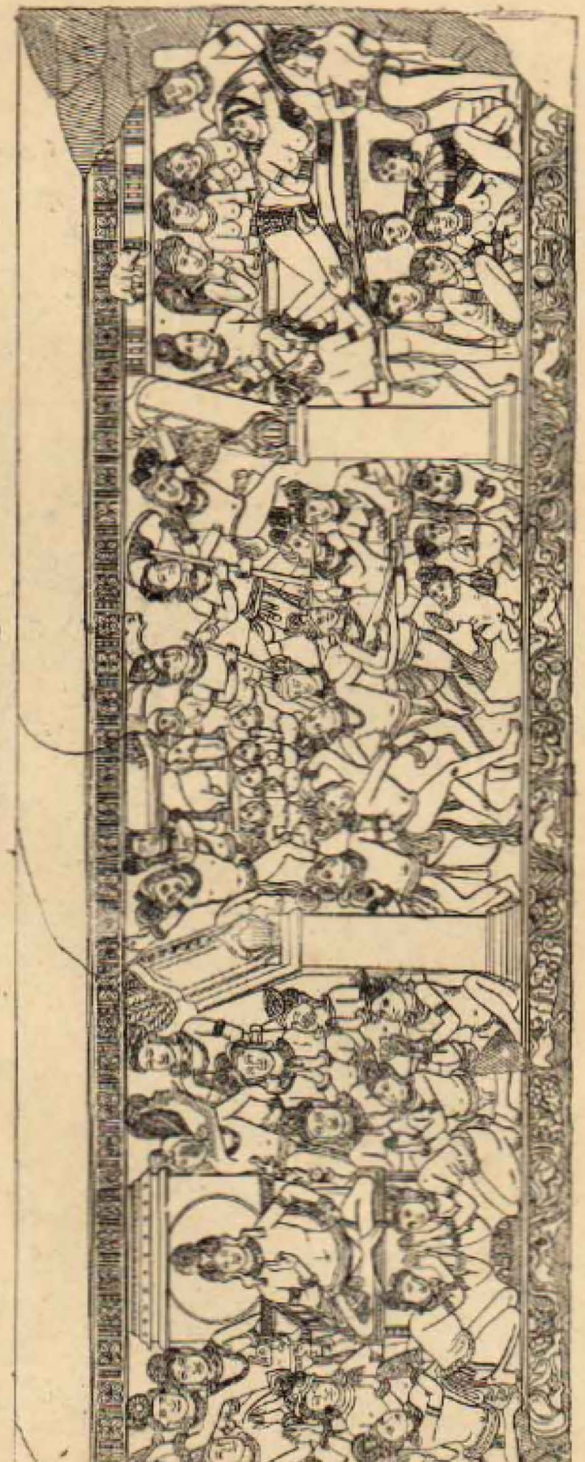
మా "తెమిస్" సెమీ-ఫ్లాట్ గడియారములు
అందము నందును, సరియైన కాలము
తెలుపుటలో అసమానమైనది
మిక్కిలి నాణ్యమైన
కీ లెస్ లివర్
గడియారములు
రమ్యమైన మాదిరీలలో, అత్యంతమనోహర
మైన వివిధ ఆకారములు మంచిపనితనము గలిగి
యుండుటచూచి, కాలపరిమితి లెక్కించు శాస్త్ర
నైపుణ్యమును, కుశాగ్రబుద్ధికి ఆశ్చర్యపడవలసి
వచ్చుచున్నది. "తెమిస్" సెమిఫ్లాట్ గడియార
ములు మణికట్టుమీద సరిగ్గాయిముడును. ధరించు
వానికి సొగసును, సంతోషమును గలిగించును. కీస్
గడియారపు కేసులో ఒక భాగముగా యిమిడి
పోయినవి.
"తెమిస్ లెన్సు"
అచ్చుప్రవెండిలో రు. 40.
18 క్యారట్ గోల్డు రు. 85.
"తెమిస్ చదరం"
అచ్చుప్రవెండిలో రు. 42.
18 క్యారట్ గోల్డు రు. 95.
"తెమిస్ బెవెల్డ్"
అచ్చుప్రవెండిలో రు. 40.
18 క్యారట్ గోల్డు రు. 85.
ఆకర్షణీయమును పలువిధములైన సైజులలోను, మాదిరీలలోను
తయారై మా కేటలాగునందు చిత్రించబడినవి.
ఉచితముగా పంపబడు మా కేటలాగునకు వ్రాయుడు.
వెస్టు ఎండు వాచ్ కంపెని, బొంబాయి అండు కలకత్తా.
West End Watch Co
BOMBAY AND CALCUTTA

అమరావతి స్తూపచిత్రములు

3 Feet 11.2 Inches.

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

కష్టములు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యకష్టములకును సాధన భూతములు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలు దారిద్ర్య గ్రస్తులై కృశించుచున్నపుడు సామ్రాజ్యక్షేమము స్వప్నతుల్యము. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు పరాధీనరాజ్యములకు పరమోపకారమును చేయుచున్నటులు ప్రకటింపవచ్చును. లోకము మాయమాటలను నమ్మవచ్చును. సత్యముమాత్రము దాగక విజయమును పొందుట ధ్రువము. ప్రజల దారిద్ర్యము, దుఃఖానుభవము, సంతాపము మాటలవలన నుపశమింపదు. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞుల దురభిమానదురహంకారములు పరాధీనరాజ్యములకువలె బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమునకును పరమానర్థదాయకములుగ నున్నవి. ఈపరమార్థమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాధికారులు త్వరలో గ్రహించుట యవసరము. సమయము మతిక్రమించినపుడు పశ్చాత్తాపమువలన ప్రయోజనము గలుగదు.

బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు కన్సర్వేటివు పక్షము వారైనను, లిబరలు పక్షమువారైనను, లేబరు పక్షము వారైనను, పరాధీనరాజ్యములకు సమానాదరణమునే చూపుచుందురు. రాజ్యాధికారులకు స్వార్థపరత్వమునందు గల లక్ష్యము పరహితార్థమునందు లగ్నము గాకున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము స్వార్థపరత్వమునకు ప్రసిద్ధిని బడసినది. గతించిన ఆరేండ్లయందును కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము పరాధీనరాజ్యములపట్ల, ముఖ్యముగా భరతఖండముపట్ల, జూపిన తిరస్కారభావము బ్రిటీషుసామ్రాజ్య క్షేమమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్న విధమును దేశమునందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న యసంతృప్తి విశదము చేయుచున్నది.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మేనెల 30 వ తేదీని క్రొత్త యెన్నికలు జరుగనున్నవి. గత సంవత్సరమునందు నూతనముగా నిర్మింపబడిన శాసనము స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. ఈశాసనము ౫౨,౦౫,౧౦౦ స్త్రీలకు క్రొత్తగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. నియోజకవర్గమునందు క్రొత్తగా జేరెడు స్త్రీలవోట్లు నాయకుల ఊహలను తారుమారుచేయుట సహజము. రాగల ఎన్నికలయం దేపక్షమువారు విజయము గాంచెదరో ఊహించుట అసాధ్యమైనను, కన్సర్వేటివుపక్షము మాత్రము పూర్వమువలె బలమును కలిగియుండదని యూహింపదగియున్నది. సంయుక్తపక్షము రాజ్యాధికారమును వహింపవలసిన యవసరము గలుగవచ్చునని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఏపక్షము వచ్చినను భారతీయులు స్వరాజ్య సంరంభమునందు స్వయంసహాయము మీద నాధారపడుట శ్రేయస్కరము గాని లేబరుపక్షముమీద గాని, వేఱొకపక్షముమీద గాని యాధారపడుట నిరర్థకమని నిత్యానుభవము తెల్లము చేయుచున్నది.

భారతరాజ్యాంగముపట్ల బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నీతి కళంకమై యన్నిపక్షములవారిచేతను నిరసింపబడుచున్నది. సైమనుసంఘు నియామకము, వారి సంచారము, విచారణ, బహిష్కారము

సైమను కమీషను

బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు భరతఖండము మీద గల నిరాదరణ స్వభావమును విశదము చేయుచున్నవి. సైమనుకమిషను గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాంగపరిస్థితులను విచారించుటకై ప్రధానప్రదేశములందు సంచారమును జేసినది. బొంబాయి, పునహా, లాహోరు, లక్నో, కలకత్తా, రంగూను, మద్రాసు, నాగపురం మొదలగు స్థలములందు సైమను కమిషనునకు బహిష్కారోత్సవములు, నల్లజెండాలు, నిర్గమనఘోషలు ప్రత్యక్షములైనవి. అన్నిస్థలములందును కమిషనుయొక్క గమనాగమనములు గోప్యముగ నుంచబడినవి. రక్షకభటుల సంరక్షణ సహాయములు కమిషను గమనాగమనముల కవసరమైనవి. రక్షకభటు లాయుధపాణులై ప్రజానాయకులపట్ల జూపిన దౌర్జన్యనిరసన భావములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని వేనోళ్ల జాటుచున్నవి.

లాహోరునందు దేశభక్తాగ్రేసరుడు లాలాలజపతిరాయి సాండర్సుగారి దౌర్జన్యమునకు బలియై ప్రాణ

ములను గోల్పోయిన విధము భారత హృదయమునందు పరమసంతాపమును గలుగజేసినది. లక్నో, మద్రాసు మొదలగు స్థలములందు రక్షకభటు లవలంబించిన దౌర్జన్యవిధానము నింద్యమై పరమాసహ్యముగా నున్నది. సైమనుకమిషను ప్రదర్శనమును దేశమునం దంతటను జేయుటకై లక్షలరూప్యములు నిరర్థకముగా వ్యయమైనవి. రక్షకభటులు, సైనికులు ఆయుధపాణులై పురములందు సంచారము చేయుచు ప్రజాహృదయమునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేసిరి. ప్రజల సామాన్యస్వాతంత్ర్యమైన గమనాగమనములను నిరోధించిరి. దండధారులై రక్షకభటులు ప్రజలను తాడనము చేసిరి. ఇట్టి సందర్భావస్థయందు సైతము ప్రజలు నిర్భయముగా హరతాళములను జరిపిరి. నాయకులు నల్ల జెండాలతో బహిష్కరణోత్సవములను జయప్రదముగ జేసిరి. ఈసందర్భమునందు చెన్నపురియందు జరిగినయుదంత మధికారి లక్ష్యమునకును, ప్రజాలక్ష్యమునకును సైమనుకమిషనుపట్ల గల భేదమును, ప్రజాసంకల్పమును విశదముచేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను బహిష్కరణోద్యమమునందు దౌర్జన్యమునకు గాని, శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునకు గాని అవకాశములు లేవు. కాంగ్రెసు నిర్ణయము సైమనుకమిషను బహిష్కరణ ప్రదర్శనముగాని శాసనోల్లంఘనప్రస్థానప్రదర్శనము గాదు. నిరాయుధులగు ప్రజలకు దౌర్జన్యప్రస్థానము దురారాధ్యము. సాయుధులగు భటులు గూఢముగాను, బహిరంగముగాను గలుగజేయగల దౌర్జన్యము రౌద్రాకారము దాల్పగల విధమును లాలాజీ దుర్మరణము విస్పష్టము జేయుచున్నది. చెన్నపురి బహిష్కరణ ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనిన నాయకుల ప్రయత్నములు కపటములని సర్ ఉస్మాన్ సాహేబు గారు చెన్నపురిశాసనసభయందు బదులు చెప్పుట కేవలమసత్యమైయున్నది. అధికార సింహాసనము భారతీయులకును విచిత్రమైన ప్రవృత్తిని కలుగజేయుచున్నది. అధికారములో భారతీయులు స్వధర్మనిర్వహణమును మరచి పరధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. అధికారవర్గము సైమనుకమిషనును కన్నులకు గంతలుకట్టి ప్రదర్శనముచేయించిన విధమును వారి సంచారక్రమము విశదముచేయుచున్నది. అధికారుల కన్నులు, చెవులు సైమనుకమిషనుకు కన్నులు, చెవులు నైనవి. అధికారులు నియమించిన సంఘములు, వ్యక్తులు వారి ఇష్టానుసారముగ విజ్ఞాపనలను, సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు సమర్పించిరి. ఈ విజ్ఞాపనములు, విధానములు స్వార్థపరుల ప్రయోజనమునకు, ప్రత్యేకసంఘముల లాభములకును నుపయోగపడినను, దేశప్రయోజనములకును, స్వరాజ్యమునకును నిరుపయోగములుగా నున్నవి.

సైమనుకమిషను ఈ ఏప్రిలుమాసమున స్వదేశమునకు మరలిపోయినది. భిన్నరాష్ట్రాధికారులు సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు ఆయారాష్ట్రముల పరిస్థితుల కనురూపముగ సమర్పించిరి. శాసనసభలు నియమించిన కమిటీలును దీని కనుగుణ్యముగానే రిపోర్టులను పంపినవి. ఈ రిపోర్టులన్నియును ద్వంద్వప్రభుత్వము నేకగ్రీవముగా నిరసించినవి; రాష్ట్రప్రభుత్వములందు స్వాతంత్ర్యస్థాపనావసరమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. చెన్నపురి, బొంబాయి, పంజాబురాష్ట్రములందు రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించుటకు పరిస్థితు లనుకూలముగా నున్నట్లు వదంతు లేర్పడినవి. ఇతరరాష్ట్రములందు పూర్వపుద్వంద్వప్రభుత్వమే వికాసమును పొందుట కవకాశము లేర్పడు నని వదంతులు ప్రబలినవి. సైమనుకమిషను విధాన మొకరాష్ట్రమునందువలెనే యన్నిరాష్ట్రములందును జరిగినది. మద్రాసురాష్ట్రమునం దావిధానము విపరీతాకృతిని దాల్చినది.

చెన్నరాష్ట్రమునం దితరరాష్ట్రములందు లేనివిభేదము లధికముగ గలవు. ఇక్కడ నితరప్రాంతములందు గల హిందూమహమ్మదీయవిభేదములకు దోడుగ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరభేదములు, నిమ్నజాతులభేదములు, తమిళాంధ్రాదిభేదములు, జస్టిసుపక్షమునకు సైమనుకమిషనువిజృంభణమునకు దోడ్పడుట కవకాశములు గలిగించినవి. నిమ్నజాతులుసమర్పించిన విజ్ఞప్తిపత్రమునందు ప్రత్యేక

లాభములనుగోరిరి. జస్టిసుపక్షమువారితోడ్పాటువలననె శాస
నసభసహకారము నామోదించినది. చెన్నపురి కార్పొరే
షనుస్వాగతపత్రమును సమర్పించినది. సర్ అన్నామలచెట్టి,
ఎ. రామస్వామి మొదలియారు గారులు విందులను చేసిరి.
మహమ్మదీయులు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమును, ప్రత్యేక
సాంఘికలాభములను గోరుచు విజ్ఞాపనపత్రముల నర్పించిరి.
అధికారవర్గ మొక సంస్కరణవిధానమును, శాసనసభోప
సంఘ మొకసంస్కరణవిధానమును సమర్పించిరి. స్వాగత
పత్రములు, వినతిపత్రములుస్వప్రయోజనముల కేర్పడినవి.
నిరంకుశ ప్రభుత్వము నిరంకుశాధికార రక్షణము నాకాం
క్షించుచున్నది. జస్టిసుపక్షనివేదికము బ్రాహ్మణేతరనాయ
కుల ప్రయోజనములను గోరుచున్నది. ఈనివేదిక లన్ని
యును విభేదములను, ప్రత్యేక లాభములను వృద్ధిచేయు
టకు వినియోగపడగలవు గాని జాతిమైక్యమును వృద్ధి
చేయుటకు వినియోగపడవు. ప్రభుత్వనివేదికయును, జస్టిసు
పక్షనివేదికయును నిరంకుశాధికార సంరక్షణమునకు విని
యోగపడగలవుగాని బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును
సమర్థించుటకు వినియోగపడవు. ఈ విందులు, నివేదికలు
ప్రత్యేకపక్షమునకు సంబంధించినవిగాని భారతజాతికి సం
బంధించినవి గావు. ఈప్రదర్శనములును అధికారాచ్ఛాద
నమున జరిగినవి గాని స్వతంత్రముగ జరిగినవి గావు.
చెన్నరాష్ట్రమునందాడిన నాటకమె అన్ని రాష్ట్రము
లందును ఆడబడినది. దీనికి భిన్నముగ నెహ్రూనివేదిక
జాతీయాశయములను, సంకల్పములను చాటుచున్నది.

గతసంవత్సరము హిందూదేశ రాజ్యాంగసంరంభ
మునందు ప్రముఖమైన వత్సరముగ నున్నది. బర్కెను
హెడ్డుప్రభువు భారతనాయకులను రాజ్యాంగవిధానమును
తయారుచేయు డని బెదరించెను. భారత

నెహ్రూ నివేదిక

నాయకులు బర్కెనుహెడ్డుప్రభువుగారి
బెదరింపులను లక్ష్యముచేయకపోయినను
దేశస్వాతంత్ర్య సౌభాగ్యములకు సాధనభూతమైన
నెహ్రూనివేదికను చెన్నపురికాంగ్రెసు నిర్ణయమున కను
రూపముగ గతసంవత్సరమునందు సిద్ధముచేసిరి. బొం
బాయిలో ౧౯౨౮ సం. మే ౧౯వ తేదీని అఖిలపక్ష మహా
సభ గూడినది. ఆసభ నియమించిన సభ్యులు మోతిలాల్
నెహ్రూ, అలీఇమాం, తేజబహదూరు సప్రూ, ఎమ్.ఎస్.
ఆనే, ప్రధాన్, సుభాషచంద్రబోసు, జయకర్, జోషీ,
సర్దారు మంగళసింగు, షూ అబు కురాషీగారులు గత
సంవత్సర మాగష్టుమాసమునకు నెహ్రూనివేదికను
తయారుచేసిరి. ఈసంఘమున కధ్యక్షత పండిత మోతి
లాలు నెహ్రూగారు వహించి అచిరకాలముననే భారత
రాజ్యాంగ విధానమును దేశమునకు సమర్పించిరి. ఈ
నివేదికను ఆగష్టు ౨౮-౩౧ వరకును లక్ష్మణపురము
నందు గూడిన అఖిలపక్షమహాసభ ఆమోదించినది.
అఖిలపక్ష మహాసభయందు ౧. జాతీయమహాసభాకార్య
నిర్వాహకవర్గము, ౨. మితవాదుల సభ, ౩. అఖిలభారత
ముస్లిముసమితి, ౪. హిందూమహాసభ, ౫. కేంద్రఖిలా
ఫతు సంఘము, ౬. కేంద్రసిక్కుసంఘము, ౭. హోమురూ
లుసమితి, ౮. క్రైస్తవమహాసభ, ౯. జమైతుల్ ఉలేమా,
౧౦. సంస్థానప్రజలసభ, ౧౧. శాసనసభలకాంగ్రెసు పార్టీ,
౧౨. శాసనసభల జాతీయపక్షము, ౧౩. అయోధ్యాబ్రిటి
షు ఇండియాసంఘము, ౧౪. కలకత్తా, భారతసంఘము ౧౫.
మహారాష్ట్రవాణిజ్యసంఘము, ౧౬. సింధుజాతీయసమితి,
౧౭. దక్కనుసభ, ౧౮. స్వాధీనభారతసంఘము, ౧౯.
అజ్మీరు, ఆంధ్ర, బీహారు, బెంగాలు, బర్మా, హిందుస్థానీమ
ధ్యపరగణాలు, మహారాష్ట్ర మధ్యపరగణాలు, డిల్లీ, కర్ణా
టక, కేరళ, పాంచాల, సింధు, సంయుక్తరాష్ట్ర, ఉత్కళ
రాష్ట్రసంఘములు చేరియున్నవి. ఈ సభల ప్రతినిధులకు
మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారు స్వాగతము నొసం
గిరి. మహాసభకు డాక్టరు అన్సారీగారు అధిపత్యమును
వహించిరి. సభ యామోదించిన తీర్మానములు భారత
స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి మూలాధారముగ నుండగలవు. స్వరా
జ్యమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము. కీలకము తదను
గుణ్యముగా నఖిలపక్షసమావేశము లక్నోయందీక్రింది
తీర్మానములను చేసినది.

(౧) సింధు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా చేయబడవలెను.

(౨) పశ్చిమోత్తర సరిహద్దురాష్ట్రము, బెలూచిస్థానము ఇతర రాష్ట్రములతో బాటు పరిగణింపబడవలెను.

(౩) పాంచాలమునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యనుబట్టి యుండవలెను.

(౪) భారత శాసనసభ్యుల మొత్తముసంఖ్యలో మహమ్మదీయ ప్రతినిధుల సంఖ్య మూడవ వంతుకు తగ్గియుండరాదు.

"సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమే భారతీయుల గమ్యస్థానముగా నుండవలెనని వచించు రాజకీయ పార్టీల కృషికి ఆటంకము లేమియు కలుగ చేయకుండ ౧. భారతదేశములో స్థాపింపబడబోవు ప్రభుత్వము బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమై యుండవలెననియు, అనగా సంపూర్ణాధికారము గలిగిన ప్రజానియోజిత శాసనసభలకు బాధ్యత వహించిన ప్రభుత్వముగా నుండవలయుననియు, ౨. అధినివేశస్వాతంత్ర్యరాజ్యముల యందలి ప్రభుత్వవిధానమునకు ప్రభుత్వవిధాన మెన్నటికి కొరవడరాదనియు ఈ మహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు."

"భారతరాజ్యాంగవిధానము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య దర్శముపై నాధారపడి యుండవలెనని ఈ ప్రకటనలో సంతకములు చేసిన మేము అభిప్రాయపడుచున్నాము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారిచే యొసంగబడిన రాజ్యాంగ విధానము నొప్పుకొనినవారు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నొప్పుకొని తీరవలెనని మాకు తోచుచున్నది. దీని నొప్పుకొనుటకు మేము సంసిద్ధులమై లేము. కావున మేమీతీర్మానము నంగీకరించుటగాని ఆమోదించుటగాని వలనుపడదు. తీర్మానముయొక్క అవతారిక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై మా కార్యక్రమమును మేము సాగించుకొనుటకు హక్కు నొసంగుచున్నదని యొప్పుకొందుము. కాని తీర్మానముయొక్క రెండవభాగమునందు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించి తీరవలెనని యున్న నియమమును అవతారిక యేవిధముగాను తగ్గించుటలేదు.

కనుక ఈ మహాసభాకార్యక్రమమున కేవిధమైన యాటంకము కలుగజేయుటకు మేము తలపలేదు కాని యీ సమస్యపై మా నిశ్చితాభిప్రాయమును వెలిబుచ్చి, అధినివేశ ప్రతిపత్తి నంగీకరించి తీరవలెనను ఈతీర్మాన భాగముతో మాత్రము మా కేసంబంధమును లేదని ప్రకటింప నిశ్చయించుచున్నాము. ఈ తీర్మానము నకు సంబంధించిన చర్చలోగాని, వోటింగులోగాని మేము పాల్గొనము. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యకార్యక్రమమును, ప్రచారమును కొనసాగించుటకు మాకుచితమని తోచిన పద్ధతుల నవలంబింతుము."

"భారత సంస్థానముల విషయమై సంఘమువారొసంగిన సలహాలను మహాసభవా రంగీకరించుచున్నారు."

"రాష్ట్రపునర్విభజనమును గూర్చియు, రాష్ట్రముల ప్రతిపత్తిని గూర్చియు నివేదికా నిర్మాతలొసంగిన సలహాలను సభవారు విచారించి ఆమోదింపబడిన రాజ్యాంగవిధానములో నంతర్భాగముగా వానిని చేర్చుకొనుట కంగీకరించుచున్నారు.

మరియు రాష్ట్రవిభజనమును గురించి యొసంగబడిన సలహాలలో ప్రతిపాదింపబడిన సూత్రముల ననుసరించియు, తమ కవసరమని తోచిన ఉపసంఘముయొక్కగాని, ఉపసంఘములయొక్కగాని సహాయము గైకొనియు, చిత్తురాజ్యాంగవిధానమునందు 72 క్లాజులో చేర్చబడిన సంఘము ఈక్రింద నిర్వచింపబడిన కార్యములను నిర్వహింపవలెను.

(అ) కర్నాటకమును, ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేక రాష్ట్రములుగా విభజించుటకు అవసరమగు చర్యగైకొనుట.

(ఆ) వివిధరాష్ట్రములలో చెదరియున్న ఓఢ్రభాష మాట్లాడు భాగములను ఏకము చేసి, వారు నూతనరాష్ట్రనిర్మాణమున కవసరమగు వ్యయమును భరించగలిగియున్నగాని, భరింప సంసిద్ధులైయున్నగాని, అట్లేకము చేసిన ప్రాంతముల నన్నిటిని ఒక్క రాష్ట్రముగా చేయుటకు చర్యగైకొనుట.

(ఇ) మధ్య పరగణాలు [హిందూస్థానీ] కేరళ, మరియు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా విభజింపబడ నిశ్చయించు యితర భాషా ప్రయుక్తవిభాగముల స్థితిగతులను నివేదించుట.

(ఈ) సంఘమువారు నివేదికయందు ప్రతిపాదించిన సూత్రముల ననుసరించి అస్సామ్ బెంగాల్ దేశములయొక్కయు, బీహారు ఒరిస్సాల యొక్కయు, మధ్యరాష్ట్రములు [హిందూస్థానీ] కేరళ, కర్నాటకములయొక్కయు సరిహద్దులను తిరిగి నిర్ణయించుట."

"నెహ్రూసంఘమువారొసంగిన సలహాలలో 87 క్లాజును సంఘమువారు మరల నాలోచించి, రాజ్యాంగవిధానమును సవరించు విషయమై భారతశాసనసభలో వివిధాల్పజనసంఖ్యాక సంఘముల హక్కులను శ్రేయములను రక్షించు విధమున దానిని మార్చవలసినదిగా మహాసభవారు నెహ్రూసంఘమువారిని కోరుచున్నారు."

"అఖిలపక్షసమావేశమువారిచే నియమింపబడిన సంఘము యీ క్రిందివిషయములను గూర్చి విచారించి సభవారికి నివేదిక నంపవలెను.

(1) స్వభాషామూలకముగాను, వారికి అలవాటైన లిపిలోను తమ బాలుర పాఠశాలలయందు విద్యాభ్యాసము చేయుటకు అల్పజన సంఖ్యాకసంఘములకు గల హక్కును రక్షించుట.

(2) భారత ప్రజాసామాన్యభాష హిందూస్థానీగానుండి ఆభాషను ఉర్దూ లిపిలోగాని హిందీలిపిలోగాని వ్రాయుట; ఆంగ్లముగూడ వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట.

(3) ప్రతిరాష్ట్రమునందును ఆయా రాష్ట్రభాష రాజభాషగా నుండుట. హిందూస్థానీభాషగాని, ఆంగ్లముగాని వాడుటకు స్వేచ్ఛ నిచ్చుట."

"ప్రజాస్వామ్యస్థాపన సమయమున వ్యాఖ్యానపూర్తిముగా సంపాదింపబడినట్టియు, భుక్తపరుచున్నట్టియు, స్వంత శక్తి గల హక్కులు యుందుమాలకముగా గారంటీచేయబడినవి."

సార్వజనిక హక్కులలో 17వ క్లాజునందు "నిరుద్యోగమువలన గలిగిన దారిద్ర్యమును నివారించుటకు" అను వాక్యము తరువాత ఈ క్రిందిమాటలను కలుపవలెను.

"కవులుదార్లకు సరసము గు కవులును, స్థిరత్వమును యేర్పరుచుటకు భారత పార్లమెంటువారు తగిన చట్టములను చేయవలెను".

అఖిలపక్షసమావేశ మామోదించిన తీర్మానములు బాధ్యతాయుత పరిపాలనావసరమును, ఆపరిపాలనమును స్థాపింపవలసిన విధమును, స్వతంత్రరాష్ట్రనిర్మాణవిధానమును, భాషాప్రయుక్తమైనరాష్ట్రపునర్విభజనమును ప్రజాస్వత్వములను నిర్ణయించుచున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులును, ప్రత్యేకసాంఘికాభిమానులును పైతీర్మానములను ప్రతిఘటించినను, నధికసంఖ్యాకులుతీర్మానముల నామోదించిరి. నెహ్రూనివేదిక స్వాభిమానపరాయణులైనబర్కెను హెడ్డుప్రభువునకును, బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకును, నిరంకుశాధికారులకును భారతజాతీయ సంయోగ బలసాధనములను విశదము చేయుచున్నది. నెహ్రూనివేదిక అధినివేశ రాజ్యాంగవాదులకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులకును సంఘర్షణమును కలుగజేసినది. సకల జాతులకును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సహజావస్థయై యున్నది. పారతంత్ర్యస్థితియందున్న దేశముల కీసహజావస్థ దుర్లభముగ నున్నది. నిరాయుధులైన భారతీయులకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యస్థితి దుర్లభమని సకలపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. చెన్నపురికాంగ్రెసు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము భారతజాతీయాదర్శ మని నిర్ణయించినది. స్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతము విషయమై కాంగ్రెసు పక్షమునందు భేదాభిప్రాయములు గనుపడవు. అఖిలపక్ష సమావేశమునందు జేరిన ఇతరపక్షములవారును, కాంగ్రెసును కలసి యొకతీర్మానమునే యంగీకరించుటకు వలన రాజ్యముల రాజ్యాంగవిధానము నుపపాదించిన తీర్మానము నంగీకరించుట అవసరమైనది.

విశాలమైన భరతఖండమునందు స్వదేశసంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములును చేరియున్నవి. బాధ్యతాయుత పరిపాలనము బ్రిటిషురాష్ట్రములందువలెను స్వదేశ సంస్థానములందును స్థాపించుట దేశక్షేమమున కత్యంతావసరముగా నున్నది. బ్రిటిషురాష్ట్రములందు ప్రజాధికారమును, సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును దురూహములు. భరతవర్షమంతయును స్వతంత్రముగల స్వదేశ సంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములను గలిగి బాధ్యతాయుతమైన కేంద్రాధికారముచే బద్ధమై యుండుట దేశక్షేమమునకు సాధనమైయున్నది. ఆదికాలమునుండియు భరతవర్షమునందు కేంద్రాధికారమునకును, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకును సంప్రాప్తమైన సంరంభము దేశమును నిర్వీర్యము చేసినది. భారతదేశసౌభాగ్యమునకు సంయుక్త రాష్ట్ర పరిపాలనము శరణ్యముగ నున్నది. విశాలమైన దేశము, వివిధభాషలు, వివిధమతములు, సంస్కారములు, బ్రిటీషు స్వదేశ విభాగములు సంయుక్త రాష్ట్ర రాజ్యాంగమునందు బలీయమైన కేంద్రాధికారావసరమును విశదము చేయుచున్నవి. సంయుక్తరాష్ట్రరాజ్యాంగవిధానమునందు కేంద్రాధికారమును, ప్రాంతాధికారమును వైరుధ్యములేక సంయోగసాహచర్యములను గలిగియుండుటయే రాజ్యాంగములకు ప్రయోజనము. మతమునకును మతమునకును, భాషకునుభాషకును, దేశమునకును దేశమునకును, సంస్కారమునకును సంస్కారమునకును, జాతికినిజాతికిని, సంఘమునకును సంఘమునకును సహకారసాహచర్యములు ప్రయోజనకరములుగాని ప్రతిఘటన సంరంభములు ప్రయోజనకరములు గావు. నెహ్రూనివేదిక రెండువిధములైన రాజ్యాంగవిధానములకును నన్యోన్య సంబంధమును గల్పించుచున్నది. నివేదికయందలి ఒకటి రెండు పేరాలు లీవిషయమును విశదము చేయుచున్నవి.

హిందూదేశము నావరించిన ప్రధానసమస్య-జాతిభేదములు, కులభేదములు,మతభేదములు మొదలగు సంతర్విభేదములు.అంతర్విభేదములు విదేశప్రభుత్వమును పోషిం

చుచుండుసకలవిధములను లెగియున్నవి. స్వప్రయోజనమునకై సర్వసంహారమును జేయగల మహానుభావులు సర్వకాల సర్వావస్థలందును పుట్టుచుందురు. ఇట్టిమహానుభావులు సర్వసంహార మాత్మనాశనమునకు మూల మగునని గ్రహింపజాలరు. అసురబలసంపన్నులైన మహానుభావులు ప్రపంచస్థితి యంతయునుతమవలననె జరుగుచున్నదని సంభ్రమించుచు, విశ్వకల్యాణమున కాధారభూతమైన ధర్మమును నతిక్రమించుచు, లోకమును దుఃఖముపాలు చేయుచుందురు.

శ్లో. ఆత్మసమ్భావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః,
యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దమ్భేనావిధిపూర్వకమ్.

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధంచ సంశ్రితాః,
మా మాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతో ఒభ్యసూయకాః.

లోకమునందు పారతంత్ర్యమస్వాభావికము, ధర్మవిరుద్ధము; స్వాతంత్ర్యము స్వాభావికము, ధర్మానుకూలము. పారతంత్ర్యజ్వాలలు జాతి మత కుల భేదములను పాటింపక అందరిను సమానముగాను దహింప జేయుచున్నవి. స్వయంవికాసమునకు ప్రతిబంధకమైన పారతంత్ర్య మాత్మవికాసమునకువలెనే దేశవికాసమునకును ప్రతిబంధక మగుచున్నది. తన కవసరములేని స్వాతంత్ర్యమును దేశమునకు కోరుట అసంభవము. విదేశప్రభుత్వమునకు స్వార్థపరులైన ఆత్మవంచకులు పోషణమును జేయుటకు దగియుందురు. దేశదాస్యముతో తన దాస్యమును, దేశస్వాతంత్ర్యముతో తన స్వాతంత్ర్యమును, నన్యోన్యాశ్రయములై యున్నవని, స్వార్థపరులు గ్రహింప జాలరు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు, ఉన్నత నిమ్న జాతి విభేదములు, పారతంత్ర్యమును పోషించుటకు వినియోగపడుచున్నవి. పారతంత్ర్య స్థితియందు స్వాతంత్ర్య స్థితియందు వలె నాత్మవికాసముగలుగక నాత్మవినాశము గలుగుచున్నది. విదేశీయప్రభుత్వము ప్రత్యేకలాభములను సమకూర్చినను దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్నది. దేశమునందు, సంఘములు లాభములు కలవుగాని సంఘములందు లాభములందు దేశములేదు. సంఘములను, జాతులను, మతములను విభజించి పరిపాలించుట బ్రిటిషు రాజ్యనీతి. ఈ విభేదములను సంరక్షించెడి రాజ్యాంగ సంస్కరణములు ప్రత్యేక ప్రయోజనములకు లాభదాయకములైనను, దేశమునకు, ధర్మమునకు లాభదాయకములుగావు. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు నిమ్నజాతులు, సిక్కులు, యూరపియనులు, మొదలగువారందరును సంకుచితములైన ప్రత్యేకలాభములను గోరుచు, విశాలమైన దేశ ప్రయోజనమును మరచిపోవుచుందురు. దేశప్రయోజనములను విశాలము చేయుట రాజ్యనీతిగాని సంకుచితముచేయుట రాజ్యనీతి గాదు. సంయుక్తభారత రాజ్యాంగములందు సకల సంఘముల సంయోగమును పోషించుటవలన రాజ్యాంగమునకు బలమును, ప్రత్యేక సంఘములను పోషించుట వలన రాజ్యాంగములకు దుర్బలమును గలుగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నంతరింపజేయుటకై శాసనసభలు, హిందూ మహమ్మదీయసంఘములు, భారత జాతీయమహాసభ, యామోదించిన నిర్ణయములనే నెహ్రూ నివేదికయును నామోదించినది.

౧. సింధురాష్ట్రనిర్మాణము, ౨. పశ్చిమోత్తరసరిహద్దురాష్ట్రము, బెలూచిస్థానము నితరరాష్ట్రములతోపాటు రాజ్యాంగములను బడయవలయును, 3. పంజాబునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యను బట్టి యుండవలయును, ౪. భారతశాసనసభయందు సభ్యులసంఖ్యలో మూడవవంతు తగ్గకుండా మహమ్మదీయప్రతినిధులసంఖ్య యుండవలయును.

ఈ నిర్ణయములవలన హిందువులు, మహమ్మదీయులు సాంఘికనియోజకవర్గవిధానమును విడచి సామాన్యనియోజకవర్గవిధానము నవలంబించుట కంగీకరించిరి. నెహ్రూసంఘ మీనిర్ణయముల యాధారమున నివేదికయందు సంయుక్తనియోజకవర్గమును సిఫార్సు చేసినది. లక్ష్మణపురమునందు కూడిన అఖిల పక్షసమావేశ మీ ఏర్పాటులనే యామోదించినది. సింధురాష్ట్రనిర్మాణవిష

యమునను, సామ్రాజ్యసభయందు ప్రాతినిధ్యనిర్ణయ విష
యమునను హిందువులకు మహమ్మదీయులకు భేదాభి
ప్రాయము లేర్పడి మహమ్మదీయనాయకులు ప్రతికూల
వాతావరణమును గలుగ జేయుటకు బూనుకొనిరి. సుప్ర
సిద్ధమహమ్మదీయనాయకులైన షౌకతాలీ మహమ్మదాలీ
గార్లు నెహ్రూనివేదికనుప్రతిఘటించుచు హిందూమహమ్మ
దీయ సంయోగమును శిథిలము జేయుట విషాదకరముగ
నున్నది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును, ప్రత్యేక
సాంఘిక లక్ష్యములను విడచి భారతదేశలక్ష్యమును
గ్రహింపనంతవరకు దేశస్వాతంత్ర్యము దుర్లభమును,
పారతంత్ర్యము స్థిరమును నగుచున్నది. దేశారిష్టములకు
మూలమైన ఈక్లిష్టసమస్యనునిర్ణయించుటకు నాయకులు
ప్రజలకు మార్గదర్శకు లగుట వివేకము. పారతంత్ర్యము
నందు దేశము కృశించి క్షీణించుచున్నపుడు ప్రత్యేక
లాభము ల మహమ్మదీయులనుగాని, హిందువులనుగాని
రక్షింపజాలవు. దేశసౌభాగ్య దౌర్భాగ్యములు ప్రత్యేక
సంఘముల సౌభాగ్యదౌర్భాగ్యములకు మూలకారణము
లుగ నున్నవి. ఆసందర్భములను గ్రహించిన హిందూ
మహమ్మదీయనాయకులు రెండు సంఘములకును లాభ
మునకు బదులు త్యాగమును బోధించి స్వసంఘక్షేమ
మును, దేశక్షేమమును రక్షించుట ధర్మము. డాక్టరు
అన్సారి, ఆలిఇమాము, అబ్దులుకలముఅజాదు, మహము
దాబాదురాజాగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ
కులు పూనిన దూరదృష్టి సంస్తవనీయముగనున్నది
పండితమోతీలాలు నెహ్రూగారు సాంఘికవిభేదముల
నంతరింపజేయుటకు బూనిన సంకల్పమును భగవంతుడు
ఫలము చేయుగాత !

నెహ్రూనివేదిక నిరంకుశవర్గమునకు సమాధాన
ము; అన్నిపక్షములవారును కలిసిచెప్పిన సమాధానము;
దేశక్షేమమునకై పాటుపడెడి మహానుభావుల సమాధా
నము. సైమనుకమిషను నిర్ణయములు విదేశీయుల నిర్ణయ
ములు; స్వప్రయోజనపరాయణుల ప్రార్థనలు. ఈ రెండు
నిర్ణయములందును ఏ నిర్ణయము యుక్తమొ, సహజమొ,
ప్రజాసమ్మతమొ, బాధ్యతాయుత పరిపాలన యోగ్యమొ
కాలము నిర్ణయింపగలదు. భారతీయులందరునుస్వార్థారాధ
నలక్ష్యమును కొంతకాలమైనను మఱచి మాతృదేశారా
ధనలక్ష్యమును బూనుట స్వార్థమునకును, పరార్థమున
కును ధర్మసాధనము.

ప్రజలను, ప్రభుత్వమును కలవరపరచుచున్న
ప్రధానవిషయము రాజ్యాంగసంస్కరణము. మాంటు
ఫర్డుసంస్కరణము లారంభమై పదేండ్లు గావచ్చినవి.
నియమానుసారముగ రాజ్యాంగముల పునర్విమర్శన
మును ముందుకో వెనుకకో నడుపవలసిన యవసరమును
ప్రభుత్వమున కేర్పడినది. నిరంకుశాధికార శిబిరమునందు
నిరర్థకమైన ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానముసైతము బ్రిటీషు
నిరంకుశత్వమును నిర్మూలము చేయుచున్నదను భయము
గలిగినది. పారతంత్ర్యపాశములను సుస్థిరము జేయుటకు
సైమను తెల్లకమిషనును, బ్రిటిషురాజ్యాంగ ప్రవీణులు
నియమించిరి. బర్కెనుహెడుప్రభువు మొదలగు రాజ్య
తంత్రజ్ఞులు పన్నిన తంత్రములు విఫలములైనవి. అన్ని
పక్షముల నాయకులును తెల్లకమిషనుబహిష్కరణమును
నిశ్చయించిరి. ఆంగ్లరాజనీతిజ్ఞులు తలచినట్లు వారిభేదోపా
యములవలన బహిష్కరణోద్యమము శిథిలముగాక
బలపడినది. బహిష్కరణోద్యమ ప్రాబల్యము ఇర్విను
ప్రభువు, సైమనువర్గము, నిరంకుశాధికారవర్గము మొద
లగువా రందరును అంగీకరించుచున్నారు. అధికారులు
సైమనుకమిషను ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకు పన్నిన
చతుర్విధోపాయములును నిరర్థకములైనవి. ప్రజానాయకు
లను లాలనజేసిరి, దండించిరి, దురాశలను గల్పించి చీల
దీసిరి. ఈయుపాయములన్నియును నిరుపయోగములైనవి.
భారతీయులు యోజింపవలసిన విషయము విదేశీయ కమి
షను నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానము ప్రయోజనకర
మొ, స్వదేశీయనాయకులు నిర్ణయించిన రాజ్యాంగ విధా
నము ప్రయోజనకరమో, అయియున్నది. స్వయంనిర్ణయ
సూత్రమునకును, ఆత్మగౌరవమునకును, దేశావసరము
లకును ప్రతికూలమైన సైమనుకమిషను నిర్ణయములను

నిరాకరించుటయును, అనుకూలమైన నెహ్రూనివేదిక నామోదించుటయును స్వార్థమునకును, పరమార్థమునకును సాధనముగ నున్నది. కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారతజాతీయ మహాసభ సైమనుకమిషను బహిష్కరణమును, నెహ్రూ నివేదికాస్వీకారమును ఆమోదించి ప్రజాసంకల్పమును లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది.

కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారత జాతీయ మహాసభ భారతస్వరాజ్య సంరంభమునందు సకల విధములను గణనీయముగ నున్నది. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారిని రెండవసారి యధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనుట వారియందు ప్రజలకు గల విశ్వాసమును విశదముచేయుచున్నది. కలకత్తా ప్రజలు, నాయకులు నెహ్రూగారి కొసంగిన యపూర్వమైన స్వాగతము ప్రజాహృదయమున ప్రజ్వలించుచున్న స్వాతంత్ర్యాగ్నిని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ముప్పదియారుగుఱ్ఱములు గట్టిన రథము, ప్రజల జయఘోషలు, స్వాగతతోరణములు, స్వచ్ఛందసైనిక దళములు, అశ్వభట మహోత్సవములు ప్రజల స్వరాజ్యానురాగమునకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనములు. మహత్తరమైన కాంగ్రెసుమండపము, వివిధములైన సభలు, ప్రతినిధుల యుత్సాహము సర్వతోముఖమైన ప్రజాప్రబోధమును విశదము చేసినవి. పండిత మోతీలాలుగారి యధ్యక్షోపన్యాసము ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వరాజ్యాభిలాషను ప్రతిధ్వనించినది.

కలకత్తా కాంగ్రెసు

నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు, మన మెచట నున్నాము? మన గమ్యస్థాన మేది? మన గమ్యస్థానము నెటులు చేరగలుగుదుము? అనెడి ప్రధానప్రశ్నలకు వారి స్వానుభవమునుబట్టి సమాధానములను నిర్ణయించిరి. వివిధరాజ్యాంగరంగములందును భారతీయుల పారతంత్ర్యస్థితి నిత్యానుభవమునందున్న విషయము. దేశరక్షణమున కవసరమైన సైన్యవ్యవహారములు, పోషణమున కవసరములైన వాణిజ్యార్థిక వ్యవహారములు, స్వాతంత్ర్యమునకు సాధనములైన న్యాయాంగ వ్యవహారములు విదేశీయుల హస్తములందున్నవి. దేశారిష్టములకు మూలములైన పారతంత్ర్య పాశబంధముల నుండియును విముక్తులమగుటకు స్వాతంత్ర్యస్థాపన మత్యంతావసరముగ నున్నది. స్వాతంత్ర్యపరిపాలనమునకు నామకరణమేమి చేసినను బాధ్యతాయుత పరిపాలనము ప్రాణముగ నున్నది. ఆలక్షణస్వరూప స్వభావములను నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు విమర్శించి నెహ్రూనివేదిక నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానమునె సమర్థించిరి. బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును అధినివేశముల రాజ్యాంగములందు గలదు. ఆవిధానమునైనను వెంటనే స్థాపించుట యవసరమని నెహ్రూగారితరనాయకులవలె నభిప్రాయపడుచున్నారు. అధినివేశ రాజ్యాంగవిధానమునకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకును భేదము గలదని నెహ్రూగారి నివేదికయును నంగీకరించుచున్నది. శ్రీయుత బులుసు సాంబమూర్తిగారు, శ్రీనివాసయ్యంగారు, జవాహరిలాలునెహ్రూ, సుభాసుచంద్రబోసుగార్లు మొదలగువారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గోరుచుండుట విఖ్యాతమైన విషయము. నెహ్రూగారు వారి నివేదికయందువలెనే వారి యుపన్యాసమునను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గమ్యస్థానముగ నంగీకరించుచున్నారు. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాదర్శమును బోధించుటకును స్వతంత్రపక్షమున కవకాశములను నెహ్రూనివేదిక యంగీకరించుచున్నది. కాంగ్రెసు సమావేశమునకు పూర్వము గూడిన కన్వెన్షను సమావేశమును కొన్ని సవరణలతో దీని నంగీకరించినది. కన్వెన్షను నెహ్రూనివేదిక యందలి ప్రధానాంశములనంగీకరించినది. మహమ్మదాలిగారును, జిన్నాగారును కన్వెన్షనుసభయందు జూపిన తిరస్కార స్వభావమును, షౌకతాలిగారు కన్వెన్షనుపట్లను జూపిన నిరాదరణ స్వభావమును ఆలిసోదరుల నావహించిన గాఢమైన సాంఘికాభిమానమును విశదము చేయుచున్నవి. ఇట్టి విషాదస్థితియందు సర్ ఆలిఇమామూ, ఆలము, అబులుకలాము ఆజాదు, అన్సారిగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ

ఆనందాశ్రమ గ్రంథ రత్నమాల

ప్రచురములు

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము పద్యకావ్యము—
క్యాలికోబైండు గిల్టుపేరు గలది.

7 సంపుటముల ప్రతి రూ 14-0-0.
8 సంపుటముల ప్రతి రూ 13-0-0.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతము పద్యకావ్యము—
క్యాలికోబైండు గిల్టుపేరు గలది.

సంపూర్ణప్రతి (ఒకటేబైండు) 5-8-0.
2 సంపుటముల ప్రతి (షెలు) 7-8-0.
3 సంపుటముల ప్రతి (డిటో) 8-4-0.

భాస్కరరామాయణం—అత్యుత్తమ ప్రతి క్యాలికోడుబైండు గిల్టుపేరుగలది రూ 4-0-0.

శ్రీ కృష్ణకర్ణామృతము—ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్య విశేషార్థముల తోను, ఆంధ్రపద్యములతోను క్యాలికోబైండు గిల్టుపేరు గలది రూ 1-8-0.

భర్తృహరి సుభాషితము—ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యములతోడను, ఏనుగు లక్ష్మణకవి, ఏలకూచి బాలసరస్వతి, పుష్పగిరి తిమ్మ నల, ఆంధ్ర పద్యములతోను కాలికో బైండు గిల్టు పేరుగలది 2 0 0.

ముకుందమాలా—సటీకా తాత్పర్యము, 40 శ్లోకములు గల్గిన యీదేశమునందలి ప్రతులందు లేని క్రొత్తశ్లోకములు 6 అధిక ముగ చేర్చి ముద్రించియున్నారము. 0 4 0

శ్రీరామకర్ణామృతము—ఆనందచంద్రిక అను తాత్పర్యముతో. కాలికోబైండు గిల్టు పేరుగలది. 1 8 0

సమస్త సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములు మావద్ద దొరకును.
పూర్తి క్యాటలాగు కోరువారు:—

ఎ. కణ్ణన్‌శెట్టి అండు కంపెనీ,

286 చైనాబజారు రోడ్, మద్రాసు.

అని వ్రాయవలెను.

కృష్ణా అండ్ కో,

ఇంగ్లీషు స్వదేశీజవుళివర్తకులు

243-244 చైనాబజారు రోడ్డు మద్రాసు.

ఇంగ్లీషు స్వదేశీజవుళి వ్యాపారమును మేము చాల కాలమునుండి కొనసాగించుచున్నాము. మాకాదారులంద రును సంపూర్ణముగా సంతృప్తిని కెందియున్నారు. మాకా తాదారులకు తృప్తినికలిగించుటయే మాముఖ్యోద్దేశము ఒకసారి మాతో బేరముచేసినవారు పదేపదే మావద్ద బేరముచేయుటయే మానమ్మకమునకు ప్రబలనిదర్శనము. ఇదివరలో మాతో లావాదేవి చేయనివారు ఒకసారి చేయ ప్రార్థితులు.

నూతనరకముల సర్జీలు, ట్వీడులు, అల్పాకాలు ప్లానలులు, టస్సురులు, కాలికట్ జర్మనుచెక్కులు, చీరలు వగైరా గలవు.

దీర్ఘరోగ వైద్యశాల

నెం. 40 వేటపాలెం

మాది మందులమ్మకొని జీవించు మోసపువైద్యం కాదు. చిక్కు మొండివ్యాధులను క్రొత్తచికిత్సలచే స్టాంపుమీద గ్యారంటి ఇచ్చి మరి కుదిర్చెదము. వ్యాధులు మద్రాసులో కుదరంతమాత్రమున అశలు వదలవద్దు. ఇప్పటికి తీసుకరండు. మాది కంట్రాక్టు పద్ధతిమీద కట్నం మందుఖర్చులుకూడ కోరము. ఇప్పట మేము దీర్ఘవ్యాధులం కుదుర్చుటకేదరి రుజావుచేసినవారికి రు. 116 లు ఇనాం. పూర్తివివర ములకు వ్రాయుము. వ్యాధిని తెలుపుడు.

6 దీర్ఘరోగులవ్యాధి వివరములును అడ్రసులును తెలిపినవారికి తేలుమందు ఇనాం.

మీకు ఇది జౌసరం

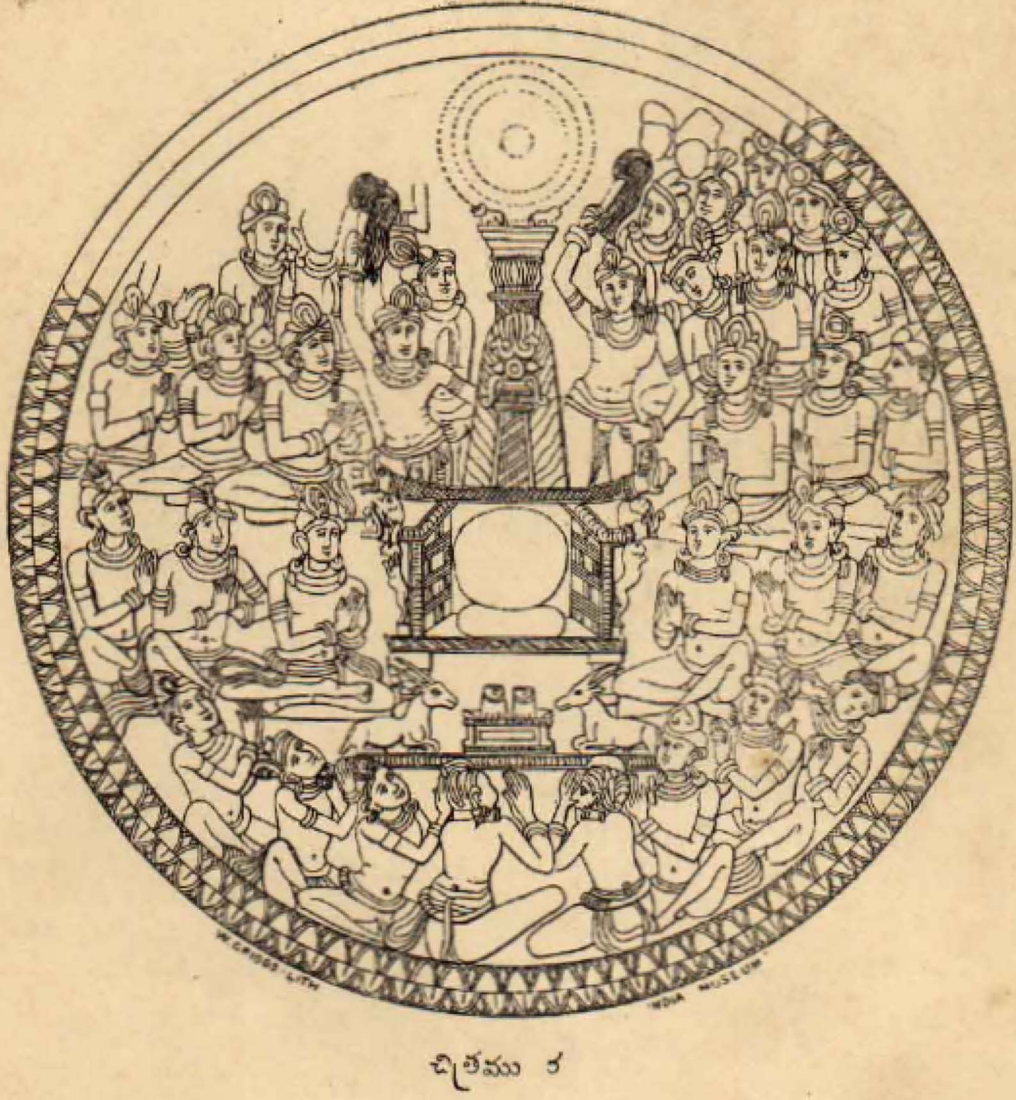
కో ఆయిల్ పెంట్రుకలను శాశ్వతముగ మొలపించుచేయును. వెల రు. 2 0 0.

నెం. 11 ధన్వంత్రాలయం,

నాయునిపల్లి, చీరాలవద్ద.

చిత్రము 3

చిత్రము ౨

కులు చూపినభక్తిశ్రద్ధావివేకములు ప్రశంసనీయముగ నున్నవి.

కన్వెన్షను సమావేశ మామోదించిన ప్రస్తావనలను భారతజాతీయ మహాసభ యామోదించి భారత జాతీయసంకల్పము లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది. విషయనిర్ధారణసభయందు భిన్నపక్షములును యోచించి యంగీకరించిన తీర్మానమును సుభాసుచంద్ర బోసుగారు మహాసభయందు ప్రతిఘటించుట దేశాభ్యుదయమున కవసరమైన క్రమశిక్షణమునకు భంగమును గలుగజేయు చున్నది. గాంధిమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగమునందు తిరిగి ప్రవేశించుటవలనను కలకత్తా కాంగ్రెసునకును, రాజ్యాంగపరిస్థితులకును మహాబలమును గలుగజేసిన విధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేసినవి. కలకత్తాకాంగ్రెసునందు గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము నధికసంఖ్యాకు లామోదించి నెహ్రూ నివేదికయందును, కాంగ్రెసునందును, గాంధిమహాత్మునియందును భారతీయులకుగల విశ్వాసమును విశదము చేసిరి.

"నెహ్రూనివేదికలోని వివిధమతములు పరస్పరసంబంధముగలిగి యున్నవి గనుక పైతీర్మానములలోని యొడంబడికలన్నియు, నెహ్రూ నివేదిక ఆమోదింపబడినయెడల సంపూర్ణముగా నామోదింపబడవలెనను ఊహమీద నాధారపడియున్నవని ఈ సభవారు ప్రకటించుచున్నారు. మరియు నెహ్రూనివేదికను సంపూర్ణముగా నామోదించెదముగాని, దానిలో నేదోఒక భాగమును మాత్రమే ఆమోదించమని ఈ అఖిలపక్ష మహాసభలో హాజరయిన అన్నిపక్షములవారము ఒప్పుకొనుచున్నాము.

అన్నిపక్షములవారును సమ్మతించినయెడల యీరాజ్యాంగవిధానమునం దేమార్పులైనను చేయవచ్చును."

"నెహ్రూనివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారతదేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘికసమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నెహ్రూ సంఘము నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, నెహ్రూనివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్య పార్టీలన్నియు నంగీకరించగలిగిన గరిష్ఠసామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభివృద్ధిని సూచించు చున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 19్9 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినచో, ఈమహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగ విధానమును స్థాపింపగలరు. ఆతారీఖు లోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు ఆమోదించనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్‌వారు దౌర్జన్యరహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయింపగల పద్ధతుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమునుగాని, మరియే సాత్త్విక పద్ధతిని గాని అవలంబింప వలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్ పేర సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రచారమును సాగించుట కేయభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు."

"స్వదేశ సంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుత పరిపాలన నేర్పరుప వలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీకరింపబడెను".

నెహ్రూనివేదికను 1929 సంవత్సరముడిశంబరు లోపుగా బ్రిటీషుపార్లమెంటు ఆమోదించిన పక్షమున నాయకులీరాజ్యాంగవిధానమును పరిపాలించుటకు బూనుకొనియెదరు; వారు దీనిని నిరాకరించినపక్షమున శాసనోల్లంఘనప్రస్థానము నుచితరీతిని నిర్ణయించి యవలంబించెదరు. ఆనిర్ణయములు దౌర్జన్యరహితములైన శాసన తిరస్కారరూపమును దాల్పగలవు. సత్యాగ్రహ వ్రతపరాయణుడు గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసు ప్రస్థానమును జేయుట కంగీకరించి భారతీయులకు ధైర్యమును, నిరంకుశవర్గమునకు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. భారతీయులు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును బడయుటకు ధర్మబలము నారాధించుట యవసరమని భారతీయ సంస్కారము బోధించుచున్నది. ఆదివ్యబోధనె గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహరూపమున పునఃప్రతిపాదనమును జేయుచున్న విధమును ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపగలరు.

వర్తమాన కాలమునందు ప్రపంచ మంతయును ధనార్జనమునకును, నధికారపదవులకును జేయుచున్న మహాప్రయత్నము లాత్మబలరహితములై సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. ఆత్మబలమును సాధించుటకై ప్రపంచమునందు నవధర్మానుష్ఠాన మవసర మగుచున్నది. నవధర్మారాధనము

ఆత్మబలము

రాజ్యాంగములందె కాక సకలాంగములందును నారాధ్యముగ నున్నది. సవధర్మారాధనమును భౌతిక విభవముతో గాక ఆత్మవిభవముతో జేయవలసి యున్నది. అహింస, సత్యము, దయ, త్యాగము మొదలగు సాత్విక గుణములు ఆత్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. సత్వగుణములు సత్యాగ్రహమున కంగములు. సత్యాగ్రహాంగములద్వారా గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు బూనుకొనిన విధమును కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధానము విశదము చేయుచున్నది.

స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధాన మాత్మబలమును సమకూర్చుట కేర్పడినది. ఆత్మయోగమునకు ప్రతికూలములైన మద్యపానము, అంటరానితనము, విదేశవస్త్రధారణము మొదలగు పరధర్మములు నిరాధారము లగునపు డాత్మయోగము సాక్షాత్కారమై విజయము గలుగుచున్నది. స్వరాజ్యప్రస్థానము విజయము గాంచుట కపారమైన స్వరాజ్యసైన్యము సిద్ధము గావలసియున్నది. కాంగ్రెసుసంఘములు దేశమునందంతటను వెలయవలయును. గ్రామసంఘములు, ఫిర్కాసంఘములు, తాలూకా సంఘములు, మండల సంఘములు, దేశమునం దంతటను వెలయవలయును. ఖద్దరుధారులయిన స్వరాజ్యసభ్యులు సర్వత్ర ప్రత్యక్షము గావలయును.

విశ్వమునందు జీవజాలములు తమతమ సంకల్పములను, కామ్యములను సఫలము చేసుకొనుటకు విశ్వమంతయును పరమసాధనముగ నున్నది. సంకల్పసిద్ధికి సర్వత్ర సిద్ధముగ నున్నను విశ్వము ప్రత్యక్షమై కామ్యములను ప్రసాదించుట కనన్యమైన శక్తి సాధనంబుగ నున్నది. విశ్వము నెవ రేవిధమున నారాధింతురో వారల కావిధమైన ఫలము లభించుచున్నది. సాధకుల సంకల్పసామర్థ్యము ఫలసిద్ధికి మూలముగాని అనంతమైనవిశ్వము మూలము గాదు. సాధకులసాధనకు దగినఫలము గలుగునుగాని సాధకుల కోరికనుబట్టి ఫలము గలుగజాలదు. చిన్ననోములను నోచుచు పెద్దఫలములను గోరుట నిరర్థకము. సాధకులు సాధనల కనురూపమైన యధికారు లగుచున్నారు. సామాన్యసాధనలకు సామాన్యఫలము, మహా సాధనలకు మహాఫలము సమకూర్చుట ప్రకృతిధర్మము. ప్రహ్లాద హిరణ్యకశిపులకు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులకు, బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు, శిష్టదుష్టులకు, పండిత పామరులకు వారి వారి సాధనసంపత్తి కనురూపమైనఫలము గలుగుచున్నది. భారతీయుల స్వరాజ్యసంకల్పమునకును వారిసాధనల కనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. కాంగ్రెసు, స్వరాజ్య సంపాదనమునకు నిర్ణయించిన సాధనములు సర్వ సామాన్యములుగ గనుపడినను ప్రాజ్ఞుల కీసాధనముల మహాత్వము గోచరము గాగలదు. భారతస్వరాజ్య సంపాదనమునకును, సిద్ధికిని ఖద్దరు మహాసాధనమని ఖద్దరుమహాత్త్వము విశదము చేయుచున్నది. స్వదేశవస్త్రసేవ, విదేశవస్త్ర బహిష్కరణమును, దహనమును ఆత్మశుద్ధికిని, ఆత్మావలంబనమునకును సహజసాధనములుగ నున్నవి.

ఆత్మబలములేని సంకల్పము సిద్ధికి మూలసాధనముగాకున్నది. దేహబలమున కాత్మబలమె బీజముగా నున్నది. దేహబలమునకు మూలమైన ఆత్మబలవికాసము సంకల్పములు సఫలమగుటకు సాధనముగ నున్నది. ఆత్మవికాసములేని సంకల్ప మొకవేళను సఫలమైనను శుభప్రదము గాజాలదు. భారతజాతీయసంకల్పము పరిశుద్ధ మగుటకును, జయప్రద మగుటకును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్యవిధాన మనుష్ఠానయోగ్యముగ నున్నది. మద్యపానము కోట్లప్రజలను దుర్బలులను, పశుప్రాయులను జేయుచున్నది. అస్పృశ్యత కోట్లప్రజలను భారతసంఘబాహ్యులను జేయుచున్నది. విదేశవస్త్రధారణము భారతజాతియాత్మ నావరించి ఆత్మశక్తిని స్తంభనము చేయుచున్నది. భారతజాతీయాత్మ కాత్మస్వరూపము సాక్షాత్కారమగుటకు త్రికరణశుద్ధియైన స్వధర్మనిర్వహణము శరణ్యముగ నున్న విధమును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశములు స్ఫురింపజేయుచున్నవి. మహాత్ముని పవిత్రజీవితము సకల జనులకును ననుష్ఠానయోగ్యముగ నున్నది.

స్వధర్మ నిర్వహణమునకు బాహ్యాభ్యంతరలక్ష్యమైన ఖద్దరు రాజకీయార్థిక నైతికధర్మములను సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ చేయుచున్నది. ఖద్దరు స్వరా

జ్యమును, సంపదలను, సోదరత్వమును సమకూర్చుటకు సాధనంబుగ నున్న విధమును గతకాలానుభవము విస్పష్టము చేయుచున్నది. దేశక్షేమపరాయణు లందరును నీయుద్యమపోషణమునకు జేసిన త్యాగమె ఆత్మశక్తికి ప్రమాణముగ నున్నది.

భారతజాతీయసంకల్పమును ఫలప్రదము చేయుటకు జాతీయహృదయమును స్తంభింపజేయుచున్న శాసనసభలు నిరర్థకములు. రాష్ట్రీయశాసనసభలు సభ్యులను, ముఖ్యముగా, మంత్రులను, స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. అధికారాశాపిశాచము సభ్యులను స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నది. ముత్తియ్య మొదలియారుగారు, సేతురత్నయ్యరుగారు మంత్రిపదవుల కాశపడి ప్రతిజ్ఞాభంగమును జేయుటయు, స్వధర్మపరిత్యాగమును జేయుటయు ప్రబలమైన నిదర్శనములుగ నున్నవి. ప్రబలమైన స్వరాజ్యపక్షము సైతము శాసనసభలయందు స్వధర్మనిర్వాహణమును జేయుట దుస్తరమైనది. శాసనసభల నిర్మాణమే ప్రభుత్వపక్షమునకు మహాశక్తిని గలుగజేయుట కనుకూలముగ నున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రతిపాదించిన ప్రతిష్టంభనము దుస్తరమైనది. సహకారమో, సహకారనిరాకరణమో సాధ్యముగాని మధ్యమార్గము సాధ్యముగాదని స్పష్టమైనది. శాసనసభలయందు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు వాగ్వివాదములతో పరిసమాప్తిని బొందుచున్నవి. కార్యాచరణము దుస్తరముగ నున్నది.

శాసనసభలు

ప్రతిభావంతుడైన విఠల్‌భాయిపటేలుగారి ధర్మనిర్ణయములు నిరర్థకము లగుచున్నవి. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు శాసనసభ నిరాకరించిన ఉప్పుపన్నును ఒకక్షణములో ఇర్విన్‌ప్రభువు పునరుద్ధారణ జేసెను. సభాధ్యక్షుడు పటేలుగారు దేశక్షేమ శాసనమువిషయమై చేసిననిర్ణయమును రాజప్రతినిధి ఒక క్షణములో భగ్నముచేసెను. ప్రతిభావంతు లగు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు శాసనసభలయందు వ్యర్థము లగుచున్నవి. శాసనసభలు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారమును గాపాడుటకు వినియోగపడునటులు స్వరాజ్యసంపాదనకును, భారతజాతీయవికాసమునకును వినియోగపడవని రాజ్యాంగసంస్కరణముల యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యసంపాదనము ప్రజాశక్తివలన సాధ్యము గాగలదు గాని శాసనసభలవలన సాధ్యము గాజాలదు. ప్రజాశక్తిని వికసింపజేయుటకు విదేశవస్త్రబహిష్కారము, స్వదేశవస్త్రస్వీకారము పరమసాధనములుగా నున్నవి. ఈసాధనలు కొందరకుమాత్రమే కాక, సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ నున్నవి.

కలకత్తా కాంగ్రెసు 1928 సంవత్సరాంతమునందు ప్రచండమైన కార్యవిధానమును బూనుటకు నిర్ణయించినది. ఆనిర్ణయములు సఫలములగుటకు దేశమునందంతటను కాంగ్రెసుసంఘములు బయలుదేరవలయును. ఆసంఘములందు వేలకొలది ఖద్దరువస్త్రధారులగు సభ్యులు చేరవలయును. ఈవిధముగా ప్రజాశక్తి విజృంభించునపుడు స్వరాజ్యము సహజముగా సంప్రాప్తము గాగలదు. ప్రజానాయకులు వారి శక్తినంతయును నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వినియోగింపవలసిన యవసరమును శాసనసభల వ్యవహారములు, సైమనుకమిషను-నిర్మాణవ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. నాయకులు వారి దుర్భరమైన యనుభవానంతరముననైనను జ్ఞానము గలిగి ప్రవర్తించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాక!

ఆంధ్రోద్యమాదర్శములు కాలక్రమమున సఫలము లగుచున్నను, ఆంధ్ర దేశస్థితి పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు తెలిపినట్లు బహునాయకత్వము కార్యసిద్ధికి ప్రతిబంధకముగా నున్నది. బహునాయకత్వ మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును నిరర్థకము చేసినది. నాయకుల స్వస్థలాభిమానము, స్వాభిమానము విశ్వవిద్యాలయాదర్శములను భగ్నము చేసినవి. అనంతపురము, రాజమహేంద్రవరము, బెజవాడ, విశాఖపట్టణము స్వస్థలప్రయోజనముల నర్థించి విశ్వవిద్యాలయప్రయోజనములను సంకుచితము చేసినవి. రాయలసీమ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారమునుండి విడిపోవుటయును,

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాధికారమునందు జేరుటయును విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమునకు దూరస్థమైన వాల్తేరునందు నశిక్షణవిశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించుటయును విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనమును సంకుచితము జేయుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నీదఃర వస్థనుండి తొలగించి సకలాంధ్రప్రయోజనములను సార్థకము జేయుటకు విశ్వవిద్యాలయాధికారులు, నాయకులు, ప్రజలు పాటుపడుట పరమధర్మముగ నున్నది. ఆంధ్రత్వమునకు ప్రతికూలమైన విశ్వవిద్యాలయము స్వధర్మమునే మూలచ్ఛేదము చేయుచున్నది.

ఆంధ్రోద్యమమునకు ప్రాణమైన ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును వెనుకపెట్టుటయును ఆంధ్రుల నావహించిన దుర్దశకు నిదర్శనముగ నున్నది. నైహూనివేదిక భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర నిర్మాణమును, ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును ప్రతిపాదించుచున్నది. మద్రాసుశాసనసభ ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము నామోదించినది. మదరాసు ప్రభుత్వనివేదికయును, మద్రాసు శాసనసభోపసంఘనివేదికయును ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ విషయమును నిర్లక్ష్యముచేయుట ఆంధ్రుల దురదృష్టమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. ఉపసంఘమున కధ్యక్షతను వహించిన ఆంధ్రప్రముఖులు సర్ పరశురామపాత్రోగారివిషయమున పట్లను చూపిన నిరాదరణభావము వారిద్వంద్వప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నది. మద్రాసు రాష్ట్రమునందు సకలవ్యవహారములందును నాంధ్రవ్యవహారముల కాదరణము లేనివిధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. విద్యావ్యవస్థలందును, జలాధారములందును, స్థానికసంస్థలందును ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి దగినయవకాశములు వారికి లభింపకున్నవి. అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము, మెట్టూరు జలాశయనిర్మాణము, కావేరివంతెనలు మొదలగు కార్యములకు మద్రాసురాష్ట్రమునందు గల ప్రతిపత్తి ఆంధ్రదేశవ్యవహారనిర్మాణములకు లభింపకున్నది. ప్రభుత్వమునకును, ప్రజలకును లాభకరమైన నిర్మాణములు ప్రభుత్వాదరణములేక కృశించుచున్నవి. ఆంధ్రదేశప్రతిపత్తికి దగిన యవకాశములు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము మూలముననే గలుగగలవు. నాయకులును, ప్రజలును పరస్పరభేదములను విడనాడి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకై యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి కృతార్థులగుట వివేకము. విశాలమైన భరతఖండమునందు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును, సాంఘాతికరాజ్యాంగవిధానమును సాధ్యమగుటకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగములు శరణ్యములు.

శ్రీ ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి యకాలమరణ మాంధ్రలోకమును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచినది. గోపాలకృష్ణయ్యగారి సర్వతోముఖమైన ప్రజ్ఞ ఆంధ్రహృదయము నాకర్షించి ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగజేసినది. శ్రీపానుగల్లురాజాగారి యకాలమరణము మద్రాసు రాష్ట్రమున కపారమైన నష్టమును గలుగజేసినది. రామారాయణంగారు బ్రాహ్మణ ప్రతిఘటనమునకు పూనుకొనినను వారిసాహసధైర్యములు, పరిజ్ఞానము, ఆంధ్రత్వాభిమానము ప్రశంసనీయములై ప్రజాగౌరవమునకు పాత్రములైనవి. ఇతరనాయకులును వారిమార్గము నవలంబించుచు నాంధ్రరాష్ట్రమును, సాధించుటకు పాటుపడి కర్తవ్యమును నిర్వహింతురు గాత!

గాంధిమహాత్ముడు వారిసంచారములందు చేసిన హితోపదేశములను ఆంధ్రప్రముఖులును ప్రజలును, మననము చేసి, కార్యపరతంత్రులై కామితార్థమును బడయుట వివేకము. బుద్ధిబలమునందును, ఉత్సాహమునందును, ఔదార్యమునందును, సంభావనాశక్తియందును ఆంధ్రులకుగల ప్రతిభను గాంధిమహాత్ముడు విజయవాడ, బందరుమహాసభలయందు ప్రశంసించి, వారి కర్తవ్యమును సువ్యక్తముచేసెను. ఆంధ్రులకు సంయోగసామర్థ్యము లేకపోవుటయే వారి దైన్యస్థితికి కారణమని మహాత్ముడు చేసిన యుపదేశము నాంధ్రులు గ్రహించి ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు పాటుపడుచు మాతృదేశాశీర్వాదములను బడయుదురు గాక!

సర్వతోముఖమైన యాంధ్రాభ్యుదయమునకు సకలరంగములందును ఆంధ్రవికాసము గలుగవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము

గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించుచున్న స్వాగతములు, కానుకలు, సన్మానములు వారియుత్సాహమును, ఔదార్యమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. వివిధపక్షములవారును, వివిధసంఘములవారును భేదాభిప్రాయములను విడిచి గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించిన స్వాగతములు భావిభాగ్యోదయమునకు శుభసూచనలుగ నున్నవి. గాంధిమహాత్ముని స్వాగతసందర్భములందువలెనే ఇతర సందర్భములందును దేశక్షేమమునకై ఆంధ్రప్రజానాయకులు భేదభావములను విసర్జించి మాతృదేశారాధనము జేయుటకు పాటుపడుదురుగాక! వర్తమానవిషాదస్థితియందు ప్రజలసంయోగసాహచర్యముల యవసరము సర్వత్ర తెలిసిన విషయము. స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సాధనభూతములైన సకలాంగములందును యథాశక్తిని ఆంధ్రప్రజానాయకులు పాటుపడి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయుదురు గాక!

భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రమహాజనులసహాయపోషణమువలనను శుక్లసంవత్సరాదిసంచికను ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పింపగలిగినందులకు వందనముల నర్పించుచున్నాము. సాధారణనామ సంవత్సరమునందు మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక బొంబయినగరమునందు ప్రకటింపబడినది. శుక్లసంవత్సరమునం దిరువదవ సంవత్సరాదిసంచిక చెన్నపురియందు ప్రకటింపబడినది. గతించిన ఇరువదేండ్లయందును ఆంధ్రదేశమునందును, భరతవర్షమునందును, ప్రపంచమునందును పర్యాప్తమైన మహాపరివర్తనమును సంవత్సరాదిసంచికలు విశదము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందును, సాంఘికవ్యవస్థలందును, సారస్వతమునందును, నైతికధర్మ సిద్ధాంతములందును, ఆర్థికపరిస్థితులందును వర్ధిల్లుచున్న పరివర్తనమును ప్రపంచపరిస్థితులు సహస్రముఖముల వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామము సమకూర్చిన మహాసంక్షోభము పునర్నిర్మాణమును గోరుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. శుక్లసంవత్సరాది సంచికయందలి వ్యాసములు, చిత్రపటములు, ఛాయాపటములు, పద్యములు, పాటలు, ప్రపంచావృతమైన భావపరివర్తనమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

సంవత్సరాదిసంచికయందలి వ్యాసములు రాజకీయము, సారస్వతము, కథలు, చరిత్ర, చిత్రకళ, సాంఘికము, వైద్యము, జ్యోతిషము, వేదాంతము, సంగీతము, ప్రకీర్ణకము, రసతరంగములు మొదలగు శీర్షికలందు విభజింపబడి ప్రచురింపబడినవి. ఆయాశీర్షికలలోని వ్యాసములు దేశావృతమైన ప్రబోధమునకు నిదర్శనములైనను గాఢమైన విజ్ఞానమునకు నిదర్శనములు గాజాలవు. ప్రజాహృదయమునందు వ్యాసరచనాభిలాషవృద్ధిని పొందినటులు జిజ్ఞాసాభిలాష వృద్ధిని పొందకుండుట శోచనీయము. ప్రజలచిత్తవృత్తి స్వల్పవిషయములందు లగ్నమగుచున్నటులు మహావిషయములందు లగ్నముగాకున్నది. సంచికయందు ప్రచురించిన వ్యాసములు సంఖ్యయందును, విషయవిభాగమునందును బహుళముగా నున్నను, విషయగ్రహణమునందు సామాన్యముగ నున్నవి. రాజకీయవిషయములందు కాంగ్రెసుసభాధ్యక్షుని యుపన్యాసము భావగర్భితమై, స్వాతంత్ర్యవాతావరణభరితమై యొప్పుచున్నది. 'రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు, ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము ప్రవర్ధమానం' బగుచున్న ప్రజాస్వామ్యవ్యాపనమును విశదము చేయుచున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయనిర్మాతలం దాంధ్రకృతికర్తల ప్రతిపత్తిని 'ఆంధ్రులు-సంస్కృతవాఙ్మయము' నిర్దేశించుచున్నది. 'సారస్వతజిజ్ఞాస' కవితకుగల విశ్వవ్యాపకత్వమును, సత్యసౌందర్యములనుజూడగల సావకాశము, సాధుమతిభావములను సమర్థించుచున్నది. 'శ్రీనాథుని నైషధాంధ్రీకరణము', 'ద్రౌపదిరోషము,' 'రాజశేఖరచరిత్రము' మొదలగు వ్యాసములు స్త్రీపురుషులందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విమర్శన సామర్థ్యమును విశదముచేయుచున్నవి. 'ఉగాదికానుకలు', 'నిరంజనశాస్త్రి'. 'సుప్పారకజాతకము', 'శీతలామందిరము' అను కథలు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సాంఘికపరివర్తనమును, సంభావనాసామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. సంగీత చిత్రకళలకు సంబంధించిన వ్యాసము లాంధ్రుల మృదుమధురప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. జ్యోతిషము, వైద్యము, చరిత్రము

మొదలగు భాగముల నలంకరించెడి వ్యాసములు వివిధకళలందును, శాస్త్రములందును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విజ్ఞానవ్యాపనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. 'లోకములు-లోకాంతరములు', 'విశ్వసోదరత్వము', 'ముక్తివిచారణ' మొదలగు వ్యాసము లాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన దైవసంపదను ప్రతిపాదించుచున్నవి. 'అమరావతీ స్తూపము' అనువ్యాసము బౌద్ధమతమువలననైన శిల్పకళాభివృద్ధిని, ఆంధ్రదేశమందు వెలసియున్న అమరావతి స్తూపము నందలి శిల్పసౌందర్యమును చక్కగ చాటుచు మహత్తర పరిశోధనమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

రసతరంగములందు ప్రకటింపబడిన పద్యవ్యాసములు సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రరస హృదయమును మనోహరముగ దెలుపుచున్నవి. భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యసంపన్నమైన యాంధ్రహృదయస్వరూపము నవి ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి.

సంచికయందు ప్రకటింపఁబడిన వ్యాసముల నన్నిటిని ప్రచురింపజాలనందులకు చింతిలుచున్నాము. శ్రమచేసి వ్యాసములను వ్రాసి సంచిక ఉపయోగమును వృద్ధిచేసిన మహాజనుల కనేకవందనముల నర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునం దిరువదేండ్ల లోపల చిత్రకళయందు గలిగిన యభివృద్ధిని శుక్లసంవత్సరాది సంచిక సూచించుచున్నది. ముఖపటము కాంగ్రెసు నాయకుడైన నెహ్రూ విజయమును చాటుచున్నది.

త్రివర్ణచిత్రములు దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్న చిత్రకళాభినివేశమును విశదము చేయుచున్నవి. 'శరత్తు' అను చిత్రపటము వంగ చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని శ్రీ సురేంద్రనాథకరుగారు చిత్రించిరి. 'శ్రీకృష్ణలీల' ప్రాచీన రాజపుత్ర చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని కర్నూలుజిల్లా, కోవెలకుంట్లతాలూకా, నోసెం నివాసులు శ్రీ యం. వెంకటరెడ్డిగారు పంపిరి. ఇందులకు వారికి కృతజ్ఞులము. శ్రీ వెంకటసుబ్బారావుగారి 'నాగరాజు' ఆంధ్రకళానైపుణ్యమును చాటుచున్నది. శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారి 'గోదావరి నీలాటిరేవు' ఆంధ్రకళా హృదయమును ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారి 'చిత్రకారుడు' చిత్రకారుని స్వయం చిత్రనిర్మాణనైపుణ్యమును విశదము చేయుచున్నది. 'ఏనుగుల పోరాటము*' అను సంకీర్ణజంతు చిత్రము ప్రాచీన సంకీర్ణ చిత్రరచనా నైపుణ్యమును చాటుచున్నది. అమరావతి స్తూప చిత్రములు, అజంతాచిత్రములు ప్రాచీన చిత్రకళావైభవమును స్ఫురింపజేయుచున్నవి. సంచికయందుగల 70 పుటల ఛాయాచిత్రపటములందును సుప్రసిద్ధులైన శ్రీ పురుష పటములును, సుప్రసిద్ధమైన సమావేశముల పటములును, భావనాఛాయాపటములును ననేకములు గలవు. ఈ పటములు ప్రత్యేకాకృతిని ముద్రింపబడిన విధమును సంచిక వ్యక్తము చేయుచున్నది.

శ్రీ శుక్లసంవత్సరసంచికయందు విభవసంవత్సరమునందలి విశేషాంశములను, ప్రజలయాశయములను ప్రతిపాదించుటకు జేసిన పరిశ్రమను ఇందలి వ్యాసములు, పద్యములు, త్రివర్ణపటములు, ఛాయాపటములు, ముఖపటము మొదలగునవి విశదము చేయుచున్నవి. సంచికను ప్రచురించుటకు దోడ్పడిన మహాజనుల సందరను పేర్కొనుటయును, వారికి కృతజ్ఞతను దెలుపుటయును దుర్లభము. సంచికకు వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రధానాంగములుగ నున్నవి. ప్రధానాంగములైన వ్యాసములకును, చిత్రపటములకును రూపరేఖావిలాసములను సమకూర్చిన పరిశోధకులు, చిత్రకారులు, ముద్రాపకులు మొదలగువారి సహాయసంపదలు సంచికకు సుందరమగు రూపరేఖావిలాసములను గల్పించుచున్నవి. వారందరును నిర్వాహకుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులు. ప్రచురణభారము దినదినాభివృద్ధిని పొందుటవలన, లోపములును అభివృద్ధి పొందుట సహజము. ప్రచురణభారమువలన ప్రచురణము సకాలమునకు వెలువడక విలంబము జరిగినందులకు ఆంధ్రమహాజనుల మన్నవలను వేడుచున్నాము. గుణగ్రహణపారీణులు గుణములను గ్రహించి దోషములను మన్నించెదరుగాక! భగవంతుడు శుక్లసంవత్సరమునందు బుధాధిపత్యముక్రింద సకలజనులకును, సమస్త లోకములకును శాంతి సౌఖ్యములను ప్రసాదించుగాత!

* దీనినిగూర్చి చిత్రవివరణమున కొంత విపులముగ గలదు.

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము

ఆంధ్రవచనము.

ఈపుస్తకమునందు మిగుల సుందరములైన 115 పటము లున్నవి.

సంపూర్ణప్రతి 9 సంపుటములు.

బాలకాండము	అట్టబైండు	1 4 0
అయోధ్యాకాండము 1-వ భా	,,	1 4 0
,, ,, 2-వ భా	,,	1 4 0
అరణ్యకాండము	,,	1 4 0
కిష్కింధాకాండము	,,	1 4 0
సుందరకాండము	,,	1 8 0
యుద్ధకాండము 1-వ భా	,,	1 4 0
,, 2-వ భా	,,	1 4 0
,, 3-వ భా	,,	1 4 0
9 భాగములు ఏకకాలమున కొనువారికి ర్పూ.		11 0 0

సంపూర్ణప్రతి 3 సంపుటములుగా:

బాల, అయోధ్యాకాండములు 1-వ సంపుటము క్యాలికో బైండు గిల్టు పేరు	4 4 0
అరణ్య, కిష్కింధా, సున్దరకాండములు 2-వ సంపుటము క్యాలికో బైండు, గిల్టు పేరు	4 4 0
యుద్ధకాండము మూడుభాగములు, 3-వ సంపుటము క్యాలికో బైండు, గిల్టు పేరు	4 4 0
శ్రీరామకాలనిర్ణయము	0 8 0

ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండుకో.,

ఆనందముద్రణాలయము,

లోనిస్క్వేర్, మదరాసు.

మేలైన

ఖాజాగర్

సిమకమలములు

న్యాయమైన ధర

జగిలాల్ మంగళ్జీ & కో

89, టంకశాల వీధి, జి. టి.

మదరాసు.

హృదయావిచ్ఛేదనముకంటె చావు మరేదియు లేదు

అర్జున గుండెలు అదురుట, బలహీనముగానుండుట; బాధ మొదలైనవాటిని తొలగించును. హృదయావిచ్ఛేదనము సంభవింపదు. సీసా 1-కి రు. 1.

రాజల స్త్రీలకు ముఖ్యస్నేహితురాలు. ఋతుసంబంధమైన దోషములనన్నిటిని పూర్తిగా తొలగించును. సీసా 1-కి వెల రు. 1.

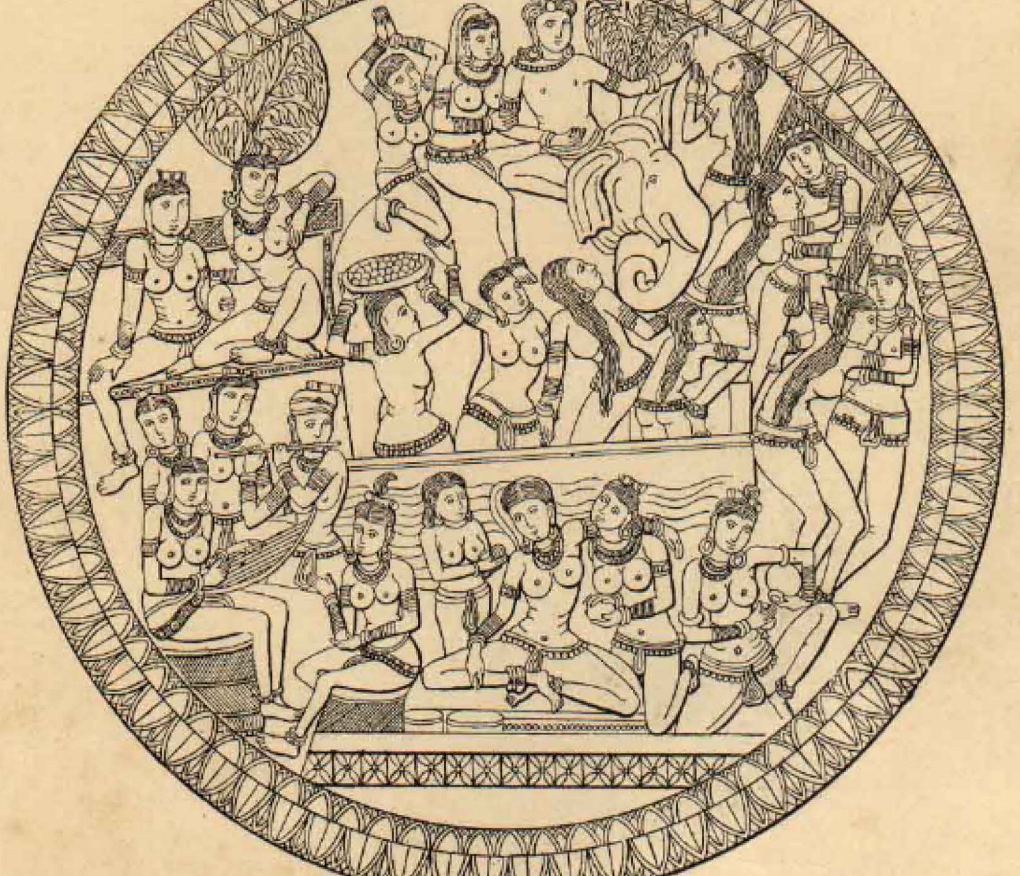
సారస్వత (బ్రహ్మి) రసాయన మెదడునకు పుష్టిని; జ్ఞాపకశక్తిని గలిగించును. విద్యార్థులకు ప్లీడర్లకు ప్రియమిత్రము. వెల సీసా 1-కి రు. 1.

సంజీవని తైలము

శారీరకబలమును, శక్తిని, వీర్యవృద్ధిని, గలిగించును. వందలకొలది ప్రజలకు ఆరోగ్యమును ప్రసాదించెను. పురుషత్వమును గలిగించును. అమృతమువంటిది

వెల పౌను 1-కి	రు.	5
½ పౌను	,,	3-0
¼ ,,	,,	1-8

Dr. J. ROY, M. A.. (Cat)
KAVIRANJAN.
SREE KRISHNA OUSHADHALAYA,
242, Thumbu Chetty Street, G. T. Madras.

చిత్రము ౭

చిత్రము ౬

సంవత్సరాది

బులుసు వేంకటరమణయ్య గారు

విశ్వదిగ్వ్యాప్త వర్ణములకీర్తులయందు నిండుజాబిల్లి వెన్నెలలయందు
ఒరసి పైపైం బడు గిరినిర్ఝరములందు సలలితమందహాసములయందు
కాశకుందాద్రిప్రకాశసుమములందు క్షీరసుహారమౌక్తికములందు
ఘనశరీమళయుత ఘనసారములయందు కమనీయ నీహార కణములందు
సృష్టి మొదలుగ సర్వసంసేవ్య మగుచు-శుక్ల భావంబులే ప్రోదిచూపుచుండ
క్రొత్త దీశుక్ల యనుచు నాయత్తపడంగ-వలదు; క్రొంగ్రొత్తభావ మావంత లేదు.

ఆది లేనిది సృష్టి; యీ యబ్దములును-గాలచక్రంబునకా దిరుగంగవలయు
ఎన్నియో శుక్ల వర్షము లిట్టి గడువ-శుక్ల నూతన మది యనం జోద్యమె కద!

అనుభూతపూర్వ మైనను-గనుపించిన భావమందు కణమైనను నూ
త్నమనది క్రొత్తగం బల్కం-జనుం గాని—అటులె తలపం జన దెటు మాడన్.

తొల్లిటి గండుంగోయిలలె తొల్లిటి గానసుధారసంబులే
తొల్లిటి మందమారుతమె-తొల్లిటి సత్ప్రసవంపురాజియే
తొల్లిటి భృంగరాజములె తొల్లిటి మాధవ వాసరంబులే
తొల్లిటికంటె నూత్నమన దొక్కటి చూడంగ లేదు, లే దిటన్.

విధవాసంతరమందె శుక్లగతి యీవిశ్వంబునం దెందు; నీ
శుభశుక్లాబ్దము నూత్నమైనం దొలుతన్ సూర్యత్రిభావంబులో
ప్రభవాదుల్ తొలి లేకయుండవలె సర్వాత్మన్ విమర్శింపంగా
శుభశుక్లాబ్దము నూత్నమైన కతమున్ శోధింపలే మిత్తరిన్.

మొదటినెల యేది? చైత్రమా మొదట ఫాల్గు-ణమ్ము గడచెనే చైత్రమమ్మ! తలంప
నియతిలో నాది నెంచంగ నీతరంబె!-తలంపు మట్టులె శుక్ల నూతనము కాదొ!

క్రొత్త యనునది లేదని కొంత తెల్పి-క్రొత్త యనియెడు భావమున్ గుదురుకొల్పి
మాయలో ముంచి కీలుబొమ్మలవిధాన-నాట లాడించు దేవ! వందనము నీకు.

లాలాజీ నిర్యాణము

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు (కవితాసమితి)

ఆతఁ డొక యపూర్వశాంతిసైన్యాధినేత
తల్లికొఱకై జన్మంబెత్తి తల్లికొఱకై
ప్రాణముల బలిగా సమర్పణ మొనర్చి
యమరపదవిఁ గాంచిన మహాత్యాగి యతఁడు.

కన్నుఁగానని గర్వాంధకారవశత
గంతులిడు క్షుద్రజంతుసంఘమున కెల్ల
హృదయమే కంపిలఁగ హుంకరించి నిలుచు
శౌర్యశాలి పాంచాలకేసరి యతండు.

పారతంత్ర్య విశృంఖలా బద్ధులైన
భారతీయుల హైన్యజీవనమలీన (?)
చరితమున నూత్నదివ్యతేజమ్ము నిల్పి
తారగా నింట వెలుఁగొందు ధన్యుఁ డతఁడు.

* * * * *

తెల్లవారల చేతి లాఠీ
దెబ్బలకై రొమ్మిచ్చి యకటా!
ఆకొనిన పాంచాలకేసరి
తనువు త్యజియించెఁ

దాస్యపంకనిమగ్నులగు హైం
దవుల జీవము తొర! యధికా
రాంధజనముల కాలిక్రిందని
నలిగిపోవలెఁగ.

వల దనిన మా యింటఁ జొచ్చిన
వారిఁ బొమ్మని పల్కుటకై మా
యింటిపెద్దల నెత్తిపై లా
ఠీలు వచ్చి పడెఁ.

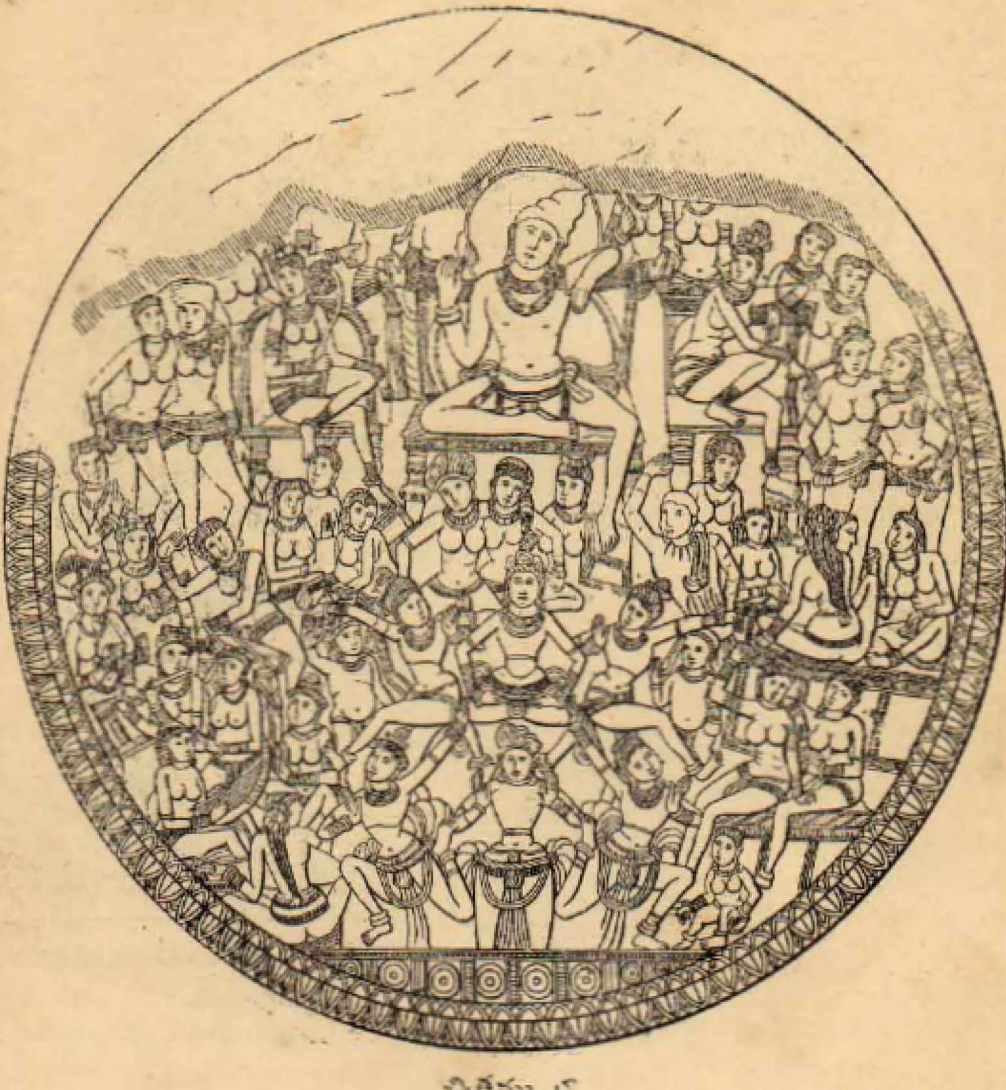
లాఠిఁ బొడుచు మా కనులలో
ధూళిఁ జల్లగ నేగుదెంచిన
లాఠి సైమను గుంపునకై లా
లాజి బలియయ్యెఁ

ప్రతినగరవాటీవినిర్గత
భారతీయాంతరమహాసం
తాప ఘన హాహారవమ్ములు
అడవిమొర లయ్యెఁ.

తృణమయిన లేని కఠినదారిద్ర్యభార
వహనమున క్రుంగిపోయిన భారతీయు
లీ దురంతమహాఘోరకృత్యముల న
దెటుల సైరింత్రు గొంతెత్తి యేడ్వకుండ?

చిత్రము ౭

చిత్రము ౮

అర్చన - నైవేద్యము

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

౧

పిలిచిన పిలుపును పెడచెవి బెట్టక,
తలఁచినంత మము ధన్యులఁ జేయఁగ,
వలచి వచ్చితివె! వాత్సల్యముతో
తలఁప నగునె నీ దయ యెంతో, వే
గన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగింపూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

అమరావతి స్తూపాలయందములు
అల నాగార్జున నార్యశిల్పములు
హంపీ ప్రాంతపు టందచందములు
శ్రీగిరి వెలసిన చిత్రసీమలూ
కాకుళమునఁ గల కమనీయతలూ
దివ్యస్థలముల తెలుపుమలుపులూ
తక్కినస్థలముల మిక్కుటమై సొం
పెక్కిన రచనల టక్కుటెక్కులు
క్రొత్తపోకడల గూరిచికొని, తమ
చిత్రసీమలకు హత్తఁ జేసి మా
పిన్నలు పెట్టిన పీఠములూ - వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

3

వృద్ధజాహ్నవిగ వెలసిన గోదా
వరి కృష్ణాదుల వారిపూరములు
చల్లఁగ కమ్మఁగ సంవాసింపఁగ
పాద్యార్ఘ్యాదులు పచరించుటకై
ఆద్యా! తెచ్చితి మఱియు మల్ల వే!

ఆచమనోదక మాహరింపుమీ
మధుపర్కంబుల మాన్యతఁ గొనుమీ
జలకము లాడఁగ సరగున రా, వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౪

పన్నని తిన్నని చదునుపు గలవై
ఎన్నరాని సొం పెనయించునవై,
మన్నికలో పేర్మ్రోగినవై,
ఎన్నో తరాల్ మా పెన్నిధులై నీ
కెన్న సొంపులను నెనఁగించెడి మా
పన్నని ఖద్దరు చలువ లివే, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము దయ నెనయించూ.

౫

గుమగుమలాడెడి క్రొత్తగంధముల
గమగమమన మై గలయ వలఁదికొని,
చిటిచేమంతులు చిన్ని మొల్లలును
మల్లెలు మున్నగు మంచి పుష్పములు
కొల్లలుగా నెత్తికుఱులఁ గూర్చికొని
కలమాన్నాదుల కమ్మని కూరల
పలుపాయసముల పప్పుల పంక్తిను
చెలఁగుని వేదన చేపట్టూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౬

హంసతూలికల సందం బౌ క్రొ
మ్మించు నుయ్యెలల నించెడి ముదమున

నుపచారక్రియ లొప్పఁగఁ గొనుచు నొ
కింత గూర్చొనుము వింతఁ గొల్ప మా
తీర్థ తరంగాల్ తెప్పింతును మఱి
జయదేవుని పదజాలము వలసిన
చెలఁగి పాడఁగల చిన్నియన్న లిదె
వెన్నెలచలువల వెలసెడి వీణా
సంగమేశ్వరుని సంగీతంబులు
సాగింపఁగల సరసులు, పెళపెళ
నార్భటితో శాస్త్రార్థాల్ సేయఁగ
దండిపండితులు దండ నున్నవా
రిదె వలతో నీ వెఱఁగింపఁగా, వే

కన్నులు చల్లఁగఁ గై సేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

వెన్నముద్దలకు వ్రేతలపైఁబడి
చిందులు ద్రొక్కెడి చిన్నిగొల్లనో
సీతారాముల సింగారములో
పిల్లనఁగ్రోవుల ప్రేమబంధముల
చల్లఁగఁ గూర్చే నల్లనయ్యనో
యమునాకుంజపు యాత్రలఁ జేసెడి
కమలదళాక్షుని కథలో కాదే
మోహినిరూపున ముగుదచేష్టలను
వెలయించిన మా వెన్నునిఁ గానీ
సత్యభామ సరసాలను గానీ
సవతుల జగడపు సరణులు గానీ
పారిజాతకథ పట్టులు గానీ
కాముని దహనపు ఘట్టము గానీ
కంటి సెగుపడఁగఁ కళ లుట్టంగా
చవులు పుట్టఁగాఁ జక్కఁగఁ బాడఁగ
అచ్చపు టందా లభినయింపఁగా
ఃయతాళమ్ముల లయ లొప్పంగా
తధికిణతో మ్మని తక్కుచు దారుచు
నేరుపు లొలికెడి తీరుతీయముల
మోదులు సైతము మొలక లెత్తఁగా
ఆడఁగలరు మా యాంధ్రసోదరులు
పాడఁగలరు మా 'బళి బళి' యనఁగా
మూడఁగ మదిలో సొంపేసీ, వే

కన్నులు చల్లఁగ గై సేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము కెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౩

సత్యానికి తన సతి నమ్ము హరిశ్
చంద్రుని శీలపు చతురత వలతో!
కవచకుండలాల్ ఘనత నొసంగిన
కర్ణుని దానపు గరిమనె వలతో!
అర్ధాంగికి నై యడవుల నిడుములు
గుడిచిన రాముని గుణమే వలతో!
జైనమతస్థుల శీలము వెలిపెడి
కథలఁగల్గు గుణగణములె వలతో!
బత్తిఁజూప సుతు మిత్తి కొసంగిన
శివభక్తులదగు చెలువే వలతో!
హరిదాస్యంబుల వలరెడి వైష్ణవ
దాసుల కొప్పెడి వేసమె వలతో!
రంగరంగ శ్రీరంగా యని మది
పొంగెడి సింగరి పోడిమి వలతో!
హంగుగ గజ్జలు ఖంగని మ్రోయఁగ
తాళ్లపాక వ ర్తనలే వలతో!
తిరుమలేశ్వరుని దివ్యకీర్తనల
తిరువీథులలో మఱిమఱియాడెడి
వేంకటరాయుని వింతలె వలతో!
తాతాచార్యుల గీతాల్ వాడుచు
తనిసెడి అద్దంకి తాతను వలతో!
ఏది వలతో? నీ కేది యిష్టమో
మది సుంతేనియు మఱుఁగు లేక మా
కెఱిఁగించిన నా యభివృత్తంబే
ఆడఁగనున్నా రరుగో నటులూ
చెప్పినచొప్పున చేయింతూ, వే

కన్నులు చల్లఁగ గై సేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౯

భద్రగిరీశుని భక్తరామదాస్
బందిఖానలో చందమ్ములనో
ప్రతాపరుద్రుని పట్టిన తురుష్క-
పాదుషా పడెడి పాట్లో లేదే
తల్లి కోటయుద్ధాలనో, తిమ్మా
నాయని దర్పపు నాట్యంబులనో,
తంజనగర రఘునాయకు శౌర్యపు
పుంజంబులనో పుణ్యకథలనో
జల్లనిహృదయము జాలువారఁగా
ఆడిచూపఁగల యయ్యలు అరుగో
పాడి చెప్పఁగల ప్రభువులు ఇరుగో
ఏమందువు నీ కే దండం, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౦

అందపుభజనల చందములో ఆ
హరిదాసుల గుణకందములో పి
న్నల కోలాటపు మెలకువలో వి
న్నను వగు వనితల నాట్యములో మేల్
జాతీయములగు చందములో న
వ్వులగుళియించే మొవ్వములో శే
షనిపింపఁగల యభినయంబులో
హాస్యరచనలో అయ్యారే యను
నద్భుతలీలల అనుసృతులో సై
నయ్యనిపించెడి సరసాలో నీ
కెయ్యది యిష్టమొ యొఱిఁగింపూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౧

చిటిపొటిపాటల చిన్నియాటలను
చిత్తము రంజిలఁ జేయఁగఁ దామై
నిను సేవింపఁగ నే నే ననుచు
చిన్నిబాలికలు చెలఁగెద రదిగో,
అయిదువతనముల నలరుటకై చిటి
బొట్టునోములను పట్టినబాలలు
గంధాక్షతలతోఁ గాంచఁగ వచ్చిరి
చిఱునెమ్మొ మటు పఱఁగించూ, వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౨

అమ్మా! నీమది నలరించుటకై
పూజాద్రవ్యము పొందిరి వోవఁగ
నగుమొగములు చిఱునాట్య మాడఁగా
శిశువులు వెంబడి చెలఁగి యాడఁగా
నిను కొల్చెడిమది నెమ్మి నిండఁగా
ఇరుగో ఇంతు లింకింత టంతటను
సంతసములతో సాగి వచ్చిరీ,
చక్కని కోయిల చుక్కలవలె మది
కెక్కఁగపాటల నెసఁగింత్రూ మఱి
పుణ్యచరితముల పొదలింత్రూ వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౩

కుచ్చెలకథలను హెచ్చుస్థాయిలో
మెచ్చఁగఁ బాడెడి మెలఁతలు, లక్ష్మణ
దేవరనవ్వుల తీరుతీయముల
భావము కెక్కఁగ పాడెడి పడఁతులు
దక్షయజ్ఞ ధ్వ లక్షణముగ విన
వీక్షణమది కింపెక్కఁ బాడఁగల
సుదతులు గౌరీ శోభనముల వై
భోగముఁ గూరుచు పొలఁతులు ధర్మజ
రాజసూయములు రామునికథలూ
సర్పయాగములు చంద్రుని కూర్మలు

త్రిపురహారణములు తేటగీతములు
కృష్ణునిచద్దులు గోపక్రీడలు
మోక్షపుబాటలు మున్నగుపాటలు
కోట్లకొలఁదిగా గూర్చిపాడఁగల
గుణవతు లిదిగో కొలువంగా నిను
చేరియున్నవార్ సేవింపా-వే-

కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ-నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౪

దేశిరీతులతోఁ దెలుఁగుపురాణము
పాటింపంగల బంకుపల్లివార్
ధాటిగ హరికథ నీటులు తెల్పఁగ
అజ్జాడ రటు అఱయుము తల్లీ!
ఘనపనసలతో మనసులు తనియఁగ
వేదార్థంబుల విప్పిచెప్పఁగా
బులుసువారి పేర్వోఁగింపంగా
యుప్పలూరివా రొప్పలకుప్పలు
వఝలిపండితులు వనజాననులూ
ఎవ్వరిసేవల నెనయింతూ-నీ
కెయ్యది ఇంపుల నెసఁగించూ-వే

కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ-నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౫

వ్యాయామంబుల వలతేక సూడగ
రామమూర్తి నిటు రప్పింతూ
లలితకళల మది వలచిన నెంతో
లలితంబుగ నిట లాలింపంగల
మఱువదినాలుగు మరువగు కళలను
మెఱయింతుము నీ మెచ్చున కొప్పఁగ
కుఱియింతుము గుణకోటి సమ్మతిముల
మెఱయింతుము మఱి మిసమిస పుట్టఁగ
ముఱియింతుము నిను మోదంబులతో
వరియింతుము నిను వాంఛలు తీరఁగ
తల్లీ! నీపదతామరసంబుల
ధరియింతుము మా తలల నిక్కముగ
తప్పము తప్పము తప్ప మింకా-వే

కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౬

ఆనందించితె! అమ్మా, అయినచో
ఆశీస్సుల నిమ్మడిగెదమూ
హెచ్చుకుందు లే కెవ్వరు కోరిన
నింపుగ దర్శన మిప్పించూ నీ
సొంపుఁ జూపి మది సొక్కించూ, నీ
పెంపుఁ గల్గఁగా బెఱయించూ, మఱి
మచ్చరముల రూపుమాయించూ, యీ
యిచ్చకంబులను ఇంకించూ, మా
వత్సలు నిరతము వర్ధిల్లఁగ, నీ
వాత్సల్యం బిటు పారించూ, ధన
ధాన్యవిభవములు మాన్యగుణంబులు
పూర్తిక్షేమములు మలయఁగ. దేశ
క్షేమము భాషాక్షేమము లెప్పుడు
తామరతంపై తనరంగా, వ
ర్ధర్మపథము మది తనరంగా. వి
జ్ఞానదీపికలు కడలుకొనంగా
తేజరిల్ల మము దీవించూ, వే

కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

"చిత్రకారుడు"

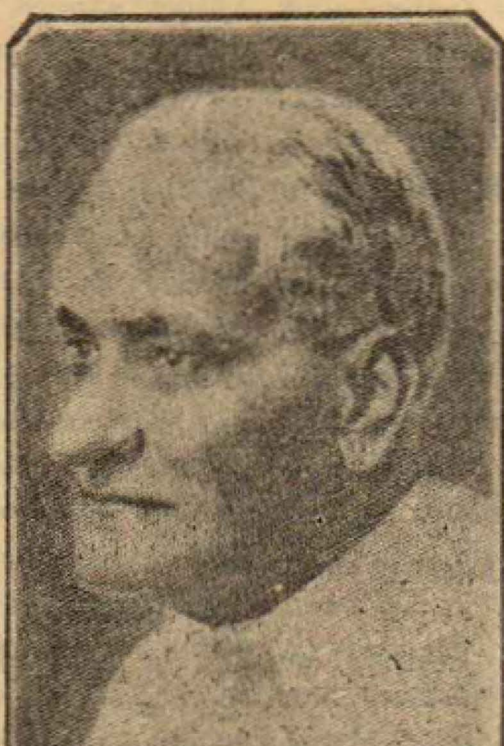
చిత్రకారుడు: శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారు

౪౩-వ భారతజాతీయమహాసభ, కలకత్తా–అధ్యక్షోపన్యాసము

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ, గారు, అధ్యక్షులు

ఈ భారతజాతీయమహాసభకు నన్ను మీరు మరల రెండవపర్యాయము అధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనినందులకు నేను మీకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుడనుగా నున్నాను. ఇది అద్వితీయమగు గౌరవ మనుట కెట్టి సంశయమును లేదు గాని దానికి సంబంధించిన బాధ్యత కూడ మిక్కిలి అధికముగనే యుండును గావున యీ పదవిని వహించుటకు మనలో అత్యంత సమర్థులగు వారు కూడ జంకును చేయుదురు. ఈ పదవిని స్వీకరించుటకు నే నెంత సంశయించితినో మీకే తెలియును. కాని అపారమగు కరుణతో మీరు రెండవసారికూడ నా యందు సంపూర్ణ విశ్వాసమును ప్రకటించినందున మీయాజ్ఞకు తలయొగ్గ స్వాతంత్ర్య సమరమునందు ప్రవేశించియున్న భారతమహాజాతిని నడిపించుటయను పెనుభారమును వహించుట తప్ప నాకు గత్యంతరము లేక పోయినది. కావున తిరస్కరింపలేక నా విధిని నేను నిర్వర్తించుటకు ప్రయత్నించెదను. మీరు నాపై చూపిన కారుణ్యాతిశయమునుబట్టి మీరు విధించిన యీ ఘన కార్యనిర్వహణమునందు నాకు సర్వవిధముల తోడ్పడెదరనియు నాలోపములను మన్నించెదరనియు ధైర్యము కలుగుచున్నది.

9 ఏండ్లక్రిందట జాతీయమహాసభకు నే నధ్యక్షత వహించుట తటస్థించినది. దారుణఘటితములతో కూడిన సైనికశాసనము స్వైరవిహారము కావించి అప్పుడే విరమించినది. విదేశీయులగు పాలకులతో గొప్ప సంఘర్షణమునకు మనము సన్నద్ధుల మగుచుంటిమి. ఆసంఘర్షణము అటుపిమ్మట నేను శీఘ్రముగనే తటస్థించినది. ఆసమరమునందు మనము విజయులము కాకపోయినను యుద్ధగౌరవములన్నియు మనకే లభించినవి. భావిసమరమున విజయము మనకే యని నిశ్చయముగ వాగ్దానము చేయబడినది. మహాకాళీస్వరూపిణియగు భారతమాత క్షణకాలము జాగ్రదవస్థకు వచ్చినంతమాత్రముననే బ్రిటిషు పరిపాలనా మూలాధారములు కంపితములైనవి. మరల వెంటనే దేశమందు నిరుత్సాహమును, అలసతయును వ్యాపించినవి. కాని అంతకంటెను అధికమగు ఉత్సాహము మరల కలుగునట్లు సూచనలిప్పుడు స్పష్టముగ కన్పించుచున్నవి. భారతమాత సంపూర్ణముగ జాగ్రదవస్థకు వచ్చి ముందంజవేయ నారంభించినచో ఎవరు నిరోధింపగలరు? డయరుఓడయర్ల కఠినకార్యాలవలన అసహాయోద్యమము తలయెత్తినది. ఇప్పుడు మరల ఆ నిరంకుశుల పద్ధతివంటి పద్ధతియే గోచరించుచున్నది కావున మరియొక గొప్పస్వాతంత్ర్యసమరమునకు మనము రణముఖంబున నిలుచుచున్నాము.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు

కడచిన సమరమునందు మనలను నడిపించి హితకరములగు ఉపదేశముల నొసంగి సేనాముఖమున నిలువబడిన మన అత్యంత ప్రేమాస్పదులైన మహావీరులు పెక్కండ్రు మన దురదృష్టవశమున దివంగతులైరి. కనుక వారి సహాయము మన కిప్పుడు లభింపజాలదు. ఇట్టి విపత్సమయమునందు ఒక్క వత్సరములోగా అగ్రపుత్రులలో అత్యధికమగు మాతృభక్తిని, శ్రద్ధ భయంకరమగు శౌర్యమునుగల హకీం అజ్మలు ఖాను, లాలా లజపతిరాయిగార్లను భారతమాత గోల్పోవుట తటస్థించెను. ఈ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించిన నాయకులలో లాలాజీ హకీంజీగార్లు మాత్రమే గాక సింహప్రభువుగారు కూడ పరమపదించిరి. జాతీయసమరమున విఖ్యాతముగా పోరు సల్పిన యోధులలో దివంగతులైనవారిలో ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, గోపబంధుదాసు, మగనలాలు గాంధిగార్లు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగియున్నారు. ఈ మహాసభవారి పక్షమున యీ దేశభక్తుల కుటుంబముల వారి కందరికిని నేను సగౌరవమగు సానుభూతి నందజేయుచున్నాను.

ఇకను నేను మనము ప్రస్తుతము చేయదగిన పనులనుగూర్చి నా యభిప్రాయమును దెల్పెదను.

మీ కాశాభంగము కలుగకుండుటకై తొలుదొల్తనే మీకొక్క విషయము తెలుపగోరుచున్నాను. నేనొసంగనున్న యుపన్యాసము నందు ఆదర్శప్రాయమగు ప్రపంచమును గూర్చిగాక ప్రస్తుత ప్రపంచ స్థితినిగూర్చిమాత్రమే నేను నుడువబోవుచున్నాను. నేను చెప్పనలచినదానిని దాపరికము లేకుండ చెప్పునట్టి స్వభావము కలవాడను. నాయుపన్యాసమునందు సామాన్యవిషయములే యుండునుగాని విశేషవిషయము లేమియు నుండవని మీరు గ్రహింపవలెను. మహోన్నత భావకల్పనలను ఆకర్షకములగు పదజాలముతో నేను నుడివెదనని మీరు ఆశించితిరేని మీకు తప్పక ఆశాభంగము కలుగును. విశాలార్థమునందు భావకల్పనను నేను నిరసించువాడను కాను. దేశీయులు మహోన్నతాశయముల ననుసరించి ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నింపగోరుదురేని మహోన్నతాశయములను దృష్టిపథమున నిడుకొనుట ముఖ్యమని నమ్ముటచే నేను మరెవ్వరికిని తీసిపోను. కాని, ప్రస్తుతనిజస్థితితో కొంచెమైన సంబంధము లేనట్టి కేవలము భావరచనకు రాజకీయములందు తావు లేదు. ఇప్పుడో మరియొకప్పుడో నిరాశాభంగము కల్గుటకుగల అపారమగు ఆశాభంగము కలిగించునట్టి సుఖస్వప్నమునకును, కేవల భావరచనకును ఎట్టిభేదమును లేదు. ఆశయము ఎంత ఉన్నతముగానుండిన నంత మంచిది. ఎంతటి మహోన్నతాశయమును మన మేర్పరచుకొనినను, దానిని బడయుటకు మనముచేయు ప్రయత్నముమాత్రము ప్రస్తుతోపయోగమునకు అనుగుణముగానే యుండవలెను. ప్రస్తుతావసరములను బట్టియే మన కార్యవిధానమును మనము నిర్ణయించుకొనవలెను. మన యాశయమునకు మనలో కొందరు వేరువేరు పేర్లను పెట్టుచుండినను ఆశయమునుగూర్చి మాత్రము మనలో నెవరికిని భిన్నాభిప్రాయములు లేవనియే మనము రూఢిగా చెప్పగలము. దానిని బడయుటకు మనకుగల మార్గమెక్కటియే అను విషయమునను, ఆ మార్గస్వరూప నిర్ణయ విషయమునను గూడ నెట్టి భిన్నాభిప్రాయములును గూడ లేవు. కాని ఎట్టి ప్రాముఖ్యత లేనివని నేను భావించుచున్న కొన్ని అల్పవిషయములనుగూర్చి మనకు కలిగిన అభిప్రాయభేదమును కొండంతలు చేయుట వలననే యథార్థస్వరూపమును మనము చూడజాలకున్నామనియే నేను చాల చింతిల్లుచున్నాను. మన ప్రయత్నములు ఫలింపకుండుటకు నీ అభిప్రాయభేదములే కారణములై యున్నవి. దేశీయులందరు ఏకీభవించి పనిచేయుట కడ్డంతరములుగనున్న మన దేశమునందలి భిన్నపక్షములకు గూడ నీభిన్నాభిప్రాయములే ముఖ్యకారణములై యున్నవి. ప్రస్తుత రాజకీయస్థితియొక్క సమస్యలలో వేర్వేరుపక్షములవారు కొన్నిటికి అనవసరమగు ప్రాముఖ్యత నిచ్చుటవలనను, మరికొన్నిటికి సహజముగాగల ప్రాముఖ్యతను తగ్గించుటవలనను యీ వివాదము లన్నియు కల్గుచున్నవని నాబుద్ధికి తోచుచున్నది. ఒక పక్షమువారు మనకుగల లోపములను మిక్కిలి పెద్దగాజేసి, మనల నెప్పుడు పీడించుచు మనదేశమును కొల్లగొట్టుచున్న విదేశీయుల కటాక్షమును, ఆగ్రహమును లేకున్నచో మనమేకార్యమును నెరవేర్చజాల మని నిరుత్సాహపరచుచున్నారు. మరియొకపక్షమువారు మనలోపములను, ప్రతిపక్షుల దారుఢ్యములనుగూడ లెక్కసేయక దారితెన్నులు నిర్ణయింపబడని మహాసముద్రమధ్యమున తెరచాపలను పూర్తిగా విప్పి నావను నడుపగోరుచున్నారు. ప్రస్తుతపరిస్థితులను దాపరికము లేకుండ సరిగా మీకు విన్నవించి అందులకు చేయవలసిన కర్తవ్యమని నాకు తోచినదానిని మీకెరిగించుటకు యథాశక్తిని నేను ప్రయత్నింపదలచియున్నాను. తనదేశము నివాసయోగ్యముగా నుండునట్లు చేయుటకు శక్తిచాలనిచో పనిచేయుటయును, పనిచేయువారికి తోడ్పడుటయును వివేకముగల మానవులందరికిని ముఖ్యకర్తవ్యమనియే నేను తలంచెదను. దేశస్థితిలో ఇప్పుడు కనబడుచున్న ఆకర్షకములను తొలగించి లాభకరమగు స్థితిని కలిగించుటకు జరుగవలసిన పని స్థితిగతులను బట్టి యుండును. ఆ పరిస్థితులు అన్నిదేశములందును, అన్నికాలములందును ఒక్కరీతిగనే యుండవు. ఆదర్శప్రాయములగు ముఖ్యవిషయములలో భేద ముండదుగాని ఒక్కొకదేశములో ఒకవిధమగు ప్రత్యేకస్థితి యేర్పడుచుండును. అట్టివానివిషయమున ఒక సమానధర్మముగాని, ఇతరు లవలంబించిన పద్ధతులనుగాని అప్రత్యేకదేశీయు లనుసరించుటకు వీలుండదు. ప్రపంచమునందు ఒకేకేంద్రమునుండి ప్రారంభించి ఒక్కపద్ధతినే అనుసరించిన దేశములు ఒకటికంటె హెచ్చుగా ఎచ్చటను గనుపింపవు. ఒకదేశమువారే ఒకసారి అవలంబించిన పద్ధతిని మరియొకసారి మార్చుకొనవలసిన యవసరముగూడ గలుగుచుండును. ఏలనన గా పరిస్థితు లెల్లప్పుడు మారుచునే యుండును. కావున పరిస్థితులనుబట్టి మనవిధానమునుగూడ మార్చుకొనవలసియే యుండును. ఇతరులు ఒకపద్ధతి ననుసరించి కార్యసాఫల్యమును బడయజాలకపోయినచో మనము దానిని గ్రహించి ఆపద్ధతిని అవలంబింపకుండుటకు మనకు వీలగునుగాని మరియొకదేశమువారు మరియొకపద్ధతి నవలంబించి కార్యసిద్ధిని బడసిరనుకారణమున ఆపద్ధతినే మనముగూడ అనుసరించినచో వారివలెనే మనముగూడ కార్యసిద్ధిగలుగునను నట్టినమ్మకమును లేదు. దీనికి కారణము విదితమగుచునేయున్నది. మనదేశస్థితిలో సమానస్థితిగల ఇంకొక దేశమువారు చేసినతప్పులను మనము చేయకుండ జాగ్రత్తపడవచ్చునుగాని మరియొక దేశమున ఒకపద్ధతివలన కార్యసిద్ధి కలిగినపుడు అందులకు ముఖ్యాధారములగు విషయము లన్నియు మనదేశమున లేకున్నయెడల వాని నన్నిటిని మనము కల్గించుట అసంభవము. కావున కార్యసిద్ధికై వారనుసరించిన పద్ధతులనే మనముగూడ బడయుటకు వీలులేదు. ప్రస్తుతము మనదేశమునందున్న పరిస్థితులలో మనకు లభించియున్న సామగ్రులతో సాధ్యమైనంత తక్కువయగు వ్యయప్రయాసలతో మనము ఫలసిద్ధిని బడయుటెట్లు? అనునదియే యథార్థమగు ప్రస్తుత సమస్యయై యున్నది. ఇతరదేశములనుండి కృత్రిమోపమానములను కొనితెచ్చినచో మన సమస్యను మరింత విషమమొనరించుటయే యగును. మనము చేయ

వలసిన పనియొక్క యథార్థస్వరూపమును నిర్ణయించుటకు మూడు ప్రశ్నలకు మన ముత్తర మొసంగవలసియున్నాము.

(1) మన మెచట నున్నాము?

(2) మన గమ్యస్థానము?

(3) దానిని మన మెటుల చేరగల్గుదుము?

ఈ మూడు ప్రశ్నలకును పాండిత్య విశేషమునుబట్టి గాక స్వానుభవమునుబట్టియే సర్వశక్తులను వినియోగించియే నేను సమాధాన మొసంగుటకే ప్రయత్నించెదను.

మనము విజయయాత్రను ప్రారంభించిన పిమ్మట మనస్థానము యొక్క ఆనవాళ్లను గుర్తింపజాలక కలవరము చెందునట్టి దుస్థితి కలుగకుండుటకు తొలుదొల్త మన ప్రస్తుతస్థానమును గుర్తించుట కర్తవ్యమై యున్నది. ఈవిషయమునకు రెండుభాగములును గలవు. మొదటిది: ప్రభుత్వమునకు మనకు గలసంబంధము. రెండవది దేశీయులలో గల సంబంధము. ప్రభుత్వమునకును మనకును గల సంబంధమునుగూర్చి మన కిపుడు ఏదైన రాజకీయస్వాతంత్ర్యములుగాని, పౌరస్వాతంత్ర్యములుగాని యుండినచో అవి మనకు తాత్కాలికముగ నొసంగబడినవి మాత్రమేయనియు మనపై పాలకుల కనుగ్రహ మున్నంతకాలమే మన మవి యనుభవింపగలమనియు మన కందరకును బాగుగా తెలిసియే యున్నది. వానిని వారు చిత్తానుసారముగా రద్దుచేయవచ్చును. వారి చేతులలో నిరంకుశాధికారము అపారముగ నున్నది. వారికి బుద్ధిపుట్టినదే తడవుగా ఎట్టికారణమును చెప్పియు చెప్పకయే ఏనిము షమునందయినను వారు వానిని రద్దుచేయుట కెట్టి అభ్యంతరమైనను చేయగలరు. ఇదివరకు వా రటుల పెక్కువేల జనుల స్వాతంత్ర్యములను రద్దుచేసియే యున్నారు. అనవరతమును మీరు వినుచుండిన ఈ వృత్తాంతములను చర్వితచర్వణముగ మరల నుడువగోరను. చట్టముల యొక్కయు కార్యనిర్వాహక పరిపాలక వర్గముల ఉత్తరువులను బట్టియు రాజకీయ ఆర్థికరంగములయందు దొరతనమువా రెటుల తమ బలమును వృద్ధిచేసికొనినదియు మీకు తెలిసియేయున్నది. మన దేశమునందు బ్రిటిషు పరిపాలన ప్రారంభమైనది మొదలు నేటివరకును వారు మనదేశమందు విధించిన అసంఖ్యాకములగు కఠినశాసనములను నేను మరల నిచట నేకరువుపెట్టుటవలనను మనలను పూర్తిగా నిక లాంగులను గావించిన పిమ్మట మరల మనము అంగసౌష్ఠవమును బడయుటకు వీలులేకుండుటకు వా రెటుల ద్వారమును బంధించినది యును నే నిపుడు మీ కెరింగించుట వలనను ఎట్టి ప్రయోజనమును కలుగదు. ఆత్మస్వరూపమును గ్రహించుటకును, స్వీయ అభివృద్ధికిని, ఉచితోద్దేశమును సార్థకము నొందించుటకును మన కెట్టి అవకాశమును కలుగకుండజేయుటకు వారు పట్టుదలను వహించియున్నారు. దేశ బంధు చిత్తరంజన దాసుగారు యీ మూడింటికొరకే తమ జీవిత చరమదశయందు అత్యధిక ధైర్యస్థైర్యములతో పోరాడియున్నారు. మన దేశముయొక్క అంతరంగ, బహిరంగ విషయములను ఈష న్మాత్రమైన మనము గ్రహించుటకు వీలులేకుండ ప్రభుత్వమువారు గట్టి నిరోధమును గల్గించియున్నారు.

సైమను సంఘము

మనకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము నొసంగెదమని దైవ సాక్షిగా వాగ్దాన మొసంగినందులకు ఫలితముగా యిప్పు డేమి జరుగు చున్నది? అతి దారుణమగు మోసమే దాని ఫలితము, సైమను సంఘము మన దేశమునకువచ్చి మన పట్టణములయందలి రాజమార్గములలో రక్తసిక్తములగు తలలను శిథిలములగు శల్యములనువదలి మహా వేగముతో పరుగిడుచుండుటయే యీవాగ్దానముయొక్క ఫలితము. నిరంకుశోద్యోగుల నిర్దాక్షిణ్యమును, మన దేశీయుల కేవల అసహాయతను బాగుగా వెల్లడించుటకు సైమను సంఘమువారి సంచారము తోడ్పడినట్లు మరేదియునుగూడ తోడ్పడియుండలేదు. ఇదివరకు మనము బాగుగా గ్రహించిన ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యరాహిత్యము మాత్రమేగాక, అతిదారుణమగు అంటువ్యాధి సర్వాంగములకును వ్యాపించిన లక్షణములుగూడ యీ పరిస్థితులవలన నాకు పొడకట్టుచున్నది. వారి అంతరంగిక ఆర్థిక సమస్యయందు దుర్విషము వ్యాపించినట్లు కన్పించుచున్నది. ఆ వ్యాధి లోపల బాగుగా వేరూనియుండెననియు, లాహోరునందును, లక్నోయందును గోచరించిన దౌర్జన్యములు ఆవ్యాధి స్వల్పముగా పైకుబుకుటకు మాత్రమే సూచనలనియు నాయభిప్రాయము. కలకత్తా నగరమున ఆంగ్లేయులచే ప్రకటింపబడుచున్న యొక వార్తాపత్రికయొక్క ప్రత్యేక విశేషరీ బుద్ధిమాంద్యమువలన సైమనుసంఘమువారి నిజమగు చిత్తవృత్తిని యీషన్మాత్రముగా మనము గ్రహింపగల్గుట కవకాశ మేర్పడినది. దానిని బట్టి ప్రభుత్వమువారి చిత్తవృత్తిగూడ యిదియే యని నాయభిప్రాయము. ఢిల్లీ నగరమున జరిగిన దౌర్జన్యదృశ్యముల వలన మనోరంగమున ఏర్పడిన భావములకు కాన్పూరునందలి దృశ్యములవలన సంపూర్ణ స్థిరత్వ మేర్పడినది. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుట కవకాశములు కలిగించినందులకు సైమను సంఘమువారికి కలిగిన యాగ్రహమును సైమను సభ్యులలో కొందరు వెల్లడించుచునే యున్నారు. సైమను సంఘ సభ్యులలో కొంతమంది యీవారములో నిజమగు తమ యభిప్రాయమును వెల్లడించుచు నివేదికను వ్రాయుట కవకాశ మియ్యబడినచో, వెనుక ఒక సందర్భములో పాలిస్టరీ ప్రభువు విధించినట్లు

ఇరువది యేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలన జరుగుటయే మా యభిప్రాయము

గారి యెట్టి రాజకీయాభివృద్ధిని మే మామోదింపజాలనని యే వీ రా నివేదికలో వ్రాసియుందురని నేను నమ్ముచున్నాను అని ఆ విలేఖరి వ్రాసెను. కావున, మనము మన దేశమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బడయగోరుచున్న మన నిజాభిప్రాయమును మరుగుపరచుకొని సయిమనుసంఘమువారి పైన మనకెట్టి విశ్వాసమును లేకపోయినను వారియెడల సంపూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు నటించుచు, వారి వ్రాయుదురు ముక్తసూత్తులను చేయుట యొక్కటియే సాధనమని తోచుచున్నది. అటులగాక, మనకు నిజముగా వారి యందు కలిగిన అవిశ్వాసమునే మనము వెల్లడించుచుండిన కెయిల యా విలేఖరి వ్రాసినట్లు ఇరువదేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలనయే కర్తవ్యమని వారు తమ నివేదికలో తప్పక వ్రాయుట తటస్థించును. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బహుమానముగా వారివలన బడయుటకు వారి యడుగులకు మడుగులొత్తుటకు భారతదేశ మెన్నటికిని అంగీకరింపజాలదు. వారు కఠిన పరిపాలననే సూచించెదరేని దానికే సంసిద్ధముగనని మాత్రమే నేను చెప్పవలసియున్నది.

భావికాలమందు జరుగనున్న అతిదారుణములును బీభత్సములు నగు దృశ్యములు నా మనోనేత్రమున కిపుడు గోచరించుచున్నవి. అపుడు వెడలిపోవుచున్న మనుష్యుల అసువుల దప్పినగూడ నా మన శ్రోత్రమునకు వినబడుచున్నది.

అని ప్రవచించుటగూడ శకునపక్షియగు యీ జ్యోతిష్యుడు సూచించెను.

సైమను సంఘమువారు కాన్పూరు వచ్చినపుడు బహిష్కరణ ప్రదర్శనములు, అత్యధికముగా జరుపబడిన కారణమున యిటువంటి వ్రాయవలసిన యావశ్యకత కల్గినది. ఈ దుస్వప్నమును యీ విలేఖరి యొకవంక నిటుల పత్రికలకు వ్రాసియుండగా కాన్పూరునాయకులు కావించిన ప్రయత్నములు చాల ప్రశంసనీయములనియు ఎట్టి అల్లరులను జరుగకుండ వారు బహిష్కరణమును సాగించినందులకు శాంతియు కృతజ్ఞతయు కాన్పూరు పోలీసు సూపరింటెండెంటు కాన్పూరు నాయకులకు వ్రాసియుండెను. ఆ లేఖ పత్రికలో ప్రకటింపబడెనని కూడ నే నమ్మెదను. ఈ విలేఖరి వ్రాసిన దుస్వప్న వార్తలు పత్రికలలో ప్రకటించుచు విలేఖరి పనికంటె తనపదవి యున్నతమని సూచించుటకు గాబోలు పత్రికాసంపాదకుడు అత్యధికముగ దురాగ్రహమును వెల్లడించుచు కాన్పూరు నాయకులను నిరసించుచు సంపాదకీయవ్యాసమున తన విజ్ఞానాతిశయములను వెల్లడించెను. "బ్రిటీషు దొరతనమువారికి ఆయుధసంపద యెంతవరకు కొరత పడకయుండునో అంతవరకు భారతీయులకు స్వపరిపాలన మొసంగ బడదని" కూడ సంపాదకుడు వ్రాసెను. ఈవిలేఖరికిగాని, యీసంపాదకునకుగాని లేశమైన ఉచితానుచితపరిజ్ఞానముండినచో ఉద్యోగములకు సంబంధించిన యీరహస్యమును వారు వెల్లడించియుండిరనియే నాయభిప్రాయము. కాని సకాలమున వారు నిజస్థితి నిట్లు తెలియజేసినందులకు మనకృతజ్ఞతను మనము వారికి తెలియజేయవలెను మనము సంసిద్ధులముగా నున్నామని తెలియజేయుచున్నాము. ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఫలితము శీఘ్రముగా లేనప్పటికిని కఠిన పరిపాలనముకంటె యుత్తమసాధన మేదియు నుండదు

రాజప్రతినిధి ప్రసంగము

సైమను సంఘమును బహిష్కరించుటకు మన దేశీయు లిట్లు ప్రదర్శనము గావించుటవలన తమకు చాల అసహ్యము కలుగుచున్నట్లుగా మన ఆంగ్లేయ మిత్రులు నటించుచుందురు. వారు కావించుచున్న అవివేకపు సంభాషణలను నేను లెక్కచేసియే యుండనుగాని యీ విషయమునుగూర్చి యీనగరమునందే యిదివల రాజప్రతినిధియే బహిరంగముగా ముచ్చటించియుండుటచే అవివర్యకు నేను ప్రత్యుత్తర మొసంగుట ముఖ్యావసరమయినది.

బహిష్కరణ ప్రదర్శనముల సందర్భమున అల్లరులు జరుగుట సంతాపకరమే యైనను ప్రజలకు ప్రబలమైన ప్రాతికూల్యభావము జనించినపుడు శాంతియుతముగా నిట్టి ప్రదర్శనములను జరుపుటకు వారికి హక్కు కలదను విషయమును ఎవరును ఎన్నడును శంకించి యుండలేదు. రెండవసారి సైమను సంఘము మనదేశమునకు వచ్చిన పిమ్మట జరిగిన ప్రదర్శనములు అమర్యాదకరములు ఆగ్రహాకరములు నని వారనిరి. ఎవరినిగూర్చి యిట్టి ప్రదర్శనములు ప్రజలు చేయుదురో వారికిది ఆగ్రహాకరములుగా నుండుట సహజమే. ప్రతికూలభావముగల ప్రజాసమూహము వినమ్రతతో ప్రవర్తించుట యెన్నటికిని సంభవింపదు. ఇట్టి ప్రదర్శనములను జరుపు నాయకులు యెంతగా నిరసించుచుండినను క్రియవచ్చినప్పుడు తమ యుపదేశముల వలన ఉద్రేకమును చెందియున్న ప్రజలను అదుపులోనుంచుటకు తరచుగా అశక్తులే యగుచుందురు. అదియును "ఇంత అపాయకరమును, యింత వివేక రహితమును, యింత మొరటుతనమును గల పద్ధతిని బుద్ధిపూర్వకముగా అవలంబించువారు వీనివలన ఎట్టి లాభములను కలుగునని పొరబాటుగా భావించుచుండినను అత్యధికముగ బాధ్యతలకు వీరు గురిగాక తప్పదు" అని రెండు ధర్మపన్నములను రాజప్రతినిధి ఏకరువు పెట్టెను. అంతటితో నూరకుండక "అపఖ్యాతికరములగు నిట్టి చర్యలు మరల జరుగకుండ అవసరమని తోచిన పద్ధతులను అవలంబించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది" అని యొక బెదరింపుమాటను గూడ రాజప్రతినిధి నుడివెను.

మొదటివాక్యమును గూర్చి నేను రాజప్రతినిధితో ఏకీభవించుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. రెండవ వాక్యమునందు, "ఇంత వివేక రహితమును, ఇంత మొరటుతనముగల" అను మాటలకు బదులుగా "ఇంత సహజమగు" అను మాటలను రాజప్రతినిధి వాడునెడల రెండవ వాక్యమునుగూడ నేను ఆమోదించెదను. రాజప్రతినిధి చేసిన ఖండింపును గూర్చి అతి [illegible] చెప్పగలడని వారము క్రిందటనే పూర్వమే ఆంగ్లేయ వార్తాపత్రిక సూచించియుండెను. కఠిన పరిపాలనము త్వరలోనే ఏర్పడగల దను [illegible] యున్నా[illegible]. [illegible]ని గూర్చి నాయకులకు మిత్రులకే తెలియకే యున్నాను గాన ఇపుడు క్రొత్తగా తెలుపవలసిన దేమియు లేదు. మొదటి రెండువాక్యములగూర్చి యీ ప్రదర్శనములలో జరిగిన దౌర్జన్యము లన్నియును పోలీసువారి వలననే ప్రారంభింపబడినవి. ఒకటి రెండుచోట్ల పోలీసువా రొనర్చిన దౌర్జన్యమునకు ప్రజలు ప్రతీకారము చేయబోగా నాయకులు వెంటనే వారించిరి. అను విషయము యథార్థమని బాధ్యతగల నాయకులు చేసిన ప్రకటనలవలన నాకు గట్టి నమ్మకము కల్గినది. ఎట్టి శాఖాసంబంధమగు విచారణయైననుగూడ నానమ్మకమును తొలగింపజాలదు అనియే నేను చెప్పవలసియున్నది. ఎచటనో యొకచోట యొక మోటారుకారులో యొక స్త్రీకూడ నుండగా యొకరాయి ఆబండిపై బడిన దనుకొనినను, వేలకొలది ప్రజలు గల జనసమూహములో ఎచటనో ఎవరో కొందరు సయిమను సంఘసభ్యుల మోటారుకారుకు మిక్కిలి దగ్గరగా నిలువబడి వారి మొగములపై బడునట్లు నల్లజెండాలను ఊగులాడించి రనుకొనినను, వీనిని గూర్చి పెద్ద రాద్ధాంతము చేయుట కివి తగిన విషయము లగునా? ఆంగ్ల దేశమునందే ప్రజలు తమ యసమ్మతిని వెల్లడించుట తటస్థించినచో ఇంతకంటె చాల దారుణములగు పనులే జరిగియుండెడి వని నేను చెప్పగలను. లాహోరు, లక్నో, కాన్పూరు, పట్టణములలో జరిగిన చర్యలనుగూర్చి సత్యాగ్రహము చెందినట్లు నటించుచున్న వారిని నే నైదుప్రశ్నలడుగగోరుచున్నాను.

1. విరోధాభాసమునం దేదేశమునందైనను - ముఖ్యముగా ఆంగ్ల దేశమునందు-ప్రజలు తమ కవమానకరమని తలచి నిరసించుచున్న యొకవిచారణసంఘమువారు ఇపుడు భారతదేశమున సర్ జాను సయిమనుగారును, వారి తోడిసభ్యులును సంచారము చేయగల్గు చున్నట్లు ఇంత నిరుపద్రవముగను ఇంత హాయిగను సంచారము చేయగల్గుదురా?

2. భారతీయులకు సయిమను సంఘమువారియందు కలిగినంతటి అసమ్మతి ఆంగ్లదేశమునందలి ప్రజలకు ఏసంఘముయెడలనైన కలిగినచో అట్టి సంఘసభ్యులను బహిరంగముగా బహిష్కరించుటకు ఆదేశమునం దెవరైన ప్రయత్నించియున్నయెడల అట్లు గౌరవింప గోరువారు, బల్లరు పార్కులో పట్టుజెండాలకు బంగారు బుటేదారీ పనిగల తోరణములను అమర్చి వివిధ విచిత్రవర్ణములుగల విద్యుద్దీపములను వేలకొలది వెలిగించియున్నచో ప్రజలు ఆ దీపశిఖల నన్నిటిని పడగొట్టి ఆ పట్టుజెండాల నన్నింటిని చించివేసి, ఆ తోరణముల నన్నిటిని [illegible] మిన్నకుందురా?

3. ఆంగ్లదేశమున ఒక కుటుంబమువారు తమ యింటికప్పుపై నిలువబడి శాంతముగా [illegible] వెల్లడించినందులకు పోలీసువారు ఆ యింటి తలుపులను పగులగొట్టి లోపలికి బడి ఆ యింటికి వచ్చిన మిత్రులనుగూడ [illegible] గృహమున బంధించియున్నచో ఏ ఆంగ్లేయుడైన సహించునా?

4. ప్రభుత్వమునకు ప్రతికూలములగు అభిప్రాయములను కలిగి యున్నందులకు ఒక ఆంగ్లేయుని అతని యింటియందే అత్యల్పకాలమే బంధించియుండినచో అతడు మిన్నకుండునా?

5. మూడు నాలుగు ప్రశ్నలలో తెలుపబడిన దౌర్జన్యములు జరుగుటకు ఆంగ్లదేశమునందు ప్రభుత్వమువా రంగీకరించినచో ఆప్రభుత్వ మెంతకాలము నిలువగలదు?

అయోధ్యాపట్టణమునందు గొప్పజమీందారుడును జాతీయవాదియునగు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారి తోటలో దాస్యప్రవృత్తిగల మహమ్మదీయులు కొందరు సయిమను సంఘమువారికి విందు చేయుచుండగా మహారాజావారి యింటిచుట్టును పోలీసువారిని కావలియుంచిన సంగతి మాకు తెలియక పోలేదు. సయిమను సంఘమును బహిష్కరింపవలెనని మహారాజాగారు నిర్భయముగా ప్రకటించియున్నారనియు ఆ సంఘమువారిని గౌరవించుటకు చేయబడిన ఏకార్యమునందును పాల్గొనుటకు ఆయన అంగీకరింపలేదనియు అందరకును తెలిసియేయున్నది. సంయుక్తరాష్ట్రీ ప్రభుత్వ కార్య నిర్వాహక సంఘమునందు వెనుక హోంమెంబరుగా నుండినట్టియు, దొరతనమువారిచే ఎక్కువ బిరుదములను, గౌరవములను పొందినట్టియు, అయోధ్యజమీందారులలో అగ్రగణ్యుడైనట్టియు మహారాజాగారు సయిమను సంఘముపట్ల చూపిన ప్రతికూలభావము ప్రభుత్వమువారికి రుచించనంతమాత్రమున ఆయన స్వగృహమునందే ఆయనను బందీకృతుని గావించినపుడు ఇక సామాన్య పౌరుల స్వాతంత్ర్యము మాట చెప్పవలసిన దేమున్నది? ముందెన్నడో ఏర్పడగలదని రాజప్రతినిధియును ఆంగ్లేయవార్తాపత్రికయును సూచించిన కఠినపరిపాలనమునకును దీనికిని భేద మేమైన నున్నదా? ఆకఠిన పరిపాలనము ఇపుడే ఏర్పడినది.

జాతీయశక్తులను నిర్మూలించుటకు అదివరకే కృతనిశ్చయులైన ప్రభుత్వ సంబంధులు నూతనములగు ఆయుధమును నిర్మించుటకు ఇటీవల లాహోరులో నెవరో యొక పోలీసు ఉద్యోగిని హత్యచేయుట వలన తగిన యవకాశ మిపుడే కలిగినది. ఈయుద్యోగిని హత్యచేసినందులకు మేము మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నామని వేరుగా చెప్పనక్కర

లేదు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను కాంగ్రెసువారందరును ఎల్లప్పుడును దౌర్జన్యరాహిత్యపద్ధతిని మిక్కిలి పట్టుదలతో అనుసరించుచున్నారు అనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. ఇది యథార్థమనుటకు వారు పెక్కుసార్లు పెక్కు నిదర్శనములను చూపించియే యున్నారు. మరల విప్లవ లాహోరు, లక్నో, పాట్నానగరములందు కూడ దౌర్జన్యముపట్ల వారికి గల విరసనము బీరు బాగుగా వెల్లడించియే యున్నారు. లాహోరు హత్య రాజకీయ సంబంధమయినదో కాదో చెప్పుట కిప్పు డెట్టి అవకాశమును లేదు. అది రాజకీయమే అని అంగీకరించినను ఇట్టి దౌర్జన్యములకు నిజమయిన బాధ్యత ప్రభుత్వమువారి మీదనే యున్నదను విషయమును గమనింపకుండుటకు మేము మాకన్నులకు గంతలు కట్టుకొనజాలము. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుటకు కారణమయిన పరిస్థితులు, ప్రభుత్వపద్ధతి పూర్తిగా మారవలెనుగాని ప్రభుత్వమువారు కఠినశాసనములను ప్రయోగించుటవలన లాభముండదు. అట్టి కఠినచర్యలను ప్రతిఘటించుటకు ప్రజలు సర్వశక్తులను వినియోగించెదరు. ప్రభుత్వోద్దేశములను భంగపరచుటకే యిట్టి చర్యలు సాధనములగును అని చరిత్రవలన మనము తెలిసికొనగలుగుచున్నాము.

కాని, ఇట్టి చారిత్రకవిషయములు నిరంకుశోద్యోగుల తల కెక్కవు. కఠినశాసనప్రయోగము పంజాబులో ఇదివరకే ప్రారంభమైనది. త్వరలోనే యితర రాష్ట్రములకుగూడ వ్యాపింపగలదు.

సైమను సంఘమునుగురించి యింతసేపు మాట్లాడినందులకు మీరు నన్ను క్షమింప గోరెదను. మనము చేయబోవు ముందు పనికిని, యీ సంఘమునకును ముఖ్యసంబంధ మందుట బట్టియే నేను ఇంతసేపు మాట్లాడవలసి వచ్చినది. కాని లేనిచో యీ సంగతి నేను మాట్లాడియే యుండను. ఈ సంఘము మహోపద్రవకరమనుట నిశ్చయమే గాని యెట్టి అనర్థకమైనదైనను కొంతలాభముండుట సహజము గాన అట్టి లాభము దీనివలనగూడ కలుగక మానదు. మన దేశీయులకు గల శ్రేష్ఠమగు ధైర్యము ముఖ్యముగ మన విద్యార్థుల మనోబలము అత్యధికమగు ఆగ్రహకారణము కలిగినప్పుడుగూడ శాంతము వీడకుండుటకు వారికిగల మనోబలము పోలీసువారు వారిని క్రూరముగ బడితెలతో బాదుచుండ చేతులను రొమ్ముల గీలించి శాంతముగ నిలువబడుటకు వారికి గల సహనశక్తి, తమకు దెబ్బలు తగులు చున్నను లెక్కచేయక తమనాయకులను, తనతోడి దేశారాధకులను కాపాడుటలో వారు చూపించిన స్వార్థవిరహితమగు స్వార్థము మున్నగునవి యీ సైమను సంఘ సంచారమువలన బాగుగా విదితమైనవి. ఈరీతిగా మన దేశీయులు నిరుపమానమగు దౌర్జన్యరాహిత్యభావమును వెల్లడించుట అంతయును పిరికితనమువల్లనే యని నిరంకుశోద్యోగులు భావించెదరని వారుద్దేశించినట్లు కఠిన పరిపాలనమును సాగింపనిందు. అప్పుడు త్వరలోనే వారు నిజస్థితి గ్రహింపగలవారగుదురు. నిరపరాధులును ధీరులును నగు ప్రజలను గోడలకు చేర్చి నిలువబెట్టి రొమ్ములపై బట్టలను తొలగించి తుపాకీగుండ్లను వదలి కాల్చివేయగల సంస్కృతి వారికి లభింపగలదు.

మన ఆర్థికస్థితి

ఇక మనము మన ఆర్థికస్థితినిగూర్చి యోచింతము. మన దేశమునందు నిరంతరాయముగ జరుగుచున్న ధనాపహరణమును సరిగా గుర్తించుటకును చట్టములవల్లను ఇతరవిధములను ఆంగ్ల దేశమువారు మన దేశమునందు ఆర్థిక విషయములలో బడసిన అత్యధికమగు జనవశీకరణశక్తిని సరిగా గ్రహింపవలెనని బ్రిటిష్‌వారు మన దేశమున అడుగుపెట్టినది మొదలు నేటివరకును జరిగిన విషయముల నన్నిటిని సింహావలోకనము చేయవలసి యుండును. ఈ విషయములు నిజముగావా కాదాయని ఎవ్వరును సంశయించుటకు వీలులేనట్టి చారిత్రక విషయములను నేనిపుడు తెలుపగోరెదను. తాము మన మేలును గోరునట్టి ధర్మకర్తలమని చెప్పుకొనునట్టి బ్రిటిష్‌వారు ప్రపంచమందు అత్యధికమైన వ్యయమునకు కారణమగుచున్న సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగి బృందమును ఏర్పరచుటయే గాక ఆంగ్ల దేశమునందు తయారు చేయబడిన వస్తువులను విక్రయించుటకు మన దేశమున అవకాశమును కలిగించుటయందే ముఖ్యముగా శ్రద్ధబూనియున్నారు.

అనేకములగు ప్రత్యక్ష పరోక్ష విధానములచే నీ యుత్తమాదర్శము సాధింపబడినది. ఈయుపన్యాససందర్భమున అసంఖ్యాకములగు నావిధానముల నన్నిటిని గూర్చి తృప్తికరముగ వివరింపసాధ్యము గాదు. ఢక్కా కళాకుశలురపై వలిసిన ప్రసిద్ధములగు క్రూరవైదముల కాలము మొదలుకొని, క్రమముగ నవీనములగు కొల్లగొట్టు విధానముల నవలంబించుచు వచ్చి తుదకు దేశీయవాణిజ్యపరిశ్రమల నెల్ల హతమొందించి కుశించిపోవుచున్న శక్తిసంతతములగు బ్యాంకులు, వాణిజ్య, పరిశ్రమాది సంఘము లేర్పడిన నేటివరకును విది యంతయును నొక దీర్ఘమగు కథయై యున్నది.

కాని శాసనములద్వారాను, తదితరముగను నీ దేశముపై ప్రభుత్వ మార్థికస్వాధీనత నేర్పరచుకొనినది అత్యధికముగ కరెన్సీ పద్ధతి ద్వారానే మిక్కిలి సాంకేతికమగు నీ సమస్యయొక్క చరిత్రనుగూర్చి నిచట వివరింపబూనుట చాలా విసుగుదలగా నుండును. కాని ప్రస్తుతము భారతీయ వాణిజ్యపరిశ్రమలయం దున్న క్షీణదశయున్ను, వ్యవసాయదారుని అల్పమగు కొనుగోలు శక్తియున్ను; రూప్యమునకు ఒకషిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చించిన ప్రభుత్వమువారి చర్యవలననే యేర్పడినవి. ఇందువలన ఈ వరకే అధికమగు పన్నుల భారమున క్రుంగియున్న వ్యవసాయదారులు పైవారిచే తయారు చేయబడు ముడిపదార్థముల నుండి నూటికి 12½వంతు లాగుకొనుటయు, భారతదేశమునకు తన సరకుల నంపెడు విదేశీయ వర్తకులకు నూటికి 12½ వంతున

[illegible]

సర్ గాడ్ ఫ్రే గారి అభూతకల్పనలు

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

“ప్రజాజీవితము - మతము”

[illegible]

యుండెను. వారు సూచించిన పరిష్కారవిధానము నీ కాంగ్రెసువారు ఆమోదింతురని నమ్ముచున్నాను. సాంఘికవిభేదములను సమయజేసి కొనుటకంటెను మనయెదుట నుండు సమస్య లింకను ప్రధానమును, విశాలమునైనవి. అవేవి? ప్రస్తుతము అనుసరింపబడుచు, మరి మను నేక వ్యవహరింపబడుచున్నట్టిది. మన ప్రజాహితజీవితమం దుండవల సినదానితో శ్రేష్ఠస్థానము నాక్రమింపవలెను!

మతముయొక్క ఉత్కృష్టతత్త్వ మేదైనను, నేటి మన వ్యక్తిజీవితమందు మాత్ర మయ్యది మూఢవిశ్వాసము, ఉన్మాదము, అసహనము, ద్రోహస్పృహ, కుటిలవర్తనము, స్వార్థపరత్వము, జేదేలే మసంఘనిర్మాణమున కావశ్యకము లగు గుణములకు విరుద్ధము లగు గుణముల ప్రోవుగ పరిగణింపబడుచున్న దనుట సత్యదూరము గాదు. మతముయొక్క ముఖ్యతాత్పర్యము ఆ మతమునకు చెందనివారిని ద్వేషించుటగ మారినది. పవిత్రమగు మతము నేడిట తదితర సామాన్య కారణముల కంటెను అధిక మగు అకార్యములు గావింపబడుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయులమధ్యను, లేక ఒకసంఘమును వేరొకసంఘమును మధ్యను జరిగిన అల్లరులను, దౌర్జన్యములను వను విభేదకారణ ముల నాలోచించి, ఏ మాత్రము జ్ఞానముగలవాడైనను వానికి లోబడె నని, ఆశ్చర్యము చెందని అజ్ఞుడుండునా?

మతవిశ్వాసులయొక్కయు, అభివృద్ధియొక్కయు ఉద్దేశము మానవునియం దుండు నైజగుణముల దానవమును పెంపొందించుటయు, తన సాటివానితో సామరస్యము గలిపి యుండుమని బోధించుటయు, సంఘ మంతటియొక్క శ్రేయస్సునకే స్వాభివృద్ధి సాధనమై యుండును అని గ్రహింపజేయుటయునై యున్నది. ఆ విధముగానే మానవుని స్వార్థ, వ్యక్తిగత నైజగుణముల నిరోధింపబడి, మానవుని పరస్పరసంఘర్షణము నుండి ఆ దేవుని సౌభాగ్యమునకై సహకారము నెరపు ననల్పబలము. ఒకప్పు డెట్టిదైనను ప్రస్తుతమనుసరింపబడు మతము నాగ్రము స్వాధిపత్యాభిలాషకు ప్రధాన సాధనమై యున్నది. మనుజునకు, మనుజునకు మధ్య కృత్రిమభేదములు నిర్మించి, విద్వేషమును అసహ్యమును వను జాతీయజీవితాభి వృద్ధికి భంగమును కలుగజేయునది మతము నేడగుచున్నది. సాంఘికవిషయములపై ప్రతికూలశక్తుల నిట్లు విజృంభింప జేయు టతో తనివితీరక, మతము రాజకీయార్థికములపై దండయాత్ర సలిపి మనజీవితమందలి విభిన్నశాఖలను వ్యాపించి యున్నది. మతమును రాజకీయములతో జోడించుటవలన రెంటికిని చేటు చేకూరినది. మతము భ్రష్టము గావింపబడినది. రాజకీయములు మాలిన్యపంకమున ముంచబడినవి. మతమును రాజకీయములనుండి సంపూర్ణముగ విడదీయు టయే ఏకైకతరుణోపాయము.

అంతమాత్రముతో ముగియదు. అతిశైశవస్థితినుండియు, మన రాజకీయ ప్రయత్నముల నొక యాశ్చర్యకరమగు సంహారక విధానము వెంటాడుచున్నది. హృదయపూర్వకముగ మనదేశమును పారతంత్ర్య స్థితినుండి తప్పించుటకై దేశభక్త్యుత్సాహములతో కార్యమునకు గడం గినవారలయందు తీవ్రములగు విభేదము లుండక తప్పుటలేదు. ఈ విభే దములే అభివృద్ధిని వెనుకకు నెట్టి, అనర్థదాయకములగు శక్తుల నాహ్వా నించుచున్నవి. దాదాపు అభివృద్ధికరమగు ప్రయత్నము గావించినప్పు డెల్లను నాయకులందు జనించిన తీవ్రభేదములు అత్యద్భుత, విద్యు ల్లతాగమనముతో అనుయాయులకెల్ల వ్యాపించినవి. అందుచే మన పూర్వానుభవము వలన నీతిని నేర్చుకొని బాగుపడుట యుక్తము. లేనిచో గత 20 సంవత్సరములనుండియు మనలను వెంటాడుచున్న దుస్థితియే మరల మనల ననుసరింపగలదు. సాంఘిక సమస్య మను ఉగ్రరూపమున (సోషలిజము) అప్పుడే యీదుస్థితి మనయందుగల వంటినప్పుడున్నది; ఇంకను దానిని దరిచేరనిచ్చినచో సంపూర్ణస్వాతం త్ర్యమును, అధినివేశప్రతిపత్తిని రెంటిని కబళింపగలదు.

“ రెండువిధములగు ననర్థహేతువులు ”

నేను పైన సంగ్రహముగ వివరించిన విషయములవలన ప్రస్తుతము మనము దట్టమగు అరణ్యమధ్యమున నిలిచియున్నటుల తెలియగలదు. విదేశీయ పరిపాలనవలన మనపై విధింపబడినట్టియు, మనమే చేజేత కల్పించుకొనినట్టియు రెండువిధములగు ననర్థములక్రింద క్రుంగిపోవు చున్నాము. విదేశీయుల నెదుర్కొనుటకు ఐకమత్యము లేకుండిన కార్యము సాధింపజాలము. విదేశీయులు మన సమక్షమునందె యుండి, మనపై క్రొత్త సాంకేతికములనంతటి ఐకమత్యముతో వారిని నిరోధించుటయు సులభసాధ్యము గాదు.

ఈ యుభయానర్థక హేతువులు జతచేరి మనచు ట్టును వలయముగ నేర్పడియున్నవి. మనము వలయము మధ్యనున్నారము. ఒకదానినుండి విముక్తిబడయగోరి మా రొకదానివే తగుల్కొనుచున్నారము. ఈ దుర్గమారణ్య మును దాటి బయటపడుటకు ముందుగ నీవలయమును భేదించుకొని పోవలసియున్నది.

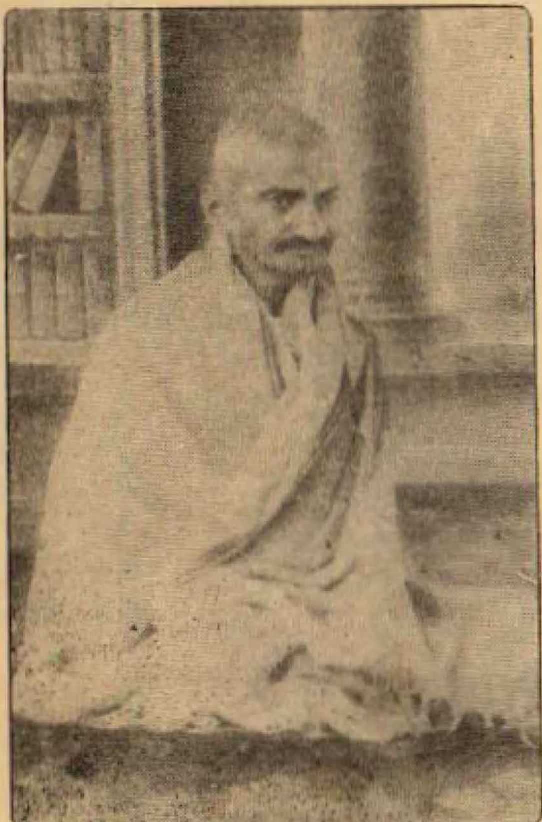
మన మేస్థితి యందున్నామను ప్రశ్నకు నా సమా ధాన మిదియే.

మన గమ్యస్థాన మేమి?

నా రెండవ ప్రశ్న ఏమనగా మన గమ్యస్థాన మెయ్యది? అందు లకు సులభమును, నిశ్చితమునగు నా సమాధాన మేమనగా మా దర్శ నికి ఏమి పేరిడినను స్వరూపమందేకాక, స్వభావమందును (నిజమైన) స్వాతంత్ర్యమే. మనదాను కాంగ్రెసు ఆదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య ముగ ప్రకటించి యుండెను.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ
అధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ మహాత్మా గాంధీగారు
అధ్యక్షుడు, రాష్ట్రీయభాషాసమ్మేళనము-కలకత్తా

శ్రీ పండిత
జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు
అధ్యక్షుడు, భారత సోషలిస్టు యువజన మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు
అధ్యక్షుడు, భారత స్వాతంత్ర్యసమితి-కలకత్తా

బలహీనులకును పాలిపోయినవారికిని ప్రొఫెసర్ జేమ్సుగారి

తప్పక గుణమిచ్చును!

ఎలక్ట్రో టానిక్ ముత్యములు

తప్పక గుణమిచ్చును!!

అధిక శ్రమవల్లను, క్షుద్ర నడతవలనను గలిగిన నరముల బలహీనత, నిద్రలేమి, వీర్యస్ఖలనము, మెదడు బలహీనత, మెదడు చీకాకు, చదువునందుగాని, వ్యాపారమునందుగాని, యిష్టత లేకుండుట, నిస్సత్తువ, దేహపటుత్వము తగ్గుచుండుట, నష్టమైపోయిన వీర్యమును వృద్ధిపరచుట మున్నగువాటికి తప్పక గుణమిచ్చును.

ఉద్యోగీయులకు, నిరుద్యోగియయ్యు అధికశ్రమ నొందువారికి, ఫాదరీలకు, ఉపాధ్యాయులకు, విద్యార్థులకు, న్యాయవాదులకు, గుమాస్తాలకు, శెట్టీలకు, వ్యవహారులకు, మనశ్శక్తి నుపయోగించు ప్రతియొక్కరికి అవసరమైన దార్ఢ్యమును జేకూర్చు యెల్లపదార్థము లిం దిమిడియున్నవి.

వార్ధక్యముచే సంభవించిన దౌర్బల్యమును పోగొట్టుటయు, నరములకు బలహీనతను తగ్గించి దార్ఢ్యమును గూర్చుటయు, ఈముత్యములయొక్క అమోఘమైన గుణమై వెలయుచున్నవి.

విపరీత వీర్యనష్టము నాపుటయందును, సున్నితమైన రక్తనాళములకు పుష్టిని కూర్చుటయందును, అన్నివిధముల డీలా అయిపోయిన మానవునకు నూతనముగ దార్ఢ్యమును ప్రసాదించుటయందును వీటి నుపయోగింపదగును.

ఈ మందును సేవించుటకు ప్రారంభించు మొదటిదినమునందే నరములకు పుష్టి, మానసికవికాసము, మనోధైర్యము, దార్ఢ్యము, సౌఖ్యము ప్రసాదింపబడుచున్నటు లెరింగి యీ మహత్తరౌషధముయొక్క అద్భుతగుణములే యని ప్రశంసింపగలవు. జఠరాగ్ని దీపించును. వీర్యస్ఖలనముకట్టుట ఒక్క సమ్మోహనమే అనిపించును. అద్భుతమైన ఆకలి జనించును. పేగులు సరియైనస్థితిలో నుండగలవు. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చి, కుందనపుఛాయ వచ్చును. నేత్రములయందు జీవకళ ఉట్టిపడుచుండును. దృష్టిలోపముల నణచును. నీనడక, తీరును దొకపొంకము బయలుదేరును. స్త్రీప్రకృతికి వన్నెగలుగును. మెదడు వికసించును. మంచి జ్ఞాపకశక్తి నొసగును. కండలుపెంచి బలమును ప్రసాదించును.

ఉపయోగించు విధానము:— ఉదయమున నొకమాత్రయు, సాయంకాల మొకమాత్రయు స్వల్పముగ నీటిలో భోజనానంతరము సేవించవలెను.

పోస్టుఖర్చు ప్రత్యేకము.

ధర 25 మాత్రలుగల బుడ్డి 1కి రు 1-4-0 0-6-0
బుడ్డి 3కి „ 3-8-0 0-6-0

40 మాత్రలుగల బుడ్డి 1కి రు 2-0-0 0-6-0
„ బుడ్లు 3కి „ 5-8-0 0-5-0

సోల్ ఏజంట్లు:— **ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ & కెమికల్ కంపెనీ, డ్రగ్గిస్టులు, కెమిస్టులు**

285, జమ్మామసీదు, బొంబాయి, 2

అన్ని సబ్బులు సంతృప్తి గలిగించవు

మీ సబ్బును మేలిమియందు, నాణ్యమునందు, విలువయందు శ్రేష్ఠమైనదియౌనో లేదో పరీక్షింపుడు.

డ్రేల్సు మాలటైన్ గ్లిసరిన్ సబ్బును పరీక్షింపుడు

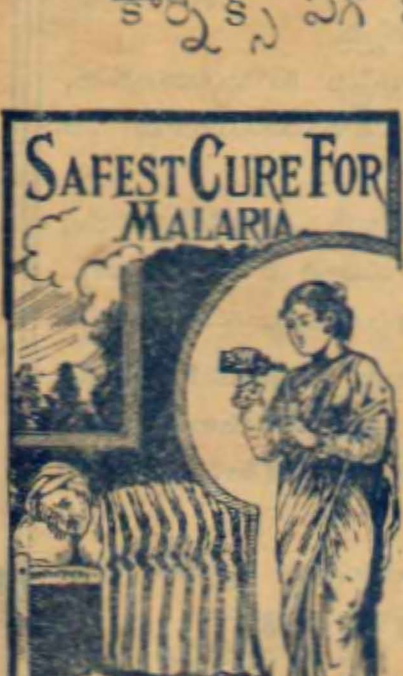
అన్ని విషయములందు సర్వోత్కృష్టమైనది. సంతృప్తిని కలిగించుటకే ఏర్పడినవి. మీరు తప్పక సంతృప్తి నొందెదరు.

నేడే ఒకసబ్బును కొనుడు.

సోల్ ఏజంటు:—అన్ని షాపులందును దొరకును.

ఏ. వి. ఆర్. ఏ. అడికప్ప చెట్టి
52, బందరు వీధి, **మద్రాసు.**

కార్నిక్స్ ఏగ్ మిక్శ్చర్

మలేరియా ఇన్ఫ్లుయంజా, నడుమ నడుమ తగ్గుచు హెచ్చుచుండు మన్యజ్వరములకు 30 వత్సరములనుండి పేర్వడసినది. ఇతర మందు లేవియు పనిచేయలేని చోట్ల యిది గుణ మివ్వగలిగెను.

కార్నిక్ మిక్శ్చర్ శరీరమునందుండు జ్వరదుష్టకుతనమును తగ్గించి త్వరలో ఆరోగ్యమును చేకూర్చును.

ఎల్లచోట్లను దొరకును.

KARNIK BROS., No. 4 Bombay.

నాణ్యము రు 1350 బహుమతి

ఈ రెండును లభించుటకేమి మార్గము?

పై ట్రేడుమార్కుగల మా శకుంతలా పట్టుచీరలను గొనుటయే. ఏలన పైవాటిని గొనినవారికి వాల సేర్పుతో పుటిపెట్టబడిన పట్టుతో నేయబడి నాణెముగా నుండును.

శాశ్వతముగా మా శకుంతల పట్టువస్త్రములను గొనుచున్నచో పైబహుమతి గూడ మీరు పొందవచ్చును. అన్ని శుభకార్యములయందును మా శకుంతలను ఏల పిలుపించుకొన కూడదు.

కేటీ వివరములకు వ్రాయుడు.

డి. కె. నారాయణస్వామి, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు,
శుద్ధపట్టు ధర్మవరం చీరలు తయారుచేయు కంపెని లిమిటెడ్,
ధర్మవరం.

సృష్టమున్నట్టయని వారు వాదించుదురు. ఇర్విను ప్రభువుయొక్క దృష్టితో చూచిన నీవాదమునకు సమాధానము లేదు. నా దృష్టితో నాలోచించిన, స్వాతంత్ర్యమునకై గావించెడి యాత్రయందు అధినివేశరాజ్యము మార్గమధ్యమున నా కెదురగును. దానిని నిరాకరించుటవలన ఐదుమాటాడక ఎల్లప్పుడును మీ రాశింపదగిన స్వాతంత్ర్యాదర్శమును సమీపించుటయే. సార్వభౌమని ప్రభుశక్తిపై నాధారపడదిన ఇర్విను ప్రభువు వాదన మతిశయోక్తిక ఉత్తమమైనదే. కాని ప్రభుశక్తి వహింపగల భారము మాత్రము అనంతముగాదు.

కాని స్వాతంత్ర్యమనిన ప్రపంచమును వీడి బ్రతుట కాదనుట మాత్రము స్పష్టము. ప్రపంచములో నుండుట నిక్కమయినచో అన్యోన్యసంబంధము నిషేధించెడి ఇతరులతో కలసి తిరుగగలిగియుండును. ప్రస్తుత ప్రపంచపరిస్థితులం దేస్వాతంత్ర్యదేశముగాని ఇతర దేశములతో రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘికాది సంబంధముల తెంపుకొను టావశ్యకముగాని, సాధ్యముగాని కాజాలదు. కావున బ్రిటిషుసంబంధమును వదలుకొనుటయని మన మనవచ్చును పారతంత్ర్య మనుభవించు దేశమును స్వతంత్రదేశముగ జేయుటకు తగినమార్పుల ప్రస్తుత పరిస్థితులందు కలిగించుటయే గాని సర్వ సంబంధముల నింతటితో త్రెంపుకొనుటయనిగాదు.

మనము సాధింపగల స్వేచ్ఛయట్టి మార్పుయొక్క పరిణతి నాధారపడియుండును. అది అధినివేశ రాజ్యాధికారమైనచో పారతంత్ర్యమునుండి బ్రిటిషు కామనువెల్తుయొక్క జాతులస్వాధీన, సమాన సభ్యత్వముతో, స్వతంత్రజాతిగ నుండగలదు, అట్లుగాక అది సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మయ్యెడిపక్షమున హిందూదేశము బ్రిటిషు కామనువెల్తునకు చెందియుండనిదై యుండును. భారతదేశమునకును, గ్రేటు బ్రిటనునకును గల సంబంధముల స్వభావము సంధి చేతను, పరస్పర విశ్వాసముచేతను నిర్ణయింపబడును. ఏవిధముగనైనను, నవభవిష్యత్తునను, ప్రపంచ భాగ్యార్థమును నిర్మించుటలో మనము తగిన కృషి సలుపవలెననిన ఇతర దేశములతో కొంత సంబంధ ముండవలెను. బ్రిటిషు దేశముకూడ వానిలో చేరియుండవచ్చును.

గాంధిమహాత్ముడు బెల్గాము కాంగ్రెసు సభలో అధ్యక్షోపన్యాసమున ఇట్లు చెప్పిరి. “బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు చెప్పినట్లు చేయ దలపెట్టి మనఃపూర్వకముగ సమత్వమునకు గొంపోవుటకు మనకు తోడ్పడెడిపక్షమున బ్రిటిషు సంబంధమును సంపూర్ణముగ విసర్జించుటకంటె వలయే ఉత్కృష్టమగు విజయమని నా యభిప్రాయము. అందుచే నేను సామ్రాజ్యాంతర్గతమగు స్వరాజ్యమునకై కృషి సలిపెదను. కాని బ్రిటిషువారి స్వయం కృతాపరాధమువలన అట్టి విడబాటు అవసరమగునో అందుల కించుకమాత్రమును వెనుదీయను. విడబడుటకుగల బాధ్యతను పైవిధముగ బ్రిటిషువారిపైనే వేయబడును.”

ఇంతటియు జరిగి నాలుగు సంవత్సరము లైనది. ఈలోపున ఎన్నియో వ్యవహారములు జరిగిపోయినవి. సామ్రాజ్యమునందుండియే స్వరాజ్యము ననుభవింపవలయునని మనము శక్తివంచన లేక పనిచేసితిమి. కాని సామ్రాజ్యమునందలి స్వతంత్రదేశములతో సమానమగు స్థానమును మనకు లభింపజేయు విషయమున ప్రభుత్వమువారు కొంచెమైనను శ్రద్ధ చూపియుండలేదు. పైపెచ్చు బ్రిటిషువారు మనకు ప్రతిపక్షులుగ మారిపోయిరి. భారతదేశము డొమినియను హక్కులందుటకు ఇంకను ఎంతోకాలము గడపవలయునని సామ్రాజ్యమంత్రులు ఎన్నియో పర్యాయములు బహిరంగముగ ప్రకటించియున్నారు. కావున మనవారిలో అనేకులు నిపుడు తెంచి బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంబంధమును పూర్తిగ వదలుకొనవలయునని కోరుచున్నారు. వారిపట్ల నాకత్యంత సానుభూతిగలదు. కాని గాంధిమహాత్ముని మాటల అర్థమేమో మనము గ్రహింపవలసియున్నది. డొమినియను హక్కుల నిచ్చుటకు బ్రిటిషువారు సంసిద్ధత చూపకున్న మనశక్తి సామర్థ్యములను, బలాబలములను గణించుకొనక మనము స్వాతంత్ర్యము ప్రకటింప వలయునని మహాత్ముడు చెప్పలేదు. మహాత్ముని ఉపన్యాసమునందలి ఈక్రిందివాక్యములను సభ్యులు శ్రద్ధతో వినవలయునని కోరుచున్నాను.

“ఎల్లపుడు పోరాటము సలుపుచుండు స్వతంత్రరాష్ట్రము లేర్పడవలయునని ప్రపంచమునందలి ఆలోచనాపరు లెవ్వరు కోరుటలేదు. పరస్పరసంబంధము కలిగి స్నేహభావముతో కలసిమెలసి వ్యవహారములు జరుపుకొను రాష్ట్రసమూహము లేర్పడవలయునని రాజకీయవేత్త లభిప్రాయపడుచున్నారు. మన దేశమునకుగూడ ఈ ఆదర్శమే చాలును. ప్రపంచమునందలి అన్ని రాష్ట్రములు ఒకదానిపై ఒకటి ఆధారపడియున్నపుడు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును మనము కోరనక్కరలేదు. ఈ పరస్పరసంబంధమును మనముకూడ అంగీకరింపవచ్చును. భారతదేశముతో మాకెట్టి సంబంధము నుండనక్కరలేదని బ్రిటిషువారు చెప్పిన చెప్పనిండు.”

సామ్రాజ్యమునందుండి సమానహక్కులు అనుభవింపవలెను

గాంధిమహాత్మునకు పరీక్ష భావగర్భితమగు ఈ క్రిందివాక్యము లను మీరు శ్రద్ధతో గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను—

“స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటింపకయే స్వాతంత్ర్యము ననుభవించు శక్తి అర్హత మనకు ఏర్పడవలయునని నేను కోరుచున్నాను. సామ్రాజ్యమున భారతీయులకు సమానముగు హక్కులు ఇవ్వవలయునను ఆదర్శమును బ్రిటిషు వారు పాటించునంతకాలము నేను బ్రిటిషుసామ్రాజ్య సంబంధమునే కోరుదును. రాజ్యాంగ నిర్మాణవిధానమును నేను తయారుచేయవలసివచ్చిన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధములేని స్వాతంత్ర్యమును నేను సూచింపను.”

బ్రిటిషుమంత్రుల ప్రవర్తనము ఏవిధముగ నున్నను భారతీయులకు ఇతర దేశీయులతోపాటు సామ్రాజ్యమున సమానమగు హక్కులుండవలయు నను ఆదర్శమును ఇప్పుడుకూడ బ్రిటిషువారు ప్రకటించుచున్నారు. కావున అఖిలపక్షమహాసభవారు తయారుచేసిన నిర్మాణము గాంధిమహాత్ముని అభిప్రాయములకును, సూచనలకును అనుగుణముగ నున్నదనియే నా అభిప్రాయము.

నిజ మేమనిన, మనము మనశక్తిని చూపినగాని బ్రిటిషువారి వద్దనుండి ఏమియు పొందజాలము. మన శక్తిసంపదను వృద్ధిచేసికొనుటకు నిర్మాణమే ప్రధానము. డొమినియను హక్కులను కోరువారికి ఎట్టి నిర్మాణబలము అవసరమో, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కోరువారికి కూడ అట్టి నిర్మాణబలము అవసరము. ఇట్టి పరిస్థితులలో మనలో వెనుక నుండవలచినవారు ఎంతదూరము రాగలరో అంతవరకు అందరు కలసి పోవుచుండవలయును. అప్పుడు కొందరు ముందంజ వేయ భయపడినవారిని అంతటితో వదలి మనము మనలక్ష్యము చేర ప్రయత్నింప వచ్చును.

డొమినియను హక్కులు పొందగనే బ్రిటిషు సంబంధము వదలుకొన భారతీయులు ప్రయత్నించెదరా?

భారతీయులకు డొమినియను హక్కులు ఇవ్వబడగనే వారు బ్రిటిషు సంబంధమును త్రెంచుకొన ఆహక్కుల నుపయోగించెదరని భయపడువారికి నే నొకమాట చెప్పుచున్నాను.

ఇర్విను ప్రభువుగారు ఇటీవల ఉపన్యసించుచు ఇట్లు చెప్పిరి. "బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధమును సంపూర్ణముగ త్రెంచుకొను సాధనముగ నుపయోగించుకొనుటకు మాత్రమే భారతీయులు డొమినియను హోదా కోరుచున్నారని బ్రిటిషుప్రజలకు అభిప్రాయ మేర్పడిన భారతీయులకు డొమినియను హక్కు లివ్వవలయు నని కోరు ఆంగ్లేయులకు మొగము చెల్లదు."

ఇదంతయు కేవలము పిచ్చిభ్రమ. ఈ విధముగ భయపడుటకు అవసరమే లేదు. ఇతరడొమినియనులకున్న హక్కులు భారతదేశమునకు ఇవ్వబడిన బ్రిటిషుసంబంధమును వదలుకొనవలయునని కోరుటకు కారణముండదు. ఇతర డొమినియనులకున్న హక్కులు సంపూర్ణముగ మనకు లేకున్న అది డొమినియను హోదా కాజాలదు. ఇమిటేషను డొమినియనుహక్కులను భారతీయులు అంగీకరింపజాలరు. కావున సంపూర్ణ అధికారములతోను, సంపూర్ణబాధ్యతలతోను కూడిన డొమినియనుహోదాను బ్రిటిషువారు ఇవ్వవలయును. మహాత్ముడు చెప్పిన విధమున "బ్రిటిషువారి కపటమువల్ల సామ్రాజ్య సంబంధము వదలుకొనవలసిన అవసరము ఏర్పడిన అట్లుచేయుటకు మన మెవ్వరము ముందువెనుక చూడగూడదు." డొమినియనుహోదా ఇవ్వబడినను బ్రిటిషువారి విపరీతప్రవర్తనమువల్ల బ్రిటిషు సంబంధము విసర్జనీయమని తోచవచ్చును. అప్పుడు మన హక్కులను స్థాపించుకొనుటకు ఇతర డొమినియనుల వారికున్న అధికారము మనకు ఏర్పడును. "నేను సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నాను. అయినను డొమినియను హక్కులకు ప్రతికూలముగ లేను" అని నేను గావించిన ప్రకటనకు అర్థము సుబోధమైనదని నమ్ముచున్నాను. సందిగ్ధసమయములందు సారథ్యము ఎవరిచేతియందుండునో చెప్పుటకు వీలులేదు. నేడు బ్రిటిషువారు సారథులైయున్నారు. డొమినియను హక్కులను మీ కిచ్చెదమని బ్రిటిషువారు చెప్పుటకును, అంగీకరించెదమని భారతీయులు చెప్పుటకును ఇది సమయము. ఈసమయము తప్పిన, బ్రిటిషువారు ఈ అవకాశమును దుర్వినియోగ మొనర్చిన రేపు భారతీయులు సారథ్యము వహించెదరు. బ్రిటిషువారిని సాధించి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పొందుసమయము ఆనాడు ఏర్పడును. అప్పుడు డొమినియను హక్కులను అంగీకరించువారే దేశమునం దుండరు.

రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట తప్పా?

మీకు డొమినియను హక్కుల నిచ్చెదము అని చెప్పవలసినది బ్రిటిషువారి బాధ్యతయనియు, డొమినియను హక్కులు మనకు కావలయునని కోరుట తప్పనియు, అందుచే డొమినియను హక్కులతో కూడిన రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట సరసముగ లేదనియు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. ప్రస్తుతము డొమినియను హోదా అనుభవించుచున్న దేశములవారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై పోరాటము జలిపిరని, ఆసంగ్రామసందర్భమున బ్రిటిషువారు రాజీకివచ్చి డొమినియను హక్కుల నిచ్చిరని ఈ వాదము సమర్థింపబడుచున్నది. భారతదేశమునకు డొమినియను హోదా వచ్చుటకు పూర్వము ఈకథయంతయు జరుగవలయుననియే నాకు తోచుచున్నది. బ్రిటిషువారు మనకు రాజీషరతులు అందజేయుట న్యాయమైనదో మనమే రాజీషరతులను సూచించుట ఏవిధముగ తప్పగునో తెలియకున్నది. రాజీసూచనలు ఉభయపక్షములవారికి గౌరవకరమైనవి యగునో, సూచించిన వారు అంగీకరించువారు అను విచక్షత యుండనక్కరలేదు.

దేశబంధు షరిద్ పూరుసందేశము

స్వాతంత్ర్యయోధులలో చిత్తరంజనదాసుకన్న ఎక్కువత్యాగము, సాహసముచూపిన దేశభక్తుడు, మరొక రుండరని నా అభిప్రాయము. ఈస్వాతంత్ర్యసంగ్రామయోధుడు షరిద్ పూరునందు ప్రకటించిన సందేశమును మీ జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నాను. ఆత్మవిజ్ఞానవికాసాభివృద్ధులకు అనుకూలావకాశముల నిచ్చిన భారతీయులు తృప్తిపడెదరని దాసుగారు చెప్పియుండిరి. ప్రభుత్వమువారు తమ వైఖరిని మార్చుకొని ఇట్టి అవకాశమును కలుగజేసిన ప్రభుత్వమువారితో కలసి పనిచేయుటకు దాసుగారు సంసిద్ధత చూపిరి. దాసుగారి రాజీషరతులు దౌర్బల్యమును సూచించుటలేదు. దేశబలమును సంపూర్ణముగ గ్రహించియే వా రీరాజీని సూచించిరి. దాసుగారు చెప్పినమాటలను వినదగిన మరా

హరించుచున్నాను:—ప్రభుత్వమువారు ఈరాజీని అంగీకరింపనిచో కడచిన సంవత్సరములనుండి మనము జరుపుచున్న కార్యక్రమము ననుసరించి పనిచేయుదుము. ప్రభుత్వమువారు అన్ని విషయములందును తమ ప్రత్యేకాధికారముల నుపయోగించిరేః పరిపాలనము కొనసాగింపవలసినట్లు మనము చేయుదుము. అట్టి సమయమువచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములతో పరిపాలనము జరుపుచున్న ప్రభుత్వమువారికి పన్నులను చెల్లింపగూడదని ప్రజలకు మనము బోధచేయుదుము." రాజతంత్ర ప్రవీణుడును, రాజతత్త్వవేత్తయు, స్వాతంత్ర్యసైనికులలో వాసిగాంచిన యోధుడును, ఆత్మవిశ్వాసపరుడును అగు సహానాయకుడు పలికిన ఈవాక్యములను మీరు గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను. ఒకగొప్ప సంగ్రామము జరుపుటకు పూర్వము రాజీమరతులను సూచించుటవల్ల ఆత్మగౌరవమునకు భంగము కలుగదని వారు నిరూపించిరి. ఇండియా ప్రభుత్వచట్టపు ఉపోద్ఘాతమునందు బ్రిటిషువారు తమ రాజీ సూత్రముల వివరించి యున్నారు. ఈసూత్రములు అసంతృప్తికరముగ నుండుటచే మనము మన సూత్రములను తెలుపుట అవసరము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు చేసిన పని ఇదియే.

ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తి

మన ఆదర్శములను సాధించుటకు అవసరమగు ప్రజాశక్తిని అభివృద్ధిపరచు విషయమై అందరు మాట్లాడుచున్నారు. ఈ విశేషమును విమర్శించుచు గాంధిమహాత్ముడు గావించిన విమర్శనను ఈదిగువ నుదాహరించుచున్నాను:—"ఇంకను తంత్రమెంతయో జరుగవలెను. కాని అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన కార్యము ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుట యని నా అభిప్రాయము. డొమినియను హక్కులైననుసరే, స్వాతంత్ర్యమైననుసరే జాతీయాదర్శములను సాధింపవలయుననిన ప్రజాశక్తి వృద్ధిచెందవలెను. దౌర్జన్యరహితశక్తి కావలయునని మీకు బార్డోలీ దారి చూపినది. దౌర్జన్యరాహిత్యము కాంగ్రెసుమతము. బార్డోలి సమరమునకు పూర్వము దౌర్జన్యరాహిత్యమును గురించి తలచువారే లేకుండిరి. అన్ని పక్షముల వారు ఆమోదింపతగిన నిర్మాణ విధానము నెహ్రూకమిటీవారు సాధించిన విధమునను బార్డోలి సమరము దౌర్జన్యరహితపద్ధతులపై విశ్వాసమును మరల కలుగజేసినది. ప్రజాశక్తిచే వృద్ధిచెందిన డొమినియను హక్కులే స్వాతంత్ర్యముకన్న ఎక్కువ అధికారము నివ్వగలవు. ప్రజాశక్తి లేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పరిహాసాస్పదముగ నుండును. రోజాపువ్వునకు ఏపేరు పెట్టినను ఆపరిమళము పోవునా? అసలు వస్తువున్న, పేరుతో ప్రమేయమేమి? రాజ్యాంగ నిర్మాణ విధానమును తయారుచేయు పనిని రాజతంత్రప్రవీణులకు వదలెదము. మనము ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుటకు పూనుకొనెదము."

నేను సూచించిన రెండవ ప్రశ్నకు నాప్రత్యుత్తర మిదియే!

"స్వాతంత్ర్యము మన లక్ష్యము. దాని రూపము పరిమాణము దేశకాలపరిస్థితులపై ఆధారపడియుండును."

స్వాతంత్ర్య స్వరూపము ఏవిధముగ నుండవలయునో చింతించక స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుటకు తగు శక్తిని ప్రజలయందు వృద్ధి చేయ యత్నించుట ప్రధానకర్తవ్యము.

మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతీయుల ఆదర్శముగ నుండవలయునని ప్రకటించిన మద్రాసు కాంగ్రెసువారే, కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు అన్నిపక్షముల వారితో సంప్రతించి అందరు ఆమోదింపదగిన భారత రాజ్యాంగనిర్మాణ విధానమును తయారుచేయుదురని ఒకతీర్మానమును ఆమోదించిరి. కాంగ్రెసు మహాసభవారు ఆమోదించిన ఆదర్శముతో అన్నిపక్షములవారు ఆమోదించెదరని తలచుటకు వీలులేదు. ఇతర పక్షములవారితో సంప్రతించి అందరును అనుకూలమగు కార్యక్రమమును తయారు చేయవలయునని కాంగ్రెసువారు తీర్మానించినప్పుడు వివిధపక్షములవారికి భిన్నాదర్శము లుండునను విషయమును మరచియుండుట అసంభవము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము ఆదర్శము లేక సత్వరముగ సాధింపవలసిన లక్ష్యమయినచో, ఇతర పక్షములవారితో సంప్రదింపవలయునను తీర్మానమునకు అర్థము లేదు. తమాషాకొరకు మద్రాసు కాంగ్రెసువారీ తీర్మానమును గావించలేదు. ఈ సాధకబాధకముల నన్నిటిని కాంగ్రెసువారు ఆలోచించియుండవలెను.

కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము ననుసరించి అఖిలపక్షసభను సమావేశపరచిరి. అందరు అంగీకరింపదగిన రాజ్యాంగనిర్మాణమును తయారుచేయుటయందు అఖిలపక్ష సభవారు విజయవంతముగ పనిచేసిరను విషయము ఎల్లరకు తెలియును. ఇంతకు మున్నెన్నడు రాజకీయ, సాంఘిక, కార్మిక, మత సంస్థలు ఒక్కటిగ చేరియుండలేదు. ఇట్టి అనుకూల పరిణామమునకు డాక్టరు అన్సారిగారిని అభినందింపవలసియున్నది. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు ఆమోదించిన తీర్మానములు కాంగ్రెసు మహాసభయందు చర్చకు రాగలవు. మద్రాసు కాంగ్రెసునందు ప్రారంభించిన కార్యమును పూర్తిచేయుట మీబాధ్యత. మీరు మీ బాధ్యతను ఎంతవరకు నిర్వర్తింతురో దానిపై భారతభావికి ఆధారపడియుండును.

అఖిలపక్ష మహాసభ

అన్ని పక్షములవారు అంగీకరింప తగిన కార్యక్రమమును తయారుచేయ అఖిలపక్ష మహాసభవారు పాటుపడిరి. కాంగ్రెసు మహాసభకూడ నిజముగ అఖిలపక్ష మహాసభయని నా అభిప్రాయము. దేశమున కంతయు క్షేమకరమగు కార్యక్రమమును నిర్ణయించుట

కాంగ్రెసువారి బాధ్యత. ఇంతవరకు ఇతరపక్షములవారితో సంప్రదించక కాంగ్రెసువారు ఈ ధర్మమును కొనసాగించుచుండిరి.

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు ఇతరపక్షములకు గౌరవస్థాన మొసగి వాటిని ఆహ్వానించి వాటితో సంప్రతించినది. ఆసహాయోద్యమ దినములనాడు కోట్లకొలది ప్రజలు కాంగ్రెసు నిర్ణయమును శిరసా వహించుచున్నను కాంగ్రెసు మహాసభ నిర్ణయములను ఆక్షేపించు సంస్థ లెన్నియో యుండెను. కాంగ్రెసువారు సమావేశపరచిన అఖిల పక్ష మహాసభకు పేరుపొందిన అన్ని సంస్థలు ప్రతినిధులను పంపినవి. అందరు వివిధపక్షములకు సమన్వయము కుదురవలయునను ఉద్దేశముతో వ్యక్తి అభిప్రాయములను కొంతవరకు వదలుకొనినారు. ఇది గొప్పకార్యమని మనము గర్వపడవచ్చును. అఖిలపక్ష సమావేశము వారి తీర్మానములు మీకు సమర్పింపబడును. మీరు అంగీకరించెదరా లేక నిరాకరించెదరా? ఇతరపక్షములవారిని ఆదరింపవలయునని మీరు కోరినట్లయిన, మీకిష్టము లేకున్నను మీరు ఆతీర్మానములను నిరాకరించుటకు వీలులేదు. అన్ని పక్షములవారు ఈతీర్మానములను ఆమోదించుచున్నారు. ఆక్షేపించుచున్న వారెవ్వరు? ప్రత్యేక సాంఘీకవాదులు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. వీరు ఒకవంక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నారు. తమకు కొన్ని స్థానములను ప్రత్యేకించవలయు ననియు లేక సాంఘీక నియోజకవర్గములే యుండవలయు ననియు వీరు కోరుచున్నారు. వీరి ఆక్షేపణ లంతముఖ్యమైనవి గావని నా అభిప్రాయము.

రాజప్రతినిధి ఉపన్యాసము

రాజప్రతినిధిగారు ఇటీవల నొసగిన ఉపన్యాసమును ఖండించుచు నేనింతవరకు మాట్లాడితిని. కాని వారి ఉపన్యాసమునందలి ఒక భాగమును మాత్రము ప్రశంసింపవలసియున్నది. వివిధసంఘముల భిన్నాదర్శములగురించి మాట్లాడుచు వా రిట్లు చెప్పియుండిరి:—

"భారతదేశమునందలి వివిధసంఘములవారికి వివిధజాతుల వారికిని భిన్నాదర్శము లుండుట సహజము. భిన్నాదర్శములు నష్టప్రదమైనవి కావు. కాని ఆదర్శములు భిన్నములైనప్పుడు ఒక సంఘము వారు మరియొక సంఘమువారిని సంపూర్ణముగ రూపుమాపవలయునని గాని లేక తన వ్యక్తిత్వమును కోల్పోవలయునని గాని చెప్పుట తప్పు. ప్రతిసంఘము తనవ్యక్తిత్వమును కాపాడుకొనుచు,తనహక్కులను కాపాడుకొనుచు ఇతర సంఘములతో సంఘర్షణము లేక వృద్ధిచెందవచ్చును. ఈ భిన్నాదర్శములకు సమన్వయ మొనర్చుట అవసరము."

రాజప్రతినిధిగా రట్టి ఉద్దేశముతో ఈ మాటలు చెప్పినను భావము ఉత్కృష్టమయినది. ఈ విధమున ప్రత్యేక సాంఘీకవాదులు తాత్కాలికలాభమును పాటింపక దేశక్షేమమును దృష్టియం దుంచుకొని ఈ సమయమున ప్రవర్తింపవలెను. అఖిలపక్ష మహాసభవారు ఆమోదించిన తీర్మానములు దేశమునకు లాభకరమైనవా కావా అను విషయము ఆలోచించి మీరు మీనిర్ణయ మొసగవలెను. అంతే కాని మీవ్యక్త్యభిప్రాయములను ప్రమాణముగ పరిగణింపగూడదు.

నెహ్రూ నివేదిక

ఈ నివేదికసూచనలు అన్నివిధముల ఉత్కృష్టమైనవని మేము చెప్పుటలేదు. కొన్ని సందర్భములయందు మేము మా అభిప్రాయములకు వ్యతిరేకమగుసూచనలను గావించియున్నాము. ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము అల్పసంఖ్యాకుల కుండగూడదని మా అభిప్రాయమయినను మేము ప్రస్తుతము పరిస్థితుల ననుసరించి యిట్టిసూచన గావించవలసి వచ్చెను.

కాబట్టి, యీ కాంగ్రెసుసభ నిశ్చయించి చెప్పవలసిన ప్రశ్న యొక్కటి మాత్రమే గలదు. ఈ సిఫార్సులు, యీ తీర్మానములు, మొత్తముమీద, దేశముయొక్క సామాన్యాభిప్రాయమున కనుకూలముగా నున్నప్పటికిని, వీనిని నిరాకరించుటయే మనకు ధర్మ మని యీ కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడవలసినంత లోపభూయిష్టముగను, దేశము యొక్క శాశ్వత శ్రేయమునకు ప్రత్యక్ష విరుద్ధముగను, గాన్పించుచున్నవా? అట్లుకానిచో, యీ కాంగ్రెసు వీనిని ఆమోదించియే తీరవలెను.

ఈ సిఫార్సులు రెండు ముఖ్య శీర్షికలక్రింద విభజింపబడవచ్చును. (1) సాధారణమయినవి. (2) సాంఘీక సంబంధమయినవి. ఈ రెంటికిని గల అన్యోన్య సంబంధముబట్టి వీనిలో నొకదానిని మీ రామోదించి, రెండవదానిని నిరాకరింపజాలరు. ప్రతి పార్టీవారును గూడ యావత్తురిపోర్టు నామోదించుటకును, అందేయొక్క భాగము నయినను, తక్కిన భాగము లన్నిటికిని గూడ సంపూర్ణ సహాయ మొసంగకుండ, నామోదింప కుండుటకును, అన్ని పార్టీలవా రంగీకరించుచు గావించిన తీర్మానమును మనము త్రోసివేయజాలము. కొన్ని సంఘములు అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమునే కోరుచు, తాము ప్రత్యేక పార్టీలుగా సాంఘీక సమాధానములలో పాల్గొనుట మాత్రమేగాక, యెల్లరిచేత నంగీకరింపబడిన రాజ్యాంగవిధానము కాపాడబడుటకుగాను తమ స్వంతహక్కులను విడిచిపెట్టుకొని యున్నవి. పందలకొలది బహిరంగసభలు దేశమంతటను జరుపబడినవి. అందు నానావిధాభిప్రాయములుగలవా రెల్లరును పాల్గొనిరి. ఈ సభ లన్నియుగూడ సిఫార్సులను మొత్త మామోదించియే యున్నవి. అధినివేశ రాజ్యాంగ విధానమునుబట్టి సాంఘీక సమస్యాపరిష్కారము నామోదించినవా రెందరో, సాంఘీకసమస్యా పరిష్కారమును బట్టి అధినివేశరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినవా రెందరో చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. అందరి యెడలగూడ మనము విశ్వాస ముంచవలెను.

ప్రస్తుత స్థితి నా కిట్లు గోచరించుచున్న దనగా, కాంగ్రెసుచేత పిలువబడిన వివిధ పార్టీలచేతను తయారుకాబడి యామోదింపబడిన యొక రాజ్యాంగవిధాన మిచ్చట నున్నది. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే

కాంగ్రెసుయొక్క గమ్యస్థానమని యీ పార్టీలకు తెలియును. తన గమ్యస్థానమును మార్చుకొనవలెనని కాంగ్రెసును వీరు కోరుట లేదు. కాని, తమ ప్రయత్నములయొక్క ఫలితమును ఉన్న దున్నట్లుగా కాంగ్రెసు యెదుట పెట్టుచున్నారు. తాము అంతవరకు నడచుటకు, సిద్ధముగా నున్నారనియు, ప్రస్తుత మంతకంటె నధికదూరమునకు పోజాలమనియు, వారనుచున్నారు. తాముపోవ సిద్ధముగా నున్నంత దూరమువరకును, తాము, కాంగ్రెసు, ఉభయులును గలిసి చేరుకొనగలుగుటకుగాను, తాము కాంగ్రెసునకు సాయపడెద మనుచున్నారు. అందుకు కాంగ్రెసుగూడ తమకు సాయపడవలెనని వారు కోరుచున్నారు. ఈ హద్దు చేరుకొనిన పిమ్మట, ఇంకెంతవరకు అడుగు పెట్టవలెనోయను విషయ మాలోచించుటకు తమకును కాంగ్రెసునకును సంపూర్ణస్వేచ్ఛ కోరుచున్నారు. ఈ సహాయమును, ఈ స్వేచ్ఛను, వీరికి నిరాకరించుటకే కాంగ్రెసు ఉద్దేశించు కొనుచున్నదా? వీరందరి నొక్కటిగా గలిపినపిమ్మట మరల వీరిని విడి విడిగా యెవరి మార్గమునకు వారి నంపివేసి, వారి వారి యదృష్టములకు విడిచిపెట్టుటకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య, అధినివేశస్వాతంత్ర్యములయొక్క బలాబలములగూర్చి, కాలాంతమువరకు తాము తగవులాడు కొనుచుండుటకును, కాంగ్రెసు బూనుకొనుచున్నదా? అట్లయినచో, కాంగ్రెసు భారతజాతిని తనగమ్యస్థానమునకు నడిపించు భాధ్యతను, విడిచిపెట్టుకొనును. ఈ సంధిగ్ధావస్థలో, మన కత్యావశ్యక మయి యున్నది సమయోచిత నాయకత్వముకాని, యేవంకకునుగూడ మనలను నడిపింపజాలని వాగ్వివాదము గాదు. భారతజాతి కాంగ్రెసు తలుపులను గుద్దుచున్నది. మీరు వానిని విశాలముగా తెరవవలెను. ప్రతివారును జొరబడుటకు వీలగునంత విశాలముగా తెరువవలెను. లేదా మీ రాక్రమించియున్న ఉన్నతాధికారపదవిని మీరు పోగొట్టుకొనవలెను. ఈ సహాయమును గైకొనుడని మీకు నేను సలహానొసగుచున్నాను. మీ రట్లు గావించుచో మీ గమ్యస్థానమునకు మార్గము సరిగా తెరవబడి యున్నదనుకొనుడు.

అన్నిపార్టీలవారును గలిసి యిప్పుడు చేరియున్న స్థానమునుండియే మీరు బయలుదేరుడు. వా రెంత దూరము పోయెదరో అంతవరకు వారితో గలిసి మీరు గూడ ముందుకు నడువుడు. అచ్చట ఆగిన పిమ్మట మీ శక్తిసామర్థ్యమును పునర్విచారించుకొనుడు. తుట్టతుదకు గమ్యస్థానమును చేరుకొనుటకు ఒక్కపెట్టున మీ యావచ్ఛక్తిని ప్రయోగింపుడు.

మనగమ్యస్థానము నెట్లు చేరుకొనగలము అను ప్రశ్నకిదియే నా ప్రత్యుత్తరము.

మన స్వగృహమును సవరించుకొనుటయే మన మొట్టమొదటి కార్యము. ఇందుకొరకు అన్ని పార్టీలను కాంగ్రెసు ధ్వజముక్రిందికి చేర్పుడు. వారితో భుజములుగలిపి మన సామాన్యమార్గముయొక్క చిట్టచివర స్థానమువరకు నడచుటకు తయారగుడు. ఇదియే మన ప్రయాణముయొక్క ప్రారంభభాగ మగును. దీనికొరకు యీ క్రింది కార్యక్రమమును నేను సూచించుచున్నాను:—

1. పత్రికలలో ప్రకటించుట, సభలలో నుపన్యసించుట, ప్రతిగ్రామమునందును ఉపన్యాసముల నొసంగుట, మున్నగు పద్ధతుల వలన దేశమునందు తీవ్రముగ ప్రచారమును గావించి అఖిలపక్ష మహాసభలో ఆమోదింపబడిన మత సాంఘికసమస్యాపరిష్కారమును ప్రజలకు బాగుగా తెలియజేయుట.

2. ఢిల్లీ ఐకమత్యసభలోను, చెన్నపురి కాంగ్రెసుసభలోను ఆమోదింపబడిన మత సాంఘిక సంబంధములగు తీర్మానములను గూర్చి ఆసభలలో చేయబడిన సూచనల మాత్రమే గాక యీ కాంగ్రెసు మహాసభవారు యిపుడు చేయనున్న సూచనలనుగూడ ప్రజలకు తెలియజేయుటకు సమగ్రముగ పైన వివరింపబడినరీతిని ప్రచారము గావించుట.

3. అస్పృశ్యులను, నిమ్నజాతులను ఉద్ధరించుటకు పనిచేయుట.

4. వ్యవసాయ సంబంధముగను, పరిశ్రమలలోను, పనిచేయు కార్మికులలో కట్టుబాటును కలుగజేయుట.

5. గ్రామములలో కట్టుబాటును కలుగజేయుట.

6. ఖద్దరునుగూర్చియు, విదేశవస్త్ర బహిష్కారమునుగూర్చియు ప్రజలకు బాగుగా బోధించుట.

7. జాతీయాభివృద్ధిని నిరోధించుచున్నట్టి, సాంఘిక దురాచారములను, స్త్రీల యభివృద్ధికి నిరోధకము లయియున్న ఘోషాపద్ధతి మున్నగు దురాచారములను రూపుమాపుటకు ప్రయత్నించుట.

8. కల్లు, సారా, నల్లమందు, మున్నగు నిషాద్రవ్యముల ఉపయోగమును రూపుమాపుటకు తీవ్రముగ ప్రచారము చేయుట.

9. ఎప్పటికప్పుడు విషయములను పత్రికాముఖమునను, కరపత్రములమూలమునను ప్రకటించుచుండుట.

ఈ విధానమునందు సాంఘిక విషయములే అత్యధికముగా నున్నవని స్పష్టమగుచునే యున్నది. దీనిలో, మొదటి విషయము తప్ప తక్కిన వన్నియును, ఇంకను పెక్కువిషయములుగూడ, పెక్కువత్సరములనుండి కాంగ్రెసు వాదులును, దేశీయులునుగూడ చర్చించుచునే యున్నారు. దీర్ఘమగు ఆ పట్టికనుండియే ముఖ్యమయినవానిని కొన్నిటిని నేనిందు పొందుపరచితిని. కాని యిందు నేను క్రొత్తగా చేసిన సూచన యేదియు లేదు. నిర్మాణవిధానమునకు చేరిన యీ కార్యములను నెరవేర్చుటకు యిప్పటివరకును మనము చేసినపని పేర్కొనబడ దగినదిగా నుండలేదని నేను నడుమునలపి నిచ్చినందులకు మీరు మన్నిం

కుటుంబజీవనమును సంస్కరించుటయను చాలనవసరము కావలెను. ప్రతి వ్యక్తియును శక్తిసంపన్న లేకుండా తనవిధిని నెరవేర్పవలెను.

ఇతరవిషయములను యీ యుపన్యాసమందు వివరించుటకు అవకాశము లేదు. కావున భారతజాతీయోపసంఘ సభ్యులను వేరు వేరు ఉపసంఘములుగా విభజింపవలెను. ఒక్కొక్క ఉపసంఘమునకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులలోను వీరు అధ్యక్షులుగా నుండవలెను. ఈ పైని వివరింపబడిన తొమ్మిది విషయములలోను ఒక విషయమును గాని హెచ్చు విషయములను గాని నెరవేర్పవలసిన భారమును ఒక ఉపసంఘమువారు వహించుచుండవలెను. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘములు గూడ ఇట్టి ఉపసంఘములను ఏర్పరుపవలెను. ఈ రాష్ట్రీయోపసంఘములవలననే నిజముగు పని జరుపబడవలసియుండును. భారత కాంగ్రెసుసంఘమువారిచే నియమింపబడిన ఉపసంఘమువారు ఒసంగు నట్టి సూచనల ప్రకారము రాష్ట్రీయోపసంఘమువారు పనిచేయుచుండవలెను. తక్కిన వివరము లన్నిటిని భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు పూర్తి చేయువలెను.

ఇది అన్ని పక్షములవారును కలిసి నిర్వహింపదగినవిధాన మయి యున్నది. ఈ విధానము కాంగ్రెసుపక్షమువారి దృక్పథమునుండియు, నితరపక్షములవారి దృక్పథమునుండియు అవసరమైనదేయగుటచే దానిని నెరవేర్చుటకు యితరపక్షములవా రందరును మనఃపూర్వకముగా తోడ్పడరనియే నేను నమ్ముచున్నాను. అన్ని పక్షములవారును నిష్కపటముతోను అధికదీక్షతోను యీ విధానమును అనుసరించు నెడల స్వపరిపాలనము మనకు శీఘ్రముగనే లభింపగలదు. ఏ కారణమునైన అనుకొనినట్లు పూర్తిగా యీ విధానమును మనము కొనసాగింపజాలనిచో యితర పక్షములవారి సహాయమును నిలుపుకొనగలిగినను, నిలుపుకొనజాలక పోయినను, కాంగ్రెసువారికి దౌర్జన్యరహితమగు అసహాయోద్యమము ముఖ్యకర్తవ్యమే యయియున్నది ఇంతకంటె శ్రేష్ఠమగు ప్రతిఘటనవిధాన మొకటి యేర్పడిననే తప్ప కాంగ్రెసుకు అసహాయోద్యమమును కొనసాగించుటకు వెనుకంజ వేయకూడదు. ఎట్టి దౌర్జన్యమును చూపకుండా సత్యాగ్రహమును జయప్రదముగా జరుపుట సాధ్యమేయని బార్డోలీలో సర్దారు వల్లభాయి పటేలుగారు మనకు చూపించియే యున్నారు. గ్రామములో ఓరిమితో పనిచేయుటవలన కలుగు గొప్పలాభమును గూడా పటేలుగారు మనకు కనబరచి యున్నారు. సర్దారుగారిని, అయనకు సహాయముచేసిన వీరపురుషులను, వీరవనితలను, మీ పక్షమున నేను మనఃపూర్వకముగా అభినందించుచున్నాను.

విదేశములలోనున్న భారతీయులను కనుపరుపజాలము. దక్షిణాఫ్రికాలో శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు చేసిన గొప్ప పనివలన అచట నున్న మనవారికి కొంత అనుకూల మేర్పడినమాట నిజమే, కాని జరుగవలసిన పని యింకను హెచ్చుగనే యున్నది. కాని కెన్యాలో నున్న భారతీయుల స్థితిమాత్రము నానాటికి దుర్భర మగుచున్నది. అచట భారతీయులు నివసించుటకే ఉపద్రవము కలుగునట్లున్నది. కెన్యా దేశమునకు పాశ్చాత్యు లెవ్వరుగాని వెళ్లుటకు పెక్కుసంవత్సరములకు పూర్వమే మనదేశీయు లచటికి వెళ్లి అచటి ఆఫ్రికాదేశీయులతో మైత్రిని సంపాదింపగలిగిరి. ఫిజీ, బ్రిటిషు గయానా, దేశములలో గూడ, అచటికి పోయియున్న మనదేశీయులకును, ఆ దేశములలో అనాదిగా నుండువారికిని గూడా, బ్రిటిషువారి ధనాపహరణపద్ధతి వలన చాలనష్టము కలుగుచున్నది. జనుక సర్ ఫిరోజిషా మెహతా గారు చెప్పినట్లు మొదట మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును చేకూర్ప గలిగిననే గాని వారి కిట్టిసహాయమును చేయజాలము.

ప్రస్తుత స్థితియందు ఏది ప్రధానమని నేను తలచితినో దానిని మాత్రమే నేను వివరించితిని. అటులు చేయుటలో, యీ విషమస్థితిలో నా దేశముపట్ల దేనిని నా కర్తవ్యమని నేను భావించితినో దానిని నెరవేర్చుటకే నేను ప్రయత్నించితిని. నా భావములు మీ కందరికిని ముఖ్యముగా యువజనులకును ఆమోదకరములుగా నుండకపోవచ్చును. యువజనులకు ఓరిమి తక్కువగా నుండుట సహజ మని నే నెరుగుదును. మనకు సహనమును అసహనమును గూడ అవసరమే. స్వవిషయమున అసహనమును, మనలో విభేదింపనివారితో సహనమును మనము చూపుచుండవలెను. యువజనుల ఆశయములతోను, వారు నిర్ణయించుకొనిన కార్యవిధానముతోను నా కెట్టి వివాదమును లేదు. సామ్రాజ్యమును ధనాపహరణమును పూర్తిగా అంతరింపవలె ననుటలో, నేను వారితో పూర్తిగా ఏకీభవించెదను. కాని, దానిని నెరవేర్చుటకు గల సాధనము కష్టతరమును, దీర్ఘతరము నయియున్నది.—అను విషయమును యువజనులే విల్లడించియుండుటచే దానిని వారు గ్రహించియే యున్నారని స్పష్టమగుచున్నది. వృద్ధులును యువకులును చేయదగినపనిలో భేద మేమియు లేదు. యువజనులచిత్తవృత్తిలో మాత్రమే భేదము గలదు. యువజనులు తమ చిత్తవృత్తిని మార్చుకొనక్కర లేదు. ఏ మాతృదేశమునకు వారు సేవజేయగోరుచున్నారో అట్టి మాతృదేశాభివృద్ధికొరకు యిదివరకు మనదేశమునం దున్న పక్షములకంటె, యింకను పక్షములు అధికమగునట్లు మాత్రము వారు చేయకుందురు గాక యనియే నేను వారిని కోరుచున్నాను. పెద్దవారి విషయమున గూడ యీ విధముగనే నేను విన్నవించుచున్నాను. నేను పైని వివరించియున్న రీతిని మహాత్మ గాంధి, దేశబంధు దాసుగార్లు సంకల్పమును ననుసరించి దేశమును నడుపవలెనని మరొకసారి నేను మిమ్ములను కోరుచున్నాను. నా యుపన్యాసము ముగిసినది. నాపట్ల మీరు చాల ఓరిమిని చూపించితిరి. అత్యల్పమగు నాసేవను నేను మీకు వశపరచితిని. దానివలన మీ కేమైన ప్రయోజన మున్నచో దాని నుపయోగించ గోరెదను. మనలో గల అభిప్రాయభేదముల నన్నిటిని వదలుకొని మనమందరమును ఏకీభవించి దేశసేవకు గడంగుచో మనకు విజయము చేకూరుట నిశ్చయము.

పిసుగు - వేంకటకృష్ణారావు పంతులు

ప్రింటర్ అండ్ పబ్లిషర్ } **2/40 పెద్దినాయనివీధి—చెన్నపురి.** { "హిందూరత్నాకర" ముద్రాక్షరశాల, మద్రాసు.

చిలపాటి వేంకటరామానుజశర్మకృతం

వినోదకథాకల్పవల్లి

ఇందు వైరుధ్యములను గాళిదాసాది మహాకవులతో సమానులయిన భోజుని సాత్కులం సరసరాజులజయము, విరజాలజయము వసువారల విక్రమార్కకుమారుండును సుదయాదిత్యునికిం గాళిదాసుండు పెళ్లి సేయించిన యతివిచిత్రచరిత్రములగలవు. వెల 8-0 0

కాళిదాసచరిత్ర ప్రకరణము

ఇందు; గరూకదేశ మంత్రికుమారుండును గరాలంద్రుండును గురు శాపమున గాడిదెలై గాయూవారింగలిసియుండి మదనసేనయను రాజపుత్రిం బెండ్లాడి, కాళిదాసుండనం బ్రసిద్ధినడసి పత్నిం గోలుపోయి ధారానగరంబునకు గాంచనమాలయను వేశ్యా కన్యకం జేపట్టి భోజుని పెద్యాగున చెంపిరుం దనసతిం బడసిన చరిత్రము. వెల రు 1-8-0

శ్రీమదాంధ్రభోజచరిత్రము

ఇందు; "భోజచరిత్ర నాటకము" అనియు "భోజరాజ కవిరాజ చరిత్రము" అనియు రెండు భాగములుగల యొక సంపుటము. భోజరాజచరిత్ర నాటకమునందు సింహలమహారాజ జరాభిరంబున కోర్వంజాలక కుమారుడగు భోజునికి బుద్ధిచెప్పి, ముంజునికి రాజ్యం బొప్పగించుటయు; భోజుని జన్మపత్రిక విని ముంజుండు భోజునిజంప వత్సరాజును నియమించుటయు; వత్సరాజు భోజునింజంప శ్మశానమునకుం దోడ్కొని చనగా నాయిరుపురకుం జరిగినసర్వాలాపము; ప్రాణపరిత్యాగంబు చేసి కొనం గడంగిన లీలావతికన్యకను మారువేషంబునం దాల్చిన కుమారుండు రక్షించుటయు; పుత్రవధకో కాతరుండై ముంజుండు వహ్నిప్రవేశంబునకు గడంగియు కృత్రిమబుద్ధి పోగిరుండు తప్పించి కుమారు నప్పుడు బ్రతికించినట్లు తెలిపి భోజునికి లీలావతి పాణిగ్రహణంబున ధారానగరరాజ్య పట్టాభిషేకంబును భోజరాజ కవిరాజ చరిత్రమునందు:—భోజరాజునకును; కాళిదాస, భవభూతి, భట్టబాణ వండి, మాఘ, మల్లినాథ, శంకర శుక, శ్రీనాథ చంద్రప్రముఖులను ననేక కవిరాజులకును జరిగిన చరిత్రంబు చెప్పంబడియుండు. సాదాప్రతి 1-0. కాలికో 1-8.

చమత్కారకథాకల్లోలిని

ఇందు; లోచనుడను రాజకుమారుడు, మందారమాల మదనమాల, మదనసేన, వసంతసేన, మదిలేఖ, చంద్రలేఖలను విక్రమార్క కన్యారత్నంబులను బరిణయంబైన భాగ్యంబునకు బడసిన మయిన శృంగార చరిత్రము రెండుభాగములు. భా. 1-కి 0-12-0

అచ్చగుచున్న గ్రంథములు

గోపికాశ్లాఘమణి	1	0
శ్రీశైలమహాత్మ్యానము	0	8
మధుర వినోదశాస్త్రము	0	4

వైద్యగ్రంథములు

	రూ.	అ.
వైద్యచింతామణి 2 సంపుటములు	8	0
బసవరాజీయము	7	0
అష్టాంగహృదయము సూత్రస్థానము	6	0
,, శారీరస్థానము	1	8
,, నిదానస్థానము	2	0
,, చికిత్సాస్థానము	4	8
,, కల్పస్థానము	0	12
,, ఉత్తరస్థానము	6	0
సుశ్రుతము, శారీరస్థానము ప్రాచీనము	2	8
శార్ఙ్గధర సంహిత	3	0
ధన్వంతరి నిఘంటువు పదార్థ ప్రతి శ్లోకార్థసహితం	2	8
వస్తుగుణపాఠము మేలుప్రతి 3-0-0, అనుపానమంజరి	0	8
అనుపానరత్నాకరము సాదాప్రతి	0	12
,, మేలుప్రతి	1	0
పథ్యాపథ్యదీపనము, లోలింబరాజీయము	C	8
చికిత్సారత్నము, స్త్రీరోగ బాలరోగ చికిత్సలుగలవు	1	4
చికిత్సాసారము	2	8
వైద్యామృతము ఇందులో అజీర్ణమంజరి చేరియున్నది	1	4
పరోపకారి సూక్ష్మకల్పకము	2	8
వాజీకరణకల్పద్రుమము శరీరపుష్టివిధానము	1	8
వైద్యకాలజ్ఞానము	0	4
నాడీనక్షత్రమాల, నాడీనిర్ణయము	0	4
నాడీజ్ఞానము	0	3

జ్యోతిష గ్రంథములు

యవనజాతకము 0-8-0, జాతకాలంకారము	0	6
జ్యోతిర్మార్గ దర్పణము అట్టరేకు.	1	8
,, కాలికో బైండుచేసి పేరుబంగారుముద్రించినది	2	0

పోకల శేషాచలనాయని వేదాంతగ్రంథములు

శ్రీకృష్ణబోధామృతమను పద్యెండు రాగాలకీర్తనలు	0	12
శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదంబను భగవద్గీతార్థము	0	8
వసిష్ఠజనక సంవాదము వచనము అతీతనిర్ణయము	0	8
బ్రహ్మజ్ఞానతత్త్వమను అనుభవగ్రంథ సంకీర్తనలు	0	8
శ్రీకృష్ణగోపికాసంవాదంబను జ్ఞానశాస్త్రము	0	8
మహాభక్తుల ఇంద్రజాలప్రశ్నలు	0	8
సుజ్ఞాన రత్నావళి అను వేదాంతకీర్తనలు	0	8
జనకశుకబ్రహ్మసంవాదము 0-8-0, రామకృష్ణతోపాఖ్యానము	0	8
నిర్వాణపద్యసర్వస్వము	0	8
సురగీతలు (వే. శా.)	1	4

(1) ఇతర గ్రంథములకు పెద్దక్యాటలాగు కోరిన పంపబడును.

(2) పుస్తకభాండాగారములకును, వ్యాపారులకును మంచికమీషను యివ్వబడును.

వెల స్వల్పము! | పరీక్షించండి!! | గుణ మధికము!!!

శ్రేష్ఠముగు ఈ రెండు ఔషధములను ప్రతిగృహస్థుడును కలిగియుండుట లాభకరము. తాత్కాలికముగ కలుగు వ్యాధుల కన్నిటికిని వైద్యుల కొరకు వెదుక నవసరము లేదు. ఈ ఔషధము లుండిన ఒక వైద్యుడు మీ గృహమం దున్నట్టు లుండును. వాత సంబంధమగు వ్యాధుల కన్నిటికిని అమృతకల్పమును, ఉష్ణసంబంధమగు వ్యాధుల కన్నిటికిని సంజీవనకల్పమును అమోఘ మయినవి.

అ మృ త క ల్ప ము

ఇది మిక్కిలి ఘాటుగల ద్రావకము, అనుపాన భేదములచేత అనేకవ్యాధుల కిది బ్రహ్మాయుధము వలె పనిచేయును. దీనిని లోపలకు పుచ్చుకొనవచ్చును. పైన రాయవచ్చును. వాయువు, శైత్యము మొదలగు వాట్లచే కలుగు అన్ని వ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తలనొప్పులు, పార్శ్వపు నొప్పులు, పక్షవాయువులు, జలుబు, శైత్యము, జ్వరములు, శైత్యవాయువులు, వాంతులు, భేదులు, కలరా, గ్రహణి, సెగ, బెణుకులు, పక్కశూలలు, కడుపు నొప్పులు, కడుపుబ్బరములు, అజీర్ణములు, పండ్ల నొప్పులు, చెవిపోటు, అంటువ్యాధులు, విషకోపములు, సన్నిపాతములు, చిన్నబిడ్డలకు [illegible], నలిపురుగులు, తేలు కుట్టు, గాయములు, పుండ్లు, తీట, ఇతర చర్మరోగములు, తేలు విషజంతువుల కాటులు మొదలగువాటిని ఖండించును. ప్రతివారును ఒకసీసా వద్దనుంచుకొనిన తాత్కాలిక వ్యాధుల బాధనుండి సులభముగా తప్పించుకొనవచ్చును. ప్రతిగృహమం దుండదగినది.

½ అవున్సు పెద్దసీసా 1-కి రు. 1-4-0. ¼ అవున్సు చిన్న సీసా 1-కి రు. 0-12-0

సం జీ వ న క ల్ప ము

ఇది అనేక ధన్య సింహారములు చేర్చి తయారు చేయబడినది. ఉష్ణవాత సంబంధమగు సమస్త వ్యాధులకును శ్రేష్ఠమయినది. ఉష్ణాధిక్యము, ఉష్ణపైత్యము, ఉష్ణవాతము మొదలగు వాట్లచే కలుగు సమస్త వ్యాధులను, జ్వరమాంద్యమును, దాహము, తాపము, కొన్ని విధములగు దగ్గులు, అరుచి, కీళ్ల నొప్పులు, నడుము నొప్పులు, కీళ్లవాపులు, అన్ని పైత్యములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూత్రము బిగించుట, [illegible], రక్తపైత్యము, రక్తభేదులు, గుండెలలో నొప్పి, మంట, శిరోరోగము, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు మొదలగు వ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తాత్కాలికముగా కలుగు అనేకవ్యాధుల కిది అమృతకల్ప మయినది. ప్రతిగృహమం దుండదగినది. వెల స్వల్పము. ఫల మధికము.

5 తు. పౌడరు గల సీసా రు. 1-4-0   2 తు. సీసా రు. 0-10-0.

వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

మెం:నే పై నుదహరించిన రెండు ఔషధముల కొరకు ఈ క్రింది విలాసమునకు వ్రాయుడు.

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేదసమాజం,

పెరిదేపి, నెల్లూరు జిల్లా.

శ్రీ జె. యం. సేనగుప్తా గారు
అహ్వానసంఘాధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు
[illegible] ప్రథమాంధ్ర సాంఘిక మహాసభాధ్యక్షులు

శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు
అధ్యక్షులు, [illegible]మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ డా. వి. వి. దేశముఖుగారు
అధ్యక్షులు, అఖిలభారత వైద్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ సర్ పురుషోత్తమదాస్ ఠాకూర్ దాస్ గారు
అధ్యక్షుడు, భారత వాణిజ్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ కే. నటరాజన్ గారు
అధ్యక్షుడు, భారత పత్రికాసంపాదకసభ, కలకత్తా

శ్రీ డాక్టరు యం. ఏ. అన్సారిగారు
భారతీయవస్తుప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభకుడు-కలకత్తా

శ్రీ కే. యఫ్. నారిమన్ గారు
అధ్యక్షులు, భారత యువజనసభ-కలకత్తా

బెజవాడ శ్రీ వేంకటేశ్వ రాయుర్వేద కళాశాలాధ్యక్షులును, అఖిల భారతాయుర్వేద విద్యాపీఠ పరీక్షకులును, మద్రాసు

ప్రభుత్వ భారతీయవైద్య పాఠశాలాపరీక్షకులును, చతుర్థాంధ్రాయుర్వేదవైద్య సమ్మేళనాధ్యక్షులును అగు

ఆయుర్వేద భూషణ నోరి రామశాస్త్రి ఎ. కె. ఎ. సి. వారిచే

సిద్ధమకరధ్వజి
సకలమైన వాతములకును, బలహీ
నతకు, దేహదార్ఢ్యమునకును
పొందించును.

వసంతకుసుమాకరరసము
అతిమూత్రము, మధుమేహము
శోష, క్షయ, స్త్రీ పురుషుల
[illegible] దివ్యౌషధము.

శాస్త్రప్రకారము సిద్ధపఱపబడిన ఆయుర్వేదౌషధములు

క్షీరవర్ధని		మేహారి
తల్లిపాలను వృద్ధిచేయును. వెల రు 1-8-0	పునహా, లాహోరు, కొలంబొ, మద్రాసు మున్నగు పట్టణములలో జరిగిన అఖిలభారతాయుర్వేద ప్రదర్శనములలో ఉత్తమ యోగ్యతాపత్రములను బంగారు పతకములను బడసినవి. కేట్లాగుకై వ్రాయుడు.	సమస్తమేహవ్యాధులకు. 40 మాత్రల సీసా వెల రు 2-8-0

యోగ్యతాపత్రికలు

మ.రా.రా. శ్రీ కోలా కేశవరెడ్డిగారు, గురిజాల తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు, దాచేపల్లి, పల్నాడు తాలూకా నుండి 20-4-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

అయ్యా, నేను మాయింటిలో కావలసి క్షీరవర్ధనిని 3, 4 పర్యాయములు తెప్పించి వాడితిని. దానిగుణముఅద్భుతము, దానిని వాడిన మరుక్షణమే క్షీరములు వృద్ధి కనుపించును. క్షీరములు తక్కువగల బాలింతలు క్షీరవర్ధనిని వాడినచో పాలు లేవనే భయములేక పిల్లలను వృద్ధి పర్చుకోవచ్చును.

మ.రా.రా. శ్రీ విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు అనంతవరమునుండి 19-11-28 వ తేదిన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని తల్లి యొక్క శరీరమును కూడా ఆరోగ్యముగా చేయుచు పిల్లకు పాలను కలుగచేయుచున్నది.........దీని గుణమునుబట్టి పిల్లతల్లులకు సాక్షాత్ దైవస్వరూపులుగా మున్నారని తలచుచున్నాను.

మ.రా.రా. శ్రీ మహమ్మదు ఖాదర్ సామరిక్యాయర్ సాహెబు బహదూర్ గారు భీమునిపట్నము నుండి 3-8-25 వ: తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని యిదివరలో మీకంపెనీలో తెప్పించియుంటిని. పసిబిడ్డ యివ్వగానె పిల్లడికి పాలులావుగా యుండుటచేతను తల్లికి మరి యివ్వ లేదు. యీదినమువరకు పాలు విస్తారముగా వున్నవి.

ఆయుర్వేద నిలయము, బెజవాడ.

అమృతాంజనము. అన్ని నొప్పులకు దివ్యామృతము

అమృతాంజన గేయము బుక్కపట్టణము రామానుజయ్యగారు

బ్యాగ్ రాగము - ఏకతాళము.

ప. సాటి లేనేలేదని - మేటిమందు

అ. ప. కోటిమందికి - గుణమిచ్చిన సాటి.

చరణములు

1. అన్ని బాధల - అణఁగఁజేసి
   అర క్షణమున - అద్భుతముగ
   అమృతాంజనము - హాయిగూర్చును సాటి.
2. మిసిమికాంతుల - మీఁగడవలె
   మిసమిస మని - మెఱయుచుండును
   మేలివాసనల్ - వీచుచుండును. సాటి.
3. అందమైన - బరణిలోన
   అంగుగా గాజు - కుప్పెలోను
   అనవరతము - అమరియుండును. సాటి.
4. భరతఖండము - బ్రహ్మదేశము
   పటుతరముగ - వ్యాప్తి నొందుచు
   ప్రవిమల మగు - ఖ్యాతి గాంచెను. సాటి.
5. వాడవాడల - గోడలందును
   పత్రికాదుల - ప్రకటనలను
   ప్రచురిత మయి - పరఁగుచుండును. సాటి.

తలనొప్పులు, పార్శ్వపునొప్పులు,
కీళ్లనొప్పులు, కణతనొప్పులు,
మెడనొప్పులు, మాడుపోట్లు,
వాయువునొప్పులు, వెన్నుపోట్లు,
మూలశంక, ఎమిడికలు,
గాయములు, తేలు-జెఱ్ఱికాట్లు,
పక్షవాతము, పడిసెము,

కంఠశైత్యము, ఉబ్బసము,
బెణుకులు, సంధివాతము,
శైత్యము, రొమ్ముశైత్యము,
ఎగరొప్పు, వణకులు,
మున్నగుబాధలుతక్షణమే మాన్పును.
అమృతాంజనము డిపో.,
బొంబాయి—మద్రాసు.

తీర్మానములు

౧
మహానాయకుల మరణమునకు సానుభూతి

జాతీయమహాసభాధ్యక్షులును సుప్రసిద్ధభారతనాయకులును అగు శ్రీయుత లాలాలజపతిరాయి, హకీం అజ్మల్‌ఖాన్, సింహా ప్రభువుల మరణమునకై విషాదమును, వారికుటుంబములకు సానుభూతియు తెల్పు తీర్మానము జాతీయమహాసభాధ్యక్షునిచే ప్రతిపాదింపబడెను. సభికులందరు భక్తిపురస్సరముగా నిలువబడి తీర్మానము నామోదించిరి.

౨
కాంగ్రెస్ విదేశీయశాఖలు

నూతనముగా లండన్ న్యూయార్కు నగరములయందు స్థాపింపబడిన కాంగ్రెస్ శాఖలను అంగీకరించుచు జవహర్లాలు నెహ్రూగారు తీర్మానము నుపపాదించిరి. గోవా కాంగ్రెస్ సంఘమును కూడ కాంగ్రెస్‌వారొప్పుకొనిరి. ఆయాదేశములలో నింకను కాంగ్రెస్ సంస్థలను స్థాపించి ప్రచారము చేయవలసినదని తీర్మానము కోరెను. కోస్థ కాంగ్రెస్ సంఘమువారి దరఖాస్తును విచారింపవలెనని కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీవారిని తీర్మానము కోరినది.

౩
అస్వతంత్రజాతులతో సంబంధము

సామ్రాజ్య నిరంకుశత్వమునకు లోబడి అనేక విధముల ఇబ్బందుల నొందుచున్న అస్వతంత్రజాతులతో మైత్రి చేసికొనవలెనని మూడవతీర్మానము కోరెను. మరియు ఈ విషయమై వ్యవహారము జరుపుటకు విదేశాంగశాఖ స్థాపింపవలెనని కూడ తీర్మానము కోరెను.

౪
యుద్ధ భయము

మద్రాస్ కాంగ్రెస్ మహాసభవారు యుద్ధభయమును గురించి యామోదించిన తీర్మానమును ఈసభవారు మరల నామోదించుచున్నారు. మరియు ప్రస్తుత భారత ప్రభుత్వము భారతీయుల యభిప్రాయమును పాటింపదనియు, భారతదేశముయొక్క పరిపాలితులను రక్షించుటకుగాక భారతదేశమును తన యధీనమునందుంచుటకే యాంగ్లేయరాజనీతి యేర్పడియున్నదనియు ఈ మహాసభవారు తలచుచున్నారు. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యములతోగాని, ప్రపంచములోనే యితర రాజ్యములతోగాని భారతీయులకు తగాదా లేదనియు, సామ్రాజ్య కాంక్షకై ఆంగ్లేయులు భారతీయుల కనర్థదాయకముగా ప్రవర్తించుటకు భారతీయు లొప్పుకొనిరనియు, ఈసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

౫
బ్రిటిష్‌వస్తు బహిష్కరణము

విదేశవస్త్రములను, విదేశవస్తువులను బహిష్కరింపవలెనను తీర్మానము సభలో నత్యధిక సంఖ్యాకులచే నామోదింపబడెను.

౬
బార్డోలి సర్దారు నభినందించుట

బార్డోలీ సత్యాగ్రహోద్యమమును కడు సమర్థతతో నడిపి విజయలక్ష్మిని చూరగొనిన ధీరుడు బార్డోలీ సర్దారుగారి నభినందించు తీర్మానము సభికులచే నుత్సాహ పూర్వకముగా నంగీకరింపబడెను.

౭
ప్రభుత్వగౌరవముల నిరాకరణ

విజాతీయ పరిపాలనమును బలపరచి విదేశీయ ప్రభుత్వమును వారి యుద్యోగీయులను గౌరవించుట కొసంగబడు బిరుదులు మొదలగువానికి పెట్టుట జాతీయగౌరవమునకు హానికరమును భారత స్వాతంత్ర్యేచ్ఛకు ఆటంకమును అని సభవా రభిప్రాయపడుచున్నారు. కావున ప్రభుత్వోద్యోగీయుల గౌరవార్థమై యొసంగబడు లేవీలు, దర్బారులు, బిరుదులు మున్నగువానికి భారతీయులు ముఖ్యముగా కాంగ్రెస్‌సభ్యు లెవ్వరును పోరాదు.

౮
ప్రాచ్యజాతుల సమితి

ఆసియా ఖండములోని యితరదేశముల ప్రతినిధులతో సంప్రదించి అఖిల ఆసియా జాతీయ సమితి సభను ౧౯౩౦ సంవత్సరమున భారతదేశములో జరుపవలసినదని కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీవారిని ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

౯
చీనా, ఈజిప్టు మొదలగు జాతులకు సందేశము

౧. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, సంపూర్ణ జాతీయస్వత్వములను గడించి చీనాదేశములో నిరంకుశాధికారమును అంతము చేసినందులకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ చీనాదేశస్థులకు స్నేహపూర్వకముగు సద్భావమును వెల్లడిచేయుచున్నది.

౨. ఈజిప్టు, సిరియా, పాలస్తయిన్, ఇరాక్ దేశములకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ వాత్సల్య పూర్వక సందేశము నంపుచు భారతదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటమున కాటంకము పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యతత్వములనుండి వారును తప్పక విముక్తి యగుదురని కోరుచున్నది.

౩. సామ్రాజ్యవిచ్ఛేదకసంఘముయొక్క ముఖ్యకేంద్రమును భారతదేశమున కాపాదించుటయు, ఈ సభవారి ముఖ్యమగు సామ్రాజ్య విచ్ఛేదకసంఘసభలో పాల్గొనుట కొక ప్రతినిధి నేర్పాటుచేయవలె నని కాంగ్రెస్‌వర్కింగ్‌కమిటీవారిని సభవారు కోరుచున్నారు.

౧౦
రాజీ తీర్మానము

వైస్రాయి విజ్ఞప్తిని ఈ మహాసభవారు విచారించి భారతదేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన నిర్ధారణలను సభవారు వైస్రాయి సంఘము నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్యతీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, వైస్రాయిచేసిన దేశములోనున్న ముఖ్యపార్టీలన్నియు నంగీకరింపగలిగిన గరిష్ఠ సామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభివృద్ధిని సూచించుచున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులను లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1929 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినచో, ఈ మహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపింపగలరు. అయితే యాలోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు అమోదించనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్ వారు దౌర్జన్య రహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయింపగల పద్ధతుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమును గాని, మరియు నాతివ్యక్తపద్ధతిని గాని అవలంబించవలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నదైనను, కాంగ్రెస్ పేర నంపూర్ణస్వాతంత్ర్యప్రచారమును సాగించుట కెట్టియాటంకము లేకయుండవలెను.

౧౧
సైమన్ సంఘ బహిష్కరణ

సైమన్‌సంఘ బహిష్కారమును మహాసభ తీవ్రముగా కొనసాగింపవలె నను తీర్మాన మీక్రింది విధముగా నున్నది. సైమన్ సంఘమును జయప్రదముగా బహిష్కరించిన భారతీయులను, పోలీసు దౌర్జన్యములను లెక్కచేయక శాంతముగ నిగ్రహమును ప్రకటించి అధికారుల పక్షమున అన్యాయముగ జరిగిన లాహోర్ లక్నో కేసులను ఈ మహాసభవారు గర్హించుచున్నారు.

వివిధ సైమన్ సంఘమును బహిష్కరించుటకు భారతీయులు చేసికొనిన కృతనిశ్చయమునకు విరుద్ధముగా కొందరు భారతీయులు ప్రవర్తించుచున్నారని సభవారు గమనించుచున్నారు. మరియు కొందరు భారతీయోద్యోగులును ఆంగ్లేయోద్యోగులును లాహోర్ లక్నో నగరములలో పోలీసు దుండగములలో పాల్గొనిరి. పాశ్చాత్య ప్రభుత్వముల ఈ వ్యక్తులతో భారతీయులు సాంఘిక సంబంధము లేకయే పెట్టుకొన కుండుట గాక యని మహాసభవారు కోరుచున్నారు.

ఇట్టి వ్యక్తులకు విందులు చేయరాదనియు, వారి గౌరవార్థమై చేయబడు విందుకార్యముల వెళ్లరాదనియు సభవారు కోరుచున్నారు.

నాగపూరు [illegible] ఇతర ప్రదేశములందు జరిగిన సైమన్ సంఘము బహిష్కారమును నిరంతరము రాష్ట్రప్రజలు సమిష్టిగా సంఘ బహిష్కరణము జయప్రదముగా కొనసాగింపవలెనని యీ సభవారు ఇతర రాష్ట్రములను ప్రబోధించుచున్నారు.

౧౨
భారతసంస్థానములలో బాధ్యతాయుత పరిపాలనాస్థాపన

స్వదేశసంస్థానములలో నిరంకుశపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుతపరిపాలన నేర్పరచవలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీకరింపబడెను.

౧౩
కాంగ్రెస్ నిర్మాణమున మార్పులు

కాంగ్రెస్ నిర్మాణ ప్రణాళికయందు గావింపబడిన మార్పుల విషయమై నియమ నిర్ణయసభ యామోదించిన తీర్మానము మహాసభవా రంగీకరించిరి. కాంగ్రెస్ మునిసిపల్ సభ్యులు పోగా ఆరోగ్య సంఘము [illegible] సభ్యులుగా నుండువారిని కాంగ్రెసులో చేర నర్హులు కాకుండెను. ఇది నాలుగు సంవత్సరములనుండి అమలులోనికి వచ్చును. కాంగ్రెసు కార్యక్రమమును నిర్వహించుట కొక క్రొత్త మార్గము ననుసరించుటకు నవకాశము గలుగు చున్నది.

౧౪
మరణించిన రాజకీయ నిర్బంధితులు

ఈ సంవత్సరమున కారాగారము లందు మరణించిన విదేశ రాజకీయ నిర్బంధితుల కుటుంబములకు సంతాపము తెల్పుచు విచారసూచకముగా ప్రతిపాదించిన తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

౧౫
నాభా మహారాజు

నాభామహారాజుగారి యెడల ప్రభుత్వమువా రవలంబించిన పద్ధతి ఖండించుచు అతని యెడల సానుభూతిని ప్రకటించుచు విషయనిర్ణయసభవారు గావించిన తీర్మానమును శ్యామసుందరచక్రవర్తిగా రుపపాదించిరి. తీర్మాన మంగీకరింప బడెను.

౧౬
లాహోర్ పోలీసు దండగములు

లాహోరులో పోలీసులు అక్రమముగా చేయుచున్న దౌర్జన్యములను, జాతీయోద్యమాభిమానులయొక్కయు, విద్యార్థులయొక్కయు, గృహములను సోదాచేయుటను, అరెస్టుచేయబడినవారిని హింసలు పెట్టి బాధించుట మొదలగు కృత్యములను ఖండించుచు తీర్మాన మామోదింపబడెను.

౧౮
ప్రతినిధి రుసుము

ఒకరూపాయ నుండి అయిదు రూపాయలకు హెచ్చింపబడవలెనను తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

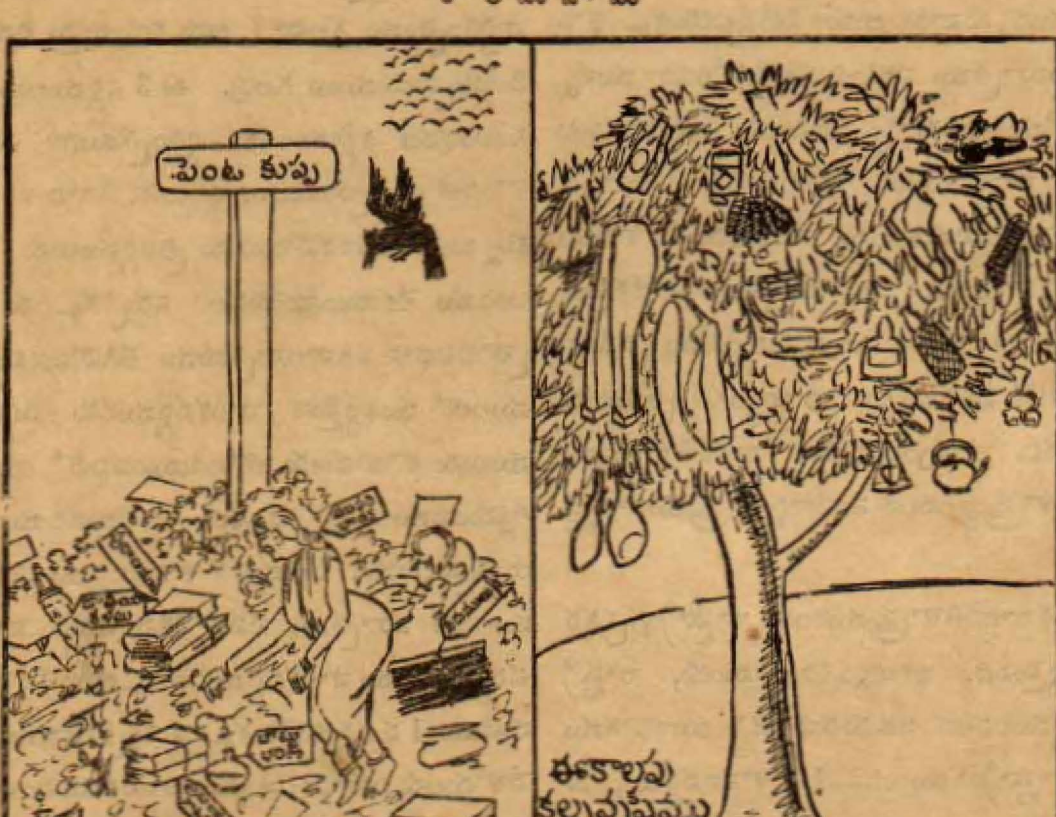
౧౭
రాజకీయ నిర్బంధితుల నభినందించుట

పంజాబు సైనికశాసనము ననుసరించి నిర్బంధింపబడిన కాంతసింగు మొదలగు పంజాబు రాజకీయ ఖయిదీలను, కేరళరాష్ట్రమున అనేక యిబ్బందుల నొందుచున్న నారాయణ మీనన్‌గారి నభినందించుచు తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

౧౯
రాబోవు కాంగ్రెస్ మహాసభ

రాబోవు సంవత్సరము జాతీయమహాసభ పాంచాలములో జరుపవలసినదను పాంచాలప్రతినిధుల ఆహ్వానమును సభవా రంగీకరించిరి.

కాల మహిమ

రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు

వి. బాపిరాజు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

రాజనీతిశాస్త్రము, పాశ్చాత్య రాజనీతిజ్ఞుడైన అరిస్టాటిల్ వలనను, మన దేశమందు ప్రసిద్ధికెందిన నారద బౌధాయన, గౌతమ, నీలకంఠభాస్కర, చాణక్యాదుల వలనను విస్తరింపబడినట్లు విదిత మగుచున్నది. వీరల సిద్ధాంతములు అధునిక రాష్ట్రపాలనాక్రమములకు నిదర్శనములై యున్నవి. కాని యీకాలపు సమిశ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునుబట్టి విస్తరించియున్న రాజనీతికిని, ప్రాచీన రాజనీతికిని గల భేదముకూడ మనము సులభముగా గ్రహింపవచ్చును. మరియు కొందఱు విఖ్యాత గ్రంథకర్తల యొక్క అభిప్రాయ మేమనగా ప్రాచీనరాజనీతిజ్ఞులైన అరిస్టాటిల్ మున్నగువారు ఆయా సిటీస్టేట్లయొక్క భావ వికాసములనుమాత్రము పరికించి మాసిడోనియా మున్నగు పెద్దరాష్ట్రములను గూర్చి యేమియు తలుపకపోవుట చేత అట్టివిస్తీర్ణరాష్ట్రములందు గల్గు సమిశ్రరాష్ట్రనిర్మాణ పద్ధతుల వికాసపరిణామములను గమనించు నవకాశము మనకు కలుగకపోయినది. నేడు మాత్రము అనేకమైన పెద్దరాష్ట్రములు లాయీ ౧౧ నాటినుండియు క్రమేణా వృద్ధిపొంది నేటికి వివిధములైన రాజ్యాంగతంత్రములను పెంపొందజేసినవి. తత్సంబంధమైన రాజనీతిశాస్త్రము నేడు విఖ్యాతశాస్త్రజ్ఞులవలన సంపూర్ణశాస్త్రముగావృద్ధి కెందినది.

అధునిక రాజనీతిశాస్త్రమునందు రాష్ట్రాంగప్రకరణము ముఖ్యమైనది. రాజ్యాంగతంత్రమందు, రాష్ట్రపాలన యేవర్గములవలన నడచుచున్నదో, యీభాగము తెల్పును. రాష్ట్రాంగములు:—1. శాసనవర్గము, 2. పాలకవర్గము లేక ఆచరణవర్గము, 3. న్యాయవర్గము అని త్రయంగములు. 1 వ వర్గము పరిపాలనకు వలయుచట్టములను శాసనసభలయందు ఆమోదించినపిదప 2 వ వర్గము ఆచరణలో బెట్టును. 3 వ వర్గము న్యాయశాస్త్రమును దేశమునం దమలులో నుంచును. రాష్ట్రపాలన యీ త్రివర్గములపై నాధారపడియున్నది. ఈ మూటియందును పాలకవర్గమునకు ప్రాముఖ్యత మెండు. కాబట్టి, దీనిని గూర్చి కొంత వివరముగా వ్రాయ సాహసించెదను.

వర్గసంబంధము:

ఈ వర్గములకు గల పరస్పరసంబంధమును మొదట దమనింపవలసియున్నది. ఈ పాలకవర్గము 1 వ వర్గమునకు లోబడి కార్యక్రమము నడిపింపవలెనా? లేక దీనికేమైన స్వాతంత్ర్యము గలదా? అను విషయమై విమర్శకులలో 2 అభిప్రాయములు గలవు. ఈ 3 వర్గములును పరస్పర సంబంధము కల్గియుండక స్వతంత్రముగా నుండవలెనని కొందఱి యభిప్రాయము. ఇట్లుండిన నేగాని పరిపాలన అవిఘ్నముగా నడవకపోయినను త్రివర్గములును పరస్పరసంబంధము లేకయుండినయెడల ఇరుపక్కలను లాగబడు త్రాటివిధాన పరిపాలనాక్రమము తెగిపోవుననియు, త్రివర్గములలో ముఖ్యమైన పాలకవర్గమునకు మిగిలిన 2 వర్గములును కొంతవఱకు లోబడియుండనిచో యుద్ధాది ఆపత్సమయములందు భంగము వాటిల్లుననియు కొందఱి యభిప్రాయము. ఏలయనిన శాసనవర్గము నియమితకాలములందు మాత్రము సమావేశమగును. కాని దినదిన చర్యయంతయు పాలకవర్గముయొక్క ఆధీనతలో నుండును. మఱియు 1 వ వర్గముయొక్క కార్యక్రమాదులను, సమావేశాదులను నిరూపించుటయు, అవసరము వెంబడిని శాసన వర్గకార్యక్రమమునకు సానుభూతి నివ్వకుండుటయు, అనుభవపరిస్థితుల కనుకూలమగు చట్టములను శాసనసభల

యందు ప్రవేశపెట్టి 1 వ వర్గముచే నామోదింప చేయుం
చుటయు ఇత్యాది విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు.
వీనిని బట్టియే (Official bills) అనగా మంత్రివర్గీయ చట్ట
ములు శాసనసభలయందు పాలకవర్గాధిపతులచేతనే
ప్రవేశపెట్టబడును. ఇట్లే 2, 3 వర్గములకును సంబంధము
గలదు. న్యాయవర్గపుతీర్పులు విరుద్ధముగాను విపరీతము
గాను పరిణమించుపక్షములో అవసరము వెంబడిని చట్ట
నిరూపణచేయుట, క్షమార్పణ హుకుములను జారీచేయుం
చుట మొదలైన విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు.
మఱియు కొన్ని దేశములందు 2, 3 వర్గముల యధిపతి
ఒక్కడే యగుటయు సంభవించును.

పాలకవర్గనిర్మాణము

రాష్ట్రపాలనయందంతయు నీవర్గముండే యాధారపడి
యున్నది. కొన్ని ప్రాచీనరాజ్యములందును కొంతకాల
మువరకు అధునికపరాసురాజ్యమందును కూడ శాసన
వర్గము లేకయే పాలకవర్గనిర్మాణముతో రాష్ట్రపరిపాలన
యధావిధిగా జరుగగల్గినది. కాబట్టి పాలకవర్గము అతిజాగ
రూకతతో నిర్మింపబడవలెను. శాసనవర్గము ప్రజాహిత
మైనప్పుడు పాలకవర్గము కూడ నట్లే యుండవలెను.
మఱియు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు హెచ్చైనప్పుడు పాలకవర్గము
యొక్క బాధ్యతకూడ హెచ్చగును. కొన్ని దేశము
లందువలె పారిశ్రామికాదులు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు కాన
ప్పటిలో పాలకవర్గపుబాధ్యత తగ్గుచున్నది. ఏది యెట్లు
న్నను బాహ్యాంతరశాంతిస్థాపనకును ప్రధానవర్గ కార్య
క్రమనిరూపణకును, అంతర్జాతీయవ్యవహారమందు, రాష్ట్ర
ప్రతిష్ఠస్థాపనకును, ఇత్యాది పాలకవర్గ సాధారణ విధ్యుక్త
ములకు తగునట్లు 2 వ వర్గనిర్మాణము గావింపవలెను.

వర్గస్వభావము:

పై కార్యనిర్వాహణమునకు బాధుకొను పాలకవర్గ
మున ముఖ్యముగా చురుకుదనము గల్గియుండవలెను.
అనగా కార్యసాధనమున నిమేషములో గావించు శక్తి
గల్గియుండవలెను. దండయాత్రలు, అంతఃకలహములు
ఇత్యాదుల నివారణమార్గముల నన్వేషించి యాచరణ
లో పెట్టుటకు సంసిద్ధముగా నుండవలెను. ఈ వర్గమునకు
కల్గిన బాధ్యతను స్వతంత్రబుద్ధితో నిర్వహించుచు, సంస్థ
మున శాసనవర్గమున కుత్తరవాదినై యుండవలెను.
ఈ వర్గమున కేకత్వము ముఖ్యమైన గుణము. పెద్దరాష్ట్ర
ములందు పాలకవర్గము భిన్నభిన్నములుగా నిర్మింపబడి
నను, కార్యాచరణమునం దొక్కవ్యక్తివలె ప్రవర్తింప
వలెను. ఈ విషయములో నీవర్గము ఒక్కనియందే (రాజు)
ఆధారపడినవర్గమే ద్వంద్వవర్గముకంటెయుత్కృష్టమైనది.
లేదా ద్వంద్వవర్గము అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రమునందువలె
నొక్కనిపై నాధారపడి సర్వాధికార మాతని కొసంగ
వలెను. ఎట్టిస్థితిలోను రాజ్యపాలన ఒక్కనియం దాధార
పడుట దుర్లభమైనందున రెండు పక్షములలోకూడ ఆయా
అంతర్భాగాధిపతులు వర్గాధిపతికుత్తరవాదులై యుందురు.

ఈ వర్గస్వభావము సాధారణముగా దీని నిర్మాణ
పద్ధతి ననుసరించియుండును. ప్రజారాజ్యములం దీవర్గము
ఎన్నికలపద్ధతి ననుసరించి యుండును. అనగా ప్రజలెన్ను
కొనిన శాసనసభా ప్రతినిధుల నుండి యీ వర్గాధిపతు
లేర్పాటుచేయబడుదురు. పోటీకక్షుల మూలముగా అంత
ర్భాగాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు. కొన్ని దేశములందు
ప్రజలే యీ వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు.

పాలకవర్గాధిపతి:

ఈతడు కొన్ని రాజ్యములందు ఎన్నికల ప్రకార
మున్ను, మఱికొన్నిటి యందు వంశపారంపర్య హక్కుప్ర
కారమున్ను ఏర్పరుపబడును. రెండవ పక్షములో రాజ్య
మందు స్థిరత్వమున్ను ప్రతిష్ఠయున్ను స్వతంత్రతయున్ను,
రాజకీయ సాంప్రదాయమున్ను సమకూరును. కాని రాజే
రాష్ట్రవర్గాధిపతియైనచో అసమర్థతకును, నిరంకుశత్వము
నకును అవకాశము కల్గును. ఎన్నికలవలన వర్గాధిపతి
ద్వివిధములుగా నిర్మింపబడును. మొదటిది అమెరికా
యందువలె ప్రజలే వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు. రెండవది
యింగ్లాండునందువలె ప్రజ లెన్నుకొనిన శాసనసభ్యుల
నుండి వర్గాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు.

పాలకవర్గ రకములు:

ఇవి 3 విధములు.

1. ప్రతినిధిసభాసంబంధమైన వర్గము. ఉ॥ ఆంగ్ల క్యాబినెటు. ఇది శాసనవర్గముచే నియమింపబడును. కాబట్టి యీ రెంటి సంబంధమువలన అనుకూలతయు, సమయానుకూలమైన మార్పులను తగినట్లు ప్రజాహితముగా ప్రవర్తించుటకు తగు శక్తియు, కార్యక్రమమునందున్న అవకాశమును, ప్రతినిధులతో సంబంధము కల్గియుండుటచేత ప్రజల సాధకబాధకములను తెలిసికొనుట కవకాశమును సమకూరును. కాని ఆయావర్గముల యొక్క స్వతంత్రతకు భంగము కలుగవచ్చును. మరియు శాసనసభలయొక్క తాత్కాలిక మార్పులకు లోనగుట చేత క్రియావిధానమునకు కూడ మాటిమాటికి మార్పులు కల్గుచుండుట సంభవించును.

2. ప్రతినిధి సభాసంబంధములేని వర్గము. ఉ॥ అమెరికా ప్రెసిడెంటు. కేబినెటు శాసనసభలకును జోక్య ముండదు. ఇందువలన స్వతంత్రత కార్యదీక్ష సమకూరును: కాని ద్వంద్వాధిపాలన సాధకబాధకములను గూర్చి యుభయవర్గములమధ్య చర్చలు జరుగకపోవుటయు సంభవించును.

3. పై రెంటికిని మధ్యస్థమైన వర్గము. ఉ॥ స్విట్జర్లాండు బుండేస్‌రాత్. పై రెంటి మంచిగుణములను కల్గి యున్నది. శాసనసభకు ఎన్నుకొనబడగానే వారి నుండి పాలకవర్గసభకు చేర్చబడి వారు నియమితకాలము వరకు పనిచేయుదురు గాని ఈ నియమితకాలము లోన ప్రతినిధి సభలతో సంబంధములేకయే యుందురు.

వర్గాంతర్భాగము:

ఇది పాలకవర్గమున కవయవముల వంటిది. పాలక వర్గాధిపతులు ప్రజాప్రతినిధులనుండి ఎన్నుకొనబడుదు రన్నందున వీరు ఆయాకార్యక్రమములలో ప్రవీణులైన యుద్యోగులను సహాయులుగా తీసికొని వీరిని అంతర్భాగాధిపతులుగా నేర్పరచెదరు. ఇందువలననే సివిలుసర్వీసు కాలోనియల్ సర్వీసు ఇత్యాదులకు పరీక్షలు పెట్టబడినవి. మరియు పోస్టుమాస్టరు జనరలు, రెజిస్ట్రేషను శాఖకు ఇన్స్పెక్టరుజనరలు, సేనానాయకులు, కోశాధిపతులు, ఇత్యాదులు ఆయాశాఖలకు శ్రేష్ఠోద్యోగులుగాను శాఖల సెక్రటరీలుగాను నియమింపబడుచున్నారు. వీరలు దీర్ఘ పదవులకు నియమితులు కాని వీరు ప్రవీణులగుట చేత మంత్రివర్గపు మాట పొసగకుండ చేయగలుగుదురను భయము కలదు. కాని యీ పద్ధతి ప్రజారాజ్యము లందు తప్పని విధిగా పాటింపబడుచున్నది. అధునిక ప్రజారాజ్య ములందీ బ్యూరాక్రసీ అత్యవసరమైపోయినది. పాలక వర్గ మే కార్యమును జాగ్రత్తగా, నిపుణులయొక్క అభిమతమును అంచనాలను తీసికొననిదే పనిచేయుట దుర్లభమగుచున్నది. కార్యాచరణయందలి వివరములను గూర్చి విచారించుటకు సమర్థతయు అవకాశమును లేక పోవుటచేతను, రాష్ట్రవిధుల క్రమముల సంఖ్య అధికమైన కొలది శాఖలసంఖ్య అధిక మగుచుండుటచేతను యీ బ్యూరాక్రసీయొక్క ప్రాముఖ్యత హెచ్చగుచున్నది.

ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, బి.ఏ., బి.యల్.

ప్రపంచములో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము లన్నియు ఒక్క రష్యాలో తప్ప, స్వల్పజనాధిపత్యము క్రిందనే నడపబడు చున్నవి. రష్యాలో మాత్రము, కృషీవలుల కార్మికుల సంఘములనుండియే మొట్టమొదటు ప్రతినిధు లేర్పడి రాజ్యాంగవిధానమును నడుపుకొను చున్నారు. పార్లమెంటులోని అనువందల ప్రజాప్రతినిధులలో అనేకమంది ధనము వెద్చించగలిగినవారే ప్రాతినిధ్యము బడసినవారు. వీరి నందరినీ యే సందేహమునకు బుద్ధిచాతుర్యముగలవారో తమతమ కనుల్ల క్రిందకు లాగుకొనెదరు. ఇట్టి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమైనను ప్రస్తుత సాంఘిక పరిస్థితులలో మనము నెలకొల్పగలమా యను సమస్య పరిష్కరించుకొనవలసియున్నది. నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు కాగితముమీద బాగుగానే కనుపడును. దీని నందరు ఆమోదించతగినదే; కాని దీనిని జయప్రదముగ ఆచరణలో పెట్టుటకు మన మనోవీథిలో మొట్టిమార్పులు కలుగవలెనను ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చుట సులభము కాదు. కాలక్రమముగ సాంఘిక రాజకీయ సంస్కరణలే కాక అప్పుడప్పుడు విప్లవములు కూడ రావలసిన యోగము మన దేశమునకు పట్టనైయున్నది. కాబట్టి యిప్పటినుండియు, వాని నెదుర్కొనుటకు ప్రయత్నించినగాని, యితర నాగరికసంఘములకు మనము వెనుకబడిపోవుటయు గాక, మనకిష్టమున్నను, ఇష్టములేకపోయినను మన సంఘముకూడ యితరసంఘమువలన ముందుకు త్రోయబడక తప్పదు. చుట్టును అగ్నిహోత్రముండగా మధ్యనున్న దారువు అంటుకొనకమానునా ? "గతానుగతికో లోకః" యనునట్లు, యీయంత్రయుగములో మనముకూడ చిక్కుబడి ముందుకు నెట్టబడుదుము. కనుక మన మిప్పుడు కోరు పాశ్చాత్యరాజ్యాంగతంత్రమునకు అన్వాలము కావలెనన్న మనలో నెట్టిసాంఘిక మార్పులు కావలయునో కొంచమాలోచింతము.

మనకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (Full independence) కావలెనని మనలో ప్రతివానికిని అభిలాషకలదు. కాని దానిని సంపాదించుకొనుటకు శక్తిలేకపోవుటచే ప్రస్తుతము ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యములో ఒకభాగముగా నుండి అధినివేశరాజ్యాంగ తంత్రము (Dominion status)ను మనము కోరవలసివచ్చినది. ఇదిదైనను రెండుమూడు విషయములలో తప్ప తక్కినవానిలో ప్రజల కుత్తరవాదియగు బాధ్యతాయుతప్రభుత్వమే (Responsible government) మన మేర్పరుచుకొన్న ప్రతినిధులలోనుండి మంత్రు లేర్పడుటయు వారియందు మన ప్రతినిధులలో అధికసంఖ్యాకులకు నమ్మకములేదని తీర్మానించినపుడు వారందరు ఒక్కుమ్మడిగా తమ పదవులకు రాజీనామా లిచ్చుటయు సంభవించును. మన ప్రజా ప్రతినిధి సంఘముల ప్రెసిడెంట్లుగా ఆంగ్లేయ దేశపురాజుగారు, గవర్నరులను పంపుచుందురు. పైకి యీ రాజ్యాంగవిధానము సులభముగా కనుపడినను లోపలికి పోయినకొలది కొన్ని క్లిష్ట సమస్యలు బయలు దేరును. నెహ్రూరిపోర్టు ప్రకారము, మన హిందూమహమ్మదీయ ప్రతినిధులు నియోజకవర్గము వారందరిచే కలసి యెన్నుకొనబడినను, కొన్ని అల్ప్యాన సంఖ్యగల స్థానములు కొన్ని రాష్ట్రములలో మన మహమ్మదీయసోదరుల కొసంగబడినవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములలో బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసమస్య యిదివర కుండినను యిప్పటికి నియోజకవర్గమునుబట్టి బ్రాహ్మణేతరులే అత్యధికముగ యెన్నుకొనబడెదరు. కనుక యీ సమస్య

సమసిపోయెనని కొందరు తలంచెదరు. కాని, బ్రాహ్మణేతరులలోనే వంద కొలది ప్రత్యేకకులము లుండుటచేత స్పర్థలకు కారణమగుచున్నది. కనుక మన మెన్నుకొను ప్రతినిధులు వర్ణవిభేదమును, మతభేదములను పాటించక దేశక్షేమమునే మనములం దిడుకొనెదరా యనుసందేహము బాధించుచున్నది. వీనిని మన మనస్సులనుండి పారద్రోలి యేకజాతీయతను ప్రజాక్షేమమును మాత్రమే పాటించినగాని మనము రాజ్యపరిపాలనను చేయజాలము.

మన హిందూదేశములో పూర్వము ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు లేవాయని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. లేకేమి? అప్పుడు ప్రతిగ్రామము నిజముగా ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమే. కాని, దానిని నడపు కార్యనిర్వాహకులు, యిప్పటి నవనాగరిక వోటర్లవంటి వారిచేత నియమింపబడలేదు. సాధారణముగా రాజగారుగాని, ఆయన యేజెంట్లగు గవర్నరులుగాని బాగుగా ఆలోచించి రాష్ట్రపరిపాలనకు తగిన మంత్రివర్గములను, పంచాయతీవర్గములను యేర్పరుచుచుండేవారు. వారివారి విద్యనుబట్టియు, వ్యవహారిక జ్ఞానమునుబట్టియు, నైతికప్రవర్తననుబట్టియు, ఆయా కులములనుండి పెద్దల నేర్పాటుచేసి వీరికి అనేక విధములైన యధికారముల నిచ్చుచుండిరి. ఇప్పటిది యిట్టి పెద్ద దేశములో, యీ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల యీకాలములో సాగునా? నెహ్రూరిపోర్టులో మేజర్లయిన అందరు స్త్రీపురుషులకు వోటధికార మీయబడినది— దుర్మార్గులైన ధనికులు విరివిగా లంచములనిచ్చి మనకు ప్రతినిధులు కావచ్చును. ధనికులగు శుంఠ లనేకులు శాసనసభలకు రావచ్చును. మొత్తముమీద ఇంగ్లాండు, అమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలోవలెనే విద్యయు బుద్ధియు గల ప్రథమతరగతి రెండవతరగతుల వారికంటె అనేకవేలు ఖర్చుపెట్టి మూడు నాల్గవతరగతులలో చేరిన దుర్మార్గులు, శుంఠలు యెక్కువగ మన శాసనసభలలో చొరబడుదురు. ఇదిగాక, యిట్టివారిలో వర్ణభేద జాడ్యము ప్రబలి తమవారికిని తమకును గొప్ప ఉద్యోగములు సంపాదించుటకు తమ పదవుల నుపయోగించి, తమ రాష్ట్రమును పరదేశీయుల కమ్మివేసెదరు. మంత్రిస్థానములు మొదలుకొని చిన్నయుద్యోగములవరకు తెలివితేటలనుబట్టి కాక, వర్ణాభిమానము బంధుత్వములనే చూచి ప్రజాపరిపాలనలో యుద్యోగీయుల నియమింతురు.

పాశ్చాత్యదేశములలో యిప్పుడు శాసనసభలలో రెండుమూడుకక్షలకంటె యెక్కువకక్షలేర్పడుచుండుటచే శాసనసభలు తరుచుగా ఛిద్ర మగుచున్నవి. (Dissolution) మంత్రివర్గము తరుచు మారిపోవుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో మనదేశమందు మతవర్ణవిభేదములు మెండై వివిధకక్షలు పెరిగి, నిర్దిష్టన్యాయ సూత్రములకు (Definite political principles) లోనుగాక, యేవియో ఒకటి రెండుకక్షలు తాత్కాలికముగ కలసి మంత్రివర్గమును బద్రోయుదురు. ఇట్లు అతిత్వరితముగ మంత్రివర్గము మారుచున్నపుడు, ప్రజోపయోగకరములగు కార్యములను చింతింపక తమ పదవుల నెట్లు నిలబెట్టుకొనెదమా యను చింతయే మంత్రివర్గమువారి నెల్లపుడు వేధించుచుండును. కాబట్టి యిప్పటి పరిస్థితులలో గవర్నమెంటువారు మన నెహ్రూ రిపోర్టునందలి కోరికలను సఫలపరచినను కార్యవిధానములో ఈ క్రిందిమార్పులుచేయుట మిక్కిలి అగత్యమని నాకు తోచుచున్నది.

1. వర్ణభేద మతభేదములను, రాజకీయపరిపాలనలో, యెంతమాత్రము చొప్పించమని ముందుగా ప్రమాణము చేసినవారే అభ్యర్థులుగా (Candidates) నుండవలయును.

2. అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి నూతన ప్రజాప్రతినిధిసంఘము కూడినపుడు వారిలోనుండి గవర్నరుగారు మంత్రుల నేర్పాటు చేయవలెను. ఆ యైదు సంవత్సరములలో సదరు మంత్రులను తీసివేయుటకు శాసనసభవారి కధికార ముండకూడదు. ఏమంత్రియైనను సరిగా నడచుకొనుచుండుట లేదని అతనిని యోజకవర్గములో మెజారిటీవారు తీర్మానించినయెడల, అతను తనపదవికి రాజీనామాపెట్టి తిరిగియెన్నుకొనబడుటకు ప్రజల కప్పీలు

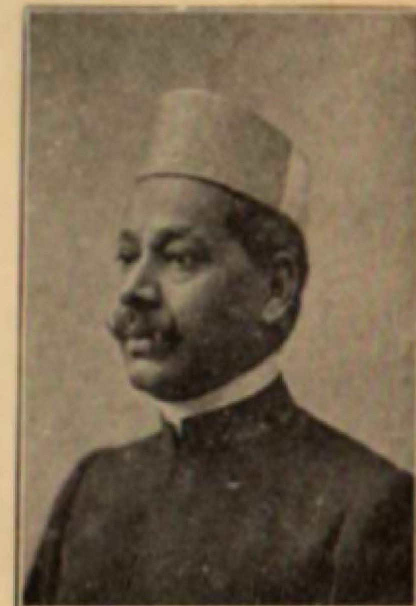
శ్రీ జయపురం మహారాజాగారు
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రాధాన్యులు

శ్రీ॥ శ్రీ॥ ఆంధ్రరత్న
దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

శ్రీ॥ శ్రీ॥ పంజాబుకేసరి లాలా లజపతిరాయిగారు

శ్రీ॥ శ్రీ॥ సర్ పానుగల్లు రాజాగారు

చేసుకొన వచ్చును. తక్కినమన్త్రులు రాజీనామా యీయ నక్కరలేదు.

3. ప్రతిభాషాప్రయుక్తరాష్ట్రమునకును వేరు వేరు శాసనసభ లున్నపుడు ప్రతితాలూకాకును కనీసము ఒకసభ్యుడైన నుండవలెను. అప్పుడు వోటర్లందరకును అభ్యర్థుల యోగ్యతాయోగ్యతలు వారివారి కార్యవిధానములు, వాగ్దానములు వెల్లడియగుచుండును. వోటర్లందరును సులభముగా తాలూకాపట్టణములో కలుసుకొని తమప్రతినిధుల చర్యలను బాగుగా ఖండించి తగుసలహాలు నీయవచ్చును.

4. పోటీపరీక్షలను బట్టియే అన్ని డిపార్టుమెంటులలోను యుద్యోగీయులు నియమింపబడవలెను.

5. ఆర్థికవిషయములలో యంత్రసహాయమే మిక్కిలి యవసరము. వేదాంతము, నిరాడంబరజీవనముకంటె మానవసేవ కుపయుక్తమైన కార్యములకు గడంగవలెను.

ఒకవేళ యీ అధినివేశరాజ్యాంగతంత్రమునైనను గవర్నమెంటువారు ప్రవేశపెట్టుటకు నిరాకరించిన యెడల మనము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకే పాటుపడవలెను. మనము వర్ణభేదములను, మతభేదములను రాజకీయ విషయములనుండి వేరుచేయుటయే కాక యీ భేదములను సంఘములో నుండకుండునట్లు మనము నడుచుకొనవలెను. దౌర్జన్యరాహిత్యమైన అసహాయోద్యమము ప్రారంభించి స్వార్థత్యాగము కనపరచి, రాజకీయయుద్ధములో దిగక తప్పదు. ఇదితప్ప మన స్వాతంత్ర్యసంపాదనకు వేరు మార్గములేదు. దీనినికూడ బానిసలై మన ప్రజ లవలంబించజాలనియెడల, మనలోని ధనికు లందరు సాంఘిక రాజకీయవిప్లవములకు సిద్ధముగాక తప్పదు. రక్తపాతముతో కూడిన సమిష్టివాదులవిప్లవము బయలుదేరునని గట్టిగ నమ్మవలెను.

వధూవరులు

నిన్న నేడు రేపు

గణపతి

కీ. శే. అనంతపంతుల వేంకటేశ్వర్లు, బి.ఎ., బి.యల్. గారు

వ్యాసకర్త.

భావకవిత్వ మట్లు బహుభంగిని దోచెడు పూజ్యభావమూ
పావధిచేఁ గళానిధికి హాసముఁగొల్పెడు విఘ్నకార్యదీ
క్షావశునిన్, గిరాతసుతు, సామజవక్త్రుని వక్రహస్తునిన్
పావను, నేకదంతుని, తృణప్రియు, మూషకసాది నేమనన్.

తను బ్రార్థించినవారి కీగల పదార్థస్ఫూర్తి లే, దేల యీ
తని గొల్వన్ మఱి కొల్వకుండిన బ్రమాదం బౌనొ యేమో యటం
చును నిష్కాముఁడనై కరంబు లెపుడున్ జోడింతు నావిఘ్న నా
థునకున్, కేవలనిర్గుణాత్మకునకున్, దోషాకరోపాధికిన్.

తెగఁ బూజించి యనేకదైవతములన్ తాపత్రయాబాధముల్
బిఱియన్ గోరెద "రీయఁ రే" యని జనుల్ వీరందరున్, మోక్ష మొం
దగ నిష్కామత "వద్దు, వద్దు" ని సదా ధ్యానింపఁగాఁ జేయు దే
వగణారాధ్యము నావినాయకపరబ్రహ్మంబు నే నెంచెదన్.

దూర్వాంకురములు, మధురమోదకంబులు-సమములు పొట్ట పోషణకు ననఁగ
కడు నల్పమౌ మూషకం బాడిగా నేన్గు-వరకు బ్రహ్మస్వరూపంబు లనఁగ
విష మమృతం బొక విధమెపో ద్వంద్వభే-దంబు లన్నియు ననత్యంబు లనఁగ
పామరజనము నిష్కామత సగుణమౌ బ్రహ్మమునే గొల్చి పరము నొందు
ననఁగఁ బర తత్త్వబోధక మైన రీతిఁ-బొలుచు తృణమోదకాహ్లాది, మూషసాది
కరిముఖు, విషాహిమేఖలాభరణు, మౌళిధృతసుధాకరునుము, గణపతిఁ దలంతు.

స్వాతంత్ర్యయాత్ర

గుఱ్ఱప్పడియ అంజనేయులుగారు

కర్ణానందకరంబుగా పటహాభాంకారాదినాదంబు లు
త్తీర్ణంబై మహిఁ బ్రాకి నింటి కెగయన్ దివ్యజ్జయద్దుందుభు(?)
ల్పూర్ణామోదముతోడ మ్రోగె వినవేమో! లెమ్ము! రా! రమ్ము! దా
స్యార్ణోరాశిని దాటు వేళ యిది మిత్రా! భారతీపుత్రకా!

కన్నులవిప్పి నల్గడలఁ గావవ్వ, నీపరివార లెల్ల నె
వ్వ-న్నిను డించి, చిత్తబలనాశము దాలిచి రల్లదే! జయో
త్పన్నలతాలమ్రితపరతంత్రమహాంబుధి, నింక మాంద్య మే
లెన్నన గల్గె నీకు? చనుదెమ్మికనైన జయంబు గల్గెడున్.

పిల్లల గోడుఁ జూచి; దురపిల్లుచుఁ; జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి; పె
న్తల్లిగ శోకబాష్పములు నేత్రయుగంబునఁ జార, విన్న నా
తల్లికి సంతసం బొసఁగి, దైన్యము బాపుము; పాటివారిలో
నెల్ల ఘనుండవై వసుధనీ జయనాధిక సేయ్యసంపురన్.

చంద్రగుప్తాదిరాజన్యపూజితమైన జయపతాకము నింట సంచలింప,
చాణక్యముఖనీతిసాంద్రకల్పితమైన రాజదావ గరిమ చూపరులఁ దనుప,
ప్రాచీనమునిరాజపరిశోధితంబైన మూలదీక్ష జాలఁ గీలుకొలుప!
గీతాపదార్థభావాతినిర్మితమైన లలితంపుఁ జక్రాని తరుకులీన
ఘోరతిరదాస్యజలనిధి తారకముగ-వేల శోభించె నదిగొ రత్నాలనౌక!
జాగుసేయక, వేగ నీ జడిమ నుడిగి-పాత్రుఁడవు గమ్ము! స్వాతంత్ర్యయాత్ర కిపుడు.

వలదోయీ! సఖ! భూమిభృజ్జలచర వ్యాఘ్రాదిశంకాభయా
కులతాలేశము, నావికాధిపుఁడు గన్గొంటె జగద్వల్లి తా
మలపత్రాగ్రహాసితశాలి, చరకామన్త్రాధినాథుండు, నే
డెలమిన్ జేరెను తత్కృపాగరిమచే స్వేచ్ఛాంతకేపావనిన్.

ఆధివ్యాధులఁ బాసి లేమి కెడఁబాసి, పొమ్మఘాతంబు వి
న్పర్తిన్ జేరఁగ మీరాటి మాంద్యగరిమన్ ఛేదించి, నీచానుదా
స్యాధారంబును త్రెంచి దేవతలయు ల్లాత్స్వసమున్ జేసి, శ్రీ
నాథున్ గొల్తము ప్రీతికల్మములమై నాకావహాయుంబునన్.

గమనవేగమున భంగపరంపరలు చిందిఁ దన్నిటితాంపురల్ చరల కొనయ
ఇరుపక్క నాదు గ్రొమ్మెరి చిక్కములనాని పిల్లగాడుపు లుల్ల మొల్లనీన
పాదపీఠన కుబ్బవారు పెన్నటిపైఁ గనులువిందుగ మత్స్యగణము లలర
అనుకూలయానచిహ్నము లుల్లసిలు దిశాష్టకముతో నభము గౌతుకము నింప
త్రికరణములు సేదఁదేరి తుష్టినిబొందఁ-గా నపూర్వసౌఖ్యగరిమ నొంది,
ప్రకృతిఁ గనుచు "డెక్కు" పై, నిచ్చమెయి-విహారము నొనర్త మింటికు రాఁగదోయీ!

పారిఁబోరిఁ గల్గు సోదరుల పోరులు నిల్కడగావు, దాస్యదు
ర్భరకలుషుండవై జనని పాదయుగంబులఁ గొల్వరాదు, నీ
కెలుక రవంత లేదె? విజయోందిరఁ గైకొను వీలుగల్గు నీ
తరుణముఁ జారవుచ్చెదవు, తజ్ఞులు నవ్వరె? యిట్టి చేతకుఁ.

కోరకంబుల దాటి కొదమ పువ్వొడిసిందు విపహరించు నదె పువ్వువిరతులందు!
కాకసంభృతి మాని లోకమోహనగీతిఁ బైకరాజములవె పాడఁదొడఁగె!
తరుశాఖ లను పేరి చెఱసాలలను బాసి చిగురాకులవె నిక్కఁజేవహెచ్చి!
హిమరోధ మడఁగించి సముదీర్ణపటిమఁబై భువనాప్తుఁడదె! కాంతిఁ బాడవుసూపె.
సమయ మూరసి, గాంధీప్రశస్తశక్తి-నిర్మితంబగు నౌక యీనిలవుఁ జేరు
వేగ నారోహ మొనరించి, విపులదాస్య-వనధిఁ దరియింపు మింకనైన, భరతపుత్ర!

మీ తలఁ గాలము చాల నీవరకె; పేర్మిం గూయఁగాసాగె; నా
కారాజం బదె! సాత్వికాదులగు యోగ్యస్వీయవస్తువ్రజం
బారూఢిఁ వెనువెంటఁ జేకొనుచు రమ్మా! జన్మసాఫల్య మిం
పారఁ గ్రోలి సుఖింతుగాని, యట స్వేచ్ఛామూల్యవాతాంబువుల్.

అదనువేచి, యరిగి రాద్వీపసీమకు-సాటివారు మున్నె జననిఁ గొలువ,
చనదు నీకు నిలువ, స్వాతంత్ర్యయాత్రకై-పఱుగువారు మోయి! భారతీయ!

నిర్వేదము

దుర్గమహంతి సోదరకవులు

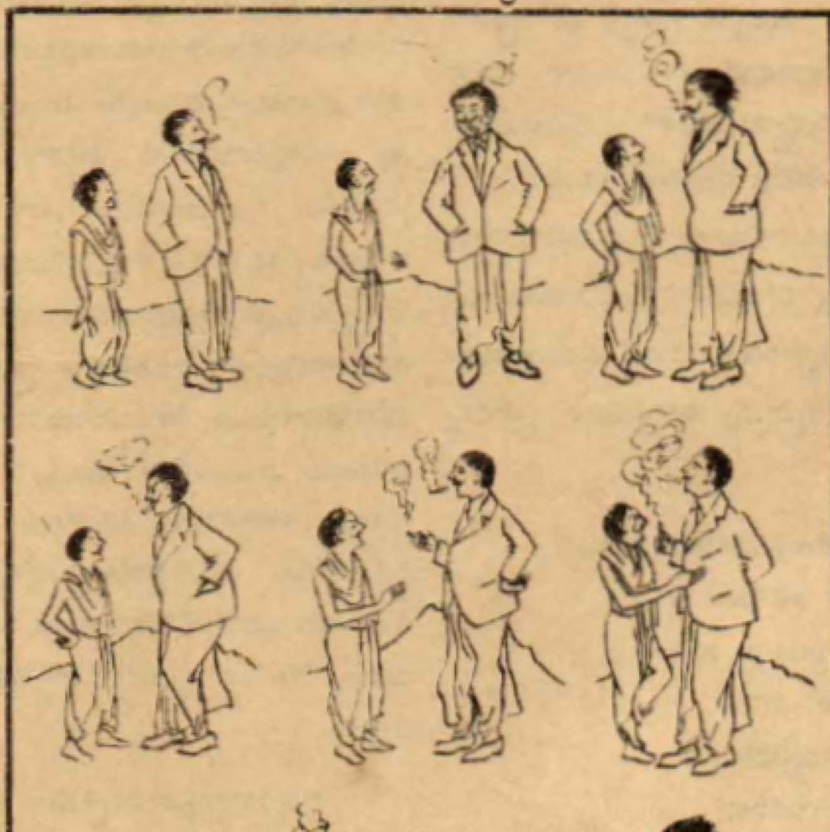
సకలకామ్యప్రదాయకమైన కల్పవృక్షము వోయె ననెడు విచారముననొ!
కలుషహారిణి వియద్గంగాతరంగిణిఁ విడచి చన్నట్టి నిర్వేదముననొ!
సురభిప్రసూనసంభరితమౌ నందనోద్యానముం బాసెడు దైన్యముననొ!
అర్థిసౌఖ్యనిధాన మగు కామధేనువుం గోలుపోయినయట్టి కోపముననొ!
సకలభోగాశ్రయంబైన స్వర్గరాజ్య-రమ పరాధీన మగుచు విరాజిలుటనొ!
దానవానీకకృతదుఃఖతప్తహృదయు-లగుచు; మొఱవెట్టుచున్నార లమరవరులు.

సుమసుకుమారాంగు లమరరామామణుల్ బలుబాముతం జిక్కవడుదు రనుచు
సముచితోపాయవిశారదుండగు గురు కౌశల్యమున మేలు కలుఁగ దనుచుఁ (?)
కొండరెక్కల గుండవిండి సేయగఁజాలు కులిశధారాశక్తి క్రుంగు ననుచు

సంతతభోగవిస్తంద్రులను దేవేంద్రుఁ డష్టకష్టములపా లగు నటులను
రామణీయకమగు స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి దనుజాలకుఁ జిక్కి శోభను దక్కి ననుచు
విన్ని యుగిచాటు లోదవ్వసం చెవ్వఁ దెలుఁగుఁ-గాలము గర్మము బ్రబలమైన
నెంతటి మహాత్ములకుఁ గూడ నెగ్గు లోదవు.

క్రతుకర్మరచనానియతులైన సోమపా-జాలకు భోగ్యంబైన సుకృతభూమి
హార్యతవిక్రమధుర్యులౌ సంగ్రామ-శూరులు వసించు వీరభూమి
నిగ్రహానుగ్రహనిపుణులౌ సత్క్షత్రి-పుంగవుల్ వెలఁగెడు పుణ్యభూమి
ముల్లోకముల నేలు ముఖ్యుండు మఘవుండు-పరిపాలన మొనర్చు భాగ్యభూమి
కామధేనుమందాకినీకల్పతరుల-రాజితంబగు స్వర్గసామ్రాజ్యభూమి
సురవిపక్షచమూవశీకరణ మయ్యె ననుచు శోకింపుచున్నార లమరవరులు.

అవమాన సాంగత్యము

సువర్ణ యుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రాణభిక్షపెట్టిన చాళుక్య రాజులు భాషాసేవకులకు వందనీయులు. ఆంధ్రభాషలోఁ గవిత్వముఁ వ్రాయుటకుఁ బండితులను బ్రోత్సహించి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును భాషకు వీర లొసంగుట చేతనే నిరవలంబనముగా నున్నను బ్రకృత మాంధ్రసారస్వత మిన్నివిధముల వికాసవంతముగ నలరార నవకాశము లభించినది. చాళుక్యకాలములో బయలువెడలిన గ్రంథరాజములలో మొదటిది మన మెఱింగినంతలో భారతము; చివరది కావ్యాలంకారచూడామణి. మహదైశ్వర్యముతో విపులసామ్రాజ్య భారముతో నిరవకాశుఁడయ్యు రాజరాజు నన్నయ్యభట్టారకుని భారత రచనమునకుఁ బ్రేరేపి వాకొన్న అమృతప్రాయ వాక్యములు ప్రాతస్మరణీయములు.

"ఇవి యేన్మఱ సతతంబు నాయెదఁ గరం
బిష్టంబులై యుండుఁ బా
యవు భూదేవకులాభితర్పణ మహీ
యఃప్రీతియుఁ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతి పదా
బ్జధ్యానపూజామహా
త్సవముఁ సంతత దానశీలతయుశ
శ్వత్సాధు సాంగత్యముఁ"

చాళుక్యరాజ్యము ఛిన్నభిన్నమై పరాధీనమైన కాలమునఁ జిన్న రాజ్యముతోఁ గాలముగడుపుచుఁ దమ వంశపరంపరాగతమగు భాషాభిమానమును బురస్కరించుకొని లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగఁ గావ్యాలంకార చూడామణియను దొమ్మిదియుల్లాసముల గ్రంథమును విన్నకోట పెద్దనచే వ్రాయించిన చాళుక్యాభరణుఁడగు విశ్వేశ్వర భూపతి ఈ వంశజుల వాఙ్మయచరిత్రమునకుఁ గడపటి వాఁడు. నన్నయ్యభట్టారకుని కవిత నిసర్గమనోహరము. సమకాలికుఁడగు నారాయణభట్టు ఆంధ్రభాషలోఁ గవియే కాని యాతని గ్రంథములకు మనము నోఁచికొనమైతిమి. ఈ యిరువురియనుంగు చెలికాఁడగు పావులూరిమల్లన ప్రౌఢకవి. కాని యాతఁడు వ్రాసినది గణితశాస్త్రము గావునను, కవితాకళ కంత సంబంధము లేనిది గావునను వాఙ్మయమున నాతనికి స్థిరముగుదావు లభింపకపోయెను. తరువాతికవులలో నెవరికివారు ప్రత్యేకవీరులు. పాలకురికి సోమనాథుఁడు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రగడ, నన్నెచోడుఁడు, నాచనసోమనాథుఁడు, భాస్కరాదులు మున్నగుకవు లొకరికొకరు దీసిపోవరు. తారతమ్యచర్చకుఁ గడంగితిమేని యగ్రస్థానము ఇందుఁ దిక్కనసోమయాజిదె. ఇది పదియవ శతాబ్దినుండి పదమూఁడవ శతాబ్దము వఱకుఁ గల వాఙ్మయ చర్చాలేశము. ప్రకృతమునకు నత్తము.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున సువర్ణయుగమని చెప్పదగినది సర్వవిధములఁ బదునేనవశతాబ్దమని మావిశ్వాసము. ఆంధ్రులలో నిక్కువమగు పౌరుషము, ఆంధ్రకవులలో మహత్తరమగు నుపజ్ఞ ఆంధ్రవీరులలో నపూర్వమగు నుత్సాహశక్తి, ఈశతాబ్దముననే వెల్లివిరిసెను. ఆనాటి యాంధ్రజాతీయతావికాసములు, ఈనాఁడు లక్ష్యమునం దుంచుకొనుట భవిష్యదభివృద్ధిసూచకము.

రాజకీయ పరిస్థితులు

పదునేనవశతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ పరిస్థితులు మిగులదుర్భరముగా నుండెను. ఆంధ్రులపాలిటి పెన్నిధియనఁదగు ఆంధ్రసామ్రాజ్య మస్తమించెను. ఆంధ్రత్వమునకు సర్వస్వము ధారబోసిన ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిని యవనులు బంధించి కొనిపోయిరి. చిరకాలోపార్జితమగు నాంధ్రసామ్రాజ్యముతో నాంధ్రులసంపద, ఉత్సాహము కార్యదీక్ష కడబట్టెను. గ్రంథభాండారములు తగులఁబెట్టఁ బడెను. దేవళములు నేలమట్టమయ్యెను. ఇంతయేల? కడుపులోఁ జల్లఁ గదలక సురక్షితముగ నున్నఆంధ్రులు కాకతీయసామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నముతోఁ జెల్లాచెదరైరి. హరిహరరాయాదులు నూతనరాజ్యస్థాపనమునకు విద్యానగరప్రాంతముల కేగిరి.

కాటమరెడ్డి ప్రభృతులు కృష్ణా గోదావరీమధ్యభాగమున నూతనరాజ్యము స్థాపించిరి. పతనమైనయాంధ్రసామ్రాజ్యమును బునరుద్ధరించి రేచర్లగోత్రుఁడగు అనపోతనాయకుఁడు జాతీయపతాకమును నిలువబెట్టెను ఈ పరిస్థితులలో నీముగ్గురు రాజ్యనిర్మాతలకును, బొత్తులు కుదురలేదు. పరస్పర ద్వేషములు, సంగ్రామములు. ఈయవకాశములలో యవనుల దండయాత్రలు, ఎల్లప్పుడు అశాంతియే. పరిపాలనవిధానమున నెట్లున్నను కవుల కీయుగమునుండియే వికాస మంకురించెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమహావృక్షము యవనమారుతముచే మొదలంట విరిగిపడెను. వేళ్లబలముచే మూలమున నీమూఁడు శాఖలు బయలువెడలెను. మూఁడును అభివృద్ధికివచ్చెను. కవికోకిలముల కీశాఖాత్రితయము సర్వవిధముల శరణ్యమయ్యెను. ఈముగ్గురు స్వతంత్రరాజుల కుటుంబములలో జనించి భాషాభిమానులగు సమకాలికరాజులు ముగ్గురు గలరు. విద్యానగర రాజ్యమునుండి ప్రౌఢదేవరాయలును ఓరుగల్లు రాజ్యమునుండి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని, కొండవీటిరాజ్యమునుండి పెదకోమటి వేమభూపాలుని గైకొని ఈసమకాలిక రాజత్రితయము గావించిన వాఙ్మయసేవ గమనింతము. విరాగశీలుఁడగు బమ్మెరపోతరాజు దక్క మిగిలిన కవిరాజులందఱు నీయుగమున నీమూఁడు రాజ్యముల నేలుప్రభువులనో, రాజప్రతినిధులనో, రాజకీయోద్యోగులనో యాశ్రయించి జీవితము గడిపిరి.

పదునేనవ శతాబ్దిలోని కవులు

అమరేశ్వరుఁడు, మడికిసింగన, జక్కన, శ్రీనాథుఁడు, బమ్మెరపోతరాజు, గణపతిదేవుఁడు, వల్లభరాయఁడు, నిశ్శంకకొమ్మన, గౌరనమంత్రి, దగ్గుపల్లిదుగ్గన, పినవీరభద్రుఁడు, నందిమల్లయ్య ఘంటసింగయ్యలు, నాగనాథుఁడు, భైరవుఁడు, నారాయణకవి మొదలగువా రీశతాబ్దిలోని యాంధ్రకవులు. అరుణగిరినాథుఁడు, పెదకోమటివేముఁడు, కుమారస్వామి, వామనభట్టబాణుఁడు, నరసింహకవి, విశ్వనాథకవి, కోలాచల మల్లినాథుఁడు, మామిడిసింగన, సర్వజ్ఞసింగభూపతి, విశ్వేశ్వరుఁడు, ముమ్మడిదేవరాయలు, బొమ్మకంటి అప్పలాచార్యులు, మున్నగువారీశతాబ్దములోని సంస్కృతకవులు. వీరల ప్రజ్ఞాప్రతిభాదులను వర్ణించుట కిది తావుగాదుగాన విడువక తప్పదు.

పదునేనవ శతాబ్దమునందుఁ గవులు పలువురు గలరు. విప్లవములలో వారిగ్రంథము లెన్నియో నశించుటచే లక్షణగ్రంథములవలన వానినామములుమాత్రమే వినవచ్చుచున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యగృహమును వివిధవస్తుసంపూర్ణమొనరించిన కవులను, ఇందులకుఁ బ్రోత్సహించిన రాజులను మనము మఱువఁజనదు.

కవుల ప్రతిభాదికములు

ఈశతాబ్దిలోనున్న కవులందఱిలో సమష్టిదృష్టితోఁ జూచితిమేని శ్రీనాథకవి గొప్పవాఁడు. సంస్కృతాంధ్రములలో సమానముగఁ గవితజెప్పఁ జాలుదిట్ట. అత్యద్భుత మేధాశాలి. శాస్త్రపరిజ్ఞానమునం దీతఁడు అసాధారణుఁడు. తనకావల నాంధ్రవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగాఁ బ్రకాశించుట కీతఁడే కారకుఁడు. దుగ్గన కవి శ్రీనాథునకు బావమరది. కానఁ దాను స్వయముగా నెఱింగినవాఁడు గాన శ్రీనాథు నిట్లు వర్ణించినాఁడు:

సీ. సంస్కృతప్రాకృత శౌరసేనీముఖ్య
భాషాపరిజ్ఞాన పాటవంబు
పన్నగపతిసార్వభౌమ భాషితమహా
భాష్యవిద్యావముఖ్యానబలము
అక్షపాదకణాద పక్షిలోదీరిత
న్యాయకళాకౌశ లాతిశయము
శ్రుతిపురాణాగమ స్మృతిసాంఖ్యసిద్ధాంత
కలితసద్వ్యుత్పత్తి గౌరవంబు
పూర్వకవిముఖ్య విరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధా చర్వణప్రౌఢతయును
కందళింపంగఁ గాశికాఖండ మైన
ధ్రువముఖ వివిధప్రబంధము లొనర్చి.

—నాసికేతోపాఖ్యానము.

శ్రీనాథునికవిత కఠినముగనున్నను అన్వయసరళ ముంటచే సులభముగా బోధయగును. అతనివచనములం దొకవింత సొంపుగలదు. సీసపద్యకల్పనమున నీతఁడప్రతి మానుఁడు. మూలానుసరణముగు నాంధ్రీకరణము నకుఁ ద్రోవచూపినవాఁ డీతఁడే. ఇంతయేల! వాఙ్మయమునఁ గల యన్నిశాఖలలో నీతఁ డప్రతిమానుఁడే.

ఈశతాబ్దమునఁ ద్విపద యసాధారణముగ వృద్ధికి వచ్చినది. ఆంధ్రభాషలో గౌరనహరిశ్చంద్రచరిత్రమును మించిన ద్విపదకావ్యము లేదు, ఇందలికరుణరసము, కవితాధోరణి, మనోహరభావములు, కల్పనాసౌష్ఠవము అప్రతిమానము. ఈతని నవనాథచరిత్రముగూడ నిట్టి యోగ్యతగలదె! పదునేనవ శతాబ్దిలోని లక్షణగ్రంథము లలో విన్నకోటపెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణి, వైర వుని కవిగజాంకుశము, గౌరనలక్షణదీపిక, సర్వజ్ఞునిరసార్ణ వసుధాకరము పేర్కొనఁదగిన గ్రంథములు. రసార్ణవ సుధాకరము సంస్కృతగ్రంథమైనను సులభముగ, సుబో ధముగ నున్నది. సంస్కృత వచనరచనమున బాణుని తరువాత మరల నంతవాఁడు జనింపలేదట. అట్టిఅంతకీర్తి నాఁడనని సగర్వముగాఁ జెప్పుకొన్న వామనభట్టబాణుఁ డీకాలమునఁ గొండవీటనున్నవాఁడు. భావసామ్యము శ్రీనాథుని గ్రంథములకు, నీతని గ్రంథములకుఁ గానవ చ్చును. ఈయుభయులలో నొకరు ఆస్థానకవి. వేఱొ కరు విద్యాధికారి. వీరలను పోషించు కోమటివేమారెడ్డి వ్యాఖ్యాతృశిరోమణియేగాదు; సర్వజ్ఞచక్రవర్తి. వీరలు ముగ్గురు మూర్తిత్రయమునకుఁ దీసిపోనివారలు. జక్కయునికవిత అమృతస్యంది. ఈతనివిక్రమసేన మింతవ రకును లభింపలేదు. ఉపలభ్యములగు నుదాహృతపద్య ములవలన నీతఁడు ప్రౌఢకవియనియు, మాళవదేశాధీశ్వ రుఁడగు విక్రమసేనునికథను ప్రబంధముగ వ్రాసియుండు ననియుఁ దెలియుచున్నది. ఆంధ్రకవులలో ననంతామా త్యునికవితలో నొకవిలక్షణత్వ మిముడియున్నది. తేటతె నుగుమాటలను గూర్పుటలో నీతఁడు మిగులనేర్పరి. కవితలోఁ గఠినపదము గానరాదు. శ్రీనాథునికవిత యెంత జటిలముగనుండెనో యీతనికవిత యంతమృదుల ముగ నుండును. ఈతనిభోజరాజీయ మాంధ్రభాష కపూర్వమగు నలంకారము. కథలు చిత్రములుగ నీతిదా యకములుగ నుండును. ఇందలి యుపాఖ్యానముల సమ్మో హనము చాలవఱకు పంచతంత్రమును బోలియుండును. ముఖ్యముగ నిందలి అనుమతికథయు, గోవ్యాఘ్రచరిత్రము ఎన్నిమాఱులు చదివినను చవిచెడదు. దగ్గుపల్లిదుగ్గన, మల్లయసింగయలు, పినవీరభద్రుఁడు విద్యానగరసంస్థా నాశ్రయులు. కవితలో నీముగ్గురిని మూఁడుత్రోవలు. మధురశైలిలో సరళధారతో సరసభావములతోఁ గవితఁ జెప్పువాఁడు దుగ్గన. ఈతఁడు ప్రబంధయుగమార్గదర్శ కుఁడుగ నున్నాఁడు. పినవీరుఁడో! వాణినారాణియన్న గండరగండఁడు. కవితలో, ధారలో, కల్పనాశక్తిలో నీతఁడు గడుసరి. ఈతని శృంగారశాకుంతలము స్వతం త్రగ్రంథమని చెప్పఁదగినది. సింగయమల్లనలు ప్రబంధ కవితకుఁ ద్రోవచూపినవారు. వరాహపురాణము వీరలు ప్రౌఢముగఁ దెనిఁగించిరి. ప్రబోధ చంద్రోదయనాటక మును మిగులశ్రద్ధచేసి నాటకమును ప్రబంధముగఁ గూర్చు విధమును వీరు దొలుత ప్రకటించిరి. గణపతిదేవుఁడు శివ యోగసారము రచించిన కవిరాజు. ఈయనకవిత సర్వ

అత్తరు లన్నింటిలోకెల్ల రాజస్థానమాక్రమించిన

ఓ టో దిల్ బ హా ర్ నే (రిజిష్టరుబడ)

వా డు డు. మ ట్టి వు ర క ము ల వా డ వ ద్దు.

కొన్ని చుక్కలు జేబురుమాలమీద గాని, మీదుస్తుల మీదగాని చల్లిన, అప్పుడే వికసించిన పరిమళమైన పుష్పములుగల తోటనుండి వచ్చు సువాసనలను పొందుదురు.

పండగలయందును, పర్వములందును, ఓటోదిల్ బహార్ నే వాడుడు.

వివాహాది సమయములందును వాడదగిన వరమని చెప్పవచ్చును. మీరు వ్యయపర్చు డబ్బునకు పూర్తిగా సంతృప్తి నొందెదరు.

కొనునప్పు డెల్లను

ఓటో దిల్ బహార్
(రిజిష్టరుబడ)

పేరును జ్ఞాపక ముంచుకొనుడు. లేనియెడల మట్టపురకములనిచ్చి వర్తకులు ఎక్కువ లాభమును పొందజూతురు.

ఓటో దిల్ బహార్

సుగంధ ద్రవ్యములమ్ము వారందరి వద్దను దొరకును.

½ ఔన్సు సీసా 1-కి	రు 2 0 0	¼ ఔన్సు సీసా 1-కి	రు 1 4 0
1 డ్రామ్ సీసా 1-కి	రు 0 12 0	½ డ్రామ్ సీసా 1-కి	రు 0 8 0

నమూనా సీసా 1-కి రు. 0-2-0 సువాసనకార్డు వెల 1-కి అణా 1.

ప్రతిదానికి వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకం. రు 0-6-0

సోల్ ఏజెంట్లు:—

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని

285, జుమ్మామసీద్ మార్కెట్, బొంబాయి 2.

శ్రీ ఉప్పల సత్యనారాయణగారు, అనకాపల్లి.

శ్రీ అంగర వెంకటాచార్యులుగారు

శ్రీ దొంతంశెట్టి నాగేశ్వరరావుగారు

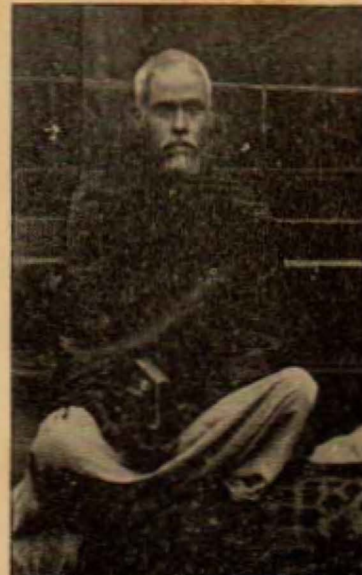
శ్రీ ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు

శ్రీ వడ్డవాటి నిరంజనశాస్త్రి గారు

కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు

శ్రీ మత్పరమహంస జి. యస్. బి.
సరస్వతీస్వాములవారు

శ్రీ దంతులూరు శ్రీరామచంద్ర
రాజుగారు

శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు

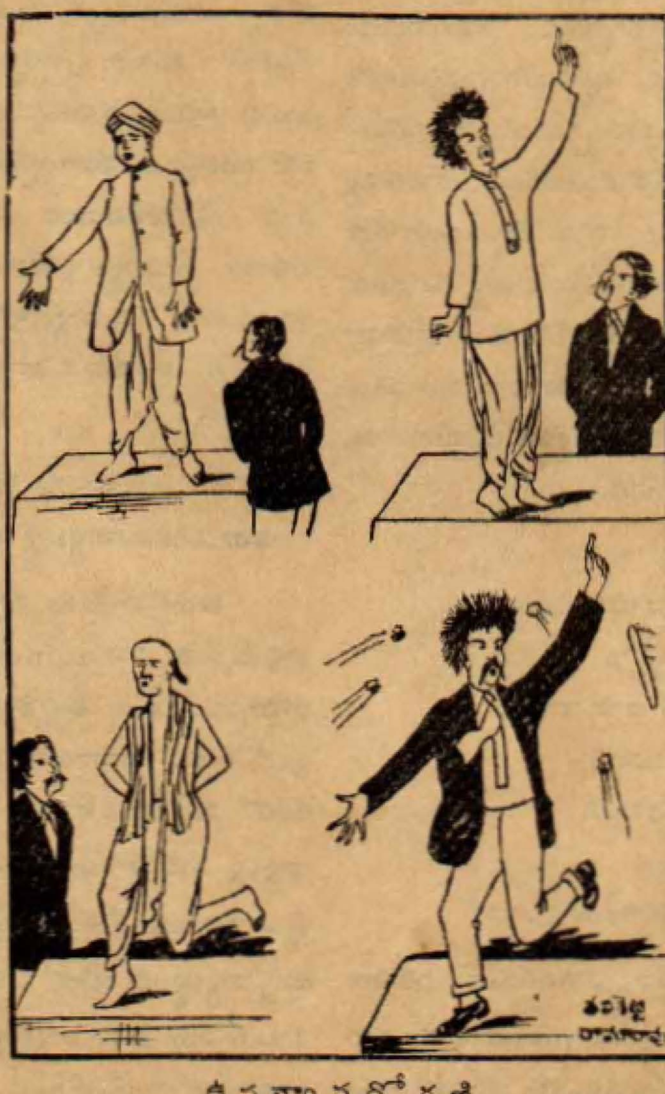

శ్రీమతి ఆకారపు రాజమ్మ గారు

శ్రీయుత కొడిమెల కొండయ్యగారు

చాళుక్యులు, కాకతీయులు సమకూర్చిన సామ్రాజ్యములు భిన్నములు కాఁగానే రాజులు పునరుద్ధరించినటుల మతవిప్లవములు దండయాత్రలమూలమున గ్రంథసముదాయము నశింపఁగనే కవులు పునరుద్ధరించిరి. ఇందుకుమహాకవు లొకశతాబ్దములోనుండి యాంధ్రసారస్వతమునకు సర్వతోముఖముగఁ గావించిన సేవకతననే ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము నేఁటిదనుక నిలచినది. ఆకాలపురాజులో కావ్యకవితావినోదులు. విద్వాంసులో మహామేధాశాలురు, గ్రంథరచనాకౌశలురు. ఇన్నివిధముల వాఙ్మయమున కుపకరించిన యీపుణ్యకాలమును వాఙ్మయచరిత్రములో సువర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. ఈయుగమున బయలువెడలినదే నిజమైనకవిత. కవులలో నుద్రేకము భావనాశక్తి, ఉపజ్ఞ, ఔచితి నిజముగా నీ శతాబ్దముననే యున్నది. మనదురదృష్టవశమున నీశతాబ్దమున రచింపఁబడిన గ్రంథము లెన్నియో యంతరించినవి. ఎడతెగనిసంగరములలోఁ దొలుత మన దేవళములు, పిదప మన గ్రంథములు బలియయ్యెను. హతశేషములగు గ్రంథము లెందేనియున్నవేమో శోధించి సర్వాంగసుందరమగు నాంధ్రభాషను అలరించుటకు ఆంధ్రసోదరులారా, మన మొక్కమా ఆసువర్ణయుగమును స్మరించి ప్రాచీనగ్రంథసంపాదనమునకు బయలుదేఱుదమా!

ఉపన్యాసధోరణి

ఆంధ్రులు—సంస్కృతవాఙ్మయము

[illegible]

ఆంధ్ర వాఙ్మయ [illegible]

[illegible]

* 1 See Buddhistic reports, published by Satischandra Vidyabhushan of Calcutta.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము page 409.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము Page 409.

సౌందరియాశయము. ఈవిషయమున నిదమిత్థ మని నిశ్చయించుట మాత్రము కష్టము.

గీర్వాణసారస్వతమందుఁ బనిఁజేయ నారంభించిన మొట్టమొదటి యాంధ్రులలో సుప్రసిద్ధుఁడు విద్యానాథుఁడు. ఈతని నిజనామము "అగస్త్యుఁడు" సంస్కృతమున 14 నాటకము లీతనిచే రచింపఁబడినట్లు తెలియుచున్నది. ఈమహాకవి కావ్యాలంకారసంగ్రహమను నలంకారశాస్త్రగ్రంథమును రచించి ఓరుగంటి వీరప్రతాపరుద్రున కంకితమిచ్చి ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మని పేరిడినాఁడు. అప్పటి నుండియే యితనికి 'విద్యానాథమహాకవి' యను బిరుద మబ్బినది.

ఈవిద్యానాథుఁడేగాక ఓరుగంటియాంధ్రరాజులకాలములో మరికొందరు కవులు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచియించిరి. పైనిఁ జేర్కొనఁబడ్డ పాల్కురికి సోమనాథుఁడు గూడ నిక్కాలమువాఁడే. సంస్కృతమునకు వ్యాసుఁ డెట్లో, ఆంధ్రభాష కీతఁ డటువంటివాఁడు. వీరశైవమతకల్పకుఁడైన యీకవి, ఆంధ్రమునందేకాక, సంస్కృతకన్నడములందుఁ గూడఁ బెక్కుకావ్యముల రచించెను. ఈతని సంస్కృతకృతులలో ముఖ్యమయినవి. "అన్యవాదకోలాహలము" 'బసవపంచగద్య' "సోమనాథభాష్యము."

ఈకవివర్యు నాదరించి పోషించిన ప్రథమప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజుగూడ, సంస్కృతభాష నాదరించెను. కవులను ప్రోత్సాహపరచుటయేగాక తాను స్వయముగా కర్ణాటకాంధ్రసంస్కృతభాషలందుఁ బాండిత్యము కలిగి విద్యాభూషణుఁ డను బిరుదు నంది, కొన్ని కావ్యములఁగూడ రచించెను. సంస్కృతమున నీరాజు నీతిసారమను గ్రంథము వ్రాసెనని బద్దెనకవి యను ఆంధ్రకవి యొకఁడు తన గ్రంథములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సంస్కృతవాఙ్మయములోఁ దెలుఁగువారొనర్చిన కృషి యెక్కువగా శాస్త్రరచనయందే గనుపట్టుచున్నది. ముఖ్యముగా వ్యాఖ్యానరచనయందును, అలంకారగ్రంథరచనయందును మిక్కిలి పేరుగాంచినవా రాంధ్రులు. పంచకావ్యములకును సమగ్రమైన, వ్యాఖ్యానములఁ జేసి యశోధనుఁడైన మల్లినాథసూరియుఁ ఆంధ్రుఁడే. తెలగాణ్యబ్రాహ్మణశాఖకుఁ జెందినవాఁడనియు పెద్దభట్టను పేరిట చిన్నతనమందుఁ బిలువఁబడియెడివాఁడనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఒక్కకావ్యములకేగాక 'ఏకావళి' యను నలంకారగ్రంథమునకు గూడ 'తరళ' యను వ్యాఖ్యానము వ్రాసినాఁడు. అన్ని శాస్త్రములయందును కూలంకషమైన పాండిత్యము గలిగి మహామహోపాధ్యాయుఁడై వెలసినాఁడు. 14 వ శతాబ్ది యీయన జీవించియున్నకాలము. నాఁడు మొదలు నేఁటివరకు ఈతని వ్యాఖ్యానములే సర్వజనశరణ్యములై యొప్పుచున్నవి.

ఈమల్లినాథసూరి పుత్రుఁడగు కుమారస్వామియే ప్రతాపరుద్రీయమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాఁడు. రత్నాపణ మని దీనికిఁ బేరు.

సంస్కృతాలంకారశాస్త్రమునందు, అదివర కున్న సిద్ధాంతము లన్నియుఁ దల్లక్రిందు సేసి, తనమతమునే సిద్ధాంతీకరించి చిరయశోభూషితుఁడైనవాఁ డాంధ్రుఁడు. అతఁడే జగన్నాథపండితుఁడు. అదివరకు నొకరీతిగాఁ బరిణామము చెందియున్న అలంకారశాస్త్రమంతయు నొక్కసారిగా ఖండించి తన రససిద్ధాంతమును నిల్పినాఁడు. ఒక్కయలంకారశాస్త్రమునందే కాదు, అన్ని శాస్త్రములందుఁ గూడ స్వతంత్రించి క్రొత్తతెన్ను త్రొక్కినాఁడు. భట్టోజిదీక్షితులు రచించిన మనోరమ యను వ్యాకృతిగ్రంథమునకు 'మనోరమాకుచమర్దన' మను ఖండనగ్రంథమును జేసినాఁడు. అప్పయదీక్షితులుగారి 'చిత్రమీమాంస' యను అలంకారగ్రంథమునకు "చిత్రమీమాంసాఖండనము"ను జేసినాఁడు.

కేవలశాస్త్రరచన మేకాక అతిమనోహరమైన కావ్యములను గూడఁ జెప్పినాఁడు. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి రసవంతమైనదై విరాజిల్లుచున్నది. భామినీవిలాస మను గ్రంథములో, తాను ప్రేమించిన 'లవంగి' యను సుందరి విషయమై చెప్పుకొన్నాఁడు. 'జగదాభరణ'యను గ్రంథమునందు ఢిల్లీపాదుషాయగు దారాప్రభువును స్తుతించినాఁడు. 'అసఫవిలాసము' నందు షాజహాను దర్బారులోనున్న 'నవాబ్ ఆసఫ్ ఖాన్', అనువాఁడు తనకొనర్చిన యుపకృతిని కృతజ్ఞతతోఁ గీర్తించినాఁడు. ఇవిగాక 'కరుణాలహరి' 'గంగాలహరి' 'సుధాలహరి' 'లక్ష్మీలహరి' 'యమునావర్ణనచంపు' 'ప్రాణాభరణము' అను నీలోనుగాఁగల చక్కని గ్రంథముల ననేకముల రచించి వంద్యుఁడై వెలసినాఁడు. ఈతని కీర్తి యాచంద్రతారార్కము నిలచిపోయినది. ఈతని జీవితమునుగూర్చి యనేకములు విచిత్రగాథలు గలవు. అవన్నియుఁ దెలిసికొనఁదగినవే యైనను విస్తరభీతిచే వదలవలసివచ్చె.

ఈజగన్నాథకవి తన రసగంగాధరమునఁ దాను లక్ష్మీపేరుభట్టుల పుత్రుఁడ నని చెప్పుకొన్నాఁడు. విచారింపగా, ఇతఁడు వేగినాటిబ్రాహ్మణుఁ డనియు నింటిపే రుపద్రష్టవా రనియుఁ జన్మస్థలము కోనసీమలోని ముంగొండ యను గ్రామ మనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి ఢిల్లీపాదుషా యగు 'షాజహాన్' ఆస్థానమున నుండి యప్పుటనే పండితరాయ లను బిరుదమును గాంచినాఁడు.

ఈవిద్యానాథజగన్నాథులేగాక, అలంకారశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడిన తెలుఁగువారింక ననేకులు గలరు. కొందరు స్వతంత్రముగా నలంకారగ్రంథముల రచించియు, కొందఱు సుప్రసిద్ధాలంకారగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములఁ జేసియు వాఙ్మయసేవ నొనర్చినారు.

అచ్యుతరాయ లనువాఁడు సాహిత్యసార మను నలంకారగ్రంథమును తద్వ్యాఖ్యానమైన సరసామోదమునుగూడ రచించినాఁడు. ఈయనకే 'అచ్యుతశర్మ' యనియును బేరు. ఈగ్రంథకర్త శాలివాహనశకము 1753 నాటి వాఁడు. అనేకకారణములచే నీయనయును, జగన్నాథుని భామినీవిలాసమునకు ప్రణయప్రకాశవ్యాఖ్యను వ్రాసిన

యమ్మతిరాయఁడను పిన్నారి యని పేరున్నది. అయ్యతిరాయ కృతమని "అర్థశేఖరసంప్రు" అనునది కాదు. అదియు వీరన్నచిన్నకృతి మే.

శింగరాచార్యుని పుత్రుఁడగు అనంతరాయఁడు గూడ తెలుఁగు నాటివాఁడే. ఈతని గ్రంథముననుఁ గలిసనయకల్లోల మని వ్యవహృతి. ఇందులో నరసింహునియొక్క 'సంజరాజయశోభూషణ'మునుగురించియు, విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయమునుఁ గూర్చియు, ధర్మసూరియొక్క సాహిత్యరత్నాకరమునుఁ గూర్చియును ప్రసక్తి కలదు గాన, ఆకవులకుఁ దరువాతి వాఁడనుటకుఁ దప్పదు. కాఁగా 14వ శతాబ్దివాఁడు. కృష్ణరాయయశోభూషణమను గ్రంథమును గూడనీతఁడిదే రచించినాఁడు.

అలంకారశాస్త్రమందు ముఖ్యమైన సాహిత్యరత్నాకరగ్రంథమును రచించిన ధర్మసూరి కూడ నాంధ్రుఁడనియే తెలియుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నాతనికి ధర్మసింహుఁడనియు వ్యవహృతి యగుపడుచున్నది.[1] ఈతఁడు కాశీ బ్రాహ్మణకుటుంబమునకుఁ జెందినవాఁడని కొందఱనుచున్నారుగాని యది నమ్మఁదగినది గాదు. ఇటీవల వీయన యింటిపేరు నారణాసివారని కూడ తెలియవచ్చుచున్నది. ఈయన యలంకార గ్రంథము కాక 'నరకధ్వంస' మను వ్యాయోగమును గూడ రచియించెను.

ఈతని విద్యానాథునకుఁ దర్వాతివాఁడు. ఇట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము విద్యానాథునిచేఁ జెప్పఁబడిన కొన్ని విషయముల నీతఁడాక్షేపించుటయే. ఈగ్రంథమునకు 'నౌక' యను వ్యాఖ్యానముఁ జేసిన వేంకటసూరి గూడ నాంధ్రుఁడే. ఆతనినంత యిట్లు తెలియుచున్నది. తండ్రి లక్ష్మణసూరి. తల్లి మాణిమాంబ. [illegible]. గురువు వేంకటాచార్యుఁడు.

విశ్వేశ్వరకవి యను మఱియొక యాంధ్రుఁడు గూడ సంస్కృతమునఁ గొన్ని కృతుల నొనర్చినాఁడు. ఇతనిజన్మస్థలము గోదావరీతీరస్థమగు 'ధారాపురనగరము'. తండ్రిపేరు తిరుమలదేవుఁడు. తాతపే రనంతుఁడు. 1602 ఏ. డి. నాటివాఁ డీతని. ఈతఁడు సాహిత్యసుధాసింధు వను నలంకారగ్రంథమును 'మృగాంకలేఖ' యను నాటకమును వ్రాసి పండితలోకమున కర్పించినాఁడు.

తెలుఁగునాట జన్మించిన లక్ష్మీనరదీక్షితులు 'అలంకారముక్తావళి' రసమంజరి యను గ్రంథముల రెంటిని వ్రాసెను.[2] ఈతని జన్మస్థానము కృష్ణాతీరస్థమైన చేబ్రోలని చెప్పఁబడియున్నది. శ్రీకాకుళ పల్లెతాలూకాలోని పెదచెరుకూరుగ్రామమునుండియే యనుచున్నది. లక్ష్మీనరకవియే 'సన్మానచంద్రిక' యను ప్రాకృతవ్యాకృతిని అనర్ఘరాఘవప్రసన్నరాఘవములకు వ్యాఖ్యానములను రచించెను. దక్షిణామూర్తికింకర' అను బిరుదనామము ఈతని గృహనామముగా మారినది. సర్వాంబికాయజ్ఞేశ్వరు లీతని మాతాపిత లనియుఁ దిమ్మయ సోమయాజి పితామహుఁడనియుఁ దెలియుచున్నది. లక్ష్మీధరసూరి విజయనగరప్రభువైన తిరుమలరాయనిచేఁ బోషింపఁబడి శ్రుతిరంజని యను గీతగోవిందవ్యాఖ్య రచించి మెప్పొందెను. ఈతని యన్నగారును గురువునైన చెరుకూరి కొండుభట్టుని కుమారుఁడు యజ్ఞేశ్వరదీక్షితులు 'అలంకారరాఘవము' 'అలంకారసూర్యోదయము' 'సాహిత్యరత్నాకరము' రచించుటయేగాక మమ్మటుని కావ్యప్రకాశకు వ్యాఖ్యానము గూడ వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. 'శృంగారసారావళి' కర్తయగు వేంకటనారాయణదీక్షితుని యింటిపేరు గొడవర్తివారు. తండ్రిపేరు కామేశ్వరదీక్షితుఁడు. తల్లిపేరు లక్ష్మీదేవి. ఇతఁడు దిని భాషలలో కవిత్వము చెప్పినట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

వీరలేగాక మఱికొందఱు ఆంధ్రులైన యాలంకారికులు గలరు. వారినిజనామములు వారిగ్రంథనామములు తప్ప వారినిగూర్చి విశేషము లెవ్వియుఁ దెలియవచ్చుట లేదు. వామనసూత్రవృత్తికి 'కామధేను' వ్యాఖ్యానమును, వృత్తివార్తికవ్యాఖ్యానమును రచించిన తిప్పభూపాలుఁడును, 'సంజరాజయశోభూషణము' రచించిన నరసింహకవియు, అలంకారేందుశేఖరము వ్రాసిన వేంకటనరసింహకవియు, రసనిరూపణకారుఁడైన నరహరిసూరియు, నాట్యశాస్త్ర సంబంధమైన గ్రంథము వ్రాసిన (గ్రంథముపేరు తెలియవచ్చుట లేదు.) కాటకర్తియు వీరిలో ముఖ్యులు.

రెడ్డిప్రభువుల కాలములో నాంధ్రులచే గీర్వాణవాఙ్మయ మెక్కువగాఁ బోషింపఁబడినది. అప్పుడు రచింపఁబడిన వాటిలో ముఖ్యమైన కావ్యములు రసవత్తరములై మనోహరములుగా నున్నవి. వ్యాఖ్యానములు సాలంకృతములై సుబోధకములుగా నున్నవి.

రెడ్డిరాజులలో సంస్కృతభాషను బోషించుట కారంభించినవాఁడు అనవేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు చక్కని పాండిత్యము గల్గి దానాదిసత్కార్యములచేఁ బండితుల రావించి, వారల బోషించి కీర్తిఁ గాంచినాఁడు

అనవేమారెడ్డి చనిపోయిన తర్వాత వెంటనే కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతఁడు రసికేంద్రుఁడు, నిత్యశృంగారప్రియుఁడు నేగాక కవియుఁగూడనైయున్నాఁడు. సంస్కృతములోని 'వసంతరాజీయము' నాట్యశాస్త్రగ్రంథము రచించిన దీయనయే. దీనిఁ గూర్చి కుమారస్వామి తన రత్నాపణమునందును, మల్లినాథుఁడు మాఘవ్యాఖ్యానమునందును, సర్వేశుఁడు దివురకోశవ్యాఖ్యానము నందును బలికియున్నారు. కావున నీగ్రంథము 14 వ శతాబ్దమునకుఁ దరువాతిది కాజాలదు.

కుమారగిరిరెడ్డి ప్రభువునకు భావమరదియగు కాటయవేమన సంస్కృతమున కొన్ని కృతులొనర్చినాఁడు. కాటయవేమన కుమారుఁడు

1 History of poetics by S. K. De, Page 299.
2 History of Poetics, by S. K. De-Page 310.

మామిడిసింగయకూడ జ్యోతిశ్శాస్త్ర గ్రంథమైన సోమసిద్ధాంతమునకు వ్యాఖ్య రచించినాఁడని ఈ క్రింది శ్లోకపాదములవల్లఁ దెలియుచున్నది.

"పెదకోమటివేమేంద్ర మంత్రిణా శేవ ధీమతా.........

....

సింగయామాత్యరత్నేన భువి లోకహితైషిణా, క్రియతే సోమసిద్ధాన్త వ్యాఖ్యా సూక్ష్మార్థదీపికా"

ఈరాజోత్తముని కాలమున, విద్యాశాఖాధికారిగా నున్న మన కవిసార్వభౌముఁడు విద్యానాథుఁడు శ్రీనాథుఁడుఁ గూడ గీర్వాణ భాషామతల్లిని సేవించి తనకృతార్థతను వెరసేర్చుకొనినాడు. ఈతఁడు తెనిగించిన శ్రీహర్షనైషధమునకుఁ గలవ్యాఖ్యలలో మూఁడు ప్రసిద్ధములుగా నున్నవి. ఆమూఁడును దెలుఁగువారొనర్చినవే యగుచున్నవి. మొదటిది మల్లినాథసూరి రచించినది. రెండవ వ్యాఖ్యాత నరహరి నామాలంకృతుఁడు. విద్యారణ్యుల శిష్యుఁడననియు త్రిలింగదేశీయుఁడ ననియుఁ దాన తెల్పికొనియున్నాఁడు.[1] మూఁడవ వ్యాఖ్యాత శ్రీనాథుఁడు. గద్యయందు, "ప్రకాశేవం యథాప్రజ్ఞం శ్రీనాథేన విధీయతే" యనియు. "ఇతి శ్రీమహోపాధ్యాయ శ్రీనాథాచార్య విరచితే నైషధప్రకాశే........."యనియు నున్నది. దీనినిబట్టి యీ శ్రీనాథుఁడు మన కవిసార్వభౌముఁడే సెమో యని సందియము. అపుగాముల నిర్ణయించు టసాధ్యము.

వీరుగాక శ్రీనాథుని సమకాలికులగు కొందఱు సంస్కృత కవులు దెలుఁగువారు కలరు. విశ్వేశ్వరకవిచంద్రుఁడు, బొమ్మకంటి అప్పయాచార్యుఁడు, నాదెళ్ల గోపన్నమంత్రి మొదలగు వారందఱు సంస్కృతమునఁ గృతుల నొనర్చిరి. తెలుఁగు కవులలో నొకఁడైన రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు అను పేరుగల తిప్పనార్యుఁడు సంస్కృతమున 'ప్రేమాభిరామ' మను రూపకవిశేషమును వ్రాసినట్లు దానినిఁ దెలిఁగించిన వల్లభరాయకవి చెప్పుచున్నాఁడు. ద్విపదకవి యను గౌరన లక్షణదీపిక యను సంస్కృతాలంకారగ్రంథమును వ్రాసెను,

పైవర్ణించినరీతి, కొండవీటి రెడ్డిప్రభువులేకాక, ఆనెగొంది విజయనగర రాజ్యలక్ష్మిని బరిపాలించిన తెలుఁగు రాయలు కూడ సంస్కృత వాఙ్మయము నెక్కువగా నాదరించి పోషించిరి. ఆంధ్రభోజుఁడను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తెలుఁగునందేకాక సంస్కృత కన్నడములందు చక్కని గ్రంథముల రచించినట్లు విష్ణుచిత్తీయమునం దిట్లు వచింపఁబడియున్నది.

"పలికెఁ దుత్ప్రేక్షోపమలజాతి పెంపెక్క
రసికు లౌనన మదాలసచరిత్ర
భావధ్వనివ్యంగ్యసేవధిగాఁగ జె
ప్పితివి సత్యావధూప్రీణనంబు
శ్రుతిపురాణోపసంహిత లేర్చి కూర్చితి
సకలకథాసారసంగ్రహంబు
శ్రోత్రఘనస్ఫుటలు విన్పుగ రచించితి సూక్తి
నైపుణీజ్ఞానచింతామణికృతి.
మఱియు రసమంజరీముఖ్యమధురకావ్య
రచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభాష......"

ఇట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయలేగాక, అతనిపూర్వీకులు గూడ సంస్కృతభాష నాదరించి పోషించిరి. విద్యానగరరాజ్యలక్ష్మిని స్థాపించిన బుక్కరాజే గీర్వాణభాష నాదరించి పోషించుట కారంభించెను. తొలుత నీరాజ్యస్థాపనకుఁ గారకుఁడైన విద్యారణ్యస్వామియే వైదికవాఙ్మయమునుట్టమునఁ జేకొనఁబడిన భాష్యకారుఁడగు విద్యారణ్యుఁడు. సన్యాసింపకముందటినామము మాధవాచార్యుఁడు. ఈయన జన్మస్థలము తుంగభద్రాతీరస్థపంపానగరము. బుక్కభూపాలుని కుల గురువులును భారద్వాజసగోత్రులయిన తెలుఁగు బ్రాహ్మణులనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.[2] ఈమాధవుఁడే వేదభాష్యము రచించి అన్నగారైన సాయణుని పేరు పెట్టెను. మాధవాచార్యకృతములైన గ్రంథము లెవ్వి యన, పరాశరమాధవీయమను వ్యాఖ్యానము, కాలమాధవీశంకర విజయము, విద్యారణ్యము (భాష్యము) 108 ఉపనిషద్వ్యాఖ్యా సర్వదర్శనసంగ్రహము, మాధవనిదానము ననునవి. ఇట్లు సాయణ మాధవు లాంధ్రు లగుటచేతనే ఆంధ్రలోకము ధన్యమయినది.

పూర్వపుప్రభువులలో నొకఁడైన ప్రౌఢదేవరాయలు గీర్వాణభాష నెక్కువగాఁ బోషించి కీర్తిగాంచెను. ఇమ్మడిదేవరాయలకృతి యని మహానాటకసుధానిధి యను కావ్య మొకటి కలదు. ఇమ్మడిదేవరాయలు, ప్రౌఢదేవరాయలు, ప్రతాపరాయ లనియు నొకరికే పేరు. ఈతని ఆస్థానమం దున్నవారిలో[3] డిండిమకవిసార్వభౌములు గొప్ప సంస్కృతకవులు. ఈ కవిసార్వభౌములు నలుగురుగా నున్నారు. మొదటివాఁడగు అరుణగిరినాథుఁడు యోగానందప్రహసనకారుఁడు. 2. డిండిమకవి పేరు రాజనాథదీక్షితుఁడు. సాళ్వాభ్యుదయము రచించెను. ఈతనికొడుకు 3. అరుణగిరినాథుఁడు, వీరభద్రవిజయమను డిమము రచించెను. ఈనలుగురిలో నొకరెవ్వరో విభాగరత్నమాల రచించిరి. వీరిచే వ్రాయఁబడిన పంచకావ్యవ్యాఖ్యలు—సౌందర్యలహరీవ్యాఖ్య—సత్యభామాపరిణయవ్యాఖ్య—సుప్రసిద్ధగ్రంథములు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యముచేసినవారలలో సదాశివరాయలు ముఖ్యుఁడు. ఇతనికాలములోనే అనఁగా 1564 సంవత్సర

1. చూ. శృంగార శ్రీనాథము పు. 102.
2. కవిజీవితములు (వీరేశలింగకృతము) Vol 11 7వ పేజీ.
3. Domicile andhras:—జన్మతః గాడులే అయినను ఆంధ్రదేశనివాసులు కాబట్టి ముప్పాతిక ఆంధ్రులే.

ప్రాంతములో జీవించియున్నారు మహామహోపాధ్యాయులైన అన్నంభట్టు. ఈతని తపోమహిమ యింతయని చెప్పుటకు వీలు లేకపోయెను. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము, న్యాయశాస్త్ర మభ్యసింపఁగోరువారు ప్రప్రథమమున, అన్నంభట్టుగారి పేరు తలపనిదే యుండరు. భారతదేశములో నెచ్చటనైనను సరే మొదట తర్కసంగ్రహము చదువనిదే మరియొక న్యాయగ్రంథము ముట్టుకోరు.

అన్నంభట్టుగారు తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులనియు, గుంటూరు మండలములోని గరికపాటి అగ్రహారము నివాసస్థానమనియు, అనేకులు పలుకుచున్నారు. "తర్కసంగ్రహమునకుఁ గర్త" అని అన్నంభట్టుగారిని స్తుతించియుండుటచేత, తర్కసంగ్రహముకాక ఇంకేమైన గ్రంథములు వ్రాసెనేమో యను శంక కలుగుచున్నది. విచారింపఁగా, పాణినీయాష్టాధ్యాయీసూత్రపాఠమునకు వ్యాఖ్య రచించినట్లుగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ఇట్లు గీర్వాణవాఙ్మయమునందు, తెలుఁగువారికృషి యెంతయో చూపఁబడుచున్నది. ఇది యింతటితో ముగియలేదు. పూర్వకాలమునందేకాక, ఆధునికయుగమునందుఁగూడ, ఆంధ్రులహస్తములనుండి గీర్వాణకృతులు వెలువడుచునేయున్నవి. నాఁడుమొదలు నేఁటివఱకుఁ గూడ, మనవారు సంస్కృతకావ్యముల రచించుచునేయున్నారు. గతశతాబ్దమునందు, వర్తమానశతాబ్దమునందును గ్రంథరచనయున్నది. గతశతాబ్దములో గ్రంథరచనసలిపినవారలలో ములుగుపాపయ్యశాస్త్రిగారను ఆరాధ్యబ్రాహ్మణు లొకరు సుప్రసిద్ధులు. [1] ఈయన సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ బెక్కు కృతు లొనర్చియుండెను. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన రాజా వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయఁడుగారి ఆస్థానకవి.

[2] కోరాడ రామచంద్రకవి సుప్రసిద్ధుఁడైన సంస్కృతాంధ్రకవి యని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకవి సంస్కృతభాషయం దొనర్చిన కృషి యపారము. కుమారోదయమను చంపూకావ్యము ఘనవృత్తమను కాళిదాసకృత మేఘసందేశోత్తరకథాభాగరూపము మొదలుగాఁగల 22 కృతుల నీతఁడు సంస్కృతభాషయం దొనర్చెను. 9 గ్రంథములు తెలుఁగులో రచించెను. ఇందువలన నీకవియొక్క శక్తి బయల్పడకమానదు.

కొంతకాలముక్రింద స్వర్గీయుఁడైన బెల్లంకొండ రామరాయకవి సంస్కృతమునఁ బెక్కుకావ్యకర్త. అపారమయిన పాండిత్యముతో, ఈకవిరచించిన గీతాభాష్యము నిరుపమానము. కోనసీమవాసి యను వెంకటాధ్వరియు, దర్ల వెంకటసూరియు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచించిరని తెలియుచున్నది. మొదటికర్త రచించినది కాలనిర్ణయమను జ్యోతిషగ్రంథము. సూరిగారు వెంకటాద్రిగుణరత్నావళి యను అలంకారగ్రంథమును రచించిరి.]

ఇట్లు విచారించినచో, గతశతాబ్దములో, సంస్కృతకృతుల నొనర్చినవారు పెక్కుమంది కలరు. వారి నందఱినిగూర్చి విపులముగా వచించుటకు ప్రకృత మసాధ్యము.

వర్తమానశతాబ్దిలోఁ బలువురు కవు లున్నారు. మొన్ననే స్వర్గీయులైన శ్రీకొంపెల్ల రామానుజాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రములయందు కావ్యరచన సలిపెనని తెలియవచ్చుచున్నది. వీరుకాక ప్రకృతము సజీవులుగా నున్నవారలలోఁ బెక్కుమంది సంస్కృతకావ్యముల రచించిన వారును, రచించుచున్నవారును గలరు.

పూర్వులగు ఆంధ్రులు వ్యాకరణశాస్త్రములోఁగూడ గ్రంథరచన సలిపిరని వింటిమి కాని, అవియంతయుఁ గాలిలో నున్నదనియు, అముద్రితస్వరూపమున నున్నదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఆలోటును దీర్చుటకై, ఇక్కాలమున, మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు "సుగమప్రపాదము" అను పేర నొక వ్యాకరణవ్యాఖ్యానగ్రంథమును, సమగ్రమయినదానిని రచించి యశోభూషితులయిరి. కుసిధ్వజము కూలిపోయియున్న తిరుపతివెంకటకవీశ్వరులుగూడఁ దెలుఁగులో రచించినన్ని కాకపోయినను, కొన్ని సంస్కృతకృతుల నొనర్చి గీర్వాణభాషను సేవించియున్నారు. అందు భారతరత్నాకరము, కాశీసహస్రము ముఖ్యమయినవి. ఇట్లే కాశీకృష్ణకవిగురువరేణ్యులుగూడ కొన్నికృతుల నొనర్చి పాఠకలోకమున కర్పించిరి. ఇటీవల వారు రచించిన బాలబోధిన్యాదిగ్రంథములచే విద్యార్థిలోకము ధన్యమైనది.

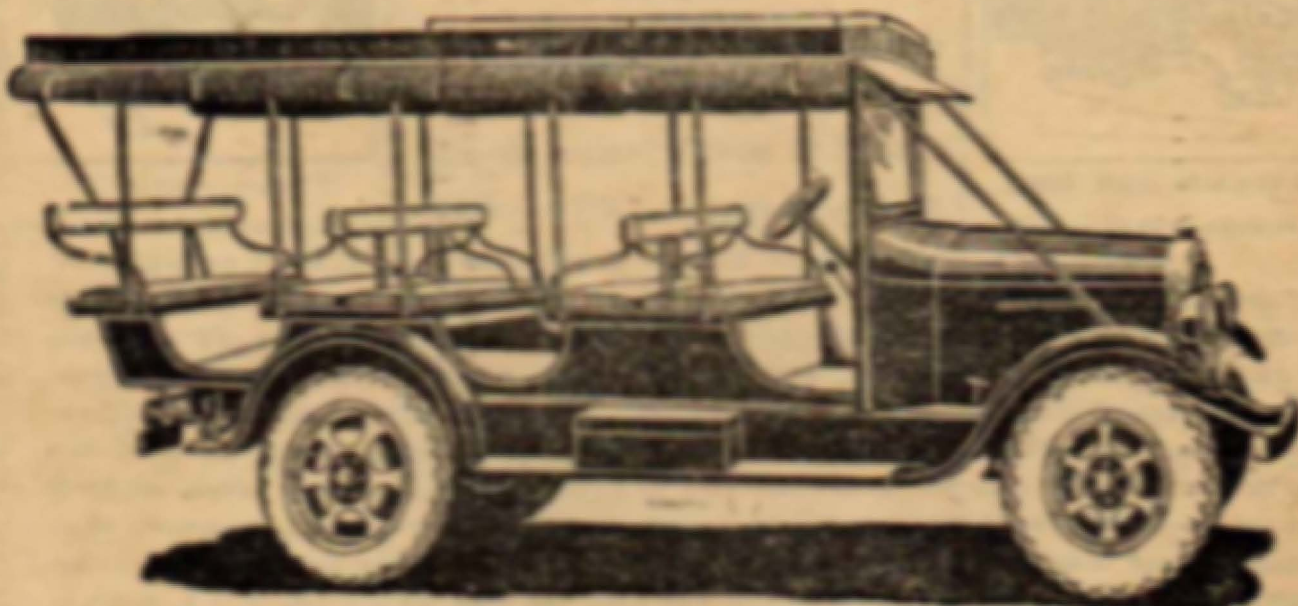
ఇట్లు, పరిశీలింప మొదలిడినచో, వర్తమానయుగమునందు, గీర్వాణభాషయందుఁ గృతులొనర్చిన కవులు మనవారలు పెక్కుమంది లేకపోలేదు. వారల నందఱిని సుస్థిరింపి, యిటఁ బ్రకటించుట దుస్తరము కాకపోదు. కావున ఈవ్యాసముయొక్క శీర్షిక కతివ్యాప్త్యవ్యాప్తిదోషములు, పట్టకుండఁజేయుట, సాధ్యము గానిపని. నాశక్తికొలఁది పూర్వయుగములోని వారినందఱినిగూర్చి యిటఁ బ్రస్తావించితిని కాని దీనితో పరిపోయినదని నమ్మకము నాకు లేదు.

ఇట్టి వ్యాసరచన నాబోఁటివానికి శక్తిమించినపని. పరిశోధనలో నారితేరిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, సోమశేఖరశర్మ మున్నగు అనుభవజ్ఞులు పూనుకొనవలసినట్టిది. నాకుఁ గల అధికారశక్తియే, నాయీ కార్యమునకుఁ గారణము. వర్తమానకాలములోని సంస్కృతకావ్యకర్తలెవ్వరైన నిందుఁ జేర్పఁబడకపోయిరేని, వారినిగూర్చి నా తెలియకమియే కారణమని తలఁచి మన్నింతురుగాక!

---

1. 'శర్వాణీరంజ' అనుచంపువును, ఒకనాటకమును, ఒకకావ్యమును వ్రాసినాఁడు.
2. See Introduction do ఘనవృత్త.

PROFITS

డా డ్జి. డి. ఇ. యు ఫ్. బస్.

[illegible]

Addison & Co Ld

మద్రాసు బెంగుళూరు కల్లికోట తిరుచునాపల్లి.

ఆది

పాండురంగ

భక్తవిజయము

ఐదు భాగములు

కోయిల్ ధనాల దేవరాజ దాసులవారిచే

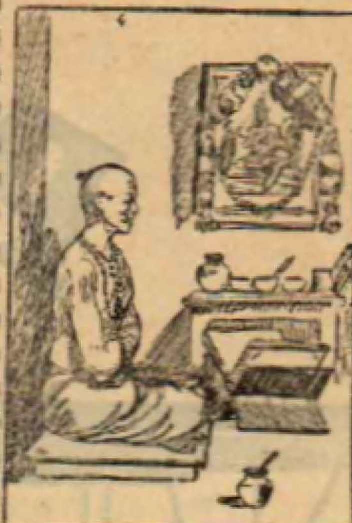
రచియింపఁబడినది

రాయల్ సైజులో మొత్తం 880 పుటలు గలది. గ్లేజుకాగితములపై ముద్రింపఁబడి కాలికోబైండు చేయఁబడి 21 ఆఫ్టోన్ పటములు చేర్చబడ్డది.

వెల రూ. 6-0-0] [పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

భక్తవిజయము చదువక మునుపు.

భక్తవిజయము చదివిన పిదప.

ఈ భక్తవిజయ గ్రంథము మహారాష్ట్రదేశమునఁ జనించిన మహామహిమంగల జ్ఞానులు భక్తశ్రేష్ఠులచే రచింపఁబడిన మహాభక్తుల చరిత్రముల నన్నిటిని గైకొని సకల జనులకును సులభముగ బోధపడునట్లు తెనుఁగున వచనముగా వ్రాయఁబడినది. ఈభక్తుల చరిత్రములలో నొక్కొక్క భక్తుని చరిత్రమును ఒక్కొకవిధమైన విషయమునఁ దెలియఁజేయును. ఇందు సంస్కృతభాషలోని అర్థోత్తమమైన భగవద్గీత, పాండవగీత, ముకుందమాల, భాగవతము, విష్ణుపురాణము మొదలగు గ్రంథములనుండి యనేక ఉదాహరణము లుదహరింపఁబడి యున్నవి. ఎట్టివారికిని, ఏస్థితియందుండువారికిని, యీపుస్తకము మహోపకారి యగును. ఎట్లనఁ భక్తియేకదా ప్రాధాన్యము. కావున భక్తిలేనివానికి, వివేకికిని, అవివేకికిని నీతి, జ్ఞానము, ధర్మాధర్మ వివేచనము, సన్మార్గ దుర్మార్గలక్షణములను బోధించుచుండుటచే యిది సకలమైనవారికిని పఠనమాత్రము చేతనే పరమ ప్రయోజనము నొసఁగును. ఈపుస్తకమును జదువువారికి మనశ్శాంతికల్గును. ఇట్టి పురుషార్థ సాధనమైన యీ మహాగ్రంథము జదివినయెడల, పుణ్యపాప వివేచనము విస్పష్టముగాఁ దెలియఁబడును. కాన, మనోబలము లేనివారుకూడ సులభముగా సన్మార్గమునందుఁ బ్రవేశించుటకును, దుర్మార్గమునందుఁ బ్రవేశింపకుండుటకును ఇదియొక రాజమార్గమని చెప్పవచ్చును. మఱియు, అనేకస్త్రీలు ఈశ్వరభక్తియు, పతిభక్తియు, ఆచార్యభక్తియు గలవారై యున్నారు. అట్టి ఉత్తమస్త్రీల చరిత్రములను దీనియందుంచుటచే, స్త్రీలుకూడ నీ గ్రంథమును జదివిరేని భూలోకమునందు సరస్వతీ పార్వతులవంటి శ్రేష్ఠ గుణములు గలవారై, తాము కన్న బిడ్డలను మహాపురుషులుగఁ జేయఁగలవారై, సకల జనులచేతను కొనియాడఁబడువారై, మంచి వివేకము గాంచినవారై మెలఁగుదురు.

ఆదిత్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు:— విష్ణు, శివసంబంధ కీర్తనములు 600 ఉన్నవి. మంచి కాలికోబైండు చేయఁబడియున్నది. స్వాములవారి చరిత్రయున్నువారియొక్క ఫోటోయున్ను ఉన్నవి. వెల 3-0-0

శ్రీ త్యాగరాయహృదయము— 660 పుటలుగల 3 సంపుటములుగ మంచి గ్లేజుకాగితముపై ముద్రింపబడి కాలికోబైండు చేయఁబడియున్నది. ఇందలివిషయములు:—మహనీయులగు శ్రీత్యాగరాజ అయ్యగారిచే రచియింపఁబడిన కీర్తనములలో 225 కీర్తనములను యేర్పఱచి వానికి అవతారిక, మూలము, ప్రతిపదార్థము, విశేషార్థము, రాగలక్షణము, స్వర, సాహిత్యములును వ్రాయఁబడి యున్నవి. 3 సంపుటములు సెట్టు 1-కి ధర రు. 10. సంపుటము 1-కి రు. 4.

ఆది సంగీతసుధాంబుధి:— ఇందు సంగీతలక్షణములును, ప్రథమాభ్యాసవర్ణములును, వాడుకయందున్న అనేక రాగములకు ఆరోహణావరోహణక్రమములును, త్యాగయ్య, దీక్షితులు, శ్యామాశాస్త్రిగారు, ఘనం సీనయ్య, కన్నుసామి కృష్ణయ్య, సుబ్రహ్మణ్యయ్య, గోవిందసామయ్య, గర్భపురివాసులు, పురందరవిఠలు, నారాయణతీర్థులు, తిరంగంబాడి పంచాపకేశయ్య, సదాశివరావు మొదలగు సుమారు 85 పూర్వ ప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారక విరచితములైన వర్ణములు, కీర్తనలు, జావళ్లు మొదలగునవియును, రక్తిభరితములైన హిందుస్థానీలు, పార్సీలు, ఇంగ్లీషునోటు, తిల్లానా మొదలగు (Delicious Miscellany) లలిత మిశ్రితములును, స్వరములతో నున్నవి. ఇందు సీత, హార్మోనియం పటములును అమర్చబడియున్నవి. మంచి గ్లేజుకాగితములో ముద్రితమై, కాలికోబైండు చేయఁబడినది. వెల 3-0-0.

ఎమ్. ఆది అండు కంపెని, పుస్తకవ్యాపారులు, అప్పాబిల్డింగ్సు, 11/286 ఎస్ప్లనేడ్, మద్రాసు.
39, చిన్నతంబివీధి, మద్రాసు.

సారస్వతజిజ్ఞాస

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

భగవంతుఁడు చరాచరసృష్టి నిర్మాణమొనర్చి మానవునితో దీనినుండి ఊహానిర్మాణము చేయుమన్నాఁడు. ఒకపెద్దమేఘము నాకాశమునందు రంగురంగులతో వానచినుకుల మూటగా, చల్లనిచలువపందిరిగా వడపింపసాగినాడు. అది యెట్లు వచ్చినదో, ఏల వచ్చినదో, ఎప్పుడు వచ్చునదో మానవునకుఁ దెలియదు. కాని వచ్చినప్పుడు మానవుఁడు దానినిగూర్చి పాడుచున్నాడు. ఓ! ఇంద్రుఁడా, అనిచెప్పి వేద ముద్ఘోషించుచున్నాడు. మానవుని కంటఁబడనంతవఱకు ఆ మేఘ మొకానొక పదార్థమాత్రముగ నుండి మానవుని కంటబడునంత నొకానొక యద్భుత దివ్యవ్యక్తిగ మారుచున్నది. ఒకానొకఊహ దానినుండి నిర్మాణింపఁబడుచున్నది. ఈప్రకారము సమస్తమైన చరాచర సమూహమును మానవుని అనంతమైన ఊహానిర్మాణముచే దివ్యవ్యక్తి పుంజములుగ మారుచు లోకమునెల్లను జీవనవంతముగను, సచేతనముగను చూపుచున్నది. మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమే లేకపోయిన భగవంతునియొక్క సృష్టి కేవలము జడమై మూకీభావము వహించవలసియుండును.

తోయము లూఱక ప్రవహించి సముద్రమునఁ గలసిపోయెడివేకాని మనకు గంగమ్మతల్లిగను, గోదావరమ్మతల్లిగను, కృష్ణవేణిగను, అంతర్వాహిని సరస్వతిగను గోచరింపకపోయియుండును. పర్వతము లూఱక మిన్నుముట్టఁ బెఱిగియుండెడివే కాని హిమవంతునిగను మేరువుగను, వింధ్యగను, వెలసియుండకపోయెడివి. మానవులు సయితము కేవల మాహారనిద్రాదులకు లోనగు జంతుమాత్రులుగ నుండియుండెడివారలేకాని రామునిగ, కృష్ణునిగ, అర్జునిగ, కర్ణునిగ, బలి దధీచి శిబి హరిశ్చంద్రులుగ మాఱియుండకపోదురు. జీవనమొక్క అర్థకామములకు లోనయి నిరర్థకముగుచు చనవలసియుండెడిదేకాని సచ్చిదానంద స్వరూపమున లీనమగుచు ముక్తిని బడసియుండకపోయెడిది. వేయేల? మానవుని యూహానిర్మాణముచే దేవుని సృష్టినిర్మాణమున కొకవింతయైన తేజము వింతయైనవన్నె, వింతయైన విలాసము, వింతయైన వికాశము, వింతయైన ఆశయము, వింతయైన అవకాశము, వింతయైన శక్తిస్ఫూర్తి, వింతయైన సరళ స్వభావము కల్పింపఁబడుచున్నవి.

నిజమైన మానవుని ఊహానిర్మాణము భగవంతుని సృష్టి కుద్దీప్తమై యుద్దీపనము చేకూర్చుచు నాశ్చర్యము గొల్పునదేకాని ఎట్లువచ్చిన దేలవచ్చిన దిద్దాని ప్రయోజనమేమి యను ప్రశ్నములకు ప్రత్యుత్తరము లిచ్చునట్టిదిగ నుండదు. ఆ ప్రశ్నలను మనము వేసి పరిశీలింపనెంతుమా ఆయూహయొక్క నిసర్గప్రవృత్తిని మనము పాడుచేసినవారల మగుదుము.

టాల్‌స్టాయిఅన్నాట్ట If we reason about love we desrtoy love అని. అంటేనేమి? "ప్రేమనుగుఱించి మనము హేతువాదము సేయుదుమా ఆ ప్రేమనే మనము నశింపసేతుము." ఆదేప్రకారముగా భగవంతునియొక్క సృష్టినిగుఱించిగాని, మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమునుగుఱించిగాని మనము 'కిం'అని ప్రశ్నింతుమా మనము దానియందలి యందము, నొయ్యారము, నాశ్చర్యము సర్వము నన్నింటిని గోల్పోదుము. ప్రేమను ప్రేమఅనే ప్రేమింపుము. సృష్టిని సృష్టిగనే పరిశీలించుము. ఊహానిర్మాణము నూహానిర్మాణముగనే యుద్బోధించుకొనుము. అంతియే కాని ప్రేమనుకోసికొని దానికాకరమైన ప్రేయసి మంచి

పాటపాడునా, మేలైన యాట యాడునా, చక్కని సపర్య సేయునా యని ప్రయోజనమ్ముల ప్రశ్నలెక్కించుకొనుచు ప్రేమింప మొదలిడుదుమా...నిజమైన ప్రియుఁడట్లు సేయఁజాలఁడు. ఆమెనుగుఱించి యోజింపనే యోజింపఁడు. ప్రేమతత్వవికాసము తనప్రోలఁ దోలకాడ తిపలో మందస్మితస్విన్నుఁ డగుచుండు. అనంతవ్యక్తినూహించు.

భగవత్సృష్టియొక్క విశ్వతోముఖ ప్రసక్తియు, మానవుని యూహానిర్మాణముయొక్క పురాణసదుక్తియు నట్టివియ-ప్రశ్న వేయకుడు-ఏల యీ చీపురుపుడక సృజింపఁబడినది? దీనియుపయోగ మేమియని ప్రశ్న వేయకుడు. ప్రశ్న వేయుట కేల యీ తుపాను వచ్చినదని. భయపడకుడు ప్రళయమునుగుఱించి. ఊహానిర్మాణము లేని మానవుని కీజగుప్సయు, సిభయభ్రాంతులును. ఆశానిరాశాదోలికాందోళనమును—.ఊహానిర్మాణమే పరమావధిగ గనుగొను మానవునకుఁ బ్రళయరంగమున నటరాజు గనిపించు. వియోగమున సంస్కృతి యూశ్వాసించు. బాష్పకలికాతరళాక్షులలో దిఙ్మండల రేఖానముదితంబగు ముక్తి విశసించు. అతని శక్తి నిరంతరము నిర్మాణశక్తియే.

ఒకానొక వ్రాయసకాడు ఈ క్రిందిప్రశ్న వైచుకొన్నాడు. ఏమనీ? ఒకానొక దేశముయొక్క నాగరికత దేనివల్లను గొప్పదగుచున్నదని. అతనిజవా బేమని వచ్చినది. Its refinement, its spiritual power and creative flowering in arts and thought."దానియొక్క పరశస్వభావమువల్లను, దానియొక్క ఆధ్యాత్మికశక్తివల్లను, కళాశాఖను, ఊహాశాఖను దానికుండు నిర్మాణసామర్థ్యమువల్లను"

పెరిక్ల్స్, సోక్రటీస్, డిమాస్థనీస్, సిసిరో వంటి మానవులయొక్క ఐహికశరీరములు నశించినవి. నశించినవి. రోమ్, పోంపే, కృష్ణదేవరాయల విజయనగరము మున్నగు పురవరంబులయొక్క పీక్షసౌధమ్ములు భూగర్భమ్మున లయమొందినవి. లయమొందినవి. ఎచ్చోనశించిన వచ్చో లయమొందినవి? ఊహానిర్మాణము లేనివాని మానసమున. ఊహానిర్మాతలకో అవి నేటికిని చిరంజీవములే. వారు నేటికిని చిరంజీవులే.

ఊహానిర్మాతకు భూతకాలము, వర్తమానకాలము, భావికాలము, మూడునుంగూడ చేతనాభావములనే కొల్పుచుండును. అతనికి మృత్యువనునది వినాశనమునునది లేనే లేదు.

మఱియొక విచిత్రము. అతఁడు చేయున దేమి? పదార్థమును భావముగ సృష్టింపఁజేయు. భావమును పదార్థముగఁ బ్రతిష్ఠించు. భావార్థములు రెండును అభేదాస్వరూపంబులై యూతనియందు తాండవించు. సామాన్యుఁడు ప్రేమస్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొనునప్పుడొక చక్కనివాని, పెద్దపయువంబులవాని, ఎగుబుజంబులవాని, బంగరువన్నెవాని, వాని,వాని అని నిరూపించుకొనుచుండు. కాని ఊహానిర్మాతయో మన్మథుని మన్మథుని భస్మీభూతునిగ జేసి నిరాకారునిగఁ జూపి అతనికళను ప్రతిప్రాణియందును జీవింపఁ జేయు. సామాన్యుఁడు, అనఁగా సర్వసామాన్యవేదాంతి, భగవంతునిగుఱించి యోచించునప్పుడు నిరాకారబ్రహ్మం బను. ఊహానిర్మాత యా నిరాకారబ్రహ్మమ్మునే నీలమేఘచ్ఛాయబోలు దేహమువాఁడు అని సాక్షాత్కరింపఁ జేయు.

ఒకపుస్తకమునం దీపరివర్తన మిట్లు వర్ణింపబడినదనవచ్చును "Real objects are modified in form by the internal visions. They resemble, so that the real objects may seem to be materialisations of the visions. (Poets do this)" "ఆంతరంగిక సందర్శనంబులవల్ల బాహ్యరూపము లాంతరంగిక సందర్శనంబుల కనురూపంబులగు రూపంబులు దాల్చుచున్నవి. అందుచే నేమగుచున్నవి? బాహ్యస్వరూపము లాయాంతరంగికసందర్శనంబులయొక్క ప్రత్యక్షగోచరమూర్తులేమో అన్నట్లు అనుకొనుచున్నాము." (ఇది కవులుసేయుపని) మఱియొక దృష్టాంతము.—పైపుస్తకమునందే కనవచ్చు—

"A picture suggests to us a sentiment or a memory. We feel that the picture is the cause, the occasional cause of the memory or the senti-

ment; something has been stirred in the depths of our personality." "ఒకానొకమూర్తి మన కొకసంస్మృతినో యూహనో తట్టించు. ఆ మూర్తివిలోకనమే ఆ తాత్కాలికపు సంస్మృతికిఁగాని అతాత్కాలికపు టూహకుఁగాని కారణ మనుకొందుము. ఆత్మీయవ్యక్తికుహరమున నెదో సంస్ఫురించు. మఱియొకచో నిట్లున్నది. "Emotion is the main cause of the majority of spontaneous suggestions. Function of art is to suggest sentiments by giving them expression." "రసము ఇచ్ఛాసంస్ఫురణమ్ములకు పెక్కింటికి మూలము. కళయొక్క ప్రవృత్తి యేమిటనఁ: ఆ సంస్ఫురణమ్ములను వ్యక్తీకరించుటయు."

ఇట్లు చూడఁజూడ నాంతరంగిక కారణము బాహ్యదృష్టి యగుఁగాక లోపలిచూడ్కి యగుఁగాక—కళయొక్క ముఖ్యప్రవృత్తి లోకమున కొకకొన్ని యూహలను సంస్మృతులను సమకూర్చుటయని తేలుచున్నది. ధన లాభముగాన్ని, పదార్థలాభముగాని మనకొడఁగూర్చునది కాదు కళ. తక్కిన మానవప్రవృత్తులనుండి కళాప్రవృత్తి నిట్లు మనము వేఱుపఱుపవచ్చును. మనము వర్తకము చేయుచుమా లాభముపొందవచ్చు, నష్టముపొందవచ్చు. వ్యాజ్యము నడుపుచుమా గెలువవచ్చు,నోడవచ్చు. లాభాలాభములు జయాపజయములు ఆ ప్రవృత్తితోఁ గూడఁ బుట్టుచున్నవి. కాని కళోపాసన చేయువానికి లాభాలాభములతోఁగాని జయాపజయములతోఁగాని ప్రసక్తియుండదు. ప్రసక్తియుండుటయేకాదు. లాభాలాభములకుఁగాని, జయాపజయములకుఁగాని అవకాశమే లేదు. అతనియొక్క విలాప మెట్లుండునన—ఒక రుపమించినట్లు 'I have found something wonderful. I want to share it with others' 'నేను వింతనొకదానిని విలోకించినాను. అందు నితరులను పాల్గొంట నాకోరిక' అని అనువాఁడు.

ఇట్టి అమాయకపు, టలౌక్యపు టచ్చెరుపాటువలని ప్రయోజనమేమి?—ప్రయోజన మడుగరాదని తొలుదొల్తనే వ్రాసితికాని అడుగకమానరు. ఈ మధ్యను హిందూపత్రికలోఁ గాబోలు చదివినాను Gould 'గోల్డు' అను ఆయన్ని అడిగినారట-కవిత్వమువలని ప్రయోజన మేమని. దానికాయన వ్రాసినారు. ప్రేమ, స్నేహభావము ఎట్టివో అట్టివే సంగీతమును, సాహిత్యమూనని. కాని యుపయోగ మిట్టిదని సూచించలేకపోయినారు. చివరమాత్ర మేమన్నారన Anything which introduces us to beauty introduces us to truth. It is an old belief but I know of no new one that superseded it." "ఏదయితే మనలను సౌందర్యముచూపునదియో అదియే మన ముందు సత్యమును ప్రతిష్ఠించు. ఈ న్యాయము ప్రాఁబడ్డ న్యాయమయ్యు దానినతిక్రమించిన న్యాయము మఱొందు నేటికిని ప్రతిపాదింపఁబడియుండలేదు." ఒకానొకగొప్ప కవి కూడ అదేమాదిరి అర్థమిచ్చు ముక్క అన్నజ్ఞాపకము. Beauty is truth, truth is beauty. 'సౌందర్యమే సత్యము. సత్యమే సౌందర్యము' అని. కాని అక్కడే చిక్కు.

సత్యమనున దెప్పుడును నిరాడంబరమైనది, విశ్వసమ్మతమైనది, తిన్నగఁదోఁచునది కా. సౌందర్యమనున దట్టిదాయని నా నమస్య.సౌందర్యమనునది పరికరములతో కూడినది, స్వార్థముగలది, చుట్టుదారిగలది కా—రంగు, రాగము, రహస్యము, లేనటువంటి సౌందర్యమున్నదా? ఇది నాకిచ్చమైనది, ఇది నా కందముగానిది యని యనిపింపని సౌందర్యమున్నదా? అపవేక్షితంబుగలభించు సౌందర్యమున్నదా? లేదనుకొందును. కాని సత్యమునుగురించి విచారింపుమా సత్యమునకు వన్నెచిన్నె లుండవు. అది అందఱు నొప్పుకొనవలసినదే, అందఱికి స్వతస్సిద్ధము. ఇంతటి తారతమ్యములు గల సత్యసౌందర్యముల కభేదస్వరూపము కల్పించుటలన్న యొకింతసాహస మనవలెను. జిజ్ఞాస కవకాశమున్నదనుకొందు. అది సర్వసామాన్య సౌందర్యము కాదని యనుకొనవలసి యుండు.

వర్ణించిన సుందరవర్ణనమునుండి మనకొను పరికరాదులు తీసివేయ నింకను మిగులుననుకొందు నెదో సౌందర్యము, నిరాడంబరమగు సౌందర్యము, విశ్వ సమ్మతమగు సౌందర్యము, తిన్నగఁదోచు సౌందర్యము. దానిని

గురించి తఱిమితఱిమిచూతము. అట్లు తఱచుటచే సత్యమైనసౌందర్యము ఎట్టిదో మనకు గోచరించుటయేకాక సుకవిచేయు లోకోపకారముగూడ మన కవగాహనమగు.

ఆ విమర్శనము సేయఁగడంగుటకుముందు లోకమందు సందమయ్యు నిరాడంబరమగునవి, స్వార్థపరత్వము గల్గిన వయ్యు విశ్వతోముఖములైనవి, క్రీడాభావము గల్గియు యథేచ్ఛ లభించున వెవ్వియైన నున్నవేమో చూతము. అట్టి వున్నయెడల వానిని మనము సత్యసుందరపదార్థములని పిలువవచ్చును. నా బుద్ధికి, పువ్వులు, చెట్లు, ఆకులు, కొండలు, నదులు, పక్షులు, మున్నగు సృష్టిజాలమెల్ల యట్టిదిగనే తోఁచు. పువ్వులున్నవా యవి రంగు రంగులతో, స వాసనతో, మెత్తందనముతో నొప్పుచుంటవి. కాని వాని యందము నిరాడంబరమైన యందము. ఏమందురా అంత పరికరసౌందర్యమును మట్టినుండి పుట్టుచున్నది. మరి ఫలాభిముఖులై స్వార్థము నపేక్షించున వయ్యు అవి తుమ్మెదలకు మకరందమిచ్చుచున్నవి. ఎక్కడున్న తుమ్మెదలూ వాని నాశ్రయించుచున్నవి. ఎంత ముగ్ధములయ్యు మనము వెళ్లి నిలుచున్నమీాద రాలుచున్నవి. నిజముగాఁ బువ్వులు నిరాడంబర సుందరపదార్థములు. ఆకులు, చెట్లు, కొండలు, నదులు వంటివే. కవిత్వము వానివంటి కవిత్వమయిన, అది వో సత్యసౌందర్యము గల కవిత్వము. అంటే నైజసృష్టి లాగుండవలెనుగాని కవిత్వము మానవుడు తెచ్చిపెట్టుకునే కృత్రిమస్వభావముతోఁ గూడినట్టిదిగా నుండకూడదని తాత్పర్యము. అయితే కవిత్వ మొక్క సృష్టికి సంబంధించినదేనా. మానవునకు సంబంధించినది కూడానా అని యోచింపవలసియున్నది. మానవులను, మానవుల చెయువులను వర్ణించవమా కవి? ఆ వర్ణించేటప్పు డేలాగున నుండవలసియుండునూ కవిత్వము? మానవునియొక్క. సత్యసౌందర్య మెటికి? అని గమనించవలయు.

ఈ సందర్భమును మనము అర్థము చేసికోవలెనంటే తిరిగి సృష్టినే పరిశోధించి చూడవలెను. ఒకచెట్టునుఁగాన్ని, యొంక తీవనుగాని మనము పరికింతుమూ, ఏ యది బాహ్యప్రపంచము నాకర్షించును బాహ్యప్రపంచమునుత్తేజనము గావించు? ఆచెట్టుయొక్క చిగుళ్లు, పువ్వులు, ఫలములు. అంతేగాని ఆచెట్టుపైకెగబీల్చుకొను నీళ్లు కావు. ఆచెట్టుమొదటవేయు పెంట కాదు. దాని కాపుకొఱకు పాతిన కంచె కాదు. ఏదో రంగు ఏదో సువాసన ఏదో రుచిగల ఫలములు. బాహ్యప్రపంచమునకు వలసినవివే. అట్లే మానవుని సత్యసౌందర్యమును. అది మానవుడు తనకొఱకై యేవే గణించుకొను రూపాయి లణాలపైనలందుగాని, తన పొట్టనిండించుకొను నాహారపదార్థములందు గాని లేదు. వానితో బాహ్యప్రపంచమునకుఁ బ్రసక్తియేలేదు. ఎంతవఱ కొకానొకమానవుని చర్యలు, చెయ్వులు సత్కృతులు, మహాదాశయములు, ఆచెట్ల పువ్వులవలె, ఆచెట్ల ఆకులవలె, ఆచెట్లఫలములవలె లోకము నాకర్షించుచు లోకమునకు దేజస్సు, ఒయ్యారము, శశ్వత్కశ నొసగూర్చునవియో అంతవఱ కమ్మానవుని సత్యసౌందర్యము చాటఁబడుచున్నది. అందుచేతనే సుకవితానాయకులయొక్క ఆహారనిద్రాదులు వర్ణింపఁబడక వారి స్వార్థ విరహితములగు ప్రేమ, పరిపాలన, శిష్టరక్షణ, దుష్టశిక్షణ ఇత్యాదులే వర్ణింపఁబడుచుండు.

అట్లగుచో మఱి కవి సృష్టియందు, మానవునియందు గనవచ్చు నీసత్యసౌందర్యమును ఉన్నదున్నట్టు ప్రతిపాదించునా; లేక వేఱె సత్యసౌందర్యము నొకదానిని తెచ్చిపెట్టునా; లేక ఉన్నదానిని అనుకరించునా ?

నాకు తోఁచే దేమిటన అతగా డివేవిా చేయడని. అతఁడు సృష్టినుండి మానవునినుండి తనకుఁదోచిన యర్థము నొకదానిని దీయుచు అది వానియొక్కదో దానియొక్కదో పరమార్థముగా నిరూపించు. తనయొక్క పరమార్థముగాఁ గనఁబఱుపడు. అట్లు కనబఱచెనా అంత సొంపు చెడిపోయిన దన్నమాటయే. అతఁడు దూరదూరముగానే యుండు. అందులోనే కవియొక్క చమత్కారము. మఱియొక చమత్కార మేమిటంటే-నిజమైనకవిత తెలిసికొనేవరకు తెలియనిదిగా నుండునుగాని తెలిసినవెనుక సర్వ సామాన్యమైన విషయముగానే తోఁచును.

మంచి కవితను గుఱించి ప్రతివాఁడూ అనుకొనకమానడు. అది నాకు అనుదినము తోఁచే సంగతే. నేను ఆలాగున చెప్పలేకపోతినని చదువుతూవుంటే అంతఃకరణం నోట్లో అల్లలాడే విషయములాగు పరుగిడుతూ వుండును సరస మైన కవిత.

ఈమధ్య చదివిన ఒక సంచికలో ఒక వ్యాసమందు నూచితి విట్లు: Poetry is the very stuff of life. It belongs to the wharf,the mart and the tumult of life. Whenever a true thought shapes itself before the intellect of or a sincere emotion makes its irresistable appeal to the heart of man, there is the possibility of Poetry. 'కవిత జీవలోకము లోనిది. అది అంగడులందు, పడవల రేవులందు, సంసార సాగరమందు కననగు. ఎప్పుడొక సత్యభావము ఒకానొక మానవుని మనస్సునకు దట్టిగాని ఒక నిజమైనరసము హృదయమునుండి ఉబికిగాని పైకి వెలువడునో అక్కడల్లా కవితకు అవకాశమున్నది'

కావున గవితయన నేకోయని, ఛందోనిబద్ధమని, అలంకార విశృంఖల పరికల్పితమనీ, మడిగట్టుకొన్న దని యూహింపఁ జనదు. అది ప్రతి మానవునియందును గలదు. ప్రతిచోటను గలదు. సత్యసౌందర్యముల జూడగల సావకాశము, సాధుమతి మనకుండవలెను. అంతే.

అజంతాచిత్రములు

౮. వనవిహారము

౯. తామరపూలను

హర్షనైషధము - శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము

శ్రీమతి చిక్కిన సుదర్శన రామలక్ష్మీకాంతమ్మ గారు

శ్రీహర్షుడు నైషధకావ్యరచనాప్రారంభమున

శ్లో. నిపీయ యస్య క్షితిరక్షిణః కథా
స్తథా ద్రియంతే న బుధా స్సుధా మపి;
నల స్సితచ్ఛత్రితకీర్తిమండల
స్సరాశి రాసీ న్మహసాం మహోజ్జ్వలః.

అని వ్రాసెను.

అభిప్రాయము:—

భూపాలకుఁ డగు నే నలమహారాజు కథలను మిక్కిలి యాస్వాదించి, బుధులు (దేవతలు, పండితులు) అమృతమునుగూడ నలకథలనువలె (పూర్వమందువలె) నాదరించుటలేదో, శ్వేతాతపత్రమైన కీర్తిమండలము గల యా నలమహారాజు మహోత్సవములచే వెలుగొందుచుఁ దేజోరాశియై యొప్పుచున్నాఁడు.

పిమ్మట:—

శ్లో. రసైః కథాయస్య సుధావధీరిణీ
నల స్స భూజాని రభూ ద్గుణాద్భుతః;
సువర్ణదండైకసితాతపత్రిత
జ్వలత్ప్రతాపావళికీర్తిమండలః.

అభిప్రాయము:—

ఏ నలునికథ రసములచే నమృతమును నిరసించుచున్నదో యాభూనాథుండగు నలుఁడు తనదుకీర్తిమండలమనెడు తెల్లగొడుగునకు వెలుగొందు తనప్రతాపపంక్తి యనెడు బంగరు దండము నమర్చి యద్భుత గుణంబుల నొప్పుచుండెను.

అనంతరము:—

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా;
కథం న సా మద్గిర మావిలా మపి
స్వసేవినీ మేవ పవిత్రయిష్యతి.

అభిప్రాయము:—

ఈ కలియుగమున స్మరింపఁబడి లోకమును రసక్షాళనము చేసినవలెఁ బవిత్రమైనదిగఁ జేయు నా నలునికథ కలుషమైన దైనను, ఎల్లపుడు తననే సేవించు నామాట నేల పవిత్రము చేయదు? అనఁగాఁ దప్పక పవిత్రము చేయునని యాశయము. ఇందులకుఁ బ్రమాణము.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్యచ;
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్.

అనునదియే.

ఇక శ్రీనాథరచితమగు నాంధ్రశృంగారనైషధమును బరికింతము.

పూర్వము సింగనమంత్రి శ్రీనాథకవిం జూచి నాకు నొక్క ప్రబంధంబు పుణ్యశ్లోకపురాతనరాజర్షి చరితానుబంధబంధురంబుగా రచియింపుము.

గీ. భట్టహర్షుండు ప్రౌఢవాక్పాటవమున
నెద్ది రచియించె బుధలోకహితము పొంద
నట్టి నైషధసత్కావ్య మాంధ్రభాష
ననఘ, యొనరింపు నాపేర నంకితముగ.

చ. పనివడి నారికేళఫల
పాకమునం జవిమైన భట్టహ
ర్షుని కవితానుగుంభములు
సోమరిపోతులు కొందఱయ్య లో
ననికొనియాడ నేరరు—

అని సాహిత్యగోష్ఠీవినోదప్రసంగంబునఁ గవిసార్వభౌముండగు శ్రీనాథకవితో శ్రీహర్షకవిచే రచింప

బడిన సంస్కృతనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్చి, తన కంకిత మిమ్మని నుడివెనట.

అప్పుడు శ్రీనాథుడు శృంగారనైషధమును రచించుచు నిష్టదేవతాస్తుత్యాదుల నొనర్చి, యభ్యాదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన యిమ్మహా ప్రబంధమునకుం గథానాయకుండు :

సీ. తపనీయదండైకధవళాతపత్రితో
　　ద్దండతేజఃకీర్తిమండలుండు
నిర్మలనిజకథానిమిషకల్లోలినీ
　　పావితాఖిలజగత్కల్మషుండు
వితరణవదాన్యయక్షేషనానాజయ
　　శ్రీవధూటీసమాశ్లిష్టభుజుఁడు
నిఖిలవిద్యాఘటీనృత్యరంగస్థలా
　　యితవాయమానజిహ్వాంచలుండు
తే. ప్రస్తుతింపంగఁ దగు సముద్భటకఠోర
చటులగుణటంకృతిరూపణ స్తనితఘోష
చాపనీరదభవతర్జనాసారకమిత
బలవదహితతేజోదవానలుఁడు నలుఁడు
అని ప్రారంభమున వ్రాసెను.

ఈ సీసపద్యమువలన సంస్కృతనైషధములోని మొదటిసర్గయందలి 1,2,3,4,5,7, శ్లోకముల యందలి యభిప్రాయములు స్పష్టముగ వివరింపఁబడినవి.

1,2,3 శ్లోకములలోని యభిప్రాయమును ఈ సీస పద్యమున మొదటి రెండు పాదములలోనే నుడివెను.

పై రెండుపాదములకు సరియైన అర్థము:—

బంగారముయొక్క కామయు, ముఖ్యమైన తెల్ల నిగొడుగునుంగాఁ జేయఁబడిన పొడుగైన పరాక్రమమును, కీర్తిమండలమును గలవాడును, నిర్మలమైన తనచరిత్ర మనెడి దేవనదిచేతఁ గడుగంబడిన సకలలోకముల యొక్కయు, పాపములు గలవాఁడునై నలుఁడున్నాఁడు.

అనఁగా మూఁడు లోకములలో దేవనది ప్రవహించి, వాని నెట్లు పవిత్రీకరించుచున్నదో యా ప్రకారమే నలునిపుణ్యచరితము లోకములయందు వ్యాపించి, వానిని బవిత్రము చేయుచున్నదని భావము.

శ్రీహర్షకవి నైషధప్రారంభమున భూపాలకుఁ డగు నే నలునికథలను బుధులు చవిఁజూచి సుధ (అమృతము)నుగూడ నావిధముగ నాదరించుటలేదో యనియు, రెండవశ్లోకమునఁగూడ ఏ నలునికథ రసములచే సుధ(అమృతము)ను మీఱుచున్నదో యనియుఁ జెప్పెను. ఇట్టి స్థితిలో కవిసార్వభౌముఁడగు శ్రీనాథుండు సింగన మంత్రి కోర్కెచొప్పున హర్షనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్పం బూని మొదటి సీసపద్యముననే రసవిశేషపోషకంబగు హర్షకవిసమ్మతంబగు నమృతసామ్యమును నలచరిత్రమునకుం జెప్పక దేవనదీసామ్యమును జెప్పెను. ఒకవేళ

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తను తే జగద్యుగే
　　స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా—

అను మూఁడవశ్లోకమందలి రసక్షాళనాపవిత్రత్వమును వెల్లడించుటకై యమృతసామ్యమును జెప్పక, దేవనదీసామ్యమును నలకథకుఁ జెప్పెనన్నచో నిట్టిసామ్యమును శ్రీహర్షుఁ డొక్కసారియైనను నుడువక పోవుటయే గాక మొదటిరెండు శ్లోకములలోఁగూడ నమృతము నేలఁ జేర్పవలెను ?

రసాత్మకమగు మహాకావ్యమునకు నమృతసామ్యమునువీడి, దేవనదీసామ్యమును జెప్పుటలో రసవిశేషము పొసంగి యున్నదా ?

లోకమునందుఁ జూడఁ బంచకావ్యములను బఠించి పిమ్మట విద్వదౌషధమైన నైషధకావ్యమును జదువుచుండిరి.

సాహిత్యదర్పణమునందు "వాక్యంరసాత్మకం కావ్యం" అని చెప్పఁబడుటచేతను బ్రతాపరుద్రీయమున రసస్వరూపనిరూపణమునందు "అథ సర్వేషాం ప్రబంధానాం జీవితభూతస్య రసస్య స్వరూపం నిరూప్యతే" అని యుండుటచేతను, కావ్యము రసాత్మకమైనదనియుఁ, ప్రబం

ధములన్నిటికిని రసమే ప్రాణమై యున్న దనియు స్పష్టమగుచున్నది గదా!

"శ్లో. రసతే స్వాదనార్థత్వా ద్రస్యంత ఇతి తే రసాః"-

అనుటచే ననుభవింపఁబడుటవలన రసములనఁ బరగుచున్నవి.

ఇట్టి రసము పెక్కు తెఱంగులై యున్నది.

హర్షకవి రసభరితమగు తన కథలో రసపోషకముగఁ బవిత్రత్వాస్వాద్యత్వములు ప్రకాశించునటుల నుపమానమును జెప్పందలంచి, నలకథ సర్వరసోత్తమంబగు సుధనుగూడ మించుచున్నదని బుధజన సమ్మతంబుగాఁ జెప్పియుండెను.

శ్రీనాథకవి యాంధ్రమున నలకథకు దేవనదీసామ్యమును గల్పించెను. దేవనదీసామ్యము పవిత్రత్వాపాదకమున నమృతమును మించుచుండినను, బుధకవిసమ్మతంబగు రసపోషణమున లోపస్ఫురణము గలదై కన్పట్టక మానదు.

శ్రీహర్షుం డినుమాఱు నలకథకు సుధోపమానంబు చెప్ప నీకవిసార్వభౌముఁడు దానిని తీసివైచుటలో గడించిన నైపుణ్య మెద్ది?

గంగ విష్ణుపాదమున జనియించినది. పరమేశ్వరుని శిరమున ధరింపఁబడుచున్నది. మహాతపమొనర్చిన భగీరథుని ప్రయత్నమున దివినుండి భూపాతాళలోకములకుఁ దేఁబడినది.

శ్రీమద్భాగవత దశమస్కంధమున:—

శ్లో. వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాన్ త్రీన్ పునాతిహి
వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతౄన్ తత్పాదసలిలం యథా.

అని యుండుటచే నారాయణకథాప్రశ్నము, నారాయణపాదసలిలమువలెఁ జెప్పువానిని, నడుగువానిని, వినువారిని బవిత్రము చేయుచున్నదని నుడువుటం బట్టి, గంగకు పవిత్రత్వాతిశయము గలదనుటలో సందియ ముండఁజాలదు.

ఐనను అమృతమున కపవిత్రత్వము లేకుండుటయే గాక పవిత్రత్వమును, విశేషరసాస్వాద్యత్వమును కలవని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును.

ఎట్లనిన, సురాసురులు మిక్కిలి వాంఛతో క్షీరసముద్రము మథనముచేయుచుండ హాలాహల విషంబు మున్నగు నిక్కట్టులెన్నియో యుత్పత్తిల్లినను, బట్టువిడువక, వెనుదీయక తమ కభీష్టమగు నమృతమును సాధించిరి గదా!

అమృతసాధనార్థమై మందరగిరిని శ్రీమన్నారాయణుఁడుగూడ కూర్మరూపమున ధరించెను. సుధ క్షీరసాగరమునఁ బుట్టినది. తోఁబుట్టువులుఁ జూడ కౌస్తుభము పారిజాతము కామధేనువు చంద్రుఁడు లక్ష్మి మున్నగువారలు.

అమృతము పుట్టినంతనె దేవతలు తనివి జెందిరా? లేదు లేదు. ఆ యమృతమును శ్రీమహావిష్ణువు లోకపవిత్ర కరకమలముతో నిచ్చుచుండఁ బంక్తులు దీర్చి కూర్చుండి, దేవతలెల్లరు తనివిదీరఁ గ్రోలియుండిరి.

నారాయణుని పాదస్పర్శగలది గంగ; నారాయణుని కరస్పర్శగలది సుధ. అమృతపానముచే సురలు జరామరణవర్జితులై త్రిదశత్వ మొందిరి.

అమృతఘటమును స్వర్గములో నింద్రాదులు మిక్కిలి భద్రముగఁ గాపాడుచుండిరి.

పూర్వము కద్రువగూడ గరుడుని సురను దెచ్చి తనకిచ్చినఁ దల్లియగు వినతకు దాస్యవిముక్తిని జేసెదనని చెప్పియుండెను.

పై వానిని జూడ నమృతమునకుఁ బవిత్రత్వముండుటయే గాక దేవలోకపూజ్యమగు రసవిశేషము గలదనుట నిర్వివాదము.

వేయేల! పురాణోత్తమమగు భాగవత మహిమను వివరించుచు:

శ్లో. నిగమకల్పతరో ర్గలితం ఫలం
శుకముఖా దమృతద్రవసంయుతమ్;

కాశిక భారతీయ వేదాంతమహాసభ

శ్రీ రాజా ప్రకాశరావుగారు

శ్రీ ఈతలరంగయ్యగారి కుటుంబము

ఆదిమాంధ్ర బాలిక పాఠశాల-బందరు

ఆంధ్రరత్న తిలకు విందు-చెన్నపురి

ఆదిమాంధ్ర ఈ ప్రచారసంఘము-నెల్లూరు

ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు—పట్టప్రదానసభ

శ్రీమతి అర్యగారికి స్వాగతము

రె. వి. టి. రాబర్ట్సనుగారు, యం. ఏ. యం.

పశ్చిమ ప్రతిశ్రుతిని బహిరంగపరచిన వైదిక బృందము

యం. యస్. యం. ఆర్. ఉద్యోగీయులకో-నసమా-సేవ

పిబత భాగవతం రసమాలయం
ముహురహో రసికా భువి భావుకాః.

శుద్ధభాగవతులగు ఓ రసికులారా! శుకముఖస్పర్శ మున నమృతద్రవముతో నిండిన వేదమను కల్పవృక్షము నుండి పడిన పక్వఫలమగు భాగవతమును, లయపర్యంతము ననుభవింపుఁ డనుటచే నమృతమహాత్మ్య మిందుఁ జక్కగ వివరింపఁబడినది.

నైషధమహాకావ్యకర్త యగు శ్రీహర్షుఁడు కవి యిట్లు చెప్పెను.

శ్లో॥ అహో నవసుధానామే హరికథా సుధాధారిణః;
కృతి ర్దమయంత్యాగ్నాగరోహితాలా... [illegible]

తన కృతి గుణయుక్త మైనది గాకుండినను, హరికథ యనెడు సుధను ధరించినది గావున హరిగుణసంకీర్తనాసక్తులచే స్వీకరింపఁబడు నని నుడివెను. ఇందుఁ జక్కగ హరికథ సుధారసముగనే చెప్పఁబడినది.

శ్లో॥ రుచిరకవివాక్యే వర్ణనపతి ర్న హ్యానందః కో
ఽపి స్ఫురతి తం రసో హా సదమమ—

సుకవి వాక్యములందు వింతలేని మాతనాసంతము గల్గింతు చెప్పశక్యముగాని రసము గలదను జగన్నాథపండితుని మతమే కావ్యమునకు ముఖ్యమని తేలుచున్నది.

శ్లో॥ సుధామయా స్వీన సుధాం గళంతి
విదగ్ధసంతోష జన మంతరేణ;
కావ్యాని విరాజ్యత్వమనోహరాణి—

అనుటచేఁ గావ్యములు సుధామయములై నవని విదితమగు చుండెను.

పరమేశ్వరావతార మనఁదగిన ధూర్జటికవివరుఁడు

శా. సత్యారాధితసింద్రవుల్ విదితవ
స్త్వాధారవాగ్గుంభనం
బత్యాసక్తప్రతిపాదకప్రతిభులం
బన్నిద్దఱన్ జైవనం

విద్యాసాధనసాధకమ్మునకు వ
ద్వైరాగ్యదసాధకమౌ భూ
భృత్యాంతరమ్ము దుంచె నంచదరిఁ గృ
తిం దాండవగారఁ జేయుచున్.

అని కాళహస్తిమాహాత్మ్యమున నమృత తుల్యములగు వాగ్గుంభనముల నంచరించు కావ్యములను చేయువారిని నుతించియుండెను.

కవి బ్రహ్మ యనఁ బేర్కొనఁగన్న వాఁడును, శ్రీనాథకవికిం బూర్వుఁడు నగు తిక్కనయజ్వ భారతాంధ్రీకరణమునకుం బూనుచో విరాటపర్వరచనారంభమున

ఉ. కావున భారతామృతము
కర్ణపుటంబులారఁ గ్రోలి యాం
ధ్రావళి మోదమున్ బొరయు
నట్లుగ సాత్యవతేయసంస్మృతి
శ్రీవిభవాస్పదంబయిన
చిత్తముతోడ మహాకవిత్వదీ
క్షావిధి నొంది పద్యములు
గద్యములున్ రచియించెదన్ గృతిన్.

అను పద్యమున భారతామృతమం చెప్పియుండెను. సహజ పాండిత్య మండితుండగు బమ్మెర పోతనామాత్య కవివరుఁడు:

మ. పరికింపం దగ భావసుధారసమహాపక్షోరుధారాపర
పరిలంఘిత సుశ్రీయచంద్రదీప్తిపతిగోపాలాదుర క్రీడిత
స్థిరదుగ్ధాంగద సంతతద్యుతి హాజనున్సంభావితానేకదు
స్తరగంభీరకరోదకల్పిత కనద్ధావాహలం బౌనే?

అనుచు భాగవతరచనంబున గోవిందకథను సుధారసమని చెప్పియున్నాఁడు.

ఆంధ్రనైషధమున “మధురామేరములైన మాటలు వినంగ నమృతాంధసులై యోగ్య మమర మాంగి” అమృతరసమును గ్రోలరు దేవతలే మామాటల రసమును పరికింప వచ్చిరని శ్రీనాథుఁడే నుడివి యున్నాఁడు. కావున ఓ విమర్శకాగ్రగణ్యులారా!

శ్రీహర్షకవి తొలుత నిసుమాఱు నలకథ సుధారసమును మీఁటుచున్నదని చెప్పిన దానిని శ్రీనాథకవీంద్రుఁ డాంధ్రశృంగారనైషధరచనారంభమున నెడుచుట పాడిగాదనియు, మహాకావ్యరచనకు రసపోషణమునఁ గొఱంత యనియు నా మదికిం దోఁచుటచే నిట్లు విన్నవించితిని.

ఇందలి యుక్తాయుక్తములను బుధలోకమే పరిశీలించునని వినయమున నుడువుచుంటిని.

అజంతా చిత్రము

3. హంసక్రీడ (హంసజాతకము)

ద్రౌపదిరోషము, వ్యాసుఁడు—తిక్కన

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీకృష్ణుఁడు సంధికిఁ బోవునప్పుడు పాండవులెల్లఁ దమ యభిప్రాయములను జెప్పనపిమ్మట ద్రౌపది సాత్యకి సహదేవుల శూరాలాపములను మెచ్చుకొనుచు భీముని శాంతిని జూచి మిగులఁగినియుచుఁ గన్నోయి నశ్రువులు నిండ శ్రీకృష్ణభగవానునితో ననుమాటలలో ముఖ్యము లివి. "ఏమియు నీయాని సంధి నొప్పుకొనవద్దు సృంజయసహితులై పాండవులు వారిని గెల్వఁగలరు. సామదానములచే సాధింపఁదగినది వారియెడ లేదు. వారియెడఁ గృప సూపవలదు. సామదానములచే సాధ్యులుగానివారిని దండించుట జీవితము గాపాడుకొనువారికి ధర్మము. నీవును పాండవులును గలసి యుద్ధముసేయుట యుక్తము. సర్వక్షత్రియసుఖావహము. లోభాక్రాంతులైన క్షత్రియులను, దదితరులను గూడ క్షత్రియుఁడు హతముసేయవలె. చంపఁదగినవానిని జంపకపోవుటచేఁ గల్గుదోషము, చంపఁదగనివానిని జంపిన దోషమువంటిదే. నా దుఃఖముల నీవెఱుఁగుదు. దాసినైన నేను భీష్మద్రోణులకుఁ గోడలను గాజాలను. భీమార్జునులు కృపణులై సంధిగోరిరేని వృద్ధుఁడైన మాతండ్రి మహారథులైన పుత్రులతో వచ్చి పోరఁగలఁడు. నా యేవురు కొమరులు మహాబలు లభిమన్యుని ముందుంచుకొని కౌరవులతోఁ బోరుదురు.

"పదుమూఁడేండ్లు కోపము లోనిడుకొని నిరీక్షించితి. ఇప్పుడు ధర్మమునే చూచుచున్న భీముని వాక్యశల్యముచే హృదయము బ్రద్దలగుచున్నది" ఇట్లని బాష్పసన్నకంఠముతో నెలుంగు దొలుపడ వడకుచు క్రిక్కిరిసియున్న వక్షోజయుగమును గన్నీటితోఁ దడుపుచు నేడ్చెను. లోని వేడి ద్రవీభవించెనో యన వెచ్చని కన్నీరు గారుచుండె.

ఈ ప్రసంగమున ద్రౌపదిని శ్రీకృష్ణపాండవులకు ధైర్యము చెప్పుదానిగను, కౌరవులను జంపుడని స్పష్టముగా చెప్పుచున్న కుపితచిత్తురాలినిగను, కోపాతిశయముచే భర్తలను దృణీకరించుచున్నదానినిగను, దుర్యోధనదుశ్శాసనులను రణహతులను జూడకపోతినని మహాతాపముఁ బొందుచున్నదానినిగను వ్యాసుఁడు చూపెను.

తిక్కన యీ ద్రౌపదిని జాల మార్చివేసినాఁడు. ఈయన ద్రౌపది రోషమును గడు నిగూఢముగ వెల్లడించుచున్నది. పాండవులను అననట్లు అనుచున్నది. లోకము వారు తనభర్తలను బరిహాసింతురేమో అను భయము తనకుఁ గలిగినట్లు పల్కుచు యుద్ధప్రోత్సాహమును జేయునట్లు చేయుచున్నది. "వారివలన గలిగినయవమానము వలన నాకుఁ బిచ్చియెత్తినది, నేను కారులు ప్రేలుచున్నాను. నా మాటలు పాటింపక పాండవులయొక్కయు నీయొక్కయుఁ సౌజన్యమునకు భంగములేకుండఁ గార్యమును నిర్ణయించుకొనుఁడు" అని యుపసంహరించుచున్నది. ఈ మాటలో నెంతటిధ్వని యున్నదో చూడుఁడు. "లోకమున సహనశీలురని కీర్తిసంపాదించుకొనుటకే నీవును బాండవులును యోచించుచున్నారు కాని నా బన్నములను గూర్చియు, నా దుఃఖమునుగూర్చియు నీరేమియు గణనసేయుటలేదు" అని యెత్తిపొడుచుచున్నది. ఇచ్చట వ్యాసుడు రసభావప్రధానకవిగను తిక్కన ఔచిత్యదృష్టియుగు కవిగను గన్పట్టుచున్నారు. కోపము, భీమునిశాంతిని సంధిప్రయత్నములను జూపుటచేతఁ బెచ్చుపెరిగి ద్రౌపదిని అవశురాలినిగాఁ జేసి గాంభీర్యమును బాఱఁదోలినదని తెల్పుట కామెను లోపలఁగలభావమును స్పష్టముగా వెడలఁగక్కుచున్న యధీరనుగాఁ జూపినవాఁడు వ్యాసభగవానుఁడు.

కష్టాంతముల నుండు రాజ్ఞికి సహజమైన గాంభీర్యమును బోఁద్రోలక ధీరతను గాపాడుచు భావమును నిరుపమానముగాఁ బోషించినవాఁడు తిక్కనమహాకవి.

ద్రోవది బొమ్మను వేయుట మున్నగువానిచేత నసామాన్యభావనిర్మాణదృష్టి వ్యాససూక్తులలో గగుర్పాటు గల్గించుచున్నది. దానికి సముచితమైన భావసూచనాచాతురి తిక్కన నుడికారముల నాహా పుట్టించుచున్నది.

వ్యాసుడు

ఉ. ద్రోవది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మన విచ్చి
వెండ్రుకల్, దా వలచేతఁబూని యసితచ్ఛవిఁ
బొల్చు మహాభుజంగమో, నా విలసిల్లి వ్రేలఁగ
మనంబునఁ బొంగు విషాదరోషముల్, గావఁగ
లేక బాష్పములు గ్రమ్మఁగ దిగ్గన లేచి యార్తయై.

వ. గోవిందు ముందటంబెట్టి యిట్లనియె.

క. ఇవి దుస్ససేను వ్రేళ్లం
దవిలి సగము ద్రెవ్విపోయి దక్షిణయవి కౌ
రవులకడఁ దీఱుమాటల
యవసరమునఁ దలఁపవలయు నచ్యుత, వీనిన్.

సీ. ఈ వెండ్రుకలు పట్టి యీడ్చిన యా చెయి
దొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను
తను వింత లింతలు తునియలై చెదరి రూ
పఱియున్నఁ గని యుడు కాఱఁగాక
యలుపాలఁ బొనుపడునట్టి చిచ్చే యిది
పెనుగద పట్టిన భీమసేను
బాహుబలంబును బాటించి గాండీవ
మను నొకవి ల్లెప్పుడును వహించు

తే. కత్తి విక్రమంబు గాల్పనే? యిట్లు బ
న్నములువడిన ధర్మనందనుండు
నేను రాజరాజు కీనుంగుఁ గన్నారఁ
గానఁ బడయ మైత్రిసేనిఁ గృష్ణ!

ఉ. నెట్టన ఇట్టియుల్క మది నిల్పితి రక్కసితాల్మిఁ జ
చ్చొప్పడెం, గట్టినయట్లు పెద్దయును గాలము నీనికి
నారు చెన్నఁడుం, బుట్టదు దుష్టనిగ్రహము పూని
జగంబులు గాచినట్టి తోఁ,బుట్టువు నీవుఁ దేజమునఁ
బొల్చిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్యుతా!

తిక్కన

ఉ. అంతలు నేసి పోవఁడచి యక్కట! సంజయుచేతఁ
జెప్పి పుత్తెంతురే? యిట్టినూఱట మదిం బ్రియ
మందె యుధిష్ఠిరుండు దా, నంతన యూఱులేవురకు
నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చు నొక్క! యీ, కంత
కృపావిహీనమతి నాతఁడు నోంచునె యన్న
దమ్ములన్.

ఈ పద్యమున 'అన్నదమ్ములన్' అనుమాట ద్రౌపది కసిని అపారముగాఁ దెల్పుచున్నది.

చ. తన మునుపడ్డబన్నములు దమ్మునిపైఁ గల కూర్మి
పేర్మి నీ, జనపతి సైఁపకున్నె? అది నక్కన రాజ్య
ముపాలులేని తీ,ఱున కోడఁ బాటు గల్గిన నెఱుంగమి
పెట్టరె? చాలరైరి కిరనరొక్కా! నానలేమి యని
యాడరె? లోకమువారు కేశవా!

ఈ పద్యములో 'తమ్మునిపై' అనుమాట కసికొద్ది వచ్చినది.

శా. పెంపేదం దమ కిట్టి తక్కువలు రూపింపంగ నేరా!
విచారింపన్ వారిక మేలు సంధి దమ వారిం జూ
చినన్ దారు సాధింపం జాలరో కాక పోరఁ దగ
మర్దింపం దలంపేని శంకింపం బట్టొకో వారు బ్రా
హ్మణులె యేకైన సైఁరింపగన్.

ఉ. ఓట రొయికింత యేనియు సుయోధను చిత్తమునందు
లేదు నీ, మాటలఁబోవునే దురభిమానము యెక్కు
డు పూనుఁగాక యుచ్చోటన సంగరంబులగు
చొప్పలు పుట్టిననైనఁ బాండవుల్, పోటున కిచ్చ
గింతురొక్కో! పోదురో! కానలనుండ నచ్యుతా!

'కానలనుండఁ బోదురో' అనుమాటలో ఎంత భావధ్వని గలదో చూడుఁడు.

చ. అరయుమిఁ జేసి కోడలన కప్పడు దాసిగఁ జేసె న
మ్మహాపురుషుని పాలికిం బతులు వోవఁగ వీరల
తోన యేను క్రచ్చెరఁ జని కోటరంబు దగఁ జేయు
దునో! అటుగాక పాడియై, నరవృష మోపిచేయు
దునో! వారికి మాధవ, నిశ్చయింపుమా.

మాదయ్యగారి మల్లన-రాజశేఖరచరిత్రము

బండారు తమ్మయ్యగారు

ఉ. ఆదరణీయమై మృదుపదాంచితమై, లలితార్థభావసం
మోదకమై ప్రసాదరసపూరితమైన స్వతంత్రకల్పనా
పాదితరాజశేఖరనృపాలచరిత్రము గూర్చినట్టి మా
మాదయగారి మల్లనను మానితభక్తిని సంస్మరించెదన్.

ఆంధ్రభాషాపోషణరక్షణములకయి దీక్షఁగొని, యాంధ్రకవికల్పభూజమయి, యాంధ్రభోజుఁడని ఖ్యాతిగాంచి, దిగంతవిస్తారితకీర్తిసాంద్రుఁ డయిన శ్రీకృష్ణదేవరాయమహీమహేంద్రుని రాజ్యకాల మాంధ్రవాఙ్మయమునకు స్వర్ణయుగమని కొందరు చెప్పెదరు. నన్నెచోడుఁడు, పాల్కురికి సోమఁడు మున్నగు నేకొలఁది మంది శైవకవులో రచించిన కృతులుతప్పఁ గృష్ణదేవరాయలకుఁ బూర్వ మాంధ్రభాషలో వెలువడిన కావ్యము లన్నియు సాధారణముగా సంస్కృతపురాణేతిహాసాదుల కాంధ్రీకరణములయి యున్నవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ శ్రీనాథుఁడు మున్నగువారి కృతులలోఁ బ్రబంధవాసన లించుక గుబులుకొన్నను గేవల ప్రబంధరచనమనునది కృష్ణరాయలకాలమున నాంధ్రభాషాయోషకుఁ గలిగిన భూషావిశేషమై యున్నది. మనుచరిత్రాద్యుత్తమప్రబంధరత్నము లీకవిరాజచంద్రుని పోషణమున వెలువడి యాంధ్రభాషయొక్క భావ్యభివృద్ధికి సహాయకములు, మార్గదర్శకములు నయినవి. కాని యివికూడ స్వతంత్రవర్ణనాదివిశేషములతో విస్తృతములయి నూత్నరూపమును దాల్చిన పౌరాణికకథానకములే కాని వేఱు కావు. స్వకపోలకల్పితములయిన కేవలస్వతంత్రకావ్యము లప్పుడు గూడ నంతగాఁ గూర్పబడినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రకవితాపితామహుని మనుచరిత్రము, సాహిత్యరసపోషణుఁడగు రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రము, ముద్దుపలుకుల ముక్కుతిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణము, స్తుతిమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి కాళహస్తిమాహాత్మ్యము, పదసంధిరచనాచాతురీపరిణతుఁడగు రామకృష్ణుని పాండురంగమాహాత్మ్యము.—ఇత్యాదు లన్నియుఁ బౌరాణికగాథాగ్రథితములే కాని స్వకపోలకల్పితకథావిలసితములు గావు. పరికించి చూడ మాదయ్యగారి మల్లన రచించిన రాజశేఖరచరిత్రమొక్కటియే యాకాలమున రచింపఁబడిన స్వతంత్రగ్రంథముగాఁ గాన్పించెడిని. మల్లనార్యుఁడు కృష్ణరాయల విద్వత్సభ నలంకరించిన కవిదిగ్గజములలో నొక్కఁడు. కుమారధూర్జటికృతమయిన కృష్ణరాయవిజయములోని యీ క్రిందిపద్యముల వలన నీతఁడు పెద్దనాదులతో సమముగ రాయల వలన గౌరవాదికముల నందియుండెనని తలంచుట కొంతయు సందియ ముండదు.

గీ. అటులు జయలక్ష్మిఁ గైకొని యరుల కరుల
హరుల ధనపంక్తులను దన పరముచేసి
వెలయు శ్రీకృష్ణరాయల విభవగరిమ
గాంచి కన్నులపండువు గాఁగ నపుడు.

గీ. సరససాహిత్యరచనవిస్ఫురణ మెఱయ
సారమధురోక్తి మాదయగారి మల్ల
నార్యుఁ డల యల్లసాని పెద్దార్యవరుఁడు
ముక్కు తిమ్మన మొదలైన ముఖ్యకవులు.

క. వినిపించి రపుడు వారికిఁ
గనకాంబరభూషణములు ఘనత నొసఁగి యా
జనపరుఁ డప్పాజిఁ గనుం
గొని యిట్లని పలికె నపుడు కుతుకం బలరన్.

పాండిత్యశౌండీర్యమున గాని ప్రతిభాతిశయంబున గాని యీతఁడు తన తోడిదిగ్గజముల కంటె మాత్రము తగ్గుఁజూపెడివాఁడు కాఁడు. కాని రసైకపరతంత్రుఁడై గ్రంథరచనమున నీతఁడు వారందఱికంటెఁ బ్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యములఁ బ్రకటించియున్నాఁడు. ఈవిషయ మీతని రాజశేఖరచరిత్రమును, ఆకాలముననే వెలువడిన తదన్యవరకవుల ప్రబంధములను సవిమర్శముగ బరికించినఁ దెలియఁ గలదు. కేవలకల్పనాకథల విషయమయి యప్పటి కవివరుల కొక సరణి నిరసనభావమే యుండినట్లు రామరాజభూషణుని యీ క్రింది పద్యమును బట్టి యూహింప దగియున్నది.

ఉ. కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథల్
వావిరిఁ బుట్టురత్నము లవారితసత్కవికల్పనావిభూ
షావహపూర్వసత్కృతులు సానలఁ దీరిన జాతిరత్నముల్
గావున నట్టి మిశ్రకథగా నొనరింపుము నేర్పుపెంపునన్.

కాని మన మల్లనార్యుఁ డట్టి యభిప్రాయమును ద్రోసిరాజని కేవలస్వకపోలకల్పితముగానే తన కృతిని విరచించినాఁడు. మఱియు నీతఁడు దీర్ఘసమాసాడంబరములకు శ్లేషయమకకావ్యాలంకారములకు, గూఢార్థభావములకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగక ముద్దులొలుకు జాతితెనుంగుఁ బలుకులను జాలువాఱ్చి, తన రసికతాపారతంత్ర్యమును ప్రకటించి, యత్యంతసంగ్రహమైన పుటలలోఁ దనకావ్యమును మూఁడాశ్వాసములలో రచించి ముగించి యున్నాఁడు. ఈ రాజశేఖరచరిత్రమందలి కథఁ దా నెందుండి గైకొనెనది కవి తెలిపియుండలేదు. అందుచే నిది కేవల మతని స్వకపోలకల్పిత మనియే నాతలంపు. గ్రంథమందలి పాత్రముల నామములఁ జూచినను నీయూహయే బలపడుచున్నది. కేవల కల్పనాకథను నితివృత్తముగాఁ గైకొనుట, అనవసరవర్ణనములతో గ్రంథమును బెంచకుండుట, పాండిత్యప్రదర్శనమునకై దీర్ఘసమాసాదులకు శ్లేషాద్యలంకారములకుఁ జోటునీక రసోచితములగు లలితంపుఁ బలుకులకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగుట— ఇవియే యీ కవివరుఁడు తనతోడికవులకు విలక్షణముగాఁ జూపిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును బ్రకటింపఁజాలును.

కవివృత్తాంతాదికము

మాదయ్యగారి మల్లనయను నాతఁడేగాని యీతని గృహనామ మేదియో సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. "అయ్యంకిపురాగ్రహారవిభవాకర" అని కృతిపతి తన్నుఁ గూర్చి పలికినట్లుగా వ్రాసికొనిన విశేషణమునుబట్టి యీతఁ డయ్యంకి గ్రామమునకుఁ గరణమో శ్రోత్రియమువారో యైయుండు ననియు, గ్రామనామమునుబట్టి యీతని యింటిపేరుకూడ, అయ్యంకివారై యుండవచ్చుననియుఁ దలంప నవకాశము గల్గుచున్నది. అయ్యంకి కృష్ణామండలములో దివితాలూకాలో నున్నది. ఈతఁడు శైవబ్రాహ్మణుఁడు; మాదయామాత్యుని పుత్రుఁడు; అఘోరశివాచార్యుల శిష్యుఁడు; పారిజాతాపహరణకర్తయగు నంది తిమ్మనయు, నాతని మేనమామయు మలయమారుతాభిధానుఁడు నగు ఘంటసింగయయుఁ (వరాహపురాణకృతికర్తలలో నొకఁడు) కూడఁ దా మీ యఘోరశివాచార్యుల శిష్యులమని, వ్రాసికొనినారు. కావున నీకవివరులు మువ్వురు కూడ నఘోరశివాచార్యులవద్ద శైవదీక్ష నందినవారని తలంపవచ్చును. "శ్రీమదఘోరశివాచార్యగురుకరుణావిశేషలబ్ధసారస్వత" అని మల్లనార్యుఁడు గద్యమందు వ్రాసికొనిన విశేషణమును బట్టి యా శివాచార్యుఁ డీతనికి విద్యాగురువుకూడ నైయుండునేమోయని తలంప ననువగుచున్నది.

కృతిపతి

మల్లనార్యుఁ డీకృతిని కృష్ణరాయలకు సచివసత్తముఁడైన సాళువ తిమ్మరుసుయొక్క యల్లుఁడు మేనల్లుఁడు నగు నాదెండ్ల యప్పయామాత్యుని కంకిత మొనరించినాఁడు. కృష్ణరాయలు పూర్వదిగ్విజయయాత్రలో గుత్తి, ఉదయగిరి, కొండవీడు, కొండపల్లి మొదలగు దుర్గముల జయించి వానికి విశ్వాసపాత్రులగు తన యనుచరులను బరిపాలకులుగా నియమించియున్నాఁడు. వారిలో సాళువ తిమ్మరుసు మేనల్లుడగు నాదెండ్ల యప్పయయు, గోపయయు ముఖ్యముగఁ బరిగణింపఁదగియున్నారు. వీరిలో అప్పయ గుత్తికిని, గోపయ కొండవీటికిని దుర్గపరిపాలకులుగా నియమింపబడియున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నదని నామిత్రులు శ్రీముద్దులపల్లి సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు తమ "కొండవీటి సామ్రాజ్యము"లో వ్రాసిన కొండవీటిదండకవిలెలో నవాప్తమయిన గోపయమంత్రి శాసనములను గొన్నిటి నుదాహరించిరి. వీనిలో కొండవీటి శ్రీయజ్ఞవాటికారఘునాయకస్వామి యాలయమునకు శిఖరప్రతిష్ఠాదులం జెలకొల్పు గోపయమంత్రి శా 1442 (1520 A D) సంవత్సరమున లిఖియించిన శాసనము ముఖ్యమయినది. ఈశాసనములో మనకృతిపతియగు నప్పయమంత్రి కీర్తిప్రతాపము లీ క్రిందివిధమున గీర్తింపబడినవి.

శ్లో. జంభద్విట్కుంభికుంభద్వయపరిపాటీనాటునఃకోకకుంభ
వ్యక్తవ్యాప్తావలిప్తప్రస్తుమరమస్మృణోదకయూనప్రారా
యుక్తాః కీర్తికాన్తికేంయం పరిహసతి నిశైశ్వర్యసంక్రీతభీమాన్
సోయం నాదెండ్లయప్పప్రభుమణి రఖిలక్షాత్యకీర్తిప్రతాపః.

శ్లో. యద్ధాటీక్ష్మోటకోటీఖరఖురదళితక్ష్మాతలోద్ధూతధూళీ
పాళీపాతాళకేళీకృతధరణిశిలే ఖడ్గధారాగ్రస్య బాహుః
జిహ్వాలాభీలధూమ్రస్ఫుజగపరిస్పృష్టో లక్ష్యతే సిద్ధసంఘైః
సోయం నాదెండ్లయప్పప్రభు రవనిభరాధారబాహుప్రతిష్ఠః.

కాని యీతఁ డేదుర్గమునకుఁ బరిపాలకుఁడో యందు స్పష్టపఱుపఁబడలేదు. కొండవీటిపాలకత్వము మాత్రము గోపయమంత్రి కొసంగఁబడినటులు శాసనమందలి యీ క్రిందిశ్లోకములవలన సువ్యక్తమగుచున్నది.

శ్లో. శ్రీకృష్ణక్షితిపాలమౌళిసచివః శ్రీసాళ్వతిమ్మప్రభుః
జామాతృప్రవరే ధురంధరవరే శ్రీగోపమంత్రీశ్వరే
ప్రాదత్తాఖిలకొండవీటినగరీసామ్రాజ్యధాకేతనాం
మత్తేభాశ్వపదాతిసైన్యకరితాం పల్యంకికాం చామరీం.

శ్లో. శ్రీకృష్ణరాయనరవాహశిరఃప్రధానః
శ్రీసాళ్వతిమ్మసచివేశ్వరభాగినేయః
నాదెండ్లగోపసచివో నయతత్త్వవేదీ
శ్రీకొండవీటినగరైకధురంధరోభూత్.

కాని మన మల్లనార్యుఁడు రాజశేఖరచరిత్రావతారికలో నీగోపయమంత్రిని గుత్తిదుర్గపరిపాలకునిగా వర్ణించినాఁడు.

ఉ. ప్రాపితరాజ్యవైభవుఁ డరాతినృపాళవిరోధిదైన యా
గోపనమంత్రి ధర్మనవగోపనసమ్మతి గుత్తిదుర్గల
క్ష్మీపరిపాలనక్రమసమిద్ధభుజాబలశాలి గూపకే
ళీపరమత్స్యలాంఛనుఁ డయానవహాకార్యధురంధరుండిలన్.

ఈవ్యత్యాసమునకుఁ గారణము తెలియకున్నది. అప్పయమంత్రి యేదుర్గపాలకుఁడో మల్లనకూడ దన గ్రంథమున వివరించియుండ లేదు. కాని యాశ్వాసాంతపద్యములలోని "కంథకూర్వభూభృద్గిరా నారీమన్మథా" అను విశేషణముచేత నీతఁ డుదయగిరిదుర్గరక్షకర్త్వమున నియుక్తుఁడయి యుండునేమో యని నేఁ దలంచుచున్నాము. ఈయప్పయమంత్రి శా. శ 1438 (క్రీ. శ. 1516) సంవత్సరమున వినుకొండసీమలో ధర్తిపూండి యను గ్రామమును స్వనామాంకితముగ రాయనిభాస్కరుఁడను విఖ్యాంకునకు దానమొసంగిన ట్లొకశాసనమున్నది. (ఈభాస్కరుఁడు మంత్రిమాణిక్యశాసనములలో మహాప్రఖ్యాతుఁడయిన రాయనిభాస్కరుఁడు కాఁడగును.) ఇందుచే నప్పయమంత్రి యధికారము వినుకొండసీమలోఁగూడఁ జెల్లుచుండినట్లు తెల్లమగుచున్నది. మల్లనార్యుని యాశ్రితపద్యములవలన నీతఁడు గోపనయు వేర్వేఱు దుర్గములకుఁ బరిపాలకులుగా నియమింపఁబడినను, అన్యోన్యప్రీతితో నిరువురు తమ రాజ్యభాగముల నిరుమించుక నేకముగనే కలిసి పాలించుచుండిన ట్లెంచవచ్చును.

క. ఆయమసుందరమ్ముఁడు విన
యాయతమతిఁ గొల్వ నప్పనార్యుఁడు నతఁడుఁ
భాయక యన్యోన్యప్రీతియు
దైయలరిరి రామలక్ష్మణాకృతులనుచున్.

కథాసంగ్రహము

అనందికమను పురమున హేమధన్వుఁడను రాజచంద్రుఁడు పాలికయను కులపాలికామణీసహితుఁడయి పాలించుచుండెను. సకలైశ్వర్యసంపన్నులయ్యు నాదంపతులు సంతానసంపద లేమికి సంతాపించి భక్తార్తిహరుండగు రాజశేఖరు నారాధించి తత్ప్రసాదమున రాజశేఖరుఁడను పుత్రునిఁ బడయుదురు. దినదినప్రవర్ధమానుఁడయి యారాజసూనుఁడు యువరాజపదంబు నంది రాజ్యభారంబెల్ల జయించి తండ్రికి ముదంబు గొలుపుచుండ నొకనాఁడు భరకంతుమహామునిశిష్యుఁడు జటిలకాశికుఁడను తాపసుడు హేమధన్వుని పేరోలగమున కేతెంచి మందరాచలప్రాంతవాసియగు విశంకటుఁడను దానవుఁడు కాళికావరప్రసాదదత్తమగు లోహమయాశ్వమును బడసి గర్వాతిరేకమునఁ గన్నుగానక తన రాణివాసమున కూడిగ మొనర్పుటకయి మునికుమారికల నపహరించుచు బదరికాశ్రమతాపసుల నలయించుచు తెలంగణింగించి వానిచే ముచ్చిలింపఁబడిన యేడేండ్లబాలిక తనకొమరితె భానుమతిని విడిపింప నీశ్వరప్రసాదజనితుండయిన రాజశేఖరకుమారునిఁ దనవెంటఁ బంపుమని ప్రార్థించును. కానకకన్న యాకుకుమారుని భీకరనిశాకరునిపైఁ బంపుటకు వెనుకాడియు మునీశ్వరనిరోధమున నెట్టకేలకొడంబడి యానృపవరుండు వలయుసైన్య మిచ్చి కుమారు నాతనికొసంగును. దనుజమాయల మాయించు మాయాభేదిని యను విద్య నామునివరునివలన నపదేశమంది రాజశేఖరుఁడు తనమాయల సాగనీయక యనక్కవిక్రమక్రమంబు నెఱపి యాగ్నేయాస్త్రమునఁ దనలోహసైంధవమును నీఱుసేయ విశంకటుఁడు భయంపడి రణరంగమునుండి పాఱిపోయి కాళికాదేవిమఱువు సొచ్చును. అంత నామహాదేవి రాకుమారునకుఁ బ్రత్యక్షమయి తనకయి యారక్కసుని క్షమింపుమనియుఁ బాఁగొరివచ్చిన మునికన్యక నొకదానిని కొనివచ్చి యాతనికి సమర్పించునదియు నెలవిచ్చి సకలాభీష్టప్రదమ్మగు రత్నమొక్కం డాతనికిఁ బ్రసాదించి యంతర్హిత యగును. అంతలో నాతనిప్రోలకుఁ గాళికాసేవకురా లొకయోగిని వచ్చి తన గృహమునకుఁ గొనిపోయి విశంకటుని కారిమంచి తానదివఱకే తప్పించి ప్రోదిసేయుచుండిన భానుమతీకుమారిక నాతని కప్పగించి సకలశాస్త్రజ్ఞానసంపన్నమగు శుకరాజము నొకదాని నాతనికిఁ బసదనమొసంగును. అనంతర మాతఁ డాబాలిక నామె తలిదండ్రుల కొసంగి, వారల మూలమునఁ దనవిజయమును దండ్రికి నాతఁ దనంపి బదరికాశ్రమమున కేఁగి యచ్చటిమునివరుల దీవనలఁ బడసి నిజరాజధానికి మరలుచు మార్గమధ్యమున నొకసరోవరతీరమున విశ్రమించును. కాంతర్త్రమగు రతనమ్ము మహిమమ్మునలన నొనగూడిన యిష్టమృష్టాన్నముల సంతృప్తుఁడయి తత్ప్రభావమును బ్రశంసించి యారాకుమారుఁడు శుకముఖ్యునితో ముచ్చటించుచుండ సింధురాజపుత్రి కాంతిమతి ససంతోషమయి మనుటచే నెచ్చెలులతో జలకేళి కచ్చటి కేతెంచును. అప్పుడు వారిరువుర కన్యోన్యావలోకనముల ననురాగ మంకురించును. కందర్పుఁ డందు సయి ముందుపని సాగించును. విరహాతురుండయి రాజపుత్రుఁడు రాకుమారిసౌందర్యమును వర్ణింప శుకవరుండును "ఆమె సామాన్యమానవస్త్రీ కాదు. తొల్లి పుష్పవతీపురం బేలు వందకుఁడను గంధర్వనృపతి సుతలతయను బాలికయు, మహేంద్రనగరాధినాథుఁడు చిత్రవాహుఁడను యక్షాధ్యక్షుతనయ కనకమంజరియు యమునాతీరమునఁ బుష్పాపచయకేళి యొనర్చుచు నొకక్రొన్ననఁ గూర్చి తగవులాడి పోటుమాటల నొకరి నొకరు తూలనాడికొనిరి. అప్పుడు కనకమంజరి తత్సమీపమున శ్రీహరినిగూర్చి పంచాగ్నిమధ్యమునఁ దపమొనర్చెడి యరుణాపురవాసి యరుణుఁడను విప్రవరునిఁ జూపి హానభావవిలాసవిభ్రమంబుల నాతని మనంబును గలంచుటయే జాణతనమని లతాకన్యకతోఁ బలికి పన్నిదము వైచును. అందుల కాలత మహాతిశీకమున వల్లెయని యొడంబడి యాతనిప్రోల విహరించి తత్కోపానలమునకు గుఱియై మర్త్యకాంతయయి జన్మింపుమని యాతనిచే శపింపఁబడియెను. శాపశోకకారణమున సైంధవుఁడను సింధుసంస్థానకుఁ గుమారుఁడయి యవతరించిన కంబుఁడను యక్షరాజునకుఁ దనయుఁడయిన సింధుఁడను రాజోత్తమునిగర్భమం దాగంధర్వకన్యయే శాపవశమునఁ గాంతిమతీరూపమున జననమొందినది. ఈమె రూపాతిశయ మపురూపము, ఆమెయ తనకనురూపయగు సతీతిలకము" అని యామె పూర్వవృత్తాంతమును విన్నవించును. అనంతర మా శుకదంపతము నెఱపిన దౌత్యమువలనఁ గాంతిమతీరాజశేఖరుల వివాహమహోత్సవ మతివిభవముతో జరగును. వలయు నీతులను గఱపి తలిదండ్రులు కాంతిమతిని భర్త

వెంట నత్తవారింటికిఁ బంపుదురు. హేమధన్వుఁడు నాతనిసతియు నమందానందమంది శుకవరుని గొనియాడి కొడుకును గోడలిని నాశీర్వదింతురు. రాజశేఖరుఁడు కాంతిమతీసహితుఁడయి సకలసౌఖ్యము లనుభవించుచు సుఖముండును.

కావ్యవిశేషములు

మల్లనార్యుని రచనయందలి ముఖ్యవిశేష మసామాన్యపదలాలిత్యము. ఇతఁడు రసైకపరతంత్రుఁడని చెప్పకనే చెప్పియుంటిని. కావున సంస్కృతాంధ్రములలో నేది పలికినను నీతఁడు కోమలములు శ్రవణపేయములు నగు మృదుమధురపదములతోడనే కూర్చుచుండును. అందుచే నీతని కవితాధార కౌశికీవృత్తి నలరారి, వైదర్భీరీతిఁ జెంపెసలారి, ద్రాక్షాపాకమునఁ జవులూరుచుండును. రసప్రాధాన్యమును హెచ్చరించుచు నీతఁడు చెప్పిన పద్యముం గనుఁడు.

క. చెప్పఁదగుఁ గవిత రసముల్
చిప్పిల నప్పప్ప బళిబళి యన లేదా
యెప్పుడుఁ జెప్పకయుండుట
యొప్పునుమీ సుకవి యెంత యుచితజ్ఞుఁడొకో.

ఏమి యీతని యుచితజ్ఞత! రసము చిప్పిలునట్లు కవిత చెప్పనేరనిచో నెప్పుడు చెప్పకుండుటయే యొప్పుట! ఎంత సత్యసమ్మతమయిన సంగతి! మఱియుఁ గవిత్రయమునకుఁ గయిమోడ్పొనరించుచు చెప్పినపద్యమే యీతని యుచితజ్ఞతారసజ్ఞతలను వేనోళ్లఁ బ్రకటింపజాలియున్నది.

గీ. సరససంస్కృతపుష్పప్రసూనప్రభూత
మగు తెనుం గను నెత్తావి కథిలదిశలఁ
దరుణపవమానమగు కవిత్రయవిశేష
చతురవాచానిరూఢి కంజలియొనర్తు.

ఎంత సరసోపమానము! ఎంత సంగ్రహనైపుణ్యము!! కవిత్రయమువారి వాగ్విశేషములమాట యెట్లున్నను నీ తెనుంగు నెత్తావి కవివరునివాణిగూడఁ దరుణపవమానమయిన దనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. మచ్చునకు క్రింది పద్యములు చూడుఁడు.

ఉ. కాఁకరపండువంటి జిగి గల్గిన మేలిపసిండి ధాత్రికిన్
శ్రేకము ద్రవ్యపోషణము చేయుయుగంబులు చెల్లు ధాన్యముల్
పాఁకపు బట్టెఁడమ్మినను బో కొకకల్పము పట్టుఁ జాడ్కి నా
రేఁకటితీఁ వైశ్యపతు లిండ్లు గమంగొనకొల్ల వప్పురిన్
(ఆ 1, ప 50)

ఉ. మచ్చికతోడఁ బాలులు కుమారుని నక్కునఁ జేర్చి పీఠికిన్
వచ్చి సుఖోపలాలనము-నన్ మునిమాపుల ముద్దుసేయఁగా
నిచ్చలు నిచ్చలుం గని యొకించుక యేనియుఁ బాయలేనటుల్
ముచ్చటదీఱ నింక మన-మున్ గయికొందుమె పుట్టిభాగ్యముల్.
(ఆ 1, ప 61)

ఉ. చందురునంటి నెమ్మొగము-చక్కటిఁ దూలఁగఁ బుట్టు వెంట్రుకల్
గెందలిరాకు పాదములఁ - గీల్కొనఁజేసినయట్టి చిన్నిపైఁ
డందెలు గల్లుగల్లనఁగ-నాడుచు నల్లన చేరవచ్చి నా
ముందఱ నాడ నెన్నఁడొకో-ముద్దియ ముద్దుఁగుమారుఁ గాంచుటల్.
(ఆ 1, ప 63.)

సీ. కడుఁ బారఁగాఁ బచ్చి-కలి మేసి తమకాపె
యావులు లేచి చన్నవసి పిదుకఁ
నతికాల మొక్కింత-నప్పటిక మొలకెత్తు
నెల మూఁడువానల-నెలమిఁ గురియు
జెఱకు దట్టంబులై-చీమకోక తనర్చి
సకలసస్యములు దున్నకయ పండుఁ
దలపూవుపాడిక-తామరతంపరై
ప్రజలు నూఱేండ్లును-బరిగమింత్రు.

గీ. మునుల తపములు నిర్విఘ్న-మునఁ జెలంగ
నెంచుఁ గలిదోష మానంత చెంద నీక
క్రతుఫలంబుల సురల యాఁ-కండ్లు దీర్చి
ధరణిఁ బాలించె నా హేమధన్వనృపతి.
(ఆ 1, ప 57.)

సీ. చిగురాకులే కత్తు లనునేని నింతకు
జగర కోయిలనోరు దగకయున్నె
యలరుఁ దేనియ వేఁడి యనునేని నింతకుఁ
గందఁడు మ్మెదముక్కు కమలకున్నె
యరవిరులే నిప్పు లనునేని నింతకుఁ
బూవిల్తు నంచేయి పొక్కకున్నె
యపడుగాలియె వెట్ట యనునేని నింతకుఁ
గమలవనంబెల్లఁ గ్రాఁగకున్నె
గీ. భామ యేటికిఁ జనుదెంచెఁ బాడఁబోలు
నవిత యేటికిఁ దేరకై నడిఁయఁబోలు
బాలది యేటికి సవలకై పెల్లఁబోలు
జాలఁత యేటికి సురటిగాడ్పులకుఁ బోలు.
(ఆ 8, ప 111.)

జిలిబిలిపలుకులతో రసము చిప్పిలఁజేయుచుఁ బెద్దపెద్దభావములను జిన్నిచిన్నిపద్యములలో నిముడ్చుటయం దీతఁడు మిగులజాణ.

క. అన్నగరి చిలుకలేమఁగు
గున్నలపై నెక్కి నిక్కి కోయఁగ వచ్చున్
మిన్నేటి పసిఁడితామర
లన్నన్ మఱి యేమి చెప్ప నందలి కరుల్. (ఆ 1, ప 51.)

గీ. నీలకంఠునిశిరముపై నీర్ల దల్లి
పత్తి రిపుమంత రొవ్వఁడు పాలుపైచుఁ

డాక్టరు అన్సారీగారికి స్వాగతము—చెన్నపురి

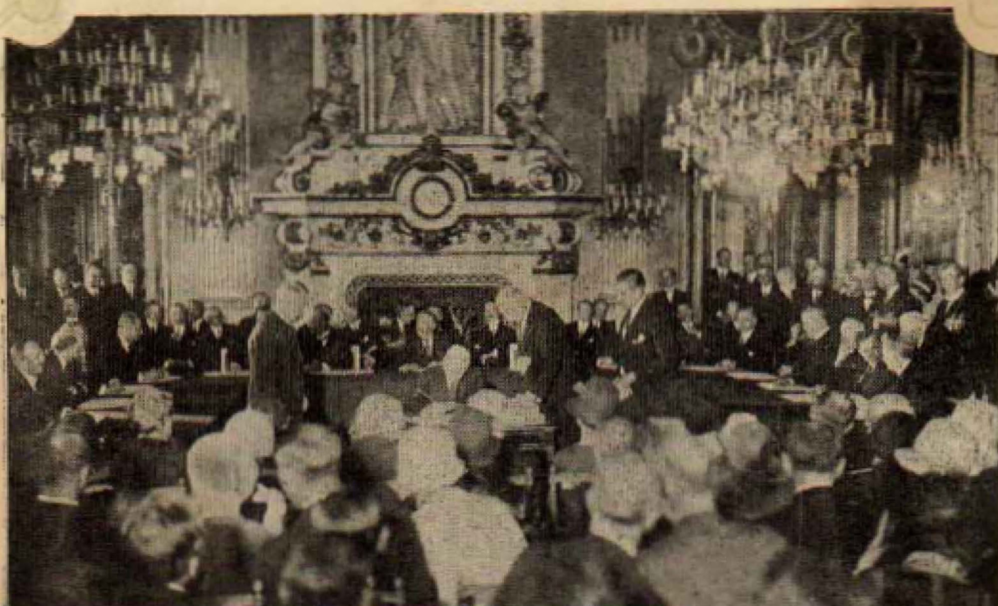
లజపతిరాయుగారికి స్వాగతము—చెన్నపురి

శ్రీ పటేలుగారికి స్వాగతము—చెన్నపురి

షణ్ముఖం చెట్టిగారికి సన్మానము_చెన్నపురి

కెల్లాగు సంధిపత్రమున సంతకములు చేయుట.ప్యారిస్

గామధేనువు వానింటి గాడిపసర
మల్లె సురశాఖి వానింటి మల్లెచెట్టు. (ఆ 1, ప 65.)

వేయేల! కాళిదాసాదుల సంగ్రహాన్వైపుణి యీ కవివరునకుఁ గూడఁ గల దనుట కల్ల కాఁ జేరదు.

నానారూపనావైచిత్ర్యము మెఱయఁ బ్రతిపాద్యవస్తువును మనస్సున కెక్కునట్లు హృదయంగమముగ వర్ణించుటయం దీతఁడు చాల నేర్పరి. కలియుగేశుల ప్రార్థనము వర్ణించిన పద్యములఁ బరికింపుఁడు.

సీ. నెమ్మోవితిమిరంబు-నేత్రకోకంబుల
పరకర్ణపుటముల-ప్రత్తి కోఁతి
వాకట్టుమందు గ-ర్వలతాలవాలంబు
వినయవృక్షంబుల-వేరువిత్తు
కరుణాశరసంబు కె-క్కలికారము మతిపోకు-
పాతకంబులపాలి పట్టుగొమ్మ
మొగమాటమనుగని-మగరాజసంబుల
యిక్క-వ సురసేన-టెమురుమొక్క
గీ. పసమవర్తన కురికి లోభంబు కొంకి
బాంధవస్నేహసింహశరపాలకంబు
కలశపాథోధిపుత్రి క్రేఁగంటిమాశ్క-
గాని రాజులశ్రేయమి కాదు సువ్వె.

(ఆ 1, ప 21.)

మ. కులవిరూన్మలనకారణంబు ప్రతిభా కట్టాక్ష ముక్తేక్షణో
పలతాడోపాద మాజనంజనసుఖప్రత్యూహ మాత్మన్యథా
జ్వలనజ్వాలిక కామినీవయనవీక్షాపాతసంరోధి ని
త్యలఘుత్వాశ్రయభూమి లేమి యది యాహా! యేమి గావింపదే.

(ఆ 3, ప 14)

దీర్ఘములగు సంస్కృతసమాసము లీతనికవనమం దంతగాఁ గాన రావు. క్వాచిత్కముగ సందడుఁ గూర్పఁబడినను వని వృత్తిమధుర పదఘటితములయి యర్థాన్వయసులభములయి వీనులకు విందుగొలుపు చుండును. చూడుఁడు.

ఉ. విందువబోలె నోవిమతవీరధరాయంకర! రాజలోకసం
క్రందన! నీవు రా నెమురురాఁ జనుదెంచె నిలింపకామినీ
బృందలతాంతకాంతకబరీభరసౌరభపారసన్మిళ
న్మందరకందరావిధమంథరబంధురగంధవాహముల్.

(ఆ 2, ప 45.)

పాత్రముల రూపవర్ణనాదుల నచ్చువగుద్దినట్లు చిత్రించు విజ్ఞానమునఁగూడ నీతఁడు మిన్నయని యెంచవచ్చును.

సీ. అలికంబుపై రక్తతిలకంబు తెలిగన్నుఁ
గవయుందుఁ గాటుక కర్ణపాళి

మలఁ బటికంపుఁ గుండలములు గళమున
సంకుపూసల కంఠసరులుఁ గుబ్బ
లమరోయి వన్నె కుప్పలిగంత దాపలి
కరమునందు విభూతి కక్షపాల
పాణివద్మంబున మాణిక్యమయపీఠ
పదయుగంబునఁ గైఁడిపాదుకలును
గీ. మకరబంధంబు లాతంబు మొగపట్టై
సింగినాదంబు కెత్తంబు చెన్ను మెఱయ
మట్టిపడ్డట్లు మొగిని మొత్తవచ్చి
లీల నారాజశేఖరు క్రేవల నిలిచి

(ఆ 2, ప 94.)

శ్లేషయమకాద్యలంకారములకయి యీరశికకవిసత్తంకుఁ డంతగాఁ బెనఁగులాడువాఁడు కాఁడు. ఎచ్చటనైనఁ బ్రయుక్తములయి నను నవిగూడ శ్రవణసుభగములయి రసనిష్పత్తికి దోహదమువని గాని తనరుచుండును. పూర్వుల్గలకోలెఁ దాపే వివు కల్గ శ్లేష లేగావి యర్థశ్లేష లీతని రచనమున నసలే గానరాకుండును.

క. కవి కరము మోద్పు సగరం
గవికరమునఁ గ్రోలు లేక కలహించెద నే
నని లోనఁ జలము పూనిన
వనిలో నిజకోపవహ్ని కాపాంతి నేయున్.

(ఆ 1, ప 56.)

క. ....మిహికా
సారము నెన నెదు మిహికా
సారము చేరంగఁ జనిరి సారస్యమునన్.

(ఆ 2, ప 151.)

మ. జటిసంఘాతసమీపసంఘటితగిరజ్యద్వ్యాలకాలింగసం
ఘ్వటముల్ జన్మపరంపరాఘలతికామూలచ్ఛిదాపాదన
ద్ఘటముల్ ముక్తినిధూతచాగ్రపటముల్ ధాన్యత్రమాసంభవా
త్లటముల్ వానికడన్ వసించు నరు చెంతం జేర వేచింతిలన్.

(ఆ 3, ప 33.)

వ. ప్రమదవినోదసార! యల బాలిక నేమని చెప్పవాఁడ నా
గ్రనవలు గావు మే నమరుఁ గల్పకవల్లి మతల్లి తల్లియై
కనవిసయంబు పోల్పవురుఁ గార్గొను తుమ్మెదచాయ చాయయై
పదలిసదంబు లింపెసఁగుఁ గ్రొవ్విరిబంతుల మేలిబంతులై.

(ఆ 3, ప 74.)

కల్పనాశిల్పమునందుఁగూడ నీకవివరుని ప్రతిభ యనల్పమే.

క. తరుణపవమానపడకేసరిపాతము విటపికుంజసామజకుంభాం
తరములఁ గ్రొవ్విరులఁ దొరిగెడుగురుముక్తికభాతి రాలెఁ గ్రొవ్విరులవిగో.

(ఆ. 2, ప 118.)

గీ. సవిధకీర్ణపరాగాగ్ని సాక్షిగాఁగ
దమ్మివిందు కరగ్రహణ మొనర్పఁ
బోలుచు పద్మినికిని నల్ల పూసదండ
గట్టినాఁడన నలదేఁటిగములు పొదలె.

(ఆ 2, ప 69.)

క. పవఁతులకన్నులఁ గనఁగొని
యడియాసలఁ బోవుఁ దల్లులని శేఖరంబుల్
నిడుదలౌ యటువలె నవి కడు
జడఁదలౌ జడమతుల కావివేకము గలదే. (ఆ 2, ప 158.)

గీ. సవిధతరుజాలపువ్వుగుచ్ఛములఁ జూచి
యొవిదచమకోయి కోపి పై నమిసె నవఁగ
ధగధగాయితనిర్మలతారహార
వల్లికాకాంతిపుంజంబు వెల్లనాసె. (ఆ 2, ప 180.)

చక్కని లోకోక్తులు, జాతీయములుగూడ నందందు సందర్భో
చితముగ నుపయుక్తములయి యాతని కవనమునకు వన్నెగూర్చు
చున్నవి.

క. అల్లారుచెల్లపై గలు
గల్లన నందియలు మొరయఁగా జేయుకపె
నెల్లి మునిఁగించె ధరణీ
వల్లభనందనుఁడు మాచువారల మాడ్కిన్. (ఆ 2, ప 5.)

క. కొఱవిం దలఁగోకకొనుటకుం దలపెట్టెన్. (ఆ 2, ప 23.)

సీ. పులినోరికండదొరపోయిన మన భామ
మతిఁ గమ్మఁజెంచిన యతఁ డితఁడు.

(ఆ 2, ప 112.)

క. పూఁచిన తంగేడుగతి వి
ద్యావతురుం డతని సోమిదమ్మ... (ఆ 3, ప 22.)

క. ...కలరె ధరిత్రిన్
జేరిచి బ్రతికినవారలు, చేరక చెడ్డటివారు సిరజశ్రీ. (ఆ. 3, ప 25.)

ఉ. నూదిపిలెందిదారమయి
చొచ్చినచోటులు చొచ్చి... (ఆ 3, ప 26.)

క. మాసినమర్త్యుమపై కడు
వాసియు వన్నెయును గలిగి వరుఁ డౌనఁగా
నీ సకలబంధుకోటికి
బూసలలో దారమువయఁ బోవఁగ నెలఁగుమీ.

(ఆ 3, ప 198.)

సూరకవికతత్పురుడను సీకవిపతని రచనమందలి గుణముల వి స్తై
స్తృతైన నుడువవచ్చును గాని గ్రంథవి స్తరభయంబున నింతటితో విర
మించెద. ఈతని కించుక యర్వాచీనుఁడయి కవిత్వనిర్వహణమున
నీతనివలెనే ప్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యముల జూపిన పింగళి సూర
నార్యకవివర్యుఁ డీగ్రంథమందలి శుకపాత్రము నాచియే తన శుచి
ముఖిపాత్రమును దీర్చి దిద్ది చెప్పగలయించినాఁడేమో యని నాయభి
ప్రాయము.

రసాదికము

ఈకావ్యమందలి ప్రధానరసము శృంగారము. స్త్రీలు బాలుఁరు
గూడ నిరాతంకముగఁ జదువఁదగినంత సరసముగను, సుచితముగను, నది
నిర్వహింపఁబడినది. ఆంధ్రప్రబంధములలో శృంగారరస మింత యుచిత
జ్ఞతతోఁ బరిపోషింపఁబడినవి చాల నరుదుగ నున్నవి. విశంకటుని
వలని బాధలను దర్శించు పట్టునఁ గరుణరసమును, విశంకటరాజశేఖరుల
యుద్ధవర్ణనమున వీరరసమును విశ్లేషలపినచోట్ల నితరరసములను వాను
షంగికముగఁ గూర్పఁబడినవి.

వ్యాకృతిదోషములు

మల్ల నార్యుఁడు లాక్షణికుఁ డయిన కవి. అప్పకవి యాతనికబ్బ
మునుండి లక్ష్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీవీరేశలింగముగారుగూడ
నీతనిని లాక్షణికునిగాఁ జేర్కొనినారు. కాని కేవలవ్యాకరణసూత్ర
ములచే సాధింపరానివి, ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁగూడ సామాన్య
ముగ నెలకొనినవి యను స్వల్పదోషము లీతని కవనమునగూడఁ గ్వా
చిత్కముగఁ గానవచ్చుచున్నవి.

షష్ఠీగేత్వసంధులు

వానింటి (వాని + యింటి) మల్లెచెట్టు (ఆ 1, ప 65.)

వానిల్లాలె (వాని + యిల్లాలె) విహరించు (ఆ 2, ప 90.)

త్వార్థకసంధులు

ఎఱఁగాఱఁగిరుండి (ఆ 2, ప 28)

షష్ఠీసమాసమందు ముగాగమమురామి

రత్నమేపార నారాజరత్నమెదుట (ఆ 2, ప 133.)

తెలుఁగు క్రియలమీఁద "కొని" కిమాఱుగా "క" కూర్చుట.

ఈడ్చుకవచ్చి (ఆ 2, ప 56.)

గుచ్చుక పాఱజేసె (ఆ 2, ప 171.)

రేఫఱకారమైత్రి యాతనికి సమ్మత మగునో కాదో రూఢిగా
చెప్పఁజాలము.

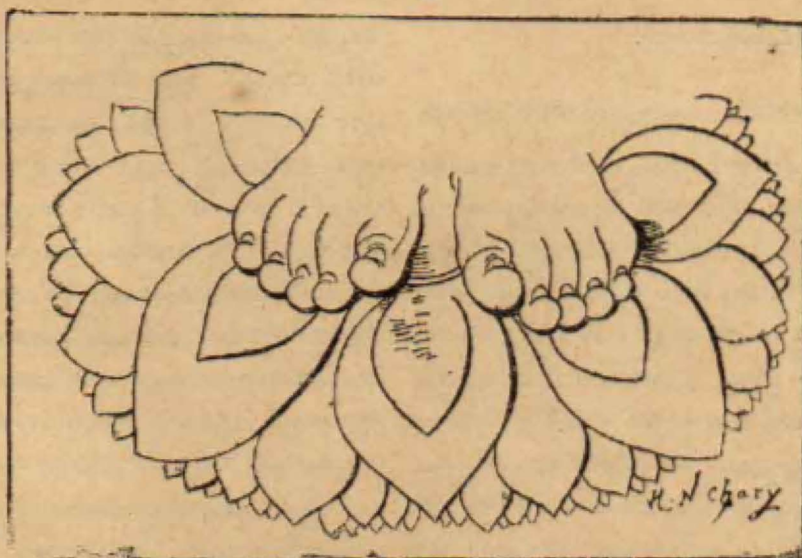
ఉ. పీటపీమాట శేల పినకే యలవాఁడె కలిందకన్యకా
తీరమునన్ వసించి

(ఆ 3, ప 52.)

అని యొకచోట మాత్రమే యిందు రేఫఱకారములకుఁ బ్రాసము గూర్పఁబడినది. కాని యీగ్రంథమును బ్రకటించిన శ్రీవీరేశలింగము పంతులుగారు శీర్షమును "వీరిడి" యని లఘురేఫయుతముగానే ప్రకటించిరి. అందుచే మల్లనార్యుని మతములో నీశబ్ద మొకవేళ సాధురేఫాన్విత మేమో యని శంకింపఁదగియున్నది.

కవితాప్రసాదమాధుర్యముల కాకరమయి, సుబద్ధశ్లాఘ్యమయిన యీప్రబంధరత్నమును శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు 1899 సంవత్సరములోఁ బ్రకటించి యాంధ్రసారస్వతమునకు మహోపకారమొనర్చిరి. అప్పటినుండియు నిది మరలఁ బ్రకటితమయినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రసోదరులు దీనిని దగు ప్రాచుర్యమునకుఁ దెచ్చి యిందలి గుణగణములను గ్రహించి యానందింతురు గాక!

అజంతాచిత్రములు

౪. పాదకమలములు

౫. సంభాషణము

అల్లసాని పెద్దన

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు

"నిందతు వందతు వా సన్నమాయు రవమాయు ర్వత్ర కిం తేన, యత్సాన్మాత్సర్యమహాయైవేదం మమ తు పాథేయమ్" కురవి రామకవి.

మహాశయులారా! సత్యాన్వేషణతత్పరులారా!

మనుచరిత్రమును రచించిన యాంధ్రకవితాపితామహునిం గూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసి యాంధ్రత్రిలింగభాషాపంక్తిత కవిశేఖరులకుఁ గానుక పెట్టఁదలంచితిని. కాని యామహాత్మునింగూర్చి యొకఁ దన్ని వాసనుంగూర్చియు వ్రాయుటకుం దగిన సామర్థ్యము నాకు లేదని యెఱుంగుదును. రాగిరేకులను, పాషాణాక్షరములను బరిశీలించి యవియే త్రికాలసంధ్యావందన మనియు నవియే మోక్షదాయక మనియు భావించు నలవాటును నాకు లేదు. ఈమహాకవిని నేఁటికాలపుటికి మార్చి తాఱుమాఱుచేయుటలయందును నాహాయము నాకు లేదు. ఏమియు లేకున్న నెట్లు వ్రాయుగుదనయ్య యని యడుగుదురేని కింవదంతి ననుసరించియు, దాని కనుగుణము దృష్టాంతముల నవధరించియుఁ జరిత్రకారకు లింతవఱకుం వ్రాసినవిషయములను దొంగమాత్రము ప్రమాణముని నా యంతరాత్మకుం దోఁచునో యంతమాత్ర మంగీకరించి దానిసాయమునను, గ్రంథమును శిరసావహించియు వ్రాసెదనని విన్నవించెను. ప్రధానముగా గ్రంథప్రాశస్త్యములఁగూర్చియే వ్రాసెదను. వారి జనన మెప్పుడో యెయ్యూరనో, యేగృహాంగణమునకో నెమకుచు నవపములు పుచ్చుకొని గ్రంథ్యలూదినవారు గలరు గాన వారి సత్కృత్యము నేను శ్లాఘించెను. వాకుఁదోఁచినవి వ్రాసెదను. అందున సంగతివిషయములున్న వారు నన్నుఁ బుత్త్రివాత్సల్యమున మన్నింతురుగాక. నోటి కసిదీఱఁ దిట్టకుందురుగాక. ఇదియే నేనును వారిని ప్రార్థించునది. నన్ను దూషించుటయే పరమపురుషార్థ మని వారు తలంపకున్నం జాలును. కోమలరూపగావాగ్లహరి వాపైఁ బ్రవహింపఁజేసినను నేను వారి యాశీయమును శిరసావహించెదను. బదులుబదులను నట్లు వ్రాయఁబూనను. ఇది సత్యము. వారు నీమార్గమునే యవలంబించినచో శ్రేయంబని నాయూహ.

అల్లసానివారి కుటుంబము

బళ్లారి మండలమున దూపాటిసీమలోనుండు దోరాల యను గ్రామ మీతని జన్మస్థలమని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసిరి. వారు కవిజీవితమును సంస్కరించి మరల వ్రాసి ముద్రించునిమిత్తము చెన్నపురికి దయచేసినప్పుడు నేను గొన్ని ప్రశ్నములు వ్రాసి పంపితిని. వానికి బదులిడక వారి కుశలమును వ్రాయుచు నన్నాశీర్వదించిరి. మరల నీకవినిగూర్చి వ్రాసితిని. అవిషయము చర్చించునప్పుడు మీప్రశ్నములను దిలకింతుమని వ్రాసిరి. మఱి కొలఁది దినములకే వారు తమవపుస్త్యజించిరి. కాన వారి మహాకవినిగూర్చి విశేషించి చర్చింప వలను పడదయ్యెను. దూపాటిసీమ యిప్పుడు కందనూలుమండలమునకుఁ జేరినదని వారెఱింగినంతవఱకుఁ జెప్పఁగలను. ఏమండలమునకుఁ జేరిన నేమి యాభాగమునఁ దెనుఁగు మాటలాడువారు తక్కువ. ఒకటి రెండు కుటుంబములవా రుండు గ్రామము ఉండుండవచ్చును. దోరాల పెద్దన్న గారి జన్మస్థల మనునదియు లోకప్రవాదమునుబట్టి చెప్పినమాటయే గాని శాసనమునుబట్టి చెప్పినది కాదని యెంచెదను. కింవదంతి లేకయున్న నెట్లు శ్రీపంతులుగారు వ్రాయుదురు? అల్లసానివారి కుటుంబము కూడ నందుండవచ్చును. ఆకుటుంబమునఁ బెద్దన్న జన్మించెనో లేదో దైవ మెఱుఁగును. ఇప్పు డేయూరనైన నల్లసానివా రుండినచో వారిని బ్రశ్నించుమేని మాకుఁబూర్వుఁడే పెద్దన్నగా రందురు. ఇది లోకస్వభావమేకదా. కావున దానిం బర్చింపక మఱొక కింవదంతిని దెల్పెదను.

కడపమండలమునఁ గమలాపురిమను నుపమండలము (తాలూకా) గలదు. దానిచెంత నొక గ్రామము కలదు. "పెద్దనపాడు" అని దాని కిం పేరు. ఇపుడుకూడ నున్నది. దానికి సమీపమునందే పెద్ద చెఱువు కలదు. అది యిప్పుడు పశ్వాదులు జలము ద్రాగుట కుపయోగించుటకై కట్టింపఁబడిన జాడఁ దెల్పును. దానిక్రిందఁ గేదారములు లేవు. పుణ్యసమార్జనము నిమిత్తమది కట్టింపఁబడి యుండెనో ఏమో. "పెద్దనపాడు" అను గ్రామమునఁ బెద్దనగారిపేర తాంబూల మెత్తుదురు. వివాహాది శుభకార్యములయం దన్ని జాతులవారును మొదటితాంబూలము పెద్దనగారిదని యెత్తి యెవరికీ నీరుదురు. అయూర నిపుడు బ్రాహ్మణకుటుంబమే లేదు. దానికి సమీపమునకే కోకటిగ్రామ మున్నది. అయూర వరిపైరు ఫలింపదు. జొన్న మొదలగు పైరులు పండును. పినాకిని చెంత నున్నదిగాని కుండలతో నీరు తెచ్చుకొన్నఁ గాని యానదీజల మాయూరను స్పృశింపదు. నదినిలవ జాగ్రామమునకుఁ గల సహాయ మంతమాత్రమే, అట్టిగ్రామమును మహాకవి యేల కోరెనో తెలియఁజాలను.

వారిసురువులను శతకోపస్వాము లందుండిరనియు వారికి నీయఁదలఁచి కోకటమును గోరిరనియుఁ గొందఱు పల్కుదురు. గురువులకుఁ గోకటమునకుఁ బ్రక్క నున్న గ్రామములు కేదారసంభృతము లుండఁగా వానిని గోరక చిన్నపందు గ్రామమును గోరెననుట యుక్తియుక్తము కాదు. కాఁబట్టి యీపై యుక్తులను బట్టి యూహింపఁగాఁ గోకటి ప్రాంతమున నున్నవాఁడనియు, నంతను ప్రథమతాంబూలము శ్రోత్రియ మూరికిచ్చు నాచారమే లేదు గాన పెద్దపాడు గ్రామమున జన్మించినవాఁడనియు నూహించుట పొరపాటుగాదు. ఈ క్రింది కారణమునుబట్టియు నీసిద్ధాంతమును దృఢపఱచవచ్చును.

మనుచరిత్రమునఁ బురవర్ణనమున సీసపద్యపు టెత్తుగీత.

"అచటి వెలయాండ్రు రంభాదు లైన నొరయఁ
గాసెకొంగున వారించి కడపఁగలరు
వాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూఢి
నచట బుట్టిన చిగురుకొమ్మైనఁ జేవ."

యని యున్నది. అందు చిగురుకొమ్మైనక్=కనుదానికి, చిగురు=చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మైనక్=కొమ్మయైనను, చేవ=దృఢమైనది. సారము గలదని భావము. చిగురుచెట్టనునది కడపమండలమున, ననంతపురమండలమునఁ గలదు. దానికిఁ జేవయే యుండదు, చాలకాల ముండినఁ బడిపోవును. అంతియగాని చేవయే దానికి లేదు. బళ్లారిప్రాంతమునందును బళ్లారియందు ప్రతియింట నీచిగురుచెట్లు గలవు. కాని వాని నాయూర సీగరచెట్లందురు. అనంతపురమండలమున విశేషించి యీచెట్లను వంటకట్టెయల కుపయోగింతురు. ఈకారణమునుబట్టి యీప్రాంతములనున్నవాఁడని యూహింప నవకాశము గలదనవచ్చు. చిగురుకొమ్మయను పదము నిజేవల ముద్రించువారు చిగురుఁగొమ్మయని దిద్దిరి. చిగురు అనుపదమును విశేషణముగా భావించి భ్రమమునుగల్పించి పిదప ప్రతికార్యమునుజేసి చిగురుఁగొమ్మ యని చేసినారు. అది మిగులఁ బొరపాటు. 1879 సం॥ భారతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు పిళ్లారిసెట్టి రాఘవయ్యనాయుడుగారిచే ముద్రింపఁబడిన మనుచరిత్రమునందు "చిగురుకొమ్మైన" అనియేకలదు. కాని యర్థమునమాత్రము లేతకొమ్మ యనియే వ్రాసిరి. మొత్తముమీఁద నీయర్థము వ్యాఖ్యానముచేసినవారు వ్రాయలేదనుట సత్యము. చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మకుం గూడఁ జేవఁగలదనుట సరసము. ఈ పద్యమునందుఁ జేర్కొన్న విషయముల కీయర్థము సరిపడియుండును.

ఈ చేర్కొన్న కారణములంబట్టి కడపమండలమునఁ జెద్దన పెద్దనపాడునందో, కోకటమునందో యున్నవాఁ డనుటకుఁ బైకారణములు కొంతవఱకుఁ జాలియుండును. కాని యిదియేసత్యమనియు వచింపఁజాలకయున్నాను. ఇతరస్థలవాసుఁ డనుట కింతకంటె నెక్కుడు కారణము లుండిన నీయూహలు నిలువఁజాలవుకదా. వినను నాకుం దోఁచిన వానిని దెల్పితిని. దీనఁ దప్పేమియు లేదు. పెద్దనపాడునందుఁ గల ప్రథమతాంబూల మాగ్రామవాసుఁడే కాఁడన్నఁ బుట్టెనని మాత్రము చెప్పగలను. అల్లసాని పెద్దన్న గారు మఱొక రుండఁగూడదా యన్నఁ గూడదని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అది యంతియుక్తియుక్తమగు ప్రశ్నము కాదనవచ్చును. ఈమహాత్ముఁడు కవితల్లజుఁడు మాత్రమే కాక శూరుఁడనియు, దక్షిణదేశదండయాత్రలయందుఁ బోల్గొనెననియు నం దొక్క గ్రామము రాయలవారీయన కొసంగిరనియు స్పష్టము గుచున్నది. కావున భారతమున ద్రోణాచార్యులం బోలి యీపెద్దన శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున నన్నివిధముల సాప్రభుసంఘమునకుఁ దోడ్పడుచుండెననియుఁ, గాబట్టియే "పల్లకిలెన కేలఁబట్టియెత్తె" నని చెప్పుకొనెననియుఁ దక్కుఁగల కవుల కిట్టిగౌరవ మందు లేదనియుఁ గన్పడును. కోకటము మాత్రమే కాక యింక ననేకాగ్రహారముల నడిగిన సీమలయందెల్ల రాయలిచ్చినట్లు చెప్పుకొనుట సుసంగతముగా నున్నయది ఇన్నివిధముల రాజచూడామణి తన్నాదరించుచున్నందునసే "కృష్ణరాయలతో దివి కేగలేక బ్రదికియున్నాఁడ జీవచ్ఛవంబనగుచు" అని చెప్పుకొనియెను. దీనింబట్టి యీమహాపురుషుఁడు మిగులఁ గృతజ్ఞుఁ డనియుఁ గన్పట్టును. ఇంక నీ విషయమును జెంచి వ్రాయక కృతివిషయమును గూర్చి కొలఁది మాటలు వ్రాసెదము.

కృతివిషయము.

ఈ కృతియందుఁ జెక్కు లోపములు గలవనియు, నిరంకుశముగాఁ గవిత్వము జెప్పెననియు, నీతని కాలమున నన్యదేశ్యపదములు విచ్చలవిడి నిందుఁ జొచ్చెననియుఁ గొంద ఱుద్ఘోషించుచున్నారు. కాని పాప మాధూసురుఁడు తెలిసియో తెలియకయో నాలుగుపద్యముల నల్లెను. అంతకంటె సొగసుగాఁ బద్యముల నల్లి చూపిన బాగుండును. ఆపని చేతగాక యూరక యాక్షేపించిన లాభమేమి? ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ డన్న పేరు నెవ్వరును మార్పఁజాలరు కదా!

"పణినమానుకణాద బాదరాయణ సూత్ర ఫక్కి విద్వాంసు లుపన్యసింప" అనుచో నీ "పణినమాను" పద మసాధువని కొందఱు పల్కుదురు. పాణినసమాఁడు పాణినియని శబ్దకల్పద్రుమమునందును, వాచస్పత్యమునందును గలదు. శ్రీనాథుఁడు, పెద్దనగారును "పణినమానుఁడనియే" వ్రాయుట యంధపరంపరాన్యాయమా యని యాలోచింపవలయును. మహాకవి నన్నయభట్టారకుఁడు "ధారుణి" యని ప్రయోగించెను. కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన సభ్యపరముగా సభికశబ్దమును బ్రయోగించెను. త్రియంబక శబ్దమును గాళిదాసు ప్రయోగించెను. కాని "ప్రమాదో ధీమతామపి" యన్న వాక్యమే వీనికిఁ బరిహారము. "లుక్స్వం శ్లేష్మా నాచి" అను సూత్రమునకు విరుద్ధముగా,

"మనసొగ్గుమ శేలిపై ననాశ్వాసితదుఃఖితే మనసి సర్వ
మసహ్యమునా నైఱుంగవే"

అను పద్యభాగమును "సర్వ మహత్త్వమున న్నెఱుంగవే" అని యేలొకో మార్పఁబడినది. మజ్జనకుఁ డిందలి పద్యముల నాకు వ్రాసి యిచ్చినేర్పెను. నాకిట్లే నాఁటుక యైనది.

'క్రేణుల్ గట్టి నభోంతరాళమునఁ బర్వెం బక్షులు.'

అనుదానికి బదులుగా "నభోంతరాళమునఁ బ్రాకెం బక్షులు" అనియును మార్పఁబడినది. నేటికో తెలియరాకున్నది. ఇట్టి వెన్నియో ముద్రణమునందు మార్పు చేయఁబడినవి. ఇక్కాలమున ముద్రణకాలమున నిచ్ఛానుసారము పాఠములు మార్పఁబడుచునే యున్నవి.

'కేఁకవలేక పుత్తెంచిన యప్పాండవజ్యేష్ఠునకుఁ దలవంపు గాఁగ.'

అను తాటియాకుల పాఠమును "పుత్తెంచిన యప్పాండవాగ్రజునకుఁ దలవంపుగాఁగ" అని మార్పఁబడుట మనము చూచుచున్నాముగదా. ఇక్కాలమున "నిరంకుశాః ముద్రాక్షరశాలాస్థానపండితాః" అని మార్పవలసి యున్నది. ప్రమాణబుద్ధిగలవా రరయుచున్నారు. కావున నీమహాకవి గ్రంథమునందును కొన్ని మార్పులు చేయఁబడి యుండునని నా భావము. ఇంతమాత్రము పుస్తకమునైన నిల్పినారు. చాలు నన్న భావము నాకుఁ గలదు.

పెద్దనకు సందర్భశుద్ధి తక్కువ

'ఇను మెక్కె నాఁడు కుతపకాలమునందున్.'

అనుచోఁ దెలివి తక్కువగా వ్రాసెనని కొందఱందురు. దినమానమును బదునేను భాగములు చేయఁగా నం దెనిమిదవభాగము కుతపకాల మనంబడు. దినమానము ముప్పదిగడియ లనుకొన్నను నందుఁ బదునాలుగు గడియలమీఁదఁ బదునాఱుగడియలవఱకు నాకాల ముండును. అప్పుడు యోగి వచ్చెను. ఇష్టకథాలాపములు, భోజనాదులు ముగించి యాసిద్ధుఁడు పోవుతఱి నొక పసరు పూసి పోయెను. ప్రవరుఁడు హిమాలయమునకుం బోయెను. అందుఁ గొన్ని మహాస్థలములను జూచెను. పిదపఁ బ్రవరుఁడు,

మ. తలమే బ్రహ్మకునైన నీనగమహత్త్వం బెన్న నే నీయెడం
గలవోద్యంబులఁ జేఁపు గన్గొనియెదం గాకేమి నేఁ డేగెదన్
నలినీబాంధవభానుతప్తరవికాంతస్యందినీహారకం
దళచూత్కారపరంపరల్ పయిపయిన్ మధ్యాహ్నముం దెల్పెడిన్.

అని భావించెను. ఇది పొసఁగునా! హిమాలయమున దివ్యస్థలములను జూచుటకే కొలఁదిగడియలు పట్టియుండవా? కావున సందర్భశుద్ధి పెద్దనకుఁ దక్కువ యందురు.

ఆర్యావర్తదేశమున నరుణాస్పదమను పట్టణము గలదు. అది వరణానదియొడ్డున నున్నది. అందుండి హిమాలయమున కరిగెను. పుణ్యస్థలములం గాంచెను. ఖరకిరణసంస్పర్శమున నందలి గండోపలములఁ గప్పియున్న హిమాని జరుసఁగా కరఁగుచుండెను. మధ్యాహ్నకాలమైనది. ఇఁక నింటికిం బోయి కాల్యకృత్యములం దీర్చి పదంపడి కేపరుదెంచెద అని తలపోసెను. కాని హిమానీస్పర్శమునఁ దనపాదలేపము కరఁగిపోయెనని యెఱుంగఁడు.

తే. అనుచుఁ గ్రమ్మఱువేళ నీహారవారి
చెరసి తత్పాదలేపంబు కరఁగిపోయెఁ
గరఁగిపోవుట యెఱుఁగఁ డద్ధరణిసురుఁడు
దైవకృతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె.

అన్నికథసాగెను. ఇందు సందర్భశుద్ధి యెట్లు చెడినదో యెఱుంగఁజాలను. అరుణాస్పదపురమునకే మధ్యాహ్న మతిక్రమించెఁగదా. హిమాలయమును జూచిన పిదప మరలువేళఁగూడ మధ్యాహ్న మెట్లయ్యెనని కాఁబోలు వారి శంక. పాపము! హిమాలయమునందు నుత్తరభాగమున సిద్ధాశ్రమము చెంతఁ బగటికాల మెంతయో రాత్రిపరిమాణ మెంతయో యూహించిన నీశంక కలుగదు. రామేశ్వరమునకు వారాణసికిని దినమానమున నెంతభేదముగలదో యందుండి హిమాలయమునకు నంతకంటె మించిన భేదము గలదు. దానియం దెంతయో దూరమున నింపుమీరుచుగాఁ గైలాసస్థానము చెంత దినమాన మెక్కుడుగ నుండును. కాన నెంత తక్కువపక్షముగా నాలోచించినను యామ ముండును. పాదలేపప్రభావమున క్షణమాత్రమున హిమాలయము చేరుట యసంగతమన్నచో నపుడు సమాధానము చెప్పవలసిన పద్ధతి వేఱు. క్షణకాలమున నెంతదూరమైనను గొనిపోఁగల శక్తి యాలేపన పదార్థమున కుండినపు డీకాలమున నసంగతవిషయము లేదు. కాఁబట్టి పెద్దనగారికి సందర్భశుద్ధి తక్కువయని చెప్పుట సాహసము.

ఈ కవిశిరోమణికి నాంధ్రకవితాపితామహుం డను బిరుదము మనుచరిత్రము రచించిన తర్వాతనే యియ్యఁబడినది. ఐనచో గ్రంథాదియందే కవి,

క. హితుఁడవు చతురవచోనిధి
వతులపురాణాగమేతిహాసకథార్థ
స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా
పితామహుఁడ వెవ్వ రీడు పేర్కొన నీకున్.

అని చెప్పుకొనుట పొసఁగునా యనవచ్చును. కృతికర్త లొల్లఁ దొలుత గ్రంథమును రచించి పిదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమున దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయు గ్రంథమును రచించి వినిపించి యుండును. దాని ప్రౌఢిమకు మెచ్చుకొని రసికజనమూర్ధామణి యగు ప్రభుశేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గవి చేర్చియుండును. అంతియకాని యీగ్రంథమునకంటె ముందు కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసి యాబిరుదము రాఁగాఁ బిదప నీమహాకావ్యమును రచింపఁ బూనెననుట కుయుక్తిగాని వేఱుగాదు.

ఇట్లేలయనచో నీగ్రంథమున నింతకుముం దిన్నిగ్రంథముల రచించితి నని చెప్పకనియే యుండును. ఇట్లనుటచే నింతకుముం దొక్కపద్యమైన వ్రాకనితోటినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్వశక్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడి యుండకపోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితామహుండన నిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండు ననుటయే సరసము:

కృతి.

పెద్దన మార్కండేయపురాణమునఁ గల కథాభాగమును గైకొని తనమనోజ్ఞముగా మార్పులను గల్పించి తన చమత్కృతిం జూపెను. స్వభావవర్ణనమున నీమహామహున కెక్కుడు పాండితి గలదు. దాని కుదాహరణముగా నొక్క పద్యమును వ్రాసెదను.

సీ. తరళితలంబాభోగసవరాంశుకములోని
　　యంగదట్టపుఁ గావిరంగుచలన
శశికాంతమణిపీఠి జాజావాఱఁగఁ
　　గాయ లుత్తుంగకుచపాళి నత్తమిల్లఁ
దరుణాంగుళీధూతతంత్రీస్వనంబుతో
　　జిలిబిలిపాట ముద్దులు నటింప
నాలాపగతిఁ జొక్కి యరమోడ్పుగనుదోయి
　　రతిపారవశ్యవిభ్రమముఁ దెలుపఁ
తే. ప్రౌఢిఁ బలికించు గీతప్రబంధములకుఁ
గ్రముకరపంకరుహరత్నకటకరుచులు
గర్వవిస్ఫూర్తి తాళమానములు గొలుప
నింపు దళుకొత్త వీణ వాయించుచుండి.

ఈ యొక్కపద్యమే భావప్రకటనమునకు, స్వభావమును గోమలముగఁ దెలుపుటకును జాలును. విశేషించి వ్రాయమిగాని యిట్టి పద్యరత్న మిక్కవి తరువాతివారి గ్రంథములలో నరుదుగఁ జూడవలెనా యని మాత్రము ప్రశ్నించెదను. ప్రవరుఁడు వరూథినిం గాంచునప్పు డామె యేమిచేయుచున్నది? అని యూహించినఁ బ్రవరు నాతనిఁ గాంచుట విపరీతమా యని తోఁచును. ఇందు నాల్గవపాదమును బరికింపుఁడు. సంగీతవిద్యాప్రౌఢిమ తెల్లమగును. వరూథిని పద్మినీజాతి కాంతామణి యనియు నత్యున్నతభావసమన్వితయనియు, సంగీతవిద్యాపారావారపారంగతయనియు నీపద్యము వెల్లడించును. జిలిబిలిపాటయనుచోఁ గల భావగాంభీర్యము పరిశీలింపఁదగినది. ఈ యొక్కపద్యమును విన్నంతనే రసికశిఖామణియగు శ్రీకృష్ణరాయలు కవిఁ గౌఁగిలింపకుండునా. ఏవిషయమునఁ బరికించినను సమయానుగుణము లగు వర్ణన లిందు గలవనుట సహృదయులకు స్పష్టమే. స్వభావవర్ణనమునఁ గవికిం గల ప్రౌఢిమ యీక్రింది యొక్కపద్యమును జదివినంతనే తెల్లమగును.

సీ. పసిఁడితోరముతోడి బాహాపల్లవ మెత్తి
　　సారెకుఁ బొదలపైఁ జాఁచి చాఁచి
బింబాధరంబు గంపింప నొయ్యన విపం
　　చీస్వరంబున జట చెప్పి చెప్పి
దిశల మార్గాన్వేష దీర్ఘలోచనదీప్తి
　　గగనముచేఁ దోరణ కట్టి కట్టి
కమనీయతనుకాంతికనకద్రవంబున
　　నారామరంగంబు నలికి యలికి
తే. యానితంబవిలంబికాలాంశుకల్ప
ఘనకచగ్రంధి వదటే భృంగముల కపిల
దీధితులు వర్ధిల్లఁగ దేవపూజ
విరులు విడిచెడి కపటధూమసురునిఁ గనిరి.

(8 ఆ. 88 ప.)

ఇందుఁ గపటధూమసురత్వ మెట్లు వర్ణింపఁబడెనో పరికించిన దేహమునఁ గగుర్పాటు పొలయకయుండునా. ఇట్టి పద్యములఁ జూపఁ బూనినఁ బుస్తకమంతయు వ్రాసి చూపినట్లగును. శబ్దశుద్ధిలోనగు కావ్యసద్గుణములన్నియు నీగ్రంథమున నమరియున్న వనుట నిస్సందేహము. ఇట్టిమహాత్మునకు నాంధ్రకవితాపితామహుండను బిరుదము లభించుట యొకగొప్ప గాదు. శ్లేషకవిత్వమునం దీమహానుభావునకు, పాండితి తక్కువ యనియు, నట్లాక్రమించి యీక్రింది యొక పద్యము వ్రాసెననియుఁ జెప్పుదురు.

సీ. తొలఁకొత్తలఁ గమలమిత్రునివంక రూపాట
　　దక్షాధ్వరధ్వంసి తమ్ముఁ గనుటఁ
బరివేషమిషమునఁ బాశంబుఁ దాల్చుటఁ
　　గప్పుదేహమునందుఁ గానఁబడుటఁ
గాలకేశంబునఁ గాని తోఁచకయుంట
　　పతితనిష్ఠురగదావ్యాప్తుఁడ వనుటఁ
బూని పొందును క్షేత్రమునఁ బ్రవర్తించుట
　　ప్రకటానురాగతారకుఁడ వనుట
తే. నంతరం బెద్ది యాత్మలో నరసి చూడ
రాజ, నీకును నల ధర్మరాజునకును
బ్రాణిలోకంబు బాధలఁ బఱచునపుడు
ధర్మపద మొక్కఁ డెక్కుడా ధన్యవందు (8 ఆ. 87 ప.)

ఈయొక్కపద్యముచేతనే యాయన శ్లేషంబ దెననియుఁ గావు నే మరల వాతోలికిఁ బోవలేదనియుఁ జెప్పుదురు. కాని యాలంకారికులు వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనిరి, కావ్యమునకు వ్యంగ్యము ప్రాణ మనిరి. శ్లేషకావ్య మాకోటియందుఁ జేర్పఁబడదయ్యెను. శబ్దచాతుర్యము ప్రధానము కాదని పూర్వులమతము. ఎప్పటికి నదియే సిద్ధాంతము.

శ్లో. ఇదముత్తమ మతిశయిని వ్యంగ్యే వాచ్యా ద్ధ్వని ర్బుధైః కథితః. ౪

కావ్యం బుధైః వైయాకరణైః ప్రధానభూతస్ఫోటరూపవ్యంగ్యవ్యంజకస్య శబ్దస్య ధ్వనిః ఇతి వ్యవహారః కృతః. తతస్తన్మతానుసారిభిః అన్యైరపి న్యగ్భావితవాచ్యవ్యంగ్యవ్యంజనక్షమస్య శబ్దార్థయుగళస్య.' —కావ్యప్రకాశము.

శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యం యదుత్తమం తద్ధ్వనిశ్చ సః
కీర్త్య రామం ఘనశ్యామం సీతా జాతా వశమ్మతీ. ౫

యత్ర కావ్యే వ్యంగ్యం వాచ్యాత్ అలంకారికమతేపదార్థస్యాపి వాచ్యతయా పదార్థాద్వాక్యార్థాద్వా అతిశాయి ప్రకృష్టం తదుత్తమం కావ్యమ్. —కావ్యదర్పణము. ౧ ఉల్లాసము.

శ్లో. శబ్దార్థమూర్తి రాఖ్యాతో జీవితం వ్యంగ్యవైభవమ్
హారాదివదలంకారా స్తత్ర స్యు రుపమాదయః. ౨

శ్లేషాదయో గుణా స్తత్ర శౌర్యాదయ ఇవ స్థితాః
ఆత్మోత్కర్షావహా స్తత్ర స్వభావా ఇవ రీతయః. ౩

శోభా మాహార్యికీం ప్రాప్తా వృత్తయో వృత్తయో యథా
పదానుగుణ్యవిశ్రాంతిశయ్యా శయ్యేవ సమ్మతా. ౪

రసాస్వాదప్రభేదాః స్యుః పాకాః పాకా ఇవ స్థితాః
ప్రఖ్యాతా లోకవ దియం సామగ్రీ కావ్యసంపదః. ౫

—ప్రతాపరుద్రీయము.

ఇట్లు సకలాలంకారశాస్త్రకర్తలును వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనియే సిద్ధాంతము చేసిరి. కావున వసుచరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానము. శ్లేష కవిత్వము చేతఁగాక పెద్దన మానలేదు. ఇందుల కొక వాడుక కలదు.

పెద్దనగారు స్వర్గమున కరుగ భట్టుమూర్తి యరుదెంచి వారిపుత్రు పరామర్శించుచు నింకను గొంతకాలము పెద్దనగారుండి విద్యార్థులకు తెల్పిన బాగుండునని పల్కెనఁట. ఆమాటలు విని పెద్దన భార్య లోపలనుండియే వారుండి ప్రౌఢకవిగాఁ జేసియున్న బాగుండెనేది. అది తప్పినది. నీవను జీవికకై శ్లేషకవిత్వమునైనఁ జెప్పుకొని బ్రదుకవచ్చునని బదులిడెనఁట. ఆమాటలు విని సిగ్గుపడి భట్టుమూర్తి తనదారిఁ బోయెనని చెప్పుదురు. ఇదెంత నిజమో చెప్పఁజాలముగాని శ్లేషప్రధాన కావ్యము త్తమ కావ్యముల వరుసలోఁ బరిగణింపఁ బడదని మాత్ర మూహింప నవకాశ మీకథ యిచ్చుచున్నది.

మనువు వేఁటకుంబోవు సందర్భమున వేఁటకాండ్ర మాటలుగా చెప్పిన సీసపద్య మనుపమానము. కవికిఁ గల లోకానుభవ మెంతయో యది తెల్పఁజాలు.

సీ. పటలెత్తుకొనియుత్తు కిటిపైనపోటాప
పడి రేయఁబోదురు నీపాదమాన
కలగుండువడఁజెందు కరిపైనఁ జెవిపట్టి
బలిమిపైఁ దెత్తు నీపాదమాన
సెలసెప్పుకొని రొప్పు పులిపైనఁ దీసించి
పడవైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన
తెరమాటి వెంటాడు సురభులపైనైనఁ
బడి రొక్కపోదుదు నీపాదమాన

తే. ఇతరదుర్గమమృగసంతతి యెలుంగ
కండగరువంపుమాటలు గావు సుమ్ము
చూడు మమ్మనిపంతంబు లాడుకొనుచు
నవ్యరూధికి నుతుఁ గొల్చి యరిగిరపుడు. 4 ఆ. 34 ప.

కవితాధారాశుద్ధికై యొకపద్యము వ్రాసి ముగించెదను.

సీ. జంభారిభీకరసంరంభంబు వీక్షించి
జరగునంజనమహాశైల మనఁగ
ఝంఝాప్రభంజనాస్ఫాలనంబున వల్లి-
యారుసుసంవర్తకాలాభ్ర మనఁగ
గతివక్రంకెకాల కంఠమూలము వాసి
వెస నవ్వు నుజ్జ్వలత్తేజ మనఁగ
గలుష ధూర్త్యవాశిలో త్కటము పైఁ బఱతెంచు
దండధర క్రూరదండ మనఁగ

తే. ఘుమఘుమారావసంభూతఘూర్ణమాన
సప్తపాథోధిపాథఃప్రచండవక్ర
తిమితిమింగిలముసుమవ భ్రమము మహాయుఁ
గ్రమ్ముకొనివచ్చు నొకయేకలమ్ము గనిరి. 6 ఆ. 88 శ్రీప.

ఈమహాకవి యిట్టి యత్యుత్కృష్టమహాప్రబంధమును రచించి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మొనర్చెను. కృతజ్ఞులలోఁ గృతజ్ఞుఁడు; రసికులలో రసికుఁడు, విద్వాంసులలో విద్వాంసుఁడు, భక్తులలో భక్తుఁడు. శూరులలో శూరుఁడు; దాతలలో దాతయునగు నీమహాకవి విఖ్యాతి యాచంద్రతారకముగ నిలుచును. ఈమహాపురుషుని యశఃకాయము, ఆంధ్రలోకముపై సర్వదా వెలుఁగొందుచుండును. తదారాధనము కవులకెల్లఁ బ్రధానము. ఇట్టి కవిచంద్రుఁడు మరలఁబుట్టినాయను సంతసకేనాటికిం గల్గినది. మహాత్ములాంధ్రలోకమున నుదయించి యుందురు. వారిల్ల రిట్టి మహాకావ్యముల నొనరించి తెనుఁగు బాసను పెంపొందింతురుగాక. నీరసకావ్యములఁ జోటీయకుందురు గాక. మహాత్ములు శ్రమించి కాపాడిన భాషను రోఁచినట్లెల్ల మార్పులుకలిగించి పాడుచేయక ప్రాక్సమాగతనిర్మలయశస్సును పెంపొందింతురుగాక. ఇంతకంటె విశేషించి వ్రాయశక్తియు నవకాశము చాలకయున్న నే నీవ్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమపట్టభద్రులు

అన్నపూర్ణాదేవి బాలికాపాఠశాల-ఏలూరు

చెన్నపురి శారదాసమాజ వర్గ విగ్రంతి

8 వ ఆంధ్రరాష్ట్ర స్త్రీవిద్యావిషయసంస్కరణసభ-కాకినాడ

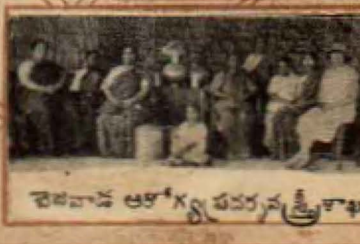
స్త్రీల జాతీయారోగ్యాశ్రమము-చెన్నపురి

శ్రీమతి రామానుజాలుపతి

స్త్రీలసభ, స్త్రీ విశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చిన కార్వేగారి ఉపన్యాసము

బెజవాడ ఆరోగ్యప్రదర్శన స్త్రీశాఖ

నాటకములయందు పాల్గొనియున్న స్త్రీలు
శ్రీ కె. ఆర్. రాజరత్నంగారు

*భక్తచింతామణి పద్యములు

వడ్డాది సుబ్బరాయుడు గారు

నానాప్రాణిసమూహముల్ మనఁగఁ గ్రిందన్ మీఁద విశ్వంపుఁ బె
న్బ్రహ్మాండం బగు, నభ్రభాస్త్రవితతిన్ నక్షత్రపుష్పావళిన్
భానుస్వచ్ఛమయూఖసత్ఫలములన్ బ్రస్ఫారదిక్శాఖలన్;
ధ్యానింతున్ నిను మూలకందము ముకుందా, భక్తచింతామణీ!

వింటం జుక్కలగుంపు రేవెలుఁగు వేవెల్గుం గనుంగొంచు, నిం
టింటన్ వేఁడివెలుంగుఁ గన్గొనుచు, నే నీ వెల్గులన్నింటిఁ బై
కంటన్, వానికి మూలమౌ వెలుఁగులోకంటన్ నినుం జూతు నం
చుంటిన్; నల్వు మభీష్టసిద్ధిని స్వయంభూ, భక్తచింతామణీ

ప్రాతఃకాలమునందు సాయముతఱిం బ్రాచీప్రతీచీనమ
ద్భూతారుణ్యము నెంచెదం, బగలు రే భూముఖ్యలోకా లసం
ఖ్యాతంబుల్ నెఱిఁ బ్రోచు యుష్మదనురాగద్యోతకాపాంగదృ
గ్ద్యోతం బం, చరుణాక్షపారమణచక్షూ, భక్తచింతామణీ!

నన్నుం గంచును మన్ను మిన్నుఁ గనుచున్ నానాచరస్థావరో
త్పన్నత్వస్థితిసంహృతుల్ గనుచుఁ దత్తత్కార్యవైచిత్ర్యముల్
గన్నారం గనుఁ గొంచు, నిన్నటులు నేఁ గాంచంగ లేకున్నఁ, గం
చున్నట్లుల్లము వొంగు విశ్వమయ, విష్ణూ, భక్తచింతామణీ!

పిడికింటన్ రతనంబు నుంచుకొని, యావేశింపఁగా నిద్ర, రే
యొడలీయెల్లప్రపంచమున్ మఱచి, ప్రత్యూషంబునం దెల్వి రాఁ
బడుకింటన్ మణి వాఁ డెటుల్ దడవు మున్, భక్తుండు మేల్కాన్న వెం
బడి నిన్ రక్షకు నట్టు లారయును దేవా, భక్తచింతామణీ.

అణువుల్ వాయువు నంటి యాకసమునం దల్లాడు నెట్లట్లను
క్షణ మేహో యిహలోకవాసన లనేకంబుల్ హృదిం దోఁచు; ర
క్షణముం గోరి యనన్యభావమున మోక్షశ్రీవిభున్ నిన్ను ని
ర్గుణు ధ్యానింప విశుద్ధబుద్ధి నిడు నాకున్ భక్తచింతామణీ!

గతమౌ కాలము ప్రాణరక్షకము; రాఁగా నున్న కాలంబునం
బ్రతిసూక్ష్మాంశ మతిక్రమించుదనుకం బ్రాణాంతకంబే; సుని

* గ్రంథమున చేరనివి; క్రొత్తగా రచియించినవి.

శ్రిత మార్త్య మృతి మర్త్యమం; దనిశముం జీవింప యుష్మత్పద
స్మృతి గల్గింపు మనుష్యునం బమృతదాయీ, భక్తచింతామణీ!

అపం బెప్పదుఁ బాలుఁ బల్లమునకే; నైనన్ సహస్రాంశుచేఁ
బ్రాపించుం గద యూర్ధ్వభాగ మది; దుష్ప్రాపంబిశార్థంబులం
దీపిన్ వర్తిలు నాహ్నాదిం దినమునం దీపించు తేజోనిధీ,
నీపాదం బెవయించి నిల్పు మటుఁ దంఘ్రీ, భక్తచింతామణీ!

పదముల్ నే వనుకోని చారుతర భావంబుల్ ధ్వనింపంగల
ట్లు దయాభూ! పలుభక్తపద్యములఁ గ్రాల్చున్ మూలరాలుంబలెన్;
బదకంబుల్ గద యీసుపద్యములు దేవా, నీకుఁ; దత్ప్రేమ సాం
పౌదవన్ వాని క నీవె పో పొదివె ద ట్లో భక్తచింతామణీ!

జ్ఞానంబంతయు స్వామ్యధీన; మది నానారూపమై తోఁచు; నే
జ్ఞానం బైన, భవత్ప్రసాదమున నే సంధిల్లెడుం దేహికిన్;
దీనత్వంబున మోక్షమ్మిల్లి నినుఁ బ్రార్థింతుం; దయం దండ్రి! యీ
సూనుం జేయు కుశాగ్రబుద్ధిని సుశిష్యుం భక్తచింతామణీ!

నీయందుం దుది నైక్య మొందుటకుఁ దండ్రీ! యుందు సత్కర్మముల్
చేయం జీవనయాత్ర సాధనముగాఁ జిత్తంబు స్పష్టించి యీ
కాయం బాత్మ కొసంగి; తీక, కడదాఁకం జక్క సాగింపు, మే
హేయార్తిం బడకుండ దీనిఁ గరుణాబ్ధీ, భక్తచింతామణీ!

పరమాత్మా, శిరసుండ నేమిటికి నల్పం బూజ మోకాలికిన్?
మొఱలాలించు మహాప్రభుండవు జగత్పూర్ణుండ వీ వుండఁగాఁ
బరుఁ బ్రార్థింపఁగ నేల యక్కఱలఁ దీర్పన్? నిన్ను వేడం జరా
చరమున్ సాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞన్ భక్తచింతామణీ!

అపన్నప్రసవం దమాజను, దలం బ్రాణప్రయాణోత్కటా
యాపాయుత్తను వత్త నింటఁ గని, నిన్నాక్రిం బ్రభూ, వారికే
మోసమ్ముం ఘటియిల్ల కుండఁగ శుభంబుం గూర్చకే వేఁడుకోఁ
గా, నిల్గుం దొలఁగించి మేలిడితి నేఁగన్ భక్తచింతామణీ!

కలిగింపం దొలఁగింప సౌఖ్యములు దుఃఖంబుల్ నిన్ వేఁడుదా
ములకున్ నీసుముఖత్వముం గరుణమై సూచింతు, శ్రద్ధ ప్రగ్భజా
చలనాద్యంగికి సన్నిమిత్తములు; నో సర్వాత్మ, నీసేవకున్
దులమే యన్యుల సేవ? దైన్యదవిపద్భ్రాంతి, భక్తచింతామణీ!

గ్రహచారంబునఁ జేసి కష్టసుఖముల్ ప్రాప్తంబు లౌ దేహి కీ
యిహమం దండ్రు; సమస్తలోకముల కీ వీశుండ; వర్షాదిక
గ్రహసంచారము సామిశాసనమునం గా కేమిటన్? నీయను
గ్రహ ముగ్రాగ్రహ మే శుభాశుభనియోక్తల్ భక్తచింతామణీ!

భువి యేకాదు, జయించి మూఁడు భువనంబుల్ గూడఁ బాలించు శూ
రవరేణ్యుండును, దీనవృత్తి నతుఁడై ప్రార్థించుప ట్టైన నీ
సవిధంబందున తక్క, నొండువలనన్ స్వామీ, స్వదైన్యంబు వె
ల్పువిప త్తొందనిమాని ధన్యుఁడని తోచున్ భక్తచింతామణీ!

గాలిం బట్టపగల్ నభంబునఁ గనుల్ గానంగరాకుండ మే
ఘా లెం దుండిరొ మూఁగి, యవ్వి మరలం గాలిం బటాపంచలౌ
లీలన్, హాయిగ నుండుచో నదరి బల్ క్లేశంబు లాకస్మికం,
బౌలన్ మాయ మగున్ భవన్మహిమ దేవా, భక్తచింతామణీ!

సూరుం డస్తమితుండు గా, జగతికిన్ సోముం బ్రసాదింతు; నీ
హారాంశుం డరుదేనిచో, ననుతు తారార్చిన్; సదా యుం తిరుల్
వారింపన్ శిఖ; నిట్ల భక్తులనెగుల్ వాపంగఁ జూపింతు వా
థార, మ్మొక్కఁడు నామతొక్కఁడు; మహాత్మా! భక్తచింతామణీ.

మధువుం ద్రాక్షరసాల మిక్షువు భుజింపం, దోచెడున్ నోరికిన్
మధురత్వం; బటు మూఢభక్తిన భజింపన్ నిన్ను నానక్తితో
నధికానంద సుఖానుభూతి పరమాత్మా! ప్రాప్తమా నాత్మకున్;
బుధుఁ డౌ నజ్ఞుఁడు, లేక భేదము లవంబున్ భక్తచింతామణీ!

నరు లే మెన్నదినాల్గులక్షలను నీ లక్షించువా; రో మహే
శ్వర, తక్కుంగల లక్ష లెన్నదియు నజ్ఞప్రాణులే; వారు నెం
దఱో నీవంక కె రారు; వచ్చుయతులన్ బహ్వాల్పసంఖ్యాకులన్,
కరుణన్ దగ్గఱఁ దీయ నీకు భరమా నా? భక్తచింతామణీ!

సృష్టి—మానవుడు

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు

౧

సృష్టి తొలినాళ్లలో జగజ్జీవదాత
జంగమస్థావరం బగు జంతుకోటిఁ
దనయెడకుఁ బిల్చి భిన్నజీవనము లిచ్చి
అనుభవింపుఁడు! హాయిగా నని వచించె!

మానవుఁ డనేకరమ్యహర్మ్యములతోడ
పట్టణంబులు వేనవే ల్గట్టినాఁడు!
ఆకసమునంటు సౌధాగ్ర మధిగమించి
"సృష్టి నాబానిసే" యని తుష్టిఁ బొందె!

కామినీయుక యౌవనో ద్గారిమధువు
ద్రావి యున్మాదియై, యమృతంపుకుంభ
మూనడించెను; భూలోకమే దివంబు
దేవతలు క్షుద్రులంచు వర్తించె తాను!

అబ్ధిగర్భాన రత్నాల నాహరించి
భూమిగ్రోచ్చి సువర్ణంబు ప్రోగువెట్టి
కడవారి నిట్టూర్పుల పెరిగి బలిసి
నేనె ప్రభువని గర్వించి నిలిచినాడు!

౨

స్థావరములైన భూరివృక్షముల వ్రేళ్లు
నవనవ లతాంతవల్లరీభవనములును
సృష్టినగ్న సౌందర్యముల్ చిలుకరించు!
దక్షిణమునందు మలయకందరములోన
వాంశికశ్రుతు లల్లెడు వాయుపుత్రు
డేవో గునగున లాడు!-తారావితాన
మచట శబ్దాలులేని కావ్యములు పాడు!
అచట, దుఃఖమ్ము నెఱుఁగని యా నిరంత
దీపితానందమధురమాధ్వీమధూ?
క్రోలి జమ్మని తుమ్మెదకోడెగాడు
ప్రణవకన్యల వలవంత పాటపాడు!

౩

దినము లీరీతి గడచిపోయినవి! జీవ
కోటి కందని కాలంపు కుహరమందు
సృష్టికర్త, మెల్లగ ముంచి చేరఁ బిలిచె
జంగమస్థావరంబైన సర్వసృష్టి.
ఏమి తెస్తివి! మానవా? యేనొసంగి
యున్న జీవనవాటి యెట్లున్నదోయి!
ఏమి ఫలసాయ మిప్డు దర్శింపఁగలవు?—

* * * *

మానవుఁడు, తీవ్రదుఃఖములోని మలిన
బాష్పపుటములు, నైరాశ్యభారభుగ్న
దేహకాన్తము, దప్పికతీరకున్న
తీవ్రతృష్ణ, దేవుని మ్రోల తెచ్చియుంచె!

౪

తలిరుతీవెల కౌగిలింతలకు సొలసి
పాదపప్రభుఁ డంజలిబట్టి, తరుణ
దివ్యవాసంతయామినీథీకిసాల
మోహనసుమహాశ్రుకళికలు మ్రోలఁ బెట్టె!
తేఁటి క్రోలని కమ్మపూఁదేనె లొలికి
వాడు టెఱుఁగని చిగురుమవ్వములు రువ్వి
రమ్యవాసంతమాకందరాజధాని
సృష్టికర్తనే పరవశుఁ జేసె నగుర!
ప్రతిదిగఁరుదోస్నెలో మధుస్మితము లూగ
ప్రతికుసుమమూర్తిలో హర్షబాష్ప మొలికె
(?)ప్రతిపదకుహూకుహూపరభృతకుమారి
త్రెంచుకొనియె రసప్రవంతికలగట్లు!

౫

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
అజగన్నేత మానవు నోజ చూచి
ఒక్కనిట్టూర్పు, నొక్కయశ్రుధారకళిక
వెలికిఁజార్చి విషణ్ణుఁడై కలతవొందె!

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగద్ధాత స్థావర మ్మరసి యరసి
సప్తభువనజ్వాలన్మణిచ్ఛాయ లెగయ
నా స్మితమ్ముల తనయార్తి విస్మరించె!

స్వప్న శారద (మంజరి)

డాక్టరు సంపారు శివరావుగారు

పద్మకర్ణిక దిగంబరవేష మూని
యుసురుసు రనెడి దివ్యాంగన యెవరు?
ఆంధ్రశారదయొక్కొ - ఔ - కాదు - ఔను
ఇదమిత్థ(?)మని వచింపయుఁగా రాదు.

*　　*　　*　　*

గీర్వాణభారతికిం బుట్టి తొల్త
వాగనుశాసనువలన పేర్గాంచి
పొలవయ్యెను ప్రౌఢవాక్యార్థగరిమ
రాజరాజనరేంద్రు డచ్చె మెప్పొంది
యజ్వ వాగ్ధారామృతాసేచనమున
తల్లికన్నను మిన్న తనయ యటన్న
యనిరతలభ్యమౌ యశము గడించి
శ్రీనాథు ప్రతిభావిశేషసంపత్తి
కనకాభిషేకంబుఁ గావింప మించి
లలితరసోచితాలంకార వగుచు
రాణా పేరూరత రహి మీర గాంచి
దిగ్గజేంద్రము లిరువదెసలఁ గొల్వంగ
వెలిగారుపై నెక్కి విహరించినట్టి
ఆంధ్రశారద! భవదాకార మిదియ?
ఔనంచుఁ దలవంచి తదియేమి టమ్మ,
పోలుచుకొన నేమి పీలు గాకుండె.

*　　*　　*　　*

సకలకళాపూర్ణసౌకుమార్యంపు
వదనమా యిది కళావర్జితమయ్యె
జ్ఞానరశ్ముల వెదజల్లెడి మోము
సుమనోజ్ఞభావంబు చూపింప దేల?

కరుణాకటాక్షవీక్షణములఁ బఱపి
విబుధుల నానందవివశులఁ జేయు
కనుదమ్ములా మూసికొనిపోయె నయయొ
శ్రీకారవిస్ఫూర్తిఁ తెలువారు చెవులు
మోటుదుద్దులభారమున వ్రేలుచుండె
వలపులుగులుకు కెంగలువ యేమయ్యె?

సంగీతసాహిత్యసద్మమ్ము లయయొ
బట్టబైలుగ నిట్టు పెట్టుదు రమ్మ
అరచాటుగాఁ జేసి యావపుట్టించు
జిలిబిలిపలుకుల జిలుగుమువ్వలున
నివ్వాఁడు తొలఁగించె నెఱిఁగింపుమమ్మ?

విశ్వకల్యాణంబు వెలయించు కోర్కె
విజ్ఞానమయగీతి వినుపించువేళ
పలుకుతోడుగ నీవు పలికించునట్టి
వీణ కన్పింపదు విడిచితి వేల?
నవరసాలంకారనవకోశమైన
పాత్ర మెచ్చట పడిపోయెనే యంబ?

యుక్తమాలయు శుక మ్మగపడ వేమి?
సాహిత్యమను మానసాకమ్ము నెక్కి
యఖిలపండితపామరాత్మసామ్రాజ్య
మిచ్ఛమై విహరించి యేలుచు సచ్చి
దానందమున లీనమైయుండు నీవు
తమ్మిమొగ్గరమందుఁ దవిలి ప్రబంధ
ముల బారిఁ బడి వినిర్మలతనూవల్లి
మలినభూయిష్ఠ(?)గా మాఱురూపమున
ప్రస్తుతస్థితిని పూర్వంపు టున్నతిని
సిగ్గున చేసన్న చేఁ జెప్పుచుండి
నీరసమ్ముగ నట్లు నిలిచితి వేల?

సరసవాగర్థసంభరితభావములు
జాతీయముగ తేనె జాలువాఱంగ
పలుకుచుండెడి నీవు తెలియని బాస
నూరకే ప్రలపించుచుంటి వేమమ్మ
ఆంధ్రశారద! నాకు నానతీ వమ్మ.

తొంగలిఱెప్పల దొట్టు బాష్పముల
కడుపు చుమ్మలు చుట్ట కడలేని వసట
కటకటంబడు(?) నిన్నుఁ గనుకొద్ది కడుపు
తఱుగుకుపోయెడి-తల్లి! యేమందు
ఆర్తువా తీర్తువా యనె దేల నమ్మ?
దుఃఖభారము కొంత తొలఁగుగ దమ్మ
ఆప్తబంధుల కింత యంతె దెల్పినను
అవధానముగ నుంటి నార్తిహేతువును
ఆంధ్రశారద నాకు నానతీ వమ్మ.

* * * *

విను మనుంగుకుమార, వినుము నా పాట్లు
సత్పుత్రకులు తొల్లి సహజలాలిత్య
మునకు వన్నెలు పెట్టు భూషణాదులను
గై సేసి నవరసకావ్యఖాద్యముల
బోషించి, భావనాపుష్పకమ్మందు
స్వేచ్ఛావిహారంబు సేయించినారు.

నా కుమారకు లిప్డు నాకు మారకులె
ద్వేషాన కా దతిప్రేమచే నిజము
ఆపాదమస్తక మంగ మొక్కింత
కనఁబడకుండంగ నవనవరంపు
కర్కశాలంకృతుల్ కడు పేర్చినారు
పైపూఁత మెఱుఁగు పో వాసిదొఱంగి
మకిలిచేఁ దెల్లని మై నల్లనయ్యె.

అందచందము మాట లాదైవ మెఱుఁగు
బరువునఁ దను వెట్లు వంగెనో కనుమ
రాజ్యవైభవముఁ గూర్పఁగ నెంచి నన్ను
మొఱకుల కిడి యంతిపురములం దుంచి
పద్మబంధాదుల బంధించినారు.

జిలువారు పలుకుల చిలికత్తె చిలుక
వజ్రపంజరమందుఁ బడవైచినారు
పాత్రమందలి సృష్టి మూలతత్త్వంబు
చెఱసాల జపియింప వెఱ పేది చెపుమ.

వీణ వాయింపంగ ప్రాణ లేకుంట
శ్రుతులెల్లఁ జెడెను తంత్రులు త్రుప్పుపట్టె
అమృతంపుతేటల నలరు నోష్ఠంబు
పేరు లేకుండంగ విరసమైపోయె
నాలుక తడఁబడ సంగిమాటలను
నే పల్కు భావంబు నేన యెఱుంగ.

తిరుపతివేంకటేశ్వరు ప్రసాదమున
నిట్టిరూపంబైన నేర్పడెఁగాని
యప్పటిదురవస్థ నయ్యయో తనయ,
తలఁపువచ్చిన నిప్డుఁ దనువు కంపించు.

* * * *

అకట నీ బన్నము లాలకింపంగ
గుండె నీరైపోవుచున్నదే యుంబ
కష్టదుర్దశ లెప్డుఁ గాపురమున్న
విరియవే చీకట్లు వెన్నెల రాదె
వందురకమ్మ మై వాడిపోయితివి.

బంధమ్ములం ద్రెంపి పలుపోకడలను
స్వైరవిహారమ్ము సమకూర్పనున్న
తనయు లాత్మీయస్వాతంత్ర్యమ్ముకొఱకు
తనువు లర్పింప సిద్ధమ్ముగా నున్న

వా రెందఱో యున్న వారమ్మ తల్లి
వారి ప్రాపున పూర్వవైభవోన్నతిని
ఆంధ్రశారద నీవు నలరారఁ గలవు
ఊరడిల్లుము తల్లి! యూరటఁ గనుము.

కవి: ఆతిథ్యము

అప్పల వీరవెంకటభోగయ్యశాస్త్రి గారు

ఆలసితివేమొ ఘోరవిపినాంతరసీమలఁ బాదచారివై
కలయఁదిరుంగుటన్ మొగముఁ గందెను మేనున ఘర్మబిందువుల్ (?)
పొలిచెను, పాదపద్మములఁ, బొక్కులు కానఁగనయ్యెఁ గాన నీ
వలయికఁ గొమ్ము మా యతిథివై పరిచర్యల నంతసంబునన్!

ఉ. అల్లదె కొండయేటిదరి, నంచిత చారుమనోజ్ఞమాధవీ
వల్లరిపొంత మల్లికల పార్శ్వమునన్ సురసాలజాలన
త్పల్లవకాంతి దిక్కులను బర్విన చెంతను బర్ణశాలలో
చల్లగ విశ్రమించి మఱి సాగుము పైనము నేయ నింటికిన్!

ఉ. ఇమ్ముగ రమ్యహర్మ్యముల నిందుశిలామయవేదికావితా
నమ్ముల భర్మడోలికల, నంచితలీల మెలంగి వాని సౌ
ఖ్యమ్ము నెఱింగి తీవు గహనాంతరపర్ణకుటీరమందు వా
నమ్మొనరించి యొక్కత్రుటి నమ్మతి దాని సుఖమ్ము గాంచుమీ.

చ. కుడిచితి షడ్రసాన్నములఁ, గూరిమితోడ సువర్ణపాత్రలన్
గడిగితి చేయి, తల్పములఁ గాయముఁ జేర్చితి వింక తేనెతోఁ
దడిసిన చాఱపప్పుఁ గొని, దంటగ చప్పరమందు పండి త
ల్లడ మడుగంట నెయ్యది ధరాధిప! బాగొ వచింపు మిచ్చటన్.

* * * * * *

సీ. మది జనాకీర్ణసామ్రాజ్యపదవి నీయు, దెలమితోఁ దాళపత్రసంకులవిశాల
లలితకవితాదిసామ్రాజ్యకలన మాది, కాన నిర్భర మిచట సమాన మధిప!

క. కావున నా యాతిథ్యం, బీవును గ్రహియింప వచ్చు నే నర్థ్యుఁడ నీ
కీవిధి నోసఁగగ నూరక, భావంబున సంశయింపవలదు నృపాలా!

* * * * * *

చ. వనజములెల్ల భీతిఁగొన భాస్వరతేజముతోడ వైరి భే
దన మొనరించుచున్ దినముఁ దాఁ గడుదవ్వుల కేఁగి యెంతయున్
జనసముదాయమున్ విడిచి సంస్థితిఁ జూచుచు దస్సి యొంటియై
వనములఁ జేరె నీనగిది, భాస్కరుఁ డల్లదె చూడు పార్థివా!

క. కరులకు గన చటులనిశా,కరులకు గహనాళి ఘోరకరులకు మృగసం
హరులకు హరులకు నిలయము, నరవర యీనగిరి రాత్రి నడచెదు చెపుమా!

ఆత్మజిజ్ఞాస

అనంతపంతుల **రామలింగస్వామి గారు**

జననమే జీవపుటాది—మిత్తి తుదయన్ భ్రాంతి న్నడంబోకు మా
నవుఁడా! నీ కొకమాట—జీవము ప్రబంధం, బందు నాశ్వాస స
న్నివహంబౌ, నొక జీవపు న్మొదలు కాన్, యంతమే కాని యొం
డవు నాశ్వాసపు టాదియున్ దుదయు నొప్పన్ సూక్తియే సత్యమా.

చ. మరణభయం బదేల యిఁక మానవుఁడా! భవదీయజీవభా
స్వరతరభారతాన నొకపర్వఁపు టంత మెసంగునంట నీ
వెరిఁగియు, నింకఁ బర్వము లవెన్నియొ యుంట యెరింగియున్న నీ;
కరయఁగఁ బర్వ మంతమగునంతనె భారత మంతమౌనొకో?

మ. తరురాజాగ్రనిబద్ధనీడము నిజస్థానంబుగా నుండి తా
నెరకై నేలను వ్రాలి కామితము నొం డీడేర్చుకొన్నంతఁ గ్ర
మ్మరఁ దన్నీడముఁ జేరు పుల్గువలెఁ గర్మప్రాప్తభుక్త్యర్థము
ర్వర జీవాత్మ చరించిపోయెడును నిర్యాణార్థతత్త్వంబిదే!

నీవే యుండనికాల మెందు కలదేనిన్ బూర్వ, మాకాలమం
దీవారా! జనియింప నందులకుఁ జింతింపంగ నూహింపఁబో;
నీవే యుండని కాల మొక్కఁ డికముం దేనాఁటనో వచ్చునం
చీ వావేదన మెందు దేల? జడజీవీ! సంతతాజ్ఞానివై.

శా. ఈ విద్ధాత్రిని జన్మమొందుటకు ము న్నేరీతి నారీతినే
యావిశ్వాద్భుతలీల లెల్లఁ దగు నోయీ! జీవి, నీ పిల్గినన్
నీ వేహేతువుచేత జా వనినఁ గన్నీ ర్నించి జీర్ణించెదో?
భావింపందగునయ్య! శాంతసుమనఃపద్మాసనస్థుండవై.

శ్రీమతి ఈ. జార్జికన్యగారు

శ్రీమతి యల్. కృష్ణాబాయిగారు

శ్రీమతి యల్. శ్రీనివాసగోపాలపతిగారు

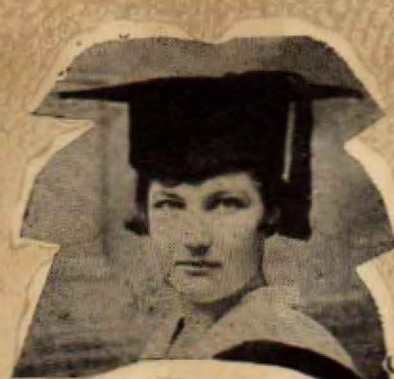
శ్రీమతుల్ కమలాబాయి కృష్ణాబాయి సోదరీమణులు

శ్రీమతి శారదాబాయి కన్యగారు

శ్రీమతి శివరావు పతిగారు

శ్రీమతి మార్జొరి విలియంస్ పతిగారు

శ్రీమతి ఏ. వి. జెంకీకన్యగారు

పూనా సేవాసదనము-చెన్నపురిశాఖ

సర్ కే. వి. రెడ్డినాయుడుగారికి విందు

రాజా రామమోహనరాయ వర్ధంతి

చెన్నపురికి తిరువాంకూరు మహారాజాగారు

నెల్లూరు అన్నశాస్త్రి దాసనమాజము [illegible] వర్ధంతి

[illegible]కమిటీ అధ్యక్షునకు విందు

దక్షిణభారత హిందీప్రచారముకొరకయిన సభ-చెన్నపురి

శా. నీ జాయామణి, తోడునీడలు, సుతుల్, నీ బంధుమిత్రాదులున్
రాజద్గేహము లాదిగాఁ గలుఁగు సర్వంబు న్నివర్తింప లే
కోశపీ! యిటు లోల నొందెద వదేమో! యెంత విభ్రాంతియో
పైజన్మంబున లేనివానియెడలన్ వ్యామోహ మింతొప్పునే?

శా. ఆర్జింగ గల్గెడు సర్వ మంతముగు, సత్యంబిద్ది, నీ కాదియే
లేదేని న్లయమొందు నీవు—మనుజా!—లేకున్న సంతంబు రా
రాదా యెంతటి జాగ్రదాత్మమునినన్—రారామి పోఁబోవునే?
ఆదే యంతము, సంత మాది యను సత్యార్యోక్తి నూహింపుమా

మ. సగుణబ్రహ్మ హిరణ్యగర్భ కవిరాట్స్వరూపముల్ సక్రమం
బుగ నీవొంది, యనంతరంబున మహాశ్వాసానిలాగ్నంబు భూ
వగ తిర్యక్పరిణామ మొంది తుదిమానవ్యం బొ మనుష్యాకృతిన్
దగినా వీవిఁక సిద్ధినొందఁగఁ బ్రయత్నం బూనుమో మానవా!

మ. పశుపక్ష్యాది నికృష్టజన్మముల నీపాపానుసారంబు దు
ర్దశ లీవొందెదవన్నమాట మనుజా! తథ్యంబు గా దింతయున్
వశమే మామిడి వేముగానగుట—నిర్భాగ్యుండవై, రోగివై
యశము న్వీడి కృశించుచుందువు, మనుష్యాకార మీవొందుచున్

ఉ. ఇంతకు నీకు నంత మది యింతటఁ గల్గదు, కర్మ సద్గురు
ప్రాంతము చేరి యొక్కొక తపంబున నొందొక మోక్షసాధనో
దంత వినూత్న పాఠమును దద్దయు నేర్చినఁగాని ప్రత్యగా
త్మాంతము సంఘటిల్లదుసుమా! యొకజన్మమె మోక్షమిచ్చునే?

కవితాస్వయంవరము

వఝ్ఝల కాళిదాసు కవిగారు

కలలమని విశ్వకళ్యాణముమఁ బర్వు—తోరణబుఁజంగఁ జోఁకుచుండి
పెండ్లియిల్లురీతి వెలయుచునుండును-ఘనతమీర నొక్క—కానసంబు

పల్లవుఁ డల్లనల్ల నల పశ్చిమవారిధి జుందుఁదూలుచోఁ
జల్లఁగఁ జాతవృతమున శాఖపయిన్ పదయుగ్మమానిత

పల్లవజాలము ద్రిని శుభస్వరముల్ తవరారు చుండఁగన్
ఘొల్లనఁ గోకిలంబు లటఁ గూయఁ బ్రతిధ్వను లుప్పతిల్లఁగన్.

కమ్మతావులు గుమ్ము ఘుంఘుమ్మురనుచుఁ-జిమ్ము వాతపోతమ్ములు సమ్మదమ్ము
నెమ్మనమ్మునఁ గ్రమ్మ పాదమ్ములెత్తి-నెమ్మియుచట నిత్యమ్ము నృత్యమ్ము సేయు.

వరలు నట నొక పచ్చికబయలు, దాని-నడుమ గోపురమొకటి నొకనడకదారి;
నాగసుకన్నియ శిరమందు నెగడునట్టి-సన్న పాపటరేఖ యనఁ జెన్నువరలి.

అం దొకమఱ్ఱిచెట్టుకడ నందము చందము సందడింప, నా
పొందఁగ యౌవనంపు బిగి రొమ్మున నుండఁగ నాయకుల వ్యూహా
నందము మీఱ నూఁగు నొకనాతి, కిరణంబులు కీరశారికల్
ముందట నిల్చి మెచ్చుచుఁ జెలుల్వలె సేవలు సేయుచుండఁగన్.

చిరునవ్వు మోమునం దం-కురించుచుండఁగ నెపుడుఁ గోమలకరముల్
కరములఁ బెనవైచుచు నా-వరవల్లిని పువ్వుఁదీవఁ బట్టుక యూఁగన్.

బంగారుతీవపై రంగు లీనుచు దుగుడంబైనమే ల్పవడం బనంగ, (1)
తామరయాకు మధ్య నెనంగియాడుచు ముద్దు లొల్కెడు నీటిబొట్టనంగ
నిమ్నగాజలములఁ దేగదేలు చంద్రబింబంపుఁ జిన్ని ప్రతిబింబ మనంగ(2);
గాలిమధ్యమున జెక్కలు నార్పుచు నిర్వికారం బాపట్టెడి విహంగం బనంగ,
వారినిధియందుఁ దేలెడి పడవయనఁగ, వాతమునకుఁ జలించు పుష్పంబనంగ,
మిన్నుపై నగోల్కనిమెదు మెఱపనంగ, పూవుటుయ్యాల నూఁగు నా పువ్వుఁబోడి.

లోకంబంతయు నిద్రఁ జెందుననఁ, కల్లోలంబుగాఁ దగ్గునో,
రాకాచంద్రుఁడు మింటినుండి కరముల్ రమ్యంబుగా నంపునో
ఆకాంతారమున న్మయూరనికరన్య ల్దివ్య నెన్నాడ న
స్తోకామోదముతోడఁ ద్రిమ్మరిలు నా శుభ్రాంగి నిర్భీతియై.

పేరు కవితయండ్రు పెండ్లియింకను లేదు, యౌవనంబుకూడ నంకురించె;
అడవియందు కాయు నట్టివెన్నెలరీతి-నామె యౌవనంబు వ్యర్థమయ్యె;—
మతిమాలినట్లు పేమరు నెటుఁజూడక పాటల నొకమారు పాడుచుండు,
ఉన్మత్తయైనట్లు లొకమారు పాడుచుఁ దూఁగుటుయ్యెలలోన నూఁగుచుండు,
కోపించినట్టు లూఁగుచు దిగి యొకమారు సెలయేట స్నానంబుఁ జేయుచుండు.
భ్రమ చెందినట్లు స్నానముఁ జేయు చొకమారు వడి నిటు నటు పర్వులిడుచునుండు

పరుగులిడుచు నొక్కపరి యాగుఁ బొదరింటి-లోనఁదూరు నంతలోన మరలు
మరలి యంత నేల నొరగు, నంతటఁలేచి-తరలు నెచటికో, కవితాలతాంగి.

ఒకనాఁ డూయలనూఁగుచుం గవిత యెంతో వింతఁ జెల్వొందఁగన్
శుకముల్ గోకిల మాదిగాఁగలుగు పక్షుల్ దగ్గఱంజేరి "యో
సకియా యేటికి నిట్టిజీవన మిఁకన్ జాలింపుమా దీని, ను
త్సుకతం బొందుము, సర్వసౌఖ్యములు కాంతుంగూడి యిక్కానలో.

మత్తేభములతోడ మాటలాడుటకాని పల్లెవాక్కుల నేమి పల్కవేల?
ఉత్పలంబులతోడ నుల్లసిల్లుటకాని మంజరులంగూర్చ మానదేల!
మత్తకోకిలతోడ మసలియాడుటకాని భావగీతంబులఁ బాడవేల?
చంపకంబులతోడ సరసమాడుటకాని ముత్యాలసరములఁ బొందవేల?
సీసపూర్వనియతి నీవెట్టులన్నియు నీకుమమ్మ మేము వేఁడుచుంటి
మమ్మ యూరకున్న యౌవనంబంతయు వ్యర్థమగును లేక వనమునందు.

*　　*　　*　　*　　*　　*

అచ్చెరువామె విూర లిటు లాడెద రంచు నెఱుంగనైతి నో
నెచ్చెలులార! మిమ్ముల వని న్విడనాడి చనంగఁజాల, మీ
యిచ్చయు, నేను భర్తఁ గొనుటే యయియున్న స్వయంవరమ్మునన్
వచ్చినవాని నొక్కరుని నాపతిగాఁ గొని యుండె యుండెదన్.

అని లజ్జాభయ మొప్పచుండఁ జిరు నవ్వాస్యంబునం దోఁపఁ గ
న్గొనలన్ దృష్టుల మెల్లఁగాఁ బఱపుచున్ మోమింపుచున్ వంచి, చెం
తనె యున్నట్టిలతన్ గరంబునను వింతన్ జెందుచున్ గన్నె ప
ల్కినయంతన్ జెలులందరున్ ముదమునన్ గీర్తించి రయ్యోచనన్.

*　　*　　*　　*　　*　　*

అపుడు పచ్చికబయలుపై నలరునట్టి-పూలపొదరింటినీడలోఁ బురుషు లిర్వు
రున్నవారలు; ఛాందసుఁ డొక్కరుండు-నొక్కఁడు విలాసవేషుఁడై యున్నవాఁడు.

అంతం గోకిల శారికాశుకమయూరానీకముల్ చెంగటన్
సంతోషంబున నిల్వఁగన్ మనసులోనన్ భావవీచితతుల్.
వింతన్ లేచుచునుండఁగన్ దమకముల్ లేకెక్కుటల్ రంగుల
త్యంతస్ఫూర్తిగ నీనుచుండ నట కయ్యబ్జాక్షి వచ్చెన్ దగన్.
వచ్చి యంతలోన బయలుపై వారలఁ-జూచి చూడనట్లు చూచియంత
నేమి యెరుఁగనట్లు మోము వాంచినయంత-ఛాందసుండు లేచి సరగఁ బల్కె.

కాళిదాసుని మూడుకావ్యంబుల్ గ్రుక్క ద్రిప్పకుండనె యొప్పఁజెప్పఁగలను,
శాకుంతలమును వస్యముతోఁడఁబిల్చితి లోపంబు లెన్నెని చూపఁగలను
కాదంబరీరసగ్రహణంబుఁజేసితి నది వట్టి పొల్లుగా నయ్యె నాకు
పాణినీయంబునుఁ బట్టుక యయ్యది జీర్ణంబు నాలోనఁ జేసికొంటి
సంస్కృతంబువారె చప్పగా నుండఁగా-దెలుగువారిమాటఁ దలఁప నేల?—
భారతంబునందు భాగవతంబునఁ-దప్పులెన్నొ లెక్క-చెప్పువాడ.

అని యింకేమియొ పండితుఁ-డననూహించుచును నుండినంతటఁ బ్రక్కన్
దవరెడి విలాసవేషుఁడు-ఘనకంఠముతోడ నిట్లుగాఁ దాఁ బల్కెన్.

ఓలలనాలలామ! వినవో యిటువంటి విశేషఘాందసుం(?)
జేలొకొ నిన్నుఁ గోరుట; యహీనధనమ్ముఁ గలట్టివాఁడ న
య్యాలల నిన్ను నూఁచెదను, నంచితరీతిగ ముద్దులొల్కు-ము
త్యాలసరంబులన్ మిపులఁ దావకకంఠమునందుఁ గూర్చెదన్ .
నీవిలాసము, నీదుసంపద నీవిశేష వికాసవిభవము
నాకు నిడి ననుఁ బ్రణయలక్ష్మినాథుఁ జేయఁగదే!

అని యేమేమియొ తమకం-బున వించుచు నుండునట్టి మోహం బలరం
గను వాఁడు పల్కు-చుండఁగ-వినవయ్యెం జెంత నొక్క- వేణుస్వరముల్.

మురళీగానమరందబిందులహరీ మోదప్రపూర్ణాస్యుఁడై
ధరణీదేవ కుమారుఁ డొక్కఁడు సముద్యత్ప్రీతి నక్కానలోఁ
గరముల్ వింతగఁ జిత్రము ల్గనుచు నక్కాంతారకన్యా స్వయం
వరదేశంబున కేఁగుదెంచె మదిలో భావంబు లుప్పొంగఁగన్.

ఎవరయ్యా! తమరంచుఁ గోకిల కదుల్ హేలావిలాసంబుతో
డ వచింపన్ విని యాతఁ డిట్టులను వేడ్కన్ గోకిలా; నిన్ను నీ
రవమున్ గూరిచి పద్యముల్ సతమునున్ వ్రాయంగ నూహించు నా
కవి నేనేసుమ్ము, నన్ను నీ వపుడె యజ్ఞానంబునన్ జూతువా?

కవి యిటు లాడినంతనె వికాసము మీఱఁగఁ జెంతఁజేరి యు
క్కు-వెత స్వహస్తమున్ గవినిఁ గట్టిగఁబట్టి యురమ్మురమ్మునన్
దవిలిచి యిన్నినాళ్లు కవితాసతి నొంటిగ వీడి యేడకున్
గవి చనినాఁడ ఏవనుచుఁ గౌఁగిలిఁ జేరిచెఁ బ్రేమమీఱఁగన్.

* * * * * *

కాంతారంబున నెపుడున్-వింతగ మురళీరవంబు వినవచ్చుచు, నా
శాంతములందుం గలిగెడు-శాంతంబును నిద్రపుచ్చు చక్కఁదోఁచున్ .

ఉన్నతములు పర్వత పంక్తులున్న వి-రమ
ణీయములు లోయలున్న వనేకములు-మ
నోజ్ఞములు వానిలోన మనోజ్ఞమును మ
నోహర మొక్క లోయ;దినోదయమున
అచట పొగమంచు లెగసి తారాడుకొనుచు
ఇనమయూఖకాస్పర్శ నళించియును న
శింపకయపూర్వమున చెట్టు చెట్టు నంటి
ఈదుకొనిపోవు నటులు కాన్పించు-ఇరుకె
లంకులను రమ్యముగ శాద్వలములు వెలసి
పచ్చగా హెచ్చుగా కనుపండువై, అ
నేకములు పూలు తొడిగి, ఘృణీమనోజ్ఞ
మై వికాసిల్లు-దూరాన అచటనెచటొ
గిరిఝరిణి యొండు వడివడి సురిగి సురిగి
వాగులుగ తోగులుగ చిలుపలుగ ఏక
ధారగా శైలసంఘాల దారు లంటి
ఒరసి దొరలించి ప్రవహించి హోరుహోరు
మని జలార్ణవగర్భపాతార్థమై వి
ఘూతమై విలోలము విపరీత మగుచు
అల్లకల్లోలముగ సాగు-అచటనెచట
అధికమధురిమ రామణీయకత కలసి
నవ్వుకొనుచుండు-సృష్టిసౌందర్య మచట
ఆకృతిం దాల్చిన ట్లుండు!

అచటికొక్క-

ఆకు కదలని మట్టమధ్యాహ్న వేళ
ఒక మహాదుఃఖదూషిత-ఒకవయస్య
దారుణవియోగ వేదనాదళితహృదయ-
ఒకపరిక్రాంత కాంత నిట్టూర్చికొనుచు
ఎన్నటికి కానరాక నశించిన ఒక
వస్తువున కట్లు వెదకుచువచ్చె! ఆమె
చెక్కుటద్దాల యరుణిమ చెరిగిపోయె-
ఆమె విడివాటువడిన నీలాలకములు
గాలితాకున మొగముపై కదలియాడె!
అచట ఒకరాతిమీదుగా అల్లుకొనిన
తీవ చేరవ చేరి అతిప్రశాంత
సమయనిశ్శబ్దమున కరుణముగ స్వీయ
శోకగీతి 'ఇనోనీ' నదీకుమారి
పాడెనిట్లు దిశాంతదీప్తప్రదోష
శోణరోచిర్వికాస మేచుకొనువరకు!

"ఈమహాదుఃఖగాధ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా, జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియునున్నె-
శాంతమాధ్యాహ్నసమయనిశ్శబ్ద మిపుడు
కొండకోనల నెల్లెడ నిండిపోయె!
ఆకుజొంపాలలో కీటకాళి యడగె!
అదిగొ తన నీడలో తానె యడగి నీడ
వలెనె ఊసరవెల్లి నిశ్చలత కాంచె!
కలువ పూసెజ్జ చంచరీకమ్ము చేరె!
నేనె మిగిలితి! నాకనుల్నిండ బాష్ప
కణములే హృది ప్రేమమే కలవు నాకు!
ఇది భరింపగలేక నాయెడద పగులు
నేమొ! వినువయ్యొ జీవితమే అదేమొ!

"ఈమహాదుఃఖగాధ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!

* Tennyson's "ŒNONE".

ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
వినుము భూదేవి! గిరులార వినుడు వినుడు!
గ్రామపాముల నెలవులు దరులు వినుడు!
ఒక నదీనాథు ననుగు బుత్రికను నేను-
ఈ విధముగ నావేదనాజీవితమ్ము
పాటగాపాడి పాటలోపలనె కొంత
శాంతితో శాంతిలో నాహృదంతరమున
వేడివెతల నోకించుక విస్మరింతు!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిన్నువిజ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఆయుమఃకాలరామణీయకనిధాన
మసృణరోచిస్స్రనంతులు మలయువేళ
మంచుటెరులు దూరగిరుల మాటుపరచె-
అపుడు నాదరి నామనోహరుడు చేర!
నామనోమోహనుండు-ఘృణావిహీను
డతనికే నన్ను ధారపోసితిని నేనె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఎచటనో పిల్చె నను ప్రవాహిల్లు ఝరులు!
ఎచటనో దూరమున ఉషఃప్రచురకచులు
తుహినవనబిందుపటలమ్ము తుడిచివైచె!
నాకనులు నేల నప్రయత్నాన వ్రాలె
ఆ మధురమూర్తి నను జేర నరుగుదేర!
చిరుతపులితోలు తద్భుజశ్రీల చేరి
వ్రేలియుండెను-తత్కోమలాలకములు
కనతి లంబెను దేవతాకాంతికురిసి-
అతని మృదుగండఫలకమోహనత లెగసి
వాయువీచీప్రసారసౌభాగ్యవశత
ఫేనమాల లుప్పొంగిన విధముచూపె!
నను సమీపించు హృదయమోహనుని కొరకు
నాఎడద కోరె కౌగిలింతలసుఖమ్ము!

"ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
అతడు చిరునవ్వు తన పయస్సితమనోజ్ఞ
మగు కరాంభోరుహము విప్పి అందు చూపె
స్వచ్ఛసౌవర్ణవర్ణభాస్వత్ఫలమ్ము!
తత్సుధామాధురులు దిగంతాలు నిండె!
దానిగని వాని మృదువచస్తరళలహరి
ఈదితి మనస్సుతో-ఆత డిట్టు లనియె!
నాప్రణయినీ! ఇనోనీ! సుధాప్రసన్న
మూర్తి! నాఆత్మరాజ్ఞి! సమ్ముగ్ధనేత్ర!
ఈఫలము దీని గనుగొను మిచట ఇదిగో
"అఖిలజగదేకసుందరి" కనుచు కలదు!
నీ గమనలక్ష్మితో, భ్రూవిసీలరేఖ
కాసుమతోడ అప్సరఃకన్యలైన
ఎవరు సరిసీకు: ఇది నిర్ణయించి రేము
దివిసుపర్వులు మోదమ్ముదితులు నీకు!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
తన ప్రవాళాధరమున ముగ్ధప్రమోద
భరముతో నాపెదవు లంటి మరల నతడు
కురియుచౌడగను మధురవాక్సుధల నిట్లు-
'కనుగొనుము దీని నీఫలమ్మును! వివాద
కారణమ్మిది-నాకలోకమునయందు
దేవతామధ్యమున దీనికై వివాద
పడిరి సౌపర్వరాజ్ఞులు! వారియందు
ఎవరి కిది తగు నని నిర్ణయించుకొరకు
నన్ను నియమించి రైకకంఠ్యముగ సురలు!
ఆజగన్మోహినీస్త్రీయ మాగమించు
నపుడు నీవు సమీపగుహాంతరమున
దాగికొని నీప్రియుని దేవతాస్వరూప
విధివినిర్ణేత వరసి గర్వించుకొనుము!'

"ఈమహాదుఃఖగాథ! నా యీఅగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినుము జనని!
అదియు మధ్యాహ్నవేళ! విహాయసమున
స్రోవతపైను తెలిమబ్బుతునుక యొకటి!

అంతహరిదంత సంక్రాంత కాంతిసంత
తిప్రవాహాలలో సృష్టి తేలిపోవ-
లమపదన్యాసమున ధరాస్థలమునందు
వేనవేలు నూతనపుష్ప వితతి విరియ-
ఒకసుగంధానిలము రేగి సకలలోక
నమునదయామోద సమ్మూర్ఛనము ఘటింప-
నవలతాతోరణ ద్వారభాగ్యలక్ష్మి
స్వాగతమొసంగు ప్రకృతి దీక్షను వెలార్చ-
వెలిగి రచ్చట దివిజరాజ్ఞులు ప్రసన్న
నగ్న దేహప్రదీప్త సౌందర్యవతులు!

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ప్రాంతపాదపశాఖాగ్ర భాగమందు
వనమయూర కలాప వైభవము వెలుగ
దూరమున మింట జలదమ్ము తొంగిచూచి
మృదుపరీమళ నిహారాంబువృష్టి కురిసె!
ఆమె హేరా! సమస్తలోకాధిపత్ని!
స్వర్ణసింహాసనప్రదేశమ్ము డిగ్గి
అవతరించెడు వేళ సోత్సవవిజృంభ
మాణమాణిక్యకాంతుల మాలికలకు
నాకవాసుల నీరాజనములు రేగు!
ఆమె యనె నిట్లు తొలుత నాప్రాణపతికి!
'నిఖలభూస్థలి నీపాదనికటమందు
నిలిచి నీకడకంటినన్నల చలించి
నీనిరంకుశ పాలనానియతి కోర్చి
గౌరవము సభ్రమభావమ్ము కలితభక్తి
నాకరుణ కారణమ్ముగనీకు చూపు.'

"ఓ శిలామాత!వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
మరియు ఆ దేవతారాజ్ఞి మరల మరల
ప్రార్థనమ్మును గూర్చియే పలుకదొడగ!
'అఖిలకార్యాచరణమున కనిసమస్త
జగతి కీడినె వాంఛింపు; సర్వకాల
సముచిత ప్రార్థనమ్ము విచక్షణతయు
నేనొసంగెద నివియు నెంతేని నీకు!
నావరమ్మిది-దివిజరాజ్ఞీ వరమ్ము!

ఈగిరిప్రాంతమున సంచరింతువైన
రాట్కుమారుడవే యథార్థముగ నీవు!
రాజవే యూడు నాయనుగ్రహవశాన!
దేవతాంశలు నిన్నింక నావహించు!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఆమె అగెను! నామనోహరుడు వినుచు
ప్రార్థనాప్తిని వాంఛించి స్వర్ణఫల మొ
సంగివేడుగ చేసావు సమయమందె
అదె 'అథీనా' సమస్త విద్యాధి నాథ
నిర్ణయవిధాన మంతయు నిలిచి వినుచు
లోచనాంత నటత్ కోణరోచు లెగయ
పలికెనిట్లు గభీర వాక్పాటవమున:
'ఆత్మశక్తి, ఆత్మజ్ఞాన, మాత్మనిగ్ర
హమ్ము నివి మూడె నిరవద్యమైన ప్రార్థ
నమ్ము జీవికికూర్చును! ప్రభుత యదియు
కోరక అవాంఛితముగ చేకూరుగాన
నియమబద్ధ జీవితమెహో నిర్మలమ్ము!
నియమజీవికి భయము సంధిల్ల దెపుడు!
ఋజుపథమ్మెల్ల వేళల ఋజుపథమ్మ
యగుట ఋజువర్తి తన భవిష్యత్ఫలమ్ము
నరసికొన దిద్దియే జ్ఞానమనుట తగును!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఆమె యనె నిట్లు మరల నీకై వికేవ
బహుమతులమాపి ఆశగొల్పను! బాహ్యాకృ
తుల నొసంగుటయన లంచములె నిజమ్ము;
దాన నామూర్తి మారదు! కాన నీకు
నాయథార్థ స్వరూపనిర్ణయమె తగును!
అదియు నిట్లయ్యు లాభమేదైన నీకు
కావలయునేని నాఅనుగ్రహమె కలదు!
నామహాశక్తి నీరక్తనాళపూర్ణ
మగుచు నీనాడులంకొల్చి అమరతేజ
మున భయంకర జీవితమును తరించు
వేళ నియమ్ముదఢిమ నిచ్చు! స్వేచ్ఛ నిచ్చు!!'

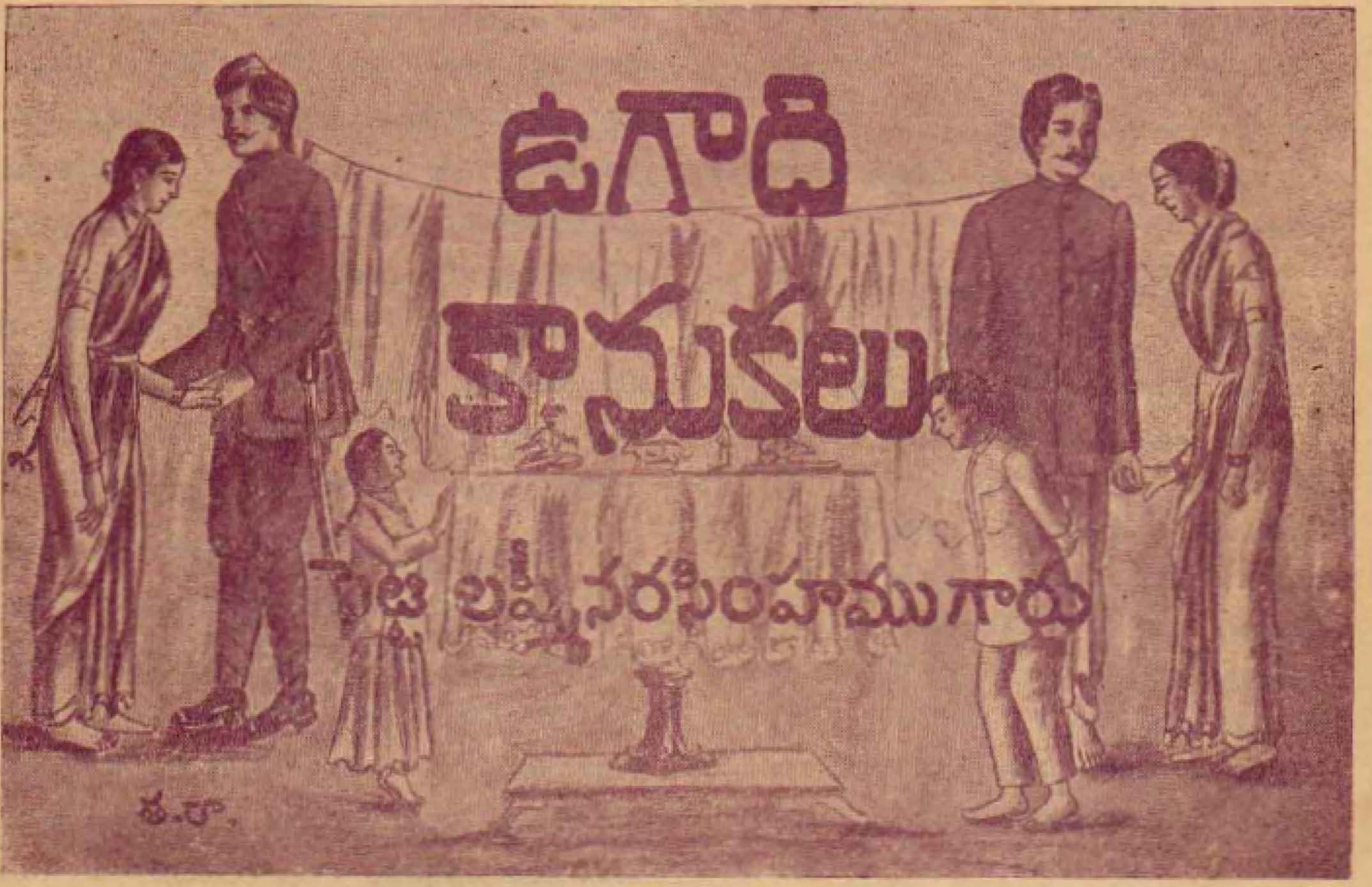
అని వచింపగ నామనోహరుడు కొంత
తడవు యోచించె! నే ప్రమోదమ్ముతోడ
ఆమెకే దాని నిమ్మని అరచినాను
కాని అది వానిచెవిచేరనైన లేదు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ! నాయీ అగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
"ఓ శిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిష్ప్రపన్న ఝరిణీ రమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్న-
ఆర్ద్రి డిండీరపూర నవ్యప్రకాశ
తలవిధాన తనూరుచు ల్మలసి కొనగ-
విరిసి వెలిగిన నేనవేల్వరుల సరుల
నడుమ మృదుపాద కాంతులు కడలుకొనగ-
అచటి కరుదేర ప్రేమరాజ్యైక రాజ్ఞి!
దివ్యమోహన దరహాస దీప్తనేత్ర!

"నాకుగా జాలిగా నామహాశకోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము!
ఓ మనఃప్రియమాత! మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
ఆమె నవ్విన చిరునవ్వుటలలలోన
తనభవివ్య ద్విజయరేఖ తాండవింప
నాప్రియునిచెంత చేరి సన్నని మనోజ్ఞ
కంఠమున ఈనమస్తలోకమున యందు
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగనీకు
నేనొసంగెద! ఇదియె వాగ్దానమనియె!'
అని హసించినదామె! భయమ్ముచేత
మూసికొంటిని నానేత్రములను నేన!
కనులువిచ్చి చూచిన యంత కరము చాచి
ప్రియుడు కననయ్యె! క్రోధవిస్ఫీత నేత్ర
రక్తరోచులతో నాకరాక్ష కదలి
నీరదప్రతినీరలో నిలిచిపోయె!
నేన మిగిలితి!—నాడుగా నేటివరకు
నేనొకర్తు వియోగతమోనిలీన
జీవిత విషాదవాతుల కుప్పకూలిపోయి,
నేనొకర్తువియోగ దవానలమున
హృదయమెరియగ ఇట్లు నశించిపోదు.

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న-
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగ నతడు
వలచునా! నేను లావణ్యవతిని కాన!
అతడే ఇట్లు పలుమారు లనుట లేద!
నాసురూప ప్రభామనోజ్ఞతలయందు
వనచరమ్ములు ముగ్ధ విభ్రాంతి కాంచి
ఓసరిల్లుట తెలియదు! హాసభాసు
రోరహృదయుడ! నాప్రేమపారవశ్య
భరమున త్వదీయగాత్ర మిహపల్లవమృదు
కరయుగమ్మున పెనగొన్న తరుణమందు
నీవుకురిసిన సురుచిర శ్రావణాబ్ద
వర్షధారానికాశ చుంబనసహస్ర
మధురిమములింతలోన నేమరచినావె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్న
ఎరుగడే నామనోహరు డీపవిత్ర
హరిత శాద్వల భూభాగమందు నిచట
ఈశిలావేది గూర్చుండి ఎన్నిమార్లు
ప్రణయభావల నెన్నెన్ని పలికినాడొ?
ఎరుగడే నాకరమ్మంటి ఎన్నిమార్లు
శీతహర్షాశ్రు సిక్తమ్ము చేసినాడొ?
ఈమదీయోష్ణ బాష్పమ్ము లివియునాటి
మోదవాఃపూరములు ఎంత భేదమకట!
ఓధరాదేవి! నామనః ఖేద భార
వహనమున నెంతగా నీకు బరువో నేను!
మృత్యుదేవి! సహస్ర జిహ్వాకలతోడ
జీవితవికాసముల గ్రసించెదవు నీవె!
ఈవియోగవిషాదభారావిలమగు
నామనః కీర్తిపై నిల్చి నాట్యమాడి
ఓమృతీ! ఓమృతీ! నీవె ఈమదీయ
జీవదీపిక నార్పివేసెదవు రమ్ము!"

౧

హిందూ దేశమందలి వాయవ్యదిశను గల పొలిమేర పేరు "చిత్రాలు." దానియెల్లలు: తూర్పునఁ గాశ్మీరము, దక్షిణమునఁ బాంచాలము, పడమట గాంధారము, ఉత్తరమున హిందూకుశపర్వతములు. చిత్రాలునందుఁ జూడఁ దగినచిత్రాలు లేనేలేవు. అది కేవలమును బర్వత ప్రదేశము: ఎటు చూచినను గొండలు బండలు, మెట్టలు గుట్టలు, తిప్పలు తుప్పలు. ఆ కొండల నాశ్రయించుకొని యున్న చిత్రాలులు ముష్కరులై, యుద్ధ ప్రియులై, స్వాతంత్ర్యాభిమానులై యొండొరులతో సదా పోరాడుచు, అదనుఅపుగానున్న సమయములలో దొరతనము వారి సేనల మీఁదను బడుచుందురు. ఒక్క చిత్రాలులే కాదు: వారికిఁ దూర్పుననున్న అఫ్రీదులును, దక్షిణముననున్న ధీరులు స్వాతులు, బాజారులు, బూనేరులు యూసఫుజయులు, మహామందులును, పశ్చిమమున నున్నయురకోజయులు జయముక్తులు వజీరులు పీరానులును, దొరతనమువారికిఁ బ్రక్కలో బల్లములే.

ఇది గాక, చిత్రాలును గూర్చి దొరతనము వారికి వేఱొక యారాటమునుగలదు. హిందూ దేశములోనికి రాఁగలుగుటకుఁ దగిన కనుమదారులచ్చటి కొండలయందున్నవి. పేషావరు ప్రాంతమందలి ఖైబరు కనుమ బాబరు చక్రవర్తికిఁ బూర్వమునుండియుఁ జరిత్రలయందు సుప్రసిద్ధము; అది చిత్రాలునకు దక్షిణమున సుమారు నూఱు మైళ్ల దూరముననున్నది. చిత్రాలునందే యట్టి కనుమ దారులు కొన్నికలవు. అందు బారోఘిలు కనుమ 12,400 యడుగులయెత్తుకంటె హెచ్చులేక శత్రుసేనలు దిగి వచ్చుటకు మంచి యనుకూలమైనది.

ఈ రెండు కారణములనుబట్టి దొరతనము వారి సేనలు చిత్రాలులో సదా నిలువయుండును.

మన కథ యీ నాఁటిది కాదు; ఇప్పటికిఁ జాల యేండ్ల క్రిందటిది. ఆ నాఁడు చిత్రాలులోఁ దెలుఁగు పటాల మొకటియుండెను.

౨

అది ఫాల్గుణ బహుళ చతుర్దశి నాఁటి సాయంకాలము.

చీఁకటిపడినది. చిత్రాలు గ్రామమునకుఁ జేరువ నున్న దొక యింటఁ బదునెనిమిది యేండ్ల బాలిక యొకతె బల్లమీఁదఁ గూరుచుండి, చేతిలోని వ్రాఁత కాగితము దీపపు వెలుతురునఁ జదువుచుండెను. సంజ కెంజాయపడి నిగనిగలాడుచున్న యా కన్నియ సొగసు మొగమునకుఁ గాగితమందలి వాక్యములు చదువుట వలన మఱి కొంతకళ వచ్చినది. ప్రత్యక్షముగా కనఁబడు చున్నను, సంతోషదాయకములైన యా వాక్యములు కాగితమందు నిక్కముగాఁ గలవని యామె నమ్మఁ జాల కుండెను. ఇన్నాళ్లయి తన గుండెలోఁ బెనురాతిబండ వలె నిండుకొనియున్న బెంగ యింత సుళువుగాఁ దొలఁగి పోవునని యామె యనుకొనలేదు.

౩

ఆమె హవల్దారు హనుమయ్య చెల్లెలు: పేరు తులసమ్మ. అన్నవలెఁ దండ్రియుఁ బటాలమందలి యుద్యోగి యగుటఁబట్టి, తులసమ్మకు శైశవమునుండియుఁ బటాలపు బ్రదుకే యలవాటు. తండ్రి గతసంవత్సరమున అన్నను కనిపెట్టుకొనియుండి, అన్న భార్య మూఁడేండ్ల క్రింద గతించినప్పటినుండి యతని పిల్లలకుఁ దులసమ్మ గతి యైనది. వారి సంరక్షణతోడను, గృహనిర్వాహణము తోడను, వెనుకటి మూఁడేండ్లును నిశ్చింతగాఁ గడిచినవి. తెలివి గల చిన్నది కాఁబట్టి యామె యీ కాలమందు స్వయంకృషి మూలమునఁ దనవిద్యాభివృద్ధి చేసికొని, యాంధ్రమందే కాక యాంగ్లహిందూస్థానీ భాషలయందును జక్కని వ్రాఁతకూఁతల శక్తి సంపాదించుకొనెను.

౪

ఇంతలో హఠాత్తుగా ఘోరమైన యీ విపత్తు సంభవించి, యామె జీవనము దుర్భరముగా మాఱిపోయి నది. ఆమె యన్న హనుమయ్య రష్యావారికిఁ గొంత కనుమ దారుల రహస్యములను దొంగతనముగాఁ దెలుపు చున్నాఁడన్న సంశయము కలిగి, యతనిని దొరతనము వారు ఖైదు చేసిరి. నిర్ణీత విచారణ జరిగినది. అనుమానాస్పదములైన కారణము లనేకములు కనఁబడుటవల్లను, ప్రత్యక్షసాక్షి యొకఁడు బయలుదేఱి యీ యనుమానములను బలపఱచుటవల్లను, నేరము ఋజువై మరణదండనము విధింపఁబడెను. శిక్ష యమలు జరుగునాఁటి ముందటిదినమున హనుమయ్య భాగ్యవశమునఁ జెఱనుండి తప్పించుకొని పాఱిపోయి, తత్పరిసరముల నెచ్చటనో తల దాఁచుకొని, యప్పటప్పట సీతాపతి యను స్నేహితుని ద్వారా చెల్లెలికి జాబులు, వర్తమానములుఁ బంపుచుండెను.

వయసుకాఁడైన సీతాపతి సందేశహరుఁ డగుట తులసమ్మకు మొదటినుండియు భయహేతువే. ఆమెకు వాని యందిష్టము లేదు సరి గదా, నమ్మకమును లేదు. వాఁడు తన మీఁదఁ గన్ను వేసినాఁడని యామె యెఱుఁగును. అట్టి వాఁడు తమకుపకారి యగుట కాని, తమ గుట్టుమట్టులు వానికిఁ దెలియుట కాని, యామెకెంత మాత్రమును సమ్మతము కాదు. అయినను, అన్న యిష్టమును బట్టి యామె వానియెడలఁ దగిన యాదరము చూపుచు వచ్చెను. ఆ యాదరణమే యనర్థకారి యైనది. అందువలన వాఁడు మునుపటి కంటెఁ జనవు హెచ్చి, వెనుకలేని పండ్లయిగిలింపులును గొంతెవగిలింపులును మొదలు పెట్టినాఁడు. తుదకుఁ, దులసమ్మ భయపడినట్లు కార్యము వికటించెను.

౫

అది యీ నాఁటి యుదయమున జరిగిన సంగతి. బ్రహ్మకపాలము వఱకును వెళ్లిన తీర్థవాసులైన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు దారి తప్పి యచ్చటికి వచ్చినట్లును, వారు హనుమయ్యకుఁ బూర్వపరిచితులైనట్లును, వారితోఁ గలిసి తానును వైదికవేషముతో దక్షిణహిందూస్థానమునకు హనుమయ్య పాఱిపోవ నిశ్చయించినట్లును, సీతాపతి తెల్లవాఱక ముందే కబురు తెచ్చినాఁడు. పిల్లలను జెల్లెలిని జూచుటకు హనుమయ్య యీ రాత్రి రహస్యముగా వచ్చుటకేర్పాటు. అప్పటికిఁ బిల్లలను నిద్ర

పెట్టవలసినదని హనుమయ్య కబురు పెట్టెను. అది యుగాదికి ముందటిరాత్రి గనుక, పిల్లల నిమిత్తమై సీమావరు నుండి తాను బహువ్యయప్రయాసములతోఁ దెప్పించిన యాటవస్తువులు కొన్ని, తినుబడి పదార్థములు కొన్ని, యుగాదికానుకలుగా వారికిఁ బెట్టి పోవలయు ననియతని యభిలాషము. అందుకొరకు వారి మంచము ప్రక్క బల్ల యొకటి వేసి యుంచవలసినదని యతఁడు చెల్లెలితో ముఖ్యముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఉగాదిదేవత యుగాది కానుకలు రాత్రికిఁ బట్టుకొని వచ్చునని యాపిల్లలు నమ్ముకొనియుందురు. అట్టి నమ్మకము వారికి నాలుగు సంవత్సరములు క్రిందటఁ గలకత్తాలో నెవరి మాపులోనో యుగాది దేవత వేషమును జూచినప్పటి నుండియుఁ గలిగినది. అట్టి వెఱ్ఱి నమ్మకము గల యాపసిపిల్లల ముద్దు తీర్పకుండ వారికి నిరాశ కలిగించుట హనుమయ్యకు మనస్కరించినది కాదు.

ఈ సంగతులన్నియుఁ గిటికీలో నుండియే విని, తులసమ్మ సరియే యన్నది. తన సందేశము సమాప్తమైనను, సీతాపతి యచ్చటనుండి కదలకుండఁ గొంతసేపు కాచినాఁడు; ఎగువకుఁ జూచినాఁడు; దిగువకుఁ జూచినాఁడు; కేకరించినాఁడు; ఉమిసినాఁడు. ఏమి చేసినను, మీఁది తలుపు మాత్రము బందు! క్రింది తలుపుతీయునని వాఁ డడిగినాఁడు. పిల్లలకు నిద్రాభంగమగు నన్నదని చెప్పి, యామె కిటికీతలుపును మూయఁ బోయినది. అందు మీఁద నోరు విడిచి వాఁడు ధారాళముగానే యామెను దన కోరికను దీర్పుమని యడిగినాఁడు. ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమంట యది! అట్లు జరిగింపని నాఁడు, వారి కొంప తీయుదుననియు వాఁడు బెదరించినాఁడు. పాపము! అబల యని, యొంటికత్తె యని, యడకత్తెరలోని పోఁక చెక్కవలెఁ దన చేతఁ జిక్కియున్నదని, యట్టి పాడు కోరిక కోరుటకు సాహసించినాఁడు, క్రూరుఁడు, నీచుఁడు, తుచ్ఛుఁడు, లుచ్ఛా, పోకిరీ, పుండాకోరు! మానము వినయమైన యవమానము కలిగినప్పుడు, మానవతులైన స్త్రీలు తోఁచి త్రొక్కిన త్రోఁవలు. అటుకాలి మంట శిరస్సునకు లేచినది, తులసమ్మకు. ఏది యేమైనను గానిమ్మని యామె యదరుచున్న ముకుపుటములతో, నిప్పులు కురియుచున్న కన్నులతో, వణఁకుచున్న యొడలితో, వీరరసాధిదేవత వైఖరిని లేచి, కొరడా దెబ్బల వంటి కఠిన

వాక్యములతో వాని తలవాచునట్లు చీవాట్లుపెట్టెను. మొగమెత్తనీయని సిగ్గు, మొగమెఱ్ఱఁ జేసిన కోపము, మనస్సునఁ గ్రుమ్ములాడుచుండఁగా, వాఁడు పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచుఁ, బగ చాటుచుఁ బోయినాఁడు.

౬

ఇది ప్రొద్దుటి ముచ్చట. సాయంకాలమునఁ గాగితము వచ్చినది. చీకటిపడిన పిమ్మటఁ బురుషుఁడొకఁడు గుఱ్ఱము నెక్కి వచ్చి, యా కాగితము తులసమ్మ చేతిలోఁ బెట్టి, వెంటనే వాఁడు మీఁద వెళ్లిపోయినాఁడు. వణఁకుచున్న చేతి వ్రేళ్లతో దాని నామె విప్పినది: తన యన్న పట్టుపడె నన్న దుఃఖవార్త దానియందుండు నని యామె భయము. ముందట దుఃఖబాష్పములు, వెనుక సంతోషబాష్పములు, కాగితము మీఁది వ్రాఁత యామెకుఁ దిన్నగాఁ గనఁబడమికిఁ గారణములు. హనుమయ్య మీఁద సాక్ష్యము చెప్పి, యతని మరణదండనశిక్షకు

ముఖ్యకారకుఁడైన కన్నయ్య వ్రాసిన కాగితమది. దాని యందు హనుమయ్య నిరపరాధి యన్నందుకుఁ దగిన నిదర్శనములు వ్రాసియున్నవి. అట్టివ్రాఁతకుఁగల హేతువును దత్పత్రికయందేయున్నది. ఆ ముందటి దినమునఁ గొందఱు సిపాయిలును, దానును గలిసి కన్నయ్య యొక్క కొండకనుమదారిని వచ్చుచుండఁగాఁ, దుప్పలచాటున నక్కియున్న యాఫ్రీదులు వారివైపునఁ దుపాకులు గుఱి పెట్టి కాల్చిరి. తక్కిన వారికెవ్వరికిని దగులక, యొక్క కన్నయ్యకే ప్రాణాపాయకరమైన గాయము కలిగినది. ఒరుని ప్రాణముతీయఁగోరి యీర్ష్యమూలమునఁ దాను చెప్పిన యసత్యసాక్ష్యమునకుఁ బ్రతిఫలము భగవంతుఁడు తోడ్తోడనే కలిగించినాఁడని పశ్చాత్తాపముచెంది, మరణమునకుముందుఁ కన్నయ్య యా కాగితమును వ్రాసెను. పత్రిక వెనుకప్రక్క: "అమ్మాయీ, నిమిషమైనను జాగుచేయక, తత్ క్షణమే సేనానాయకునియొద్దకువెళ్లి నీ యన్నగారి ప్రాణములు రక్షించుకొమ్ము. అట్లయిననే నా యాత్మకుఁ బరలోకమున శాంతి కలుగును. కన్నయ్య వ్రాలు," అని యున్నది.

౨

"ఒయ్యారిని దయారుచేసి వెంటనే బయలుదేఱవలయును," అని తులసమ్మ లేచెను. ఒయ్యారి యనఁగా, ఆమె సవారిచేయు గుఱ్ఱము: ఊసవలెఁబోవుశక్తికలది. అశ్వారోహణవిద్య యా కన్యక బాల్యముననే యభ్యసించినది. సేనలోని హైందవులయందేకాక యాంగ్లేయులందును, ఆమెతో సరిసమానముగా గుఱ్ఱము దౌడు పెట్టింపఁగలవారు లేరు. తులసమ్మకుఁ దగ్గిడి నేర్చినది గుఱ్ఱపుసవారొక్కటియేకాదు; అవసరము పడినప్పుడు పిస్తోలుతోఁగాని తుపాకితోఁగాని గుఱితప్పకుండఁ గొట్టఁగలశక్తి యామెకుఁ గలదు. అచ్చటికి నలువది యేఁబది మైళ్ల దూరములోనున్న మాలాఖండగ్రామ పరిసరమున డేరాలు వేసికొనియున్న శ్వేతముఖసేనానాయకుని శిబిరమున దానొక్కతె యా రాత్రిపూటవెళ్లివచ్చుట కామె జంకకుండుటకదియే హేతువు.

జంకు వేఱుహేతువునఁ గలిగినది. రాత్రికి రహస్యముగాఁ దన యన్నరాఁ గలుగుటకై, యామె నవుకరులను మిషలేవోకల్పించి పంపించివేసెను, ఇంటఁ బిల్లలు మాత్రమేయున్నారు. తోడులేకుండ వారిని విడిచిపెట్టి పోవుట క్షేమకరమా?......క్షేమకరమైనను గాకున్నను గత్యంతరము లేదు. ఆమీఁద భగవంతుఁడేయున్నాఁడు సీతాపతిగాఁడు కుట్ర లీపాటికే పన్నుచుండును.

ఇట్లు తలఁచి, యామె గుఱ్ఱపుఁ దబేలాకడకుఁ బరుగునవెళ్లి, యొయ్యారినికీసి, దానిని దయారుచేసెను. నీలమేఘశకలమువలె నిగనిగలాడుచున్న యా పంచకల్యాణి మేను నిమురుచు, "ఒయ్యారీ, నా ముద్దుల యొయ్యారీ, మయూరిలాగున నొయ్యారముచూపుచు, నీవీ నాఁడు కదముత్రొక్కుటకు వీలులేదు. గాలిని మించునీ గమనవేగమే కనఁబఱుపవలయును. అన్నయ్యవచ్చు లోపల మనము తిరిగి రావలయును జుమా. తాను మఱిదాఁగియుండవలసిన యవసరముగాని, పాఱిపోవ వలసిన యవసరముగాని, లేదన్న సంతోషవార్త యన్నయ్యకు మనము వినిపింతము. రమ్ము, మఱి రేపటి యుగాది మనకు సంతోషకరమగును. ఉగాది కానుకగా నీకుఁ బాయసమువండి పెట్టెదను." అని తులసమ్మ యనఁగా, బోధపడినట్లే యిహిహీ యని గుఱ్ఱము సకిలించినది.

దానిని బయట నిలిపి, లోనికిఁ బరుగునవెళ్లి పిస్తోలు మొలను దోఁపుకొని, యటుపిమ్మటఁ జప్పుడు చేయని యడుగులతో, ఆమె పిల్లల గదిలోనికివెళ్లెను. ఒక్క మంచముమీఁదనే యొండొరులను గౌఁగిలించుకొని పిల్లలిరువురుఁ బరుండియుండిరి. మఱవకుండ మంచము ప్రక్కను దాను బెట్టియుంచిన బల్లనుజూచి, తులసమ్మకుఁ బెదవులమీఁద లేఁతనవ్వు పొడచూపినది.

"ఆహా! ఏమిప్రేమ, అన్నయ్యకుఁ బిల్లలమీఁద! ఉగాదిదేవత యుగాదికానుకలు రాత్రికిఁ దెచ్చునని పిల్లలు నిరీక్షించుచుందురన్న సంగతి యిప్పటి తన యవస్థ

యందును మఱవలేదు." అని యనుకొనుచు మెల్లగా వంగి, తగిలియుఁ దగులనిలాగునఁ దనయొఱ్ఱని పెదవులతో గులాబి ఱేకులకు సరివచ్చువారి నున్నని చెక్కులు ముద్దుపెట్టుకొనిలేచి, "వీరిది గాఢనిద్ర; తెల్లవాఱువఱకును లేవరు. ఉదయమున వీరి యుగాది యత్యంతసంతోషకరమగును గాక! ఈ రాత్రి వీరికివచ్చిన భయములేదు. ప్రహ్లాదుని రక్షించిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తీ, మార్కండేయుని రక్షించిన శ్రీపరమేశ్వరా; వీరిని రక్షించుభారమువీూది అని చేతులెత్తి మ్రొక్కి, యామె యలికిడి లేకుండ బయటికివచ్చి, తలుపు గొండెము పెట్టెను. తాళము వేయ మికిఁ గారణము, తాను లేనిసమయమునఁ దనయన్న యుగాది కానుకలతో వచ్చునేమో!

మఱికొంతమైనను జాగుచేయక, కట్టుకొన్న చీర చెఱఁగు నడుమునకు బిగఁజుట్టి, తులసమ్మ చివాలుమని గుఱ్ఱమువీూఁదికెక్కి కూర్చుండి, సేనానాయకుని శిబిరమువంక కభిముఖ యయ్యెను. చబుకు దెబ్బగాని, లగాములజాడింపుగాని, మడమల తాడింపుగాని యవసరము లేకుండ, నోటిమాట, చేతిస్పర్శ, మాత్రమున గుఱ్ఱము

కాళ్లు పాఱజాఁచి దాఁటుపెట్టినది. రాతినేలవీూఁద డెక్కలచప్పుడు టకటకమని యెడతెఱపిలేకుండఁ జీకటిలో వినిపించుచుండెను. ఆశతోడను, సంతోషముతోడను, దులసమ్మ మనోభావములు గుఱ్ఱపుదాఁడును మించి ముందుకు దాఁడు పెట్టఁ జొచ్చినవి. తిరిగి వచ్చియన్నను దాను గలిసికొన్నప్పటి తమవేడుక, తండ్రి కౌఁగిలించుకొన్నప్పటి పిల్లలవేడుక, మఱునాటి యుగాదిపండుగవేడుక, యుగాదికానుకలు పట్టుకొని యాడుచు నవ్వెడి పిల్లల తెయితెయి తకతక పకపక,—పకపక, తకతక, టకటక,—టకటక, తకతక, పకపక,—టకటక, టకటక, టకటక,—

౮

"ఎవరక్కడ? ఆఁగు!" అన్న కేక చీఁకటినిజీల్చుకొని తటాలున వినవచ్చెను. అప్పటికి నాలుగుమైళ్లు మాత్రమే కడిచినవి. లగాములు వెనుకకు బిగించి, తులసమ్మ యొయ్యారిని నిలిపి చూడఁగాఁ, దమపటాలపు సిపాయిలు కొందఱువచ్చి చుట్టుకొనిరి. శత్రువులఁ గూర్చిన జాగరూకతకొరకు దొరతనమువారు కావలి యుంచిన దండు కాఁబోలునని యామె యూహించెను.

"సుబేదారూ, ఎవరోచూడు" అన్నయాజ్ఞ చీఁకటిలో వినఁబడినది.

లాంతరు వీూఁదికెత్తి చూచిన సుబేదారుపొందిన యాశ్చర్యమునకు మేరలేదు. మబ్బుల చాటునుండి తొంగిచూచుచున్న నిండు జాబిల్లియట్లు, తొలి జవ్వనమున నున్న తులసమ్మ సొగసు మొగము ముడిపడిన కనుబొమలతోడను, జాలిగొలుపు కంటి చూపులతోడను, బిగఁబట్టిన పెదవుల తోడను, సుబేదారు శోభనాద్రి కన్నులకు విందు చేసెను. మల్లెతీఁగ లాగున సున్నితమై, సన్ననై, తిన్ననైన యా కన్నియ మేని దౌర్బల్యమును జూచి యాదరసూచకస్వరముతో శోభనాద్రి యామెను బలుకరించి యేమిపనివీూఁదఁ బోవుచున్నదో ప్రశ్నింపఁగాఁ దాను సేనానాయకునిజూడఁ బోవుచున్నానని యామె కోమలకంఠమునఁ దెలిపి దారి యీయవలసినదని కోరి

నది. "వెంకటస్వామిగారూ, ఎవతెయో చిన్నది దొర

దర్శనము నిమిత్తమై వెళ్లుచున్నది." అని సుబేదారు గొంతెత్తి తెలిపెను.

"ఆమెను బోనిమ్ము" అన్న యాజ్ఞ వినఁబడినది.

మర్యాదాపూర్వకముగాఁ దులసమ్మ దనకుఁ దలవంచి, శోభనాద్రి వెనుకకు మూడడుగులు తగ్గినాఁడు. అతనికి కన్నులతోనే ప్రతివందనముచేసి, యామె గుఱ్ఱము మరల దౌడు వదలెను.

౬

సుబేదారుమేజరు వెంకటస్వామి "రండు రండు; అడుగులు మఱికొంత వడిగాఁ బడనిండు. లేనియెడల, బిట్ట దొరకకపోవును." అని తనవారిని హెచ్చరించెను.

"చిత్తము" అని పరధ్యానముగా శోభనాద్రి యన్నాఁడు. ఆపడుచు బ్రహ్మచారి మనస్సిప్పటికిని చీఁకటిలో గుఱ్ఱముమీఁద తివ్వతివ్వఁ బోవుచున్న లేజవ్వనిపువ్వవంటి నవ్వులేని మొగముమీఁదనే నిలిచియున్నది. "ఎవ్వతె, యాజవ్వని? ఏమి పనియున్నది, యామెకు సేనానాయకునితో? ఒంటికత్తెయై యంతదవ్వ కటికి చీఁకటిలో వెళ్లవలసిన యగత్య మేమైయుండును? ఎవరి చిన్నది? ఏజాతి?......... మా తెలగాల చిన్నదై యుండునా? పెండ్లి కానిదనుట మాత్రము నిశ్చయము," అన్న పరిపరివిధములైన యూహాలు మనస్సునఁ గ్రమ్ముకొన్నవి. అడుగు తప్పకుండఁ గాళ్లుమాత్రము తనవారితో సరిగా నడచుచుండెను.

వడివడి వారు తులసమ్మ విడిచి వచ్చిన యింటివైపునకు నడిచిరి. కారణమేమనఁగా, దులసమ్మ దులిసి విడిచిన తరువాత సీతాపతి కోపావేశమున హనుమయ్య గుట్టు బయటఁ బెట్టినందున, సేనానాయకుఁడు సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామిని బిలిచి, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకును, బట్టువడిన వెంటనే యతనిమీఁది మరణశిక్ష యమలులోఁ బెట్టుటకును, గట్టి యాజ్ఞ పెట్టి, యతనిని జిన్నదండుతో బంపెను.

ఘోరమైన యీ ఘోషయేమియుఁ దెలియక తులసమ్మ యాశాపూరితమైన మనస్సుకలిగి, తన యన్న నిర్దోషియని తేలుననియు, మఱి యతని ప్రాణమునకు వచ్చిన భయము లేదనియు నిండు నమ్మకము పెట్టుకొని, యత్యంతసంతోషముతో సేనానాయకుని శిబిరమునకుఁ బోవుచున్నది, పాపము!

ఇంతలో సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యాఁగి, తనదండును నిలిపెను. అది సంకేతస్థలము.

శోభనాద్రి నిలువఁబడియున్న చోటికి మల్లన్న హవల్దారు మెల్లగా జరుగుకొని వెళ్లి యల్పస్వరముతో, "హనుమయ్య రహస్యావారి గూఢచారుఁడగుట నిజమై యుండునా" అని సందేహము తెలుపుచుఁ బ్రశ్నించెను.

"నిజమే; సందేహములేదు. విచారణలో నేరము ఋజువైనదఁట! శిక్షకు ముందొక్క దినమున్నదనఁగాఁ దప్పించుకొనఁబట్టి కాని, యతఁడిప్పటికే యమలోకమున నుండవలసినది."

"ఆవిధము మరల నట్లే జరుగవలయునని మన సిపాయిలు కోరుచున్నారు."

"అదేమి?"

"ఈరాత్రి హనుమయ్య తన పిల్లల నిమిత్తమై యుగాదికానుకలు పట్టుకొని వెళ్లునఁట! అది హనుమయ్య రహస్యము వెల్లడించినసీతాపతి చెప్పిన కబురే. సీతాపతిని దిట్టని వారొక్కరును లేరు. మన పటాలములో."

"ఆగొడవ మన కేల? అధికారి యాజ్ఞ నెఱవేర్చుట మనవిధి" అని శోభనాద్రిపలికి, "ఉస్‌స్‌స్‌స్‌! ఎవరో వచ్చుచున్నారు," అనెను.

హనుమయ్య యింటిపైపునుండి యెవరో చీఁకటిలోవచ్చి, నలుదిక్కులుఁ బరికీలించుచు నిలువఁబడినాఁడు.

"పీరన్నా?" అని తగ్గింపు గొంతుకతో వెంకటస్వామి పిలిచెను,

"చిత్తము," అని గొంతుక యణఁపుతో జవాబు.

"వచ్చినాఁడా?"

"లేదు. చీఁకటిపడిన కొంతసేపటి నుండియుఁ జూచుచున్నాను; వచ్చినజాడ లేదు."

"ఇంట నెవరైన నున్నారా?"

"పిల్లలేయున్నారు. ఇతరుల సందఱను నేను రాకముందే యతనిచెల్లెలు పంపివేసినట్లున్నది. ఆమె గంటక్రింద గుఱ్ఱమునెక్కి దడదడ నెచ్చటికో పోయెను. గుట్టుబట్టబయలైనదని తెలిసి యన్నగారికి హుషారిచ్చుటకేమో?"

"కారు నుబ్బురంగు గుఱ్ఱమేకదా, యామెయెక్కినది?" అని సుబేదారు-మేజరు ప్రశ్నించెను.

"చిత్తము."

"అట్లయిన, నీయూహ సరికాదు. ఆచిన్నది త్రోవలో మాకెదురుపడినది. ఆమె సేనానాయకుని దర్శించుటకు వెళ్లుచున్నది; తనయన్నను క్షమింపుమని ప్రార్థించుటకుఁ గాఁబోలు! ఆయువు చెల్లిన వాని ప్రాణములను పాశము వేసి లాగుచున్న యమునిఁ బ్రార్థించి యెంతప్రయోజనకరమో, యంతే ప్రయోజనకరము. పాపము! ఆమె యిచ్చటలేకుండుట కొంత నయమైనది. ఉన్నయెడల, ఆమెతోఁ గావలసినంత బాధపడవలసి వచ్చియుండును, మనము," అని పలుకుచు శోభనాద్రివంకకుఁదిరిగి, "హనుమయ్య దాఁటుకొని పోవుటకు వీలులేకుండ మనుష్యులను గావలియుంచుమని వెంకటస్వామి" యాజ్ఞాపించెను.

శోభనాద్రి మౌనముతోనే తదాజ్ఞాప్రకారము నడిపినాడు. అమితమైన జాలితోఁ గూడిన యతని తలఁపులు, సేనానాయకుని శిబిరములకు దౌడుపెట్టుచున్న యేకాకినియైన యాయబలమీఁదనే యింకను నిలిచియున్నవి. పాపము! బాష్పసహితములైన ప్రార్థనలతోఁ బాషాణహృదయుఁడగు సేనానాయకుని గరఁగించి, మరణశిక్షనుండి రాజద్రోహిని రక్షింపఁ దలఁచినది కాఁబోలు, వెఱ్ఱిబాగుల కుఱ్ఱది!

పావుగంట—అరగంట—ముప్పావుగంట— గంట గడిచినను హనుమయ్య జాడలేదు. శోభనాద్రిని జూచి సుబేదారు-మేజరు, "ఓయీ, చీఁకటిలో వీఁడు మన కన్నులు కప్పిదాఁటుకొనిపోయినట్లున్నది. నీవు వెళ్లి చూచిరమ్ము. అణుమాత్రమైన యనుమానము కలిగినను, పిస్తోలు ప్రేల్చుము; వెంటనే మేమువచ్చిపడెదము" అని యుత్తరువు చేసెను.

"చిత్తము" అని చీఁకటిలో శోభనాద్రి హనుమయ్య యింటివంకకుఁ బోయినాఁడు.

౧౦

ఒక్కగదిలోనే దీపపు వెలుతురు; తక్కిన యిల్లంతయు నంధకారమయము. అలికిడి చేయకుండఁ జుట్టును దిరిగి చూడఁగా, అనుమానకరమైన సంగతి యేదియుఁ గనఁబడలేదు, వినఁబడలేదు.

వీథితలుపు మెల్లగాఁ దెఱచి శోభనాద్రి లోనఁ బ్రవేశించి, యొక్కసారియాఁగి వినెను. నీరంధ్రమైన నిశ్శబ్దము. తలుపు మెల్లఁగా చేరవైచి యతఁడు దీపమున్నగదికి దారితీసినాఁడు. వ్రేలెఁడెడమున్న తలుపు సందులోనుండి ముప్పాతిక తగ్గింపుగన్న దీపపువెలుఁగు,

తెల్లని బట్ట పీలికపోలిక బయటికిఁ బడుచుండెను. తలుపు తెటాలునఁ ద్రోసి శోభనాద్రి గదిలోనికి వెళ్లినాఁడు. పిస్తోలు చేతిలో సిద్ధముగా నున్నది.

గది నలువంకలను చూపులు నిగిడించి యతఁడు చూడఁగా హనుమయ్య యచ్చట లేఁడు. దృగ్గోచరమైన యచ్చటిస్థితి శోభనాద్రికి లజ్జాహేతువయ్యెను.

మంచము; మంచముప్రక్క బల్ల; బల్లమీఁద, ఒకయారదీపము; దీపపువెలుతురు మొగములమీఁదఁ బడకుండ మంచమునడుమఁ, జేతులొండొరులపై వేసికొని యిరువురు పిల్లలు, ముంగురులు ముద్దుమొగముల మూసికొనియుండ, సమమైన యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములతో నిద్రించుచుండిరి.

ఉగాదికానుకలు బల్లమీఁద లేకుండుటనుబట్టి, యుగాది దేవత యింకను దిగలేదనుట నిశ్చయము.

మంచముమీఁదఁ బరున్నవారు, బాలుఁడొకఁడు, బాలికయొకతె. బాలిక నిద్రలోఁ గదలి, కన్నులు పులుముకొనసాగినది. ఆజానుబాహుఁడైన శోభనాద్రి భయమున గబాలుమని వెనుకకు జరిగి దండెముమీఁది బట్టలకు వెనుకతట్టున గోడకంటిపెట్టుకొనెను. 'దొంగ! కానుకల—దొంగ!!—ఉగాది—కానుకల—దొంగ !!!—ఉసికో !-ఉసికో !!—ఉసికో !!' అని యతని గుండె కొట్టుకొనుచున్నట్లతనికిఁ దోఁచినది. బిగఁబట్టిన యూపిరితో బట్టలు సందునుండి తొంగిచూడఁగా, మంచముమీఁది సంగతులు గోచరించుచుండెను.

ఆ బాలిక యంతకంతకును మెలఁకువ చెంది లేచి కూర్చుండి, బల్లవంకఁ జూచినది. ఉగాది కానుకలు కనఁబడలేదు. ప్రక్కను బరున్న బాలునిమీఁదఁ జేయివేసి, "అన్నయ్యా, లేలే" అని యామె యూఁపెను.

అన్న చెల్లెలికంటె రెండేండ్లు పెద్ద: సుమారు పదియేండ్లవాఁడు. నిద్రచేత బరువెక్కిన కన్నులు సగము తెఱచి, మరల వెంటనే గట్టిగా మూసికొని యతఁడు, "ఇంకను తెల్లవాఱలేదు; అల్లరిపెట్టక పండవే, అన్నపూర్ణా" యన్నాఁడు.

ఆలాగున వదలి యూరకుండ వలసినది కాదు, అన్నపూర్ణమ్మతల్లి! "చిన్నవాండ్రకుహాయి, శ్రీరంగశాయి" యని తులసమ్మ తమ్ము నిద్ర పుచ్చునప్పుడు, "ఆఁ! అన్నయ్యమీఁదఁ బాటపాడి, నామీఁదఁ బాడవా?" అని మేనత్త మొగముచూచి టకాయించు గట్టిపిల్ల! అన్న జబ్బపట్టుకొని గట్టిగాఁ గదుపుచు, "ఓహో! కుంభకర్ణుని నిద్ర! లేలే. ఉగాది దేవత యింకను రాలేదు; రాఁడేమేమో ?" అని యతనిచెవిలో నామెయూఁదెను.

"ఏమీ ?" అని రంగశాయి దడాలున లేచికూర్చుండి, యుగాదికానుకలు లేనిబల్లను జూచుచుఁ గొంచెము యోచించి, "చెల్లీ, భయములేదు లేవే, ఉగాదికానుకలు తప్పక ప్రొద్దుటిలోపుగా వచ్చును. ఉగాదిదేవత గొడవ మనకెందుకు, ఉగాది దేవత గొడవ మనకెందుకు. ఉగాదిదేవతయున్నదిగదా?" అనెను.

"ఉగాది దేవత లేనే లేదా ?????"

"లేఁడని యీ యుదయమే యత్త నాతోఁ జెప్పినది."

"ఎవరు, తులసమ్మత్తయా ?"

'మఱియెవరే, వెఱ్ఱిమొగమా? నీమగని తల్లియా, నాపెండ్లాము తల్లియా?" అని కిలకిల నవ్వినాఁడు, రంగశాయి చెల్లెలికిఁ దీసిపోవవలసినవాఁడుకాఁడు.

"ఉగాది దేవత యుత్తుత్తియని తులసమ్మత్త చెప్పినదా? నేను నమ్మను, నమ్మను. నమ్మను."

"నమ్ము, మాను. అత్తయట్లు చెప్పటమాత్రము నిశ్చయము. మనము నిద్రపోవుచున్నప్పుడు నాన్నయే వచ్చి యుగాదికానుకలు పెట్టిపోవునఁట! నాన్నకు మన మీఁదనున్న ప్రేమ యపరిమితమఁట! అమాటచెప్పి యత్త మెందుకో యేడిచినది. నాన్న వచ్చిన తరువాతనే నడుగఁదలఁచుకొన్నాను: 'నాన్నా, నీవే యుగాది దేవతవా, లేక యుగాదిదేవత వేఱేయున్నాఁడా?' యని. ఉగాది దేవత వేఱేలేనియెడల, వెనుకటి యుగాది పండుగులకు మన కోసరమై యుగాది కానుకలు తెచ్చి పెట్టినవాఁడు నాన్న యన్న మాటయే. ఉగాది దేవత కూరకే మ్రొక్కుచుంటిమి, నాన్నకు మాని."

ఉగాది దేవతను గూర్చిన యూహాతీతమైన యద్భుతసమస్య విషయమై యన్నపూర్ణ చిన్ని మనస్సునఁ దలపోఁతలు సాఁగినట్లు, పూర్ణహానము పూని యా బాలిక కొంతసేపు మొగము బిగించి కూరుచుండెను............ఉగాది దేవత లేనేలేఁడా?!!! ఈ నాస్తికవాదము నరకమునకే హేతువని యామె నమ్మకము............ఇంతలో, ఆమె కన్నులు నవ్వుతో మెఱయఁ జొచ్చినవి. ఆతురముతో ముందుకువంగి, "అన్నయ్యా, పరున్నట్లు నటించి మనము మేలుకొని యుందము; నాన్న యగునో కాఁడో తెలియవచ్చును." అని యాబాల మెత్తు చెప్పినది.

"అలాగుననే కానిమ్ము," అని రంగశాయి యావులించెను.

అన్నపూర్ణ సంతోషముతోఁ జేతులుతట్టుచు, "ఓహో! ఎంత వినోదము! ఉగాది దేవత నాన్నయే యయి, మనము నిద్రపోవుచున్నామని యతఁడనుకొని యుగాది కానుకలు పెట్టుచున్నప్పుడు మనము గబాలున, 'ఉగాది దేవతా,' యని నాన్నమీఁదఁబడి సంతోషముతో గంతుచుఁ, గేకలువేయుచు, ఓహోహోహో!" అని నవ్వఁజొచ్చినది.

"అలాగుననే చేయుదము; మఱిరమ్ము. నిద్రలో నున్నామని నాన్న యనుకొనుటకు మనము కన్నులు మూసికొనవలయును. తెఱచియుంచిన యెడలఁ, దలుపు సందులోనుండిచూచి నాన్న లోనికిరాఁడు." అని బాలుఁడనెను.

ఇద్దఱును గన్నులు మూసికొనిరి. మూసికొన్న కన్నులకు మూడు నిమిషములలో ముద్రలు పడినవి. అలసియున్న యా చిన్నారి పిల్లల శిరస్సులు, తామర పూవుల జంటవలెఁ, దలగడ మీఁద నొఱగెను. ఉగాది దేవత యూసే మఱచి, వారు నిద్రాదేవతకు దాసులైనారు.

౧౧

పిల్లల సంభాషణ జరుగుచున్నంతసేపును గుంభకదశ పొందియున్న శోభనాద్రి యూపిరికి రేచకపూరక వ్యాపారములు, పిల్లల యూపిరి ధారాళముగా నడుచుచున్న ధ్వనులు వినవచ్చినంతవఱకును మరలఁ బ్రారంభము కాలేదు. ఆముద్దుబొట్టెల ముద్దుపెపుఁ బలుకుల తోఁడి ప్రసంగ మతనిమనస్సును మెల్లగాఁ గరఁగించివేసెను. అదివిన్నతరువాత, రాజద్రోహినిగూర్చిన యతని యూహలకు మార్పు కలిగినది: అతఁడు ద్రోహియైన గూఢచారుఁడనికాని, ఘాతుకమృగమునువలె సాటిమానవు నాతని వేఁటాడి చంపుట న్యాయమనికాని, యిప్పుడు శోభనాద్రికి మఱి తోఁచుచుండుటలేదు. దారిలోఁ దనకు దారసిల్లిన తరుణీమణికిఁ దోఁబుట్టువు; కల్లకపటములెఱుఁగని యీపిల్లవాండ్రతండ్రి: ఇట్టివానిని బట్టియిచ్చి ప్రాణములు తీయించుట ధర్మమని యతని బుద్ధికిఁ దోఁచలేదు సరిగదా, నేరమనియు ననిపించినది.

ఆఁ! అదేమి? వినఁబడీ వినఁబడనిలాగున బయట నేదో చప్పుడైనదికాదా, తలుపు దొంగతనముగాఁ ద్రోసి

నట్లు?...అదిగో, మరల! అద్దానిదేమో శోభనాద్రికి మఱి సందేహములేదు. సన్నియున్న యురులన్నియు దాటి, లేచి యొల్లో లోనికి వచ్చినది. ధమ్మను పిస్తోలు ధ్వనియో, పొందియున్న వేటకాని గోల్లుమను కేకలో, యేదినిమనమున కానిమునమున వినవచ్చునని యతని నమ్మకము. కత్తిపోటువలె కఠినకర మతనిని గుండెను జీల్చివేసినది.

అదిగో మరల, గదివెలుపటఁ జేరికనైన యడుగుల చప్పుడు!......"మెల్లగా," "మెల్లగా," గదు "మెల్లగా," గది తలుపు లోనికివిచ్చి, యా సందునందుఁ దొంగి చూచుచున్న మొగము కనఁబడెను. అది పురుషుని మొగము; సగము తుప్పించియున్నది. కన్నులు మాత్రము పెద్దవై, కణకణమెఱయుచున్నవి, మంచము మీఁదఁ బరున్న బాలికకన్నులవంటివి. ఆ ముఖము శోభనాద్రికి తెలియనిదికాదు; అది హనుమయ్యది.

గది నలువంకలను గలయఁజూచి, పరున్న పిల్లలు తప్ప వేఱెవ్వరును లేరని తోఁచినందున హనుమయ్య లోనికిఁ బ్రవేశమై, మున్నివేళ్లమీఁద మంచము కడకు నడిచివెళ్లి, పవళించియున్న పసిపిల్లల ముద్దుమొగముల వంకఁ బ్రేమ యుట్టిపడుచూపులు పఱపుచుఁ, గొంతసేపు నిలుచుండెను. అటువెనుకఁ గష్టముతో, బహుకష్టముతోఁ, జూపులు మెల్లగా మరలించుకొని, తన ప్రక్కను వ్రేలాడుచున్న తోలుసంచిలోనుండి యొకచిన్న పిస్తోలు, దానిలోఁ బ్రేల్చుటకుఁ దగిన కేపులపెట్టెలుకొన్ని, చిన్న కత్తియొకటి, రెండు చిన్న గుజ్జములు, బూచిలాగునఁ దలవెండ్రుకలు విరియఁబోసికొన్న మొజ్జబుగ్గల దొరసాని బొమ్మ——

తలాలుమని యుతఁడాగెను. బెదరులేడివలె గది నాలుగు మూలలకును జూపులు పరఁగించుచున్న యతని కన్నులు బట్టల దండెముమీఁదఁబడి, యచ్చటి చప్పుడో, కదలికయో, నీడయో, యేదో యతని యనుమానమునకుఁ గారణమైనది కాఁబోలు! గడియసేపు నిశ్చలుఁడై నిలువఁబడి, యతఁడు తటాలునఁ దనకోటు జేబువైపునకుఁ జేయిపోఁచెను.

అట్టి దేదో జరుగునని యెఱుఁగును గనుక, శోభనాద్రి పిస్తోలుగుఱి నూపించుచు బయలుపడి, "చేతులు మీఁదికెత్తు; లేనియెడల, పిస్తోలు ప్రేల్చవలసివచ్చును," అనెను.

అయిష్టపూర్వకముగా హనుమయ్య చేతులు మీఁదికిలేచినవి; అతఁడు కొయ్యబాఱిపోయెను. ఆపోట హఠాత్తుగా, శోభనాద్రిగాని మఱియెవ్వరుగాని యట్లు ప్రత్యక్షమగుదురని యతఁ డనుకొనియుండలేదు. బిగఁబట్టియున్న సుబేదారు మొగము, గుఱిపెట్టియున్న యతని చేతిలోని పిస్తోలు, హనుమయ్యకు నిరాశ కలిగించినవి. మంచమువంకఁ జూచి యతఁడు నిట్టూర్చెను; ముఖమున దైన్యము క్రమ్ముకొన్నది. మనోధైర్యముకొఱకుఁ గొంతసేపు ప్రయత్నించి, యతఁడు బొంగురుపోయిన హీన స్వరముతో, "మీచేతులోఁబడినాను; మీ వెంటవచ్చెదను; పిల్లల నిద్రకు భంగము కలిగింపవలదు" అనెను.

హనుమయ్య జేబులోని పిస్తోలు తీసికొని, శోభనాద్రి మంచమువంక వ్రేలితోఁ జూపుచు, "ముద్దుపెట్టుకొందువా?" అని చూపులు త్రిప్పుకొనెను.

గొంతుకలోనియుండ యేదో మ్రింగినట్లు గ్రుక్క వేసి, "వలదు; వారికి నిద్రాభంగమగును," అని హనుమయ్య గద్గదికతోఁబలికి, పలికినవెంటనే బయటికి దారి తీసినాఁడు.

వీథితలుపును చేరులోపల శోభనాద్రి యతని జబ్బమీఁదఁ జేయివేసి, చెవులయొద్దఁ బెదవులుపెట్టి "బయటికి వెళ్లిన తరువాతఁ, బాఱిపొమ్ము," అనెను.

నమ్మకములేని చూపులతో హనుమయ్య శోభనాద్రి ముఖము చూచినాఁడు. ఆ చూపునందు నిరాశతోఁ గ్రుమ్ములాడుచుఁ గ్రొత్తయాశ యొకటి కనఁబడినది.

"హాస్యము కాదుగదా?" అని యతఁడు జంకుచుఁ బ్రశ్నించెను.

బహువిధభావముల కాటపట్టయిన ముఖముతో శోభనాద్రి కించిత్కంపితస్వరమున, "హాస్యము కాదు; నిశ్చయముగానే చెప్పుచున్నాను. ఈ పనికి మరణదండనమే నాకుదగిన శిక్ష. ఐనను, నేనన్యథా చేయఁజాలను. నీవు పాఱిపొమ్ము. లాభించునని నాకుఁ దోఁచదుగాని, యది యొక్కటియే నీకున్న గతి," అనెను.

తడఁబాటు మాటలతో హనుమయ్య, "మిమ్ము భగవంతుఁడు రక్షించుఁగాక!" అని కాళ్లమీఁదఁ బడఁగా, శోభనాద్రి యతనిని లేవఁదీసి ముందుకుఁ ద్రోచెను.

క్రొత్తసత్తువవచ్చి, హనుమయ్య బిరబిరనడిచి వీథితలుపు తీసినాఁడు.

౧౨

తీయఁగానే,!!! యెదుట సుబేదారు-మేజరు, గుఱి పెట్టిన పిస్తోలును దానును, ప్రత్యక్షము. కొండెక్కియాడుచున్న హనుమయ్య యాశలు గుబిల్లుమని కూలఁబడినవి.

ముందున్న హనుమయ్యను, వెనుకనున్న శోభనాద్రిని జూచి, "బాధపెట్టకుండఁ బట్టుపడినాఁడా, సుబేదారూ?" అని వెంకటస్వామి ప్రశ్నించినాఁడు.

"చిత్తము," అని తడుముకొనకుండ శోభనాద్రి పలికి, "పిల్లలు లేవకుండ నిశ్శబ్దముగాఁ దీసికొనివచ్చుచున్నాను," అని తెలిపెను.

"మంచిది, మఱిరండు," అని వెంకటస్వామి ముందుకు దారి తీసినాడు.

బయటికి వెళ్లిన తరువాత వెంకటస్వామి యీల వేయఁగా, సిపాయిలువచ్చి చుట్టుకొనిరి. అందఱును గలిసి, యచ్చటినుండి యరమైలుదూరము నడిచి పోయినారు. ఆ స్థలమునకుఁ జుట్టుపట్లఁ గొంపగాని గుడిసెగాని లేదు. క్రొవ్వువత్తులు రెండు వెలిఁగించి, యొండొంటికి నాలుగడుగుల దూరముగా రెండు పొడుగు ఆలమీఁద నిలిపి, యా రెండింటికిని నడుమ ఖైదిని మోఁకరింపఁజేసి, కన్నులకు గంతకట్టిరి. అతనికెదురుగాఁ గొన్ని గజముల యెడమున సిపాయిలందఱును బారుతీర్చి, తుపాకులు పట్టుకొని నిలువఁబడినారు.

సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యొక్క ప్రక్కకు నిలుచుండి, "హనుమయ్యా, అయిదు నిమిషముల వ్యవధి నీకు భగవత్ప్రార్థనమునకై యిచ్చినాను," అని జేబులోని వాచీని దీసిపట్టుకొనెను.

౧౩

ఈ చర్య యిచ్చట జరుగుచుండఁగా, అచ్చటఁ దులసమ్మ దుఃఖావేశచిత్తముతో వెఱ్ఱియెత్తినట్లు గుఱ్ఱమును దౌడు పెట్టించుచు రైఁరైమని వచ్చుచుండెను. సమయమునకు వెళ్లగలుగుదునా, యన్నప్రాణము రక్షించుకొనఁ గలుగుదునా, యన్నది యామె మనస్సునఁ బట్టుకొన్న యాందోళనము. వెళ్లు లోపల ఘోరము జరిగి పోవునేమో యన్న పెనుబెంగ పిడుగులాగున గుండెలోఁ బడి పెకలకుండెను. ఆమె చూపినకాగితమును జదువఁగానే సేనానాయకుఁడు హనుమయ్య నిర్దోషిత్వము తెలిసికొని, యతని విమోచనమునకై యుత్తరువు కాగితము మీఁద వడివడి గొలికి, "ఇది వెంటనేపోవలయును. నీ తాపతి పట్టియిత్తునని చెప్పఁగా, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకుఁ జిన్నదండు మధ్యాహ్నముననే పంపితిని. పట్టుపడఁ

గానే, శిక్ష యమలు జరుగును. ఎవఁడురా, అక్కడ ?" అని కేకవేసెను. ఎగువ ప్రాణములెగువకే యెగిరి పోయి నట్లయి, తులసమ్మ యుత్తరువు కాగితము సేనానాయకుని చేతిలోనుండి తటాలున లాగుకొని, యొకటే యుఱుకు గుఱ్ఱముమీఁదికి! ఆమీఁద, ఒకటే దౌడు! టకటకా, టకటకా, టకటకా,—కటకటా, కటకటా, కటకటా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౪

ఇచ్చట నిబిడమైననిశ్శబ్దము. ఆనిశ్శబ్దములో సుబేదారు-మేజరు చేతియందలి వాచీటక్కు-టిక్కులు విస్పష్టముగా వినఁబడుచుండెను. క్రొవ్వువత్తి దీపముల వెలుతురిలో నేలను మోఁకరించియున్న హనుమయ్యయుఁ జేతులలోఁ దుపాకులు పట్టుకొని బారు తీర్చియున్న సిపాయిలును, చిత్రప్రతిమలవలె నుండిరి.

ఇంతలో వాచీ టక్కు-టక్కుల నతిక్రమించి దూరమున, మైలుకంటెదూరమున,—గాలి ధ్వనియా యది? గాలివీచుట లేదే?—పిట్టల కలకలమా? పిట్టలు మూడు గంటలకే లేవవే? లిప్తలిప్తకును హెచ్చి, యాధ్వని స్పష్టపడుచున్నది. టకటకా, టకటకా, టకటకా.—అది వెఱ్ఱి పరుగున వచ్చుచున్న గుఱ్ఱపుదౌడు.

వాచీవంక నిదానముగాఁ జూచుచు సుబేదారు-మేజరు నిట్టూర్చెను. వచ్చుచున్నవారెవరో యతనికి బోధపడినది. "అయ్యో, పాపము! ఈఘోరము చూచుట తటస్థించును గాఁబోలు, ఆబాలికకు! హా! దైవమా, యీ నిమిషములముల్లు కదలదేమి?" అన్నది యతని నిట్టూర్పునకు భావము.

౧౫

టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౬

వెంకటస్వామి యున్నవైపునఁ గాక, రెండవవైపున నున్నాఁడు శోభనాద్రి. అందఱితోఁబాటు, అతనికిని వినఁబడిన, గుఱ్ఱపుడెక్కల ధ్వని. టకటకా, టకటకా—టకటకా యన్న చప్పుడు విని, దడదడా-దడదడా యని యతని గుండె కొట్టుకొనసాగినది. ఆకన్నియవచ్చి కన్నులారఁ దన యన్న చావును జూచునప్పటి యామెదుఃఖము నూహించుకొని, శోభనాద్రికి శరీరము జలదరించెను. తన ప్రాణము లర్పించియైనను, ఆమెకుఁ గలుగనైయున్న ఘోరాపద తప్పించుట కతఁడు సిద్ధము. కాని, యేమిచేయఁ గలఁడు? చేయఁగలిగినది లేక చేతులు వ్రేలవేసికొని, యూరక చూచుచుండవలసివచ్చినది. బారు తీర్చియున్న సిపాయిలవైపునఁ జూడఁగా, వారును దనవలెనే దుఃఖించుచున్నట్లు కనబడినారు. మనస్సులెట్లున్న నేమి? అధికారి యాజ్ఞ.

"నాలుగు నిమిషములైనవి," అని గొణఁగుకొనుచు, సుబేదారు-మేజరు వాచీని మఱికొంత కంటియొద్దకు లాగుకొని చూడసాగెను.

౧౭

టకటకా, టకటకా, టకటకా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—.

౧౮

శోభనాద్రి త్రుళ్లిపడి, యా చేరువనే యున్న మల్లన్న హవల్దారు వంకకు వంగి, యతని చెవిలో నేదో యూఁదెను. మల్లన్నయుఁ ద్రుళ్లిపడి తన ప్రక్కనున్న సిపాయి వంకకు వంగెను. గాలి వీవఁగాఁ బొలమునందలి వరికంకులకువలె, సిపాయిల బారునందలి శిరసులకు వరుసగా వంగుడల కలిగినది; దుఃఖవాయుప్రసరణమునఁగాఁబోలు! హనుమయ్య కంటికిఁ గట్టియున్నగుడ్డ జరిగినదేమో, శోభనాద్రి దానిని సరదెను.

ఇంతలో వెంకటస్వామి వ్రేలు పైకెత్తఁగా, సిపాయిలందఱును హనుమయ్య వైపున గుఱిగాఁ దుపాకులెత్తిరి.

౧౯

టకటకా-టకటకా-టకటకా యని యేఁబది గజముల సమీపములో గుఱ్ఱము మలుపు తిరిగినది.

౨౦

సుబేదారు-మేజరు వాచీ జేబులోఁ బెట్టుకొని, "ప్రేల్పుఁడు," అని యాజ్ఞాపించెను.

ధం ధం ధం ధం ధం ధం ధం ధమ్మని తుపాకులు ప్రేలినవి. పొగ లేచినది. చేతులును గాళ్లును గిజ

గిజ కొట్టుకొనుచు, హనుమయ్య వెనుకకొఱగి పడి పోయినాఁడు.

ఆ క్షణముననే చెమటలు కార్చుచు, నురుఁగులు క్రక్కుచు, వచ్చి పడినది గుఱ్ఱము! తెల్లఁబాఱిన మొగముతో, వెఱ్ఱియెత్తిన చూపులతోఁ, జెదరి చీఁదఱయైన తలవెండ్రుకలతోఁ, దులసమ్మ నేలకు గెంతులువేసి యుఱికి, చేతిలోని కాగితమాడించుచు, "ఇదిగో, మా

యన్న విడుదల యుత్తరువు——" అని తటాలున మాటలుడిగి యాఁగిపోయెను. నేలను నిశ్చలుఁడై పడి యున్న తన యన్నను జూచి, తాను విన్న ఢంఢమ్మన్న ధ్వనికి గారణ మిప్పు డామెకు బోధపడినది.

"హా, దైవమా! చంపివేసినారు! మా యన్న య్యను జంపివేసినారు. అతఁడు నిర్దోషి. సేనానాయకుఁడు విడుదల యుత్తరువిచ్చినాఁడు," అని పలికి, "అన్నయ్యా, అన్నయ్యా!! అన్నయ్యా!!!" అని పెద్ద కేకవేసి, యాకస్మిక మొదలు నఱికిన చెట్టువలె వెనుకకుఁ గూలఁ బడెను.

ఆమె చేతినుండి క్రిందఁబడిన కాగితము తీసి వెంకట స్వామి చదివినాఁడు. చదువఁగానే, యతనికిఁ గలిగిన యాందోళనము విస్పష్టము.

"శోభనాద్రీ, ఘోరము, మహాఘోరము జరిగి నది. ఈ చిన్నది చెప్పిన మాటసత్యము: హనుమయ్య నిర్దోషి," అని యతఁడు దుఃఖస్వరముతోఁ బలికెను.

నేలను బడియున్న తులసమ్మను జూచి, యతనికి గనుకొలఁకులనుండి వేఁడి కన్నీటిబొట్లు దిగజాఱినవి.

ఆమె వైపునఁగాక శోభనాద్రి వైపునఁ జూచిన యెడల, వెంకటస్వామికి వింతయొకటి కనఁబడియుండును. శోభనాద్రి యేదో బాధతోఁ దొక్కులాడుచున్నట్లు కనఁబడినాఁడు. అతఁడు మల్లన్న దిక్కునకుఁ జూపు లొక మాఱు త్రిప్పఁగా, అమునలి హవల్దారు ముఖము రెండవ ప్రక్కకుఁ ద్రిప్పుకొని మిన్ను చూడసాగెను.

"లోకములోని నా సర్వస్వము పోయినను, ఈ యన్యాయము జరుగకుండిన యెడల నేను సంతోషించి యుందును. పాపము! నిరపరాధి యతఁడు నిష్కారణము మరణించినాఁడు. అయినను మన దుఃఖము కేవలము గతజలసేతుబంధనము. మరణించినవానిని మరల బ్రదికించుట మనుష్యశక్తికి మించిన కార్యము," అని సుబేదారు-మేజరు తనవిచారము మరల వెల్లడించెను.

శోభనాద్రి వణఁకుచు, గుటకలు మ్రింగుచు, మాటలు తొట్రుపడుచు, "వెంకటస్వామిగారూ, నేను——హనుమయ్య——మరణించినవాఁడు——దోషము——సత్యము——తీర్మానించి——," అని యొకదానికొకటి పొందని మాటలాడుచుండఁగా, సిపాయిలు కిలకిల నవ్విరి.

శోభనాద్రికి దుఃఖము మూలమున వెఱ్ఱియెత్తిన దని యూహించి, యతనివంక సుబేదారు-మేజరు జాలితోఁ జూచెను.

"వెంకటస్వామిగారూ, నాకు వెఱ్ఱికాదు. మఱి, మఱి బాధ యెందుకు? హనుమయ్య చావలేదు," అని

శోభనాద్రి తెగించి, తనమనస్సులోని రహస్యము వెడలఁ గ్రక్కించినాఁడు.

"ఏమీ !!!!" అని వెంకటస్వామి యాశ్చర్యముతో శోభనాద్రి ముఖమునుండి చూపులు త్రిప్పి సిపాయిల వంకఁజూడఁగా, వారందఱును హాసన్ముఖులై యుండిరి.

"సుబేదారు-మేజరుగారూ, క్షమింపుఁడు. నేను— ఇందు దోషమంతయు నాది. ఆపిల్లలనుజూచిన తరువాత,—ఈకన్యకను జూచినతరువాత, మనస్సు జాలికి లోనై, కొంచెముమీఁదికి గుఱిచూచి తుపాకులు ప్రేల్చవలసినదని నేను మనసిపాయిలకు సూచించినాను. వారును నావలెనే కనికరపడి, గుఱియించుక తప్పించినారు. చచ్చినట్లు పడియుండుమని హనుమయ్య చెవిలో ముందుగానే యూఁదినాను," అని శోభనాద్రి తన కుట్రయొప్పుకొనెను.

ఇప్పుడు స్పష్టమే, హనుమయ్య జీవించియున్న సంగతి! గుట్టు బట్టబయలైనది గనుక, నటన మాని యతఁడులేచి, చెల్లెలినిలేవఁదీసి, యామెకు సంగతిసందర్భములు తెలియఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తన తాబేదారులు తన్నుఁ జేసినమోసమునకుఁ జెప్పరాని యాశ్చర్యమును గోపమును బుట్టి, సుబేదారు-మేజరు కొంతసేపు నోటిమాటరాక నిలువఁబడిపోయెను. మాటలు నోటినివెడలివచ్చినప్పటినుండి, యొకటే ప్రవాహము. అది గ్రామోఫోనులోని కెక్కిఁంపఁ దగ్గది. అతఁడుప్రయోగించిన శబ్దములును, ఉపయోగించిన భాషయు, గ్రంథస్థము చేయుటకు వ్యావహారికభాషావాదులును సమ్మతింపరు. అతఁడు వాడినముక్క యొక్కొక్కటియు మంచి జిగితమయినదగుట మాత్రము నిశ్చయము. "ఇంత జీవశక్తి యున్నదా, యాంధ్రభాష ?" కని విన్నవారెల్ల నోళ్లు వెళ్లఁబెట్టిరి. పెళ్లుపెళ్లుమని పిరంగిగుండ్లు ప్రేలుచున్నట్లు వినఁబడిన యాప్రచండోపన్యాసమునకు సారాంశమేమనఁగా: గుండువేసి కొట్టి వారినందఱను జంపినను బాపము లేదనియు, సేనానాయకునితోఁ జెప్పి యట్లు తప్పక చేయిం చెద ననియు, సిపాయిలుగా నుండుటకు వారు కేవలమును దగని వారనియు, వారు తనపటాలపు సిపాయిలని చెప్పుకొనుట తనకు సిగ్గులచేటనియుఁ, ఛీఛీయనియు, ఛూఛూయనియు, అతఁడు వారిని దలలోని పేలు మాడునట్లు గట్టిగాఁ దిట్టెను.

ఇంతతిట్టి,—వింత యేమనగా,—అతఁడు శోభనాద్రి చేయిపట్టుకొని యూఁపి, మల్లన్న వీఁపుతట్టి, సిపాయిల మొగములుచూచి చిఱునవ్వు నవ్వినాఁడు. ఆజ్ఞోల్లంఘనము క్షమింపరాని యపరాధమేకాని, యన్యాయకార్యమొకటి యందు మూలమునఁ దప్పి, విషాదాంతముగాఁ బరిణమింపవలసినకథ ప్రమోదాంతముగాఁ దేలినందుకతఁడు తన మహాసంతోషమును వెడలఁ గ్రక్కుట మాన లేకుండెను.

ఈచిత్రనాటకమునకు సూత్రధారుఁడైన యతని చెంతకు హనుమయ్యవెళ్లి, "శోభనాద్రిగారూ, మీరు నాపాలిటి భగవంతులై ప్రాణరక్షణము చేసినారు. సుబేదారు మేజరుగారి వాగ్ధోరణి నాకున్నయెడల, నాకృతజ్ఞత యంతయుఁ దెలుపుటకుఁ బ్రయత్నించి యుందు. ఇవిగో, కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములుమాత్రము చేయుచున్నాను. ప్రత్యుపకారమునకు వీలు నాకుఁ గలిగింపవలసినదని భగవంతుని సదా ప్రార్థించెదను. నేను మీ కాజన్మదాసుఁడను," అని చేతులుజోడించెను.

"నేనును మీకాజన్మదాసురాలను," అని ముకుళితకరపల్లవయై ముందుకు వచ్చిన తులసమ్మ, తనమీఁద శోభనాద్రి సానురాగదృష్టులు చిత్తజల్లుగా మునరుకొను చుండుటకాంచి, లజ్జావనతవదనయై నిలువఁబడిపోయినది.

శోభనాద్రియు సిగ్గుపడుచు, "నేను జేసినదేమున్నది? ఈమల్లన్న హవల్దారు, ఈసిపాయిలు, మీ ప్రశంసకుఁ బాత్రులు. ఆమీఁద, సుబేదారు-మేజరుగారు మనల నందఱను రక్షించినారు," అనెను.

"వారందఱకు నాయనేకవందనములు," అని హనుమయ్య మోడ్పుచేతులతో, "సుబేదారు-మేజరుగారూ,

దయయుంచుఁడు. శోభనాద్రిగారూ, పోయివత్తునా?" అని సెలవు వేఁడెను.

"ఉగాదిపండుగ నీకు, నీచెల్లెలికి, నీపిల్లలకు సుఖకరమగునుగాక!" అని పెద్దవాఁడు వెంకటస్వామి దీవించినాఁడు.

"తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!" అని మల్లన్నతోఁగలిసి సిపాయిలందఱు నైకకంఠ్యముగా ననిరి.

"ఉదయమే మీపిల్లలను జూడవచ్చెదను," అన్నాఁడు శోభనాద్రి.

౨౧

చెల్లెలితో హనుమయ్య యిల్లు చేరుకొనునప్పటికి బళ్లుమని తెల్లవాఱె, యుగాది యారంభమైనది. చిఱుగుఱ్ఱులు తీయుచున్న పిల్లలగదిలోనికిఁ దండ్రి మెల్లగా వెళ్లి మిగిలిన యుగాదికానుకలు బల్లమీఁదఁ బెట్టుచున్నప్పుడు,—కిలకిల నవ్వులుగ, పడపడ చప్పట్లు, 'ఉగాది దేవతా,' యను కేకలు బయలుదేఱె, పిల్లలుమంచము

మీఁదినుండి దుమికివచ్చి, యతనిమెడ రెండువైపులను బట్టుకొని వ్రేలాడసాగిరి.

"గుఱుకతీయుచు దొంగనిద్రలో నుంటిమి. దొంగ యుగాదిదేవతా, దొరకిపోయినావు," అని వారు తండ్రి చుట్టు తెయ్యిమని యాడినారు.

అతఁడు వారిని ముద్దులతో నలిపివేసెను.

౨౨

ఉగాదికానుకలు కొన్ని, యుదయమునఁ గాఫీ పుచ్చుకొన్నప్పుడు పనికివచ్చినవి. డబ్బాలలోని బిస్కతులు, తీయని ఫలరసములు, నిగనిగలాడుచున్న సీమ రేఁగుపండ్లు, ముద్ద ఖర్జూరము, ద్రాక్షఫలములు, కిసిమిసు పండ్లు,—,—,—,పిల్లలు కడుపారఁదినుచు, మిగిలిన యుగాదికానుకలు తులసమ్మకుఁ జూపుచుండిరి.

ఆసమయమున వచ్చినారు, శోభనాద్రి, యతని చెల్లెలు రుక్మిణమ్మ. సిగ్గుపడుచు లేచి తులసమ్మ, తన యీడుదైన రుక్మిణమ్మయొద్దకు వెళ్లి, యాదరపూర్వకముగాఁ జేతులు పట్టుకొన్నది. హనుమయ్యకు, శోభనాద్రికి, వందన ప్రతివందనములు జరిగినవి.

అందఱును గూరుచున్నపిమ్మట, శోభనాద్రి పిల్లల చేతులందలి యుగాదికానుకలు చూచి, "హనుమయ్యగారూ, ఉగాది కానుకలన్నియు మీాలో మీాకే? నాకొక్కటియు లేదా?" అనెను.

"బొమ్మల యీడుదాఁటినవారు కాఁబోలు!" అని హనుమయ్య మందహాసము చేసెను.

"ఈడుమించినవానిఁ జేయకుఁడు నన్ను; మీా పుణ్యముండును! నేనును మీావలెనే యిరువది యైదేండ్లవాఁడను. బొమ్మల యీడుమించిన వాఁడనని తప్పించుకొనకుఁడు. ఉగాదికానుకగా మీావల్ల బంగారుబొమ్మను గ్రహించుటకు వచ్చినాను. ఏమే రుక్మిణీ, ఊరకున్నావు? పెండ్లికొడుకు పిల్లనడుగుట యాచారము కాదని కదా నిన్నుఁ దెచ్చితిని?" అని శోభనాద్రి తనచెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె తులసమ్మవంకకుఁ దిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము," అని ముసిముసి నవ్వులు నవ్వినది.

"సహావ్వా, భేషుగానే యడిగినావు! వదిన యన్నకు భార్యకాక మరేమగును? అదియుఁగాక, చుట్టఱికమునకు వచ్చినవారు పెండ్లికూఁతునే యడుగుదురా? ఇట్లే, నిన్నడుగ వచ్చువారును జరిగింపవలయునని నీకోరిక కాఁబోలు! అదిగాఁక, మీవదిన నడుగుట యనవసరము; అజన్మదాసురాలుగా నాకుండుటకుఁ దానింతకుముందే యొప్పుదలపడినది. ఆమె యన్నగారి యంగీకారమే కోర వలసియున్నది," అని శోభనాద్రి యనెను.

సిగ్గుతో మొగమెత్తి రుక్మిణమ్మ తనవంకఁ జూడఁగా, ఆమె ముఖమునకే పెండ్లికళ వచ్చినట్లు హనుమయ్యకుఁ దోఁచి, క్రొత్తయాశ యొకటి యతనికిఁ దటాలునఁ బుట్టినది....అయినను సుబేదారు చెల్లెలు, తాను హవల్దారే! తనచెల్లెలిని శోభనాద్రి కోరుటయే తనకు మహా గౌరవము.

"ఏమే రుక్మిణీ, నీవే పెండ్లికొమార్తెవైనట్లు తల వంచుకొన్నావు? నేనే యడుగవలయును గాఁబోలు, దొరలపద్ధతిని! కానిమ్ము. హనుమయ్యగారూ, మీచెల్లెలిని నాకిప్పింపరా?" అని శోభనాద్రి యడిగెను.

హను: "ప్రాణదానము చేసిన యుపకారికి—"

"ప్రత్యుపకారము కాదు; నేను గోరుచున్నది. యుగాది కానుక."

హనుమయ్య జవాబు పలుకులోపల సిపాయి యొకఁడువచ్చి, యతనికిని సుబేదారుకును సలాముపెట్టి, హనుమయ్యచేతికిఁ గాగితమొకటి యిచ్చి, పోయినాఁడు;

అది చదువుకొని, యానందముద్రితమైన ముఖముతో హనుమయ్య దానిని శోభనాద్రికిచ్చెను. శోభనాద్రి చదువుకొని, "హనుమయ్య సుబేదారుగారూ, బహు సంతోషము. రుక్మిణీ, మీవదినను వినుమనవే యీ యానందవార్త. సేనానాయకుఁడు పంపిన పత్రిక యిది. ఇందిట్లున్నది; 'అన్యాయము జరిగినదని యెఱిఁగి, దొరతనమువారు హవల్దారు హనుమయ్యకు నేఁటినుండి సుబేదారు పదవి దయచేసినారు. నేఁడు తెలుఁగుల యుగాది పండుగ గనుక, ఉగాదికానుకగా దీనిని నేఁడే పంపుట యైనది,'" అన్నయర్థము గల యింగ్లీషు వాక్యములు చదివెను.

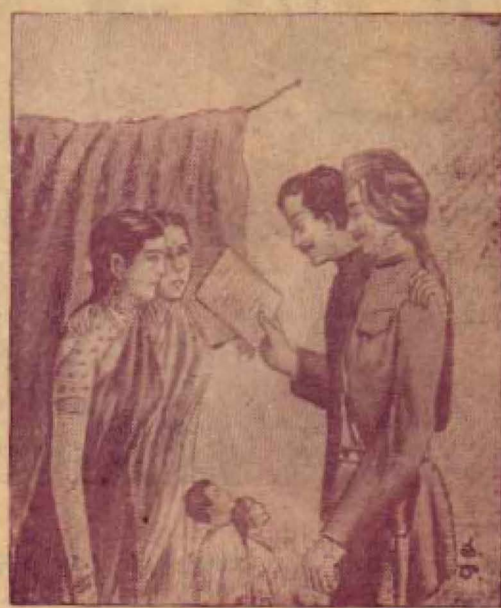
తులసమ్మ ముఖముతో రుక్మిణమ్మ ముఖమును వికసించినది.

"హనుమయ్యగారూ, యీ యానందసమయమున నా యుగాదికానుక మాట?" అని శోభనాద్రి.

"తులసీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలి చేతిని మెల్లగాలాగి శోభనాద్రి చేతిలోఁ బెట్టి, "ఈమె నాబహిః ప్రాణము; ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను ఈమెను మీకిచ్చుటచేత నేను చెల్లెలు చెంత లేనివాఁడ నగుటయేకాక, నాపిల్లలు మరలఁ దల్లిలేని వారగుదురు. బావగారూ, వారికి మాతృభిక్షపెట్టరా?" అని హనుమయ్య ప్రార్థనాపూర్వకముగాఁ బ్రశ్నించెను.

"మాతృభిక్షయా?"

"అవును; ఉగాదికానుకకు మాఱుగా, ఉగాది కానుక నేనును మీవలనఁ గోరుచున్నాను. మీరు కోరినది బంగారుబొమ్మ; నేను గోరుచున్నదియు బంగారు బొమ్మ. తులసీ, రావే; నాయిల్లు నిలుపవలసినదని బావ

గారిని గోరుము," అని హనుమయ్య తన చెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె రుక్మిణమ్మ వంకకుఁదిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్మ," అని ముసిముసినవ్వులు నవ్వినది.

"వహవ్వా! పాఠమొప్పగించుచున్నావా? నవ్వులాటలుమాని, బావగారి నడుగుదువా, నన్నును దొరల పద్ధతికే దిగుమందువా?" అని హనుమయ్య నవ్వెను.

సిగ్గుపడుచుఁ జిఱునవ్వుతోఁ దులసమ్మ శోభనాద్రి వంకఁజూచినది. శోభనాద్రి రుక్మిణమ్మ వంకఁజూచినాఁడు. రుక్మిణమ్మ యెటువంకనుజూడక, మొగము దించుకొన్నది. అది యనభిమతసూచకముకాదని మాత్రము స్పష్టము.

"రుక్మిణీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలిచేతిని మెల్లగాలాగి, హనుమయ్య చేతిలోఁబెట్టి, "ఈమె నా బహిఃప్రాణము. ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను; బావగారూ, పరిగ్రహింపుఁడు," అని శోభనాద్రి తంతు నడిపెను.

"ఇఁక నీపిల్లలను నీవప్పగించుకొనవమ్మా, వదినా," అని తులసమ్మ యన్నపూర్ణారంగశాయిలను జెఱియొక చేతితోఁదీసికొనివచ్చి, రుక్మిణమ్మ చేతులకీయఁగా, రుక్మిణమ్మ వారిని ముద్దులాడినది.

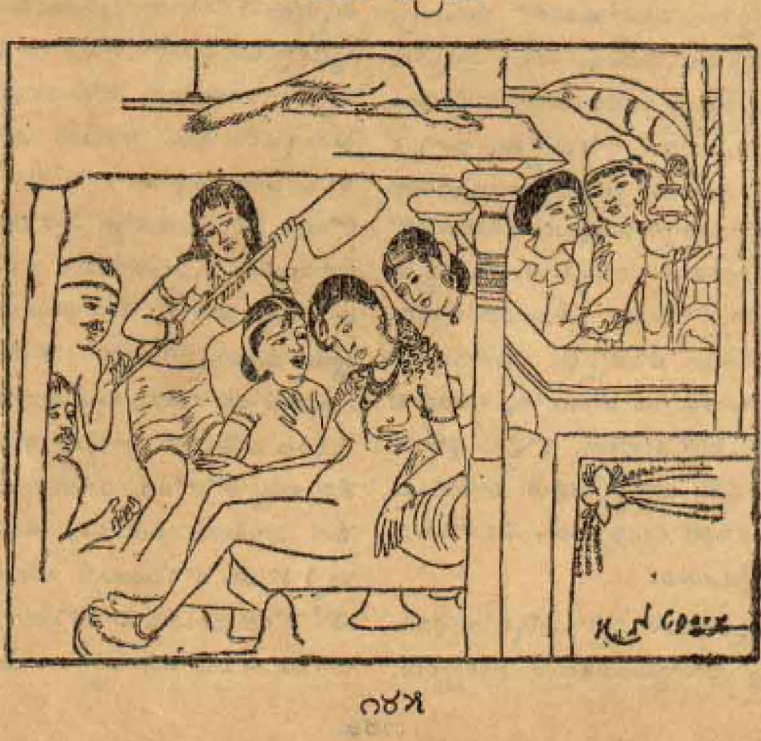
వివాహప్రశంస పడినప్పుడు, తనకుఁ దెలిసిన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు వచ్చియున్నారనియు, అయుగాదినాఁడే శుభకార్యములు రెండును జరిపింతమనియు, హనుమయ్య యనెను; శోభనాద్రి సమ్మతించెను.

ఇట్లందఱకుఁ బరమానందమయినది; ఉగాదికానుకలందఱకు లభించినవి.

చదువరులారా, మీరు కోరుకొన్న యుగాది కానుకలు మీకును లభించును గాక!

తే. గీ. క్రొత్త సంవత్సరంబు మీకు, భవదాప్త
జనులకు, సుఖప్రదంబయి జరుగుఁగాక!
ఇట్టి సంవత్సరంబు లనేకము లిటు
మీఁద మీకుఁ గల్గుతఁ బరమేశు కృపను!

అజంతాచిత్రము

నిరంజనశాస్త్రి

రాయసం వెంకటశివుడుగారు

౧

[illegible]

౨

[illegible]

లోనగునవియును, వీనికన్నిటికిఁ సంకటిపెట్టగు విదేశప్రభుత్వమునకు దాస్యము సల్పుటవలన నాత్మగౌరవము పోవునని యెఱుఁగని జనకునిఁజూచి తనయుఁడు నవ్వుచుండెను. జలబుద్బుదములవంటి పృథివీ సంపదలను, నస్థిరములగు కోరికలను, సుతుఁడు చిత్తశాంతిని వీడి, చిరసౌఖ్యము గోల్పోవుటను తండ్రి చింతిల్లెను. కావున నా తండ్రి కొమరులు, లోకులకు మంచి యాలోచనలు చెప్పఁగలవారలైనను, తమకునిశ్చితబుద్ధులని బాధము తామె పొందఁజాలక, ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోవు కట్టెయలవలె జెనవిదారిని వారు ప్రవర్తించుచుండిరి!

3

కాలచక్రము దిర్దిరఁ దిరుగుచుండును. నిన్నటిసంగతులు నేఁడు ప్రాతపురాణములు! రేపటివి విశ్వసింపరాని వింతకథలు! ఈమోస్తరి పోకడలకుఁ గాలమును ప్రాతక్రొత్తల మధ్యనే మన జీవితములు కదలేఱుచున్నవి. బుద్ధిమంతుఁడని పొగడ్తలకెక్కిన నిరంజనశాస్త్రిమీఁద జనకల్లోల కారకుఁడని యభియోగము వచ్చినపుడు, ప్రభుత్వము వారు పసిబాలుర యొక్క బుద్ధిపోషింపలేము చున్నారని ప్రజలు వెలువెట్టిరి. కాఁపరిలేని గొఱ్ఱెలను హైందవులకు ఆంగ్లేయులు రక్షకులైరని వెనుక విద్యార్థిదశయందు వ్యాసరచనమొనర్చి, తత్ప్రభుభక్తికై గురువుల మన్ననలందిన నిరంజనుఁడు, ఆంగ్లేయపరిపాలనా ప్రభావమున భారతీయులు కాఁపరిలేని గొఱ్ఱెలుగఁ బరిణమించిరని ఉపన్యాసము లిచ్చెనని సాక్షులు ఋజువు పఱుగా, చంచలస్వభావులగు యువకులు చెరసాలమాచివచ్చిన నేమి సార్థకమని ప్రజ లాశ్చర్యపడిరి. ధర్మరుఁడగు న్యాయవాదిని నియమించి, పుత్రుని నిర్దోషిత్వము సాధింప జనకుఁ డెంతప్రయత్నించినను, కుమారుఁ డెందుకు సమ్మతింపక, తనకు విధించిన యపరాధమును తండ్రిని చెల్లింపనీయక, సంతోషముగఁ జెరసాలలోని కట్టైపడిపోయెను! సుకుమారుఁ డిట్టివాడు దుస్సహవాసుల మంత్రములకుఁ జెవియొగ్గి, చిక్కులు తెచ్చుకొనుచుండెనని వ్యసనపడుచుండెడి పరంధామశాస్త్రి, కొమరుఁడు కారాగృహమున కేగుటవలన దుఃఖపరవశుఁడయ్యెను. కొంతకాలమునుండి మాటలు లేకపోయినను, ఇరువురు నొక్కచోటనే యుండుటవలన వారు ధైర్యము వహించి యుండిరి. ఇపుడు వేర్వేరు ప్రదేశములందుండి, వారొకరి సేమమును గుఱించి యొకరు పరితపించిరి. జనకుఁడు కోటవంటి గృహమున భద్రముగనుండినను, రాజసైన్యములన్నియును ఆయనమీఁద కత్తిదూసినట్టుగ కుమారుఁడు భ్రమించి పలవించుచుండెను! సుకుమారముగఁ బెరిగిన సుతునికిఁ గారాగృహవాస మెంతకఠినముగ నున్నదోయని పితరుఁడు చింతనొందెను. భిన్నాభిప్రాయులై సంతమాత్రమున నొకరితో నొకరిట్టివి మాటలు లేక, ఆజన్మవిరోధులవలె మెలఁగుట వారు తలపోసిన కొలఁదిని, వారికి వ్యసనమధికమయ్యెను. వార్ధకమున జనకుని కష్టముల పాలుచేసితినని తనయుఁడును, అర్భకు నాగర్భశత్రువునివలె కారాగృహము చొచ్చుచుండ నూరక చూచుచుండవలసి వచ్చెనని తండ్రియును, దుఃఖార్తిఁజెందిరి, ముందు తమలో భిన్నభావముల కెడ వీయకుందుమని మున్నూటికిని వారు నిశ్చయించుకొనిరి.

౪

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలకుఁబోయిన యాఱునెలలకుఁ దండ్రి యాతనిఁజూచుట కవటి కేగెను. ఈయాఱునెలలు నాలుగుయుగముల వలె పరంధామశాస్త్రికిఁదోఁచెను. ఆయన, అహర్నిశములు, కారాగృహమున గాసిచెందెడి కొమరుని కోమలాకారము మనోదృష్టిని వీక్షించుచు, వానినెపుడు ప్రత్యక్షముగఁ గనుఁగొందఁగలనా యని తహతహపడుచుండెను. అధికారులసమ్మతి వడసి, పరంధామశాస్త్రి ఒకనాఁడు చెరసాలయందలి కొమరునిఁ జూడఁబోయెను. కారాగృహమందలి కఠిన నియమములకుఁ గలంగుచు, అప్పటఁ జెట్టెడి మోటు గంజికూడును కుడువనేరక, సుకుమార శరీరుఁడగు కుమారుఁడు దినము కరయేఁడుగఁ గడపుచుండునని దుఃఖిల్లు తండ్రిపాదములముందు, రక్షకభటులచేఁ గొనిరాఁబడిన నిరంజనుఁడు సాగిలపడినపుడు, అతనికన్నులు విభ్రాంతినొందెను. కన్నీటి జడివలనఁ గలిగిన దృష్టిమాంద్య మడఁగిన తోడనే, తండ్రి కొమరులు కుశలప్రశ్నములకు దిగిరి. జనకుని యాగ్రహమునకుఁ జాల్పడిన తాను గారాగృహవాస దెషమున తిరిగి యాయన యనుగ్రహము వడసితినిగదా యని నిరంజనుఁడు మోదమున మిన్నందెను. ఇంక తండ్రికి నిరంజనునిఁ జూచినపుడు జనించిన యానందమును, అతనిముఖమునఁ గలిగినమార్పులు పరికించినపుడు పొడమిన యాశ్చర్యమును, మేర మీఱియుండెను. ఇరువదిరెండేండ్లు దాటియు దాటని నిరంజనుని మోమునం దీయాఱునెలలలోను, అరువది వత్సరములైనఁ గొనిరాఁజాలని జ్ఞానవైరాగ్యముల జాడలు గానఁబడెను. దీప్తిసంతమును ముఖపంకజముతో నొప్పెడి యాయువకుఁడు, కారాగృహక్లేశములనఁ దపస్సు నెరపుచుండెడి మునిపుత్రకునివలె నుండెను. అతని లేమొగమున వయసునకు మించిన వింతలగు శాంతి గాంభీర్యములు పొడగొందుచుండెను. తండ్రి తన క్షేమసమాచారములు వినిపింపుమని కోరినపుడు తనయుఁడు తనబాధలు కష్టములు బయటపెట్టుటకు మాఱుగ, అందలి నియమిత జీవితమునఁ దనకులభించిన యమూల్యలాభములు, క్రూరాత్ములనఁబడెడి యందలి యధికారుల సౌజన్యము, దురాత్ములని పేరుపడిన యపరాధుల మనముల మెల్లఁగఁ గలిగెడి మార్పులు, ఇవియే వర్ణించెను. ఇట్టి శ్రేయోదాయకమగు స్థితి తనకును లభించిన మేలుగదాయని తండ్రి యనుకొనుచుండఁగనే, కాలాతీతమగుటచేత, నిరంజనుఁడు లోనికిఁ గొనిపోఁబడెను. చెఱసాలకవాటము మూసివేయఁబడెను.

చెరసాల వాకిట బాల్యస్నేహితుఁడగు నందలి యుద్యోగి నొకనిని పరంధామశాస్త్రి కలసికొని, కారాగృహవాసమును గుఱించి తనకుఁ గొంతచెప్పు మనఁగా నతఁడిట్లు ప్రసంగించెను.—

"మిత్రమా! ఏ మని చెప్ప వచ్చును? కారాగృహ వాసుల యిక్కట్టులు తొలఁగింప దొరతనము వారెన్ని సదుపాయములు చేయుచున్నను, చెరసాల చెరసాలయె! ఇందు కాలిడు నప్పటి నుండియు, సజ్జనులైనను స్వార్థ పరులయ్యెదరు! ఇచటి మొరకు కూడు కుసిచివిడిచి నాలుక బరదుగట్టిన సుకుమారులు పాలు పెరుగుల కొఱకు బెంగపెట్టుకొనుచుందురు. ఆరోగ్యము చెడుచున్న తమకు నేయి మజ్జిగలు, ఫలాహారములు నిప్పించుఁడని వైద్యుని వేఁడుచుందురు. చిన్న పిల్లలవలె జిహ్వాచాపల్యమునఁ జెలుదిండికై చిందులు త్రొక్కుదురు. రాజకీయ కల్లోలములలోఁ బాల్గొని ఖైదీలైన విద్యార్థికు లిటీవల ప్రవేశించి నప్పటినుండియు కారాగృహమున మంచి మార్పు గలుగుచున్నది. అన్ని విధముల విద్యార్థికు లధికులె. వారి నడక, వారి మాటలు, వారి వైఖరి, కడను యపరాధుల కాదర్శ ప్రాయముగ నుండు ననుటకు సందియము లేదు. ఐనను, కొన్ని సమయము లందు, విద్యార్థికు లనఁగనే భటుల, భారమధిక మగుచున్నది. 'తాఁ జెడినకోఁతి వనమెల్ల చెఱచును' అన్నట్టుండి, సామాన్యఖైదీల కును, భటులకును, దొరతనము వారి నెదిరింపుఁడని విద్యార్థికులు బోధింప కుండునట్లు, ఉద్యోగులు పరికించుచుండ వలయును. ఈయనుమానములకు నిదర్శనముగ నొకప్పుడు విద్యార్థికులు సర్కారు పద్ధతుల నుల్లంఘించుచున్నారు. సామాన్య ఖైదీలను తమతోపాటు సమ్మెలలో దింప యత్నించుచున్నారు. ప్రభుత్వ పద్ధతులను బయట ప్రతిఘటించు మహాత్ములు, చెరసాలలో వానిని శిరసావహింతురా! కావున విద్యార్థికుఁడను ఖైదీయనఁగనే, అమ్మో మీఁది కుంపటికదా యని కారాగృహాధికారులు భయపడుచున్నారు.

మీపుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి మాత్రము యోగ్యుఁడు. ఖైదీలతోఁగాని, భటులతోఁగాని, తగవులకుఁబోక, చుట్టుపట్టుల కల్లోలములు జరుగకుండఁ గనిపెట్టుచుండును. తనసాధువర్తనముచే నందఱికి నిష్టుఁడై, అందరిచేతను ఋషికుమారుఁడని గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు!"

కుమారుని వృత్తాంతమువిని ముదమంది, ఇట్టివాఁడు పాదమిడిన ప్రదేశము పవిత్రముకాగలదని నమ్మి, పరంధామశాస్త్రి స్వగృహము బ్రవేశించెను.

*

పాఠశాలలో నిరంజనశాస్త్రి, గోవిందశర్మయును సహాధ్యాయులు. జ్ఞానవయోరూపములందు సమానులుగనుండి, తక్కిన విద్యార్థులకన్న మిన్నలై, వీరు గురువులచే "జయ విజయులను" బిరుదు నందిరి. ఐన నిరువురిలోను తారతమ్యము లేకపోలేదు. అంతరాత్మ ప్రబోధనల ననుసరించి నిరంజనుఁడు పనులు నెరవేర్చుకొను చుండువాఁడు. గోవిందుఁడన్ననో, సహపాఠిని మించవలెననియును, అతని దెసకుఁ బోవుకీర్తి వాహిని కడ్డుగట్టవెట్టి, దానిని తనవైపునకు మరలించు కొనవలెననియును, పరిశ్రమచేయువాఁడు. 'పూవుపుట్టఁగనే పరిమళించును.' చిన్నవాఁడే వీరిద్దఱి గుణములను గ్రహించిన ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు, ఒకటి రెండుమారులు గోవిందునుద్దేశించి, "ఓరీ! తలక్రిందైనను, గుణసంపత్తిగల నిరంజనుని నీవు మించనేరవు సుమీ!" యని చెప్పెను. దీనియర్థమును సరిగా గ్రహించి కర్తవ్యమును గమనించుటకు మాఱుగ, గోవిందుఁ డెంతనేర్పున, సహాధ్యాయుని చదువున మించునుపాయమె యోచయుచుండెను. తుదకు పట్టపరీక్షలో నిద్దఱును కృతార్థత నొందిరి, కాని, నిరంజనుఁడు ప్రథముఁడుగను తాను ద్వితీయుఁడుగను జయమందుటకు గోవిందుఁడు సహింపక, తమ కిద్దఱికీ నీవ్యత్యాసమును కల్పించినందుకై పరీక్షకుఁడు మొదలు బ్రహ్మవరకు నందఱిని శపియించెను! సహాధ్యాయుని మించని తనవిజయము కేవల మపజయమునియె తపన మందెను!

విద్యార్థి దశవీడినను, చిన్నతనపుఁ గోరికలు గోవిందుని వీడవయ్యెను! పాఠశాల వదలినపిమ్మటను గూడ గోవిందుఁడు తనపూర్వ సహపాఠి యడుగులజాడ గనిపెట్టుచునే యుండెను. నిరంజనుని యుద్యోగప్రాప్తి వానికిఁ గొంత మనస్తాపము గల్గించెను. సహాధ్యాయుఁడు సహాయ నిరాకరణోద్యమముఁ జేరెనని విని, గోవిందుఁడు కొంత నెదఁ దేఱినను, సంపూర్ణముగ తృప్తి నొందడయ్యెను, అంత, గోవిందుఁడును నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెననువార్త వినిన స్నేహబృందము, వాఁడు రాజకీయ రంగమున ధర్మ నిర్వహణమునకై వచ్చెనని నమ్మక, ప్రాఁతమిత్రుని మడమలు త్రొక్క వని పూనెననియె తలంచిరి! ఈర్ష్యామత్సరములతో నిట్లు గోవిందుఁడు పరోపకారకార్యములకు దిగి లోకుల నాశ్చర్యమున ముంచివైచెను. ఎట్టి విచిత్ర వికారపు నాటకముల కీ భూలోకము రంగస్థలమగుచుండును! ఒక ముహూర్తమునసె గోవింద నిరంజనులు జనుల కరతాళ ధ్వనులతో కారాగృహము ప్రవేశించిరి. ఒక ముహూర్తమునందే గూడ లూరు చెరసాల నుండి వెడలి, మెడలోని పూలదండలతో స్వగ్రామము ప్రవేశించిరి. శ్రీకృష్ణజన్మస్థాన నివాసమున స్వార్థత్యాగ ప్రదర్శన మొనరించిన వీరులలో నొకని నెరసుల నెవ్వ రికాలమునఁ బట్టనేర్తురు!

గోవింద నిరంజనులు సహచరులుగా నుండుటచేత "దేశోద్ధారకద్వయ" మని పరిగణింపఁ బడుచుండిరి. సంతత మందహాస సుందర వదనారవిందమున నొప్పెడి గోవిందుఁడు ధీరతరుఁడని పలువురిమతము. ప్రశాంతమూర్తియగు నిరంజనుఁడె యధిక ప్రజ్ఞావంతుఁడని కొందఱు తలంచిరి. స్వాగతసభలలోను, వినతిపత్రస్వీకారసమయములందును, ఉభయులపక్షమున నుపన్యాసమీయ గోవిందుఁడే యుపక్రమించుచుండును. తమ కొంచెపుపని కింతరచ్చ యేలయని విసిగినట్టుగ నిరంజనుఁడు మితభాషియై మెలఁగుచుండును. ఇట్లే నాఁటికి, గురువువాక్యము వమ్మై, తనపేరు ముందై, మిత్రునిమించఁ గలిగితినని, దిగ్విజయము చేసినట్టుగ గోవిందుఁడు కులుకుచుండును!

ముఖముచూచి మోసపోవు మనుజులకు, మనమునందలి మర్మమెట్లు బయల్పడఁగలదు? కావున గోవిందనిరంజనులు సమానప్రతిభులనియును, కాకున్న, ప్రథముఁడగు గోవిందుఁడే ప్రథముఁడనియును, జనులు విశ్వసించిరి!

౬

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలనుండి యింటఁ బ్రవేశించునప్పటికి, దేశమందలి పరిస్థితులు కొంత మారిపోయెను. ఇంతకుఁబూర్వము గాంధి మహాత్ముఁడు ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రచారము సలిపి, సహాయనిరాకరణమును గురించి ప్రజలలో ప్రబోధము గలిగించి, స్వరాజ్యోద్యమ వ్యాపనమునకై కావలసినంత ధనరాశులు దేశసేవాకార్యముల కొఱకు సమర్పించి, కారాగృహమునకుఁ బోవునప్పటికి, ఈనాటితో ద్యమమును గురించి జనుల కుత్సాహము తగ్గిపోయెను. అస్పృశ్యపరుల నని మహాత్ముని యనుచరులు జనుల నెంతి ప్రోత్సహించినను, సేవానిరతి లేని పైనిపులైన వారలయెడల ప్రజలకు విశ్వాసము క్షీణించెను. కావున, తమ నాయకుఁడు వచ్చునంతకును రాజకీయాందోళనము సలుపుట నిరర్థకమని గ్రహించి, ఆమహామహుని యభిమానము పడసిన యితరోద్యమములను గురించి యుపనాయకులు కృషి చేయసాగిరి. కొందఱు మద్యపాననిషేధమును గురించి పనిచేసిరి. ఖద్దరు వస్త్రనిర్మాణమును గురించి పలువురు పాటుపడిరి. మఱికొందఱు నిమ్నజాత్యుద్ధరణము మహాత్మునికిఁ బ్రియతమమైన సంస్థయని దానిని సాధింపఁబూనిరి. ఈకడపటి కృషియందు నియతులగు వారలలో నిరంజనశాస్త్రి యొకఁడు.

పంచమజాత్యుద్ధరణము దేశాభ్యున్నతికి ముఖ్యసాధనమనియు, ఈసేవయందు నియుక్తులగువారు, ఓరిమి, దయ, స్వార్థత్యాగము మొదలగు సుగుణముల నలవఱచుకొని, కన్నియనుముల మాని, ఆత్మపరిపాక మందఁగలరనియు, నిరంజనుఁడు నమ్మి, యీ యుద్యమమునఁ బ్రవేశించెను. కారాగృహవాస మప్పటికుండియుఁ దనికి గోవిందుఁడు కుడి భుజమయ్యెను. అతఁ డెంత మంచివాఁడు కాఁడేమోయని భయముండిన నిరంజనుని మనస్సున, మిత్రుల పెనుని విలుపులు మొదట మరింత సంశయములను పెంచెను. మాటలు చెప్పవచ్చును కాని క్రియ లగపఱచుట కష్టము. గోవిందునికి సద్వింత సద్భావములె లేకుండినచో, అతఁడేనాఁటి చెరసాలలోఁ గష్టపడక తనవిద్యా ప్రజ్ఞల కనుగుణ్యముగ నేదృత్తినైనఁ జేకొని, ధనసంపాద్యమునకుఁ బోయెంగదా యని నిరంజనుఁడు తన్నుఁదాఁ బ్రశ్నించుకొని, గోవిందుని హృదయము నేత్రమందు దేశభక్తి బీజములు మొలకెత్తుట సత్యమని సిద్ధాంతము చేసికొనెను.

ఇట్లు గోవిందుఁడు ఒకి దురుసులేని ఖాదీవ్యాపనమును బూని, దేశసేవాతత్పరుఁడని పేరువంది, కొంతసేపుఁ దేటి, మెల్లగ పూర్వపుమార్గములఁ జేపట్టఁ దలఁచెను. జాతీయ వికాసతకుఁ బట్టుగొమ్మయగు ఖాదీవ్యాపన మందు మిత్రులకు తా మిరువురునుచేరి కృషి చేయుదమని గోవిందుఁడు నిరంజను వారించెను. నిరంజనుఁడం దుకు సమ్మతింపక, పంచమోద్ధరణము ముఖ్యమని త్రికరణశుద్ధిగ నమ్మినట్లు చేయఁ దాఁ కార్యమునకై బద్ధుఁడుండు ననియును, మిత్రుఁడు మాత్రము గ్రామసీమలను ఖద్దరు వ్యాపనమున పనిచేయ వచ్చునని యెంతో చెప్పి చెప్పెను. కాని, యేకార్యము నంగీకరించుటకు స్నేహితుని కీడి యొందుట గోవిందుని పద్ధతి కాదు. కొన్ని నెలలలో స్వతంత్రతయున మనకుఁ గాలిరాంగ్రేసు, ఇతరజాతి వ్యక్తుల వ్రాతలుమేఁ జేకొని, వాని పొరబాఁగోలి వర్ణించు, కుదుక వానిని కుద మట్టించుము. వ్యక్తి విశేషముల బట్టి గోవిందుఁడు నిట్టి బనులఁగరు! తా జేసినస్వతంత్ర కార్యము చేఁబట్టి, అందు శక్తి యుక్తులఁ జూపి, పేరు ప్రతిష్ఠలు గాంచవలెనని యాతని యాశయము కాదు. పూర్వమహాదరుని లోక పాఠశాలయందును సహపాఠిగఁ జేకొని, అతని పొందుకపడినచో బట్టి, యాతని మించిన విద్వాంసుఁడనిపించుకొనవలెనని గోవిందుని సంకల్పము! సహవాసుఁడు తన చెన్నఁడు, చెండుము, మించఁ గూడదనియు, తన చేయిమీఁదై, పేరు ముందు నడువవలెననియును, గోవిందుని కోరిక! ఉద్యమముల యొక్కయు, ఉద్దేశముల యొక్కయు, యోగ్యతాయోగ్యతలతో గోవిందునికిఁ బ్రసక్తి లేదు. మిత్రుని మించినట్లుగఁ బ్రజల కోర్కె తీరుటయే వాని ముఖ్యాశయము. కావున నాతఁడు తన ఖాదీప్రచార మిప్పుడు గంగను కలిపి, పంచమజాత్యుద్ధరణమునకు దీక్ష నము చెప్పమున మిత్రునితో పరల బుజముగలిపెను. కుదు

నిరంజనుఁడు నమ్మి యీ యుద్యమమున బ్రవేశించెను.

ముచేతికిచ్చిన పండుగ యనుకొను నిరంజనుఁడు, తన పూర్వసహపాఠి, స్వార్థత్యాగము నందును స్నేహ సఖ్యతల యందును, అసమానుఁడగు ప్రౌఢయని నమ్మి, అట్టి మహనీయుని సహవాసము మహాప్రసాదమని యెంచి, అతనితోఁ గార్యసాధనమునకు దొరఁకొనెను.

౭

నిరంజనశాస్త్రి స్థాపించిన "పంచమాశ్రమము" దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండెను. ప్రతి బుధవారము నతఁడు పంచమ జనుల యుపయోగార్థము చేసెడి ప్రసంగ సంభాషణములు పంచమజనులలో ప్రబల సంచలనము గావించెను. అవర్ణములవా రిప్పుడు దేహగేహ పారిశుద్ధ్యముల విషయమై యమితశ్రద్ధ వహించి, తమ బాలబాలికల విద్యాభివృద్ధిపట్ల జాగరూకత వహించి, తమ జాతి యుద్ధరణమునకై యింత చేయుచున్న బ్రాహ్మణ యువకుని యెడల మిగుల ప్రేమ కృతజ్ఞతలు గలిగియుండిరి. చీకటి రాత్రిని ఎడారిలోని జ్యోతి చిన్నపురుగులను నాట్యమాడించును. నిరంజనుని సత్కార్య ఫలములు తమకవల వాక్షింపఁగ, పలువురు విద్యార్థిను లిప్పుడు వానికి సాయము చేయఁ బరువు లెత్తివచ్చిరి. ఇట్లు నిరంజనుఁడు జయప్రదముగ నడుపు పంచమోద్యమము, వేర్వేరు స్వభావములు గల యువకులకు దేశోపకారుల కాట పట్టయ్యెను!

కారాగృహవిముక్తుఁడై గృహము సొచ్చిన పుత్రుని పరంధామశాస్త్రి కంటిని ఱెప్పవలెఁ గాపాడఁజొచ్చెను. అతనికిఁ దనకును ఆచారాదులను గురించి యభిప్రాయభేదములున్నను, సుతుని సత్కార్యవిముఖునిఁగఁ జేయఁబూనక, వాఁడు తప్పుదారులఁ ద్రొక్కకుండఁ గని పెట్టుట మాత్రము తనపనిగఁ జేసికొనెను. నిరంజనునితోఁ గార్యసాధనమునకుఁ దొడంగిన సజ్జనులలో కొందఱు దుష్టులు గలిసియుండుటను పరంధామశాస్త్రి మిగుల నెఱిఁగెను. "దేవుని పెండ్లికందఱు పెద్దలే"! పరోపకార కార్యములఁ బ్రవేశించువారు, వేర్వేరు తరగతుల వారయ్యును, సమాన గౌరవ మపేక్షింతురు. సజ్జనులు సత్కార్యములు సాధించుట సహజమె. కాని, దుర్జనులు మంచికార్యము లేల కోరఁ గొందురో మాత్రము తెలియకున్నది! సత్పురుషుల పెద్దలోపము, జగతి యంతయు సత్పురుషమయ మనుకొనుటయె. తనతోఁ గలిసి యీపరోపకారకార్యమునందు సహకారులుగ నున్న వారందఱును మహానుభావులను కొనుట నిరంజనుని పెద్దలోపము. నిరంజనునితో నొకయేఁడు చెరసాలలోఁ గడిపిన మాత్రమున, గోవిందుఁడు వానికి మిత్రుఁడు, పరమ పవిత్రుఁడు నయ్యెను! ప్రస్తుత పంచమోద్యమ ప్రవర్తకు లందఱును పావనమూర్తులనియె నిరంజనుని తలంపు! తనయుని కనులు విప్పుటకు తండ్రి యెన్నిప్రయత్నములో చేసెను. కాని, జనకుని తోడి వాదమున ప్రస్ఫుటమగు సుతుని సునిశిత బుద్ధివికాసత, పరిస్థితుల సత్యాసత్యముల నరయుట కుపయోగింపకుండుట మిగుల విషాదకరము. కన్నతండ్రి తన హితముఁ గోరియె నూతనమిత్రులగుట్టు బయలుపెట్టుచుండెనని తనయుఁ డెఱిఁగియు, ముసలివారలబుద్ధి, క్రొత్తపద్ధతులను, యువజనులలోని క్రొత్త మార్పులను బాగుగ గుర్తింపఁ జాలదని యోజించి, తండ్రిమాటలు పాటింపకుండును. జనకుని హితబోధనము, సత్యమునకుఁ జాలదూరము గదా యని తనయుఁడు తలపోయుచుండును. పరంధామశాస్త్రి మిగుల దైన్యపడినప్పుడు మాత్రము, "సరే! నేను గనులు తెఱచియె సంచరింతునులే! నా యనుచరులు దయ్యములు ధూర్తములును గారు! వినుము శోధించియె వారిని స్నేహింతునులే!" అని నిరంజనుఁడు తండ్రితోఁ బలికి, తన పనులకడకు గంతిడుచుండును.

౮

"ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుఁడైన పట్టలేఁడు!" అనువారలందఱును తనవలెనే దైవముఖము నాడి పనులు జరపెదరని నిరంజనుని తలంపు. సత్యము మాత్రమది కాదు. పంచములు, పంచమవిద్యార్థులును నిరంజనుని జనకునిగ భావించి పూజించుచుండుటచేత, పలువురికి వానియెడల నసూయ పొడమెను. సాగిలేటి కడలిబొడ్డున నున్న కాఁపువారలకు, పంచముల విద్యాభివృద్ధి కొంత యసూయ యగలిగించెను. పంచమవేఁకుఁడు విద్యగఱచినచో, మాటలు నేర్చిన వేఁటకుక్కవలె, వినయవిధేయతలు వీడి, పొలము పనులలో పాలుమాలునని కాఁపువారల భయము! విద్యవలని ప్రథమలాభము వినయాధికతయని నిరంజనుఁ డెంతచెప్పినను, కాఁపులమనస్సుల కలఁక దేఱకుండెను. ఇది యిట్లుండఁగ, పంచమోద్యమమునకై పాటుపడు యువకులలోఁ గొందఱికి, మిగులకష్టపడి తాము పనులు చేయుచుండఁగా, పేరుప్రతిష్ఠలు నిరంజనుఁ డందుకొనుచుండెనని యీర్ష్యగలిగెను. వీరి సందియముల బలపఱచుటకు వారిలోనే కొందఱు బద్ధకంకణులైరి. అట్టివారిలో ముఖ్యులు గోవిందశర్మ, గోపాలసింగును.

గోవిందశర్మ పాఠకుల కిదివఱకే పరిచయుఁడు. తన పేరు ముందడుటకే యాతఁ డీకార్యమునకైన దిగునుగాని, తక్కిన యుద్దేశములతోఁ గాదు. ఈసంబంధము జరపు వినయమున, నిరంజనుని ముందఱ, తామును స్నేహితులును దివిటీక్రింది దీపములైతిమని యాతఁడు ఉడుకుచుండెను. ఎట్లు తాను నిరంజనునిస్థాన మాక్రమింతునాయని యాతఁడు సదా యోజింపసాగెను. లోకములో నొకఁడు చెడినఁగాని, వేఱొకఁడు బాగుపడఁడు, ధనికుఁడు పేదయైనఁగాని, పేదధనికుఁడు గానేరఁడు. యశస్సున నొలలాడు వాఁడంతరించినఁగాని కాచియుండు వారలకుఁ గీర్తికాంత ప్రసన్న కానేరదు. కావున నేదియుపాయమునైన తనకోరిక నెరవేర్చుకొనవలెనని గోవిందుఁడు చూచుచుండెను.

ఇక గోపాలసింగును గురించి యొకింత చెప్పవలయును. బ్రాహ్మణేతరోద్యమమునఁ బనిచేసి హాయిగ నొడి నింపు కొనుచుండు వానిని, స్వరాజోద్యమ, సంస్థలకేరి విశాలదృష్టి గాంచుమఁడని మిత్రులు కొందఱు తొందరపఱచి యిటుకుఁ ద్రోసినను, సహాయ నిరాకరణమను సుడిగాలిచేఁ గొట్టుకొని వచ్చినప్పటి నుండియును, వానిదృష్టి మరింత

ప్రాప్య మగుచుండెను! ఎన్నిమాఱులు నలిపినను, సింగన్నవలు వెండి బంగరములకంటె వేరు దృశ్యములు గాంచ లేకుండెను. గాంధిమహాత్ముఁడు, ఈప్రాంతములకు వచ్చిన తరుణమున, ప్రజలు వేనవేలుగ వచ్చి, ధనరాసులు సమర్పించిరి. నగలు నాణెములు కుప్పలుగఁ గురిసెను. ఈసామ్మంతయు దేశసేవాకార్యములకు వినియోగింపుఁ డని సింగనకు స్నేహితులకును మహాత్ముఁ డిచ్చివేసెను. కాని దానిలోఁ జాలభాగము సింగు సొంత వ్యయములకు వాడుకొని, వలసినపుడు తీర్చి వేయుదునని చెప్పుటయే కాని, నేటికి నట్లు చేయకేలేదు. స్వదేశోద్యమమునఁ బాల్గొను బ్రాహ్మణేతర నాయకుని పేరను బయలు వెట్టినచో, జాతిపైమమత్వములు మఱింత యుద్రేకించునని మిత్రులూరకయుంచిరి. కాని, యెల్లకాలము సహాయనిరాకరణోద్యమమున నిట్టి లాభములు ప్రాప్తించునా? కావున, సింగన్న చిరుతిండిలేక చిక్కిపోవుచున్నాఁడు! గోరుచుట్టు మీఁద రోకలిపోటు నట్లు, ఇప్పుడు సింగను పంచమోద్యమములోని కమాండరుగ నుంచిరి. నాఁటినుండియు నాతనికన్నులు తీపనేలేదు! పోనిమ్ము, బ్రాహ్మణేతర నాయకుఁడని కీర్తి కబళమైన నింత సింగన కారు వీటు చేయకుండిరి! కావున తన దురవస్థకు గారణమును నిరంజనశాస్త్రి తాకము పట్టినఁగాని, తనపాలు తనకు దక్కదని విశ్వసించి, గోపాలసింగునాఁటి నిరంజనుని మీఁదఁ ద్వేషమెత్తెను.

కంచె చేను మేసినట్లు, పంచమోద్యమమునఁ బాటుపడవలసిన గోపాలగోవిందులు, దానిని నాశమునకె పని చేయఁజొచ్చిరి. పంచములలో ప్రతిఘటనము గలిగించుటకు మాఱుగా, తమ గురువుల మీఁదను, స్వాములను భూస్వాములమీఁదను ద్వేషమెత్తుఁడని చాటుచాటున వారల కుపదేశించిరి. చాలపాములలోప మతివేగముగఁ బెరుఁగెను. విద్యాబోధముగావించుమిషతో, నిరంజనశాస్త్రి పంచమజాతి దాస్యమును మఱింతదృఢపఱచి, వారి సర్వస్వమును బ్రాహ్మణులకుఁ గాఁపులకును గట్టిపెట్టుచున్నాఁడనియును, భూమంగులను కాఁపులను వారిమీఁది కుసికొలుపుచున్నాఁడనియును, ఈనుప్తద్వయము పంచములకుఁ గొండెములు చెప్పిరి. తమ గురువులను పీడిఁగోలఁగే యీమాటలు వినవచ్చుట చేత, అమాయకులగు పంచములు కొంత జేరి నమ్మి, తమ్ము నిరంజనుని పగనుండి తప్పింపుఁడని వారిని కోరిరి.

ఈప్రయత్నము లిరువురును తీరికచేసికొని కాఁపుల గ్రామమేగి, పరమాప్తులవలెనటించి, నిరంజనుఁడు పంచములను వీరిమీఁదికి త్రిప్పునట్లు సిద్ధముచేయుచున్నాఁడని రహస్యముగ వారి కెఱిఁగించిరి. పంచములలోని మార్పున కిదియుక కనబడుచున్న కాఁపుల స్పర్ధలు దీనివలన మఱింత రగులఁజొచ్చెను. నిరంజనుని మిత్రులే యీవార్త తెచ్చుట వలన, కాఁపుల కది మఱింతనచ్చి, కుతిమించకమునుపే పంచములపని పట్టవలెనని వారు యోజింపసాగిరి.

ఇట్లు గోపాలగోవిందులు, కాఁపులకు నిరంజన పంచములమీఁదను, పంచములకు కాఁపులపైని, నిరంజనునిమీఁదను విరోధాగ్ని నెలకొల్పి, అది రగిలి మండుసమయమునకు వేచియుండిరి.

౬

ఇది యిట్లులుండఁగా, సాగిలేటికావలి యొడ్డునయున్న కాఁపుపాలెపుప్రజలలో నింకొక విధమగుసంచలనముకూడఁ గలిగెను. నిరంజనశాస్త్రి పలుమా రచటికేతెంచి,పంచములకు వారుచేయవలసిన సముపాయములనుగుఱించి కాఁపులతోఁ బ్రసంగించుచుండును. ఈసంభాషములు విని కాఁపుయువకులలోఁ గొందఱికి దేశోద్ధరణకార్యములను గుఱించి యుత్సాహముగలిగెను.అట్టివారిలో ముఖ్యుఁడు లక్ష్మణస్వామి.

లక్ష్మణస్వామి, ఉన్నతాంగ్లేయ విద్య నభ్యసింపకున్నను, యోగ్యుఁడు, కుశాగ్రబుద్ధియైనను యువకుఁడు. తమగ్రామమున జనుల యుపయోగార్థమొక పఠనమందిర మేర్పఱచి, అది బాగుగ జరపుచుండెను. నిరంజనుఁడు నడపుచుండు పంచమాశ్రమమునెడ నితని కమితాభిమానము గలిగెను. పంచముల యభివృద్ధినిగుఱించి వారి యజమానులగు కాఁపులకు బ్రాహ్మణులకంటె నధికముగ పాటుపడవలసిన బాధ్యత గలదని యితఁడు తన వారికిబోధించును, నిరంజనశాస్త్రికిఁ దాను తోడుపడుచుండును. లక్ష్మణునికిని, పంచమోద్యమము ననుసరించి పని చేయు నితర యువకులకును గల తారతమ్యము త్వరితకాలములోనె తెల్లమయ్యెను. కీర్తికాముకత్వమునఁగాని కేవల సోదర ధర్మనిర్వాహమునకై నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకుఁ గడంగవలెనని యితని యభిప్రాయము. పంచములడెస ఆదరానుగ్రహములుచూపు నధికులవలె మనము వర్తింపునంతవఱకును వారిస్థితి చక్కఁబడదనియును, ఒక తల్లిబిడ్డలవలె వారితోఁ గలసిమెలసి యుండునప్పుడే వారు ముందుకు రాగలరనియును, లక్ష్మణుని నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇంక నీవిషయమున మాటలతోఁ బని లేదని, కార్యాచరణమునకే యూఁతఁడు కడంగెను. తక్కినప్రచారకుల వలెఁగాక లక్ష్మణుఁడు తమగ్రామమునకలి స్వంతభవనమును వదలివైచి పంచమాశ్రమమునకె తాను విడిది యేర్పఱచుకొనెను. కూటికి గుడ్డకులేక యాదిమాంధ్రు లల్లాడుచుండునపుడు, భాగ్యవంతులు భోగపరాయణులగుట పాపమని నమ్మి, లక్ష్మణుఁడు దేశవస్త్రధారియై, కతిపాహార నియమముఁ బూనియుండెను. పంచముల యిండ్లను బాహాటముగఁ బోవుచు, వారికష్టసుఖము లారయును; వలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండును. కన్నతండ్రివలెఁ దమ్ము నిట్లుగని పెట్టు లక్ష్మణుని యెడల పంచములు కడుఁగూరిమిగలిగి, యాతని చేయూఁతవలన నభివృద్ధిగాంచుచుండిరి.

పంచమోద్యమమునుగుఱించి యిట్లు పాటుపడుచుండుట వలననే లక్ష్మణుఁడు నిరంజనునికాంతరంగిక మిత్రుఁడయ్యెను. సాధు పుంగవుఁడగు లక్ష్మణునివంటి వారుగదా యీయుద్యమమును సాధింపఁగలరని నిరంజనుఁడునమ్మి, ఆసత్పురుషుఁడగు వానిమీఁదనె యాశ్రమ నిర్వహణభారము ముఖ్యముగ నుంచెను.

కాని, లక్ష్మణుని ప్రముఖత, ఇదివఱకె నిరంజనుని యున్నతిని గంటకించిన గోపాలగోవిందులకు మఱింతదుస్సహమయ్యెను. "ముందు వచ్చుచెవులకంటె, వెనుక వెలుచు కొమ్ములు వాఁడియను" నట్లు, ప్రథమ

మునుండి పరిశ్రమచేయు తమకుఁగాక మొన్న మొన్న చేరిన యీకాఁపు కుఱ్ఱనికి ప్రతిష్ఠవచ్చుటకు వారు సమ్మతింపక, వానిమీఁదఁ గసితో నుండిరి. నూతన ప్రియుని ప్రేమమరగి నిరంజనుఁడు ప్రాఁతయనుచరు లగు తమ్మువిడనాడెనని వారువాపోవుచుందురు. "గురుశిష్యు"లని చాటు చాటున నిరంజన లక్ష్మణస్వాములను వారు పరిహసించుచుందురు. ఎట్లు వీరిపొత్తు భంగపఱచి, తాము మరల ముందుఁబడెదమా యని వారు సదా యోజించుచుండిరి.

గోపాలగోవిందులుఁ గాఁపుపాలెముపోయి, లక్ష్మణనిరంజనుల గుఱించి యచట నపవాదములు వెలయించిరి. లక్ష్మణుఁడు, తాను గొప్పవారియింటఁ బుట్టితి ననుమాట మఱచి, గురుబోధనల ననుసరించి పంచములతోఁ దిని తిరుగుచుండెననియు, ఒకటి రెండు దినములలో వారిలో గలసిపోవ నుద్యమించియున్నాఁడనియును, వారు ప్రకటించిరి! ఈయిరువురి సాయము చూచుకొని పైఁబడిన పంచములు, కాఁపుల తోడి కయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వుచున్నారనియు వారు చెప్పివేసిరి! ఇదివఱకె పంచములమీఁదను, నిరంజనుని దెసను వైరమూనిన కాఁపుల యాగ్రహమందువలన మఱింత ప్రజ్వరిల్లెను. ఇంకఁ దామూరకుండి నచో, పరిస్థితులు మితిమీఱి, లక్ష్మణుఁడె కాక, తక్కిన యువకు లెల్లరును క్రమక్రమముగ పంచములలోఁ గలసిపోయి, తమ జాతిసం కరమగునని భీతిల్లి, పంచములు తమకు పక్కలోని బల్లెములుగాక మును పే వారలనుక్కడగింపఁ గాఁపులు గడంగియుండిరి.

ఈకలఁతల జాడలు కొంత తెలిసి, పరంధామశాస్త్రి కొమరు నొకప్రాతఃకాలముననే కలసికొని, "నాయనా, సమాచారము లేమి?" అని సంభాషింపఁదొడంగెను.

నిరం: "సమాచారములకేమిగాని, నాయనా! ఈ తెల్లవాఱు జామున నా కొకవింత కలవచ్చి,యింకను కనులకుఁ గట్టినట్లేయున్నది. మేఘరహితమగు నంబరమునుండి పిడుగుపడి, ముద్దులుగట్టు మనమామిడి గున్నమాడి పోయెనండీ! పసిపిల్లవంటి పంచమోద్యమమున కేమికీడు మూఁడునోయని ప్రాణము తల్లడపడుచున్నదండీ!"

పరం: "తండ్రీ! మబ్బులేనిపిడుగు, మాయావిలేని మోసము నుండునా! అంతయు చూపులోపమెగాని వేరుకాదు. దుర్జనుని దృష్టికి, సంస్థలు, జీవములు నొక్కటియె సుమీ. నాయనా, నీ వీనాఁడు ఇల్లు గదలకుము!"

నిరం: "కలకల్లయె! ఇన్నాళ్లు పెంచిన సంస్థను స్వప్నభీతిచే నిపుడెట్లు విడనాడను? పిడుగైనను చెడుగైనను, విఘ్నములఁ జెండా డుట మన విధికదా! ఆపల, జయాపజయములు హరికరుణ యను గ్రహింపవలసినవి!"

పరం: "నీమిత్రులు కొందఱు కపటులై కయ్యములు గలిపిం చుచున్నారు సుమీ!"

నిరం: "సరే, యిది మీమామూలు జోస్యమె! ఏగోపాలగోవిం దులో వారి మొనకాండ్రనికూడ కదా?"

పరం: "ఔను నాయనా! వారిని నమ్మెదె నీవు చెడిపోవు చున్నావు—"దుష్టునకు దూరమున నుండవలయును." ఇప్పుడైనను ఈ సంస్థ వారి శిరమునసె పడవైచి, ఆపదతప్పి, హరిచరణస్మరణతో హాయిగ నుండఁగూడదా!"

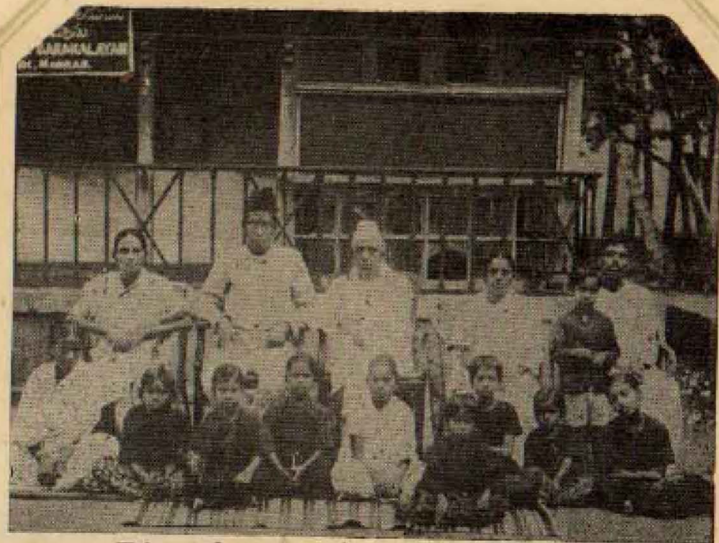
అని కన్నతండ్రి కనులనీరు తెచ్చుకొనెను. నిరంజనుఁడు మంద హాసమున జనకుని భయముఁ బోనాడఁజూచి, "నాయనా! ప్రొద్దు నజే మనకీ వాదనలేల? తగినంత జాగ్రతతో నుందును. న్యాయధర్మ ములఁగాచు నారాయణునినె నమ్మియుందును. ఇఁక నేమిభయము? సరేకదా!" అని సమాధానము చెప్పెను.

"సరిగాకేమి, నాయనా!" అని పరంధామశాస్త్రి గద్గదస్వర ముతోఁ బలికి, కపోలతలమునుండి సెలయేటిధారవలె నొలుకు బాష్ప జలమును తన యుత్తరీయపు కొసతోఁ నొత్తికొనుచు, మరలి పచ్చెను.

౧౦

ఆమధ్యాహ్నము నిరంజనశాస్త్రి పంచములగూడె మేగునప్పుడు వింత దృశ్యమొకటి విలోకించెను. సాగిలేటి కావలియొడ్డున మిట్టప్రదే శమున నొకసైన్యము విడిసి, స్కాటుకవి నవలలలోని వర్ణనమును వాని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. దుడ్డుఁగఱ్ఱలు మూఁపులపెట్టుకొని కోపోద్దీపితులైన పొరుగూరి కాఁపుల ముఖములు వానికిఁగానవచ్చెను! వీరిని ధైర్యముతో నెదుర్కొనుటకు, తమ కుటీరములయెదుట పంచములు బారులుదీఱిచి, కత్తులు కటారులు లాయితము చేసికొనుచుండిరి! ఉభయుల కీయాకస్మిక వైరమెట్లు సంభవించెనా యని యచ్చెరువందుచు నిరంజనుఁడు దూర మున ఆశ్రమ కుటీరమున కెదురుగ నివ్వెఱతో నుండెడి తనయుపా ధ్యాయమిత్రులను గాంచెను. సమీపించిన కొలఁదిని, వానికి వారిమొగ ములు స్పష్టముగ గోచరించెను. ఏలనోకాని, గోపాలగోవిందులు, వారల యనుచరులుఁ నచటఁగానఁబడకుండిరి. మిత్రులను గలసికొని, నిరం జనుఁడు, ఈగడిబిడికిఁ గారణమేమని విచారింపఁగ, కొందఱి దుర్బోధ వలనవలన, కాఁపులకు పంచములకుఁ గలతలు పెరిఁగి, కపిదీర్చుకొనుట కుభయులును యుద్ధసన్నద్ధులైరని తేలినది! కలహకారకులు గోపాల గోవిందులని, ఒకరిమొగ మొకరుచూచుకొనుచు, స్నేహితులు నిరంజ నునికిఁ జెప్పలేక చెప్పిరి! వారిబోధనలవలననే, నిరంజనుఁడు అతని మిత్రులను తమకు ద్వేషులని యిరుప్రక్కలవారును అపోహపడుచున్నా రని తెలిసినప్పుడు, నిరంజనుఁ డాశ్చర్యమున మునిఁగి, జనకుని హిత వచనములు మొదటినుండియుఁ దాపేల పెడచెవిని పెట్టితినాయని పరి తపించెను. అతఁ డంత వారలతో నాలోచించి, అందఱు నాపదనుండి తప్పించుకొనుటకై, అచట సమావేశమైన యుభయకక్షులవారికిని నిజము తెలిపి, ఒండొరులకు మిత్రభావము గలిగించుటకుఁ దానుబూనుకొనెను. ఇపుడు తమదగ్గఱకువచ్చిన నిరంజనశాస్త్రితో రెండుప్రక్కలవారును

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

చెన్నపురి హిందూయువతీ శరణాలయ వార్షికోత్సవము

శ్రీమతి బ్రిజలాల్ స్వరూపరాణిగారికి చెన్నపురి స్త్రీల సన్మానము

శ్రీ సర్ హరిసింగ్ గౌరుగారు, స్త్రీ సంఘ ప్రతినిధులు - చెన్నపురి

భారతి మహిళామండలి-బెజవాడ

అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా

"గర్భిణీస్త్రీలకు వరప్రసాదిని"

అత్యాశ్చర్యకరమగు చికిత్స

ఆరోగ్యకరమగు తల్లులు! ఆరోగ్యకరమైన పుత్రులు!!

సుఖప్రసవము గలుగజేయు

"రాడ్జో"

తల్లిదండ్రుల ప్రియపుత్రిక.

ఈ ఔషధము తల్లియొక్క రూపలావణ్యమును, పొగొట్టక, గర్భకోశములోయుండు శిశువును, ఆశ్చర్యకరముగా యభివృద్ధి చేయును.

"సంసారికులకు యిది దివ్యౌషధము"

అన్ని మందుషాపులలో దొరకును.

ఏజంట్లు:—

మిల్టన్ అండు మిల్లర్

మందులవ్యాపారి 1/27 బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

స్టాండర్డ్ డెంటల్ వర్క్సు

1_27, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

సి. దొరస్వామి మొదలియార్,

(దంతవైద్యుడు.)

అమెరికావారిచే కనిపెట్టబడిన నవీనపద్ధతుల ననుసరించి దంతచికిత్స యొనర్పబడును.

వల్కనైట్ ప్లేటు వర్కు

శ్రేష్ఠమైన వస్తువు లుపయోగింపబడును. ప్రతిపనికి ఎక్కువ శ్రద్ధవహించి వెంటనే యొనర్పబడును. వాయిదా తేదికి తప్పక యివ్వగలవారము. ఒకమారు ఆదరించి చూడుడు.

డెన్టోల్:—పండ్లనొప్పి నివారిణి.

The Standard Dental Works

1-27, BROADWAY, MADRAS.

ప్రెసిడెన్సీ ప్రావిడెంట్ అండు జనరల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్.

ప్రధాన కార్యాలయము:—

అమృతభవనము బాలర్డ్ఎస్టేటు, ఫోర్టు, బొంబాయి

బీదలుజీవితము భీమా యొనర్చుటకు నెల 1-కి రు. 1 లేక అణాలు 8. చెల్లించుటకు వీలైన దిదియే. చురుకుగా పనిచేయగల ఏజెంట్లు కావలెను. కష్టపడి పనిచేయువారలకు ధారాళమైన పద్ధతులు గలవు.

తక్షణమే ప్రధాన కార్యాలయమునకు వ్రాయుడు.

PRESIDENCY PROVIDENT & GENERAL INSURANCE Co., Ltd.

Head Office:—

AMRUT BUILDING,
Ballard Estate, Fort, BOMBAY.

నోరు మెదల్పుటకైన మొగట నిష్టపడకున్నను, ఆక్రమమున కారుటి మిట్టప్రదేశమునకువచ్చి కూర్చుండుట కెట్టకేలకు సమ్మతించిరి. నిరంజనుఁడప్పుడు వారితో సంభాషించి, కర్తవ్యమును బోధించి, తన ప్రసంగము నిట్లు ముగించెను:—

"కాపువ మిత్రులారా! భారత జనని తనయుల మగు మన మందఱము సోదరులము. అందఱి శ్రేయము దేశక్షేమము. మన ప్రేళ్లను గూడి యుండును నదియె ప్రస్తుతము. ఏ ప్రేలి తోడ్పాటు లేకున్నను, చేయి సరిగా పనిచేయ లేదు. హిందూమాతకరమున కైదు వర్ణములు నైదు ప్రేళ్లు. పంచమజాతి వెనుకఁ బడి యుండుట వలన, మన సంఘాభివృద్ధికి తీరని కొఱత వాటిల్లినది. కాల కర్మకోశమువలన, భారత వర్ణములకును పంచమ జాతికిని పొత్తు లేకున్నది. ఉన్నతవిద్యావంతులే సంకుచితమైన హేతువునకే హిందూసంఘము నాగరికత యందు ముందడుగువేయఁ జాలకున్నది. మొన్న మొన్నటి వఱకును మూఢులుగ నుండిన విదేశీయులు, విరసత్వమున నిటీవల నభివృద్ధిఁగాంచి, భారతీయులను వెనుకకుఁ ద్రోక్కివేయు చున్నారు! ఇప్పుడైనను కనులు తెఱచి, మనము కర్తవ్యముఁ జూచి కొనవలయును.

"సంఘ సమైక్యమున కావశ్యకములగు సంస్కారములు మన మాచరింప వలయును. ఒకసారిగ జాతులన్నియు నేకము కావలయు నని కోరిన లాభము లేదు. మనకు గలయుని మమతలు వ్యర్థములు. స్వయంకృషిచేతను విద్యావ్యాపనము మూలమునను అగ్రవర్ణముల తోడి స్నేహ సఖ్యముల వలనను, నిమ్నజాతుల యుద్ధరణము కావలయును.

"ఇవ్విధమున పంచమజాతి యభ్యున్నతికై పాటుబడుటకే వచ్చినారముకాని, మీలో పరస్పర వైరములు పెంచుటకుఁ గాదు. అటుగాక, నేను, ఇందున్న నా మిత్రులును, కపటులము దేశద్రోహులము నని మీ కింక ననుమాన మున్న యెడల, మా కుద్యమములకు నా తలనొట్టి వేయుఁడు!" అని నిరంజనశాస్త్రి, రెండుపక్షముల నాయకులయొద్ద కొనపోయి, తలయొగ్గి నిలువఁబడెను. "మీకే దుర్మార్గములను ఇరుప లేదని మాకిప్పుడు స్పష్టమైనది! మీరు పరార్థ్యమునే పాలించు చున్నారు!" అని యుభయులును చెప్పివేసిరి.

"అట్లయిన నేను మీ యిరువురికిని సఖ్యుఁడనే కదా! నాకు మీ రుభయులును సోదరసములే. నేటి నుండి మీరందఱును స్నేహ భావమున మెలఁగుట ధర్మము. అట్లు మీరు చేయఁగోల్లరేని, మనలో నైకమత్యము కుదరదని నమ్మి నా యుద్యమమును విరమించుకొని, సంసారమును త్యజించి, యడవులకైన వెడలి పోయెదను!" అని ధీరత్వమున నిరంజనశాస్త్రి పలికిన వాక్యములు, "యథార్థము" "యథార్థము!" అని సాక్ష్యమిచ్చుచున్నట్లుగ, పరిసర ప్రదేశములందలి వృక్షపంక్తులు మాఱు మ్రోఁగెను! "పోవలదు" "పోవలదు" అని యందఱును కేక లిడిరి. అంత నిరంజనుని కోరిక చొప్పున నుభయపక్షముల నాయకులును ఆదర పూర్వకముగ కొండొరులను సంభావించిరి. వారలమధ్య నిలచియుండు మేరుధీరుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి కనుకొనల నుండి, కొండ చరియలనుండి ప్రవహించు సెలయేటి నీటివలె నానంద బాష్పములు జాలు ప్రవహించెను. దయాశీలుఁడగు నాయకుఁ డిట్టి గాంచి, కంటనీరు పెట్టని జను లచటఁ గానరారు! మిత్రభావము గలిగి, శుభ సంభాషణములతో నంత నెవరి యిండ్లకు వారు వెడలి పోయిరి.

౧౧

రణరంగమునఁ బరిపూర్ణవిజయ మందిన రాజకుమారుని వలె నిరంజనశాస్త్రి నానాఁడు మిత్రు లభినందనముతో ముంచివైచిరి. ఊరేగింపుతోఁ దమ నాయకునిఁ గొనిపోయి చూపి, జనకుని సమ్మోదమునఁ దేల్పవలె నని వారి సంకల్పము. కాని, నిరంజనుఁడు వారి నివారించి, తమ విజయ మానాఁ డారంభమయ్యెఁ గాని ముగియలే దనియును, ఎప్పటివలెఁ దాను నదీజలముల వార్చి, రాత్రి కింటి కేతెంచెద ననియును చెప్పి, వారిని ముందు పంపివేసెను. పరంధామ శాస్త్రికిని తక్కిన వారికిని సంతోషవార్తను జేరఁగనె తెలియఁ జేయు నుత్సాహమున వారు తొందరపడి యిండ్లకు వెడలిపోయిరి. రాత్రి వఱకును నన్నుగాని యుండుమని చెప్పిన లక్ష్మణస్వామిని జూచి నిరంజనుఁడు చిరునవ్వునవ్వి, "లక్ష్మణా! నన్ను గురించి నీవు భయపడ నక్కఱలేదు. పంచమాశ్రమమునకు మృత్యు వాటిల్లకుండ మాత్రము కాచి కొనుము! అన్నికష్టములు నేమూరఁగలవు!" అని వానిని పంచమాశ్రమమున కంపివేసెను. ఆనాఁటి సంగతు లొక్కొక్కటిగా మననము చేసి కొనుచు, నిరంజనుఁ డంత నదీతటమును సమీపించెను.

అప్పుడు సూర్యాస్తమయ సమయ మయ్యెను. భాను బింబము కేవలమూర్తివలె పశ్చిమ దిశఁ గ్రుంకుచు, భూలోకయాత్ర చాలించి పరలోక మేగెడి శివుని సామ్యమును నిరంజనుని మనమునకు దోఁచెను. ఒకవేళ తనకా నాఁడే మృత్యువా సన్నమగు నెడల, ఎట్లు లోక ధర్మములు నిర్వహించెనో చూచు కొనుట కెవరు గలరని తలంచి, ఆయువు నకుగను దనజీవిత విమర్శనము చేసికొనెను. ఇప్పుడా తఁడు గట్టుదిగి, నదిలోని కడుగులు పెట్టుచు, "జీవితమందలి యాశ యంతయు లేనిదిగదా! ఈనదీప్రవాహము పోయిపోయి, కడకుఁ గడలి నెట్లు కలియునో, నాజీవితమును దైవత్వమూర్తిని జేరి శాంతినొందఁ గలదు కదా!" అని తలపోయుచు, మెట్టుమెట్టుగ నుత్తరీయమును విడిచి, నీటియొడ్డున సంధ్యావందనము జేసి, జనకునిబోధన ననుసరించి ప్రాణాయామముఁ జేసి, నారాయణస్మరణ చేసికొనుచుండెను.

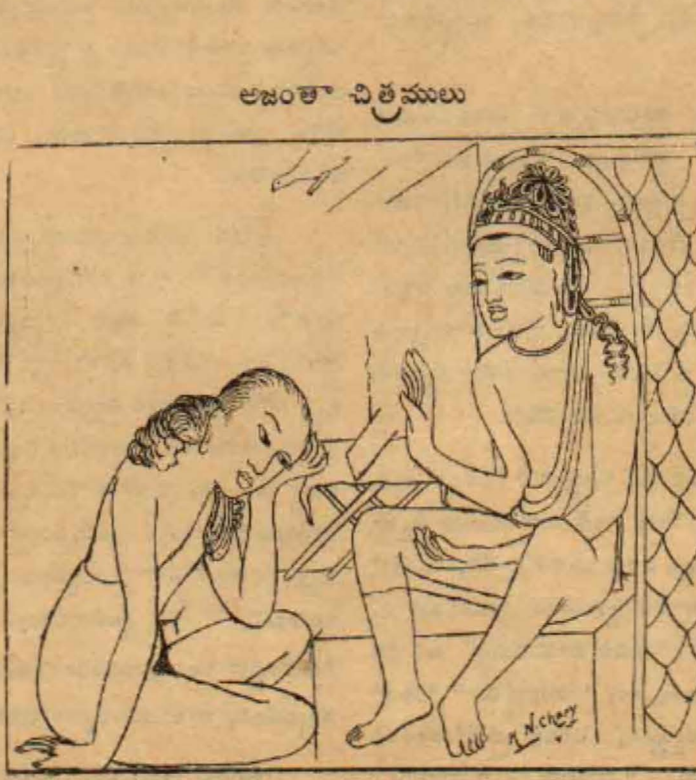
అంతట నీటిమీఁద ప్రాలిన యొక పెద్దకొమ్మ పెళపెళమని విఱిగెను. తోడనే కొండంతబరువగు నాయుధము తనశిరమును భిన్న

భిన్నములుగఁ జేయుచున్నట్లుగ నితంజనునికిఁ దోచెను. సురల పర మాత్మ తీగమెఱుపువలె నాతని శివాత్మ మేలుకొని, "ఇదియె కాఁబోలు మబ్బులేని పిడుగ"ని యచ్చెరువంది, ప్రాణోత్క్రమణ సమయ మను టెఱింగి సమాధినుండి ధ్యాన నిమగ్న యయ్యెను. చెట్టుకొమ్మనుండి యుబికి వ గోపాలగోవిందులు, తమ మాయావ్యూహమును భేదించుకొని వచ్చిన వీరునిమీఁదఁ గసితీఱక, ఆగ్రహావేశమునఁ గావించిన ప్రహారణములచే వాని కళేబరము నీటిలోని కొఱఁగి నదీదేవతకు ప్రణమిల్లునట్లుగ ముందుకుఁ బడిపోయెను. మెఱుపుమెఱుపునఁ గ్రుంకిపోయెను! చిమ్మచీఁకటులు జగతిసంతతియు వలముకొని, క్రూరాత్ము లిట్టి పల్వ ఘోరకృత్యములు గప్పిపుచ్చుటకై కూటసాక్ష్యములు కురుర్పుచున్నవా యనునట్లుగ, వస్తుజాలమును వాయిగపఱచుచుండెను. అంతె నంబరతల మధిష్ఠించిన తారకరాజుల ముఖదీప్తులు పుడమి నెన్నటికైన నిజము బయలుపడి, సత్యధర్మముల కమోఘవిజయము గలుగుట తథ్యమని ప్రకటించుటకా యనునట్లు, మినుకుమినుకుమని గగనతలమున మందహాసములతో విహరింపసాగెను!

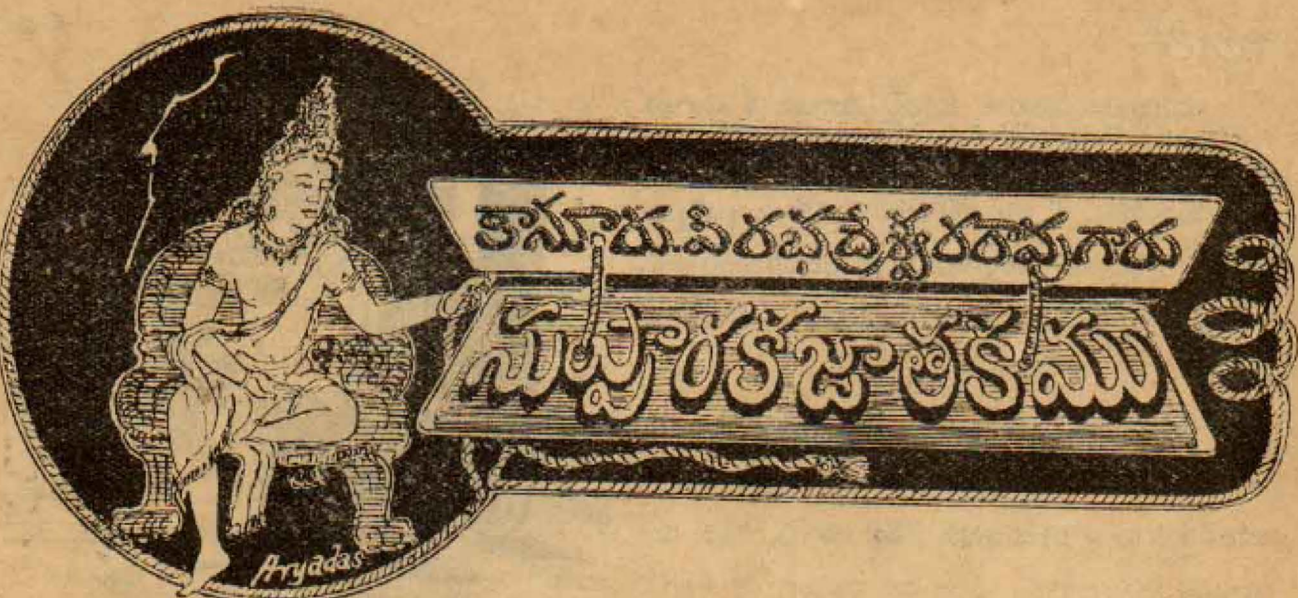

నీటియొడ్డున సంధ్యావందనము చేసి......మౌనముద్రనూని నారాయణస్మరణ చేసుకొనుచుండెను.

అజంతా చిత్రములు

౭. తత్త్వబోధ

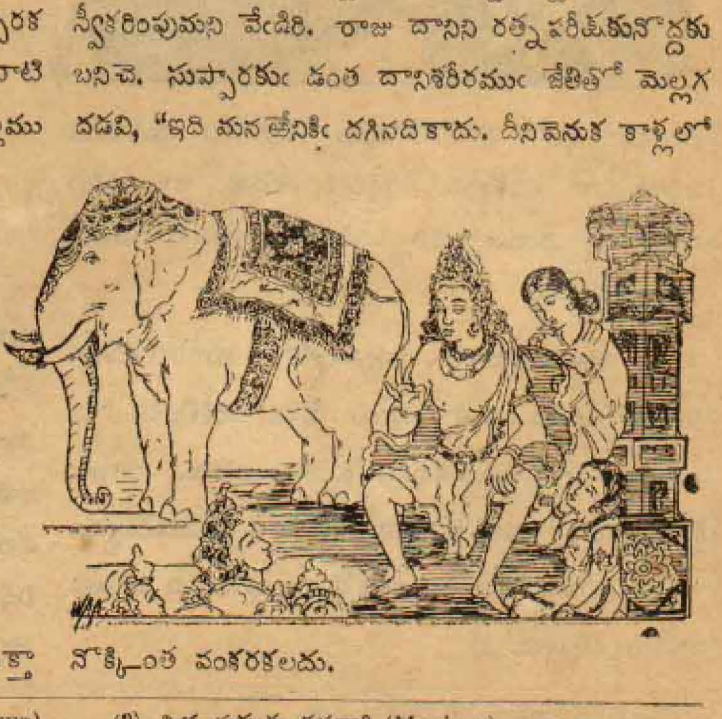

శా. అంధుండై జగతీపతిన్ గొలిచి నీచాత్ముం డటం చెంచి ని
ర్బంధంబేర్పడ కర్ణధారుఁడయి పారావారము ల్దాటుచున్
అంధప్రక్రియ నున్న వర్తకుల కత్యానంద మొప్పన్ దయా
సింధుండై ధనరాసుల న్నొసగి ప్రోచెన్గాదె బుద్ధుం డిలన్.

పూర్వకాలమందు భరువనురాజు భరురాజ్య మేలుచుండెను. ఆ రాజ్యమందు భరుకచ్ఛ[1] పట్టణమను సుప్రసిద్ధ నౌకాశ్రయము గలదు. ఆపట్టణమున బోధిసత్త్వుఁ [2]డగ్రనియామకుని పుత్త్రుఁడై జన్మించెను. ప్రసాదాదిగుణ విరాజితుండై, సువర్ణవర్ణ శరీరుండైనందున నతనికి సుప్పారక కుమారుఁడని పేరిడిరి. షోడశవర్షప్రాయుఁ డగునాటి కతఁడు నౌకాశాస్త్రపారంగతుండై పౌరజనుల యుల్లము లుల్లసిల్లఁ జేసె. జనకుని మరణానంతర మాతఁడు నావికజ్యేష్ఠుఁడై యానపాత్రముల నడపఁ జొచ్చెను. అనుభవమునకుఁ దోడు, శాస్త్రజ్ఞానమును, బుద్ధికుశలతయు నుండుటచే నాతఁడు నడపునావ కెన్న డెట్టియాపదయుఁ దటస్థింపలేదు.

ఒకసారి లవణజలతుషారము లాతని నేత్రములందుఁబడి యతని నంధుని గావించెను. అప్పటినుండి నౌకాజీవనము వదలి రాజు నాశ్రయింప నాతఁడు మదసుప్పారకు నగ్రపణ్యకునిగ నియమించెను. రాజు నొద్దకువచ్చిన మాతంగ తురంగములను, శుభ్రముక్తాహారములను, అమూల్యరత్నమాణిక్యములను, సుప్పారకుఁడు పరీక్షించి, వెలఁగట్టుచుండెడివాఁడు.

ఒకనాఁడు వణిజులు కొందఱు నడగొండనుంబోని భద్రగజమును రాజునొద్దకు గొనివచ్చి పట్టపుటేనుఁగుగ స్వీకరింపుమని వేఁడిరి. రాజు దానిని రత్నపరీక్షకునొద్దకు బనిచె. సుప్పారకుఁ డంత దానిశరీరముఁ జేతితో మెల్లగ దడవి, "ఇది మన రేనికిఁ దగినదికాదు. దీనివెనుక కాళ్లలో

నొక్కింత వంకరకలదు.

(1) పట్టణము=రేవు;సముద్రతీరపట్టణము (Sea-coast town)

(2) నియామకుఁడు=కర్ణధారి (Mariner)

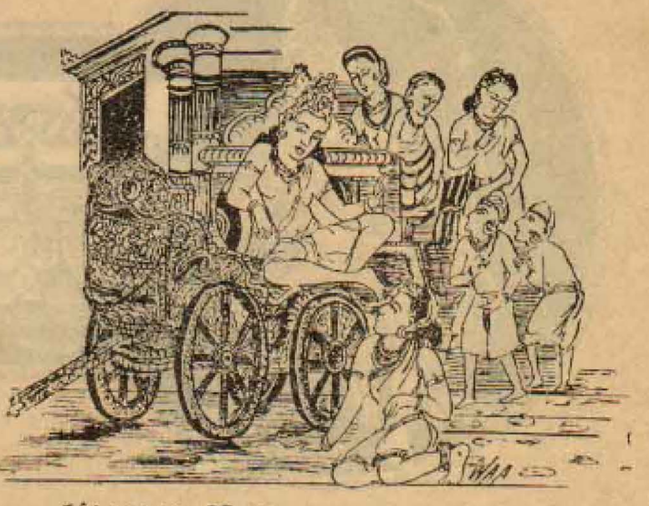
ఇదిపుట్టిన వెంటనే దీనితల్లి మోయ శక్తిఁజాలక క్రిందపడవైచిన కతంబున దీని వెనుక కాళ్లలో నట్టివి కిలత్వమేర్పడెను." నని పలికెను. వర్తకులఁ బ్రశ్నింప నాఁతడు చెప్పినది సత్యమనిరి. రా జదివిని సంతసించి, సుప్పారకున కెనిమిది [1]కహాపణములు బహుమాన మిచ్చెను.

ఇంకొకనాఁడు, కొందఱొక యుత్తమాశ్వముదెచ్చి రా జధిరోహించుట కెంతయుఁ దగియున్నదని వచించిరి. బోధిసత్త్వుఁడు దానిశరీరమును తడవి చూచి, "ఇది మన భూపతికిఁ దగినదికాదు. ఏలన ఇది పుట్టిననాఁడే దీనితల్లి చనిపోయెను. తల్లిపాలు లభింపకపోయినందున, దీని యవ

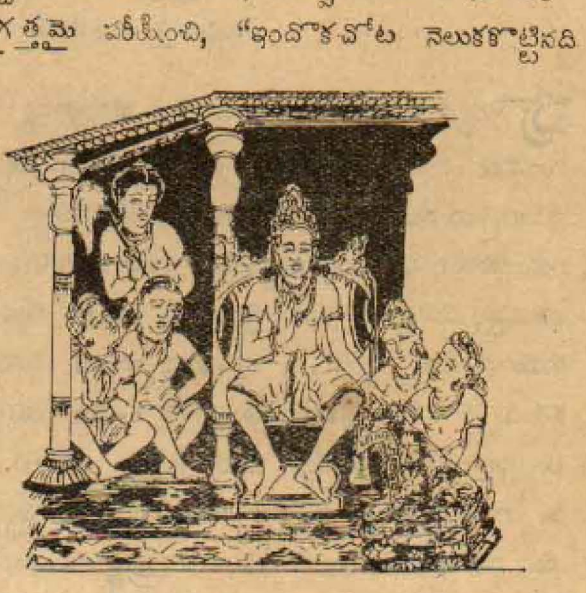
యవస్ఫూర్తిలోఁ గొంతలోపము కలిగె"నని నుడివెను. విచారింపగా నదికూడ సత్యమని తేలెను. రా జదివిని సంతోషహృదయుఁడై, రత్నపరీక్షకుని కెనిమిది నాణెములు బహూకరించెను.

మఱియొకనాఁడు, దివ్యమంగళరథ మాతని కడకుఁ గొనిరాఁబడియె. సుప్పారకుఁడు దానిఁ బరిశీలించి, "ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు కలపతోఁ జేయఁబడెను. రాజున కిది తగునా?" యని చెప్పెను. అదికూడ నిజమయ్యెను. రా జదివిని ప్రమోదాంతరంగుఁడై మఱల నాతని కెనిమిది నాణెము లిచ్చెను.

"ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు......రాజున కిది తగునా?"

వేఱొకనాఁడు, అనర్ఘరత్నకంబళము పరీక్షకు వచ్చెను. మునుపటివలెనే, సుప్పారకుఁడు దానిఁ జేతితోఁ జాగ్రత్తమై పరీక్షించి, "ఇందొకచోట నెలుకకొట్టినది

సుమా!" యని హెచ్చరించెను. అంతట నాకంబళమును శోధింపగా, ఆవిషయము యథార్థమయ్యెను. రాజది విని యాశ్చర్యచకితుఁడయ్యు మఱల నాయెనిమిది నాణెములనే బహుమానము జేసెను. రత్నపరీక్షకుని మనమునం దపుడనుమాన మొండుదయించె. "ఈధరణీపతి ఇన్ని చిత్రవిచిత్రవిషయములఁ జూచి యాశ్చర్యపడియు, మాటిమాటికి లెక్కపెట్టి యెనిమిది కహాపణములే యిచ్చుచున్నాఁడు.

(1) ఆకాలమునందలి యొక నాణెము.

ఇతనియం దెద్దియో లోప ముండకమానదు. చూతము.

వృత్తియందులోపమున్నఁ దెన్నఁడైన నిట్లు చేయుదునా?

నీచవంశజుఁడగు నాపితుఁడే[1] యిట్లు చేయునోవు. కాన నీతఁ డట్టినీచకులమునఁ బుట్టియుండవలయు. ఇట్టి రాజును గొలిచిన ప్రయోజనము శూన్యము. సుఖముగా ఇలుచేరి కాలక్షేపముచేసెదను." అని చింతించి, భరుకచ్ఛ పట్టణము మరలిపోయెను.

అప్పుడు కొందఱు వర్తకులొకనావను సిద్ధముచేసి ఆయోడను నడప సమర్థు లెవరాయని విచారింపగా, గ్రుడ్డివాఁడైనను సుప్పారకుఁడే యందులకు సమర్థుఁడనియు నుపాయకుశలుఁ డగుటవలన నాతనియోడ కెన్నఁడు ముప్పును రాదనియుఁ దెలిసికొని యాతని సవిూపించి, 'నిన్ను మాయోడకు కర్ణధారునిగ నియమించితిమి. మా కోరికోలును మన్నింపవలెను' అని విన్నవించిరి.

"మిత్రులారా! నేనంధుఁడనుగదా! నావ నెట్లు నడుపగలను?" అని సుప్పారకుఁడు వచింప వారతనిని విడువక నిర్బంధించినందున నెట్టకేల కాతఁ డెట్లో యొప్పుకొని వారితోఁ బయనము సాగించి మహాసముద్రములు దాటి వెళ్లెను. మొదటి యేడుదినములలో నోడ కెట్టి యుపద్రవమును రాలేదు. అనంతర మకాలవాతములు జనించె. నాలుగునెల లాయోడ సముద్రపీఠమునం జరించి తుదకు ఖురమాలా సాగరముఁ జేరెను. అందలి జలచరములు మనుష్యసమానశరీరములతోను, కత్తివంటి పదను గల నాసికలతోను మునుఁగుచు తేలుచుండె. వర్తకులు వానిఁ జూచి ఆసముద్రనామముఁ దెల్పుమని మహాసత్త్వు నడిగిరి.

చికిలికత్తులఁబోలు నాసికలతోడ
రమ్యమానుష్య సమ శరీరములతోడ
మెలఁగుచున్నవి యిందలి జలచరములు
సాగరపు నామ మేమి తథాగతుండ?

బోధిసత్త్వుఁడును నౌకాశాస్త్రపారీణుఁ డగుటచే నయ్యది ఖురమాలి యని తెలిసి యిట్లని పలికె:

ధనము గడియింప విడచెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛ పట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లిచట
వినుఁడు ఖురమాలి యని దీనిపేరు నిజము.

ఆసముద్రమునందు వజ్రములు మెండుగఁ గలవు. అది యెఱింగిన సుప్పారకుఁడు, 'వజ్రము లిందు గలవని తెలిపితినా, పేరాసచే నీ కిరాయోడను వానిచే నింపి ముంచి వేసెదరు. అని తలంచి వారి కాసంగతిఁ దెల్పక లంగరు వేసి, చేపలు పట్టువానివలె వల వైచి వజ్రరాసులను పైకి లాగి, ఓడయం దొకచో వాని భద్రపఱచి, పనికిరానివస్తు సంచయము నావల బారవైచె.

పిదప నానావ ఖురమాల నతిక్రమించి అగ్నిమాల యనుసాగరము దరిసెను. ఆయర్ణవము మిట్టమధ్యాహ్న సూర్యునివగిది, ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిమండలమువలెను కన్పట్టెను. అంత నావర్తకులు

పట్టపగటింటి సూర్యుని వగిది మెఱసి
విలయకాలాగ్నిమండలవిధము దోఁచి

(1) నాపితుఁడు=మంగలి.

కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి నిర్ఘాతపఱచు
సాగరపునామమేమి తథాగతుండ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ధనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లిచట
అగ్నిమా లండ్రు దీనిపే రార్యులార!

అని పలికెను. ఆజలధియందు సువర్ణ మత్యధికముగ నుండు టెఱింగి మునుపటివలెనే కాంచనము సేకరించి ఓడ యందుఁ దాచెను.

ఆయోడ అగ్నిమాలదాఁటి, దధిమాలను సమీపించెను. అది క్షీరసముద్రమువోలె స్వచ్ఛమయి, దధిసముద్రముభాతి ధావళ్యముఁ దాల్చి విరాజిల్లుచుండెను. అంత నావర్తకులు

క్షీరసాగరస్వచ్ఛతఁ గేరుచున్న
దధిసముద్రంపుధవళిమఁ దాల్చియున్న
పండువెన్నెలతేటలు పఱచుచున్న
సాగరపునామ మేమి తథాగతుండ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ధనము నార్జించి సుఖపడు తలఁపుతోడ
పావనంబగు భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లకట!
తెలిపెద వినుండు దధిమాల దీనిపేరు.

అని పలికెను. ఆసముద్రమునిండ వెండి మెండుగ నుండు టెఱింగి, ఉపాయాంతరమున దానిని సాధించి మును పటి వలెనే సేకరించెను. అంతట నాయోడ దధిమాల దాఁటి కుశమాల యనురత్నాకరము సమీపించెను. ఆసముద్రజలములు నీలకాంతుల నీనుచు నీలకుశరాశి వలెను, సస్యసంపన్నమగు క్షేత్రముపోల్కిని గన్పట్టెను. అందు నీలమణులు లెక్కలేనన్ని గలవు. కర్ణధారి మును పటివలె వానిని సేకరించి ఓడయం దొకచో దాచెను.

ఓడ కుశమాల దాఁటి నలమాల యనుసాగరము ప్రవేశించెను. అది చక్కని నలవనమువలెను, పసిమి గ్రక్కెడి వేణువనమువిధమునను గాన్పించెను. అందు వంశరాగవైడూర్యములు నిండి యుండెను. బోధిసత్త్వుఁడు మునుపటివలెనే కొన్నిటి నాయోడయందు దాఁచెను.

ఓడ నలమాలదాఁటి, అల్లకల్లోలముగనున్న వాలభముఖసముద్రముఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట నుత్తుంగతరంగము లన్నిదిక్కుల నుగ్రముగ లేచుచు పడుచున్నందున పాతాళగహ్వరములం బోలు సుడిగుండము లేర్పడుచుండెను. నీలాకాశమును చుంబించు నుత్తుంగతరంగములతోడను, జలధిగర్భస్థవైచిత్ర్యములఁ జూపు సారంగముల తోడను, హృదయపుటవిదారణములై, శ్రవణకుహర నిర్భేదనములై మిన్నంటు భూరిభయంకర ధ్వానములతోడను, కలగుండువడుచున్న ఆభీకరదృశ్యముఁ జూచి వణిగ్గ్రామణులు భీతచేతస్కులై గడగడ వడఁకిరి.

చలదుత్తుంగతరంగ సంఘములతో సంభిన్న ఫేనాళితో
వలయాకారగభీరరంధ్రములతో వ్యాలోలభూతాళితో
విలసత్ భూరిభయంకరధ్వనులతో భేరీవిరావంబుతో
వలభీనామ సముద్రముంగనిరి కంపాయత్తులై వర్తకుల్.

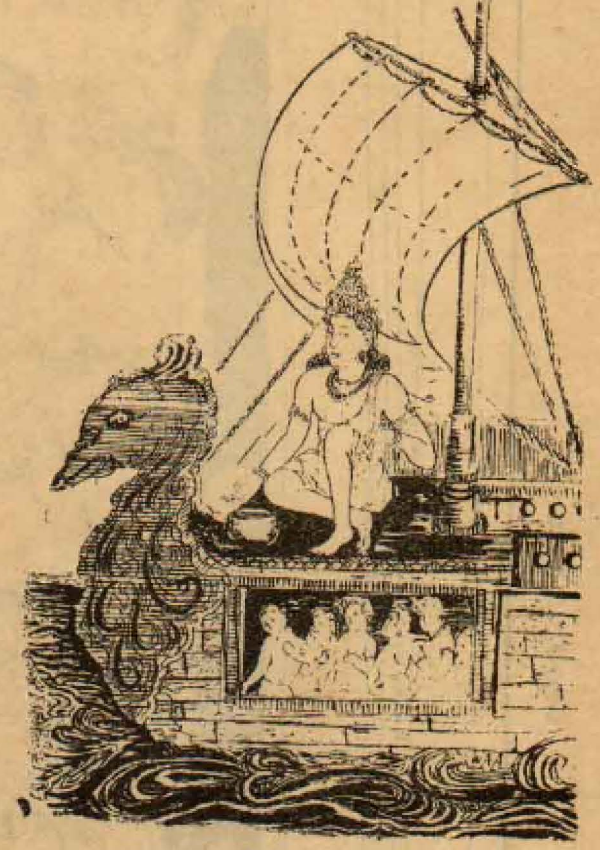
బోధిసత్త్వుఁ డది వాలభముఖజలధి యని పేరుదెల్పి, "ఓమిత్రులారా! మున్నెన్నఁ డీసముద్రముఁ బ్రవేశించిన యోడ తిరిగిపోలేదు. ఇటకు వచ్చిన ప్రతినావయు నీసుడిగుండములలో మునిఁగి నాశన మొందవలసినదే" యని పల్కెను.

ఆనావలో నేడువందలమంది జను లుండిరి. మృత్యుభయవిహ్వలులై అంద ఱొక్కపెట్టున కెవ్వన నార్చిరి. ఆయఱపు అవీచీనరకమందు తీవ్రవేదన లనుభవించువారి రోదనము ననుకరించెను. అతికరుణాయుతంబగునాయారావంబు విని బోధిసత్త్వుఁడు తనలో నిట్లని చింతించె: "ఇత్తఱి నేను తప్ప నితరు లెవ్వరును వీరి రక్షింప వలంతులు గారు. మదీయసత్యప్రతిజ్ఞవలన వీరి నిప్పుడే రక్షింతును గాక!" అని వారిదిక్కు మొగంబై, 'తాతలారా! నన్ను

గంధోదకస్నానముఁ జేయించి, నూతనవస్త్రము లొసంగి, పుణ్యపాత్రలో నైవేద్య మిడి, ఓడపైభాగమున గూర్చుండఁ బెట్టుఁడు' అని నుడివెను. వారును వల్లెయని యట్లు చేసిరి. బోధిసత్త్వుఁ డంతట నావమీఁద నిలుచుండి, భిక్షాపాత్రను రెండు చేతులతో నెత్తిపట్టి యిట్లని శపథము గావించెను: "పుట్టి బుద్ధి యెఱిగిననాఁటఁగోలె, ఒక్కప్రాణి నైనను హింస నొనర్పనైతినేని, అహింసా ధర్మపరాయణుండ నేని, నిత్యసత్యవ్రతుండ నేని, ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లు చేరుఁగాక!

"ప్రాణిహింసను సేయనివాఁడ నేని,
పలికి యెన్నడు బొంకనివాఁడ నేని,
తలఁపునందైన ధర్మంబు తప్పనేని,
శీఘ్రమున నావ మాయిలు చేరుఁగాక."

తత్‌క్షణమే, దూరదేశంబులఁ ద్రోవతప్పి నాలుగు నెలలనుండి చరించుచున్న ఆయోడ, మంత్రసిద్ధివలనం బోలె నొకనాటిలో భరుకచ్ఛమున కత్యద్భుతముగ వచ్చి చేరెను. పిదప నది యెనిమిది [1] యుషభములు భూమి మీఁదఁగూడ నడచి, కర్ణధారుని గృహద్వారము నెదుట వ్రాలెను బోధి సత్త్వుఁడంతతో డివర్తకులకుఁ దాను తెచ్చిన వజ్రవైడూర్య ప్రవాళాదిమణులను రజతకాంచనాదికములను పంచిపెట్టి, "ఈధనము మీకు చాలును. ఇఁక నెన్నఁడును సముద్రయాన మొనర్పకుఁ"డని హితము గఱపెను. తరువాత నాతఁడు యావజ్జీవము భూరిదానాది సత్క్రియ లొనర్చి, కీర్తిదీధితులు దిక్కటాహములు నిండ యశఃకాయుఁడై శుక్రనగరమున కేఁగెను.

"ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లు చేరుగాక !"

---

1. ఉషభము=సుమారు 78 గజములు.
2. ఉషభములు=2¾ ఫర్లాంగులు.

అజంతా చిత్రము

౧. రాజ సమాగమము

శ్రీ కృష్ణ లీ ల

[నంద ఏండ్ల నాటి చిత్రము]

ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి

ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి యీ డాడ్జిబ్రదర్సు మోటారుకారులను మేము అమ్ముచున్నాము. డాడ్జి మోటారుకారులు గలవారి సంఖ్య యీ దక్షిణ హిందూదేశములో ఒక సం॥రమున కంటె యింకొక సం॥రము క్రమేణ హెచ్చుచున్నది ఆయా కారులయొక్క యజమానుల కవి తృప్తికరముగా నున్నవి.

ఇందులకు కారణమేమనగా డాడ్జి మోటారుకారుల ప్రాశస్త్యము నమ్మదగినదై యున్నది. వానియొక్క ఖరీదులు బహు సరసముగా నున్నది.

డాడ్జిబ్రదర్సువారి పేరుతో ఒక మోటారుకారు తయారైనయెడల ఆపేరునకు కొంత అర్థము కలదు ఎటువంటి దుర్గమమార్గములందైనను పెద్ద దూరప్రయాణములను యొడుదుడుకులకు ఓర్చి చేయగల్గుటకై డాడ్జి మోటారుకారు తయారుచేయబడిన దని గ్రహింపవలెను. ఈ మోటారుకారుయొక్క ప్రాశస్త్య మొక్కటియే ఇదివరలో దీనికి గల ఖ్యాతి. దీనికి తోడుగా యిప్పుడీ మోటారుకారునకు ఆకారసౌష్ఠవము, ప్రయాణసుఖము, అప్రతిమాన యంత్రచలనము కలుగజేయబడినవి.

మీ రొక మోటారుకారును కొనదలచినయెడలను, దక్షిణహిందూదేశమున కనుకూలమైనది కోరునెడలను, మీరు అడిసను కంపెనీవారికి వ్రాసి సంప్రతించుటయే యుత్తమము.

Addison's

MADRAS
CALICUT
BANGALORE
TRICHINOPOLY

అడిసను కంపెని,

మద్రాసు, కల్లికోట, బెంగుళూరు, తిరుచునాపల్లి.

శీతలా మందిరము

వేలాల సుబ్బారావుగారు

శ్రీ. శ. 1927వ సంవత్సరం మే నెల ప్రవేశించింది. హిందూ మహమ్మదీయుల కొట్లాటలమూలాన్ని పంజాబు దేశంలో ఎక్కడ జూచినా మహా ఆందోళనంగా ఉంది. ఎవళ్ల నోటివెంట వినబోయినా యీగొడవే. ఎక్కడైనా నలుగురైదుగురు గుంపుగా కూర్చున్నారంటే వాళ్లు మాట్లాడేవిషయం హిందూ మహమ్మదీయుల జగడాలనుగురించి తప్పకుండా అయివుంటుంది. సుళ్లల్లో రైళ్లలో స్కూళ్లలో నదీమార్గాల్లో స్నానాలరేవుల్లో మోటారులారీల్లో కచేరీల్లో ఎక్కడయితే నలుగురు కలవడానికి అవకాశం వుంటుందో అక్కడంతా ఈప్రసంగమే తప్ప మరోవిషయం వినవచ్చేదికాదు. గాంధీమహాత్ముని నాన్ కోఆపరేషన్ మూవ్‌మెంటు పొత్తుగా చల్లబడిపోయింది. దానికి ఇతిశ్రీకావడం, హిందూ ముసల్మాన్ కలహాన్నికి శ్రీరస్తు కావడం ఒకముహూర్తంలోనే. నైసర్గిక నియమాల ననుసరించి వేటికైనా యౌవనంలో కలుగుతుంది విజృంభణము. ఇది అనియమాలకు విరుద్ధమైంది కాబట్టి మొదలు పుట్టేపుట్టడంతోటే ముల్తాన్ నగరాన్నంతా భస్మ మనిపించింది. అక్కడినుంచి మండూకప్లుతాలతో, మధ్యమధ్య రెండుమూడు నెలల అవకాశాలతో పంజాబులోని ముఖ్యముఖ్య పట్నాల్లో చెలరేగడం మొదలెట్టింది. క్రమక్రమంగా సహారన్‌పూర్, ఢిల్లీ, రేవాడీ, అమృతసరం, గుజరాన్‌వాలా, కోహాట్, రావల్పిండీ మొదలైన నగరాల్లో హిందూ మహమ్మదీయుల కిద్దరకూ ఉండే సౌఖ్యాలూ సఖ్యాలూ అన్నీ స్వాహా అయిపోయినాయి. కేవలం ముప్పైమైళ్ల దూరంలో ఉండడంవల్ల అమృతసరం తగులబడినప్పుడు అక్కడ చెలరేగిన అగ్నిజ్వాలల సెగ లాహోరుకూడా తగిలింది కాని ఇంతవరకూ ఇక్కడివారికి దేవతాసాక్షాత్కార భాగ్యం లభించింది కాదు. ఇంతకూ లాహోరువాళ్లు పట్టి నిర్భాగ్యులు. ఈలాటిపిరికితనం రాజధాని వాసులకు అవమానకరం గూడాను. పేరు ప్రతిష్ఠా లేని నగరాలన్నీ పేపర్లలో బడి పైకివచ్చి నలుగురినోళ్లలో బడుతూవుంటే ఈ మహాపట్నం పచ్చినదానిలాగు పడివుండడ మేమిటి? నిజంగా ఇక్కడివాళ్లంతా నామర్దాలే– అని కలహానికి కాలు దువ్వుతూ ఉండే హిందూ ముసల్మాన్ గుండాలు కొందరు ఉక్కిరిబిక్కిరై ఉసూరు మంటూ ఉండేవాళ్లు. మనుష్యుల మొగాలమీద నిష్కల్మష భావ మనేది కనబడేదే కాదు, ఎక్కడ మాయమై పోయిందో. ఏమొగం జూచినా ఏదో అనుమానం, భయం, ఆవేశం, అసంతుష్టి, దైన్యం వీటిని సూచిస్తూ ఉండేది. ఈకలహాగ్నిహోత్రుడు దేశంలో కాలుపెట్టి జనులందరి మొగాలపై తాండవమాడే కలాకాంతులతో గూడిన ఆనందరసాన్ని పీల్చేశాడా అనిపించేది. ఎటువైపు చూచినా చిన్నబోయిన మొగాలే. అంతకుమునుపు ఏప్రకారం ఉన్నప్పటికీ హిందూ మహమ్మదీయు లిద్దరూ బజార్లో ఎక్కడైనా కలిశారంటే ఇద్దరి మొగాలూ వివర్ణాలై నల్లబారుతూ వుండేవి. వ్యక్తిగతమైన విరోధంగాని, మనస్పర్థగాని ఏవిధమైనది లేకపోయినప్పటికీ, అంతవరకూ ఒకరి నొకరు ఎరుగక పోయినప్పటికి ఏం చిత్రమోకాని హిందూ మహమ్మదీయులు ఎదురుపడ్డారంటే ఇద్దరి మొగాల్లో అవిశ్వాసభావం ప్రత్యక్షమౌతూ ఉండేది. ఈలాటిరోజుల్లో మేనెల రెండవతారీఖునాడు విద్యార్థు లిద్దరు రావీరోడ్డుమీదుగా లాహోరువైపు వస్తున్నారు. సాయంకాలం షుమారు ఆరుగంటలై ఉంటుంది. ఇద్దరి చేతుల్లో సంస్కృత గ్రంథాలున్నాయి. సంగతి సందర్భాలను గుర్తెరిగిన వాళ్లకి వీళ్లను చూడడంతోటే విద్యార్థులనిన్నీ, పగలంతా రావీ తీరాన్ని చదువుకొని సాయంకాలానికి ఇండ్లకు తిరిగి వస్తున్నారనిన్నీ తెలియకపోదు. ఇద్దరికి రెండు మూడేళ్ల వార ఉండవచ్చు. పదిమూళ్ల పంజాబీ ధోవతులను ఒకచివరనుంచి కట్టుకొని రెండోచివరను మడతపెట్టి తొడుక్కున్న షర్టుమీద ఉత్తరీయంగా వేసుకొన్నారు. ఇంతకుదప్ప వేరే ఉత్తరీయాలేవు. తలలమీద పోకుగా చుట్టుకొన్న పాగాలున్నాయి. కాళ్లకు సరగాబీలు. ఒకచేతిలో పుస్తకాలకట్ట; రెండోచేతిలో చిన్న తువాలా. వీళ్లిద్దరూ చిన్నరావీవంతెన దాటి అక్కడే దగ్గరలో రోడ్డుప్రక్కగా ఉన్న వైరాగీమందిర ద్వారానికి ఎదురుగా రావడంతోటే సుళ్లోనుంచి మరో విద్యార్థి చప్పున బయట ఊడిపడ్డాడు. ఇతనివేషం వైఖరి అంతా పై వాళ్లలాగే ఉంది. ఇతడు కనపడడంతోటే పై విద్యార్థు లిద్దరు–

"వంశీ! నీవు ఇవ్వాళ రైలువంతెన దగ్గరికి వస్తా నన్నావే! అక్కడి సమాచారం ముందుగానే తెలిసిందా ఏమిటి, రావడం మానేశావు? నీకోసం చాలాసేపు ఎదురుచూశాం."

అని అడిగారు. అప్పుడు వాళ్ల కీసంభాషణ జరిగింది:

"రావాలనే, మిమల్ని దోవలో కలుసుకొందామనే మన మందిరాన్నుంచి బయల్దేరాను! కాని మీరాయిద్దరి జాడా ఎక్కడా కన్పించిందికాదు. ఇక్కడికి వచ్చేసరికి ఎండ మహాతీవ్ర మనిపించింది. మీరు దొరకనే లేదు. ఒక్కడినీ రావడానికి పాలుమాలి ఈసుళ్లో చొరబడ్డాను."

"ఇవ్వాళ మీ కేం పేప రైంది?"

"వికల్పం. మీకో?"

"మాకు ఇవ్వాళ సాహిత్యదర్పణ మైపోయింది. రేపూ, మావికల్పం."

"మీ దేం వికల్పం?"

"ముక్తావళీ. నీదో?"

"కావ్యప్రకాశం."

"బాగా రాశావా?"

"ఏదో రాశాను. అసలు గ్రంథములోని తాత్పర్యం గ్రహించడం ఎల్లా ఉన్నా మా పండితులు గారు ముఖ్య విషయాల మీది శాస్త్రార్థాలన్నీ వల్లన వేయించారు. వాటినే అక్కడ దింపేసి వచ్చాను. ఇక ఇందులో తప్పిపోవడ మంటూ ఉండదులే."

"ఎంచేత?"

"పేపర్లని దిద్ది మార్కు లిచ్చేవాళ్లకీ ఇలా రాయడమే ఇష్టం. స్వబుద్ధిని ఉపయోగించి తమ చిత్తానికి వచ్చేలాగు రాశేవాళ్లంతా ఫేలే అవుతుంటారు."

"ప్రశ్నలకు జవాబు రాయడానికి తమ బుద్ధిని వినియోగించి రాయాలి గాని భట్టీవేయడం పనికిరా దంటారే!"

"ఈలాగని పైకి చెప్పడం మటుకే. కాని అసలు రహస్యం వేరు."

"అంటే?"

"మీ కింకా బహిరంగాలే కాని అంతరంగాలు తెలియని లాగున్నాయి. తప్పకుండా తెలిసికొని ఉండాలి. చెబుతా వినండి. ఇంగ్లీషు దొరలు ఇక్కడికి రాకపూర్వం మనదేశంలో శాస్త్రాధ్యయనం మరోలా ఉండేది: ఆకాలంలో ఒక్కొక్క శాస్త్రాన్ని రెండు మూడేళ్లు బాగా చదువుతూ ఉండేవారు. ఆ పరిశ్రమమూలాన్ని వారికి గ్రంథాల్లోని మర్మాలు కూడా అవగత మవుతూ వుండేవి. కాని ఇప్పటి కాలేజీల పద్ధతి వచ్చిన లగాయతూ ఆ ప్రాచీన పద్ధతులని మార్చుకోవలసి వచ్చింది."

"ఎందు నిమిత్తం?"

"రెండుమూడుసంవత్సరాల్లో చదవగలిగే గ్రంథాల్ని పధ్నాల్గింటిని ఇప్పుడు ఒక్క సంవత్సరంలోనే పూర్తిచేయాలాయెను. మరి ఏంచెయ్యాలి! ముఖ్యమైన శాస్త్రార్థాలన్నింటిని వల్లెవేయించి పాస్ చేయిస్తారు పండితులు. ఆ క్రమాన్ని పాసయినవాళ్లే ఇప్పుడు మన పరీక్షకులు. వీళ్లు మనం రాసి యిచ్చిన పేపర్లను చూసేటప్పుడు వాళ్లు వల్లించి ఉన్న ముక్కలు వచ్చాయా లేదా అని చూస్తారుగాని ఇది ప్రశ్నకు తగ్గ జవాబు అవునా కాదా అని చూడరు. నానాకష్టాలు పడి, ఆరోగ్యాన్ని కూడా చెడగొట్టుకొని, పసువులాగు చదివి, పరీక్షాభవనంలో కూర్చొని మనం రాసేదాన్నంతా పరికించి చూచి మార్కు లిస్తా రనుకొన్నావా ఏమిటి ఈచండా మార్కులు! వేలకొలది విద్యార్థులు వేర్వేరుగా రాసే జవాబులన్నింటిని బాగా పరిశీలించి మార్కు లివ్వాలంటే ఒక్కనాట్లో చావరూ? వీళ్ల కంతతీరిక ఎక్కడ? ఓపిక ఎక్కడ? వేలకువేలు పేపర్లని తిరగెయ్యాలి నాలుగయిదు వారాల్లో."

"బాగా చూడ గలిగి నన్ని పేపర్లనే తీసుకొంటే?"

"ఫీసు తగ్గిపోదూ మరీ-ఆలా గెప్పటికీ కాదు. అంచేతే పరీక్షకుడు పేపరు తెరచివాడంటే చేతివేళ్లు మెషీనులాగు పనిచేసి కాగితాల్ని తిరగేస్తుంటాయి. ఆసమయాన్ని పరీక్షకుని స్నాప్‌షాట్ దృష్టుల్లో ఆయన అంతకుపూర్వం వల్లించిఉన్న పదాలూ, వాక్యాలూ, ఏవైనా ముక్కలూ పడ్డాయా అంటే సరే- లేకపోతే పేపరునిండా క్రాసుమార్కులే."

"మేమింకా వినలా-ఈలాగని."

"మీది డిగ్రీపరీక్ష కాదుగా-వచ్చేసంవత్సరం అన్నీ తెలుస్తాయి."

"అయితే డిగ్రీలవల్ల లాభం లేదనా? నీ అభిప్రాయం."

"ఎందుకు లేదూ? ఉంది.

"ఏవిధాన్ని?"

"ఏదైనా స్కూల్లోనో కాలేజీలోనో నౌకరీ దొరికితే నాటినే మళ్లీ శిష్యులచేత ఏకరువు పెట్టించడానికి పనికొస్తుందా! ఇంకోలాటి సేవావృత్తిని స్వీకరించినప్పటికీ కొన్నాళ్లు అలవాటైన తరువాత రాయడానికీ, చదవడానికీ, అధికారియిచ్చే ఆర్డర్లను గ్రహించడానికీ, అవసరంబడితే వారితో మనవిచేసికోడానికి తగిన యోగ్యత తప్పకుండా వస్తుంది. ఇంతకంటే మన కీజీవనపదవులో పనేముందీ! హాయిగా రెండుపూటలూ కడుపు చల్లబడుతూవుంటే ఎవడైనా వీటి పేరైనా ఎత్తేవాడేనా? దానికోసమే కాదూ ఈ అగచాట్లన్నీనీ? ఇక గాల్లో ఎగరాలనే గొప్పగొప్ప ఆకాంక్షలు మన కెప్పుడూ కలగనే కలగవు. ఆలాటిగొంతెమ్మకోర్కెలను మనస్సుల్లో పెట్టుకోడం వల్ల వాళ్లకి ఆరో మహాపాతకం. సరే పరీక్షలమాట ఉండనీ- ఇది కాకా మానవు, మనం ఇవ్వకా మానం_మీరు నన్ను చూడగానే 'నీకక్కడి సమాచారం తెలిసిందా ఏమిటి?' అని అడిగారు. సమాచార మేమిటి? రాటీదగ్గర ఏవైనా విశేషాలు జరిగాయా?"

"విశేషాలున్నాయని కాదు మాఅభిప్రాయం. లే దని_అసంగతే నీకు తెలిసిరాలేదా అన్నాము. ఇదివరకు పరీక్షలరోజులు వచ్చాయా అంటే కైలువంతెన దగ్గరి కట్టమీద ఎక్కడజూచినా విద్యార్థులే ఉండేవారు. అంతేగాకుండా వూళ్లో అమ్మడుబోని నచ్చురకం పండ్లనీ, పాతమిఠాయీలనీ విద్యార్థుల కంటగట్టి డబ్బు పోగుచేసుకొందామని పండ్లవాళ్లు, మిఠాయిఅమ్మేవాళ్లు వచ్చేవాళ్లు. వీళ్లందరితో గలసి అసలుపంతా మనుష్యులతో కిటకిటలాడుతూ వుండేది. ఇవ్వాళేముంది? మాలాగే దారితప్పివచ్చిన నలుగురైదుగురు విద్యార్థులు దప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు_కట్టంతా బావురుమంటూ ఉంది. మాకుగూడా ఏలాగో అనిపించి తిరిగి వద్దామనుకొన్నాంగాని ఎండచేత రావడానికి బద్ధకించాం. ఇక ఇంతదూరం రానే వచ్చాంగదా అని అక్కడే కూర్చొని కాయితాలు తిరగేసివచ్చాం. కాని ఇవ్వాళంతా పాడైన దన్నమాటే_నీసంగతేమిటి_గుళ్లో బాగా చదువు సాగిందా? అక్కడేమీ విశేషాలు లేవు గాదూ?"

"గుళ్లో ఏం విశేషాలూ! లాహోరుసిటీలో జరుగుతున్నాయి విశేషాలన్నీ. అందుమూలాన్నే కావచ్చు రావీ దగ్గర జనశూన్యం గావడం_ఒకగంటైంది. షయ్యాన్ మిఠ్ఠాబజారునుంచి అయిదారుమంది గృహస్థులు స్నానం చెయ్యడానికని వచ్చారు. వాళ్లు బావాజీతో చెప్పుతూ ఉంటే విన్నాను- మూడునాలుగుగంటలప్పుడు డబ్బీబజారులో సిక్కులకీ ముసల్మానులకూ గొప్ప పోట్లాటైందట. నిముషంలో ఇటువేపు యాభైమంది సిక్కులు, అటువేపు అరవైమంది తురకలు పోగయ్యారు_క్షణంలో అంగళ్లన్నీ మూసేశారు. ఇంతలోకే ఎవళ్లో టెలిఫోన్ జేశారు. చేతులుచేతులు కలియడం మొదలైందట. కాని నాలుగైదు నిముషాల్లోనే పోలీసుకమీషనరు, సూపరెంటు, డివిజన్ కమీషనరు, మేజస్ట్రీటు, పోలీసుజవాన్లు గుర్రాలమీద పరుగెత్తుకొని వచ్చి మూకలను ఇవతలా అవతలా తోలేశారట. ఇప్పు డాబజారులో ఎక్కువమంది పోలీసువాళ్లని కాపలా ఉంచారనిన్నీ, ఆసమయానికి అందరూ పారిపోయినప్పటికి రెండుపక్షాలవారు ఉద్రేకంతో ఉన్నారనిన్నీ, సమయందొరికితే మళ్లీ ఓమాటు ఢీకొయింపడానికి తయ్యారుగ ఉన్నారనిన్నీ చెప్పారు."

"ఆపోట్లాట కలగడానికి కారణ మేమిటి?"

"కారణమేమిటి? వీటిని పోట్లాట లనడంగూడా తప్పే. ఇవిన్నీ ఒకవిధమైన తమాషాలు. ఇవ్వాళ పొద్దుని పదిగంటలప్పుడు మనం పేపరు ఇచ్చి యూనివర్సిటీహాల్లోనుంచి బయటికి రావడంతోటే మాల్ రోడ్డుమీద మ్యూజియానికి ఎదురుగుండా కోతులవాడు కోతులను ఆడించి చూడడానికి చుట్టూమూగిన వాళ్లదగ్గర డబ్బు పోగుజేశాడు చూశారు గాదూ?" వాడిచేతిలో పేంబెత్తముంది. ఆబెత్తం సైగను బట్టి కోతులు తమాషాచేస్తూ వచ్చాయి. వాడాబెత్తాన్ని కుడిప్రక్కకు త్రిప్పేటప్పటికి కోతులన్నీ రెండుకాళ్లమీద నిలచి పరస్పరం చేతులను పట్టుకొని మహాశిక్షగా కులుక్కుంటూ నడవడం మొదలెట్టాయి_బెత్తాన్ని వాడు ఎడమవైపు త్రిప్పేసరికి పార్టీలుపార్టీలుగా ఏర్పడి గుర్రుగుర్రు మనుకొంటూ మహా భీకరంగా పోట్లాడడం మొదలెట్టాయి. అప్పటి వాటిమొగాలమీది ఉద్రేకం, ఉత్తేజం, వాటిపోట్లాటా చూస్తే ఇవన్నీ పరస్పరం కరచుకొని రక్కుకొని చస్తాయేమో అని భయం కలిగింది. ఇంతలోనే వాడు బెత్తాన్నికింద కొట్టాడు. చప్పున కోతులు పోట్లాడడం మానేసి మొగాలెత్తుకొని ఆకాశంకేసి చూస్తూ కండ్లను మిటమిట లాడించాయి_తరువాత బెత్తాన్ని పైకెత్తితే అవన్నీ నేలకేసి మొగాలు త్రిప్పుకొన్నాయి. అంతట వాడాబెత్తాన్ని వలయాకారంగా విసరేటప్పటికి అవి రెండుకాళ్లమీద నిలచి రెండుచేతులతో చుట్టూ పోగైఉన్నవాళ్లందరికీ సలాములుచేశాయి. ఇవిచేసే తమాషాలవల్ల మనకందరికి చాలా ఆనందం కలిగింది. ఆడించేవాడికి బాగా డబ్బులు దొరికాయి. ఆకోతులపోట్లాటను పోట్లాట అంటారా? తమాషా—అలాగే యీమనపోట్లాటలు. వీటికారణాలూ వాటికారణాలంటివే. తక్కిన ఏకార్యాలకైనా కారణా లుండితీరాలిగాని యీ మనవివాదాలు కారణం లేకుండానే అవుతూవుంటాయి. ఒకవేళ దేనైనా కల్పించినప్పటికి అది అందులకు గారణమై ఉండదు. నాకు దోచినంతలో వీటికి అసలు కారణ మేదైనప్పటికీ గౌణకారణం మాత్రం మన రెండుపక్షాలవారి హాశం, దురాగ్రహం. అంతేకాక ఈకలహాల్లో హిందువులుగాని, మహమ్మదీయులుగాని పెద్దమనుషులైన వాళ్లెవరూ చేయిచేసుకొన్నలాగు కనబడదు. అనామకులైన నీచులు, పోకిరీలు, మోసగాళ్లు, గూండాలు తన్నుకొని కల్లోలంజేయడం. జగడమంతా అయినతర్వాత తనుతను జాతివాళ్లని పక్షపాతం కలుగజేసికొని పెద్దమనుషులైనవాళ్లూ రంగంలోకి దిగడం, సభలుచేయడం, లెక్చర్లు కొట్టడం, డబ్బువసూలుచేయడం, ఖర్చుచేయడం: అన్ని బులపాటాలూ తీరినతర్వాత మళ్లీ యథాపూర్వం శాంతించడం-మానగరపువంతుకూడా అయిందిగదా అని సంతోషించడం."

"ఏమిటో! ఈవెనక కొట్లాటలన్నీ నీ_మనయింటికి మనమే నిప్పంటించుకోవడం_తెలిసీమూడాను."

"జరిగినంతకాలం జరగాలి_ఆపడానికి చేసే మనవాళ్లప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమే అవుతూవున్నాయి. ఇంతకూ దేనికైనా సమయం రావాల్లే."

ఈలాగు మాట్లాడుకొంటూ సిటీని జొట్టుకొనిఉన్న గోల్ బాగు అనే తోటలో ప్రవేశించారు. క్రమంగా కాశ్మీరద్వారము, భాటీద్వారము, మోరీద్వారము, హారీద్వారములు గడచిపోయినాయి. లోహారీద్వారము దాటి కొంచెము దూరం వెళ్లేసరికి శీతలామందిరంలోనుంచి జాగంటలచప్పుళ్లు వినవచ్చాయి. వీళ్లుముగ్గురూ ఒక్కక్షణంలో పరుగెత్తి మందిరద్వారంలో చేరారు. అమ్మవారి హారతిసమయం. విద్యార్థు లప్పు డక్కడ తప్పకుండా ఉండి తీరాలి.

౨

ఉత్తరహిందూస్థానంలో మందిరమంటే దేవాలయం. లాహోరులోని శీతలామందిరం అమ్మవారిగుడి. అక్కడివాళ్లంతా ఆదేవిని దుర్గ అని పిలుస్తారు. ఇప్పు డీ గుడినిగురించీ, వాలుగుర్తులా దీని చాను కొని ఉన్న లాహోరుభాగమునుగురించీ కొంచెం వివరంగా రాస్తాను. లేకపోతే మూడో ప్రకరణంలో రాయబోయే సంగతులు తెలియవు. ప్రస్తుతం సిటీఅని పిలవబడే రంజిత్ సింగునాటి పురాతనలాహోరు పట్నానికి దక్షిణంగా ఉంది ఈగుడి. ఆకాలంలో ఊరూ పేరూ లేకుండా ఉండేదట. ఒకసన్యాసి అందులో ఉంటూ ఉండేవాడు. దీనికి తూర్పుప్రక్కని శాల్మీదరవాజా అని, పడమటిపైపున లోహారీదర్వాజా అని పట్నంలోకి పోవడానికి రెండుద్వారాలున్నాయి. ఈ లోహారీ దరవాజానుంచి గుడికి పడమటగా తిన్నగా ఒక్కమైలు దక్షిణం పోయినామంటే పురానా అనార్కలీబజారు వస్తుంది. ఇతిహాసప్రసిద్ధమైన అసలు అనార్కలీబజారు ఇదే. పూర్వం ఈమందిరానికి చుట్టుప్రక్కల దూరదూరంగా తోటలు, తోపులు పొలాలు ఉండేవి. వాటి కిరువాళ అంతా అడవులమయమే. గుడిని ఆనుకొని శ్మశానాలు, గోరీలు ఉండేవని చెప్పుకొంటారు. అందుకు తార్కాణంగా యిప్పుడు ఈమందిరం వెనకాలగా ఉన్నతోటలో దున్నితే ఎముకలు, పుర్రెచిప్పలు, బయటపడుతూవుంటాయి. మన్నంతా బూడిదలా గుంటుంది. కాని యిప్పు డీమందిరందశే పూర్తిగా మారిపోయింది. ఇప్పుడు దీనితో సామాన్యపు రాజవాడలు సరితూగలేవు ఇంతటి ప్రసిద్ధమైన మందిరం ఇంతటి ఆదాయముగలదీ లాహోరులో ఇంకొకటి లేదు. ఇప్పుడు దీనికి సంవత్సరానికి నికరాదాయం లక్షముప్పైవేలకంటే యెక్కువగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషువారు పంజాబును లోబరుచుకొని రైల్వేలైన్లను వేసి పెద్దదుర్గంలాటి స్టేషన్ కట్టించారు. దాంతో లాహోరుదశతోపాటు ఈమందిరందశకూడా తిరిగిపోయింది. దీనికి వాలునవేపులా ఉన్న తోటలూ, తోపులూ అరణ్యాలూ సుందరవిశాల భవనాలక్రింద మారిపోయినాయి. ఉత్తరాన్ని సిటీ ఉడిపేసింది. తక్కినవైపులకూడా నాలుగైదుమైళ్ల దూరానికి మించిన పట్టణం పెరిగింది. ఇంకా పెరుగుతూ ఉంది. పాతఅనార్కలీ బజారును ఇప్పు డెవ్వరూ తలచుకోనే తలచుకోరు. ఈ మందిరానికి ఫర్లాంగుదూరంలో పడమటగా వెలసిన అనార్కలీబాజారే ప్రస్తుతం లాహోరు నగరానికంతా అలంకారభూతం. ఈ పురాతన నూతన అనార్కలీలు కలిసినచోటునుంచి అడ్డంగా తూర్పునుంచి పడమటికి మాల్ రోడ్డు వ్యాపించి ఉంది. ఇది రావీనదిమీదుగా వచ్చే పెషావరు ఢిల్లీ గ్రాండ్ ట్రంక్ రోడునుంచి చీలి పట్నంమధ్యగుండా షుమారు తొమ్మిదిమైళ్లు ప్రయాణంచేస్తూ లాహోరు కంటోన్మెంటుకు పోయింది. ఈరోడ్డుకూడా చాలా సుందరమైనదే. మనోహరవస్త్రాలంకార విభూషిత యగు హిందూవధువు అనార్కలీ; పాశ్చాత్య వధువు మాల్ రోడ్డూ. ఈరెండూ కలిసినచోట పూర్వపాశ్చాత్యసంకరం. లాహోరులోని ముఖ్యసార్వజనికభవనాలన్నీ ఈరోడ్డుమీదే వున్నాయి. రావీనదిదగ్గరనుంచి బయల్దేరామంటే క్రమంగా ఫారెస్టు ఆఫీసు బిల్డింగులు, చిన్నరావీనది తెన, మ్యో హాస్పిటల్ భవనాలు, బాదుషామసీదు, గురుదత్తభవనాలు, ఇస్లామియా హైస్కూ, లా బిల్డింగులు, సెంట్రల్ ట్రైనింగ్ కాలేజిసౌధాలు, గవర్నమెంటుకాలేజి, కంపెనీపార్కు, యూనివర్సిటీభవనాలు, మ్యూజియం, జనరల్ పోస్టాఫీసు, హైకోర్టుబిల్డింగులు, లారెన్సుగార్డన్సు, జూ, గొర్నమెంటుహౌస్, గవర్నర్ బంగళాలు, చీఫ్ కాలేజి బంగళాలూ ఇవన్నీ పది పన్నెండు మైళ్ళదూరం వరసా వ్యాపించి ఉన్నాయి. ఇవి గాక వీని మధ్య మధ్య గొప్పయూరోపియన్ షరములూ, బాంకీలూ, హిందువుల వర్తక వ్యాపార స్థానాలూ ఉన్నాయి. ఈలాగు పట్టణం మితిమీరి అభివృద్ధి పొందడంచేత ఇప్పు డీగుడి లాహోరు యొక్క హృదయస్థానాన్ని ఆక్రమించింది. ఇంతవరకైన పహాంకులు గూడా దూరాలో చవకగనే గుడికి చుట్టుప్రక్కలా ఫర్లాంగుల కొలదీ వ్యాపించి ఉన్న తమ నివేశనస్థలాల్లో దివ్యమైన భవనాలను కట్టించి వదిలారు. అమ్మవారిగర్భగుడీ, దాన్ని ఆనుకొని ఉండే సౌధాలూ గాక దీనికి చెందిన పేడలు మిద్దెలు రెండుమూడుఫర్లాంగుల పర్యంతం వ్యాపించి వున్నాయి. నాలుగు వీటినుంచి అద్దెలమూలంగా అరవై డెబ్బై వేలు వస్తాయి. మందిరానికి ఎదురుగా అనార్కలీ నుంచి రైలు స్టేషనుకు పోయ్యే హైరోడ్డు ఉంది. ఈరోడ్డుమీదుగా సమానాంతరంలో సిటీకి దిగువగా గోల్ బాగ్ రోడ్డు ఉంది. ఈ గోల్ బాగ్ సిటీని ఆనుకొని తూర్పు దక్షిణ పడమటి పార్శ్వాల వ్యాప్తమించి వలయాకారంగా ఉంటుంది. ఈ ఆకారాన్నిబట్టే దీనికి గోల్ బాగని పేరువచ్చింది. ఇది పూర్వం సిటీ చుట్టూ ఉండే అగడ్త. ఇంగ్లీషువాళ్లు ఈకందకాన్ని పూడ్చించి తోటకింద మార్చి మధ్యగుండా కేవలం మనుష్యులు నడవడానికి రోడ్డు వేయించారు. ఈరోడ్డు రెండువేపులా ఫర్లాంగు ఫర్లాంగు దూరంలో యెన్నో కాలిబాటలను వేయించి తోటనంతా ప్లాట్లుగా విభాగం చేశారు. ఈ తోటంతటా ఎప్పుడూ గలంజెనల్పు నీళ్ళ కాల్వ పారుతూ ఉంటుంది. ఈకాలవ నీటిని ఒక్కొక్కరోజు ఒక్కొక్క ప్లాటులోకి విడుస్తూవుంటారు. ఇందువలన ప్లాటులన్నీ ఎప్పుడు చూసినా పచ్చని గడ్డితో నిండి మహా సుందరంగా ఉంటాయి. అప్పుడప్పు డీగడ్డిని మెషీన్‌తో కోస్తూ ఉంటారు. ఇవిగాక అనేకరంగుల పూలచెట్లూ, తీగెలూ, ఫలవృక్షాలూ ఈ తోటయొక్క అందాన్ని రెట్టింపు చేస్తూ ఉంటాయి.

సాయంకాలమప్పుడు, ముఖ్యంగా ఎండాకాలంలో, ఈ గోల్ బాగులోని పచ్చిక బయళ్లన్నీ మనుష్యులతో నిండిపోతాయి. కొన్నిచోట్ల రాజకీయ సభలు, కొన్నిచోట్ల సాంఘికసభలు, కొన్ని స్థలాల్లో సాధువుల ఉపన్యాసాలు, మరికొన్నిచోట్ల ఫకీర్ల సంభాషణాలు. పండితులు పురాణాలు చెబుతూవుంటే, శ్రోతలు వలయాకారంగా కూర్చొని వింటూ వుంటారు మరికొన్ని స్థలాల్లో. మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో కళ్లులేని పిచ్చిపాటకులు హార్మోనియం ముందు పెట్టు

కాని హాయిగా శ్రావ్యంగా పాడుతూవుంటే వింటూ ఉంటారు అనేకమంది. బలిసిన ఆడేవాళ్ల జట్టే లింకోకపు. దంటె దిట్టలని మెత్తని గడ్డిమీద ఆడుకోడానికి వదలి పెడితే వాళ్లు దొరగిలపడి, మోకాళ్ల మీద నిలచి గడ్డిపోచలని నుప్పిడితో బట్టికొని లాగుతూవుంటే వాళ్ళని ఓరకంట చూస్తూ గుంపులు గుంపులుగ చేరి నవ్వులాడుతూ వుండే యువతులను తల్లులు మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో- ఈలాగు సాయంకాల మైదుగంటలయిన పిదప గోల్ బాగ్ ప్లాట్లన్నీ ఉత్సవాలతో నిండి కలకల్లాడుతూ వుంటాయి. * అమ్మవారి దర్శనానికి లోపలికి వెళ్లాలంటే మొదలు రెండు పెద్దద్వారాలని దాటాలి. ఇందులో మొదటిది ముఖద్వారం. ఈద్వారంమీద నౌకమేడ-దానిమీద గోపురాలు-ముఖద్వారం తరువాత మరో విశాలమైన ద్వార ముంది. ఈ రెండుదరవాజాల్లో దృఢములైన తలుపు లున్నాయి. రాత్రి ఏడు గంటలు కావడంతోటే ద్వారాలతలుపులను మూసివేసి వాటిమధ్య భాగంలో ఉండే కిటికీల్లాంటి చిన్నతలుపులని 9 గంటలవరకు తెరచి వుంచుతారు. ఆసమయంలో తీయకుండా పహరా వుంటుంది. ద్వారాల్ని దాటి లోపలికి పోవడంతోటే ఎదురుగుండా దేవీమందిరం. ఈదేవీమందిరం సంగమర్మరపు పలకలతో కట్టబడింది. గోడల్లో వాలు గైదుమూళ్ల అద్దాల్ని పొదిగి బిగించారు. అదిగాక గోడలమీదిభాగంలో అనేకవిధాలచిత్రా లున్నాయి. ఈ దేవీమందిరం సరోవరంలోని కమలంలాగు మహాసుందరంగా ఉంటుంది. ఈమందిరానికి నాల్గువేపులా పదిపన్నెండు గజాలమేర ఖాళీప్రదేశం. అనుగున వాపబంధులను పరిచారు. మందిరానికి ఎడమవైపు రెండంతస్థుల గదులు చాలా ఉన్నాయి. వాట్లల్లో గుడియొక్క మహంతులవారూ, ఎప్పుడూ అక్కడే ఉండేసాధువులూ వుంటారు. ఈగదులకు ఆనుకొని పాకశాలలు కొన్ని ఉన్నాయి ఈభోజనశాలలో అతిథులు, అభ్యాగతులు, వైరాగులు, బ్రాహ్మణులు, భిక్షుకులు అంతా కలిసి నూటికంటె ఎక్కువ మంది రోజూ రెండుపూటలా భోంచేస్తూ ఉంటారు. ఇందు కయ్యే ఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. దేవీమందిరానికి కుడివైపు శివాలయం; దానికి కుడిప్రక్కగా మరికొన్నిభవనా లున్నాయి. వీనిలో ఉత్తరంగా ఉన్నది చాలావిశాలమైన మూడంతస్తుల మేడ. పైదిమీది గదుల్లో, రెండవయంతస్తులోని ముందరిభాగపుగదుల్లో విద్యార్థు లుంటారు. గదికి ముగ్గురు నలుగురుచొప్పున యాభై అరవై మంది సుఖంగా ఉండడానికి తగిన గదు లున్నాయి. వీట్లలో ఎప్పుడూ తిష్ఠకుండా యాభైమంది విద్యార్థు లుంటారు. వీళ్లీ మందిరములోని పాఠశాలలో సంస్కృతము జరుపుకొని పంజాబు యూనివర్సిటీ పరీక్షలకు తయ్యారవుతూ ఉంటారు. కాని పరీక్షలు జరిగేదినాల్లో మరినలభై యాభై మంది విద్యార్థులు పంజాబులోని అన్యప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ పరీక్షలు పంజాబు యూనివర్సిటీకి సంబంధించినవి. ఓరియంటల్ ఫాకల్టీ పరీక్షలనిగాని, ఓరియంటల్ టైటిల్సనిగాని వీటిపేరు. ఇవి అరబ్బీ, ఫార్సీ, సంస్కృతము, ఈభాషల్లో జరుగుతాయి. సాధారణంగా అరబ్బీ, ఫార్సీభాషలపరీక్షలకు మహమ్మదీయులు, సంస్కృతానికి హిందువులూ వస్తూవుంటారు. ప్రతిసంవత్సరం సంస్కృతం నిమిత్తం మూడునందల మంది విద్యార్థులు నానాప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ వచ్చినవాళ్లలో ఎక్కువమంది రైలుస్టేషన్ దగ్గర ఉన్న మాల్ రోడు మందిరంలో దిగుతారు. తక్కినవాళ్లు శీతలామందిరంలో. ఈ రెండుచోట్లా దిగేవాళ్లకు ఒక్కవారం పర్యంతం ఉచితంగా ఉండడానికి స్థలం, రెండుపూటలా భోజనం దొరుకుతుంది. ఈఏర్పాట్లమూలకట్టే శీతలామందిరంలోకూడా కొత్తవాళ్లు చాలామంది దిగారు.

ఇంతటితో ఇప్పుడు వీళ్ల సంగతి వదలి మళ్లీ రాస్తాను. రెండవయంతస్థులోని గదులకు వెనుకభాగాన్ని విశాలమైన శాల లున్నాయి. వాట్లల్లో పండితులు విద్యార్థులకు పాఠాలు చెబుతారు. ఈ మేడయొక్క మూడో అంతస్థుమీద ఒక్క కాపురానికి తగినగృహ ముంది. అందులో ముఖ్యాధ్యాపకు లుంటారు. అధ్యాపకులకూ, విద్యార్థులకూ మరో భోజనశాల ఉంది. దీనిఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. శివాలయానికి తూర్పు దక్షిణ పార్శ్వాల్ని మరికొన్ని మేడ లున్నాయి. వాటిలో అభ్యాగతులైన సాధువులూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం వచ్చి కొన్నాళ్లపాటు ఉండే గృహస్థులూ దిగుతూ ఉంటారు.

ఇక ఈదేవీదర్శనానికి ఒక్క హిందువులే కాదు, సమస్తవర్గాల వారు వస్తారు. విగ్రహారాధనం వేదవిరుద్ధం, దాన్ని చేయడం మహాపాపం అని చెప్పే ఆర్యసమాజపు యువతులు, ఏకేశ్వరోపాసనం మనం చేయదగింది, ఈబొమ్మలపూజలన్నీ అనాగరికములని బోధించే బ్రహ్మసమాజకుల భార్యలు, దేవునిదప్ప మరొక్కనిపూజించడం దోషమని వాదించే దేవసమాజపు స్త్రీలు, హిందూదేవాలయాల్లోకి పోవడానికి సమ్మతింపని జైనులకాంతలు, సంఘసంస్కర్తల ధర్మపత్నులు తమతమభర్తలు కార్యాంతరాలనిమిత్తం ఇల్లు వదలిపోవడంతోటే బిడ్డలని చంకబెట్టుకొనివచ్చి అమ్మవారిని దర్శించి వారితీర్థప్రసాదాలను తీసికొని పోతూ వుంటారు. లేకపోతే యేవేళ అమ్మవారు పోసి చంద్రబింబంలాంటి తమబిడ్డలు కురూపులైపోతారో అని భయం. భయంచేతనే భక్తి ఎక్కువ. ముసల్మాన్ స్త్రీలుకూడా దేవిని దూరాన్నుంచి దర్శించి పాదతీర్థం మొగాలని కొట్టించుకొనిపోతారు. వీరికి గర్భగుళ్లోకి పోవడానికి వీలులేదు. గర్భగుడివెలుపల వీరినిమిత్తం ఒక కిటికీ ఏర్పాటైఉంది. అక్కడికి వచ్చి ముసల్మాన్ యువతులు బిడ్డల నెత్తుకొని నిలుచుంటే పూజారి అమ్మవారి పాదోదకం తీసికొనివచ్చి వాళ్ల మొగాల మీద జల్లి వాళ్లిచ్చే ముడుపులను పోగుచేసికొని పోతూవుంటాడు. ఈ మందిరానికి పురుషులుకూడా వస్తూనే ఉంటారు. కాని స్త్రీలసంఖ్య అపరిమితము. మార్చి ఏప్రిల్ నెలల్లో గొప్ప ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. ఆరోజులలో రావడానికి పోవడానికి సందుదొరకదు. ఈవుత్సవాలు మొదలైనవానివల్ల అనేకవేల రూపాయల ఆదాయం.

* ముఖ్యంగా శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా ఉండేభాగంలో రోజూ తిరునాల్లాగే వుంటుంది.

నాగంటలలా గంటలమోతలా చెవిలో పడడంతోటే మన విద్యార్థులు మూర్గురూ ఒక్కపరుగులో ముఖద్వారం చేరారు. అప్పటికే మహాహారతి కావచ్చింది. దాన్నిగని పెట్టి వీళ్లు మళ్లీ క్షణంలో తమగదులకాడికి పరుగెత్తి పుస్తకాల్ని కిటికీల్లోనుంచే లోపలికి గిరాటు పెట్టి వచ్చి హారతిలో కలుసుకొన్నారు. ఇంతలో హారతి సమాప్తమైంది. వెంటనే ఇవతలా అవతలా ఉన్న విద్యార్థులందరూ అమ్మవారి యెదుట రెండుపంక్తులుగా నిలబడి మొదలు దేవ్యపరాధస్తోత్ర శ్లోకాలను పఠించారు. అందరూ ఒకేస్వరంలో రాగందీసి పఠిస్తూవుంటే వినేవాళ్లకి మహా ఆనందం కలుగుతుంది. ఈస్తోత్రాలను పూర్తిచేసి గర్భగుళ్లోనుంచి బయటికి వచ్చి ఎవరికి నోటకివచ్చిన శ్లోకాలను వాళ్లు పఠించుకొంటూ ప్రదక్షిణాలు చేశారు. ఇవి కావడంతోటే దేవికి ప్రణామాలుచేసి శివాలయం ఎదటికి వచ్చి పూర్వంలాగే శార్దూలీకి నిలోచ్చుని అందరూ వినాయకస్తోత్రాలు, శివస్తోత్రాలు పఠించారు. ఇది ముగియగానే మహాదేవునికి నందనాలుచేసి వీళ్లు మహంతులవారి దగ్గరకు పరుగెత్తిపోయి వారిపాదాలకు నమస్కారంచేసి, అంతకు బూర్వమే యక్కడకేరి మహంతుగారి ప్రక్కని పరిచీలమీద కూరుచున్న అధ్యాపకులకు దండంపెట్టి వారియెదుట నేలమీదకూర్చున్నారు. దర్శనానికివచ్చిన గృహస్థులు మరోప్రక్కను కూర్చున్నారు. ఏదో సంభాషణ అవుతూఉంది. మహంతుగారు కులాసామనిషి; మంచి ఉదారబుద్ధి కలవారు. ఎల్లప్పుడు ప్రసన్నవదనంతో ఉంటారు. వీరి అన్నక్షేత్రంలో రోజూ భోంచేసేవాళ్లు మూడువందలమందికి తక్కువ గారు. దగ్గర ఉన్నవాళ్లు కొందరు ఇంతఖర్చు ఎందుకని ఏడుస్తూ ఉంటారు. కాని వీరు వాళ్లమాటల్ని లక్ష్యమేచెయ్యరు. విద్యార్థులమీద చాలాప్రేమ. కులాసా పుట్టిందంటే మారు మాటయూ ఖైరూహాయలు ఖరీదుచేసే పండ్లబుట్టలు ఒక్కనిమిషంలో వచ్చిపడుతాయి. చూస్తూ చూస్తూవుండగానే విద్యార్థులు తోక్లాతొక్కలా మిగిల్చేస్తారు. ఒకొక్కొక్కసమయంలో క్షీరాన్నాలు, మోహనభోగాలూ ఎగురుతూ వుంటాయి. కాని వీరిది మహానిర్లక్ష్యస్వభావం. తమమీది కేదైనా విపత్తు వస్తుందని తెలిసినప్పటికీ వచ్చినతర్వాత తంటాలు పడడమేకాని ముందుగానే తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నంచేసే స్వభావంకాదు. గృహస్థులు వీరితో మాట్లాడుతూ ఉన్నది డిర్బీబజారు విషయమే. వీళ్లేదో సలహా ఇస్తూవుంటే మహంతుగారు దానిని పాటించడంలేదు—వీరు నిర్లక్ష్యంగా నవ్వుతూ "ఇలాంటి విదివర కన్నో జరిగాయి—శాస్త్రిగారు, ఇప్పుడంతగా మనతలమీది కేం వచ్చింది?" అన్నారు.

"నిజమే కానిండి—వాటికీ వీటికీ చాలా భేదాఉంది. మేంకూడా అన్నీ చూస్తున్నాం కాదూ. కాని ఇవ్వాళ సాయంకాలం వైఖరి చూస్తే ఏదో గొప్పఉపద్రవం అయ్యేలాగే కనిపిస్తోంది. ఏలాగైనా మన ప్రయత్నంలో మనం ఉండడం మంచిది. మనం కలహానికి దిగకపోయినప్పటికీ ఒకవేళ మనమీది కేదైనా వస్తే తప్పించుకోనైనా వద్దా?"

"ఎవళ్లో సిక్కులూ తురకలూ పోట్లాడుకుంటే మనకు వచ్చిన భయమేమిటి? మనకూ తురకలకీ ఏమైనా విరోధం ఉందా—మీరన్నలాగు జరుగుతుందనుకోడానికి? ఎంతమంది తురకాళ్లు వస్తూఉంటారో మాళారా మనదేవికి మొక్కడానికి?"

"మీరాలాగు సెలవిస్తే మే మేం చెప్పాలి? వీళ్లమీద మీకెంతటి నమ్మకం ఏలా కలిగిందో తెలియడంలేదు. వీళ్లు సిక్కులనీ మనల్ని వేరువేరుగా చూస్తారా? కాఫర్లంతా ఒకటే వీరిదృష్టికి. అస్పృశ్యులైనా, విరోధం ఎవళ్లతో ఉన్నా దాన్నంతా ఆలోచించరు—ఎవళ్లు చిక్కితే వాళ్లమీదే చూపిస్తారు తమ క్రౌర్యాన్ని. ఇంతవర కెన్ని పోట్లాటలో అయ్యాయి—వాటినిమయుపై మన మేం వింటున్నాం? కలహాలు తగ్గిపోయినతర్వాతకూడా ఎవడైనా గ్రహచారంచాలక ఒంటరిగా దొరికాడంటే వాడిఖరతం పట్టిస్తూవచ్చారు."

"అయితే ఇప్పుడు మీసలహా ఏమిటి? ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి."

"చేసే దేముంది? ముందుగానే ఠాణాలో రిపోర్టుచేసి ఇరవైముప్పైమంది పోలీసువాళ్లను పిలిపించి రేపుపగలంతా మందిరంలోపలా బయటా కాపలా పెట్టించండి. సాయంకాలందాకా ఉండి వెళ్లిపోతారు. ఇందులో మనకు వచ్చే నష్ట మేమిటి?

విగ్గరగా నవ్వుతూ—"మంచిబహాద్దర్లే బయల్దేరారు—మహావ్యా—ఇలాఉండాలి ఆర్యులంతా నాలక్షైర్యమంటే—ఎప్పుడో ఏమో వస్తుందని ముందుగానే పెళ్లి ఓటికాళ్లట్టుకోవాలి! నామాటకూడా కొంచెం వినండి. మనదుర్గ అనుగ్రహం ఉన్నంతవరకూ మన కేం భయం లేదు, నాకు పూగానమ్మకం—మీరుమాత్రం నిశ్చింతగా ఉండండి. చూద్దాం, మనమందిరాని కేం ముప్పు వస్తుందో."

గృహస్థులకిక మాట్లాడడాని కేమీతోచిందికాదు. మహంతుగారి పట్టుదలవాక్యాలవల్ల వీళ్ల కోమాటికి సంతోషంకూడా కలిగింది. ఇంతలో విద్యార్థుల భోజనానికి గంట వినవచ్చింది. ఒక్కక్షణంలో వాళ్లస్థలాన్ని ఖాళీచేసి తిన్నగా భోజనశాలలో చేరారు. తరువాత గృహస్థులుకూడా మహంతుగారికి దణ్ణాలుపెట్టి వారిసెలవు దీసికొని ఎవళ్లదోవని వాళ్లు వెళ్లారు.

క్రమక్రమంగా తొమ్మిది పది పదకొండు గంట లైంది. నగరమంతా క్రైస్తవుల ఆదివారపు పక్కపాళ్ళ క్రింద మారుతూ ఉంది. అనార్కలీ బాజారులో, ఓటీకీకుల్లో మిఠాయి దుకాణాలు, తమలపాకు బీడాల దుకాణాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. కాని వాటిదగ్గర అంత అలజడి ఏమీ లేదు. అప్పుడప్పుడు రసికశిఖామణులు లెన్సరో వచ్చి మిఠాయీలనీ, బీడాలనీ, కొనుక్కొని పోతూవున్నారు. అత్యంత ప్రకాశమానము లైన ఎలెక్ట్రిక్ దీపకాంతులు ఉపరిభాగాన్ని ప్రసరిస్తూ వున్నందు వలన మా సేవాళ్లకి నగరాధిదేవతయొక్క శిరోభాగమున జాజ్వల్యమానముగ వెలుగు రత్నచ్ఛాయామండలమా అని

పిస్తూ ఉంది. ఇద్దరిద్దరు లేక ముగ్గురూ కలసి పోలీసువాళ్లు డ్యూటీని నిర్వర్తిస్తూ ఉన్నారు. వీళ్ల నడిచేతుల్లో పొడుగుపాటి దృఢమైన లాఠీ కర్రలు, ఎడమ భుజాలమీద కంబళ్లు ఉన్నాయి

కళాశాలామందిరమంతా విద్యుద్దీపాలతో వెలిగిపోతూ ఉంది. మహంతుగారి నిశ్చింతస్వభావము అందరికీ తెలిసిందే. సమస్తమూ పరిత్యాగముచేసిన వీరివంటి వారికి ఈ అనిత్యసంసారపు గొడవతో పనేముంది! వేళ కింతన్న కడుపులో ఇంత వేస్తే చాలు. ఇక లోకమంతా అట్టు ఇట్టైనా వీరి కేమీ చింతపడరు. పదకొండు గంటలకు కొంచెం పూర్వమే వీరు శయనమందిర మాక్రమించారు. ఇప్పుడు నిద్రాదేవి ఉపగూహనాల్లో వీరికి దేహస్మృతే లేదు. ముఖద్వారాల దగ్గర వున్న పహరావాళ్లు నయిటు హాల్ట్ లాంతర్లని వెనక పెట్టుకొని కునికిపాట్లు పడుతూ కూర్చున్నారు. వీళ్లకు నిద్ర ఎక్కువ అప్పుడూ ఉన్నట్లు కన్పిస్తుంది. వీళ్లు జేలమీద కూర్చున్నారు. తలలు మెల్లగా వంగుతూ వంగుతూవచ్చి టక్కున మోకాలిమీద తగిలేటప్పటికి దప్పున మళ్లీ కళ్లుదరిచి తలలు పైకెత్తుతూ వున్నారు. తక్కిన నౌకర్లుకూడా పగలంతా పనిపాటలు చేసి వున్నవాళ్లు కావడం చేత పక్కలమీద వాలంగానే అప్రయత్నంగా తెలియకుండానే మైకంకమ్మింది. కళ్లు మూతలు పడిపోయినాయి. కాని పరీక్షావిద్యార్థులు మాత్రం ఇంకా మేలుకొనే ఉన్నారు. తెల్లవారితే మూడో పేపరు. అందునిమిత్తం వచ్చే నిద్రను చాల కష్టంమీద ఆపుకొంటూ పుస్తకాలను తిరగేస్తూ ఉన్నారు. పన్నెండైంది. ఒంటిగంటకూడా కావచ్చింది. పట్నమంతా రాత్రిగా నాటు మణిగి పోయింది. శాంత వేళలా నిశ్శబ్దరాజ్యం. అలాంటి నిశాంత నీరవమైన సమయంలో ఉన్నట్లుండి హఠాత్తుగా హైకోర్టుమీద గుర్ర మొకటి వాయువేగంతో పరుగెత్తినట్లు ధ్వని వచ్చింది. మేలుకొని ఉన్నవిద్యార్థులు అర్ధరాత్రివేళ అలా పరిగెత్తడ మేమిటా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే మరి రెండు గుర్రాలు దండయ్యమని పరిగెత్తాయి. వెంటనే లేచి వీళ్లు పాకశాలలో ఉన్న కిటికీల దగ్గరకు పరుగెత్తికొని పోయి చూసేసరికి రిజర్వుపోలీసు పోస్టరుతో నిండి ఉన్న రెండుమూడు మోటారు బస్సులు గాండ్రిస్తూ పరుగెత్తాయి. కొంచెం పైగా ఉన్న గోలకొండ క్రాస్ రోడ్డుమీదుగా పరిహాము దిక్కు నుంచి పోలీసువాళ్లు అమితవేగంగా పరిగెత్తారు. వీళ్లంతా చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే కాల్మీ దర్వాజా గుండా సిటీలో ప్రవేశించి అంతర్ధాన మైనారు. ఏకారణంచేత ఎక్కడికి వెళ్లారో తెలియదు. అప్పుడు బయటికి పోవడానికా వీలులేదు. ద్వారాలన్నీ తాళాలతో వున్నాయి. కాని సిటీలో ఎక్కడనో బాగా గండరగోళమై వుంటుందని ఊహించుకొని గదుల్లోకి తిరిగి వచ్చి పక్కలమీద శరీరాలను వాల్చారు. కండ్లుమూతపడి పోయాయి. ఈపరీక్షలకని వీళ్ల కన్నాళ్లనుంచో కంటినిండా నిద్రే లేదు. పాపం కొల్లైనకని నిద్ర వచ్చింది ఉతుకులో. తర్వాత ఏం జరిగిందీ వీరికి తెలియదు. కాని సమస్త బ్రహ్మాండాన్ని నిద్ర ఆవేశించి వచ్చినప్పటికే మేలుకొని ఉండేది ఒక్క కాలమే. ఈ కాలపురుషుని గతివిన్యాసం మహావిచిత్రమైంది. దీనికి నిరోధమనేది లేనేలేదు. ఈ పురుషుని కెప్పుడూ ముందుమార్గమే కాని వెనకచూపు లేదు. లక్షలకొలది పుట్టినా గిట్టినా సరే; భూకంపా లుద్భవించి స్థలం జలంగా, జలం స్థలంగా మారిపోయినా సరే; జ్వాలాముఖీ పర్వతాలు పగిలి చుట్టూ ఉండే గ్రామాలూ నగరాలూ నామశేషమై పోయినా సరే; మహాభయంకరసంగ్రామాలై రాజ్యాలకు రాజ్యాలు తల్లక్రిందులై పోయినాసరే; యీ మహాపురుషుని అడుగు ముందు పడుతూనే ఉంటుంది కాని ఆగదు. తృణకల్పులమైన మనకు ఉద్వేగం, ఆతంకం, విషాదం, మనోవ్యథా కలిగించి బుద్ధినికూడా చలింపచేసే భయానకఘటనాలన్నీ ఈకాలవిశ్వరూపుని పాదాల కింద గడ్డిపరకల్లాగు ఊరుపేరు లేకుండా నలిగి పోతూ వుంటాయి. అట్టి యీమహాకాలుని ముందు ఆరాత్రి లాహోరు బజారుల్లో జరిగిన సంగతు లెంతెక్కా? రాత్రి గతించిన వాట్లో తెక్కైంది. మేనెల మూడో తారీఖు ప్రవేశించింది. నగరమంతా యథాపూర్వం నానా విధధ్వానాలతో నిండిపోయింది. మైసూరది నిద్రించిన విద్యార్థులు కూడా లేచి తొందర తొందరగా నిత్యకృత్యాలూ, స్నానాలూ చేసి కాని యూనివర్సిటీ హాలుకు పోవడానికి తయారైనారు. హాలుకు పోయేముందు వీరందరికీ ఖట్టీ లస్సీ దొరికింది. ఖట్టీలస్సీ అంటే పంచదార కలిపిన తియ్యటి చిక్కనిమజ్జిగ. ఈదేశంలో చలికాలమందు అపరిమితమైన చలిఅయినప్పటికీ ఎండాకాలంలో ప్రచండమైన వేడిమికూడా పెద్దల్ని జ్ఞాపకంచేయిస్తూ వుంటుంది. అందుచేత ముఖ్యంగా పంజాబీలూ, సింధీలూ వీరైనన్ని పాళ్లు పానీయాలు, ఖట్టీలస్సీలు, మీఠీలస్సీలు, షర్బత్తులు ఎక్కడోస్తూ వుంటారు. ఎన్నిపాళ్లు తాగినా వద్దనిపించదు. దాహానికి తగినట్లు పొట్టమకూడా ఎందుకింత లేదా అని దేవుడిమీద సహితం కోపం వస్తుంది. మిట్టద్రవాన్ని కుతికల బంటిగా ఎక్కించి నప్పటికీ దాహం తీరదు. నాలిక లాక్కుపోతూ ఉంటుంది. ఇంకా తాగాలనే అనిపిస్తుంది. వీటన్నిటిలో ఖట్టీలస్సీ ముఖ్యమైంది. దీన్ని తాగి ఏపనికైనా వెళ్లితే ఆపని తప్పకుండా నెరవేరుతుందని అక్కడి వాళ్ల అభిప్రాయం. ఆకారణాన్ని పరీక్షలకు గాని, ప్రయాణాలకు గాని, మరి దేనికైనా కార్యాలకుగాని వెళ్లేముందు చిక్కని మజ్జిగలో పంచదార కలిపి తాగిస్తారు. మహంతుగారి అనుగ్రహంవల్ల విద్యార్థుల కంతకీ పుష్కలంగా దొరికింది లస్సీ. తాగి త్రేన్చుకొంటూ బయల్దేరారు పరీక్షాభవనానికి పోవడానికి. దారిలో వీళ్లకు అనార్కలీ తగులుతుంది. ఆబజారులో ప్రవేశించేటప్పటికి అక్కడున్న వాళ్లందరూ గుంపులు గుంపులుగా కూడి మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందరిమొగాలూ విపరీతంగా మారిపోయి ఉన్నాయి. విచారిస్తే రాత్రి సిటీలోని డబ్బీబజారులో రెండు ఖూనీలు జరిగా యనిన్నీ, అందుచేత తురకలు హర్తాలు చేస్తారనిన్నీ తెలిసింది. కాని పరీక్షకు వెళ్లాలనే తొందర మీద ఆవిషయాన్ని గురించి ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి వీళ్లకు వీల్లేక తిన్నగా యూనివర్సిటీ బరిగెత్తి హాల్లో చేరుకొన్నారు. ప్రశ్నపత్రాలు

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీశాఖా శతాబ్దోత్సవసమావేశము

మద్యపాన నిషేధప్రచారమున కైన స్త్రీల సమావేశము-చెన్నపురి

శ్రీ మోరోపంతు జోషీగారికి 'మదరాసులీగు' వారి విందు

చెన్నపురి క్రైస్తవ యువతీసంఘము వినోదప్రదర్శనమున పాల్గొన్నవారు

సేవాసదన సంఘసభ్యులు—చెన్నపురి

రెక్కను మూసి అతిప్రయాసంమీద గొళ్లెం తగిలించారు. ఇంకా గొళ్లెం తగిలించడం పూర్తిగా కాలేదు. సోడాలిమ్నేడ్ సీసాలు వడగండ్లలాగు ద్వారంమీద పడడం మొదలెట్టాయి. ఒకమాదిరి తలుపులే అయితే క్షణంలో ఎగిరిపొయ్యేవి కాని లోహంలాటివి కాబట్టి బయటివారితోపులకూ, సీసాల ప్రహారాలకూ తాళుకొన్నాయి. ఇంతలో సీసాలజడివాన మందిరంమీద అన్నిప్రక్కలా కురియడం మొదలైంది. నాలుగైదు నిమిషాల్లో లిమ్నేడ్ షాపులు ఖాలీ. తరువాత చేతికందిన వానినెల్ల మందిరంమీద రువ్వడం మొదలెట్టారు తురకలు. బయట ఊరేగింపు నిలచిపోయింది. లాయిలాహీ కేకలు మరింత మిన్నుముట్టుతున్నాయి. ఇప్పుడు కేవలం ముఖద్వారంమీదే కాదు ఆక్రమణం. ఇటూఅటూఉండే మందిరానికి సంబంధించిన మేడలమీదకూడా మొదలైంది. ఇంక కొన్ని నిమిషాల్లో ఏమౌతుందో తెలియదు. లోపలివాళ్లకు ఏంచెయ్యాలో పాలుపోకుండా ఉంది. మహంతులవారు మందిరమంతటా పరిగెత్తడం మొదలెట్టారు—పాపం వారి మొగం ఇప్పుడు ఉత్కంఠాపూర్ణమైంది. వీరికే కాదు, లోపల ఉన్నవాళ్ల మొగాలన్నీ భయోద్రేకంతో నిండిపొయ్యాయి. మహోద్రేకంగా నాలుగుమూలల పరుగెత్తుతున్నారు. క్రింది అంతస్తులో నేలమీద ఉన్నవాళ్లందరూ కింకర్తవ్యమూఢులై కంగారు పడుతున్నారు. ఇంతలో హఠాత్తుగా మూడో అంతస్తుమీదినుంచీ, పాఠశాలకిటికీల్లోనుంచీ బయట ఆక్రమణంచేస్తున్న తురకతండాలమీద ఇటికరాళ్ల వాన కురియడం ఆరంభించింది. ఈవిపత్సమయంలో ఏమిచేయడానికీ పాలుపోక కొట్టుకొంటూ ఉన్న విద్యార్థులు లోపలివారికి తురకలే పథప్రదర్శకులై మహోపకారం చేశారు. ప్రాణాలను రక్షించుకోడానికి వేరోమార్గం గానక లోపలివాళ్లందరూ బయటితురకల మార్గం అవలంబించడానికే నిశ్చయించుకొన్నారనుకొంటాను. లోపలనుంచికూడా బయటివాళ్లమీద రాళ్ల వాన ఆరంభించింది. వాటిని చూసి కాని తురకలు మళ్లీ మందిరంవాళ్లమీద రువ్వడం మొదలెట్టారు. కాని ఎత్తుగా ఉండడంవల్ల పైవాళ్లకు తగిలేవికావు. మీదినుంచి వచ్చే ఇటుకలప్రహారాలమాత్రం క్రిందగుంపులో పడడం మూలాన్ని ఎవరికో ఒకరికి తగులుతూవచ్చాయి. ఈపని ఆరంభమైన రెండుమూడు నిమిషాల్లో మందిరంముందరిభాగమంతా ఖాలీఅయిపోయింది. వెలుపలినుండి కురిసే యిటుకలవర్షం స్తంభించింది. తురకలమూకలు ఆక్రమణం మాని మందిరంలోనుంచి వచ్చేఇటుకలను తప్పించుకోడానికి దూరంగా పోయి నిలచోని పండ్లుకొరకడం మొదలెట్టారు. ఇంతలో పోలీసుసిబ్బంది పోగైంది. సబ్ఇన్‌స్పెక్టర్లందరూ స్వారీలతిని మందిరంముందు చేరి తలుపులు తెరవమన్నారు. పోలీసువాళ్లు వచ్చారనే ధైర్యంతో లోపలివాళ్లు తలుపులు తెరచారు. ఇంతవరకూ ఏలాగో ప్రాణాలని రక్షించుకొన్నాము; ఇక మనరక్షకులు వచ్చారు. మనలని తప్పకుండా రక్షిస్తారు, అని సంతోషపడ్డారు గుళ్లోవాళ్లందరూ. కాని తలుపులు తెరవంగానే వీరనుకొన్నదానికి భిన్నంగా జరిగింది. పోలీసువాళ్లు లోపల ప్రవేశించి ఊరేగింపుమీద రాళ్లువేశారనే నేరం మోపి అక్కడ ఉన్నవాళ్లందరినీ అరెస్టుచేయడం ప్రారంభించారు. పాపం మందిరంవాళ్లు ఒకచావునుంచి తప్పించుకొంటే మరోచావు వచ్చింది. నడితురకలచేతుల్లో పడడం తప్పిపోయి పోలీసుచేతుల్లో బడింది. నలుగురైదుగురు దప్ప తక్కినవాళ్లంతా పడమటికి మొక్కేవాళ్లే. తమవాళ్ల నోట్లో పడడానికి తీరాసిద్ధమైన చెరకుముక్క నీమందిరంవాళ్లు ఎగరగొట్టేశారు కదా అని వీళ్లకు కాఫర్లమీద కోపం రావడం స్వభావానికి విరుద్ధం గాదు. కాని ఈ ఉక్రోషాన్ని లోలోపల మింగుకోవలసిందేకాని బయటికి వెల్లడిచేయడం ఏలాగా? ఏప్రకారమైతేనేమి, వీళ్లు నోళ్లులేని విద్యార్థులమీద చేయిచేసుకొనీ, గదులు వెదకాలనేనెపంతో తలుపులను బద్దలుకొట్టీ, కిటికీలను పాడుచేసీ, బీరువాలను నాశనంచేసీ, తమకసిని దీర్చుకొన్నారు. మూలమూలలా వెదకి అయినవాళ్లనీ కానివాళ్లనీ కంటికి గనబడ్డవాళ్లందరినీ పట్టుకొనివచ్చి ఒకచోట గర్భగుడికి ప్రక్కగానె కూచోబెట్టారు. ఈరక్షకవర్గమువారి అంతర్యామిత్వము, సర్వజ్ఞత్వము వెంతని పొగడాలి! ఏంజరుగుతుందో చూద్దామని అక్కడికి కవరైనా వస్తే యీసర్వజ్ఞులు వాళ్లనుకూడా గుళ్లోవాళ్లకిందగట్టి పట్టుకొన్నారు. తమప్రాణాలనిమిత్తం ప్రయత్నించిన యీమహాపరాధులచుట్టూ ఈఅంతర్యాములపహరా. నిజం విచారింపగలిగేవాళ్లంటే ఆసమయాన్ని ఈరక్షకభటులున్నా, వీరి అనుయాయులున్నా గావించిన దుర్ణయాలూ, దుండగాలూ గుళ్లోవాళ్లు చేసినదానికంటె వందరెట్లెక్కువని గ్రహించియుంటారు—కాని విచారించేదెవరు? వీళ్లు చేయడం మొదలిడింది న్యాయంకాదని ఎందరో వాదించారు. అందువల్ల లాభం లేకపోగా నేరుకొన్నారు, కాని వీళ్లకు వివాలనివ్వుంటేగా! ఎవరెంత బతిమాలుకొన్నా వినేమిరా. ఆఖరికి ఈపట్టుకొన్నవాళ్లందరినీ అనార్కలీ జైల్లో ప్రవేశపెట్టాలనుకొన్నారు. పాపం, వీళ్లలో అధ్యాపకులూ, మందిరం విద్యార్థులూ, పరీక్షలకు వచ్చినవాళ్లూ, దేవీదర్శనానికి వచ్చినగృహస్థులూ, హఠాత్తుగా వచ్చి చిక్కుబడ్డవాళ్లూ నూటముప్పైమందికంటె ఎక్కువగా ఉన్నారు. తురకలకు బదులుచెప్పడం వీళ్లు చేసింది అపరాధమే అయినయెడల అట్టిఅపరాధులు వీరిలో కేవలం కొద్దిమందే; నిరపరాధులే యెక్కువ. కాని అందరినీ ఒకేశైత్యంతో తోలారు. మహంతులవారిని మాత్రం మంచిదీర్ఘాలోచనచేసి వదిలారనుకొంటాను. వీరినిగూడా పట్టుగెల్లితే తరువాత జరిగే తంతు అంతా ఏలాగు జరగాలి?

షుమారు ఏడుగంటలయింది. దీపాలన్నీ వెలుగుతున్నాయి. మామూలుగా ఈవేళప్పుడు అనార్కలీని చూస్తే నిజంగా అనార్కలీని (దానిమ్మకలిక) చూచినలాగే ఆనందం కలుగుతుంటుంది. పగలు పనిపాటలకు వెళ్లినవాళ్లంతా ఈసమయాన్నే పోగవుతారు, కావలసిన సామానును కొనుక్కోడానికి. మేములుకూడా, తమవాళ్ల లిమిటెడ్ షాపుల్లోకి వెళ్లితే వస్తువుల క్వాలిటీ ఇవ్వవలసివస్తుందనీ, వల్లవాళ్ల షాపుల్లో వాళ్లుచెప్పేధరలకుగాక సగానికి దింపి యీవస్తువును కొన్నప్పటికీ అక్కడకంటె చౌగ్గా ఉంటుందనీ, అనార్కలీకే దర్శన

విస్తూవుంటారు. అదేగాక, వల్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరికే సలాంలిస్తున్నట్లూ, వినయసత్కారాలచూపాలే దొరసాన్లకు వాళ్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరకవు. అందువల్ల బజారంతా టాక్సీలూ, మోటారు సైకిళ్లూ, జట్కాలు లోనగువాటితో నిండివుంటుంది. జనసమ్మర్దము మూలాన్ని వీధిలో రావడంపోవడంకూడా కష్టంగా వుంటుంది. ఎలెక్ట్రిక్ గాసు దీపాలు వీధివంతా పగటికంటె మార్పొస్తాయి-అట్టి యీసుందరమైనవీధి మేమెల్ల చూడవతారీఖు సాయంకాల మేడుగంటలవేళ కోకాత్తయుక దయనీ ముఖంలాగు కళావిహీనమైపోయింది. శీతలామందిరాన్ని పోలీసువాళ్లాక్రమించుకోగానే అక్కడనుంచి మరల ముందుకుసాగిన శిక్కుల యూరేగింపు ఈ వీధిగుండానే పోయింది. అందుకు తగిన చిహ్నాలు బాజారంతటా అగపడుతూ వున్నాయి. ఒక్కషాపైనా తెరచిలేదు. రోడ్డుమీద పోలీసువాళ్లుతప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు. కొన్ని షాపులముందు కుప్పతిప్పలుగా పగిలిపడివున్న లిమొనేడ్ సోడాల సీసాలకుప్పలూ, మరికొన్నింటిముందు తల్లక్రిందుగా క్రోయబడి చెల్లాచెదరుగ బడివున్న పగిలిన జార్సెక్కుపెట్టెలూ, లాటైన కాఫీహోటళ్లూ చిటిచిన్నింటిని జూస్తే ఎంతలో ఎంత సుందరమైనవీధికి ఎట్టిపాటు వచ్చిందని దుఃఖం పొంగి వచ్చింది. ఈసందర్భంలో గొప్పగొప్పషాపుల క్షేమానష్టం రాలేదు. వాళ్లు ముందుగానే మేలుకొని తగినఏర్పాట్లు చేసుకొన్నారు. ఎటు వచ్చీ పాడైనవి లిమ్నేడ్ సోడాషాపులూ, తమలపాకుబీడాలదుకాణాలూ, కాఫీహోటళ్లూ, హోటళ్లూ. ఈసమయంలో మరోతమాషా జరిగింది. అసలు తప్పుచేసినవాళ్లు కాలికి బుద్ధిచెబితే పారిపోక నిలుచున్న నిరపరాధులకే పట్టుకోవలసివచ్చేది పోలీసువాళ్లకి. దంగాజరిగే సమయంలో రెండుపక్షాలవాళ్లూ కుక్కలూ పిల్లుల్లాగు తిన్నుకొనేవాళ్లు. ఇంతలో పోలీసువాళ్లు వస్తున్నారని తెలియడంతోనే బయటివాళ్లు పటాపంచలయ్యేవాళ్లు. దుకాణాదార్లు వాళ్ల నౌకర్లూ నిలచిపోయ్యేవాళ్లు. లాటీచెయ్యడానికొచ్చిన బయటివాళ్లంటే పరిగెత్తుతారుగాని అసలు షాపులవాళ్లు ఎలాగూ పరిగెత్తరే! ఫలానిషాపులో దంగా జరుగుతూ ఉందని గుర్తుపెట్టుకొని వచ్చే పోలీసువాళ్లు షాపును సమీపించి అక్కడ పారిపోక నిలుచున్నవాళ్లే పోట్లాడుకొంటూ తామసటికి రాగానే మానేశారని వాళ్లనే అరెస్టుచేసేవాళ్లు. పారిపోయేవాళ్లు వీళ్లకంటికి అగపడరా అంటే అగపడతారు. వాళ్లెవరైందీకూడా తెలుసు. కాని పరిగెత్తినవాళ్లని పట్టుకోవడం వీలౌగాక వాళ్ల వెంటబడి సందుగొందులన్నీ తిరగమంటారా ఏమిటి... సునాయాసంగా పట్టుకోడానికి కావలసినంతమంది ఎదుట నిలబడివుంటే! పోట్లాట అయిన రెండు మూడుగంటలలో జాలరిద్వార అనార్కలీకెళ్లో పోయిచూస్తే నూటికితొంబైమంది షాపులవాళ్లూ, హోటలువాళ్లూ, వాళ్ల నౌకర్లూ, వీళ్లే కనిపించారు. శీతలామందిరంవాళ్లు పట్టుబడిందీ ఇలాగే. బయటివాళ్లు బయట పరిగెత్తితే లోపలివాళ్లు లోపల పట్టుబడ్డారు. వీళ్లందరినీ షుమారు ఎనిమిదిగంటలకు అనార్కలీకైల్లో ప్రవేశంచేయించి, ఒకగంటవరకూ బయటవసారాలో కూర్చుండబెట్టి, తరువాత వీళ్ల తమగదులను ఖాళీ చేసి యిచ్చి అతిథిసత్కారప్రశస్త్యాన్ని నిలుపుకొన్నారు. ఆరాత్రి అక్కడున్నవాళ్లందరూ మందిరంవాళ్లే. ఒకరూ ఇద్దరూ అయితే కష్ట మనిపించేదేమో. నలుగురితో చావు పెండ్లితో సమానం. ఇంతమందిలో కష్టమేమిటి? ఆవేళ కాష్టాలన్నీ మందిరమని భావించుకొన్నారు. కాని మందిరంలోలాగు భోజనం దొరికింది కాదు. విద్యార్థులను మర్నాటి పరీక్షచింత పట్టుకొంది. పాపం, వీళ్లకు సంవత్సరం పాడైందన్నమాటే. ఏమైతేనేం-పన్నెండుగంటలవరకూ గప్పాలుకొట్టుకొంటూ కాలం గడిపి తరువాత అందరూ నిద్రాదేవికి వశులయ్యారు.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి లాహోరు స్థితిగతులు పూర్తిగా మారిపోయినాయి. కడచినరాత్రి జరిగిన భీభత్సకరములైన దౌర్జన్యాలను గూర్చి విస్తారంగా వ్రాయడం అనవసరం. తరువాత ప్రకటితమైన "ప్రతాప" అనే లాహోరులోని ఉర్దూదైనికపత్రిక శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా కార్నీ లాహారీ దర్వాజాలమధ్య ఉన్న గోల్బాగ్ రోడ్డు ఆనాటిరాత్రి ఖైబరుకనుమగా మారిందని వ్రాసింది. దీన్నిబట్టి ఆదౌర్జన్యాల పరిమాణాన్ని కొంచెం ఊహించుకోవచ్చు. జైల్లోకి వెళ్లినవాళ్లే నిర్భయంగా కాలాన్ని వెళ్లబుచ్చారు. మందిరంలో మిగిలిన ఇద్దరు ముగ్గురూ ప్రాణాల్ని అరచేతుల్లో పెట్టుకొని గడిపారు రాత్రి అంతా. ఎప్పుడూ నూరు నూటయాభైమందికి తక్కువ కాకుండా ఉండే ప్రదేశంలో, నాలుసులైవులా మహాగంభీరంగా ఉన్న సమయంలో ఇద్దరు ముగ్గురు దిక్కుదిక్కుమంటూ ఉండాలంటే వాళ్లస్థితి అనుభవించినవాళ్లకే గాని ఇంకొకళ్లకు తెలియదు. తలుపులన్నింటినీ బిగించి, ప్రాణాల్ని భగవంతునికర్పించి కూర్చున్నారు, నిద్రకు తిలాంజలి ఇచ్చి. రాత్రంతా మందిరానికి ఎదురుగుండా రమ్మనలదిగేవాళ్ల ఆక్రందన రోదనాలు చెవులు మూసుకొన్నా వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఇళ్లనివదలి బయటికి రానివాళ్లే అదృష్టవంతులు. విధిలేక రావలసి వచ్చిందా, తన్నులు తిన్నారన్నమాటే. తిన్న లేమిటి? ఫైడీలు తెలాఘదెబ్బలతో కేసంతా బద్దలై నెత్తురు కారుతూఉంటే తలదిమ్మెక్కి క్రిందపడిపోయేవాళ్లు. అంత ఆకింద బద్దవాళ్ళని మరినాలుగు తన్నులుతన్ని చెప్పలేకుండా బిగిస్తేవాళ్లు సువాయి. ఈతన్నేవాళ్లూ, తన్నులు తినేవాళ్లూ, హిందువులా తురకలా అంటే ఆ పరమేశ్వరుడికే తెలియాలి. కాని మర్నాడు తెల్లవారంగానే రాత్రి మావాళ్లని హిందువులు చావగొట్టారని తురకలూ, వీళ్లే మావాళ్లని చావదన్నారని హిందువులూ మొరలు పెట్టుకొంటూరు. ఆకాళరాత్రి ఇలాంటి ఘటనాల్లోనే వెళ్లిపోయింది. తెల్లవారింది. చేతులకిమ్మికి పాయ్యేలాగు కావలసినంత పని దొరికిందిగదా అని చాలాసంతోషించారు పోలీసువాళ్లు. నాలుగోతారీఖునాడు లాహోరు నాలుగుమూలలా విజృంభించింది హిందూ మహమ్మదీయుల కొంపమా సంరంభం. పొద్దున్నే లేవగానే వందలకొలది పోలీసువాళ్లు బార్లుకట్టి వెళ్లారు, రాత్రంతా మహోగ్రతతో నగరరక్షణము చేసిన రక్షకభటులను విడిపించడానికి. కేవలం కాపలా నిమిత్తం కొద్దిమంది మాత్రమే జైల్లో నిలచిపోయ్యారు. మందిరం

మంచి వచ్చిన విద్యార్థులు తెల్లవారంగానే లేచి ఎలాగో ఒకలాగు అవసర కృత్యాలను తీర్చుకొని- ముఖ్యంగా పరీక్షకు పోవలసిన వాళ్లు- ఎవళ్లయినా వచ్చి విడిపించుకొని పోతారా దైవమా అని వాకిళ్లకేసి ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నారు. కాని వీళ్ల కోర్కె లేవీ ఫలించాయి కావు. పది గంటలు కొట్టారు పాపం, కొందరి కళ్ల వెంట నీళ్లు కారడం మొదలెట్టాయి. జైల్లోకి రావలసివచ్చిందే అని వీళ్లకు లేశమాత్రమైనా దుఃఖము లేదు. సంవత్సరం పొడుగునా నానా కష్టాలూపడి నిద్రాహారాలు కూడా త్యజించుకొని చేసిన ప్రయత్నమంతా ఒక్కగడియలో బూడిదలో కలిసిపోయిందిగదా అని పట్టరాని దుఃఖము వచ్చింది. కాని ఏంచెయ్యగలరూ! సంద్రాల్లాంటి హేమాహేమీలందరూ ప్రవాహానికి తట్టుకో లేక కొట్టుకొని పోతూవుంటే ఈ క్కల్లాటి విద్యార్థులేం లెక్క? వీరి పరీక్షలేం లెక్క? అక్కడ పరీక్షాభవనంలో హాజరైన విద్యార్థులందరూ సమ్మెకట్టి డెస్కులకు ఎదురుగా లేచి నిలుచొని, పట్నంలో నిన్న జరిగిన ఉపద్రవంవల్ల తమతోటివాళ్లు చాలామంది పోలీసులచేత పట్టుబడి రాలేకపోవడంవలన పరీక్షను మరోదినానికి మార్చమని అధికార్లతో ఎదిరించి మాట్లాడి పేపర్లను రాయడం మానేశారు. కాని హఠాత్తుగా సంభవించినందువలన అప్పుడేలాటి ప్రయత్నం చెయ్యడానికి అధికార్లకు వీల్లేక పోయింది. ఒకవేపు రాయడం మాని విద్యార్థులందరూ నిలుచున్నారు. అక్కడ ఉన్నవాళ్లకు ఏంచెయ్యడానికీ తోచకుండా ఉంది. పరీక్షకు ఆలస్య మైపోతూ ఉంది. ఇంతలో టెలిఫోను ఇచ్చారేమో, రిజిష్ట్రారుగారు ప్రత్యక్షమయ్యారు. వారు ఆరోజున అప్పటికే తక్కిన కేంద్రాల్లో పేపర్లు బయలుపడిపోతాయి కాబట్టి ఆనాటికి మాత్రం తానేమీ చేయజాలననీ, తక్కిన రెండురోజుల పరీక్షనూ పదిహేనో తారీఖు వరకూ మార్పుతాననీ వాళ్లని శాంతింజేసి కూచోబెట్టారు రాయడానికి. అలాగే జరిగింది. కాని లాభం లేకపోయింది. రెండునెల్ల తర్వాత పరీక్షా పరిణామాలు బయటపడ్డప్పుడు పట్టుబడ్డవాళ్లలో చాలామంది తప్పిపోయింది యీనాలుగో పేపర్లోనే. వీరందరికీ రాత్రి శివరాత్రిగానే కడచిపోయినందున మర్నాడు తెల్లవారింది మొదలుకొని కడుపులో ఎలకలు పరిగెత్తడం మొదలెట్టాయి. పదిగంటలయ్యేటప్పటికి పోలీసుసార్జంటు ఇద్దరు ముగ్గురు జవాన్లతో వచ్చి సెనగపప్పు పంచిపెట్టడం మొదలిడితే వాటినే వీళ్లు అమృతోపమానంగా గ్రహించి ఉదరపూజను ఆరంభించారు. రాత్రి మేలుకొన్నంతవరకూ, తెల్లవారిన తర్వాత పోలీసువాళ్లు బయటికి వెళ్లేపర్యంతం వాళ్లీ మందిరమండలిని నిష్ఠుర వాక్యాలతో ఎత్తిపొడుస్తూనే ఉన్నారు. కాని వాటికి వీళ్లు జవాబియ్యక పోవడమే కాక ఆవచన ప్రహారాలవల్ల వీళ్లకు కోపోద్రేకాలు కూడా కలిగాయి కావు. ఇదంతా సార్జంటు కనిపెట్టే వున్నాడు. వీళ్ల మాటలూ వ్యవహారాలూ చూచి వీళ్లనుపట్టి అమాయకులనుకొన్నాడు. కాని మందిరం మీద ఆక్రమణం జరిగేటప్పుడు వీళ్లు ఇటికరాళ్లతో తురకల తలలు ఎగరకొట్టడం జ్ఞాపకానికి రాగా ఇతని కేటూ తోచకపోయ్యేది. చిట్టచివరకు వీళ్లను అమాయకులనే నిశ్చయపరచుకొన్నాడు. సెనగలను పంచిపెట్టేటప్పుడు వీళ్లు మహానందంతో ఎగబడి తీసికొని తినడాన్ని చూచి యీయన తనభావాన్ని బయటపెట్టాడు: ఎంతమందినో ఖైదీలను పట్టుకొని వచ్చాంగాని ఇంతసంతోషంగా సెనగలను గ్రహించిన వాళ్లని యింతవరకూ ఎక్కడా చూడలేదు- అని మెచ్చుకొన్నాడు.

వీళ్లందరూ అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని మహంతుగారికిగాని, లాహోరు నివాసులకుగాని ఆనాటి మధ్యాహ్నమువరకు తెలిసింది కాదు. నాలుగో తారీఖు ఉదయం వీళ్లు పట్టుబడ్డ సమాచారం పట్నం అంతటా తెలిసిపోయింది. అప్పుడమాల్లో వాళ్లనే కనుంది అనేక స్థలాల్లో ఉన్న జైళ్లకు పోయి విచారించడం మొదలెడితే రెండుఝాములు దాటిన తర్వాత తెలిసింది, మందిరం వాళ్లంతా అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని. మహంతు పంపిన మనిషి వచ్చి భగీరథ ప్రయత్నాలు చేస్తే మూడుగంటలవేళకు లోపలి కెళ్లి తనవాళ్లని చూడనివ్వవచ్చుననీ, వాళ్లకు కావలసిన తినుబండారాలు తీసుకొచ్చి ఇవ్వొచ్చుననీ ఉత్తరువు దొరికింది. ఆయన లోపలి కెళ్లి వాళ్లందరినీ చూసి ఓదార్చి భోజనాల యేర్పాట్లు చేయడానికి మళ్లీ మందిరానికి వెళ్లాడు. ఏలాగైతేనేం, సాయంకాలమయ్యేసరికి అందరికీ భోజనాలు దొరికాయి. ముఖ్యాధ్యాపకు లక్కడ ఉన్నంతకాలం ఉపవాసం చెయ్యాలనుకొన్నారు కాని చాలా మంది చెప్పిన మీదట రెండోనాటినుంచి పాలు పుచ్చుకున్నారు.

వీళ్లకు మొదటినాడు కొంచెం కష్టం కలిగింది కాని తర్వాత ఇంటికంటే అక్కడే హాయనిపించింది కొంతమందికి. దానికి కారణమేమంటే, నాలుగోతేదీ ఉదయంనుంచి జైలుకు రిక్రూట్లు బాచీలు రావడం మొదలెట్టి ఆరోతారీఖు సాయంకాలంవరకూ వస్తూనేవచ్చాయి. ఈరెండురోజుల్లోనే వీరిసంఖ్య మూడువందలైంది. ఈవచ్చినవాళ్లు మొదటి వాళ్లంతా పైప్రకరణంలో వర్ణించినలాటివాళ్లే. వీళ్లుపట్టుబడ్డవిధానాలు కూడా అవ్వే. వందలకొలది జైల్లో ఉన్నప్పటికీ పట్నంలో అత్యాచారాలు తగ్గాయికావు. బయటజరిగే ఉపద్రవాల్నీ, జైల్లో ఉన్నవాళ్ల వ్యవహారాల్నీ పరకాయించి చూస్తే తోడేళ్లని విచ్చలవిడిగా వదలిపెట్టి గొర్రెలనీ, మేకల్నీ పోగుచేస్తున్నారా అనిపించేది. ఈ తోడేళ్లనే బంధిస్తే ఒక్కరోజులోనే ఉపద్రవాలన్నీ అణగిపొయ్యేవి. కాని ఏం చెయ్యాలి! పోలీసులకు వశమైందికాదు. అదీకాక, ఒక్కరోజులోనే తమాషా అంతా అయిపోతే ఇక తర్వాత మజా ఏముంది! ఈసమాచారాలన్నీ లాహోరులో అందరికీ బాగా అవగతం కావడంతోటే జైల్లోవాళ్లందరూ ధర్మవీరులయ్యారు. వెంటనే సిటీలోని సాహుకా రొకడు జైల్లోవాళ్లకందరికీ రెండుపూటలా భోజనం పంపడానికి నడుముకట్టాడు. ఇతన్నిచూచి మరిఇద్దరుసేట్లు ముందుకొచ్చారు. మంది రాన్నుంచి భోజనంరావడం ఇదివరకే మొదలైంది. పొద్దున్నే పాలు.

పదకొండుగంటలకు భోజనం. రెండు మూడు గంటలప్పుడు ఫలహారాలు. రాత్రి మళ్లీ భోజనం. ఇప్పుడు వీళ్లుండేది జైలా, అత్తగారిల్లా! లాహోరు వాసులు పూర్తుల్లను చేసుకోకుండా ఏర్పడ్డ కొత్తరకపు అల్లుళ్లు వీళ్లు బ్రతుకు. ఈవిపరీతజామాతృగణంలో ఆర్యశ్రీమంతులు మొదలుకొని పని పాటలు చేసుకొనేవాళ్ల పర్యంత మున్నారు. భాగ్యవంతుల ఆకలి మందగించింది. వీళ్లకు స్వకీయులమీద మనసుపోయి అన్నం సయించేది కాదు. కాని యీసంసారపు జంజాటాలన్నీ లేనివాళ్ల ఆకలి ద్విగుణం త్రిగుణమైంది. పైవాళ్లవంతుకూడా ఈకిందివాళ్లే చెల్లిస్తూవచ్చారు. దొరికినన్ని పాళ్లు వద్దనకుండా ఆరగించారు. మొదట మొదట కొంచెం కఠినంగా ఉన్నప్పటికీ క్రొత్తవాళ్లంతా ఖైదీలపక్షం అవలంబించింది. మొదలుకొని పోలీసువాళ్లు కూడా చల్లబడ్డారు. ఏలాగైనా మాట నెగ్గించుకోవాలని పోలీసులు చాలా ప్రయత్నించేశారు. పట్టుకొని వచ్చిన వాళ్లలో కొందరిని అదిరించి బెదిరించి నేరాన్ని ఒప్పించి తమ పక్షం చేసుకోవాలని చాలా ప్రయాసపడ్డారు. కాని కార్యం లేక పోయింది. ఇక బొత్తుగా తూష్ణీంభావం తాలిస్తే పరువుదక్కదేలాగని వీళ్లు కేసుమటుకు దాఖలుచేశారు పట్టుకొచ్చినవాళ్లందరిమీదా. పోలీసువాళ్లీవిధాన్ని తంటాలుపడుతూ ఉన్నా జైల్లోవాళ్ల పనిమాత్రం పెరుగుమీగడలతో గడచిపోతూవచ్చింది. మరికొందు రోజులు దాటిన తర్వాత వీళ్లమీదఉన్న ముసల్మాన్ పహరాకు బదిలీఅయి అస్థలాన్ని హిందూసిక్కు పోలీసు లాక్రమించారు. ఇందువల్ల నూతనజామాతలకు మరికొన్ని అవసరసౌకర్యాలు దొరికాయి. ఇప్పుడు కేవలం స్థలంగాని స్థలంలో ఉన్నామనే చింతేగాని వీళ్ల కేవిధమైన బాధలూ లేవు. యూనివర్సిటీహాల్లో జరిగినసంగతులు తెలియగానే విద్యార్థులు చాలా సంతోషించారు. తప్పకుండా మొత్తం మార్కులు సంపాయించి పాసౌతా మనుకొన్నారు అప్పటికి. కాని పరిణామం పైనరాసినలాగే తేలింది తరువాత. పిదప రెండు రోజుల్లో పోలీసు వేటగాళ్లలో కూడా కొన్నిమార్పులు జరిగాయి. అంతవరకూ గొర్రెలూ మేకలూ మాత్రమే వస్తూఉండేవి దొడ్డికి; వేటగాళ్లలో మార్పులు జరిగిం తర్వాత తోడేళ్లుకూడా రావడం మొదలెట్టాయి. ఇవన్నీ ఇలా ఉండగా, మార్షల్ లా ధొరవారు లాహోరు నొకనెల పర్యంతమూ తమ ఆధీనంలో ఉంచుకోడానికి మక్కువగా ఉందని వారి యభిలాషను వెల్లడించారు. ఈవార్త చెవిని బడేసరికి హిందూ మహమ్మదీయ సంఘాల నడుములు విరిగిపొయ్యాయి. కుంగిపోయి భూమిమీదబడి రోదనంచేయ సాగారు వీళ్లు. అంతపర్యంతం అనుభవించిన ఆనందమే తమప్రారబ్ధంలో ఉందనుకొన్నారు. కృతయుగం పోయి కలికాలం వచ్చిందని భావించారు. సాగ్గు నూటెనిమిది గంటలు గావడంతోటే సర్ మార్షల్ లా ధొరవారు మెషీన్గన్ మోటర్లమీద బహుయాత్రలై విహరించడం మొదలిడేసరికి, పాపం, తోడేళ్లకు ప్రాప్తించినదుర్గతి ఏమని చెప్పాలి! మొగాలైనా పైకి చూపించడానికి వీల్లేకపోయింది. ఈమార్పులన్నింటి మూలాన్ని లాహోరు మళ్లీ కొంచెం కాంతి ముఖానికి తిరగడం ఆరంభించగానే పట్టుబడ్డ వాళ్లని జామీన్లమీద వదలడం మొదలెట్టారు సర్కారువాళ్లు. ఏదో పోలీసువాళ్లు అరెస్టుచేసి కేసుచేశారుగదా, కొంచెమైనా తంతు జరపకుండా వదిలిపెడితే గౌరవంగా ఉండదని, ఫలాని ఫలాని వారు వచ్చి పోలీసుకచేరీలో దర్శన మివ్వమని ఆజ్ఞాపిస్తూ వదిలారు వీళ్లని సర్కారువారు.

మహంతుగారు ఇందు కోసం మొదటినుంచే కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు కాబట్టి ఈసమాచారం తెలియగానే దప్పున వచ్చి పన్నెండు వేలరూపాయల జామీను ఇచ్చి తమవాళ్లనందరినీ విడిపించుకొని వచ్చారు.

ఇక వీరికి ద్రవ్యాని కేం తక్కువ, మందిరందక్కింతర్వాత! ఇద్దరు హైకోర్టువకీళ్లని తగిలించేటప్పటికి ఛిన్నభిన్నమై దూదిపింజల్లాగు ఎగిరిపోయింది కేసూగీసూ. అసలు ఇక్కడ కేసేమిటి? ఇదీ ఒక తమాషాగామా? అన్నదమ్ములబంతులాట. ఈసమయాన్ని పైగంబరు భక్తుడొకడు గుళ్లోనించి రాళ్లు వేసినవాళ్లని సరిస్తానని బయల్దేరాడు. అంత ఈకేసుకు సంబంధించిన వాళ్లయితేనేం, సంబంధించని వాళ్లయితేనేం, మూడువందలమంది కట్టగట్టుకొని వెళ్లారు ఐడెంటిఫికేషన్ నిమిత్తం. వరుసలు దీరి ఈమూడువందలమందీ నిలుచుంటే అసురించే పెద్ద మనిషి వచ్చి వీరిందంతా కేసుకు సంబంధించని వాళ్లనే. కేసు వెంటనే కొట్టేశారు. మహంతులవారికి అపరిమితానందమైంది. ఇప్పుడు వారి దగ్గరికి ఎవరైనా వెళ్లారంటే దుర్గాదేవే తురకల ఆక్రమణాన్ని తప్పించిందనీ, కేసులో గెల్పించిందనీ నవ్వుతూ సెలవిస్తూఉంటారు; సందేహ ముండదు. కాని ఆవాదు విద్యార్థులమూలాన్ని శీతలామందిరం నిలిచిందని లాహోరువాళ్లంతా అంటారు.

౧

మందమలయానిలంబులు మలయుచుండ-నిన్న మాపట నాప్రశాంతిమయ గగన
తటినియందున శశికళా తరణి నెక్కి-చెలిమికాంద్రతో గానంబు సేసికొనుచుఁ
బోయియున్నది నీవు కావోయి సఖుఁడ! -అదిగొ! నిన్నటిరాత్రి మేఘాశ్వ మెక్కి-
తారకాగణోద్యాన రథ్యలను స్వారి-చేయుచున్నది నీవు కావోయి సఖుఁడ!

మొన్న పున్నమనిసయందుఁ బొడుపుఁగొండ-శిఖరమునఁ గూరుచుండి రసికత వెలయఁ
బశ్చిమాశాంగనామణిపైని మల్లె-చెండు విసరిన దీవెకా! చెలిమికాఁడ!
పాఱఁజూచితిఁ గనుమాపుమేర నుండి-ఈమహాకాంతి మెచ్చుటి దెవరు లేరె!

౨

ఆకసంబునఁ జంద్రుఁడా, యుత్తమించె-దారకాబృందమా, వారిదముల దాఁగె
నీమహాకాంతి మెచ్చటి? యెంతమధుర - మెంత హృదయంగమంబయి యింపు నింపుఁ
దావకీనతనూవల్లికావిలాస-పూరమా? కాక త్వత్కృపా క్షీరసింధు
ధవళభంగములా? లేక తావకమగు - సరసరమణీయ మందహాసంబా? లేద!

3

శాద్వలమునకు సాయాహ్న సమయమందు - నేఁగుదెంతువు నీ వని యెప్పటివలెఁ
బోయి కూర్చుండితిని ప్రొద్దుపోవుదాఁక - నీవు రాలేని కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వేగుఁజోకల వాహ్యాళి కేఁగునపుడు - నాదుగదివద్ద కరుదెంచి నన్నుఁ బిలుతు
వనుచు నీకయి వేచియుంటిని చిరంబు - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వచ్చి భోజనవేళకుఁ బ్రక్కఁ గూరుచుండి ముచ్చటలాడుదు నందు వనుచుఁ
గాచుకొనియుంటి నే నొంటిగంటదాఁక - నీవు రాలేదు కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

౪

శాంతిపాలిత మానంద కాంతి దీప్త - మయిన మానుకిహృదయు సౌధాంతరమున
రేయుఁ బవలును సంధ్యలఁ బ్రీతిగదుర - సఖుఁడ! నీతో వసింప నిష్టంబు గలదు.

త్వద్విమానంబు నాదు సౌధంబుపైకిఁ - బట్టుమోయీ! సమర్పింతు స్వాగతంబు
నచలితానందమయహృదయంబుతోడ - బాష్పజలపూర్ణ నేత్ర కుంభములతోడ.

౫

ఓ అయస్కాంతమా! సుః శ్లోక్యరంబు - మణిసముచ్చయనుంచిన గణనఁగొనవు
నాయయఃఖండమందు నవశ్వరమగు - ప్రేమ నీకెట్లు గలిగె వర్ణింపఁజాల.

ఓయి! వైణిక వాంశిక గాయకాళి - నూపి తమతమ సంగీత నైపుణంబు
నిన్ను నానందపఱచుచు నున్న నేల - నాదుకూనరాగము వీను నాదరంబు?

ఓ మహారాజ! రజితసముజ్జ్వలములుఁ - గాంచనములగు పాత్రముల్ కలిగియున్న
నాదు మట్టిగలంతియుదిగాఁదమాత్ర - మేల యవ్యాజకృప గల్గె? మెఱుఁగఁజాల.

౬

అలలు కాలసర్పము పడగలవిభాతిఁ - బైకి నాల్కలు ద్రోయుచు వచ్చుచుండె;
యమునిసైనికసంతోహ మనఁ దిమింగిలాది జంతువుల్ తట్టుముట్టాడుచుండెఁ;

గుటిలమృత్యుదేవత కంఠ కుహరము లన - నెసఁగు నావర్తములు వివరించి యుండె
జవ్వనను బలివేయు కసాయి యొకఁడు - వాఁడిక త్రిత్రోఁ బైనుండి వచ్చుచుండె

ఓయి యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు - వెలయు నపరంజిరెక్కలు విప్పి వచ్చి
పైని వ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను - గ్రుచ్చుకొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాఁడ.

౭

నిన్ను ముద్దాడుచున్నట్లు నిశ్చయించి - నాకుమారుని ముఖచుంబనంబు సేతు;
నిన్నుఁ గౌఁగిలిగొనునట్లు నిశ్చయించి - నాప్రియాలింగనంబు నొనర్తు దేవ!

౮

నాయికానాయకప్రతినాయకులయుఁ - దొడరి చేటికారాతవిదూషకులయు
భూమికల నీ వొకండవ పూని పూర్ణ-నాటకముఁ జ్రత మాడుచున్నావు దేవ!

౯

నేరుకన్నులతోఁ గనిపెట్టుచుంటి - నెపుడు తప్పించుకొనుచుఁ బోయెదవొ నాదు
వ్రజపుం గోటనుండియు బయలి కనుచు?-నెటులొ నేత్రోవ వెలికిఁ బోయితివొ? దేవ!

౧౦

గుడి కట్టించి యమూర్తిమంతుఁడగు నీకున్ మూర్తిఁ గల్పించి యే
ర్పడ నోదేవ! పసిండిదువ్వలువలం బైఁ గప్పి పూదండలన్
మెడలో వైచి సహస్రనామములతో నిన్నుం బ్రశంసించుచుం
గడుబత్తిం గుసుమంబులన్ దళములన్ గావించెదన్ బూజలన్.

౧౧

కడుఁబాగమారి నల్లఁబడి కాంతి యడంగిన గాజుగొట్టమున్
గడిగియు నీటితో విమలకాంతియుతంబుగఁ జేసియున్న న
న్నడె మసిబాతి నల్లఁబడిపోవుచు దివ్వెవెలుంగుఁ దగ్గఁ జే
సెదు; నిది స్నేహదోషమున చేసితొ? యె ట్లిఁకఁ గాంతు వస్తువున్?

౧౨

ప్రాహ్ణ సాయాహ్నవేళలఁ బ్రత్యహంబు - నేస్తులం జూడఁబోయెదు నీదుదారి
మధ్యనున్నది యో ప్రభూ! మద్గృహంబు-కాన దయసేయఁగా దప్పు గాదు నీకు.

౧౩

తరుల చిగురాకు కదలికం దోలఁ గాంచి - వాని చల్లని నీడఁ బూఁబొనుపుపయి
శాంతముగ నీవు పండ నిశ్శబ్దముగను - నాకుఁ దెలుపుచున్న చందమున భ్రమసి
గట్టులను బుట్టలను దాటి కాల్వ లీఁది - పోయి కని యూరకమునఁ దెల్లఁబోయినాఁడ.

౧౪

నీమహాసౌధపుర ద్వారభూమికడకు - వచ్చి గొంతెత్తి పిలిచితిఁ బలుతడవలు
'ఓ' యనెడుమాట వినఁబడ దొక్కటియును - ఉంటివో లేదొ తెలియరా దింట నీవు.

౧౫

నడిరేయయ్యెఁ బ్రగాఢనిద్రఁగొనియున్నా రింటివారెల్ల రి
ప్పుడు శాంతించెను వ్యతిమర్మరరవంబుల్ ఝిల్లికారావముల్
తడవుం జేయక రమ్ము! మిత్రమణి! మత్స్నేహంబుపైఁ జేరి హె
చ్చెడు మోదమ్మున సల్పు కొంద మనమక్షీణంబుగా మిత్రమా.

౧౬

వినియు నాజీవితగ్రంథమును బుధేంద్ర! - కోపముల్ సవరించి తద్గుణలవంబుఁ
బెంపొనర్చి రసస్ఫూర్తి వెలయఁజేయు - మంకితమొనర్తు నీకు సత్యాదరమున.

౧౭

ఆకాశం బది వంచి శీర్షము నమస్యం జేయు; భూదేవి యా
శాకాండంపుఁ గరంబు లెత్తి మనవిం జల్పుఁ; గిరిశ్రేణి దం
డాకారంబుగ వ్రాలి మ్రొక్కెడు; సమస్తార్థుల్ భవత్ప్రార్థనా
శ్లోకౌఘంబు జగత్ప్రభూ! తగఁ బఠించుం బ్రోచ్చకంఠంబులన్.

౧౮

పూవులుం బండులుంగల తీవెలగమిఁ - జుట్టుకొన్న పూఁజవికె మేల్కట్టుక్రిందఁ
బఱచియుంటిని రత్నకంబళి మొకండు; - విశ్రమింపుము విచ్చేసి వేగ దేవ!

అల తరంగడోలికల నుయ్యాలలూఁగు - రాజహంసలు శితపత్త్రి రాజియుఁ గం
మానసరోవరమం దొకమంటపంబుఁ - గట్టితిమి యధిష్ఠింపు మక్కడను దేవ!

౧౯

సెలయేఱులార! మీ సలలితసలిలంబు - భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్య మిందు!
లతలార! మీ మృదులమ్ములైన పుష్పమంజరుల నర్ఘ్యంబు లొసంగుఁడమ్మ!
తరులార! మీదివ్యతరఫలబృంద మాహార మర్పింపుఁ డాప్యాయనముగ!
పతగంబులార! మీ స్వాదువాక్కులతోడ - క్షేమవార్తలను బ్రశ్నింపుఁడయ్య!
ఆజగత్ప్రభుఁ డీదినం బతిథియగుచు - నాకుటీరంబునకు వచ్చు నను దరింప
హర్షసమ్మోదచిత్తుండ నై తెలియక - అతనికి నపచారంబు సేతునేమొ?

౨౦

ఎచ్చటెచ్చటనో దేవ! మెఱుఁగకుండ - దాఁచియున్నావు నా పదార్థముల నెల్లఁ
బెద్దకాలంబునుండియు వెదకివెదకి - విసుగు పుట్టెను గాని కాన్పింప దొకటి.

చోరగుడి వెంకట్రామయ్యగారు
శ్రీ పెండెం వెంకట్రాయలుగారు

శ్రీ రామసేవా దళోద్యమము, నిజాంరాష్ట్రము

శ్రీ వనమాల నారాయణదాసుగారు

శ్రీ దావత జనార్దనవ్యాసుగారు

౨౧

నాదుదీపంబు తైలశూన్యమని కాని - కాలపరిమాణ మింతని కాని తెలియ;
దాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి-నట్టు లున్నది మినుమినుక్కు లాడుచుండె:
నావిధుల నొక్కఁడేని నొవర్పలేదు - ప్రభువు కేమని ప్రత్యుత్తరంబు నిత్తు?

౨౨

నిదుర మేల్కాంచి మున్నున్న నెలవుఁ దప్పి-కలుషభూయిష్ఠము భయానకము జుగుప్సి
తంబు నగు నొక్కయంధకూపంబునందుఁ-బడి యునికిఁ గంటి; సత్యమో, స్వప్న మొక్కొ!

౨౩

గగననైల్యంబు, శశికళంకంబు, వార్ధి - లవణభావంబు, హాలాహలంబు చేఁదు,
మాదు హృదయమాలిన్యంబు మాయ దెట్లు?-మాపుదివ్యౌషధి నొసంగుమామహాత్మ!

౨౪

ఏతీర్థంబులఁ గ్రుంకులాడితినొ! ము న్నేవేల్పుఁ బూజించి సం
ప్రీతుం జేసి వరంబులం గొనితినో! వేదంబులన్ నాల్గిటిన్
వేమారుల్ పఠియించినానొ! నరయోనిం జన్మముం బొందఁగన్
భూతవ్రాతమునన్ శుభేంద్రియగణంబుం బొంది శోభిల్లఁగన్.

ఉత్తరకాలమం దిటులె యుత్తమజన్మముఁ బొందఁజేయనే
నత్తప, మెట్టిహీనమగు జన్మము కల్గునొ యింక నాకు సం
చిత్తలపాటుతో హృదయ మూఱటఁ గాంచక కూరుచుండె వె
ఱ్ఱెత్తినరీతి నేడ్తు జను లెల్లరు నర్థము గాక చూడఁగన్.

౨౫

అతటంబులైన నాజీ-వితగతదుఃఖప్రవాహ వితతుల తత్త
ద్గతు లెన్నని వినిపింతును?-నితాంతమును విసువు పుట్ట నీకును దేవా!

మఱ్ఱిచెట్టు

శ్రీ త్రిపల్లి సూర్యరావు గారు

సీసమాలిక

జయ వృక్షమూర్ధన్య జయ వట విజయాభవ
మహోన్నత విశాల వర్ణనీయ!
సుగుణాఢ్య నిన్ జూడఁ జోద్య మౌ నే మని
నుతియింపఁ దగునో నామతికిఁ దోఁప
దైన నొక్కింత నాయుండలితలఁపులు
వెలిపుచ్చెదను విను వీను లొగ్గి
నిన్నుఁ గాంచినఁ దపోనియతులమోడ్కి౦ గా
న్పింతువు మిసమోడ్కి నిల్చియుంట
జడలు దాల్చుట నెండ జడి సీతు నోర్చుట
ప్రాప్పడియుండుట మహిని బాద
మూనియు నూనకయుండుట శిఖలలోఁ
బక్షులు గూండ్లిడి వసతి చేసి
కొనియున్న మిన్నకయునికినిఁ; బుసుభో త్త
మునిభంగిఁ గాంచెద నిను నొకతతి

బహుశీర్షముల బహుపాదమ్ములను బహుకోటరాక్షులు గల్గి కుశలఖతల
సంవ్యాప్తి నొప్పిన సకలజంతుశ్రేణిఁ దరులతాగుల్మాది దాల్పఁ జూచి;
యాదిమూలము గాన కంతంబు లేదు నీ కని విష్ణురూపుగా ననుకొనియెద
తులసిపోలికి నీవు వెలసితి సర్వతీర్థసమృద్ధి మూలతీర్థకరుఁ డైన
పరమేశ్వరుఁడు నీదు ప్రకటమూలంబున వసియించి జ్ఞానసంపన్నులుగను
మౌనులఁ జదివించి మంతు కెక్కించుట బోధిద్రుమం బను పూత నామ
మును నీవ తొల్లఁగాఁ జను రావి కెట్లబ్బె బోధమూర్తి యగు నా బుద్ధదేవుఁ
డును నీదుమూలంబున నె కదా పేర్గాంచె రావి యెట్లో వృక్షరాజ మయ్యె
నక్షయవటసమాఖ్యయె చాలు నీ గౌరవంబున కెందఱు పాంథు లెపుడు
నీనీడ బ్రదికెదరో నేను జెప్పఁగావలయునా; గోపకావలిని గూడి
యుండ గోవులు నీదు నుత్తమచ్ఛాయను భాండీరవటము నా భావమందుఁ
బాడకట్టుచున్నదీ; భూమిపైఁ దారాపథంబు వ్రాలకయుండఁ ద్వచ్ఛిరోగ్ర
మున మహాబిలముగా నొనరించి బోటొగ్గువడువునఁ బెరిఁగెదు పాదవుగాను
దిక్కులు సంకోచదృష్టిఁ జేరకయుండఁ దతము గాంతువు దిగ్వితానములకు
భూతసంతతికి నీవే తావుగా నుందు పర్ణశాలవు వనవాసులకును
సుమనోభిరామ లౌచును లతాలలితాంగు లెపుడుఁ బైఁ బ్రాఁకఁగా భృంగగీతి
కలు శుకశారికాపికలసదాలాపము ల్వెలయ శృంగారంబు లలవరింతు

వెజ్జుకైవడి బహువిధవైద్యసామగ్రి నీ వొసంగెద వూడ యిగురు పాలు
పట్ట వేర్లండ్లును బత్తమ్ము లిట్టి యుత్తముఁడవు నుపకారతత్పరుఁడవు
ఉత్తరంబున గయ నున్నావు దక్షిణమధురలో నున్నావు మఱియుఁ దూర్పు
నను [1]దత్తరాజేరునను బడమర [2]బ్రహ్మపురమున [3]దుప్పలపూఁడిలోన
నున్నాఁడ వింతటి యుద్ధతుఁడవు నీవు నీపొడ యద్భుతరూప మయ్యెఁ
జీవకలను బోలు చిన్నబీజమునుండి వెడలితి వెల్లెల్లొ పెరిఁగి పెరిఁగి
యింతవాఁడవు నేటి కింతవాఁడవు గాఁగ మెలమెల్లగా వచ్చి మేటివైతి
వెక్కడఁ బకనైన నక్కడఁ బాఁతుకొందువు గాన నతియుండవు నిజంబు
వలపు లెచ్చట నుండు వాపు లచ్చట నుండు నెందుఁ బ్రేమ దా నందు లేదు
సమవరోహారూపవిచార మందురు "నిట్టతాడు శాఖాహీనుఁ దవిలి కౌఁగి
లించికొందువు విడలే"[4] వతంతో నీవొ యంతంబు గనుదాఁక సహరహంబు
నిక్కంపుఁ గామినినిం గాఁగ నెంతు నీ స్నేరీతి చర్యలనెల్లఁ జూచి
చేవ నీలో లేదు స్నేహగుణము కానరాదు నీమేను వ్యర్థ మను జగము.
నీ న్నాశ్రయించిన నిఖలభూతంబులఁ గాపాడెదవు కోఁతిగాండ్రఁ బెంతు
మొక్కమోటిక నీడ మొలిచిన నేమన వేటికో నీబిడ్డ నింతదానిఁ[5]
బొదలనీయవు దాని పొడ నీకుఁ గిట్టదా మామిడిక్రింది పోమరులు లేరె
శిశిరర్తువున మున్నుఁ జేసిన దుష్కృతంబులను గాఱాకులపోల్కి దుల్చి
నిష్కళంకాకృతి నెగడెద వేఁటేఁట నవచి చిగిర్చి విన్నాణముగను
నీ న్నంతఁ గాంచిన నే నెంతుఁ బతిక విషదగ్ధమైనంత విప్రవరుని
మంత్రప్రభావత మరలఁ బొంపిరివోవునట్టి యానాఁటి నీ యందమెల్ల
నీ యాకుకంటె నెన్నియొ రెట్లు పెద్దయాకులు లేవె వెదుకఁ దేకు మొదలైన
చెట్టుల, నీయందు స్నిగ్ధత గలదు నీ సుగుణంబులట్ల యాచొప్పఁ బట్టి
వెదకి యక్కాలమున విష్ణుదేవుఁడు నీదు మృదులపర్ణంబున మిసిమిదేఱు
కలశవారాన్నిధిఁ గరువలి తిండి పాన్పునకంటె మిక్కిలి భోగలీల
నుండు; నీయాకుల నొప్పు విస్తరి వెండిపళ్లెరమును మించి స్వచ్ఛముగను
నుండినఁ బిత్రుతిథి నుజ్జగించుట కాశి కేఁగివచ్చినవార లెల్ల విడుట
నీదు పైఁజెప్పిన నిర్మలభావమ్ములనుబట్టి యెంగిలి చనదు చేయ
నని కాని లోచ్చని యారసి కా దనుకొందును, న్యగ్రోధకుజము, సేవ్య
మునకు నీ విచ్చెద వనువుగఁ గాఁడి, బండికిఁ దొల్పుఁ గమ్మి బోటికిని లిద్దె
బోటిని మంచపుఁగోటిని బట్టలఁ గోడుగుఁగామను వీథిగుమ్మమునకు
బురదకమ్మిని విప్రపుంగవులకు నీవు కల్పకంబువు గాఁగఁ గానఁబడెదు
శేలాళముల కుపమాతవు బ్రహ్మచారుల కనధ్యయన దాతల నొకఁడవు

1. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో. 2. ఏవామ పరిసరమున. 3. ఆమహత్తి స్థలమునఁ దాపున నక్కడఁ జెద్దవట్టులు పేరుఁడినవి గలవు. దుప్పలపూఁడి మఱ్ఱి, బ్రహ్మపురి మఱ్ఱి యని చెప్పికొందురు; మాడఁజోదురు. 4. ఎరుటిపుటలోని బొమ్మను చూచునది. 5. మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద మఱ్ఱిమొక్క దొరక దనియు, దొరకిన నదియే గొప్పవైద్యములో నుపయోగించుదురనియుఁ జెప్పుదురు.

నిన్నుఁ జూచిన మహాసీయులకును నీదు నీడ సద్గోష్ఠిని నెఱప మనసు
పుట్టు; నీఛాయను బోధింత్రతు బాలురకును బడియొజ్జలు కుటశిరోమ
ణీ! నిన్నుఁ గాంచిన నానంద మగు సర్వజీవులకును బాడఁ, జేరి యాడ,
వేఁడ దేవుని, గుంపు గూడ నేపనికిని సజ్జనులను గాంచి సలుపఁ బోడము
సజ్జనకును నొక్కఁయుప్పుడు గాకున్న నొక్కయపుడు మంచియూహ; త్వాద్ర
శులును సన్మార్గదర్శులు చెట్లు పుట్టలు శిలలు మృగంబులుఁ జిత్తశుద్ధి
కారణంబులు గావె కలికాలమున మతభేదమానసులకు విశ్వదృష్టి
నొదవును వేదాంత మెుక్కప్పు డీశ్వరు నుతియింపఁ దన యపకృతులఁ దెగడి
కొనఁగ జగము గురువు కొందఱ కారీతి - నిన్ను గురువుగాఁగఁ గొన్న నెఱుఁగ
వచ్చు దైవమహిమ వ్యవహారరీతులు - సరసరంజనంబుఁ జలుపవచ్చు.

భిక్షాందేహి

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

ధనికులార! నిర్భాగ్యసత్కవుల మేము
వచ్చితిమి బిచ్చ మడుగ మీద్వారములకు!
ఇచ్చి సెల వీయుఁడయ్య! లేదేని త్రిభువ
నావనుం డైన జగదీశుఁ డాగ్రహించు!

వలదు మాకు కుటుంబపరిపోషణార్థ మ
క్షయము లౌ ధనధాన్యసంచయములు
వలదు మా కిచ్ఛానివాసంబునకు నూత్న
మణిమయాభోగరాణ్మందిరములు
వలదు మాకు శరీరపరిరక్షణము నిమి
త్తం బమూల్యములు రత్నాంబరములు
వలదు మాకు వినూత్నకళల నాపాదింప
పొలుపారు సౌవర్ణభూషణములు
వలదు మా కిట్టి దుర్భిక్ష వలదు, వలదు;
తగవు మా కివి, పడవు మాతత్వములకు;
కవుల మేము, దారిద్ర్యలోకంబునందు
సౌఖ్యమును బొందెడు విచిత్రజాతి మాది!

సదమలానంద నవసుధాసారనిభుల
గర్భములఁ దాల్చు నీలమేఘముల మేము!
మీ కృపాదృష్టి యను గాలి సోఁకెనేని
కుఱియుదుము ధాత్రిపై సుధాకుంభవృష్టి!

ఆత్మసుఖముఁ గోరి యర్థింప మేవేళ
లోకసుఖమె సుకవి లోక సుఖము
మా కొసర్చు మేలు లోకం బనుభవించు
వలయు బిచ్చ మిచ్చి పంపరయ్య!

సుకవీంద్ర సహవాస సుఖముఁ బొందనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరాజ సన్మాన గణుతిఁ గాంచనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిచంద్రచంద్రికా కలన మబ్బనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరక్షణోద్యోగకాంక్ష కల్గనివాని
ధన మేల వాని యార్జన మదేల?
ఆదరామృత బిందు భిక్షార్థు లగుచు
పంచఁ జేరి సత్కవులు ప్రార్థించుచున్న
కంటఁ జూడని పాపిష్ఠఘాతుకాత్ము
ధన మదేల? యార్జన మేల? తను వదేల?

సత్కవుల దుఃఖపెట్టంగఁ జనదు మీకు
వారి వేఁడినిట్టూరుపుల్ భవదనంత
వంశనాశంకరోద్భూత ప్రళయ దహన
దారుణజ్వాల లగుఁ జుడీ ధనికులార!!

*బుక్కరాయని విద్యానగరము—నాఁటి యన్యదేశ పరిస్థితులు

సిరిపి ఆంజనేయులుగారు,

1. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁ డగుట.

హరిహరుని పిమ్మట నాతని తమ్ముఁడగు బుక్కరాయఁడు క్రీ. శ. ౧౩౫౧ వ సంవత్సరమున విద్యానగర సింహాసన మధిష్ఠించెను.

> సామ్రాజ్యలక్ష్మీం అధిగమ్య తస్మాత్
> శ్రీబుక్కరాజో విజయార్జితశ్రీః;
> యో భూతభావిక్షితిపాలజాలం
> అత్యక్రమీత్ విక్రమవైభవాభ్యామ్.

> సర్వోత్కర్షఫలో త్తరా వసుమతీ నిష్కంటకో త్తంటకా
> నిశ్శేషీకృతవైరిభిర్ అమితో ఽవక్ర విక్రమస్థితౌ;
> జాతప్రీతజనోత్సవో జనపద స్సంపత్సమృద్ధా సదా
> యస్మిన్ బుక్కమహీపతౌ సముభవత్ విశ్వంభరారక్షకే.

*   *   *   *

> యత్తుంగభద్రాంచిత పాదపీఠం
> భద్రాసనం భాసుర హేమకూటం;
> క్షోణీజనానాం పరిరక్షణార్థం
> తస్మిన్ విరూపాక్ష ఇవాన్వతిష్ఠత్.

—ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా, సంపు. వి. సం. ౨౫౬, పుట ౫౩౦.

నాఁటి విద్యానగర వైభవమునుగూర్చి కుమారధూర్జటి చక్కఁగ నభివర్ణించెను. అందుండి రెండు పద్యములు—

> సీ. శ్రీరమారమణ విహార హారిగృహంబు
> బహుళోర్ధ్వనాన్విత ప్రత్యహంబు
> సతత పౌరజనాచరిత విస్తృతమహంబు
> దుర్వారవరతురంగ ధూర్వహంబు
> శ్రితమహారత్నను గంధ సహిత గంధవహంబు
> దీపితారాతి గర్వాపహంబు
> నాయికానాయకోన్నత రహఃకలహంబు
> సర్వవస్తువ్రాత సంగ్రహంబు
> మహిని రహిమీఱు నౌర పంపానదీత
> రంగసంఘ ఘుమంఘుమా రవ విఘూర్ణ
> జాహ్నవీనిమ్నగా సుధా సాగరంబు
> విజయనగరంబు కుజనవసంవిత్కరంబు.

> సీ. మధురసాధిక సుధా మధురసాలోల్లస
> న్మధురసావల్లరీ మహిమతోడ
> సురసాలతుల్య భాసురసాలవనమధ్య
> సురసాలజంబీరతరులతోడఁ
> పున్నాగ హితమాన పున్నాగసంచర
> త్పున్నాగ కైతవ స్ఫురణతోడ
> బాలికారమణీయ పాలికాసన మధు
> పాలికాసార సంపదలతోడ

---

* నే నీవ్యాసమున బుక్కరాయని విద్యానగరమును గూర్చిమాత్రమే వర్ణింపఁబూనక, రాయని సామ్రాజ్యమును, పరిపాలనాదికములను గురించి సంక్షేపముగఁ దెల్పుచు, నాఁటియన్యదేశపరిస్థితులఁ గొంతవఱకు సూచించినాఁడను. వాని నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచుట పాఠకులధర్మమయి యున్నది. పదునాల్గవ శతాబ్దమునందలి ప్రపంచచరిత్ర మొక్కమాఱు విలోకించి, నాఁటి విద్యానగర సామ్రాజ్యపరిస్థితుల నింకను గాఢముగఁ బరిశీలించుచో, నాకాలపు ప్రపంచచరిత్రమున విద్యానగరమున కట్టిస్థాన మీయఁ దగియుండునో యది చరిత్రగ్రాహకులకు సుబోధము కాఁగలదు. ప్రౌఢదేవరాయనియు, కృష్ణదేవరాయనియు, రామరాజయొక్కయు పరిపాలనమున విద్యానగర సామ్రాజ్య మత్యున్నతదశలో నుండినది; గాన నప్పటి రాజ్యాంగవిషయముల నన్యదేశపరిస్థితులతోఁ బోల్చిచూచిన, మిగుల స్వారస్యముగ నుండునో పు. ఈవ్యాసరచనమున 1. Bellary District Gazetteers, 2. The Never to be Forgotten Empire, 3. Humpi Ruins, 4. An Advanced History of Great Britain, Book III by T. F. Tout, 5. History of Europe 6. వీరేశలింగము పంతులుగారి యాంధ్రకవుల చరిత్రము, 7. మహమ్మదీయమహాయుగము-అను గ్రంథము లేదును సాధనములుగ నుండి నాకుఁ దోడ్పడినవి; కనుక నీగ్రంథకర్తలయెడ నేను గడుఁ గృతజ్ఞుఁడను. సీ. ఆ.

[illegible]

2. మంత్రులు

[illegible]

బుక్కరాయసముద్రము, కొత్తసముద్రము, [illegible] చెరువు, నాగన్నచెరువు, [illegible] మొదలగు తటాకములను నిర్మించి, [illegible] ఇట్టి పుణ్యకార్యములవలన, 'బసవన్న', 'కంపన్న' యను నామములతో [illegible]

[illegible]

3. సారస్వతము

[illegible]

లనంతపురమండలమునందలి నుత్తి పెనుగొండ భాగములకు సంబంధించిన వగుటచే, నీకవి నెల్లూరి మండలమునకుఁ జెందినవాఁ డనుటకంటె ననంతపురమండలవాస్తవ్యుఁడుగ నుండునని యూహించుట కెక్కుడు వీలున్నది. బుక్కరాయఁడు నుత్తిప్రాంతమునం గల 'పెంచుకలదిన్న' యను గ్రామమునకు 'బుక్కరాయపురము' అని పేరుపెట్టి, దాని నీకవికిని, మఱికొందఱు బ్రాహ్మణులకును నొసంగినట్లు పైదాన శాసనము నుడువుచున్నది.

"నుత్తి దుర్గాభిధే రాజ్యే కోనూరాఖ్య మహీతలే,
పెన్నమాగాణివిఖ్యాతే సర్వసస్యసశోభితే. ౨౩
కోనూరు నాగసల్లాఖ్య దిన్నాభ్యా మపి పశ్చిమం,
గ్రామోత్తమా ద్వేరు వంకూరోః ప్రాచ్యాద్దిశి సమన్వితం.
ఈరచింతల నామ్నశ్చ గ్రామా ద్దక్షిణ సంస్థితం,
వంకలూరోఽకుడు తాళాభ్యా ముత్తరాశా మపాశ్రితం. ౨౪
పినాకినీతటే పెంచుకలదిన్నాహ్వయం పురా,
బుక్కరాయపురాఖ్యాత్ప్రతినామ్నా చ శోభితం. ౨౫
నిధినిక్షేప సంయుక్తం జలపాషాణసంయుతం,
అక్షిణ్యాగామి సహితం సిద్ధసాధ్యసమన్వితం. ౨౬
అష్టభోగ మిదం సర్వస్వామ్య మానంద్రతారకం,
సహిరణ్య పయోధారాపూర్వకం దత్తవా న్ముదా. ౨౭
శ్రీమన్నాచన సోమాఖ్య మహాకవికవిశేఖరః,
రాజాన మాశిషం నైవ చిరజీవీ భవత్వితి." ౨౮

సోమన కవిరాపటిమ యిరుగొత్తమ హరివంశము ప్రౌఢశైలిని రచించెను. వసంతవిలాసాది ప్రబంధ చంద్రికలను సయితి మీకవిసోమఁడు వెలయించినట్లు తెలియుచున్నది. 'సర్వజ్ఞుఁ' డను బిరుద మీబుధసర్యునకుఁ గలదు. ఉత్తరహరివంశమునుండి శైలికి—

మ. తనమూరదర్వరికిన్ గటంగటబడు తత్త్వజ్ఞుఁబు చైత్యంబునం దునుకొండం బరిషంబుపై విసరుమన్ దుర్వారుఁడై పైపయిన్ మునుఁగంబోలు శరాసిముద్గరగదా ముఖ్యాయుధ క్షేణిచేఁ గినియన్ జేసిన జేసిన్ రవి దివిన్ గ్రీడించు చందంబునన్.

శా. జేలన్ గొందలు మింటఁ గొందలు గజానీకంబుఁ గీలాలము జ్జాలంబుల బరుజింప వంచికముకో శ్వాహంబు సోహంబులన్ జాలన్ గ్రాల నిశాత హేతిలతికా సౌదామినీసామఖీ మాలంకారము దీరమున్ రెలంప నుద్యద్విక్రమ క్రీడతోన్.

4. మతము

బుక్కరాయఁడు వైదికసిద్ధాంతములయెడఁ గేవల విశ్వాసతత్పరుఁడైనను మతాంతరులను సమదృష్టి జూచెను. తాను శైవుఁడయ్యుఁ దనరాష్ట్రమున వైష్ణవులయు, జైనులయు మతవ్యాప్తి ధారాళముగ జరగనిచ్చెను. తన్నాశ్రయించిన మహమ్మదీయుల యందును బరమాదరభావమునఁ జేరఁదీయుచు, వారిని స్నేహభావమునఁ గాంచుచుండెను. క్రీ. శ. ౧౩౬౮ లో జైనులకును, వైష్ణవులకును గల్గిన మతవివాదసందర్భమున నీ ప్రభుఁడు మతనాయకులనెల్లర నాహ్వానించి, వారి యిక్కట్లు దిద్ది, తనహితోపదేశమువలన వారిని శాంతశీలురనుగ నొనర్చి, సామ్రాజ్యమున నెవ్వరును జాతిస్పర్థల కడ మీయక వర్తింపవలసినదని శాసించెను. ఈ హేతువున వైదిక మతావలంబులకు మాత్రమే కాక మతాంతరుల సుస్థిరసుఖజీవనమునకును విద్యానగర మాధారమై వెలసెను.

5. భామినీ సుల్తానుల ప్రతిఘటనము

ఒకవంక విద్యానగరసామ్రాజ్య మభివృద్ధి నొందుచుండ, వేఱొకవంక భామినీరాజు లీర్ష్యగొని దానియున్నతి నడఁగఁద్రొక్కుటకై ప్రబలతరప్రయత్నములు గావించుచు, విప్లవకలహములఁ గల్పించుకొని, తఱుచు విద్యానగరముపై దండెత్తుచుండిరి. భామినీ సుల్తానుల యీవిద్వేషమహాగ్ని నూటనలుబది సంవత్సరముల కాల మేకధారగ నిరాఘాటముగ జ్వలించుచుండెను.

6. యుద్ధములు*

బుక్కరాయఁడు భామినీ సుల్తానులతో రెండుపర్యాయములు పోరవలసివచ్చినది. ఇందు మొదటి పోరాటము ౧౩౬౬ లో మహమ్మదుషాతోను, రెండవది ౧౩౭౫ లో ముజాహిదుషాతోను, సంభవించెను. భామినీరాజులు విద్యానగరముతో జగడము పెట్టుకొనిన యీరెండుతడవలను బొందిన ప్రయోజనము కానుపించ దేమిఁ గలుగ దయ్యెను. వారు విస్తారముగ సైన్యముఁ గోలుపోయి విశేష వ్యయప్రయాసములపాలగుచు లోనైరి. రెండవవాఁడగు ముజాహిదుషా రెండు మారులును దన తెలివికిఁ దగినపరిభవమే పొందెను. బుక్కరాయఁడీ రెండుదండయాత్రలలో మిగుల గాసిఁ జెందెనని ఫెరిస్తా తెల్పుచున్నాఁడు; కాని యట్లు బాధనొందఁదగిన ప్రమేయమే బుక్కరాయనికిఁ గలుగలేదు. రాయఁ డసాధారణపురుషుఁడు, నప్రతిమ వీరాగ్రేసరుఁడు నగు మహాయోధుఁడు.

7. రాయని విక్రమస్ఫూర్తి

ఈ విషయమున శాసనము లేమి చెప్పుచున్నవో తెలుసుకొనఁ జాతము. ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (౫౬ వ సంపు. జి. డి. ౪౬ వ సంఖ్యగల) తామ్రశాసనము బుక్కరాయని విక్రమమునుగూర్చి యిట్లు తెల్పుచున్నది:

"బుక్కరాయో భవ చ్ఛ్రీమాన్ భుజార్జిత పరాక్రమః,
మేదినీవ ప్రజాయేన స్వపుత్రా ఇవ రక్షితాః. ౧౩

* ఈయుద్ధములఁగూర్చియు, విశదవిషయములను గూర్చియు విపులవివరణములు 'విద్యానగర చరిత్రము'నఁ గాంచగును.

> రాజరాజభుజంగో యః పరరాజ భయంకరః,
> హిందురాయ సురత్రాణ ఇత్యేతై రుపశోభితః." ౧౪

హిందూరాజ శిరోమణియనియు, శ్రీప్రతాపసుఁడనియు, శత్రు రాజహంతకుఁడనియు, ససత్యవాదులపట్ల యసహనశీలుఁడగు నాయకుఁ డనియుఁ, బ్రాక్పశ్చిమదక్షిణ మహాసముద్రాధీశుఁడనియుఁ, బ్రాచీన శాసనము శ్రీప్రతాపాధ్యున్నిగూర్చి నుడువుచున్నవి; మఱియు నీతఁడు ప్రతిబద్ధమగు స్థైర్యసాహసౌదార్యనిధియనియు, సంగ్రామరంగమున శోషాధీనమానసుఁడై యసంతత బాహువిక్రమమును జూపు వీరాధివీరుఁ డనియు, సాహసశ్లోకీవి గాలాంతకునివలె విజృంభించుచుఁ బరిపంథి యోధుల నెదుర్కొనినపు డాతని తీక్ష్ణప్రతాపాగ్నికిఁ దురుష్క సుల్తానుల సదవాల్లములు వాడి వత్తలగుచుండునవియు, విరోధిరాజులు ముఖావలోకన మాత్రముననే నడఁకిపోవుచుండి-రనియుఁ దెల్పు వాధారము లెన్నియో కలవు. అందొక్కటి—

> "భంగాకళింగా మితశౌర్యవృత్తేర్వంగా విభిన్నాంగ విఘూర్ణనేత్రాః;
> ఆంధ్రశ్చ రంధ్రాణి విశంతి యస్య, బాహాగ్రఖడ్గేన విశీర్యమాణాః.
> తురుష్కాశ్చ సువర్ణపదనాః పాండ్యభూపాః పలాయితాః,
> స్వభుజార్జితవీర్యేణ తస్మిన్ రాజ్యం ప్రశాసతి."

ఇట్టి వీరవతంసమునకు ఫెరిస్తా రచించిన భామినీసుల్తానుల చరిత్రమున పూరులకనమైనపోలుఁ దావు లేకపోవుట విపరీతవిషయము గాకుండునా? ఈవీరుఁ డుగ్రజానిరోలుబడి సమయమునకే తురుష్కులను దరిమి, తుంగభద్రానదికి దక్షిణమునున్న రాష్ట్రమంతయును, దూర్పున నోఢ్రకళింగదేశములను జయించెను. ఈతనిరాగ్రేసరుఁ డాంధ్రకాంభోజ కొంకణఘూర్జర తురుష్కరాజులకు పోలుబల్లెమయి యుండెను. ఇతఁడు బల్లాలరాజులకును, నోరుగంటి ప్రభువులకును, దక్షిణ సామంతనృపతులకును నండయై, వారియున్నతిని బోషింప నన్నివిధములఁ బ్రయత్నింపఁజొచ్చెను. దక్షిణదేశమునందలి రాజులందఱును గల్పకమువలెఁ దమకు రక్షకముగ నుండెడి యీవిద్యానగర పాలకుని పురోభివృద్ధియే నిరంతరము నభిలషించుచుండిరి.

8. రాజ్యవ్యాప్తి

ఫెరిస్తా రాయని సత్త్వహీనునిగఁ జిత్రించినను, రాయఁడు తన రాజ్యమును నలుదెసలకు వ్యాపింపఁజేసెననియు, నాతనికాలమున విద్యానగరరాజ్యము భామినీరాష్ట్రమునకంటె సర్వవిధముల నుత్కృష్టదశయందుండెననియు నాతఁ డంగీకరించుచున్నాఁడు; మఱియు నోరిస్సా కొలంబో మలబారురాష్ట్రములయు, సింహళము మొదలగు ద్వీపములయు నృపులు శ్రీప్రభున కనర్ఘములైన కానుక లేటేటఁ బంపుచుండి రనికూడ నాతఁడు వ్యక్తపఱచుచున్నాఁడు. సమకాలికులగు ప్రభువులందఱిలోను బుక్కరాయఁ డెల్లవిధముల నద్వితీయుఁడై విలసిల్లెనని చరిత్రములు రూఢిగఁ దెల్పుచున్నవి.

9. నాఁటి భారతదేశభాగములు

బుక్కరాయని రాజ్యాంగ వ్యవహారములనుగూర్చి వర్ణించుటకుముందు నాఁటియన్యదేశపరిస్థితుల నిట సంగ్రహముగ నివేదించెదము. ఆదినములలో భారతదేశమున దక్షిణమునందు భామినీ విద్యానగర రాజ్యములును, నుత్తరహిందూస్థానమున మేవాడ ఢిల్లీ రాజ్యములును బలవత్తరదశలో నుండినవి. కృష్ణానదికి దక్షిణమునఁగల రాష్ట్రభాగము లన్నియు, భుజబలరాయఁడగు బుక్కరాయని బాహాటోపకారణమున నన్యరాజులవలని యొత్తిడినిగూర్చి కలనైనఁ దలఁపక నిర్విచారముగ నుండి, సుఖజీవనముచేయుచుండెను.

౧. భామినీరాజ్యము—వింధ్యకుదిగువ 'హసన్ గంగూ భామినీ' యను తురుష్కసరదారునివలన స్థాపింపఁబడిన భామినీరాజ్యమునక్కడ నందలి హిందువులకును, హిందూరాజ్యములకును బ్రక్కలోని బల్లెమయి యుండినది. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁ డగుటకు మూఁడేండ్లకు ముందు ౧౩౪౭ న నీరాజ్యము నెలకొనిన దగుటవలనఁ గ్రొత్తయుడుకులో భామినీప్రభుల హోవడి స్వరాజ్యములోని యన్యజాతి జనులకును, బరిసరమండల ప్రజలకును బహుళవేదనాకరమై దుస్సహముగ నుండెను. ఆవజీరులు తమరాష్ట్రమునందలి మతాంతరులఁ గడగంటఁ జూచుచు నాప్రజ లెట్టియల్పాపరాధముఁ గావించినను వారిని గ్రూరశిక్షలకు నులిచేయుచుండిరి. బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడగు మహమ్మదుషా తనపాలనమునఁ దెల్లబడిలోనుండిన హింసావాదములు కరఁగించిన హేతువున, నసంఖ్యాకులగు హిందువులను గతిసంపదవల పాలుగావించెను. తనరాజ్యపుఁ బొలిమేరలలోనుండు నోరుగల్లు, ఓఢ్రము మొదలగు రాష్ట్రములపైఁ బడి, ఉనులను వధించి, వారిసంపదలెల్లఁ గొల్లగొని పెట్టుచుండువాఁడు. ఇట్టి యాతనిదాడి నెదుర్కొనలేక యోరుఁగంటిరాజు నాల్గులక్షలరూపాయల వెలగల రత్నసింహాసనము బహుమతిగనిచ్చినను, నీతఁడు తృప్తినొందలేదు. బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడగు మహమ్మదుషా తనపాలనమునఁ జెల్లబడిలో నుండిన హింసావాదములు...

౨. మేవాడరాష్ట్రము—రాజపుత్రస్థానమున మేవాడరాష్ట్ర పాలకుఁడగు హమీరుఁడు బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడు. హిందూదేశభాగములలో నీమేవాడరాజ్యము చాలఁ బురాతనమైనదియు, నద్వితీయమైనదియు. నాఁటి సంస్థానములలోనెల్ల శిరోభూషణముగ వెలసిన చిత్తోడ్గడము దీనిప్రధాన నగరము. ౧౩౦౩ వ సంవత్సరమున నల్లాయుద్దీను చిత్తోడ్గడమును ముట్టడించి మేవాడరాజ్యమును హరించినవిధము చరిత్రప్రపంచమునఁ జాలఁ బ్రాముఖ్యమైనవిషయము. ఆసందర్భమున రాజపత్నులు, కన్యలు మొదలగు సాధ్వీమతల్లులెల్లరు మానరక్షణార్థమై చితిహోత్రమునఁ దృణములవలెఁ దమప్రాణముల నర్పించిరి. రాజ్యసంరక్షణమునకై వేలకొలఁది రాజపుత్ర వీరయోధులు క్షాత్రవసమరాంగణమున ప్రతాపదహనలాభులకరాశకీలలఁ గాఁగిలించుకొని కరఁగిపోయిన విషయము మఱవఁగానిది. ఆ సమయముననే

మేవాడ సామ్రాజ్యాధినాథుఁ డగు లక్ష్మణసింహుఁడు, నాతని పదునొకండుగురు పుత్రులు వీరస్వర్గ మలంకరింపఁబోయినది. ఈ లక్ష్మణసింహుని ప్రథమపుత్రుని కుమారుఁడే పైఁ బేర్కొనిన హమీరుఁడు. యుద్ధావసానమున నీ హమీరుఁడు జీవించియున్నను సామ్రాజ్యము తురుష్కుల యధీనమగుటచేఁ, దాను కేల్వాడలో నజ్ఞాతవాస మొనర్పవలసివచ్చెను. అయిన నా వీరుఁ డస్థైర్యము నొందక చవాటులను భిల్లుల సైదుపేలమందిని గూర్చుకొని, తురుష్కుల పరగణాలపైఁ బడి పట్టణములఁ గొల్లగొనుచు, వాని నొక్కటొక్కటిగ నాక్రమింపఁ దొడఁగెను. ఇవ్విధమున నాతఁడు రాజ్యసంపాదనమునకై బహుళ ప్రయత్నించుచు మహమ్మదీయులకుఁ బ్రబలప్రతిస్పర్థియైనను, వారి ప్రతినిధియగు మాలదేవునితో మైత్రిసల్పి, యాతనికుమారిని బరిగ్రహించి తిన్నగ నా దుర్గము సయితము స్వీకొనెను. ఇది తెలిసి యప్పటిఢిల్లీశ్వరుఁడగు మహమ్మదుఖిల్జి హమీరునిపైకి రాఁగా, చిత్తోడ్గడనాథుఁడు బూంది, గ్వాలియరు, జయపురము, యోధపురము మున్నగు సంస్థానాధీశులను దనవంకకు మరల్చుకొని, వారితోఁ గూడ తురుష్కసైన్యము నోడించి, మ్లేచ్ఛరాజును బట్టి మూఁడుమాసములకాలము చెఱలో నుంచెను. హమీర్ను బట్టుమూర్తిండుఁ డిట్లు మాసిపోయిన సిసోదియా వంశజుల కీర్తిజ్యోత్స్నలను రాజపుత్రస్థానమున మరల వెలిగొల్పుటకై సల్పిన పరిశ్రమ యింతింత కాదు. ఇందుకొఱకు నాతఁడు తనజీవితకాలమునఁ జాలభాగము వినియోగింపవలసినది విధిగ సంభవించెను. అతఁ డనవరతము సమరవిహార మొనర్చుచు ఢిల్లీసామ్రాజ్యమువలనకుఁ దన రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసెను! మేవాడరాష్ట్రి మిట్లయి నిరంతరము కలహోద్యమమున మగ్నమగుటచే, వశాంతజీవనమున కష్టనష్టము లన్నియు తరంగములవలెను నటు నిటు లుఱ్ఱూఁతలూఁగవలసిన పరిస్థితి నాఁటి రాజపుత్ర ప్రజాతతికిఁ దప్పనిసరిగఁ బ్రాప్తించి యుండును; గాన నానాఁడు మేవాడ రాజ్యసౌఖ్యము సన్నగిలియుండె ననఁదగును.

౩. ఢిల్లీసామ్రాజ్యము—బుక్కరాయుని సమయమున నుత్తర హిందూస్థానము 'ఫిరోజా తుఘులకు' అను వాతని పరిపాలనమున నుండెను. ఆపాదుషా తన పినతండ్రియగు మహమ్మదు తుఘులకు నిర్మించిన కఠోరశాసనముల నెల్లఁ దొలఁగించి ప్రజాహితమున కత్యవసరములగు కైంకర్యముల నెన్నింటినో కావించి దొడ్డరాజని పేరొందినను, నాతని మతవిద్వేషము మాత్రము హిందువులకు దుస్సహమయ్యెను. హిందువుల మతగ్రంథములను, వారి దేవసదనములను, విగ్రహములను ఫిరోజాషా ధ్వంస మొనర్చుటయే కాక, యాతఁ డొక్కొక హిందువునకును జుట్టుపన్ను విధించెను. దానిఁ జెల్లింపక యెందఱో ప్రాణములను గోల్పోయిరి. కాని పాదుషా పన్ను గ్రహించుటను మాత్రము మానఁడయ్యెను. నాస్తికమత మవలంబించుట లంచమును గ్రహించుటవలె నపరాధము క్రిందఁ బరిగణించి, యట్టి మతావలంబులకు శిక్ష విధించుచుంటినని ఫిరోజా స్వీయచరిత్రమున వ్రాసికొనెను. ఇట్టి నిరంకుశాధికారపూర్వకమగు మతవిద్వేషము దావవహ్నివలె దహింపఁజొచ్చుటచే, మతాభిమాన నిరతు లగు హిందువు లనేకు లభిజనము వీడి, కాంతికరజీవనమునకై విద్యానగరమునకుఁ దరలు చుండిరి.

10. యూరపు

౧. సారసస్ సామ్రాజ్యభాగము:—పదునాల్గవ శతాబ్దమున యూరపు ఖండమునం దస్యున్నస్థితిలో నుండిన రాష్ట్రములలో 'సారసస్' మహాసామ్రాజ్య భాగమగు స్పెయిన్ ముఖ్యమైన దనవచ్చును. ఒకటవ శతాబ్దమున నిది (స్పెయిన్) పోర్చుగల్ రాష్ట్రముతోఁ జేరి 'ఐబీరియన్ భాగము' (Iberian Plc) అనుపేర రోమకసామ్రాజ్యమున నంతర్గతమయి యుండి, నాల్గువందల సంవత్సరముల కాలము సామాన్యాభివృద్ధి నందుటయుఁ; దరువాత విసీగాత్తుల (Visigoths) వశమయి యారేడు శతాబ్దములలో నత్యున్నతదశ నందుటయు యూరపు చరిత్రపాఠకుల కెల్లరకును విస్పష్టమె. అంతకు రెండుశతాబ్దములకుఁ బూర్వమే ఫరాసు (France) దేశము నాక్రమించి, రోమక సామ్రాజ్యమునుండి దానిని విడఁదీసికొనిన ఫ్రాంకులు స్పెయిన్ రాష్ట్రమును విసీగాత్తులనుండి లాగ యత్నించుటచే వల్లకలోలములు ప్రబలె ననుటయుఁ గ్రొత్త కాదు. ఏడవశతాబ్దారంభములో రోమక సామ్రాజ్య ప్రభుఁడగు 'జస్టినియన్' విసీగాత్తుల వారినుండి స్పెయిన్ దేశము నూడఁదీయఁ బ్రయత్నించుటయు, నాతఁడు మరణింపఁగనే విసీగాత్తుల మరలఁ దెలరేఁగుటయు సుప్రసిద్ధాంశము. ఏడవ శతాబ్దాంతము వరకు నిట్లు స్పెయిన్ వివిధ పరిస్థితులకుఁ దావలమయి యుండినను, దదభివృద్ధికి మాత్రము లోపము గలుగలేదని యూరపు చరిత్రవలన మనకు గ్రాహ్య మగుచున్నది. ఎనిమిదవ శతాబ్దారంభము(౭౧౧)లో నరబ్బీలు మహమ్మదీయ మతమును వ్యాపింపఁజేయుచు, నాసియా పశ్చిమరాష్ట్రములే కాక యాఫ్రికా యుత్తర భాగమునంతయును లోఁబఱచుకొని, యావల జిబ్రాల్టరుసంధిని దాఁటి, స్పెయినుఁ జొచ్చి, దానిని స్వవశ మొనర్చుకొనిరి. అరబ్బీ లిట్లు సాధించిన రాష్ట్రముల మొత్తమే పైఁ బేర్కొనిన సారసస్ మహాసామ్రాజ్యము. ఇది మహమ్మదీయఖలీఫాల పాలనమున ౧౦౪౯ వరకు రమారమి ౩ వందల యేండ్లకాలము క్రమోన్నతి నందినది. పదవ శతాబ్దానంతరము కలహములు పైకొని యాందోళనములు పయింబయిని హెచ్చిల్లుటచే, నన్యదేశముల రాపిడి నుండి తొలఁగి తనస్వాతంత్ర్యమును, బ్రతిభను నిల్పుకొనుట కొఱకే సామ్రాజ్యము స్వసంరక్షణార్థము సైన్య సన్నాహ వ్యాపారమున మగ్న మగుటవలన నాగరకతాభివృద్ధికిఁగాని, కళాభివృద్ధికిఁగాని చేయఁదగినంత కృషి యది చేయఁజాలక పోయెను. అయినను నాఁటి సామ్రాజ్యపాలకులు యూరపు నాగరకతకు బీజార్పణ మొనర్పఁ గలిగిరని మాత్రము చెప్పక తప్పదు.

౨. ఆంగ్ల దేశము—నాగరకతయందేమి, యైశ్వర్యమునందేమి, నేఁడు ప్రపంచమున నసాధారణ వైభవమున విలసిల్లెడి యాంగ్లభూమి

కూడ బుక్క-రాయని కాలమున నుత్కృష్టదశలో నుండె ననుటకు గాదు. ఆదినములలో (౧౩౨౭ నుండి ౧౩౭౭ వరకు) నాంగ్లభూమిని పాలించుచుండిన రాజు మూడవ యెడ్వర్డు. వాఁడు సమరాంకోత్సుకుఁడై యుండగా, దారిద్ర్యదేవత పేదోక వంకను బ్రజలపై స్వేచ్ఛాధికారము సల్పఁగడంగినది. అందులకుఁ దోడుగఁ బ్రభుఁడు స్పెయిన్ దేశముపై దండయాత్ర సాగింపఁ దలంచి, ప్రజపైఁ గ్రొత్త పన్నులు విధించెను. వానిని చెల్లింప లేక యొక భాగము వారు తిరుగఁబడిరి. 'బ్లాక్ డెత్' (Black Death) అను రోగము దేశమును రుడిచిపెట్టఁజొచ్చెను. ఆంగ్లదేశమున మూఁడవ వంతుజను లావ్యాధికి బలియైరి. ఇదిగాక ౧౩౬౧-౬౯ సంవత్సరములు వరుసు మహామారి (Plague) వలన వనేకులు గ్రుక్కిరి. శవసంస్కారకర్మ నడపుట కాచార్యుఁడే కఱవయ్యెను. పనివారు లభింపకపోయిరి. కూలిహెచ్చెను. వస్తువుల వెల లపారముగఁ బెరిఁగినవి. ప్రభుత్వము వారు ధర లెప్పటివలె నుంపఁజూచియు విఫలప్రయత్నులైరి. సేవకులు సరిగాఁ బనిచేయుట లేదని యజమానులును, యజమానులు దయతో చూడరని సేవకులును దగవులాడుచుండిరి. పనివారికి భృతియీయఁజాలనిస్థితికి యజమానులు వచ్చిరి. పరాసుకోధకుల వాక్కులు తగ్గింపఁబడినవి. వారు యోగులవలె వర్తింపవలెనని కొందఱును, భోగముల ననుభవింపవచ్చునని మఱికొందఱును బట్టి పల్లార్చుచుండిరి. ఇట్లేయేవిధముగఁ జూచినను నింగ్లండు కేవలము సారహీనమై యరాజకస్థితిలో నల్లాడు చుండెను.

11. బుక్క-రాయని విద్యానగర రాజ్యాంగ పరిస్థితి

బుక్క-రాయఁడు దక్షిణ దేశము నందలి కలహశీలురగు రాజుల నెల్లరఁ దొలఁగించి సామంత ప్రభువులఁ గ్రమ పద్ధతిలోఁ ద్రిప్పెను. ఈతఁడు తనసోదరులను, మేనల్లుండ్రను, బుత్రులను, సమీప బంధువులను మాత్రమే ప్రధానోద్యోగములకు వినియోగించు చుండెను. రాజ్యపరిపాలనమున కొక సుస్థిర స్వరూప మేర్పడినది యీప్రభుని కాలముననే. ప్రజాపాలనమును, స్వసైన్య వ్యవహారములను మిగుల సమర్థతతో నిర్వహించుటలోఁ బేరొంది, యావిషయమునఁ బ్రపంచమునకే యాదర్శప్రాయుఁడైన నాయకుఁడీతఁడు. ఈతని కొరతవమున సామ్రాజ్యమునం దంతటను బావులు, చెఱువులు, గొప్ప గొప్ప కాలువలు, వంతెనలు నసంఖ్యాకములుగ విస్తరిల్లెను. ఎందుఁ జూచినను వ్యవసాయాభివృద్ధికిఁ దగిన సౌకర్యములను విరివిగఁ గల్పించి, కృషిని సర్వవిధముల వృద్ధి నొందించి కాఁపులకెల్ల నోముపంటయైన మహారాజీతఁడు. ఉత్తరహిందూస్థానమునఁ జెఱువు తటాకములను, కాలువలను చెలయించి, వానిసాయమున నద్భుత వ్యవసాయమును

జెంపొందించుటలో ఢిల్లీశ్వరుఁడగు ఫిరోజుతుఘలక్కునకు విద్యానగరాంధ్ర రాజ్యముల యందలి తటాకములు, కాలువలు, వానివలని యుపయోగములునే మార్గదర్శకము లయ్యెను. తత్పూర్వము ఢిల్లీ ప్రాంతమునఁ గాలువల నిర్మాణపద్ధతియే లేకుండినది. అందువలనమున వ్యవసాయమునకుఁ గల్గుప్రయోజన మచ్చటివారు గుర్తెఱుంగకుండిరి. విద్యానగర సామ్రాజ్యమునఁ బంటనేలలకు భూస్వభావము ననుసరించి 'శిరము' లేర్పఱుపఁబడినవి. రైతులు శ్రమలేకమేని లేక పన్నుల నొసఁగుచుండిరి. సామ్రాజ్యమునఁ బ్రజాసంఖ్య సమృద్ధిగ నెలకొనెను. జనులందఱు నిత్యకల్యాణముఁ బచ్చతోరణమునై తొమరతెంపరగా మల్లెపిల్లచుండిరనియు, వారు సక్రమ న్యాయపరిపాలనమునకు లోనై యేవేళను దలపూవాడక యానందకర జీవనమున సంతృప్తులై మెలఁగుచుండిరనియు, న్యూనిజ్, ఫెరిస్తా మున్నగు చరిత్రకారుల వ్రాఁతలు తెల్పుచున్నవి. రాజు పేరను, నాతని సన్నిహిత బంధువులలో నొక్కొక్కరి పేరునను సర్వసాధారణముగ నంతటను నసంఖ్యాకములగు కుంటలు, గ్రామములు, పట్టణములు హెచ్చెను. రాయని యేలుబడియం దాతని రాష్ట్రమున నైహిక విద్యలే కాక యాధ్యాత్మిక విద్యకుఁ గూడఁ బెక్కుపాఠశాలలు నెలకొనెను. విద్యానగరము గణనాతీతములగు సౌధముల కిక్కయై, హిందూదేశమునకేంద్ర వర్తక స్థానమై, వాణిజ్యమున నన్ని రాజ్యములతోను మిక్కుటమగు సంబంధము గల్గించుకొని, మహత్తరాభివృద్ధిని బొందెను. మరియు నది సమస్త వస్తువులకు స్థానమై, సర్వ సంపదలకు సదనమై, తోడిరాష్ట్రములలో నెల్ల నన్నివిధముల పేరుబడితియై చెలువారుచు, భారతదేశమున ముఖ్యముగ మహమ్మదీయ సుల్తానుల దృష్టిని సమాకర్షించెను.

12. బుక్క-రాయని చరమదశ

క్రీ. శ. ౧౩౩౬ లో విద్యానగరము పునరుద్ధరింపఁబడిన సమయమున బుక్క-రాయఁడు కౌమార దశలో నుండి, సేనానాయకత్వము వహించి, కార్యనిధియై, సామ్రాజ్య సంస్థాపనానంతరము నలువది సంవత్సరములకు నైననే సీరవరుల నదితనుగు నత్కృష్ట జీవనముఁ బొందెను. స్వర్గస్థుఁ డగునప్పటి కీనృపాలుఁడు కడునృద్ధుఁడు. ఈదీర్ఘకాలములో నీతఁ డొకదండనాథుఁడుగ నుండి, తొల్లి చిన్నరాష్ట్రముగ నుండిన విద్యానగరము నేఁటేఁట వృద్ధినొందించి, కోటానకోట్ల ద్రవ్య మాదాయము వచ్చు మహాసామ్రాజ్యముగ మార్చి వైచెను. ఈ ప్రభుచంద్రుఁ డిట్లు తన సామ్రాజ్యమును మహోత్కృష్ట దశకుఁ దెచ్చి, క్రీ. శ. ౧౩౭౭ వ యేట ఫిబ్రవరి నెల చివరనో, మార్చి నెల మొదటనో యస్తంగతుఁ డయ్యెను.

సి సి లీ

రంగనాయకులు గారు (అడ్వొకేటు)

క్రీస్తుశకము ౧౯ వ శతాబ్దప్రారంభమున, ఇటాలియను ప్రజలు, ఎటుల స్వాతంత్ర్యమును సంపాదింతు మోయని చింతించు చుండిరి. ఇటలీ ప్రజల స్వాతంత్ర్యదాహప్రవాహము లావులవ, అనేక ఉద్యమములు కాలక్రమేణ వచ్చుచుండెను. అందు మాజినీ, గారిబాల్డీ, కావూరు, విక్టరు ఎమాన్యుయలు అనువారు సుప్రసిద్ధులు. వారిలో గారిబాల్డీ, అనువారు స్వాతంత్ర్య మహోద్యమము తన ప్రజలకు సంపాదించుటకై కంకణము కట్టుకొని స్వతంత్రముగ నొక బలగమును దక్షిణ-ఇటలీయందు బయలుదేరదీసి ఈభాగమున కష్టదుర్భరమైన నేపుల్సురాజును ఆకస్మికముగ దెబ్బతీయుచు, ఓడించుచు, తానే దీనివల్ల "సిసిలీ" యను ద్వీపమునకు పరుగెత్తి, దాగొనుచు, బాల క్రమ కల్పించెను. క్రమముగా గారిబాల్డీ బలగము వృద్ధినొందెను. "సిసిలీ" ద్వీపము నేపుల్సురాజ్యము నుండి విడిపడి, ఆయన వశిపాలన క్రిందకు వచ్చెను. అంతే, గారిబాల్డీ సిసిలీ ప్రజలసైన్యముతో, దక్షిణ ఇటలీ పై దాడిచేసెను, నేపుల్సు రాజ్యమును వశపరచుకొని, ఇటలీ స్వాతంత్ర్యపతాకమును దాల్చి, అంత రోమునగరమును వశపరచు కొనుటకై తన సైన్యమును నడుపజొచ్చెను. కావూరు మహామంత్రి సలహాపై, ఎమాన్యుయలు మహారాజు గారిబాల్డీని దక్షిణ ఇటలీయందు కలసుకొని గౌరవించి ఆతని క్రిందనున్న రాజ్యమునంతయు తనకు ధారాదత్తము చేసుకొనెను. దానితో, ఇటలీదేశమంతయూ పీడ్మాంటురాజైన ఎమాన్యుయలు క్రిందకు వచ్చి, ఏకరాజ్యమై పరదేశీయుల పరిపాలనమునుండి విడివడి స్వతంత్ర జాతీయ ప్రభుత్వమును పొందెను. అట్టి మహాకార్యమునకు దిక్కుదలగా సాయపడిన "గారిబాల్డీ"కి వాసస్థానము ఈ "సిసిలీ" ద్వీపము. ఆమహావీరుని అనుసరించి, ఇటలీ స్వాతంత్ర్యమృతకలశమును అడుగకయే, ప్రతిఫలము కోరకయే తమ వేలకొలది ప్రాణముల సమర్పణ చెలువరించిసిమ్మటు, లక్షలకొలది ధనము వెచ్చించిన సిమ్మటు దేశమాతకు కానుకగా అత్యధికభక్తితో నేపుల్సురాజ్యము నిచ్చిన మహావీరులు ఈ "సిసిలీ" ద్వీపవాసులు. ప్రతి ఇటాలియను ఈద్వీపము గాంచినప్పు డెక్కుత్సాహయుతుడగు. సిసిలీ ప్రజలయం దప్పటి నుండి ఇటాలియను ప్రజల కత్యంతప్రేమ, భక్తి, నమ్మకము కలవు.

ఈ "సిసిలీ" ద్వీపము ప్రక్కగా, "మెస్సిని" జలసంధి ద్వారా, ఇప్పటికి నాల్గుమారు లిటలీకి వెళ్లియుంటి. వినవచ్చి కూడ ఈద్వీపమునందలి నవ్యోత్సాహము అప్రయత్నపూర్వకముగ కల్గుచున్నది. వీరులకు జన్మస్థానమగుటయే కాక, పాశ్చాత్య ఖండమునందెల్ల ప్రఖ్యాతి గాంచిన భయంకరమగు, "ఎట్నా" యను అగ్నిపర్వత మిందు కలదు. ఈఖండపు ప్రజలకందరకు ప్రేమపాత్రము, రుచియుతమునగు ద్రాక్ష యీద్వీపమునందలి ప్రధానమైనపంట. ద్రాక్షసారాయి మనవారుపాలకు అత్యంతప్రీతికరమై యుండెను. ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, సిసిలీలయందు ప్రతివారు సారాయిని అధికముగ త్రాగి, ఆనందించు చున్నారు. ఒకప్పుడు డింగ్లండుకు ప్రధానమంత్రియైన "పిట్టు" యనువారు ఈదేశములవారికి ఇంగ్లీషువారు భోగ్యమను బహుమతి "ద్రాక్షసారాయి" తిరిగికొను నదు పాయము లున్న ఎంతయో సుఖ మనెను. అట్టి సుఖప్రదమగు ద్రాక్షసారాయి ఈ ద్వీపముయొక్క ప్రధానమైన పంట! వ్యవసాయము, కొల్ల. పరిపంపను కాని, కూరగాయలు సమృద్ధి. బార్లీ, గోధుమలు పండును. ఇచ్చటి గోవులు ప్రసిద్ధిగాంచినవి. గోవులకు పలుయు పచ్చిక బయళ్లు శృంగారదేవత కాపురగదులు.

ఇంగ్లీషు దేశపుప్రధానకవి షెల్లీ సిటలీయందు తనకాలము గడుపుచుండెను. పాశ్చాత్యదేశములకవు లనేకులు, తమజీవితములం దనేకమారు లిటలీదేశమునందు విహారముల నొనర్చిరి. అందు, సిసిలీ ద్వీపము వారందరికి అత్యధికప్రేమపాత్రము. "ప్రకృతి" తన యాభరణముల నన్నిటి నిచ్చట పెట్టి సముద్రమునందు స్నానమునకై దిగి, మహారాయి దారిపై వేచి, తిరిగి తనయాభరణముల కై కొనునట్టిదా యనునట్లు ఈద్వీపము తళతళమనుచుండును. మాపై భాగ 20 మైళ్లపొడవుగ ద్వీపము యొక్క యొక్కట్టు కనబడుచున్నది. ద్రాక్షపండ్లను పండించుటకుగాను, కంచెలను ఒకదానివెంట మరొకటిగా భూమినంతటు చేసియున్నారు. సముద్రపుటెడ్డునుండి భూమి క్రమముగా గొప్పపర్వతములుగా పైకి లేచుచున్నది. అందువలన, ఈ పెండ్లిపందిళ్లు ఒకదానిపై నొకటిగా నున్నట్లు, ప్రకృతియొక్క పూలహారముల వేయుచున్నట్లు, పచ్చతోరణముల ప్రకృతియొక్కవివాహమునకు కట్టినట్లు పైకి లేచుచున్నవి. ఎత్తైన చెట్లు లేవు. గుబురుగానున్న యడవులు లేవు. కొండయంతయూ సేద్యము చేయబడినది. ఎల్లెడ పచ్చనికంబళులతో ప్రకృతి శృంగారింపబడినదా యనునట్లున్నది. ఒక్కకొండయును రాదు. వర్షములు కురియుటచే

("Sleeping Sickness")

"(Love knows no colour, no bar of nationality)"

న్నారు. ఆచల్లనిగాలి, ఆమేఘమునందున్న, ఆకస్మికముగ, మెరుగు వాల్చినట్లున్న, సూర్యుని చల్లనివానిగా చేయుచున్నట్లున్న వాయు ప్రవాహము, అద్భుతమైనవి. కాని, ఆపర్వతములుకూడ తేలికగ క్రిందకు దిగజారును. ఈ 'సిసిలీ' యందున్నట్లు పట్టణములు, పర్వతములు, నదులు, కోట్లు, సముద్రము, రైలుమార్గములు, వృక్షములు, పక్షులు, మేఘములు, శిఖరములు, అన్నియు నొక్కొక్కటియందు, గాఢమైనవానితెరవలె, అద్దకపువాని మాయమంత్రములవలె, సృష్టిని సృజింపగల్గిన చిత్రకారుని మహోపటములవలె, సూర్యకిరణములచే సృజింపబడిన అద్భుతనాటకములవలె, దేవతలచే శృంగారింపబడిన సృష్టికేతనములవలె ప్రాభవమై, శోభాయమానమై, విచిత్రమై వైభవమై సతిశేఖరమగు మైనుండుటకు కాదు.

ఈ 'సిసిలీ'ని గడచితిమి. గంటసేపు ప్రయాణము చేసితిమి. అంత చిన్నచిన్నదీవులవరుసలు మతెన్నిటినో చూచుచుండెను. దూరమునందున్న యీ కొన్నిద్వీపములు ఒకదానినొకటి తాకుచున్నట్లు కన్పడుచుండెను. దగ్గరకుపోయినకొలది, వానిమధ్య సముద్రము, 10, 20, 40 మైళ్ల వెడల్పుగనున్నట్లు కానవచ్చెను. బాల్యమున, కోలప్పకొండను పెర్లగా, దూరమునుండి, వారెల్లనుండి చూచుచున్నప్పుడు, కొండపై ప్రజలు గ్రేలుచెను, కొండ మైలుదూరములో నున్నట్లుండెను. ఈనను యము ప్రాతఃకాలము. "స్ట్రాంబలి" యను ద్వీపము కన్పడెను. శిఖరము యనునట్లు తీగ కానవచ్చెను. దగ్గరకు చేరుచుంటిమి. కొంత దట్టిద్వీపముపై ప్రజ నివసింతురా, నివసింపసాధ్యమౌనా యని యోచించితి. వారికి చేసు, అప్పటికెందరు బ్రతికియున్నది తెల్పి ఆశ్చర్యమందితి. దగ్గరకుచేరితిమి. ఒక బస్తీ కానవచ్చెను. శిఖరముపై అగ్ని, పొగ, దుమ్ము లేచుచుండెను. ఇయ్యది అగ్నిపర్వతము, భీకరమైనది. ద్వీపమంతయు కొక దీపములాగు సముద్రమునందు కానబడుచున్నది. కిరణాయువుల మెరిసినవారికి ఈ ద్వీపము త్వరగా దీపములా నున్నట్లు తోచును. ఇందు కొంతభాగమంతయు, అగ్నిపర్వతమునుండి వెలికివచ్చుచున్న Lava అను అగ్నిప్రవాహముచే కప్పబడియున్నది. ఇప్పుడందు అగ్ని కానరాదు. ఒకప్పటిదైన పర్వతాలచే బయలుదేరిన అగ్నిప్రవాహము దట్టరిని చిమ్మటు అనుమానిత్రము కప్పను. అయ్యది ఈ భాగమునందంతటు నిండియున్నది. ఇరుప్రక్కల రెండు కొండభాగములు లావాభాగమునకు దిగజారుచున్నవి. తక్కిన పర్వతభాగములందు వ్యవసాయము, వ్యాపారము సాగుచున్నవనియు, ప్రజలు గృహములు నిర్మించుకొని, సుఖ మనుభవించుచును నమ్మకములతో నున్నారనియు తెల్లము. ఆ భాగమున, "సిసిలీ" యందున్నట్లే, ద్రాక్షారామములు, పండ్లతోటలు, చిత్రకబయళ్లు శృంగారదేవత కళ్ళికేశము నొప్పచున్నవి. ఈలాగా కకు దిగజారు భాగముల కిరుప్రక్కల రెండు బస్తీలు కలవు. వేలకొలది యిండ్లు; వేలకొలదిప్రజ లున్నారు.

ఈ ద్వీపమునకు మైలుదూరములో ఒక చిన్నద్వీపము కలదు. దూరమునుండి చూచిన, ఒకరాతియొక్క తెరవలె నుండును. దగ్గరనుండి, ఒకగుడ్డువలె కన్పడును. దానిపై నొక ప్రభుత్వపతాకము కలదు. మన స్ట్రాంబలి ద్వీపముదగ్గరలో నున్న యితర ద్వీపములు చూచినను. సూర్యుడు, తూర్పునందున్న యొక ద్వీపముయొక్క శిఖరముపై, గొప్పయాడంబరముగ నున్నాడా యనిపించును. క్రిందటి పర్యాయము ఆద్వీపముయొక్క శిఖరమునుండి మేఘములద్వారా యన్నివైపుల కప్పబడి, "స్ట్రాంబలి" పైభాగ తెరువబడియున్న సూర్యుడు, వ్యాపనాసందర్భముగా కన్పట్టుచుండెను. చాలకాలమందు, నటనడిపై పైనుండి త్రిప్పిన విద్యుద్దీపకిరణములవలె కన్ల తేజమువలె ఛటలు మేఘములపాకినుండి తప్పించుకొని, స్ట్రాంబలిద్వీపమునందున్న పచ్చికబయళ్లపై మోహనమైన త్వరత్వరగాదచ్చి ప్రాలుచున్న సూర్యకిరణముల చెల్లాట లుండెను. మిక్కిలి మృదువుగ మెండెసిరియు, బయళ్లపై దల్లిరాయుమన ట్లాకనిపెంచును, అప్పుడే బయటికివచ్చిన చిరుగ్గాయని మరొకనిమిషము భావములు రెట్టుచుండెను. పైనుండి రెయిలతో రైటును చల్లగా త్రిప్పుచుండెను. కిరణములు, పక్షపాతరహితముగ, చల్లగ, అన్నిపచ్చికబయళ్లు ముద్దిడుకొన ఒకరినుండి మరొకరిదగ్గరకు కదలుచుండెను. మాకన్నులు వానిచెల్లాటలు గమనింప తిరుగుచుండెను. క్రమముగా, క్రొత్తక్రొత్తబయళ్లు మాకన్నకొంతులనుకొందుము, తెల్లని పక్షులతో, చేలికవ్యాపనములతో, నవ్వుచున్న కన్నులతో, రాలుచున్న యౌవనపుకావ్యములాయను సందుకొనములతో, నేత్రానందకరముగ, నవమోహనముగ కన్పట్టుచుండెను. ఇంతలో, చిమ్మ విదబడుచున్న ప్రియురాల్రదు, ప్రియులు దూరమైనకొలది తమసుఖమును, మోహమను మాయద్వారా చేర్చుదినతేజమును, దట్టదట్టగా బాయును దుఃఖభాజనమైన జీవితము గురుగ్నాన, తమసుఖమును సముద్రపు చీకట్లల్పారు, తమ శృంగారసంపదను, చీకటి చీకటియు, చీకటిరాత్రములకు చుండెను. మాకన్నులు, కిరణములు వాని ప్రియురాల్రవి, వారి సుదసుఖలు, ముద్దుముద్దుల జారుచుండెనే కాని, అప్రయత్నముగ, చీకట్లల్పబడిన యీదుకద్భుతుల నాద సహింపుటకు లేదు. ప్రయత్నపూర్వకముగ నే వానిజాడ, అచ్చు టుండనువున్ని లేదాయెను. అంతకు ముందే, ఏల చేసు వానినంత యధికముగ ప్రేమించితినో నాకు తెలియరాదాయెను. అట్టి సామాన్యదృశ్యములు నేల కొనియాడితినో తోచదు. పైగా నిమిషమాత్రమైన నద్భుతముగ నున్నదని తెల్పి మైనందున చేసి, వ్యాపనమును సుఖపరచిన కన్నులే ఈనిమిషమందు నిరాశతో ప్రపంచము నేల నాపెట్టుచున్నవో దురూహ్యము. భర్త పరదేశమును పోయినప్పుడు, స్త్రీలు తమశృంగారము దాచిపెట్టు కొందురని తలంతురా? భర్త, భార్య యిద్దరు కలిసినప్పుడు కల్గు నిండుతేజము ఒకరినొకరు బాసినప్పుడు తగ్గిపోవునందురా? ఇద్దరు కలిసిన పిమ్మట ప్రత్యేకభావము, ప్రకటన, ప్రభావము కల్గునుగాన, ఎవరికి వారు, విడకలేమాటిరిగా కూడ నుండరుగాన, ఒక్కరు మారుగాన, విడబాసి

నప్పుడు, ప్రథమమున నున్నట్లు గూడ నుండ రందుమా ? అపచ్చిక బయలే యొయ్యారములతో, నృత్యగానములతో సొంపు ఇంపులతో సుఖమందిన పెండ్లి కూతురు లాగు కిరణప్రభావములచే కన్పడును. అంతియే కాదు. చూచువాని కన్నులంకూడ శృంగారము సృజించు చున్నవి. వాని హృదయము కూడ, శోభను వృద్ధిచేయు చున్నది. హృదయము, కన్నులు, కిరణములు, పచ్చిక, అపర్వతప్రదేశము అన్నియు చేరి అత్యద్భుతమూర్తిని, అపూర్వప్రదర్శనమును, కలుగజేసినవి. నేను కవినికాను. లేనిచో, నాయుత్సాహము, నా సుఖము, నా దివ్యమగు సంపూర్తియగు అత్యద్భుతమగు ఆత్మసంతృప్తి ఎన్ని యూహ ఘనములగు పద్యములద్వారా, వెలువడెడిదో చెప్పవలవి కాదు. అటులనే, వివిధప్రజలకు వివిధవిధములుగా ఈదృశ్యమే తోచి యుండును. నాకు తట్టిన హాస్యములు ఇతరులకు అరుచికరముగాను, అసభ్యముగాను ఉండి యుండును. ఆకసముపై నున్న నాకు గొప్ప రెవలె నుండిన మరొకనికి సుద్రమువలె నుండును. నే మిద్దరము తగవులాడిన ఫలితమేమి ? సరేకాని, నెత్తిపై కుంపటి పెట్టుకొని, జీవించువా రున్నారా? ఇంట్లో త్రాచుపాము పెట్టుకొని, పక్కలను బల్లెము పెట్టుకొని భార్యవద్ద ఆపెప్రాణస్నేహితుని పెట్టి ఏకైక శాంతితో సంతృప్తితో భయరహితముగ నుండగలరా ? ఈరెండు బస్తీలయందున్న ప్రజలకు నెత్తిపై నున్న యీ యగ్నిపర్వతము, ప్రక్కన మైళ్లకొలదిగా నున్న లావా యగ్నిప్రవాహము ఎంతభయంకరమైనది చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. ప్రతిదినము, ప్రతివాడు, నెత్తియెత్తి చూచిన అగ్నిపొగ కానవగు. ఎప్పు డేమివచ్చి మైనబడునో ! ఎప్పుడు అగ్నిప్రవాహము బయలుదేరునో ? కాని, వారు నివసించుచునే యున్నారు. "అంతారామ మయం" అను భగవద్భక్తియందు నమ్మక ముంచుచున్నారా !

ఈద్వీపములన్నియు, ఒకప్పుడు కలిసియుండెడివి. ఎందులకు, ఎప్పుడు విడిపడి పోయినవో జ్యాయాలజీ యను శాస్త్రము చదివిన వారికే తోచును.

ఆ ప్రక్కన ఉన్న ఆజండాగల చిన్నపర్వత మెన్నిశతాబ్దముల క్రిందము విడిపడినదో ఇంక నెన్నిశతాబ్దము లిట్లేయుండునో ! చుట్టును అపారమైన సముద్రము. ఎంతటి నిప్పునైన యార్పగల నీరు. మధ్య నీయగ్నిపర్వతము ఎల్లప్పుడు నిప్పును గ్రక్కుచుండుట, ఆశ్చర్యకరమైన విషయముగదా ! మైలో, రెండుమైళ్లో లోతున సముద్రముండు. కాని క్రింద భూమి కలదు. ఈద్వీప మాభూమితో సంబంధించి యున్నది. కాన ఈ నిప్పు ఆభూమిలో నుండి, ఎన్నట నుండియో బయలుదేరుచున్నది. భూమిలోపల నుండుచున్న ద్రవపదార్థమైన లావాయను ప్రవాహము కలదు. అయ్యది సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూమి ఇతర గ్రహముల మధ్యగల పరస్పర ఆకర్షణశక్తుల ననుసరించి అప్పుడప్పుడు, ఒక్కొక్కచోట క్రొత్తమార్గముల నవలంబించు చుండును. అందువలననే కొన్ని పర్వతములు మాయమగుట; క్రొత్తపర్వతములు లేచుచుండుట; ఇదివరకు లేనిచోట నగ్నిపర్వతములు పుట్టుచుంట కలుగును. ఒకప్పుడు, సింధు పంజాబుదేశము లున్నచోట సముద్ర ముండెడిదట. ఇంగ్లండు, ఐర్లండు యూరపుఖండముతో కలిసి యుండెడివట. అటులనే ఈద్వీపము లన్నియు కలిసి యుండి, సిసిలీ ద్వీపముతో నేకమై ఇటలీదేశముతో కలయిక పొంది యుండెనో ప్రు. పైగా ఒకప్పుడు సహారాయెడారి యంతయు సముద్రమయమై యుండెడిదట. పిమ్మట సముద్రము వెనుకకు వచ్చెనట. అప్పు డానీరంత యెచ్చటికి పోయెనో ? ఈదేశము నిటుల పనులగొట్టెనా ? జాయాలజీశాస్త్రముపై మన తెలుగున ఏపుస్తకము లేకుండుట విచారకరమైన విషయము.

సిసిలీ దూరముగ నున్నది. ఇచ్చటి నుండి యందముగ లేదు. అటులనే యిక నీవ్యాసము గూడ పెద్దదగుకొలది రుచి తగ్గునను భావమున ముగించు చుంటిని.

నూర్జహాను

ప్రతివాది భయంకరం పార్థసారథిగారు

ప్రపంచచరిత్రయందు, నూర్జహాను తన యనన్యసామాన్య గుణగణాధిక్యముచే నొక యపూర్వస్థానము నాక్రమించి, తన నామమును చిరస్థాయిగా నొనరించుకొనియున్నది. ప్రపంచమందు రాజ్యపరిపాలనాధురంధర లగు చక్రవర్తినులే చాల నరుదు. ఆస్వల్పసంఖ్యాకులందును, నూర్జహాను, అసామాన్యయై, యపూర్వయై, సర్వతోముఖయై వెలయు తన చాతుర్యవిశేషముచే నెల్లర హృదయము నాకర్షించుచున్నది. ఎలిజబెత్ రాణి నిరుపమాన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్యము చేతను, మేరియా థెరిసా యజేయయుద్ధకౌశలము చేతను, విక్టోరియా మహారాజ్ఞి శాంతిస్థాపనసామర్థ్యము చేతను, యైరోపాదేశమం దున్నతి గనియున్నారు. రాణీ దుర్గావతి, చాంద్‌బీబీ, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మొదలగు రాజ్ఞీమణులు కేవల స్త్రీసామాన్యాధికమే కాక పురుషాతీతమైన యుద్ధకౌశలము చేతను, రజియా బేగము, రుద్రాంబ, తారాబాయి, ఆదిగాగల రాజ్ఞీమణులు రాజ్యపరిపాలనాధౌరంధర్యము చేతను హిందూదేశమందు బొగడ్త కెక్కియున్నారు. వీరేకాక, బోడీషియా, ఇజబెల్లా, కేథరైను వంటి మహారాణుల చరిత్రలు విస్మరణీయము లైనవి. కాని, యీ మహారాణుల నెల్ల మించి యత్యున్నతస్థానమును నూర్జహా నాక్రమించియున్నది. అందులకుంగల కారణము వారలెల్ల కేవలమొక్కొక్క విషయమునందే ప్రావీణ్యమునొంది ప్రఖ్యాతి కెక్కియుండ, నూర్జహాను ధౌరంధర్యము సర్వతోముఖమై, యిందు గల దందు లేదను సందేహము నెడమీయక, నిఖిలవిద్యాపారంగతురాలై, సకలరాజ్యతంత్ర మర్మముల నెఱింగి, సర్వజనానురంజకముగ రాజ్య మేలియుండుటయే. కాని నూర్జహాను నామమే యెఱుఁగనివా రనేకులు ప్రపంచమం దుండుటయే కాక, విశేషించి భరతఖండమందే యట్టి వా రుండుట యెంతయు శోచనీయము.

జహాంగీరు పాదుషా జీవితమందెల్ల నూర్జహానుతో నాతని వివాహమే కడుంగడు ప్రముఖ మగు విషయము. పదునైదు వత్సరములు నిర్వక్రప్రజ్ఞతో సకలరాజన్యమూర్ధామణియై మొఘలుసామ్రాజ్యమునందెల్ల నూర్జహాను ప్రాముఖ్యమును ప్రఖ్యాతిని వహించెను. కాని యామె జన్మచరిత్ర యంతయు ఎన్నియో వింత విషయములతోడను విపరీతకథలతోడను నిండియున్నది. 'డా॥గారి "హిందూస్థానచరిత్ర" యను పుస్తకమునందును, నితర రాంగ్లేయ చరిత్రలు కొన్నిటియందును, విశేషించి జాతీయవాఙ్మయములందును, నీక్రింద వివరింపబడు కథ నూర్జహాను బాల్యమును గూర్చి చెప్పబడియున్నది.

బాల్యము

తార్తారీ దేశమం దున్నతవంశజాడును, విద్యాధికుడును, గౌరవనీయుడును నగు ఖ్వాజాఘియాస్ బే గను నొకడు సమానదశయందున్న యొక వనితను బెండ్లాడి జీవితము గడపుకొనుచు, గాలవశమున దుర్భర దారిద్ర్యదేవతకు గుఱియై కడుప గూడులేక, జీవితాధారమును గల్పించుకొను నాశతో హిందూదేశమునకు నిండుచూలాలగు తన ప్రేయసిని నొక బక్క గుఱ్ఱముపై నెక్కించి, ప్రక్కను దా నడచుచు బయలు వెడలెను. ఇట్లు పయనమై నడచుచుండ గొలదికాలములోనే యాతని కడ నున్న కడు స్వల్పధనము వ్యయమై పోయెను. అందుచే ఘియాస్ బేగు నిర్ధనుడై కడుబీభత్సమును గొలుపు మహారణ్యముల ప్రవేశించు సందర్భమున, భైక్షుకవృత్తిచే జీవితము గడుపుకొనెను. హిందూదేశమును, తార్తారీదేశమును విడదీయు నిశ్చలనిత్యశాంతిభూతములగు హిమాలయప్రాంతముల దాటుటకు దిండిలేక, మూడుదినము లుపవాసముతోనే పయన మొనర్చి, నాలవనాటి ప్రయాణమున మార్గక్రాంతయై యున్న స్థితిలో ఘియాస్ బేగు సతి సర్వశుభలక్షణసమన్విత యగు నొక శిశువును గనెను. అంత దమపోషణమునకే లభించుచుండని వ్యర్థమనోరథముతో గొన్ని యామము లట దొంగలకై యెదురు చూచి మూర్ఛాక్షయమయ సమయము సమీపించుచుండుటచే నా రహ్సిటు విడువవలసిన వారైరి. ఎటు చూచినను హృదయవిదారకము లగు వన్యమృగేంద్రముల భీకరగర్జనము లొడలు కంపింప జేయుచుండెను. ఆచిన్ని బిడ్డను దమతో గొనిపోవ శక్తిలేక, యొకతరుచ్ఛాయ నాబిడ్డను వదలి, యాకులములతో గప్పి విధిలేక, నడువ గాళ్లాడక, ఆ దంపతు లాస్థలము నెట్టెట్లో పాసి చనిరి. అట్లా బిడ్డను దిగనాడి, మూడుమేర దూరము దాటి పోయినంతనే దుఃఖాధిక్యముచే మూర్ఛితయగు తన ప్రియురాలింగాంచి మనసు నిలువక ఘియాస్ బేగు తిరుగ నాబిడ్డను విడిచిన స్థలమున కేగుపరికి యాబిడ్డను నల్లత్రాచొకటి చుట్టుకొని యుండెను. కొంతదూరమునుండియే ధ్వనిచేయ సర్ప మాబాలికను విడిచిపోయెను. తోడనే బిడ్డ నెత్తుకొని ఘియాస్ బేగు తనభార్యతో నెట్లో లాహోరు చేరెను. అచ్చట చిరపరిచితుడగు నొకమిత్రుని సహాయముచే నక్బరు నాస్థానమున నొక యుద్యోగమును సంపాదించి,

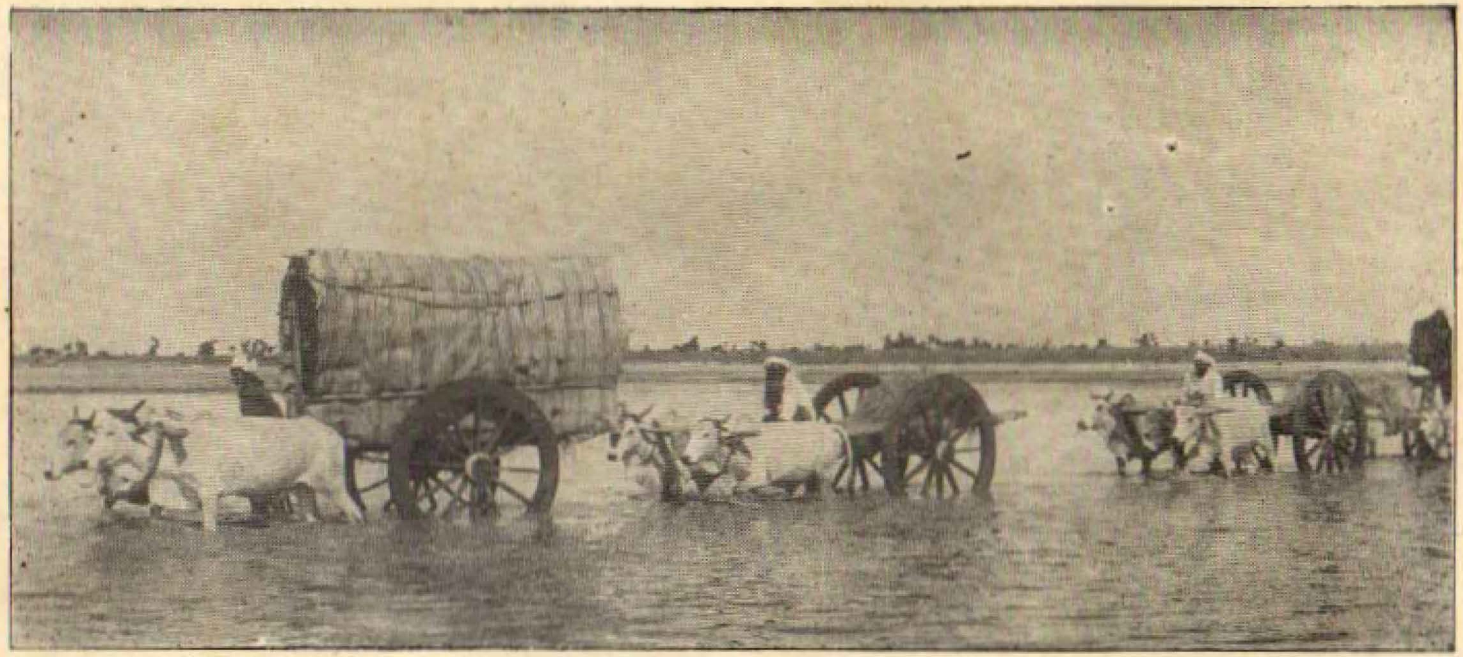
క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిఁబొందెను. మెహరున్నిసా యని నామకరణ మొనర్పబడిన యీ ముగ్ధబాలిక పెరిగి పెద్దదయి యంతఃపురస్త్రీల నెల్ల దలదన్ను సౌందర్య మబ్బినది, గాన, నృత్య, సాహిత్య, చిత్రలేఖ నాదికళలయం దసమానపాండిత్యము సార్జించి కడుంగడు వన్నె కెక్కెను. యువరాజగు సలీము (జహాంగీరు)ను జూచినపాటనుండియు నాతనిపై ననురాగ ముదయింప నాతని చేతనే మొనర్ప యత్నించుచుండెను. నొకనాడు రాజసభలో నృత్యమునందు దన యసమానపాండిత్యమును వెల్లడిచేయ రాజకుమారుడు వ్యామోహితుడాయెను. ఈ విషయమును తెలిసి సకల భారతభూమి నేలెడి చక్రవర్తి తనయు డొక సామాన్యురాలిని వివాహమాడుట కిష్టపడక, యక్బరు పాదుషా యామెను అలీఖులీయను షేరాఫ్ఘనునకు వివాహము చేయించెను! సలీము షేరాఫ్ఘనుని తుదముట్టింప నెన్నియో విఫలప్రయత్నము లొనరించెను. షేరాఫ్ఘనునికి సింహశార్దూలాది వన్యమృగములతో ద్వంద్వయుద్ధము గల్పించెను. కాని షేరాఫ్ఘను నిట్టి మహోపద్రవములనుండి నిత్యవిజయముచే రక్షింపబడుచు వచ్చెను. బర్ద్వానున నున్న షేరాఫ్ఘనుని గృహముకొచ్చి యాతని గడచేర్చుడని సలీము రహస్యముగ బంపిన నలువదిమంది ఘాతకులును షేరాఫ్ఘనుని హస్తముల మడిసిరి. తుదకు వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధియు, సలీము పెంపుడు తల్లి కుమారుడునగు కుతుబుద్దీను వలలో జిక్కి, యంత్యసమయమున దనతో పాటు తనవైరి యసువులగూడ గొనిపోయెను. మెహరున్నీసా రాజభటులచే నంతఃపురమునకు జేర్చబడి, మరణకాలమున షేరాఫ్ఘను, మెహరున్నీసా సలీమును వివాహమాడుట కనుమతి నొసంగెననియు, నందుచే సలీమును వివాహమాడెననియు ననేకాపత్యముల జెప్పెదరు. కాని సలీము తనపోషకుని మరణముచే మిక్కిలి ఖిన్నుడై, యామెను కన్నెత్తియైన జూడక నిర్లక్ష్యముంచుకొని, తనతల్లికి పరిచర్యలుచేయ నామెను వినియోగించెను. ఎట్టకేలకు పతిమరణశోకమునుండి మెహరున్నీసా మాదిరిపాయములకు లొంగి, నాలుగుసంవత్సరములు గడచినతరువాత, నామెకు పాదాక్రాంతుడాయెను. ఈకథ కడుంగడు మనోహరముగ నున్నను జారిత్రాత్మకమైన సత్యమును జూపుట లేదు.

ఇట్టి వింతవిషయముల కెడమీయక, నిజస్థితిని జక్కగా బరిశోధనచేసిన చరిత్రకారు లీవిధముగ నిరూపించుచున్నారు:— పర్షియాదేశమందు ఖొరాసాను పరగణాను బరిపాలించుచుండిన షైస్తాబేగ్ యను సుల్తానుకడ ఖ్వాజామహమ్మద్ షరీఫ్ యనువతడు ప్రధానమంత్రిగా నుండి, సుల్తాను మరణానంతర మాతని కుమారుడగు ఖాజీ ఖానుని కడ గూడ నాయుద్యోగమునందే యుండెను. ఆ సుల్తాను మరణానంతరము షా తామస్పుచే యాజద్ పరగణా యొక్క వజీరుగా నియమింపబడెను. అటుపిమ్మట 1577వ సం॥మున నాతడు మరణించెను. అతడు మరణించిన పాటనుండియు నాతనిసంసారము కష్టముల పాలాయెను. అతనికుమారుడగు మిర్జాఘియాసుద్దీను మహమ్మదు (ఘియాసుబేగు) తనదేశమందు జీవనోపాధి లేక, హిందూదేశమునకు వెడల నిశ్చయించి, మహమ్మదుషరీఫు, అబుల్ హసన్ అను యిరువురు కుమారులతోను, గర్భవతియగు తనయిల్లాలితోను, మాలిక్ మాసూదను నొకవర్తకునితో పాటు బయలుదేరెను. పర్షియాదేశమునుండి హిందూదేశమునకు గల మార్గము కడుంగడు కంటకమై యుండెను. బయలుదేరిన కొలది దినములలోనే ఘియాస్ బేగు అశ్వములన్నియు మార్గాయాసమున మడిసిపోయి, రెండుమాత్రము మిగిలెను. ఖాండహారు చేరుసరికి ఆతనిభార్య ప్రసవించి యొకకుమారికను గాంచెను. ఘియాస్ బేగునకు ఆలుబిడ్డలకు వలయు వాహనములు సహితము సమకూర్ప శక్తి లేకుండెను. వారి దీనస్థితి గాంచి మాలిక్ మాసూ దెంతయు గరుణించి, వారికి వలసినదంతయు నిచ్చి గౌరవించెను. అందుమూలమున వారిరువురకును మంచి స్నేహము కూర్పడెను. హిందూదేశము చేరినంతనే మాలిక్ మాసూద్ తన మిత్రుని అక్బరు ఆస్థానమునకు దీసుకొనిపోగా, అక్బరు వానిని తన కొలువులోనికి దీసికొనెను. ఘియాసుద్దీను విద్యాధికుడు; పండితుడు; వినయసంపత్తి గలవాడు. మదమాత్సర్యక్రోధముల కన్నడు చోటిచ్చెడివాడు కాడు; అతనిహృదయము నిర్మలము, దయామయము నైనది. కార్యదీక్ష, కార్యాచరణనైపుణ్యము, దీనికి గడుంగడు నధికము. అతనియందుగల యోగ్యతలలో ప్రత్యేకించి యున్నదగిన విషయములు. అట్టి సద్గుణసంపదల కాలవాలమగుటచే క్రమక్రమముగా పెద్దపెద్ద యుద్యోగములు చేయుచు, 300 యశ్వబలమునకు మనసబుదారుడై, తుదకు కాబూలునకు దివానాయెను.

వివాహము

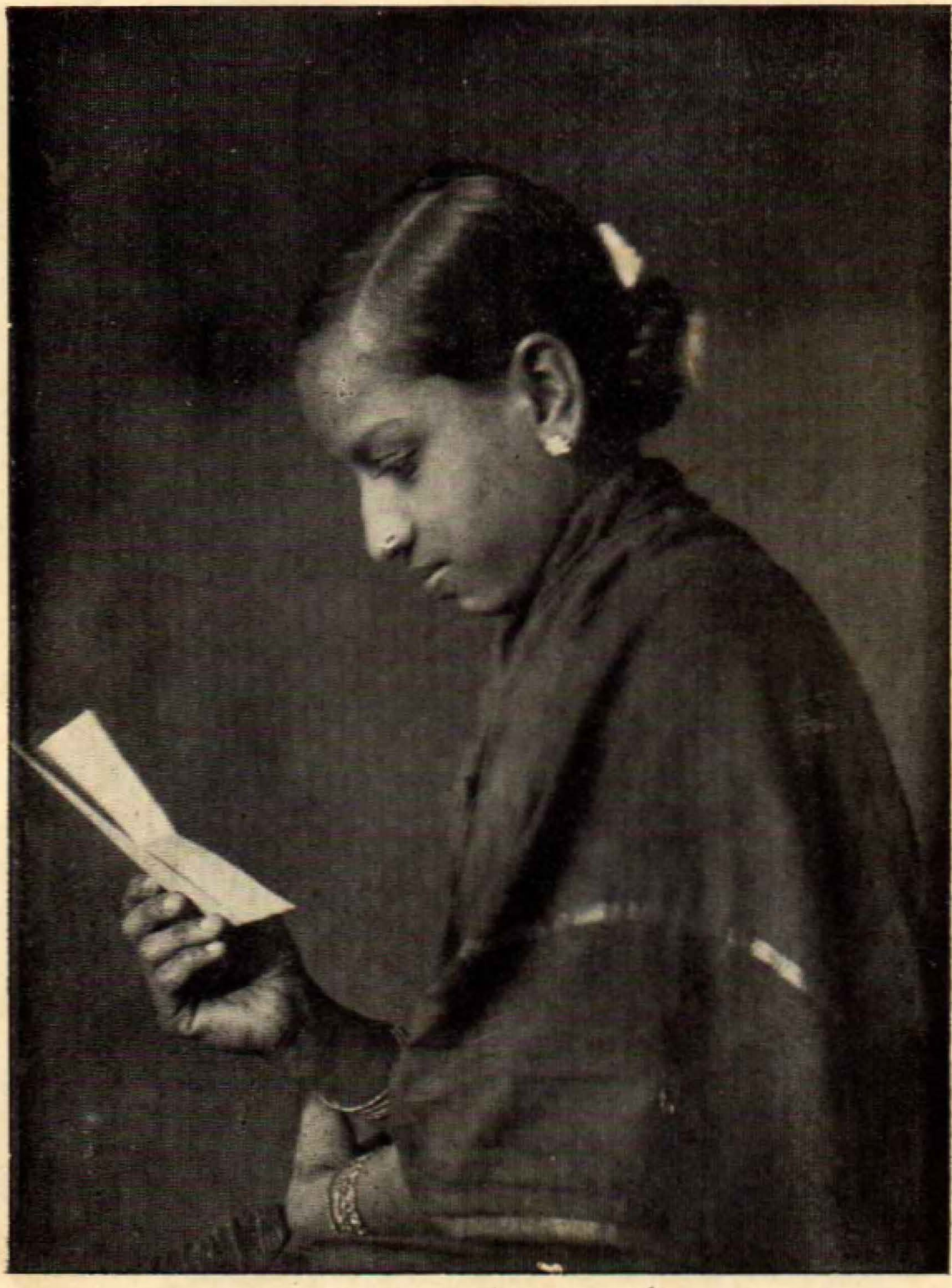
ఇంతలో ఖాండహారులో బుట్టిన మెహరున్నీసా పదునేడవయేటకే సకలకళాప్రవీణయై, సౌందర్యరాశియై, యంతఃపురకాంతల నెల్ల దాసీగాంచెను. పదునేడవయేట అలీఖులీ ఇస్తజ్లూ యను పారసీకునకు వివాహ మొనరింపబడెను.

అలీఖులీ పర్షియా రాజగు రెండవ షా ఇస్మాయిల్ కడ సఫరంగిగ నుండి, తదనంతర మాతని చక్రవర్తి సంపిరేయబడినప్పు డాదేశమును విడువవలసినవా డాయెను. ఇట్లు బయలుదేరి ఖాండహారుద్వారా ముల్తాను చేరి, అబ్దుర్ రహీముఖానుని సైన్యమున బ్రవేశించి ఠాఠా యుద్ధప్రయాణమునందు మన సర్వోత్తమపరాక్రమమును, సాహసమును జూపెను. అతని ధైర్య స్థైర్యములకు మెచ్చి అక్బరు అలీఖులీ కొక మనసబుదారునిగా నొనర్చెను. స్వల్పకాలములోనే యాతడు మెహరున్నీసాను వివాహమాడెను. 1599వ సం॥మున సలీము ఆధిపత్యమున మేవారుపై దాడి వెడలుచున్న సైన్యమున కొక ముఖ్యోద్యోగిగా నియమింపబడెను. అలీఖులీ, యొకానొకసందర్భమున నిరాయుధుడై యుండియు, నొక వ్యాఘ్రమును జంపగా వాతని శక్తిసామర్థ్యములకు మెచ్చుకొని యువరా జాతనికి షేరాఫ్ఘన్ (వ్యాఘ్రహంత) అను బిరుదము నిచ్చి సన్మానించెను. అటుపిమ్మట సలీము తనతండ్రిపై తిరుగుబాటు గావించినప్పుడు, ప్రథమమున సలీము ననుసరించియు, షేరాఫ్ఘను అక్బరునకు తిరిగి

పెన్నదాటుట

ఛాయాచిత్రకారుడు : శ్రీయుత యస్. ఇ. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

వలపుకమ్మ

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యస్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

పోయెను. కాని సలీము పాదుషా యైనంతనే, తనమిత్రుడు దోహరించిన మోసమును మనసున నుంచుకొనక, వంగదేశమున నున్న బర్ద్వానను జాగీరు నిచ్చి, వంగదేశమున పెద్ద యుద్యోగినిగా నియమించెను.

కొంతకాలమునకు వంగదేశము రాజద్రోహములకును, తిరుగుబాటులకును మూలస్థానమాయెను. షేరాఫ్ఘను కూడ వానిలో పాల్గొనుచుండునేమోయని యనుమానించి, వానిని మందలింప జహంగీరు షేరాఫ్ఘనుని ఢిల్లీకి రమ్మని వార్తనంపెను. అతడు రాజాజ్ఞ నుల్లంఘించి రాజద్రోహము చేయువాడాయెను. అందుచే వంగదేశపు రాజప్రతినిధియగు కుతుబుద్దీనుఖానునకు షేరాఫ్ఘనుని ఢిల్లీకి బంపవలసినదనియు, నతడు ఒప్పుకొనని రాజాజ్ఞ మన్నింపడేని, యాతని బంధించి పంపవలసినదనియు 'ఫర్మానా' రాగా, కుతుబుద్దీనుఖాను బర్ద్వానునకు బయలుదేరెను. కుతుబుద్దీను తనతో వచ్చి మాటాడుమని తెలియజేయ, షేరాఫ్ఘ నిరువురు బంటులుమాత్రము వెంటరా వానివద్ద కేగెను. అతడు కుతుబుద్దీనును పరిహసింపగనే రాజసైనికులు షేరాఫ్ఘనుని ముట్టడించిరి. వెంటనే షేరాఫ్ఘనున కావేశము జనించి యొరనుండి కత్తి దూసి చేరికి కుతుబుద్దీనుని పైబడి యాతని తుత్తునియలు గావించెను. ప్రాణోపద్రవకరమగు దెబ్బతినియు, కుతుబుద్దీను అశ్వారోహిపై లంఘించెను. ఇంతలో సంభాఖాను మొదలగు సైనికులు షేరాఫ్ఘనుని చుట్టుముట్టి ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించివైచిరి. కుతుబుద్దీను పన్రెండు గంటలుమాత్రము జీవించి ప్రాణములు గోల్పోయెను. కుతుబుద్దీను మరణము జహంగీరు నతిదుఃఖసముద్రమున ముంచివైచెను. తనప్రియపుత్రునిగను, దయామయుడగు పోషకునిగను, నమ్మినమిత్రునిగను బరిగణించు కుతుబుద్దీను మరణమునకు గారకుడగు షేరాఫ్ఘనుని హత్యకై పరితపించుటకు జహంగీరంతటి దయామయునకు గూడ మనసు పొసగినది కాదు.

షేరాఫ్ఘనుని భార్యయగు మెహరున్నీసా, కుమార్తెయగు లాడిలాబేగము రాజాంతఃపురమునకు దోడ్కొని పోబడిరి. మెహరున్నీసా రాజమాతయగు సుల్తానా సలీమా బేగమువద్ద పరిచారికగ నియమింపబడెను. 1611వ సం॥ములో నొకనాడున్నట్లుండి, జహంగీ రామెను జూచుట సంభవించెను. ఇంతవరకు నామె నాతడెన్నడును జూచియుండలేదు; ఆమెను గోరియుండలేదు. కాని యా ప్రథమవీక్షణముననే సమ్మోహితుడై, యామె పరిపూర్ణాంగీకారముతో నామెను వివాహమాడెను. ఇది జహంగీరు మెహరున్నీసాలనుగూర్చిన నిజచరిత్ర.

కొన్నికథ లక్బరుజీవితకాలమందే జహంగీరు మెహరున్నీసాను ప్రేమించినట్లును, అక్బరు, యువరాజొక సామాన్యకాంతను వివాహమాడుట కిష్టపడక, అలీకులీకిచ్చి వివాహమొనర్చినట్లును, అందుచే [illegible] విఫలమనోరథుడగు రాజకుమారుడు తా సింహాసన మధిష్ఠించినంతనే, షేరాఫ్ఘనుని జంపించి మెహరున్నీసాను వివాహమాడ యత్నించె, నాయువతి తన భర్తను జంపించిన ఆదురాత్ముని ముఖమైన జూడనొల్లను [illegible] వత్సరములు మాటాడదాయెననియు, తుదకు బాదుషా ప్రయత్నములకు లొంగి యతనిని బరిణయమాడెననియు దెల్పుచున్నవి. అనేకులగు యూరోపీయ చరిత్రకారు లీయూహనే యాధారముగగొని తమ చరిత్రల నిట్టికథలతో నింపియున్నారు. జహంగీరు తన స్వీయచరిత్రము దీనివిషయమును గూర్చి యేమియు వ్రాయకుండుటయుం దార్ఢ్యకరమేమియు లేదు. కాని జహంగీరె షేరాఫ్ఘనుని చంపించియుండినచో, షేరాఫ్ఘనుని విషయమై లేశమైన సూచింపకుండెడివాడు కాడు. అట్లు కాక, జహంగీరు షేరాఫ్ఘనుని తిరుగుబాటు విషయము ననేకపర్యాయములు వ్రాసియున్నాడు.

నూర్జహానుని యాస్థానమున నుండి యాకాలపు దేశచరిత్రలను వ్రాసిన మోతమదుఖాన్, ఖాంగర్హాసేన్ను, నూర్జహానునకు విరోధులయ్యు, నూర్జహాను విషయమై యిట్టి యవినీతికరము లగు సంశయముల సూచించియుండలేదు. పిదప షాజహాను రాజ్యమునందున్న అబ్దుల్ హమీద్ లాహోరీయను చరిత్రకారుడొకడు నూర్జహాను చరిత్ర వ్రాసియు, నామె కాని, జహంగీరుకాని, షేరాఫ్ఘనుని మరణమునకు మూలకారకులని నిర్వచించి యుండలేదు.

కాని వితండవాదులు కొందఱు "ఆ యాస్థానమందే రాజసన్మానముల నంది, రాజపోషణము నందియు, నారాజకులమునకే కళంకము నాపాదించుట కెవరు సిద్ధపడుదురు. అందుచే సమకాలికులగు మహమ్మదీయ చరిత్రకారులెల్లరు నూర్జహాను జహంగీరుల సత్యమును గప్పిపుచ్చి" రని వాదింపవచ్చును. కాని, విదేశీయాత్రికులకుగూడ సత్యాన్వేషబుద్ధి యుండవలసిన యావశ్యకము లేదు కదా. వీరు [illegible], యూరోపీయ చరిత్రకారులెల్లరు నేపెద్దమనిషి విషయమైనను వింతవార్తలు వినుటయే తడవుగా, సత్యాసత్యవివేచనము జేయక, వానిని తమచరిత్రలయందు జొనుపుచుండెడివారు. జహంగీరునకును, వానిని సవతితల్లికిని నిషిద్ధమగు రహస్యసంబంధములు కలవనియు, నూర్జహానునకును నామె సవతికుమారుడగు షాజహానునకు నట్టి సంబంధములు కలవనియు, గూడ స్పష్టముగా జాటుటకు సిద్ధపడినట్టి చరిత్రకారులుగూడ జహంగీరు నూర్జహాను నిమిత్తమై షేరాఫ్ఘనుని జంపించెనని యెందును జెప్పియుండలేదు.

హాకిన్సు షేరాఫ్ఘనుని మరణానంతరము ముఘలాస్థానమున జేరి, మనసబుదారుడై, యెల్లరతో గలసిమెలసియుండి, జహంగీరు నూర్జహానుల వివాహమైన కొంతకాలమునకు ఆగ్రా విడిచి వెడలెను. హాకిన్సునకు తుర్కీభాషయందు బరిచయము మెండుగ నుండుటచే జరిగిన సంగతులను సేకరించుట కతనికి సులభసాధ్యమాయెను. నూర్జహాను మహోన్నతదశయందుండి యెల్లరస్తుతికి పాత్రురాలైయున్న సమయమున, సర్ థామస్ రో, ఎడ్వర్డ్ టెర్రీ యను నిద్దరు యూరోపీయులు ముఘలాస్థానమున అనేకవత్సరము లుండిరి. విలియమ్ ఫించ్ అను మరియొక యాత్రికుడుగూడ నీకాలమునందే హిందూదేశమును దర్శించెను. పీట్రో డెల్లావేలీయను మరియొకడు తనసంచారమునంతయు గ

లము పశ్చిమతీరమందే గడపెనను, ఢిల్లీ చక్రవర్తియగు జహాంగీరు పాదు షాను గూర్చి విశేషముగ వినియుండుటచే తాను విన్న సంగతులెల్ల దన చరిత్రయందు నింపెను. మెహరున్నీసా నపహరించుటకై షరాఫ్ఘనుని జహాంగీరే చంపించెనను. విషయము నిజమునదో నీరియం దొక్కడైన నావంగతిని దను గ్రంథములందు తెలుపకపోవుట యెంతయు శోచ్య ముగ నున్నది. ఒక్కడైన నావిషయ మణుమాత్రమైన సూచనకూడ చేయలేదు. నిజముగ నట్టి యకార్యమే జరిగియుండినచో దేశమెల్లెడ నీవిషయము ప్రాకియుండెడిది. లోకుల నోళ్లు మూయ నెవరికేశక్యము! అట్టితరి నిట్టివింతవిషయముల నెఱుంగుటయే పరమావధిగ నెంచుకొని, దేశసంచారము సలిపిన, విదేశయాత్రికు లెట్టివిషయమును జర్చింపకుం డుట సంభవించును!

ఇదికాక జహాంగీరురాజ్యమందు "ఈస్టుఇండియాకంపెనీ"వారు తమదేశమున కంపిన లేఖలు వేనవేలు గలవు. ఆలేఖలయందు గేవలము తమ వర్తకసంబంధములగు విషయములు మాత్రమేకాక, రాజకీయవిష యములనుగూడ దెలియపరచుచుండిరి. ఆ లేఖలందు ఖుస్రూవురణ మును, ఖుర్రము తిరుగుబాటును, మహాబత్ఖానుని చర్యలును జర్చింప బడియున్నవి. కాని యొకలేఖయందైనను జహాంగీరు మెహరున్నీసా యందలి మోహావేశమున షరాఫ్ఘనుని చంపించియుండెనని వ్రాయబడి యుండలేదు. "సర్ థామస్ హెర్బర్టు" జహాంగీరుని రాజ్యపాలనమున గడపతిరిగినములలో హిందూదేశమున కేగెను. అటుపిమ్మట (జహాంగీరు మరణానంతరము) పీటర్ ముండీ యను మరియొక యాత్రికు డేతెం చెను. వీరిరువురును, నూర్జహాను జహాంగీరుల విషయమై యనేకగాథ లను జెప్పిరి కాని, వారి వివాహవిషయికమును, కొందరాంగ్ల చరిత్రకా రు లాపాదించెడి యపనింద మోపియుండలేదు. ఫిరతరము గడచిన తరువాత బెర్నియరను మరియొకడు ఢిల్లీకేగి యచ్చట రాజసభయం దెల్ల స్నేహమును సంపాదించెను. ఇతడు షాజహాను, ఔరంగజేబు, రోషనారా మొదలగు మరికొందరి విషయమై చెప్ప నలవిగాని నిం దావాక్యములను వచించి యున్నాడు. ఇతడును, జహాంగీరు నూర్జహా నుల విషయమై వ్రాసినను షరాఫ్ఘనుని మరణవిషయికమగు నింద నెత్తు కొనజాలేదు. ఇట్లు సమకాలికుల సాక్ష్యము లేశమాత్రమైన లేనికార ణముచే జహాంగీరుని యపవాదము నిరాధారమని స్థాపించేయ దగి యున్నది.

ఇంతేకాక, యీకథ కొన్నిస్పష్టము లగు చరిత్రాంశములకును, మానవసహజధర్మములకును, భిన్నముగ నున్నట్లు దోచును. ప్రథమ మున, నక్బరు, సలీముమెహరున్నీసాల వివాహమున కభ్యంతర పెట్టు టకు దగుకారణమేదో యూహింప వీలుగాకున్నది. మెహరున్నీసా వాపిక్కైన పారసీకవంశమున జనించిన సర్వసుగుణసంపన్నిత యగు కన్యారత్నము. ఆమెతండ్రి ఢిల్లీపాదుషా యుద్యోగులందెల్ల మన్న తస్థానము నాక్రమించి యుండెను. హీనవంశరాజులను నమమా నమా—లేరు. సౌందర్యవతి కాదను సంశయమా—నిండుపున్నమ చంద్రుని ధిక్కరించు నామె యసమానశైథిల్యము నెంగల, దానికవకా శమే లేదు. విద్యావతి కాదందుమా—నరసముగ గవిత్వము జెప్పి యెల్లర మెప్పింపజాలిన యామె నెట్లు విద్యావతి కాదందుము! కళా విహీన యందుమా—సకల కళాప్రవీణురాలగు నామె కెవరు సాటి! ఇక, ముసల్మానులు చక్రవర్తులు సమానహోదా కలవారికే కాని యితరుల వివాహమాడరను నియమమా—లేదు. ఏకపత్నీ వ్రతమా—యంతకు ముందే నున్న. అట్టితరి నక్బరు తన తనయుడగు సలీము మెహరున్నీ సాను వివాహమాడుట కేల యభ్యంతరపెట్టవలయును? అక్బరున కీసం బంధమున కభ్యంతర మొనర్పదగు నవకాశమే లేదు. ఒకవేళ నక్బరు తన తనయుడు మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కిష్టగింపక ఘియ సుద్దీను నాతని తనయను షరాఫ్ఘనున కిచ్చునట్లు బలవంతపరచె నను వాక్యమును నమ్ముటకు వీలులేదు. ఏలయన—జహాంగీరు నూర్జహానుల కట్టి యనోన్యానురాగము కలదనియు, వారికి వివాహము జరుగనీ యక తానే మెహరున్నీసాకును షరాఫ్ఘనునకును వివాహము చేయిం చియుండెననియు, నూర్జహానుపై సలీమునకుగల ప్రణయమపారమనియు నక్బరు తెలిసియే యుండినచో 1599 వ సంవత్సరమున (అనగా మెహరు న్నీసా వివాహానంతరము) షరాఫ్ఘనుని సలీమున కంగరక్షకునిగ నేల నియమించుట సంభవించును? ఒకవేళ యట్లు నియమించినచో, సలీము షరాఫ్ఘను నట్లు గౌరవించి ప్రేమించుట యెట్లు తటస్థించును! తాన లచినకన్యకను బెండ్లాడినవాని నింత లాలించుట యసంభవము. జహాం గీరు, అక్బరు మరణానంతరము, ఢిల్లీసింహాసన మధిష్ఠించినంతనే ఆఫ్ఘ నుకాలీ కొకజాగీరు నిచ్చి, పలువిధముల గౌరవించెను. నిజముగ మెహరు న్నీసా నెట్లయిన వివాహమాడ యత్నించినవాడైనచో జహాంగీరు షరా ఫ్ఘనునితో నింత యుక్తి విహీనముగ మెలగియుండునా? అన్నిటి కంటె ముఖ్యమగువిషయము మరియొకటి కలదు. నూర్జహానువంటి అభి మానవతి, తనభర్తను జంపించిన దురాత్ముని వివాహమాడుటకును, నాతనితోకలిసి సపర్యలొనర్చుటకును నొప్పుకొను పౌరుషహీనురాలు కాదు. జహాంగీరును వివాహమాడిన పిమ్మట, వారి యనోన్యానురాగముల ప్రతిచరిత్రకారుడును వేనోళ్ల బొగడియున్నాడు. ఆత్మగౌరవముగల యొకయువతి, యందును మెహరున్నీసా, భర్తృహంతకు నట్లు ప్రేమించుటయు, గౌరవించుటయు నచింతనీయము. ఈ విషయముల నెల్ల జర్చించిచూడ జహాంగీరు మెహరున్నీసా యెడ గల మోహావేశ మున షరాఫ్ఘనుని జంపించెనను కొందరాంగ్లేయ చరిత్రకారుల యభి ప్రాయము కేవల మసత్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

అటులైన, మెహరున్నీసాను దవగుదెచ్చియిచ్చుటకే జహాంగీరు కుతుబుద్దీనును, నియోగించెనను స్వకపోలకల్పితములగు యూహాలప లోనైయున్నారు. కాని యీయూహాల కే విధమగు నాధారమును గన్పింపదు. ఇంతకుముందే వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నున్న రాజామాన్సింగును, సలీమును కలహించియుండిరి. అక్బరుచెంతలో వారలకు

సంధి కుదిర్చెను. కాని అక్బరు మరణించిన కొద్దికాలములోనే జహంగీరు మానసింగు నుద్యోగపదవినుండి తప్పించుట స్థిరము. 'సేనా, సేపో'యను విషయమమాత్ర మవమానము, ఖుస్రూ తిరుగుబాటు నణచివేయబడినంతకే, జహంగీరు మానసింగు నుద్యోగమునుండి తీసివైచెను. ఆయుద్యోగమునకు జక్రవర్తి కనుకూలుడును, విధేయుడు నగువాడెవడో నియమింపబడు ననుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే చక్రవర్తికి గడుంగడు ననుకూలు డగు కుతుబుద్దీను వంగదేశపు రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడెను. అంతియేకాని, కేవలము నూర్జహాను నపహరించు నుద్దేశ్యముతో జహంగీ రాతని, నియమించియుండలేదు.

ఇక వారికొందరు షరాఫ్ఘను రాజభక్తి ననుమానించుట, చక్రవర్తికి బాడికాదనియు, సహేతుకముగ లేదనియు, కేవల మన్యాయముగ దోచుచున్నదనియు జెప్పెదరు. కాని, యిందుగూడ నాశ్చర్యకరమగు విషయ మెద్దియు లేదు. ఏలయన నీసమయమున వంగదేశము రాజకీయాందోళనమునకును, వల్లరులకును, తిరుగుబాటులకును, మూలస్థాన మైయుండెను. ఇంతకుమున్నే ఉస్మానొక తిరుగుబాటు గావించెను. ఎటుజూచిన నల్లరులు ప్రబలియుండెను. అల్లరు లంటుజాడ్యమువలె నలుదిశల వ్యాపింప దొడంగెను. అట్టితరి జక్రవర్తి కడు జాగరూకతతోడను, మెలకువతోడను, సంచరింపవలసియుండెను. ఈ సందర్భమున నొకమారు తిరుగుబాటు గావించిన యొకపారసీకయువకుడగు షరాఫ్ఘను మరల తిరుగుబాటు గావించు నేమో యను ననుమానము మానవుడను ప్రతివానికిని జనింపకమానదు. అందుచే నట్టి యల్లరులేవియు రాకుండజేయుటకై షరాఫ్ఘనుని మరియొకచోటుకు మార్చు నుద్దేశ్యముతో ఢిల్లీకి నాతనిని జక్రవర్తి పిలిపించుటయందును వింత యేమియు లేదు. ఇక విషాదకరములగు షరాఫ్ఘను, కుతుబుద్దీను మొదలగువారి మరణములు, షరాఫ్ఘనుని పెంకితనమువలనను, కుతుబుద్దీనుని యుక్తివిహీనతచేతను సంభవించెనుకాని, జహంగీరుప్రేరణ మిందు లేశమాత్రమైన లేదు.

భర్త మరణింపగనే భార్య సహజముగ దనపుట్టినింటివారికడ కేగునుగదా! అధర్మము ననుసరించియే, మెహరున్నీసా తనసోదరుడును, తండ్రియు నుద్యోగము జేయుచున్న ఢిల్లీనగరమునకు గొంపోబడెను. ఢిల్లీ ప్రవేశించిన తరువాత రాజమాత పరిచారికగ నుండుటయందును, హఠాత్తుగ జక్రవర్తి కంటబడుటయందును, దనను పరిణయమాడుటయందును నాశ్చర్యజనకమగు విషయ మెద్దియు లేదు.

జహాంగీరుని మరణానంతరము రెండు శతములు గడచిన వెనుక శృంగారమగు కథయొండు జహంగీరు మెహరున్నీసాల వివాహమునుగూర్చి కల్పింపబడెను. మహమ్మద్ సాదిక్ తబ్రీజీ, ఖాఫీఖాన్, షజనరాయ్, మొదలగు మరికొందరు చరిత్రకారు లీకథను బ్రాముఖ్యమునకు దెచ్చిరి. సలీము మెహరున్నీసాలు బాల్యమున గలసి యాడుకొనెడివారనియు, వయసువచ్చినపిమ్మట నొకనాడు సలీము మోహావేశమున మెహరున్నీసాను దన బాహువుల బంధించెననియు, నామె రొట్లో విడిపించుకొని యంతఃపురకాంతల కీయుదంతము నెరుగజెప్పెననియు, నక్బ రీసంగతి విని తనకుమారు డామెను వలచుట కిష్టగింపక యామెను షరాఫ్ఘనున కిచ్చి వివాహముజేయించెననియు, గొంతకాలమునకు (జహాంగీరు చక్రవర్తియైన పిమ్మట) దాను బాల్యమునుండియు ప్రేమించెడి మెహరున్నీసాను దనకు దెచ్చియప్పగించుటకై కుతుబుద్దీనుని నిరోగించెననియు, షరాఫ్ఘను కీరహస్యము తెలిసి తన జాగీరునకు వెడలిపోయె ననియు, నటుపిమ్మట రాజభటులకును షరాఫ్ఘనునకును జరిగిన ద్వంద్వయుద్ధమందు జీవములతో బయటపడి యంత్యకాలమున దన భార్యనుగూడ దునుమట్టింప నామెగృహమున కేగననియు, నంత నాతని యత్తగారు గుమ్మమున కడ్డముగ నిలచి, మెహరున్నీసా లోన నాత్మహత్య నొనరించుకొనె నని చెప్పి యాతని మోసగించెననియు, వందులకు దృష్టికెంది యాతడు మరణించె ననియు వ్రాసియుండిరి. ఈగాధ వెంటనే కార్చిచ్చువలె దేశమంతట నలముకొనెను. 17వ శతాబ్దపు ప్రథమవత్సరమున నెవరు నెరుంగని యీయసత్యగాథ శతాబ్దాంతమున బ్రతియాత్రికుని చరిత్రయందు నెక్కెను. పారసీక చరిత్రకారులు కొందరీ యుదంతమున కనేకవన్నెచిన్నెలగూర్చి యానందకరముగ దయారుచేసియున్నారు. రసపుత్రకవులు నిజచరిత్రను జాట ప్రయత్నించినట్లు గన్పించును. కాని ఇటలీదేశపు యాత్రికుడగు మేనుక్కి యీగాధ కింకను గొన్ని యూహాపోహల గల్పించి కడు రసవంతముగ నొనర్చెను.

18వ శతాబ్దమున నిజచరిత్ర నెవరును దెలిసికొనకుండునంతటి నైపుణ్యముతో, డౌ మొదలుగాగల యాత్రికు లావిషయమును మహా రసవంతమగు నొక నాటకకథవలె తయారుచేసిరి.

19వ శతాబ్దమున ఎలిఫిన్‌స్టన్, ఖాఫీఖాన్ వ్రాతల నాధారముగ గొని, దేశదేశముల నీయసత్యగాథను జాటియున్నాడు. ఈచరిత్రకారుల యుదంతమును గట్టిపెట్టి, సమకాలికుల వ్రాతల నాధారముగ గొని చర్చించితిమేని జహంగీరు నూర్జహానుల నిజస్వచ్ఛచరిత్రలు బయల్పడగలవు.

నూర్జహాను స్వభావశీలములు

ఆమె రెండవ వివాహ మగునప్పటికి ముప్పదినాలుగేండ్ల ప్రాయము గడచినను, నూర్మహల్ (అంతఃపురజ్యోతి) లేక నూర్జహాన్ (భువనైకజ్యోతి) యను నామములచే ప్రసిద్ధిగడసిన మెహరున్నీసా, తన సహజ సౌందర్యము నిసుమంతేనియు గోల్పోలేదు. సౌందర్యవిషయమున నామెకు లోటేదియు గాన్పింపదు. పారసీకదేశపు సహజసౌందర్య విలాసమున కొకవింతసోయగము, కాంతి, చిదానందస్వరూపము, అత్యద్భుతబుద్ధికుశలతచేరి యామె నొకయపూర్వవ్యక్తిగా నొనరించెను. అనేకచిత్రకారు లామెరూపమును జిత్రించి తరతరములుగా నామె స్వరూపవిభవవిలాసాదుల నానందింప నవకాశ మొసంగియున్నారు. "పల్లవసదృశ మగు శరీరసౌకుమార్యము, గోలముఖము, విశాలనయనములు, ముద్దులొలుకు చిన్నిపెదవులు, విశాలఫాలభాగము నామెసౌందర్యమునకు వన్నె దెచ్చె"నని కొందరు చరిత్రకారులు వర్ణించియున్నారు ఆమెశరీర మారోగ్యవిషయమున గడుంగడు ప్రశంసనీయ మైనది,

అశ్వారోహణమందును, మృగయావినోదములందును అనుపమానపాండిత్యముగల మానినీమణి. గురితప్పి యెఱుఁగని యస్త్రపాండిత్యచతుర.

అతిసూక్ష్మబుద్ధి, నూతనవిషయాన్వేషణాశక్తి, శీఘ్రగ్రహణశీలము, సర్వతోముఖవిజ్ఞానము నామెకు బాల్యమునుండియు నలవడెను. ఈ సహజవిజ్ఞానమువలనను, శీలమువలనను, విద్య తోడ్పడి యామె నసమానురాలిగా నొనర్చెను. పారసీ భాషయం దామెకు గల పాండిత్య మనుపమానము. అతిసొగసుగ, కడుస్ఫుటములుగ, పద్యముల నల్లుటయం దపారశక్తికల కవయిత్రి, నూర్జహాను. అప్పుడప్పుడు రమ్యములగు పద్యములను దిని, జహాంగీరు పాదుషా మాత్రమే కాక, సంస్థానకవులెల్ల రచ్చెరువందుచుండెడి వారని చరిత్రకారులమూలమున దెలియుచున్నది. స్త్రీజనములకు వలయు సద్గుణములెల్ల నామె యందిల్లు గట్టుకొని యుండెనన్నచో నతిశయోక్తి కానేరదు. 1613 వ సం. మున సుల్తానాసలీమా బేగము మరణించినపుడు పాదుషాహీ బేగమను పదవిని నూర్జహాను పొందె, సామ్రాజ్యమునందలి స్త్రీలయందెల్ల నగ్రగణ్యురాలై, ఢిల్లీనగరమున గల స్త్రీసంఘముల నేత్రియై, నూతనాలంకార విధములను సృజియించి, కుటుంబరాజవ్యవహారమున మార్గదర్శియై ప్రఖ్యాతి వడసెను. వస్త్రాలంకారాదులయం దొక నూతనమార్గము ద్రొక్కి సుందరాంగుల కెల్లర కాదర్శప్రాయురాలాయెను. ఇప్పటికిని, మహమ్మదీయులు కొందరు, వివాహసమయమున నూర్మహాలీ (నూర్మహలుచే గని పెట్టబడిన దుస్తులరకముచే) వాడుచున్నారు. ఇదికాక, యామె యుపయోగించెడి, దుదామి, పంచతోలియా, బాదలా, కినారీ, ఫార్షీచందనీలు నేటికిని ప్రఖ్యాతి గాంచియున్నవి. ఆమె నూతనవిధములగు నాభరణములు, నూతనవిధములగు గృహాలంకారములు, నూతనవిధములగు వస్త్రములు సృజియించెను. ఆమె మరణించిన సుమారు నూరు సంవత్సరముల తరువాత హిందూదేశమును దర్శించిన ఖాఫీఖా నామె సృజియించిన నూతనవస్త్రాలంకారాదుల దేశమంతయు ననుకరించె నని వ్రాసియున్నాడు.

ఆమె మానస మెంత విలాసయుక్తమో, యంత దయామయమైనది. "కష్టజీవులకు, దిక్కుమాలినవారికి నామె కల్పతరువువంటిది" దని మహమ్మద్ హాదీ వ్రాసియున్నాడు. ఇతరుల పీడించుట యనునది యామె యెన్నడు నెఱుఁగదు. నిరంతరము దురదృష్టజీవుల నుద్ధరించుటకై తనయావచ్ఛక్తిని వినియోగించెడిది. తల్లిదండ్రులు లేని పిల్ల లెవరైన దటస్థించిరేని, వారిని పెంచి, పెద్దజేసి, వివాహ మొనర్చెడిది. ఆమె రాజ్యమొనరించిన పదునారు సంవత్సరములయందును పంచశత సంఖ్యాకలగు కన్యల వివాహమును గట్నములు, కానుకలతో సహా జరిపించెను. సామాన్యదానముల లెక్కించి చెప్పుటకు మానవమాత్రునకు సహజముగ సాధ్యముకాదు.

ఆమె స్వభావశీలములయం దున్నటుల, నత్యధిక మగు బుద్ధిసూక్ష్మత యామె జీవితమునందంతయు జాటుచున్నది. అత్యధికవిలాసవతి. అత్యధికకరుణామయి. జహాంగీరు పాదుషా నత్యధికముగ ప్రేమించెను. అతడు మరణించినపుడు నత్యధికముగ విలపించెను. మిత్రు యుండినంతకాలమును ఖుర్రమును యువరాజగౌరవస్థానమునకు పాత్రునిగ జేసెను. శత్రు వైనంతనే ధూళికన్న లోకువగ నొనరించెను. అధికారమునందున్నంతకాలము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ సర్వము జేసెను. అధికారము తొలగినంతనే సన్యాసినివలె సర్వము త్యజించెను.

నూర్జహాను నత్యధికాపరాధు లనుటయందు విశేషముగాని వైపరీత్యముగాని లేదు. సర్వతంత్రస్వతంత్రతను వాంఛించి యత్యధికచాకచక్యముతో నఖిలవిషయముల దానె నడుపుచు, సర్వాధికారమును దనహస్తములందే యిమిడించుకొన యత్నించిన యసమానకార్యాచరణధురీణ యామె. అధికారవాంఛకు దగిన కార్యాచరణశీల మామెకు వన్నెదెచ్చెను. ప్రతివిషయము నామె స్వయముగ, సావధానముగ, సవిమర్శగ జర్చించెడిది. అతిసులభముగ రాజకీయసూత్రములనెల్ల గ్రహించెడిది. ఆమె విరోధులు సైత, మెట్టి దురూహ్యవిషయమైనను, నూర్జహానుకడ చెప్పినచో వెంటనే దిద్దుబాటు మొనరింపజాలిన శక్తిమతి యని పొగడియున్నారు. బుద్ధిసూక్ష్మతకుదగిన మనస్థైర్యము, గాంభీర్యము నామె కొక నూతనశక్తి నొసగూర్చెను. ఆమె యేకార్యము జేయదలచినను దనశక్తిసామర్థ్యముల నెల్ల వినియోగించి కష్టపడెడిది. ఎట్టి యాపత్సమయములందైనను మనశ్చాంచల్య మెఱుంగని జాణ. అవసరమునకు దగినయుపాయముల బన్నుటయం దనుపమానసమయస్ఫూర్తిగల చతుర. కలవరమునందు పరువులెత్తు గజముపై నదీమధ్యమునందుండి, యొక కేల దాలుపూని యరిశరపరంపరల వర్షింపుచు, రెండవ హస్తమున ఖడ్గమును బూని, నిర్భీతిగ రణరంగమధ్యమున నిలిచిన యసమాన శౌర్యవతి నూర్జహాను. ఒకసైనికునిచే ధర్తృపమేళముగ బట్టుబడి, సర్వస్వాతంత్ర్యము గోల్పోయినపుడామె చూపిన సాహసము, కార్యసాధనానైపుణ్యము వర్ణనాతీతము. జన్మతః యేర్పడిన సహజగాంభీర్యమును సూచించుటకో యన స్త్రీల కొక మూలబంధించి వైచిన ముసుఁగుల పర్దాపద్ధతి నతిక్రమించి, సింహాసనముపై నిండుకొలువున గూర్చుండి, యెల్లవిషయముల స్వయముగ విచారించుచు, రాజ్యపాలన మొనరించిన యసమానప్రతిభ. కడుధైర్యవతియై, దయామయియై, విలాసవతియై, దానశీలయై, ప్రేమానుమయియై, యధికారవాంఛితయై, హృద్యోకసన కారిణియై, యుల్లాసవతియై, సంతతానందజనకయై, సహజసౌందర్యవతియై, యమోఘగాంభీర్యవతియై, జహాంగీరు చక్రవర్తి నామె యెల్లవిధముల మెప్పించెను.

జహాంగీరు నూర్జహానును వివాహమాడునప్పటికి, నలుబదిమూడు వత్సరముల ప్రాయమున నుండి, విశ్రాంతికై యెదురుచూచుచుండెను. అట్టిసమయమున, దన్నతిగాఢముగ వలచి, తనచే నత్యధికముగ బ్రేమింపబడి, తన మానసము బూర్తిగ నుత్తరింగి, తన పరిపాలనవిధానము నే యనుసరింప నిశ్చయించుకొని, తన్ను సర్వవిధముల తృప్తిపరచి సహకారిణిగ జేసి, తన్ను రాజ్యభారమునుండి తప్పింప శక్తిసామర్థ్యములుగల నూర్జహానుకు సర్వస్వాతంత్ర్యమును జహాంగీరిచ్చె ననుటలో నాశ్చర్య మేమియును లేదు. కాలము గడచినకొలదిని, జహాంగీరునకు విశ్రాంతివాంఛ యధికముకాగా, నూర్జహాను కధికారగౌరవము, శక్తిద్యుతి

కృతమాయెను. దినదినము నామె కనుధనము వృద్ధియాయెను. మానవుల కధికారవాంఛకన్న మిన్నయగున దెద్దియు గాన్పింపదు. అట్టి సర్వ రాజ్యాధిపత్యమును నూర్జహాను తనయరచేత నిరికించికొన్న సమయమం దాశ్చర్య మేమియు లేదు.

జహాంగీరు రాజ్యమున నూర్జహాను స్థానము

నూర్జహాను రాణి యైనంతనే, యామె బంధువు లెల్ల రున్నత పదవుల నియోగింపబడిరి. ఆమె తల్లియగు అస్మత్ బేగమున కంతఃపురమున మితిలేని యధికారమును గౌరవమును లభించెను. ఆమె తండ్రి మిర్జాఘియస్ బేగు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమున నంతటను గొప్ప యుద్యోగి యాయెను. కాని, వీరిరువురు జీవించియుండినంత కాలమును, దమకొమారితకు వలయు సలహాల నొసగుచు గ్రోధ, మద, మాత్సర్యములవలన గలుగు నుద్రేకముల నెల్ల దమశక్తివంతయు వినియోగించి, యణచుచు, నామె సద్గుణములకు మరింత వన్నె దెచ్చిరి. ఆమె సోదరు లిరువురును గూడ నున్నతపదవులను బొందిరి. వారిరువురి యందును అసఫ్ ఖా నధిక గౌరవము బొందెను. అసఫ్ ఖాముని కొమారితయగు అర్జుమనుబాను బేగమును, నూర్జహాను, జహాంగీరు కుమారులయందెల్ల నుత్తముడు, నిపుణుడు నైన ఖుర్రమున (షాజహాను) కిచ్చి వివాహ మొనరించెను. ఈ అర్జుమనుబాను బేగమే, ఖుర్రము పాదుషా యైనతరువాత ముంతాజమహాలను నామముతో ప్రఖ్యాతి వహించిన వారిశిరోరత్నము. వివాహకాలమునకు ఖుర్ర మిరువదిసంవత్సరముల ప్రాయమున నుండెను. అప్పటికే రాజ్యతంత్ర ప్రవీణుడై జహాంగీరు చక్రవర్తి కుమారులయందెల్ల శక్తిసామర్థ్యములు గలవాడని ఖుర్రము మన్నన వహించెను. జహాంగీరు మరణించిన తరువాత సింహాసన మధిష్ఠించుట కాతడే తగియుండెను.

చక్రవర్తికి బట్టపురాణి యైనంతనే, రాజ్యపాలనాభారమంతయు నూర్జహాను స్వతంత్రముగను, స్వయముగను వహించెను. ఆకాలమున దానే స్వయముగ సింహాసన మధిష్ఠించి, న్యాయసభల నలంకరించి, రాయబారులతో స్వయముగ మాటాడి, యుద్ధసంధివిషయముల దానే చర్చించుకొని రాజ్యపాలన జరిపెను. నాణెములపై గూడ నామె నామమే కాన్పింపజొచ్చెను. సర్వరాజ్యాధిపత్యమును దనహస్తముల నిముడ్చి, యతినిపుణముగ, దనతల్లిదండ్రుల సహాయమున, నల్లకల్లోలములు గలుగకుండ బాలించెను. తాను రాజ్యభారము వహించిన 1611 వ సం॥ము మొదలు 1622 వ సం॥ము వరకు శాంతియుతముగ నడచిపోయెను. కాని 1622 వ సం॥ముతో బరిస్థితులు మారజొచ్చెను. నూర్జహాను బంధువు లెల్ల రున్నతస్థితికి వచ్చుట, చక్రవర్తి కామెపైగల విశేషాదరము, నన్నిటిని మించిన యామెయధికారమును గాంచి సహింపజాలక సామంతులు కొందరు మాత్సర్యపూరితులై యామెయధికార మణగింప యత్నించిరి. అట్లు తిరుగుబాటుగావింప యత్నించువారి యందు మహాబత్ఖాను ప్రముఖుడాయెను.

మహాబత్ఖాను జన్మచే రాజపుత్రు డయ్యు నున్నతోద్యోగవాంఛచే మహమ్మదీయు డాయెను. కాని శౌర్యస్థైర్యముల నెనలేనివాడై రసపుత్రమహమ్మదీయుల కిరువురకు నాదర్శప్రాయుడై యుండెను. అనేకమార్లు మహాబత్ఖాను, జహాంగీరును, నూర్జహాను కంతటి యధికార మీయవలదని యనేకవిధముల మందలించెను. కాని జహాంగీ రాతని వాక్యముల నన్నిటిని చెవిని బెట్టెను. అందుచే మహాబత్ఖాను విసుగుజెంది ఖుర్రముతో గలసి యాతనికి బట్టముగట్ట నిశ్చయుడాయెను. ఇందు మూలమున మహాబత్ఖాను నూర్జహానులకు వైర మధికమాయెను.

ఇంతలో రాజ్యపరిస్థితు లన్నియు మారెను. పర్షియాచక్రవర్తి ఖాందహారు నాక్రమింప యత్నించుచుండెను. ప్రాక్పశ్చిమతీరములందు పోర్చుగీసువారి దుర్నయము లధికమాయెను. మక్కాకు బోయెడి యాత్రికుల నడ్డగించి వారిధనముల నెల్ల గొల్లగొట్ట మొదలిడిరి. ఒక సమయమున చక్రవర్తి నావలనుగూడ నడ్డగించి సుమారు మూడులక్షల విలువగల యాస్తిని స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. అందున, నూర్జహా నాంగ్లేయవాణిజ్యాధిపతి యగు డౌన్టను సహాయమును బడసి పోర్చుగీసువారి నోడించెను. ఆనాటినుండియు పోర్చుగీసువారి బలము క్షీణింప, ఆంగ్లేయులు వృద్ధిగాజొచ్చిరి. ఆంగ్లేయులు సూరత్ మొదలగు పట్టణముల వర్తకశాలలను కోటలను నిర్మించుకొని తమబలము నభివృద్ధిపరచుకొన మొదలిడిరి. ఆంగ్లేయులకు సదుపాయములు గలుగజేసి వారి నభివృద్ధికి దెచ్చిన దనసామ్రాజ్యమునకే మోసము కలుగుట తప్పదని నూర్జహాను గ్రహించి 1616వ సం॥మున పోర్చుగీసువారితో సంధి గావించుకొనెను. ఈసమయముననే వంగదేశమున ఉస్మాను అను నాఫ్ఘనులు తిరుగుబాటు గావించి యల్లకల్లోలములకు మూలకారకులైరి. అందుచే వారి నణచుటకై నూర్జహానుతో షరుహూ లను రసపుత్రనాయకుని బంప నతనాయాందోళనము నణగద్రొక్కెను. కాని వెనువెంటనే అఫ్ఘనప్రముఖులకు కొంచెము కన్నతోద్యోగముల నొసంగి గౌరవించుటచే నూర్జహానుపై వారికి భక్తివినయము లధికముగా నుదిరెను. ఇట్లాఫ్ఘనుల సాధువుల నొనరించి తనయనుచరులుగ నొనరించుకొనుటయందు నూర్జహాను చూపిన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్య మనుపమానము.

అప్పటినుండియు నూర్జహాను చరిత్రయంతయు మహాబత్ఖానుతోడను, ఖుర్రముతోడను వైరములతో నిండియుండెను. 1616వ సం॥మున దక్షిణదేశమున అహమ్మదునగరు బీజపూరుల జయించుటకై నూర్జహాను ఖుర్రమును బంపెను. ఖుర్రము దక్షిణాపథము బ్రవేశించినంతనే జయలక్ష్మి యాతనిని వరించెను. తనకు పూర్వ మంపబడిన యుద్యోగుల నెల్ల నోడించిన మాలికాంబరును గడగడ నడకించి సంధి కుదుర్చుకొనెను. బీజపూరుసుల్తాను హృదయమున భీతిగలిగించి, తనకు లాభకరమగు షరతులతో సంధిగావించుకొనెను. దక్షిణదేశమందు షాజహాను నధికారము, పలుకుబడియు నంతకంత కధికము గాజొచ్చెను. ఈవిషయము గ్రహించినంతనే నూర్జహా నసూయాపూరితురాలాయెను. ఖుర్రమున కధికార మధికమైనచో సైన్యముల గూర్చుకొని జహాంగీరు నోడించి యాతని జీవితకాలమందే సింహాసన మాక్రమించి యితరసోదరుల నెల్ల నేలమట్ట మొనరించునేమో యను భయ మామె

వానరించెను. జహాంగీరు కడపటి కుమారుడగు షహారియారునకు, నూర్జహాను, తనకు షరాఫ్ఘనునివలన గలిగిన కొమారితె నిచ్చి వివాహము గావించి యుండుటచే వానికే పట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. అన్నిటికంటె నధికముగు తనయధికారమే తగ్గిపోవునేమో యను భీతి యామెను బీడింపజొచ్చెను. ఈసమయమునకు మున్నే యామె తలిదండ్రులు మరణించిరి. అంతుమూలమున నామె మహాబత్ఖానునితో సంధిగావించుకొని, యాతనిని దన మాయోపాయములచే దనవంకకు ద్రిప్పికొని ఖుర్రమున కధికారాధిక్యత కలుగకుండ విశ్వప్రయత్నము లొనరింప మొదలిడెను.

ఇట్టిసమయమున నక్కటులుండి జహాంగీరు రోగపీడితు డాయెను. జహాంగీరు మరణించిన, ఖుర్రము రాజ్యమునకు వచ్చిన, దనగతి యేమగునో యనుభీతి యామెను బీల్చి పిప్పిచేయ మొదలిడెను. ఎటులైనను ఖుర్రమును సింహాసన మధిష్ఠింపకుండజేసి, తనయల్లుడగు షహారియారునకు బట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. జహాంగీరు రోగపీడితుడుగ నున్న వార్త వినినంతనే ఖుర్రము ఖుస్రూను జంపించివైచెను. ఖుస్రూమరణము నాధారముగగొని నూర్జహాను, జహాంగీరు మనస్సున ఖుర్రముపై నసూయబుట్టించి ఖుర్రము నతని కాధారభూతమగు దక్షిణదేశమును విడచి ఖాందహారునకు రాజప్రతినిధిగ బోవునట్లు నియమించెను. కాని ఖాందహారునకు బోవుటకు ముందు ఖుర్రము నాలుగుమరతులు గోరెను. మొదటిది సర్వసేనాధిపత్యమును దనకే యొసంగుట, రెండవది, పంజాబు దేశమంతయు దన కిచ్చివేయుట, మూడవది, తనకుటుంబరక్షణ నిమిత్తమై రణథంభపురము నాతని స్వాధీన మొనర్చుట. నాలవది, వర్షాకాలాంతమువరకు దన్ను దక్షిణదేశమందే యుండనిచ్చుట. ఈ తుది కోరికయం దాతని యభిప్రాయ మేమన, దక్షిణదేశమును వీడునంతలో దక్షిణమున దన యధికారము స్థిరముగ స్థాపించుకొనుటయే. ఈవిషయమునంతయు నాలోచించినంతనే చక్రవర్తి కుమారుని ప్రవర్తనకు విసుగుజెంది తత్క్షణమే బయలుదేర వర్తమానమంపెను. పరిస్థితు లిట్లుండ, ఖుర్రము నూర్జహానుల పరిచారకులు కలహించి ద్వంద్వయుద్ధ మొనర్చుకొనిరి. ఇది యాధారముగ నొనరించుకొని ఖుర్రము దురుద్దేశ్యముతో నున్నట్లనుమానించి చక్రవర్తిచే ఖుర్రముస్వాధీనమం దుత్తరదిశనున్న పరగణాలనన్నిటిని స్వాధీన మొనర్చవలసినదిగా నాజ్ఞాపత్రి మంపించెను. అందుచే ఖుర్రము తన ప్రవర్తనకు బరితపించుచున్నటుల నటించుచు క్షమాపణపత్రి మొకటి తన తండ్రి కంపెను. కాని నూర్జహా నాయుత్తరము దెచ్చిన వార్తాహరుని జహాంగీరు కడకు బోకుండజేసి తనస్థితి గూర్చి విచారింపదొడంగెను.

ఆమెకు దోడునీడగ సహాయమొనర్చిన తలిదండ్రులు చనిపోయిరి. తనసోదరు డగు అసఫ్ఖాను నమ్మదగియుండక యటునిటు జలింపజొచ్చెను. ఇక జేయున దేమియు గన్పించలేదు. కాని నూర్జహా నంతటితో విడుచు ధీరువు కాదు. వెంటనే మహాబత్ఖానునకు వార్తనంపి, యాతని నత్యధికబిరుదములు, గౌరవములు మొదలగు వానితో సమ్మానించి, తనవశ మొనర్చుకొనెను. మహాబత్ఖాను కోరికప్రకారము, అసఫ్ఖా నాస్థానమునుండి పంపివేయబడెను. ఇక కార్యము మించిన దని యెరింగి ఖుర్రము తిరుగుబాటు గావించెను.

ఖుర్రమునకు దక్షిణదేశమందలి ప్రభువులెల్లరు సాయ మొనర్చిరి. అతడు సైన్యసమేతుడై 1628వ సం॥ మున ఆగ్రానగరమును జేర్చెను. నూర్జహాను సర్వసైన్యాధిపత్యమును మహాబత్ఖానుని హస్తమునం దుంచెను. బిలోచ్పూరనుచోట నిరుసైన్యములును గలసికొని ఘోరయుద్ధ మొనరించుకొనిరి. అందు ఖుర్ర మోడింపబడుటయేగాక, యాతని దక్షిణహస్తమగు విక్రమాదిత్యుడు హతుడాయెను. తన సైనికులు కూడ నాతని విడువజొచ్చిరి. ప్రాణరక్షణార్థమై అక్బరు కోటకు ఖుర్రము పలాయనుడాయెను. మార్గమధ్యమున తిరుగ నూర్జహాను సైన్యములచే రెండుమారు లోడింపబడెను. చేయునది లేక, ఖుర్రము ఆసమ్మానగరమున మాలికాంబరు శరణముజొచ్చెను. అంతటితో మహాబత్ఖాను వానిని వెన్నంటుట మాని, వంగదేశమును జయింప మొదలిడెను. బంగాళమును నాక్రమించి, రోహాలుసెల్ల రాజమహాలనొద్ద నోడించి క్రమముగా వంగదేశము, ఒరిస్సాదేశము నాక్రమించుకొనెను. అలహాబాదు, జౌన్పూరులకూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. మరల ఖుర్రము వంకదిరిగి యాతనినోడించెను. అటుపిమ్మట మాలికాంబరు నగరింప మహాబత్ఖాను బీజపూరు సుల్తానుతో గూడి విశ్వప్రయత్నము లొనరించుచుండెను. ఈసమయమున ఖుర్రము శరీరమందు రుగ్మత ప్రవేశించెను. అందుచే, ఖుర్రము, మరణమునకు సిద్ధముగనున్న తనతండ్రి కొక క్షమాపణపత్రి మంపెను. చక్రవర్తి శయ్యపైనుండి లేవజాలకుండుటచే నాపత్రిమ నూర్జహాను హస్తముల బడెను. మహాబత్ఖానుని యధికారము నానాటికి వృద్ధిగాంచుట నూర్జహానున కిష్టములేకుండెను. అందుచే నామె ఖుర్రము క్షమాపణ నంగీకరించి, యాతనిని దనపక్షమున జేర్చుకొనెను.

మహాబత్ఖానునకు, ఖుర్రము రాజ్యమునకు వచ్చుట యిష్టము లేదు; ఎట్లైనను పర్వేజాను, సింహాసన మెక్కించి, తన యధికారమును నిరంకుశముగ నాటుకొన మహాబత్ఖాను యత్నించుచుండెను. నూర్జహాను, తనయల్లుడగు షహారియారునకు బట్టముగట్ట నిశ్చయించెను. షహారియారు రాజ్యమునకు వచ్చినా, మహాబత్ఖానునకు లేశమాత్రమైన నధికారముండుట కవకాశము లేదు. అందుచే నూర్జహానుపై మహాబత్ఖానున కసూయ యధికమాయెను. ఒండొరుల మనములు కలియనప్పు డెంత స్వల్పవిషయమైనను ఘనము, నాక్రోశము దెచ్చుట సహజమేకదా! ఈసమయముననే మహాబత్ఖానుని యల్లుడొక తప్పిద మొనరించి, క్షమాపణ వేడుటకై యాస్థానమున కేగ నచట యతి యవమానపరుపబడెనట. ఈ యవమానమును సహింపలేక మహాబత్ఖాను తిరుగుబాటు గావించి సైన్యముల గూర్చుకొని యుద్ధసన్నద్ధు డాయెను. శరీర మస్వస్థతగ నుండుటచే, పంజాబుదేశమున నారోగ్యముగ నుండునని యెంచి, చక్రవర్తి యచట నివసించుచుండెను. మహాబత్ఖాను వెంటనే పంజాబునకు సైన్యసమేతుడై యచటి చక్రవర్తిని ముట్టడించెను. సామ్రాజ్ఞి, తనపరివారముతో బాటు నదినిదాటి యావలిగట్టునకు బోవుచుండగా నీవలివైపున దాటుటకు సిద్ధముగనున్న చక్రవర్తిని మహాబత్ఖాను చుట్టుముట్టి పట్టుకొనెను. నూర్జహానుమాత్ర మావలిగట్టునకు జేరిపోయెను. చక్రవర్తి మహాబత్ఖానుచే బంధితుడైనవార్త వినినంతనే, యామె మహాబత్ఖానునితో

తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు

మిన్నికంటి గురునాథశర్మ గారు

౧

శ్రీరామ రామ యనుచు న, వారత మత్యంత పావన స్థిరభక్తి
ప్రేరణఁ బఠించు పుణ్యుఁడు, దారుని తూము నరసింహదాసు విదలఁచుక్.

ఐహికభోగాసక్తుల పాపకర్మాచరణముచేఁ బ్రాచ్యులకును భగవద్భక్తి సన్నగిల్లుచున్నది. హేతువాదములు మెండగుచున్నవి. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ముఖ్యమగుచున్నది. "ఆత్మని త్వరిత్వభూతాని" యన్నట్లు కించిజ్ఞులగు తా నమ్మిన మహామాత్రికయుముల నమానుష కార్యములఁ సందేహించి తిరస్కరించుచున్నారు. "మురారేస్తృతీయః పంథా" యన్నట్లు విపరీతమైనను నవీనమార్గము ప్రోత్సాహకరమై నాస్తికత ప్రబలుచున్నది. అనుయాయులుఁ దోడగుచున్నారు. కావున ధర్మతాంత్రికములు విజృంభించుచున్నవి. పూర్వమువలె నేఁడు భారతమాత భగవద్భక్తులఁ గడుపునిండఁ గనఁజాలకున్నది. అట్లయినను, ఏదేవుని సేవించిన నేమి? ఏ మంత్రము నుపాసించిన నేమి? ఏ యోగము నవలంబించిన నేమి? వేమనయోగి, రామదాసు, తుంగదుర్తి బుచ్చయ్య, తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు, త్యాగరాజు, బ్రహ్మముగారు, సిద్ధప్ప, నారాయణగారు, పరశురాముల నరసింహదాసు, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు మొదలగు భక్తవర్యులు నేఁటికిని బూజింపఁబడుచున్నారు. చిన్న పెద్ద మాత్రము కన్నులు తెరచి వేమన యోగినిగూర్చి పరిశీలించుచున్నారు. త్యాగరాజుని దలఁచుచున్నారు. కాని మిగిలిన భక్తవర్యుల చరిత్రముల సమగ్రముగఁ బరిశోధించుచున్నట్లు కన్పింపదు. "భక్తవిజయము" వ్రాయఁబడిన గ్రంథము మాత్రము మహారాష్ట్రభాషాగ్రంథమూలకమగుటం జేసి ఆంధ్రదేశభక్తుల చరిత్రములందుఁ జేరదయ్యె. ఆంధ్రభక్తుల చరిత్రమును రచించుటకు 'ఆంధ్రవాల్మీకి' శ్రీయుత వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు పూనుకొనెద మని యొకమారు తెలిపియుండిరి. ఎవరెట్లుగాని భక్తులనుగూర్చి వారు ప్రకటించుట సముచితమని నేనొక వ్యాసమును వ్రాయఁబూనితిని.

భక్తిలత కాలవాలమును సంగీతసాహిత్యముల కునికిపట్టును ప్రసిద్ధమును బవిత్రమును నగు "తూము" వంశమున లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు క్రీస్తుశకము 1790 ప్రాంతమున నప్పయాఖ్యునకును వెంకమాంబకును నవతరించిరి. వీరు గోల్కొండ వ్యాపారులు. ఆపస్తంబసూత్రులు, యజుశ్శాఖాధ్యయనులు. వసిష్ఠశక్తి పరాశర త్రయార్షేయులు, పరాశరగోత్రజులు.

లక్ష్మీనృసింహదాసుగారి తాతగారు వేంకటకృష్ణయ్యగారు. వీరు గుంటూరుమండలమునందలి పొన్నూరు గ్రామమున నివసించుచు భావనారాయణస్వామిని సేవించుచుండిరి. వీరికి కప్పయాఖ్యుండు జనించి బాల్యముననే దేహబలమును వహించి రాజగౌరవము నొందెను. వేంకమాంబను పెండ్లాడి యే కారణమువలనో పొన్నూరును విడిచి గుంటూరు పట్టణము జేరి స్వగృహమును నిర్మించికొని కాపురముండెను. వారికి క్రమముగా నా పుణ్యదంపతులకు మన లక్ష్మీనృసింహదాసు, కృష్ణదాసు నా రెండు పుత్రరత్నములును, రుక్మిణిబాయి యను పుత్రికయును జనించిరి. రుక్మిణిబాయిని గార్యాలవంశజున కిచ్చి పరిణయము నొనర్చిరి.

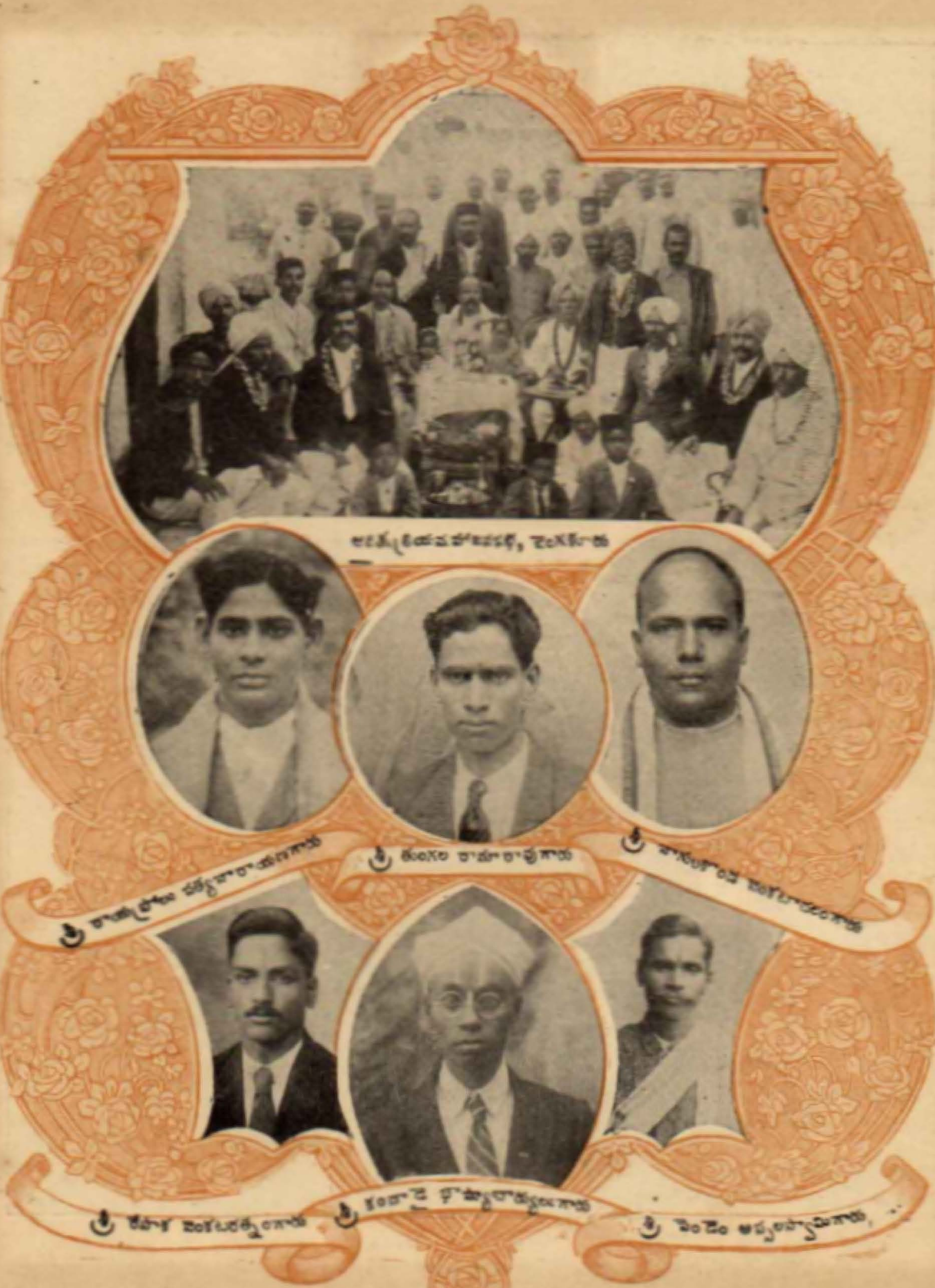
ఆ లక్ష్మీనరసింహదాసు, కృష్ణదాసు నుచితసంస్కారములంది యాంధ్రగీర్వాణవిద్యల నభ్యసించి రామభక్తులైయుండిరి.

పిదప సంప్రదాయానుసారముగ, సద్గుణమణి యగు "లక్ష్మీబాయమ్మ" ను లక్ష్మీనరసింహదాసు, సీతమ్మ యను బాలికను కృష్ణదాసు పరిణయమైరి. భగవద్భక్తశిఖామణి యగు మన యీ లక్ష్మీనరసింహదాసునకు సంతానము లేకపోయెను. సాధారణముగా భగవంతుఁడు తన దాసుల కోరకున్నఁ గొసంగకుండు నేమో!

ఈ భక్తుఁడు పరమపదముఁ జేరిన వెనుక లక్ష్మీబాయమ్మగారు మంగళగిరికొండను రామదాసనామునికిఁ జెంది వైదేహి యను కన్య నిచ్చి వివాహము చేసెను. వారలును నిస్సంతానులైరి. వైదేహమ్మయు భర్తృమరణానంతరము తూము లక్ష్మయరాయ నామునిఁ బెంచుకొనిరి. అతని కొడుకు గోపచంద్రుడు భద్రాద్రి పేటలో గలరు.

మన లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు బాల్యమునుండియు రామభక్తులై నడచుచున్నను నడుగడుగునకు రామరామ యనియును, మాటలాడుచున్నను మాటమాటకు రామరామ యనియు మదిలో ననుకొనుచుండువాఁడు. పుత్తడి పుట్టుకతోడనే పరిమళించును.

తన కిర్వదేండ్లు వచ్చినపిదపఁ దండ్రి స్వర్గస్థుఁడాయెఁ గటా. భార మధికమైకలంపఁ బొన్నూరులోఁ దేమ్యాడు వేతనమున దినముల

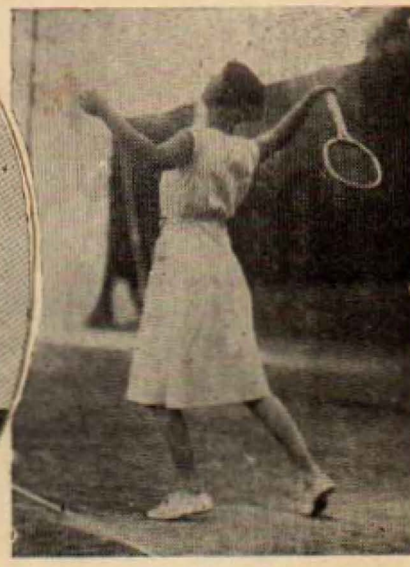

శ్రీ ముత్తైన్ కన్యగారు

శ్రీ కమలామీనన్ కన్యగారు

క్యాంప్ బెల్ హారిస్ సతిగారు

భారతమహిళాసమాజము, అబలాజన పఠనమందిరము—గుంటూరు
ఆర్. యస్. శ్రీకృష్ణస్వామి అయ్యంగారిసతి కాలమ్మగారికి ఫేర్వెల్లిచ్చిరి

గమింపుచుండినను రామభజనము, నతిథ్యభ్యాగతులసేవ, యాంధ్రకవితా రాధనము మాత్ర మేమరకుండెను. అట్టులెన్ని దినములో జరుగలేదు. దాస్యము స్వాతంత్ర్యము నెడంచుమగదా. రామసేవ కుద్యోగధర్మ మంతరాయ మగుచుం ద్యాగంబుంబొలె దాని విసర్జించి సమర్థుండగు నుమ్మవపోర్థుఁ దారకమంత్రమును గైకొని తనయింట రామమందిరమును నిర్మించి సీతారామాదివిగ్రహముల నిల్పి నిత్యము భజించుచు, నిరంతరము గద్యపద్యాదులచేఁ బొగడుచు కెన్ని యేని శతకంబుల గేయంబుల రచించి ప్రసిద్ధుఁడై యుండెను.

౨

అన్నదానంబు పునర్జన్మహేతువని వాదించు లోభులకును, వాదోన్మత్తులై "అహం బ్రహ్మాస్మి" యని వాదించు దాంభికులకును, కుపథగాములై పుణ్యపాపంబు లాత్మ కంటవను పండితమ్మన్యులకును జెప్పఁజాలముగాని ముక్తి భక్తియు భక్తిఁ దీర్థసేవయుఁ గారణములు గాకపోవు. తా మెంతెంత గొఱగాక భక్తులం జూచి రోగుల మాత్రము పొగడియు రోగులంజూచి జ్ఞానులకుఁ గొండాడియుఁ దరిద్రుల దూషించువారు తీర్థయాత్రాపరుల గేలిసేయుదురు గాక! శివకేశవులు తీర్థయాత్రలఁ గృతార్థులు గారేదా? నేఁడు ధూమశకటాదులవలన కుదూరమ్మసైతము దాపటమున్నది కాని పూర్వము కాశికేగుట కాటికేగుట సమానమఁట. రైక్తలోఁ గూరుచుండి యనాయాసముగా యాత్రల సేవించిన ఫల మొకవేళ నంత లేకుండు నేమో కాని కాలినడకతో వివిధ శ్రమల కోర్చి కష్టసుఖంబుల ననుభవించి యనేక గ్రామప్రజల యన్యభాషాసల్లాపనానావిధాచారముల నాలకించుచుఁ జేయు యాత్ర భూతదయను లోకజ్ఞానమును సౌభ్రాత్రమును భక్తిని బెంపొందింపఁ జేయకపోదు. ఫలము గల్గకపోదు. అట్లగుటవలన నే కాఁబోలు యాత్రసల్పి వచ్చినవారిని స్వగ్రామముల మేళతాళంబుల నెదుర్కొని మహోత్సవంబున నింటికి గొంపోయెదరు.

సీ. పాడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరివుచ్చకయమున్న
  తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయమున్న
బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలకమున్న
  పొర నేత్రముల కడ్డు వొరకమున్న
శ్రుతిపుటంబుల శక్తి సురిఁగిపోవకమున్న
  వఱు లాననమునఁ బర్వకయమున్న
హృదయంబులో జాగ పదను దప్పకమున్న
  గాత్రంబు శిథిలంబుగాకమున్న
పండ్లు వేర్వ్యాపి కదలు చూపకయమున్న
  కాశి కదకంటిపై మాపు రాకమున్న
కాంచనే యాను తత్తీయంద కదలవలయుఁ
  దీర్థసేవకు దేహ మస్థిరముగాన. (కాశి)

అని కలపాని మనదాసుగారు క్రీ. శ. 1818-19 కి పరియను బహుధాన్య సంవత్సర కార్తికమున శ్రీరంగమున కేగి రంగని గను మహ్వానుచు సేవించి "శ్రీరంగశాయి తారహారము" అను మకుటము గల సీసపద్యముల నివ్వేదించికొని సమర్పించి తిరిగి యింటికేగెను. వీ కే దేవు సెప్పకు దర్శించినను బద్యములతోఁ బొగడక మానియుండలేదు.

కాశీయాత్ర క్రీ. శ. 1820-21

తన మాతృదేవత యగు వేంకమాంబయు, నర్ధాంగియగు లక్ష్మ బాయమ్మయు సోదరుడగు కృష్ణదాసును మచితవాక్యముల సమాధాన పఱచి విక్రమ సం॥ చైత్ర శు ౧ శనివారము రేవతీనక్షత్రమున గుంటూరునుండి కతిపయ మిత్రులతోఁ గదలి యమరావతి కేగి కృష్ణా స్నానమునఁ బవిత్రుఁడై ధర్మంగొనియాడి దుర్గమార్గమార్గముల నవర్గ భక్తిపరవశుఁడై నడచుచుఁ గ్రమముగా భద్రాద్రి కేగి శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని దర్శించి

సీ. అక్షికిచ్చినవనం బత్రుడే మఱచె దెటు
  పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
అపకార మొనరించు నతని మఱచెనట
  పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
మఱచుట నీ కెంత మతి పరాకంబట
  పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
మహి నన్ను నీగతి (?) మఱచెద జేమొకో
  పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
పద్మజాక్ష! రమాధీశ! బహుపరాకు
భక్తవరసింహపోషక! బహుపరాకు
భద్రశైలా! పరిస్థిత బహుపరాకు
భక్తమందార రఘువీర బహుపరాకు.

ఇట్టి యనేకపద్యంబులఁ బరాకుదెలిపి మఱలఁ బయనంబై దినక్రమంబున నశ్వారావుపేట, కొవ్వూరు, రాజమహేంద్రవరము, సావలఁ బిఠాపురముం జేరి కుంతినాథునుఁ బూజించి సింహాద్రి కేగి వరాహనృసింహస్వామికి మ్రొక్కి కూర్మపురముఁ జేరి కూర్మేశ్వరుని భావించి జగన్నాథముఁ జొరవి మార్కండేయాదిపుణ్యతీర్థంబులఁ గ్రుంకి జగన్నాథుని బిల్వమహిమకథల వినుచు నాతనికి నమస్కరించి

పంచ.— పరాకు శ్రీరమాంగనాస్య పద్మపద్మబాంధవా
  పరా కనంతపద్మజాండ వారపూరితోదరా
  పరాకు భక్తహృన్నివాస భవ్యదివ్యవిగ్రహా
  పరాకు దేవమౌళిరత్న భాసితాంఘ్రిపంకజా.

అని పొగడి యందు పంచరాత్రంబులు వసించి యటుగదలి బహుకష్ట ప్రయాణంబుల జాజిపురంబేగి యన్నదిని పైతృకక్రియల నిర్వర్తించి మార్గశ్రమమ్మున వలసి కాశీదర్శనభాగ్య మున్నదో లేదో యని చింతించి శేయి యగుడు నిద్రింప స్వప్నంబయ్యెనట.

సీ. బ్రహ్మాదులకునైన బడయ సాధ్యముకాని
  యప్రతిహత శక్తిపైన నీవు
దురితాత్ముఁడం చు నపు డ్రోయఁగాఁ జూడక
  యతిదీనుఁ డీతఁ డం చాత్మ నెంచి

జాలిజనించి కాంభోలు వాఁపైన నీ
నిర్హేతుక కృప మెఱవఁజేసి
స్వప్నగోచరుఁడవై భవమెల్ల తీర్చి శ్రీ
మేలు నా కరయ జేసెంగాదె
ప్రాంతమున వారుపట్ల నొక్కంతకరుణ
నీకుఁ గల్గిన రెండవఁ ద్రిలోకములను
నాకు వమఁ దంచఁగనఁడే యనాథ రక్ష
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

క. తెలుసుకు మఱలంను వన్నిట్లు దిన్నగాఁయంచి
దయ దలిర్పంగఁ దెల్పితి దాత దెవరు!
తల్లిదండ్రులు గురువులు దైవమీవె
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

ఆహా! స్వప్నదర్శనా! ఎంతభాగ్యశాలో! శ్రీరామచంద్ర మూర్తి సాక్షాత్కారభాగ్యము వడసెను. పూర్వపు భక్తుల స్వప్నంబు లట్టివి. వారి విశ్వాసంబు నట్టిది. జేసుమనావిలిగోలను సుబ్బారావుగారు, వహ్వారావుగారు మొదలగువారికి స్వప్నసాక్షాత్కారము గాదు. అయినను వట్టివారిని నమ్మక పరిహసించు నాముఖము లేకపోలేదు. ఎవరికి లోటు! కావునసే రాముగారు

క. క్షేమ జంబని కోంచెము పెద్దలెల్ల
నన్ను నిందింతురా తప్పు వారికాదు
దానఁ దమ పేరఁ బెట్టించి ధరణియందుఁ
బ్రిప్పి రక్షించు దీనికా చెందెను,

అనియను నంత నిలువక,

క. మించి జనములెల్ల మెచ్చుకొనుట వ
ర్తింపఁజాల లయకు సొంపుమీర
కొనఁగి పాదసేవ నిల వ్రపసేరజా
తనువు దీనిఁ బ్రోచు దాశరథి.

క. హరి నీ యడుగుంపమ్ముల
నరసి మదిం గంటి నింక నరిపర్గము చే
తెలుసను జామి........................

అని నమస్కరించి పోగడి పాదచారియై క్రమముగా బుద్దగయ చేరి ఫల్గుణీనది దర్శించి స్నానసంధ్యాదులను వైశ్యగదిస్థలను నిర్వర్తించి యంచంచుంగల పుణ్యతీర్థముల మెట్టుచు రామనామస్మరణము సలుపు చుం జని చని దూరంబునం గాశిం గని

సీ. రజతాద్రి యింటికి రాంబోలు నేమంకో
కాదు కాశీపాదకాంతిగాని
... ...
... ...

అని వర్ణించుచు సంతోషాతిశయమున నృత్యముసేయుచు,

క. పాంచభౌతిక దేహంబుఁ బాసి జీవుఁ
డుసులువప్పుడు పన్నగశాంతిరమునఁ

తారక బ్రహ్మమంత్రంబు దయఁ గోసంగు
హరుని కాంపురమును కాశి నరయఁగంటి.

అని యుత్సాహంగ విరియంబని స్నానయాత్రికి విశ్వేశ్వరు నికి భానకము మంచుగఁ బూజించి కాస్త్ర నిమలతోఁ యాగాగాహవంబుఁ బవిత్రి జేహాంగై యున్నలింది నొక ధూమరాహోత్సవమన వరేనియుంటు పవించి భక్తిశోత్సవ్యని శేవంబుల నిత్యము విశ్వనాథుని సేవించుచు విందు మాధవు ధానించుచు భవాని దర్శించుచు నంచపాగేని విమర్శించుచుఁ దుండిని గొల్చుచు కైలాసవుని విద్యమఁ గ్రమక్రమముగా వర్ణనలాంగు వట్టమునవధిక క్షేత్రకరిశీలించి పవిత్రుఁడై కృతార్థుఁడనైతినని హర్షించి పిల్పినప్పకానుకలాచరించి వివునిరేక విధుని లేక యనేకస్తుతులతో లేఁగాశి విడిచి పశ్చిమముగాఁ జని ప్రయాగను గాంచి తదచుంచుంటో లే గంగా యమునా వాపిసలనలు సంగమం దర్శించి త్రివేణీసంగమంబున స్నానాది కృత్యంబు లాచరించి తత్కాలోచిత విశేషమ్ములాదరి జన్మమ్ము సఫల మ్మయ్యెనని భావించి దీర్ఘప్రయాణమ్ముల నెన్నియో దాటుచు వటు వైకుఁ జనలేక జటాశకు మఱలి తిరుమాంచిన మహిమాని మనంబున నంతం బుడఁ గొన్నిదినంబులకు గంటూరున కేతెంచి తన తల్లియును పెంక మాంబ పాదపద్మములంటి దోఁదెచ్చిన గంగాజలంబును వానె వశి పేరించి యాత్రా ప్రసంగముల నెగ్గించుచు బంధువులతోఁ గూడఁ గొన్నిదినంబులు గంటూరున గడిపెను.

అంత శ్రీరామకల్యాణ నిరీక్షణ కౌతూహలాయత్తచిత్తుండై తమ్ముఁడును స్నిగ్ధదేహం దోడ్కొని బంధువుల వీడ్కొని కనుకేన్యా తోఁగదలి స్వప్నపత్యర్థులై త్రికుద్గిరనాని భద్రాద్రిని జేరి గోతమీ పూత జలంబుల స్నాతుండై శ్రీరాముఁ దన స్వప్నమునుచ్చి సీతాదేవికిఁ గానుక లిచ్చి హనుమకు మ్రొక్కులిచ్చి స్వామిసన్నిధి నిలిచి యంజలిబంధుండై

సీ. గయయందు నిస్వాపి గనులకు ధిండంబ్రి
నీక్షింపఁజేసిన దీనకాబ!
గంగాదియాత్రలీ కలుపాత్మదేవిఁ జే
యించి రక్షించిన దీనకాబ!
కలయందు నిర్భకాకారిణి బిలిక
ధృతి నెసకొల్పిన దీనకాబ!
ముఱల నిప్పాపి నీ చరణసన్నిధిఁ జేర్చి
యుంపుఁగావించిన దీనకాబ!

ఇంక దక్షిణాదిగాత్ర లెటుల నీవి
వలనఁ జేయింపఁగా మదిఁ దలఁచినాఁవో!
భారమెల్లను నీదె దివ్యప్రభావ
దశరథకుమార భద్రాద్రిధామ రామ.

ఈరీతి నా భగవంతునిచో గతి యానని యంత్రముల స్వామియందున ధ్యానించుకొని మఱల గంటూరు చేరె.

అంతఁ దమపిత్రమనియు పశోక్కాధ్యాపనము నేమరరాననియు విజయనగరం గత్రమునకుం బోవించి తమ్ముచిత్తి కైస్థంబుఁగొల్పి విద్య

సీ. ప్రాకారసప్తకప్రకరంబుఁ గనుఁగొంటి
నదియె వైకుంఠమం చలరుచుంటిఁ
బ్రాగ్దిశ గోపురత్రయమును జూడఁగంటి
దక్షిణంబున రెండు దనరఁగంటి
బశ్చిమమున మూఁడు ప్రజ్వరిల్లుటఁ గంటి
నుత్తరంబున నాలు గుంటఁ గంటి
నిరువదియొక్క గోపురముల నిటు గంటి
నామహ స్వర్ణాలయంబుఁ గంటి
....
నందుఁ గోట్యర్కదివ్యప్రభాళి యనఁగ
వెలుఁగుచుండెడి శ్రీరంగవిభుని గంటి.

సీ. ధగధగదీప్తులఁ దరుణార్కరుచి మించు
ఘనకిరీటము తలఁ గ్రాల గంటి
సన్మణిస్థగితభాస్వద్రత్నహారముల్
వక్షస్స్థలంబునఁ బరఁగఁ గంటి
విద్యుత్సహస్రకోటిద్యుతు లీనెడు
మేఖల నడుమున మెఱయఁ గంటి
స్వర్ణవస్త్రద్వయి సహజగేహవినీల
కాంతు లాచ్ఛాదించి క్రాలఁ గంటి
చంద్రసూర్యద్యుతుల మించు శంఖచక్ర
ముఖరదివ్యాయుధోత్కరములు కరములఁ
దనరఁగాఁ గంటి నిటువంటి భువనతారకు
సంగధారుని శ్రీరంగశాయిఁ గంటి.

ఈ మొదలగు ననేకపద్యంబుల నాతనిఁ బొగడి జంబుకేశ్వర మేగి యంబులింగంబున కభివాదనంబులు సొనర్చి కంచిని గాంచి పురవైభవము నభివర్ణించి,

ఉ. ఆఁకలి గొన్నయట్టి నరుఁ డన్నముఁ గైకొను మాడ్కిఁ జేదబా
ధాకలు ప్రాప్తమానటులు రోగికి నౌషధ మిచ్చినట్టు ల
ద్రేకపుటెండ మాఁడుచుఁ జరించెడువానికి నీడ లబ్ధమౌ
నాకరణిం గరీంద్రవరదాంఘ్రులఁ గంటి మహాభిలాషినై.

కం. దవ్వులఁగని దాయంబో, నవ్వాకిలివార లడ్డమై నిలుపఁగనే
నివ్వెఱపడి కుందెడుఁగ నన్, జివ్వన నొక వైష్ణవుండు చేర్చెఁ గ లోనన్

ఆవల నృసింహదాసు వరదరాజస్వామిని దర్శించి హర్షాతిశయమునఁ బులకలు నశ్రులు నొలుకఁగాఁ బరవశుండై పుడమిపైఁ బడి యంత లేచి మస్తకమున హస్తములు మోడ్చి హస్తిగిరిదు నిస్తులభక్తిఁ బ్రస్తుతించి తదితరస్థలములఁ దిలకించి మఱునాఁడు తిరుపతి కేగ నొకవింత జరిగెను.

అట్లు మన తాము లక్ష్మీనరసింహదాసు తిరుపతిఁ జేరి వేంకటేశ్వరుని మదిని దిరముగొలిపి ధ్యానింపుచుండ నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నీ తారతంత్రముల క్రొక్కుబడుల నెల్లఁ దీర్పఁగలిగినచే కొండను క్కము లేదన్న నెక్కడను" అని పలికి యల్లనల్లనం జని యితఁడు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామియే యని తలంచి దాసు పరికించునంతలో నదృశ్యుఁ డయ్యెను. అంత దాసు నివ్వెఱపడి ఔరా! వేంకటేశ్వరా!

గీ. తాతనాటిఋణము దలఁచి లెక్కలుతీసి
ప్రీతి మీని చీరమ ఖ్యాతి మాని
కలివవృత్తిఁ దాల్చి కదలింపల దంటి
విటులఁ బల్క నీకె యొప్పెఁగాక.

గీ. కాసుపై నాసఁ జేసి యీకరణి భక్త
గణములను బాధపెట్టుట గుణము కాదు
తగదనముఁ బల్క నీ సరి దైవ మేఁడి?
యొక్కరుఁడ పోట నీ కిటు లొప్పె నర.

గీ. వారు కోర్చి విత్తపటల మార్జించియు,
బాదుషా కొసంగు ఫల మదేమి?
కడుపుకైనఁ దినవు కాసివ్వ వేరికి
దీనజనులయందు దింక మేల?

గీ. నీవొసంగక సిరి మాకు నిల్చు టెట్లు
మాదుసర్వంబు నీదియ కాదె? దేవ!
యడ్డమే నీదుచేతికి నకనమాత్ర
మిచ్చి తడియును గొనరాదె, యిచ్చయున్న?

గీ. కొండపైకి నచ్చి కోర్కి లేమియునైనఁ
గోరువాఁడ నంచుఁ గొంకకదిరి
భీతిఁ జెందినావొ? పిలిచినఁ బలుకవు
తెలిసె నీదుసుట్టు తెల్లముగను.

గీ. వేంకటాద్రినిలయ వేగిరపడఁబోకు
ఋణముదీర్తు నీకు నెల్లి నేటు
నింతవాఁడవోట యొంటిగిన భద్రాద్రి
విడిచి యేల వత్తు ప్రీతి నిటకు?

గీ. తనువు నీసొమ్ముగా ముస్సు ధారవోసి
యున్న వాఁడెడ నరపుర లంచనగుణ?
మంచిచెడ్డలు నీవ నే నెంచ నేల?
ప్రోచికొమ్మింక బుగఁ బ్రోచికొమ్ము.

కం. పెలవిచ్చినఁ బనిబనిరొద
నీకమన్నను సముఖమునందు నిలిచెద మదిలోఁ
గలవార్తఁ దెలుపకుండినఁ
దలఁచు పెటుల వైష్ణవోక్తిఁ దగ నీకథిగాకా.

గీ. తొంగిచూచియు నలమేలుమంగతాయి
బాపు రానోడ నీ గట్టితనము సెంచి
కాసు తనయునికన్నను ఘనమటంచు
వింగు నది యుటు నిజముగా వెలసె నేఁడు.

గీ. ఘోర గోవిందరాజైన నన్నుఁ జోడ
పీడు మనవాఁడు చూచి కాపాడు మనఁడు
ఘోర యిటువంటి చేత మీ యవని కొప్పె
పుణ్యరాశుల నుండి దీక్ష చేయుమాట లేల?

ఇట్లనేక విధముల విష్ణుస్తోత్రములు సలిపి యా రాత్రియెల్ల విశ్రమించుచుండె.

సీ. రజతాద్రికాంతి నిరాకరించెడి మేని
చందంబుఁగల్గు నశ్వంబు నెక్కి
పుల్లెపూలంగిపై మణులఁ బట్టి బిగించి
పల్లెవాటుగ ఖండువా వయిచి
పదివయు పుత్తటంబు పుస్తకంబును దాల్చి
దండిసొమ్ములు మెయినిండఁ దొడిగి
ఎడమచేతను కర్ల మీరవొందఁగాఁ బట్టి
తక్కినచేత చిత్రంబుఁ దాల్చి
కులుకుపదకలు నుదుపులు కొసరు కొసరు
చూపులను గల్గి జనములు చోద్యమంద
దాపు కేతెంచి నరసింహదాస! యింతు
రమ్మనఁగ నేను నతిని జేరంగఁ జేసి.

నమస్కరించి వినయంబున యద్భుత మందుచుండ మందహాసమందార ముఖారవిందుండై యా కేశవుఁడు,

గీ. నీవు మావాఁడ వనిక దా నిజము తెలిసి
నాడు సిద్ధి దాఁటు జేసికొఁ గాదు గాన
బర్వతం బెక్కవలదని పల్కినాఁడఁ
గూడదను పనిఁ జేయంగఁ గోర నేల!

పంచచామరము—

నగంబుఁ జూచు కోర్కి నీమనంబునందుఁ గల్గినన్
... ... రమ్ము ... ...
... ...

క. అని శైలమునకు నన్నుఁగొని, ఢ్ర్యనియనిమాపంగఁ గంటి గోగర్భంబున్
ఘనపాపనాశనంబున్, గనగంగాధార మున్నగా సర్వంబున్.

మఱియు మఱిపెంపుపెంపుమెయి,

సీ. నీలఘనాఘననిరుపమ దేహంబు
నందుఁ బీతాంబరం బమరువాని
నరిదర శార్ఙ్గ గదాదిసాధనములు
హస్తచతుష్కమం దమరువాని
రవికోటిదీప్తి నిరాకరించెడు కాంతి
గల కిరీటము తలఁ గల్గువాని
కస్తూరివాసనల్ గ్రమ్మెడు మెయినిండ
సొమ్ములం దాల్చిన సొగసుకాని
వక్షమున శ్రీమహాలక్ష్మి [illegible]ని
హాటకపు రత్నశాల్వ [illegible]

వేంకటాద్రీంద్రనిలయు శ్రీవేంకటేశుఁ
గాంచి సేవించి యిట్లు వచించినాఁడ.

* * *

అని యొన్ని యో రీతులం బొగడి మఱియుం గల విచిత్రంబులం జూచి,

గీ. అన్యదేశంబుఁ జూచి యాశ్చర్యమొందుచు
నాజ్ఞ వడసి యమ్మహాద్రి డిగ్గి
మఱియుఁ గల్గుచోట్ల మహిమ లెల్లను గాంచి
మేలుకొంటి నంతఁ జాలవేడ్క

ఇట్లు మేల్కాంచి యిది సత్యమా? అసత్యమా? యని తలంచుచుండ ప్రమాణత్వంబుగా సుపారధ కేకేర నిక్క రేపని యాక్రోశించుకో నాశయ్యపై శ్రీవేంకటేశ్వరుని పాదచిహ్నము సురక్షితకో లేక యుండుట గాంచి దాను విస్మితుండై వేద తోడివారలకుం జూపి యాహరి పాదరేణువులఁ దలపై ధరించియు నాఘ్రాణించియుఁ గన్నుల నద్దికొని యు భగవత్కృప గల్గెఁగదా యని హర్షాత్ముఁడై కృతార్థుఁడై నిమీలితనే త్రుఁడై స్వప్నగోచరపురుషుని భావబలంబునం బరికించి యానందాతిశయంబున నృత్యంబు చేసె.

అంతటఁ గనులవిచ్చి తోడివారి సొగస్తుతులు లక్షించుచు నక్కొల్వు వింతచెయ్యల నంతరంగంబునఁ జింతించుచు పటముంచి కదలి యల మేలుమంగను సేవించి గోవిందరాజుల కానందంబున నమస్కరించి

సీ. శ్రీపాదరేణువు "చిన్నంచరా" యందుఁ
బల్కు వైష్ణవపరిభాష వింటి
స్వామిప్రసాదసంప్రాప్తంబుఁ గోరిన
వెల చాల హెచ్చను విధముఁ గంటిఁ
గడ కాస్థలపు మన్ను కా పిన్నకుంపంగఁ
జిక్కుఁతో దమవార్తఁ జేరి వింటి
వింతవింతలుఁగల వెలలేని పటములఁ
గన్నులపండువుగాఁగఁ గంటి
భక్తి యొంతయున్నఁ గైకంబు లేదని
సర్వసాక్షియైన స్వామి కౌను
గాన నతఁడె నన్నుఁ గని ప్రోచు నేర్పరి
యాపురంబుదాటి యవలి కరిగి.

కాళహస్తి దాసి యా స్వామిని ప్రార్థించి తొంటిమార్గమున మఱలఁ జెన్నూరునద్ది యావల గుంటూరు ప్రవేశించి వేడ్కతోఁ దల్లి కొలఁగి, ప్రొక్కినయనుజాని దీవించి భార్య సపర్యల నంగీకరించి జననికై తెచ్చిన కోటితీర్థంబున నామె నభిషేకించి మాధవప్రీతిగా సమారాధనాదికము నిర్వర్తించి ఫలము రామార్పణమని యాత్రావిశేషంబులఁ దనకొత్తసుఖంబుల సంతసంబునం దెల్పుచుండె. "పోయి సేవింప లేకున్నఁ బ్యాతీర్థమహిమ, వినుటయు నఖిలకల్మషహారం" బని తీర్థ మాహాత్మ్యములఁ దెల్పుచునుండె. ఈ యాత్ర వృషవత్సర - ఫాల్గున శుద్ధపాడ్యమికి సమాప్తమయ్యెను.

అంత శ్రీరామనవమికి మరల భద్రాద్రికేగి వచ్చెను.

ఇట్లు నృసింహదాసు నిరంతరప్రయాణములచే నారోగ్యము చెడి పోవఁగాఁ గొన్ని దినంబులు వ్యాధిబాధ ననుభవించుచు "స్వామీ! ఒకచోఁ బడియుండి నిరంతరము నిన్ను స్మరించుటకా యిట్లు కదలలేని దశను గల్పించితివి" అని రాముని స్మరింపుచుఁ గొంతకాలంబునకుం దేరుకొని క్రీ. శ. 1826-27 వ్యయవత్సర ప్రథమ కు ౫ వాఁడు బయలుదేరి యుత్తరంబుగాఁ జనిచని యయోధ్యకేగి యా యా పుణ్యస్థలముల భక్తికముగ నారాధించి సరయూనదిఁ గ్రుంకులిడి పితృతర్పణ మొనర్చెను. ఆలయమును బవిత్రమొనర్పుటకుఁ జాలఁడా యొకఁడు! అట్ల యోధ్యఁ గొన్ని నాళ్లుండి హరిద్వారమున కరిగి యటనుండి బదరికా వనంబునకేగి నారాయణునిం దర్శించి మ్రొక్కులిడి యా క్షేత్రమహిమ ముల వర్ణించి మరలి కాల్నడల బహుకష్టప్రయాణముల సర్వజిన్నా మ ఘ ౧౧ నాటికి గుంటూరు చేరెను.

మరల భద్రాద్రి కేగి వచ్చెను.

౩

ఇట్లెన్ని యాత్రలు చేసినను దనివి చనక యా భక్తాగ్రేసరుండు గరుడోత్సవంబు దర్శించు నాసమెయి విరోధివత్సరవైశాఖమునఁ గొందఱు భక్తులతోఁ గదలి కంచి కేగి స్వామిని సేవించి మరలి చెన్నపురికి రాఁగ వైదికబ్రాహ్మణుఁడును, మురికినాఁడను శాఖకుం జెందినవాఁడును, ధనాఢ్యుఁడు భక్తుఁడునగు నాగెండ్ల వరదరామదాసు వీరి నాహ్వానించి యుచితసేవలఁ దృప్తుల జేసి తారకమంత్రరాజ ముపదేశ మొంది తనయింట మాసత్రయం బుంచుకొని నిరతంబు రామకథ వినుచుఁ బిదప నాలుగువేలరూప్యములతో నరసింహదాసుగారి పాదపూజచేసి స్వామీ! మీ రింకొకమారు వెంచేసి నాకు భద్రాద్రిరాముని దర్శనభాగ్యము లభింపఁజేయవలయునని ప్రార్థించి, వీడ్కొలుపఁగా నరసింహదాసుగా రాతని భక్తిశ్రద్ధల కలరి యిదియంతయు నా శ్రీరాముని కారుణ్యాతిశయమని తలంచి గుంటూరున కేతెంచి మూఁడుతరంబుల నుండి పెరుగుచున్న ఋణమ్ము నా నాలుగువేల రూప్యల తోడంగ నిశ్శేషముగాఁ దీర్చి ఋణవిమోచన సంతృప్తిమొనర్చి మరల చెన్నపురి కేగి వరదరామదాసుం దోడ్కొని వికృతివత్సర చైత్రమాసమున బయలుదేరి శ్రీరామనవమి కుత్సవముల భద్రాద్రిని సమున్నతి సందర్శించి ఇచ్చట నిచ్చలు నుండువారికి గదా భాగ్యమని తత్తత్యంబులం గావించి శ్రీరాముల సేవించి తిరిగి గుంటూరు వచ్చిరి.

అంత వరదరామదాసుగారు నరసింహదాసుగారిని సకళత్రముగఁ జెన్నపురికిం గొంపోయి యచట నాలుగుమాసము లుండి వైరాగ్య సంపత్తిచేఁ జెన్నపురి నుండ నిచ్చగింపక తన యావత్తు విత్తము నీశ టాశ్వాదులపైఁ బూన్చి కదలి వికృతివత్సరకార్తికమున భద్రాద్రి కరిగి కాఁపురముండి నిరతము రాము సేవించుచు నృసింహదంపతుల సంభావించుచు నా వరదరామదాసు దంపతులు సంతోషమునఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండిరి.

౪

భద్రాద్రి శ్రీరాములకుఁ గైంకర్యము సేయువారు నవాబు కిడి తాబేదారులై శ్రీరాములవారి ధనము హరించుచుఁ దత్తత్కాలోచిత సేవల సలుపక యేదియో తిరిగిఁగొనక సంచరించుటం జూచి నృసింహదాసు శ్రీరామచంద్రా! నీకు సేవలు సక్రమముగా జరుగుటలేదు. నే నెట్లు సహింపఁగలను! అని విచారించి నిద్రింపఁగా నా రేయి స్వప్నంబున నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నృసింహా! నగరేల! దండూలాలను దర్శింపం బొమ్ము, అన్యాయం బక్కడను" అని పలికి చనియె. అంత దాసు మేల్కాంచి వరదరామదాసుతో స్వప్నవృత్తాంతముఁ జెప్పి శ్రీరామాజ్ఞగా భావించి భక్తి నమస్కరించి హైదరాబాదునకుఁ బయనమై చనిరి. భక్తుల భావంబులు భగవంతుని కెఱుక. భగవంతుని భావంబులు భక్తుల కెఱుక.

ఆ కాలమున నిజాం రాజ్యమునకు నాసరుద్దౌలా నవాబుగా నుండెను. హైదరాబాదే రాజధాని. అందలి మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుఁడును, ధర్మాత్ముఁడును, దండశాసనుండును, సత్యవ్రతుండును, సన్మార్గప్రవర్తకుండును, సమర్థుండునగు చందూలాల్ ప్రధానామాత్యుఁడుగా నుండెను. పుణ్యాత్ముఁడగు నామంత్రి కొకనాటిరేయి కలలో రాముఁడు కన్పడి "ఓరీ! నృసింహదాసు నీచెంత కేగుదెంచు, అతని యభీష్టము నెఱవేర్పుము." అని పలికె. యనన్యంబు గాఁగ మేలుకాంచి యమ్మంత్రిపతి తనజన్మము సఫలమయ్యె నని తలంచి శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానించి "ఎప్పుడు నృసింహదాసు వచ్చుచునో? శ్రీరాముని కాదాసు మీఁద నింత ప్రేమ యుంట కా మహాత్ముఁ డెంత తపస్సు చేసెనో! ఔరా! నృసింహదాసు కారణమున నేనును గృతార్థుఁడనైతి. ఆ దాసు చరణంబుల నెన్నఁడు చూడ గలుగుదునో!" అని తలంచి దినంబులఁ బుచ్చుచుండ శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసు కతిపయదినంబులకు హైదరాబాదున కేగి చందూలాలు మందిరంబున కానందంబునం దరియం జని సుఖప్రయాణంబున లోనికరిగి రాజాధిరాజ సఖా మెంచు మ్రొక్కి... నరసింహదాసనవ్వాఁడుండె" నని చెప్పినంత

> "తిగ్గన గద్దెను దిగి దాయవచ్చి
> డిగ్గఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి వెసఁ జందూలాలు
> శ్రీరామచంద్రు సత్కృపఁ గాంచినట్టి
> భూరిసత్తాపసపుంగవ నిన్నుఁ
> గంటిఁ గన్నందువుగా నేఁడు దేవ!
> బంటునై నీవు చేపని సేయువాఁడ
> నమ్మి నా యింట పావన మొనరింప
> రమ్మంచు నంతఃపురంబులోఁ బలుకు
> గొని చని పదములకును జాగి మ్రొక్కి
> ఘనతరకరుణ న నన్నేగదే యంచుఁ
> గలలోన రాముండ[illegible] జేతెంచి
> తెలిపిన సద్వార్తఁ దెలియఁగాఁ బల్కు

శ్రీరామ నవ్యాభ్యుదయ రాజలుటకు
భూరిహర్షావేశమునఁ దన్మయతఁబడి
ఆనందబాష్పంబు లధికమై కార
మేనెల్లఁ బులకలు మెండుగాఁ జార
గద్గదకంఠుఁడై కను కోల వాలు
లుద్గమింపఁగ చేష్ట లుడిగి యొక్కెడను
నిల్వఁ దలిపోంది............
నిరతోద్యమున్నదైన నిట్టి గానరాని
శ్రీరామచంద్రు వీక్షింపఁగల్గితినే!
ఘనతర పత్రయః కలితుని నిన్నుఁ
గను మాత్రఁ బాపముల్ గనలేదు నన్న."

అని యీరీతి లాపంబులఁ గొంత్రప్పొర్లు గడపి యంతిమాలాలు ప్రార్థింపఁగా వారికిఁ దారకమంత్ర ముపదేశించి యొక వాఁడు తెలిపిన కార్యంబు నైన్ని రామపట్టాభిషేకము క్రమముగా జరుపుటకుఁ దగిన కారము గా కించెన,

"వీరొక్క దేవోంబేల...
భద్రాద్రి పాల్వంచ పరగణాలెల్ల
భద్రంబుగా నీవు పాలింపఁదగుదు
నా యీర్ష్య కెల్ల నీ వధికారమూని
చేయుము వ్యాయ పంపిద్రఁ బాలనము
రాజితమైపట్టి రాజాధిరుడము
నేఁ జెల్లగా నిది నీ కొసంగితి
నెలఁగి నిక 'రాజాభ్యుదయా' యనుచుఁ
దలఁచు చింతలేమంచి......"

అని దాసు.గారు నిరాకరించుచున్న ను "ఒక్క రామసంభ్రమే లిఖించి
మనవూర నా మహోత్సవాన కొసంగె......
మలేయు నొంటెలు రెండు మ శ్రేష్ఠ మూగము
తరిగనడుమ్మ మెంతో ధ క్తి నొసఁగె
పరిశీష్టమాయగాల పరిగంచు నిల్చు......"

లు నరసింహదాసున కొసంగె మహోత్సవదినంబున సాగనంపె.

అంత నద్దాసవర్యుండు శరసంవత్సర ఆషాఢ బ గుర వాటికి భద్రాద్రిఁ జేరి సర్వము రామార్పణమ్ము చేసి వాటినుండి భద్రాద్రి తొలాకా కధికారియై మంత్రివర్య మమయూరు నీయధికారము లభించుటయు నంతియు రామచంద్రా! నీ కృపాతిశయమున నే యుని తన లోఁ దలంచి నమస్కరించి యమ్మహోత్సవదినంబున సకల్యాణశోభా సంగ్రహోత్సవంబు కర్యాద్యంబు చేయుఁగతి మనంబునఁ దాను మోపి తలఁగాక యుత్సవై యా క్షేత్రంబు లాదరించి ప్రకృతిసంబంధమును బాపి భవ్యతిష్ఠఁ దనిరియాం" దేవి యా క్షేత్రము ధంగిఁ బ్రవర్తించుచు శ్రీరామకైంకర్యముల క్రమముగాఁ బ్రతినిత్యము జేసేయుచుండుట ప్రారంభించెను. అప్పటి భద్రాద్రి వైభవంబు వర్ణింప నలవిగాకుండె.

నేనాలయాధికార మిమ్మనఁ జయమాలాలు భద్రాద్రితొలాకా క యధికార మిచ్చె. రామకైంకర్యము నిమిత్త ముకొన్నగామము స్వీకరింపవలసిన వాఁడయ్యె. శేషన్న భక్త దశ వింగి కి నరాంతైశ్వర్య మేల!

"రామున కురయాది రాజులుఁ దగిన
శ్రీసుత్యములు కొన్ని చెల్వంపుగృహములు
గద్యపద్యములు కదు హృద్యములఁగ
విద్యాగమ ప్రౌఢి వెలయఁ గావించి
శ్రీరామ పత్పరాంచిత పూజలందుఁ
గోరకలార జెగ్గునఁగ సాంచెఁ
దారుమంత్రమెల్ల తిప్పటికి వాక్యముల
చేయుక నా రసముదిరు దన్నిరి."

ఇట్లుండి నా కాలంబున తీమంబు సంభవించె. వందన కళవృ ష్టికిం బ్రసిద్ధంబు కదాని అప్పు డీదారుగా లోనైన నీవ యాహారము. భద్రాద్రియం దీఁట దన్నమృతము జలకొల్పుటచే బ్రతిగ్రామ ప్రజలంటికి యీ లేక

"ఎంచఁగా వర్షిక శేషుఁడా యొంచు
వంచుఁ గొనరించె నన్న దాసంబు
శిరఫులమున కాల చేరి యున్నించెఁ
బకునమితికి మేఁతఁదాటించి కూర్చి
దారముదకు వొక్కపరి తల గడుగు
లారంగ శ్రీరాలకాతి కమర్చి
నాయాదికల శేషుడక యున్నంబుఁ
గాలఁ గాలఁగ చెప్పఁగ సమకూర్చి
మమ్మాల్లు భోజనంబుల చేయువారు
మమ్మాల్లు తను నిద్రంబున నమరించె
పాత్రల దాత బలఁగమ్ముగుండు
నేత్రంబుగాఁ గట్టి చేర్చఁ బక్కములఁ
అవాఁడు కట్టించినట్టి కుండలు
లీనాటికిని నిచ్చు యౌసఁగు భద్రాద్రి"

ఇట్లు వివరుడవర్ష్యద్రామ మహానటు నమలకోపించె. అంత వర్షము గురిసె, జనము మురిసె, సుభిక్షము గరిసె.

౫

ఎట్టవారికిం బూర్వకర్మానురూపఫలం బనుభావ్యంబు. నాగేంద్ర నరదరామదాసు గారికి నీయుకోగము సంభవించె. నానాటికిం గృశించుచుండె. "కాయంబు బర్మ్యనప్రాయంబనియు, వైశ్వర్యంబు నశ్వరం బనియుఁ, బాపు కాయమ్మున దాసనియు

" నిమఁ జెన్న భరితుండి శ్రీభద్రగిరికి
ఘను రామసేవకై తెచ్చినట్టి
వైభవమునకు వొక్కఁగ నిమ్ముఁ గొంచు
పోయెదననియు, నిది రామాజ్ఞ"

కొలువకు మరియు నృసింహదాసు పతిని మాటకించి తత్స్వప్నాంశంబున నుండి వరదరామదాసు భార్యయుఁ దల్లియు మేమును మీ వెంట వత్తుమెందు మన వల్లెయని తనభార్య లక్ష్మీబాయమ్మ నాకును సెలవిచ్చెను; మిమ్ముఁ బాసి ధర నిల్వనేరవనఁ గొంతెవట్టు విచారించి నీకు భగవదాజ్ఞ లేదు; భూమియం దుండు మని చెప్పి మఱియుం గొందఱు భక్తులు మమ్ము మీతోఁ గొంపోయి శ్రీరామునితో సాకేత పురము జొరుకొంచినట్లు మీతో వచ్చెదమనుచున్న మీమీ యుత్సాహ ప్రశంసఁ జేయుదు; ఏకని మాత్రము దాటు జేరిరమునగా వని పల్కెను. ఆహా! మహద్భక్తాగ్రేసరుని యం దెంతటి విశ్వాసమో యా నాటి ప్రజకు!

దాసు తనయింటఁగల స్వర్ణరజతమయాది సర్వవస్తువులకు జాబితాలు వ్రాయించి రామాలయమునం జేర్పించి వలసిన వస్తువుల వలసిన వారి కొసంగి

" ఏమియు లేకుండ నిల్లు చూడవిడిచి
యూహించ రాజకీయప్రపంచములు
దేశపాండ్యాలకుఁ దెలియఁజేసింది
వాసిగా పచ్చిలాన్వయ శాసనముల
పైని శ్రీరామ సర్వస్వర్ణరత్న
మానితాభరణముల్ మఱి చిన్నఁదగిన
స్థిరచరాస్థుల పేర్లు చేర్చి చెక్కించి
వరగఁ గోవెలయందు స్థాపనచేసె".

మఱియు వరదరామదాసు నాలుసెలల పుత్త్రి దాసీ చేతులం దుంచి పాకుమని చెప్పి తనయొద్దనున్న తమ్మునికుమారు రామాఖ్యుని దీవించి మహాప్రస్థాన మహోల్లాసంబున నుండునంత వరదరామదాసు విగతాసుండయ్యె.

అంత జనులందఱు విస్మయస్వాంతులై చూచుచుండఁగ హరిపై మనంబును దిరముగొలిపి వరదరామదాసు శవంబును వెంటఁదీసికొని, కాళ్లకు గజ్జలుగట్టి చేతఁ దాంబురఁ బట్టి కంఠంబు లెత్తి భక్తులతోఁ గలిసి పాడుచు నృత్యంబు సేయుచుఁ గదలి

కాంభోజి రాగము

"పోయొచ్చెదమయ్యా! వైకుంఠమునకు పోవుచున్నాము ॥ పో॥
శ్రీ కాంపతిని దలఁచి భక్తశ్రేణులకు దండములు పెట్టి ॥ పో॥
మోదముతో గోదావరి-సాధారము చేసికొని
సాధుజనులవెంబడి ప్రేమ-సరగున శ్రీరాముల జాడ ॥ పో॥
కూరిమి రాముఁ డిచ్చిన-భూరిసంపద్యాత్రిత పెల్ల
కోరికలారఁ గ్రమ్మర శ్రీరాముని సన్నిధిఁ జేర్చి ॥ పో॥
కోరి యీ శరీరముల-కోరి కర్పణముసేయఁ
శ్రీరామభక్తులము-నారసింహదాసుఁడనా తేను ॥ పో॥

ఆది తాళము

అదుగో కోదండపాణి-అదుగో భద్రాచలేశుం॥ డదుగో॥
అలికముదయమల-వదలించెదు బల్
తళుకు ముంగురుల-చెలువముల కలవాఁ॥ డదుగో॥
నందుకు రుచి కడు-సుందరము చేపెడి
చెందు గలుగు మో-మందము గలవాఁ॥ డదుగో॥
తీరుగ కస్తురి-తిలకము మెఱయఁగఁ
జాల భ్రూయుగళ-సైగలు గలవాఁ॥ డదుగో॥
చెన్నౌ సిగ్గిను-పన్నుపు వగపులఁ
చెన్నలరెడు వా-సన్న రసికుం॥ డదుగో॥
కంబుకంఠమున-ఘనరుచి గల ర
త్నంబు మెఱయు శ్రీదశరథరాముం॥ డదుగో॥

... ...
... ...
... ...

వాసిగ భద్రగి-రీశుఁ డనుచు భువి
గ్రాసిలు నరసింహ-దాసు నేలువాఁ॥ డదుగో॥

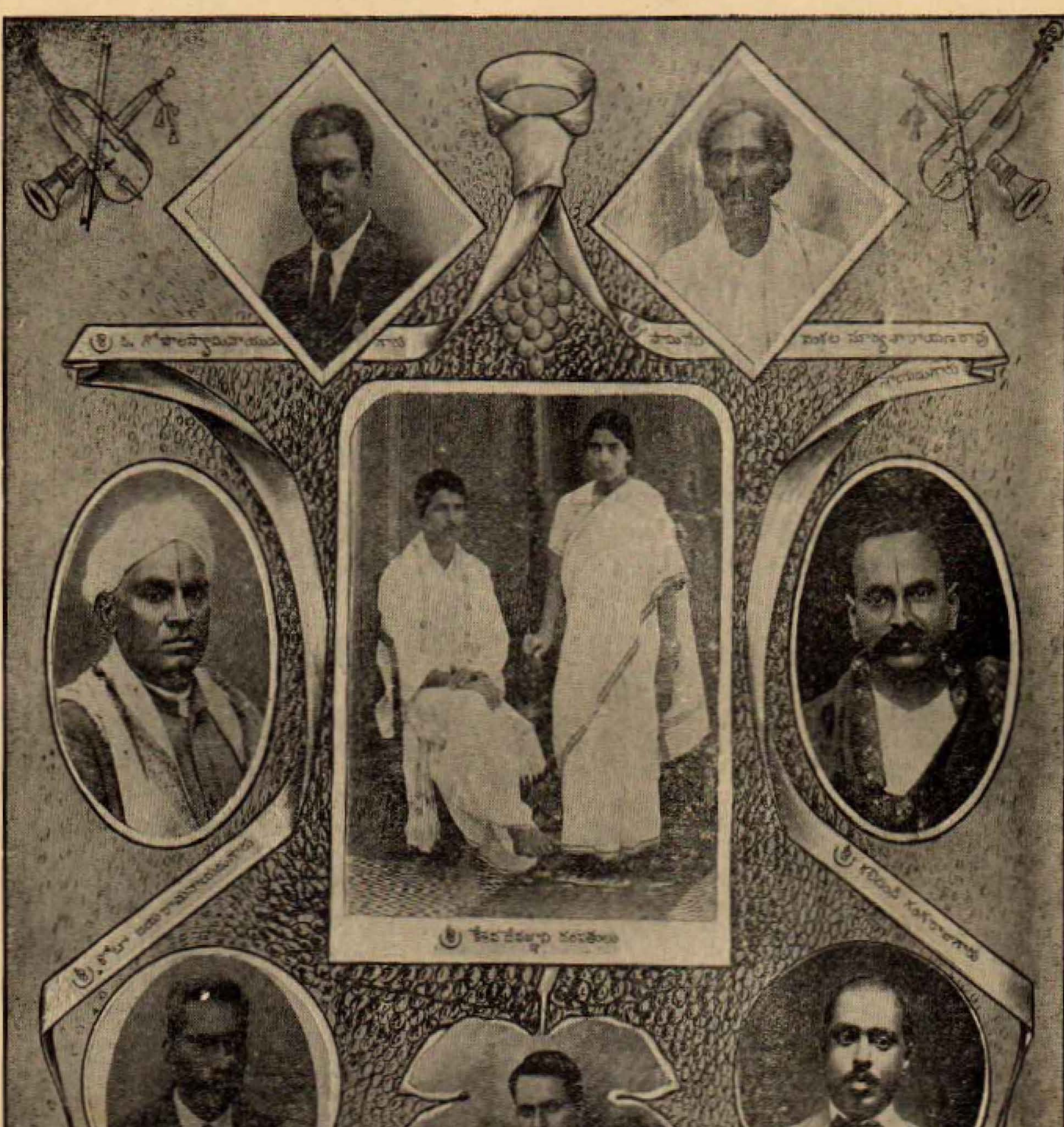
అని పెద్ద తెలుఁగులఁ బాడుకొనుచుఁ (క్రీ-శ-1833-34) విజయ సంవత్సర భాద్రపద కృష్ణచతుర్థీ సౌమ్యవాసరమున రవి పశ్చిమాద్రిఁ జేరు తఱి గోదావరీనదిం జేరి పడవపై నెక్కి భక్తులందఱితో భజనసలుపుచు నితరజను లీ యద్భుతమును జూడఁ గొన్ని పడవలపై నెక్కి వచ్చుచుఁ బరిపరివిధములఁ దలంచుచుండ గోదావరివారి సముత్సాహంబునం బొంగి తరంగహస్తంబులం బిల్చుచుండ "జయ రఘురమణ గోవిందా హరి" అను రావంబు భువనభోంతరంబులు నిండుచుండ, నేలకొలంది జనంబులు నద్దరియొద్దున బరికేష్టించి ప్రతీక్షించుచుండ, నదీమధ్య కరిగి మొదట వరదరామదాసు కళేబరము గంగలోఁ గలిపి రామరామరామరామ యనుచు నా గోదావరీతరంగంబులఁ గౌఁగిలించుకొని నృసింహదాసు సాయుజ్యంబదృశ్యుఁడయ్యె. మిగిలిన పదునేడుగురు భక్తులు గూడ నా గోదావరిలో దుమికిరి. అంతలో

"...వింతగా నొక్క దివ్యవిమాన తేజంబు,
ఘనతరదివ్యప్రకాశంబు మించి
జనములు చూడఁగఁ జని వియద్గతిని."

జనులంద అది నృసింహదాసు తేజంబని తలంచి యద్భుత మందిరి. సజ్జనులతోఁ గలసిమెలసి తిరుగువారు పవిత్రులగుటకు సందియ మేమి! అట్టిపవిత్రుల కిట్టిదివ్యసంపత్ప్రాప్తి యబ్బుటకేమి! భక్తులందు గ్రామంబున నునికి గల్గుటయుఁ బూర్వసుకృతపరిపాకమునఁజే.

అంత నృసింహదాసు భార్య లక్ష్మీబాయమ్మగారు తరుఖండాధారమునఁ దేలియాడుచుండ నామెయు, శిష్యురాఖ్యుండను భక్తుండుం బ్రజ్ఞలచే రక్షింపఁబడిరి. మిగిలినవారి శవంబులు నాఁడె వెలుపలికిం దేలిరి. కాని యొంతవెదకినను వరదరామ నృసింహదాసుల శరీరములు మాత్రము కన్పింపవయ్యె. సరయూనదిలోఁ గతిపయభక్తబృందముతో

రాముఁడు మునికి వైకుంఠమున కేగినట్లు నృసింహదాసు సేసెననియు, రాముఁ డీతని వెల్లవేళల వెనకాయక చూచుచుండుననియు, వరదుఁడు నిత్యము స్వప్నంబున బోధించుచుండుననియు, విట్టివారి మహిమము లే భగవదాసక్తత వెల్లడించుననియు, కొల్లటిగోపన్నయే యట్లుంచి తక్కిన్న కేవము సమర్థింప నిట్లు పునరుద్ధరించె నేమో యనియు నిట్టి భక్తజనములవలనఁ గదా ధరాతలము నిలిచియున్నదనియు, నేటికిని జను లనుకొనుచుండిరి.

పిదప లక్ష్మీబాయమ్మగారు ముప్పదేండ్లు జీవించిరి. ఈ వార్త చందులాలాలకించి రైతుగ్రామము లామె కొసంగి సుకీర్తి ప్రకటించెను.

వ్యాస విస్తర భయగ్రస్తుఁడనై సంక్షేపముగా వ్రాసితిని.

ఈ వ్యాసము ముగించుచు నింక రెండుమాటలు వ్రాయకుండఁ జాలను.

కలఁడుగదా యీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారికి తమ్ముండు కృష్ణదాసు సంగీతశాస్త్ర ప్రవీణుండు. అతని కుమారుండు రామాభిధానుండు సద్గుణుండు కలఁడు.

ఆ రామార్యునకు జానకమ్మ యను మా చినబాయనమ్మ నిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. ఆ జానకీరాముల కిద్దరు పుత్త్రిలు జనించినను నొక్క సీతారామయ్యపంతులు మాత్రమే సజీవులైయుండిరి. వారి కమ్మగారన్నంబుతోఁ గూడ నపరంజిరేకుల వారగింపఁ జేసెడివట. కావున నే బంగారువంటి శరీరచ్ఛాయయు మేల్మి గొనంబులుం గలిగి చక్కదనాల కిక్కయైరి. అట్టి సీతారామయ్యపంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములనే గాక హిందూస్థాని యందును బ్రావీణ్యము సంపాదించి "తాలూకా హెడ్ అక్కౌంటెంటు" పదవి నమర్థించి శ్రీరామభక్తులై భక్తకల్పద్రుమాద్యనేక గ్రంథముల రచియించి తిరిగినవారి తమ యింకే తిలకుఁడగు "శ్రీమాన్ లక్ష్మీనృసింహదాసు చరిత్రము" నాబాలగోపాలము పఠించుటకు ముఖ్యముగా స్త్రీలు పాటలనేఁ బాడుకొనుటకుఁ దగినట్లు ద్విపదకావ్యముగా రచించిరి. నా యీ వ్యాసమున కా మా బాబుగారి గ్రంథమే యాధారము. వారును వారి తండ్రిగారివలనఁ బితామహపవిత్రకథల విన్నవారగుటచే నిం దతిశయోక్తులుగాని కల్పనలుగాని చేరలేదు. మఱియు శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు స్వయముగా రచించిన పద్యముల నిం దుదాహరించుటచే నాసందియమున కవకాశము లేనేలేదు. ద్విపదను మాత్రము మా బాబుగారి గ్రంథమునుండి గైకొంటిని. వారికవితాశైలి అనర్గళధారాప్రవాహము వర్ణింప నేనెంతవాఁడను? చదువరులారా, మీ దే యాక్షేపము. వినుఁడు

"ఆ కాలమందుఁ బ్రయాణముల్ సేయ
సౌకర్యము లేట నెసంగకయుండె
ధూమశకటము లెందుఁ దనర్పవపుడు
భీమకానన పరివృత మీధరిత్రి
క్రూరభల్లూక శార్దూలవరాహ
వారసంచార దుర్వార వనములు
చోరసంఘములు నిల్చు విపత్స్థలములు
ఘోరదవాగ్ని వెల్గు ధరాధరములు
కంటకసర్ప సంకటదుఃస్థలములు
నుంట కిరవ్వగాని యూళ్లు పురములు
జల మెందులేని దుష్టప్రదేశములు
నిలువనీడ యొసంగని జనపదములు
పలుకులు తెలియని భాషాంతరులును
వెల కేదియేని లభింపని యూళ్లు
కలిగి యక్కాలదీర్ఘ ప్రయాణములు
పలువు టక్కంతయు దుస్తరమయి యుండె.
నట్టిదుష్కాలంబునం దీమహోత్కుఁ
డెట్టికష్టములైన నెంతయు ధృతిని
భరతఖండమున సేవారిడి దివ్య
తీర్థయాత్రలన్నియుఁ దవిలి కావించె."

ఇట్టివానిం గన్న గుంటూరు గదా ధన్య.

"భిన్నశతమునుండి శ్రీవిష్ణుభక్తి
హృన్నిలయంబునం దెసగించె నితఁడు
ఉద్యమింపక పాలనోద్యోగ మొదిగి
వేద్య మంచెంచె శ్రీవిధుపాదసేవ
కడుంబీద యయ్యును గడుపుకక్కుర్తిఁ
బడి యన్యులను వేడఁ బాల్పడకుండె
పుణ్యయాత్రలకెల్లఁ బోయె గాల్నడల
గణ్యుఁ డీతఁడు భక్తగణములంకెల్ల
చందులాల్ స్వప్నంబునం దచ్యుతుండు
సంధించి పల్కనే సరగ నాగతిని
ఘనతరరాజ్యాధికార మీలీల
దనరునే క్రంతటి నిట్టిదాసులకైన
"తన మహైశ్వర్య మంతయు రాఘవునకె
ఘనభక్తి సర్పణ గావించెఁ గాని
యను కొప్ప కొక గన్నదైన నిజాప్త
జనులకు నిచ్చెనే సంగిరై యితఁడు
భక్తి యీపురుషరూపంబు ధరించి
వ్యక్తంబుఁ జేసె సద్వర్తనంబులను
సలువ నేం జేతఁ దెంతయు గాఢభక్తిఁ
బలుకష్టముల కోర్చి వసుధనై మనియో
అవఘుఁ డియ్యతని శుభాఖ్య స్మరించు
జనులు నిర్గతపాపసంఘులై యుందురు."

ముత్యాలు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు (కవితాసమితి)

౧

చివురు మేసిన కోయిలే చిన్ని చిన్ని
గీతములఁ జేయు మధురసంగీతరచన
ఫలరసాలను ద్రావు నీ చిలుకకొదమ
పాడదేమమ్మ, పెదవుల పవడ మదర?

౨

ఈ ప్రశాంతనిశావేళ నెచటి దచటఁ
బ్రకృతి గంభీరగళమె నిద్రను మునుంగ
విపినవీథిని దిరుగాడు వెఱ్ఱి కేటి!
ఎగయు కంఠాన శ్రుతిఁ గూర్త వెవనికొఱకు?

౩

సుధల వెదఁజల్లు నీ తెలిచుక్క వెలుఁగె
యనుభవింపని మోహాశూన్యంపు బెడఁద
యీ జగత్స్వప్న-ఓ శశీ! యేల గోరి
యొలుకఁబోతువు పండువెన్నెలల తళుకు?

౪

ఎనసినంతన నులివెచ్చఁదనము లేని
వలిత కౌఁగిలి-క్రొవ్వాడి వలపు చెమ్మ
లిగిరిపోయిన హృదయ-మిం కేల నాకు?
వట్టి గుసగుసలో మందపవన! యిట్టి
(?) మార్గశిర నిశాపర్యంక మధ్యమందు!

౫

మోహవనవాటి నెన్నెన్ని పూలు లేవు?
వెదకి తెచ్చితి నచటి చాంపేయసుమము
కోరికలు దీర మనసార నారగింపఁ
దేన లేదని యలిగి గద్దింతు నెవని?

౬

గడగడ వడంకు నా కనికరపు బెడఁదఁ
గూర్చు కన్నీటిముత్యాల క్రోవ లెల్ల
నిగిరిపో వేఁడియూర్పులు బుగులుకొల్పి
చిన్నవోయితిఁ గడగంటఁ జెమ్మ లేక!

౭

కమ్మని రసమ్ముఁ జిలుకు రాగమ్ము మేసి
కోసకడ కేఁగ మధువాన కోకిలమ్మ!
రంగవల్లుల నిడి ధవళ ప్రాంగణమున
ముదురుటాకుల తోరణములు రచించి
వేచియున్నావె ముదుసలి పెండ్లికొడుక?

౮

కడల వెలుఁగొందు తళుకునిక్కడల వలను
నానిముత్యాలు కడలిగర్భాన దాఁచి-
యేల గురియింతు వి ట్లకనకఁ గదల్చి,
యడఁగిపోవెదు మంచు ముత్యముల జల్లు?

౯

జాలు జాలుగ విరియు నీ పూలవేళ
నెగుడుదిగుడులఁ జిన్నవోయినది బీడు!
నందనోద్యాన కుసుమసంతతులు మాని-
పులకరింపంగఁ దంగేటిపాదలు లేవె?

౧౦

ఫలరస మ్మయి తేనియ పలుచఁబారె-
కండ నై శేకు శేకునఁ గలసిపోయె-
వలపు చలి యయి లోలోన నిలిచి పోయె-
నలరుపై నేలఁ గనులు మోహమ్ము విడవు?

౧౧

జాలిచేఁ దూలి తొలిరహస్యముగ నెన్ని
వేఁడియూర్పులు నీమెద విడిచినానొ
వడవడ వడంకు కౌఁగిలిపట్టు వీడి
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణ మాలి?

౧౨

చిక్కిపోయిన నా తెలిచెక్కు లంటి
దొరలు కన్నీటిధార ముద్దుల హరించి
యవల నీవల గుసగుస లాడి యాడి-
దండడించెదు నిట్టి నిదాఘవేళ
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణమాలి?

౧౩

మురిపెములఁ జల్లు నీ తొల్ప్రొద్దులోనఁ
బూరికొన నాదు మరకతమ్మును దెమల్చి
కోసికొని దాఁచికొంటి నక్కున గదించి-
ఇంతలోనన జామ్ముప్రొద్దెక్కిపోయె!
నవసిపోయిన దొంటితృణమ్మ నింగిలె!

౧౪

పవలు తీవియ సాగించు పడమటికొన
విడిన సంధ్యాప్రసూనమే వడలిపోయె!
అదరు తారకాతుహినకణాళి నిట్లు
దాఁటి యెటు వోవు నీ కేయి తేఁటికదువు?

౧౫

పెదవిఁ దడుపని యీ తేనెవెరఁ గదల్చి
యీఁగవోటునఁ దాఁటువోయినది మేను-
తపము గైకొని మధుపగీతమున మునిఁగి
తేఁటి నై నేను కన్నులు తెఱచువేళ
పూవు లన్నియు వసివాడిపోవునేమొ!

౧౬

వెగటుఁదనమునఁ గెమ్మోవి విఱచుఁ జివురు
చిఱునగవులోన నెగతాళిసేయుఁ బూలు
క్రించుఁదనమున లత తల వంచికొనును
నిలువుపాటునఁ దరులు కన్నీరు రాల్చు
వదరు తెవరుల నను నేన యరసికొందు!

౧౭

చివురుదొన్నెలఁ బూరేకు చిప్పలందు
పన్నియలు గూర్చి తేప్రొద్దు చిన్నరేక
కుంచియలు కట్టికొనెదు నీ కొమరుఁ జూచి-
కోకిలము రెక్కఁ జ్రితించుకొందు వంచు
సంతసించితి! నిది యేటి జాణతనము!
ప్రకృతిలోఁ గల క్రొందళ్కు వన్నె లెల్లఁ
గలిపి యీ యాకు చిలుకకే పులిమినావు!

౧౮

చిక్కువడి తారహారముల్ చెదర దెసల
కారు చీఁకట్ల కుచ్చెళ్ళ గంతు లిడఁగ
సందెమోమున మసిఁ బూసి సందడించు
నీ యమావాస్యరాత్రి యిం దెవనికొఱకు?

౧౯

నవరసవిహీన నేఁబదంశంబునుండి
చల్లుచున్నావు గానరసమ్ము నీవు!
తరుణమధురసపూర్ణేక్షుదండ మంది
పాడలే నేను తందనపదము నైన!

౨౦

భోగమే నేల? నీ వన్నెసొగసు లేల?
తళుకు లేలను? క్రొవ్వాడి వలపు లేల?
వెఱ్ఱిదానవు సుమ్ము చాంపేయ సుమమ?
తేనె గల పూల నెఱుఁగదే తేఁటికొదమ?

సత్య మాడంబరము లేక సంచరించు
కతమునన్ దాని నెల్లరుఁ గానలేరు;
కోరి యత్నించుచో నీదు గుమ్మమునసె
దానిఁ గనుఁగొందు వీవు ప్రత్యక్షముగను.

కొండకోనలతోఁ జల్లి కూడుచుండు
బాలబాలికల న్గూడి లీల నాడు
ధరణిపుల కిరీటమ్ములఁ దన్నుచుండు
సంయమీంద్రులతోఁ గూడి స్వస్తిఁ జెప్పు.

అద్ది బీజస్వరూప మయ్యది యెఱింగి
యెవ్వఁ డద్దానిఁ గొని తన హృదయసీమ
యందు నాటునో యతని సర్వాంగములు వి
రాగరేఖావిలాసపాత్రంబు లగును.

బలవిహీనముగాఁ గనుపట్టుఁగాక
యెముక వజ్రాయుధంబయి యెసఁగునటుల
సమయమున కనువగు జవసత్వములను
సత్యమే నీకు జేకూర్చు సంతతంబు.

సూర్యకాంతము రవి దిక్కుఁ జూచునటుల
నెంతదగ్గరైన వాన కోయిల యిలఁబడు
నీర మానక వానకై నిలుచునటుల
నాత్మ సత్యంబు నాశించు ననవరతము.

పిడుగు దనమీఁదఁ బడినను బుడమిలోన
నొక్కయడుఁగైన నిసదుగా యుర్వీధరము;
చేతనాచేతనంబులు స్వీయపథము
లను ననుసరింప మనుజుఁడా! లాతిపథము

మానుమా! నీవు నాత్మోచ్ఛమార్గమందు
సంచరించుము, దాన మోక్షంబు గలుగు.
ఆత్మకు విభిన్నమౌ పరమాత్మ లేదు;
సత్య మాత్మస్వరూపము; సత్యభిన్న

దైవతము శూన్యమగు; ననత్యప్రవక్త
లగుదు రిల శూన్యవాదు, లీ వట్టివారి
సంగతిని మన నాత్మవంచకుఁడ వగుదు.
పరమపాపాత్ములైనను మరణముఖము

జొచ్చుతరి సత్యమాడుచుం జచ్చుచుంట
నరయ నాత్మస్వరము సత్య మంట నిజము;
మనుజుఁడా! వద్దు నీ కనుమానమిందు.
నీస్వభావసంగీతము నీవుపాడు

మంతియేఁగాని నీ వనత్యానులాప
గీతములు పాడఁబోకు; నీ గీతములను
మెచ్చుకొనుకాల మిలలోన వచ్చుదనుక
కోకిలంబటు మౌనముగూరి యుండు.

కాకి కలకాల మొకరీతిఁ గావుకావ
టంచుఁ గూయుచునే యుండునటుల నెపుడు
నీవు సత్యస్వరూపము కావటంచు
సత మసత్యప్రకృతి భువిఁ జాటుచుండు.

అల వివేకవసంతకాలావసరము
నందు నీ పరమరహస్య మరయనగును
ఘనతరులు—శ్రుతిసమ్మతఖ్యాతి నీవు
సత్యగానము జేయుము సంతతంబు.

గోకులాష్టమి

శ్రీమతి తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరమ్మ గారు

౧

నిను గాంచిన జనని దేవకియు
నిను బ్రోచిన జనకుడు వసుదేవుడు
నిను బెంచిన యా గోపీదేవియు
నిను గాచిన యా నందగోపకుడు
నేమిటి జేసిరోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౨

నీవు జనించిన మధురానగరము
నీవు పెరింగిన రేపల్లెయు మరి
నీ వభివృద్ధిని గాంచిన బృందయు
నీ వేలిన యా ద్వారావతియును
నేమిటి జేసెనోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౩

చిన్నతనంబుననుండియు నిన్నతి
సన్నుతికెక్కిన ప్రేమంబున గని
మన్ననకెక్కిన నీ ప్రేమాంబుధి
గొన్నది గోపక సోదరీమణియు
నేమిటి జేసెనోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౪

నిన్ను నెదిర్చిన రజకాన్వయమణి
నిన్నర్చించిన మాలాకారుడు
నిన్ను నుతించిన సుమలావికలును
నిను ప్రేమించిన దాసీమణియును
నేమిటి జేసిరోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౫

నీతో బోరిన చాణూరుండును
నాతుక పూతన నళినదళాక్షియు
నీతో బోరిన కంసక్షితిపతి
నీకృప గాంచిన సకలజనంబులు
నేమిటి జేసిరోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౬

నీవు జనించిన భారతవర్షము
భావుకభాగ్యసమన్వితమై కడు
గోవుల గాచెడు గోపాలుడవై
భువిలో భూతదయత్వము జాటగ
నేమిటి జేసెనోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౭

నీ వూదిన పిల్లనగ్రోవియు
నీవు జరించిన నిఖిలస్థలంబులు
నీవు ప్రేమచే గాచిన గోవులు
నీవు జనించిన గోకులాష్టమియు
నేమిటి జేసెనోకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౮

భావ్యంబై బహుజనులకు నిలలో
సేవ్యంబై సంస్మరణీయంబై
నేడును నాడును వేలావలయిత
హిందూజనుల హృదంతరమందున
వెలిగెడి నష్టమియే భూమిని వెలగెడి నీదినమూ.

మణిపాయ

ఆనందకృష్ణ [కవికుమారసమితి]

ఆ వసంతదినాంతసంధ్యావసాన
సాంద్రరాగారుణచ్ఛవి(?)స్రోతసలిల
నిర్మలప్రేమక్రీడితానిలకుమార
హాసపరిహాసముల కోడి మోసపోతి.

*　　*　　*　　*

నాపలెనె యామె గృశియించె ; నతపునీత
కుటిలకుంతలములు చిక్కుగూడుకట్టి
శల్యపంజరమట్టుల సన్నగిల్లి
మిలమిలని జారు మణిపాయ సలిల మలసి.

*　　*　　*　　*

ఆపుకోలేని భావసల్లాపములను
'అపుడు—అపు' డంచు నాతోడ జపము సల్ప,
నాపయిం బ్రేమ పదముల నంటవచ్చు
విఫలవాంఛాత్రపాభరవివశయగుచు.

*　　*　　*　　*

కనులనీరొల్క లోలోన కనలిపోయి
దీర్ఘహృదయపటంబును దేలవైచి
సహజలావణ్యరూపవిషాదకలిత
కుముదివదనంబుతో వ్రాలి క్రుంగిపోవు.

*　　*　　*　　*

దినము నవ్వేళ కచ్చట జనుచునుండి
నా శిథిలవీణె నామెకుఁ బాడనిచ్చి
నాదుప్రియురాలు-మణిపాయ-నాదతరగ (?)
డోలికల నోలలాడుచు సోలిపోదు.

*　　*　　*　　*

ఆనిశీథుల మణిపాయ నేను కలసి
గాఢపరిరంభణంబునఁ గలలఁ గనుచు
ప్రేమరాజ్యవిహారముల్ వెసలుచుండి
యాలో నిద్దుర మేల్కొందు మకట! విధిని.

*　　*　　*　　*

మా సుఖము చూడలేనట్టి మాయ యింద్ర
సవతిపోరుగఁదోచె మా జక్కవలకు
ఓర్వలేనట్టి సవతి నా యువిద నిట్టె
పట్టుకొనిపోయి సంద్రాన పాఱవైచె.

*　　*　　*　　*

ఇప్పటికిగూడ నచ్చోటి కేగినపుడు
నాహృదయరాజ్యలక్ష్మినినాదసాధు
పూతసంగీత మొక్కింత పోల్చుకొనుచు
కనుల నశ్రులు రాల్పక కదలలేను.

వేడుకోలు

వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరిగారు

దివ్యమై నిత్యమగుచును దేజరిల్లెడు
నీయనంతశక్తి మదీయనేత్రయుగళ
మునకు సాక్షాత్కరించుత మనవరతము
భవ్యభవదీయసుస్వరూపంపుఛాయ
మద్ధృదయమున కనుభూతమయి నెగడుత
మధురమగు నీసునామము మామకీన
గానము, శ్రుతి, గురుమంత్రము నయి నిలుత
శాశ్వతధ్యానంబె మద్ధర్మమును సు

కర్మమును బురుషార్థమై క్రాలుగాత
యుష్మదీయవిజ్ఞానసుజ్యోతికలన
మద్ధృదిని దీప్తి ప్రసరించి మనుత సతము
నమలమైయొప్పు మీ ప్రణయంబు నాకు
నాత్మధారఁ బ్రాణాధారమయి వెలయుత
నాథ! మీదు సౌందర్యమున కనుగుణము
గను మదీయజీవనము సౌఖ్యములఁ గాంచి
సత్యశాంతిశివంబుల సరళశుద్ధ
సుస్వరూపంబగుచు వెల్గుచుండుగాత.

మఱది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

గున్నేపల్లి అమృతలింగము

(గీతములు)

సీరల నెడఁబాసి 'పిత్రువమోక్షార్థ' యనెడి
పెద్దల మృదూక్తిఁ దలఁదాల్చి ప్రేమమీఱ
ఘోర వనవాసమునను బాల్గొంటి వౌర!
మఱది! నీదు సౌభ్రాత్రమ్ము మఱవఁగలనె?

పర్వవిధముల సంగరతుకుండిలోకెఁ
దండకారణ్యభూముల నిరుపభక్తి
గొలిచి పగరసాఖ్యోన్నతిఁ గూర్చినావు!
మఱది! నీదు సేవానక్తి మఱవఁగలనె?

శ్రమదలంపక నాఁడు నీసంతరించు
నాటవికవస్తువైభవ మ్మలర నవుర!
పర్ణశాలసైతము దివ్యభవన మయ్యె
మఱది! నీకౌశలపుఁ బెంపు మఱవఁగలనె?

రమణగోల్పెడి పూవుటీరములఁ దెచ్చి
పరిమళము నివ్వటిల్లిన క్రొవ్విరులఁ దెచ్చి
ప్రియమువాటిల్ల నాకు నర్పించినావు
మఱది! నీయాదరపుఁగల్మి మఱవఁగలనె?

అరసి తెచ్చిన వన్యఫలాళియందు
నీయనేర్చితి నాకెంతో యిష్టమనుచు
దోరపండుల నెంచి తోడ్తో నయారె!
మఱది! నీయింగితజ్ఞత మఱవఁగలనె?

అకట! నిను బేలనై తూలనాడునపుడు
నాదు కఠినోక్తులకు నెంత నవసినావొ?
యించుకేనియు ఁగినుక వహింపవైతి
మఱది! నీశాంతభావమ్ము మఱవఁగలనె?

కడలఁ జేకోడువాకోడుగా మెలంగి
గహనమునఁ బట్టణమ్మున గౌరవమున
నిప్పి తార్థమ్ములనుగూర్చి యొసఁగినావు
మఱది! నీ సద్గుణోన్నతి మఱవఁగలనె?

నెమ్మనెం మఱఁదులు వధూనికలఁ గాంచి
గౌరవింతురుగాత నీకరణి నెపుడు
నవని నీవృత్త మాదర్శమగునుగాత!
మఱది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

పాండువంశ ప్రతిష్ఠ

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

(నా యాంధ్రభవిష్యపర్వము లోనిది)

జనమేజయభూవరనం - దనులం దెవ్వాఁడు పాండునందనకులవ
ర్ధనుఁడయ్యె? సర్పయాగం-బున కవ్వల నవ్వఁ జేమి వొనరిచెఁ దెలుపూ!

అనఁగఁ సూతసుతుండు వారి పరమాహ్లాదంబు వీక్షించి యి
ట్లను నాకవ్వడి పౌత్రజుండు కనెఁ గాశ్యాదేవియందున్ యశో
ధనుఁడై యన్వయవర్ధనుండయిన చంద్రాపీడుఁడున్ బ్రహ్మవి
ద్యను బూర్ణుండయి యాత్మవేత్తయగు సూర్యాపీడుఁ డన్పుత్రులన్.

కలిగిరి చంద్రాపీడున - కలఘులు నూర్వురు కుమారు లన్వయకరులై
తెలసిన వారలఁ దోలివాఁ - డిల నేలెను సత్యకర్ణుఁ డిభపురపతియై.

వారాణసపురపతి యా - శూరాగ్రణి యఖిలరాజ్య సుఖముల గనియున్
బేరొంది యాగవిధులన్ - కేరెను సతిఁగూడి తపము చేయఁగ వనమున్.

అవరనాథసూనుఁడు మహాహవవీరుఁడు శ్వేతకర్ణభూ
జాని యదూద్వహాంశుఁడగు సుచారుని పుత్రిని మానినీమణిన్
మానినిఁ బెండ్లియై మనుజమాన్యతుఁడై భువి నేలియేలి సం
తానములేమి నేలుబడిఁ దద్దయు రోఁత జనించినంతటన్.

ధరణిరాజ్యంబు మంత్రులపరము చేసి - యెల్లభోగంబులను మది రోసము చేసి
నీడవలెఁ దోడవచ్చు మానినియుఁ దాను - భక్తిమార్గంబునం దపోవనము చొచ్చె.

వనగతుఁడైన యాతఁ డతిభక్తి మహేశసపర్య, లామె యు
జ్జనపతిపాదపద్మపరిచర్యలుఁ జేయుచు నుండునంత యు
య్యానుపమశీల మానినికి నయ్యెను గర్భము దైవయుక్తి సం
తత నవమాసముల్ గడచెఁ దత్సమయంబున శ్వేతకర్ణుఁడున్.

మానసమతివైరాగ్యము - పూనఁగ నిజవంశపూర్వపురుషులత్రోవన్
మానితమైన మహాప్ర - స్థానము చేయంగఁ దలఁచి చయ్యనఁ గదలెన్.

తనగతి చూడ కట్లు మమతారహితాత్మత నేగుచున్న భ
ర్తను వెడఁబాయనోపక భరంబగు గర్భముతోన యాతనిన్
వెనుకొని మానినీమణి వనిన్ గిరికుంజమునందు గాంచి పు
త్రుని విననాఁడి పాండవులతోఁ జను ద్రౌపది కైవడిం జనెన్.

పతిభక్తిపేర్మి నపత్యమోహంబును విడనాడి తనతల్లి వెడలినంత
నెండతాఁకునఁ గంది యేడ్చు నక్కసుగందు గతి కళేబరములుఁ గరఁగి వనఁగ
నంబుదంబులు నీడ నతనిపైఁ బట్టెనిసమయము దాదారిఁ జనుచునున్న
శాంతచిత్తులు శ్రవిష్ఠాపుత్రులగు పిప్పలాదుండు కౌశికుఁ డనెడివారు

కూర్మి నబ్బాలుఁ గొనిపోయి కొండకాల్వ - బండపై నిడి కడుగుచు నుండ వాని
ప్రక్కలారాతిరాపిడిఁ జొక్కి యుల్ల - నల్లవాఱెఁ గ్రమంబుగ నల్లవాఱె.
అప్డు దజపార్శ్వములు యట్లు లతనిప్రక్క - లెనఁగ దజపార్శ్వుఁడను నామ మిడి యతనిని
వారు గొనిపోయి నేమకవనిత కిచ్చి - రామెయును బెంచె నాత్మజప్రేమ నంత.

నేమకపుత్రుఁడై పెరిఁగి పెద్దయి యాతఁడు, కావఁ దన్ను ము
న్నోమినవారు మంత్రులుగ నున్నతపూరుకులక్రమాగత
శ్రీమహితాత్ముఁడై గుణగరిష్ఠత భూతల మేలెఁ దన్మహా
ధామునివంశ మాతనిప్రధానులవంశము నిండె నెల్లెడన్.

పాండువంశప్రతిష్ఠ యిట్లుండెఁ గాక - పౌరవాన్వయనిష్ఠ నుపన్యసించి
పద్యమొకటి యయాతి చెప్పండె తొల్లి - దానిఁ జదివెద వినుఁడు మేధావులార!

శ్లో. ఆచంద్రార్కగ్రహా భూమి-ర్భవేదపి న సంశయః
అపౌరవా న తు మహీ-భవిష్యతి కదాచన.

నాగరాజు

భారతీయ చిత్రకళ

శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నం గారు

శ్లో॥ కలానాం ప్రవరం చిత్రం ధర్మకామార్థమోక్షదమ్ । మాంగల్యం ప్రథమం చైతత్ గృహే యత్ర ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ —(మార్కండేయ)

౧

మంగళప్రదమైనది, చతుర్విధపురుషార్థముల నొసంగునది చిత్రకళ. దేశాభ్యుదయకళ్యాణమునకు వన్నెతోరణము, పండిత పామర హృదయానందదాయకము, జాతీయౌన్నత్యమునందలి జీవకళల రసప్రపంచమున కంకితమిచ్చునది చిత్రకళయే.

భూభాగమునందు దేనితోను కన్నుదెరువని కాలమందు నేటి నాగరికజీవులున్నయు గాఢాంధకారమున నిద్రించుచుండెడి భారతభూమి విశ్వకిరీటమైన హిమగిరి శిఖరాగ్ర తన యథాంశోన్నత్య జగన్మోహన నృత్యమున స్వర్గదేవతలై ప్రకాశించినది. ఆధ్యాత్మికరసావేశమున కళాగర్భమై విలసిల్లినది.

చిత్రవిద్యోత్పత్తికి ఆధ్యాత్మికరసపోషణ మిచ్చిన ప్రాగ్దేశీయుని యౌచిత్య మెంతయు శ్లాఘనీయము. నారాయణముని తపశ్శక్తి దేవతల భయభ్రాంతుల జేసెను. అప్సరాంగనల హావభావవిలాసములకు తపోబలము చలనరహితమాయెను. లక్షితరై వెడలజాలు దేవకన్య లచ్చెరువొంద నారాయణముని తన యూరువునందు వసిరూప లావణ్యరాశియగు నొక నారీమూర్తిని చిత్రించి జీవము పోసెను. ఊరువునందు బుట్టి యూర్వశి కంకితరైన యీ లావణ్యవతి యూర్వశి. దేవప్రఖ్యాతుడగు పురూరవు డామెను పరిణయమాడెను. సుప్రసిద్ధ భారత కురుకుల మీ దంపతుల కుద్భవించెనని ఋగ్వేదమందొక ఋక్కు చెప్పుచున్నది.

ప్రథమ చిత్రసూత్రకర్తయగు నారాయణముని విశ్వకర్మ కుపదేశించెను.

కం. ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత-దేవవిమానంబు నిఖిలదివ్యాభరణ
శ్రీవిరచన పరితోషిత-దేవుడు శిల్పప్రజాపతియు నై వెలసెన్.
—(ఆం. మ. భారతము, ఆది. 3 ఆ.)

విశ్వకర్మ తా నేర్చిన చిత్రసూత్రములచే నరపశుపక్ష్యాది సకల జీవమయ అనంతవిశ్వగోళమును చిత్రించి చిత్రకళకు ప్రియజనకు డాయెను.

* * * *

ప్రపంచమునందు దేశీయకళాసాంప్రదాయము లాయాదేశముల వ్యక్తిత్వముల బయల్పరచినవి. పూర్వపాశ్చాత్యకళలందు పూర్వకళాసాంప్రదాయములే ప్రాచీనములని తెలియవలెను. ఇందలి సత్యమును దూరము చేయ "విన్సెంట్ స్మిత్" మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులు ప్రయత్నించిరి గాని వారివాదములు హేతురహితము లగుటం జేసి వీగి పోయినవి.

పాశ్చాత్యులీ యత్యంతప్రాచీనమని యెంచు ఈజిప్తు (Egypt). ఈజిప్టు ప్రకా[illegible]సాంప్రదాయములు క్రీ॥ పూ॥ ౪,౦౦౦ సం॥ నాటివి. వీటి నిరూ మె[illegible] దేశీయకళలు క్రీ॥ పూ॥ ౩,౦౦౦ సం॥ నాటివై యుండవచ్చును. అటుపై పారశీకకళలు తలయెత్తెను. క్రీ॥ శకారంభము నుండి యవన (Greek) రోమక (Roman) కళ లభివృద్ధిగాంచినట్లు ఇతిహాసములు చాటుచున్నవి. ఇట్టిచో సృష్ట్యాదినుండి మిక్కిలి యున్నతదశను పొందిన భారతీయకళలకు యవనకళ లాదర్శమైనవను పాశ్చాత్యవాద మెంత విచిత్రముగ నున్నదో తెలియవలెను. "స్మిత్తు" గారు యవనకళలు హిందూదేశమునందు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలన ప్రవేశింప బడుటంజేసి హైందవకళల కాదర్శము లైనవని వ్రాసిరి. హిందూ యవనదేశములకు ఆదినుండి రాకపోకలు గలవు. శ్రీ మహాభారతమునందు యవనులగాథ లనేకము లున్నవి. క్రీ॥ పూ॥ ఆరవశతాబ్దమందు పైథాగరస్ వంటి యవనపండితులనేకులు హిందూదేశమందు జ్ఞానసుధ సేకరించుచుండిరి. క్రీ॥ పూర్వమునందే బౌద్ధమతము పాశ్చాత్య దేశములలో ప్రవేశించినది. అట్టిచో స్మిత్తుగారు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలననే హిందూయవనదేశములకు పరస్పరము రాకపోకలు కలుగుట, హిందూకళలు యవనకళల నాదర్శము జేసికొనుట తటస్థించెనని వ్రాయుట ఎట్టిదో తెలియదు.

1 "But the Greeks no more created Indian sculpture and painting than they created Indian philosophy and religion. Their aesthetic ideals were essentially different from those of India and they never at any time imposed them upon Indian art, which in its distinctive and essential character is entirely the product of Indian thought and Indian artistic genius."

1. E. B. HAVELL

హిందూకళలు ప్రపంచమునందు ఇతరకళలకు దోవజూపిన వనిన ననవచ్చును. భారతీయకళలు మిక్కిలి ప్రాచీనము లగుటయే ఇందు లకు ప్రబలతరకారణము. వేదములందు చిత్రకళా ప్రశంస లున్నవి. వేదము లేనాటివి? క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ సం॥ నాటివని బాలగంగాధరతిలక్ వ్రాసెను. ఇంతకంటెను ప్రాచీనములు గావచ్చును.

క్రీ. శకారంభమునకు హిందూకళ పూర్వదేశములందు యవ, బ్రాహ్మ, సింహళ, శ్యాము, త్రివిష్టప, చీనా, జపాను, మధ్యఆసియా దేశములకే కాక మిక్కిలి దూరదేశములకును పాశ్చాత్యదేశములకును వ్యాపించినది. 1 క్రీ. పూ. ౬౭ సం॥న చీనారాజగు "మింగ్టి" యను నతడు హిందూదేశమునుండి "కాశ్యపమతంగ" డను బౌద్ధసన్యాసిని మతప్రచారమునకు పిలిపించుకొనెను. బౌద్ధసన్యాసి హిందూ బౌద్ధకళా సాంప్రదాయములు మతముతోపాటుగ చీనాలో ప్రచారము జేసెను. చీనానుండి కళలు జపాను జేరనని తెలియుచున్నది.

2 "At the beginning of the Christian era and for centuries previously when the classic art of Europe had already passed its zenith India was drawing in towards a great flood of artistic culture from western Asia......Out of those eclective influences joined with the old indigenous traditions Indian religious thought quickly formulated a new synthesis of art which in its turn became the source from which other great currents followed................In those early centuries of the Christian era, and from this Indian source came the inspiration of the great schools of Chinese painting which from seventh to the thirteenth century stood first in the whole world..................................From the sea ports of her eastern and western coast India sent streams of colonists, missionaries and craftsmen all over southern Asia, Ceylon, Siam and far distant Kambodia, through China and Korea. Indian Art entered Japan about the middle of 6th century. About 603 A. D. Indian Colonists from Gojarat brought Indian Art into Java, and at Borabudur in eighth and ninth centuries Indian art achieved its greatest triumphs."

*   *   *   *

౨

"Arts for India are not to please but to manifest."

ప్రపంచమునందలి కళలన్నియు రెండు విధములుగ నున్నవి. వాస్తవకళలు (Realistic Arts), మానసికకళలు (Idealistic Arts): స్థూలప్రపంచమునందలి ప్రకృతి యనుకరణములు వాస్తవకళలు. సూక్ష్మప్రపంచమున, మానసికోపాసనమున జ్ఞానచక్షువునకు గోచరించునవి మానసికకళలు.

ప్రపంచమంతయు భగవంతుని మాయావిలాసము. ప్రకృతి సహస్రములైన తేజములతో ప్రకాశించుటచే మానవుడు మాయను దెలియజాలకున్నాడు. ప్రకృతి యతని దనలో లయింపజేసికొనుచున్నది.

లెక్కలేని తేజములతో ప్రకాశించు ప్రకృతియొక్క యంతరంగ అగోచర తేజమును బహిర్గతముచేసి, మాయను తొలగించి భగవంతుని ప్రత్యక్షపరచుటకై కళ లేర్పడియున్నవిగాని, చంచలములైన భౌతికానందముకొరకు మాత్రము గాదు. అవ్యక్తమై, లయబద్ధము రసభావనిరూపణమే కళ యనబడెలదును. కళలు ప్రకృతి యనుకరణములు గాజాలవు. భగవన్నిరూపణమే కళల ముఖ్యవిధి. ప్రపంచమునకు కళలు దేవమాతలని ప్రాచ్యదేశీయుల నమ్మకము.

పాశ్చాత్యదేశములందు కళలు ఐహికసుఖములకై యుపకరించుచున్నవి. ప్రకృతినిరూపణమే వారికళల కముఖ్యస్థానమగుచున్నది. కాని కళల సౌందర్య మది కాజాలదు.

"Art seems to reach its highest to go deepest which all that is small and common is excluded.'

—E. B. HAVELL.

ప్రకృతిప్రాధాన్యము లగుటచే పాశ్చాత్యకళలు స్థూలప్రపంచమునకే చెందియున్నవి. వారి మతమునకు కళలకు సంబంధము లేదు. కాని ప్రాచ్యదేశములందు కళలు మతాంతర్గతములు. మత నిర్మాణమె కళల పని.

*   *   *   *

ఆదియం దార్యులు ప్రకృతి యారాధకులై, సృష్టిలోని వివిధస్వరూపములకు దివ్యత్వమిచ్చి పూజించెడివారు. క్రమముగ ప్రకృతిపరుం డీశ్వరుడని గ్రహించి, ఈశ్వరారాధకులైరి.

పురుష–ప్రకృతుల సంయోగస్వరూపమె ఈశ్వరస్వరూపము. అందుచే హిందూమతమునకు, కళలకు, సారస్వతమునకు పురుష–ప్రకృతులు రెండును ఆదర్శమై పోయినవి. ప్రపంచరంగస్థలనిర్మాణమునకు ప్రకృతిని–శివశౌందర్యమును మోక్షమునకు పురుషుని ప్రయోగించుచుండిరి. పురుషుడు ప్రధానాంగము. ప్రకృతి యుపాంగము.

"Nature is to art, as body is to soul."

—OKAKURA KURZO,

ఆత్మకు శరీరసంబంధ మెట్లో కళకు ప్రకృతి సంబంధ మట్లు. ప్రకృతి యనుకరణ కళ కాజాలదు. ప్రకృతివినా పురుషునికి ప్రాధాన్యము లేదు. రెండును కలియుటచే (సమన్వయము చేయుటచే) కళ రసాత్మ అనంతవిశ్వభాండ ముద్భవిల్లుచున్నది.

1. Indian Painting, by Percy Brown.   2 Indian Sculpture and Painting, by E B. Havell.

"True art can be compared to a lily which springs from the ground, is in touch with nature, and yet is quite high above it. So art must be in touch with nature and where that is gone art degenerates. Yet it must be above nature."

—SWAMI VIVEKANANDA.

భారతీయులకు యెంతసేపు మానసికకళ(IdealisticArt) యనుటకు వీలులేదు. రాజపుత్ర – మొగలాయి కళాసాంప్రదాయములు వాస్తవికయందు ఉత్కృష్టతను చాటుచున్నవి. మనుష్యచిత్రపట (Portraits) ములు [illegible] ఎక్కువగా నిరూపింపబడినవి. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయముల [illegible] పోలికలు గలుగుచేసినా, పాశ్చాత్య కళామార్గములనుగాని [illegible] సాంప్రదాయము లేర్పడినవి. [illegible] వీరికాలమునకు పూర్వమునుండి [illegible] ప్రచారమునందున్నవి. ప్రాచీన [illegible] చిత్రశాస్త్రమునకు పై సాంప్రదాయములు భిన్నములైనవి. [illegible] పరిహాసము మారిపోయెను.

పాశ్చాత్యచిత్రకారులలో పరిహాసము ప్రాచ్యకళాసిద్ధాంతముల ననుకరించినవారు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్య-ప్రాచ్యకళల [illegible] కారకులైయున్న విల్లియంమారిస్ - ఎడ్వర్డుబర్న్ జోన్సు మొదలగు చిత్రకారులు మానసిక నిరూపణమె కళల ముఖ్యోద్దేశమను సిద్ధాంతమును స్థాపించిరి. [illegible] బర్న్ జోన్సు వాస్తవికతనుగూర్చి ఇట్లువ్రాసెను;

"Realism? Direct transcript form of nature. I suppose by this time the 'photographic' artist can give us all the colours as correctly as the shapes. People will begin to find that the realism they talk about is not art at all but science; interesting no doubt as a scientific achievement but nothing more. The object of art must be either to please or to exalt. I cannot see any other reason for it at all. One is a pretty one and the other a noble one." [1]

* * * *

౩

శ్లో. రూపభేదః ప్రమాణాని భావలావణ్యయోజనమ్,
సాదృశ్యం వర్ణికాభంగ ఇతి చిత్రం షడంగకమ్.

ప్రాచీన భారతీయ చిత్రరచనకు మూలములైన సూత్రము లారు.

౧. రూపభేదము (The knowledge of appearance). ౨. ప్రమాణము (Correct perception, measure and structure). ౩. భావము (Action of feelings on forms and poses). ౪. లావణ్యయోజనము (Infusion of grace, artistic representation). ౫. సాదృశ్యము (Similitude or likeness in nature). ౬. వర్ణికాభంగము (Artistic manner of using colours). పై లక్షణముల కేయొక లక్షణము లోపించినను చిత్రము విశృంఖలరూపమును దాల్చును. "అశాస్త్రీయముగ చిత్రముల రచించు శిల్పి కాదగు [illegible]" యని శుక్రుడు చెప్పియున్నాడు. ఎట్లున్నను అట్టి చిత్రములు ప్రపంచమునకు నిష్ప్రయోజనములు. చిత్రలక్షణములన్నియు భావమాత్రముపై నాధారపడి భావనిరూపణలక్షణమును ప్రధానము చేయుచుండును. భారతీయకళలందు భావమె ప్రధానముగా.

౧. రూపభేదము

చిత్రరచనయందలి ప్రథమసూత్రము రూపభేదము; రూపముల యొక్క తారతమ్యమును తెలిసికొనుట. భారతీయచిత్ర శిల్పరచనయందు మూర్తులైదురకములని చెప్పిరి.

౧. బాలమూర్తి (౫ తలములఎత్తు). ౨. కుమారమూర్తి. (౬ తలములు) ౩. నరమూర్తి (౧౦ తలములు). ౪. క్రూరమూర్తి (౧౨ తలములు.) ౫. అసురమూర్తి (౧౬ తలములు.) తలము అనగా, 'తల' యొక్క నిలువుకొలత యని తెలియవలెను. ఇట్టి కొలతలు కృత్రిమముగ నుండునవి కావు. కలియుగమునాటికి నరమూర్తి ౫.౬ తలములఎత్తు, ఎంత [illegible] పెరిగికొనవచ్చును.

నరమూర్తిని మరల నాలుగు విధములుగ విభజించి ఒక్కొక్క రకమును బహుజాగ్రత్తగ వర్ణించి భేదము నిరూపించిరి.

అటులనె నారీమూర్తియొక్క కొలతమునూడ నిరూపించిరి. "నవతాలస్మృతిరేఖ" యని శుక్రుడు వ్రాసెను. అనగా నారీమూర్తి తొమ్మిది తలములు; పురుషమూర్తికంటె ఒకతలము తక్కువ ఎత్తు. నారీమూర్తియందు నాల్గురకములు గలవు. ౧. పద్మిని, ౨. శంఖిని, ౩. చిత్రిని, ౪. హస్తిని. ఈ విధముగ విభజించి దేని పరిమాణములు నిరూపించి రూపముల యందలి భేదమును చక్కగ నిరూపించిరి.

౨. ప్రమాణము

ప్రమాణమును గూర్చి శుక్రనీతిసారమున ప్రతిలక్షణమందును, వృషభసంహితయందును చక్కగ నిరూపింపబడి యున్నది. మూర్తియొక్క తలములు హెచ్చుకొలది అవయవముల వ్యత్యాసము [illegible] మందును ఉండును. ప్రమాణమునందు చిత్రశిల్పకళలు భేదముండును. నరమూర్తి ప్రమాణము శుక్రుడు చక్కగా చెప్పియున్నాడు. శుక్రనీతిసారము జూడవలెను.

౩. భావము

ప్రాచ్యకళల భావనిరూపణము పై గాన భావలక్షణము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. భావమనగా రసము. రసములు తొమ్మిది,

1. Memories of E. B. Jones (by) Lady Burne Jones, 1904.

రసాత్మకమైనది కళ. భావము రెండువిధములుగా గోచరింపబడును: బహిరంగ స్వరూపమునందు, అంతరంగమునందును.

బహిరంగభావనిరూపణమునకు అవయవముల యందలి వంపులు, హస్త-నేత్రవిన్యాసములు ప్రధానములు. శరీరమునందు గల్గు వంపులు నాల్గువిధములు. ౧. సమభంగము. మూర్తి నిలువుగ నిట్రముగ నిలిచియున్నపుడు గల్గును ౨. అభంగము. అనగా తలయొద్దనుండి పాదములవరకు నిర్ణయించుటకు వీలుగాని వంపు గల్గియుండుట. ౩. త్రిభంగము శరీరమునందలి మూడువంపులవలన గల్గును. ఈ త్రిభంగి స్త్రీలందును, ఈ త్రిభంగి పురుషులందును త్రిభంగము సహజముగ నుండును. కృష్ణుని వర్ణించుచోట "త్రిభంగిగ నిల్చి" "మువ్వంకలబోవగా" యని వ్రాయుదురు. ఇందలి భావమే త్రిభంగమై యున్నది. ౪. అతిభంగము: లెక్కలేనివంపులు శరీరమునందు గల్గుటచే అతిభంగ మేర్పడు. యుద్ధరంగమందును, శివుని విశ్వనాట్యమందును మన మీలక్షణము జూడగలము.

తరువాత హస్తనేత్ర విన్యాసములతో బహిరంగస్వరూపము నందలి భావమును నిరూపించవలెను.

అంతరంగభావమును వర్ణములద్వారా గోచరింప జేయుదురు. వర్ణికాభంగమును జూడవలెను.

౫. లావణ్యయోజనము

చిత్రమునకు లావణ్యమిచ్చువాడు చిత్రకారుడు. చిత్రకారుడే దేశమునకు, ఏజాతికి సంబంధించినవాడైనను, యాజాతి యొక్క లావణ్యమును బాగుగ చిత్రించును. దానిచే చిత్రకారుని (Technic) నైపుణ్య మందురు. చిత్రకారుడు రేఖాచిత్రముల రచించునపుడు నవయౌవనులగ చిత్రింపవలయునని శాస్త్రము. శరీరమునందు నరములుగాని, కండరములుగాని, ఎముకలుగాని బహిర్గతములు కాకుండ శరీరము బలిష్ఠముగను, సన్నగను, సున్నితముగను నున్నట్లు చిత్రింపవలయునని సిద్ధాంతము. శ్రీకృష్ణ, గణేశ మొదలగు బాలకుమార మూర్తుల సిద్ధాంతములు వర్తింపవు. ఆ చిత్రములకు ప్రత్యేకలక్షణము లివ్వబడియున్నవి.

ఎంత లక్షణయుక్తముగ చిత్రించినను బొమ్మ అందముగ లేకున్న నిష్ప్రయోజనము. చిత్రమునందలి భావ మెంత ప్రధానమో యంతకంటెను ప్రధానమైనది లావణ్యము. లావణ్యము వినా ప్రపంచమే శూన్యము.

౬. సాదృశ్యము

కావ్యములందలి యుపమానములను గైకొని యాలిఖముగ చిత్రించుట సాదృశ్యలక్షణ మనబడును. కావ్యాంతర్గత శిల్ప విధియే. కవులు ఉపమాలంకారమును సాధారణముగ ప్రకృతిరూపమున మార్పుచెందని వస్తువులతోడనే సమన్వయించిరి. మీనములు, పక్షులు, పుష్పములు, గ్రుడ్లు మొదలగువానితో పోల్చిరి. మీనాక్షి, కంబుకంఠి పద్మాక్షి మొదలగునాట యందలి యుపమానముల ప్రకారము చిత్రించుటే సాదృశ్యలక్షణము.

మనుష్య నేత్రము కోవెలువలెగను, నాసిక చిలుకముక్కువలె, పుష్పముగ, పెదవుల దొండపండ్లవలెగ మంకెనపూవులగ, జానువులు హస్తములు అరటిబోదెలవలెను, వక్షము వృషభమువలె, సింహకటిగను, పాదములు, అరచేతులు కమలములుగ కవులు వర్ణించిరి. ఈ పోలికల గైకొని చిత్రములకు ప్రకృతిరూపమును నిచ్చుటకే సాదృశ్యలక్షణ మేర్పడియున్నది.

౭. వర్ణికాభంగము

వర్ణికాభంగ మనగా వర్ణరచనము. వర్ణములు మూడు: ఎరుపు, నీలము, పసుపు. ఈమూడు ప్రకృతివర్ణములనుండి సప్తవర్ణములు గల్గును: ఊదా, నీలి, నీలము, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ, నారింజపండు రంగు, ఎరుపు. ఈవర్ణముల మిశ్రమమున లెక్కలేనన్ని రంగులు వచ్చును.

శాస్త్రజ్ఞులు వర్ణముల భావవ్యాఖ్యానముగా చిత్రించుము. మానసిక భావనిరూపణకు భారతీయులు వర్ణముల నుపయోగించిరి.

సాత్త్విక, రాజస, తామసములు త్రిగుణములు ప్రకృతిగుణములు. సాత్త్వికమును రెండురకములుగ నిరూపించిరి. శుద్ధసత్త్వము: శుద్ధసత్త్వమునకు తెలుపువర్ణము (ఊదా) శివుడు తెల్పు. కైలాసము తెల్పు. నంది తెల్పు సరస్వతి తెల్పు ఆమె వసనములు తెలుపు పద్మము తెలుపు. హంస తెలుపు. ఇట్లు తెలుపువర్ణము శుద్ధసత్త్వమునకు చిహ్నము జేసిరి.

సాత్త్విక రాజస తామసములు మూడు గల్గిన మూర్తులను నీలవర్ణముతో చిత్రించిరి. శ్రీవిష్ణు, మహాకాళి, రామ, కృష్ణ, మొదలగు మూర్తులన్నియు నీలవర్ణమున నిర్మించిరి. రాజసచిహ్నము ఎరుపు. తామసమునకు నలుపు నుపయోగించిరి. నలుపు మృత్యుచిహ్నముగద.

మార్కండేయుని తెల్పు అనగా శుద్ధసాత్త్వికమూర్తి యనిగదా. మార్కండేయునిగాత్రతిలకముక్తాద్రిరుమ హేమ నీలవపుర్ద్వాభ్యాం" యని వర్ణించిరి. మార్కండేయకాంతియందు పద్మవర్ణములు గలవు. అనగా పద్మకుగా ప్రధానమైనది సాత్త్వికము. అందును శుద్ధసాత్త్వికము.

పరిపక్వహృదయమును, అతిర మూర్తిని, నిరూపించుటకు ఆకుపచ్చవర్ణము నుపయోగించిరి. ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ వర్ణములు (సుమామృదీయులకు) రాజసచిహ్నములు. నారింజపండువర్ణము (కాషాయరంగు) అగ్నిచిహ్నము. శ్రీరామతీర్థస్వామిని జపనీయులు, హిందూ సన్యాసి కాషాయవస్త్రధారణమునుగూర్చి యడిగినపుడు, హిందూ సన్యాసి శారీరసౌఖ్యముల నగ్నికర్పించినా ననుద్దేశ్యముతో అగ్నివర్ణకషాయమును ధరించు ననెను. భావము ననుసరించి వర్ణముల నుపయోగించు లక్షణము ప్రాముఖ్యమై యున్నది. వట్టముగ కండ్లు మెరసి పోవునట్లు రంగుల పూయుట పాశ్చాత్యలక్షణము. వెలుగునీడలు వర్ణపు వట్టములలో వారి కళలు ప్రఖ్యాతిమైనవి. పలువిధ వర్ణముతో భావ

పోషణమును చేయుచు, ప్రకృతిని పరిశీలించి పోషించుకొనుచు ప్రాచ్యకళ పెంపొందినది. అజంతా గుహాలయముల యందలి వర్ణములు మిక్కిలి ప్రకాశవంతములు కాకుండుటచేతనే యందలి భావములు బహుసున్నితముగ గోచరించుచున్నవి. భావమును బహిర్గతము చేయునది రంగులపనిగాదు. బహుసున్నితమైన సామాన్యరేఖల వలననే భావము చక్కగ వివరింపబడును. అజంతా చిత్రములందు సామాన్యరేఖలె ప్రధానములుగ నున్నవి.

* * * *

భారతీయుల కళలన్నియు కాలగర్భమున దాగిపోయినవి. కొన్ని పరరాజ్యములకు గొనిపోబడినవి. అప్పటప్పట శిథిలములైయు నున్నతముగ గాన్పించు శిల్పములు, చిత్రములు భారతీయ పూర్వౌన్నత్య కళాసాంప్రదాయములకు నిదర్శనము లగుచున్నవి. ప్రాచీన గీర్వాణగ్రంథములు శాస్త్రనిరూపణమున కాదర్శము లగుచున్నవి.

క్రీ॥ పూ॥ ౫ వ శతాబ్దము నాటి శిశునాగ వంశజుల కుమార జాతశత్రువుయొక్క కొన్ని విగ్రహములు; క్రీ॥ పూ॥ రెండవశతాబ్దమందలి జోగిమరాగుహల యందలి చిత్రములు; మధుర, సారనాథ్, గయ, కాశీ, భార్హుట్, సాంచి, తక్షశిల, నలంద, అమరావతి, ఉండవల్లి, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల, జగ్గయ్యపేట, చినగంజాము మొదలగు ప్రదేశములందలి బౌద్ధ స్తూప, ఆరామవిహారములయందలి శిల్పములు; అజంతా, ఎల్లోరా, కార్లే, ఎలిఫెంటా గుహాలయములందలి చిత్రశిల్పములు; దక్షిణహిందూదేశమునందలి దేవాలయ గోపురారామప్రాకారములందలి ద్రవిడశిల్పములు మరి యనేకప్రాచీన ఐతిహాసిక శిథిలములన్నియు పూర్వహిందూ శిల్ప చిత్రకళల కాదర్శములు. భారతమునందలి మయసభాధిష్ఠానము ప్రాచీనభవననిర్మాణమునకు చిహ్నము. ఉషాకన్య చరిత్ర "చిత్రరేఖ" సాహచిత్రము భారతీయచిత్రరచనకు సాక్ష్యము. ఉత్తరరామాయణమునందలి ప్రథమాంకమునందలి, శాకుంతలమందలి షష్ఠాంకమునందలి చిత్రకళాప్రశంసలు పూర్వరాజుల చిత్రకళా ప్రతిభను, మన్ననలను నిరూపించుచున్నవి.

శివుని విశ్వనాట్యమూర్తి (నటరాజ) చాలదా ప్రాచీనభారత చిత్ర శిల్పశాస్త్రముల యౌత్కృష్ట్యతను రసప్రపంచమున కంకిత మిచ్చుటకు?

హైందవకళకు యోగబుద్ధుని ప్రతిమయే యాదర్శము. కమలాసనాసీనుడై, ప్రశాంతనిర్మలానంద మందలి తన్మయత్వమున నిమీలిత నేత్రుడై ప్రపంచమునకు దూరముగ యోగము నాచరించునట్లు సృజించిన ప్రాచ్యశిల్పియొక్క యసమాన కళాకౌశల్యము యుగయుగాంతములకైనను ప్రపంచమున కాదర్శమై యుండవలసి యున్నది.

కడసారి

ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు గారు

ఇది యొకమారు గా దనుగు; టీవ మెరుంగుదు వెన్నియెన్ని నా
　మది పగిలించు చీకటు లమాంతముగా దిగమ్రింగివైచి యా
కదలగరాని దారుల యగాధసుదూరత లీదియీది నీ
పదముల జేరి 'పాడు'మని బొమ్మము లెన్నిటి వ్యర్థపుచ్చితిన్.

నీ నయనప్రభల్ కురియు నీరవనృత్యము లానియాని తం
ద్రీ! నిశితాశ నీరసిలి నిర్భయమైనది నామనస్సు; కా
నీ, నిరతప్రయాణదయనీయపరిశ్రమ మద్ది నేడు నీ
గానపు గౌగిలింతలకుగా కడసారిగ వచ్చి వేడెదన్.

మరి నాయాశయు వేడబోవ దిక; యుష్మద్గానమాధుర్యముల్
పరిహీనంబులు నాకు నింక; నిదియే పాడంగ నా వేళ;సర్వ
పరిహాస్యం బొనరించె దేని, విను, మన్నైచ్ఛరాశ్యసంభూతవి
స్ఫురితారుణ్యము బాష్పజాలము జగంబుల్ ముంచివైచున్ ప్రభూ.

అజంతా చిత్రకళ

కె. నరసింహాచారిగారు

ఒక దేశము యొక్క చిత్రకళ యాదేశము యొక్క జీవకళవంటిది. జీవయుతుడగు శరీరి యెట్లు తేజోవంతుడుగను, ప్రతిభావంతుడుగను విరాజిల్లుచుండునో యట్లే యొక దేశము తన చిత్రకళయొక్క ప్రాశస్త్యమువల్ల ప్రకాశించు చుండును. చిత్రకళ దేశముయొక్క జ్ఞానదీపికను ప్రతిఫలింపజేయు నద్దము.

భారతమాత ప్రస్తుతమున తననైసర్గికమగు చిత్రకళచే నలంకృతకాక పరదేశానత కేవల కృత్రిమ రత్నప్రతిపాదిత ప్రతిభాయుతమై యున్నను, పూర్వము జాతిరత్నమువంటి తననైజకళాలంకారములచే భూషితమై యొప్పెడిది. అట్టి జాతిరత్నోపమ మగు మనదేశచిత్రకళ యనేక ప్రదేశములలో స్థాపితమై యున్నది. అజంతా ఎల్లోరా, నాసిక, గాంధార, అమరావతి సాంచి మొదలగునవి యందు సుప్రసిద్ధములు.

అనేకశతాబ్ద ప్రవర్ధమాన మగుచు వచ్చిన చిత్రకళాదేవి యొక్క వివిధగతు లొక్కచోటనే ప్రదర్శింపబడి యుండుటవలన అజంతా తక్కిన యన్నింటికన్న ప్రసిద్ధ ప్రదేశమని కొనియాడ బడుచున్నది.

పాశ్చాత్య చిత్రకళ కేవల మైహికము. కల్పనా చమత్కృతికిని, ఆముష్మిక చింతకును, అవకాశ మొసగజాలదు. ఐహికస్వభావము ననుసరించియే యుండవలసినది కాన దానికి శృంఖలలు మెండు. స్వేచ్ఛ చాలదు. భావప్రపంచమున స్థానములేదు. భౌతిక ప్రపంచముననుపరిమితవ్యాప్తియే దీనికి, భారత చిత్రకళన్ననో నైహిక స్వభావానుగుణముగ నుండవలెనను నిర్బంధము లేదు. స్వేచ్ఛ యపారము. శిల్పులును, చిత్రకారులును కళారంగమున విచ్చలవిడి సంచరించగలరు. చిత్రకళా ప్రపంచమున వారు పెట్టినది భిక్ష. అప్రతిహతమును నపారమును నగు కల్పనా చమత్కృతి మాత్రమె కాక చారిత్రక విషయము గూడ వారిచే ప్రదర్శింపబడి యుండెను. అందువలన వారి చిత్రకళ ప్రస్తుత చరిత్రకారులకు గూడ నాదర్శమై యొప్పుచున్నది.

అజంతా చిత్రరంగమును మూడు భాగములుగ విభజింప వచ్చును. 1. చారిత్రక ప్రకరణము. ఇందు మూలమున నాయా కాలపు చరిత్రమును, ఆచారనాగరికతలను తెలిసికొనవగును. 2. భక్తి ప్రకరణము. 3. కల్పనా ప్రకరణము. ఈమూడు ప్రకరణములందును నవరసములు ద్యోతకములగుచుండును. ప్రతిచిత్రమును, ఔచిత్య విరోధము లేక సకలాలంకార సమన్వితంబై యొప్పుచుండును.

పాశ్చాత్య చిత్రములందు, ఏదేనొక్కవిషయము ప్రధానముగ గణించి, దానికిమాత్రము ప్రాముఖ్యమొసగి (Bringing the main character alone into the forefront and throwing the rest into the backgrountl and indistinctness) తక్కిన భాగముల నుదాసీనభావమున జూచుట యాచారము. భారత చిత్రమున నట్టి లోపముండదు. నాటకరంగమున ప్రతిపాత్రమును, తత్తదుచితస్థానమాక్రమించి నాటకమునకెంతయు రక్తిగొల్పునట్లు భారతచిత్రకళారంగమున గల ప్రతివిగ్రహమును చక్కగా చిత్రింపబడి చిత్రమునకు సౌందర్య మొసగూర్చు చుండును. (Every detail is shown with interest and earnestness and every character is portrayed with all its importance. (ప్రథమ సం. సంచిక, పుట 176 చూడుడు.)

చిత్రసౌందర్యమునకు అందలి పాత్రలను చక్కగా చిత్రించుటమాత్రమే కాక యితరశృంగార మావశ్యకము.

ప్రతిచిత్రమునకును చుట్టు నేదో యొకయలంకార చిత్రమును చిత్రించుటయందు భారతీయు లద్వితీయులు. వారి యలంకార చిత్రములు (Conventional designs) వారి కల్పనా చమత్కృతిని వేవిధముల జాటుచున్నవి. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 177.)

ఈసంచికయందు చేర్చిన చిత్రముల వివరము.

మొదటిచిత్రము: రాజసమావేశము

ప్రథమ గుహాలయమున వెనుకటి గోడపైనున్నది. ఇదియొక చరిత్రవిషయిక చిత్రము. ఇరువురు రాకొమరులు మంతనమున నున్నవారు. అందొకడు నాగరాజు. వెనుక భాగమున నొకతార్తారోద్యోగి యున్నాడు. ఇరువురు రాకొమరులును తమ పరిమిత పరివారసమేతముగ నొక మంటపమున నాసీనులైయున్నారు. కొందరు కన్యలు పళ్లెరముల నుపహారముల గొని నిలిచి యున్నారు.

రెండవచిత్రము: హంసవేధ—హంసజాతకము

ద్వితీయ గుహాలయము నందున్నది. వారణాశి రాజగు బ్రహ్మదత్తుని యాజ్ఞానుసారముగ గొందఱు బోయలు మానస సరోవరము నందలి బంగారులను బట్టుకొన యత్నించు చున్నారు. ఈ చిత్రముస్వభావానుగుణముగ నున్నది. బోయయొకడు మొలబంటి నీట నిలిచి హంసల నాకర్షించు చున్నాడు.

మూడవచిత్రము: మరణావస్థ

పదునారవ గుహాలయమున నున్నది. ఒక రాకొమరిత మరణవేదన పడుటయు పరిచారిక లామెకు పక లోపచారములఁ జేయుటయు చక్కఁగాఁ జిత్రింపఁబడి యున్నది. ప్రతి పరిచారిక ముఖమునను దుఃఖము ద్యోతకమగుచున్నది. విషయానుగుణ్యముగ పాత్రపోషణము చేయుట అజంతా చిత్రకారుల కతి సులభము. కుడిప్రక్క…రు సేవకులు పానపాత్రములగొని రాకొమరిత స్థితిని …పరించి చింతిల్లుచున్నారు.

నాలుగవచిత్రము: సంభాషణ

ప్రథమ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు పరిచారకులు తమలో తామేదియో సంభాషించు కొనుచున్నారు. వారు కూర్చుండిన రీతియు, వారి ముఖమునందలి భావసూచనయు తచ్చిత్రకారులను ప్రశంసాపాత్రులచేయక మానవు.

అయిదవచిత్రము: వనవిహారము

పదునేడవ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు స్త్రీలు వనవిహార మొనరించు చున్నారు. ఆభరణ విహీనలై యుండుటంబట్టి స్త్రీలు సామాన్యలని కాని, సన్న్యాసినులని కాని తోచును. వనమున దుస్సాధములగుసింహాది మృగములును, అతి సాధువులగు హరిణములు, వానరములు, నెమళ్లును కనబడుచున్నవి. నానా విధములగు వృక్షములు ఫలభరితములై యున్నవి.

ఆఱవచిత్రము: తామరకొలను

తామరలు తరంగములపై ఊగు లాడుట కడు రమణీయముగ నున్నది. తామరలనడుమ కలువలునిలిచి తామరల నృత్యములకుతాళముల మేళవించురీతి తల లూపుచున్నవి. తామర లిటునటు వ్రాలియుండుట తరంగ చలనమును సూచించు చున్నది.

ఏడవచిత్రము: పాద కమలములు

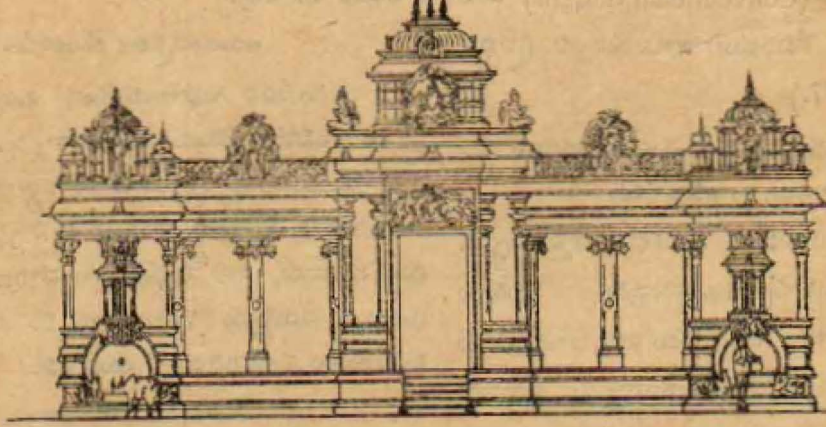
ఈ చిత్రమున కవులు వర్ణించు పాద కమలముల లోని పాద, కమలముల అభేదరూపము ప్రతిపాదితమైనది. వ్రేళ్ల కొనలవంపులు పుష్పదళములతో సారూప్యము బొందినట్లుండుట చిత్రమునకు సౌందర్యము నొడగూర్చుచున్నది.

ఎనిమిదవ చిత్రము: తత్త్వబోధ—విశ్వంతర జాతకము

పదునేడవ గుహాలయములో నున్నది. విశ్వంతరుడను రాకొమరుడు మితిమీఱి దానతత్పరుడై తన పట్టపుటేనుంగును సహితము కొందరు భిక్షువేషధారుల కిచ్చెను. ప్రజలందులకు కినిసి విశ్వంతరుడు ప్రజాపాలనార్హుడుకాడని, తపోనిష్ఠ నుండదగినవాడని, అతనిని వనములకంపుమని రాజగు సంజయుని కోరిరి. రాజంత తన ప్రధానమంత్రిని విశ్వంతరుని పాలిపింక బుద్ధిగరపుటకు యత్నింపగా విశ్వంతరుడు ప్రధానమంత్రికి దానము కన్న తన కేదియు గొప్పకాదనియు, తన ప్రాణము సహితము యాచకుని కీయ సంసిద్ధుడననియు దాన మహిమను బోధించు చున్నాడు.

శ్రీ సత్యజ్ఞాన మందిరము

శ్రీ ఉత్తరాది మఠము, 13, సింగరాచారి వీధి, తిరువల్లికేణి, మదరాసు.

ఈ ఉత్తరాది మఠ భవనము శ్రీ మధ్వాచార్యులవారి పరంపరలో ఉత్తరాది మఠమునకధిపతులగు స్వాములవారి ఆధీనమునందున్నది. ఈ భవనమున శ్రీమదాంజనేయస్వామివారి దేవళ మున్నది. ఇప్పుడు పీఠాధిపతులుగా నున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థభగవత్పాదాచార్యుల వారికి ఆధిపత్య మిచ్చినవారును రాజమహేంద్రవరమున భౌతిక శరీరమును త్యజించిన వారునగు శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యుల వారి బృందావనము గూడ నీభవనమునం దున్నది. ఇచట ప్రతి దినము ను, పూజా కైంకర్యాదులును ధూపదీప నైవేద్యాదులును పురాణ శ్రవణము, హరికథా కాలక్షేపములు హరినామ సంకీర్తనము, శ్రీరామ నవమి మున్నగు జాతీయోత్సవములు, మధ్వ నవమి మున్నగు పుణ్యతిథ్యోత్సవములు, గొప్పపండితుల వలన ఉపనిషత్పారాయణ ప్రవచనములు మున్నగునవియు జరుగుచుండును. ఈ భవన మిప్పుడు శిథిలస్థితికి వచ్చియున్నది. శ్రీసత్యజ్ఞాన తీర్థుల జ్ఞానభక్తి వైరాగ్యాది మహిమాతిశయములు మధ్వమతస్థుల కందరికిని తిరుపతి మహంతుగారికిని గూడ తెలిసియే యున్నవి. మధ్వమతస్థులగు స్త్రీలును, పురుషులును ఇతరులును గూడ వందలకొలదిగా మఠమునకు వచ్చి శ్రీ స్వాములవారి బృందావనము కడ సేవచేసియు, ప్రార్థించియు కృతార్థు లగుచుందురు. ఈ భవనము, దేవాలయమును మరల కట్టుటకును ఉపన్యాస మందిరమును గ్రంథాలయము చేర్చుటకును నిశ్చయింపబడి పని ప్రారంభింపబడినది. మందిరమునకు వెనుక భాగమున పాకశాల పూర్తియైనది. ఉడిపిలో శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు ప్రతిష్ఠించిన శ్రీ బాలకృష్ణుని సేవచేయుటకు శ్రీ మధ్వాచార్యులవారిచే నేర్పరుపబడిన అష్ట మఠములలో నొకటి యగు శ్రీ పుత్తిగె మఠాధిపతులు వీరి చెన్నపురికి వచ్చినపుడు ఈ పాకశాలకు శుద్ధి పుణ్యాహవాచనమును జరిపిరి. ఆ నాడు అచటనే శ్రీవారిభిక్ష నిమిత్తము మహా నైవేద్యము సిద్ధపరుపబడినది. ఇప్పుడు ముందు భాగమున పని ప్రారంభింపబడెను. పునాదులు పూర్తియైనవి. శ్రీ ఉత్తరాధి మఠాధిపత్యము నిప్పుడు వహించియున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యులవారు ఈ భవన నిర్మాణము నిమిత్తము చాల ఓర్పుగాని అత్యధికముగ ధన సహాయము చేయుచున్నారు. ఈ నిధికి యిప్పటికి 1168-5-3 చేరినవి. ఇందులో శ్రీ సత్యధ్యానతీర్థ భగవత్పాదాచార్యస్వాములవారును, చెన్నపురిలోని వారి ఏజెంటును సుమారు 800 రూపాయిలు యిచ్చియున్నారు. కీ. శే. కొమారు రామచంద్రరావు. బి. ఏ., బి. యల్. (హైకోర్టు వకీలు) గారి భార్య మాతు శ్రీ కొమారి జానకీబాయమ్మగారు 2000 రూపాయల నొసంగిరి. తక్కిన మొత్తమును సలువు రొసంగియున్నారు. ఆంధ్ర దేశమందలి ధార్మికులందరును ముఖ్యముగా మధ్వమతస్థులందరును కీర్తికాంక్ష లేకుండ యీనిధికి ధన సహాయము చేసి వారి గురువుల అనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక! ధనమును పంపగోరు యీ దిగువ రెండు చిరునామాలలో దేనికైనను పంప ప్రార్థితులు. నిర్మింపబడుచున్న ఈ భవనముయొక్క పటమిందున్నది.

కాంకి:—1. ఎస్. ఎం. ఎస్. కె. (శ్రీ మన్మధ్వ సిద్ధాంతోన్నాహినీ)సభ లిమిటెడ్, కారు స్ట్రీటు, ట్రిప్లికేను, మదరాసు.

ట్రస్టీ:—2. డాక్టరు, పి. కే. కృష్ణారావుగారు, ఎల్. ఎమ్. ఎస్. కల్యాణీహాసు, మైలాపురు, మదరాసు.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయులు,

టి. వి. నరసింగరావు, ఎం.ఏ., ఎల్.టి., ప్రెసిడెన్సీకా[illegible]
మదరాసు.

అడ్రెసు:—సత్యానందరామాచారి, కంట్రాక్టరు, కానిస్టేబులు వేంకటు, గవర్న మెంటు ఆక్షనరు, ట్రిప్లికేను.

కార్యదర్శులు,

తెలుఁగు బ్రాహ్మణుల తెగలు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం.ఏ., యల్.టి.

తెలుఁగు బ్రాహ్మణులలోని తెగలు వాసములను బట్టియు, వృత్తులనుబట్టియు, వైదికమతశాఖలను బట్టియును గలిగినవి. తెలగాణ్యులు తొలుత అచ్చతెనుఁగునాటివారు. వేఁగినాటివారు వేఁగి దేశములోనివారు. కాసలనాటివారు కోసలదేశమునుండి వచ్చిరని ప్రతీతి కలదు. కాని ఇది సహేతుకమని తోఁచదు. వెలనాటి వారు వెలిగనుండు దేశమువారనియు, లేక వెల్లదేశము వారనియుఁ జెప్పఁబడును. వీరు వైదర్భులన్న వాడుక కలదు. వేఁగినాడు ఏలూరి ప్రాంతము. ములికినాటివారి ప్పటి నైజాం దేశమువారని చెప్పట కలదు. ముల్క—అనఁగా ఉరుదుభాషలో దేశము అని అర్థము. ద్రావిడులు ద్రవిడదేశమునుండి వచ్చినవారు. కరణకమ్మలు కర్ణాటకదేశవాసులు.

నియోగులు వేపార్లను వృత్తులనుబట్టి యాపేళ్లను బడసిరి. వైష్ణవులు, మాధ్వులు, స్మార్తులు అను భేదములు మతానుసారములు.

ఋగ్యజురాది వేదశాఖల వలన ఋగ్యజురాది శాఖాధ్యాయులు ఏర్పడుదురు.

ఇట్లు బహువిధముల విభాగమును చెందియున్న తెలుఁగు బ్రాహ్మణులు తమశాఖలలోనే పెండ్లిండ్లు చేసికొందురు కాని శాఖాంతరవివాహము కావింపరు. వీరిలో శిష్టులు శాఖాంతరులతోఁ గలిసి భోజనము చేయరు.

హవ్యకవ్యములలోను, ఆహారా[illegible]రములలోను భేదములేవియు లేకున్నను ఈ వేర్వేఱు తెగలవారు ఒకరితో నొకరు వివాహాది సంబంధములను గల్పించుకొనరు. ఇది గొప్ప వైపరీత్యము.

ఇంటఁ దెనుఁగు మాటాడువారు తెనుఁగువారని మనము సంకేతము పెట్టుకొనవచ్చును. ద్రావిడులును మాధ్వులలోఁ గొందఱును తమస్వభాషలను మఱచి అంతకన్న మిన్నయగు ఆంధ్రమునే యవలంబించిరి కావున వీరును ఆంధ్రులే యగుదురు. రోడ్డులు రైళ్లు మున్నగు సౌకర్యములు లేకుండిన పూర్వకాలములలో నూఱుమైళ్ల దూరమున నుండినవారు వైదేశికులుగనే యెన్నఁబడుచుండిరన్న వింత కాదు. ముందటికాలములలో దూరదేశస్థుల కులగోత్రములు సాధారణముగ సంశయాస్పదము లగుటచే నేనాటివారు ఆనాటనే సంబంధములను గలుపుకొనుచుండిరి. ఈ నిర్ణయమును ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుఁడు స్థిరపఱిచె నందురు. ఈ విభాగములు అకస్మాత్తుగ పుట్టి యుండవు. వృత్తిగతభేదములును గూడ ఇటులనే క్రమోత్పత్తిని పొందియుండును. మతమూలకమగు భేదములు-రామానుజీయ మాధ్వాదులలోనివి- విస్తరించియున్నవి. వీరిలో పెక్కువిభాగము లున్నవి.

భిన్నశాఖలలో సమానగోత్రు లుందురు. అగాధమగు గోత్రవిషయము మన ప్రసంగమునకు తోడ్పడదు.

ఈశాఖాభేదములు పెక్కువందల యేండ్లనుండి పాటింపఁబడుచు వచ్చుచున్నందున ఒక్కొక్క శాఖవారికి కొన్నికొన్ని విశిష్టలక్షణములు ఏర్పడినవి. కులక్రమాగతముగ నీలక్షణములు చూపట్టుచుండెడివి. నానాదేశములవారితో సాంగత్యమును, సులభప్రయాణములును, సంకులసహవాసమును గల యీదినములలో నిట్టిలక్షణములు చాలవఱకు రూపుమాసినను వానికి అంతము కలుగలేదు. ఇవి పూర్తిగ నశించి ఆంధ్రబ్రాహ్మణులందఱు నొక్కజాతిత్వమును బొందుటకు ఇంకను కొన్నివం

దల యేండ్లు పట్టును. సహవాసమేగాక సహబాంధవ్యము కూడ ప్రబలినకొలఁది పరస్పర పరిహాస నిందా మాత్సర్యములకు కారణములగు శాఖయవైలక్షణ్యములు అడుగంటి శాకాహార వైదికధర్మానుసర ణాంధ్రభాషా వ్యవహారాదులగు ముఖ్యసాధనములు ఐక్యమును కలుగఁజేయును. అనవసరమగు శాఖాభేదములు నశింపఁజేయుట వివేకము గదా.

ఇప్పటివఱకును జరిగి వచ్చిన ప్రత్యేక శాఖయలక్షణముల ఆవిర్భావములను పరికించిన వినోదము కలుగును.

తెలగాణ్యుల గుణాతిరేకమును, వేఁగినాటి వారి వికటసన్యాసమును, కాసలనాటివారి పీనవు వ్యవహారమును, ముఱికినాటివారి ముగ్ధత్వమును, ద్రావిడుల ధార్ష్ట్యమును, నియోగుల గూఢత్వమును, వెలనాటివారి వెఱ్ఱియును, పరిహాస ప్రసంగములకు వచ్చుచుండును. ఇవి నానాఁటికిఁ దగ్గిపోవుచున్నను వీనివలన శాఖల సమ్మేళనము కాకున్నది. ఒకశాఖవారు మఱియొకశాఖతో సంబంధము చేయుచో క్రిందినంతతివారు ఇట్టిపరిహాసములకు దిగరు.

ఐక్యముకావలసిన యీదినములలో నిట్టి నామమాత్ర భేదములచే సంఘము చీలిపోవుట యనర్థహేతువు.

బ్రాహ్మణులలో వలెనే కాపులలోను గూడ వందలకొలఁది విభాగములు ఏర్పడియున్నవి. ఆహారాచారములు సమానముగునప్పుడు వివాహాదిసంబంధములుండుట న్యాయము. క్షత్రియులలోను, కోమట్లలోను ఇట్టి విభాగములు తక్కువగ నున్నవి. వీరిసంఖ్య స్వల్పము, కావున వీరిలో ఐక్యము కలుగుట సులభము.

విద్యాసంపత్తిగల బ్రాహ్మణులును, ఇతరవర్ణముల వారును, అనవసరములును నామమాత్రములును అగు భేదములను మాని కలిసిమెలసి జాతియైక్యతకు తోడ్పడుట యొప్పును. వీరినిజూచి జనసామాన్యము నడచును.

విశ్వసోదరత్వము

శ్రీతత్త్వానందస్వామి

శ్లో. సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః.
యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయి పశ్యతి, తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి.

తాత్పర్యము

[సర్వభూతములందును సమదర్శియైనవాడు నిరంతరబ్రహ్మనిష్ఠతో గూడినవాడై సమస్తభూతములందు తనను, తనయందు సమస్తభూతములను చూచుచుండును.

ఎవడు సమస్తభూతములందు నన్ను (బ్రహ్మను) జూచుచున్నాడో, నా యందు (బ్రహ్మమునందు) సర్వభూతములను జూచుచున్నాడో యట్టి వానికి నేను కనబడకుండను, వాకతడు కనబడకుండడు. (భగవాన్ శ్రీకృష్ణవచనము)]

ఈ రెండు శ్లోకములును నరుని జీవనపరమావధిని విశదము చేయుచున్నవి. పాశ్చాత్త్యుల పరిణామసిద్ధాంతము అనగా ప్రకృతిశాస్త్ర సాహాయ్యమున దేల్చగల సిద్ధాంతము, జీవియొక్క పరమావధి తనయందు నిగూఢమైయున్న సర్వశక్తులను బూర్ణముగ బ్రకటించుట యని తెలుపుచున్నది. పాశ్చాత్త్యులు చేతనములందే సంకల్పశక్తియు ప్రయత్నశీలమును గలదని నమ్ముదురు. అచేతనములందు బరిణామము స్వతస్సిద్ధము కాదు. కావున ప్రాణములేని పదార్థరాశి యంతయు జీవుల యుపయోగార్థము సృష్టియయ్యెననియు, ఈ పదార్థరాశిని జీవులు తమ యిష్టమువచ్చినరీతిని నుపయోగించుకొని క్రమేణా ఉన్నతదశలను బొందవలయు ననియు వారు నుడువుదురు. ఈ పరిణామక్రమమున, నచేతనములు జీవుల శరీరములందు బ్రవేశించి, వానితో సారూప్యమును బొంది సజీవము లగుట జూచుచున్నాముగదా! ఇటుల కాలము గడువగా నెన్నడో సర్వమును చైతన్యమయ మైపోవలసి వచ్చును. ప్రస్తుతము జీవకోటిలో నగ్రస్థానము వహించియున్న మానవునిగూర్చి పర్యాలోచింతము. చేతనము లచేతనములను దమకొఱకై స్వాధీనము జేసికొని నిరాఘాటముగా వినియోగించుకొనుచు స్వవృద్ధిని సాధించుకొనినటులనే, జీవులలో నుత్తము లధములను నిర్జించి తమ యుపయోగార్థమై వినియోగించుకొనుటయు ప్రకృతిలో గానంబడుచున్నది. చిన్నిచేపలను పెద్దచేపలు, చిన్నిపురుగులను బక్షులు, క్షుద్రజంతువులను మృగములు చంపి,తిని వర్ధిల్లుచున్నవి. ఈ ధర్మమే మానవకోటిలోను బ్రకటిత మగుచున్నది. బలహీనులను బలవంతులు, ధనహీనులను ధనవంతులు, అధికారహీనుల నధికారవంతులు, బుద్ధిహీనులను బుద్ధిమంతులు పీడించి స్వీయాభివృద్ధిని జూచుకొనుచున్నారు. బలము, ధనము, అధికారము, బుద్ధి యనువానిలో నుత్తరోత్తరము శ్రేష్ఠతరమందురు. దయాదాక్షిణ్యములు పరిణామవృత్తియందు జొఱవనువని పాశ్చాత్త్యులంగీకరింపరు. నరుని ప్రావీణ్యము, తన శక్తియుక్తుల నత్యంతము ప్రయోగించి, చేతనైనంత యుద్ధతిని సాధించుటలోనే ప్రకటితము కావలయును; అట్టి బలప్రయోగ మవసరములేని సామ్యావస్థ యుండవచ్చును, అప్పుడు దయాదాక్షిణ్యాది శాంతగుణములానుషంగికములుగ వినియోగమునకు రావచ్చును అందురు.

ఒక పాశ్చాత్యతత్త్వవేత్త నరహృదయమును బరిశోధించినవాడై దయాదాక్షిణ్యములు గలిగి వర్తింపుము, క్షుద్రజీవుల హింసించరాదని తలచెను. మాంసాహారమును విసర్జించెను. తోడివారెల్ల వీనిని హేళన చేయసాగిరి. చాలకాల మోర్చుకొనినాడు. ఒకసమయమున నీతడు సముద్రప్రయాణము చేయుచుండెను. సముద్రమునగల విచిత్రముల బరిశీలింపసాగెను. చిన్న చిన్న పురుగులను చిరుచేపలును, చిరుచేపలను పెద్దచేపలును, వీనిని తిమింగిలములును దినుట గనిపెట్టినాడు. వానికంతట నొక క్రొత్త స్ఫురణ కలిగినది. క్షుద్రతరజీవు లుత్తమతర జీవుల కాహారమగుట ప్రకృతిధర్మము. కావున ప్రకృతిం గల జీవులలో నత్యుత్కృష్ట పరిణామమును బొందిన నరుడు తక్కినవానినెల్ల భక్షింపవచ్చును, అని నిర్ధారించినాడు. వెంటనే మత్స్యములను కూర వండించుకొని తిన నారంభించెనట.

పాశ్చాత్యశాస్త్రనిర్ణీతమగు పరిణామసిద్ధాంతము ననుసరించి యుంతవఱకు సత్యమే. నరునకు దక్కిన జీవకోటినెల్ల, యింతేల, జగమున జూపట్టు సర్వమును స్వాభివృద్ధికై వినియోగించుకొను నధికారము గలదు. దీనిని భారతతత్త్వవిదులును నొప్పుకొని యుండిరి. కాని నరుని పరిణామయాత్ర ప్రపంచమున జూపట్టువానినెల్ల నిర్జించుటతోడను, భూతకోటి యొసగగల యానందము ననుభవించుటతోడను ముగియుట లేదని మన ఋషిసత్తములు కనిపెట్టిరి. పశువునకు దిండియు, నరుకలిమియు బ్రకాశముం గూర్చుననిరి. పశువు తాను తిన్నదాని సౌఖ్యమునే యనుభవింపజాలును గాని, యజమాని తనకై కూర్చి, చేర్చిపెట్టియున్నదానిని జూచిగాని, స్మరించిగాని యానందమును పొందజాలదు. కొన్ని

మృగములు తమ సంతానమును పయిత్నము పాలకు పెట్టివేసి యవి తమ
వానిని బలాత్కారముగ లాగికొని తినును. ఇది కేవల మృగస్వభావము.
మానవులందును నిట్టివారు కలరుగాని, యెంత నికృష్టదశయం దయినను,
నొకానొకప్పుడైన నితరుల యానందమును బంచుకొను స్వభావము
ప్రకాశమునకు వచ్చుచునే యుండును. రాక తప్పదు. ఇది నరుని విశేష
లక్షణము. భువిలో నెల్లెడల నన్నిజాతులందును మనుష్యస్వభావము
కేవలస్వార్థపరతను దాటియే యుంట గోచరించును. ఆదిమనుష్యులందు
సయితము స్వకుటుంబమును, స్వసంఘమును నభిమానముతో జూచుట,
వారికొఱకై స్వార్థత్యాగము జూపుట సహజముగ గోచరించును.
నాగరికుల సంగతి చెప్పవలయునా? సామాన్యుల యభిమానము స్వజా
తీయులవఱకే వ్యాపించును. ఉత్తముల యభిమానము నరసంఘము
నంతటిని నిముడ్చుకొనును. ఉత్తమోత్తములు సర్వభూతదయమును,
చరాచరచేతనాచేతనభేదమును గూడ నతిగమించి సర్వత్ర ప్రేమను
ప్రసరింపజేతురు. బ్రహ్మవేత్త లట్టివారు. వీరు నరసంఘమునకు తల
మానికము వంటి వారు. వీరియందు స్త్రీపురుషపక్షపాతముగాని, స్వజన
పరజనవ్యత్యాసములుగాని చూపట్టవు. సమస్తభూతకోటిని దమను
వలెనే జూచుకొందురు. ఇంతేల, సమస్తభూతజాలమునందును నద్వై
తపరబ్రహ్మమును సాక్షాత్కారము చేసికొందురు. ఇదియే పరమగమ్య
ము. అన్నిట దనను, దనయం దన్నిటిని సాక్షాత్కారము చేసికొనుట
యిదియే.

అటువంటి మహామహుల పవిత్రబోధల ననువదించునప్పుడును,
కొన్నియెడల, సంకుచితహృదయులగు విద్వాంసులు స్త్రీపురుషభేదము
లను గోరంతలను గొండంతలుగ జేసి గ్రంథముల వ్రాసియుండిరి. ఇంకను
వ్రాయుచుండిరి. అటుల చేయుటకు సత్యమునుండి దృష్టి చలించుటయే
హేతువు. కొందఱు స్త్రీలకు ప్రత్యేకాత్మయే లేదు, భర్తల గతియే
స్త్రీలకు ప్రాప్య మనియు, పెండ్లి కాక మరణించినవారు కడుపాపులు
గాన రౌరవాదినరకములే వారికి నివాసములగు ననియు వ్రాసిరి. అధ్యా
త్మతత్త్వమును జక్కగ గ్రహించి, పాటింపనివారి భావము లివి. నరు
నకు కైవల్యము పరమప్రాప్య మనియు, నది స్త్రీపురుషులకు సమముగ
సాధ్యమనియు తత్త్వకోవిదుల స్థిరాభిప్రాయ మైయున్నది. అవయవ
భేదములబట్టియు, కొలదివిశిష్టగుణములబట్టియు ప్రాకృతజీవనమున గొంది
ద్భేదములు గాన్పించినను, ఆధ్యాత్మికజీవనమున సరిసమాను లనుట
తథ్యము. విద్యలకెల్ల సరస్వతి యధిష్ఠానదేవత యని బోధించిన ఋషి
సత్తములు స్త్రీలయెడ నలసభావమును జూపగలరా? త్రిమూర్తులను
దమతమశక్తులను స్త్రీదేవతల రూపము నందించి వారిద్వారమున లోక
పాలనము గావింతురని బోధించిన మునివరులు స్త్రీలను హేయముగ
జూడగలరా? స్త్రీలను మహాసభలలో సభ్యవర్తులనుగ నంగీకరించి
మహాతత్త్వచర్చలను జరిపిన బుధవరేణ్యులు స్త్రీలను తూష్ణీంభావము
తోడ నైన దలంపగలరా? అందుచేతగదా సమస్తదేవతల నావాహనించి
పూజించునప్పుడు మున్ముందు వారి భార్యలను చేర్కొనుచుందురు.
వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః అందు
రుగదా! మనయిండ్లలో వ్రతములు, హోమములు, నిత్యనైమిత్తికకర్మలను
నడుపునప్పుడు ముందుగ బత్న్యంగనలను గాదా బూజింతుము? నిజ
మును గమనింతుమా స్త్రీలయెడ నెంతె గౌరవాధిక్యమునే మన
పెద్దలు విధించిరి. ఇతరదేశములందు నిటులే యున్నది. అది సాంఘి
కాచార, రాజకీయసంస్థలందు బ్రకటిత మగుచున్నది.

కాని యాధునిక నాగరికమున, పశుబలమునకు నైతికాధ్యా
త్మికబలములు లోనగుచున్న కాలమున, మన స్త్రీలకు నిమ్నదశ
ప్రాప్తించి నదనుట నిజము. ఇది సనాతనధర్మము కాదు. పూర్వత
గ్రంథములందును స్త్రీజాతి నరు నధోగతికి దెచ్చుటలో ప్రధానకారణ
ముగ వర్ణింపబడియున్న దేల యని శంకింతురు. కేవలలింగభేదమును
పాటించి వివరణములు చేయవలసిన సందర్భములందు తప్ప, సర్వత్ర
పురుషునే నరజాతి కంతకును బ్రతినిధిగ చేర్కొనుట సామాన్యధర్మము.
ప్రపంచమున నెల్లెడలను నిట్లే జరిగినది. కావున ధర్మార్థకామమోక్ష
ము లను పురుషార్థములం దెల్లెడల స్త్రీకిని పురుషునితో సమానాధికార
ము గలదనుట స్పష్టము. మగవారిలోనే వారివారి శరీరావయవదార్ఢ్య
మునుబట్టియు, బుద్ధికుశలతనుబట్టియు, నైతికాధ్యాత్మికప్రభావమును
బట్టియు కర్మభేదమును విధించునటుల, కొన్ని విశిష్టలక్షణభేదములను
బట్టి స్త్రీపురుషులు నిర్వహింపవలసిన కార్యములందు భేదము లుండుట
న్యాయము, ననివార్యము నగును. కాని చతుర్విధపురుషార్థము
లందును నేపాటి భేదమును లేదు. అయినను వైరాగ్యప్రకరణములందు
కొన్ని గ్రంథములలో స్త్రీనింద స్ఫుటముగ గోచరించుట కలదు. నైన
వివరించినటుల సంఘనీతుల బ్రస్తావించుపట్ల మానవజాతికి బ్రతినిధిగ
మగవానిని చేర్కొనుట సహజము గాన, నరుని పతనమునకు స్త్రీ
హేతువైనట్లు వర్ణించునో యట్లు చేసియుండిరి స్త్రీని బ్రతినిధిగ
గొని వ్రాసినయెడల బురుషుని సయితము నటులనే వర్ణించియుందురు.
అనివార్యమగు స్థలములందుదప్ప సాంఘికరాజకీయశాసనములందెల్ల
నరుడన్న నారియనియు నర్థముచేసికొనక తీరదు. తన తోడి మానవుని
స్వాస్థ్యమును భంగపఱుపగూడ దనిన, స్త్రీస్వాస్థ్యమును భంగపఱుప
రాదను నియమ మందు లేదనవచ్చునా? అటులనే మోహనివారకముగా
త్వక్చక్షుః శ్రోత్రాదులను హేయములుగ వర్ణించుపట్టుల స్త్రీని చే
ర్కొనినంతమాత్రాన,వివేకము కొఱవడిన కొందఱు స్త్రీల ననాదరముగ
జూచుటయు, ఘోరశత్రువులని వచించుటయు నక్రమము. స్త్రీల
చక్షుః శ్రోత్రాదులు మోహజనకము లగుచో, నట్టికన్నులు, చెవులు గల
పురుషులు స్త్రీలమోహమునకు గారణ లగుట లేదా? స్త్రీలశరీరములు
మాత్రము రక్తము, మాంసము, నెముకలు, చీము, మలనాళములతో
గూడియున్నవనిన పురుషుల తనువులు నటుల లేవా? వజ్రములు,
బంగారు, సుగంధద్రవ్యములతో నిర్మితములై, యట్టి ద్రవ్యములతోడ

ప్రవర్తనము గాంచు పురుషశరీరములు గలవా? పశుభావముతో వర్తించి విషయలోలురగుటో, స్త్రీలు పురుషుల కంటెతక్కువవారలో, పురుషులును స్త్రీలకంటె తక్కువవారలే యగుదురు. పురుషార్థసాధనమున నుపకరింపలేని పరస్పరము గురుప్రాయులగుచు, మగవా రెంత మాన్యులో యాడువారు నంత పూజనీయులే. అన్యముగ దలచుట దురహంకారమనదగును.

అనివార్యములగు భేదములు, నరులందు స్త్రీపురుషవివక్షత లేకయే కానంబడుచున్నవి. వానిని పాటించియే సంఘనిర్మాణమున వర్ణవ్యవస్థ యేర్పఱచిరి. ఆశ్రమవ్యవస్థ ఒకేనరుడు తనజీవితమున వేర్వేఱ వస్థలం దెట్లు వర్తింపవలయునో తెలుపును. ఇది యెల్లజనులకును సమానమే. అయినను వ్యష్టియొక్క గుణభేదములబట్టి కొన్నిమార్పులుండవచ్చును. సమష్టిసంఘవ్యవస్థయగు వర్ణమునుగూర్చి విచారింతము. పశువులందు స్వార్థపరత్వమును, పరస్పరస్పర్ధయు, హింసయు సహజములైయుండ, నరునందు పరస్పరసహకారము, మైత్రి, కరుణ మున్నగు లక్షణములు సహజములుగ నుండును. కొందఱియం దివి మందప్రకాశము గలవిగ నుండును; మఱికొందఱియం దివి స్ఫుటముగ బ్రకాశించుచుండవచ్చును. వీనిని ప్రవర్ధనము గావించుకొని దైవత్వమును సంపాదించుట మానవధర్మము. తమతమ గుణగణముల కనుసరణములగు ధర్మసాధనల నేర్పఱచుకొని, పరస్పరస్పర్ధలు లేక, పరస్పరసహకారముగలిగి జీవనము గడపుటకే వర్ణవ్యవస్థను ఋషీశ్వరులు నియమించిరి. సమష్టిదేశక్షేమమును, వ్యష్టిమోక్షమును నొకదానికొకటి ప్రతిబంధకముగా నుండ చేకూరుటకు వర్ణవ్యవస్థ మిగుల నుపకరించును. ప్రతివాడును దన పూర్వుల వృత్తి ననుసరించి జీవనముచేయుట ప్రధానమాత్రము. సామాన్యముగా దండ్రివృత్తి కొమారునకు సులభముగ నలవడును. జీవనమునకై విశేషశ్రమ లేకుండను నానందముతోడను పనిచేయువానికి బుద్ధి వికాసము నొందును. పరమార్థచింతనమున కవకాశము మెండుగ లభించును. అతితృష్ణ పీడింపదు. ఎవని సహజగుణముల ననుసరించి వాడు వృత్తిచేయునో, నుత్సాహము పెంపొందును. పను లతికౌశలముతో నెఱవేరి యానందము నొసగును. తాను చేయు పనులను శ్రేష్ఠముగ నొనర్చుటచే గల్గు నానందమే సత్యమైనది. ధనార్జనముచే గలుగు నానందము కృత్రిమమైనది, అతి చంచలమైనది. ఈనాడు సర్వజీవన వ్యవహారములను డబ్బుతో సంబంధపడుటచేతను, ధనసంపన్నత ననుసరించి గౌరవపరిమితు లేర్పడుటచేతను మానవజీవితము కృత్రిమమై చెడినదని విజ్ఞులెల్లరు గమనించియున్నారు. పూర్వకాలమున నెందఱెందఱో విద్యాధికులు పేదరికమును గౌరవభాగ్యముగ నెంచి తమ బుద్ధివిశేషము నాధ్యాత్మికతత్త్వాన్వేషణమున వినియోగించియుండిరి. ఎందఱో శిల్పులు తమచిత్రరచనలచే రాజులను మెప్పించి, నగరములను, బుణ్యక్షేత్రములను దివ్యముగ నలంకరించి, కాసునైన గూడబెట్ట నెంచరైరి. క్షత్రియు లెందఱో ధర్మరక్షణార్థమై ప్రాణముల నర్పించి కీర్తి వహించిరేగాని ధనరాసులపై దమ గన్యాతమ నిలుపజాడలేదు. వైశ్యులు సహితము సంపదలను సమకూర్చినను వానిని దానధర్మములకును, దేశక్షేమమునకును వినియోగించిరేగాని వ్యష్టిభోగములకై కూడబెట్టినవారు కారు. ఆనాటి శూద్రులును దమకు హైన్యము గలిగెనని యెన్నడును శోకింపక, దేశాభ్యుదయమునకై తమ బలోన్నతుల నర్పణము చేసిరి. ఈనాడైనను ధనము, అధికారము, కృత్రిమబిరుదములు దూరముగ నుంచి, నరుని యోగ్యతరితలే గౌరవమునకు ముఖ్యాధారములుగ నంగీకరించితిమా, తక్షణమే దేశశాంతియు, లోకశాంతియు చేకూరుటేగాక ప్రతినరునును నత్యంతసంతుష్టితో దనలో నిగూఢమైయున్న దివ్యప్రతిభను బ్రకటించి సత్యమగు నానందమును బడయగలడు. అప్పుడు వృత్తులన్నింటికిని సమానగౌరవమే యుండును. వాకచక్యప్రదర్శనమును, పరోపకారపారీణతయు, ఉన్నతభావప్రకటనమును మాత్రము గౌరవమునకు లక్ష్యములు కాగలవు. అప్పుడు ప్రతివాడును తనతండ్రివృత్తినే యవలంబించుట తన ప్రతిభావికాసమును బ్రకటించు మార్గమని తెలిసి యభ్యున్నతిని సాధింపగలడు. సమష్టిని దేశమంతయు తేజోవంతములగు సంఘములతో చెన్నొందగలదు. వ్యష్టి సమష్టిని దనలో నిముడ్చుకొని వట్లగును.

ఒకరి నొకరు గౌరవించుట యనగా నొకరు చేసిన కార్యముయొక్క శ్రేష్ఠతను గమనించి, యందుచేత మనస్సున పొడమిన భక్త్యానందముల వెలువరించుటే గాని, యొకరు తన నీచత్వము నంగీకరించుటయు, వేఱొకరు తన యాధిక్యమును జూపి యితరుల నిరసించుటయు నని భావము కాదు. శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు సెలవిచ్చినటుల వీధులను నిర్మలముగ నూడ్చునతడు సింహాసనాధిష్ఠితుడై ధర్మపాలనమున నేమరు ప్రభువుకంటెను సంఘబోధకుడై విద్యాప్రచారము చేయ నసమర్థుడగు నుపదేష్టకంటెను శ్రేష్ఠతరుడనియు, హెచ్చు గౌరవనీయుడనియు గ్రహింపవలయును. మఱియు వీరందఱును దమ తమ విధుల జక్కగ నెరవేర్చినచో సమానముగ గౌరవార్హు లగుదురు. ఒకరు వేఱొకనికంటె నధికుడని యొకటివానిని హీనునిగ జూడ నొల్లరు. ఎవరిధర్మము వారిది. వారివారి ధర్మమును జక్కగ నిర్వహించువారు సర్వపూజ్యులు. ఇట్టి సందర్భమున నెవడును తన వంశానుగత వృత్తిని నిరసించి యన్యవృత్తిని బూను నవసర ముండదు. సత్యతగా దన తండ్రివృత్తి కనర్హుడగువాడు గావచ్చును. అతడు తన కనుకూలమగు వృత్తిని బూని గౌరవభంగము లేకయే జీవింపవచ్చును. సామాన్యముగా నెవడును వృత్తిని మార్చుకొన నెంచడు. దేహకష్టసుఖముల పాటించి వృత్తిని మార్చుకొను నుత్సాహము సహజముకాదు. ధనము, అధికారము, కృత్రిమగౌరవము మున్నగునవి దుష్ప్రేరణకు మూలములగుచో మాత్రమే, యట్టి స్పర్ధలు సంఘటిల్లును. సంపద లేవి యున్నను నవి సమష్టిసంఘమున కుపకరించునవిగ నుండవలెను; వ్యష్టి వాని కధిపతిగ నుండరాదు. అప్పుడు ఒకవ్యక్తి కమ్మరి గావలయు ననిగాని, కమ్మరి

బడి పంతులు కావలయు ననిగాని, బడిపంతులు వర్తకము చేయవలయు ననికాని, వర్తకుడు రాజకీయోద్యోగి కావలయు ననిగాని, రాజకీయోద్యోగి వ్యవసాయకుడు కాకూడదు గాని, వ్యవసాయకుడు సంగీతసాహిత్యముల గడించరాదనియు ననిగాని సమాజపరిస్థితులలో చేర్పవు. అట్టిమార్పులవలన నెవరును బాధ నుండదని తలపరు. ఒక్క కుటుంబములోని సోదరులు పరస్పర ప్రేమ, ధర్మశీలము నున్నవారై, కష్టసుఖములయందు స్పర్ధలకు చేరి యొకరినొకరు నిందించుకొనుట లేదు. పొలములో కాయకష్టముచేయు సోదరుని ఇంటికడ కూర్చుండి పెత్తనము చేయు మనిషి తోడంబడదు. ఎందుకనగా? అతనికి దాను చేయు పనిలో హాయి గలదు, హీనత లేనిపట్ల, పెద్దనము చేయు పనిపై మార్చుకొనిన మత్సరింపడు. కాయకష్టకర్తి నిరాడంబరుడైన వానికి మోటారుకారులో విహారములు సల్పుట యసహ్యముగ నుండును. బలహీనుడై తనయొక్క స్థితిని గప్పిపుచ్చుటకు మోటారులలో దిరుగాడు నతడు గట్టి వెలుపటుపోలు గలనందుకొనక తీరదు. ప్రతివాడును చేయు పని తనకును, సంఘమునకును ప్రయోజనకరముగ నున్నదా లేదా? ధర్మవిరుద్ధముగ లేదుగదా? ఆత్మవిస్మరణకు లోన్పడుచున్నాడా? అను విమర్శనమాత్రమే విలువగలిగియుండును. కృత్రిమపు తారతమ్యము లుండనగదు. వేరులచేత వృత్తులందు గౌరవాగౌరవములను ప్రవేశపెట్టుట యవివేకము.

చిన్నకథ యొకటి కలదు. ఒక యూరిలో జనసంఖ్య హెచ్చైనది. చోటు చాలుటలేదు. చుట్టుపట్టులను తినుటకు కాళిములు లేవు. ఒక బుద్ధిమంతుడు దూరముగా బోయి యొకలంకలో మాతృనముగా క్రొత్త యధివాసమును నెలకొలప సంకల్పించి తనయూరిలోని గ్రామములోని వారికి దెలిపెను. వీనికడ కొక మేధావి వచ్చి, "నేను మీ యధివాసమున పరిపాలకుడనుగ నుండి, యంతటి పరిపాటుల విమర్శింపుదు, మీ క్షేమలాభముల నరయుచుందు"నని చెప్పెను. అందు కాయన "వారో వచ్చినా రందఱును న్యాయముగ సమష్టిక్షేమమునకై పాటుపడెడి వారుగ నుండవలెను. ప్రాల్మాలికలు, మోసములు చేయువారలను నేను దీసికొనిపోను. కావున నీవంటి యుద్యోగి యవసరము లే"దనెను. ఇంకొకడు వచ్చి, "నేను బలశాలిని, స్థైర్యముగలవాడను. ఎటువంటి సాగరుబోతునైనను నడంపగలను. కనుపన్ను చేరి చే సెల్లరను విధేయులను జేతును. మిమ్మందఱ రక్షింపుచుందు"ననెను. వీనినిగూడ నంగీకరింపక, "యధివాసములో మేము పరస్పరము కొట్లాటలు జరుపుకొనము; అట్టి దురవస్థ మాకెప్పుడును నిన్ను కోరుకొందు"మని జవాబు చెప్పినాడు. మూడవవాడు వచ్చి, "నేను మీరు పండించు పంటను దుర్భిక్షమునుండి రక్షించి మీకు నవసరమైనప్పటికి మించినపంటను దూరప్రదేశములకు గొనిపోవుదు; మీకు వలయువాని నచ్చటినుండి తెచ్చిపెట్టుచు వ్యాపారము చేతును" అనెను. అందు కాయన "మేము పండించు సర్వమును వినియోగము చేతుము. దాని రక్షకు నీవు కావ్యవసరము యుండవలయును. అదంతయును నీ వను భ్రాంతిని బొందవలదు. మాతో పాటు నీవును యథేచ్ఛగా ననుభవింపుము. ఇందు కొడంబడిన నీవు రావచ్చు" ననెను. నాలవవాడు వచ్చెను. "నేను బలముగలవాడనే కాని బుద్ధిపాటవము నాకు ధనబలము చాలగ లేదు. ఎవ రేపని చెప్పినను శ్రద్ధతో లేక చేసెదను. మీతో పాటు సర్వవిధముల నాదరించిన నత్తు"ననెను. "సోదరా! నీవే కావు. ఇట్టివారలెందరో కావలెను. అధివేశాభివృద్ధి మీవంటివారిపై నాధారపడియుండును. నీకు గౌరవమునకు మా యధివేశమున క్షేమలాభము లెట్లుండును. ర"మ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను మీకు వలయు సమస్తోపకరణములను నిర్మింతుదును. మీ మీ కర్మలందు సహాయములు గల్పించుదును. మాకు నవినయములు గనిపెట్టుచుందును. కాని నామాటలో పృథగ్ నాతో సహకారము సలుపువారు కొందఱు కావలసియుందు"రనెను. అందుకాయన "సోదరా, మేమందఱమును నీకు సహకారము చేయుదుము. నీవు లేనిచో మేమేమి చేయగలము? కాని యెన్నడును మాపై నహంకారమును జూపవలదు. మాకు తోడునీడవై మాతోపాటు సుఖముల బడయుము. ర"మ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను వైద్యుడను. మీకు రోగములు వచ్చినప్పుడు కాపాడెదను. నేను దాపున నుండిన మీ కనేకవిధముల స్థైర్యము కలుగును. అధివేశమునకు ప్రాణదాతనై యుందు"ననెను. అందు కాబుద్ధిశాలి "నాయనా! సోమరులకు నీ యుపయోగము మెండుగా గలదు. మాలో మితిమీరి తినువారు, పని పాటులు మాని వ్యర్థముగ జీవించువారు, రోగముల కొప్పదులకు వారు నుండరు. కావున నిన్ను తోడ్కొని పోజాల"ననెను. ఇట్లు కొందఱు మాత్రసంఘముగ చేర్చి యొక యధివేశమును స్థాపించి చిరకాలమునకే మహోచ్ఛదశకు వచ్చిరట. స్వార్థపరతయు, పరస్పర నిరసనలును, సోమరితనమును లేక యాదర్శప్రాయులుగ నుండిరట.

పూర్వఋషులచేత నిట్టి పరస్పరసహకారధర్మమునైన వర్ణవ్యవస్థ నిర్మింపబడినది. గుణకర్మలను బట్టి కార్యములందు భేదములున్నను గౌరవభాజనములందు వ్యత్యాసములు లేవు. క్షత్రియులు హెచ్చుగ నున్నను హెచ్చుబాధ్యత వహించి క్షేమతరసేవ యొనర్చుటే దీని సూత్రము. ఇట్టి బాధ్యత గ్రహింపబడినచో తృష్ణావిశాదమున కవకాశ ముండదు. తృష్ణ లేక యపకృతులు సాగవు. అపకృతులు లేనిచో క్రోధమున కవకాశ ముండదు. సర్వమును ప్రేమమయమై వర్ధిల్లును. క్రీస్తు తత్త్వవేత్తలైన రక్షకులుగ నుండవలయునని వారిశిష్యులలో వివాదకలిగినప్పుడు, "మీలో నెవడంతటి గొప్పవాడవమేలును జూరుకొని, సమష్టినందఱకు హెచ్చుసేవ చేయగలడో వాడు మీలో నధిపతి యగుగాక" యని బోధించినాడు. ఇట్లొక్కొక్క ప్రదేశము జిల్లాలుగను, కొన్ని ప్రదేశములు రాష్ట్రములుగను, రాష్ట్రములు సామ్రాజ్యములుగను, సామ్రాజ్యములు విశ్వమానవకుటుంబముగను చేర్చి పరిపూర్ణానందముతో ప్రకాశింపుము. సార్వత్రికదేశములం

దర్లెడల నిష్ఠుర వర్ణవ్యవస్థావిరూపముగా కృషి చేయబడుచున్నది. కాని వారు నైతికబాధ్యతపైన గాక సంపద నార్జించు కోరికమీద విద్యాగ్రామము పాగింప నెంచుటచే కృతార్థులగుట లేదు. వారి ననుక రించి భారతీయులు కొందఱు సంఘవిద్యాప్రణాళికను గడుచుచున్నారు. ప్రేమ సాధారణముగ లేకపోవి, త్యాగముతో వర్తించువారల వీసేవ లేయున్నను మానవము, వర్ణవిభాగములు ప్రతి జనసమాజమునందును నుండును, యత్నంచుచుండవాయకములు కాగలవు. విశ్వసోదరభావమే దీనికి మూలమాత్రము. సమానసంపదలును, సధికారములును గావు.

ప్రతివాడును భాగ్యభోగ్యముల కాశించి, యున్నతపదవిని కోరుచున్నాడేగాని, యున్నతపదవి నధిష్ఠించిన కొలది హెచ్చుగా న్యాయము వహించి సేవచేయుదు నను వాడు కానరాడు. తన స్వధర్మమును కీర్తికొఱకై నెఱవేర్చునా యను చింతను విడిచి, నాకెంతకంటె హెచ్చు లాభము నన్ను సహాయము చేయుదని ప్రతివాడును తలపోయుచున్నాడు. అనగా తనలో విశ్వమంతయు నిముడ్చుకొనవలయునని అత్యాశయేగాని, విశ్వమునందలిలో తాను నిండియుండ కోరుట లేదు. వ్యష్టిదృష్టిలో సమష్టిదృష్టిని లయముచేయు యత్నము జరుగుచున్నది గాని, వ్యష్టిని సమష్టిలో లీనముచేయు సద్భావము జూపట్టుట లేదు. సమష్టి సంకుచితము చేయబడుచున్నది గాని, వ్యష్టి వికాసము నందుట లేదు. నీ కెంత కూడబెట్టుకొని, దాని నితరులకు కొరకయుండ నీయక లవా యను తలంపేగాని వారలను నెంత కెంతయు బాగుపడిరి! యను విచారణ లేదు. పరదేశములకంటె సంపదలను గొనిరా వీలులేని భారత దేశమువంటి దేశములో ధనాఢ్యులు, నధికారధూర్వహులు పెరుగు చుండి రనగా నేవవేలమంది యింకను దారిద్ర్యములో నడుగ్రొక్కబడుచు, స్వాస్థ్యహీను లగుచుండిరని యర్థము. ఈనైతికి వర్ణధర్మమున కెంతయు వేరుపురుగు నంటెను. విశ్వసోదరభావమును సంకుచితయించే లిగ్రహింపుము.

ఒకసంఘమున నెంతమంది త్యాగులు, కరుణాళువు లుండిన నంత ప్రకాశించును. ధనకాంక్షులు, పరపీడకులు నెంత హెచ్చుగా నుండిన నంత క్షీణించును. గుణములు, కర్మలే ప్రధానములు గాగల సంఘవిద్యాగ్రామ మైపీతము, తద్వ్యతిరిక్తమైన సంఘము కేవల మానుషము. "చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః" అనుటలో భగవంతుని పక్షపాతముగాని, నిష్ఠురముగాని లేదు. ప్రతివానికి ఆత్మవికాసమున కత్యంత ముఖ్యావశ్యకమును సమవృత్తి వని చెప్పి యున్నాడు. ఆతడు స్వధర్మనిర్వహణముకే సంఘపు ప్రమాణము చేసి, లాభాలాభములు నిర్వాహ్యములు గావని బోధించి యట్టి యుపాయము తొలగించి యున్నాడు. "కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన". ఎన్నడును ఫలాపేక్ష వలదని హెచ్చరించి యున్నాడు. సర్వసృష్టితో నను నైక్యమై, పరిపూర్ణపరమాత్మయం దైక్యము గాంచవలయు నదన [illegible] మునకు ఫలము నా కార్తి యేమి గలిగిన మేలుగలదు! ప్రయత్నము సమర్థమును, తీవ్రమును, నిర్దుష్టమును నై యుండవలయును. విశ్వసోదరభావసాధనయే యిది.

"ఓం సర్వేఽత్ర సుఖిన స్సంతు సర్వే సంతు నిరామయాః,
సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు మా కశ్చిద్ దుఃఖ మాప్నుయాత్".

తా. ఎల్లెడల సుఖ మయ్యెడు గాక. అందఱు నారోగ్యముగ నుండురు గాక. అందఱు సుఖముల గాంచుదురు గాక. దుఃఖ మెంతమాత్రమును పొందకుందురు గాక.

సోదరసోదరీరత్నములారా! అనుక్రమము దీనిని సంస్కరింపుడు మీ జీవితముల ధన్యముల గావించుకొందురుగాక! వర్ణవ్యవస్థయొక్క పూర్ణపత్నులము సమర్థవింద్రుగాక. విశ్వసోదరభావము సర్వత్ర ప్రకాశించుగాక.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

అరరె! భవన్మనోహర సహస్రనిశాతకర ప్రహార దు
స్తరపరితాపమంది పెలుచన్ మదకుంజర మంబుజాప్తు నె
త్తెఱఁగున మీఱనేరరఁ దదీయ మనోరమవై చెలంగుచున్
తెఱపఁదలంచిరా; కమలినీ! వెసఁ దత్కర మంద నేర్చితే!.

కమలభవుండు నీ వదలఁ గన్గొని యేమితలంచు నొక్కొ! నీ
రమణుఁ డెఱుంగమిన్ గజకరగ్రహణ ప్రభవానురాగ సం
భ్రమమునఁ జొక్కి నిక్కెదవు పద్మిని! నీదు ప్రవర్తనంబు లో
కమునకు వెల్లడించి కులగౌరవముల్ నశియింపఁ జేయుచున్.

ఎంతటిదానవే కమలినీ! యిటులన్ బరపూరుషాళికిన్
స్వాంత మొసంగి వేశ్యగతి బాపురె! నీప్రభావమేని నో
రంత యెఱుంగవయ్యె! కమలాలయ కీవు గృహంబ వద్దియున్
సుంతయుటుండ; నంబురుహసూతికిఁ దల్లివి కాదె చెప్పుమా!.

ధృతిఁజోనాడి సరోజినీ! పడుపువృత్తిన్ బూన; వేడ్కన్ మధు
వ్రతమున్ వేడుకకాడు, దావకసుధాపానం బపేక్షించి; నీ
రతిగోరన్ మొగమోడి ప్రాణపతినిన్ రంజింప కీవే[1] యథః
పతనం బెంచియు జారు లేయిబవలున్ బాటింపకన్ గూడవే!

"ధవుఁ డరుదెంచె"నంచు విని తత్తరమందుచుఁ గ్రొత్తిమంపు లే
నవు విరజిల్లుచున్, దగు వినమ్రతఁ జూపుచు నార్పులార్పుచున్
ధవుని గమించు జారిణి విధంబున; నీ మగఁ డేగుదెంచఁగా
నవుచు, వియోగపుంబొగల నన్ నిగుడించెదు తేంట్లఁ బద్మినీ!.

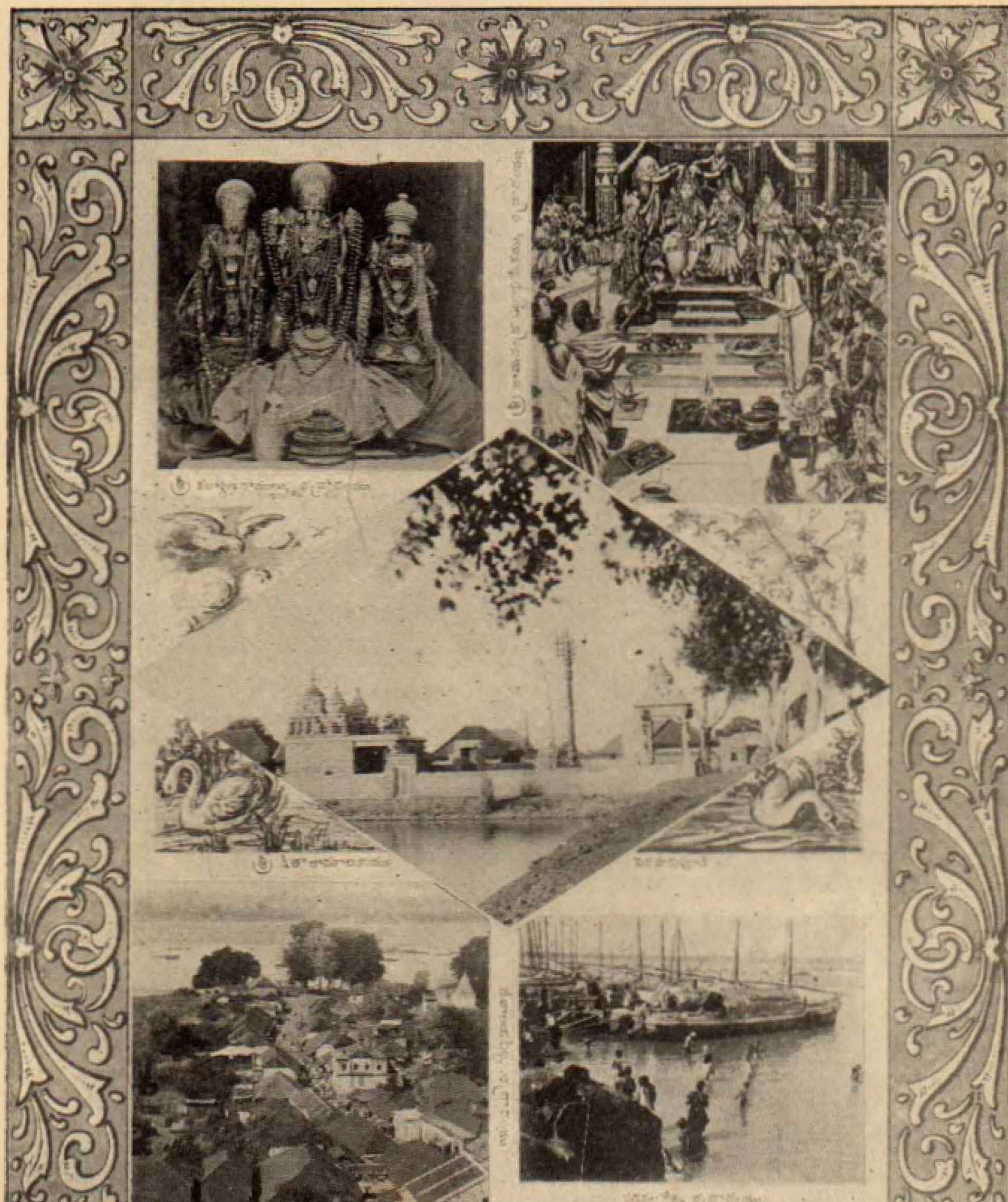
[2] ఎంతటిదాన వైతివె భళీ! నళినీలలితాంగి పద్మినీ
కాంతుని మోసగించితివి కాపురముండెడి లచ్చికండ్లకున్
గంతలు గట్టనేర్చితివి కంజభవుం డిది కానఁడిందుకే
"యింతుల నమ్మరా"దని వచించెడి పెద్దలపల్కు కల్లయే.

"గఁరువకుఁ బంగనామమిడఁ గోరిన చందురు డిప్ప మ[3] ద్వసు
స్ఫురణను వృద్ధిఁ బొంది నను జూచె సగౌరవవృత్తి" నంచు న
ల్కరవి, సుధాంశుపాలము దలంపఁగఁ బద్మిని! చంద్రుఁ డట్ల భా
స్కరునకుఁ గోర్కె; " ధాత్రి నొకకాంతకు నిర్వురు జారు లైరటన్."

ఉపసంహారము అలుక వహింపకమ్మ! నిను నారడిబెట్టితినంచుఁ బద్మినీ!
కల దొక విన్నపంబు విను కౌరవముఖ్యుఁడు దండ్రి సెప్ప వ
ల్కల వినకున్న, వాని విధి లోకము నీతి గ్రహించెగాదె! య
ట్టులఁ దలపంగ నీ కివి కఠోరములైనను నీతులే గదా!.

---

1 అధఃపతనము=అస్తమానము. అనగా సూర్యుఁడస్తమించిన వెంటనే పద్మము ముకుళించుకొనును. అట్టితఱి మకరంద పానము సేయుచే నందు తుమ్మెదలు బంధింపఁబడి యుండునట. 2 ఈపద్యము మఱియు కల్యాణరాఘవమాధవనాటకమునుండి సంగ్రహింపఁ బడినదని మనవి. 3 నను శబ్దము, ధనమందును, కిరణమందును వర్తించునని యూహింపఁదగు.

హిందీ కుటీరాష్టమవార్షికోత్సవము, కాకినాడ

శ్రీ రామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము

దైవందిన్నె : వేంకటేశ్వరుఁడు

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

పదిమందిలో పచ్చపచ్చఁగా నుండక కొండలఁబడియుండు కొదువ లేల
"కడుపేదవని మొక్కులిడిన పేదకు నెత్తి బొచ్చైనఁ గొను" నన్నమచ్చ మాయ
"గొజిగించి చెప్పుతోఁ గొట్టించి నామమ్ము దిద్దించు" నను నప్రతిష్ఠ వోవ
"లోక మచ్చెరువంద లోభియై వడ్డికాసులఁ గూర్చు" నన్నట్టి కొల తొలంగ
తిరుపతి నగంబునందుఁ గాపురము మాని - ప్రీతి నేటికి నిందు చేరితివటోయి!
శ్రీయువతి వెంటఁగొని? రామరాయచిత్త - శరణ! జగదీశ! వేంకటేశ్వర నమోస్తు.

పరపతిచెడి తిరుపతిని డి - పరపతియగు రామవిభుని నగరమునకుఁ గా
పురమును మార్చితివో; శ్రీవర! సర్వవ్యాపకతను పాటించుటదో?

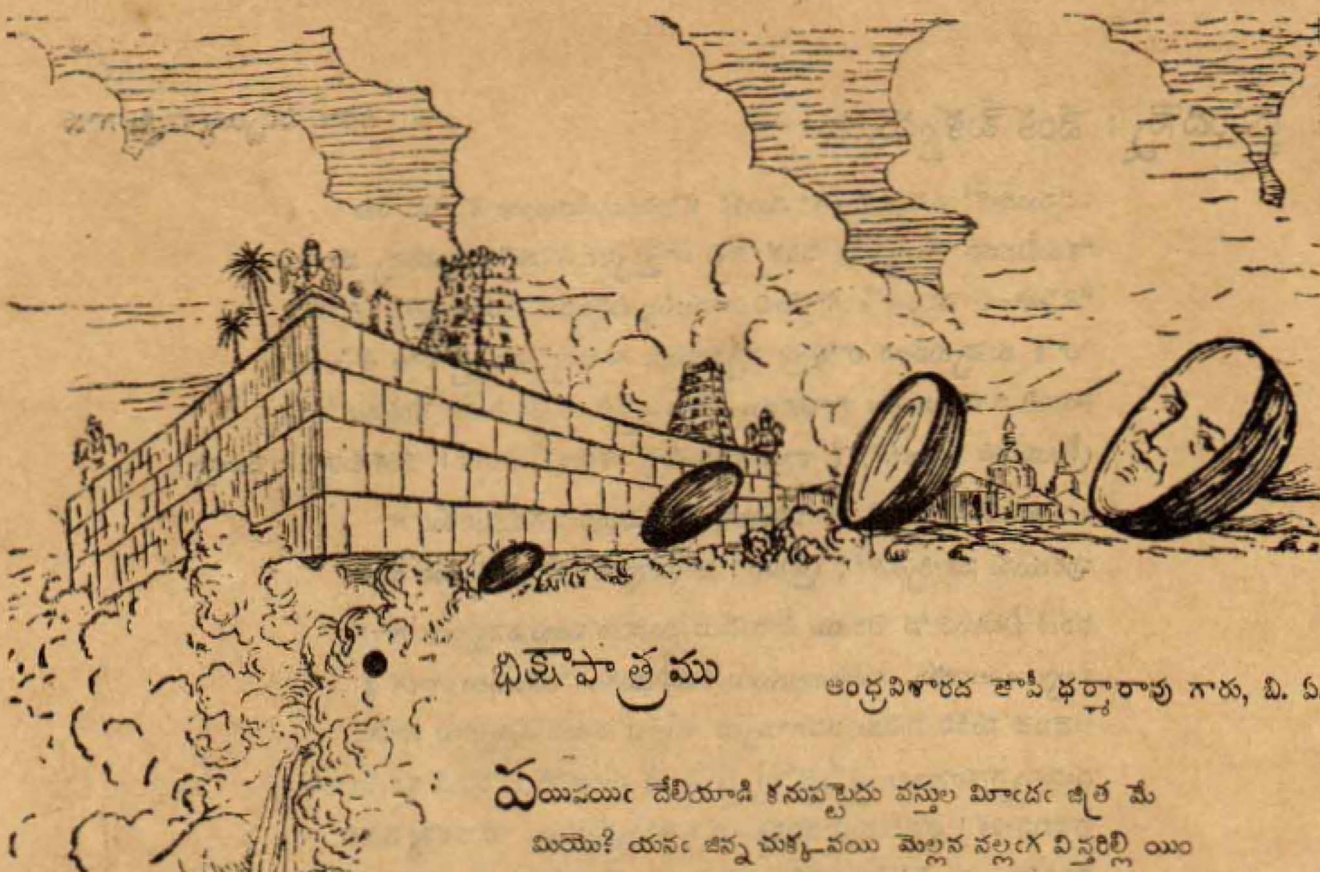
ధరణి బీటలువోవ బెరయు బీరెండలు నిండారు పండువెన్నెలలు గాఁగ
పల్వలంబులఁజిక్కు పంకిలజలములు కమనీయగంగోదకములు గాఁగ!
బడెబడె సుడిసి వీచెడు వడగాడ్పులు మెల్లని చలువతెమ్మెరలు గాఁగ
దురుసుగాలిదాఁకుల త్రోత్రోపు త్రొక్కిడి సురకోటి నొరసెడి కరణిగాఁగ
భవవినాశక! భవదీయపాదపద్మ - భక్తితాత్పర్యమునఁ బారవశ్యమొనసి
తనిసితిమి, తండ్రి! నీమహోత్సవమునందు - వేంకటేశ! అనంతరవిప్రకాశ!.

మణిమయదారసంకలితమ్ములౌ పాడుకడలెల్ల వీథీమార్గమ్ములయ్యె
కర్కశపాషాణకంటకావృతములౌ నిమ్ములు నాట్యరంగమ్ములయ్యె
సూకరఘుర్ఘురవ్యాకీర్ణ కశ్మలస్థలములు సంగీతశాలలయ్యె
పూతిగంధంబులఁ బొలుచు పేదల కుటీరమ్ములే, యంతఃపురమ్ములయ్యె
చిన్నపురమయ్యె దైవముదిన్నెపల్లె - విమలమతి, నీకు మా రామవిభుఁడు జరుపు
తేరుతిరునాళ్ల సంబరంపు దినములందు - విగతభవపాశ! జగదీశ! వేంకటేశ!.

నిను దివ్యరథమున నిండుభక్తిని నిల్పి తానంతఁ జోదకత్వము వహించు
నిన్నుఁ బల్యంకిక నీటుగా నెక్కించి తానంత వాహకత్వము వహించు
నిన్ను భూషణముల నెఱి నలంకృతుఁ జేసి తానంత సత్కవిత్వము వహించు
నిను నిండుకొలువున నినుపార నెలకొల్పి తానంత గాయకత్వము వహించు
నీకు భక్తుండు, మఱియును మాకు సఖుఁడు - రామరాజమ్మౌళి, తన్నుపసన్నమునకు
చిరసుఖైశ్వర్యములు దయసేయుమయ్య - విశ్వవిశ్వేశ! మా తండ్రి వేంకటేశ!.

---

* శ్రీగద్వాల ప్రభువులకు బంధ్యాంకులును, మహైశ్వర్య విరాజితులును, దేవబ్రాహ్మణ భక్తితత్పరులును, కవిపోషణ బద్ధకంకణులును, స్వయము కవులును, రసికాగ్రేసరులును, నగు మ-రా-రా-శ్రీ ఆర్. రామరెడ్డిగారు బళ్లారిజిల్లా, దైవముదిన్నె యను గ్రామమున జరిగెడు శ్రీలక్ష్మీ వేంకటేశ్వర కల్యాణోత్సవము సందర్భమున కానుకగా నప్పుడప్పుడు రచించిన పద్యములు.

భిక్షాపాత్రము

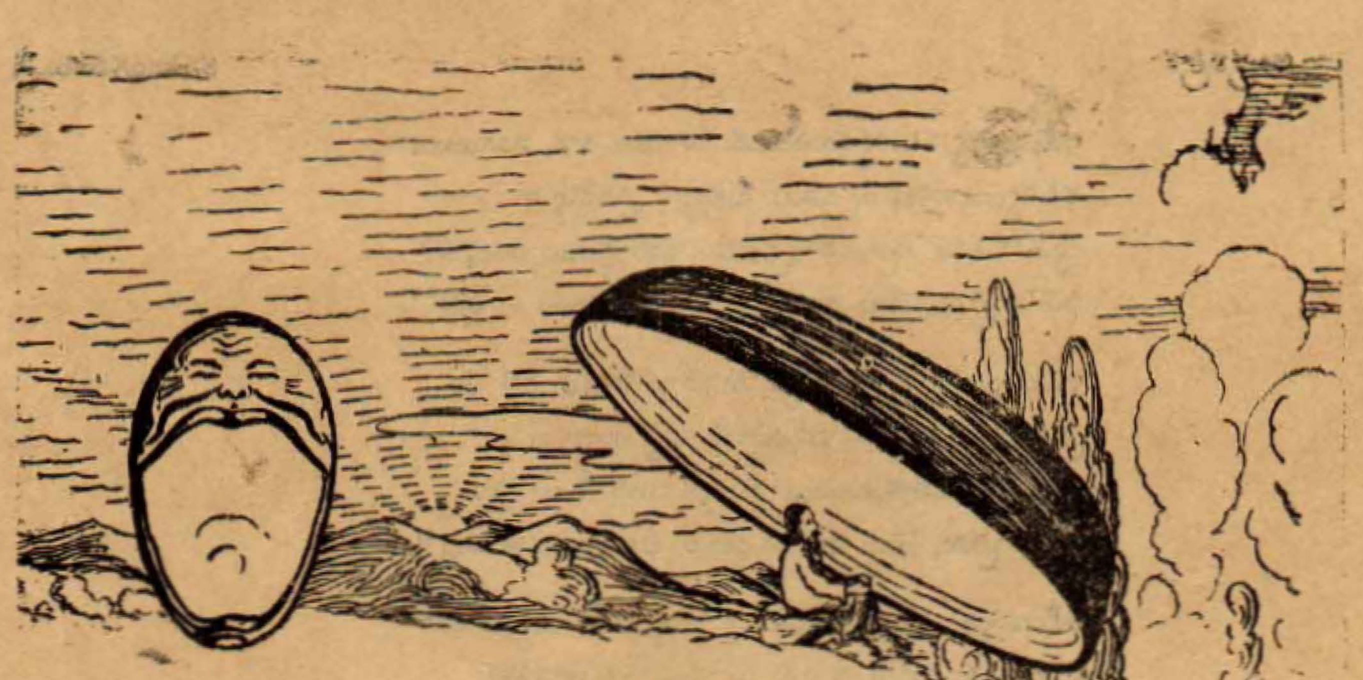
ఆంధ్రవిశారద తాపీ ధర్మారావు గారు, బి. ఏ.

పయిపయిఁ దేలియాడి కనుపట్టెడు వస్తుల మీఁదఁ జిత్ర మే
మియొ? యనఁ జిన్న చుక్కవయి మెల్లన నల్లఁగ విస్తరిల్లి యిం
తయి మఱి యింతయై క్షణమునం దొక భీకరభైక్షపాత్ర రూ
పయి కనవత్తు వీవె తొలియర్థము లెల్ల యదృశ్యమై చనన్.

కమనీయసాంధ్యరాగప్రభావ్యంతంబు గాంచుచో నెదుట నీ గాంతు నేల?
లలితవసంతపల్లవఖాది కోకిల పాడుచో నీవె కన్పడుదు వేల?
కోమలమారుకాంకూరపరంపరల్ సోఁకినయప్డు నీ జూతు నేల?
పరిఫుల్లహల్లకపటలపరిమళం బెనయఁ గాంచెద నిన్నె యెదుట నేల?
స్వాదుభోజ్యాదులం గాంచు భాగ్య మబ్బ-నెదుటనే నీవు గనవత్తు వేల? నీవు
లేక యుండు ప్రపంచంబు లేదొ! యిట్టి-భావ మేల? భిక్షాపాత్రమా వచింపు.

అక్కట! యిట్లు దోఁచు కుహనాకృతి పూరక యుండ లేక యో
ప్రక్కలు ప్రబ్బి యుబ్బి చికురంబులు ఫాలము నక్షులుక్ జెవుల్
చెక్కలు ముక్కు నోరుఁ గల చిత్రవికార మొకండు దాల్చి నా
దిక్కునఁ జూడ్కి నిల్పి వెనుదీయక నవ్వుచు వెక్కిరించుటల్!

వ్రాసి కట్టలు గట్టి వైచిన గ్రంథాళి వెల్లనో మఱిఁ జూపి మెల్ల నగుదు
ప్రాహాల నిర్మించు నుత్తమపత్రిక లిట్టివా? యని చూపి మిట్టి నగుదు
వాంధ్రముద్రణదోష మడఁగింపఁ దలపెట్టు పరికరంబులఁ జూపి మురిసి నగుదు
వనతికాలము క్రింద నపహృత మగు విత్త మత్తకుండఁగఁ జూపి మెత్త నగుదు

సజ్జనాప్తసంపోషణ సక్రమవ్య-యాధరీకృత కష్టసమార్జి తౌల్వ
వేశసముఁ జూపి యొకలెల్ల విఱుగ నగుదు-వేల భిక్షుకపాత్రమా కేలిసేయ?

నను(గని వెక్కి-రించు యతనంబున ఫాలము గడ్డ మేడకో
చనెఁ గనుదోయి మూఁతవడె సన్నగిలెన్ బెనుజెక్కు- లొయ్యనో
య్యన కడుబోసిదై వికటహాసము నూనెను నోరు క్రూరపుం
దను పదె మిన్కు-మిన్కు-నఁ గనంబడు చిత్రము నీదుచూపునన్!

మాయానిస్తుల వక్రభావ వికస న్మందస్మితాభీల మౌ
నా యాస్యం బిది యేమి యొక్క-త్రుటి బ్రహ్మాండంబు లన్నింటినిన్
మాయింపన్ జను కాలగహ్వర మనన్ వైశాల్యమున్ బొంది నా
చాయన్ వచ్చును మ్రింగుదానిఁబలె? భిక్షాపాత్రమా చెప్పుమా!

అటు చనుదెంచి నన్నును మదార్తినిఁ గూడ నొకేక్షణంబునన్
గుటుకున మ్రింగి మేలు సమకూర్చెద నంచుఁ దలంచుచుండ నా
పటుతరదుర్భగత్వపు ప్రభావముచేతనొ యేమొ నీవునున్
దటుకున నిల్చి చూపెదవు తర్జని భర్జన భీకరాకృతిన్.

రమ్మందువు చేరఁగఁ గై-కొమ్మందువు నన్ను "భిక్షకుం డను మదె పా
త్ర"మ్మందువు పరయత్నము-నమ్మందువు పొందు వైభవమ్మందు విలన్.

శిక్షాబుద్ధులు లేరె యెవ్వెడను వాసింగాంచు సత్పాత్రతా
రక్షాదీక్షులు లేరె నత్క-విదరిద్రక్లేశనిర్మూలనా
దక్షుల్ లేరె వదాన్యశేఖరపవిత్రంబైన యాంధ్రావనిన్
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షిద్వంద్వ పటుత్వమంతయును మాయం గాన, నంగంబులన్
దక్షత్వంబు నశింపలే, దతుల మేధాశక్తి వైదుష్య న
ద్వీక్షాపేక్ష తొలంగ, దాంధ్రజననీ ప్రేమాస్థయుం డింద, దో
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షయ్యంబుగ నబ్బి తొట్టికొను మాహావీచికల్ గల్గి పుం
డ్రేక్షుస్యంది సుధారసామలగుణాహార్థపూరాప్తి ప్ర
త్యక్షోదారమహాశయంబయి కవిత్వం బుండ క్షీరాబ్ధియై
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షీణవ్యథఁ గుందు బంధుగులకై యర్థించుటే న్యాయ మా
పక్షం బందు రదేల? దాతకు నిజాప్తవ్రాత కష్టావళుల్
చక్షుర్గోచరమై మెలంగమిఁ గదా! సారస్వతం బట్టిదే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

నిక్షేపం బన భావముండఁ గృతి దానిం గూర్చఁగా నెంచుచో
ద్రాక్షాపాకమ్మువాక్కు లుండ రససామ్రాజ్యంబు దెల్గుండఁగా
లక్షింపన్ జుమ నిన్ను లేఖిని కరాలగ్నంబుగా నున్నచో,
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షుద్రక్షమ నాంధ్రవాఙ్మయచిరోదంచత్ప్రభోజ్జీవనా
పేక్షన్ యత్నము సేసి పొందియుఁ గలా విస్తార సౌముఖ్యమున్
గుక్షిం జూపెదు కష్టనింబలెనె నేనుం బోయి యాచింతునే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

ఈక్షామాత్రన భవ్యభావహృదయాభీష్టంబు లక్షింపఁగా
దక్షుల్ దానకలావిశారదులు సత్ప్రాభవోదారు లాం
ధ్రక్షాత్రోచితబుద్ధిఁ గొంద రిల నుండ న్నన్ను తాడింతువే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

పక్షిశ్రేణులఁ గీటకావలి మృగవ్రాతంబులుం జూపులన్
రక్షింపంగ వలంతియై సుగుణధైర్యంబుల్ పరీక్షించు ని
ష్పక్షాత్ముండు దయామయుండు ననుఁ గావన్ గల్గ ని న్నెంతునే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

ప్రకృతిచికిత్సా సిద్ధాంతము

భిషగ్వర, దంతులూరు శ్రీరామచంద్రరాజు గారు

ఈ ప్రకృతిచికిత్సావిధానము తొలుత జర్మనీ దేశస్థుడగు డాక్టరు లూయీ కూనే మహాశయునిచే గనుగొనబడి జర్మను భాషయందీతనిచే గ్రంథరూపమున బ్రకటింపబడి అతని జీవితకాలముననే యేబదిమూఁడు ముద్రణలు ప్రకటింపబడి నేటికి వివిధభాషలయందు తర్జుమా గావింపబడియున్నది. దీనిని బట్టియే యీ ప్రకృతిచికిత్స లోకమున కెంతటి యుత్సాహము కల్గించినదో తెల్లము కాగలదు.

ఈ చికిత్సావిధానమున నితరచికిత్సలయందు వలె రోగనిరూపణము గాని, యౌషధసేవనము గాని లేకయే రోగనివారణోపాయము దెలుపబడినది.

రోగములు స్థానభేదముచేగాని, రూపభేదముచే గాని, వివిధనామములు గల్గియున్నను, ఆ రోగములన్నిటికి దోష మొక్కటియే యనియు, నాదోష మెంత ప్రాబల్యముగ నుండిన రోగ మంత యధికముగ నుండుననియు, నా దోషమును మొదలంట రూపుమాపుట వలన రోగము నశించుననియు, నీచికిత్సాసిద్ధాంతము.

రోగహేతుకమగు దోషము కలుగుటకు బ్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారములే కారణము. ప్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారముల మూలమున, శరీరమందలి యవయవములు (ఆమపక్వాద్యాశయములు) తమతమ పనుల (మలమూత్ర స్వేదాది బహిష్కరణము) నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నా చెడుపదార్థముశరీరమందు క్రమక్రమముగా ఘనీభవించి రోగముల గలిగించుచుండును.

దీనినిబట్టి విచారింప సమస్తరోగములకు కారణము శరీరమున ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థము చేరుటయే యనియు, అట్టి పదార్థమే దోషమనియు, తెలియుచున్నది. సర్వరోగములకు గారణ మొకటియే యనియు, రోగకారణ మొకటియే యగుటంజేసి చికిత్సకూడ నొకటిగానే యుండవలయుననియు, నీమహాత్ము నభిప్రాయము.

అట్టి చికిత్సయే ప్రకృతి చికిత్స. ఈ చికిత్సయందు గటి బాష్పాతప జననేంద్రియ స్నానములే దివ్యౌషధములుగను, నుద్రేక జనితములగు లవణాదివ్యంజనమిశ్రితములుకాని స్వాభావికపదార్థసేవనమే పథ్యముగను జెప్పబడినవి. ఇట్టి ప్రకృతిచికిత్స నొందుటవలన రోగకారణమగు దోషపదార్థము శరీరమునుండి కరగి, బహిర్గతమై, రోగముల మొదలంట నశింపజేయును. అందు బాష్పాతప స్నానములవలన రోగపదార్థము చెమటరూపమున రోమకూపములనుండి బహిర్గత మగుచుండును. కటి లింగ స్నానములవలన రోగపదార్థము పొత్తికడుపున జేరి మలమూత్రముల నాళములగుండ బహిర్గత మగుచుండును. మరియు నీచికిత్సవలన రోగపదార్థముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి కొందఱకు స్వల్పకాలముననుం గొందఱకు దీర్ఘకాలముననుం రోగశాంతి యగును.

చతుర్విధస్నానములయొక్క పద్ధతులు

౧. బాష్పస్నానము.

డేగిసాలో సగమువరకు నీళ్లుపోసి, మూతవేసి, ఆవిరి వచ్చువరకు కాచి, ఆవిరి వచ్చిన వెంటనే రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, మంచముపై గాని పేము కుర్చీపైగాని కూర్చుండి, కండ్లకు వేడి తగులకుండునటుల తడివస్త్రముతో కండ్లను గట్టుకొని, ఆవిరి బయటకు పోకుండునటులు ముదుకవస్త్రమును గప్పుకొని, యా యా విరిపాత్రము కుర్చీకింద నుంచి రోగియొక్క సహనశక్తి ననుసరించి పాత్రపై గప్పియుంచిన మూతను కొంచె కొంచె

ముగా తొలగించుచు రోగము ననుసరించి పదిహేను లగాయతు ముప్పది నిమిషములవరకు ఆవిరిపట్టుట.

స. రా.—నీటియొక్క వేడి తగ్గి ఆవిరి కొలదికాలము వనే తగ్గును కనుక రెండవ పాత్రము పొయిమీద నుంచి ఆవిరి వచ్చునటుల సిద్ధముగా నుంచుట, లేక కుర్చీక్రింద నున్న పాత్రను "స్టౌ" మీద నుంచుట.

౨. ఆతపస్నానము

సూర్యరశ్మియందు వెల్లకిల బరుండి శిరస్సు, ముఖము, పొత్తికడుపు, వీనికి రశ్మి సోకకుండునటుల పచ్చని యాకులచే గాని తడి గుడ్డతోగాని కప్పియుంచి, పలుచనివస్త్రముచే శరీరమంతయు గప్పుకొని, బాగుగ చెమటపట్టువరకు ముప్పది లగాయితు అరువది నిమిషములవరకు నుండుట.

3. కటిస్నానము

తొట్టియందు నీళ్లను పోసి, కటిప్రదేశము మునుగునటుల కొంచెము వెనుకకు వ్రాలి కూర్చుండి, పొత్తికడుపును (ఇరుప్రక్కల నుండు గజ్జయెముకల వరకు) ఒక వైపునుండి మఱియొకవైపునకు ముడుకబట్టతో ఆగక వయస్సురోగము ననుసరించి అయిదునుండి ముప్పది నిమిషములవరకు త్వరత్వరగా రుద్దుచుండుట.

౪. లింగస్నానము

తొట్టిలో నొక కోళ్లబల్ల నునిచి, బల్లపైని నాలుగంగుళములవరకు నీరుండునటుల పోసి, రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని యాబల్లపై గూర్చుండి లింగముయొక్క పోకకు, నీరు తగులకుండునట్టుల ఎడమచేతి వ్రేళ్లతో లింగాగ్రచర్మమును ముందుకు లాగి పోకను గప్పి పట్టుకొని నీట మునుగున ట్లుంచి, ఆచర్మమును రోగము, బలము, వయస్సు ననుసరించి పది లగాయతు అరువది నిమిషముల వరకు కుడిచేతితో మెత్తని ముడుకబట్టచే మృదువుగా రుద్దుచుండుట.

ఆహారము

సులభముగ జీర్ణము గాదగిన పదార్థముల నెంత వరకు జీర్ణశక్తి కలిగియున్నదో అంతవరకు దినుట. రసవంతములగు పండ్లు, పచనముచేయబడిన కాయ, ఆకు, దుంపకూరలు, ధారోష్ణములు (గుమ్మపాలు) మొదలగు పదార్థములను దినుచుండుట. గ్రుడ్లు, చేపలు, మాంసము, మసాలాలు, మొదలగు ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థముల బహిష్కరించుట.

సంభోగము

ప్రధానముగ జీవనశక్తిని నశింపజేయునది యగుటచే సంభోగక్రియను మొదలంట మానవలసి యుండును. అటుల సాధ్యము కానిచో, బలము ననుసరించి అధమము పదిహేనుదినముల కొకసారి కూడవచ్చును.

ఈచికిత్స నొందు కాలమున శరీరాంతర్గతమైయుండిన దోషము బహిర్గతమగుచు తాత్కాలికబాధలు గలిగిన గలుగవచ్చును. అట్టి సమయమున భయపడి చికిత్స నిలుపక చేయుచుండిన ఆబాధ లన్నియు స్వల్పకాలము వనే శాంతించి రోగమును మొదలంట రూపుమాపును.

వాత పిత్తకఫముల తత్వము

భిషగ్రత్న మఘవాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తిగారు

ఈ నా చెప్పంబోవు విషయము ప్రాచీనగ్రంథములయందు ప్రస్తావింపబడినదియే గాని, నా స్వకపోలకల్పితము గాదు. కాని, యీ పూర్వశాస్త్రములయందొకచోట విస్తరించి చెప్పబడలేదు.

ఈ విషయము వైద్యులకే యూహింపరానిది. ఇతరులమాట యేల? అయినను వాత పిత్త శ్లేష్మము లను మూడుమాటలు మాత్రము ప్రజలందఱును తెలిసిన విషయమే.

ఆయుర్వేదవైద్యు లొకరోగిని పరీక్షించునప్పుడు వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడుగాని తిన్నగా లేవని చెప్పుచుందురని మన మెఱింగియే యున్నాము.

కాని, అక్కటా! ఈ మూడుదోషముల మర్మమును చక్కగా విప్పిచెప్పగల పండితు డొక్కడును లభింపడు. కావున నవ్యరాజ్యులు కాని పామరులుదక్క నాగరికులగు జను లెవ్వరును నీ విషయమును నమ్ముటలేదు. కాన పామరులకును, విశేషించి పండితులకును, దీని యందు విశ్వాసము గలుగజేయుటకై ప్రయత్నము చేయవలసి యున్నది.

వైద్యులు వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును దోషములని వ్యవహరింతురు. ధాతువులను దూషించునవి; యవి పాడుచేయునవి, కాన దోషము లని వ్యవహరింపబడును. అని దోషశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి.

వాత పిత్త కఫములు దేహధారణమునకు హేతువులని చెప్పుదురు కదా? అవి దేహమును పాడుచేయుట యెట్లు అని ప్రశ్నింతురేమో వినుడు.

రోగమును బుట్టింప హేతువులగు సూక్ష్మములుగాని, స్థూలములుగాని బాహ్యములగు ధూళివిశేషములు కొన్ని శరీరమునందు ప్రవేశించి వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకదానినిగాని రెంటినిగాని మూటినిగాని చెఱచి వైషమ్యమును గలిగించును. తరువాత నట్లు వికృతిబొందిన దోషములు శరీరమునందలి సప్తధాతువులను, పాడు చేయును. కాన నవి మూడును దోషములని చెప్పంబడును. ఎట్లన— మన శరీరమునందలి ధాతువులలో నొకటియగు యెముక విరిగినదై మన శరీరమునకు శల్యమై బాధించును. అట్లే, దేహధారణకారణములే వివిధములగు వికారములను బొంది శల్యములనలె దేహమును బాధ చేయ గడంగును. కావుననే స్వస్థుడుగా నున్నపుడు దేహధారణమును చేయునవిగాన ధాతువులనియు, వైషమ్యమును బొందినపుడు శరీరమును బాడుచేయునవిగాన దోషములనియు, వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును పేర్కొనబడుచున్నవి.

అట్లయ్యును నవికృతావస్థయందు గూడ దోషములనియే కాలక్రమమున వ్యవహరింపబడి తుదకు దోషములను నామముతోనే ప్రసిద్ధములైనవి.

కొన్నిచోట్ల నొకానొకప్పుడు ధాతువులనియు జెప్పంబడును.

వాత పిత్త శ్లేష్మములయొక్క స్వరూప మెట్టిది? శరీరమునందవి యెచ్చోట నుండును? ఇవి ఏయే కార్యముల జేయును? అని విచారింపవలసి యున్నది.

జగమునందు సర్వత్ర నిండియున్నట్టియు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాస రూపమున ప్రతిక్షణమును మనకు పరిచితమైనట్టిదియునగు, ఏ వాయువు గలదో యట్టిదే వాతమనియు, వమనాదులయందు గన్పట్టు పచ్చని ద్రవపదార్థ మేది కలదో యదియే పిత్తమనియు, శ్లేష్మము ప్రకోపించినప్పుడు మన నాసికనుండి వెలువడునట్టిదియే కఫమనియు పామరజనులవలె పండితులుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

వాతపిత్తశ్లేష్మముల రూపము లట్టివియే యైనచో నాడీపరీక్ష చేయునప్పుడు (మణిబంధమునందు ద్రేళ్లుంచి చూచినపుడు) వాత పిత్త శ్లేష్మముల గతివిశేషమెట్లు తెలియును? అట్టి యాకారముగల వాత పిత్త శ్లేష్మములకు నెట్టినాడులయందు ప్రవేశ మెట్లు గలుగును? అను ప్రశ్నము గలుగును. దానికి సమాధానము సయుక్తికముగను సప్రసిద్ధముగను జెప్పగల విద్వాంసులు విరళముగ నున్నారు. శాస్త్రజ్ఞు లెవ్వరును వాత పిత్తశ్లేష్మముల స్వరూపము వెనుక చెప్పిన విధముగా నుండునని యొకప్పుడును జెప్పరు.

బాగుగా బరిశీలించి చూడగా వాతపిత్తశ్లేష్మములు మూడు దోషములును మూడు శరీరశక్తులుగా దెలియవచ్చుచున్నవి. రక్తము గూడ నాల్గవదోషముగా పరిగణింపబడుచున్నది. కావుననే యన్నట రక్తముగూడ వికృతినిబొంది, వాతపిత్తశ్లేష్మములు వికారమును బొంది వ్యాధులను గలిగించునట్లుగా స్వతంత్రించి వాతరక్తాదులను రోగములను గలిగించునని వైద్యగ్రంథములయందు పఠించుచున్నాము. కావుననే తరుచుగా రక్తమునకు ధాతుత్వమును, కదాచిత్కముగా దోషత్వమును శాస్త్రమునందు వ్యవహారము గలదు.

ఇప్పుడు శక్త్యాత్మకములగు వాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడు దోషములవలన శరీరమున కేమి యుపయోగము గలదు? అను ప్రశ్నకు సమాధానము జెప్పవలసి యున్నది.

రసరక్తాదులగు సప్తధాతువులచేతను శరీరము నిర్మింపబడిన దని మన మందఱము నిశ్చయించుచున్నాము. అపాయమును జేయు బాహ్య పదార్థములచేతగాని మఱి యే యితర హేతువులచేతగాని సప్తధాతు

మనుష్యునకు శరీరమునకు విపత్తులు కలిగినచో నీవాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడుదోషములను శరీరమును పోషించుటకును కాపాడుటకును భగవంతునిచే నేర్పాటుచేయబడినవి. రసరక్తాది సప్తధాతువులకు ననుకూలము గానిదియు, అత్యంతము విరోధమైనట్టిదియు నగు ద్రవ్య మేదేని దేహమునం దెట్లో ప్రవేశించినచో నపుడే వాతపిత్తకఫములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడును కలిసికాని శత్రువగు నాద్రవ్యమును బయటికి ద్రోసివేయుటకై ప్రతిపదమందును ప్రయత్నించును. ఇట్టిరోగ్య దేహమునందు ప్రవేశించి రోగహేతువులైన బాహ్యపదార్థములు బలహీనములైనవి యైనచో, దోషములని వ్యవహరింపబడు వాతపిత్తశ్లేష్మములను శత్రువుల మూడును వానిని వైటికి ద్రోసివేసి రసరక్తాది సప్తధాతువులను లెస్సగా బరిపాలించును. అట్లుగాక దోషములే దుర్బలమైనచో దేహమునందు జొచ్చి శత్రువులైన బాహ్యపదార్థములే వీర్యవంతములై తమ్మును ద్రోసివేయజాలదు వాతపిత్తశ్లేష్మములతో బోరాడి వాని కనేకవైషమ్యము కలిగించి వివసములకు నాదోషములతోగూడ గ్రమముగా సప్తధాతువులను బాధచేయును.

రోగారంభమునకు హేతువులగు బాహ్యద్రవ్యములు శరీరమున ప్రవేశించి, మొట్టమొదటను సర్వదా రక్షించుటకు సిద్ధములైయున్న శక్తిత్రయాత్మకములగు దోషములకు వైషమ్యమును గలిగించుటచేసి, సర్వరోగములు పుట్టుటకు ముందు వాతపిత్తశ్లేష్మములే వైషమ్యమును బొందునని తేలినదిగావున, ప్రతిరోగమునందును ముందుగా వాతపిత్తశ్లేష్మముల స్థితిగతులే పరీక్షింపబడవలయునని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నయవి.

శరీరము పంచభూతములచేతను నిర్మింపబడిన దను విషయము సర్వశాస్త్రములకు సమ్మతమైనదిగదా; ఈ దేహమునందు పృథివ్యాది భాగము లేవి యేవి? వానివాని పను లెట్టివి? యను ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పినచో, వాతపిత్తకఫముల మాటయొక్క తత్త్వము చాలవరకు చెప్పినట్లే యగును.

శరీరమునందలి సప్తధాతువులును చాలవరకు పృథివీభూతము యొక్క యంశముచేతనే నిర్మింపబడినవి. ఏలయనగా, ఆకారముగల సకలపదార్థములును పృథివీభాగములుగానే శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు గదా? రసరక్తాదులగు రెండు మూడు ధాతువులు జలాంశముచే నేయ బడినవని చెప్ప నొండెను సాహసింపవచ్చును గాని, సూక్ష్మదృష్టితో బరిశీలించి చూచినచో, నాకారము గలుగుట, గంధము గలుగుట మొదలగు లక్షణములచేతను, మరికొన్ని యితరసూక్ష్మాంశములచేతను రసరక్తాదులుగూడ ద్రవద్రవ్యములవలె పైటికి కనుపట్టుచున్నను పృథివీ వికారము లని పక్షపాతములేని పండితులకు చెప్పకతప్పదు.

అట్లయినచో నధికములగు పృథివీ భాగములచే చేయబడిన సప్తధాతువులను మిగిలిన నాలుగుభూతములకును నాధారము లగు నందురా? యని మీ రడుగవచ్చినచో, ఔను; భువనములు, మందములు నగు పృథివీభాగములచే నావిర్భవించిన సప్తధాతువులకును దమతమ పనులను జేసికొనుటకును, తమ్ము నాపదలనుండి తప్పించుకొనుటకును స్వాతంత్ర్యము లేమింజేసి, వానిని బరిపాలించుటకును వానిపనులను నిర్వహించుటకును జలాంశముచే కఫమును, తేజోభాగముచే పిత్తమును, వాయుభాగముచే వాతమును పుట్టింపబడినవి. కావుననే జలసంబంధములగు గుణములు శ్లేష్మమునకును, తేజస్సంబంధములగు గుణములు పిత్తమునకును, వాయుసంబంధములగు గుణములు వాతమునకును వైద్యశాస్త్రమునందు జెప్పబడినవి. ఇందులకై చరకమునందలి వాతకలాకలీయాధ్యాయమును జూడవచ్చును. ఇక నైదవదియగు ఆకాశము యొక్క యంశముచే నేది నిర్మింపబడినదో తెలుపబడియున్నది.

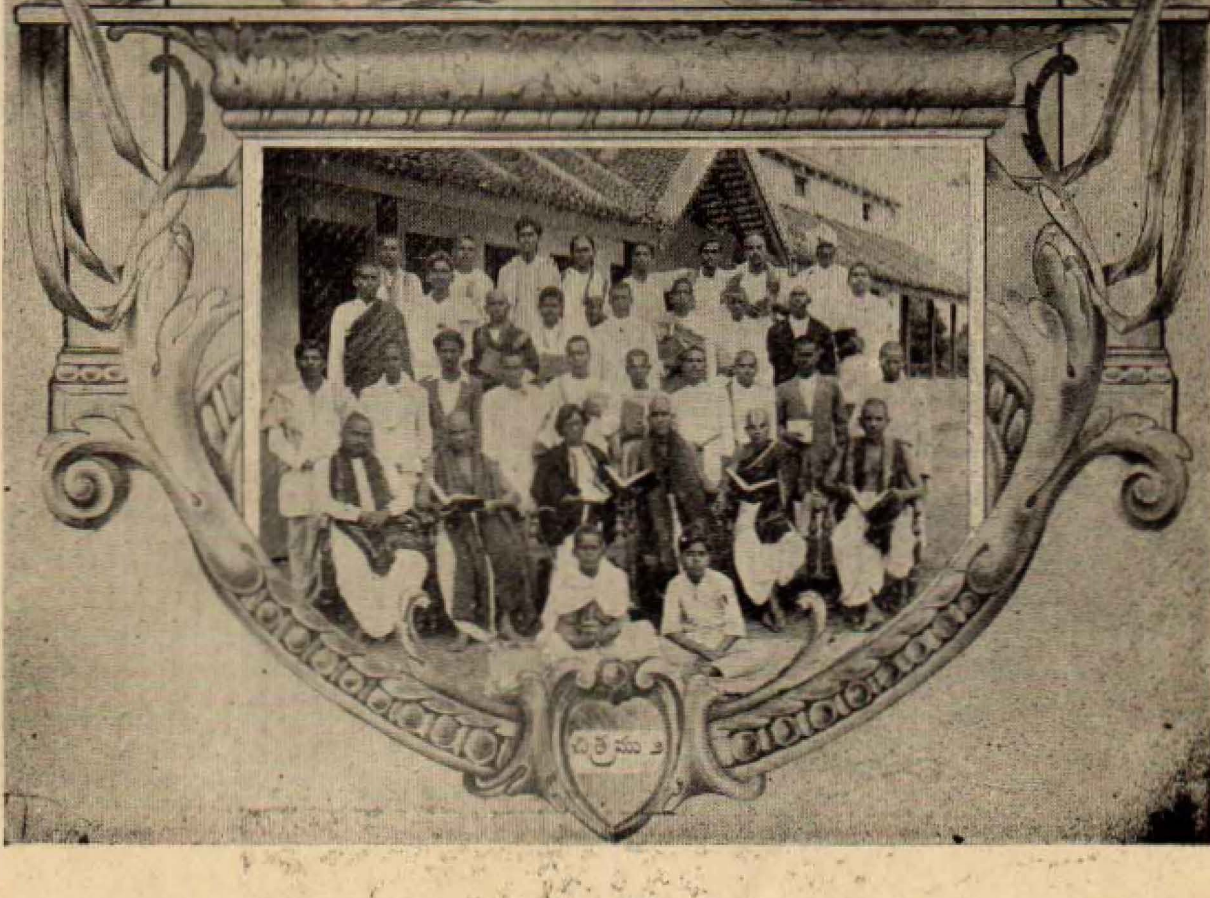
అతిసూక్ష్మమును, నిరాకారమును నగు నాకాశముయొక్క యంశముచే సూక్ష్మమునకంటె సూక్ష్మమైనదగు మనస్సను నింద్రియము నిర్మింపబడినదని తలంతుము. పృథివీవికారములగు సప్తధాతువులయొక్క పరిపాలనముకొరకు వాతపిత్తకఫములవలె నాకాశవికారమగు మనస్సునకు సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అను మూడు సూక్ష్మ భావము లుదయించినవి. సప్తధాతుమయంబగు దేహమునకు, మనస్సునకు నెట్టిసంబంధము గలదో వాతపిత్తకఫములకు, సత్త్వరజస్తమో గుణములకు నట్టిసంబంధము గలదని మనము తెలియుచున్నాము. ఈ కారణముచేతనే మనుష్యుల ప్రకృతులను జెప్పునప్పుడు వాతప్రకృతి తమోగుణభూయిష్ఠమనియు, పిత్తప్రకృతి రజోగుణభూయిష్ఠమనియు, శ్లేష్మప్రకృతి సత్త్వగుణభూయిష్ఠమనియు వివరింపబడియున్నది. ఇందులకై సుశ్రుతశారీరమునందలి నాల్గవయధ్యాయమును జూడవచ్చును.

శరీరమందలి నాడీమండలముద్వారా మనస్సనను చలియించి వివిధములగు ప్రేరణభేదములచే సకలకార్యములను జేయబడుచున్నవి. ఆపనులన్నియు వాత మను పేరుగల యొకానొక శక్తిచే చేయబడుచున్నవని యూహించుము. నాడులయందు చైతన్యప్రభావముచే శీఘ్రముగా పరుగెత్తు నొకానొక విషయమే వాతమని పిలువబడునొక్క శక్తి యని యూహింపబడుచున్నది. ఆయావిషయములను దలచువంటిలో నతిశీఘ్రముగా నాడులనుండా బరుగెత్తుటం జేసియు, వెంటనే కార్యము లతివేగముగా జేయబడుటం జేసియు నీశక్తి వాతమనియు, వాయువనియు జెప్పబడుచున్నది. 'వా' ధాతువునకు గంధము, గతి యని రెండర్థములు గలవు. గంధనము నర్థముచే నాయావిషయములను దెలిసికొనుటయు, గతి యనునర్థముచే నవయవముల నాయా యుచిత కార్యములయందు బ్రవర్తింప బ్రేరేపించుటయు నను రెండువిషయములును సంగతము లయ్యెను. ఒకానొక శరీరప్రదేశమునందు ఏదియో తాకిన తోడనే వాయువను పేరుగల శక్తి బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునకు నావిషయములను గొనిపోయి, ఆవిషయమున కనుగుణమైన పని చేయుటకై మరల బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునుండి సందేశములను

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

గొని తెచ్చి యాయా యవయవములకు నిచ్చును. అతడే వాతవాహముగల శక్తి.

మనము తిను పదార్థములను జీర్ణము చేయుటకై ప్రేరేపించుచు జాఠరాగ్ని యను పేరుగల యొక శక్తిని యావిర్భవించును. అదియును, రక్తముగుండా సర్వావయవములను వ్యాపించియున్న శరీర సంబంధమగు వజేయొక వేడిమియును, రెండును, గలసి పిత్తమని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. శరీరసంబంధమగు వేడిమినే యింగ్లీషులో 'ఎనిమల్ హీట్' అని చెప్పెదరు. పిత్తదోషమని పిలువబడు నీశక్తి సప్తధాతువులయందును, శరీరమున కావశ్యకములగు పదార్థములయందును ఆయా భాగములను పక్వము జేసి ధాతువులను వానికి వానికి దగిన పక్వస్థితియందుంచి శరీరమును గాపాడుచున్నది.

మనశరీరమునందనేకములగు స్రోతస్సులయందు ప్రవహించుచు పాండువర్ణమయి 'లసీక' యను పేరుతో వ్యవహరింపబడు ద్రవద్రవ్యమే కఫమని నిశ్చయించుచున్నాము. ఏలయన, వైద్యకమునందు కఫమనకు చెప్పబడిన తెల్లపు మెదలైన గుణములు దీనికి గలవు గావునను, శరీర సంరక్షణమునకయి ధాతువులయొక్కయు, బాహ్యాంతరావయవములయొక్కయు, పనులను నిర్వర్తించుటకై యొక్క శక్తి యుండవలయుటను దీనికే కఫత్వము చెప్పకతప్పదు. ఆలసీక శరీరమునందు జొచ్చిన ప్రతికూలపదార్థములను బలాత్కారముగా వనలకు ద్రోసివేయుటకయి ప్రయత్నించును. లేక తాను వానిని లోపలనే యుంచి హరింపజేయును; లసీక యను కఫమున కట్టిగుణము గలదు గావుననే శ్లీపదరోగమునందును, ఇతరములగు విషవ్యాధులయందును ఆయా రోగములకు కారణములైన విషక్రిమిసంబంధములగు పదార్థములను బట్టి తీసికొనివచ్చి గ్రంథులు మొదలగు వానియందు నిలిపి శ్లేష్మగ్రంథులయందు చేర్చి, వానితో యూరస్సుకి పోయించి బహిర్గతము జేయును.

ఇక శరీరసంబంధములగు పనులు చేయుటలో రోమక్రియామూలకమగు హెచ్చుతగ్గులను బట్టి యీ వ్యాపనము మారిందును. రోమక్రియ మునందును వాతమునకు ప్రబలత్వము గలదని యాయుర్వేదవైద్యుల కెల్లరకును దెలిసినవిషయమే. పిత్తకఫములుగూడ స్వయముగా శరీరకర్మములను గొన్నింటిని జేయుచున్నమాట నిజమే. అయినను సప్తధాతువులవలె కఫపిత్తములనుగూడ నియోగించునది వాతమే యని శాస్త్రములచేతను, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేతను గూడ మేము తెలియుచున్నాము. బుద్ధికిని, నింద్రియములకును వాతమే నియోక్త యని చెప్పగానిక కఫపిత్తములను నియోగించునది వాతమని వేర చెప్పవలయునా? వాతి మొక్కటియే యావశ్యకములగు పనులయందును కఫపిత్తములను నర్వోపయోగములగుండా నడుపుచున్నది. కఫపిత్తములకువలె సప్తధాతువులకును నాయాపనులయందు సాహాయ్యము జేయుచున్నది. కావుననే కఫపిత్తములను, సప్తధాతువులను, సకలశరీరమును గూడ దవయధీనము జేసికొని స్వాతంత్ర్యముతో స్వయముగా బరిపాలించుచున్నది. కావుననే

శ్లో. పిత్తం పంగు కఫః పంగుః, పంగవో మలధాతవః;
వాయునా యత్ర నీయంతే, తత్ర గచ్ఛంతి మేఘవత్.

అని పఠింపబడినది.

సూష్లరు సూక్ష్మ వైద్యము

పొన్నాడ వెంకటరావుగారు, బి. ఏ., హెచ్. యం. బి.

మానవుని భగవంతుడు ఎందుకొరకై సృజించినాడో చెప్పుట చాల కష్టము. అయితే ఒక సంగతి మాత్రము స్పష్టముగా కనబడుచున్నది. ప్రతి జీవుడును, అందులో మనుష్యుడు ఎక్కువగాను, నిర్విచారము గాను, సౌఖ్యము గాను జీవించవలెనని కోరుచుండును. కాన సుఖజీవనమే పరమావధి గాని కష్టజీవనము అవాంఛనీయమని యెల్లరును ఎరుగుదురు.

సౌఖ్య జీవనమున కాధారములలో ముఖ్యమైనది ఆరోగ్యము. ఆరోగ్యము లేనిదే సౌఖ్య మెప్పుడును ఉండదు. ఆరోగ్యము ప్రతి మనుజునికిని జన్మహక్కై యున్నది. ఈ ప్రపంచములో యెవ్వడు, తాను రోగిననియు బాధపడుచున్నాననియు దుఃఖించుచుండునో, వాడు అశక్తుడనియు, అప్రాజ్ఞుడనియు, అట్టివానిని క్షమించ వీలులేదనియు ఆధునిక అమెరికను ప్రకృతిశాస్త్రవేత్త యయిన బెర్నారు మాక్ఫడనుగారు(Bernarr Macfadden) చెప్పుచున్నారు.

మానవుడు ప్రకృతిమాతయొక్క పుత్రుడై యుండి, భగవత్స్వరూపమైన ప్రకృతిలో నుండి జనించినాడు. తుదకు ప్రకృతిలోనే కలసి అంతరించుచున్నాడు. అయితే ప్రకృతిజీవనము చేయుటకు బదులుగా అవివేకియై వికృతి జీవనము చేయుచున్నాడు. స్వాభావిక జీవనము చేయునంతి కాలము మానవునికి ఏవిధమైన రోగమును కలుగదు. ఏ బాధయును, రోగమును కలుగకుండ జీవనము చేయుటయే ప్రాజ్ఞుని లక్షణము. Prevention is always better than cure.

కాని నాగరికతా పిశాచ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో ప్రకృతి జీవనమును, రోగనిరోధనమును అసాధ్య మయిపోయినవి. కృత్రిమజీవనము, కృత్రిమాభ్యాసములు, కృత్రిమపద్ధతులు, కృత్రిమాహారము, అన్నియు అస్వాభావికములై పోయి, ఆరోగ్యము పోయి, అనారోగ్యమే పరిపాటయిపోయినది. ఈ అస్వాభావిక జీవనము దినదినమును అనేకరకముల వ్యాధులను జనింపచేయుచున్నది. మానవ ప్రపంచములో నూటికి తొంబదికన్న యెక్కువగా అనారోగ్యవంతులై యున్నారు. రోగము లెక్కువైన కొలది వైద్యు లెక్కువగుచున్నారు. అయినను రోగములు మరింత హెచ్చుచుండుటయే గాని తగ్గుచుండుట లేదు. పూర్వకాలములో సాధారణ మనుష్యులకు జీవనమే గడుచుట కష్టమైయుండి, సంసార సముద్రములో నానా పుత్రాదులతో ఈదలేక మునుగుచు తేలుచు కొట్టుకొనుచుండగా, ఆరోగ్య విషయమును గురించి యోచించుటకు సావకాశము లేదు. బీదసాదలకు వైద్యమెట్లు దొరకును? వైద్యులు ధనవంతులతో గాని, బీదవాండ్రతో మాట్లాడుదురా? వైద్యుల కియ్యవలసిన ఖర్చును, మందుల విలువయును భరించుట కష్టము గాన అనేకులు తమ వ్యాధుల ననుభవించుచు మరణిస్తున్నారు. హోమియోపతి వైద్య స్థాపనాచార్యుడైన హానిమనుగారు తమ "ఆర్గనము" లో వివరించినట్లు, రోగములను త్వరితముగను, శాశ్వతముగను కుదుర్చుటయే గాక, బీదసాదలకు సహితము అందుబాటులో నుండునదే సరియైన వైద్యము. ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు ఆదరించుచున్న "అల్లోపతి" వైద్యమునకు పై లక్షణము లేవియు లేవందున హానిమనుగారు తమజీవిత మంతయు ధారవోసి "హోమియోపతి" వైద్య శాస్త్రమును నిర్మించినారు. అయితే హోమియోపతి వైద్యము అన్ని విధముల మిక్కిలి యుత్కృష్టమైన వైద్యమే అయినను, శాస్త్రము మిక్కిలి విశాలమై యుండుట చేతను, విస్తారము కృషి చేసి, అనేక గ్రంథములు చదివినగాని అందలి మూలములను గ్రహించుట కష్టము. అందుకు ప్రత్యేక శిక్షణము పొందిన గాని హోమియోపతి వైద్యము సులభము కాదు.

హోమియోపతి వైద్యము కన్న అనేక రెట్లు మిక్కిలి సులభగ్రాహ్యముగా నుండునట్లును, బీదసాదలకు చౌకగా నుండునట్లు, వైద్యుని సహాయ మవసరము లేకుండ ప్రతి పురుషుడును, స్త్రీయును సహితము గ్రహించగలిగి తమ వ్యాధులను తాము నివారించుకొనగలుగుటకు వీలుగా నుండు వైద్య శాస్త్రమును జర్మనిలోని ఓల్డెనుబర్గ వాస్తవ్యులు, సూష్లరుగారు నిర్మించినారు.

సూష్లరుగారి వైద్య శాస్త్రములోని మూలము, పద్ధతులు, సాంప్రదాయములు, రోగ నిదానము, వైద్య విధానము, అన్నియు సులభగ్రాహ్యములు. వీరి శాస్త్రములోని వస్తుగుణదాయ మంతయు పండ్రెండులవణములలోనే యిమిడి యున్నది. ప్రపంచములోని మానవ శరీరము నావరించియున్న రోగము లన్నియు వీద్వాదశలవణముల ప్రయోగము వల్లనే కుదురునని సూష్లరుగారి శాస్త్రము. నా యొక్కయు, నా మిత్రుల యొక్కయు అనుభవమును బట్టి గూడ, సాధారణముగా కుదురుటకు సావకాశమున్న వ్యాధులన్నియు ఈ ద్వాదశలవణములవల్ల కుదురుచున్నవి. మిక్కిలి ధనవంతులు గాని సాధారణ సంసారులు, వైద్యుల ఖర్చులు భరించలేని సామాన్య గృహస్థులును సూష్లరు వైద్య మవలంబించుటవలన వ్యయ ప్రయాసల నుండి తప్పించుకొన గలరు. ప్రతి మనుష్యుడును తనకు తాను వైద్యము చేసుకొని రోగ నివారణ చేసుకొన గల్గును.

సూష్లరుగారి వైద్యము జీవరసాయన శాస్త్రము (Biochemistry) తో కూడియున్నది. సూష్లరుకు పూర్వము అనేకులు రోగ కారణములను, రోగ తత్వమును విమర్శించుచు, అనేక సాంప్రదాయముల నేర్పరచినారు. అందులో "విర్చో"గారి జీవాణువునకు సంబంధించిన రోగలక్షణ శాస్త్రము (Cellular pathalogy) సూష్లరుగారి మనస్సు నాకర్షించినది. ఈ జీవాణువు సాంప్రదాయమును డాక్టరు మోలెస్కాటుగారు తమ "జీవచక్రము" (Cycle of Life) అను గ్రంథములో వివరించి యున్నారు. సూష్లరుగారు ప్రసిద్ధి గాంచిన వైద్యుడై యుండుట చేతను, రోగ నివారణ విధానములలో పరిశోధనలు చేయుచుండుట చేతను, డాక్టరు విర్చోగారి యొక్కయు, మోలెస్కాటుగారి యొక్కయు సాంప్రదాయములను స్వీకరించి పరిశోధించి, తమ నూతన శాస్త్ర విషయమును నిర్మించినారు.

తమ పరిశోధనా ఫలితముగా, జీవాణువే మానవ శరీరమునకు మూలాధారమని నిశ్చయించినారు. సూష్లరుగారి సిద్ధాంతముల ప్రకారము శరీరములో నింద్రియ పదార్థమును (organic matter), అవయవముల సంబంధము లేని నిర్జీవ పదార్థము (Inorganic matter), జలము మొదలగు పదార్థములు కలిసియుండు ననియు, నిర్జీవ పదార్థములైన సున్నము, పొటాషియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియముల యొక్క లవణములు శరీరములోని ప్రతి కోశము యొక్కయు జీవాణువులలో ఒక నిర్ణీతమైన పరిమాణములో నుండునని యు పరిశోధింపబడినది. ఈ నిర్జీవ పదార్థములు, అనగా, పై లవణములు లేనియెడల, ఇంద్రియ పదార్థము (organic matter) నిరుపయోగమై పోవును. ఈ కోశ లవణములు ఇంద్రియ పదార్థముతో కలసి, శరీరము అహోరాత్రములు పని చేయుచుండుట వలన అరిగి పోయి, క్షీణించి నశించుచున్న అవయవములను, శుక్లము, రక్తమును, కండరములను తిరిగి పునరుద్ధరింప జేయుచు, ఎప్పటి కప్పుడు శరీరమును యథాస్థితి లోనికి వెంటనే తెచ్చుచుండును. శరీరములోని శ్వేత ధాతువు (Albumen), చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలము, తాంతవము (Fibrine) మొదలైన పదార్థములతో ఈ జీవాణుల లవణములు ప్రతి నిమిషమును అరిగిపోవుచున్న కోశములను బలపరచుచు శరీరమును శిథిలము కాకుండ కాపాడుచుండును. కనుక ఈ కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు నిర్ణీతమైన పరిమాణములలో నుండునంత కాలము మాత్రమే దేహారోగ్యము సరి అయిన స్థితిలో నుండునని సూష్లరుగారు గ్రహించినారు. ఈ కోశలవణములు సరియైన పరిమాణములలో లేనప్పుడు, ఇంద్రియ పదార్థము నిరుపయోగమై, వృథాగా స్తంభించి నిలిచిపోవును. అవయవములు వాటి పనిని చేయలేక ఊరకుండును. వివిధములయిన రోగము లుద్భవించును. సూష్లరు సిద్ధాంతము ప్రకారము రోగమునకు కారణము జీవాణులవణములు లోపించుటయే.

సూష్లరుగారు తమ పరిశోధనలవలన మానవ శరీరములో ఇంద్రియ పదార్థములైన శ్వేతధాతువు, తాంతవము, శ్లేష్మము, చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలమును గాక, ప్రతి కోశమందును, ప్రతి జీవాణువునందును సున్నము, పొటాసియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియం అనువాటి యొక్క లవణములు అన్నియు పన్నెండు లవణములు కలవనియు, ఈ లవణములలో నేది లోపించినను తత్సంబంధమైన వ్యాధి జనించు ననియు సిద్ధాంతము చేసినారు.

ఈ లవణములు: 1 ఫెర్రంఫాస్ఫారికం, 2 కాలీమ్యూరియేటికం, 3 కాలీ సల్ఫ్యూరికం, 4 కాలీ ఫాస్ఫారికం, 5 కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికం, 6 కాల్కేరియా సల్ఫ్యూరికం, 7 కాల్కేరియా ఫ్లోరికా, 8 నేట్రం ఫాస్ఫారికం, 9 నేట్రం మ్యూరియేటికం, 10 నేట్రం సల్ఫ్యూరికం, 11 మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికం, 12 సిలీసియా అనునవి.

ఈ శాస్త్రము శరీరములో అంతర్భాగములు, అందలి వస్తుసముదాయములు, వాటి కూడికల వివరములను తెలియజేయునది గాన జీవరసాయనశాస్త్రము (Biochemistry or chemistry of life) అని పిలువబడును. పైన ఉదహరించిన ద్వాదశ లవణములను జీవరసాయనశాస్త్రములో సూష్లరుగారు విమర్శించి స్థాపించినారు గాన వీటిని సూష్లరుగారి కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు (Schussler's Tissue or cell salts) లేక (BiochemicSalts) లేక ద్వాదశ కోశ లవణములు అను పేర్లతో పిలుచుచున్నారు.

సూష్లరుగారు తమ నూతన వైద్య విధానము వలన రోగ ప్రపంచమున కెంతేనియు మేలు చేసినారు. ఈ వైద్యము బీదలకు వరప్రసాదము. సూష్లరు లవణములు అన్నియు ఒకే మోతాదుగా నుండును. అల్లోపతి యనెడు ఇంగ్లీషు మందులకన్న అనేక రెట్లు, అనగా నంద రెట్లయినను చవక యని చెప్పవచ్చును. మరియు అంతకన్న ఎక్కువ బాగుగా పని చేయును. ఔషధ ప్రయోగములో పొరపాటు కల్గినను ఏమియు వికటించదు. మోతాదు ఎంత యెక్కువ యయినను ప్రమాదించదు. ప్రపంచములో నింతకన్న నెక్కువ సురక్షితమైనట్టియు, తక్కువ ప్రమాదకరమైనట్టియు మందులు లేవు.

హోమియోపతి వైద్యశాస్త్రమునకును, జీవరసాయన వైద్యశాస్త్రమునకును మూలములోనే భేదమున్నది. హానిమనుగారు తమశాస్త్రమును సారూప్యసాంప్రదాయము (Law of Similars) మీదను, సూష్లరుగారు తమశాస్త్రమును శరీరములో తెంచిన కోశలవణములను సర్దుబాటుచేయుట వలన రోగనివృత్తి చేయగల్గుట (Supplying the Pathological difficiencies) యను సాంప్రదాయము మీదను నిర్మించినారు.

రోగనిదానమునకు ఏమియు యంత్రములు గాని, పనిముట్లు గాని మరి యే భేషజములు గాని అవసరము లేదు. రోగమును, రోగిని పరీక్షించి రోగకారణమేమి? రోగియందు ద్వాదశలవణములలో యేలవణము లోపించుటవలన యీవ్యాధి కలిగినది? అనుసంగతి జాగ్రత్తగా యోచించి, లోపించిన లవణములను సరిగా సవరించుటయే రోగనిదానమైయున్నది. చికిత్సావిధానము కూడ మిక్కిలి సులభమైనది. రోగనిదానముచేసి, రోగిని పరీక్షించి, లోపించిన లవణములను సర్దుబాటు చేయుటయే ఈశాస్త్రములోని చికిత్సావిధానము. ప్రతిరోగమును ఏ కోశలవణ లోపమువల్ల కలిగినదో గ్రహించవలెను,

రోగియొక్క శరీరములో లోహతత్వాస్వర్ణము లోపించిన దనుకొందము! అది మనము గ్రహించుటెట్లు? రోగియొక్క శరీరములోని రక్తము పలుచబడినట్లును, రోగి రక్తహీనముగా కనబడినప్పుడును, జ్వరముచే బాధపడుచున్నప్పుడును, రోగికి లోహము ప్రయోగింపవలసి యున్నదని గ్రహింపవలెను. ఇట్లే ఎముకలసంబంధమైన రోగములు కలిగినప్పుడు సున్నము లేక కాల్షియము లవణము అవసరమని గ్రహింపవలెను. ఇట్లే మజ్జాతంతువుల కోశములలో (nerve-cells) జబ్బుగానున్న యెడల మెగ్నీషియా ఫాస్ఫారికం వాడవలెను. మరియు కండరకోశములు (muscle-eclls) లో కాలిఫాస్, క్లోరం, ఫెర్రం లవణములు, కాలీమూరును, ఉన్నవనియు, త్రికాస్థికోశములు (cartila-ge-cells) ఆమత్వచకోశములు (mucous-cells) లోను, ఇతర ద్రవ ఘన పదార్థములలోను క్లోరంమూరు ఉన్నవనియు తెలిసికొనవలెను. ఇట్లే దేనిదేనియందు ఏయేకోశములోను, అవయవములోను, కండరములోను ఉన్నదియును, ఏ అవయవములో, శరీరములోని యేభాగమందు, ఏపదార్థమందు ఏలవణములు పూర్ణస్థితిలో నుండవలెనో తెలిసినచో దానినిబట్టియు, రోగస్థానమునుబట్టియు, రోగచిహ్నలను, లక్షణములనుబట్టియు ద్వాదశలవణములలోని లోపించినట్టిదానిని సులభముగ నిర్ణయింపగలము.

రోగియందున్న లవణలోపమును గ్రహించిన పిమ్మట మిగిలిన చికిత్సాపద్ధతులు సులభమే. హోమియోపతి వైద్యములోవలెనే, ఈ లవణములుకూడ స్వల్పమోతాదులలోనే యియ్యవలెను. షూస్లరు గారు సాధారణముగా ఈలవణములు 6 × వాడు చుండెడివారు. ఫెర్రంఫాస్, కాల్కేరియా, ఫ్లోరికాలు మాత్రము 12 × లో ఉపయోగించుచుండిరి.

పథ్యపానములు మొదలగు విషయములన్నియు అన్నివైద్యములందు నొకేరీతిగా నుండును. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రకృతిమార్గము నవలంబించి సాత్త్వికాహార నియమములు పాటించిన మేలు కలుగును. ఈద్వాదశలవణముల సంగతి క్రింద కొంచెము సూచించెదను.

1. కాల్కేరియా ఫ్లోరికా—ఎముకలు, దంతములు, చర్మము, దేహములోనుండి పాసుచుండెడు మృదువైన తంతువులలో నుండును. ఈ లవణము లోపించినప్పుడు దంతరోగములు, చర్మరోగములు, కదుములుకట్టుట, గవదబిళ్లలు, తిత్తులు వాచుట, కంటిలో పువ్వు, పంటిచిగుళ్లు ఉబ్బుట, మూలశంక, స్త్రీగర్భాశయము స్థానముతప్పుట, మొదలగు అనేకరోగములు కలుగును.

2. కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికా—ఇది అన్ని జీవాణువులలోను, ముఖ్యముగా ఎముకల (bone-cells) లోను నుండుటవలన దీనిలోపమున, క్షణక్షణమును మార్పుచెందు జీవాణువులను బాగుచేయుటయు, క్రొత్తజీవాణువులు తయారు చేయుటయు ఉండదు. రక్తవిహీనము, అజీర్ణము, ఎముకలు బలపడకపోవుట, చిన్నబిడ్డల రికెట్సు వ్యాధి, తిమ్మిరిరోగము, ఈన్పులు మొదలగు వ్యాధులలో ఈలవణము అమోఘముగా పనిచేయును. ఇది గొప్ప బలవర్ధకౌషధము (Tonic).

3. కాల్కేరియా సల్ఫ్యూరికా—ఈలవణలోపమున వ్రణములు, కురుపులు మొదలగు చర్మవ్యాధులును, శరీరమందలి పసుపురంగుగల విసర్జనములును, కర్ణరోగములును, రాచపుండు మొదలగు రోగములును గలుగును.

4. ఫెర్రం ఫాస్ఫారికా—ఇది దేహమందలి యెర్రనిరక్తములోను, యెర్ర రక్తకణములలోను ఉండును. ఇది లోపించిన యెడల జ్వరము, ఉష్ణము, వాపులు, రక్తహీనము, దగ్గు, అజీర్ణము, దేహవాతము, రక్తస్రావములు, రొంపలు, అతిసారము, చెవిపోటు, మూలశంక, తలనొప్పి, గుండెదడ, నరములసలుపు, బెణుకులు, గాయములు, దంతముల యిగుళ్ల ఉబ్బులు, ఊపిరితిత్తుల రోగములు మొదలగు రోగములు కలుగును. ఇది సాధారణముగా అన్నివ్యాధుల లోను ప్రథమావస్థయందు పనిచేయును. దీనినే "శక్తిమేకరు" గారు సర్వరోగనివారిణి (universal remedy) అని యన్నారు.

5. కాలీమూరు—ఇది దేహములో అన్ని జీవాణువులలోను ఉన్నది. దేహమందలి తంతువపదార్థముతో కూడి పనిచేయును. ఇది తెల్లని దేహవిసర్జనము లున్నప్పుడు ఎక్కువగా పనిచేయును. ఫెర్రంఫాస్ ఉపయోగించిన పిమ్మట రోగములో ద్వితీయావస్థయం దిది సాధారణముగా ఉపయోగించును. కర్ణరోగములలోను, కర్ణస్రావములలోను, చెవులు ఘుడియలుపడుట, చెవిలో హోరుమనుధ్వని, దగ్గులు, గొంతుక బొంగురుపోవుట, కాలేయము మందముగా పనిచేయుట మొదలగు వ్యాధులలో పనిచేయును.

6. కాలీఫాస్ఫారికం—ఇది నాడులలోను, మెదడులోను, నరములలోని ద్రవములందును, రక్తమందలి తెల్లజీవకణముల (white corpuscles)లోను యుండును. ఇది లోపించినప్పుడు కలుగు మనోవ్యాధులు, హిస్టీరియా, అనిద్ర, పిచ్చి, పక్షవాతము, టైఫసు విషజ్వరము, శరీరమందలి రక్తము విషపూరితమగుట మొదలగు వ్యాధులలో నిది పనిచేయును. ద్వాదశలవణములలో నిది చాలగొప్పది. అన్నిమానసిక రోగములలోను పనిచేయును. మూర్ఛ, విచారము, జ్ఞాపకశక్తి పోవుట, సంధివాతము, పురుషేంద్రియ శిథిలము, టైఫాయిడ్డు, మహాచికము, ఉబ్బసము, వ్రణము, చెముడు, అతిమూత్రము, కలరా, అతిసారము, రక్తస్రావము, శరీరవిషపూరితవ్యాధులు మొదలగు అన్ని రోగములలోను ఇది చాలా పేరుపొందిన మందు. ఇది మెదడును బలపరచును.

7. కాలీసల్ఫ్యూరికం—ఇదియును అన్ని కోశములందు నుండును. ఇదిలోపించినప్పుడు నీరసము, మందముగా బరువుగా నుండుట, తలనొప్పి, అవయవములలో నొప్పులు, తలతిప్పుట కలుగును. గదులలోను, ఇంటిలోను ఉన్నంతకాలము బాధగానుండును. రొంప, పొంగు, శ్వేతధాతురోగములు, ఉబ్బు, ఉబ్బసము, కర్ణరోగము, కోరింతదగ్గు, సవాయి, క్షయ, కుసుమ, అజీర్ణము, అతిసారము మొదలగు రోగములలో నిది పనిచేయును,

8. మెగ్నీషియా ఫాస్ఫారికా — ఇది కండరములు, మెదడు, రక్తకణములు, వెన్నెముక, నరములు, ఎముకలు, దంతములలో నున్నది. ఇది లోపించుటవలన నరముల నొప్పులు, పక్షవాతములు కలుగును. వేడిచేసినను, గట్టిగా అదిమి పట్టినను, కాపడము పెట్టినను ఉపశాంతి పొందును. నరములనొప్పి, దంతములనొప్పి, మూర్ఛ, తిమ్మిర్లు, కాలుచేతులు కొట్టుకొనుట, ఎక్కిళ్లు మొదలగు వ్యాధులలో దీని యుపయోగపడును.

9. నేట్రంమూర్ — ఇది సముద్రలవణము. శరీరమున జలము నాకర్షించును. ఇది లోపించుటవలన శరీరావయవములోని జలము నాకర్షింపబడక నిలిచిపోవుటవలన వాపు, నంజు మొదలగు వ్యాధులు కలుగును. రోగము తగ్గక అలసిపోవుట, చేతులు కాళ్ళు చల్లబడుట, దప్పి ఎక్కువగా నుండుట మొదలగునవి దీని లక్షణములు. ఆహారము జీర్ణముకాక చేదుపోవుట, కన్నీరుకారుట, ముక్కుకారుట, నోరు ఎండిపోవుట, తలనొప్పి మొదలగు వ్యాధులకు నేట్రంమూర్ తగిన మందు. స్త్రీవ్యాధులు, దగ్గు, జలుబు, అతిసారము, విరోచనబద్ధము, పక్షవాతములో దీని నుపయోగించెదరు.

10. నేట్రంఫాస్ — ఇది కండరములు, రక్తము, నరములు, మెదడు, శరీరావయవముల మధ్యనుండు ద్రవములలోను నుండును. శరీరము జీర్ణమగునప్పుడు, జీర్ణకోశమునందు పుట్టిన ఆమ్లపదార్థము (Acid substance) బయలుదేరును. పుల్లని తేన్పులు, వాంతులు, పచ్చని విరేచనములు, ఆమ్లము, పక్షవాతము, మూత్రమునందలి రాళ్లు, విషజ్వరములు, వాతపు నొప్పులు మొదలగునవి కలుగును. కడుపులో మంట, అజీర్ణము, విరేచనము, నులిపురుగులు, కంటిజబ్బు, శిరోభారము, స్త్రీవ్యాధులు మొదలగు రోగములలో దీని నిచ్చెదరు.

11. నేట్రంసల్ఫ్ — ఇది శరీరములోనున్న, పనికిరాని పదార్థములను, దుర్వ్యర్థమును బయటకు పారద్రోలును. ఇది లోపించినప్పుడు వాంతి పచ్చగా, ఆకుపచ్చగా, నుండును, విరేచనము పచ్చగానుండును. నోరు చేదుగా నుండును, చలిజ్వరము, పైత్యజ్వరము, పైత్యము, కాలేయము నొప్పిగా నుండుట, కామెర్లు, అతిమూత్రము, అతిసారము, చలిజ్వరము, తలతిప్పు మొదలగు వ్యాధులలో నేట్రంసల్ఫ్ ప్రయోగింపబడెను. వర్షాకాలములోను, తేమగా నున్నప్పుడు ఎక్కువ ఉద్రేకముగానుండు రోగములకు నేట్రంసల్ఫ్ మంచిమందని కనుగొనబడినది.

12. సిలిషియా — ఇది చర్మము, తలవెంట్రుకలు, గోళ్లు మొదలగువానిలో నుండును. శరీరమునందు లోపించినప్పుడు, చీముపట్టుటయు, పదార్థము చీముగా రూపొందును. మార్గములు లేనపుడు బయటకు వచ్చుటయు జరుగును. గోళ్లు పెళుసుగా నుండుటయు, పెళుసుగా నుండుటయు, తల వెంట్రుకలు రాలిపోవుటయు, చెమట దుర్వాసన వేయుటయు, పాదములు, చంకలును చెమటపట్టుటయు, శిరోభారము త్రిప్పినప్పుడు కలుగుటయు సంభవించినప్పుడు సిలిషియా లోపించినదని గ్రహింపవలెను. ఇది రాచపుండ్లు, గడ్డలు, పక్షవాతము, చీముకారుట, ఎముకలు పుచ్చిపోవుట, గడ్డలు, కంటికురుపులు, దగ్గు, మూర్ఛ, కాలిపుండ్లు, ఇత్యాదిరోగములలో విశేషముగా పనిచేయునని షూస్లరుగారి అభిప్రాయము.

ఈద్వాదశలవణములను గురించి వ్రాయబడిన అంశములు సంక్షేపముగా యున్నవి. అన్నియు విపులముగా వ్రాయుటకు ఒక గ్రంథము ప్రత్యేకముగా వ్రాయవలెను. ఈవ్యాసములో సాధ్యము కాదు.

ఇంకను విశేషముగా తెలిసికొన తెలియగోరువారు షూస్లరుగారి Abridged Therapy, Carey's Biochemistry, Chapman's biochemistry, Vondergoltz Tissue Salts, Anshutz గారి guide to Tissue Remedies అను గ్రంథములు చదివిన షూస్లరుగారి శాస్త్రమును గ్రహింపగలరు.

షూస్లరు వైద్యమునుగురించి అనేకులు పరిశోధన చేయుచు న్నారు. షూస్లరు తనశాస్త్రమును ప్రపంచమునకు ప్రకాశము చేసియున్నాడు. షూస్లరువైద్యము స్త్రీలకు హితము సులభముగా వాడవచ్చును. వైద్యములందు అనేకములలో నిమిత్తము. వైద్యమునకు ఆధారమైన సూత్రములు, ప్రకృతిసిద్ధములు. ఖర్చు తక్కువ. షూస్లరువైద్యము అల్పమైన మందులతో అనేకరోగములకు తగ్గించును. ద్వాదశలవణములు శరీరములోని లోపించిన వ్యాధులను శరీరము తగిన పదార్థము లేక ప్రకృతి యుపయోగించునట్లు ప్రకృతియుక్తముగా నుండును.

అన్ని విధములను శ్రేష్ఠమైన ఈవైద్యవిధానమును ప్రతిసామాన్యగృహస్థుడును అవలంబించి, యింటియందు వాడవలెను. రోగములను చూపించి వ్యాధులను తగ్గించి ఈశాస్త్రమునందు అభిరుచి కలిగించుటకు ఉద్దేశించి ఈవ్యాసము రచించితిని. ఈవైద్యవిధానమందు శ్రద్ధ కలిగినవారు మరికొందరును కొన్ని పరిశోధనలు చేయుచున్నాము. మరికొంతకాలమున విపులముగా పరిశోధన ఫలితములను ఆంధ్రప్రపంచమునకు తెలియజేయగలమని నమ్ముచున్నాము.

హోమియోపతి

డాక్టరు లంక రామారావుగారు, హెచ్. యం. బి.

ప్రపంచము యొక్క సృష్టిజాల మంతటిలోను ఉత్కృష్టమైనది మానవజన్మము. సర్వలీలావిలాసుడగు భగవానుడు ఏమహదాశయముతో ఈమానవుని సృష్టించినాడో, అట్టి మహదాశయము నితడు నెరవేర్చినప్పుడే యితని జన్మము సార్థకమగును. ఇట్టి ఆశయమును నెరవేర్చుటకు ప్రతిమానవుడును అతిపరిశుద్ధముగాను, నిర్మలముగాను, యుక్తాయుక్త వివక్షణ జ్ఞానము గలవాడుగాను, దృఢశరీరుడుగాను నుండవలెను. ప్రకృతికి వ్యతిరేకమైనట్టియు, అస్వాభావికమైనట్టియు వదనశీకలచే ఉత్కృష్టకార్యములు చేయగలిగిన యీమహాశక్తి అల్పమై పశువుకన్నను హీనముగా నగుచు శరీరదార్ఢ్యమునుగూడ గోల్పోవుచున్నాడు. ఎట్టికార్యము చేయుటకునైనను మానవుడు ముఖ్యముగ ఆరోగ్యవంతుడై యుండవలెను. అమూల్యమైనటువంటి ఆరోగ్యమును చెడగొట్టుకొనిన మనుజుడు ఈప్రపంచమున ఏమి చేయగలడు? ప్రస్తుత పరిస్థితులలో సామాన్యముగా ప్రతివారును విషయలోలురై, యింద్రియములను స్వాధీనపరచుకొనలేక అనేకవ్యాధులకు లోనగుచున్నారు. మిక్కిలి శీతలదేశవాసులగు పాశ్చాత్యులు అవలంబించు పద్ధతులు ఉష్ణదేశవాసులమగు మనము అభ్యసించిన ఎట్లు సరిపడును? అందుచే మనము అనేకరోగములకు పాల్పడుచు బలహీనుల మగుచున్నాము. మన పూర్వులో, యిట్లుగాక చక్కని నియమములతో నడచుకొని, దృఢశరీరులయి, చిరంజీవులుగా వర్ధిల్లిరి. ఏకారణముచేనైనను ఆరోగ్యము చెడినప్పుడు మనము అవలంబించు విధానమెద్ది? ఎయ్యది ప్రకృతి తోడ్పడునట్టిదియు, నిరపాయకరమైనదియు, త్వరలో ఆరోగ్యమును కలుగజేయునదియు నగు వైద్యవిధానము? ఇదియే ప్రథమమున ప్రతిమనుజుడును ఆలోచింపవలసిన ముఖ్యవిషయము. ఇట్టి ఆలోచన ఏదియు చేయకయే సమీపముగా నుండు ఏఅల్పజ్ఞానియగు వైద్యునితో కబురు పంపించుట, అతడు రోగమును సరియగు నిరూపణ జేయకయే వారి పూర్వులు ఇటుల వాడిరను ప్రణాళిక ననుసరించి అతి చేదైన మందు నిచ్చుట; దానివలన నివారణ కాక రోగము మరింత బలపడినప్పుడు ఏడాక్టరుగారికో అర్జంటుగా తెల్పించుట, ఆయన వెంటనే అస్వాభావికముగ సూదులతో రక్తములోనికి విషపదార్థమును ఎక్కించుట, ఇటుల రివాజాగా జరుగుచున్నదిగాని ప్రథమమునందే బాగుగ యోచించి ప్రకృతికి వ్యతిరేకము కానట్టియు, శాస్త్రసమ్మతమైనట్టియు వైద్యవిధానమును అవలంబించుట లేదు.

ప్రపంచములో సర్వమానవకోటికి సరిపడునదియు, ప్రకృతికి సంబంధించినదియు, చక్కని శాస్త్రసంబంధమైన మూలసూత్రములచే కనిపెట్టబడినదియు, నిరపాయకరమైనదియు నగు వైద్యవిధాన మెద్దియన జర్మనీదేశీయుడును, గొప్ప తత్వ, రసాయనవేత్తయు, గొప్ప అల్లోపతీ డాక్టరు నగు శ్రీ శామ్యుయల్ ఫ్రెడరిక్ హానిమను అను మహనీయునిచే సుమారు 150 సం॥ క్రిందట కనిపెట్టబడిన హోమియోపతి అను వైద్యవిధానము. ఇది కనిపెట్టబడినదాటినుండియు పాశ్చాత్యదేశములలోను, మనదేశమందు బెంగాలు మొదలగు ఉత్తరహిందూస్థానమందును నేటివరకు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచునే యున్నది. ఈశాస్త్రమును కనిపెట్టకపూర్వము వైద్యవిధానములు ఎటులుండెనో మనము తెలుసుకొనవలసియున్నది. అల్లోపతి విధానమునందు అప్పటిరోజులలో ఒక్కొక్క రోగమునకు 30 లేక 40 మూలికలను కలిపి యిచ్చుచుండెడివారు ఇది అయినను డాక్టరు స్వతంత్రించి యిచ్చుటకు వీలులేదు. ఈయన ప్రిస్క్రిప్షను వ్రాసిన తరువాత దానిని ఒకరసాయనశాస్త్రజ్ఞుకు సరిమాచెదువాడు. పిచ్చివాండ్రను రోగులని తలంపక అతిక్రూరముగా బాధించుచుండెడివారు. శరీరమునందు ఎక్కడనైనను వాపులుగాని, వ్రణములుగాని బయలుదేరినప్పుడు వాటికి జలగలను ఎక్కించి రక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. జ్వరముగాని, రక్తపుపోటు (Blood Pressure) గాని వచ్చినప్పుడు కొంతరక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. ఇటువంటి ఘోరకృత్యములను హానిమనుగారు సహింపలేక వైద్యశాస్త్రముయొక్క లోపమునుగురించి విమర్శన ప్రారంభించినారు. కొంతకాలము విమర్శించిన పిదప పిచ్చి అనునది ఒకరోగము మని, దానిని ఔషధములచే నివారణచేయవచ్చు ననియు చెప్పి, అటుల కొన్నిటిని నివారణచేసి లోకమునకు చూపించినారు. నాటినుండియు పిచ్చివాండ్రను బాధించక రోగులని భావించి వైద్యము చేయుచు, ప్రతిరోగమునకును చాల మూలికలను కలుపుట మానివేసి నాలుగైదు మూలికలనే కలుపుచు, రక్తపుపోటు అధికముగా నున్నప్పుడు రక్తమును తీసివేయుట మాని ఔషధములచేతనే దానిని నివారణచేయుచున్నారు. వైద్యవిధానమునందు గొప్పమార్పులు ఇతడు చేయుటచే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గణించినాడు. కాని ఇతడు కనిపెట్టిన నూతనవిధానమగు హోమియోపతీ మందులు వాడుటకు లైసెన్సు ఇచ్చినవారుకారు. అందుకొరకు ఇతడు అనేకకష్టముల కోర్చి తుదకు ప్యారిసునగరమున

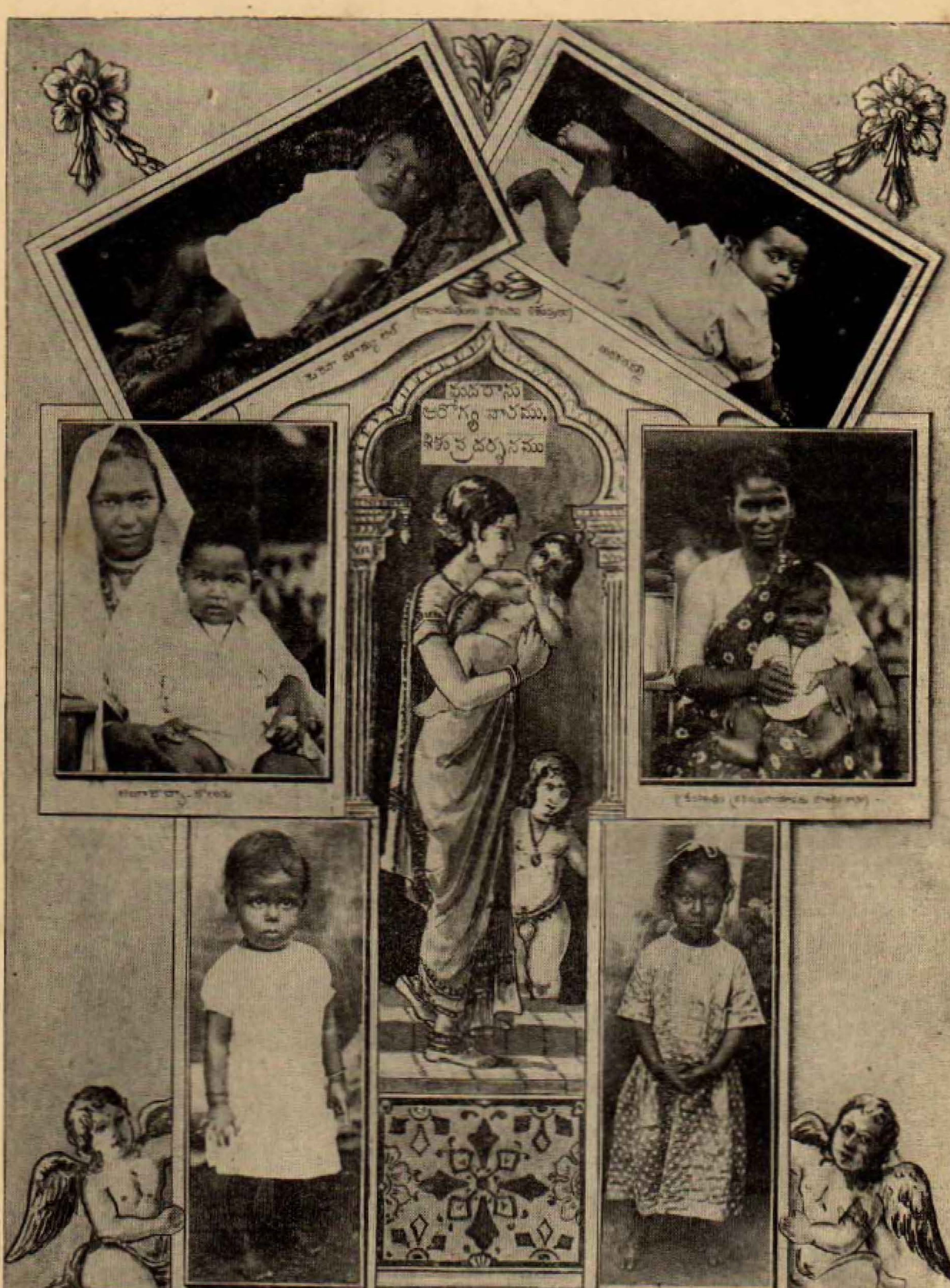
తన ఔషధములు తాను వాడుకచేయుటకు లైసెన్సు పొంది, అనేక అసాధ్యములైన రోగములను కుదిర్చి ఈశాస్త్రముయొక్క గొప్పతన మును లోకమునకు వెల్లడిచేసినారు. ఈసమయములోనే యీశాస్త్ర మునకు ప్రమాణమగు ఆర్గనాన్ అను పవిత్రగ్రంథమును వ్రాసినారు. ఈతనికి పూర్వమందు రోగమును నిరూపించుటయే కష్టముగా నుండె డిది. రోగోత్పత్తికి కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుచుం డెడివారు. కొందరు శరీరాంతర్భాగములయందు అన్యపదార్థప్రవేశమైన మనిన్నీ, కొందరు శరీరమందుండు లవణములు లోపించుటచే కలుగు చున్నవనిన్నీ, కొందరు రక్తములోను, మెదడులోను కలుగు మార్పులచే కలుగుచున్నవనిన్నీ, కొందరు విషక్రిములచే కల్గుచున్నవనిన్నీ, కొందరు వాత, పిత్త శ్లేష్మదోషముచే కలుగుచున్నవనిన్నీ నేటికిని చెప్పుచు న్నారు. అందుచే వారివారి యభిప్రాయానుసారముగా వారి బుద్ధి కుశలతకొలది ఒక్కొక్క క్రొత్తవిధానమును కనిపెట్టి లోకమునకు వెల్లడిచేసినారు. కాని యేశాస్త్రమును ఈ హోమియోపతీశాస్త్రము వలె అతినిర్దుష్టమయినదియు, నిరపాయకరమైనదియు ప్రకృతికి సంబం ధించినదియు నగు మూలసూత్రముపై నిర్మింపబడి యుండలేదు. ఆకార ణముచేతనే ఒక్కొక్క బుద్ధిమంతుడు బయలుదేరినప్పుడెల్లను ఏదియో కొన్నిమార్పులు చేయుచు నూతనవిధానము కల్పించుచున్నారు. అటు వలెగాక యీహోమియోపతి వైద్యవిధానము ప్రథమముమొదలు తిరుగ శాస్త్రసమ్మతమగు పద్ధతులపైన నిర్మింపబడినది. కాన నేటివరకు ఏ విధమైన మార్పులు లేకయే దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది. ఈశాస్త్ర మున మండిన "లా" ఏది యన, ఆరోగ్యవంతుడగు మానవుడు ఏమూలికను దానిసూక్ష్మరూపమున ఎక్కువ మోతాదులో తీసికొనిన ఏయేలక్షణములను పుట్టించునో అట్టి లక్షణములకు ఆమూలికనే అణుస్వరూపమున నిచ్చిన నివారణచేయును.

దీనినే సారూప్యమందురు. అనగా లా ఆఫ్ సిమిలర్సు, ఇందుకు వ్యతిరేకముగా అల్లోపతి విధానమునందు వాడెదరు. ఎటులన, విరేచన బద్ధమునకు భేదిమందులున్ను, నిద్రలేమికి మత్తుమందులున్ను, అత్యుష్ణ ముగా నున్నప్పుడు అతిశీతలోపచారములున్ను చేయుచుందురు. అవి ప్రథమావస్థలో (Primary action) లో కొంత పనిచేసినను ద్వితీయావస్థ (Secondary action) లో రోగమును, మఱింత బలముచేయుచున్నవి. ప్రథమమున కలిగిన సుగుణమునకే సంత సించుచుంటిమిగాని తరువాత నేమి జరుగుచున్నదియు యోచించుట లేదు. ఈహోమియోపతీవిధానమునందు అన్ని ఔషధములను ఆరో గ్యవంతులగు మానవులు వాడి వాటియొక్క నిజతత్వమును వస్తుగుణ దీపికగా వ్రాసినారు. ఇటు లేవైద్యవిధానమునందును మూలికలు రుజువుచేయబడలేదు. అల్లోపతీవిధానములో ఈ ఔషధములన్నియు కుక్కలు, పిల్లులు, కుందేళ్లు మొదలగు జంతువులమీద వాడినవియు, రోగములకు వాడి వాటి అనుభవము కనిపెట్టినవియు గాని ఇటు లారో గ్యవంతులగు మానవులు ఋజువుచేయలేదు. రోగము వచ్చినప్పుడు శరీరము పైభాగమునకు కనుపించులక్షణములు కొన్నియును, మానసికలక్షణము లు కొన్నియును ఉండును. నోరులేని జంతువులమీద మూలికలను ప్రయోగించిన వాటి బాధలుగాని, వాటియొక్క మానసికలక్షణములు గాని మన మెటుల గ్రహింపగల్గుదుము? ఆకారణముచేతనే యీఅల్లో పతికి లా లేదు. హోమియోపతిలో నీవు ఎటుల రోగమును కుదర్చగల వని ప్రశ్న జనించినప్పుడు ఇదివరలో రుజువుచేసిన మూలికలయొక్క లక్షణ ములు గమనించి, ఆరోగముయొక్క లక్షణములకు సరిపడు మూలికను ప్రయోగించిన ఆరోగ్యమును తప్పక నివారణచేయును అని దృఢముగా చెప్పగలము. కాని అల్లోపతిలోవలె దానికి విరుద్ధముగా నుండు లక్షణ ములుగల మందును ప్రయోగించిన నెటుల కుదుర్చును? అటులనిన ఆవిధానములో రోగము లేమియు కుదురుటలేదా అని ప్రశ్న జనింప వచ్చును. సాధారణముగా ఈ విషపదార్థప్రయోగముచే రోగములు తాత్కాలికముగా ఉపశాంతి చేయబడుచున్నవిగాని కుదురుటలేదు. ఒకవేళ ఏదైనను కుదిరినయెడల ఆమూలికలలో కొన్నియైనను సారూ ప్యలక్షణము లుండవలెనుగాని ప్రత్యేక వైరూప్యలక్షణములవలనగాదు. హోమియోపతి వైద్యవిధానమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలె నన్న ప్పుడు శ్రీహానిమనుగారు వ్రాసిన పవిత్రగ్రంథమగు ఆర్గనాన్‌లో వ్రాసిన కొన్ని మూలసూత్రములనైనను తెలుసుకొన్నగాని మనము వారి అనుభవములను గానేరము. ఆయన ప్రథమమున మొదటి సూత్రములో వైద్యునియొక్క ముఖ్యమగు ధర్మమేమి యనునది వ్రాసినారు. వైద్యుని యొక్క ప్రధానధర్మము రోగులను ఆరోగ్యవంతులుగ చేయుటయే. దీనిని రోగమును కుదుర్చుట యందురు. కాని ప్రస్తుతము మన డాక్టరు సోదరులు చేయుచున్నట్లు మావైద్యవిధానమే గొప్పదనియు, మేమే పండితులమనియు చెప్పుచు రోగములకు పెద్దపెద్ద పేర్లనుపెట్టి రోగులను గాబరాచేసి డబ్బులాగుట వైద్యుని ధర్మము గాదు. మరియును అటు వంటిధర్మము తెలిసిన వైద్యునియొక్క వ్యాధినివారణ ఎటు లుండవలె న నిన, అతివేగముగాను, సాత్వికముగాను, నిరపాయకరముగాను, శాశ్వత ముగాను నుండవలెను గాని శరీరోపరిభాగమందు కాన్పించు లక్షణ ములను ఏదైన విషపదార్థ సంపర్కము కల్గిన ద్రావకములచేతను, ఆయింటుమెంట్లచేతను, కత్తిచేతను రూపుమాపుచేయుట వ్యాధినివారణ యనబడదు.

దానిని లోపలికి త్రోసివేయుట యందురు. అనగా రోగములు తాత్కాలికముగ అణచిపెట్టబడుచున్నవి. తరువాత వైద్యునియొక్క ధర్మములలో ఇంకకొకటి యేమనగా, ప్రతిరోగములోను కుదర్చ వలసినది ఏది? అనగా రోగనిదానమున్ను, ప్రతిమూలికయొక్క తత్వమున్ను, అనగా ఏయేరోగలక్షణములకు ఏయే ఔషధము పని చేయునో దానిని తెలిసికొని ఆరోగమునకు సరిపడు ఔషధమును నిరు కుటయు, దానిని ఎంతమోతాదులోను, ఎంతకాలములోను వాడవలసి నదియు తెలుసుకొని వైద్యముచేయునప్పుడే అతడు శాస్త్రసమ్మత ముగా చేయుచున్నాడని యోచింపవలెను. ఇదివరలో రోగోత్పత్తికి

కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పిరని వ్రాసియున్నారు కాని శ్రీహానిమనుగారు రోగ మనగా శారీరకముగాను,మానసికముగాను కలుగు మార్పే యని నుడివినారు. అనగా ఆరోగ్యవంతుడుగా నున్నప్పుడుండు పరిస్థితులను, జబ్బుగానున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను రోగి స్వయముగా గ్రహించుట. తనస్నేహితులును, వైద్యుడును పైకి కనబడు లక్షణములను పరికించుట. ఈ అన్ని లక్షణములయొక్క సముదాయమే రోగమని చెప్పినారు. మరియు శరీరాంతర్భాగమందు కలిగిన మార్పులను సవరించుటకయి చైతన్యశక్తి (Vital-force) చేయుప్రయత్నమే బాహ్యమునకు రోగచిహ్నములుగా కాన్పించును. అట్టి చిహ్నము లన్నియు కలియుటయే రోగ మనబడుచున్నది. ఇప్పుడు చైతన్యశక్తి యన నేమి, దానిపని యేమి యనగా, శరీరాంతర్భాగముల నన్నిటిని (Material Body) ఒకవిధమైన ఆధ్యాత్మికశక్తి పరిపాలించుచుండును. అటుల పరిపాలించుటచేతనే అన్ని అవయవములు క్రమశిక్షణలో నుండి సరియగుపనిని నెరవేర్చుచున్నవి. అటువంటి ఆధ్యాత్మికశక్తి లేకపోయిన నీశరీరావయవము లన్నియు నిష్ప్రయోజనములు, కనుక వానికి పరస్పరసంబంధము కలదు. ఆకారణముచేతనే రోగము వచ్చినప్పుడు ప్రథమమున మార్పుచెందునది యీఆధ్యాత్మికశక్తియే. రోగభూయిష్ఠమైన యీచైతన్యశక్తి యీస్థూలశరీరమును ఎటుల పాలింపగలదు? అందుచేతనే యీస్థూలశరీరములో నున్న కొన్ని అవయవములుకూడ జబ్బుపడినవాటియొక్క విధ్యుక్తధర్మములను నెరవేర్పలేక యున్నవి. అప్పుడే శరీరము రోగభూయిష్ఠమైనదని చెప్పబడుచున్నది. కనుక రోగమునిన శరీరాంతర్భాగములయందు కల్గిన మార్పులను ఆధ్యాత్మికశక్తి బాహ్యరూపమున వెలువరించు చిహ్నములేకాని యితరవైద్యులు తలంచునట్లు ఈశరీరమునకుగాని, జీవాత్మకుగాని సంబంధములేక లోపల నెచటనో దాగియున్నదని చెప్పుట అసంభవమై యున్నది. రోగనివారణమందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినది యీ ఆధ్యాత్మికశక్తిని మార్పుచేయగల ఔషధములను ప్రయోగించుట. అనగా రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టిలక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించినగాని యీచైతన్యశక్తిని మార్పుచేసి రోగనివారణ చేయదు. రోగలక్షణములకు వ్యతిరేకలక్షణములుగల మూలికను ప్రయోగించిన రోగమును నివారణచేయ లేకపోవుటయే గాక తాత్కాలికముగా అణచిపెట్టుచు ఇంకను కొన్ని క్రొత్తలక్షణములు పుట్టించుచున్నది. హోమియోపతీలో మనము మూలికలచే కల్పించుచున్న రోగలక్షణములు అసలురోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో సమముగా అటులే యుండవలెనుగాని వాటికన్న కొంచెము బలవత్తరముగా నుండవలెను. రెండు సమానవస్తువులు ఒకచోట నుండుటకు వీలులేకపోవుటచేత, బలవంతుడు బలహీనుని లాగివేయునట్లు ఈకల్పిత రోగము అసలురోగమును లాగివేయును. కాని మనము కల్పించిన రోగము క్రమేణ దానంతట యదియే బలహీనమై ప్రకృతిచే త్రోసివేయబడుచున్నది. కనుక మనము ఏరోగముకైనను కుదర్చవలెనన్నప్పుడు రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టి లక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించవలెను. అందుకు వ్యతిరేకముగా వాడిన రోగనివారణ కాకపోవుటయేగాక రోగము మరింతబలపడి దీర్ఘవ్యాధిగా మారును. అన్నివైద్యవిధానములలోను చాలకష్టసాధ్యమైనది దీర్ఘరోగములను నివారణచేయుటయే. ఏలయన వీటియుత్పత్తి గ్రహించుటయే కష్టసాధ్యము. తరుణవ్యాధులలోవలె వీటికి రోగచిహ్నములన్నియు బయటికి కనబడవు. చిరకాలమునుండే అన్నియు అణచిపెట్టబడును. ఏదోగాని కొన్నిలక్షణములు మాత్రమే కనుపించుచుండును. వీటినివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినవి ఏవన, వీటియొక్క ఉత్పత్తిక్రమమున్ను, రోగము ప్రారంభించిన కాలమునుండియు ఏవిధముగా వృద్ధిచెందినదియు, ఏయే మందులు వాడినదియు, రోగియొక్క మానసికలక్షణములన్ను, రోగియొక్క వృత్తిన్ని, సాంసారిక వ్యవహారములున్ను, ఆహారవిహారములును మొదలగునన్నియు రోగివల్లను, అతని బంధువులవల్లను, స్నేహితులవల్లను మనము పూర్తిగా తెలుసుకొనవలెను. శ్రీ హానిమనుగారు ఈ దీర్ఘరోగముల ఉత్పత్తికి ప్రధాన కారణభూతములు మూడు మహాపిశాచములు గలవని చెప్పినారు. అవి ౧. సోరా, ౨. సిఫిలిసు, ౩. సైకోసిసు. ఈ మూడింటిలో ఏదయినను ఒకటైన లేకుండగ ఏవ్యాధిగాని దీర్ఘరోగముగా మారనేరదు. ఈగొప్పరహస్యము ఇతడు తప్ప ఇతరులెవరును ఇంతవరకు గ్రహింపలేదు. హానిమనుగారు వీటిని వర్ణించుచు సోరానుగురించి చెప్పుటలో వేయితలలుగల మహాపిశాచభూతమని వర్ణించినారు. సోరా అనగా సమస్తచర్మవ్యాధులకు కారణభూతమైనది. సిఫిలిసు అనగా సవాయిసెగలెను, సైకోసిసు అనగా సెగసెగలెను ఉండునుగాని అదియు ఇదియు ఒకటి గానేరవు. వాటిలక్షణములు, వీటిలక్షణములు చాలవరకు సమముగా నుండును. ఈ త్రిమూర్తులు మానవశరీరమును ఆవహించి అనేక దీర్ఘరోగములకు పాల్పడచేయుచున్నవి. హానిమనుగారు ఈ రహస్యమును కనిపెట్టియుండుటచేతనే యీ వైద్యవిధానమునందు అనేకదీర్ఘరోగములు కుదర్చబడుచున్నవి. ఈ విధానములో రోగమునకు మూలకారణ మేదియో గ్రహించి దానిని నిర్మూలించుటకు వైద్యము చేయుదురుగాని పైకి కాన్పించు ఏదియో కొన్ని బాహ్యచిహ్నములను రూపుమాపుచేసి రోగము నివారణయైనదని చెప్పరు. ఈ వైద్యవిధానములో అన్ని మందులున్ను అన్నిస్వరూపములలో వాడుదురు గాన నిరపాయకరములు. ప్రతి ఔషధమున్ను ఎంత తక్కువమోతాదులో వాడిన అంత ఎక్కువపని చేయును. ఔషధము మోతాదు ఎంత తగ్గిన అంత పరిశుద్ధముగా నుండును. అణుస్వరూపములోనికి వచ్చినప్పుడు మూలికయొక్క నిజమైన తత్వము ఏకో నిలిచియుండి, దానియొక్క నిమ్నపరిస్థితి అంతరించి పోవును. ఈవిధానమునే ఆయుర్వేదమందు శుద్ధిచేయుట యందురు. అణువులయందు మహాశక్తియున్నదని మన పూర్వులున్ను, ప్రస్తుత రసాయనశాస్త్రవేత్తలున్ను చెప్పుచునే యున్నారుగదా! అదియునుగాక మనశరీరోత్పత్తికి కారణభూత

మదరాసు
ఆరోగ్య వారము,
శిశు ప్రదర్శనము

మైనది ఒక జీవాణువు (Cell). దానిని దుర్భిణీయంత్రముతో గాని చూడలేము. ఆజీవాణువే రెండుగాను, నాలుగుగాను ఇట్లు అనేకవేల లక్షలుగా ఒకనిమిషములో అగుచున్నది. ఇట్టి కొన్ని జీవాణువుల సముదాయమే ఒకకోశము (Tissue). ఇటుల కొన్ని కోశములు కలియుటచే ఒక అవయవము (Organ) అగుచున్నది. ఇటుల వివిధములైన అవయవముల సంఘటనమే శరీరము. కనుక జీవాణువే శరీరోత్పత్తికి మూలకారణము. జబ్బుచేసినప్పుడుకూడ ప్రథమమున చెడునది యీ జీవాణువే. ఇది రోగముల ఉత్పత్తియగుచో అట్లే లయమగుచుండును గాన మనము రోగనివారణయందు ఉపయోగించు ఔషధము ఆజీవాణువును ప్రథమమున పరిశుద్ధము చేయవలయునదిగా ఉండవలెను గాన మనము ఉపయోగించు మందుకూడ అతిసూక్ష్మముగా నుండినగాని జీవాణువులను బాగుచేయ లేదు. ఎక్కువ మోతాదు ఇచ్చిన ఈ జీవాణువులన్నియు ఈ ఔషధము తీవ్రతచే అణచిపెట్టబడును గాని బాగుపడలేవు. కనుక ఔషధమైనను అతిచిన్న మోతాదులు వాడినప్పుడే యెక్కువ గుణము చేయును.

కాన ఓ ఆంధ్రసోదరులారా! ఏవైద్యవిధానమున రోగములు నిశ్శేషముగాను, త్వరగాను, సౌఖ్యముగాను కుదుర్పబడుచున్నవో, ఏవైద్యవిధానము అన్నివిధానములకంటెను శాస్త్రయుక్తముగ నిబంధనలపై నడపబడుచున్నదో, ఏ వైద్యవిధానము నిరపాయకరముగ నదియు, ఇతర దుర్గుణములు పుట్టించనిదియునో ఏ వైద్యవిధానము కడుపేదలకుకూడ లభ్యమగునంతటి చౌకయైనదో, ఏ వైద్యవిధానము అరుచి పుట్టించక మిక్కిలి తియ్యనిమందు గలదో చక్కగ యోచించి దానిని అవలంబించి మీశరీరారోగ్యము కాపాడుకొనగలందులకు వేడుచున్నాము.*

* ఈ వైద్యవిధానమును విశాల వ్యాప్తము చేయు సదుద్దేశ్యముతో మేము ఈ గ్రామమున ఒకకాలేజి స్థాపించి ఉచిత విద్యను చెప్పుచున్నాము. ఇంగ్లీషు రానివారికొరకై మేము ఆంధ్రమున "సాధారణవ్యాధిశాస్త్ర"మను ఒక తెలుగు గ్రంథమును వ్రాసినారము. కాన ఆంధ్రసోదరులందరు మా ఉద్యమమునకు తోడ్పడి మమ్ము ప్రోత్సహించగలందులకు కోరుచున్నాము.

కాలామృత గ్రంథకర్త

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రస్తుతము ప్రచారములో నున్న జ్యోతిష గ్రంథములలో నాంధ్ర దేశమందు వాస్తుముహూర్త భాగములవిషయమై కాలామృతము విశేషము వాడుకలో నున్నదనుటకు సందియము లేదు. ఇతర జ్యోతిష గ్రంథములలోఁ గొన్నిటికంటె నిది సారళ్యముగా నుంటనో, లేక సారళ్యముగా నున్న కొన్నిటికంటెఁ గొంతవఱకు విశేషాంశములను సాకల్యముగాఁ దెల్పుటచేతనో జ్యోతిశ్శాస్త్రవాసన గల ప్రతివారికిని అక్షరాభ్యాస మిదిగానే గన్పడుచున్నది. కొందఱు జ్యోతిష పండితులు తత్తత్స్ఫూర్తిం బట్టి ముహూర్త మార్తాండము, చింతామణి మున్నగు ప్రౌఢగ్రంథములం జూచి దీని వైపు చిన్నచూపు చూచుచుందురు గలరు. వారలు మిక్కిలి తనకు దీనియందుఁ గల యనాదర భావముతోడనో, యాథార్థ్యమే తెలియుటచేతనో కాలామృతము వ్రాసినది కంసాలియని వ్యంగ్యముగా సర్థమాడన యగునట్లు కాలామృతకారకుఁడు అని హేళనగూడఁ జేయుట గలదు; కాని యట్టివారి భావ మాలోచించి చూచినచో సత్యమునకు దూర మయ్యెడు.

నిజమున కా గ్రంథకర్త యెవ్వరైనదియు నింతవఱకుఁ దెలిసినది గూడఁ గాదనవచ్చును. గ్రంథకర్తృత్వవిషయమై మన జ్యోతిష పండితులుగూడ నంతగాఁ బ్రయత్నించినట్లును నగపడినట్లు తోఁపదు. ఈ యజ్ఞాతకర్తృత్వము వ్యాఖ్యాతకాలము నాటికే యున్నటున్నది. వ్యాఖ్యానారంభములో 'అథ తత్రత్యవాక్ ప్రచిక్రీర్షి తస్య గ్రంథస్య...' అని కవినామము చేర్పకయే వివరించుటంబట్టి వ్యాఖ్యానము నాఁటికిని యీ గ్రంథము వ్రాసిన కవి యెవ్వరైనదియు వ్యాఖ్యాతకే తెలియ లేదనుట స్పష్టము. గ్రంథాదిని గాని, యంతమునఁ గాని యెచ్చటనేని కవి తన ప్రస్తావ మెత్తినవాఁడు గాఁడు. అచ్చువేయ నారంభించినదాదిగ నింత వఱకు నచ్చుపడ్డ గ్రంథములలో గ్రంథకర్తృనామము వేసినట్లు గాన్పింపదు. మొదట నచ్చువేయ నారంభించినవారికి దొరికిన వ్రాఁత ప్రతిలో లేకుండెనో యేమో! గతానుగతికత్వముగా నింతవఱకును నది యట్లే నిలిచిపోయినది. జిజ్ఞాసువుల కా గ్రంథకర్త యెవరా యను జిజ్ఞాసయట్టె యుండిపోయినది. కొంతమంది శాస్త్రవాసనాశూన్యులయ్యుఁ బండితమ్మన్యులయిన జ్యౌతిషికబ్రువు లా గ్రంథము వ్రాసినది

> 'శ్రీమచ్చింతలపాటివంశజలధేః
> శ్రీతాంశునా... శ్రీమద్వేంకట......'

అను వ్యాఖ్యాత వ్రాసికొనిన శ్లోకములంబట్టి ఆచింతలపాటి వేంకటాధ్వరియే యని చెప్పఁగా వింటిము. కొందఱు మహాశయులు కవితాలాలిత్యమునుబట్టి కాఁబోలు, కాళిదాసు వ్రాసెనని చెప్పఁగాను వింటిము. కాని-అంత చిటికెల పందిలియే.

ఇదియే జిజ్ఞాసపడి నేనును గొంత విమర్శనబుద్ధితోఁ జూచుచు రాఁగా రాఁగా, అప్పకవీయములోఁ జతుర్థాశ్వాసమునఁ గ్రంథాదిగణ ప్రకరణములో "అధర్వణవేదంబున నగణంబు వసుమతీదేవతాకంబుగాన శివపదంబని ... కాలామృతమునందు 'శ్రీమద్వేంకటనాయక' మ్మని మదీయాన్వయప్రథమం డను తిరుమల భట్టారకుండను" అని యప్పకవి యుదాహరించి యున్నవాఁడు. దీనింబట్టి కాలామృత గ్రంథకర్త యప్పకవివంశములోనివాఁడని తెలియుచున్నది. ఇక్కడి చంద్రుఁ డాంధ్రమండల మండనాయమానుఁ డనఁదగిన మాతృభూమికిఁ గొండొక్క గౌరవము నిలుపఁ జేసినవాఁడని సంతసింప వలసి యున్నది.

తిరుమల భట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాతసోదరుఁ డైనట్లు లప్పకవి వ్రాసికొన్న కర్తృవంశావతారములవలనఁ దెలియుచున్నది.

అప్పకవి వంశవృక్షము

- కాకునూరి తిమ్మన
  - అమరేశ్వరుఁడు
  - కొండలయ్య
  - రంగప్ప (భార్య కన్నమ్మ)
    - తిరుమలభట్టు
    - గంగన్న
    - పెదసోమయ్య (భార్య కృష్ణమ్మ)
      - వెంగన (భార్య శేషమ్మ)
        - అప్పకవి
        - సోమనార్యుఁడు
        - వేంకటపతి
        - కృష్ణభట్టు
          - లక్ష్మణుఁడు
          - బుచ్చి
        - ......
      - కమ్మభట్టు
      - గంగయ
      - మఱి నలుగురు
    - చినసోమయ్య
  - లక్ష్మణుఁడు

అప్పకవి తాతముత్తాతలనాఁటినుండియు అనంతములోఁ బరంపరగా విద్వత్పండితు లయి యుండినా రని యప్పకవీయములోని పీఠిక వలన విశదమయ్యెడు. అది పండిత కుటుంబము; రాజాస్థానము లయందు వాదోపవాదములలో గెల్చి యగ్రహారాది బిరుదములను సంపాదించిన విద్వన్మాన్యులు గల వంశము.

మన తిరుమల భట్టారకునకు ద్వితీయసోదరుఁడును, అప్పకవికిఁ దాతయు నగు పెదపోమయ

సీ. కొట్టించె నెవ్వఁడు గురువాపి నుపవన
శ్రీగభాగమున రొంపిచెర్ల లోనఁ
కట్టించె నెవ్వఁడు మృకుతిరారామంబు
గుడిపాటికడ వినికొండ త్రోవ............

అని యప్పకవి చెప్పినట్లు రొంపిచెర్లలోఁ బెద్దనూయి త్రవ్వించినట్లును, గుడిపాటిలో వినుకొండకుఁ బోవుమార్గమందుఁ దోటను వేయించినట్లును దెలియుచున్నది. రొంపిచెర్ల నరసారావుపేట తాలూకాలో నున్నది. గుడిపాడును అప్రాంతములనే యుండవలెను. గుడిపూడి యని సత్తెనపల్లి తాలూకాలోఁ గలదు. గుడిపాడనునది యేదో! రొంపిచెర్లకు సమీపములో నుండియుండ నగు. కావున పెదపోమయ యీప్రాంత వాసిగా నుండవలయును. దీని బట్టి తిరుమల భట్టును నీప్రాంతముల వాఁడే యగును. కనుక నీతని జన్మస్థానము నరసారావుపేట ప్రాంతము.

తిరుమలభట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాత సోదరుఁ డగుటవలనను అప్పకవి క్రీ. శ. 1656 సం. రముల ప్రాంతమువాఁ డగుటవలనను, క్రీ. శ. 1580 సం. ర ప్రాంతమున నుండవచ్చును. అనఁగా నిప్పటికి రమారమి నాల్గువందలయేండ్ల క్రిందటివాఁ డనుట స్పష్టము.

అప్పకవి చెప్పినప్రకారము కాలామృతము కాకుమాని తిరుమల భట్టారక ప్రణీతము అని నిశ్చయించుటకు సంశయము లేదు. కావున నీక్రమముం దిద్దుచేయు భాషోద్ధారకమహాశయులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిని మథించి కాలామృతము నుద్ధరించి పండిత పామరలోకమునకుఁ బంచిపెట్టిన పురుషోత్తముఁ డగు నప్పవిత్రజన్ముని నామధేయమును ఆంధ్రలోకమునకుఁ బరిచితముం జేయుటయేకాక, మనవారి భాషావాఙ్ప్రపంచములో నింతవఱకును గల విషమాశయములను దూరీకరింతురుగాత మని కోరుచు నిప్పటికి నాతెలిసినవిషయ మాంధ్రలోకమునకుఁ దెలియఁబఱచు చున్నాఁడ.

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల

5. నీతినిధి: ఇది యొక యుత్కృష్టనీతిగ్రంథము. ఇది తొలుదొల్తనే రెండు వేలేండ్లకు ముం దొక భారతీయుడను నొక పండితునిచే తిబేతుభాష యందు రచియింపబడి పదపడి యనేకభాషల బరివర్తితమై వ్యాప్తిని గన్నది. అనువాదకులు: శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ౧-౪-౦

6. త్యాగరాజస్వామిచరిత్రము (పద్యకావ్యము): శ్రీ పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి కృతము. శ్రీరామభక్తాగ్రణియు, గాయకశిఖామణియు నగు శ్రీ త్యాగరాజుగారి చరిత్ర మిందు సరసముగ వర్ణింపబడినది. సందర్భానుసారముగ త్యాగరాజుగారు రచియించిన కృతులును నిందుఁ జేర్పబడినవి ౦-౧౦-౦

7. ధమ్మపదము (వచనము): బౌద్ధమత ధర్మప్రబోధకగ్రంథ మగు 'త్రిపిటకము' నందలిది. బౌద్ధమతధర్మతత్త్వము లిందు జక్కగా ప్రతిపాదింపబడినవి. అనువాదకులు: శ్రీ కిడాంబి రంగాచార్యులుగారు, యమ్.ఏ., యల్.టి. ౦-౧౦-౦

8. భీష్ముఁడు (అయిదంకముల నాటకము): నార్వే దేశపు కవిశిఖామణి యగు ఇబ్సను గారి బ్రాండు అను నాటకమున కనువాదము. అనువాదకులు: శ్రీ పొణకా పిచ్చిరెడ్డిగారు, బి.యే. (ఆనర్సు) ౧-౦-౦

9. జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము: శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. యే. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ సామ్రాజ్యలక్ష్మీపీఠ మగు విద్యానగరము (హంపిశిథిలములు)యొక్క ప్రాచీనచరిత్రము, ప్రకృతజీర్ణస్థితియు నిందు వర్ణితము లైనవి. ౧-౮-౦

ముక్తి విచారణ

కోటకెలవూడి యజ్ఞేశగారి నరసన్న గారు

శ్లో. *సందేహం తద్వర్గఘనసంఖ్యా దోర్మూర్తి మన్మహః, రాశ్యోర్ఘాత హృతేవర్గ యోగో నయుతివర్గకే. ౧

శ్లో. శ్రీరామాంఘ్రిసరోజ వందనరతం వాణీకటాక్షాకరం శ్రుత్యంతార్థరహస్య భావితధియం కోదండరామాహ్వయమ్;
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వకల్పిత బహుగ్రంథవ్రజం పండితం, శ్రీమత్కోట్ల కెలవూడి వంశ్య మనఘం వందే స్వకీయం గురుమ్. ౨

౧

సర్వలోక రక్షకుడగు సర్వేశ్వరుడు మనకు దయచేసిన వేదము లందును, తదనుసరణములగు స్మృతి పురాణేతిహాసాదులందు ను ప్రవృత్తియు, నివృత్తియు అను రెండుమార్గములు గలవు.

ప్రవృత్తిమార్గమునందు ప్రవర్తించువారు ప్రకృతిబద్ధులై సంసారసాగరమునబడి భ్రమించుచుందురు.

నివృత్తిమార్గమునందు సంచరించువారు నిర్విషయులై సంసారమునుండి విముక్తులగుచు మోక్షమును పొందుదురు.

ప్రవృత్తికి ప్రకృతిశాస్త్రములును, నివృత్తికి వేదాంతశాస్త్రములును ప్రధానములై యున్నవి.

అందు చతుర్విధ పురుషార్థములలో ధర్మార్థకామములను ప్రతిపాదించునవి ప్రకృతిశాస్త్రములు, మోక్షమును ప్రతిపాదించునవి వేదాంతశాస్త్రములు.

పురుషార్థ చతుష్టయములో నాలుగవదగు మోక్షమే పరమ పురుషార్థము.

తదితరములగు త్రి పురుషార్థములను అనిత్యము లగుటవలన ఉత్తమ పురుషార్థములు కావని.

శ్రు. యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే ఏవమేవాముత్ర
పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే

అను శ్రుతి వ్యక్తపరచుచున్నది.

శ్రు. నస పునరావర్తతే

అను శ్రుతివలన చతుర్విధ పురుషార్థములలో మోక్షము ఉత్తమ పురుషార్థమనునది సువ్యక్తము. అందువలనే శ్రీ వేదవ్యాసులవారు బ్రహ్మసూత్రములలో

సూ. అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా.

అను సూత్రమును ముందుగ విశదపరచిరి; కావున అందును గూర్చి విచారించెదము.

మోక్షమనగ సంసారబంధమునుండి విముక్తిని పొందుట. ఇది సర్వమత సంప్రతిపన్నము. మోక్ష విషయములో వివిధములగు మతములు గలవు. అందు వేదశాస్త్రేతిహాస పురాణాదులను ప్రమాణముగ పరిగ్రహించి ప్రవర్తించుచున్న భారతీయులు ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములను మూడుమతములను ప్రస్థానత్రయమునకు సమన్వయించి యున్నందున శ్రేష్ఠతరములుగ గ్రహించి అందు అద్వైతులు కించిజ్జ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణములుగల జీవేశ్వరులకు "తత్త్వమసి" మహావాక్యములచే అభేదత్వమును ప్రతిపాదించుచు,

శ్రు. ఏకమేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుత్యాదులనుబట్టి బ్రహ్మమై తన్యముకన్న సత్యమైనదేదియు లేదనియు, బ్రహ్మజ్ఞానమువలన ఆత్మానుసంధానము చేయుచు

---

*ఇష్టసంఖ్యలు 6,9.

రాశిఘాతం $6 \times 9 = 54$.

రాశి వర్గం $6^2 = 6 \times 6 = 36$.

,, ,, $9^2 = 9 \times 9 = 81$.

వర్గయోగం $6^2 + 9^2 = 117$.

యుతి $6 + 9 = 15$.

యుతివర్గం $15^2 = 15 \times 15 = 225$.

యుతివర్గమునకును, వర్గయోగమునకును అంతరాయము $15^2 - (6^2 + 9^2)$ } $225 - 117 = 108$.

రాశిఘాతముచేత అంతరాయమును హరించగా $108/54 = 2$.

లబ్ధం $= 2$.

తద్వర్గం $= 2^2 = 2 \times 2 = 4$.

తద్ఘనం $2^3 = 2 \times 2 \times 2 = 8$.

తద్వర్గఘనసంఖ్యాదోర్మూర్తిమన్మహః వందేఽహం.

నాలుగుబాహువులు, అష్టమూర్తులు గల దేవుని-

స్వస్వరూపానందమును పొందుటయే ముక్తియనియూ నుడివెను. ఇట్టి మోక్షము బ్రహ్మజ్ఞానమువలన సిద్ధించుననియూ, ఇతరమార్గములవలన సిద్ధించదనియు

శ్రు. తమేవం విదిత్వాతి మృత్యుమేతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ
బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అను శ్రుతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. కాన ముముక్షువు బ్రహ్మమును తెలిసికొనవలెను.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్త్వ నిర్ణయః.
శ్రు. న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగే నైకేన అమృతత్వ మానశుః.

అను శ్రుత్యాదుల వలన బ్రహ్మము అధ్యారోపాపవాదముల వలననే గాని ఇతరితరములచే తెలియబడదు గాన వాని నవశ్యము తెలిసికొనవలసి యున్నది.

అధ్యారోపమన రజ్జువందు సర్పమునవలె, శుక్తియందు రజతమునవలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె నిష్ప్రపంచమయిన ఆత్మవస్తువునందు ప్రపంచము నారోపించుట. ఇది వస్త్వజ్ఞానము వలన సంభవించునది. ఈ యజ్ఞానమే అవిద్య, అవ్యక్తము, గుణసామ్యము, మూలప్రకృతి, మాయ అని వ్యవహరింపబడుచున్నది.

మూలప్రకృతియన సత్త్వరజస్తమోగుణములయొక్క సామ్యావస్థ. ఇందు సృష్టికి పూర్వము అనంతకోటిజీవులు స్వస్వకర్మవాసనలతో జంతుపిండమునందలి సువర్ణరేణువులవలె లీనములయియుండిరి. ఈ మూలప్రకృతి సృష్టికాలమునందు పరిపక్వ జీవకర్మవశమువలన మాయ, అవిద్య, తామసీ అను మూడువిధము లయినది.

అందు మాయ శుద్ధమయిన సత్త్వగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు సృష్టికి పూర్వము విద్యమానమగు బ్రహ్మ చైతన్యము ప్రతిబింబించినదై ఈశ్వర సంజ్ఞచే జెప్పబడుచున్నది ఈ యీశ్వరునినే అవ్యాకృతుడనియు, అంతర్యామియనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ యనయే జగత్స్రష్ట.

పరిపూర్ణ బ్రహ్మచైతన్యరూపముచే తామసీయం దవచ్ఛిన్నమైన యీయీశ్వరుడే స్వోపాధి ప్రాధాన్యముచే జగత్తునకు ఉపాదాన కారణమును, స్వప్రాధాన్యముచే నిమిత్తకారణమును అగును. జగత్తునకు ఉపాదానకారణమును, నిమిత్తకారణమును నగు మాయాప్రతిబింబిత బ్రహ్మచైతన్యమునకే ఈశ్వరుడని వ్యవహారము.

ముందు చెప్పిన అవిద్య రజోగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యమే జీవసంజ్ఞతో జెప్పబడుచున్నది. ఈ యవిద్య అనేకప్రకారము లగుట వలన తత్ప్రతిబింబిత చైతన్యములగు జీవులు సంఖ్యాతీతులయిరి. ఇది ప్రతిబింబపక్షము.

అవచ్ఛిన్న పక్షమునందు మాయావిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యమునకే వ్యుత్క్రమముగ జీవేశ్వర లనుసంజ్ఞ. అనగా, మాయావచ్ఛిన్న చైతన్యము ఈశ్వరుడు, అవిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యము జీవుడు.

శ్లో. అజ్ఞాన్యవిద్యాస్య మహిమా కారణం,
మాయాప్రధానంతు పరం శరీరం.

జీవేశ్వరులకు వ్యుత్క్రమముగ మాయావిద్యలు కారణ శరీరములయి యున్నవి. అందు వ్యష్టిరూపము అవిద్య, సమష్టిరూపము మూలప్రకృతి. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికియే సుషుప్త్యవస్థ. ఈశరీరమె ఆనందమయ కోశము.

ఈశ్వరుని యొక్క యీక్షణావశమువలన తమోగుణ ప్రధానమయిన మూల ప్రకృతి విక్షేపశక్తియు, ఆవరణశక్తియు అను రెండు విధము లయినది.

శ్లో. యూకేవ నిద్రితే పూర్వం మాయాయాః ఫలనందన,
విక్షేపాఖ్యా తతః ప్రథమం కల్పయే జ్జగత్,
లింగాద్యా బ్రహ్మపర్యంతం స్థూల సూక్ష్మాది భేదతః.

అనుటచే విక్షేప శక్తి స్థూల సూక్ష్మాది భేదమువలన లింగశరీరము మొదలు బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రపంచమును కల్పించినది. ఎటు లనగా: ఈవిక్షేపశక్తి ముందుగ సూక్ష్మాకాశమయినది. ఆయాకాశము వలన వాయువును, అందువలన అగ్నియు, అగ్నివలన ఉదకమును, ఉదకమువలన పృథ్వియు ఉత్పన్నములయినవి. ఇవియే సూక్ష్మభూతములు. వీనినే అపంచీకృతము లనియు, పంచతన్మాత్రలనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈసూక్ష్మాకాశాది పంచభూతములయొక్క సత్త్వగుణాంశములవలన శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణము లనెడు జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును సత్త్వగుణసమష్టివలన అంతఃకరణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు అంతఃకరణము మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనునాలుగు విధములు. అందు బుద్ధియం దహంకారమును, మనస్సునందు చిత్తమును అంతర్భావములై యున్నవి.

ఆకాశాది సత్త్వగుణ సమష్టివలన ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలును, రజోగుణాంశములవలన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థ లనుకర్మేంద్రియ పంచకమును, రజోగుణ సమష్టివలన ప్రాణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు ప్రాణము ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానములను అయిదు విధములు.

శ్లో. సూక్ష్మం మనోబుద్ధి దశేంద్రియై ర్యుతం,
ప్రాణై రపంచీకృతభూతసంభవం;
భోక్తుం సుఖాదేరపి సాధనం భవే
చ్ఛరీర మన్య ద్విదు రాత్మనో బుధాః.

అనుటచే జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, కర్మేంద్రియ పంచకమును, ప్రాణపంచకమును, మనోబుద్ధులను కలసి సూక్ష్మశరీర మనబడు

చున్నది. దీనికే లింగశరీర మనియెదరు. ఇదియే భోగములకు సాధనము. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికి స్వప్నావస్థ. ఈశరీరమునందే విజ్ఞానమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ కోశములు గలవు.

తమోగుణప్రధానములగు సూక్ష్మాకాశాది భూతములయొక్క స్వార్ధాంశమును నాలుగు విధములుగ విభజించి అందొక్కొక్క భాగమును తన యర్ధభాగమును విడిచి యితర భూతార్ధభాగములందు వేరువేరుగ కలుపుట పంచీకరణము. అనగ ప్రతిభూతమునకు తనసంగోరులో ఇతర భూతములలోని ప్రతిభూతముయొక్క మిగత సంగోరులో నాలగవ భాగము కలియునది పంచీకరణ మనబడును. ఇటుల చేయబడిన భూతములు పంచీకృతము లనబడును. వీనినే మహాభూతము లనియెదరు.

శ్లో. రసాదిపంచీకృతభూతసంభవం,
భోగాలయం దుఃఖసుఖాదికర్మణాం;
శరీర మాహు ర్దురితాది కర్మజం,
మాయామయం స్థూల ముపాధి మాత్మనః.

అనరీతిని ఈ మహాభూతములవలనే బ్రహ్మాండ సృష్టి క్రమోపన్యాసమునందు వివరించిన ప్రకారము బ్రహ్మాండమును తదంతర్గతాకాశమునందు భూ, గ్రహ, నక్షత్ర, తారాది గోళములును, ఈగోళములందలి జరాయుజాండజస్వేదజోద్భిజ్జములను చతుర్విధస్థూలశరీరములు, అన్నాది భోగ్యవస్తువులును సృజింపబడినవి. జీవేశ్వరులకు ఈస్థూల శరీరమునం దునికి జాగ్రదవస్థ. ఇదియే అన్నమయకోశము. ఈస్థూల కారణశరీరములలో నొక్కొక్క శరీరము సమష్టియనియు, వ్యష్టియనియు రెండు విధములు. అందు కారణసమష్ట్యుపాధికుడు ఈశ్వరుడు; వ్యష్ట్యుపాధికుడు జీవుడు. అందు కారణ సమష్టిచే ఈశ్వరుడు, కారణవ్యష్టిచే ప్రాజ్ఞుడును, సూక్ష్మసమష్టిచే హిరణ్యగర్భుడును, సూక్ష్మవ్యష్టిచే తైజసుడును, స్థూలసమష్టిచే వైశ్వానరుడును, స్థూలవ్యష్టిచే విశ్వుడును అని జీవేశ్వరులకు అవాంతరభేదములు కలవు. అనగ, ఈశ్వరునకు కారణసూక్ష్మస్థూలసమష్టులవలన ఈశ్వర, హిరణ్యగర్భ, వైశ్వానరు లనుసంజ్ఞలును, జీవునకు కారణ సూక్ష్మ స్థూల వ్యష్టులవలన ప్రాజ్ఞ, తైజస, విశ్వ లనుసంజ్ఞలును కలిగినవి. ఈయీశ్వరుడే సత్త్వరజస్తమోగుణము లను ఉపాధులచే బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రరూపముల నొంది సృష్టిస్థితి సంహారములను చేయుచుండెను. బ్రహ్మకు విరాట్పురుషునియందును, విష్ణువునకు హిరణ్యగర్భునియందును, రుద్రునకు ఈశ్వరునియందును అంతర్భావము. ఇటుల చరాచరాత్మకమయిన ప్రపంచము విక్షేపశక్తివలన ఉత్పన్నమయినది.

ఈప్రపంచోత్పత్తిని పూర్వ భాష్యకారులవారు

శ్లో. యస్మాత్ శుద్ధప్రకృతిపురుషాభ్యామహానస్య గర్భే,
హ్యంకారోభూత్ ఖశిఖిజలోర్వ్యక్షప్రతి స్వంహ తేభ్యో,
బ్రహ్మాండం యజ్జఠరగమహీవృత్తనిష్ఠాద్విరించే,
ర్యోక్యాం శోక్య జ్జయతి పరమం బ్రహ్మతత్తత్త్వ మాద్యం.

సిద్ధాంత శిరోమణియం దిటుల వచించిరి. ఈక్రమము బ్రహ్మాండ సృష్టిక్రమోపన్యాసమునందు వివరించితిని. ఇది నిష్ప్రపంచము బ్రహ్మమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము. ఇది విక్షేపకార్యము. ఇందువలన మనకు మాయాప్రతిబింబితచైతన్యము ఈశ్వరుడనియు, అవిద్యా ప్రతిబింబితచైతన్యము జీవు డనియు, మాయాకల్పితము ప్రపంచమనియు, నిర్వికల్పమగు బ్రహ్మమునందు ప్రపంచకల్పనము అధ్యారోపమనియు తెలియబడుచున్నది.

శ్లో. అపరం త్వఖిలం జ్ఞానరూప మావృత్య తిష్ఠతి.

అనరీతిని రెండవదగు ఆవరణశక్తి అల్పజ్ఞానియగు ఈశ్వరుని విడిచి తదితరములయిన జీవులకును, పంచకోశములకును, ఆత్మకు భేదము కనబడకుండ అంధకారమువలె ఆవరించినది.

ఆవరణశక్తి కార్యములు అసత్త్వావరణమనియు, అభానావరణమనియు రెండు విధములు. వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణము అసత్త్వావరణము; వస్తువు ప్రకాశింపలేదను వ్యవహారకారణము అభానావరణము. ఇవియే మోక్షము సిద్ధింపకపోవుటకును, సంసారవృక్షమునకును మూలకారణములయి యున్నవి.

శ్లో. అనాత్మని శరీరాదా వాత్మబుద్ధిస్తు యా భవేత్,
సైవ మాయా తయైవాసౌ సంసారః పరివర్తతే.

తాను కానటువంటి శరీరాదులయందు తానను బుద్ధియే మాయ. అందువలననే సంసారము ప్రవర్తించుచున్నది.

శ్లో. దేహస్తు స్థూలభూతానాం పంచతన్మాత్రపంచకం,
అహంకారశ్చ బుద్ధిశ్చ ఇంద్రియాణి తథా దశ,
చిదాభాసో మనశ్చైవ మూలప్రకృతిరేవచ,
ఏత త్క్షేత్ర మితి జ్ఞేయం దేహ ఇత్యభిధీయతే.

పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములనెడు భూతపంచకమును, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములనెడు పంచతన్మాత్రలును, బుద్ధ్యహంకారములును, త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులను జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్మేంద్రియ పంచకమును, మనశ్చిదాభాసమూలప్రకృతులును కలసి క్షేత్ర మనబడును. దీనినే దేహ మనియెదరు.

శ్లో. దేహ ఏవహి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతం,
తన్మూలం పుత్రదారాదిబంధ శ్చేద స్వ్యధాత్మనః.

దేహమే సంసారవృక్షమునకు మూలము. ఇదియే ఆత్మకు పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖమునకు కారణమయియున్నది. ఇందువలన జీవునకు తాను పరమాత్మస్వరూపియను జ్ఞానము పోయి, దేహాత్మభ్రమ కలిగి, అందువలన పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖములు కలుగుచున్న

అని తెలియబడుచున్నది. ఇది ఆవరణశక్తికార్యము. ఈ యసత్త్వాభావావరణములు రెండును నశించినగాని మోక్షము సిద్ధించదు. ఇవి తత్త్వజ్ఞానమువలనగాని నశించవు.

తత్త్వజ్ఞానము పరోక్షము, అపరోక్షము అను రెండువిధములు.

శ్లో. మూలప్రకృతి రవికృతి ర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయ స్సప్త,
షోడశకశ్చ వికారో న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుషః.

సత్త్వరజస్తమోగుణానాం సామ్యావస్థా మూలప్రకృతిః। మహదహంకారపంచతన్మాత్రాఖ్యానాం ప్రకృతివికృతీనాం సప్తానాం మధ్యే అధ్యవసాయహేతు ర్మహత్తత్త్వం। అభిమానహేతు రహంకారః। శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాత్మకాని పంచతన్మాత్రాణి పృథివ్యాదిపంచమహాభూతానా మేకాదశేంద్రియాణాం లక్షణాని ప్రసిద్ధాని। న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుష శ్చిదాత్మకః।

పురుషుడు చిత్స్వరూపిగాని ప్రకృతియు, తద్వికృత్యాదులగు మహదాదులును కాడు.

శ్లో. ఏ తై ర్విలక్షణో జీవః పరమాత్మా నిరామయః.

జీవుడు ప్రకృత్యాదులకు విలక్షణుడును, పరమాత్మయు అయియుండెను.

శ్లో. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

ఆనందమే బ్రహ్మము. అనగ బ్రహ్మము సచ్చిదానందస్వరూపి.

ఈప్రకారము శ్రుత్యాదులచే ప్రతిపాదితములును, సద్గురూపదేశములును అగు వేదాంతవాక్యములను వినుటవలన కలిగినజ్ఞానము పరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధనాన్యపి మే శృణు,
జీవశ్చ పరమాత్మన పర్యాయే నాత్మభేదధీః,
మానాభావ స్తథా దంభహింసాది పరివర్జనం,
పరాక్షేపాదిసహనం సర్వత్రావక్రతా తథా,
మనోవాక్కాయసద్భక్త్యా సద్గురోః పరిసేవనం,
బాహ్యాభ్యంతర సంశుద్ధి స్థిరతా సత్క్రియాదిషు,
మనోవాక్కాయదండశ్చ విషయేషు నిరీహతా,
నిరహంకారతా జన్మ జరాద్యాలోచనం తథా,
అసక్తి స్స్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు,
ఇష్టానిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమతా తథా,
మయి సర్వాత్మకే రామే హ్యనన్యవిషయా మతిః,
జనసంబాధరహిత శుద్ధదేశనిషేవణం,
ప్రాకృతై ర్జనసంవాసే హ్యరతి స్సర్వదా భవేత్,
ఆత్మజ్ఞానే సదోద్యోగః వేదాంతార్థావలోచనం,
ఉక్తై రేతై ర్భవేత్ జ్ఞానం విపరీతై ర్విపర్యయః.

ఇట్టిజ్ఞానసాధనములను గుణములుగల పురుషునికి పరోక్షజ్ఞానము వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్త్వావరణమును నశింపజేయును. ఇట్టిగుణములు లేనియెడల పురాణ ప్రసూతి శ్మశాన వైరాగ్యములవంటిది యగును.

శ్లో. బుద్ధిప్రాణో మనో దేహాహంకృతిభ్యో విలక్షణః,
చిదాత్మాహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ ఏవేతి నిశ్చయం,
యేన జ్ఞానేన సంవైతి తద్ జ్ఞానం నిశ్చితంచ మే.

తాను బుద్ధ్యాదులకు విలక్షణుడును, చిత్స్వరూపుడును, నిత్యశుద్ధుడును అను నిశ్చయము దేనివలన కలుగునో ఆజ్ఞానము నిజమైన జ్ఞాన మనబడును.

ఇట్టిపరోక్షజ్ఞానమే శ్రవణ మనబడుచున్నది. ఇందువలన

శ్రు. సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ.

సత్యమైనదియు, జ్ఞానమయమును, ఖహరమువలె పరిమితి లేనిదియు నగు బ్రహ్మము నిశ్చయముగ నున్నదను దృఢవిశ్వాసము కలుగును.

శ్రవణము వలన సంశయమును, మననముచే అసంభావనయును, నిదిధ్యాసచే విపరీతభావనయును నివర్తించి దేహాత్మజ్ఞానమువలె బ్రహ్మమే ఆత్మయని కలిగిన జ్ఞానము అపరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. విజ్ఞానంచ తత్త్వైత త్స్వానుభూ దనుభవే ద్యథా.

శ్రవణాదులవలన అనుభవమునకు వచ్చిన ఈ యపరోక్షజ్ఞానమే విజ్ఞాన మనబడుచున్నది.

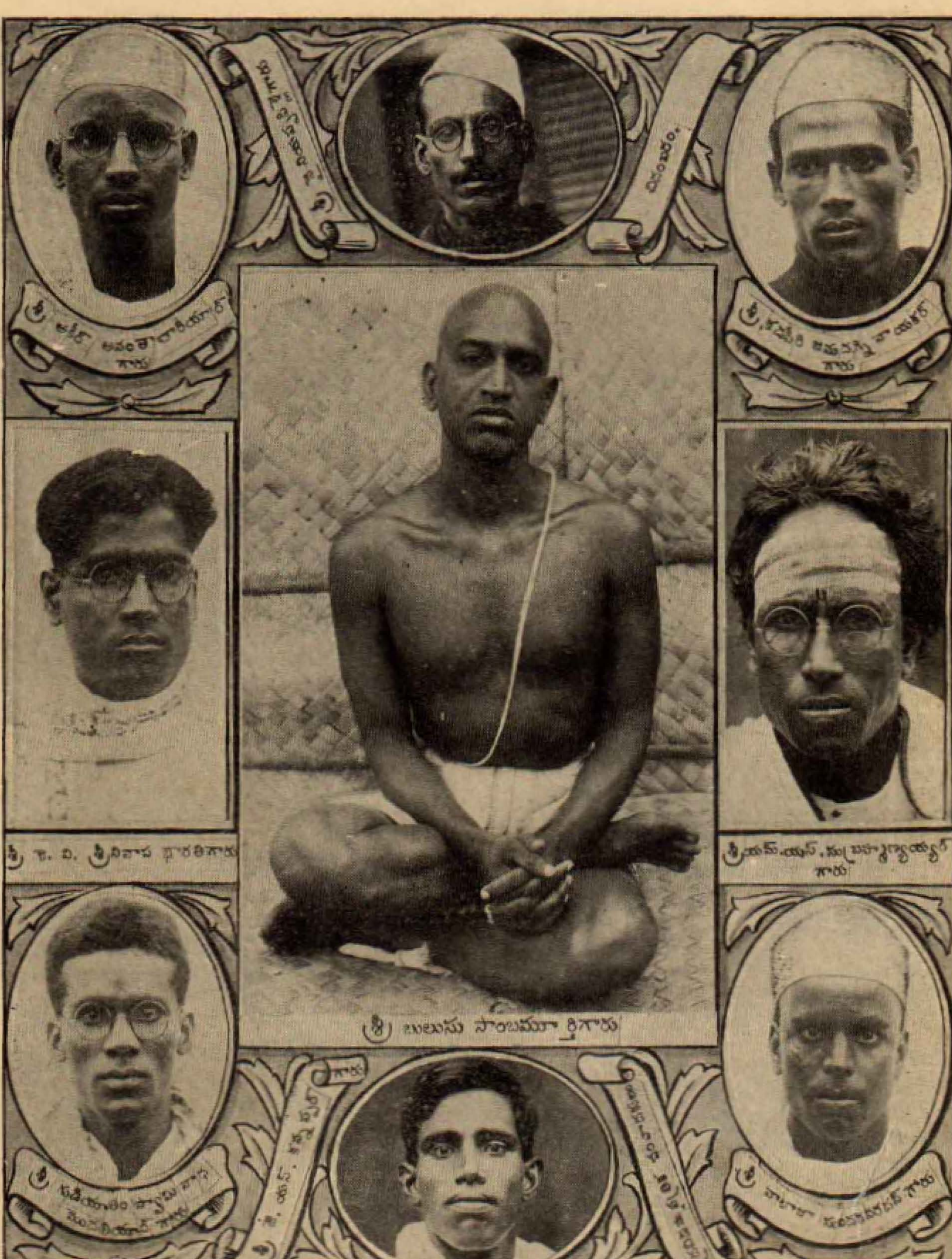
శ్లో. ఆత్మా సర్వత్ర పూర్ణః స్యా చ్చిదానందాత్మకోఽవ్యయః,
బుద్ధ్యాద్యుపాధి రహితః పరిణామాది వర్జితః,
స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయ న్ననపావృతః,
ఏక ఏ వాద్వితీయశ్చ సత్యజ్ఞానాది లక్షణః,
అసంగ స్స్వప్రభు ర్ద్రష్టా విజ్ఞానే నావగమ్యతే.

విజ్ఞానమువలన పరమాత్మ సర్వపరిపూర్ణుడును, సచ్చిదానందస్వరూపియు, బుద్ధ్యాద్యుపాధులును, నాశమును, పరిణామాదులును లేనివాడును, సత్యజ్ఞానాది లక్షణుండును, సంగము లేనివాడును, తన కన్న వేరు లేనివాడును, తనకు తానే ప్రభువును, ద్రష్టయును అయి, తన ప్రకాశముచే దేహాదులను ప్రకాశింపజేయుచు తానొక్కడే ప్రకాశించుచుండె నని తెలియబడుచుండును. ఇందువలన వస్తువు ప్రకాశించదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణము నశించును.

ఈప్రకారము పరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్త్వావరణమును, అపరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము ప్రకాశించదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణమును నశించి, అనర్థనివృత్తియు, ఆనందావాప్తియు అగుచున్నవి. ఇందువలన,

శ్లో. అజ్ఞాన మావృతి స్తద్వ ద్విక్షేపశ్చ పరోక్షధీః,
అపరోక్షమతి శ్శోకమోక్ష స్తృప్తి ర్నిరంకుశా.

అను సప్తావస్థలు సిద్ధించుచున్నవని తెలియబడెను.

శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు

ఈయవస్థలలో మొదటి మూడును బంధమునకును, మిగత నాలుగును మోక్షమునకును కారణములై యున్నవి.

శ్లో. శ్రూయతే దృశ్యతే యద్య త్స్మర్యతే వా నరై స్సదా,
అసదేవహి తత్సర్వం యథా స్వప్న మనోరథః.

ఏది చూడబడుచున్నదో, వినబడుచున్నదో, స్మరింపబడుచున్నదో యావత్తును స్వప్నమనోరథములవంటిది గాని సత్యమైనది కాదు.

ఇట్టిమిథ్యాస్వరూపమయిన ప్రపంచము ఆకాశమువలె నిర్మలమైన బ్రహ్మతత్త్వమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము.

శ్లో. మాయయా కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే,
రజ్జౌ భుజంగవ ద్భ్రాంత్యా విచారే నాస్తి కించన.

అనురీతిని కారణము వినా కార్యము లేదను బోధవలన శుక్తియందు రజతమువలె, రజ్జువునందు సర్పమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె బ్రహ్మమునందు ప్రపంచము లేదనినిశ్చయము అపవాదము.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్త్వనిర్ణయః.

అధ్యారోపాపవాదములచే తత్త్వమిట్టిదని తెలిసికొని, యాతత్త్వవిచారణవలన బ్రహ్మముకన్న వ్యతిరేకమేదియు లేదనియు, ఆబ్రహ్మము నేనే యనియు తెలియుట బ్రహ్మజ్ఞానమనబడును. ఇట్టి జ్ఞానము కలవాడే బ్రహ్మమును దెలిసినవాడు.

శ్రు. బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుడు మోక్షమును పొందునవియు,

శ్రు. బ్రహ్మవి ద్బ్రహ్మైవ

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మమేయనియు, అనగ బ్రహ్మస్వరూపి యనియు వ్యక్తపరుచుచున్నది.

ఇట్టి బ్రహ్మజ్ఞానినే జీవన్ముక్తుడనియెదరు.

శ్లో. ఆచార్యశాస్త్రోపదేశా దైక్యజ్ఞానం యథా భవేత్,
ఆత్మనో జీవపరయో ర్మూలావిద్యా తదైవహి,
లీయతే కార్యకరణైః స్సహైవ పరమాత్మని.

అనురీతిని బ్రహ్మజ్ఞానికి సద్గురూపదేశములను తత్త్వమస్యాది వాక్యవిచారణచే మాయావిద్యోపాధుల వలన జీవేశ్వరులకు గలకించిజ్జత్వ సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణములు తొలగి బ్రహ్మత్మైక్యానుసంధానమువలన

శ్రు. సోహం బ్రహ్మాస్మి.

అను శ్రుత్యుక్త ప్రకారము బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానము కలుగునట్టుది జీవాత్మ పరమాత్మలకు గల మూలావిద్య కార్యకరణములతో పరమాత్మయందు లీనమగును.

దీనినే ఆత్యంతిక ప్రళయమనియు, తురీయమనియు నందురు. ఈప్రళయమును గూర్చి భాష్యకారులవారు

శ్లో. దినేదినే యన్నిధనం హి భూతైః
సంబంధితం తం ప్రళయం వదంతి,
బ్రాహ్మం లయం బ్రహ్మదినాంతకాలే
భూతాని యద్బ్రహ్మణి సంప్రజంతి.
బ్రహ్మాత్యయే యత్ప్రకృతిం ప్రయాంతి
సర్వాణ్యతః ప్రాకృతికం కృతీంద్రాః,
లీనా స్వతః కర్మవశాంతరాత్మ
త్స్వప్నైక్యమంతే ప్రకృతే ర్వికారాత్.
జ్ఞానాగ్ని దగ్ధాఖిల పుణ్యపాపా
మన స్స్వరూపాశు హరౌ పరేశే,
యత్కోప్యహో యాం త్యనివృత్తి మస్తా
దాత్యంతికం త్వేతి లయస్పృశస్థా.

అని సిద్ధాంతశిరోమణియందు చెప్పిరి.

ఈవిధము కాలస్వరూపోపన్యాసము నుపసంహరించితిని.

ఇందు జ్ఞానము కార్యకరణములతో మూలావిద్యను నశింపజేసి కట్టకడపట తాను నశించును. ఇదియే నిర్వికల్పసమాధి. ఇందు జ్ఞాతయు, జ్ఞేయము, జ్ఞాన అనుభేదములు లేక, అనంతమునదియై యొక్క బ్రహ్మమే సత్యస్వరూపములను సచ్చిదానందములతో వెలుగుచుండును. కావుననే బ్రహ్మతత్త్వమునకు

శ్లో. అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే,
సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః.

నిర్గుణాయేతి. నిర్గతా గుణా స్సత్త్వరజస్తమోరూపా యస్మాత్ తస్మై నిర్గుణాయేత్యర్థః.

అని సూర్యసిద్ధాంత మందు నిర్గుణత్వమును,

శ్రు. ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుతియందు అద్వితీయమైన ఏకత్వమును,

శ్రు. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

అను శ్రుతియందు ఆనందస్వరూపమును ప్రతిపాదింపబడి యున్నవి. ఈయానందము అనుభవమువలననే గాని వేరుగ తెలియునది కాదు, దీనినే బ్రహ్మానందమనియెదరు.

శ్లో. సాయుజ్య ముక్తి రిత్యుక్తా హ్యైకపద్యే చ మాత్మని.

ఈయవస్థనే ముక్తియని యందురు. ఇందు సంసారబంధమునకు కారణమగు అజ్ఞానము తనకు నాశకారియగు జ్ఞానముతో విముక్తియగుటవలన ఈయవస్థను ముక్తావస్థయని వ్యవహరించిరి. దీనినే విదేహముక్తియనియెదరు. ఇటుల అద్వైతులు ముక్తిపదని నిర్ధరించుచున్నారు,

పాతంజల యోగసూత్రములు

గోట్టుముక్కుల కృష్ణమాచార్యులు గారు

గ్రంథకర్తృ విషయము

పతంజలి క్రీస్తుశకమునకు 2800 సంవత్సరముల పూర్వము కాశ్మీర దేశమున నొక ఋషి. తపస్సు చేయుచుండ వారిని దోసిలి యందు పడినకారణమున పతంజలి యను పేరొందెననియు, నితడే పాణిని వ్యాకరణమునకు మహాభాష్యమును రచించెననియు వార్త్తిక కారాదియందు గానంబడు. గోనర్దదేశోత్పన్నుడగుటంజేసి గోనర్దీయుడనియు నామాంతరము గలదు.

2. అభిధాన చింతామణియందు, ఇలావృతవర్షమున అంగిరసునకు సతి యను భార్యయందు పతంజలి యుద్భవించి సుమేరు నట కోటరస్థయగు లోలుప యను యువతిని వరించిన యితడే మహాభాష్యమును, యోగసూత్రములను రచించెనని చెప్పఁబడినది.

3. పతంజలి వ్యాకరణ మహాభాష్యము క్రీస్తుపూర్వము 144, 142 సం. రముల మధ్యకాలమున రచితమని రామకృష్ణగోపాల భండార్కరు నుడువుచున్నారనియు, క్రీస్తుశకము 25 సం. రముల కీవల పతంజలి పుట్టినాడని లీబరుపండితుడు చెప్పినాఁడనియు, క్రీస్తుపూర్వము 200 సంవత్సరముల కావల నుద్భవించి మహాభాష్య యోగశాస్త్రముల రచించెననియు జాకొబోకా పండితుడు వాకొనుచున్నాడు.

4. పతంజలి పాణిన్యంజలియందు కలియుప్పతించి శబ్దంబున సర్వరూపంబున పతితమయి, కాయసిద్ధి ప్రాప్తికై వైద్యశాస్త్రమును, వాక్శుద్ధిరూపమున బ్రహ్మోపాసనా సాఫల్యము నొందుటకు వ్యాకరణ మహాభాష్యమును, మనశ్శుద్ధిచే కైవల్యసిద్ధి నొందుటకు యోగశాస్త్రమును లోకోపకారార్థము రచించెనని భోజరాజుయొక్క అభిప్రాయమైయున్నది. ఇదియు జనసామాన్యముగా సమంజసమని తోఁచును.

సూత్రవృత్తివివరణము

ఈపాతంజలయోగసూత్రములకు శ్రీవేదవ్యాసమునీంద్రులును, వాచస్పతి మిశ్రులును, ఇంకను గొందఱును భాష్యవ్యాఖ్యాన టీకాదులు రచియించి యుండినను, అందులో నెల్ల శ్రీభోజదేవవృత్తిమాత్రము సుబోధముగను, అనుభవవేద్యముగను, కర్తృమనః ప్రతిబింబముగను నుండియున్నది.

గ్రంథప్రాశస్త్యము

మానవప్రపంచమున సంపాదితవిశేషులు ధనికతరలోపాయంబున నై యున్నంతురు. అట్టివారికి సాధనములుగా మహాత్ములచే రచింపఁబడిన వేదాంతగ్రంథముల యందు సుగమంబగు వస్తుస్వప్రకాశికలేమిచే మనోవాక్కాయ పారిశుద్ధ్యము గలుగుటలేదు. యోగశాస్త్రము మానవసామాన్య ప్రత్యక్షీకృతసకలశాస్త్రసంప్రదాయకమగుచు, శాంతిరంగికతత్త్వనిర్దేశకంబై, నశ్వర చిరస్థాయి వస్తునిర్ణేతృత్వము వహించి, సుఖశోపాయాభ్యాసంబులు గలిగి, ప్రాణికోటికత్యంత నిర్మలచిదానందంబు నొసంగునదై యున్నది. స్వల్పసంఖ్యాకమాత్రప్రయోజనముచే నిరతిశయజ్ఞానదంబగుట గను శ్లాఘనీయము.

విషయము

శరీరమందు ఆత్మజ్ఞానము గలుగఁజేయు భ్రాంతిని తొలఁగించుటకుఁగాను పుణ్యపాపమిశ్రితకర్మలపరిపాకముచేఁ గలుగు జాత్యాయుర్భోగములు సంతోషమునకును, పాపకర్మపరిపాకముచేఁ గలుగు జాత్యాయుర్భోగములు దుఃఖమునకును కారణములయి యున్నవనియు, సుఖదుఃఖాదులను గలుగఁజేయు కర్మము కాయిక వాచిక మానసిక భేదములచే సదా జరుగుచుండుట వలన అనేక జన్మములు గలుగుచుండుననియు, ఆకర్మము జన్మజన్మముల యందు వృద్ధి యగుచుండు నను విషయము "తే హ్లాదపరితాప ఫలాః పుణ్యాపుణ్య హేతుత్వాత్" అను పా. 2-14 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది. వివేకసంతులకు సుఖభోగమందలి సుఖావృత్తి దుఃఖరూపమేగాన క్లేశాదిస్వరూపజ్ఞానము గల వివేకి భోగసాధన పదార్థమును విషమిశ్రితాన్నమును బలెఁ జూచుననియు, నిట్టి దుఃఖము పరిణామ తాపసంస్కార భేదములచే మూడంగుల ప్రకటీకృతమయి, స్వానుభూత పదార్థాపహానంబున పునస్సంపాదనేచ్ఛా దుఃఖమును, స్వానిష్టమానవస్తు విరోధావహేచ్ఛా దుఃఖమును, అన్వితపదార్థమిశ్రిత-అనిష్ట పదార్థ స్థితిదుఃఖమును గలుగఁజేయుచున్నది గాన దుఃఖ రూప భోగనివృత్తియే వివేకి కావశ్యక మనువిషయము.

"పరిణామతాప సంస్కారదుఃఖై ర్గుణవృత్తి విరోధాచ్చ దుఃఖమేవ సర్వం వివేకినః" అను పా. 2-15 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ఈ వినంబగు దుఃఖమునకు కారణము సాక్షిరూపుఁడగు చిన్మాత్ర పురుషుఁడు హృదయాకాశమందుదాసీనుండయి యున్నను, భోగమోక్షములు ప్రయోజనముగను, ప్రకాశ ప్రవృత్తి స్థితి స్వరూపము

ము, భూతభూత పృథివ్యాదులును, సూక్ష్మభూత గంధతన్మాత్రాదులు ను, శ్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియములును, వాగాది కర్మేంద్రియములును, బుద్ధ్యాది అంతఃకరణములును కార్యరూపముగాఁగలది యను దృశ్య పదార్థమునందు పురుషునిచేత నెక్కి ప్రవేశించుట యనునది బుద్ధ్యాత్మ సంయోగమనఁబడును, దుఃఖమునకును గారణమై యున్నదనుటను "ద్రష్టృదృశ్యయోః సంయోగో హేయహేతుః"; "ప్రకాశ క్రియాస్థితిశీలం భూతేంద్రియాత్మకం భోగాపవర్గార్థం దృశ్యం" అను పా. 2-17, పా. 2-18 సూత్రద్వయము ప్రకటించుచున్నది. ప్రస్తుత మనుభవింపఁబడుచుండు దుఃఖము త్యజించుట కసాధ్యమైనదియును, అనుభూత పూర్వ మవిచారణీయమనియును, భావి దుఃఖ మవశ్య విసర్జనీయమనియును "హేయం దుఃఖ మనాగతం" అను పా. 2-16 సూత్రముచే సూచింపఁబడినది.

సంసార సుఖస్వరూపమంతయును చిత్తభ్రాంత్యుత్పాదిత మగుటచే నీతన్నిరోధమే ముఖ్యావశ్యకమని తెలుపుచు నదియుల నుపాయంబు యోగమేయను నిర్ణయము "యోగ శ్చిత్తవృత్తినిరోధః" అను పా. 1-2 సూత్రమున ప్రకటింపఁబడినది.

ఇట్టి యోగము సిద్ధించుట కుపాయంబు లనేకములు వక్కాణించుచు సుఖదుఃఖ మోహరూపమైన ప్రపంచానుభవమును గలుగఁజేయు వృత్తులను అన్నిటికీ కారణమైన చిత్తమును లయింపఁజేయుటచే చిత్తవృత్తి నిరోధ మనఁబడుచున్నది. చిత్తముయొక్క వృత్తియన బుద్ధి ఆయా యింద్రియములలోనుండి వెలుపల ప్రసరించుటయు, ఇట్లు ప్రసరింపనీయక పోయినయెడల వృత్తులు అంతర్ముఖములయి తమకు కారణమగు చిత్తమునందు శక్తిరూపముగా నుండును. విషయములలోనుండు దోషాదులను గనుఁగొనుటవలన పుట్టెడి వైరాగ్యము విషయములలోఁ దగులనీయక విముఖత నొందించును, అభ్యాసమువలన చిత్తము స్థిరముగా నుండును; కావున చిత్తవృత్తినిరోధము అభ్యాసవైరాగ్యములచేఁ గలుగునని "అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః" అను సూత్రము వక్కాణించుచున్నది.

అభ్యాసము నిరంతరము ఆదరముతో బహుకాల మాచరించుట యనియు, దీనిచే దృఢస్థితి గలుగుననియు "స తు దీర్ఘకాలనైరంతర్య సత్కారాసేవితో దృఢభూమిః" యను సూత్రముచే వర్ణింపఁబడినది. వైరాగ్యము ప్రత్యక్షమగు వనితాది భోగవిషయముల నీలోకమందును, పరలోకంబున శ్రుతిబోధిత రంభాదిభోగ విషయములను అభిలషింపకుండుట యని "దృష్టానుశ్రవిక విషయ వితృష్ణస్య వశీకార సంజ్ఞా వైరాగ్యం" అను సూత్రముచేఁ బ్రకటీకృతము.

అభ్యాస వైరాగ్యములు సిద్ధించుటతోపాటు బ్రాహ్మణత్వాది జాతులు, కాశీరామేశ్వరాది దేశములు, ఏకాదశ్యాది కాలము, వివాహాది సమయములు మొదలగు నెట్టి సందర్భములలోఁగాని హింసింపఁగూడదు, అబద్ధమాడఁగూడదు, పరద్రవ్య మపహరింపఁగూడదు, వ్యభిచరింపఁగూడదు, భోగసాధన వస్తువుల గ్రహింపఁగూడదను విషయము బోధించు యమాదులవసర మనునది "ఏతే జాతిదేశకాల సమయానవచ్ఛిన్నాః సార్వభౌమా మహావ్రతం" అను పా. 2-31 సూత్రముచే నుపదేశింపఁబడినది.

అహింసాది యమాంగసాధనచేఁ గలుగులాభము లేమయినఁ గలవా యను విషయములో సందేహనివృత్తికై అగ్నిష్టోమాది కర్మములు చేయకపోయినను సత్యము పలుకువానికి ఆయా కర్మఫలములు లభించునని "సత్యప్రతిష్ఠాయాం క్రియాఫలాశ్రయత్వం" అను పా. 2-36 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

అహింసాభ్యాసము చేయువాని సమీపమున స్వాభావిక విరోధజంతువులుగూడ వైరము విడిచి ప్రవర్తించునని "అహింసా ప్రతిష్ఠాయాం తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగః" అను పా. 2-35 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

పరుల ద్రవ్యము నపహరింపకుండుట నభ్యసించిన దృఢచిత్తునకు తాను అతఁడేనివాఁడైనను అప్రయత్నముగనే సకలస్థలములయందలి రత్నములును అతనికి లభించునని "అస్తేయప్రతిష్ఠాయాం సర్వరత్నోపస్థానం" అను పా. 2-37 సూత్రముచే వివరింపఁబడినది.

ఇంద్రియములను నిగ్రహించు నభ్యాసస్థైర్యము గలవానికి తేజోలాభము, బలము, మేధావృద్ధి, ఆత్మజ్ఞానము గలుగునని "బ్రహ్మచర్య ప్రతిష్ఠాయాం వీర్యలాభః" అను పా. 2.38 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

భోగసాధనవస్తువుల నితరులనుండి గ్రహింపనివానికి పూర్వ జన్మజ్ఞానము గలుగునని "అపరిగ్రహస్థైర్యే జన్మకథంతా సంబోధః" యను పా. 2-39 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

పరిశుద్ధత నభ్యసించువానికి స్వదేహోత్పత్తి కారణములైన మాతాపితృదేహ జన్య శుక్లశోణితరూపముల పర్యాలోచనవలన తన దేహమునందు జుగుప్సయు, పరులను స్పృశించుట కేవల మసహ్యమని యను తోఁచుట; బుద్ధి జాగరూకతయు, పాపసంసర్గ విముక్తియుఁ గలుగునని "శౌచాత్స్వాంగ జుగుప్సా పరైరసంసర్గః" యను పా. 2.40 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

తృప్తివలన నిరతిశయానంద ప్రాప్తియు, సకలదుఃఖ నివృత్తియుఁ గలుగునని "సంతోషా దనుత్తమః సుఖలాభః" యను పా. 2-42 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదులవలన చిత్తము పరిశుద్ధినొందుటయు, వేదశాస్త్రానుసారముగా తనదేహమును అణుమహద్రూపములుగాఁ జేయు కొనఁగల శక్తియు, ఇంద్రియాగ్రహ్యాల సూక్ష్మవస్తుదర్శనశక్తియుఁ గలుగునని "కాయేంద్రియసిద్ధి రశుద్ధిక్షయా త్తపసః" యను పా. 2-43 సూత్రముచే వక్కాణింపఁబడినది.

తన కభిమతమగు దేవతామంత్రమును జపించుటచే దేవతాసాక్షాత్కారమును, ఈశ్వరోపాసనా బలముచే చిత్తనైర్మల్యమును, అందుచే దుష్సంకల్పరాహిత్యమును గలుగునని "స్వాధ్యాయా దిష్టదేవతా సంప్రయోగః" యను పా. 2.44 సూత్రముచే ప్రకటితము.

ఈశ్వరునందు అధికమైన భక్తి నుంచుటచే చిత్తమున నేయితర సంకల్పములును లేక నిర్మలమైయుండు సంప్రజ్ఞాత సమాధిసిద్ధి గలుగునని "సమాధిసిద్ధి రీశ్వరప్రణిధానాత్" అను పా. 2.45 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

బహిరింద్రియ వ్యాపార నివృత్తి స్థైర్యములకును, శీతోష్ణాది ద్వంద్వబాధానివృత్తికిని ఆసనసిద్ధి యావశ్యకమని "తతో ద్వంద్వానభిఘాతః" యను పా. 2-48 సూత్రముచే దృఢపరుపఁబడినది.

అంతరింద్రియ వృత్తి నివృత్తికిని, చిత్తమునందలి ప్రకాశావృత మాలిన్యనాశనమునకును ప్రాణాయామ మావశ్యకమని "తతః క్షీయతే ప్రకాశావరణమ్" అను పా. 2-52 సూత్రముచే ప్రస్ఫుటీకృతమయినది.

ఇంద్రియ వశీకరణమును, చిత్తచాంచల్యవిరతియు, ధ్యానమందు చిత్తస్థైర్యమును ప్రాణాయామముచేఁ గలుగునని "తతః పరమా వశ్యతేంద్రియాణాం" అను పా. 2-55 సూత్రముచే విశదీకరింపఁబడినది.

స్వాధిష్ఠానమందుఁగాని, నాభిచక్రమందుఁగాని, మఱి యేయితర వస్తువునందుఁగాని చిత్తమును చలనము లేక నిలుపవలెననియు, అటుల నిలుపుటయే ధారణయనియు "దేశబన్ధ శ్చిత్తస్య ధారణా" యను పా. 3-1 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఎచ్చట ధారణ చేయఁబడుచున్నదో యా స్థలమునకు ధ్యానేతర వస్తువును రానీయకుండుటయే ధ్యానమనఁబడునని "తత్ర ప్రత్యయైకతానతా ధ్యానమ్" అను పా. 3-2 సూత్రముచే ధ్యానలక్షణము బోధింపఁబడినది.

తాను ధ్యానించుచున్నాననియు, ధ్యానింపఁబడు వస్తువు గలదనియు జ్ఞానము లేక మఱచుటయే సమాధి యనఁబడునని "తదేవార్థమాత్ర నిర్భాసం స్వరూపశూన్యమివ సమాధిః" యను పా. 3-3 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ధారణయు, ధ్యానమును, సమాధియు నేకత్ర గూడియుండుట సంయమ మనఁబడునని "త్రయ మేకత్ర సంయమః" యను పా. 3-4 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఇట్టి సంయమమువలన మానవునకుఁ గలుగులాభ మేమి యను సందేహమునకు సమాధానముగా సర్వశక్తులును సంయమముచే సిద్ధించును అను విషయమును ప్రకటించుచు, పంచభూతములను సంయమముచే జయించిన అణిమాది అష్టసిద్ధులును, రూపలావణ్యాది దేహసంపదయు, దేహదార్ఢ్యములు స్థిరమై యుండుటయును గలుగునని "తతోఽణిమాది ప్రాదుర్భావః కాయసంపద్ధర్మానభిఘాతశ్చ" అను పా. 3.46 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్టి అణిమాదిసిద్ధులుగాని, యే యితర బాహ్యప్రపంచవస్తు ప్రాప్తిశక్తిగాని ఇచ్ఛానుసారము ప్రాప్తించి ఉపయోగింపఁబడునే కాని పరమేశ్వర ప్రాప్తిహేతుకములగు నీసంయమప్రాబల్యముచే చిత్తము నేను, చిద్రూపపురుషుఁడు నేను నను భావము గలిగి, చిత్తమునందలి యాత్మభావము నివృత్తియగునని "విశేషదర్శిన ఆత్మభావభావనానివృత్తిః" యను పా. 4.21 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

ఇట్టి వివేకవంతునకు బహిర్ముఖకాలమందుఁ గలుగు వాసనల వలన అభిమానములు గలుగుచుండును గాన నా వాసనలను క్లేశములను వలెనే త్యజించువానికి పుణ్యపాపసంబంధము లేని నిరతిశయానందరూపమైన ధర్మమేఘమను సమాధియొక్క మహోన్నతము సదా వర్షించుచున్నది; నిరవధిక పరమానందసమాధి గలుగుచున్నది యని "ప్రసంఖ్యానేఽప్యకుసీదస్య సర్వథా వివేకఖ్యాతేః ధర్మమేఘస్సమాధిః" యను పా. 4-28 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

ఈవిధంబున క్రమాభ్యాసముచేతను మానవుఁడు అనంతరము "క్లేశకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరః" యను పా. 1-24 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడిన పరమపురుషుని సాన్నిధ్యము క్లేశరహితముగాఁ జేరఁగలిగి సమస్తసుఖంబుల నొందఁగలుగును.

ఇతరగ్రంథములలో యోగవిషయము లుపదేశింపఁబడియున్నను సార్వజనీన ప్రబోధకంబగు నీసూత్రగ్రంథము యోగగ్రంథరాజమనుట కెంతయు సాహసింపఁదగును.

పుష్పకోమలీ!

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు

తొందరతోడ నే నొకఁడఁ దోఁటను జొచ్చుచునుండ నిర్మలా
నందదసౌరభం బొకటి నాసిక ఘుమ్మనఁ జుట్టుముట్టఁగా
ముందట లేఁగలే కిచట నుర్వుఁదనై మొగ మెత్తి కంటి నా
కందని కొమ్మలందుఁ దెలువందు నిను న్నవపుష్పకోమలీ!

సుందరమూర్తి వైన నినుఁ జూచినయంతనె మానసం బెదో
గందరగోళ మొంది సరిగా నవగాహన గాని భావముల్
సందడిఁ జేయుచుండ వివశంబయి చొక్కితి పూర్వజన్మసం
బంధము నేదొ జ్ఞప్తిఁ గను భాతి విచారమున న్మునుంగుచున్.

కమ్మనివాసనల్ దెసలు గ్రమ్మఁగఁ జిమ్ముచు నెమ్మొగంబు, బల్
కొమ్మలమధ్య నుండుటను కొంచెము కన్పడుచుండ, మందహా
స మ్మొనరించియుంటివి పసందుగ వంకలనుండి, యంతఁ జి
త్రమ్ముగఁ దావకీనపరిధమ్మున నిల్చితిఁ బుష్పకోమలీ!

ఆహా! యేమివిచిత్రమో తెలియరా దానందసందోహముల్
దేహం బంత లిరక్తనాళముల నుద్రిక్తాతివేగంబుతో
నూహాతీతవిహారముల్ సలిపి, సత్యుల్లాసకల్లోలమో
మోహంబో, సకలేంద్రియంబులు వెసన్ మూర్ఛిల్లఁగాఁ జేసెడిన్.

కనుఁగవ నీసురూపమును గాంచుట హర్షముఁ జెందఁగాఁ దనర్
ఘనతరపరిమళం బనుభవించుట నాసిక చొక్కఁగాఁ, దా
మనితరలభ్యసౌఖ్యమును నందఁగ నేటికొ యింద్రియంబులె
ల్లను? భవదీయసన్నిధి విలాసకళామహిమం బనల్పమే!

ఏవిధి నిన్నుగ్రహణ మే నొనరింతునొ యున్న తీవ్రవాం
ఛావిల మయ్యె డెంద మకటా! నను జేరఁగ నిష్ట ముండియున్
నీవును ముందు వెన్క లనేకవిధంబుల నూఁగులాడుచు
న్నా వని తోఁచె నందియును నాదెన మానుము పుష్పకోమలీ.

ఎత్తటినైన నిందుకయు నే నెడఁబాయక నిన్నుఁ జూచుచున్
మెత్తనికయ్యఁ గూర్చెదను, మిక్కిలి ప్రేమను గారవించుచున్
నెత్తిని బెట్టికొందు నవనిం జరియింపఁగనీక, యుమ్మదా
యత్తము లౌను ప్రాణపవనావళి నా కిఁక బుష్పకోమలీ!

అంగీకారముఁ దెల్పినావు హృదయం బానందముం బొంద, సా
రంగారావరసామ్యతాధికతరశ్రావ్యప్రకారక్రియా
సంగీతచ్ఛలయుక్తిచేత నిఁక నీసామీప్యసాంగత్య మె
ట్లంగిం జేకుఱు నన్నుచింత బలమై బాధించె నెట్లో కదే.

ఏనె భవత్సమక్షమున కేఁగెద నన్న మహీరుహోన్నతా
మానవిశాలసౌధమున నుంటివి గాదె లతావిలాసినీ
మానిత మధ్యదేశమున మానుగ నే నెటు వచ్చువాఁడ నీ
వే నను జేరరాదొకొ ఫలింపఁగ గోర్కెలు పుష్పకోమలీ!

వల దెటులో (?) కనెద వంశపుఁగీరితి మాయఁగా మహా
బలుఁడని యేఁగెదో, భ్రమరబంధురబాలకుఁ డంచుఁ గూడెదో
తలఁపఁగ నెవ్వరింతటి యధఃపతనంబును గోరికే యటం
చలనత వెన్క లాగునొ కటా, నినుఁ గన్న లతాశుభాంగియే.

మధుప పదాగతి ప్రముఖమండలి మెండుగఁ జుట్టు ముట్టి నీ
మధుర వయోవిలాసముల మాయను జేయఁగ నొప్పికొంట, మా
నధనుఁడ నైన నే శిరమునం దిడి ప్రోవఁగనుంట, రెంట నె
వ్విధ మది మేలొ చూడుమని వేఁడుమ! కూడుమ నన్ను వేగమే.

ఏగతి వేఁడిన న్వినక కొంకించుక పట్టును వీడకుండెఁగా
ఱాఁగతనంబుతోడ నవురా! నినుఁ గన్న లతాపురంధ్రి చే
తోగతి మార్చువా రెవరుఁ దోఁచరు నామది కేమి సేయుదున్
వేగ మెఱుంగఁ జెప్పఁగదవే దయతోఁడునేఁ బుష్పకోమలీ!

ఇత్తఱి నేయుపాయము స్ఫురింపక దుఃఖభరావిలవ్యథా
యత్తమనంబుతోడ భవదాలయసాలము చుట్టు చుట్టు ను
న్మత్తునటుల్ భ్రమించితిని మాటికిఁ గాటపుఁగోర్కె లీగతిన్
రిత్తవడంగఁ జేయునె విరించి యొకించుక జాలి మాలుచున్!

ఎంతగఁ బాఱఁజూచిన నొకించుక కార్యము లేదు కావునన్
జింతిలఁబోను, దేహములు చెంతకుఁ జేరని ప్రేమయే కదున్
సంతస మిచ్చు నందురు ప్రశాంతపవిత్రతరంబు నాట, జ
న్మాంత ముదప్రదం బగుచు హాయిని గూర్చదె ధ్యానమాత్రచేన్.

దూరసమాగతంబయిన ధూపముచేత నె రమ్యవాసనా
వార మొసంగు నా యగరువత్తివలెం బ్రియవస్తువుల్ ప్రియుల్

దూరగు లైనవేళలనె తోరపు మోదము నిచ్చుచుండువా
రారయ నప్డు వారి మధురస్మృతి డెందముఁ బాయకుండుటన్.

కావునఁ బోయివచ్చెద సుఖం బవ్వుఁ గావుత నీకు నిత్యము
న్నో విరికన్నె! నీదు మృదులోజ్జ్వలసుందరరూపసంపదల్
నీ విలసత్సరీమళము నీ దరహాస వికాసలక్ష్మి నా
భావము నెల్లకాలమును బాయక మోద మొసంగుఁగావుతన్.

మల్లమదేవి

శ్రీ వేంకట కాళిదాస కవులు

జీవమున్ సత్వము లేని మా భరత దేశమ్మెల్ల నొక్కుమ్మడిన్
నవరింపంగల తావకీన శుభవర్చస్సుల్ మదిన్ నిల్పి క్షా
త్రవతీ! నీ యనిరూప్యభావనలఁ దోరమ్మైన గీతాలఁ గా
వ్యవిపంచిన్ బలికించుచుండెదరు సుమ్మా భారతీయుల్ సదా!

ఓ వర్చస్విని! నీ సహోదరు సుషుప్త్యున్మీలితస్వాంతమున్
లేవం దీసితి; వానిలోనికిఁ గదున్ నిర్నిద్రుఁడై యేఁగఁగా;—
ఏహో నాఁటి మహత్త్వముల్ మరల మా యీ యాత్మలన్ జ్ఞప్తి నీ
మా విద్యుత్ప్రతిభన్ సతంబు వెలిఁగింపన్ జేయుచుండున్ సుమీ.

మఱుపుఁ దెరన్ మఱుంగువడి మా హృదయమ్ముల నేఁటిదాఁకఁ జి
త్తరువువలెన్ భవద్విమల తావిభవమ్ములు మాసిపోయె, నా
తెర విడె నేఁడు; మా కనుమతింపుము పావన తావకీన దృ
క్సరసిజ నిర్గతాచ్ఛ మధుసారము లీవయి క్షాత్రశాలినీ!

నీవలె భారతీయజననీ గళలంబిత పాశబంధముల్
తీవలపోలికన్ నడలఁ దీయఁగఁజాలెడి సోదరీమణుల్
కావలెనంచు దేశము విలాపమొనర్చుచునుండెఁ గాని యా
హా! విధి! యామె కంటితడినైనను నొత్తెడివారు కల్గిరే.

నీ వానాఁడు విశుద్ధవహ్నిశిఖలన్ దేహంబు నర్పింప నీ
పావిత్ర్యమ్ములు మింటి పై కెగసి శోభల్ నింపునత్యుగ్రమై
యీవేళన్ భరతావనీహృదయ చిహ్నీభూత దైన్యాంధ వీ
థీ విద్యుల్లతికాగతిన్ మెరయుఁ గాంభీర్య క్షాత్ర తేజస్వినీ!

హెచ్చరిక

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి గారు

దేశహితైక కార్యముల దీక్ష వహించినవాడ వంచు, మీ
దేశము మీ యశంబును మదిం దలపోయుచు డొకింత యంచు నా
వేశముఁ గొల్పి జానపదవిత్తము నెంతయు లాగి దాని మాం
సాశనవృత్తి స్వార్థమునకై దిగమ్రింగెద వేల సోదరా ?

ఉ. "ఎవ్వఁడు నన్ను మెచ్చు నిఁక నేన నన్నుం గొనియాడకున్న" నం
చెవ్వఁడొ మున్ను పల్కినటు లిప్పురొ! ఇంకక లోకులెల్ల దుర్
నవ్య శతావధాని కవినాథ విశారద రంగసింహ యం
చివ్విధి నీకు నీవ లిఖియింపకు నద్బిరుదావళి సోదరా!

చ. "వలుగురుఁ జెప్పుకొంద్రుగద వ" న్నను నీచపుఁ గోర్కితోడ నీ
తెలివిని నీదు పాండితి మదిం దలపోయక నిష్కళంకమూ
ర్తులనయిఁ గాలు దువ్వి కదఁ దుచ్ఛపువ్రాఁతలు వ్రాసినంత నే
వలువ యటంద్రు గాని నినుఁ బ్రాజ్ఞులు మెత్తురటయ్య సోదరా!

ఉ. రచ్చలలోన మీసముల రంగు దొలంగఁగఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి యిల్
సొచ్చిన వెన్క యాచకుని జూచి రయంబున మూల దాఁగి పై
పెచ్చు "గృహస్థులేఁ" డనుచుఁ బ్రేయసితోఁ బలికించి జాతికిన్
మచ్చను దెచ్చిపెట్టి యధమప్రథముండవు గాకు సోదరా.

ఉ. ఎవ్వనితోడఁ గూడి పఠియించితివో, విహరించితో వనం
బెవ్వనితోడఁ గూడి భుజియించితివో చెలికాని వాని నీ
వెవ్వఁడ? వే పురంబు? కుల మెయ్యది? పే రెది? యంచుఁ గూసె దీ
క్రొవ్విన చేష్టలన్ విడిచి కొమ్మనికారపదంబు సోదరా.

ఉ. కమ్మని భోజనంబుఁ దినఁగన్ మన సొప్పదు నీకు మేలి వ
స్త్రమ్ములఁ గట్ట గిట్టదు వదాన్యతఁ జూపి యశమ్ము నంద లే
శమ్మును గోర్కి లే దిఁక నిజమ్మును బొంకును మాని కూర్చు నీ
సొమ్మది యేల? చిత్తమున నుంత విచారమొనర్చు సోదరా.

ఉ. వంగి నమస్కరించి ధనవంతుల చెంతకుఁ జేరి వారిఁ బల్
భంగుల వేఁడి నిక్కము లబద్ధములున్ బదివేలు సెప్పి యా
స్వం గొనిపోయి పిమ్మట నపూర్వపుపత్త్రుల నెత్తి దాతృతా
భంగిమఁ జేఁ దలంతు విది పాడి యటం చెటు దోఁచె సోదరా?

సంగీతము: స్వరావళి

వింజమూరి వరాహ నరసింహాచార్యులు గారు
(సంగీతవిద్వాన్)

క్రిందటి వ్యాసమున (మా.- ఆం. ప. విభవ సంవత్సరాది సంచిక) భారతీయులు హెల్మ్‌హోల్ట్జ్, బ్లేసెర్నా మున్నగు పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తల కెయ్యెడలను తీసిపోవరనియు, ధ్వనిగూర్చియు, స్వరావళి గూర్చియు వారు పరిశోధనవలన కనుగొనిన పెక్కు అంశములు కూడ మనవారు తెలిసికొనియుండిరనియు జెంచి యుంటిమి. సప్తస్వరముల కనుగొను క్రమముకూడ తెలుపబడెను. ఈవిధముగు స్వరములు ప్రస్తుతము మనశంకరాభరణము (Diatonic major scale) *

స రి గ మ ప ధ ని (సం)
4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు

ఈవిధముగు స్వరావళికి తుల్యముగుచున్నది కావున శుద్ధస్వరావళి యిదియె యని కొంద రెంచుచున్నారు. కొందఱు వింతగ మాయామాళవగౌళయందలి స్వరావళియే శుద్ధమనుచున్నారు. ఇది సరికాదు, శార్ఙ్గదేవుడు, రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి, అహోబలుడు మున్నగు వాగ్గేయులమతము ననుసరించి శుద్ధస్వరావళి

స రి గ మ ప ధ ని (సం)
3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు

చొప్పున నున్నది. ఇది కొంచె మించుమించు ఖరహరప్రియ మేళమునకు తుల్యమగుచున్నది. ఈసంగతులన్నియు విపులముగను, క్రమముగను ఇటీవల నేను వ్రాసి ప్రచురించిన "22 శ్రుతులు - పర్యావళి" అను గ్రంథమున తెల్పియుంటిని. శ్రుతులగూర్చిన పెక్కు అంశములు, అవి సమములా? అనుదానికి సమాధానములు మున్నగునవన్నియు అట చూడ నగును. కావున నీచిన్న వ్యాసమున వని చెప్పబడవు.

బహుప్రాచీన కాలము నుండియు, ననగా భరతుని కాలము క్రీ. పూ. 4 వశతాబ్దమునుండియు, శుద్ధస్వరావళియందలి సప్తస్వరములు మాత్రమే కాక మరికొన్ని 'వికృతములు' అను పేర మన సంగీతమున వాడబడుచుండినట్లు విదితము. భరతుడు వీనిని "స్వరసాధారణ" మని వచించినాడు. కాని తన గ్రామరాగముల కాప్పకములు జాతులందును, మూర్ఛనలందును వీనిని విరివిగ నుపయోగించినట్లు కాన్పింపదు. అంతర కాకలి సాధారణముల నల్పముగనైన నుపయోగించుటకు నియమములు కలవు. అవి ఆరోహణమందే యుపయోగింపవలయు ననియు, నప్పటికిని వానిని మధ్యమ, పంచమ, మధ్యపంచమజాతులందు మాత్రె మట్లు చేయవచ్చుననియు నతడు చెప్పెను. అనంతరము శార్ఙ్గదేవుడును వీనిని పేర్కొనెను కాని పన్నెండువికృతులు కూడ పేర్కొని తనమతమును వేరుగ నిలబెట్టుచుండెను. కావున వికృతిస్వరములు భరతుని కాలమునుండియు బోడచూపిన వందుము. అంతకు ముందుగల గాంధర్వవిద్యగూర్చి విపులముగు సంగతులు మనకు తెలియుటలేదు. కావున భరతుని కాలము మాత్రము పేర్కొంటిమి.

ఈ వికృత స్వరముల సంఖ్య గూర్చినవాదము నేటికిని ప్రబలముగనే యున్నది. కొంత జెట్టివి యేడుస్వరములు మాత్రము కలవనియు, కొందఱు తొమ్మిది యనియు, మరికొందఱు ఐదే స్పష్టము లనియు నిట్లు పలువురు పలువిధముల చెప్పుచున్నారు. ఇందుకు పూర్వపు మనవాగ్గేయులను కొంత కారకు లనక తప్పదు. శార్ఙ్గదేవుడు 12 వికృతులను వచించియుండ, క్రీ. శ. 1549 సం. రము నందున్న రామామాత్యుడు, దామోదరుడు మున్నగువారు ఏడు వికృతులను మాత్రము గ్రహించి చెప్పిరి. క్రీ. శ. 1609 సం. రమునాటి సోమనార్యుడు పైవారివలె ఏడువికృతులను పేర్కొనుచు మరిమూడు స్వరములను కూడ "ప్రాచీన వికృతము"లని చెప్పెను.

ఇందుచే నితనికి 10 వికృతము లాయెను. అనంతర ముండిన వేంకటమఖి, తులజేంద్రుడు మున్నగువారు ఆయిదు వికృతులే చెప్పిరి. వీని సంఖ్యమాత్రె మిట్లు భిన్నమతములుగ నుండుటయే కాక శ్రుతుల యందు వీనిస్థానములును భిన్నములుగనే యున్నవని తెలియవలయు.

ప్రకృతమున వేంకటమఖి సంప్రదాయ మని చెప్పుకొనుచు కర్ణాటక గానమున నైదువికృతములనే మనవారు వాడుచున్నారు. అందుచే వీరికి 12 స్వరము లగుచున్నవి. ఇవి కలుగు విధము, వీని స్పందనల విలువలు, అంతరములు మున్నగునవి క్రిందటి సంచికయందలి వ్యాసమున దెల్పితిమి. కాని యీవిధమగు స్వరముల విలువలు గమ

* యూరోపియనుల ధ్రువస్వరావళి (Diatonic scale) ధైవతమందు తప్ప మన శంకరాభరణమునకు సమముగ నున్నది. మన ధైవతము $\frac{27}{16}$ అంతరము కలది. వారి ధైవతము $\frac{5}{3}$ అంతరము కలదై కొంచెము కోమలముగ నున్నది.

నించిన వేంకటమఖిమతమునకు భిన్నముగనే యున్నవి. వేంకటమఖి చెప్పు పంచశ్రుతి ఋషభధైవతము లిప్పటి 12 స్వరములందు కానబడవు. సోమనార్యుడు చెప్పు చతుశ్శ్రుతి ఋషభధైవతములే పై వానియందు విదితము. కాని నవీనులు చెప్పునట్లు చతుశ్శ్రుతి ఋషభ శుద్ధగాంధారములు, చతుశ్శ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నుండవు. వేంకటమఖి చెప్పినట్లు పంచశ్రుతి ఋషభశుద్ధగాంధారములు, పంచశ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నున్నవి. * వేంకటమఖి యొక్క వరాళిమధ్యమ స్థానమున నవీనప్రతిమధ్యమము లేదు. ఇది సోమనార్యుడు చెప్పు ప్రతిమధ్యమస్థానముననే కలదు. ఇందుచే నిప్పటి పద్ధతి పూర్వపుపద్ధతి నతిక్రమించిరే యున్న దని తలచెదము.

ప్రకృతి వికృతి స్వరములు వేంకటమఖి చెప్పినట్లు 12 మాత్రము నవీనులు చెప్పుచున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ వీణయందు ఒకస్థాయిలో 12 సారికలనే వాడుచున్నారు. కాని యీపద్ధతి మన సంగీతమునకు తగియుండక పోవుటయే కాక చాలియుండుట లేదు. ఈ 12 సారికలపద్ధతి ఎప్పుడు వచ్చినదియు తెలియుటలేదు కాని నవీనమైనదే యని తలచెదను.

శార్ఙ్గదేవుని కాలమున వీణయందు సారికల పద్ధతి కాక ద్వావింశతి శ్రుతులకు నిరువదిరెండు తంత్రులు మేళగించుటే చెప్పబడియుండెను. సోమనార్యుడు మాత్రము సారికాపద్ధతిని విపులముగ చెప్పినాడు. ఇతను చెప్పినదానిని ప్రతిశ్రుతి ఒక్కొక్క సారిక యుండు కలుగుటచే 22 శ్రుతులకు 22 సారికల చేర్పవలసి యుండెనందుము. ఎట్లులైనను ఈతనికాలమునందలి వీణలు ఇప్పటివానివలె 12 స్వరములనే కాక తక్కినవానినికూడ పలికించుచుండెనని గ్రహింపవలెను. అనగా 22 శ్రుతులు ఏర్పాటుగ చెప్పబడుచుండె నందుము. కావున నవీనసారికా పద్ధతి కొంత నూతనమైన దనవలయును. ఇందుకు కారణ మూహ్యము.

అయినను నవీనవీణలందలి 12 సారికలవలన కావలసిన తక్కు స్వరములను గమకములచే మనవారు స్ఫురింపజేయుచునే యున్నారు. అట్లు కానిచో మనరాగముల పూర్తి కానేరదు. ఏయేరాగమున ఏయే స్వరము కలుగుచున్నదియు విద్యార్థులు గ్రహింపలేమి, విద్వాంసులవలె వీరు రాగకళను తీర్చికొనిరాలేక పోవుచున్నారు. వీరు 12 స్వరముల వలననే యట్లు రాగకళను పోషింపవచ్చునని విరుద్ధాభిప్రాయముతో మోసపోవుచున్నారు. ప్రథమతరగతి విద్యార్థులకు ప్రస్తుతప్రకృతి స్వరములు గ్రాహ్యములుగనుండ కొంత ప్రజ్ఞావంతులకు వికృతిస్వరములు చేరిన 12 స్వరములు నావశ్యకము లగుచున్నవి. విద్వాంసులకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆవశ్యకములు. పాశ్చాత్యులగానపద్ధతి రాగపద్ధతి (Melody type) కాదుకావున వారు 12 స్వరములతో సంతుష్టులగుచున్నారు. కాని భారతీయసంగీతమున తెక్కుస్వరము లావశ్యకములే. ఉత్తరదేశగాయకులు ఎస్. వి. భాత్ఖండే, విష్ణుదిగంబరు, మహమ్మదుఖరీము మున్నగువారు కూడ విస్తారముగ (12 స్వరముల కెక్కువగు) స్వరావళితో గూడిన తమతమపద్ధతులను వెలయించుచున్నారు. కావున మనగానమునకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆధారము లగుచున్నవని యొప్పవలసియున్నది.

శ్రవణేంద్రియమునకు గ్రాహ్యములై రంజకములగు నాదములు పై చెప్పబోవు ఇరువదిరెండు కలవని పూర్వమునందేయు ధీరశాస్త్రజ్ఞులు వచించుచుండిరి. తక్కినగాయకులెల్లరు ఈపద్ధతి ననుసరించుచుండిరి. కాని నవీనులు వింతగ చెప్పునట్లు 24 శ్రుతులు కలవనియు, 44 కలవనియు వారు చెప్పియుండలేదు. స్థాయియందు 24 శ్రుతులు గ్రహించుట సమశ్రుతిపద్ధతి (Equal temparamental sysetm) ననుసరించుటే. ఇదిమనభారతీయసంగీతపద్ధతి కాదు. రాగపద్ధతి (Melody type) తెలియని పాశ్చాత్యులచే నిర్మింపబడిన హార్మోనియమునందలి పద్ధతి కావున నట్టు లెంచవలసినపని. ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియొక్క యుత్కృష్టతను పాశ్చాత్యులు ఆర్. హెచ్. ఎమ్. బోసాంకెట్ మున్నగువారు కూడ "తక్కువశ్రుతులు కలిగిన స్థాయి లన్నిటిలో ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియే సవ్యమగునది; తక్కిన పద్ధతులందలి పంచమగాంధారములకన్న దీనియందలివే సుకరము లగుచున్నవి. (The system of 22 possesses then, remarkable properties; it has both fifths and thirds considerably better than other cyclical systems having so low a number of notes.)" అని మెచ్చుకొనియున్నారు. ఇదియే మనకు తగియున్నది.

ఈ శ్రుతుల విలువలు, అంతరములు స-ప లేక స-మ పద్ధతి ననుసరించు సంవాదిత్వము (Quintal harmony) వలన నిర్మింపవచ్చును లేక కనుగొనవచ్చు నని కొందరిప్పుడు తలంచుచున్నారు. ఇది సరికాదు. మన 22 శ్రుతులు ఒక్క స-ప లేక స-మ పద్ధతుల వలననే నిర్మింపబడక, యీరెండుపద్ధతులను, మరి స-గ పద్ధతియు గూడ చేరిన సంవాదానువాద పద్ధతి (Tertian harmony) వలన కలుగుచున్న వనవలయు. కొన్ని చోట్ల Septimal harmony పద్ధతి ననుసరించినవియు గలవు. ఈపద్ధతులవలన మనశ్రుతుల నిట్లు గ్రహింతుము:—

షడ్జపంచమ పద్ధతి

స 1	ప $\frac{3}{2}$
ప $\frac{3}{2}$	చ-రి $\frac{9}{4}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,
చ-రి $\frac{9}{8}$	చ-ధ $\frac{27}{16}$
చ-ధ $\frac{27}{16}$	[illegible] $\frac{81}{32}$, ఒకస్థాయి తగ్గిన,

* ఈసంగతులు నేను రచించిన "22 శ్రుతులు - స్వరావళి" పుస్తకము నందలి చివరిశ్రుతులపట్టికమున గ్రహించునది.

స్వర-మ $\frac{81}{64}$ — స్వర-ని $\frac{243}{128}$

స్వర-ని $\frac{243}{128}$ — వరాళి మ $\frac{243}{148} \times \frac{3}{2} = \frac{729}{512}$; ఇది $\frac{64}{45}$ కు [సమమని చెప్పుదుము.

వరాళి మ $\frac{64}{45}$ — శుద్ధ రి $\frac{32}{15}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ద్విశ్రుతి లేక శుద్ధ రి $\frac{16}{15}$ — ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$

ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$ — సాధారణ గ $\frac{12}{5}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

సా-గ $\frac{6}{5}$ — కై-ని $\frac{9}{5}$

కై-ని $\frac{9}{5}$ — పంచశ్రుతి మ $\frac{27}{10}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

పంచశ్రుతి మ $\frac{27}{20}$ — పంచశ్రుతి రి $\frac{81}{40}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

పంచశ్రుతి రి $\frac{81}{80}$ — పంచశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$

పంచశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$ — శుద్ధ గ $\frac{729}{320}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

శు-గ $\frac{729}{640}$ — శుద్ధ ని $\frac{2187}{1280}$ ......ఇట్లు—

ఇట్లు స్వరసంవాదములవల్ల కొంతభేదములు, వరాళి మ. వద్ద కొంత భేదములు గమనించుదుము. కొన్ని సవరణలు కూడ చేసితిమి. పంచశ్రుతి ఋషభము నుండి మిక్కిలి వ్యత్యాసములు గలవిగాను నున్నవి యుండుటచే వాని మానితిమి. పంచశ్రుతి ఋషభము 81/80 లేక 22 సెంట్లు మాత్రము విలువ గలది మనసంగీతమున గ్రహింప బడుటలేదు.

షడ్జమధ్యమ పద్ధతి

స 1 — మ $\frac{4}{3}$

మ $\frac{4}{3}$ — శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$

శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$ — శు-గ $\frac{64}{27}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

శు-గ $\frac{32}{27}$ — పంచశ్రుతి ధ $\frac{128}{81}$. దీనికి ఒకకోమల విలువ; అనగా $\frac{81}{80}$ లేక 22 సెంట్లు కలిపిన ద్విశ్రుతి స్థానము $\frac{8}{5}$ వచ్చును.

ద్వి-ధ $\frac{8}{5}$ — ద్విశ్రుతి రి $\frac{32}{15}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ద్వి-రి $\frac{16}{15}$ — ప్రతిమధ్యమము $\frac{64}{45}$. కాని ఇది వరాళి మధ్యమ మగుచున్నది. ఇది 10 శ్రుతుల యంతరము కలది.

వరాళి మ $\frac{64}{45}$ — స్వరము స $\frac{256}{135}$, అనగా ఇది $455\frac{1}{9}$ విలువ మూలకలిపి, 1108 సెంట్లు విలువతో నున్నది. ఇది కొంచెము కోమలముగ నున్నది. ఇంతటినుండి విలువలు సాధారణముగ నుండవు.

ఈ మూడు పద్ధతులందలి విలువల సమపరించి మన శ్రుతుల విలువ లిట్లున్నవి:—

శ్రుతులు	స్వరములు	స్పందనల వ్యత్యాసము తో వచ్చు యంతరము	అంతర సంఖ్యలు సెంట్లు
[illegible]	(స)	2/1	1200
కాకలి నిషాదము	ని+1	243/128	1110
[illegible]	ని	15/8	1088
[illegible]	ని1	9/5	1018
[illegible]	ని2	16/9	996
[illegible]	ధ4	27/16	906
[illegible]	ధ3	5/3	884
[illegible]	ధ2	8/5	814
[illegible]	ధ1	25/16	772
పంచమము	ప	3/2	702
[illegible]	మ4	64	610
[illegible]	మ	45/32	590
[illegible]	మ2	27/20	520
[illegible]	మ1	4/3	498
[illegible]	గ+1	81/64	408
అంతర గాంధారము	గ	5/4	386
సాధారణ గాంధారము	గ1	6/5	316
[illegible]	గ2	32/27	294
[illegible]	రి4	9/8	204
[illegible]	రి3	10/9	182
[illegible]	రి2	16/15	112
[illegible]	రి1	25/24	70
షడ్జమము	స	1	0

షడ్జగాంధార పద్ధతి

స	అంతర గ $\frac{5}{4}$
అం-గ $\frac{5}{4}$	కా-ని $\frac{15}{8}$
కా-ని $\frac{15}{8}$	ప్రతిమధ్యమము $\frac{45}{32}$
ప్ర-మ $\frac{45}{32}$	ద్వి-రి $\frac{135}{128}$. దీనిలో సైతోనా $\frac{81}{80}$ తీసి [వేసిన,
ఏకశ్రుతి రి $\frac{25}{24}$	ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$
ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$	శుద్ధ గ $\frac{75}{32}$. ఇప్పటినుంచి విలువలు సుకరములు కావు.

ఇట్టి త్రిశ్రుతిబుషభస్థానములు, మధ్యమము- ఈపూటివిలువలు పైపద్ధతులందు కాన్పించుటలేదు. వీని నిట్లు చెప్పవచ్చును: (i) త్రిశ్రుతిస్థానము శుద్ధమధ్యమమునకు అంతరగాంధారము, లేక అంతరగాంధారమునకు శుద్ధమధ్యమము అగుచున్నది. కావున దీని విలువ 5/4 × 4/3 = 5/3 అగును. (ii) త్రిశ్రుతిబుషభము స్థానమునకు పంచమవ్యత్యాసమున నున్నది. కావున దీనివిలువ 5/3 × 2/3 = 10/9 అగును. (iii) మధ్యమము ఏకశ్రుతిబుషభమునకు శుద్ధమధ్యమ వ్యత్యాసమున నున్నది. ఏకశ్రుతిబుషభము విలువ 25/24 గ గ్రహించిన, దీనివిలువ 25/24 × 4/3 = 25/18 అగును. దీనివిలువ వివాదాస్పదముగ నున్నది. నాపుస్తకమున దీనివిలువ శార్ఙ్గదేవాది పూర్వవాగ్గేయుల మతమును అనుసరించి చెప్పబడెను.

కాని యీమధ్యమమునకు సంబంధించిన బుషభము ప్రకృతపు కర్ణాటక గానమందు కొంచెము కోమలముగనే యున్నది. కావున నేను ఇటీవల ఈ యేకశ్రుతి బుషభపు విలువ 25/24 నుండి 31/30 గ మార్చుటకు సమ్మతించితిని. ఇట్లు మార్చుటకు నా శ్రుతి వీణ యందు పరీక్షించి దృఢపఱచుకొంటిని. ఫిడేలువాద్యమున మహోన్నతి కెక్కిన నామిత్రులు శ్రీయుత ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు గారు, మరి శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారు మున్నగువారి సలహా కూడ పొందిన యట్లు చేయ సమకట్టితిని. కాని యీపేర "హిందూ" పత్రికకు వ్రాయుచు శ్రీయుత సి. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్, బి.ఏ. గారు పైమార్పును అంగీకరించలేదు.[1] 31/30 బుషభము అంతరగాంధారముతో సరిగ్గ ప్రమాణమున గానయోగ్యము (Musical) గా ఉండదని యీయన చెప్పినది సరికాదు. ఏకశ్రుతిబుషభము తోడిరాగమునందు వలె సాధారణ గాంధారముతో చేరవచ్చును. కాని అంతర గ. తో నట్లు రాదు. ద్విశ్రుతి బుషభము 16/15 విలువగలది మాయామాళవగౌళ యందువలె అంతరగాంధారముతో చేరవచ్చును. కాని 25/24 విలువ గల ఏకశ్రుతిబుషభము తోడిరాగప్రయోగములందు సరిగ్గ ప్రమాణమున లేనందున గానయోగ్యముగ నుండుటలేదు. దీనిని పూర్వీకులు ఎంచియుండినను, నవీనగానమున 31/30 విలువగల ఏకశ్రుతిబుషభమే గ్రాహ్యముగ నున్నది. పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్త "హెల్మ్‌హోల్ట్జ్" 31/30 విలువను గ్రహించి యిది గ్రీకుసంగీతమున గలదని చెప్పెను. ఉత్తరదేశమునను 25/24 విలువగల బుషభమును వాడుటలేదు. కొంచెము తీవ్రమగు 21/20 విలువగల ఏకశ్రుతిబుషభమే వారు సవరించి వాడుచున్నారు.[2] కావున ఏకశ్రుతిబుషభస్థానముల విలువలు 31/30, 31/20 గ నుండవలెను. ఇవియే కర్ణాటకగానమున లక్ష్యములు.

ఇక 27/20 విలువగల మధ్యమము మనగానమున నంతగా కానము కావున దీనిని సరిగమ (Gamut) నుండి తీసివేసి సుకరము, సుస్పష్టమునగు 7/4 విలువతోనున్న దేవగాంధారిస్థానము నుంచిన బాగుండు నని నాతలంపు. కాని సదరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు 27/20 మధ్యమము బేగడరాగమున వ్యక్తమగుటచే నట్లు తీసివేయ వీలు లేదనిరి. ఈమధ్యమము బేగడరాగమందును అంతగా కానము. బేగడరాగమున మధ్యమము దీర్ఘముగ బట్టునప్పుడు, అనగా "ధపమా, మామాగరి, సమా" ఇట్లు పంచమముతో చేరిన ప్రయోగములందు 'మ' దీర్ఘముగా పల్కినప్పుడే 27/20 మ. కలుగుచున్నది. తక్కిన బేగడరాగప్రయోగములందు "పమగీ, గమరీ, గరిగమపమ" మొదలగు సందర్భములందును పై 'మ' కనపించక 4/3 విలువగల శుద్ధ 'మ' యే గ్రహింపబడుచున్నది. అందుచే 27/20 మ. మనగానమున నంతగా వాడుకము కాదు. ఇది కలుగు స్థలములందు దీనిని గమకములచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. కావున దీనిని తీసివేసి 7/4 విలువగల సువ్యక్తమగు స్థానమును చేర్చుకొనవలసియున్నది.

కర్ణాటకగానమున మనము పైచెప్పినట్లు గ్రహించు సుస్పష్టమగునవి యిరువదిరెండు మాత్రము కాక యిరువదినాలుగు శ్రుతులు కలవనియు, భైరవిరాగమున గల ద్విశ్రుతిస్థానము 128/81 విలువతో నున్నదానిని, సావేరి రాగమువంటి ద్విశ్రుతి బుషభము 256/243 విలువగలదానిని కూడ చేర్చుకొనవలసి యున్నదని యిచట చెప్పు శ్రీ అయ్యరుగారి వాక్యములు పఠనీయములు కావు. ఈ సంగతులను "హిందూ" పత్రికలో ఖండించియుంటిని. 128/81 విలువగల ద్విశ్రుతిస్థానము ఈరాగమున నల్పముగ నున్నది. భైరవిరాగప్రయోగములందు "ధపధ, ధప, మపధమప" ఇట్లు పంచమముతో చేరినస్థలములందు మాత్రము 128/81 ధ. కలుగును. తక్కిన యన్నిచోట్లను (1) ధనిస, ధరి, మనిధప, నిధని, పనిధపమ; (2) ధపమధపా, నినిధధ నిపా- మొదలగు ప్రయోగములందును ధ. విలువ యూరో[illegible]

1. నవంబరు డిసెంబరు నెలలందు బుధవారమున ప్రచురింపబడు హిందూపత్రికలు చూచునది.
2. 'క్లెమెంట్సు'గారి పుస్తకము చూచునది.

లందు మాఱుచు, వాక్లోహణమందు కొన్నికోట్ల 27/16 విలువగల చతుశ్శ్రుతికమును, తక్కిన ప్రయోగములందు 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతిక మును గ్రహించుచున్నది. కావున భైరవిరాగమున సూక్ష్మక్రమమున శుద్ధ ధైవతము 8/5 ద్విశ్రుతికమే. పైచెప్పిన స్వల్పస్థలమందలి 128/81 ధైవతము గమకములచే స్ఫురింపజేయవచ్చును. ఈప్రత్యేకస్వరము ఆవశ్యకము కాదు. కాని యాస్వల్పస్థ క్రమ లనువానినెల్ల పరపచేసిన యెడల ఒక్కొక్కని ధ., సావేరి రి. మాత్రము కాక, పెక్కులు రి, గ, మ, ధ, ని-లను కల్పించవచ్చును. ఈసంఖ్యానీకములను స్వరములు స్థాయియందు క్లిష్టము లగుటయే కాక, యసహ్యములుగ గూడ నుండును. 12 స్వరములే వ్యక్తములని చెప్పువారును, ఇన్నిస్వరభేదము లెఱుగని పాశ్చాత్యులును పైను నేకశ్రుతులు గలస్థాయిని కరము హాస్యింపరని వేరు చెప్ప నక్కరలేదు. స్వల్పభేదములతో నున్నవానినెల్ల, అనగా 25/21, 256/243, 31/30, 21/20, 81/80 విలువలతో నున్న ఏకశ్రుతి బుద్ధులును, ఇట్లు 25/16, 128/81, 31/20, 63/40, 243/160 విలువలుగల ఏకశ్రుతిక్రతములను గ్రహించుచున్న మనసంగీతము సుకరము కాదు. మనకనును వానిని మాత్రము పంచాది మొదలగు పద్ధతులనుండి గ్రహించి చెప్పవలయునే కాని పరదుపద్ధతులందలి వానినెల్ల నట్లు చెప్పుట భావ్యము కాదు. సూక్ష్మక్రమములును, ముఖ్యములు నగువానిని మాత్రము ఎంచిన మిగిలినవి గమకాదులచే స్ఫురింపజేయ బడును. మరియు దక్కవసాదవులు కల వాద్యములలో, ముఖ్యముగా ఫిడేలువందు, పైయనేకస్వరములు పలుకు స్థానములు స్పష్టములు కావు. కొన్నికొన్ని మిళితమగునంతటి అల్పాంతరముననే యున్నవి. ఇట్లు ముఖ్యముగా 1'8/81 ధ. యు, 8/5 లేక 128/80 ధ. యు దుర్లభావమున నుండుటచే ఫిడేలుతంత్రియందలి వీనిస్థానములు కరము చేరిక నున్నవి.

ఇక 256/243 విలువగల సావేరి బుద్ధిమూడ పైసంగతుల వలె ఖండింపబడుచున్నది. ఇది 16/15 కు తుల్యమే. కావున ఈ బుద్ధిధైవతములు మనస్థాయియం దావశ్యకములు కావు.

స్వరముల విలువలు పైవిధమున నంతరములతో చెప్పుటకూర్పు క్రిందటిసంచికలో కొంత చెప్పియుంటిని. తీగయందు ముడు (Nodes) కలిగినప్పుడెల్ల సదరుతీగయొక్క కంపించు భాగములను పోల్చుటే యీ యంతరములు. అంతరములకు (Ratios) తీగపొడవులు విషమ ప్రమాణమున (Inverse ratio) నుండును. అనగా రెండుమేరలకు మధ్యగల తీగబిగింపును (Tention) మార్చక దానిని భాగభాగము లందు తాకి మెట్లు కలుగజేయవచ్చు నుదయించు స్వరముల తీగ పొడవులను విషమప్రమాణమున చెప్పబడిన యంతరములే పైన చెప్ప బడిన విలువలు. కావున తీగయందు ఆయాస్వరములు కలుగు ప్రదేశ ములు పై భిన్నముల (Fractions) వలనను తెల్పును. కొన్ని ముఖ్యములగు స్వరముల విలువలు ఈవిధమున గమనించునది:—

(1) షడ్జము విలువ:—1; అనగా తీగయంత్రయు గదలుచుండినప్పుడు కలుగును.

(2) అంతరగాంధారము:—5/4 కావున 4/5 భాగము తీగ కదలు నప్పుడును, 1/5 భాగమును ముట్టినప్పుడును కలుగును.

(3) శుద్ధమధ్యమము:—4/3 కావున 3/4 భాగము తీగ కదలునప్పు డును, 1/4 భాగమును తాకినప్పుడును కలుగును.

(4) పంచమము:—3/2 కావున 2/3 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/3 భాగమును తాకినప్పుడును కలుగును.

(5) చతుశ్శ్రుతి ఋషభము:—పంచమమునకు పంచమ మగును కావున పైస్థాయియం దిది కలిగి, 3/2 × 3/2=9/4 విలువతో నుండును. మధ్యస్థాయియందు దీనివిలువ 9/4 ÷ 2=9/8 అగును.

(6) చతుశ్శ్రుతి ధైవతము:—షడ్జతంత్రియందు స-రి యెట్టి సంబంధము గలిగియున్నదో యట్లే పంచమతంత్రియందు చతుశ్శ్రుతి ధ. యున్నది. కావున దీనివిలువ 3/2 × 9/8=27/16 అగును.

(7) కాకలి నిషాదము:—మధ్యమమునకు అంతరగాంధార మెట్టి సంబంధము కలిగియున్నదో యట్లే షడ్జము నకు ఈ నిషాదమును; కావుననే దీని విలువ 5/4 ÷ 4/3 × 2=15/8 అగును.

(8) తారషడ్జము:—2 కావున ½ భాగమును తీగ కదలునప్పుడు, లేక ½ భాగమును తాకినప్పుడు కలుగును.

తక్కినవానిని ఇట్లు గ్రహింపవలెను.

మహామహోపాధ్యాయ

శ్రీ పరవస్తు వేఙ్కటరంగాచార్యులు అయ్యవారలుగారు

ఇ. వి. వి. రాఘవాచార్యగారు

క్రిందటి శతాబ్దమున భారతవర్షమున గీర్వాణ భాషాప్రౌఢసరస్వతి యని జగద్గీతకీర్తి నందిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్య లయ్యవారలుగారు క్రీ. శ. **1822** వ (చిత్రభాను) సంవత్సరమున నవతరించిరి. "సర్వశబ్దసంబోధిని" యను సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువును నిర్మించిన శ్రీనివాసాచార్యులవారు వీరి జనకులు. రంగాచార్యులవా రప్రతిమప్రతిభాభాసురులు. అసాధారణ ధారణా ధురంధరులు. వీరు తమ 8 వ యేటనే కవితా కన్యకం జేపట్టి "కుంభకర్ణవిజయ" మను గీర్వాణ కావ్య పుత్రికం బడసిరి. వీరు బొబ్బిలిసంస్థానమున మూఁడువందల పృచ్ఛకులతోఁ బరశ్శతావధానము నొనరించిరఁట. వీరు షట్శాస్త్రములలోను గూలంకషవైదుష్యభూషితులు. వీ రాంధ్రగీర్వాణముల బహుగ్రంథప్రణేతలు. వీరి పాండిత్య రత్నపటలికి నికషాయమాణ మగు "లఘుశబ్దార్థసర్వ"మను సర్వతోముఖనిఘంటువు (Encyclopaedic Lexicon) ప్రకృతము ప్రచురప్రచారములో నున్న (రాజా రాధాకాంతదేవ నిర్మిత) "శబ్దకల్పద్రుమము"కంటెను, (తారానాథ తర్కవాచస్పతి ప్రణీతమగు) "వాచస్పత్యము" కంటెను సత్యుత్తమముగా నున్నది. గీర్వాణ విద్వల్లోక దౌర్భాగ్యముచే నీకోశ మకారాకారాది పదములు గల రెండుసంపుటములవరకుమాత్రము (వాచస్పత్య నిఘంటు పుటల ప్రమాణమున 656 పుటలు) ముద్రింపఁబడెను. అవియు నాంధ్రలిపిలో ముద్రితములు. అనంతశిష్యప్రశిష్యకులకల్పమహీరుహము లగు నాచార్యులవారిని మైసూరు, పీఠికాపురము, తుని, బొబ్బిలి, మందస, ఉర్లాము మొదలగుస్వదేశసంస్థానాధీశు లెంతయో బహూకరించిరి. క్రీ. శ. 1887 వ వత్సరమున జరిగిన విక్టోరియా జూబిలీ సందర్భమున "మహామహోపాధ్యాయ"బిరుదము నందిన భారతవర్ష పండితప్రకాండ చతుష్టయములో నాచార్యులవా రొకరు. ఆంధ్రదేశమున "మహామహోపాధ్యాయ" బిరుదము నొందిన వారిలో వీరు ప్రథములు. వీరు మహావక్తలు. సపౌరభమగు సువర్ణసుమమువలెఁ, గూలంకషవైదుష్యమునకు, సర్వతోముఖ పాండిత్యమునకుఁ దోడు వీరియందు నిష్కళంక చారిత్రముగూడ నలవడియున్నది. వీరు క్రీ. శ. 1900 సం. నఁ బరమపదించిరి.

రసతరంగములు ౭

చిగురాకుమీఁద ఝంఝానిలము*

యస్. సూర్యప్రకాశరావు గారు

ఒక్కనాఁడు ప్రభంజనుం డుగ్రవేగ
చలిత నిఖిల భూభాగ సంచారుఁ డగుచు
రేఁగి, దుర్గమంబగు హిమాద్రిశిఖరము
మధ్యమస్థలి నాకాశమండలంబు
నొరయు నున్నతంబగు పిప్పల మొకండు గాంచి,
యాకుగుంపములనడుమ నలరి యచట
నెందఱెన్నను వారికి న్నెఱుఁగ నట్టి
చిన్ని చివురాకు నిర్దంపు చెన్ను చూచి
చటులదుర్వారభరిత మారుతుఁడు పలికెఁ:

"ఎఱుఁగుదో నన్నుఁ జివురాక! తెలియఁగనేమొ!
అలఘుజవమున బ్రహ్మాండ మాక్రమించి
యుదధు లేడింటి నుబ్బారఁ ద్రోఁచివైచి
బహుళకులభూధరవిపుల ద్రుమపటలిఁ గూల్చి
సకలజీవుల మగ్గ నాదంబు చేసి
యవని జేకొన్నట్టి మహాబలుండ
నేను; నేను గానని చోటునైన లేదు;
నాకుఁ జొరరాని చీకు కన్నంబు లేదు—
పదిలమై యుంటి నాకంటఁ బడక యెట్లో;
ఏది నేమాయెఁ? నేఁటి కేపాటితోఁ బ
బ్రబల ఝంఝా సముద్ధూత శక్తిఁ జేసి
నిన్నుఁ గొనిపోదు నాతోడ నిక్కమేను."

అని నవీరాగమున నలుక నాడఁగాంచి
చిన్నిచివురాకు వ్యధ నెప్పి, చిన్నబోయి,
గడగడ వణంకి, పారి, యాక్రందనంబు
సేయఁ దక్తరం బంచ లేఁజివురుకొమ్మ
దాని తోడార్చి యొకరి వడంకుఁ దీర్చి
యనుగ తోడిచిగురుకొమ్మలు దాడి యురుగు
పోరుగు నుదుసలికొమ్మల కేలుఁగఁ దెల్పి
గుజగుజలువోయి యుండెఁ గూడికొనుచుఁ
గుంపు పెద్దయుఁ దనుకెల్లఁ గూర్చు ప్రాపు
మహితజీవనదాత సమ్మార్గవర్తి
పిప్పలప్రభుని కేలుఁగఁ జెప్ప వచ్చు—

అతిదిశాలాననంబున వదివసించి
ధళధళని మెఱయుఁ బ్రవాళముల ధరించి
నవ్యకలకంఠ మధురగానంబు పెలఁగ
పలుకడలఁ జేరి చిగురుకొమ్మలు మరాళ
లలితగతుల నర్తనము సల్పఁ బరిపూర్ణ
సంపద ననుభవించుచు సంతసమునఁ
గొలువఁబడ్డ మనిచి, యుంచుక తలఁ గదల్చి
చిన్నచిగురాకుఁ జూచి వచించె నిట్లు:
"అమ్మ! చివురాకుపట్టి!! ధైర్యంబు చిక్కఁ
బట్టు; భయము నీ కేల? యభయ మొసంగ
నాడె కొక్కిన పిప్పలు ప్రాణ నిలిచి;
అరలుఁ డొక్కఁడు గాదు డవానలుండుఁ
నాకుఁ గోపమిడ యడుగుఁ గూడనిమ్ము
చిటికె గోపక నిను రక్షింపువాఁడ.
నిలుకడ యొకింత లేని పెంగలి యొకండు
లావు మీఱి నామూలంబులను గదల
యలుకఁ బైపట్టి యా చిన్నదళము విరిచి
దానిపెకలింగఁ దనమదిఁ దలఁచినాఁడో!
అనుపమంబైన మామకోదగ్ర బలవ
న్మగ బాహుశాఖా విజృంభణము గనఁడొ!"

---

* ఇది ఆంగ్ల కావ్యానుసరణముగ నల్లిన (allegory) [illegible] అంతరార్థమైన [illegible] సామాన్యముగా [illegible] బోధించుట [illegible]

అనుచు నైసర్గగంభీర ఫణితి నుడివి
కరుణ దైవారఁ జివురాకుఁ గాంచి మఱియు,
"నీవు దలఁచినఁ గాక కొంపోవ నెవరి
కైనఁ దరము కానట్టి మహావరంబు
నొసఁగి నాఁడ; భయంబు దక్క సుఖము నెంచు
మను"మటంచుఁ దన మనికి కనిచెఁ బ్రీతి.

పిదప మవ్వంపుఁగొమ్మల నొదిగి యరిగి
నెమ్మిఁ దనయుక్కఁ దలిరాకు నెమ్మనంబు
న వలవంత దక్క దినదినప్రవర్ధ
మాన యయి పంచబాణుని బాణ మనఁగ
నలరుఁగొమ్మల మధ్యఁ దా నలరె మిగుల.

అంత హిమవంత (?) పిసినాంత మంతఁ గలయఁ
బాఱెఁ జలి నిరాఘాటసంచారి యగుచు;
అతని పరివారమును బోలి యవనిజములు
నిలిచె బహువర్ణసంకీర్ణదళము లగుచు.

పర్ణసంతాన మెల్ల సువర్ణసంగ
తంబు గాఁగ నీక్షించి చిత్తంబులో న
సూయ పొడసూపఁ జిగురాకు వోయి పిప్ప
లప్రభుని గాంచి దీనానులాప యగుచుఁ
బలికె— "తండ్రీ! నాదగు దురవస్థ వినుము:
పర్ణములకెల్ల భూరి సువర్ణభాగ్య
మొసఁగి యిసుమంతయైన నా కొసఁగ కకట
దైవ మింతటి పక్షపాతంబు సేసె!
కులములోపలఁ దల యెత్తికొనఁగలేని
యిట్టి హీనరూపంబుతోఁ బృథివి బ్రదుకఁ
జాల నోనంచుఁ గన్నీరు జారవిడుచు
చిన్ని చివురాకు నక్కునఁ జేర్చి పట్టి
వగపు వాయంగఁ బిప్పలప్రభుఁడు పల్కె—

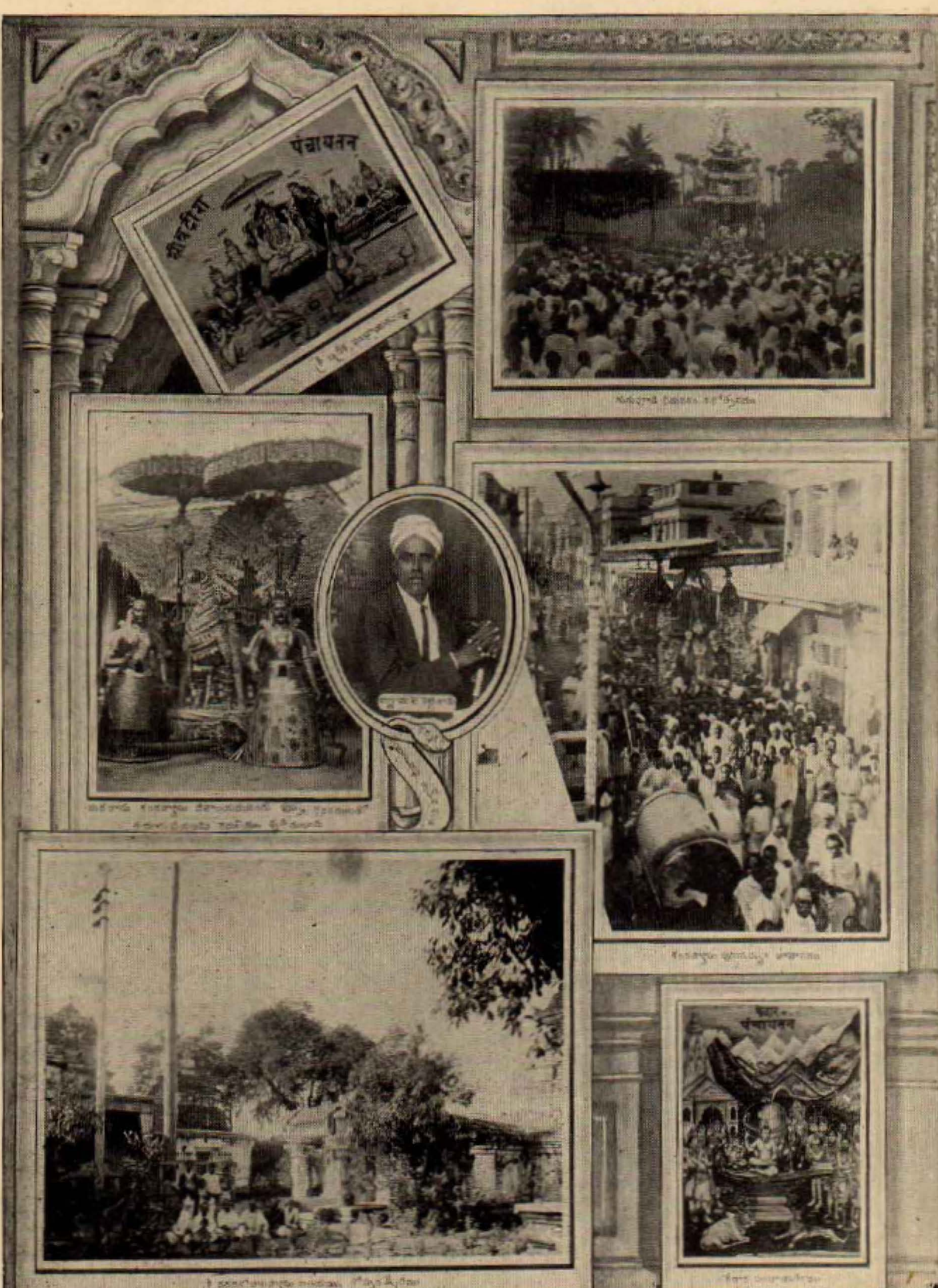
"అమ్మ! తలిరాకుకూన!! ధైర్యంబు నూన
వమ్మ!! యీపాటిదానికై యడర నేల?
పత్రనివహంబు తమతమ వర్ణగతులఁ
బడసె నిజకర్మ పరిపాక ఫలము కతన;
దైవకృత మందుఁ బక్షపాతంబు గలదె?
పృథ్విలోఁ బుట్టి యిసుమంత విసువకుండ
నియతకార్యంబు నెఱవేర్చి నెమ్మనంబు
న నొకచింత విడిచి మహానందమున ము
నింగి నింగి కెగిరిపోవ నేఁడొ రేపొ
పయనమయ్యెడు నీతోడివా రల్లె;
కాన నీవును నీకు నీకాన నేది
విధి విధించెనో యఱలేని విధి నదియు న
నియని యనిశంబు సన్మార్గనియతి నెఱప
(?) దాన వాంఛితఫలంబు దాన వొదము".
అనుడుఁ జివురాకు తా నెన్నఁ డట్టివర్ణ
నీయవరసువర్ణావాప్తి నెగడుదాన
నో యటంచు నువ్విళులూరుచున్న తనువు
కరము తూఁగాడ మెల్లన నిరవుఁ జేరె.

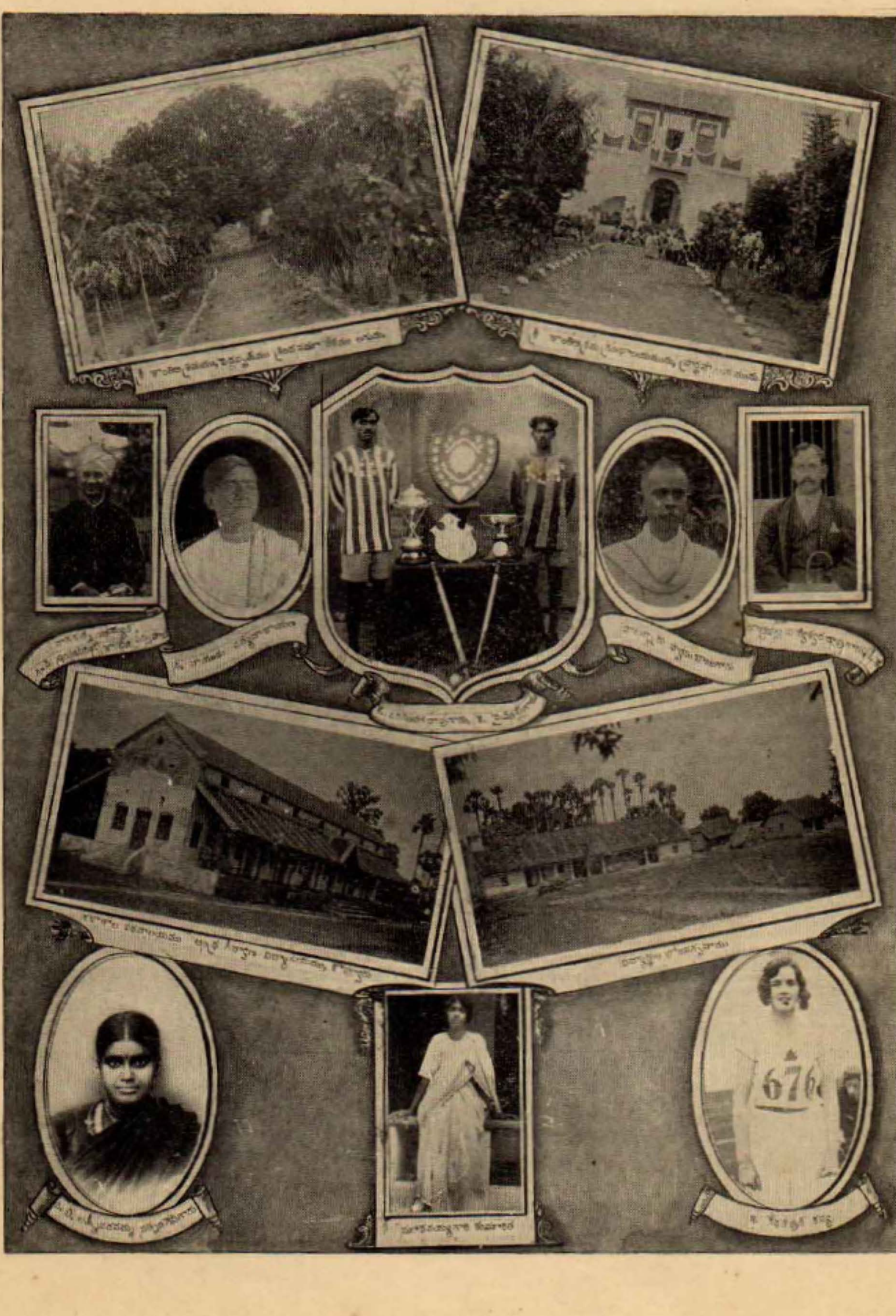
అది మొదలు గాఁగ నా చిగురాకు హృదయ
వాటిలో వర్ణనాతీత వరసువర్ణ
పర్ణ వర్ణసౌభాగ్య దుర్వార వాంఛ
యొండుదక్క ఇతరవాంఛ యొండు సొరదు.

తన్మయత్వము నొందిన తలిరుటాకు
ఘనతపఃస్ఫూర్తి గరిమకతన నవఁగ ని
జాంగభాగంబులందు సత్త్వలఘువృత్తి
సారసౌవర్ణవర్ణప్రసార మెసఁగె.

బాలభానుఁడు పూర్వాద్రిఁ బ్రాఁకువేళ
నపరభానుఁడొ నాఁ బిప్పలాగ్రమెక్క;
రాత్రి యరుదేర రెండవరాజుఁ బోలి
చీఁకటిని వెల్గు బంగారు చిన్నయాకు.
అట్లు దినరాజు రేరాజు ననఁగఁ దనరి
యొండు వెదకిన నొకమచ్చయేని లేక
తనపథంబున కడ్డేమి తగులనట్టి
యున్నతపదంబు నంటి తా నుండువేళ—

పవనుఁ డేతెంచి యద్దాని పసిమిఁ గాంచి
"నాఁడు సూచిన చివురాకు నేఁడు కాదు;

మెఱయుచున్నది మబ్బులో మెఱుపునాఁడ్కి;
మాటలాడింపఁ జెలియతో మనసువిధము"
అని తలంచి మెల్లనఁ జిన్నదానిఁ గదిసి,
"ఏను వచ్చెదునంతలో నెంతదాన
వైతి! విలసనం బింత నీయందె కాని
యాకువలయంబునఁ జూడను రెండుఁ;గాని
ఉన్న సంగతి రెంటిదాని నున్నయట్లు
తెలుపఁ దలఁచితి నీమేలు దలఁచి సుమ్ము!
ప్రాయ మింతయుఁ గల్గి నీ ప్రాయమైన
వారిఁ గూడి వర్తించుట పాడిగాని
యడవిలో నుంట జాతిమర్యాద గాదు.

కావలో నున్న పక్షిసంతాన మెల్ల
చనుట కానవె నిజనివాసంబు వీడి?
వారలిప్పుడు తమనిజాకార మడఁచి
పరుల కెవ్వరికిని గంటఁబడకయుండి
మెలఁగెదరు పసుప విభూతి బింగుల మేలుసి.

వారి సందఱఁ జూడంగ వాంఛ యున్న
నాకుఁ గల మహాశక్తిచే నీకుఁ జూప
నోపువాఁడ; నాతోడ వా" రన్న యుడుకు
పత్తిపోయిన నదియును వల్లె యనియె.

అపుడు ఝంఝానిలుండు బ్రహ్మాండభాండ
కర్పరము నిండి యుద్దండ ఘనఘనాఘ
నరవము దిశలఁ బిక్కటిల్ల రథనగతి
నేఁగెఁ జివురాకుపై దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు.

కాఁకినంతనె యల్లాడి తనపదంబు
దూలఁ జివురాకు నేలఁ బైఁబ్రాలఁ దొడఁగె;
పుడమిఁ బడునంతలో నను మొడిసిపట్టి
నింటిదెస వోయె నుగ్రసమీరణుండు.

పోయి దాక్షిణ్యమును దారిఁ జోక, పటిచి
పటిచి రొమ్ముతోటఁ జివురాకుఁ బొట్టవైచి,
"ఇదిగొ! యీవార లెల్ల వసించు తావు
కొలఁదికాలంబులో వారిఁ గలసికొనదు".

అంచుఁ దనమూర్తి యుపసంహరించి యుండు
కంత దాక్షిణ్యము వహించి యనిలుఁ డేఁగ
నిజపదము వ్రేల్చి చివురాకు నిద్రవోవు
చిన్నవిత్తుల వెచ్చని సెజ్జ యయ్యె.

స ఖుం డా!

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

పరులయున్నతి వీనులఁబడినయంతఁ
బటువిషజ్వర మెందఱల్లఁ బట్టి పీల్చు,
ఒరుల కార్యవిఘాతమ్ము నొనరఁ జేయఁ
గోరి తపమున్ను బల్మిమైఁ గోసికొనెను,
తనదు క్షుద్రసుఖాధానమునకు నొకరి
విమలబహుమూల్యలోకద్వయమును ద్రుంచు,
జనుల రక్తబిందువు సుధాంజనము వోలెఁ
గనుల కానందబాష్పమ్ము గలుగఁజేయు,
ఒకరి మేలుకు వేఱొక రోర్వలేని
కీనులను సామభూతి నుంతేని లేని
హేయ హింసా మహా జీవియే కదంగి
సర్వ పేకాధిపత్యమ్ము సలుపుచుండు
నీమహాపాపజగతి నిదేమి చిత్ర
మతిపవిత్ర మహార్థివంబైన దివ్య
వస్తు విది యెట్లు వచ్చె పహారదుర్ని
వేక గాఢాంధతమస దుర్విలసితమున
నెట్లు స్వర్గీయ మీ జ్యోతి యేఁగుదెంచె?
సర్వసృష్టికకోటిదంశనభవన్న

హోమజ్వాలలందు హిమాంబుమిళిత
సరసచందనరసవృష్టి గురిసె నెట్లు?
క్షితి నప శ్వానిపాలోల గృధ్రరా డ
శుద్ధ మారయ మారయ శోషయాది
పటురటత్కార బధిర దిగ్వలయమందు
నెటు జనించె విపంచికాహృద్యగీతి?
సఖుఁడ! యే కుందు వియ్యది సఖ్య మనియు?

దివ్యమహిమాభిరామమై తెరలు నీని
కిల నుపాదానకారణ మెద్ది చెపుము?
ధరఁ బరార్థైకఫలగుణాత్మతఁ జెలంగు
సమ్మహాభూతసామగ్రి యరయ నీని
కాదికారణ మనిన న్యాయ్యంబు గాదె?

సఖుఁడ! ధన్యుండ నేటికనుకను నీవు
మాదృశుఁడవైన పార్థివమానవుండ
వనుచుఁ దలపోయు నాభ్రాంతి యంతరించె
చారుతరమైన నీసుకుమారమూర్తి
విశ్వసౌందర్యసారమై వెలయు నాకు.

శివకరము నీదు నామసంస్మృతి మదీయ
హృదయనభమున ధ్రువతారరీతి మెరయు
భయము లేదింక నీప్రేమ వజ్రకవచ
మటులు గాపాడ నురికెద నగ్గినేని

సఖుఁడ! భువి నెందుఁ గనుఁగొన్న స్వార్థసిద్ధిఁ
బడయుటకె నెయ్యు లగుట గన్పట్టుచుండు
క్షుద్రతృణమందు నెయ్య మెక్కుడు వహించు
నీపరార్థత్వ మేమని నే నుతింతు
సఖుఁడ! నే నవ్వ నవ్వుదు సంతసమున,
నామొగ మొకింత వాడిన నపశిరీష
కోమల కపోలములను ముగ్గులను బెడుదు
వేఁడి కన్నీటిబొట్టుల వెళ్లిసఖుఁడ!
ఏల నీ కింతమమకార మీతృణమున?

ఒకటఁ గా దన్నిటను గర మూనియుండు
మంత్రిణమ్మున మంత్రివై మఱి శరీర
యంత్రణంబఁప ధన్వంత రగుచు నెపుడు
లేమిడిం గొంగుపసిఁడివై బాములందు
సౌఖ్యసంధాత వగుచును సతము నాదు
జీవితచ్ఛిద్రముల మాటు చేస్త నంద
బహులరూపుఁడ వౌదు వీశ్వరునిఁ బోలి
ఈశ్వరుని ప్రతినిధి వనియైన లేక
ఈశ్వరాంశమ వని ని న్వచింపరాదె?

ప్రేమరూపకుఁ డీశుఁడు ప్రేమనిధివి
నీవు లోహమ్ము స్పర్శమణిని స్పృశించి
హేమ మగురీతి నేను నీప్రేమజలధి
నొక తరంగమై క్రీడల నొందఁ గలనె!

జోలపాట

కాట్రావులపల్లి రామమూర్తిగారు

జో జో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో యాంధ్రతనయ!
జోజో.

ఆంధ్ర దేశీయుండ వని పొంగినావు
ఆంధ్రమాతకు పూజ లర్పించినావు
ఆంధ్ర దేశోన్నత్య మాశించినావు
ఆంధ్రోద్యమముఁ జాటి అలసియున్నావు
జోజో.

సంఘసంస్కరణంబు సాగింప నెంచి
చక్కగా నేఁటేల సభలు గావించి
వాదోపవాదాలు బాగుగా సలిపి
ధైర్యంబు చాలక తప్పుకొన్నావు
జోజో.

జాతీయవిద్యాప్రచారంబు కొఱకు
నడుము బిగించి సన్నద్ధుండ వయ్యు

ధనము చేకూరెడు దారి లేకుంటఁ
గునికిపాట్లు పడుచుఁ గూర్చొనినావు
జోజో.

పరదేశవస్తువుల్ పనికిరా వనుచు
నిజదేశవస్తువుల్ నిర్మింపఁ దలఁచి
ధనమునకై యెన్నొ తంటాలు చెంది
ఖద్దరుమాత్రము కట్టుచున్నావు
జోజో.

ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయంబునకు
శ్రమఁ జెంది చివరకు సాధించినావు
దానితావున కెన్నొ తగవు లాడుచును
కాలంబు నూరకె గడపుచున్నావు
జోజో.

తెలుఁగు తెలుం గంచు దేవులాడెదవు
తెలుఁగుబిడ్డడ నంచుఁ గుఱుకుచుండెదవు
తెలుఁగు మాటాడుటోఁ దెల్లఁబోయెదవు
తెలుఁగువేసము వేయ సిగ్గుఁ గొనెదవు
జోజో.

ఆంధ్రమహాసభ లమరంగఁ గూర్చి
ఆంధ్రరాష్ట్రముకోస మర్జీలు వ్రాసి
దొరల కంపించి సంతోసమ్ముఁ జెంది
పరువుపై వచ్చెఁగాఁ బండుకొన్నావు
జోజో.

ధనము నీయింటిలోఁ దగినంత లేదు
ధనము లేకున్న నే పనియుఁ గాఁబోదు
కలలోన నెవరైనఁ గాన్పించి నీకు
వరము లిచ్చెదరేమొ! పండుకొ మ్మింక
జోజో.

జోజో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో ఆంధ్రతనయ!
జోజో.

మల్లిక

విద్వాన్ కె. వి. కోటిలింగం దేవరగారు

చిలుకతొక్క హొరంగు పుట్టము
లలితలతికాంగమున జాఱఁగ
సలిత క్రీన పలాశకంచుక
కలిత వైతివి మల్లికా!

నవలు దోడిగిన నీదు వన్నియ
కనుల కింపగు కమ్మవిల్తుని
మొనలు నూరిన వెండిములుకుల
దొనల గనివలె మల్లికా!

నెవ్వగల నకి వేయికోళుల
నవ్వినట్టులు పూచి తావుల
త్రోవ్వ నింపితి వెల్లతావులఁ
బువ్వుఁ దేనియ మల్లికా!

కమ్మతెమ్మెర కొంటె కుఱ్ఱఁడు
తుమ్మెదల ముడివిప్పగనితో
దొమ్మిగా నీ సౌరభస్వము
చిమ్మిపోయెను మల్లికా!

అందముగఁ గైసేసి వేసఁగి
సందెవేళ మ్మహాంగనంగతి
నంది యేల కృశించిపోయెదు
మందమతివై మల్లికా!

నలుపవే నెత్తావి కరువలి
గలుపవే ప్రాఁదేనె సోనల
నిలుపవే నీరూపు వెలుఁగున
పొలుపు మీరఁగ మల్లికా!

వేదకాలమునాఁటి ఇంద్రుఁడు*

అరవిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు, బి. ఏ.

గాథతమమును గూర్చి లోకముఁ గాంచు
వృత్రదైత్యు హరించి సవిత్రుని గగన
తలమునను నిల్పి కన్నులుగలఫలంబు
ప్రాణులకుఁ గూర్చె నింద్రుఁ డపారకరుణ.

అల్పలాభంబుఁ గోరిన నధికఫలముఁ
గోరినను మాకు మేలును గూర్చి మమ్ము
నష్టపఱచెడి వైరుల నాశమునకు
వజ్రమును దాల్చె నింద్ర! కాపాడు మమ్ము.

మాకుఁగల కోర్కులం దీర్చి మంచివానఁ
గురియు నోయింద్ర! నింగిని గుంపులుగఁ జ
రించు మేఘాలనెల్ల భేదించి వర్ష
ముఁ గురియుము; కోర్కుల (?) రిత్తవుచ్చ వీవు.

కర్మఫలమును సమకూర్పఁ గర్తలయిన
దేవతావళి కైన సందీప్తవజ్ర
ధారి వైనట్టి యింద్రుని దగినయట్లు
ప్రస్తుతింప నశక్యమౌ నని యగుఁ జుమి

మానవుల కెల్లఁ దద్భాగ్యమహిమ కెల్ల
నెవఁడు పరిపాలకుం డట్టియింద్రుఁ డొకఁడె
నేత సుమి పంచమనిషాదిజాతులకును —
మెలఁగు మనుజులలో వారి మేలుఁ గోరి
మమ్ముఁ గాపాడుటకుఁ గారణమ్ము మాకుఁ
దగిన వైరుల నెదుర నాదరువు సమద

శాత్రవావళిఁ దలపడ సాధనంబు
ఆజిఁ బరవీరులను వారి యశ్వములను
అడ్డుకొనఁ జాలు బలశాలులైన భటుల
సంతరింపఁగఁ జాలిన సాధనంబు
శత్రుభయహారమైన విస్తారధనము
విజయసాధన మింద్ర! సంప్రీతి నిమ్ము.

ఇంద్ర! భవదీయరక్షణ నెసఁగు మేము
దృఢతమంబగు భవదీయదివ్యవజ్ర
(?)సాయమున నల్పసైన్యుల శాత్రవులను
ధిక్కరించుచునుందుము ముక్కు మీఱ.

దేహబలమహిమంబున దివ్యసుగుణ
భూషితుం డౌట నింద్రుఁ డశేషదైవ
మానవాతీతమహిముఁ డా మాన్య సుగుణ
గణము దేహబలము వృద్ధిఁ గాంచుఁ గాత.

రణములందున జయలాభమును సుతులను
గోరి రెవ్వారు వారల కోర్కులన్ని
సఫలమొనరించు ధీశక్తి సంఘటించుఁ
గావింత మొసంగు నింద్రుఁడు కరుణఁ బూని.

పక్వఫలభరితవృక్షంబు(?) భాతి నింద్రు
కామ్యదాయకసత్యవాక్యములు గడు ప
విత్రములు యజమాని కెవ్వేళను శుభ
కరములై యుండు నమితమౌ సిరు లొసంగు.

---

* ఇంద్రుఁడు వేదయుగమున విశ్వకల్యాణసంధాయకుండగు దైవము. కరుణామయీ రీతుగు నాయింద్రుఁడు లోకరక్షణార్థము తన మహిమచే వర్షకారకుఁడై ప్రజల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. భగవంతుని కేళీవిలాసముల వేర్వేరువిధంబుల మనోహరవర్ణనలు పొందించి వేదకాలపుఋషులు గాథలుగా రచించిరి. అన్నిగాథలలోను గడు మనోహరమగునది వృత్రాసురవధగాథ. వృత్రుఁ డను మేఘుఁడు విశ్వకల్యాణమును నిరోధింపక స్వేచ్ఛగాఁ జరించుచుండ జీవకోటికి సౌఖ్యమొసంగుటకుఁగాను ఇంద్రుఁ డాయసురుని నిర్బంధించి సాధించి అసురహంతయైనాఁడు. అతని విజయకీర్తనమే యాతనియెడఁ గృతజ్ఞత మాపుట. వీరులగు ప్రతిపక్షుల నిజగంభీరగర్జనలను గుండెలవియఁజేయుచుఁ దళతళలాడు వాఁడి యంచుల వజ్రాయుధమువృత్రాది మహాబలశాలుల ఖండించిన యింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నక్కగల ప్రతిరక్కసునకు బెంకులిడుచుఁ జల్లర రాక్షసులపైఁ జేయివిసరు సామాన్యయోధుఁడైనాఁడు. తపోవిక్షేపంబులకు పంతగిల్లి ఋషులకు దివ్యపదవులనిచ్చు వేదకాలపుదైవము తపసుల నిష్ఠమముఁ జెరుచుటయే ప్రధానకర్తవ్యముగాఁగల అప్సరసలకధినాథుఁడైనాఁడు. ఇంతియేల? వేదయుగమున విశ్వకల్యాణసంధాయకుండు, సర్వశక్తిమయాత్మకుండు నగు నింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నధఃపతనమంది భోగపరాయణుఁడును, శివకేశవులకు సామంతపరిపాలుఁడు నగు నమరావతీపరిపాలకుండైనాఁడు. ప్రభవసంవత్సరాషాఢమాసభారతిలోఁ బౌరాణికకాలపు దేవేంద్రునిగూర్చి ప్రతాపరామకోటయ్య అనువారు వ్రాసిన పద్యవ్యాసమును జదివిన వేదకాలమునాఁటియింద్రుఁడు క్రమముగా నెట్టి యధఃపతనమందెనో తెలియఁగలదు. ప్రస్తుతమాంధ్రభాషలోఁ బౌరాణికగాథలఁగూర్చిన విమర్శనము లరుదు. పశ్చిమదేశీయులు మిగుల శ్రద్ధతో నట్టివిమర్శనమునకుఁ జాలకాలము క్రిందనే ప్రారంభించిరి. క్రమక్రమముగా వారు మనగ్రంథములనుగూడ పాశ్చాత్యవిమర్శనాపద్ధతుల విమర్శించుచు మిగుల సాహసపువ్రాఁతలు వ్రాసియున్నారు. ఆండ్రూలాంగ్ వంటి యొకరిద్దరు బుద్ధిమంతులు భారతీయులకు గాథాచార్యమాపాదించిరి. అనాదినుండియు భారతవర్షము గాథలకుఁ బుట్టినిల్లు. వేదములందును, పురాణములందునుగల గాథ లనంతములు. వేదకాలమునాఁటికే వ్యాప్తములో నున్న గాథలను వేదములందు మహర్షులు సూచించిరి. గాథారచనమునకు భావనాశక్తియే ముఖ్యము. ఈశక్తి విదేశీయులకంటె భారతీయుల కత్యధికము. మనవారిలో గాథానిర్వచనము, తద్విమర్శనము సమర్థతతోఁ జూసుకొనఁగల పండితులు పెక్కురుండియు నింతవఱకును ఆంధ్రభాషయందట్టి గ్రంథములు రచింపకుండుట విచారకరము. ఇకనైనను సమర్థులగు విద్వాంసు లాంధ్రభాషకుఁగల కొఱంత దీర్తురు గాక.

అ. న.

౧౧. ప్రకీర్ణకము

లోకములు-లోకాంతరములు-లోకాంతర యాత్ర

వ్యాసకర్త-ముక్తినూతలపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

శ్రీ పరమేశ్వరునిచే సృజియింపఁబడిన లోకములలో, మనము వసించు భూలోకమువలెనే, మఱికొన్ని లోకములు గలవనియు, నాలోకవాసులకును, మనకును బరస్పరము సంబంధము గలదనియు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములవలనఁ దెలియఁబడుచున్న విషయమే. శ్లో॥ దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయన్తు వః। పరస్పరం భావయన్తః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ॥ "మీరు దేవతల నారాధింపుఁడు; ఆదేవతలు మిమ్ముల ననుగ్రహింతురు. పరస్పరము నారాధించుకొనుట వలన సర్వమును శ్రేయస్సును బడయుదురుగాక" యని శ్రీభగవద్గీత 3 అధ్యాయ. ౧౧ శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడెను. రామణీయకంబున భూలోకస్వర్గంబులనం బరగు, లండను, పారిసు, మాస్కో మొదలగు మహాపట్టణములను జూడ నుత్సాహులై, వానికిఁ బోవు మార్గములను, నుపాయములను దెలుపు భూగోళశాస్త్రములను, మార్గప్రదర్శక గ్రంథములను నన్వేషింతురుగాని, తా మవశ్యము పోయి తీరవలసిన దైవస్వర్గపురికి మార్గ మెట్లు, అచ్చటి విశేషము లెవ్వి? నుపాయము లెట్టివంగని యెవరు నాలోచింపరని శ్రీ నీలకంఠదీక్షితులు స్వరచితవైరాగ్యశతకమునందు శ్లో॥ వంగాః కతి మంగాః కతి మిత్యమయే శ్రైత్ర వృథా దేశాః। కిన్న కథ్యతే కతిపుర మితి కోऽపి న జిజ్ఞాసతే లోకః॥ (వంగదేశ మెట్లుండును? అంగదేశ మెట్లుండును? అని వ్యర్థముగా దేశ, దేశవిషయములను దెలిసికొన ప్రయత్నింతురే, కాని తా నవశ్యము పోయితీరవలసిన యమపురి యెట్టిదని మాత్ర మెవ్వఁడును విచారింపఁ)డని యీశ్లోకముచే వక్కాణించెను. భూలోకమునందలి ద్వీపాంతర దేశాంతర విషయములఁ జూచినవారు చెప్పఁగఁ దెలియుచుండును; కాని, లోకాంతర విషయములను దెలిసికొనుటకు సాధన మెట్లని ప్రశ్నించినచో, తపస్సంపన్నులగు మహర్షులు దివ్యదృష్టిచే నతీంద్రియము లగు లోకాంతరవిషయములను దెలిసికొని వ్రాసిన శాస్త్రములును, దర్శనములును, ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "శాస్త్రదృష్టిర్గురోర్వాక్యం తృతీయం చాత్మనిశ్చయః॥" అను న్యాయమునుబట్టి, శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన విషయమునకును, సద్గురూపదేశమునకును, ఆత్మానుభవమునకును, సరిపడజేసి దృఢమైన ప్రమాణ మగును. శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది నమ్మకతీరదగు నిర్బంధమునఁ జెందక, యాత్మానుభవముచే సరిజేసికొని నిశ్చయించుకొనవలయును. సద్గురువు పరబ్రహ్మస్వరూపి యను దృఢవిశ్వాసము కలవానికే యంతఃకరణశుద్ధి కలిగి వేదశాస్త్రార్థవిషయములు స్ఫురించును—కాఁబట్టి, అతీంద్రియజ్ఞానముగల తపస్సంపన్నులగు మహర్షుల వాక్యములందు, వేదమునందును ప్రామాణ్యబుద్ధి యుండవలెను.

శ్లో॥ అజ్ఞశ్చాశ్రద్దధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి.

అజ్ఞానియు, పెద్దలవాక్యమందు శ్రద్ధలేనివాఁడును, వారు చెప్పినది యథార్థ మగునో కాదో యని సంశయముఁ గలవాఁడును చెడిపోవుదురని భగవద్గీతయందుఁ జెప్పఁబడినది. లోకానుగ్రహతత్పరులు, నిరపేక్షకులు నగు మహర్షుల వాక్యములందు నమ్మక మేల యుండకపోవలయు?

శ్లో॥ ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే
ఏతం విదన్తి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా.

ఏవిషయము, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని, అనుమానప్రమాణముచేఁ గాని తెలియఁబడక, వేదముచేతనే తెలియఁబడుచున్నదో, అందువలన వేదమునకు వేదత్వము కలుగుచున్నది. కాఁబట్టి, అతీంద్రియములగు, లోకాంతరవిషయములఁ దెలిసికొనవలెను వేదమును, ఆర్ష శాస్త్రములను, తదర్థములను బోధించుపురాణములను ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "పితృదేవమనుష్యాణాం వేదశ్చక్షుస్సనాతనం। అశక్యం చాప్రమేయం చ వేదశాస్త్రమితి స్థితిః"॥ పితృదేవమనుష్యులకు వేదము దివ్యచక్షుస్సనియు, దానంజేసి, వేదశాస్త్రప్రమాణము ప్రమేయ మనియు, మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినది. అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్కులు నగువారు, కావ్యశాస్త్రపఠనంబును, బహుశ్రుతులతోడి నిరంతరసాంగత్యంబును, దేశాటనంబునుఁ గావింపక, కూపకూర్మంబులువలె నుండి, తమకు గోచరములగు విషయములు కలవనియు, నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములు శాస్త్రసిద్ధము లయినను లేవనియు, బుద్ధిమంతులచేఁ గల్పితములనియు, నసంభవములనియుఁ జెప్ప సాహసింతురు. వారికిఁ బ్రత్యక్షప్రమాణమేకాని, యాప్తవాక్యమగు శబ్దము ప్రమాణము కాఁజాలదు. రజస్తమోమూఢాంతఃకరణు లగువారు, దురభిమానముచేఁ దమకుఁ దెలియని విషయము లేదనియుఁ దమకు గోచర

ములు కాని విషయములు కల్పితములు, అసంభవములు అని చెప్పుదురు, కాని, శాస్త్రమందు చెప్పఁబడిన యోగాభ్యాసము చేసి స్వానుభవముచేఁ జూచుట కాని, యోగాభ్యాసము చేసిన మహనీయులు చెప్పిన విషయములందు నమ్మకము కాని కలుగుటలేదు. అట్లుండుట, కరణగతికోవ ముకాని, విషయగతికోవము కాఁజాలదు. దివాంధమునకు భూర్యుని తేజము ప్రకాశము లేదని నంతమాత్రమున లేకపోవునా! సత్యపదార్థము లెప్పటికిని సత్యములుగనే యుండును. ఇప్పటి యిరువదవ శతాబ్దియందు మన కెల్లలకు ననుభవములైన యాశ్చర్య విషయములగు తంత్రీరహితవిద్యుద్వార్తయు, (Wireless Telegram) వాయు విమానములు (Aeroplanes) జలాంతర్గాములు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు ముద్రణాలయములు, యంత్రములు, కర్మాగారములు, వ్యజనములు, పాకములు, లోనగునద్భుతకార్యములు; గ్రాంఫోను, టెలిఫోను, సినిమా, లోనగు నద్భుతావహములగు యంత్రములును; యిప్పటి లోనగు వైద్యోపకరణములును, ఇంక ననేకములగు ప్రకృతిశాస్త్రీయోపకరణ జనితములగు కర్మలను గురించి, చరిత్రకారులు గ్రంథములు వ్రాసియుందురు. కొన్ని శతాబ్దులకుఁ బిమ్మట నీ దేశ కాల పరిస్థితులును, ప్రభుత్వంబును, యంత్రసాధనసామగ్రియు, మారిపోయెందును. అప్పటి అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగు దుర్బలులకు నీ సాధన సామగ్రి లేక, ఇరువదవ శతాబ్దియు విషయములు నమ్మఁదగినవి కాక వింతలుగఁ దోఁచవచ్చును. తంత్రీవిరహితవిద్యుద్వార్తయసంభవమనియు, వాయువిమానములు బూటకములనియు, జలాంతర్గాములు కేవలకపోలకల్పములనియు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు కర్మలు విపరీతకల్పనలనియు, గ్రాంఫోను, టెలిఫోను మొదలగునవి బుద్ధిమంతులు హాస్యాలచేఁ గల్పించి వ్రాసిరనియు, ధూమశకటములు లేమిచే, 2, 3 కోసాలలోఁ గాశీరామేశ్వరములకు రాకపోకలు, గగనమున నుయమానములనియు, నిది యన్నియు నాహాలచేఁ గల్పించి చరిత్రకారులు వ్రాసినటుల చెప్పికొందురు. వారి కావాటికి ననుభవములో లేకపోయి నంతమాత్రముచేతనే, మన కెల్లరకు ననుభవసిద్ధములగు విషయములు, చరిత్రాంశ మగుటంజేసి, బూటకములగునా? దేశము, కాలము, పరిస్థితులు మారినను, చరిత్రమువలననే పూర్వకాలస్థితులు తెలియఁబడు చుండును. అందువలననే దేశచరిత్రములను, ప్రాచీనశిలాశాసనములను గ్రహించుచున్నందున, ప్రాచీనస్థితులను గనుఁగొన నవకాశము కలుగుచున్నది. అటులనే ఇప్పటి మనకు బూర్వులవలె, సత్త్వము, తపస్సంపత్తి, యోగబలము, మనోనిగ్రహము లేక, వారు దివ్యదృష్టిచేఁ జెప్పిన లోకాంతరవిషయములు, దేవతలకు పితృదేవతలకు మనకుఁ గలిగిన సంబంధములు, మహర్షులు స్వర్గమునుండి భూలోకమునకు వచ్చుట, భూలోకవాసులు సూక్ష్మశరీరముచే స్వర్గాదులనుఁ గాంచుట, కామశరీరములఁ బొందుట, మణిమంత్రౌషధసిద్ధులచే నద్భుతకార్యము లొనరించుట, శాపానుగ్రహశక్తులులోనగు విషయములు మనకు విపరీతములుగను, కల్పితములుగను దోఁచును. అప్పటివారి కవి యనుభవసిద్ధములుగ, సహజములుగ నున్నవి. మనకు విపరీతములుగఁ దోఁచినను, మన శక్తిలోపమును వెల్లడించునుగాని యవి మాత్రము సత్యమునకు దూరస్థములు కాఁజాలవు. వేదములలోను, పురాణములలోను గొన్ని యర్థవాదములుగ నుండును. వానిని ప్రాకరణికార్థమునుబట్టి ప్రజ్ఞాబలముచే సమన్వయించుకొని సత్యమును తత్త్వమును కనుఁగొనవలయును కాని, మిథ్యాభూతము లని మనుష్య సాహసింపఁ జనదు. పరిశుద్ధాంతఃకరణముగల వానికే దేశికానుగ్రహసంపాదనమువలన, వేదములలోను, పురాణములలోను నుండు సత్యార్థము స్ఫురించును.

> శ్లో॥ ఆర్షం ధర్మోపదేశంచ వేదశాస్త్రావిరోధినా
> యస్తర్కేణానుసంధత్తే స ధర్మం వేద నేతరః,

ఋషిప్రోక్తమగు ధర్మోపదేశము, వేదశాస్త్రములకు విరోధముకాని, యనుఁగా సమ్మతమగు, తర్కముచే విచారింపఁబడునది ధర్మమనఁబడు, అటులకానిది ధర్మ మనఁబడదు.

> శ్లో॥ దుస్తర్కాత్సువిరమ్యతాం శ్రుతిమతస్తర్కోనుసంధీయతాం॥

అను వాక్యోక్తినిబట్టి, కుతర్కము చేయఁ గూడదనియు వేదవిహితమగు తర్కము ననుసరించి విచారింపవలె ననియుఁ దెలియఁబడుచున్నది.

"ఆధీత్య గౌతమీం విద్యాం। సాగ్గాలీయోని మాప్నుయాత్", అను న్యాయమునుబట్టి, గౌతమతర్కశాస్త్రమును జదివి, భగవత్తత్త్వమునుఁ దెలియఁజేయు, వేదాంతశాస్త్రమున నుపయోగింపక, కుతర్కముచే విపరీతవాదము సేయువాఁడు జంబుకజన్మము నొందు ననియుఁ గలదు. కాఁబట్టి మీఁదఁ జెప్పఁబోవు విషయములను, వేదశాస్త్రములకు సమ్మతమైన తర్కశాస్త్రప్రమాణముచే సమన్వయించుకొని తత్త్వ మరయుఁదగును. లోకముల, లోకాంతరముల భూగోళ, భగోళ, ఖగోళ పరిజ్ఞానమువలన సర్వజ్ఞుండు, సర్వశక్తుండు, సర్వేశ్వరుండు నగు, భగవన్మహిమయు, తత్త్వంబునుఁ దెలియును. దానంజేసి నిశ్శ్రేయసావాప్తి కలుగును.

> శ్లో॥ భూర్భువస్స్వర్మహశ్చైవ జనశ్చ తప ఏవచ
> సత్యలోకశ్చ సప్తైతే లోకాస్తు పరికీర్తితాః,

భూలోకము, భువర్లోకము, స్వర్గలోకము, మహర్లోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము నని యేడులోకములు- అందు మన ముండు భూలోకము మధ్యమలోకము-తక్కిన యారును నూర్ధ్వలోకములు- ఇవిగాక, అతల, వితల, సుతల, తలాతల, మహాతల, రసాతల, పాతాళము లను అధోలోకములు 7 ను, మొత్తము 14 లోకములు. ఈ చతుర్దశ భువనములను, స్వర్గ,మర్త్య, పాతాళములుగఁ జేసి త్రైలోక్య మందురు.

> శ్లో॥ రవిచంద్రమసో ర్యావ న్మయూఖై రవభాస్యతే
> ససముద్రసరిచ్ఛైలా తావతీ పృథివీ స్మృతా.
>
> —విష్ణుపురాణ ౨ అంశ ౭ అధ్యా.

సూర్యచంద్రుల కిరణములచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచు, నదీ పర్వతారణ్య సముద్రములతోఁ గూడినది భూలోక మనఁబడును. ఈ భూమి సకలభూతములకు నాధారమై రోమవగ్నులచేఁ బోషింపబడుచున్నందున ధాత్రియని పిలువఁబడుచున్నది. పాదములచే నడువఁదగినదంతయు భూమి యనఁబడు. ఈ భూలోకము, మహాభూమి యనియు, భూగోళమనియు నిరు తెఱంగులు. ఇందు మహాభూమి భూగోళమునకు నధోభాగమున, షుమారు ౫ కోట్ల యోజనముల దూరమునఁ బ్రకాశించుచున్నదనియు, పంచాశత్కోటి యోజనముల కర్ణాయామముకలదియై, దానిచుట్టు నుండు నండభిత్తినిఁ జేరుకొని యున్నదనియు, సర్వతో వృత్తముగాక తాఁబేటివీపువలె మధ్యభాగము మిట్టగా నుండునదనియు, సూర్యచంద్రులు నిరంతరము ప్రకాశించుచున్నను, విశేషదూర మైనందున ఆతపశైత్యము లుండవనియు, కాలనిర్ణయము లేదనియు, కర్మభూమి కాదనియు బ్రహ్మాండపురాణాంతర్గతలలితోపాఖ్యానమందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈభూమండలము జంబూ, ప్లక్ష, కుశ, క్రౌంచ, శాక, శాల్మలి, పుష్కరము లను నేడు ద్వీపములను, లవణ, ఇక్షు, సురా, సర్పి, దధి, క్షీర, శుద్ధజలము లను నేడు సముద్రములనుఁ గలిగియున్నది. పైఁ జెప్పఁబడిన, సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావృతములై యున్నందున, ద్వీపము లనఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ జంబూద్వీప స్సమస్తానా మేతేషాం మధ్యసంస్థితః
తస్యాపి మేరుర్మైత్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః
చతురాశీతి సాహస్రో యోజనైరస్య చోచ్ఛ్రియః
ప్రవిష్ట ష్షోడశాధస్తా ద్ద్వాత్రింశన్మూర్ధ్ని విస్తృతః.
—విష్ణు- ౨. అ-౨ ౘం౭

నదీనదపర్వతారణ్యసాగరపురవరములచే నొప్పు నీ జంబూద్వీప మెల్ల ద్వీపములకు మధ్యమందుఁ గలదు. దానికి మధ్యమందు మేరుపర్వతము, ఎనుబదినాల్గువేల యోజనముల యెత్తును, పాదవృము, త్రైలోక్యమును గలిగి యెల్లలోకములకు నాధారమై దేవతలకు నాలయమై ప్రకాశించుచుండును. ఈ జంబూద్వీపమునందు, హరివర్ష, కింపురుషవర్ష, భారతవర్ష, రమ్యకవర్ష, హిరణ్మయవర్ష, కురువర్ష, ఇలావృతవర్ష, భద్రాశ్వవర్ష, కేతుమాలవర్షము లను నవవర్షములు గలవు. అందు ఇలావృత వర్షముచేఁ జుట్టఁబడి, దానికి మధ్యభాగమం దుండిన మహామేరువునకు ఉత్తరదిగ్భాగమందు నీలపర్వతము నమసరించి రమ్యకవర్షమును, దానికుత్తరమున శ్వేతపర్వతము ననుసరించి హిరణ్మయవర్షమును, దానికుత్తరమున శృంగిపర్వతము ననుసరించి కురువర్షమును, ఇట్లు ఉత్తరదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; దక్షిణదిగ్భాగమున నిషధపర్వతము ననుసరించి హరివర్షమును, దానికి దక్షిణమున హేమకూటపర్వతము ననుసరించి కింపురుషవర్షమును, దానికి దక్షిణమున హిమవత్పర్వతము ననుసరించి భారతవర్షంబును ఇట్లు దక్షిణదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; తూర్పుదిగ్భాగమున గంధమాదనపర్వతము ననుసరించి భద్రాశ్వవర్షంబును, పశ్చిమదిగ్భాగమున మాల్యవత్పర్వతము ననుసరించి కేతుమాలవర్షంబును, మధ్యభాగంబున ఇలావృతవర్షంబును మొత్తము నవవర్షంబులు మేరువు చుట్టును గలవు. తూర్పున నున్న గంధమాదనపర్వతమును, పశ్చిమమున నున్న మాల్యవత్పర్వతమును, ఈ రెండును, ఉత్తరమున నున్న నీలపర్వతమును, దక్షిణమున నున్న నిషధపర్వతమునంతను వ్యాపించి అడ్డముగ నుండును. ఇదిగాక దేవమేరువునకు, ప్రాగాదిచతుర్దిశలందు, మందరము, గంధమాదనము, విపులము, సుపార్శ్వము నను నాలుగు పర్వతములు, మూలమునం దాధారపర్వతములుగను, చైత్రరథము, విశ్వతోభద్రము, వైభ్రాజము, నందనము లను దేవోద్యానములును, అరుణోదము, మహాభద్రము, శీతోదము, మానసము లను, మహాసరస్సులును, దేవత లప్సరస్త్రీలతోఁ గూడి విహరించుట కనుకూలములై, భోగ్యములై, రమణీయములై యొప్పుచున్నవని, శ్రీ విష్ణుపురాణమందును, భాగవతమునందును జెప్పఁబడియుండెను. ఇదిగాక మేరువుచుట్టును కేసరపర్వతము లనేకములు గలవు. ఆకేసరపర్వతదరులయందు, నిత్యఫలపుష్పితములై మిగుల రమణీయములగు శ్రీవనము, కింశుకవనము, వకుళవనము, పనసవనము, హేమచిత్రము, భూతవనము, బ్రహ్మపార్శ్వము, సునాభకము మొదలగు దివ్యవనములయందు సిద్ధ, చారణ, గంధర్వ, విద్యాధర, కిన్నర, కింపురుషాదులగు ఉపదేవగణంబులును, ఇంద్రాదిదేవగణంబులును, సురసుందరీ బృందముతోఁ గూడి విహరించుచుందురు. ఇది దేవతాభూములు- భౌమస్వర్గము లనఁబడు.

శ్లో॥ భౌమా హ్యేతే స్మృతా స్స్వర్గా ధర్మిణా మాలయా మునే
నైతేషు పాపకర్తారో యాంతి జన్మశతైరపి.
—విష్ణు- అ ౨- ౘం ౨.

ఇవి భూలోకసంబంధములగు స్వర్గభూములు- దేవలోకమునుండి చ్యుతులగు పుణ్యపురుషులకును, భూలోకమునందు ధర్మకార్యముల నాచరించు ధార్మికులకును, నివాసార్హములు- పాపకార్యముల నాచరించువారీ ప్రదేశములను నూఱుజన్మములెత్తినను బొందఁజాల రని పై శ్లోకమునకుఁ దాత్పర్యము. ఈ కనకాచలమగు మేరువు, సమస్తలోకములకు నాధారమయినందున, ఆయాలోకసంబంధ పాంచభౌతికాణువులచే నొప్పియున్నందున నాయా లోకానుగుణ్యముగఁ బ్రకాశించుచుండును. ఇందు యోగభూమి కొంతయును, భోగభూమి కొంతయుఁ గలదు. స్వర్గలోకమునందు కేవలము సుఖ మనుభవింపదగుఁ గాని తప స్సాచరించుటకు, ఊర్ధ్వలోకములకుఁ బోఁదగినట్టి కర్మలఁ గావించుటకు నవకాశము లేదు. కాఁబట్టియే, హిమాలయమందును, బిందుసరస్సునందును, పుణ్యప్రదేశములయందును తీవ్రమగు తపస్సును, సత్కర్మలను నాచరించి, రాజర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, ఇంద్రాదులును, ఉత్తమలోకములకు బోఁగలిగిరని పురాణములవలనఁ దెలియుచున్నది. దేవతలకును, తపస్సు నాచరించినట్టియు ధర్మకార్యముల నాచరించినట్టియు

పుణ్యపురుషులకును, సమాగమసాంకేతికస్థానములు మేరుహిమాల యప్రాంతముల నుండు భౌమస్వర్గప్రదేశములని తెలియఁబడుచున్నది. ఇంద్రాదిదేవతలు, భూమిని స్పర్శించి యొక్కొకకాలము నుండెడువారనియు నను, మర్త్యులు స్వర్గలోకమున కీదేహముచే బోవఁజాలరనియును, వారి యూర్ధ్వభూములందు స్వర్గాంశము, వీరికి భౌమాంశము నున్నం దునను, భౌమస్వర్గము లభ్యులకు గమ్యప్రదేశములును, సంచారార్హ ములును, అగుచున్నవి. ఈ మేరువు రహస్యమును, తత్త్వమునుఁ దెలిసి కొనుటయే విజ్ఞానవిశేషము. సుప్రసిద్ధపురాణములగు, విష్ణుపురాణ మందును, స్కాంద భాగవత మార్కండేయ మత్స్య పురాణములం దును, ఇతిహాసరత్నమై పంచమవేదమనంబరగు మహాభారతమందును, సూర్యసిద్ధాంత బ్రహ్మసిద్ధాంత ఆర్యభట సిద్ధాంతముల యందునుఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది. సర్వలోకములకు నాధార మగుటచే మేరువి సాంకేతికము కల్పింపఁబడినది కాని, పురాణములలో వర్ణింపఁబడినంత వైశాల్యము, ఎత్తు, దైర్ఘ్యముగల కనకపర్వతముండుట యసంభవమనియు విది యతిశయోక్తియనియుఁ గొందఱు నుడివెదరు. అట్లుండినచో భూ గోళశాస్త్రజ్ఞులు కనుఁగొనఁజాలరా? వారి శాస్త్రములందు మేరుసం బంధ పరిభాషయే కన్పించదనియుఁ జెప్పెదరు. పురాణములందు నమ్మ కము లేకపోయినను, ప్రకృతిశాస్త్రములగు సూర్యసిద్ధాంతము, సిద్ధాంత శిరోమణి లోనగు జ్యోతిస్సిద్ధాంతశాస్త్రములు గ్రహముల యుదయా స్తమయములను, గ్రహణాదులను దెలుపుటవలన నమ్మఁదగినవియును గదా?

శ్లో॥ ఇహ హి మేరుగిరిః కిల మధ్యగః
కనకరత్నమయ స్త్రిదశాలయః,

శ్లో॥ సచ్ఛిద్రరత్నకాంచనమయం శిఖరత్రయంచ
మేరౌ మురారికపురారిపురాణి తేషు
తేషామధః శతముఖజ్వలనాంతకానాం
రక్షోంబుపానిలశశీశపురాణి చాష్టౌ.

—ఇతి సిద్ధాంత శిరోమణౌ-గోళాధ్యాయే భువనకోశః-

దేవతలకు నిలయము, స్వర్ణరత్నమయము నగు మేరుపర్వతము భూగోళమునకు మధ్యభాగమునఁ గలదనియు, ఆ మేరువునందు, కనక మణిమయములగు మూఁడు శిఖరములు గలవనియు నందు త్రిమూర్తుల పురంబులును, దానిక్రింద నష్టదిక్పాలకుల పురంబులును గలవనియు, శ్రీ భాస్కరాచార్యులు, సిద్ధాంతశిరోమణి గ్రంథమునందు గోళా ధ్యాయంబునఁ జెప్పిరి.

శ్లో॥ మేరు ర్జాంబూనదమయో గిరి ర్భూగోళమధ్యగః
వినిర్గత శ్చోభయత్ర తత్రైవ సురాసురాః.

భూగోళమధ్యమునందు, కనకమయమగు మేరుపర్వతము గల దనియు, నుభయపార్శ్వములందు వ్యాపించి యున్నదనియు, దానిశిఖ రములందు దేవాసురులు నివసించుచున్నారనియు రోమకసిద్ధాంతమం దుఁ గలదు. ఇట్లు సైద్ధాంతికు లందఱును మేరు వున్నట్లు ధ్రువపఱిచి, నిశ్చయము కావించిరి.

శ్లో॥ సమంతా ద్దండమధ్యాత్తు తుల్యభాగేషు తోయధేః
ద్వీపేషు దిక్షు పూర్వాది నగర్యో దేవనిర్మితాః.
భూవృత్తపాదే పూర్వస్యాం యవకోటిస్తు విశ్రుతా
భద్రాశ్వవర్షే నగరీ స్వర్ణప్రాకారతోరణా
యామ్యాయాం భారతే వర్షే లంకా తద్వ న్మహాపురీ
పశ్చిమే కేతుమాలాఖ్యే రోమకాఖ్యా ప్రకీర్తితా
ఉదక్ సిద్ధపురీ నామ కురువర్షే ప్రతిష్ఠితా
తస్యాం సిద్ధా మహాత్మానో నివసంతి గతవ్యథాః
భూవృత్తపాదవివరా స్తా శ్చాన్యోన్యం ప్రతిష్ఠితాః.

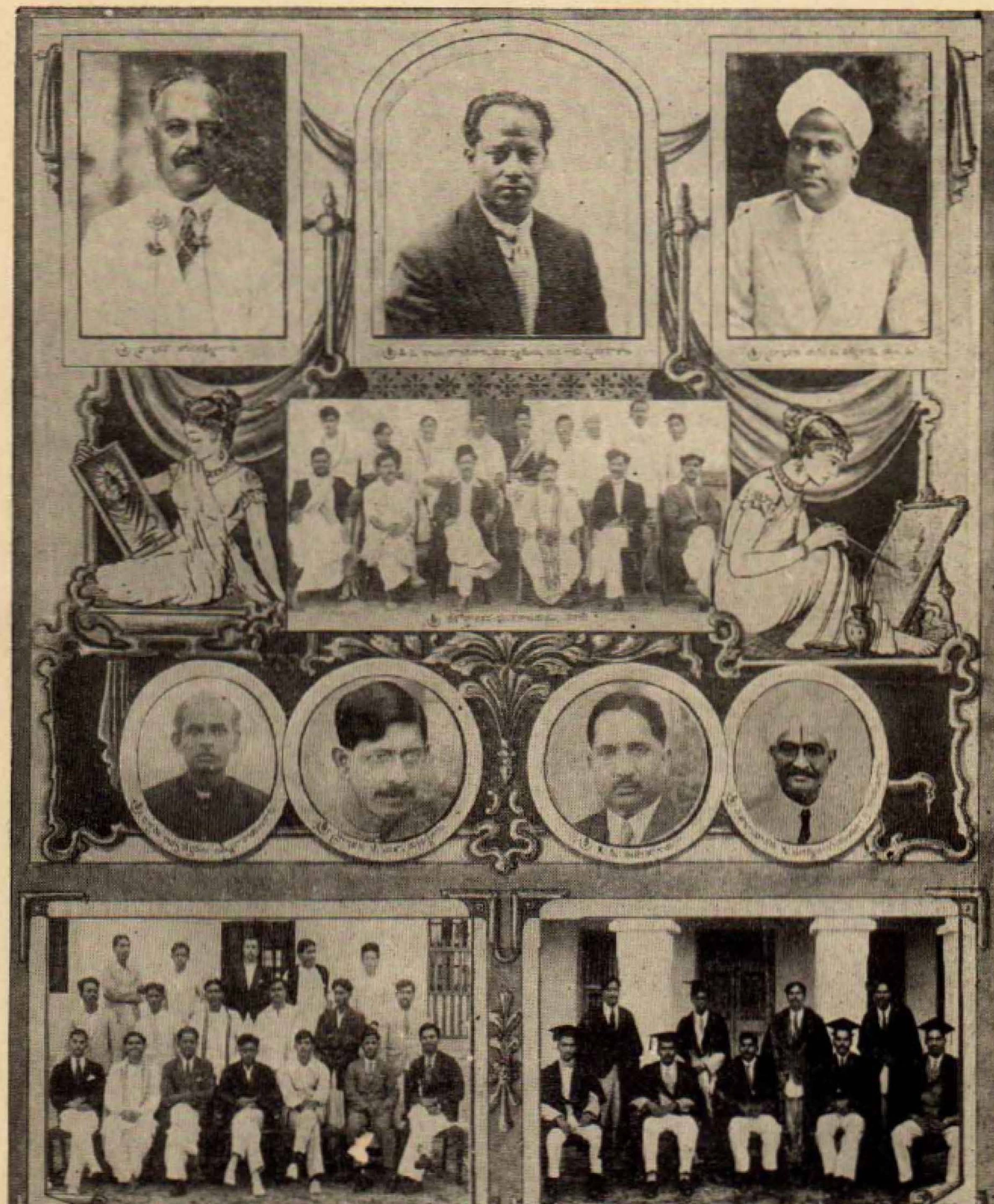
—సూర్యసిద్ధాంతే- గోళాధ్యాయే.

భూమండలమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. అచ్చట నుండి ప్రాగాదిదిఙ్నిర్ణయము కావింపవలయు. భూవృత్తపాదమగు మేరువునకు తూర్పుదిశయందు భద్రాశ్వవర్షమున యవకోటిపట్టణం బును, దక్షిణమునందు భరతవర్షమున లంకాపట్టణంబును, పశ్చిమ మునందు కేతుమాలవర్షమున రోమకపురియు, ఉత్తరమునందు కురువర్షమున సిద్ధులకు నివాసమగు సిద్ధపురియు, నివి, దేవనిర్మితము లై, స్వర్ణప్రాకారగోపురాన్వితములై యుదయాస్తమయములఁ దెలుపుచుండు ననియు సూర్యసిద్ధాంతమునఁ జెప్పఁబడినది. జంబూద్వీ పమునకు, తూర్పున భద్రాశ్వ వర్షమును, దక్షిణమున భారత వర్షము ను, పశ్చిమమున కేతుమాల వర్షమును, ఉత్తరమున, కురు వర్షమును సరిహద్దులై యున్నవి. జంబూద్వీపమునకు మధ్యభాగమునందు మేరు వు కలదు. ఈ మేరువు చుట్టును సూర్యుఁడు ప్రదక్షిణము సేయుచు న్నట్లుల.

శ్లో॥ సోమపుర్యాం విభావర్యాం మధ్యాహ్నే చార్యమా యదా
మహేంద్రస్యామరావత్యాం తదా తిష్ఠతి భాస్కరః
మధ్యాహ్నే త్వమరావత్యాం యదాభవతి భాస్కరః
తదా సంయమనే యామ్యే తత్రోద్యంస్తు ప్రదృశ్యతే
మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వన్ భాత్యేష సవితా సదా
ధ్రువాధార స్తథో త్తిష్ఠన్ వాలఖిల్యాదిభిః స్తుతః.

ఇంద్రపురి యగు నమరావతి యందు సూర్యోదయ మగుచుం డెనేని కుబేరపురియగు విభావరియందు మధ్యాహ్న మగుచుండును. అమరావతి యందు మధ్యాహ్న మయ్యెనేని, సంయమనీపురమందు ఉదయమగుచుండును. ఇట్లు సూర్యుఁడు, ధ్రువాధారము గలవాఁడై, యుదయించుచు, మేరువుఁ జుట్టి వచ్చుచు, వాలఖిల్యాది మహర్షుల చే స్తుతింపఁబడుచుఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడని, శ్రీ నృసింహపురాణ

భువర్లోకమందుఁ గలదు. ఇట్టి బహువిధాధారములు ఇట్టి మేరువు కలదని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది.

ఈ భూమియందు దృశ్యాంశము కొంతయు, అదృశ్యాంశము కొంతయుఁ గలదు. దృశ్యాంశమును భూమి సామాన్యజనులకుఁ గన్పించును. అదృశ్యాంశమున భూమియందు, సిద్ధాశ్రమములు, యోగాశ్రమములు నుండి, యందు తపస్సొనర్చుచు, యోగసిద్ధులు నగు మహాత్ము లుందురు. అట్టివారు సామాన్య జనులకుఁ గన్పింపరు, యోగాభ్యాసం బున, తపస్సంపత్తియుగల పుణ్యపురుషులకు మాత్రమే గన్పింపవచ్చు నని పెద్దలచేఁ జెప్పఁబడెను. సామాన్యముగ హిమాలయమున సంచరించు నప్పుడు, సామాన్యమానవదృష్టులకుఁ గన్పించు పదార్థములు కొన్నియే. మహాత్ముల యనుగ్రహము పొందిన యోగసిద్ధ పుణ్యపురుషులకుఁ గన్పించు పదార్థము లనేకములు, సామాన్య దృష్టి గోచరాతీత సంచారము లు న్నవియు, దివ్యజ్ఞానములు లేనియెడ, పవిత్రములైన నన్ని మహాత్ములు గా నీ, మనకుఁ గాని, జీవనములు గాని కన్పింపవు. అంతఃకరణశుద్ధి లేక, యోగబలము లేక, కన్పించనంత మాత్రమునచే లేవని కాని, మిథ్యయని కాని, కల్పితములని కాని చెప్ప సాహసింపఁ గూడదు.

శ్లో. పర్యాప్త వ్యపతి మేరుమాత్రే త దేషాం రూప మైశ్వరం
తత్రతత్ర హి దృశ్యన్తే ధాతవః పాంచభౌతికాః
తేషాం మనుష్యా స్తర్కేణ ప్రమాణాని ప్రచక్షతే
అచింత్యాః ఖలు యే భావా న తాం స్తర్కేణ యోజయేత్
ప్రకృతిభ్యః పరం యత్తు త దచింత్యస్య లక్షణమ్.

అచ్చటచ్చట, పాంచభౌతికములగు ధాతువర్గము కన్పించుచుం డును. ఆ హేతువులగు నా వస్తువులను మనుష్యులు తర్కముచేఁ బరి మాణముఁ జెప్పుచుందురు. ఏయే పదార్థము లాలోచించుటకు సాధ్య ములు కావో, వానికి మానాహేతు పరిమాణములుఁ గల్పింపఁగూడదు. అచింత్య మనగా, ప్రకృత్యతీతవస్తువు. ప్రకృత్యతీతవస్తువులను బ్రాకృ తిక సాధనములచే సాధింప వలనుగాదు. కాఁబట్టి, మానవుల కగోచ రములగు గతితవస్తు విచారమంతయు, దివ్యదృష్టిగల మహాత్ముల వాక్యములు ప్రమాణము లగుచున్నవని, మహాభారతమందుఁ గలదు.

కాఁబట్టి, అదృశ్య ప్రదేశమగు దేవభూమియందు మేరువు గల దనియు, నది ధార్మికులగు పుణ్యపురుషులకు దృశ్యము, గమ్యము నగు చున్నదనియు స్పష్టపడుచున్నది. ఇంకను మేరువుగూర్చినవివరము మత్స్యపురాణాంతర్గత భాగవతాదివ్య మహాగ్రంథముల విశదముగఁ జూడఁదగును.

జంబూద్వీపము, నవ వర్షములుగాఁ గూర్చిన దని యిదివరలోఁ జెప్పఁబడెను. ఆ నవ వర్షములలో భారత వర్షము శ్రేష్ఠమని ప్రశం సింపఁబడుచున్నది.

"అత్రాపి జంబూద్వీపే, భారత మేవ వర్షం కర్మక్షేత్ర మన్యా ని, అష్టవర్షాణి స్వర్గిణాం పుణ్యశేషోపభోగస్థానాని భౌమస్వర్గప దాని వ్యపదిశంతి." —భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౭ అధ్యాయః

శ్లో॥ వర్షేతు భారతే బ్రాహ్మణ్ త్రివర్గస్య ఫలం భవేత్
దుష్కృతే కామధుక్తేను దుర్గాయి స్వర్గనుక్తిదా
తస్మిన్ శుభాశుభం కర్మ యత్ఫోక్తఫలదం స్మృతం
అన్యాని యాని వర్షాణి భూమిస్వర్గాణి తాని వై
భారతే విహితం కర్మ యోగిన్యాపాదితఃగాం
ఫలం జనయతే పుష్య స్వర్గకర్మ నరకాగ్యతి
తత్ర సిద్ధా నరా బ్రాహ్మణ్ తపసారాధకేశవ
ప్రయాంతి పరమంలోకం మహసద్వంద వారితమ్.
సర్వేషామపి వర్షాణాం భారతం ప్రవరం ద్విజ
సిద్ధ్యంతి మానవా యత్ర పారిధ క్రియరాయణాః,
ప్రాయో భాగవతా స్సర్వే భారతే ద్విజసత్తమ
వానాదూరాణి తీర్థాని ఫలదాని స్మృతానిచ
—పాద్మే-భూమిఖండే-భూగోళవర్ణనం.

నవ వర్షములలో భారత వర్షమొక్కటియే, కర్మభూమి, ఇ చ్చటఁ గావించిన శుభాశుభ కర్మల ననుసరించియే ఫలము లభించును. తక్కిన అష్టవర్షములును భూ లో క స్వర్గ ము లని తామే చేసికొనిన పుణ్యకర్మ శేషఫలము ననుభవింపఁదగిన భోగస్థానములు కాఁబట్టి భూలోక స్వర్గములని వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవి. అవి భోగభూములు కాని కర్మభూములు కావు. మనము సర్వతోరక్షణ మగు విశేషములుఁ గావింపలేవు కల్పనఁ గట్టుకొని పోయిన భోజనపదార్థములవలె నచ్చట ననుభవించి, మరల కర్మభూమియందు జన్మింతుము. ఈ భారత వర్ష భూమియందు దక్కక సముపార్జింపఁబడిన కర్మ కామ్యకర్మములవలె సమస్త ఫలము లిచ్చును. స్వర్గమునకుఁ బోయినందున, దానినుగూర్చియు పుణ్యకర్మ యిచ్చటనే చేయవలయును. చంద్రలోకము, సూర్యలోకము, పితృలోకము మొదలగు దేవలోకములకుఁ బోవలెనన్నను, ఇచ్చటనే కర్మ గావింపవలయు; వేదోక్త, వైదిక్యములఁ బొందఁదలంచినవారును, నిష్కామకర్మయు, తపస్సును, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములను నిచటనే పొందవలయును. భోగలోకములందు కర్మ గావింపఁ వలనుపడదు గనుక, పుణ్యకార్యములైన వారు, భారత వర్షమందు జనింపవలయును. ఇచ్చట కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులును, కాలభేదంబులును, వర్ణభేదంబులును గలవు. ఇతరవర్షములందు యుగవిభాగములును, కాలభేదములు లేదు. ఆయా యుగముల నాయుఃప్రమాణమును, ధర్మములును జెప్పుచు కలియుగమునందు,

శ్లో॥ దేవపుత్రే ద్వాపరేతు శతమేకం కలౌ స్మృతం
త్రేతాయాం చ స్థితి స్త్రింశ కలౌ బ్రాహ్మణ సత్తమ
గర్భస్థాశ్చ మ్రియంతేన తథా బాలా మ్రియంతిచ
యథా గృహ్యతిశా వైద్య ప్రోక్తవా యువ్యాన్యేరతాః
కలౌ ఖలు భవిష్యంతి భారతే తాపస ప్రభో.

నూఱు సంవత్సరము లాయుఃప్రమాణమైనను, అంతకాలము బ్రదుకుట లేదు. గర్భమందుండగనే మృతిఁజెందువారు కొందఱును,

జనించిన వెంటనే మృతులగువారు కొందఱు నుందురు. లుబ్ధులు, అశక్తవారులు, క్రోధులు, దుష్కార్యాచరణము చేయ శక్తులు, ఆలసులు, వంచకులు గా నుందురు. అట్లున్నను, పశ్చాత్తాపము చేసిన, సత్కార్యాచరణముచేతను భగవద్భక్తులై యుత్తమలోకముఁ జేరెదరు. అట్టి సౌకర్య మీ భారతవర్షమందుఁ గలదు.

శ్లో॥ ఉత్తరం య త్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణం
వర్షం తద్భారతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః
నవయోజనసాహస్రో విస్తారోఽస్య మహామునే
కర్మభూమి రియం స్వర్గ మపవర్గంచ గచ్ఛతాం
అతః సంప్రాప్యతే స్వర్గో మ్యుక్తో ముక్తిం ప్రయాంతి చ
తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాంతి యతః పురుషా మునే
ఇతః స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ మధ్య శ్చాంతశ్చ గచ్ఛతే
న ఖ ల్వన్యత్ర మర్త్యానాం కర్మభూమౌ విధీయతే

విష్ణుపురాణే,అంశే-3 అధ్యాయః.

సముద్రమునకు ఉత్తరమునను, మహాహిమాలయమునకు దక్షిణమునను, భారత వర్ష మున్నట్లును, అయ్యది నవసహస్ర యోజన విస్తీర్ణము గలదియు, అచ్చట నుండియే పుణ్య కర్మానుష్ఠాన పరులకు స్వర్గమును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే మోక్షమును, పాపకర్మచే నరకంబును, తిర్యక్త్వమును గలుగుచుండు ననియు, సన్మార్గముల నిచ్చు కర్మభూమి యిదియే యనియు, నితర వర్షములందు కర్మాచరణమునకు వీలుగాక, భోగానుభవమే యనియు శ్రీ విష్ణు పురాణమందుఁ జెప్పఁబడినది. దేవతలు కయినను, బ్రహ్మాదిస్థాన ప్రాప్తి లేక, మోక్షము లభింపదు. అట్టి బ్రహ్మాదిస్థానప్రాప్తికి, భూలోకములో కర్మభూమియగు, భారత వర్షమునకు వచ్చి తీరవలయును. ఇట్టి శ్రేష్ఠమయి నట్టి భారతవర్షమునందు నవఖండములు గలవు.

శ్లో. భారతస్యాస్య వర్షస్య నవ భేదాం నిశామయ
ఇంద్రద్వీపః కశేరుశ్చ తామ్రపర్ణో గభస్తిమాన్
నాగద్వీప స్తథా సౌమ్యో గాంధర్వ స్త్వథ వారుణః
అయంతు నవమ స్తేషాం ద్వీపస్సాగరసంవృతః

ఇంద్రద్వీపము, కశేరు, తామ్రపర్ణము; గభస్తిమాన్, నాగద్వీపము; సౌమ్యము, గాంధర్వము, వారుణము, అయము నని తొమ్మిది ఖండములుగ (ద్వీపములుగ) విభజింపఁబడిన యీ భారత వర్షమందు, సగరపుత్రులచే త్రవ్వఁబడిన సాగరముచే చుట్టఁబడిన భరత ఖండము మన కెల్లఱకు నివాసము నగుచున్నది.

"జంబూద్వీపస్య రాజ న్నుపద్వీపానష్టౌ నిహైక ఉపదిశంతి సగరాత్మజై రశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో నిఖనద్భి రుపకల్పితాః॥ తద్యథా, స్వర్ణప్రస్థ శ్చంద్ర శుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మందహరిణః పాంచజన్య స్సింహళో లంకేతి॥

—శ్రీ భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౯ అధ్యాయే.

జంబూద్వీపము నందు, స్వర్ణప్రస్థము, చంద్రశుక్లము, ఆవర్తనము, రమణకము, మందహరిణము, పాంచజన్యము, సింహళము, లంక, అనునట్టి యెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు. సగరపుత్రులు అశ్వాన్వేషణకాలమందు భూమిని త్రవ్వుచున్నపుడు ఈ యుపద్వీపములు కలిగినవని, శ్రీ భాగవతమునందుఁ గలదు. భారతవర్షమును, నవఖండములుగ విభజించి విష్ణుపురాణమును, జంబూద్వీపమునం దెనిమిది యుపద్వీపములు కలిగినట్లు శ్రీ భాగవతమును జెప్పుచున్నవి.

శ్లో. ఏతత్తు భారతం వర్షం చతుస్సంస్థానసంస్థితం
దక్షిణే పరతో హ్యస్య పూర్వేణ చ మహోదధిః
హిమవా నుత్తరేణాస్య కార్ముకస్య యథా గుణః
తదేతద్భారతం వర్షం సర్వబీజం ద్విజోత్తమ
దేవానామపి విప్రర్షే సదైవ మనోరథః
అపి మానుష్యమాప్స్యామో దేవత్వాత్ప్రచ్యుతాః క్షితౌ
మనుష్యః కురుతే యత్తు తన్నశక్యం సురాసురైః
తత్కర్మనిగడగ్రస్తై స్తత్కర్మక్షపణోత్సుకైః
న కించి త్క్రియతే కర్మ సుఖలేశోపబృంహితైః

—శ్రీ మార్కండేయపురాణే-భారత ఖండ వర్ణనే.

ఈ భారత వర్షము, దక్షిణమునను, తూర్పునను మహోదధియు, ఉత్తరమున హిమాలయమును సరిహద్దు గలిగి, ఈ హిమాలయము, ధనుస్సుయొక్క నారివలె నుండును. దేవత్వమునుండి జారి, భూలోకమునఁ బడినలిసితో, భారతవర్షమునందు, మనుష్యజన్మ పొందవలెనని, దేవతలును గోరిక కలరు. ఏలన, మనుష్యలీ పుణ్యభూమియందు, బంధమోక్షములకై యే సత్కార్యములు గావింతురో, పుణ్యకర్మఫలభూతమను బంగారు సంకెళ్లచేఁ గట్టఁబడి, సుఖలేశమునకుఁ జొచ్చిన దేవాసురులట్టి సత్కార్యము దేవలోకమున సలుపఁజాలరు. పుణ్యకర్మమువలన సుఖము కలుగును, అసుఖానుభవము, సువర్ణశృంఖలములవలె దేవతలను బంధించి స్వాతంత్ర్యము లేక చేయును. పాపకర్మ ఫలము దుఃఖము, ఇనుప సంకెళ్లవలె, నరకస్థులను బంధించును. బంధ మోచనము లేనపుడు, సువర్ణ శృంఖలములనను, అయశ్శృంఖలములనునఁ గల భేదమేమి? పుణ్యమువలన స్వర్గసుఖమును, పాపమువలన నరకదుఃఖమును గలుగును. ఈ రెండు కర్మలు విడిచినపుడే మోక్షము లభించును; కాఁబట్టియే,

శ్లో॥ బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే॥ సమ్యగ్జ్ఞాన నిష్ఠుఁడైన వాఁడే సుకృత దుష్కృతముల విడనాడి మోక్షమునఁ జెందఁగలఁడని, శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమునఁ గలదు. ఈ భారత వర్ష శ్రేష్ఠత్వము, ప్రభావము, అనేక పురాణములయందు వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. అథ్యత్తరేణ కైలాసం శైవాకం పర్వతం ప్రతి
హిరణ్యశృంగ స్సుమహాన్ దివ్యో మణిమయో గిరిః

తస్యపార్శ్వే మహాదివ్యం శుభం కాంచనవాలుకం
రమ్యం బిందుసరో నామ యత్ర రాజా భగీరథః
దృష్ట్వా భాగీరథీం గంగా ముసాస బహులాస్సమాః
త్రైష్ట్యాః సరిద్వర్ధిం ప్రాక్ మహోదయాః
స్రష్టా భూతపతి ర్యత్ర సర్వలోకాన్ సనాతనః
ఉపాస్యతే తిగ్మతేజా యత్ర భూతైః సమంతతః
నరనారాయణౌ బ్రహ్మా మనుః స్థాణుశ్చ పంచమః.

—మహాభారతే– భీష్మపర్వణి.

కైలాసమున కుత్తరభాగమున, మణిమయమగు హిరణ్యశృంగ మను గొప్పపర్వతముకలదు. దానికి పార్శ్వమునందు బంగారు ఇసుకగలిగి, దివ్యమై రమణీయమగు బిందుసరస్సు కలదు. ఈ బిందుసరో వరమునందు, భగీరథుడు గంగావతరణ మని బహుసంవత్సరములు నుండెను. ఇచ్చటనే బహుయజ్ఞముల నాచరించి మహేంద్రుడు సిద్ధిని బొందెను. ప్రజాపతియగు బ్రహ్మదేవుడు తపస్సాచరించి సర్వలోకములను సృజించిన దిచటనే. వేదోక్త,నరనారాయణాదిమహర్షులును, మనువును, తపస్సు గావించునట్టి దివ్యప్రదేశ మిదియే-అచ్చటి వాహిని (గంగ) దృశ్యముగను, అదృశ్యముగను నుండును. కాబట్టి సర్వలోకములలో నుత్తమమగు భూలోకములో నుండు జంబూద్వీపమే, యెల్లరచేత ప్రశంసింపబడుచు నచేటికి మనుచున్నది. శ్వేతమను పేరుగల ద్వీపమునందు మహోత్తమమగు భారతవర్షమునందు, మహేంద్రము, మలయము, సహ్యము, వింధ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, పారియాత్రము నను, సప్తకులపర్వతములు కలవు. ఇవిగాక యనేకపర్వతములు దీని నాశ్రయించియుండు. నర్మదా మహానదాదులు వింధ్యపర్వతము నుండియు, తామ్రపర్ణ్యాదులు ఋక్షపర్వతమునుండియు, గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునవి సహ్యపర్వతమునుండియు, కృతమాల, తామ్రపర్ణి లోనగునవి మలయపర్వతమునుండియు, త్రిసామ ఋషికుల్యా ప్రభృతులు మహేంద్రనగమునుండియు, వేదస్మృతి ముఖ్యాదులు పారియాత్రమునుండియు, ఋషికుల్య, కుమారి మొదలగునవి ఋక్షపర్వతమునుండియు బుట్టి, యనేకోపనదులతో గలిసి ప్రవహించుచుండెను. అనేక దివ్యపురములు, జనపదములు కలవు. దీని విస్తారము, మహాభారత భీష్మపర్వాంతర్గత జంబూద్వీపవర్ణనమందు జూడదగును.

జంబ్వాది సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావరింపబడి నట్లు ఇదివరలో చెప్పబడినది- కడపటి పుష్కరద్వీపము, స్వాదూదకసముద్రముచే చుట్టబడినది. అవలిభూమి, హిరణ్మయమైనది. దాని నావరించినది లోకాలోకపర్వతము. ఈలోకాలోకపర్వతము, అంతరిక్షమువరకు వ్యాపించి మిగుల యెత్తుగ నున్నందున లోపలిభాగము, సూర్యకాంతిచే గప్పించుచున్నందున లోకమనియు, వెలుపలిభాగమున సూర్యరశ్మి ప్రసరింపనందున, అలోకమనియు చెప్పబడును.

దానంతటికి లోకాలోకపర్వత మనబడును. సూర్యచంద్రాదిగ్రహములచే ప్రకాశితమగుచు,సప్తద్వీపసముద్ర పర్వతారణ్య నదీనదములతో గూడి లోకాలోకపర్వతముదనుక వ్యాపించినది భూలోక మనబడును. ఇయ్యది అనాహారాయుస్సుచే నిండియున్నది.

భువర్లోకము

శ్లో. భూమిసూర్యాంతరం యచ్చ సిద్ధాదిమునిసేవితం
భువర్లోకస్తు సోఽప్యుక్తో ద్వితీయో మునిసత్తమ.

—విష్ణుపురాణే- ౨ అంశే. ౭ అధ్యాయః

భూమండల సూర్యమండలములకు మధ్య నున్నట్టియు, సిద్ధవిద్యాధర గంధర్వ దేవయోనులచే సేవింపబడునట్టియు భువర్లోక మనబడు.

జంబ్వాద్యా సప్తద్వీపాకాంతా వృత్తసముద్రాశ్చయాః
తతఃపరా హిరణ్మయీ భూమిః
తతో లోకాలోకపర్వతః ఏష భూర్లోకః
అస్యోపరి అంతరిక్షలోకః ఖేచరాణాంచ మధ్యే సూర్యస్వర్గలో
—శ్రీభాగవతే-౫ స్కంధే [క.

శ్లో. పాదగమ్యం హి యత్కించి ద్వస్త్వస్తి ధరణీతలే
స భూర్లోక ఇతి జ్ఞేయం శాకద్వీపాదికానపి
భూర్లోకాచ్చ భువర్లోక స్సూర్యాద్యాశ్చ ఉదీరితః
అతితోఽగ్ర దాధ్రువం రాజన్ స్వర్లోకః కథ్యతే బుధైః.
—పాద్మే-స్వర్గఖండే-లోకవర్ణనం,

పాదసంచారయోగ్యమగు ప్రదేశమంతయు భూలోకమనబడి నది. భూలోకమునకు పైన సూర్యమండలమునకు నడుమనది భువర్లోకమని గాని, అంతరిక్షలోకమనిగాని చెప్పబడును. "అంతరిక్ష" మనగా నడుమ గ్రహములు నక్షత్రములు నుండునని యర్థము. సూర్యమండలము మొదలు ధ్రువమండలపర్యంతము నుండునది ద్యులోకమని గాని, స్వర్లోకమనిగాని చెప్పబడును. భూలోక, భువర్లోక, స్వర్లోకములకు త్రిలోకి యనిపేరు. ఇవి స్థూలసూక్ష్మ పాంచభౌతికాలు నిర్మితములు- భూలోకము కేవలస్థూల పాంచభౌతికాలు నిర్మితము. భువర్లోకములో ననేకభూమికలు కలవు.

శ్లో. త్రయాణామపి లోకానాం తేషాం తోయం ద్విజోత్తమ
దశార్ధ కృతం రాజానం రైత్యానాం దితిపార్శ్వతం
ఏవం విధస్య రాజ్యాని పురాప్రోక్తాని యానివ
లోకాంశ్చ వివక్షే దివ్యాన్ సదా వసి పృథక్ పృథక్
కస్యచిత్ సూర్యసంవింకాశాః కస్యచి ద్వహ్నిసన్నిభాః
కస్యచి ద్విద్యుదిద్యోతాః కస్యచి చ్చంద్రసన్నిభాః

నానావర్ణాః కామసుఖా వసేకశతయోజనాః
వసంతి సుకృతినాం లోకాః పావనాయవ సంస్థితాః.

—ఇతి వహ్నిపురాణే-లోకవర్ణనే.

సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ ముల్లోకములకును, దేవతలకును ఇంద్రుని రాజుగను, దైత్యుల కసురేంద్రుని రాజుగను గావించి, వారి కాయా రాజ్యములనొసంగెను. ఇవిగాక, సూర్యప్రకాశముతో సమమైనట్టియు, అగ్నివలెఁ బ్రకాశించునట్టియు, నక్షత్రమువలె జ్వలించుచున్నట్టియు, చంద్రకాంతివలె నిర్మలమైనట్టియు గొన్ని కామలోకములను సృజించి పుణ్యకర్ములకు వాసార్హములుగ నొసంగెను, వానికిఁ దన మానసపుత్త్రుల నధికారులుగఁ గావించెను. పైఁ జెప్పఁబడిన, కామమయలోకములు, భువర్లోకమునందుఁ జేరినవి. "కామమయోఽయంపురుషః" అనునట్లు జీవుఁ డెల్ల తటి నీ భూలోకమున నన్నప్పుడు పలువిధకోరికలఁ గోరుచుండును. మృతిఁజెందిన పిమ్మట నాయా కామములకుఁ దగినట్టి ఫలముల నాయా కామలోకముల యందు సూక్ష్మశరీరియై యనుభవించుచుండును. వీనిని దివ్యజ్ఞానసమాజమువారు (Astral worlds) అని చెప్పుదురు. ఈ కామమయలోకము లంతరిక్షమున, అనగా భువర్లోకమునందే, సూక్ష్మ ఆపస్తత్త్వ ప్రధాన పాంచభౌతికాణు నిర్మితములు. సోమలోకము, పితృలోకము, యమలోకము, నవగ్రహమండలములు (లోకములు) ఇవన్నియు, భువర్లోకమునందుఁ గలవు. ఇందు కామదేవతలు, భూతగణములు, మృతులు కొంతకాలము నివసింతురు.

విద్యాధరులు, అప్సరసలు, యక్షులు, రక్షస్సులు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, పిశాచులు, గుహ్యకులు, సిద్ధులు, భూతములు, వీరు, ఉపదేవగణములు (దేవయోనులు) అని చెప్పఁబడుదురు. వీరి వాసస్థానములు మహాభారత భీష్మపర్వమునం దీ క్రింది విధమున,

శ్లో. రక్షాంసి వై హిమవతి హేమకూటే తు గుహ్యకాః
సర్పా నాగాశ్చ నిషధే గోకర్ణేచ తపోధనాః
దేవాసురాణాం సర్వేషాం శ్వేతపర్వత ఉచ్యతే
గంధర్వా నిషధే నిత్యం నీలే బ్రహ్మర్షయ స్తథా
శృంగవాంస్తు మహారాజ దేవానాం ప్రతి సంచరః
ఇ త్యేతాని మహారాజ సప్తవర్షాణి భాగశః

హిమవంతమునందు రక్షస్సులు, హేమకూటమునందు గుహ్యకులు, నిషధమునందు నాగులు, గోకర్ణమునందు తపోధనులు, శ్వేతపర్వతమునందు దేవాసురులు, నిషధమునందు గంధర్వులు, నీలమునందు బ్రహ్మర్షులు, శృంగవంతమునందు దేవతలు నివసించుచుందురు. ఈ వర్షపర్వతములు, మేరువు చుట్టు నున్నందున, మేరు ప్రాంతములగు పై దేవయోనులు సంచరింతురు. వీరు ఖేచరులయినందున, అంతరిక్ష లోకములందును సంచరింతురు.

శ్లో. భూర్లోకః పార్థివో లోకః అంతరిక్షంభువ స్స్మృతః
భావో ర్ధ్వలోకో దివి స్వ్యాత స్స్వేమ మూర్ధ్వం యథాక్రమమ్
గంధర్వాప్సరస శ్చైవ గుహ్యకా స్సహరాక్షసైః
భూర్లోకవాసిన స్సర్వే అంతరిక్షచరాః క్రమాత్
మరుత స్సప్తధి స్సృష్టా రుద్రా స్తత్రైవ చాశ్వినౌ
ఆదిత్యా వసవ స్సర్వే తత్రైవచ గణాంగనాః

—ఇతి దేవీపురాణే.

ఈ కనఁబడుచున్న పృథివీమయ మయినది భూర్లోక మనియు నక్షత్రగ్రహమండలములు గల యంతరిక్షము భువర్లోక మనియు, నటుమీఁదిది (ద్యులోకము) స్వర్గలోక మనియు, వీమూటికిఁ ద్రిలోకి యని వ్యవహార మనియు నిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. గంధర్వులు, గుహ్యకులు, రాక్షసులు, అప్సరసలు, భూలోక వాసులు, సప్తస్కంధములతోఁ గూడిన మరుత్తులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, అశ్వినీ దేవతలు, దేవతాస్త్రీలు, అంతరిక్షలోక వాసులు, అటుపైన నింద్రాదులు, ద్యులోక వాసులు. పితృదేవత లుండునది భువర్లోకమగుటచే, భూలోకమునకు భువర్లోకమునకు కేవల సన్నిహిత సంబంధము కలదు. మృతులై భువర్లోకమునందు నరక బాధ ననుభవించు వారికి, భువర్లోక వాసులు సాహాయ్య మొనరింతురు. అనఁగా మార్గదర్శకులయ్యెదరు. ఈ భువర్లోకము నందు, భూతప్రేత పిశాచములు, వారి వారి నియమిత ప్రదేశములందే సంచరించును. పైకిఁ బోవ శక్తి చాలదు.

శ్లో॥ అంతరిక్షచరా యేచ భూతప్రేతపిశాచకాః
సర్వేయుత్వా రుద్రగణాం స్తే తత్రైవ చరంతి హి
నోర్ధ్వం విక్రమణే శక్తి స్తేషాం సమ్యక్ప్రతిపాప్మనాం
అత ఊర్ధ్వం హిడింబేంద్ర రాక్షసా యే కృతైనసః
తేకు మార్గాధ స్సర్వే విహారం తూర్ధ్వవర్జితాః

—ఇతిపాద్మే-స్వర్గఖండే.

రుద్రగణములతప్ప, భూతప్రేతపిశాచకములు, అంతరిక్షమునందుఁ దమకు నియమితప్రదేశములందు సంచరించును. పాపాత్ములగు వీరికి నూర్ధ్వగమనమందు శక్తి చాలదు. వీరికి పైన రాక్షసులు సంచరింతురు. వారయినను నూర్ధ్వలోకమునకుఁ గ్రిందిప్రదేశములందేకాని, యూర్ధ్వమునకుఁ బోవఁజాలరు. దీనింబట్టి భూతప్రేతపిశాచరాక్షసగణములు, సూర్యలోకమునకధోభాగమునందే సంచరింప శక్తి గలవైనట్లు తెలియుచున్నది. భూలోకమున కతి సన్నిహితముగఁ బ్రేతలోకము, దానికిఁ బైన పిశాచలోకము, దానిపైన భూతలోకము, అటుఁ బిమ్మట రక్షోలోకము, దానిమీఁద గుహ్యకలోకము, దానికి తర్వాత గంధర్వలోకము, పిమ్మట విద్యాధరలోకము, నుండినట్లును, శివశర్మను దేవదూతలు కైలాసమునకుఁ గొనిపోవునప్పు డీయూర్ధ్వలోకములఁ జూపి శివశర్మకు జెప్పినట్లును, కాశీఖండమునందుఁ గలదు. ఊర్ధ్వలోకము

లకు ఋణానుబంధులగు శిష్యులకు గోచరించునప్పుడు, తేజోమయ సూ క్ష్మలోకములగల సూక్ష్మశరీరముల ద్వారా గమనికతో ననుగ్రహింతురు.

స్వర్గలోకము

శ్లో॥ ఆదిత్య ధ్రువయో రాజా స్వర్లోక ఇతి కథ్యతే॥ ఇతి వాక్య॥ ఆదిత్యమండలము పైన ధ్రువమండలపర్యంతము స్వర్గలోకమని చెప్పబడును. దీనికే ద్యులోకమందురు. సూక్ష్మశరీరము 'స్వర్లోక సంబంధమైన శరీరము' సంకల్పములకు స్థానము. జీవుడు కామలోక ము వదలి స్వర్గలోకమునఁ బ్రవేశించినప్పుడు, Astral body నుండి Lower mental body లోనికి ప్రవేశించుట యని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారు చెప్పుదురు. ఇందు రూపదేవతలు (ప్రకృతిదేవతలు) ఉత్తమదేవతల యాజ్ఞ ననుసరించి, సూక్ష్మలోకమున, పలువిధములగు పరోపకార కార్యముల నొనరించుచుందురు. భూలోకమునందు, హిమాలయము, గంగ, యమున, సరస్వతి, సప్తసాగరములు, మహారణ్యములు, పంచభూతములు, సూక్ష్మముగ తేజోమయ దివ్యశరీరము లతో స్వర్గలోకమున ఇంద్రునిసభయందు, నరలోకమున వరుణుని సభయందు నున్నట్లు భారతములోని సభాపర్వమందు లోకపాలకసభా వర్ణనముఁ గావించుటలో నారదమహాముని ధర్మరాజులతోఁ జెప్పెను. భూలోకములోని మహత్తర విభూతి పదార్థముల కన్నింటికి నధిమాన దేవతలు స్వర్గలోకమునందు దివ్యశరీరములతో నుండునట్లు తెలియఁ బడుచున్నది.

శ్రీనరసింహపురాణ భువనకోశము ౩౦వ యధ్యాయమునందు, స్వర్గ స్థానము, తత్స్వరూపము: నిట్లు యీ క్రింది విధముగ వర్ణింపఁ బడినది.

శ్లో. స్వర్గస్థానం మహాపుణ్యం ప్రోచ్యమానం నిబోధ మే
భారతే కృతపుణ్యానాం దేవానామపి చాలయం
మధ్యే పృథివ్యా మద్రీంద్రో భాస్వాన్ మేరు హిరణ్మయః
యోజనానాం సహస్రాణి చతురశీతిముచ్ఛ్రితః
ప్రవిష్టః షోడశాధస్తా ద్ద్వాత్రింశం మూర్ధ్ని విస్తృతః
తావత్ప్రమాణా పృథివీ పర్వతస్య సమంతతః
తస్య శృంగత్రయం మూర్ధ్ని స్వర్గో యత్ర ప్రతిష్ఠితః
నానాద్రుమలతాకీర్ణం నానాపుష్పోపశోభితం
మధ్యమం పశ్చిమం పూర్వం మేరోః శృంగాణి త్రీణివై
మధ్యమం స్ఫాటికం శృంగం వైడూర్యమయ కాంచనమ్
ఇంద్రనీలమయం పూర్వం మాణిక్యం పశ్చిమం స్మృతం
యోజనానాం సహస్రాణి నియుతాని చతుర్దశ
ఉచ్ఛ్రితం మధ్యమం శృంగం స్వర్గం యత్ర త్రివిష్టపః
అంతరాంతరికం శృంగం మూర్ధ్ని ఛత్రాకృతిస్థితమ్
పూర్వ ముత్తరశృంగాణా మంతరం మధ్యమస్య చ
త్రివిష్టపో నాకపృష్ఠే ప్యప్సరాస్సంతి నిర్వృతాః
ఆనందోఖ్య ప్రమోదశ్చ స్వర్గశృంగేషు మధ్యమే
శ్వేతశ్చ పౌష్టికశ్చైవ ఉపశోభనమాన్మథః
ఆహ్లాద స్వర్గరాజాఖ్యౌ స్వర్గశృంగేషు పశ్చిమే
నిర్మమా నిరహంకారా సౌభాగ్య శ్చాతినిర్మలః
స్వర్గాశ్చైవ ద్విజశ్రేష్ఠ పూర్వశృంగే సమాస్థితాః
ఏకవింశా ద్విస్వర్గాస్తు నివిష్టా మేరుమూర్ధని.

భారతవర్షమునందుఁ బుణ్యకర్మ లొనరించిన వారికి, దేవత లకు నిలయ మయినట్టి, మేరుపర్వతము, భూమధ్యభాగమం దుండి, యోజనాద్యధోభాగముల చాలదూరము వ్యాపించి బంగారుకాంతిగలిగి ప్రకాశించుచుండును. అనేకయోజనములు ఎత్తైన మేరు శిరస్సు నందు, పూర్వశృంగము, మధ్యశృంగము, పశ్చిమశృంగమునని మూఁడు (శిఖరములు) గలవు. అందు తూర్పుశిఖరము, ఇంద్రనీలకాంతియు, మధ్యశిఖరము వైడూర్యమణి కాంతియు, పశ్చిమశిఖరము మాణిక్య కాంతియుఁ గలిగి మిక్కిలి వైశాల్యముతో, పుష్పఫలతరులచే శోభి ల్లుచు రమణీయముగ నుండును. మిక్కిలి యెత్తైన మధ్యశృంగము నందు త్రివిష్టపమను పేరుగల స్వర్గముండును. నిత్యప్రకాశ మగుటవలన నే కాంతిచేతను తిరస్కరింపఁబడక, శిరస్సునందు ఛత్రాకారము వలె నుండును. నాకపృష్ఠమునందు, అప్సరలు, నిర్వృతులను పేరుగల భాగము లుండును. మధ్యమ శిఖరమునందు ఆనంద ప్రమోదములు గలవు. పశ్చిమ శిఖరమునందును శ్వేతము, పౌష్టికము, ఉపశోభన మాన్మథములు, ఆహ్లాదము, స్వర్గరాజము నను నామములుగల భాగము లుం డును. తూర్పుశిఖరమునందు, నిర్మమము, నిరహంకారము, సౌభాగ్యము, అతి నిర్మలము లోనగు భాగములు గలవు. ఈప్రకారము మేరుశిరస్సు నందు ఇరువదియొక్క దేవములు గలస్వర్గములు గలవు. భారతవర్ష మునం దే యే పుణ్యకర్మ లొనరించిన నే యే స్వర్గభాగములఁ బొందుదురని యీ క్రింది వివరములవలనఁ దెలియును.

జలప్రవేశముఁ గావించినవారికి, ఆనందనామక స్వర్గమును, అ గ్నిప్రవేశము నొనర్చినవారికి ప్రమోదమును, భృగుప్రపాతము వలన సౌఖ్యమును, యుద్ధమునందు మరణించినవారికి నిర్మలమును (వీరస్వర్గము), సర్వము సన్యసించినవారికి త్రివిష్టపమును, క్రతుయాజికి నాకపృష్ఠమును, నిత్యాగ్నిహోత్రికి నిర్వృతియు, తటాకకూపనిర్మా తలకు పౌష్టికమును, సువర్ణదానమున సౌభాగ్యమును, శీతకాలమందు చల్లని ప్రా ణులకు అగ్నిని ప్రజ్వరింపఁజేసి యొసంగువారికి అశ్వరథమును, హిరణ్య గోప్రదానమువలన నిరహంకారమును, భూదానముచే శాంతి కమును, రౌప్య (వెండి) దానములచే నిర్మలమును, అశ్వదానమువలన పుణ్యస్థానమును, కన్యాదానము వలన మంగళమును, వస్త్రదానము వలన శ్వేతమును, కపిలగోదానముచే పరమార్థనామక స్వర్గమును, గోవృషభదానముచే మన్మథ స్వర్గమును, మాఘమాసమున నది

లో స్నానము చేసి తిలలు, ధాన్యము, పాదరక్షలును దానము చేసిన వారికి ఉపశోభనము, దేవాలయప్రతిష్ఠాపనము చేసి తీర్థయాత్రాపరులైనవారికి స్వర్గరాజ్యమును, ఏకాన్నభోజనము, నక్తభోజనము, త్రిరాత్రోపవాసము మొదలయిన వ్రతములు గావించినవారికి శుభనామక స్వర్గమును, మేధావియై విద్యాదానము చేసినవానికి నిరహంకారమును, సర్వభూతహితులై జితేంద్రియులైన బ్రహ్మచారికి నిర్మల స్వర్గమును కలుగును. అంతియుగాక, ఎవరెవరే యే భావముచే నే యే దానము నొసంగెదరో దానికి తగిన స్వర్గమును బొందెదరు. కామ్యకర్మలచేఁ బ్రవృత్తిరూపమను స్వర్గాది లోక సుఖములను, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే నివృత్తిరూపమను మోక్షమును లభించును.

విపులము, విపులము శుద్ధమనుని పైపైన కొన్ని స్వర్గమార్గములు కలవు. ప్రథమమున కుమారస్వామి, ద్వితీయమున మాతృదేవతలు, తృతీయమున సిద్ధులు, గంధర్వులు, చతుర్థమున విద్యాధరులు, పంచమమున నాగరాజు, షష్ఠమందు వైనతేయుఁడు, సప్తమమున దివ్యపితరులు, అష్టమమున ధర్మదేవత, నవమమందు దక్షప్రజాపతి, దశమమందు ఆదిత్యుఁడు. వీరు వీరి మార్గముల కధిష్ఠానదేవతలుగా నుందురు. కావున, స్వర్గము నపేక్షించువారు ఈ దేవతల యనుగ్రహము బొందవలె పోవలయును.(Pass port) స్థానముల వంటివి. స్వర్గలోకమునందు సర్వర్తుఫలపుష్పిత దివ్యోద్యానవనములు, దివ్యహర్మ్యప్రాసాదములు, మణిరత్నమయ దివ్యభూషణాంబరములు, దివ్యసుందరులు నుండునని భావించి, కర్మలు గావించి మృతినొందినవారికి తదనురూప ఫలము కలుగును. ప్రతిమన్వంతరము దివ చిత్రవృత్తి కల్పాంతర మణీయము, ఆనందదాయకము నయినది స్వర్గమని తలంచుచుందురు. కొందరు మనఃప్రీతికరమయినది స్వర్గమనియు, తద్విపరీతమయినది నరకమనియు, వేరొకర్న వేరు లేవనియు చెప్పెదరు.

శ్లో. మనః ప్రీతికరః స్వర్గో నరక స్తద్విపర్యయః,
నరక స్వర్గ సంజ్ఞే వై పాప పుణ్యే ద్విజోత్తమ.
వ స్త్వేక మేవ దుఃఖాయ సుఖా యేర్ష్యోద్భవాయ చ,
కోపాయ చ యత స్తస్మా ద్వస్తు వస్త్వాత్మకం కుతః.
తదేవ ప్రీతయే భూత్వా పునర్దుఃఖాయ జాయతే,
తదేవ కోపాయ యతః ప్రసాదాయ చ జాయతే.
తస్మా ద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి నచ కించి త్సుఖాత్మకం,
మనసః పరిణామోఽయం సుఖ దుఃఖాది లక్షణః.

—విష్ణుపురాణే, ౨ అంశే, ౬ అధ్యాయే.

మనస్సునకు ప్రీతికరమయినది స్వర్గము; దుఃఖకరమయినది నరకము. పుణ్యపాపములే స్వర్గనరకములని సాంకేతికములు. ఒక వస్తువే కాలక్రమమున సుఖమును, దుఃఖమును గలిగించుచున్నది. అదియే ఈర్ష్యాకోపములకు కారణమగుచున్నది. వస్తువునందు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరిణామముచే సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు కలుగుచున్నవి. ఇందు తత్త్వమును బరిశీలించినచో బాహ్యోక్తవిషయమునకు సమన్వయము నగును. దుఃఖస్మృతులతోఁ గూడిన మనోమయమను సూక్ష్మశరీరము నరక మనుభవించుచుండును. సుఖస్మృతులతోఁ గూడిన సూక్ష్మశరీరము స్వర్గసుఖము ననుభవించును. అట్టి మనోవృత్తులు కలవారికే యాలోకసుఖములు గోచరమగును సమస్త పండితులను లేరు. దీనివలన నానాలోకములు కలవని సిద్ధాంతీకరించుట వలన బాధక మేమియు లేదు. కేవలము దేవ మనస్సంకల్పములచే నేదేని సృజించుకొనుచుండునని భావము. ఈ స్వర్గములు భౌమములు, దివ్యములు, శైలములనని ముత్తెరంగులు. భౌమము లనఁగ భూలోక స్వర్గములు; దివ్యము లనఁగ ద్యులోక స్వర్గములు; శైలము లనఁగ పాతాళస్వర్గములు. అని చెప్పుట కలదు.

ఈస్వర్లోకము, సూక్ష్మ అగ్ని తత్త్వ వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఇచ్చటి లోకవాసులు ప్రాయికముగ తేజోమయశరీరులుగ నుందురు.

మహర్లోకము

శ్లో. త్రైలోక్య మేత త్కృతకం మైత్రేయ పరిపఠ్యతే,
జన స్తప స్తథా సత్య మితి చాకృతకం త్రయమ్.
కృతాకృతకయో ర్మధ్యే మహర్లోక ఇతి స్మృతః,
శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోఽత్యంతం న వినశ్యతి.

భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును త్రైలోక్యమని చెప్పఁబడును.

ఈ త్రైలోక్యము, కృతక మనఁబడు. కృతక మనఁగ ప్రతికల్పమునందుఁ జేయఁబడును. జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, ఈమూఁడును అకృతకము లనఁబడు. అకృతకము లనఁగ ప్రతికల్పము చేయఁబడనివని యర్థము. కృతక్రియమునకు, అకృతక్రియమునకు మధ్య నుండునది మహర్లోక మనఁబడు. ఈమహర్లోకము జనులు లేక శూన్యమయ్యును నాశము నొందదు. కల్పాంతప్రళయమందు త్రైలోక్యము దహింపఁబడినపుడు మహర్లోకనివాసులు తాపతప్తులై జనలోకమునఁ బ్రవేశింతురు. ఈ మహర్లోకము, సూక్ష్మ అగ్ని వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఇచ్చట కల్పవాసులు నివసింతురు. విష్ణుపురాణమునందు క్రిందివిధముగఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో. చతుర్యుగ దిన హ్యంతే జగ దేత ద్బురాదరం,
తదా హి దహ్యతే సర్వం త్రైలోక్యం భూర్భువాదికం.
జనం ప్రయాంతి తాపార్తా మహర్లోకనివాసినః,
చతుర్దశ మహర్లోకే తిష్ఠన్తే కల్పవాసినః.

ఈ విషయమే పూర్వ ముపపాదింపఁబడినది. భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును కృతకలోకములు. జనతపస్సత్యలోకములు

[illegible] ("Higher mental plane") [illegible]

జనలోకము

శ్లో. [illegible]

[illegible] "Spiritual plane" [illegible]

తపోలోకము

శ్లో. [illegible]

* * * * * *

[illegible]

[illegible] "Spiritual planes" [illegible]

సత్యలోకము

శ్లో. [illegible]

[illegible] 'Spiritual plane' [illegible]

జనతపస్సత్య లోకములు మూఁడును సూక్ష్మత్రిలోకి.

స్థూలత్రిలోకిని, సూక్ష్మత్రిలోకిని ఒక దానితో నొకటిని కలిపి యుండునది మహర్లోకము. ఇది స్థూల త్రిలోకివలె నంతః కాలము ను సూక్ష్మత్రిలోకివలె నంతః సూక్ష్మమునుగాక, లోకాలోక పర్వతమువలె వహోరాత్రములకు సంధివలె నుండునని దివ్యజ్ఞానసమాజము వారు చెప్పుదురు.

భూమ్యాది ఊర్ధ్వలోకములకు "లోకము"లనియు, అధోలోకములకు "తలము"లనియుఁ జెప్పు సంప్రదాయము కలదు. భూమ్యాది ఊర్ధ్వ లోకములు 7 ను, అతలాది అధోలోకములు 7 ను, మొత్తము 14 (చతుర్దశ) భువనములును, వీనిలో నుండు సూర్యచంద్రాంగారకబుధ గురుశుక్రశన్యాది అవాంతర లోకములును అన్నియుఁ గలిసి బ్రహ్మాండ మనఁబడును. ఇట్టి బ్రహ్మాండము లనేక సహస్రములు. పరమేశ్వరుని రోమరంధ్రము లను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు పరమాణువులవలె నుండునని తెల్పు ఈక్రిందిశ్లోకముచే బ్రహ్మదేవుఁడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మను స్తుతించెను:

> శ్లో. క్వాహం తమో మహ దహం ఖచరాగ్ని వార్భూ
> సంవేష్టితాండఘట స ప్తవితస్తికాయః,
> క్వే దృగ్విధా విగణితాండపరాణుచర్యా
> వాతాధ్వరోమ వివరస్యచ తే మహిత్వం.
>
> —శ్రీభాగవతే, ౧౦ స్కంధే, ౧౪ అధ్యాయే.

ప్రకృతి మహ దహంకార ఆకాశ వా య్వగ్ని జల పృథివీ తత్త్వములచేఁ జుట్టఁబడిన బ్రహ్మాండఘటమం దేడంగుళములు పరిమితిగల శరీరము ధరించిన నే నెక్కడ? ఇట్టి యనంత కోటి బ్రహ్మాండములు నీ రోమవివరములను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు సూక్ష్మరేణువులవలె నుండు నీ యనిర్వచనీయస్వరూప మెక్కడ! ఓ పరమేశ్వరా! దురభిమానముఁ జెందితి మన్నింపు మని ప్రార్థించెను దీనింబట్టి చూడ నఖండ పరమేశ్వర తత్త్వమందు మనమెల్లరము పరమాణుప్రాయులముగ నుండినారము. పరమేశ్వరస్వరూప మవాఙ్మనస గోచరమని తెలియుచున్నది. అట్టి చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే, అలాగు స్తుతించినపుడు సామాన్యమానవుల సంగతి నికేమిచెప్పవలెను! అల్పరాజ్యము దాంధకార దురభిమానమును వదలి, పరిశుద్ధమనస్కుఁడై, సర్వభూతహితరతుఁడై, పరమేశ్వరు నారాధింపవలెనని ద్యోతకమగుచున్నది.

పరలోకయాత్ర

ఇట్లు బ్రహ్మాండమును, అందలి లోకములును వివరింపఁబడినవి. జీవుఁడు ప్రవృత్తిమార్గగతుఁడై సంసార చక్రమునందు పరిభ్రమించు చుండును. జీవుఁడు మృతిఁ జెందిన పిమ్మట నేస్థితిని బొందు నను విషయము విచారింపఁబడినది.

"తస్మా న్మరణం హి స్థూలే త త్పరిత్యజ్య జీవస్య శరీరాభిగమన రూపకార్యకరణమేవ! అత ఏవ న్యాతేషత యమాలయంగచ్ఛతి ఇత్యాది ప్రవచనే। యమోహి నివృత్తిః । తదాలయ స్సూక్ష్మదేహః । నివర్తనం హి ప్రవర్తన స్యైవ భవతి । యదిదం ప్రవర్తనం స్థూలదేహస్థితి రూపం । తతో నివృత్త్య అన్యత్ర గచ్ఛతీతి విజ్ఞేయం। సోయం యమాలయోహి సూక్ష్మదేహః। తస్మిన్ జీవస్య స్థితిః । స్థిత్యా కామలోకాదికే నివసతి జీవ ఇతి విజ్ఞేయం॥"

మరణ మనఁగా జీవుఁడు తన కుపాధియగు స్థూలశరీరము జీర్ణింపఁగ దానిని విడిచి మఱియొక శరీరమును బొందుట. యమాలయము నకుఁ బోవునని చెప్పుదురు. "యమ" అనఁగ నివృత్తి; "ఆలయము" అనఁగ సూక్ష్మదేహము. స్థూలదేహమును విడిచి, సూక్ష్మ దేహమును బొందుట నివ్రావస్థనంటిరి. నివృత్తి; ప్రవృత్తికొఱకే; ప్రవృత్తి నివృత్తి కొఱకే (పుట్టుట గిట్టుటకొఱకే; గిట్టుట పుట్టుట కొఱకే) యనిభావము. జీవుఁడు సూక్ష్మదేహమును బొంది, కామలోకాదులయందు తాను భూలోకము నాచరించిన కర్మల కనుగుణములగు ఫలముల ననుభవించు చుండును. దుష్టకర్మల నాచరించిన దొడ్డల భువర్లోకమునందు దుఃఖాను భవముల ద్వారా కామమయ శరీరముల విడిచి, సువర్లోకమునకుఁ బోయి, పుణ్యకర్మల కనుగుణముగు సుఖములను మనోమయశరీరము ద్వారా అనుభవించి, పుణ్యకర్మఫలముగ సుఖానుభవము ముగియఁగ నే మరల భూలోకమునకు వచ్చి, స్థూలశరీరమును బొందును. ఇదియే జనన మని చెప్పఁదుము.

"క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" యని భగవద్గీతా ప్రమాణమును గలదు. కాఁబట్టి జననమరణముల నొందుచు భూర్భువస్స్వర్లోకము లను సంసారచక్రమందు పరిభ్రమించుచుండును. ఈవిషయమును గుఱించి ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు పంచాగ్నివిద్య యని యొకటి కలదు. ద్యు సోమ పర్జన్య పురుష యోషిత్తులు- ఇవి పంచాగ్నులు. వీనిద్వారా కర్మదేవతలు జీవుల భూలోకమునందు జనింపఁజేయుదురు. పుణ్య పాప కర్మానుభవ మాయాలోకములందు కాఁగనే కర్మశేషముచే (శుద్ధమనోమయశరీరము) మహర్లోకమునుండి ద్యులోకము (స్వర్గలోకము)నకుఁ దెత్తురు. అచ్చటనుండి సోమలోకమునకు (భువర్లోకము), అచ్చటనుండి పర్జన్యలోకమునకు (వర్ష బిందువులలోనికి), వర్ష బిందువులద్వారా ఫలించిన వ్రీహియవాదుల నాహారముగ స్వీకరించిన పురుషుని దేహమున రేతోరూపముగను, అచ్చటనుండి స్త్రీగర్భములోనికిని జీవునిఁ బ్రవేశపెట్టుదురు. స్త్రీగర్భమందుండు పిండములో జీవుఁడు 7 వ మాసమున శరీరమునఁ బ్రవేశించునవియు, నప్పుడు పూర్వజన్మజ్ఞానము కలుగునవియు, గర్భస్థనరకదుస్థితిని సహింపఁజాలక, "ఇఁకను దుష్కర్మలు గావించి నరకవాసమును బొందను; సద్భక్తి కలిగి ని న్నారాధించి కడతేరెద"నని భగవంతుని స్తుతించినట్లు శ్రీభాగవత తృతీయస్కంధమునఁ గలదు. నివృత్తి ప్రవృత్తి మార్గము

శ్రీ జయపురం మహారాజావారు గోషను ప్రభువుగారికిచ్చిన విందు, బెజవాడ,

[illegible]

వాసనల పరస్పర ప్రభావము

పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు

[గతించిన మూడు సంవత్సరాది సంచికలలోను మూడువాసనల స్వభావమును గురించి వ్రాసియున్నాను. వాటిమధ్య ఉండే సంబంధము గురించి ఈమారు వ్రాయదలచుకొన్నాను.]

వాసనలకు అన్యోన్యము సంబంధమున్నట్లు గతవ్యాసములలోసూచన లున్నవి. ఈసంబంధము మైత్రిరూపముగాగాని పోరాటమురూపముగాగాని ఉండగలదు. వాటి ప్రాథమికస్థితులలో వాటికి మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువగా ఉంటుంది. మనోనిర్మాణము అప్పటికింకా పరిపరములతో కావలసినంత అనుభవము పొందియుండ నందున, ఈవాసనలు ప్రత్యేకముగానే ప్రవర్తిస్తుండుట అధికముగా ఉండును; కాబట్టి వీటిలో వీటికి కావలసినంత అన్యోన్యము కుదరదు. ప్రత్యేకముగా ప్రవర్తించేటప్పుడు వాటికి స్వభావమైన విరోధము వ్యక్తమవుతూ ఉండును. వ్యక్తిత్వము అణచవలెనని సంఘత్వమూ సంఘత్వ విరోధమును తొలగించుకొనవలెనని వ్యక్తిత్వమూ విజృంభించుట వాటి స్వభావము. కాని అనుభవము ఎక్కువవుతున్నకొలదీ వీటిప్రయోజనమూ వ్యాపారమూ ఇంత విరివిగా ఉండవు. కాబట్టి వాటివాటి శక్తులూ నిర్మాణములూ అనేకవిధములుగా అల్లుకొని ఉత్కృష్ట నిర్మాణములు సిద్ధమవుతవి. ఈ నిర్మాణములు మిశ్రనిర్మాణములు; అనగా మూడు వాసనలయొక్క అల్పనిర్మాణములు. ఒకదానితో ఒకటి అల్లుకొనడముచేత తయారైనవి. మూడువాసనలూ ఒకేవిధముగా వ్యక్తికి ముఖ్యమగుటచేతనూ, వీటివీటి అల్పనిర్మాణములకు అన్యోన్య సంబంధములు అవసరమగుట చేతనూ, ఒకేదానితో ప్రపంచ వ్యాపారము సిద్ధించకపోవడము చేతనూ, ఈ మిశ్రమ నిర్మాణములు ఆవశ్యకములు. మిశ్రమములు కావడము చేతనే చాలును, అందుకుతోడు నైజముగా వాటి అంగ

ములైన అల్పనిర్మాణములు విరోధము కలవి కూడా అయినప్పుడు మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువేమో అని నిరూపించుటలో అతిశయోక్తి ఏమీ లేదు.

ఈవిరోధము లేకుండా ఉండేవాడు సుఖవంతుడు. ఎవనిలో ఈ మిశ్రనిర్మాణములు తక్కువగా ఉంటవో, లేదా ఎవనిలో వీటికిగల విరోధము ఆ మిశ్రమములో హరించిపోయి మైత్రి ఎక్కువగా కలుగుతుందో, వానికి ఎక్కువసుఖము కలుగుతుంది. ఈ మైత్రిఃపట్టే మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యము, స్థైర్యదార్ఢ్యములు ఉంటవి.

ముఖ్యముగా మైత్రి కుదుర్చుకొనవలసినవి వ్యక్తిత్వసంఘత్వవాసనలు. కొందరిలో వాటికి స్వభావమైన ప్రాథమికవిరోధము మాసిపోక నిలిచియుంటుంది. అట్టివాడు సంఘములో ఆలాగు నిలిచియుండడము చాలా అరుదు; వారు సంఘబాహ్యులు, నీతివిరోధులు, రాజద్రోహులు అని పేరుపొంది సంఘసంక్షోభమునకు కారణభూతులుగా పిలవబడతారు. కొందరివిషయములో మాత్రము వ్యక్తిత్వము ఎక్కువైనా సంఘము ఓర్చిఉంటుంది. ఎందులోనైనా ఉత్కృష్టస్థానమును ఆక్రమించువాడు సంఘముయొక్క గౌరవమునకు పాత్రుడై తన వ్యక్తిత్వమును సంఘముపై ఆవరింపజేస్తాడు. సంఘములో చాలామంది ఏదైనా ఒక చిన్న అవినీతిని చేస్తూఉంటే, ఆఅవినీతికొరకు అందరితోను విరోధ మెందుకని కాబోలు సంఘము దానిని ఉపేక్షిస్తుంది; అట్టివి మరీ సంఘనాశకరములు కాకుండా ఉంటే చాలును. ఇట్టివ్యక్తులు ఈ సం

ఘవ్యక్తి సంబంధసోపానములో ఒకకొసను ఉంటే, రెండోచివరను ఉండే రకము ఒకటి ఉంది. సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోయినవారు ఆ రకము. అట్టివారు సంఘానికెంతో ఉపకారమువలె కనబడ్డా, వారిలో ఏమాత్రమూ స్వతంత్రత లేనందున వారి నడకంతా మాట బొమ్మ ఆటవలె ఉంటుంది. ఆత్మలేని శరీరముగల మనిషి అవుతాడు.

ఈ రెండు కొసలమధ్య అనేకసోపానములు ఉన్నవి. వీరి అందరిలోను ఒక్క సామ్యమున్నది; అందరూకూడా వ్యక్తిత్వ సంఘత్వములకు గల విరోధమును సమరసచేసుకొని మైత్రిని కల్పించుకోవాలని ప్రయత్నాలు చేస్తూ ఉంటారు. ఈమైత్రికి ముఖ్యసహకారి రెండువాసనల నిర్మాణములకుగల విరోధమువల్ల కలిగేనొక్కు. సంఘమందున్న ఇతరవ్యక్తుల సంపర్కము కలగగానే స్వార్థవాసనలు మారతవి; సంఘము అనే సానలో ఈవ్యక్తిత్వము తయారు పొందుతుంది. ఈమైత్రి బాహ్యముగా మాత్రమే ఉంటే మనశ్శాంతి పూర్తిగా ఉండదు. బాహ్యముగా సాంఘికాచారములకు అవలంబన చూపిస్తూ, మనస్సులోను, రహస్యముగాను తన వ్యక్తిత్వవాసన శాంతికి ఉపచరించేటట్లు ప్రవర్తించుట సాధ్యమైనా, మనశ్శాంతి మాత్రము చక్కగా కుదరక ఆరోగ్యస్థైర్యములు సరిగ్గా ఉండవు. మరొక రకము ఉన్నది; వ్యక్తియొక్క సామర్థ్యమునంతా ఉచితములైన సాంఘికవ్యాపారముల క్రింద నుపయోగించేవారు కొంద రున్నారు. వారు ధన్యులు.

ఇక వ్యక్తిత్వవాసనకున్నూ, లైంగిక వాసనకున్నూ గల సంబంధము చూదాము. లైంగికవాసనయొక్క కోరికలు చక్కగా తృప్తిచెందేటప్పుడు, ఆవాసన వ్యక్తిత్వవాసనతో అత్తుకొంటుంది. లైంగికవాసనకు గురియైన ప్రియురాలి యెడల కనబరిచే ప్రేమా, ఆప్రేమకు ఫలమైన సంతానముయెడల కనబరిచే వాత్సల్యమూ చాలా ఎక్కువగా ఉదారమైన భావములు. వీటికి గురిగా ఆ స్వార్థములైన ప్రియురాలును సంతానమును మాత్రమే కాకుండా, మానవసామాన్యమును కూడా గురిగా కల్పించుకో గలిగినవానిలో ఈవ్యక్తిత్వలైంగికవాసనల బలమునకు సాంఘికత్వము కూడా మేళవింపు అయినట్లు అవుతుంది. కాని ఇట్టి సమ్మేళనము సులభమైన పని కాదు. చాలా చోట్ల వ్యక్తిత్వ లైంగికవాసనలకు విరోధము పుట్టుతూ ఉంటుంది.

పూర్తిగా స్వార్థమైన స్వీయసౌఖ్యమునకున్నూ, కొంతపరార్థమైన భార్యబిడ్డల యెడల జూపవలసిన శ్రద్ధాసక్తులకున్నూ సహజముగా ఉన్న రాపిడిలో నలిగిపోయే వ్యక్తులున్నారు. ఇది పురుషులలో ఎక్కువ; స్త్రీలలో మరొకరీతిని కనబడుతుంది ఈపోరాటము. పూర్వకాలములో స్త్రీ అనగా లైంగిక ప్రవృత్తికొరకు నిర్మితమైన వస్తువని సామాన్యాభిప్రాయమై ఉండేది. ఇప్పటికికూడా ఆ అభిప్రాయమే ప్రపంచమంతట ఏవేవో కొద్దిమార్పులతో ఆవరించి యున్నది. కాని క్రమముగా స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ బలమవుతూ ఉండడముచేత కొంత, విద్యాప్రసారముచేత కొంత, ఆత్మసంబంధమైన వ్యక్తీకరణముచేత కొంత, ఈమార్పు బలమవుతూ, స్త్రీకూడా ఒకవ్యక్తి అనిన్నీ, స్త్రీలోకూడా వ్యక్తిత్వవాసన బలముగా ఉంటున్నదనిన్నీ స్పష్టమవుతూ ఉన్నది. ఈవ్యక్తిత్వ స్వాతంత్ర్య వాంఛకున్నూ, భర్తయొక్క ఆమోదమునకున్నూ సమరస కుదరడము సులువైన పనికాదు. ఈ రెండిటికి మైత్రి కల్పించుకో గలిగిన సాధ్వీమణులు ఉన్నా, వారి మనోనిర్మాణములో కూడా చక్కనిసామరస్యము కుదిరినదా అనే సందేహము తీరకపోవచ్చును. ఈ రెండిటికి మైత్రి అమర్చవలసిన అవసరము ఇప్పుడు ఎక్కువగా ఉన్నదని సాంఘికతత్వజ్ఞులు అంగీకరిస్తున్నారు; అందుకు తగినట్లు సంఘములో ఏర్పాటు లుండవలెనని వారి వాదన. ఈసమస్య ఎట్లు పరిష్కారము కాగలదో ఇప్పుడు మనము నిర్ణయించి చెప్పలేము.

మిగిలిన రెండింటికి అనగా లైంగికవాసనకున్నూ, సాంఘికవాసనకున్నూ గల సంబంధమును చూదాము.

విచ్చలవిడి లైంగికసంబంధాలను సంఘము అంగీకరించదు. సంఘము ఆమోదించే మార్గాన్నే వ్యక్తియొక్క లైంగికవాంఛలు తీరితే వ్యక్తికి చాలా సుఖముగా ఉంటుంది. అప్పుడు రెండువాసనల శక్తులు మిళితమై ఒకే వస్తువుకొరకే వినియోగ మవుటచేత, సౌఖ్యము నిండుగా ఉంటుంది. అలాగు వ్యక్తి ఇష్టమూ, సంఘముయొక్క ఆమోదమూ ఒకేమార్గాన్ని పోకపోతే, రెండింటికి విరోధము గలిగి కావలసినంత అశాంతి కలుగుతుంది. వ్యక్తిగాని సంఘముయొక్క ఆమోదానికి లొంగినట్లయితే, పైకి శాంతివలె కనబడ్డా నిజమైనశాంతి దార్ఢ్యములు కుదరవు. లైంగికనిర్మాణమునకు వాస్తవమైన సంతుష్టి లేనందున, ఆలైంగికశక్తి అనేకవిధాల, అనేకమార్గాల ప్రవర్తిస్తుంది. సాంఘికనీతికిన్ని, వ్యక్తిప్రవర్తనకున్నూ విరోధము పుట్టి సంఘముయొక్క కట్టుబాటులకు విఘాతము సంభవించడమో, వ్యక్తి సంఘబాహ్యుడై వికలుడు కావడమో తటస్థిస్తుంది. అంతేకాకుండా వ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణములో చాలా చాలా విపరీతములు లేచి మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యానికి విఘాతము తెచ్చి పెట్టును. కాని అనేకులు వ్యక్తులు ఒకేవిధమైన మెడ్డుబాటు చేస్తే, అందుతోను విరోధము తెచ్చిపెట్టుకోక సంఘము కొంచెము సర్దుకొంటూ ఉటుంది. చిన్నచిన్న మెడ్డుబాటులను ఉపేక్షిస్తూ, సంఘము తన అధికారమును నిలుపుకోవలెనని ప్రయత్నిస్తుంది. సంఘమును కొంతవరకైనా అనుసరించేటట్లు కనబడే అవినీతిపరులను సంఘము బహిష్కరించదు.

మీాద సూచించినట్లు అన్యోన్యసంఘర్షణవల్ల వ్యక్తియొక్క శీలము తయారవుతుంది. మూడు వాసనల నిరోధము అనే సానలో వ్యక్తియొక్క ఆత్మ అనే మణి నలుపక్కలు చెక్కబడినది కాగలదు. ఈసాన పట్టడము అనగా, వాసనలకు సమరస కుదర్చడము అనగా కొంచెము ఎక్కువ తక్కువగా ఒకటే. ఈపనులన్నీ లీన చైతన్యములో అబుద్ధిపూర్వకముగా జరిగేవి. అయితే వ్యక్తికి ఏమిన్నీ బాధ్యతలేదన్నమాటే గదా అని అడిగితే ఇదమిత్థ మనే జబాబు చెప్ప శక్యముకాదు. అంతర దర్శనము ద్వారా ఎంతవరకు ఈ వాసనలను వశపరచుకోవచ్చును? అనేవిషయమై ఇంకా విమర్శనలు జరుగుతూవున్నవి. ఇది విపులముగా మరొకమారు ప్రత్యేకముగా చర్చించవలసిన విషయము. వాసనల స్వభావమును మార్చుటకుగాని అణచివేయుటకు గాని ఆత్మకు శక్తి చాలకపోయినా, వాటి ప్రవృత్తులను సరళముగా ఉంచుకొనుటకు కొంతవరకు వీలు ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. కాబట్టి వాటిసంగతి తెలుసుకొనుట ఆవశ్యకము.

బసవపురాణము వెల రు. ౨-౮-౦

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి   పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు,

పండ్రెండవశతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవమతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు; తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుతెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్న రాష్ట్రములకు చెందిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పు.) యిందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము. విలాసము:— ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీథి, మద్రాసు.

పాడిపశువుల మేత

యేలెల్ల శ్రీరాములు చౌదరి గారు

మన దేశములో అనాదినుంచియు ప్రతిమనుజుడును తన పశువులకు తగిన ఆహార మిచ్చి పోషించుటయు, పూజించుటయు కలదు. పశుపోషణ వేదకాలమునుండి ధర్మసంరక్షణగా చెప్పబడుచున్నది. మన దేశప్రజలకు అనాదినుండి పశువులను పెంచు విధానము బోధపడియుండినను క్రమక్రమముగ మూఢవిశ్వాసములలో మిళితమై గుడ్డి క్షీణించుచున్నది. ధనికులు, విద్యావంతులు మున్నగువారు ఆంగ్లేయ విద్యల నభ్యసించి తమకున్న భూములను, పశువులను వదలిపెట్టి ఉద్యోగాల కాశపడుచున్నారు. తత్పరకృత్యము లన్నియు నక్షర జ్ఞానము లేని ప్రజలకు విడిచిపెట్టబడుచున్నవి. అందుచేతనే వ్యవసాయము, పశుసంరక్షణ క్షీణించుటకు ప్రారంభమైనది. మన దేశమందు పశువులవిషయమై తగుజాగ్రత్త పుచ్చుకొనుటలేదు. పుట్టినవి పుట్టుచున్నవి. చచ్చినవి చచ్చుచున్నవి. రోగములు వచ్చునప్పుడు తగిన చికిత్సలు తెలియుటలేదు. పాడిపశువులవిషయమై ఇతరపశువులకంటె ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయును. పశువులారోగ్యముగా నుండి తగినపని చేయుటకుగాని, పాలిచ్చుటకుగాని వాని కనుకూలములగు నాహారముల నీయవలయును. వ్యవసాయదారునకుగాని, గోరక్షకునకుగాని యీవిషయమై తగుశ్రద్ధ వహించనియెడల, నితరవిషయములలో యెంతశ్రద్ధ తీసికొనినను, యెంతవ్యయము చేసినను లాభములేదు. ఈపశువులను పెంచువారు వానికి తగిన యాహారము, నీరు, నీడ మున్నగునవి ఈయవలయును. పాడిపశువులు మిగుల సున్నితములైన జంతువులు గాన వానికి తగినపోషణ చేసినచో యెక్కువగా పాలియ్య గలవు. పాడిపశువులుగల ప్రతికృషీవలుడు తాను నియమించిన వేళల యందు తగిన మేత, నీరు పెట్టుచుండవలయును. లేనిచో పాలు తగ్గి క్రమముగా యెండిపోవుట తటస్థించుచుండును. పాడిపశువులు బొక్కుచే విధముగు నాహారము తినజాలవు. వానికి మేతవేయు గాడి తొట్లును, కుడితి, నీరు పోయు గాబుతొట్లును కల్మషరహితముగా నుంచి ప్రతిదినము శుభ్రము చేయుచుండవలయును. మేతలోగాని, చిట్టు, తవుడు మొదలగు పదార్థములలోగాని యేమాత్రము దుర్వాసన గొట్టినను పాడిపశువులు విడిచిపెట్టును. ఇంతియేకాకుండ అవి తినుమేతలో సారబాటున పేడ పడినను దానిని విడిచిపెట్టును. కాబట్టి వానికి పెట్టు ఆహారము శుభ్రమైనది, చెడనిది, సారవంతమైనదిగా నుండవలయును. చెడు ఆహారము పెట్టిన యెడల రోగమువచ్చి నష్టము కలిగించును. పాడిపశువులు పగలంతయు పొలములలోనుండి రాత్రి వేళలందు ఇండ్లవద్ద చేరును. అప్పుడు వానికి తగినమేత పెట్టవలయును. పశువులు నోరులేని జంతువులుగాన వానికష్టములు మనకు చెప్పజాలవు. కాబట్టి మనమే తగిజాగ్రత్త తీసికొనవలయును. మనుజుల వలెనే పశువులకును ఆహారవిషయములలో నియమితకాలము తప్పినచో అవి అశక్తి మున్నగు రోగముల పాలగుటయు కలదు.

పశువులకు పెట్టు ఆహారము వానియొక్క శరీరబలతారతమ్యములను బట్టి పెట్టుచుండవలయును. పాలు పిండుకొనునపుడు చిట్టుగాని, తవుడుగాని, జనుపకట్టగాని దాణాగా పెట్టినచో పశువులకు బలము కలుగును. పశువుల కెక్కువగా క్రొవ్వుపట్టునట్లుగా మేపరాదు. అట్లు మేపినచో సరిగా పాలియ్యక త్వరలో వట్టిపోవును. ప్రతిదినము పశువులకు పాలు తీసినతరువాత కొంచెము ఉప్పునీటితో తిప్పి పిసికిన చిట్టు, కుడితి మున్నగునవి పెట్టవలయును. పశువులదగ్గర కావలసినంత నీరు తొట్లలో పోసియుంచినచో వాని కవసరము వచ్చినపుడెల్ల త్రాగుచుండవలయును. కుడితి మున్నగునవి సాయంత్రము పశువులు పొలములనుండి రాగానే పెట్టక ఒకగంటసేపు పోగి పెట్టుట మంచిది. ఉలవలు, గోధుమలు, పెసలు, ప్రత్తిగింజలు, తవుడు, చిట్టు, పచ్చిగడ్డి, తెలికపిండి మున్నగునవి పాడిపశువులకు ముఖ్యాహారములు. ఇంకను వేరుసెనగపిండి, కొబ్బరిపిండి, ఆముదపుపిండి, విత్తుల్లఘగనుక, అపరధాన్యములపొట్టు, గొమ్మకేయుటకు మొదలగునవికూడ కొంత ఉపయోగించుచున్నారు. పై పదార్థములలో ఉలవలు, గోధుమలు పాల వృద్ధికరముగ జేయును. పుష్టి కలిగించును. బలముచేయును. కొందరు ఉలవలు, గోధుమలు, జొన్నలు సమభాగములుగా తెచ్చి నీటిలో నానబెట్టి రుబ్బి పెట్టుదురు. ఇందువలన పశువులకు అతిబలముచేయును. పాడిపశువులు మిగుల కృశించుచున్నయెడల పెసలు నానబోసి రుబ్బి కుడితిలో కలిపిపెట్టుటవలన బలమేర్పడును. ఎక్కువమేత తిను పశువులకు అపరధాన్యముల పొట్టు ఎక్కువగా నిచ్చుట మంచిది. అపరధాన్యములు పచ్చిది మాత్రము పెట్టరాదు. తవుడు తినిన పశువు చెన్న యెక్కువ కలుగజేయును. తీగలో నృద్ధియగును. మరతవుడు యెక్కువగా మేపినచో స్త్రీరోగములు సంభవించును. తెలికపిండి రుచికి తీయగా నుండును. పశువులకు బలము గలిగించును. నెత్తురు పట్టి పాల నెక్కువచేయును, ఎముకలకు పుష్టికలిగించును. పుచ్చి పురుగులు పడిన పిండి నుపయోగింపరాదు, పాచిపిండి పశువులకు పెట్టరాదు. ప్రత్తిగింజలు పాలపశువుల కాహారముగ వాడబడుచున్నవి. ఈ గింజలపై కొంచెము ప్రత్తి

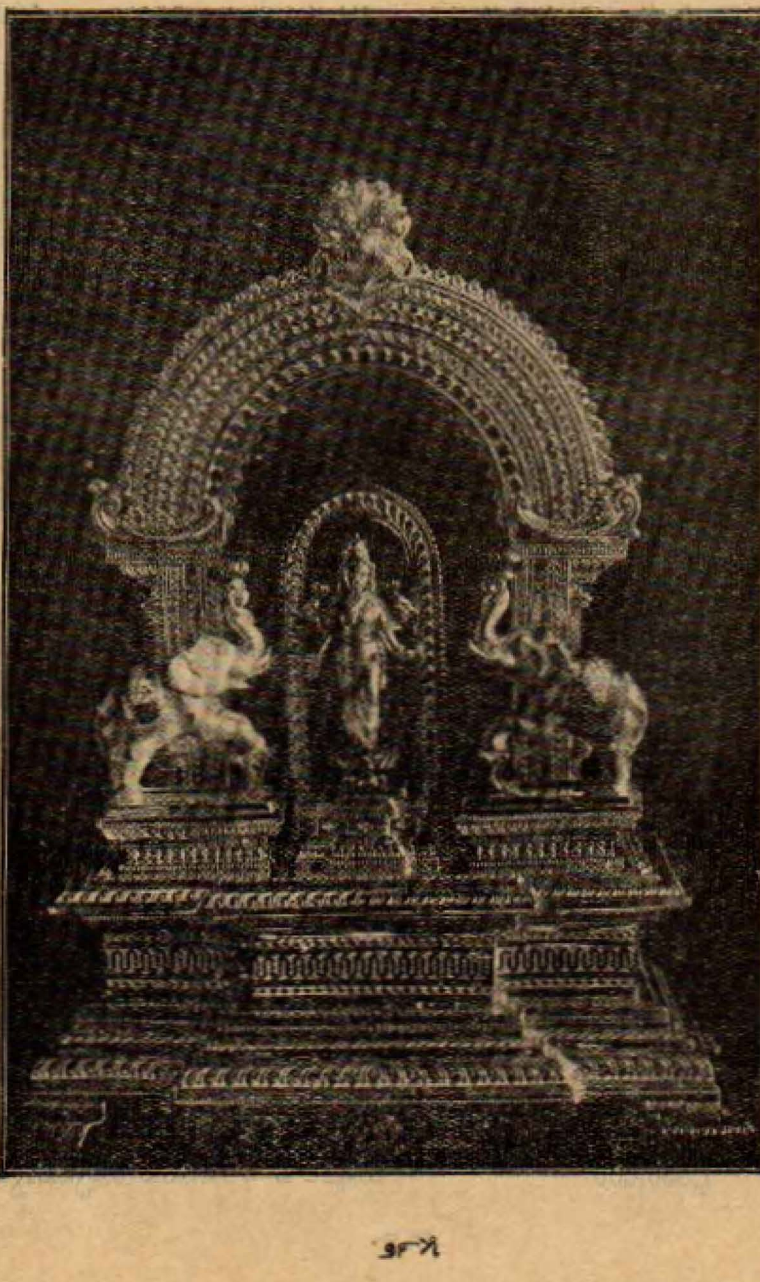
యుంటేయుండును. ఈప్రత్తియు, గింజలపైపొట్టును జీర్ణము గావు. ప్రత్తిగింజలయందు ధగినంత చమురున్న కేగాని వీనిని పశువులకు బెట్టినప్పుడు జీర్ణముకావు. ప్రత్తి పండు జిల్లాలలో ఈగింజలు నవురగా దొరకును. ఎక్కువకాలము నిలువయుండు గింజలు పశ్వాహారమునకు పనికిరావు. ఈగింజలనుండి అంత ఎక్కువగా చమురు తీయుటలేదు. వీలో పాదేశములో ప్రత్తిగింజలపై పొట్టును దొలగించి పిండిని సిద్ధముచేయుచున్నారు. ఇది ప్రశస్తమగు పశ్వాహారముగ వాడబడుచున్నది. ప్రత్తినూనె కొంచెము పసుపురంగు కలిగియుండును. పాడిపశువులకు ఈగింజలు పెట్టినచో వెన్నను కలుగజేయును. అయినను దినమునకు అర్ధసేరుకంటె నెక్కువగా పెట్టిన మేని అతిసారముచేసి కడుపుబ్బు, అతిశ్రీ మున్నగు వ్యాధులు సంభవించును. ప్రత్తిగింజలు బాగుగా నలుగగొట్టి నిక్కలి మెత్తబడునట్లు నానబోసి పెట్టవలయును. ప్రత్తిచెట్టుయొక్క ఆకులు, పువ్వులు మొదలగునవికూడ పశువులు తినిన విశేషముగ పాలిచ్చును. బొంబాయిలో కొబ్బరిపిండి విశేషముగ తయారుచేయబడుచున్నది. మలబారునుండి కొబ్బరికాయలు బొంబాయికి గొనిరాబడుచున్నవి. అచ్చట వానిని చిప్పలుగ గోసి యెండబెట్టి చమురు తీయుదురు. చమురు తీయగా మిగిలినపిప్పి పశువుల కాహారముగా వాడబడుచున్నది. ఈ పిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టినచో పాలెక్కువ ఇచ్చి వెన్నను కలుగజేయును. వేరుసెనగలలో చమురు విశేషముగ నుండును. ఈచమురు తీయబడిన పిండియందు నత్రజని పదార్థ మెక్కువగ గలదు. ఈపిండిని పశువులకు పెట్టి మలమూత్రములను జాగ్రత్తచేసి పొలములలో వేయుచున్నారు. ఈపిండిని పాడిపశువుల కెక్కువగా బెట్టిన కొన్నిరోగములు సంభవించును. పిండు లన్నిటిలో ఆముదపుపిండి ముఖ్యమైనది. పశువులకు కొద్దిగ బెట్టవలయును. లేని యెడల విరేచనములు కలుగును. ఇంకను ఎక్కువగా తినినయెడల చావుకూడ తటస్థించును. కనుక దీనిని పశువులకు పెట్టకుండుటయే మంచిదని నాయభిప్రాయము. కొన్ని దేశములలో ఆవాలపిండి ఎద్దులకు, గిత్తలకు పెట్టుదురు. ఇంకను పచ్చిముల్లంగి, శెనగ మున్నగునవి కూడ పెట్టవచ్చును.

పశువులకు పచ్చిగడ్డి యనిన ప్రాణము. ఈగడ్డి తినిన పశువులపాలు తియ్యగా నుండును. పాలు రంగుగలిగి వెన్నయెక్కువగును. కృష్ణా, గోదావరి జిల్లాలలో దరచుగా నగు గడ్డిజాతులలో గరిక, గునుకు, చెంగలి, తుంగ, ఊద, కామురు, ఆముడి, కాంద్ర, తిక్కలింత, ఊతిక, చిప్ప, ఊపడము, ఏనుగమొకాలు, జనిపె, దర్భ, ఆవురు, రెల్లు, గొలగడ్డి, యివి, ముఖ్యములు. ఇవిగాక గడ్డికుటుంబములో చేరని గజ్జెరు, ఎలకచెవి, అమృతకాడ, పాలకాడ, పావిలి మొదలగు ననేకజాతుల మొక్కలుకూడ బీళ్లలో గానవచ్చును. పైగడ్డి జాతులలో గరిక, గునుకు, మొలక, చెంగలి మొదలగునవి మిగుల బలమైన జాతులును, పశువులు బాగుగా తినునవియు నై యున్నవి. ఊతిక, చిప్ప, తుంగ, ఊపడము మున్నగునవి మేత కంతగా ప్రశస్తములు గావు. రెల్లు, ఆవురు మొదలగునవి మిగుల మొటుజాతు లగుటచే మేత కనుకూలములు గావు. తక్కినవి మధ్యమములు. సామాన్యముగ మొలక, గరిక మొదలగు మంచిజాతులు సారవంతములై, కొంచెము బీగురుగ నుండు నేలలో బయలుదేరును. ఊతిక, చిప్ప మొదలగునవి ఇసుక, గరప నేలలో బయలుదేరును. చవటినేలలలో ఉప్పి,గజ్జెరు కాడ మొదలగునవి మాత్రమే పెరుగును. కావున పశువులబీళ్లక్రింద వదలు నేల మంచిదైనచో యందలి పచ్చిక యందు మేయుపశువులకు బలమును, ఆరోగ్యమును ఇచ్చును. కానిమంచినేలలు విలువగల వగుటచే పశువులబీళ్లక్రింద నుంచక రైతులు వ్యవసాయమున బెట్టి పనికిరాని పొలములను బీళ్లక్రింద నుపయోగించుచున్నారు. కొందరు అంతమాత్రమును జేయక నేలనంతటిని సేద్యము జేతురు. మెట్టతాలూకాలలో ఎల్లనేలలు విశేషముగా బీడుభూములుగా వదలబడుచున్నవి; గాని యందు వర్షము కురియుచున్నంతవరకే గాని యటుపిమ్మట త్వరలో పదును ఆరిపోవుటచే గడ్డి యంతగా బట్టదు. బీళ్లలో పెరుగు గడ్డి జాతులు సున్నము నెక్కువగ దీసికొనును. కావున సామాన్యముగ జంపగానుండు నల్లనేలలలో అప్పుడప్పుడు సున్నము జల్లుట మంచిది. గరికగడ్డికి సున్నము మరింత యిష్టము. దీనిమేత పశువులకు మిగుల నారోగ్యకరము. మనము తరితరములకు మేత నంతబెట్టినను బీటిమేతకొరకే పశువు తెరుగుచూచుచుండును. బీళ్లలో ననేకజాతుల గడ్డిగింజ లుండుటచే పశువులకు గావలసిన వివిధవస్తువు లన్నియు నందుండును. ఇంకను ఈభూములలో తుమ్మచెట్లుకూడ నుండుటయు గలదు. ఈ చెట్లకాయలను ఎద్దులకు, పాడిపశువులకు పెట్టినచో మిగుల బలము కలుగును. గినిగడ్డి యను నొకజాతి గలదు. ఈగడ్డి విత్తనములను మేము స్వయముగా తెప్పించి వేసితిమి. ఇది పశువులు తినుటచే ఆరంభములో విరేచనము లగును. తరువాత క్రమముగా పశువు అలవాటుపడినకొలది బలము కలుగును. నరిగడ్డి కడుపునింపునదే తప్ప అందుపశువునకు సత్తువ గలిగించు పదార్థ మంతగా లేదు. మరుగునీటిలో పెరుగు గడ్డి అంత ప్రశస్తమైనది గాదు. అది మిగుల నిస్సారమై పిప్పివలె నుండును. అట్టగడ్డము, వంకసన్నాలు, మొలకొలంకులు, కుసుమ మొదలగు ధాన్యముల గడ్డి మిగుల రుచిగా నుండి కొంచె ముప్పగా నుండుటచేత పశువున కారోగ్యముగ నుండును. పశువులకుపెట్టు ఆహారములలో ఉప్పు, గంధకము తగినంత తెచ్చి పొడిచేసి కలిపి పెట్టిన వ్యాధు లంటగ రాజాలవు.

కఱవు సమయములలో పశువులను మేపుటకు సులభమగు నొక ఆహారము కలదు. దీనినే బొమ్మజెము డందురు. దీనిని తెచ్చి ముళ్లను పరిశుభ్రముగ తీసివేసి పశువులకు పెట్టుదురు. ముళ్లను, నూగును మొదలంటు తీసివేయకుండ పెట్టినచో పశువు శరీరములో నుండు ప్రేవులలో గ్రుచ్చుకొని విరేచనములు మున్నగు వ్యాధులు సంభవించగలవు. అను

ళ్లలో విషముకూడ నుండును. కాబట్టి ముళ్లు లేకుండ చెట్టినచో పశువున కెట్టి ప్రమాదము కలుగదు. ఇది పశువులకు మిక్కిలి చౌకరైన యాహారము. అనావృష్టియగు సమయములలో పశువుల కెట్టియాపద రాకుండ దీనివలన పోషింపవచ్చును.

కొన్నిచోట్ల పాడిపశువులకు పెంటగోరకు పాయికావాలను, రకరకచోట్లను విచ్చలవిడిగా విడిచిపెట్టుదురు. పందులవలెనే యివి కూడ పెంటతినుట కలవాటుపడుచున్నవి. పెంటామువలన పాలరంగు బాగుండుననియు, వాసన చెడదనియు కొందరికి నమ్మకము గలదు. ఈపద్ధతి చాల పొరపాటు. పశువుల యారోగ్యము చెడి పలువిధములగు సంకటముల పాల్పడును. కొన్ని జంతువులకు సరియైన మేతపెట్టక యజమానులు సోమరిపోతులుగా తిరుగుచుండుటచేత అవి సహించలేక యేవస్తువుదొరకిన అదియే తిని నీచస్థితికి వచ్చి అనేకరోగముల పాలగుచున్నవి. కాబట్టి పశువులుగల ప్రతివారును తగినయాహార మిచ్చి వానికి సౌఖ్యము కలుగజేయుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

భారతీయ శిల్పము

చెన్నపురి బాస్లూర్ కంపెనీవారు తయారుచేసినది

భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు

కుమారి ఈశ్వరదత్తు గారు

మ. తన దేశంబు, స్వభాష, నైజమత మా
త్మప్రాక్కులాచారముల్
తన దేహాత్మగ నెత్తెఱుంగున సదా
దానట్లు ప్రేమించి త
ద్ఘనతావాప్తికి సాధనంబు లగు స
త్కార్యంబులన్ జేయఁగా
ననువౌ బుద్ధి నొసంగుమీ ప్రజకు దే
వా భక్తచింతామణీ.

—భక్తచింతామణి, వడ్డాది సుబ్బారాయఁడు

1921వ జనాభా లెక్కలప్రకారము మన హిందూ దేశములో నీ క్రిందఁ జూపట్టిన విధమున వివిధ భాషల మాట్లాడు జనసంఖ్య కలదు:—

హిందీ	96,715,000
వంగభాష	49,294,000
ఆంధ్రము	23,601,000
మహారాష్ట్రము	18,798,000
అరవము	18,000,000
పంజాబీ	16,234,000
రాజస్థానీ	12,681,000
కన్నడము	10,374,000
ఓఢ్రము	10,143,000
ఘూర్జరము	9,552,000
బర్మా	8,423,000
మళయాళము	7,498,000
పశ్చిమ పంజాబీ	5,652,000
కేవారీ	3,503,000
సింధి	3,372,000
భీలి	1,856,000
అస్సామీ	1,727,000
పహాడీ	1,634,000
కాశ్మీరము	1,269,000
కురుక్	866,000
తులు	592,000
...	...

పైని వివరింపఁబడిన భాషలలో హిందీ, వంగ, ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ, పంజాబీ, రాజస్థానీ, కన్నడ, ఓఢ్ర, ఘూర్జర, మళయాళ, బర్మా భాషలు మాట్లాడు వారు భరత ఖండములోని జనసంఖ్యలో సగముకంటె నెక్కువ కలరు.

వారిలో నెవ్వరికిని మాతృభాషా మూలకముగ విద్యలనేర్పెడి విశ్వవిద్యాలయము లేదు. హిందీమాట్లాడు వారికి వారణాసీ విశ్వవిద్యాలయ మున్నను, అం దింకను పూర్తిగ హిందీ భాషకు ప్రాముఖ్యము నీయలేదు. వంగ దేశీయులకు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ మున్నను, Sadler Commission report ప్రకారము మాతృభాషా మూలకముగ విద్య నందు నేర్పుటలేదు. మూఁడవది మన ఆంధ్ర భాష. మన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మున్నను, విశ్వవిద్యాలయపు చట్టమునందు దేశభాషావిద్యాభ్యసనము విశ్వవిద్యాలయప్రధానోద్దేశ్యముని వివరింపఁబడినను, తద్విషయ మింకను వాదప్రతివాదములతోఁ గాలయాపనము గావింపఁబడి, వెనుకఁబడుచున్నది.

భరతఖండములో నధికసంఖ్యాకులచే మాట్లాడఁబడు భాషలలో మూఁడవది మన ఆంధ్రభాష. అట్టి మన ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము లేదుసరికదా, మీఁదు మిక్కిలి దొరతనమువారిచ్చినవిశ్వవిద్యాలయమును గూడ

మనము వృద్ధిని గావింపలేకున్నారము. కేంద్ర సమస్య యింకను పరిష్కారము గావింపఁబడలేదు. ఆంధ్రులలో బహునాయకత్వపాపముచే నిట్టి యిక్కట్టులు మనజాతీయ వికాసమునకు భంగము కలిగించుచున్నవి. సెనేటువారు అనంతపురము కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. శాసనసభోప సంఘమువారు అనంతపురమును సూచించిరి. కర్నూలు ఆంధ్రసభవారు అనంతపురమునే కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. అట్టియైన, ఇంకను మనశాసనసభా సభ్యులు కేంద్రమునకై పెనఁగులాడుట వారి బుద్ధిమాంద్యమును సూచించుచున్నది. ఇకనైనను మన ప్రతినిధులు జ్ఞానవంతులై కలహమును మాని, ఏదియో యొక దారికి వత్తురుగాక.

మాతృస్తన్యమును మఱచి పాలడబ్బాల మూలకముగ పెంపొందిన బిడ్డవలె, మనము మాతృభాషను మఱచిపోయి, అన్యభాషాభ్యాసముచే స్వజాత్యభిమానమును గోల్పోవుచున్నాము. మాతృభాషమూలకముగ విద్యను గఱపుటచే దేశాభిమానము బాలురకు వెన్నతోఁ బెట్టినట్లుండును. అట్టి యభిమానము బాల్యమునుండియు నభివృద్ధమైనచో గాని యౌవనమునందది నిలుకడగానుండదు.

మనమిప్పు డాంగ్లభాషను బచనాగారము మొదలు శయ్యాగృహమువఱకును నడుచు దినచర్యలలో యథేచ్ఛగ మాట్లాడుకొనుచున్నాము. మన మాతాపితలు, పితామహ మాతామహాదులు ఆంధ్రులు అను మాట మఱచిపోయినారు. మనము ఆంధ్రులమా, ఆంగ్లులమా అను విషయము జ్ఞప్తికివచ్చుట లేదు. ఇట్లు కొన్ని వత్సరములు గడచినచో నిఁక మనము పూర్తిగ ఆంగ్లభాషా వ్యామోహావేశులమై ఆంధ్రభాషను మఱచిపోదుమేమో యను శంకయును, భయమును గల్గుచున్నది.

స్వరాజ్య సంపాదనకు మాతృభాషాభ్యసనము ప్రథమ సోపానము. అట్టి మాతృభాషాభ్యసనము మాతృభాషా ప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములచేఁగాని సంపూర్ణముగ లభింపదు. అట్టి భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు భరతఖండమును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగ విభజించినఁగాని లభింపవు. నెహ్రూ రిపోర్టు భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగ భరతఖండమును విభజింపవలెనని సూచించినది. అందు ముఖ్యముగ, ఆంధ్ర, కర్ణాట, ఓఢ్రరాష్ట్ర నిర్మాణములు పేర్కొనఁబడెను.

ఆంధ్రదేశీయులు, స్వరాజ్యాందోళనమునందు నిమగ్నులై, సొంతవిషయమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణాందోళనము గావించుటలేదు. రాష్ట్రములేని విశ్వవిద్యాలయము ఆవిరి లేని యంత్రము, ఆత్మలేని శరీరము. కావున ఆంధ్రులు కృతనిశ్చయులై ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ కేంద్రమునుగూర్చి వేశీఘ్రముగఁ దీర్మానించుకొని, తదుపరి రాష్ట్రనిర్మాణమావశ్యకమని గుర్తెఱింగి తద్విషయమైనట్టుదలతోఁ గార్యమొనర్పవలెను. ఆంధ్రప్రముఖులు సైమను కమీషను నెడ విముఖులైనను, రాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చియైనను వారియెదుట సాక్ష్యమిచ్చి తత్సంపాదనోత్సాహవ్యగ్రులై కార్యదక్షు లయ్యెదరుగాక.

బర్మా ఆంధ్ర కార్మికులు—వారిపరిస్థితులు

ఆ. నారాయణరావుగారు

బర్మా దేశానికి మొట్టమొదట మన ఆంధ్రులు దండెత్తివచ్చి కొంత కాలము దేశాన్ని పాలించి క్రమంగా దేశస్థులలో కలిసిపోయినట్టున్నూ, ప్రస్తుతము "తెలాంగు"లని పిలువబడే వారే అప్పటి త్రిలింగ దేశస్థు లయినట్టున్నూ చెప్తూ(తా)రు. అది వెనుకటిగాథ. ఇక నీమధ్యనో, తెలుగుదేశస్థులు బర్మాకు వలసరావటము ప్రారంభించి నలభై, యేభై యేండ్లు కావస్తోంది. గంజాం, విశాఖపట్నం, గోదావరి, కృష్ణ, నెల్లూరు జిల్లాలనుండి వచ్చేతూర్పు జనులు, కమ్మ, కాపులు, శెట్టిబలిజలు, ఆదిమాంధ్రులు మొదలయినవారు రంగూను, సిరియమ్, బెస్సీన్, మౌల్మీన్, ఇనంజాంగు మొదలయిన వూళ్ల లక్షయేభై వేలకు పైగా వున్నారు. ఏప్రజయొక్కగాని, ఏసంఘంయొక్కగాని ప్రాముఖ్యమున్నూ, పలుకుబడిన్నీ, అందలి సభ్యుల విద్యాధిక్యం, భాగ్యం, ఉద్యోగం, ప్రజాహితకోసం వీటినింబట్టే నిర్ణయమవుతూ వుంటుంది. బర్మాలోని తెలుగువారికి—వేయింటికి యే వొక్కరో తప్పితే—కార్మికవృత్తికి సంబంధించిన ఆధిక్యం తప్పితే వేరే యేమిలేదు. ఈకార్మికవృత్తిలో సహా యీపని ఆపని అనే భేదం లేక, నీచానీచాలను చూడక, అన్ని రకాల పనులను చేస్తూవుంటారు. పాయిఖానాపని చేసేది తెలుగువారు. రోడ్లమీది పేడను యెత్తేది, చెత్తను వూడ్చేది, తెలుగువారు. మురుగుకాలువలను శుభ్రంచేసేది, వెంటుకప్పలను తిరుగ కట్టేది, తెలుగువారు. రయిళ్లదగ్గర, స్టీమర్లదగ్గర, మూటలను మోసేది తెలుగువారు. పాయిఖానాబండ్లను తోలేది, సరకుల బండ్లనులాగేది, రిక్షాలను యీడ్చేది, గోచీలుపెట్టుకొని బారులుతీర్చి రోడ్లమీద పనుకోసేది, ప్రత్యేకంగా తెలుగువారే. ఇటువంటి పరిస్థితులలో నిక్కాకొని, ఒకకట్టడే, వాయుకుడు, ఒక మంచిచెట్టు, ఒకయిల్లు వాకిలి, ఒకపంచగపర్వం, ఒక దేవాలయం వుత్సవం లేక దేశంనుండి యే చాపచుట్ట, యే మాసినప్రాతగుడ్డ, యేకుండపోచ్చాలతో దిగుతున్నారో వాటితోనే పోయే మహాజనులను లోకులు చులకనగా చూస్తూ, వారిమీదనే ఒకవిధమయిన అసహ్యాన్ని, అసూయను కలిగివున్నారంటే ఆశ్చర్యం యేమీ లేదు. పోలీసూలిపని చేసుకొని బ్రతుకుదామన్నా బర్మాలో యెక్కడకు పోయినా మేస్త్రీలేని పనిలేదు. ఇండ్లకు మేస్త్రీ, లంజలకు మేస్త్రీ, లంచాలకు మేస్త్రీ, పనిపాటలకు మేస్త్రీ, కదిలితే మేస్త్రీ, మెదిలితే మేస్త్రీ. ఇట్లా మేస్త్రీలమధ్య యిరుక్కొని, పిసుకోని తన్నుకొంటున్నారు మనకార్మికులు.

ఇక్కడి కార్మికనిర్మాణము యావత్తు మేస్త్రీమీదనే ఆధారపడివుంది. మేస్త్రీ అంటే కూలికాంట్రాక్టరు. కార్మికజనబాంధవుడగు సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారు బర్మాకు వచ్చినపుడు మేస్త్రీపద్ధతిని గురించి మీఅభిప్రాయం యేమని అడిగితే వారిట్లా చెప్పారు:—

"కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి చాలా అనర్థాలను కలిగివుంది. ఈపద్ధతియందు శరీరకష్టం చేసేవానికి స్వల్పఆదాయమున్నూ, ఏపని చేయని మధ్యవర్తి విశేషలాభం పొందటమున్నూ సంభవిస్తోంది. ఇతరపద్ధతులలోకన్నా దీనిలో లంచపంచాలకున్నూ చాలా వీలుంది. వాషింగ్టన్‌లో జరిగిన అంతర్జాతీయ కార్మికమహాసభయందు కాంట్రాక్టు సబ్ కాంట్రాక్టు కూలిపనిని ఖండిస్తూ యజమానే కూలియివ్వటం శ్రేయస్కరమని తీర్మానించారు. మేస్త్రీ పద్ధతిని తీసివేసి యజమానే కూలి యిచ్చే యేర్పాటు చేయటం అవసరం."

నాగరికప్రదేశాలల్లో కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి అంతరించినప్పటికిన్నీ బర్మాయందింకా అది సుడిబంధనలె మెడకు తగులుకొనే వుంది. ఈకాంట్రాక్టుపద్ధతిలో కార్మికుని క్షేమానికి సంబంధించిన బాధ్యత యజమానిపైనుంచి కూలి మేస్త్రీపై పడటంచేత కార్మికులకు కావలసిన ఇంటివసతులు, వైద్యసహాయం, ఆరోగ్యరక్షణం, పనిచేయవలసినకాలం, కూలినిర్ణయం, దెబ్బలు తగిలినవారికిన్నీ, ప్రాణం పోయినవారికిన్నీ సహాయం, యిటువంటి వుపయోగకరమైనపనులు వుపేక్షింపబడుతున్నవి. యజమానికి సంబంధం తప్పిపోతోంది. ఇక మేస్త్రీకి స్వలాభంతప్పితే కార్మికుని క్షేమంపైన అభిలాషే లేదు. ఈ వ్యవహారం యిట్లా వుండగా యితరయిబ్బందులుకూడా కొన్ని కలుగుతున్నవి. పనిలో చేరేటప్పుడు రుసుములు చెల్లించాలి. చేరినతర్వాత కోతలు, పద్దులు, ధర్మకర్చులు, మామూళ్లు పీక్కుతింటవి. ఇట్లా కార్మికుడొకవైపున కార్మికునితో సంబంధంలేని యజమానివల్లను, ఇంకోవైపున సామర్థ్యంలేని మధ్యవర్తివల్లను కృశిస్తూ అనేకకష్టాల పాలవుతున్నాడు.

కాంట్రాక్టు కూలిపనులలో బియ్యపుమరలపని, ఓడలయెగుమతి దిగుమతిపని, బి. ఐ. యస్. యన్. బ్యాగోజీపని, పోర్టుట్రస్టుపని— వీటివిషయమై వెల్లడిలోకి వచ్చిన అక్రమాలు మిక్కిలి అధ్వాన్నంగా వున్నవి. బర్మాప్రభుత్వంవారి కార్మికవ్యవహార పరిశోధనాధికారి

కె. కె. చెట్టియార్, ఐ. సి. యస్. గారు క్రిందటి సంవత్సరంలో ప్రకటించిన రిపోర్టును చూస్తే (76 పేజీనుండి 80 పేజీవరకు) ధాన్యపుమూటలలోని అక్రమం బోధపడుతుంది. ధాన్యపుమూటల పని సామాన్యంగా (1) ధాన్యాన్ని తట్టలలో పోయటం, (2) ధాన్యాన్ని బస్తాలలోపట్టి, తూచి, కుట్టటం, (3) బస్తాలను కమానుచేయటం, (4) గోదాంనుంచి బస్తాలను పడవలలోనో, రాయిలు పెట్టెలలోనో వేయటం—యీవిధంగా వుంటుంది. ఈపనులన్నిటికీ జవాబుదారీగా ఒక పెద్దమేస్త్రీయున్నూ, ఆయాశాఖల పనులకు చిన్నమేస్త్రీలున్నూ వుంటారు. మిల్లుయజమాని దగ్గర హెచ్చురేటును పుచ్చుకొని కూలీలకు తక్కువరేటును యివ్వటం వల్ల, మధ్యలో జరిగేపని కంతకున్నూ వారంవారం చేసేబిల్లుమీద నూటికి రు 15లు చొప్పున యజమానిదగ్గర పుచ్చుకొనే కమిషన్‌వల్ల యేర్పడే లాభం కాకుండా ఆయాశాఖల గ్యాంగు మేస్త్రీల బిల్లులలో, అనగా గంపకూలీలదగ్గర నూటికి రూ 6 లు మొదలు రు 12 లున్నూ, పట్టుకట్టు వారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 15 లున్నూ, బస్తా మోసేవారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 30 లున్నూ, మిల్లులో పనిచేసే యీ వస్తుకూలీల దగ్గర ఒకవారం బిల్లున్నూ తీసుకొనే మురధ్యాసం స్థాపించుకొనివుంది. పెద్దమేస్త్రీ యీవిధమయిన తగ్గింపులతో బిల్లును గ్యాంగుమేస్త్రీలకు యిస్తే అక్కడనుంచి పిరికితగ్గింపులు వీరు మొదలుపెట్టుతారు. కుట్టుపనికి యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమిషన్; పెద్దమేస్త్రీ నూటికి రు 0-9-6 చొప్పున యిస్తే రు 0-8-0 మాత్రం యివ్వటం; 84 గురు మాత్రం పనిచేస్తే 40మంది మీద ఆసామ్మీను పంచి పనిచేయని ఆగ్నగవాటాలను తీసుకోవటం—యీవిధమైన లాభాలు కుట్టుపట్టు చేమేస్త్రీకి వున్నవి. ఇదేవిధంగా బస్తా చేమేస్త్రీయున్నూ పెద్దమేస్త్రీ యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమిషన్, 84గురు పనిచేస్తే 86గురు మీద ఆసామ్మీను పంచి అయిదుగురి వాటాలను తీసుకోవటం కలదు. ఇదిగాక యీచిన్నమేస్త్రీలు తమ చేతిక్రింద పనిచేసేవారిదగ్గర ఒకవారం, లేదా రెండువారాల బిల్లును పుచ్చుకొంటారని వాడుక. మొత్తాన పట్టు, తూకం, కుట్టులకున్నూ, మోతకున్నూ సంబంధించిన పనికై మిల్లుయజమాని రు 591-4-9లు యిచ్చినట్లయితే ఆసామ్మీ యీవిధంగా పంకిలీఅవుతుందని చెట్టియార్ గారి రిపోర్టులో వ్రాసివున్నారు:

పెద్దమేస్త్రీ	రు 175-4-9
కుట్టుచేమేస్త్రీ	,, 50-0-0
బస్తాచేమేస్త్రీ	,, 28-14-0
కుట్టుకూలీలు	,, 153-0-0
బస్తాకూలీలు	,, 189-2-0
మొత్తం	రు 591-4-9

ఓడలలో దొంగుమతిదిగుమతి పనులను చేయించే మేస్త్రీపద్ధతి యందలి అనర్థాలకున్నూ తక్కువలేదు. రంగూను మొదటి యేడ్డిషనల్ మేజిస్ట్రేటుగారి కోర్టులో 1926 సంII లో విచారణఅయిన 309 నెంబరు క్రిమినల్ కేసులో ఒకవిచిత్రమైన దస్తావేజు దాఖలయినది. దానిలో యీప్రకారంగా వ్రాయబడి వుంది:—

"ఇప్పటివరకు నేను చేయుచున్న బి.ఐ.యస్.యన్. కంపెనీలో వాడలలో కూలీలుసప్లయి విషయములో నాసమ్మతిని నాతో మిమ్మలను జాయింటుగా చేర్చుకొని మనము యిద్దరము కలిసి పనివాళ్లను సప్లయిచేసి యీక్రిందను వుదాహరించిన లాభములను ఖర్చులుపోను మనమిరువురము సమానముగా ప్రతీపదిహేనుదినముల బిల్లునకు పంచుకుంటూ, పని సప్లయిచేయుటకు యీఖరారునామా మీకు వ్రాసి యిస్తిని. (1) ప్రతిబస్తావాడకున్నూ కంపెనీ ఆర్డరుప్రకారము గాంగ్ 1 కి 17 జనము అయివుండంగా మనము మామూలు 15 జనము పంపిస్తూ మిగత యిద్దరను మినహాయించి జీతము మినహాయించగా వచ్చిన లాభమున్నూ, (2) పెంకువాడకు కంపెనీ ఆర్డరుప్రకారము 20 జనము అయివుండగా మనము 17 మందిని పంపుచుంటిమి. కనుక ప్రతి గాంగ్‌నందున మిగిలిన ముగ్గురు పయికమున్నూ, (3) ప్రతిష్టీమరుకున్ను వాంచిపనివాళ్లకు 8 జనము అయివుండగా మనము నలుగురను పంపించుచుంటిమి—అందుల మిగతా నలుగురు పయికమున్నూ, (4) ప్రతిగాంగ్ మేస్త్రీకిన్ని కంపెనీవారు రు 1-13-0లు యిస్తూ వుండగా మనము ఒకరూపాయ పదినిమిది అణాలు యిచ్చుచుంటిమి— అందున ప్రతిమేస్త్రీకి మిగిలిన అయిదు అణాలుగాక ప్రతి బిల్లునకు ఖర్చుఖర్చునకు ఒక రూపాయయున్నూ, (5) ప్రతిబిల్లునకు వాంచిపనివారలు జనము 1 కి యిచ్చుచున్న తొమ్మిదిఅణాలున్నూ, (6) ప్రతిసంII గాంగ్ మేస్త్రీలున్నూ, వాంచిపనివారలున్నూ యిచ్చుచున్న రెండుపద్దులున్నూ—మనమిరువురము సమానముగా పంచుకోగలవారమని వ్రాసియిస్తిని. ఈపనిలో నేనూ మీరూ వున్నంతకాలము మిమ్మల్ని నేనుగాని, నన్ను మీరుగాని పనినుండి తప్పించినయెడల పదివేలరూపాయీలు యిచ్చుకోగలవారమని మనమిరువురము తీరుమానించుకోవడమయినది. (7) ఇప్పటివరకు నాకు యిచ్చటవున్న ఆరువేల రూపాయలు రుణము కొంతకున్ను మనకు వచ్చినలాభమునుండి రెండునిమిది అణాలు అప్పుతీర్చి మిగత రెండునిమిదిఅణాలు సమానముగా వుంచుకోగలవారము. మరియు: ప్రతిసంవత్సరమున్ను డిశంబరు ది 25వ తేదిని వుక్కోగస్తులకు యిచ్చుచున్న మామూళ్లు మనము యిరువురు యిష్టము పయిని యివ్వటకు నిర్ణయించుకోవడమయినది."

ఇప్పటికి పదేండ్లక్రిందట డెక్కు-ప్యాసెంజర్ల కష్టాలను విచారించేదానికై బర్మాప్రభుత్వంవారు పోకకమిటీని యేర్పరచారు. ఆ విచారణసందర్భంలో బి.ఐ.యస్.యన్. కంపెనీ మేనేజరు షెల్లుగారికి ప్యాసేజికూలీలు పోకఅర్జీని పంపుకొనిరి. అందులో ప్యాసేజికూలీల కాంట్రాక్టరు మూడేండ్లనుండి యేమి కూలీయివ్వలేదనిన్ని, దీనికి బదులుగా ప్యాసెంజర్ల దగ్గర సొమ్ము వసూలు చేసుకోమన్నాడనిన్ని, పనిలో చేరేటప్పుడు 8 రూపాయలున్నూ, ఆతరువాత నెలకు 2 రూపాయ

లున్న యివ్వవలసి వున్నదనిన్నీ, 7 లేక 8 రూపాయలు పెట్టి తను దుస్తులను తానే కొనుక్కొంటున్నాననిన్నీ, తనకంట్రాక్టరు చేయిస్తూవుండిన గ్రామము అందుకోయొక్క, పోర్టుట్రస్టుయొక్క పనులను కూలియేమి యివ్వకుండానే చేయిస్తూ వుండినాడనిన్నీ, వివరించి వున్నారు. (డెప్యూటి ఎంజరు కమిటీరిపోర్టు 39, 40 పేజీలను చూడండి.) తరువాతను, క్రిందటిసంవత్సరం జరిగిన పోర్టుట్రస్టు వుద్యోగస్థుల మానవష్టపురీకము అప్పీలు తీర్పులో న్యాయమూర్తులగు డాయిల్లు కార్‌గార్లు యీప్రకారంగా వ్రాసివున్నారు:—

"ఏ-గురుతు దాఖలాయొక్క చిట్టీలోని జమపద్దుల విషయమై నరసింహారావు యిట్లా చెప్పుతున్నాడు:—'గ్యాంగుకూలీలదగ్గర తీసుకొనే కమ్మిషన్, గ్యాంగుమేస్త్రీలదగ్గర పుచ్చుకొనే ప్రవేశరుసుము, కూలీలను పెట్టనిదే పెట్టినట్టుగా బిల్లుచేసి పోర్టుట్రస్టువారి దగ్గరను పుచ్చుకొనే సొమ్ము మాకీఫత్తులెక్క తొల్లాకు అదాగా ఉన్నవి. ప్రతిమాలిదగ్గర (ట్యాగోటి?) నెలకు 9 రూపాయలున్నూ, కూలీగ్యాంగు దగ్గర 25 రూపాయలున్నూ పుచ్చుకొంటూ వుంటిమి.' దీనివల్ల ఏ-గురుతు దాఖలా యొక్కచిట్టీ అక్రమంగా చేసినవమొత్తకున్నూ, లంచపం చాలకుర్చులకున్నూ సంబంధించిన ఖాతాలుక్కాగా కనుపడుతుంది... ...ఏ, బి-గురుతుల యొక్కచిట్టీలలో వున్నదంతా శుద్ధ అబద్ధమనిన్నీ, అపద్దులన్నీ యిష్టంవచ్చినట్టుగా వ్రాయబడినవనిన్నీ కే. వి. వెంకటరెడ్డి సాక్ష్యపు సారాంశం. అయితే యీకథను నమ్మేకాని! రేమాత్రమున్నా వీలులేదు."

మేస్త్రీపద్ధతిలో జరుగుతూవుండిన అక్రమాలనుగురించి యింతకన్నా ప్రబలమైన సాక్ష్యం దొరకటం కష్టం. ఇంతకష్టం బయటపడ్డా అయా యజమానులుగాని, ప్రభుత్వంవారుగాని, యింతవరకు యీవిషయంలో యేవిధమయిన చర్యను తీసుకొన్నట్టు కనుపడదు.

ఇక సాంఘికపరిస్థితులను చూస్తే యెంతఅధ్వాన్నంగా వుండాలో అంత అధ్వాన్నంగా వున్నవి. మనదేశస్థులలో చాలామంది సంసారాలను దేశంలో వదలిపెట్టి ఒంటరిగా రావటంచేత స్త్రీపురుషుల సంఖ్యలో విశేషవ్యత్యాసం వున్నది. 1921 సం. పు జనాభాలెక్క ప్రకారం బర్మాయందలి తెలుగువారిలో 1,25,413 మంది పురుషులును, 27,095 మంది స్త్రీలును కలరు. జిల్లాలనుబట్టి చూస్తే యీ విధంగా వున్నారు:—

జిల్లా	పురుషులు	స్త్రీలు
గంజాం	21,907	1,366
విశాఖపట్నం	18,539	2,576
గోదావరి	21,113	4,175

ఈపై అంకెలనుబట్టి గంజాంవారిలో పదహారుగురు పురుషులకు ఒక్కస్త్రీయున్నూ, విశాఖపట్నంవారిలో అయిదుగురకు ఒకరున్నూ, గోదావరివారికి ఏడుగురకు ఒక్కరున్నూ అని తేలుతోంది. స్త్రీపురుషులలో వ్యత్యాసం యింత అధికంగా వుండుటవల్ల స్త్రీకి నానావిధమయిన గిరాకి యేర్పడి దెబ్బలాటలు, కూనీలు, రంకుతనం, లంజలకొట్లు, సుఖవ్యాధులు మొదలయిన అనర్థాలకు స్థానం యేర్పడుతోంది. ఇక్కడకు వచ్చేవారిలో చాలామందికి దేశంలో వొకసంసారం వుండటంచేత యిక్కడ యేర్పరచుకొనే సంబంధం తాత్కాలికమయిందిగా వుంటున్నదిగాని స్థిరమయిందిగా లేదు. సంపాదన తక్కువగాను, ఇండ్లబాడుగలు అధికంగాను వుండటంచేత 8, 9, వందలకొట్ల 30,40,50 మంది స్వచ్ఛమైన గాలి, వెలుతురులేని చీకటి కొట్టాలలో గోనెసంచుల తెరలు కట్టుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. తెరలోపల స్త్రీపురుషులుంటే తెరచుట్టు పరాయివారుంటారు. ఇటువంటిస్థితిలో స్త్రీయొక్క పరువు యెట్లా నిలుస్తుంది? ఈసంబంధాలవల్ల కలిగే సంతానంలో మగపిల్లలను యేదోవిధంగా తండ్రులతో కలుపుకొంటూ ఆడుపిల్లలను వదలిపెట్టటంచేత సంకరజాతివారు అనుకున్నారు. ఈయాడుపిల్లలలో చాలామంది యుక్తవయస్సులు వచ్చియున్నవారు కావటంచేత తగినసంబంధాలు దొరకటం చాలాకష్టముగా ఉన్నది. రంగూను పెండ్లిండ్లనుగురించి యిక్కడి ఆడుపిల్లల పుట్టుకలు యేవిధంగా వుంటున్నవో తెలిపేదానికై వారిలో ఒకరు వ్రాసిన వుత్తరంలోని యీక్రింది భాగాన్నియెత్తి వ్రాస్తున్నాను:—

"ఈవూరిలో చాలామంది దేశంలో వివాహాలు చేసుకొని అక్కడ తమభార్యలను వదలి వొంటరిగా వచ్చినవారుగా వుంటున్నారు. ఇక్కడ వీరివేషాలు గేహాలు, సిల్కు కోట్లు, ఒడుపులు వొయ్యారాలు: మురుగులు దండెకడియాలు, యెర్రతలపాగా కిర్రుచెప్పులు—వీనిని మామ పరివుండేలు చూచి వీరంతా యేమో సంపాదనపరులని భ్రమపడి మమ్ములను వీరికి అంటగట్టి మాగొంతులు కోస్తున్నారు. ఈవివాహాలు చేసుకొన్నవారిలో చాలామంది కొద్దిపాటి సంపాదనగలవారు. ఇటువంటివారికి దేశంలో వొకసంసారం, ఇక్కడ రంగూనులో యింకోసంసారం. ఇట్లా రెండుసంసారాలు పెట్టుకొని యింత ఖర్చుగల బస్తీలో యీదేది యెట్లా? కడుపునిండా అన్నం, కట్టుకొనేదానికి బట్ట, పడుకొనేదానికి పరిశుద్ధమైన చోటు, పీల్చేదానికి శుభ్రమయిన గాలిలేక మొగంవాచి, పరాయివాళ్ల దెప్పులకున్నూ, యెగతాళులకున్నూ వోర్చుకొని మేము పడుతూ వుండే కష్టాలు లోకుల కెట్లా తెలుస్తవి? మమ్ములను మాతల్లులే వ్యభిచారిణులుగాచేసి మావల్ల జీవిస్తూన్నారంటే నమ్మదగినమాట కాదు. ఎవరైనా వుంటే వుండనూవచ్చు. అయితే, తమ భార్యలను పోషింపలేక రాత్రులందు లంబాగాడీల్లో యెక్కించుకొని వీథులవెంట తిప్పేమగవాళ్ల సంగతి యేమంటారు? ఇది పురుషులకు తగిన పౌరుషజీవనం కాదు. ఇట్లా విటికేవార్కి మేము వొకపిల్ల తల్లి అయితిమా పనికి రావటంలేదు. ఎప్పటికప్పుడు వీరికి క్రొత్త పిల్లలు కావాలి. ఎక్కడనుండి వస్తారు? ఎందరిని యిట్లా వీరు యేడిపిస్తారు?"

పోనీ, ప్రతించెడ్డా సుఖమైనా దక్కేదే కొంతమేరే. కాని, అదిన్నీ కనుపడదు. బర్మాలో తెలుగువాళ్లు దర్జాయిమీద నెలకు 20 రూపాయలు సంపాదిస్తే గొప్ప. ఇల్లా నెలకు 20 రూపాయలసంపాదన గలవారి విషయములో కె. కె. చెన్నిచెట్. ఐ. పి. యస్. గారు ప్రకటించిన జీవవ్యయముననుబట్టి నెలకు అన్నానికి రు 7-3-11లు, బట్టలకు రు 0-15-11లు, యింటి అద్దెకు రు 0-15-4లు, కట్టెలు దీపానికి రు 0-12-7లు, యింటి సామగ్రికి రు 0-4-5లు, పిల్లరక్షర్చులకు రు 3-4-9లు; మొత్తాన రు 14-2-11లు పోను మిగిలేది మొత్తంతో దేశములోని సంసారం గడవాలి. ఇది వొంటరివానికి ఖర్చుగాని ఆడుమనిషితో కాపురంచేసేవానిఖర్చు కాదు ఈమిగిలేదానితోనే దేశములో పెండ్లిళ్లు పేరంటాలు, పండుగలుపర్వాలు, దసువుసంధ్య, రోగంవొస్తే, శ్రాద్ధం తీర్థం, యిల్లు వాకిలి-యిన్ని జరగాలి. ఎల్లాగో దేవునికే తెలియాలి. దేశంలో చావకుండా బర్మాకు వచ్చి ప్రాణాలు నిలువబెట్టుకొంటున్నారేమోగాని కూలీలు కుబేరులగుతున్నారంటే అది అసాధ్యమైనపని. ఆత్మరక్షణ అంటే యేమో తెలియక, ఆత్మగౌరవములేక గొర్రెలలాగున కాదువఫుకమాలికి వచ్చిపడే యీ "కలా"ప్రవాహంవల్ల యజమానికిన్ని, మేస్త్రీకిన్ని తప్ప మరెవ్వరికిన్ని లాభంలేదు. ఒకవు పోతే పదివుంది వస్తూన్నారు. బర్మాలోని పరిస్థితులు మనదేశస్థులు ఖండిస్తూవున్న చేసే యితరదేశాలలోని వాటికిన్ని తీసిపోవటంలేదు. ఈఅనర్థాలన్నిటికిన్ని మేస్త్రీపద్ధతే ప్రబలమైన కారణంగా వుంది. బహ్వనర్థకరమైన యీపద్ధతి నిర్మూలనమైతేగాని కార్మికునిస్థితి బాగుపడజాలదు. దీనికి మీరు తోడ్పడుదురా ?

స్త్రీలు రాజకీయమున పాల్గొనువిధము

అయ్యదేవర బాలాత్రిపుర సుందరమ్మ గారు

౧

ప్రస్తుత రాజకీయోద్యమము

నేటికి నూరు సంవత్సరముల క్రిందట ఆ 1825 సం. సెప్టెంబరు 4 వ తేదీని బొంబాయి నగరరాజమందు పారసీకకులమున భారతీయుల కందరకును తండ్రి (దాదా)యు, అన్న (భాయి)యునై వారలకు ముక్తిమార్గము చూపవలసిన మహామహుడు దాదాభాయి నౌరోజీగా రుదయించిరి.

దాదాభాయి నౌరోజీగారి జీవితమున కంఠకును మకుటప్రాయముగ నెన్నదగినది దేశీయ మహాజనసభ (కాంగ్రెసు)స్థాపనము. వీరును, భారత దేశమున సానుభూతి గల వెడ్డర్‌బరన్, హ్యూము అను ఇరువురాంగ్లేయులును కలిసి మొట్టమొదట 1885 సం లో కాంగ్రెసు మహాసంస్థను స్థాపించిరి.

శ్రీదాదాభాయి నౌరోజి కాంగ్రెసుకు మూడు పర్యాయములు అధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడిరి. తుది పర్యాయము 1906 సం లో కాళీఘట్టక్షేత్ర సమావేశమందు "భారత దేశమునకు స్వరాజ్యమే గమ్యస్థాన" మని భారతపితామహుడగు నౌరోజిగారు తమయధ్యక్షపీఠము నుండి సింహనాద మొనర్చిరి. ఆ స్వరాజ్యనినాదమే నేడు భారతభూమియందంతటను మార్మ్రోగుచున్నది. అప్పటి నుండియు భారత దేశమందు నూతనశక మారంభ మయ్యెను. భారత పితామహుడు భీష్మునివలె తనబిడ్డలకు ధర్మము లుపదేశించుచు 1917 సం.లో తన 92 వ యేట పరమపదించెను.

ఆయన శిష్యుడగు సర్ ఫీరోజిషా మెహతా, అతనిశిష్యులగు జస్టిసు రానడే, గోపాలకృష్ణ గోఖలేలు పని ఈయన బ్రతికియుండగానే సాంతమయ్యెను. ఇంకొక వంక బాలగంగాధరతిలకు, అరవింద ఘోషు, బిపినచంద్రపాలు మొదలగు జాతీయవాదులు పనిచేయు చుండిరి.

గాంధి మహాత్ముడు భారత దేశములో తనపని 1914 సం.లో ప్రారంభించి తాను కైరా, ఛాంపరాను లలో నడపిన సత్యాగ్రహముల చూడగలైను; భారత స్వరాజ్యప్రయత్నమున అంకోళనాయకములు రెండును చూడగలైను. తాను ప్రారంభించినపని ఇట్లు విజృంభించి వృద్ధిచెందుటయును, దానిని చూడగల్గుటయు ఇట్టి పుణ్యాత్ములకు తక్క తదితరులకు దుర్లభము కదా! కావున, సోదర సోదరీమణులారా! త్యాగమునకు జంకవద్దు. మీ సర్వమును దేశమాత పాదపద్మముల కడ సమర్పించుడు. అప్పుడుగాని మీకు దివ్యపురుషుడు సాక్షాత్కారమై మోక్షప్రాయన మొసంగడు. స్వాతంత్ర్యమే స్వర్గలోకము. "సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వం ఆత్మవశం సుఖం"— ప్రతిప్రాణికిని ఇట్టిస్వాతంత్ర్య ముండుట యాశ్వరేచ్ఛయై యున్నది. అందుచే ఇది ప్రతివానికి జన్మహక్కు అయి ఉన్నది.

"స్వరాజ్యము నాజన్మహ"క్కని తిలక్ మహాశయుడు సూత్రప్రాయముగ నిర్వచించియున్నాడు. దీనిని హరించుటకు ఎవరికిని వలనుపడదు. ప్రతి పురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయును "నే నీవర్తమాన సంగ్రామమున హిందూదేశపక్షము నవలంబించితినా?" యను ప్రశ్నను ముఖ్యముగా వేసికొనవలయును. నిశ్చలమగు సాహసవర్తనము మన దేశమున కిప్పు డవసరముకావున కాంగ్రెసులోని ప్రతి

డెలిగేటునుగూడ కాంగ్రెసు వాలంటీరుగా చేరవలసి యున్నది. ప్రతి కాంగ్రెసుసమితి మెంబరును కాంగ్రెసు వాలంటీరు కావలసిన దే. దేశమంతయు కాంగ్రెసు ప్రచారమునకై వదలిరావలసిన దే. ఈవర్తమాన సమరము ముగియువరకును మన సాధారణ దినచర్యల నన్నిటిని గట్టి పెట్టుదము. భారత దేశపురుషులారా! భారతవనితలారా! కర్తవ్యమును బూనుడు! కర్మక్షేత్రమున దిగుడు! ఈయవకాశము గతించిపోక పూర్వమే కార్యశూరులు గండు!

౨

ఖద్దరుధారణము—రాట్నము

ఈస్టుఇండియాకంపెనీ మన భారతవర్షమునకు రాకపూర్వము ప్రశాంతములగు పల్లెటూళ్లలో కుటీరములలో, సర్వశోభనములతో కలకలలాడుచుండు పరమపావన గృహాంగణములలో, పుణ్యసతీమణుల మృదులహస్తములలో సర్వలోకమంగళప్రదము లగుచున్న లలితకళలు, పరిశ్రమలు ఎట్లు కాలక్రమమున నాశన మయ్యెనో దృష్టాంతపూర్వకముగ తెలుపు శ్రీరమేశచంద్రదత్తుగారు మొదలగు గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథములను చూడుడు. పరిశ్రమలలోనికెల్ల నతి ముఖ్యమగు చేతి పరిశ్రమను ముందుగ పెంపొందించుటకు నేడు మహాత్ముడు పూనికొనియున్నాడు. దానికొరకే యెల్లరును రాటమును చేపట్టుడని యుపదేశించుచున్నాడు. గృహపరిశ్రమల పునరుద్ధరించుటకు ఈరాట్నమంత్రమే కీలకము. రాట్నము రాట్నమునగ ఒక్క-కొయ్యచక్రమే గాదు. వర్తమాన కాలమందు లోకమంతటను ప్రబలిన నీతిదూరము లగు ధనార్జనాపద్ధతులను, అభిరుచులను, వేషాల - తమోగుణ-పూరితమును, దుష్టకలిరూపధారిణియు నగు నవనాగరికతా వ్యామోహమునే మరల్చి, సత్యమును, నిరాడంబరమును, నీతియుతంబును నగు జీవితపథమును లోకంబునకు ప్రసాదించు మహాద్భుత శక్తి యీరాట్నమందు గలదు. అట్టిదివ్యదృష్టితోడనే మహాత్ముడు లోకమునకు రాట్నమును ప్రసాదించుచున్నాడు. రాట్నము స్త్రీల పాతివ్రత్యమును తప్పక కాపాడును. ఎలనగ:—

ఇప్పుడు మన దేశములో వేలకొలది స్త్రీలు కట్టుకొనుటకు సరియైన గుడ్డలైనను లేక పబ్లికు రోడ్లమీద రాళ్లు పగులగొట్టుట మొదలుగా గల కూలిపనుల చేసుకొని బ్రతుకుచున్నారు. వీరి శీలసంరక్షణమునకు తరుచుగ భంగము కలుగు పరిస్థితు లనేకములు సంభవించుచున్నవి. కాని యీరాట్నమువల్ల వీరందరికిని మానసంరక్షణము జరుగగలదు. సోదరీమణులారా! మన దేశములో అనాది నుండియు రాట్నమే రెండవవృత్తిగ నుండెడిది. అత్యద్భుతమగు రవసెల్లాల నేసి నిరుపమానమగు కళాకౌశలమును జూపి ప్రపంచమునంతను మోహింపజేసిన యీరాట్నపు వృత్తి మాయమైపోయినది. ఇది నశింపగనే మనకు హాని పతనము, దారిద్ర్యదశ సంప్రాప్తమయినవి. తిరిగి యిప్పుడిట్టి పురాతనకళను పునరుద్ధరింపబూనుట మీధర్మము.

కొందరు స్త్రీలు ఖద్దరువస్త్రములు మోటందురు. తల్లులారా! భారత దేశపు బానిసతనము మోటు ఖద్దరుకంటె మోటయినది. భారత దేశపు దారిద్ర్యము కటిక మోటు ఖద్దరుకంటె నూరురెట్లెక్కువ మోటైనదని గ్రహించుడు. భారతవనితలారా! ఖద్దరువలన గూడ స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు మనము లజ్జా, లోభ, భయ, భ్రాంతు లను శృంఖలములను ద్రెంచవలసియున్నాము. ఆత్మకళంకములను బాయవలయును. లజ్జయన అసమంజసమగు సిగ్గు. స్వదేశీయమైన ముతకగుడ్డను ధరించుటకు జంకజేయునట్టి సిగ్గు పోవలయును.

3

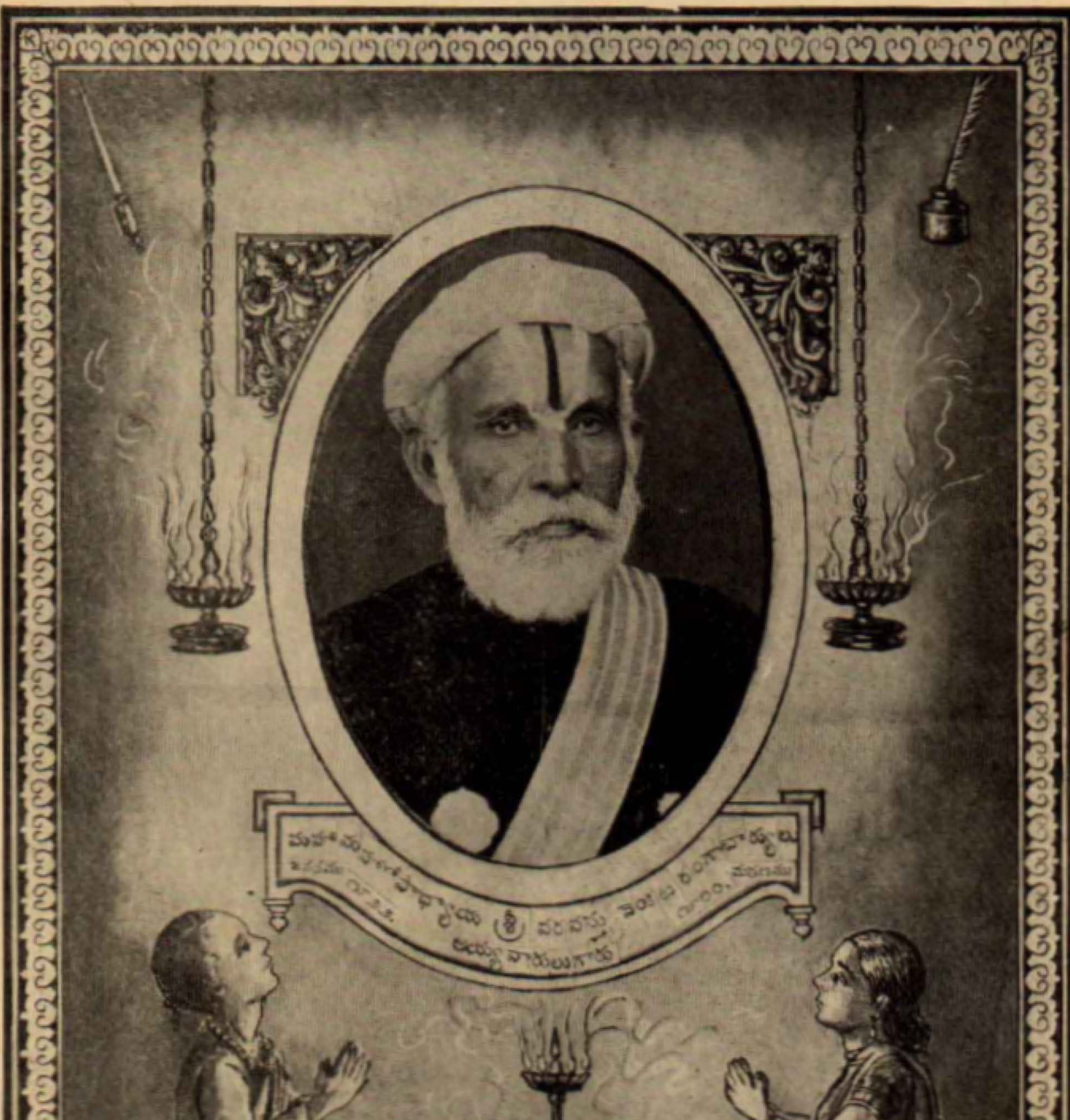
దేశభక్తి-పాతివ్రత్యము-నీతి

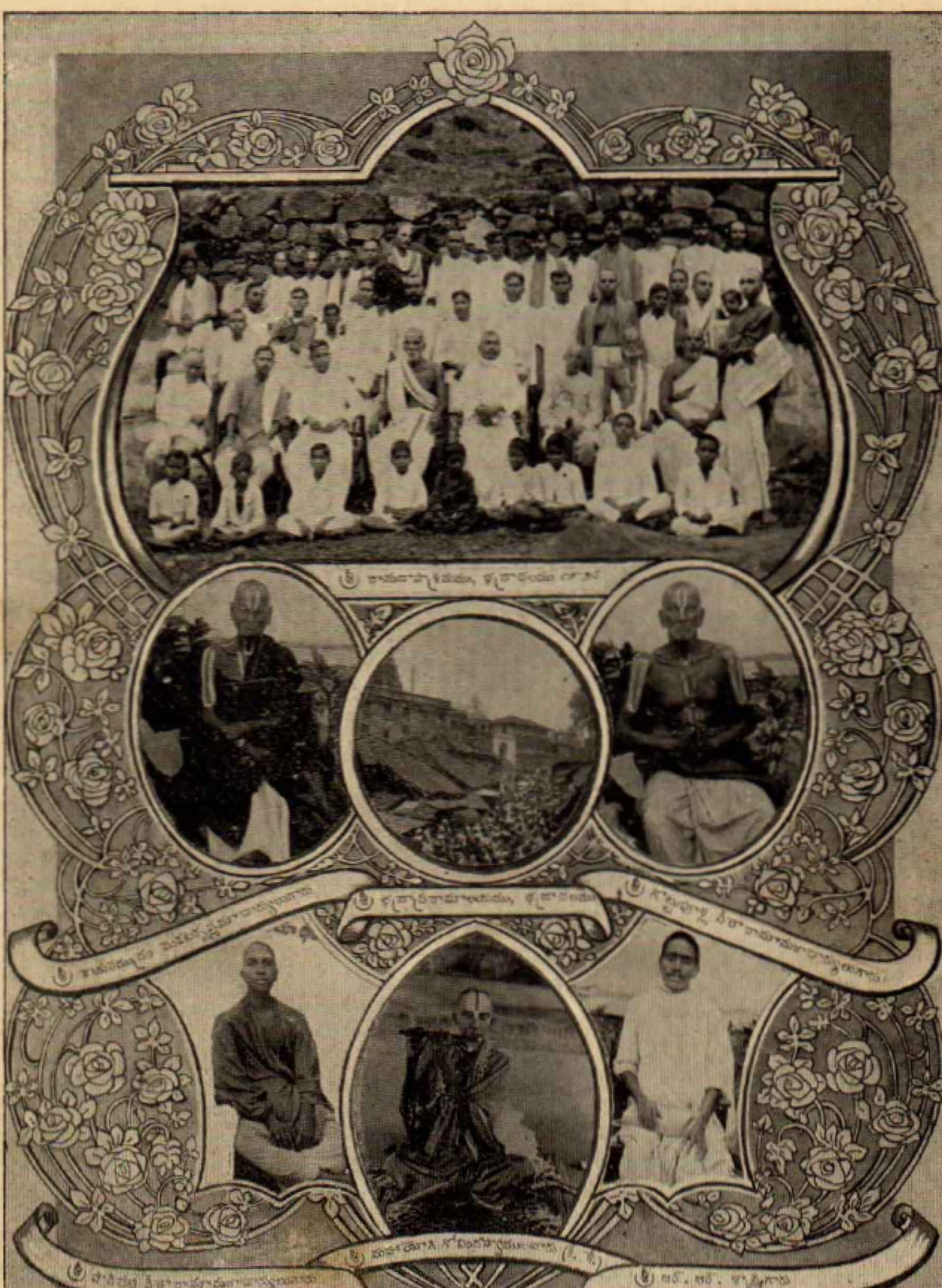
ప్రతి దేశమందును వివిధమతస్థులవా రుందురు. కాని దేవుని యాదేశములు సర్వమతస్థులకును ఒకేవిధముగ నన్వయించును. సంఘమునందు, దేశమునందు స్త్రీపురుషు లిరువురు నుందురు. పురుషుల కెట్టివిధులుండునో స్త్రీలకు

గూడ నట్టివిధులే యుండును. స్త్రీలు తప్పించుకొనజాలరు. భారతస్త్రీలు రానురాను సుకుమారులై, సోమరులై, దేశహితమునందు పాల్గొనక మూలబడి యుండుట చాల దుఃఖకరమగు సంగతి. నూర్జహాను, చాంద్బీబి, ఝాన్సీ రాణి లక్ష్మీబాయి, రెజున్నిసు, అహల్యాబాయి, పార్వతి మున్నగువారు పూర్వము భారతదేశమున నుండిరా యని నేటిచరిత్రపాఠకులు శంకింతురు! కాని నేనుగూడ వీరమాతలు, దేశసేవాతత్పరలునగు నారీమణులు మనలో నున్నందులకు ఈశ్వరునికి మ్రొక్కుచున్నాను.

గాంధిమహాత్ముని సతి, దాసుసతి, నెహ్రూసతి, సరోజినీదేవి, అనసూయాబాయి, సరళాదేవి, బేగం మహమ్మదాలి, బేగం అన్సారి, బేగం క్వాజా, బేగం హాజరతు మోహాని, వున్నవ లక్ష్మీబాయమ్మ, దువ్వూరి సుబ్బమ్మల వంటి దేశసేవకురాండ్రు కొందరు గలరు. ఈ నారీమణులలో బలువురు రాజ్యకార్యధురంధరత్వమునందును, కొందరు పాతివ్రత్యమునందును, కొందరు విద్యావినయాది సద్గుణములయందును, కొందరు దానధర్మములయందును ప్రసిద్ధిని గాంచిరి. పురుషులు విశేష విద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్యబుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేకవిషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగు లన్న నామమును సార్థకపఱుతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన జగత్తునం దెచ్చటెచ్చట స్త్రీలకు రాజ్యాధికారము దొరకెనో యచ్చటచ్చట స్త్రీలు పురుషులకంటె నధికధైర్యముతోను, అధిక నీతితోను, అధిక న్యాయముతోను రాజ్యము చేసిరని చరిత్రముల వలన దేటపడుచున్నది.

పురుషులవలె ధైర్యము నవలంబించి భీతిం జెందక, సర్వకార్యములను నిర్వహించునటుల స్త్రీలకు విద్య నేర్పవలయును. భర్త ధనహీనుడనియు, విద్యాహీనుడనియు భార్య యాతనిని విడిచినట్టి యుదాహరణము లీదేశమునందు వెయ్యికుటుంబములలో నొకటి దొరకునో లేదో సంశయింపవలసి యున్నది. స్త్రీలకు బక్షపాతరహితులై పురుషులు విశేషవిద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్య బుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేక రాజ్యాంగ విషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగు లన్న నామమును సార్థకపఱుతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. పూర్వమాంధ్రదేశమునందు పూజనీయ లగు వీరపత్నులు, వీరమాతలు, వీరభగినులు అనేక లుండుట వలననే యాంధ్రదేశములోని బ్రాహ్మణులలో గూడ క్షాత్రతేజ మత్యంతప్రబలమయి యుండెనని వీరమాత చానమ్మకథ చెప్పుచున్నది. పతిభక్తియే స్త్రీలకు భూషణము. అదియే యుత్తమవ్రతమును, ఉభయలోకములందును కొనియాడబడినదియును అయియున్నది. కావున పెనిమిటియందు భయము, భక్తి, వినయము, అనురాగము కలిగి నడచుకొనవలయును. పాతివ్రత్యము బాడుచేసికొని పాపాత్మురాలు లోకవేద సత్కర్మములను జేసినను అవి దుష్కర్మములక్రింద మారి తుదకు దుఃఖమును గలిగించును గాని లేశమయినను సుఖమును గలిగింపవు. పతివ్రతలయొక్క ప్రభావముచేతనే భూతలమంతయు నంతరమున నిలిచియున్నదనియు, పతివ్రతల విషయమున బ్రహ్మాది దేవతలు భయపడుచుందురనియు పెద్దలు చెప్పుదురు. పాతివ్రత్యరహితలగు నిక్కటి పడతులకు పరమే[illegible] మని ధర్మశాస్త్రములు విధించుచున్నవి. సోదరీతిలకములారా! పూర్వకాలమున దేశము లన్నిటిలోను మిన్నగా నెన్నబడిన మన భారతమాత ప్రస్తుతకాలమున నన్ని దేశములకన్న హీనదశయం దున్నదన్న సంగతి లోకవిఖ్యాతమై యున్నది. అందలి రాష్ట్రములలో మన యాంధ్రరాష్ట్రము కడు హీనదశ ననుభవించుచున్నది. తక్కిన రాష్ట్రములలో రాష్ట్రోద్యమములను కనిపెట్టి మన యాంధ్రదేశమునందలి అన్ని మండలముల వారును స్వాభ్యుదయమునకయి ప్రయత్నించుచున్నారు. దేశాభ్యుదయము స్త్రీలపై నాధారపడి యున్నది. స్త్రీలకు విధాయకకృత్య మెద్ది? మన సోదరీమణు లందరకును మనమే మార్గదర్శకులము గావలయును. ఆ భారము

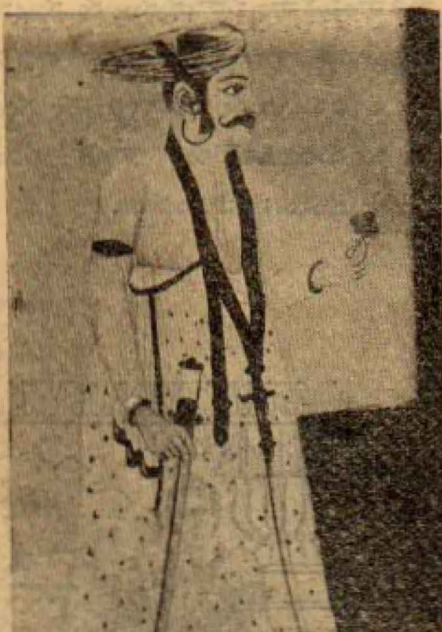

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ వరవస్తు వెంకట రంగాచార్యులు
అయ్యవారులుగారు

సంతయు వహించి పనిచేయుటకు స్త్రీ సమాజముల స్థాపించుకొని సమాజములకు దినదినాభివృద్ధి గలిగించ వలెను. ఏకాలమందును, ఏ దేశమునందును తమ స్త్రీలను మంచిదశకు తీసికొనిరా తాము బాగుపడిన పురుషులు లేరు. తాము బాగుపడదలచిన పక్షమున ముం దుగా తమస్త్రీలను బాగుచేయ వలయును. స్త్రీల బాగే పురుషుల బాగు; స్త్రీలరోగే పురుషుల రోగు. మూఢురాండ్రయిన యిప్పటి స్త్రీలను తొంటి యుత్తమదశకు మరల దీసికొనివచ్చుటకై ప్రయత్నింప వలెను. కాబట్టి పురుషులు తమస్త్రీలను మూఢదశయం దుంచియే దేశమున కేమో మహోపకారమును చేయుదు మన్న దురభిప్రాయము విడిచి వారితోడ్పాటును బొంది యే సత్కార్యములను చేయజూడవలయును. స్త్రీల సహాయ మున్నపుడే పురుషులకు విజయము గలిగి లోక మునకు సత్యమైన యుపకారము కలుగును. భారతవనిత లారా! భావిసంతతి మీామీాద నాధారపడి యున్నది. మీామీా మతసాంఘికసాంప్రదాయములను మఱువవలదు. మీారు కయ్యమునకై కాలుద్రవ్వవలదు. కాని సమయ ము వచ్చినపుడు వెనుదీయవలదు. స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును ప్రతిష్ఠించి పోషించుచుండవలెను. శాంతి సమరమున పాల్గొని స్వరాజ్యమును సంపాదించుడు.

శ్రీరాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరు వారు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజా బహద్దరువారు

వీరు ధనంజయసగోత్రికులు. మార్కండేయ పురాణోత్తరభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాంధ్రక్షత్రియ వంశజులలో ధనంజయసగోత్రికు లొకరు. అతిని కృష్ణానదీ ప్రాంతములఁ జేరి, "కోటవంశపురా"రను ప్రఖ్యాతి నొంది, కాకతీయులకు లోఁబడి త్రిలింగరాజ్యోపస్థానమున "నల్లానివా"రను పైపృథసనుదయులచేఁ గాపాడఁబడుటచే "నల్లపరాజ" వారను వింటి పేరు కలిగినటుల నైతిహ్యము గలదు. ఈ నల్లపరాజావారిలో "రంగరాజు"గారను నొకరు పెద్దాపుర సంస్థాపకులతో పాటు గోదావరీమండలమునకు వచ్చి, వారిచే "తుని, కొత్తూరు" ముఖాసాలను పొందిరి. ఆయన పౌత్రులను "రామభద్రరాజు"గారు గోలకొండ కుతుబుశాహీయొక్క ఖజానాను (శ్రీకాకుళమునుండి గోలకొండ పోవుదానిని) తునికి సమీపమున "పిల్లి గడ్డ" యను చోటున నాటవికులు దోపిడి చేయఁగా, వీరు రాదోపిడి కొండను జయించి ఖజానాను నవాబునకుఁ జేర్పించుటచే మహమ్మదీయ సంస్థానప్రవేశ విశ్వాసంశజాలకుఁ గలిగెను. వారి పౌత్రులే శ్రీరాజామీర్జా వేంకటపతిరాజాగారు. వీరి చిన్నతనమునందే కుతుబుశాహీల రాజ్యము నశించి మొగలు లాంధ్రదేశము నాక్రమించుటయు, మొగలాయివంశజులలో "అసఫ్జా" యను నాతఁడు "నిజాముల్ముల్క్" అను బిరుదును వహించి హైదరాబాదు సింహాసనము నెక్కుటయును వింతలు కలిగెను. క్రీ. శ. 1740 సం. ప్రాంతమున మహారాష్ట్రులతో మహోద్యమించు నిజాము చిక్కుకొనిన సమయమునఁ జిక్కం ద్రాంధ్ర దేశమున రాజులమని, నవాబులమని చిన్న చిన్న రాజ్యములను స్థాపించిరి. ఒకప్పుడు నిజాము ఏలూరు మకాము చేసి యీ స్వతంత్ర పాలకులను, నవాబులను జూచి కోపాద్రిక్తుఁడై పెక్కండ్రను కొరడాలతోఁ గొట్టించెనట! శ్రీవేంకటపతిరాజుగారి తేజస్సునకు, వారి యశ్వశిక్షా నైపుణ్యమునకు నిజాము మోహితుఁడై ఏలూరు సర్కారునకు "సర్లష్కర్" హోదా నిచ్చి, అవసరమైనచో దేశసంరక్షణమునకు (50) యేబది వేల సైన్యముఁ గూర్చుకొను నధికారమును, సుమారు ఒకలక్ష రేబదివేల రూప్యముల ఆదాయము వచ్చు జాగీరును, శ్రీరాజామీర్జాయను బిరుదమును, రత్నఖచితమగు ఖడ్గమును ఇతరరాజచిహ్నములను కూడ నొసఁగెను. వీ రశ్వశాస్త్రమును పద్యకావ్యమును రచించిరట! కొన్ని పద్యములు మాత్రమే నిలిచియున్నవి. శ్రీవేంకటపతిరాజుగారికి నాటికాలపు ఫార్సీ మొదలగు పెక్కు భాషలలోఁ బాండిత్యము కలదట! శ్రీవేంకటపతిరాజుగారి కుమారులగు శ్రీవేంకటకృష్ణంరాజుగారు కూడ హైదరాబాదు నవాబగు "నిజామాలీ" వలన "బందరు" నకు సర్లష్కరు హోదాను పొందిరి. తదనంతర కుమారులు నిజాము రాజ్యమున నుద్యోగముల నందు కాలమున "తుని, కొత్తూరు" ముఠాలను పెద్దాపుర సంస్థానముల వారు తిరిగి తీసికొనిరి తోఁచును. అందువలననే శ్రీవేంకటకృష్ణంరాజుగారి కుమారులగు శ్రీవేంకటపతిరాజా బహద్దరుగారు "దండెంగి" ముఠా కధికారులైరి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వీరి వంశజుల చరిత్రమంతయు వ్రాయుటకు వీలులేదుగాని శ్రీమీర్జా నల్లపరాజవారిలోఁ బెక్కండ్రు విద్వాంసులు తపశ్శాలురునై యుండిరి. వీరియు, అశ్వశాస్త్రము, పండితరాయ శిక్షయనను సాంద్ర గ్రంథములు "దర్యాయె మహాక్" అను పార్సీ భాషా గ్రంథము, "బాహార్ గుల్ హజార్" అను "దివాన్" భాషా గ్రంథము వీరినామాంకితములో, వీరిచే రచింపఁబడినవో యైయుండెనని చెప్పవలసియున్నది. వీరివంశజులచే సంపాదితములగు వమూల్య లిఖిత గ్రంథము లీ సంవత్సరమునఁ గలిగిన తునిజిల్లా ప్రళయములో నశించినవని వ్రాయుటకు విచారము గలుగుచున్నది. ఆజిల్లా ప్రళయములో నీవంశజులలో రాజర్షి లనఁదగిన శ్రీ సీతారామచంద్ర రాజాబహద్దరువారు సకుటుంబముగా సీమకు వచ్చుటయే వారి తపోవిశేష మనఁదగును.

శరీర వ్యాయామము — ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహగారు

చల్లా జగన్నాథంగారు యం. ఏ.

భారతజాతి యున్నతిని బడసి యితరజాతులతో పాటు సమాన స్వత్వముల బడయుటకు దగిన స్వాతంత్ర్యమును, స్వరాజ్యమును గాంచుటకు రాజకీయవేత్తలు కొన్ని మార్గములను, సంఘసంస్కర్తలు మరికొన్ని మార్గములను, ఆర్థికసమాలోచకులు వేరుమార్గములను, వేదాంతులు మరొకమార్గమును, సూచించుట మన మెరింగిన విషయమే. కాని వీరందరును గుర్తించిన విషయములను చెప్పెదవల దివరి ముఖ్యముగ భారతజాతీయపౌరుషమై యున్నది. పరాధీనత వలన పౌరుష మంతయు బోయెను. కలదని విష్ణువారల పనిచేయుటకు ప్రభుత్వస్థానమున అనేకము గలవు. అవి యటుండనిండు. ప్రతి మానవుడును దన విధ్యుక్తము నమసరించుటయు ఆత్మరక్షణముకు దగిన పరికరముల గూర్చుకొనుటయు ధర్మమై యున్నది. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారు భారతీయ మానధనములు గాపాడుచున్నను, యెవరికివారు స్వీయమానధనముల గాపాడుకొనుటకు దగిన శరీరబలమును, మనఃస్థైర్యమును సంపాదించుట యవసరమై యున్నది. అందులకుదగిన సాధన సంపత్తి వర సెడము గాక!

ప్రప్రథమమున బ్రహ్మచర్య మిందుల కెంతేని తోడ్పడగలదు. వేదశాస్త్ర పురాణము లన్నియుగ నీ బ్రహ్మచర్యవ్రతానుసరణ ప్రాశస్త్యమును వివరించుటయే కాక యిక్కాలమున గాంధిమహాత్ముడు బోధించుచున్న ప్రధానమార్గ మిదియే. బ్రహ్మచర్యము అవివాహితులకే కాక సంసారులకుగూడ ముఖ్యధర్మమై యున్నది. స్త్రీపురుష లీధర్మము నవలంబించుటవలన ఆత్మశ్రేయస్సునకును, సిద్ధ్వారా దేశపురోభివృద్ధికిని తోడ్పడగలరు. ఎన్ని వ్యాయామపరిశ్రమలు చేసినను, ఎన్ని నీతులు బోధించినను, ఇంద్రియనిగ్రహమూలమగు బ్రహ్మచర్యోపాసనకన్న నుత్కృష్ట శ్రేయోమార్గము వేరొండు లేదనిన నతిశయోక్తి గాజాలదు. అయ్యది మానసికముగ, శారీరికముగ, ఆధ్యాత్మికముగ, సంపదను చేకూర్చినను, అంగబలమును సంపాదించుటయు, ఆత్మసంరక్షణమార్గముల నేర్చుకొనుటయు, మానవుని ముఖ్యధర్మములై యున్నవి. ఇందులకు భారతీయులే పలుయున్ని సాధనముల నన్వేషించిరి. సూర్యనమస్కారము లట్టివయే. వానియొక్క ప్రశస్త్యము వాధునికులు దెలిసికొనజాలకున్నారు. బాలసూర్యకిరణ ప్రసారమువలని లాభములను, శీతలోదక ప్రాతఃస్నానముయొక్క యమూల్యఫలమును ఇక్కాలమున నిరసించుచున్నవే శాస్త్రీ సేవించు పాశ్చాత్యనాగరకతాని యున్నులు గ్రాహ్యశించజాలరు. బాలురకిక్కాలమున పాఠశాలలందు నేర్పు శరీరసాధనము లన్నియు, పాశ్చాత్యములే. వీనిని గూడ ప్రాచీప్రతీచీభేదము లేల యనరాదు. ఎప్పటికైనను, దేనికైనను మనవద్ద లేనిదానికే యింకొకరిపై నాధారపడవలయును గాని, ఉన్నదాని నెరుంగక పరాభిలాష యుక్తముగాదు. కావున స్వదేశ పరిశ్రమలను గాంచుటయే ముఖ్యమని తెలుపగోరెదను.

శ్రీ కేశవదేవశాస్త్రి శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాఠీతో గొట్టగా వజ్రముష్టితో నాత్మరక్షణము గావించుకొనుట.

ఇట్టి స్వదేశవ్యాయామముల నభివృద్ధిచేయగోరి, ఉత్తరహిందూస్థానమున ప్రాచ్యదేశవ్యాయామ సాధనసంపత్తిని చేకూర్చి, వింధ్యహిమవత్పర్వతములందు తపోనియములగు మహర్షుల నన్వేషించి, ఆత్మశరీరపోషణమును గాంచిన ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహగారు మనకిందు ఆదర్శపురుషులు గాగలరు. ఈ పేరు విన్నపుడు వీ రెవరా యను భావ మేర్పడవచ్చును. ఉత్తరదేశస్థులా యను భ్రమ కలుగవచ్చును. వీ రాంధ్రులు, గుంటూరుజిల్లావారు గుంటూరుసమీపమున కాజగ్రామము వీరిది. పండితవంశజులు స్వాధ్యాయసంపన్నులు. ఆంధ్రలోక

మను భావకవిత్వ మను పేర రసతరంగముల నోలలాడించు సాహితీ సమితాచార్యులగు శ్రీ తల్లావజ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారి యన్న కుమారులు. వీరి యసన్వర్థ నామధేయము శ్రీరామమూర్తి. వీరే యశ్వం

శ్రీ కేశవదేవశాని　　　　శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాటీకొట్లాట,లాటీతో ఆత్మరక్షణము చేసికొనుట. దీని నే "పరీగడ్కా"

రులు. ముప్పదేండ్ల ప్రాయము. చిననాటనుండియు వీరికి శరీరవ్యాయామవ్యాసంగము మెండు. మహాసంగ్రామ సమయమున సైన్యమున జేరి నాల్గుసంవత్సరములు యోధులుగ నుండిరి. బరోడా, శోధ్పూరు, జయపూరు సంస్థానములందు కొన్ని వత్సరము లుండి దేశీయ శరీరపరిశ్రమ సాధనముల నేర్చుకొని గతవత్సరము అక్టోబరులో గుంటూరునకు వచ్చి యిచట పురజనుల ప్రోత్సాహముపై శ్రీహనుమద్వ్యాయామ శాలల నొకదాని స్థాపించిరి. బరోడాలో అఖాడాలయందు రాజరత్న మాణిక్యారావుగారి యాధిపత్యమున సింహాగారు వేర్వేరు సాధనముల నభ్యసించినవాని నిచట పాఠశాలల విద్యార్థులకు నేర్పుచున్నారు. వీరు నేర్పు సాధనముల కొన్నింటి నిందు చిత్రములమూలమున నుదహరించు చున్నాము. లాటీబందేషు, ఫరీగడ్కా, బన్నాఖామున్నగు సాధనములు గలవు. ఇందు శరీరమునకు మంచిబలమును జేకూర్చు మార్గములు గలవు. వీరు కమ్మవారి వసతిగృహమునందు విద్యార్థులకు గూడ నీ సాధనముల నేర్చు చున్నారు. అచట ప్రారంభోత్సవమునాడు జిల్లాజడ్జి, కలెక్టరు, పోలీసు సూపరింటెండెంటు మున్నగువారలు వచ్చి చాల మెచ్చుకొనిరి. ప్రేగు విశ్వవిద్యాలయమునందు ప్రొఫెసరుగ నుండి యీమధ్య నిచటికి వచ్చిన ప్రహ్లాదమాడ్కాగారు చాల ప్రశంసించిరి. ఆంధ్రక్రైస్తియను కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారగు డాక్టరు స్ట్రాబుగారు చాల అభిమానముతో తమవిద్యార్థులను నేర్చుకొనుటకు ప్రోత్సహించు చున్నారు. జిల్లాబోర్డుఅధ్యక్షులును, తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులును దమతమ పాఠశాలలం దీ వ్యాయామముల ప్రవేశపెట్టి సింహాగారికి ప్రోత్సాహము కలుగజేసెద రని నాయాశయము. ఈ వ్యాయామసాధనముల ప్రవేశపెట్టుటతో ఇప్పుడు పాఠశాలలందు జేయు వైద్యపరీక్షలకును, ఔషధసేవకును అవసరము లేకుండును నమ్మకము గలదు. ఇందులకు ముఖ్యు లందరును దోడ్పడుదురుగాక యని నేనభిలషించు చున్నాను.

భీమావ్యాపారము - ఆంధ్రదేశము

యస్. సుబ్బారావు గారు

౧

మన దేశమునకు స్వరాజ్యము లేనందున పాశ్చాత్య దేశీయులు అనేకరీతులుగ ధనమును మనలనుండి తీసుకపోవుచున్నారు. స్వరాజ్యమున్న దేశముల వారున్నిటిని అరికట్టుటకు మనకు హక్కు యుండేది. విదేశీభీమాకంపెనీల ఏజన్సీలు మన దేశములో 33 గలవు. యీ ఏజన్సీల వారు మన దేశములో ప్రతిరాష్ట్రములోను, ప్రతిజిల్లాలోను సబుఏజంట్లను ఏర్పాటుచేసి, వారిద్వారా పట్టణముల గ్రామములనుండియు విదేశీ భీమాకంపెనీలలో మనదేశీయులచే భీమాచేయించి ఈ రీతిగ పాలీసా భీమాచేయించినవారు చెల్లించే ప్రీమియముల ధనమును ప్రతియేట పది కోట్ల రూపాయలను కొంపోవు చున్నారు. యీ రీతిగ విదేశములకు పోవు ధనమును అరికట్టుటకే స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లేర్పడినవి. యింతవరకు మనదేశములో 60 స్వదేశీకంపెనీలు గలవు. మనరాష్ట్రములో యితర రాష్ట్రీకంపెనీల ఏజన్సీలు బెజవాడ, గుంటూరు, బందరు, చామర్లకోట మున్నగుచోట్ల గలవు. యివిగాక విదేశీ కంపెనీల ఏజన్సీలవారి సబుఏజంట్లు విశాఖపట్నం, ఏలూరు, బెజవాడ, గుంటూరు మున్నగు చోట్లను గలరు. మనరాష్ట్రమునుండి ప్రతిఏట కొన్ని లక్షలరూపాయలు పాలీసా ప్రీమియముల రూపమున విదేశీకంపెనీలకై చే సేమి, స్వదేశీకంపెనీలకై లేకేమి పోవుచున్నవి.

యీరీతిగ ప్రతి ఏట మనరాష్ట్రమునుంచి యితరచోట్లకు ధనము పోవుచున్నందున ఆర్థికముగ రాష్ట్రమెంతమువిూద నష్టము కలుగుచున్నదనియే ఆంధ్రప్రముఖులును, ఆంధ్రదేశాభ్యున్నతికొరకు పాటుబడునట్టియు శ్రీయుతులు డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య పంతులుగారు, దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారు, యఱ్ఱమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు, డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడు గారు ఎక్కన్నపిన్ని, హెచ్చేవారు, పైడావారు, కొమ్మారెడ్డివారు, వాసంవారు మున్నగు ధనికులయొక్క ప్రోత్సాహము వల్లను 28-8-1925 సంవత్సరమున యీ ఆంధ్రాభీమాకంపెనీ రిజిస్టరు కాబడి బందరు పట్టణమున నెలకొల్పబడి దినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నది.

విదేశీకంపెనీలతో మనదేశపు కంపెనీలను పోల్చిచూచిన మన దేశ మెన్నియో వందలరెట్లు వెనుకబడియున్నది. మనదేశంలోని యితర రాష్ట్రీకంపెనీలతో మన ఆంధ్రభీమాకంపెనీ సరిపోల్చిచూచిన నూతనముగా వెలువడి పనిచేయుచున్న కంపెనీలతో తీసిపోవుటలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో యితర కంపెనీల ఏజన్సీలు వేర్లుపాతుకొనియున్నవి. అందువల్ల వాటన్నిటికి సమాధానము చెప్పుచు నూతనముగ వెలసిన యీ ఆంధ్రసంస్థ మూడు ఏండ్లలో 1384 గురు భీమాచేసిరి. వీరు 22లక్షల 53వేలకు భీమాచేసిరి. ఇంతవరకు వీరివల్ల ప్రతిసాలున ఆదాయము 1 లక్ష 47వేల 700 వచ్చుచున్నది. ఏజంట్లయొక్కయు, కంపెనీ స్థాపకులయొక్కయు వీరు అభిమానముంచి భీమాచేసిన పాలసీదార్లయొక్కయు కార్యనిపుణతయు చెప్పుటలో వాక్చర్య మేమియు లేదు. ఆంధ్రులైన మన రాష్ట్రములోనున్న రెండుకోట్లు తప్పక ఈకంపెనీ అభివృద్ధికే పాటుపడుట వారివిధ్యుక్తధర్మమని ఎంచ కొనిన తో కొలది సంవత్సరములలోనే యీకంపెనీ మనదేశమునందున్న అన్ని కంపెనీలకన్న మొదటిదిగా ఏల యుండదు! విదేశీకంపెనీలతో కూడ ఏల సవాలుచేయదు! మన భారతదేశములో నున్న 60 స్వదేశీ కంపెనీలలో నింతవరకు నాలుగు లక్షలమంది తమ జీవితములను భీమా చేసిరి. మన భారతమాతయొక్క జనాభా సుమారు ముప్పది రెండు కోట్లు. దీనినిబట్టిచూడ వెయ్యిమంది మనుష్యులకు ఎనమండుగురు భీమాచేసినట్లున్నది. మాటికొక్కడైనను చేయలేదు. ఈలెక్కలను బట్టి మనదేశ మెంతయో యీవ్యాపారములో వెనుకబడియున్నది గదా! మన ఆంధ్రరాష్ట్రము సంగతి జూచెదము: రెండుకోట్ల మంది యున్న ఆంధ్రులలో 1384 గురు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో వారిజీవితాలను భీమాచేసిరి. అనగా రమారమి లక్షమందికి 7 గురు చేసిరి. ఈలెక్కను వచ్చేసంవత్సరానికి నాటికి అనేకరెట్లు అగుటకు ఆంధ్రులు పూనుకొనెదరుగాక!

భీమావ్యాపారములో సాంఘీకసేవ, రాష్ట్రీయ ఆర్థికాభివృద్ధి నిమిడియున్నవి. వీరికనుచేతను, అగ్నిప్రమాదములచేతను, వర్తకవ్యాపారములవల్లను దివాలాతీసిన కుటుంబములకు భీమావ్యాపారము కల్పవృక్షమువలె నాస్థితిలో తోడ్పడును. ఈరీతిగ తోడ్పడే వ్యాపారము మరేదియు ప్రపంచములో నే లేదని రూఢిగ చెప్పవచ్చును.

భీమావ్యాపారములో విదేశములందు పెద్దపెద్ద పరిశ్రమలలో మునిగియున్నవారున్ను, రాజకీయవేత్తలున్ను, బ్యాంకర్లున్ను నిమిడియున్నారు. అట్టిస్థితిలో భీమావ్యాపారము చులకనగా జూడదగినదా!

ఎటువంటి రాజకీయవేత్తలకు, సాంఘికసేవకులకు, ఆర్థిక వేత్తలకు నీవ్యాపారమందు సంబంధమున్నదో ఈ క్రింద పొందుపరచితిని.

భీమావ్యాపారము-అఖిలభారతనాయకులు

1. పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారు. రెండుసార్లు అఖిలభారతకాంగ్రెసునకు అధ్యక్షత వహించినవారు; సామ్రాజ్యశాసన సభా సభ్యులు, వీరు లక్ష్మీ ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ, లాహోరు; ట్రాపికల్ ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ, ఢిల్లీ; హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ అను మూడుకంపెనీలకున్ను అధ్యక్షులుగా నున్నవారే.

2. టి. ఆర్. ఫూకన్‌గారు, గౌహతి కాంగ్రెసునకు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు; సుప్రసిద్ధ న్యాయవాది. సామ్రాజ్యశాసన సభా సభ్యులు. గౌహితి కాపురస్థులు. వీరు హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ ఢిల్లీ దానిలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

3. జే. యం. సేనగుప్తాగారు, బి. ఎ., యల్. యల్. బి. (కాన్‌టబ్), బారిష్టరు, యం. యల్. సి, కలకత్తా. వీరు కలకత్తాలో జరిగిన 1928 సం. కాంగ్రెసునకు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులున్ను, కలకత్తా నగరమునకు మేయరు చేసినవారున్ను అయియున్నారు.

4. యం. యస్. ఆనీగారు, బి. ఎ. యల్. యల్. బి. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు. బీరారురాష్ట్రములో యవత్మాలు కాపురస్థులు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు.

5. డాక్టరు ఎం. ఎ. అన్సారీగారు. యం. డి; యం యస్. (ఎడింబరో). 1927 మదరాసు కాంగ్రెసునకు అధ్యక్షులు. ఇదివరలో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు చాలసార్లు కార్యదర్శిగ నున్నారు. యీసంవత్సరము వీరే కార్యదర్శులు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ ఢిల్లీ దానికి డైరెక్టరుగాను, మెడికలు ఆఫీసరుగాను వున్నారు.

6. పండిత కె. సంతానంగారు, బి. ఎ. మదరాసు రాష్ట్రీయవాసులు. 1906 లో ఇంగ్లండునకు ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు వెళ్లిరి. ప్రభుత్వోద్యోగమును వద్దనినవారు. 1911 లో న్యాయవాదిగ లాహోరులో ప్రవేశించిరి. మార్షల్లాకోర్టులలో 1919 లో చాలా శ్రమపడి పనిచేసిరి. పంజాబు దురంతములను గూర్చి కాంగ్రెసు నియమించిన సాక్ష్యపుకమిటీకి కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1920 లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదివృత్తిని విసర్జించిరి. 1921, 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. 1922, 1923 లో యీరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. 1922 ఏప్రియలులో బాటియాలో జరిగిన పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా వున్నారు. పంజాబు మ్యునిసిపలు సంఘములో 1921-1926 వరకు సభ్యులుగా నున్నారు. 1926 లో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1924 లో లక్ష్మీఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీ కీ. శే. లాలాలజపతిరాయి గారు స్థాపించగా అందు మానేజింగు డైరక్టరుగ చేసి ప్రస్తుతం పని చేయుచున్నారు.

7. సర్దారు మంగళసింగు, బి. ఎ. అకాలీ ఉద్యమమును నడిపిన వీరుడు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగానుండి ప్రభుత్వముచే అనేకయిక్కట్టులను పొందిరి. వీరు పీపిల్సు లైఫ్ ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

8. సర్దారు సర్దూల్ సింగు, అకాలీ ఉద్యమమునకై వీరు సర్వస్వమును త్యాగము చేసిన ధీశాలి. 1909 లో బి. ఎ. ప్యాసు అయిరి. అసహాయోద్యమములో చేరిరి. సిక్కురివ్యూ అను పత్రికను ఢిల్లీలోనుంటూ స్థాపించిరి. 1918 లో లాహోరునకు వెళ్లి అక్కడనే నివసించుచున్నారు. లాహోరులో న్యూహెరాల్డు అను పత్రికను స్థాపించిరి. సిక్కురివ్యూను అందకలిపిరి. 1919 లో మార్షల్లాకోర్టులలో నిలిచి వేసిరి. 1921 లో సిక్కులీగుకు కార్యదర్శిగ నుండెను. 1925 వరకు ప్రభుత్వమువారు వీరిపై రాజద్రోహనేరమును మోపి జైలునందుంచిరి. 1917లో హిందూయూనివర్సిటీకి ఫెల్లో క్రింద ఎన్నుకొబడిరి. 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండెను.

1920 లో సిక్కులీగునకు అధ్యక్షునుగా ఎన్నుకొబడెను. 1925 లో పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొబడిరి. 1926 లో సిక్కులలో బయలు దేరిన స్వసంఘాభిమానోద్యమములో వీరికిష్టము లేక సిక్కులీగుతో సంబంధమున్న కమిటీలన్నిటికి రాజీనామానిచ్చిరి. 1928 కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసులో స్వాతంత్ర్యతీర్మానమును బలపరచిన ధీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీకి మానేజింగు డైరక్టరుగా నుంటున్నారు.

9. లాలా దునీచంద్, బి. ఎ., యల్. యల్. బి., అంబాలా అనుచోట న్యాయవాద వృత్తిని గావించుచున్నారు. వీరు కాంగ్రెసువారి. పంజాబు దురంతములలో శ్రమపడిన వీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

10. యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. గౌహతీ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు. మదరాసులో పేరుగాంచిన న్యాయవాది స్వరాజ్యపార్టీ ఉద్యమములో వీరు అఖిల భారతములో పేరుగాంచిరి. 1928 లో విదేశయాత్రను గావించిరి. ప్రస్తుతము ఇండిపెండెంటు పార్టీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్సూ్యరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

11. లాలా గిరిధర్లాల్ గారు. పంజాబు చేంబరు ఆఫ్ కామర్సుకు కమిటీలో మానేజింగు మెంబరుగా చాలకాలము వున్నారు. 1919-1920 లో యీయనే యీకమిటీకి డిప్యూటీ ప్రెసిడెంటుగా నుండిరి. అమృత సరములోనున్న అనేక జాయింటుస్టాకుకంపెనీలను

స్థాపించినవారు. 1907 నుండి యీయనకు వ్యాపారమందు ఎక్కువ అనుభవము గలదు. 1919 లగాయితు 1925 వరకు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘములో ముఖ్యులుగా నుండేవారిలో వీరొకరుగా నుండెను.

1919 లో అమృతసరములో జరిగిన కాంగ్రెసునకు జనరలు సెక్రెటరీగావుండి కాంగ్రెసును జయప్రదముగా జరిపెను. జలియను వాలాబాగ్ మెమోరియలు ఫండునకు గౌరవ కార్యదర్శిగ నుండెను. 1925 లో మరల వ్యాపారములో ప్రవేశించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నుంటున్నారు. వీరు హిందూస్థానీ భీమా కంపెనీ ఢిల్లీలో దానికి మానేజింగు డైరక్టరుగానున్నారు.

12. డాక్టరు సత్యపాలుగారు బి. ఏ., యం. బి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ్యులు. పంజాబురాష్ట్రమునందు అసహాయోద్యమములో తీవ్రప్రచారమును గావించి జైలునకు వెళ్లిరి. పంజాబు దురంతములలో చాలకష్టలను పడినవారే. లాహోరులోనున్న సంటివైద్యపు కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగానున్నారు. హిందూస్థానీ ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీ (లాహోరు)కి సూపరెంటెండింగు డైరక్టరుగానున్నారు. లాహోరులోనున్న ఇతరభీమాకంపెనీలకున్ను, ఢిల్లీలోనున్న హిందుస్థానీ భీమా కంపెనీకిన్ని చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగా నున్నారు.

13. జమ్నాదాస్ యం. మెహతా. బారిష్టరు; ప్రాంతీయశాసన సభాసభ్యులు. ఆర్థికశాస్త్రములో నిపుణుడు. స్వరాజ్యపార్టీ లీడరు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యపార్టీ మెంబరు. భీమావ్యాపారములో గొప్ప అథారిటీ. బొంబాయిలోనున్న ఏషియన్ ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నుంటున్నారు.

14 టి. సి. గోస్వామి జమీందారు. ప్రాంతీయశాసనసభ్యులు, కలకత్తా. వీరు అఖిలభారతకాంగ్రెసునందు సభ్యులు. యూరపుదేశమునకు అనేకసార్లువెళ్లినవారు. హిందూస్థానీ కోఆపరేటివు(కలకత్తా) కంపెనీలో డైరక్టరుగావున్నారు.

15. నలిన, ఆర్. సర్కారు యం. ఎల్. సి. కలకత్తా కార్పొరేషను మెంబరు. కీ. శే. దేశబంధుదాసుగారి అనుచరుడు, కీ. శే. దేశబంధుదాసు నెలకొల్పిన గ్రామపునర్నిర్మాణపు నిధికిన్ని, కమిటీకిన్ని కార్యదర్శిగానున్ను, ట్రెజరరుగానున్ను వున్నారు. 1928 లో జరిగిన కాంగ్రెసు ఎగ్జిబిషను వగైరా నిర్మాణములలో చాలపనిచేసిరి.

అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు కలకత్తాలోనున్న హిందూస్థానీ కో ఆపరేటివు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి మేనేజరుగా నున్నారు.

16. కె. వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు. హిందూపత్రికాసంపాదకులు. ప్రాంతీయశాసనసభ్యులు. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఢిల్లీలోనున్న హిందూస్థానీభీమాకంపెనీలో డైరక్టరుగానున్నారు

17. త్రిలోకచంద్రశర్మగారు లాలా బి. ఏ., యల్. యల్. బి. 1921లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించిరి. పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. 1921లో ప్రభుత్వమువారికి విరోధమై జైలునకు శాసనాధికార సమయములో వెళ్లిరి. లాహోరులోనున్న దయానందకాలేజి కోశాధికారి మానేజింగుకమిటీమెంబరుగా వున్నారు,

వీరు పంజాబు న్యూరియల్ కుటుంబపు ఫండునకు డైరక్టరుగా నున్ను, లక్ష్మీఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీలో మానేజింగుఏజన్సీగానున్నారు.

18. లాలా హరికిషన్‌లాలుగారు, లాహోరు, బి ఏ. (కాంటబ్) బారిష్టరు. 1899 లో న్యాయవాద వృత్తిని వదలివేసిరి. పారిశ్రామికాభివృద్ధికై చాలాపాటుబడిరి. 1910 లో జరిగిన కాంగ్రెసునకు వీరు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు. 1912 లో బెంగాలులో బాంకీపురమున జరిగిన పారిశ్రామిక సభకు అధ్యక్షులుగా నుండిరి. గవర్నమెంటు వారి పారిశ్రామిక కమిటీ ఎదుట గొప్పసాక్ష్యమును యిచ్చిరి. పంజాబు యూనివర్‌సిటీ ఫెలోగా నుండిరి. 1919 లో మార్షల్లా రోజులలో వీరికి గవర్నమెంటు చెప్పరాని యిక్కట్లను పెట్టిరి. యిక్కట్లేకాక వీరిని యావజ్జీవపు ఖైదీగా శిక్షించిరి. 1919 డిశెంబరులో ఏలనో వదలివేసిరి. 1920—1923 వరకు పంజాబు కౌన్సిలులో వ్యవసాయపు మంత్రిగా పనిచేసిరి—వీరు భారతి ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ (లాహోరు) కి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

19. సర్ పురుషోత్తమదాసు ఠాకూరుదాసుగారు, సి. ఐ. ఇ., యం. బి. ఇ; ప్రాంతీయశాసన సభ్యులు. గవర్నమెంటునియమించిన లార్డుఇంచికేపు కమిటీలో సభ్యులుగా నుండిరి. ఇండియా ఇంపీరియలు బ్యాంకునకు గవర్నరుగానున్నారు. మితవాది. ఓరియంటియల్ (?) ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

20. సర్ చమన్లాల్ సెటల్వాడ్ గారు, కె సి.ఐ.ఇ. ఎడ్వకేటు, బొంబాయి. వీరు 1928 లో అలహాబాదులో జరిగిన మితవాదుల సభకు అధ్యక్షులు. ఇండస్ట్రియలు ప్రూడెంషల్ (బొంబాయి) కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

21. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు, బి. ఏ. యం. బి. అండు. సి. యం. వీరిని ఆంధ్రులలో ఎరుగనివారు లేరు. బ్యాంకు వ్యవహారములలోను, పరపతి సంఘముల వ్యవహారములలోను ఆంధ్రదేశమునకు మణి. వందేమాతరం ఉద్యమమునంచి నేటి వరకు అఖిల భారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నున్నారు. దేశసేవ చేయుచున్నారు. జన్మభూమి అను ఆంగ్లవారపత్రికకు సంపాదకులు. వీరు అనేక సంస్థలకు కార్యదర్శులగను, ట్రెజరరుగను నున్నారు—అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీకి స్థాపకులే యని చెప్పవలెను. యీకంపెనీలో డైరక్టరుగాను చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను ఉన్నారు.

22. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. వీరిని గూర్చి ఆంధ్రదేశ మెన్నటికి మరువజాలదు. ఆంధ్రులలో నేటి యౌన్నత్యము తెచ్చినది వీరేయని చెప్పక తప్పదు—ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రగ్రంథమాల మున్నగు వాటికి సంపాదకులుగా నున్నారు. వ్యాపార నిపుణత గలవారు. ఆంధ్రులలో ఏజాతీయోద్యమముగాని, ఏపారిశ్రామికోద్యమముగాని, ఏ పుస్తక భాండాగారోద్యమమే గాని, ఇదియది యనిచెప్పనేల, వీరు ప్రతిదానికి శక్తికొలది దానమును చేయుచునే యున్నారు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి.

ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులలో వీరున్ను ముఖ్యులే. వీరు అందు డైరెక్టరుగా నున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసభ్యులు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘకార్యదర్శి.

23. ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు, బారిస్టర్. వీరు అసహాయోద్యమములో న్యాయవాదవృత్తిని వదలివేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసునందు కొంతకాలము కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత దేశమంతటను అనేకసార్లు జాతీయోద్యమాభివృద్ధికై పర్యటనగావించిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుకమిటీ అధ్యక్షులు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. స్వరాజ్యదైనిక ఆంగ్లపత్రికా స్థాపకులున్ను, సంపాదకులునై యున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. ఆంధ్రాయిన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

24. డాక్టరు ధన్వాడ రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఏ., ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. ఇంగ్లండులో డాక్టరుగా పనిచేసిరి. అసహాయోద్యమములో చేరి దేశసేవ చేసినవారు. అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘమునకు సభ్యులుగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షతను వహించిరి. బెజవాడ మ్యునిసిపలుసంఘమునకు చైరుమెన్ గానున్న, కృష్ణాజిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంటుగాను పనిచేసిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

25. గౌరవనీయులగు వేమవరపు రామదాసుపంతులు గారు మదరాసుహైకోర్టులో న్యాయవాది. స్టేటుకౌన్సిలు సభ్యులు. పరపతిసంఘములలోను బ్యాంకువ్యవహారములలోను నిపుణులు. కొన్ని బ్యాంకులకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత రాష్ట్రీయమందును రాష్ట్రేతరమందును వహించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

26. నడింపల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావుగారు, బారిస్టర్, గుంటూరు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగ నున్నారు. ప్రస్తుతము గుంటూరు మ్యునిసిపలు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. అసహాయోద్యమములో న్యాయవాదవృత్తిని వదలిరి. జమీందారులు. ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

27. న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, ఆంధ్రభీష్ములు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను శాసనసభాసభ్యులుగను పనిచేసిరి. పెద్దలైరి. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

28. సీలం జగన్నాథరావు నాయుడుగారు. ఎం. ఏ. బారిష్టర్. బందరు. బందరులోని సత్యసాధని వారపత్రికకు సంపాదకులుగా నున్నారు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

29. వెగేశ గంగరాజు గారు, జమీందారు, ఏలూరు. శాసనసభకు కొకసారి సభ్యులు. ఏలూరులో జ్యూటుమిల్లు ప్రొప్రైటర్లు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమునకు ట్రెజరరుగా నుండిరి. వీరున్ను ఆంధ్రాభీమా కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

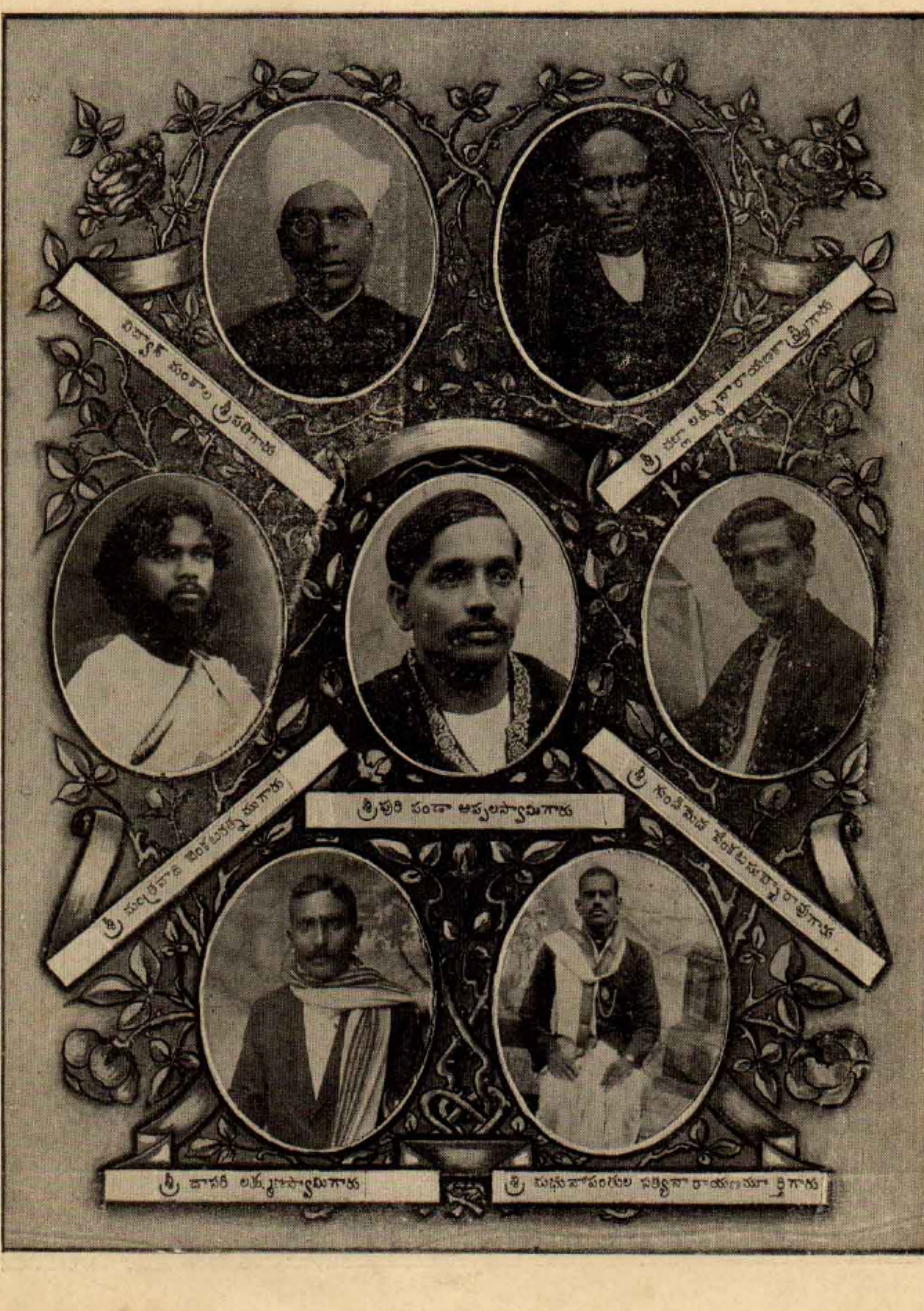
30. డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడుగారు. ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. (ఎడింబరో) డి. టి. యం. (లివర్‌పూల్). వీరు దీనుల యెడల దయగలవారు. ఉచితవైద్యము కొన్ని నియామకములైన గంటలలో ఎవరికైనను చేయుదురు. మంచిదేశభక్తుడు. ఆడంబరములేని సత్పురుషుడు. వీరు ఆంధ్రభీమా కంపెనీకి మేనేజింగు డైరెక్టరుగా నున్నారు.

31. యఱ్ఱమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు. బి. ఏ., బి. యల్. వీరిని గూర్చి అంతగా ఆంధ్రులకు తెల్లడించ నక్కఱలేకయే తెలియును. వీరు అసహాయోద్యమములో ఏలూరులో న్యాయవాద వృత్తిని విసర్జించిరి. అప్పటి నుండియు యీ కంపెనీ స్థాపించే నేటివరకు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పాదచారులై జిల్లాలోనున్న పల్లెలన్నిటిలోను అమిత ప్రచారమును గావించిరి. దేశసేవలో విసుగు అనేది లేక నిరంతరము గ్రామములందు సంచారముచేసి పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలో జాతీయోద్యమాభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు కార్యదర్శిగను, అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు సభ్యులుగను నుండిరి; నిష్కళంక స్వార్థత్యాగమును గావించిన వారిలో వీరున్ను ముఖ్యులే అయి యున్నారు.

1925 లో ఆంధ్ర యిన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులతో వీరు మిక్కిలి శ్రమపడి పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము వీరు యీకంపెనీకి కార్యదర్శిగ నుండి వారి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి విరామమనేది లేకుండ కంపెనీ అభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడుచున్నారు.

32. చెరుకువాడ వెంకటనరసింహం పంతులుగారు. వీరు అసహాయోద్యమములో ఆంధ్రదేశమునం దంతటను జాతీయోద్యమ ప్రచారము కొరకై ఉపన్యాసముల నిచ్చినవారు గదాయని వీరి పేరు వినినంతనే అనుకొనుట గలదు. 1907 నుండియు జాతీయ పాఠశాలాభి

శ్రీ పూరి పండా అప్పలస్వామిగారు

వృద్ధికిన్ని, జాతీయోద్యమ ప్రచారమునకున్ను పాటుబడి అసహాయో ద్యమములో గవర్నమెంటు వారికి అతిథిగా ఖైదీగృహములో సుమారు వత్సర ముండిరి. వీరు ఆంధ్ర భీమా వ్యాపారము ఆంధ్రదేశములోని పల్లెలకు ప్రాకించిన వారిలో ప్రథములు. భీమా పంచాంగమును వ్రాసి భీమా ఆనకేమో చేసేవారికి, చేయబోవు వారికి, చేయించే భీమా ఏజంట్లకు తేటతెల్లమగునటుల వ్రాసి కొంత మంది భీమా ఏజంట్లను తయారుచేసి కొంతమంది అసహాయోద్యమ ప్రచారకులకు భీమాపని యిచ్చిన, కంపెనీ దినాదినాభివృద్ధికై పాటుబడుచున్న భీమాపని కరుల్.

౨

కీర్తిశేషులైన లాలా లజపతిరాయి గారి అభిప్రాయము

వారు లాహోరులో నెలకొల్పిన లక్ష్మీ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి డైరెక్టరు (అగ్రస్థులు)గా నున్నారు. పాలీస అంత్యరిపోర్టు సభయందు 26 అక్టోబరు 1928 తేదీని కీలొసంగిన ఉపన్యాసములోని ముఖ్య సారాంశము—

1. హిందూదేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధిని పునర్నిర్మింపజేయవలెనంటే మీయొక్క దేశాభిమానమును మీరు ఆచరించిరో చూపవలెను. ప్రతిమానవుడు తనకు వీలున్నంతవరకు స్వదేశీ భీమాకంపెనీల యభివృద్ధికి సహాయపడవలెను.

2. నేను భారతీయుడను. నేను భారతీయులందరిని కోరే దేమంటే భారతదేశములోని డబ్బు అంతయూ భారతదేశములోనే ఉంటూ ఆ డబ్బు భారతీయులందరి క్షేమముకొరకే ఖర్చుపడవలెనని కోరుచుంటిని. ఈవిషయమై ప్రజలందరు తమబాధ్యతలను, తమ ధర్మములను గుర్తింపవలెను.

స్వదేశీ భీమాకంపెనీలవా రందరు భీమావ్యాపారములను నిజాయతీతోను, మంచి నిపుణతతోను నడిపించినయెడల ప్రజ లందరు తప్పక తమ ధర్మములను నెరవేర్చుచు తగినంత ప్రోత్సాహమిచ్చెదరు. ప్రజలకు, కార్యనిర్వాహకులకు పరస్పర సహాయము లేనియెడల స్వదేశీ భీమావ్యాపారాభివృద్ధి నిజముగా జరుగ నేరదు.

3. స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికై గవర్నమెంటువారి సహాయముకొరకు జూడగూడదు. మన స్వప్రయత్నముల మీదనే ఆధారపడవలెను. ప్రజల సహాయము మున్నయెడల స్వదేశములోనుంచి అమితముగా ప్రతిఏట విదేశీయుల భీమాకంపెనీలకు దానవిక్రయాద్యధికారములు లేకుండ వంశపరంపరగా ననుభవించునట్లుగా యిచ్చేధన ప్రవాహము నరికట్టగలము.

4. ఈవిషయము మీఎదుట చెప్పినది ఎందుకంటే మీరంతా స్వదేశీభీమకంపెనీ లభివృద్ధికై ప్రజలలో ప్రచారమును గావింతురనియే. స్వదేశీ భీమాకంపెనీలలోని ప్రతివాటాదారున్ను, ప్రతిపట్టాదారున్ను తమ విధ్యుక్తధర్మముగా నెంచుకొని తమ శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించి స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికొరకు ప్రచారము గావింతురుగాక! యిట్టి అమితమైన ప్రచారము జరిగినప్పుడే మనము అన్నివిధముల అభివృద్ధిలోనికి రాగలుగుదుము.

3

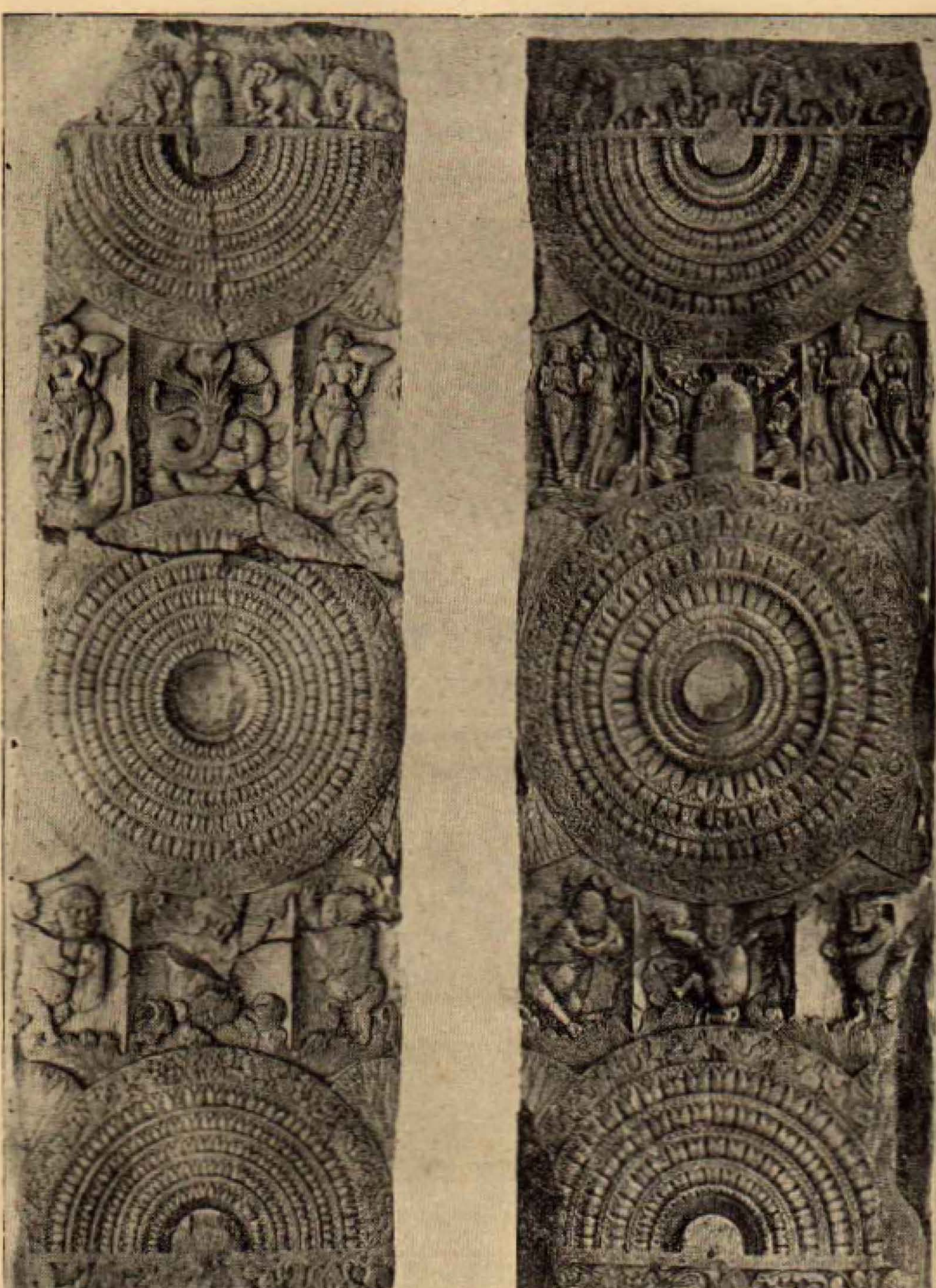
కలియుగ ధర్మము

ధర్మము అనగా ఎవరిపనిని వారు దాతృత్వముద్వారా నిర్వర్తించుట. దాతృత్వమనగా ధనముతో యితరులకు దానముచేయ నక్కరలేదు. దాతృత్వములోనే త్యాగము, దయాళుత్వము నిమిడియున్నవి. ఈరెండు పనులను చేసిన నదియే దాతృత్వమే యనబడును. దాతృత్వమును నవలంబించిన మానవుడు నైతికముగను, సాంఘికముగను, ఆధ్యాత్మికముగను నభివృద్ధిపొందగలుగువాడని చెప్పవచ్చును.

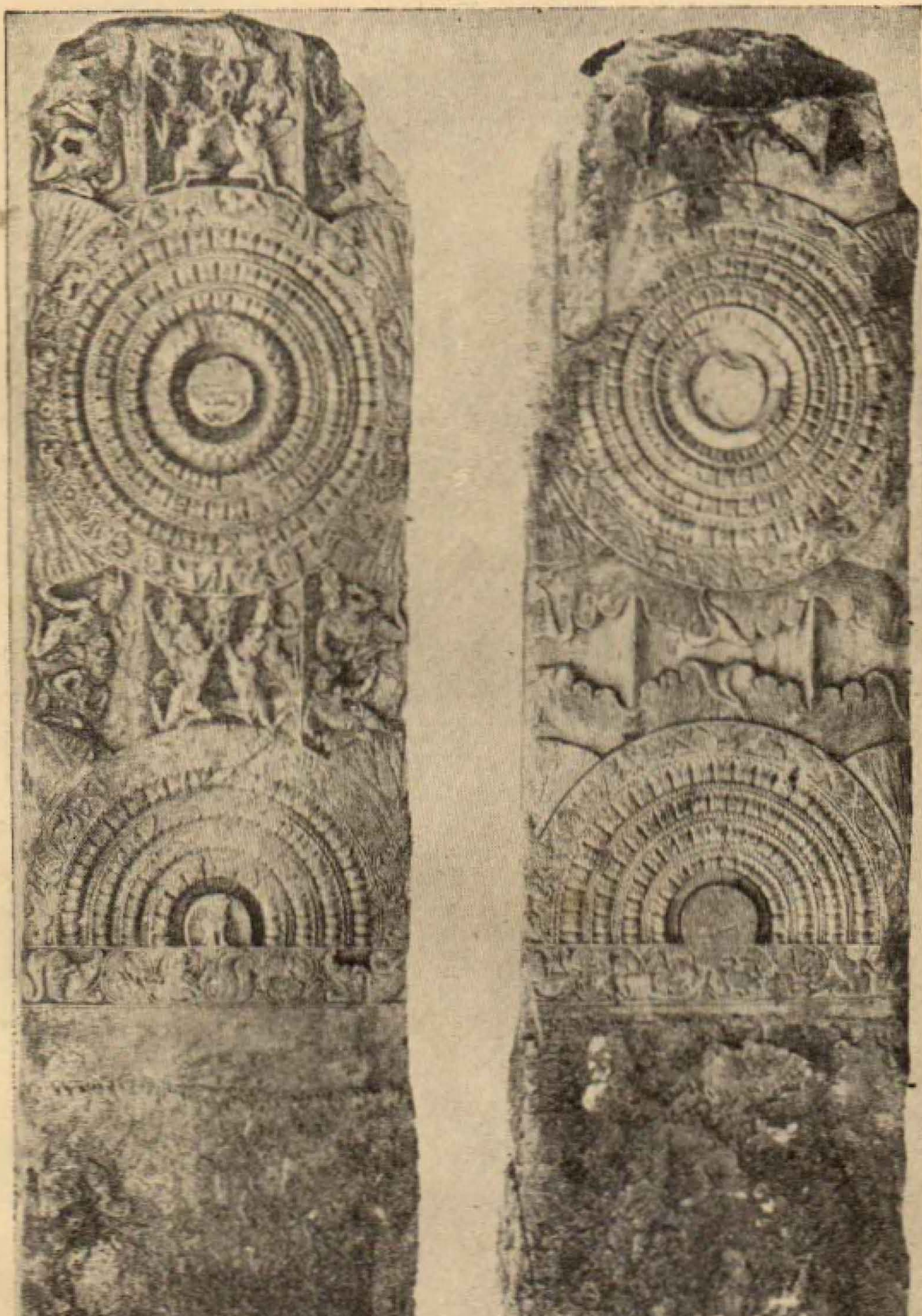
హిందూదేశమనిన దాతృత్వమునకు ప్రపంచమంతటిలోను పురాతనమునుండియు ప్రఖ్యాతినిగాంచెను. హిందూమతమనిన దాతృత్వమే. వర్ణమునకు నెవరైనను మనపూర్వీకులైన హిందువులందరు దాతృత్వమును ఆచరించిన వారే యని దేశీయచరిత్రలవల్లనే కనబడుచున్నది. మనహైందవుల దాతృత్వమువల్లనే పరదేశీయులు భారతదేశములో నడుగుపెట్టుటయు, క్రమేణ రాజ్యాధిపతులగుటయు సంభవించినది. పరదేశములతో సంబంధము కలిగినది గావున మనముకూడ దేశకాలపాత్రల ననుసరించి నడువక తప్పనిసరి యగుచున్నది. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనవల్లనే భారతీయులకు సహజముగా నుండే స్వార్థత్యాగము, భక్తి, సాంఘికసేవ పరస్పరసహాయమనునవి కొంతవరకు నశించినవని చెప్పక తప్పదు. ఆంగ్లేయపరిపాలనవల్లనే అనాత్మవాదము, ధనకాంక్ష, లాభకారి, మున్నగునవి అబ్బుచున్నవి. ఈ పాశ్చాత్య నాగరికతవల్లనే జీవితమును గడుపుటెటుల అనుసమస్య వచ్చినది. ప్రస్తుతము అమలులోనున్న ప్రాపంచికనాగరికత సంపర్కమువల్లనే దాతృత్వము అను దానికి నూతన మార్పు వచ్చినది. ప్రస్తుతదేశకాలపాత్రలనుబట్టి దాతృత్వమునకది భీమావ్యాపారము (ఇన్సూరెన్సు) అను పేరుతో నున్నది. ప్రపంచకమం దంతటను నీవ్యాపారము బలయుక్తమవలె నల్లుకొనిపోవుచున్నది. భీమాచేసిన ప్రతిమనిషి తనకుటుంబమునకు, మానవసంఘమునకు, దేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ఉపకారమును నూతనయుగములో చేసినవా డగుచున్నాడు. భీమావ్యాపారమువంటి దాతృత్వవ్యాపారము ప్రస్తుతములో మరొకటి రేదియు లేదు. భారతదేశము మరల తన పూర్వపు దాతృత్వమును జ్ఞాపకముచేసికొని యీనూతనదాతృత్వములో పాల్గొని యీనవ్యాపారముయొక్క ఆర్థికసాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించు గాక!

శ్రీ శివాజీ మహారాజు

చిత్రము ౮

చిత్రము ౧౦

అమరావతీస్తూపము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

స్తూపము

స్తూప మనగా మట్టిదిబ్బ; కాని ప్రతి మట్టిదిబ్బకు స్తూప మను పేరు లేదు. బౌద్ధవాఙ్మయమున స్తూపమునకు శారీరకచైత్యమని పేరు. శారీరకచైత్య మనగా నిర్వాణము నొందినబుద్ధుని యస్థికలనుగాని, భస్మమునుగాని భద్రపఱిచియుంచుట కగు నొక సమాధివంటి నిర్మాణము. ఈవిధమైన నిర్మాణములకు నేపాళ దేశమున చైత్యములని పేరు. వీటినే బర్మాలో 'పెగోడా' లనియు, సింహళమున "దాగబ" (వ్యావహారికమున దాగోబా) లనియు నందురు. "దాగబ" యనునది 'ధాతుగర్భ' యనుదాని తద్భవము. అస్థ్యాద్యవశేషములను భద్రపఱిచి యుంచునట్టి నిర్మాణభాగమునే 'దాగబ' యందురు. దానిపైన కప్పబడునట్టి దిబ్బకే స్తూపమని పేరు. అయితే, యిటీవల ఈ రెండుభాగములకును కలిపియే స్తూపమను వ్యావహారికనామము చెల్లుచున్నది. కాని కాలక్రమమున ఒక బుద్ధభగవానుని యొక్కయే కాక బౌద్ధమత ధర్మప్రవర్తకులైన వారిలో మహనీయులకు సంబంధించిన అవశేషములను కూడ ఈ రీతిని భద్రపఱిచియుంచి స్తూపములను నిర్మించుటయు కలదు. ఇట్టి నిర్మాణములలో బుద్ధునియొక్కగాని, లేక సుప్రసిద్ధులును,ఋషితుల్యులుఅయినబౌద్ధమహాత్ములయొక్క కాని ఎముకయో, దంతమో, భిక్షాపాత్రమో, తలవెండ్రుకయో ఏదో యొకటి యుండును. ఇట్టి వాటితో కూడిన దిబ్బకే స్తూపమనుపేరు ఇప్పుడు రూఢముగ వాడుచున్నారు. ఇట్టి స్తూపములు ఆంధ్రదేశమున, అందు ముఖ్యముగ కృష్ణానదీతీరమున చాల గలవు. తమ మతమునకు సంబంధించిన నిర్మాణము లగుటచే బౌద్ధులకు ఇవియన్న అత్యంతభక్తి గౌరవములు. దానం జేసియే బౌద్ధులు ఇట్టినిర్మాణములను వట్టి మట్టిదిబ్బలుగనే వదలివేయక, హిందువులు తమ దేవాలయములకు వలెనే, వారును వాటికి చిన్నెలును వన్నెలునుబెట్టి,చూడ ముచ్చటయిన రకరకముల శిల్ప చిత్రములతో తీర్చిదిద్ది వాటిని కడుమనోహరముగ నిర్మించియున్నారు. ఇట్టి నిర్మాణము లొకవిధముగ బుద్ధనిర్వాణమునాటినుండియు ఉండిన వగుటచేత"బుద్ధ, ధర్మ, సంఘము "లను త్రిరత్నములను ఆరాధించు పరమభక్తులైన బౌద్ధుల సిద్ధహస్తముల స్తూపనిర్మాణ మొకకళయై క్రమక్రమాభివృద్ధిని గాంచెను. ఇందునుబట్టి అతిపురాతనములైన స్తూపములకును, అటుతరువాతిస్తూపములకును నిర్మాణకళలో కొంత పరిణామ ముండుటచేత కొన్ని కొన్ని వ్యత్యాసములు కాన్పించును.[1]

అందములైన బొమ్మలు, అలంకారములతో చెక్కిన సుందరములైన విగ్రహములు, పనివానితనము చూపుచు చేయబడిన ముచ్చటయిన కర్రపని, చేతితో వ్రాసిన సుందరములైన చిత్రములు - నేత్రేంద్రియతర్పణములైన యిట్టివున్నచో బౌద్ధభిక్షువులును, భిక్షుణులునుగూడ అట్టి రంగులమెఱుపులు, కనులు కోరగించు అట్టిరూపములు ఉన్నచోటికి పోరాదను బుద్ధుని యుపదేశములు బౌద్ధమతగ్రంథములలోనే యున్నప్పటికి బౌద్ధమతావలంబకుల నిష్కలుషహృదయములు లోక

1. స్తూపముల ప్రాథమిక స్వరూపములు, తరువాత వని పొందిన యభివృద్ధులు_వీటినిగురించి ఆర్. డి. బెనర్జీ గారు 'మోడరన్ రివ్యూ' పత్రికలో ఒక చక్కనివ్యాసము వ్రాసియున్నారు. ఇందునుగురించి విశేషము తెలిసికోవగోరువారు అది చదువవలెను.

మును తరింపజేయ నవతరించిన ప్రేమావధియగు తమ బుద్ధ భగవానునియెడ భక్తిరసప్రపూర్ణములై వారిని ఆరాధకులుగ దిద్దెను. ఈరీతిని కాలక్రమమున భక్తి రహితమైనమతమున భక్తియు, ఆరాధనారహితమైన మతమున ఆరాధనయు మొలకలెత్తి ఆదిబౌద్ధముయొక్క స్వరూపస్వభావములను సంపూర్తిగ మార్చివేసెను. బౌద్ధ మతము భక్తిమతముగ మారిననాటినుండియే శిల్పకళలో బుద్ధునికి రూప మేర్పడినది. అంతకుపూర్వము శిల్పము లలో బుద్ధుని జూపవలసివచ్చినప్పుడు భౌతికప్రపంచపు కొలతలకు లోనైన నామరూపములనుండి ఆమహాత్మునకు విమోచనము—నిర్వాణము—పొందెనని తెలుపుటకు గుర్తుగ అచ్చటి స్థలమును ఖాళీగ ఉంచువారు: బుద్ధచిత్ర ముండవలసినచోట దాని యభావమే పై నుడివిన యట్టి భావమునకు చిహ్నముగ నుండెడిది. క్రమక్రమ ముగ నీస్థలమును శ్రీపాదములు (బుద్ధభగవానుని పాదములు) ఆక్రమించినవి. మరికొంతకాలమునకు బుద్ధ రూపమే చిత్రిత మగుచుండెను. శిల్పులు ప్రధాన ముగ ప్రజలలో మతవిషయకమైన ప్రబోధమును గలి గించుటకొఱకును, బుద్ధభగవానుని ఘనతను దెల్పు గాథ లను చిత్రించి తన్మూలమున బౌద్ధమత వ్యాపనము సేయుటకొఱకును స్తూపశిల్పమును వినియోగించువారు. రామాయణ మహాభారత గాథలవలెనే బౌద్ధగాథలును చాల కలవు. మొట్టమొదట ఇట్టిగాథలు చాలతక్కువగ ఉండెడివి. కాని బౌద్ధమతము భక్తిమతముగ మారినకొద్ది ఇట్టిగాథలునుసంఖ్యాతీతములయ్యెను.సిద్ధార్థుడు(మతమును కనిపెట్టకపూర్వముబుద్ధునికిగలపేరు) తొలుత బోధిసత్త్వు డుగ పెక్కుజన్మములెత్తి దయ, అహింస, ప్రేమలకునిదాన ముగ తనజీవితమును గడపెనని తెలుపు అట్టిగాథలనే జాతక కథ లందురు. ఇవియే బుద్ధునిపూర్వజన్మవృత్తాంతములు. ప్రపంచవాఙ్మయములోని కథావళిలోనెల్ల ఈ జాతక కథావళియే కడుంగడు ప్రాచీనమైనదనియే కాక, ఐరో పీయ ప్రాచీనవాఙ్మయములోని చాలకథలకుగూడ ఆక రము లిందే కలవనియు భారతీయ, విదేశీయ ప్రాచ్య పరిశోధకపండితులెల్లరును అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు.

ఈ జాతకకథలే స్తూపశిల్పమున ప్రధానశిల్పచిత్రములు. అంతేకాక, విష్ణ్వాలయమున నేడు రామాయణగాథలును, శివాలయమున శైవగాథలును చిత్రింపబడునట్లే నాడు స్తూపములమీద జాతకకథలనుమాత్రమే కాక బుద్ధుని జీవితకథలనుగూడ చిత్రించుచుండువారు. బౌద్ధస్తూప మీ విధమైన శిల్పములతో చూచుటకు నేత్రపర్వమై యల రారుచుండెడిది. సిద్ధహస్తులైన శిల్పులు తమబుద్ధిని, ప్రజ్ఞను సమస్తము భగవదర్పితముచేసి శిల్పకళారూప మున నే భగవానుని ఉపాసించువారు.

అమరావతీస్తూపము : చరిత్ర

అట్టి యుపాసకులు బుద్ధభగవానుని పాదపీఠిని కానుకగా సమర్పించిన పూజాకుసుమములలో అమరా వతీస్తూప మొకటి. ఇది ఎప్పుడు నిర్మితమైనదో స్పష్ట ముగ దెలిసికొనుటకు మన కాధారములు లేవు; కాని బౌద్ధమతము హిందూదేశమునం దంతట వ్యాపించినది అశోకచక్రవర్తికాలములోనే. ఈతనికాలములోనే ఇతని రాజధానియైన పాటలీపుత్రమున మూడవ బౌద్ధమహా సభ జరిగెను. ఈ చక్రవర్తికి పూర్వమునుండియు బౌద్ధు లలో బౌద్ధులకు కొన్ని మతవిషయములను గురించి పొరపులు సంభవించి హృదయములలో అగ్ని రగులు చుండెను. అశోకచక్రవర్తి చీలిపోవనున్న సంఘమును ఏకీకరించుటకై చాల పని చేసెను గాని కార్యము లేక పోయెను. పాటలీపుత్రమున జరిగిన సభానంతరము బౌద్ధ సంఘమున చీలిక యేర్పడెను. ఈచీలిక యేర్పడుటకుకార ణము మతాచార వ్యవహారములను గురించిన దశవస్తువు లను (దశవత్థూని) గురించి యని కొందఱును, మహాదేవ భిక్షువుయొక్క పంచవిషయములను గురించి యని కొంద ఱును చెప్పుదురు. ఈవివాదమునకు పర్యవసానముగ అర్హ తులు(థేరులు -స్థవిరులు) ఒకపక్షమును, బౌద్ధసాంఘికులు (వీరివాదము నంగీకరించినవారిలో కొందఱు అర్హతులును కలరని తెలియుచున్నది) ఒకపక్షమునైరి. 'థేరవాదము' నకు ప్రతికూలమైన సాంఘికవాదము నంగీకరించినవారలే

'మహాసాంఘికు' లనబరగుచున్నారు. నాటినుండి పాటలీపుత్రము మహాసాంఘికులకు ప్రధానస్థల మయ్యెను.

పాటలీపుత్రసభానంతరము అశోకచక్రవర్తి బౌద్ధమతమును దేశదేశముల వ్యాపింపజేయుటకై మతబోధకులను బంపెను. బౌద్ధమతవ్యాపనమునకై చక్రవర్తి యాజ్ఞ శిరసావహించి దేశాంతరముల కరిగిన మతబోధకులు మాగధులకు దెలియవచ్చినవారు వీరు:

౧. కాశ్మీర గాంధారములకు "మజ్ఝంతిక" భిక్షువు.

౨. మహిషమండలము (ఆంధ్ర, మైసూరు దేశములు) నకు వెళ్లినవాడు "మహాదేవ" భిక్షువు.

౩. "వనవాసి" (రాజపుత్రస్థానము?) "రక్షిత" భిక్షువు.

౪. "అపరాంతక"మునకు "ధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౫. "మహారట్ఠ"మునకు "మహాధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౬. "యవనలోక"మునకు "మహారక్షిత" భిక్షువు.

౭. "హిమవంతపాద"మునకు "మజ్ఝిమ", "కస్సపు"లు.

౮. "సువణ్ణభూమి"కి "సోణక", "ఉత్తరు"లు.

౯. "తాంబపణ్ణి"కి "మహింద" భిక్షువు.

ఈ పై విషయముల వలన ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము అశోకచక్రవర్తినాటినుండి నెలకొన్నదనియు, మతబోధకుడు "మహాదేవు" డనియు, వచ్చిన మతము మహాసాంఘికవాదమునకు సంబంధించిన బౌద్ధమతమనియు తేలుచున్నది.

కాని అశోకుని కాలమునుండియు ఇది ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వర్ధిల్లినట్లు కాన్పించదు. దీకిని త్వరితముగనే అంతరాయము సంభవించెను. అశోకుని యనంతరము మగధను పాలించిన 'కునాల', 'దశరథు'ల వెనుక 'సంప్రతి' రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు జయస్వాలుపండితుల పరిగణనము ప్రకారము క్రీ. పూ. ౨౨౦ మొదలు ౨౧౧ వరకు రాజ్యముచేసెను. హేమచంద్రుని 'పరిశిష్టపర్వము' ననుసరించి అశోకచక్రవర్తికి బౌద్ధమతమున నెట్టి విపరీతాభినివేశ ముండెనో అట్లె యీతనికి జైనమతమన్న అంతటి యభినివేశ ముండెననియు, అశోకునివలెనే ఈతడును జైనమతవ్యాపనమునకై ఆంధ్ర, ద్రమిళ దేశములకు మతబోధకుల నంపి యచ్చట జైనమతమును వ్యాపింపజేసెననియు తెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరము ఆంధ్రులు మగధసామ్రాజ్యమునకు లోబడియుండిరో లేదో తెలియదు కాని, ఆంధ్రదేశమున జైనమతమును వ్యాపింపజేయుటకై 'సంప్రతి' చేసిన ప్రయత్నములమూలమున—జైనమతము ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వ్యాపించినను వ్యాపింపకపోయినను—మహాదేవభిక్షువు తలపెట్టిన బౌద్ధమతవ్యాపన కార్యమునకు కొంతవఱకైనను అంతరాయము కలిగియుండునని యూహింప నవకాశము కలదు. 'సంప్రతి'ప్రయత్నముల మూలమున ఆంధ్రదేశమున జైనమతము బాగుగ వర్ధిల్లినదో లేదో తెలిసికొనుట కాధారములు చాలవుకాని, బౌద్ధమతము తాత్కాలికముగ కొంతయణగియుండినను తరువాత అనతికాలముననే విజృంభించి యుండెననుటకు బౌద్ధవాఙ్మయమున, అమరావతీస్తూపశిల్పమునే మనకు తార్కాణములు.

ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత మెప్పుడు ప్రారంభమైనదియు మనకుస్పష్టముగ దెలియుచునేయున్నది. కాని అమరావతీస్తూప మెప్పుడు నిర్మింపబడినదియు దెలిసికొనుటకుమాత్రము ఆధారములు లేవు. ఈస్తూప నిర్మాత అశోకుడే యని కొంద అందురు. అశోకుడు స్తూపమును నిర్మించినను నిర్మింపకపోయినను, ఆచక్రవర్తి యీ నిర్మాణమునకు దన సంపూర్ణాదరము నొసంగి యీ సంస్థను పోషించుచుండెనని తెలుపువారు కొందఱు కలరు. ఇవియన్నియు అశోకచక్రవర్తియొక్క బౌద్ధమతాభిమానమునుబట్టి చెప్పు గాథలే కాని ఆధారసహితములైనవి కావు. ఒక్క అశోకచక్రవర్తియే కాక బుద్ధభగవానుని భక్తులు చాలమంది చాలచోట్ల స్తూపము లనేకములు నిర్మించినట్లు బౌద్ధగాథలు కలవు. స్తూపనిర్మాణము రాను

రాను బుద్ధభగవత్ప్రీత్యర్థముగ సమర్పించు నొక కానుక యయ్యెను. పెద్దపెద్ద స్తూపములకడ ఈవిధమున కానుకలుగ లేచిన చిన్నచిన్న స్తూపము లెన్నియో యుండినట్లు మనకు దెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెనని చెప్పుటకు ఆధారములు కానరానందున ఇది యాతనిదని కాదనియే నమ్ముట యుక్తము.

అయితే ఇది అశోకచక్రవర్తికి తరువాతదైనను క్రీస్తుపూర్వము నిర్మింపబడినదా? క్రీస్తుతరువాత నిర్మింపబడినదా? ఇది మనము తేల్చవలసియుండును.

చాలమంది యీస్తూపము క్రీస్తుపూర్వమే నిర్మింపబడినదనియు, ప్రాయికముగ ౨౦౦ సం.ల ప్రాంతమున గట్టబడి యుండవచ్చుననియు దెలిపియున్నారు. ఇట్లు చెప్పుటకు వారికి స్తూపనిర్మాణకళాశిల్పమే ఆధారము. నిర్మాణశిల్పకళలో ప్రాథమిక స్తూపములకును, తరువాతిస్తూపములకును చాల వ్యత్యాసము లుండునని యిదివరకే చెప్పబడియున్నది. శిల్పకళలోని ఈవిధములైన వ్యత్యాసముల ననుసరించియే క్రీ. పూ. నిర్మితమైన ప్రాథమిక స్తూప మొకటి తప్పక యుండెననియు, కాలక్రమమున ఆ యసలుస్తూపమునకు చాల నిర్మాణములు చేర్చబడిన వనియు చెప్పుట కవకాశము కలుగుచున్నది. స్తూపనిర్మాణకళలోనే కాక చిత్రశిల్పమునగూడ పరిణామము కలిగెను. ఈవిధమైన పరిణామము ననుసరించికూడ ప్రాచీనమైనవి కొన్నియు, అర్వాచీనమైనవి కొన్నియు శిల్పములు కలవని తజ్ఞులు తేల్చియున్నారు.

ఇందువల్ల క్రీస్తుపూర్వము ప్రాచీనకాలముననే అసలు స్తూపము అమరావతిలో వెలసినదని తెలిసినను దీనికాలమును స్పష్టముగ నిర్ణయింప వీలగుటలేదు. కాని క్రీ. పూ. ౨౦౦ ల ప్రాంతమున ధనకటకము రాజధానిగ ఆంధ్రదేశము నాంధ్రరాజులు పరిపాలించుచుండినప్పుడే ఇది కట్టబడినట్లు పెక్కురు చెప్పుచున్నారు. బర్జెస్ మొదలైన పండితులు ఈస్తూపమును గురించి ఉద్గ్రంథములు వ్రాసి, నిర్మాణసముదాయమున ఏవేవి ప్రాచీనములో, ఏవేవి అర్వాచీనములో నిరూపించియున్నారు. ఇట్టి నిరూపణమున వారికి శాసనములుకూడ కొంతవఱకు తోడ్పడినవి. కొన్ని నిర్మాణములమీది శాసనములు కొన్ని "నశార్యలిపి" (అనగా అశోకచక్రవర్తి శాసనములలోని లిపి)కి ఇంచుక చేరికయైన లిపిలో నుండుటచేత, అట్టి శాసనములు గల నిర్మాణములు స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో కడుప్రాచీనములై యుండవలయు నని నిశ్చయింపబడెను. ఈస్తూపము క్రీ. పూ. ౨౦౦ల ప్రాంతమున ఆంధ్రులకాలములో నిర్మితమైన ట్లూహింపబడుచున్నను, ఈవిధమైన యభిప్రాయమును సప్రమాణముగ రుజువుచేయుటకు మొదటి ఆంధ్రరాజుల శాసనములేవియు ప్రాచీననిర్మాణము లన్నవాటిమీద కానరాలేదు; కాని గౌతమీపుత్ర శ్రీ సాతకర్ణి యొక్క కొడుకైన వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమావినుండి కడపటి యాంధ్రరాజుల శాసనములు అరుదుగనే యైనను కాన్పించుచునే యున్నవి. స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో అర్వాచీననిర్మాణములే ఎక్కువగ నుండినట్లు పరిశీలనమువలన తేలుచుండినందున ఈ స్తూపము నిర్మితమైన మొదటి రోజులలోకంటె తరువాతనే పేరును పెంపునుగాంచి జగదానందకర మయ్యెనని యూహింపవచ్చును.

మహాచైత్యము : చైత్యకులు

మహాదేవునినాటినుండియు ఇది మహాసాంఘికులకు ప్రధానమైన పవిత్రస్థలముగనే యుండెను. శాసనములలో ఇది "చెతికియానం నికాయస" "మహాచెతికియ" మని పేర్కొనబడి యున్నది: అనగా "చైత్యకనికాయము" యొక్క "మహాచైత్య" మని యర్థము. "చైత్యశాల"కు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకే "చైత్యకనికాయ" మని పేరు. ఈచైత్యశాలాసంస్థాపకుడు "మహాదేవుడే" యని "టిబెట్" బౌద్ధగ్రంథములుకూడ దెలుపుచున్నవి. అందువలన మహాసాంఘికులలో "చైత్యకు" లొక్కరని తెలియుచున్నది. వీరిసంఘమును దాక్షిణాత్య బౌద్ధులు "చైత్యవాద" సంఘమనియు, ఉత్తరాదిబౌద్ధులు

"చైత్యశాల" సంఘమనియు వ్యవహరించు చుండువారు.

పూర్వశాల : అపరశాల

కృష్ణానదీతీరమున ఆంధ్రరాజులకు రాజధాని యైన ధనకటకమునకు పశ్చిమమునకూడ పూర్వదిశనున్న మహాచైత్యమువలెనే మఱియొక మహాచైత్యము వెలసినది. అదియు మహాసాంఘికులైన చైత్యకులయొక్క నివాసమే. ధాన్యకటకరాజధాని కపరదిశ నామహాచైత్యము వెలసిననాటినుండి అచ్చటి బౌద్ధసంఘమునకు "అపరశాల" సంఘమనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పున నున్న మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకు "పూర్వశాల" సంఘమనియు పేర్లు కలిగెను. అందువలన ధాన్యకటకమునకు పశ్చిమముననున్న మహాచైత్యవిహారము "అపరశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "అపరశాలికు"లనియు, ధాన్యకటకమునకు దూర్పుననున్న మహాచైత్యవిహారము "పూర్వశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "పూర్వశాలికు" లనియు వ్యావహారికనామ మేర్పడెను. వీర లెల్లరు మహాచైత్యకులే. "పూర్వాపర శాలల ననుసరించి వీరు రెండు తెగలుగ చీలిపోయిరి. ఈ "పూర్వాపరశాలలు" రెంటిలో అశోకవర్ధన ప్రేషణమున దక్షిణదిశాగతుడైన మహాదేవాచార్యులచే ముఖ్యముగ సంస్థాపితమైనది "పూర్వశాల" యేయని మనకు బౌద్ధగ్రంథముల ప్రమాణమే కలదు. "పూర్వశాల", "అపరశాల" పదములు రెండును శాసనములలో "పువసేలియ"[1], "అపరసేలియ" లేక "అపరమహావనసేలియ" అనురూపములతో వచ్చును. "అపరసేలియ" అనగా "అపరశాల" యనియు, "అపరమహావనసేలియ" యన "అపరమహాచైత్యశాల" యనియు అర్థము. "వన" యను పదమునకు చైత్యమను నర్థమున బౌద్ధవాఙ్మయమున ప్రయోగములు కలవు. పూర్వాపరశాలాసంఘములు కాలక్రమమున మరల "రాజగిరికు" లనియు, "సిద్ధాంతికు" లనియు రెండు తెగలుగ విడిపోయెను. మొత్తమునిూద ఇచ్చటి "మహాసాంఘికులు" అయిదు తెగలుగ విడిపోయిరని కొందఱందురు. వారి ప్రకారము పూర్వాపరశాలికులు కాక తక్కిన మూడు తెగలు ఇవి: హైమవతులు, (౨) లోకోత్తరవాదులు, (3) ప్రజ్ఞప్తివాదులు. ఈ తెగలను గురించియు, ఈ సంఘములను గురించియు వివరట ఇచ్చట వ్రాయుట అప్రస్తుతము; కాని వీరందఱునుకూడ మహాసాంఘికులే యనియు, అందను మహాచైత్యకసంఘములోనివారే యనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. పూర్వశాలామహాచైత్య

---

1. శాసనములలోను, వాఙ్మయములోను వచ్చు ఈపదముల యప్రాకృతరూపములు "పూర్వశైల", "అపరశైల" ములుగా వి[illegible] యులను, పురాతత్వ పరిశోధకపండితులు నిర్ధారించియున్నారు. అమరావతిదగ్గర 'శైలము' (కొండ-గట్టు) ఏమియు లేకపోవుటచేత అచ్చటి మహాచైత్యమునకు "పూర్వశైల" నామము పరిపడదనియు, 'సేలియ' అనుదాని సంస్కృతరూప మొకటే 'శాల' గ్రా[illegible] యుండవలెనే మోయనియు, అందువలన "పూర్వశైల" మనియు, "అపరశైల" మనియు ఇంతవరకు పరంపరాగతముగ స్వీకరింపబడుచున్నవి. ప్రాయికముగ "పూర్వశాల", "అపరశాల" లుగ సంస్కరింపవలెనని, "ఘంటశాల" యనునదికూడ ప్రాకృతమున "కంటకసేల" యనియున్నదనియు, దానిని ఇప్పటి "ఘంటశాల" గా సంస్కరించియున్నారనియు, కాని ఘంటశాలయొద్ద-అది "శైల" మనుటకు-అచ్చట కొండకాని గుట్టకాని లేదనియు, ఈ కారణముల ననుసరించి పూర్వశైల, అపరశైల, కంటకశైలములలోని ద్వితీయపదము, శైల అయి యుండదనియు, అది 'శాల' కావలెననియు బంగ్లావ డాసందర్భమున మన్నికులైన శ్రీయుత చేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు లోకమునకు చెప్పియున్నారు. ఇటీవల నీ "అమరావతీస్తూపము" ను గురించిన పరిశోధనకై గ్రంథములు చదువునప్పుడు పరిశోధకులైన బౌద్ధపండితులే పూర్వాపరచైత్య బౌద్ధసంఘములను "పూర్వశాలికులు" (శైలకులు కారు) గను, "అపరశాలికులు" (శైలకులు కారు) గను వ్రాసియుండుటచేత శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చెప్పినదే సత్యమనుకొనిమోయని నాకుకూడ కొంతవఱకు కలిగి నేను "పూర్వశాల", "అపరశాల" అను నామములనే వాడియున్నాను. అదియటులుండగా, 'కంటకసేల' అనునది ఒక ప్రాకృతశాసనమున "కంటకసాల" రూపమునను గనబడుచున్నది. అయినను ఈ విషయమున వింకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. మాకీ దిశయందు ప్రామాణ్యమగు సంబంధమునందలి విషయములను వారి యనుమతిలేకయే యిచ్చట తెలియచేసినందులకు శ్రీశాస్త్రిగారు నన్ను మన్నింప ప్రార్థితులు.

మును, అపరశైలామహాచైత్యమునే కాక వేఙోకచైత్యము "కంటకశాల"యొద్ద గూడ నున్నట్లు శాసనములు పేర్కొనుచున్నవి. అదికూడ "మహాచైత్యము"గనే పేర్కొనబడియున్నది. దీని ననుసరించి చూచినచో దూరముగనైననేమి, దగ్గఱనైననేమి, కృష్ణానదీతీరమున నాడు వెలసిన వన్నియు మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన విహారములే యనియు, దానంజేసియే యచ్చటచ్చటి నిర్మాణములకు "మహాచైత్య" నామము పొందింపబడె ననియు నూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది. వీటిలో మనకిప్పటికి తెలిసినంతవఱకు పూర్వాపరమహాచైత్యములు కడుప్రసిద్ధమైనవి. పూర్వమహాచైత్యమున కించుక తరువాతిదైనను అపరమహాచైత్యముకూడ అనతికాలముననే ప్రసిద్ధినంది మహాసాంఘికబౌద్ధులకు పవిత్ర క్షేత్ర మయ్యెను.

అమరావతీస్తూపము: పేరుపెంపులు

అమరావతీస్తూపచిత్రములలో కడు ప్రాచీనములైనవి అరుదుగను, అర్వాచీనములైనవి (ఈవ్యాసమున అర్వాచీనము లనగా అసలుస్తూపము నిర్మితమైన రెండు వందల సంవత్సరములకు తరువాతివి అని యర్థముచేసికొదగును) ఎక్కువగనుగాన్పించుటచేత అసలుస్తూపము నిర్మితమైన మొదటినాళ్లకంటెను దరువాతనే సుప్రసిద్ధ బౌద్ధక్షేత్ర మయ్యెనని నిశ్చయింపనగును. మొదటి 'దశ'లలోనైనను దీనికి అంత గొప్పఖ్యాతి లేకపోలేదు. ఇందుకు సింహళదేశచరిత్రలే యాధారము. "తాంబపణ్ని"కి (బౌద్ధవాఙ్మయమున సింహళద్వీపమునకు "తాంబపణ్ని" యని పేరు) రాజైన "దుట్టగామణి" అనురాధపురమున "మహాథూప"(రువాన్‌వెల్లి మహాస్తూప)మును నిర్మించు సందర్భమున హిందూదేశములోని వేఱువేఱు ప్రాంతములనుండి అర్హతులు, శ్రమణులు, భిక్షువులు వేలకొలది బౌద్ధసాంఘికులతో నచ్చటికి వెళ్లిరట. ఇట్టివారిలో మహాఋషి (అర్హతుడు) మహాదేవు డొకడు. ఇతడు "పల్లవభొగ్గ"మునుండి నాలుగులక్షల అరువదివేల భిక్షువులతో అచ్చటికి వెళ్లెనట. ఇంతమంది నిజముగా అచ్చటికి వెళ్లినను వెళ్లకపోయినను ఇంతమంది వచ్చిరని చెప్పబడు "పల్లవభొగ్గము"న బౌద్ధమతము చాల నభివృద్ధిదశలో నుండినట్లు తెలిసికొనుటకు మాత్ర మీసంఖ్యలు తోడ్పడుచున్నవి. ఈ "పల్లవభోగ" మెచ్చటిది? విషయము, నాడు, దేశవిభాగము అనునర్థమున "భోగ" పదము వాడుకలో నుండినట్లు ప్రాచీనశాసనములవలన మనకు దెలియుచున్నది. (చూడు: ఉదాహరణములు: మహేంద్రభోగము; కవచకారభోగము; హోమనిభోగము మొదలైనవి)

ఇందువలన "పల్లవభోగ(భొగ్గ)" మనునది పల్లవదేశమనికాని, పల్లవవిషయమనికాని, లేకపల్లవనాడని కాని అర్థము చెప్పకొనవలసియుండును.[1] ఇప్పటి "పలనా"డనునది "పల్లవనాడే" యని కొందఱు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. అందువల్ల "పల్లవభోగము" ఇప్పటి "పలనాడే" యని నిశ్చయింపవచ్చును. ధాన్యకటకము "పల్లవపరిపాలితదేశము"న నుండినట్లూహింప నాధారములు కలవు. ఈ కారణములచేత అమరావతీస్తూపము నిర్మితమైన మొదటి 'దశ'లలో నైనను ప్రఖ్యాతి గాంచకపోలేదని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని స్తూపనిర్మాణములు వృద్ధియై అది పెంపును గాంచినదిమాత్రము అసలు స్తూపము నిర్మితమైన २०० ల సంవత్సరములకే యని చెప్పవచ్చును. అమరావతీస్తూపమునందలి ప్రాచీన, అర్వాచీన శిల్పపద్ధతి యిట్టి యూహ కెడమిచ్చుచున్నది.

మహాయాన, హీనయానములు

బౌద్ధమతమునం దద్భుతపరివర్తనము జరిగిన కాలమును, ఈస్తూపము పెంపుచెందిన కాలము నించుమించుగ నొక్కటే. ఇందువలన ఆపరివర్తనమునకును, ఈ పెంపు

1. ఈ 'పల్లవ భోగము' "పలనాడు" కావచ్చు ననుటకు నాకుగల యాధారములను వేఱొకవ్యాసమున నిరూపించెదను. "పల్లవభోగము" "పలనాడే" యని నిశ్చితమైనచో ఆంధ్రచారిత్ర చతురానన బిరుదాంచితులైన శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు మొదలగువారు చెప్పినట్లు పల్లవులు తొలుత ఆంధ్రదేశీయులే యనియు, పిదపనే వారు "దక్షిణాది"కి వ్యాపించి "కాంచీపురము"ను రాజధానిచేసికొనియుండిరనియు నిర్ణయింపవలసి యుండును.

నకునుదగ్గఱసంబంధము కలదని యూహింప దగును. ఆ పరివర్తనమిది. బౌద్ధమత మదివఱకున్న పంథను విడిచి క్రొత్తపంథ ద్రొక్కెను. ఈ పరివర్తనమువలననే ఇందు భక్తిబీజములు నెలకొనెను: అనగా బౌద్ధ మొకవిధముగ భక్తి మతముగ మారెను: అది శైవ, వైష్ణవముల వంటి భక్తిమతము కాదు కాని బౌద్ధసంఘమును ఆరాధకులుగ దిద్దిన భక్తి మతము. ఈ మార్పుతో బౌద్ధ మతమున పెక్కు-సంస్కృతులు జరిగెను. వేదాంతతత్వములు మాఱినవి; ఆచారములు మాఱినవి; మత గ్రంథములలోనే మార్పు కలిగెను. ఇంతయేల, అదివరకున్న బౌద్ధముయొక్క- స్వభావమే మాఱిపోయెను. బౌద్ధసంఘమున నిదివఱకు సంభవించిన మార్పులకంటె ఇది గొప్ప మార్పు. ఈమార్పున కంగీకరించినమతము ఒకపక్షముగను, అంగీకరింపని ప్రాచీనాచార వాద మతము వేఱొక పక్షముగను ఏర్పడెను. ఇట్లుచీలిపోయిన ఈ రెండుబౌద్ధ శాఖలకు ఇంతటినుండి శత్రుత్వము ప్రబల మయ్యెను. ఈమార్పు నంగీకరించిన శాఖకు "మహాయాన" మనియు, మార్పు నంగీకరింపని వృద్ధవాద శాఖకు "హీనయాన" మనియు పేరు కలిగెను. ఈ రెండుశాఖలకునున్న ప్రధానమైన భేద మిది: "హీనయాన"మున "నిర్వాణము" నొందుటకై "ప్రతిమనిషి" ప్రాపంచికసంబంధములనుండి విముక్తిపొంది భిక్షువై, అర్హాత శ్రమణక శుశ్రూష చేసి, బౌద్ధమత గ్రంథములగు "వినయ, సుత్త, అభిధమ్మ-పిటకము"లనుజదివి పరిజ్ఞాత కావలెను. "మహాయానము" నకు అట్టి ప్రాపంచికసంబంధ పరిత్యాగ మేమియు నవసరము లేదు. బంధువులనుండి విడిపోవనక్క-ఱలేదు; ఆస్తిని త్యజింప నక్క ఱలేదు; భిక్షువు కానక్క-ఱలేదు; తాను చేయువృత్తిని విడనాడ నక్క-ఱలేదు. తాను ఏవృత్తిలో నున్నను, ఏదేశమున నున్నను, సంసారిగ నుండినను, బౌద్ధమతమున విశ్వాసము, ప్రేమ, బౌద్ధమతపరిజ్ఞానము నుండి బుద్ధుని కొలుచుచుండిన జాలును. ఎట్టివాడైనను "నిర్వాణము" (బౌద్ధమతపరమావధి) నొంద నర్హుడే. "హీనయానము"నకును, "మహాయానము"నకును ఇంకను భేదము లనేకములున్నను ప్రస్తుతము మనకు కావలసినదియు, ప్రధానమైనదియు ఇదియే. ఇందువలన నంతవఱకు ప్రజలకు బౌద్ధమతమున విశ్వాసముండినను వారు భిక్షువులు లేక శ్రమణులు అయిననేకాని వారు 'నిర్వాణ పదవి' కర్హులు కారనియు, వారికి 'నిర్వాణ' ముండెడిది కాదనియు దెలుచున్నది. "ప్రతిమనిషి"ని—భిక్షువుగమారకయే,సంసారసంబంధములనుపరిత్యజింపకయే—నిర్వాణ పదవి' కర్హుని జేసినదియు, 'నిర్వాణము' "ప్రతిమనిషి"కి సులభసాధ్యము చేసినదియు ఈ "మహాయాన" బౌద్ధ మతమే.మతవిషయకములైన నిబంధనలు సడలి,"నిర్వాణ" సాధకమైన మతము అందఱికి అందుబాటులోనికి వచ్చుటంజేసియే అనేకు లీ 'మహాయాన బౌద్ధము' నవలంబించిరి. త్వరితముగనే "మహాయానము" విజృంభించెను. మనకు గానవచ్చు అమరావతీస్తూపపు పెంపంతయు నాటిదే.

నాగార్జునాచార్యులు

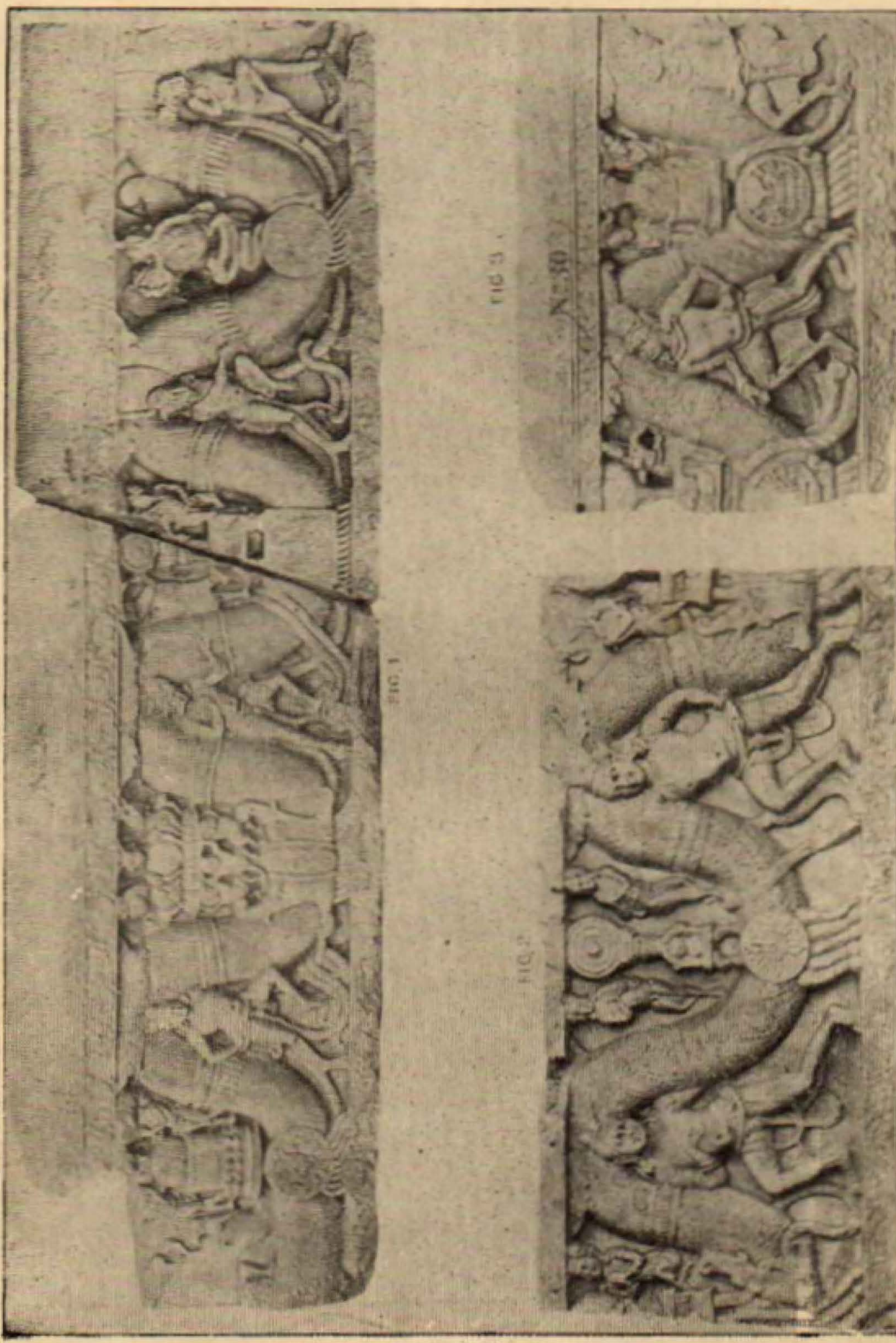
ఈవిధమైన పరివర్తనము బౌద్ధమతమున కలుగుటకు కారణభూతమైన స్థలము కొందఱి యభిప్రాయమున ఈ యమరావతీ చైత్యమే. మఱికొంద ఱది కాశ్మీరగాంధారము లందురు. మహాయాన బౌద్ధమతము అమరావతిలో నుదయించినను ఉదయింపక పోయినను, అమరావతికి దానికి పెక్కు-వసంబంధము కలదని అంగీకరింపక తీరదు.

మహాయాన బౌద్ధమునకు కారణభూతుడైన బౌద్ధ మహర్షి నాగార్జునాచార్యులు. ఇతడే మహాయానమును గనిపెట్టెనని కొందఱి మతము. ఇతనికి పూర్వమే బౌద్ధ సంఘమున మహాయాన బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన యభిప్రాయములు నిగూఢములై యుండెననియు, ఇట్టి యభిప్రాయములను వెలువఱుచుచు వచ్చినవారు నాగార్జునాచార్యులకు పూర్వమే కొందఱు కలరనియు కొంద ఱందురు; కాని ఎల్లరునుగూడ నాగార్జునాచార్యుల వల్లనె 'మహాయానము' 'అభివృద్ధికి వచ్చినదని యంగీకరింతురు.

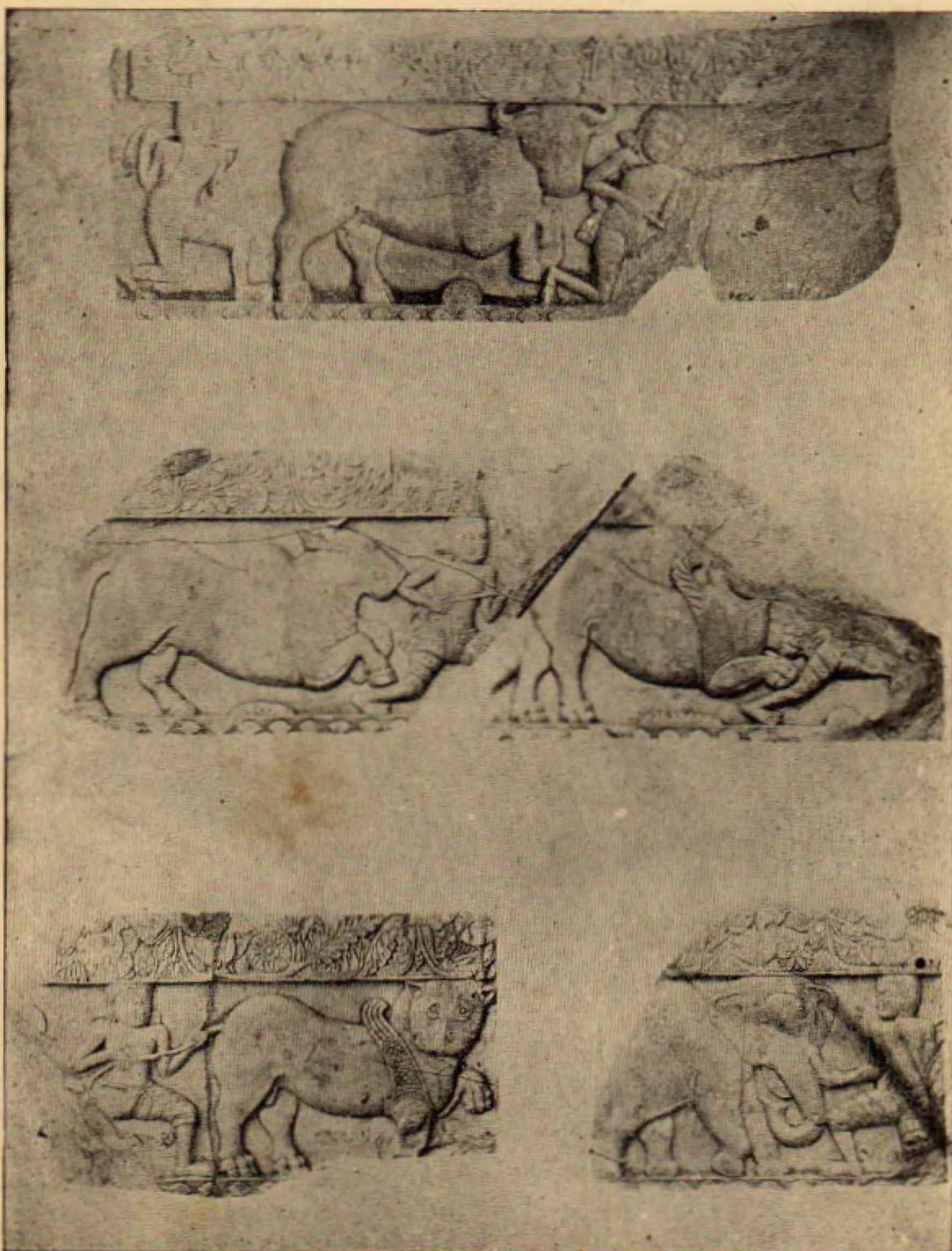
ఈనాగార్జునాచార్యులవారి తత్త్వమున (Philosophy)కే మాధ్యమికవాదమని పేరు. నాగార్జునాచార్యులవారుమాధ్యమికవాదమును బయలుదేఱదీసినది అమరావతీ చైత్యమునసే యని బౌద్ధపరిశోధక పండితుల యభిప్రాయము. దీని ననుసరించి ఆంధ్రదేశము బౌద్ధమతమునకు సమర్పించిన కానుకలలో "మాధ్యమికవాద" మొకటి యని చెప్పవచ్చును. ఈయనయే ఈ "ధనకటక చైత్యసంఘారామము"ను (ధనకటకము ఆంధ్రరాజులకు రాజధానిగ ప్రసిద్ధి గాంచుటచేత తత్సమీపస్థితమైన ఈచైత్యమునకును ధనకటక మహాచైత్య మనియే పూర్వపు వ్యావహారికనామము) గొప్ప బౌద్ధ విద్యాపీఠము (విశ్వవిద్యాలయము)గ జేసెను. ఈ ధనకటక విద్యాపీఠము నాదర్శముగ గైకొనియే టిబెట్ దేశములోని "లాస్సా" నగరసమీపమున "డాపంగ్" విద్యాపీఠము నిర్మితమయ్యెనట.

నాగార్జునాచార్యులవారి కాలమునుగుఱించి కాని, వారి జన్మస్థలమునుగురించి కాని మనకు నిశ్చయముగ దెలియదు. వీరికాలమును గుఱించి పెక్కు వాదోపవాదములు కలవు. కొందఱీయన క్రీస్తుపూర్వము మొదటిశతాబ్ది యంతిమభాగమున నుండెనని చెప్పుదురు; మఱికొందఱు క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున నుండెనందురు. కాని చాలమంది క్రీస్తుశకము రెండవ శతాబ్దిలో నుండినదియే వాస్తవమని విశ్వసించుచున్నారు. ఇక ఆయన జన్మస్థలమునుగుఱించి: ఈయన మహాకోసలమున విదర్భలో పుట్టెనని కొందఱందురు. మఱికొందఱు కాంచీపురసమీపమున "కహోర"(?) గ్రామమున నుదయించినట్లు తెలిపెదరు. వేఱొక కొందఱు ఈయన ఆంధ్రుడే యనియు, ఆంధ్రరాజైన "సాతవాహను"నిచే నాదరింపబడినవాడనియు, ఆమహాదాసపతి (Patroniser) యొక్క వితరణమువలముననే 'శ్రీపర్వత'మున "శైలమండపాలయము"ను గట్టించెననియు చెప్పుచున్నారు. ఇందేది నిజమైనను, ఏది నిజము కాకపోయినను, నాగార్జునాచార్యులవారికి, ధనకటక (అమరావతి) మహాచైత్యమునకు నెక్కుడుసంబంధ ముండెననియు, ఆయనకు, ఆంధ్రరాజులలో నొక్కడైన సాతవాహనరాజునకు నెక్కువ మైత్రి యుండెననియు, ఆరాజు ఈ యాచార్యుని కొఱకు "శ్రీపర్వతమున" "శైలమండపాలయాది నిర్మాణము"లను గావించెననియు చెప్పు సంగతులు సత్యమైనవి. తన్నాదరించిన "సాతవాహనరాజు" నిమిత్త మీయాచార్యులవారు పద్యమయమైన యొక "సుహృల్లేఖ"ను రచించి పంపెనట. ఆ "సుహృల్లేఖ"లో బుద్ధభగవానుని సుగుణసంపన్నత కంటికి కట్టినట్లు వర్ణింపబడినదట. దీని ననుసరించి చూచుచో, ఆంధ్రరాజులైన సాతవాహనులలో నాగార్జునాచార్యులకు సమకాలికు లైనవారు కొందఱైనను బౌద్ధమత మవలంబించి యుండు రనుటకు నవకాశము కలదు. నాగార్జునాచార్యుల యంతిమ దశలో ఆయన కావాసస్థానమైన "శ్రీపర్వతము" నిదివఱకు "శ్రీశైల"మని భ్రమించియుండిరి కాని నాగార్జున కొండ (పల్నాడు)దగ్గఱ ఇటీవల త్రవ్వగా బయలుపడిన స్తూప శాసనముల ననుసరించి, నాగార్జునకొండయో, లేక తత్సమీపస్థమైన వేఱొక కొండయో (ప్రాయికముగ నాగార్జున కొండయే కావచ్చును) "శ్రీపర్వత" మను పేర బరగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది (చూడుడు: నాగార్జున కొండస్తూపపు శాసనములు). ఈ'శ్రీపర్వతము' 'కాశ్మీర, గాంధార, చీనా, అపరాంత, వంగ, వనవాసి, తాంబపణ్ణిదీప'ఆదిదూరస్థదేశములలో బౌద్ధమతమును వ్యాపింప

1. ఈసుహృల్లేఖ చీనా, టిబెత్తు భాషలలోనికి భాషాంతరీకరింపబడినది. అందు చీనాభాషలోనికి దీనిని గుణవర్మ యనునతడు క్రీస్తుశకము ౪౩౧ ప్రాంతమున పరివర్తనము చేసెను. టిబెత్తుభాషలోని కిది క్రీస్తుశకము ౪౩౧ ప్రాంతమున "సంఘవర్మ"చేత ననువదింపబడెను. ఈ సుహృల్లేఖకు మూడవ అనువాదముకూడ కలదని తెలియుచున్నది. క్రీస్తుశకము ౬౭౩ వ ప్రాంతమున "ఇట్సింగ్"అను సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుడే హిందూదేశమును సందర్శించుసందర్భమున "తామ్రలిప్తి"నగరమునకు వచ్చినప్పుడు స్వయముగ అనువదించెనట. 'సుహృల్లేఖ'అను పేర'టిబెత్తు'భాషనుండి అనువదింపబడిన యొకపద్యగ్రంథము ఇంగ్లీషుభాషను గలదు. ఇది నాగార్జునాచార్యులవారి 'సుహృల్లేఖ'కనువాద మగునో కాదో.

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

చేయు బౌద్ధులకు అత్యంతపవిత్రస్థలముగ చెప్పబడి యున్నది. ఇందువలన కృష్ణాపరీతీరమున వర్ధిల్లుచుండిన బౌద్ధమతమునే అప్పటి ధనకటకసంఘారామము సందలి బౌద్ధులు పైనుదహరించిన దేశములలో వ్యాపింపచేయుటకు ప్రయత్నించుచుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వారి ప్రయత్నములు సఫలమయ్యెనా లేదా యన్నవిషయమును చర్చించుట కిది యదను కాదు. ఆకాలమున నాగార్జునాచార్యు వాసమైన పర్వతమగుటచేతనే (నాడు నాగార్జునాచార్యుల వారు బుద్ధునితరువాత బుద్ధునియంతటివారని పేరు కెక్కియుండుటచేత వారిమీదగల భక్తిగౌరవములకు సూచకముగ నాటి బౌద్ధులు) దానికి "శ్రీపర్వతము" (శ్రీవారు, శ్రీపాదములు అనునట్లు) అనుపేర వ్యవహరించి యుందురు. ఆమతముమీద గౌరవాదరణములు నశించి, ఆ మతమే నశించినమీదట ఆకొండకు పట్టి "నాగార్జున కొండ" అనుపేరు కలిగియుండవచ్చును.

ఒక్క "శ్రీపర్వతము"తోను, "అపరమహాచైత్యము"తోనేకాక నాగార్జునాచార్యులవారికి "పూర్వ మహాచైత్యము"తో కూడ చాలసంబంధ ముండినట్లు టిబెట్టు గ్రంథముల ననుసరించి తెలియుచున్నది. ఓఢ్రదేశపురాజగు "ముంజ" భూపతికి బౌద్ధమత మిప్పించెననియు, "ఒడివి" (? ఒరిస్సా)లోను, ఇతరదేశములలోను పెక్కువిహారముల నిర్మించెననియు, అందు ముఖ్యముగ ధాన్యకటక చైత్యమునకు చుట్టు నొక ప్రాకారము (Railing) ను కట్టించెననియు ఆగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి.

అమరావతీశిల్పములు

అపరిమితాద్భుతకళాకౌశలమునుజూపుచిత్రశిల్పములు అమరావతిలోనివి, ఈ ప్రాకారముమీదనే. ప్రాకారమునకు వెలుపలిప్రక్కను, (స్తూపమున కభిముఖముగనున్న) లోపలిప్రక్కనుకూడ చిత్రశిల్పములు చెక్కబడి యున్నవి. అందు లోపలిప్రక్కనున్నవి అత్యంతరమణీయములని భరతవర్షమునందంతట పేర్వడియున్నవి. శిల్పకళోపాసకులైన బౌద్ధసాధకులచేతిలో రాయి మైనమైనది. బౌద్ధుల ప్రాథమిక శిల్పకళకు అమరావతియే పరమావధి యని కళావిమర్శకులైన ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యపండితులెల్లరు సంకీర్తించియున్నారు. ఈ "మహాయాన" కాలమున బుద్ధచిత్రములు కూడ వాడుకలోనికి వచ్చెను. బుద్ధప్రతిమను చిత్రించుపద్ధతి క్రీ. శ. మొదటిశతాబ్ది ప్రారంభప్రాంతమున గాని, మధ్యగాని ఆరంభమైయుండునని తజ్ఞుల యభిప్రాయము [1].

అమరావతి అంతిమదశ

అమరావతీ చైత్యముయొక్క ప్రభ క్రీస్తుశకము నాలుగైదుశతాబ్దులవఱకు వెలిగిపోయినది. దాని పతనమున కదియే మొదలు. దీనికి కారణములు అనేకములుండవచ్చును. క్రమక్రమముగ వైదికమతము పురికొనెను. వైదికమతాభిమానము లైన రాజ్యములు వెలసినవి. పల్లవులు, విష్ణుకుండిభూపతులు, చాళుక్యులు, గుప్తులు, వాకాటకులు మొదలైనవారు వైదికమతాభిమానులై యజ్ఞయాగాది సవనదీక్షలందు ప్రవృత్తులైరి. ఎట్లయిన నేమి, దేశమున బౌద్ధమత మంతరించెను. నాటి నుండియే "ధాన్యకటక చైత్యము" నకు బౌద్ధేతరుల పూజావేదికపై స్థానము దొరకలేదు. అయినను క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దివఱకు మతసంస్థగ గాక ఉత్కృష్టశిల్ప కళాభిజ్ఞత కది యపూర్వోదాహరణముగనే నిలిచిపోయెను. అట్టిస్థితిలోకూడ అది బౌద్ధవైదిక మతవిభేదవిజ్ఞానము నెఱుంగని జానపదులనుండి పూజలం గొనుచుండినట్లు కొన్ని తార్కాణములున్నను అవి సక్ర

1. "The only possible conclusion is that the Buddha figure must have been produced simulta. neously, probably in the middle of or near the beginning of the 1st century A. D., in Gandhara and in Mathura in response to a demand created by the internal development of Buddhism which was common ground in both areas, in each case by local craftsmen, working in the local tradition."

—*Coomaraswamy-Hist. of Indian and Indonesian Art, p. 60.*

తు. క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్తిగ జీర్ణమయ్యె, నాశమును బొందియు సంతాపకరస్థితికివచ్చె, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారమువనే తన యస్తిత్వమును బయలుపఱుచుకొని, ఛిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాంధ్రశిల్పకళాకుశలుర కళావిజ్ఞానమునకు స్మారకచిహ్నమై తనరారుచున్నది.

అమరావతీ స్తూపము: వర్ణన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు:

"ఈస్తూపరాజ మొక ప్రాకారముచే పరివృతమై యుండెను. సుంద్రముగ నున్న అడుగుపట్టముమీద నీ స్తూపము గోపురాకారమున కట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము వలయాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుపట్టము వ్యాసము 152½ అడుగులు కలిగి అరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిధము (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు[1]. ఈ ప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తు కలిగి చిత్తరువులు చెక్కబడిన పాపరాళ్లతో కట్టబడియుండెను. స్తూప మిటుకలతో కట్టబడి చిత్రవిచిత్రములైన పాపరాళ్లచే కూర్పబడెను. ఈపాపరాళ్లమీద నత్యంత శిల్పనైపుణ్యము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసము నందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో పరివమ్యమైనది హిందూదేశమున మఱి యొకటి గానరాదు. ఇది రమారమి పదిఅడుగుల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో కట్టబడెను. రెండు స్తంభముల కొకదానికి నొకటి కలిపి పెట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డ స్తంభములతో (రాతి దూలములతో) కలుపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద తప్ప ప్రాకార మంతయు స్తంభములతో కట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో పగుళులు చేసి వానిలో నడ్డరాతిదూలము లమర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద రెండు లేకుండ నీదిదనకుండ యీ చివరనుండి అంచు కట్టినట్లు సుమారుబండలు వేయబడెను...... ఈ నిలువుస్తంభములును, అడ్డదూలములును, పై అంచురాళ్లును రెండువైపుల చిత్రవిచిత్రములైన చెక్కడపు పనులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తముమీద నీప్రాకారమునందు 186 నిలువు స్తంభములును, 348 అడ్డదూలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచురాలును ఉండెనని లెక్క వేయబడినది. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి."

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యముచుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్రశిల్పకళానిలయ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుపట్టమునకును మధ్య నున్న శ్రీవీథి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పున నున్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు 90 అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మిదవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని మరుగు బండలు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడునది స్తంభముల వెలుపలి వైపు దృశ్యము. ఎడమ వైపున నున్న స్తంభము నాగ స్తంభము కాదగును. ఈ స్తంభము మీది చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈయైదుపడిగల నాగమున కిరువంకలను పుష్పోపహారములతో నిరువురు స్త్రీలు మోకాళ్లంటి జంతువులమీద నిలుచుండియున్నారు. స్తంభమున పైభాగమున నర్ధ చిన్న స్తూపము కలదు. దీనికి ఉభయ పార్శ్వములనేనుగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కల్పద్రుమములు అనుపమానమగు అత్యంతశోభను బొందుచున్నవి. కుడివైపుననున్న స్తంభము స్తూప స్తంభము. స్తూపమే యిందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపము పైని ఛత్రములు కలవు. వీటిలో ఆఱు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. ఫెర్గూసన్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకండని తెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిథిలములైనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తముమీద నవి 11 ఉండిన నుండవచ్చును. స్తూపమున కిరువైపుల నొక పురుషుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి, పైకెత్తిన చేతులు మోడ్చి భక్తిపారవశ్యమున మ్రొక్కుచున్నారు. ఈ చిత్రములను కుడి-యెడమవైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండు జంటలు—పూజాద్రవ్యములతో గానచ్చును—స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలికంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున పైన భాగమున బోధిసత్త్వము నారాధించుచు ఏనుగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. మొదటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ గ్రుల్లించు కొట్టుచున్న కల్పకగమల ప్రతిమలు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడమవైపున నున్న స్తంభము పాట్లిపోవుట చేతనో, మరియేకారణమునో, చెడిపోయి యుండుటచేత దానిమీద నున్న చిత్రములను స్పష్టముగ తెలిసికొనుటకు సాధ్యపడుటలేదు. స్తంభమున నడుమ రెండుద్రిగమాలు వత్లెరమంటి దానితో, లేక

1. కొందఱి యభిప్రాయముప్రకారము ఈ ప్రాకారపు చుట్టుకొలత 600 అడుగులే.

అటుగంటి మరి యేవస్తువునో, పైకెత్తిపట్టుకొనినట్లు గాన్పించుచున్నది. ఆవస్తువులో ప్రాయికముగ అవశేషము(Relics) లో యేవో ఉన్నట్లులున్నవి. ఎవరో ఆఱుగురు ఆకసమున గాలిలో నెగురుచు పళ్లెరములో నున్న వస్తువులను ఆరాధింపబోవుచున్నట్లు చూపట్టును. దిగువభాగమున నిరువురుమనుష్యులు పైనుండి వచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇప్పటుగూడ ఆఱుగురు గాలిలో నెగురుచు తద్వస్తుపూజనార్థ మరిగెడు చున్నట్లు కన్పించును. పరికించిచూచినచో, నిదియంతయు అవశేషములకు సంబంధించిన గాథగా తోచును. కాని స్తంభము చెడిపోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింతకన్న చక్కగ దెలిసికొన సాధ్యముగుటలేదు. కుడిపైపున నున్న స్తంభముమీద ఇతర స్తంభములమీద వలెనే ఎగువభాగమున సంపూర్ణపద్మమును, దిగువభాగమున నర్ధపద్మాకృతియు చిత్రితములయినవి.

పదునొకండవ చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖపైనుండు మకరబంధ వెలుపలిభాగమున చిత్రితములయినవి. ఇందలి చిత్రములు కడు నేత్రానందకరములు. వానిపైన యీ 'నమూనా' లో ఎడనెడ స్తూపములు, ధర్మచక్రములు, బోధివృక్షములు నున్నవి. స్తూపము బుద్ధనిర్వాణమునకు సంజ్ఞ. బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపట్టిన బౌద్ధధర్మమును మొట్టమొదటిపర్యాయము వారణాసిలో ప్రజలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రవర్తింపజేసినందుకు బౌద్ధశిల్పమున ధర్మచక్రము గురుతుగ నుండును. బౌద్ధసంఘమునకు బోధివృక్షమే చిహ్నము. పైచెప్పినచిహ్నములుగాక పలె నావ్వత్వములు గలిగి తరంగపంక్తివలెనున్న మోకుతోరణ మొకటి మనుష్యులెత్తుచున్నట్లు చిత్రింపబడినది. శ్రీస్తూపమున వచ్చు నీమోకుతోరణమునుగురించి 'విజ్ఞానసర్వస్వము'న నిట్లు వ్రాసియున్నారు: "ఈమోకుతోరణము జరీపోగులతో పురివేయబడి కట్లుకట్టబడినట్లును, పలువిధములయిన లతలు చుట్టబడి అలలవలె ప్రేలాడదీయబడినట్లును, దండెలుగా గ్రుచ్చిన పుష్పహారమును తోరణములుగ నలంకరింపబడినట్లును, మోకంతయు వసిష్ఠి చెక్కినట్లుండుటయేకాక ప్రతిపాగునందును కొంచెము క్రిందతో విలోకించినయెడల పలువిధములయిన చక్కందనపుపూజలు కన్పించును. అవి క్రిందికి వచ్చునప్పుడు వికసించినపద్మమును, దానిపైని దాగోబా, ధర్మచక్రము, గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు పూజార్హములైన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. మోకును లాగుచున్న మనుష్యుల భుజములనద్దమున్న కట్టుమీద చూపబడిన శిల్పచాతుర్య మత్యద్భుతము. మొత్తముమీద నీ మోకుతోరణముమీద శిల్పకారుడు చూపిన కల్పనావైచిత్ర్యము కడుచోద్యము."

పండ్రెండవ చిత్రమునమున్న చిత్రములన్నియు మకరబండల వలెనే స్తంభములకు దిగువభాగమునమున్న అంచుబండలమీది వెలుపలి చిత్రములు. ఇవి ఆనందమయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎగునమున్న చిత్రమున ఒకసుగ్రవాడు ఎద్దుకొకకట్టుకొనియున్నట్లు చూపబడినది. కాని, యెది దిగువచిత్రములోని ఉరకలిడుచున్న వృషభమంత చక్కగ చిత్రితమయినట్లు కనబడదు. ఎద్దురూపురేఖలు చక్కగనున్నవి. ఈవృషభమునకు ముందు రెక్కలుగలిగిన చతుష్పాత్తులు చిత్రితములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందుగూడ సింహమువంటి జంతువును, ఏనుగును చూపబడినవి. రెక్కలు రెండు బొమ్మలలోగూడ మొదటిదానిలోవలెనే, ఉద్రేకపూరితములైన గొప్పజంతువులను అల్పసాధనమైనతోకతో మఱుగుజ్జులైన కుర్రవాండ్రు స్వాధీనముచేసికొన ప్రయత్నించుటయే యిందలి విచిత్రము.

పదుమూడవచిత్రమున గాన్పించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడమపైపు స్తంభములోని వృత్తము (Medallion)న సజ్జముమీద స్వారిచేయుచున్న రాజొకడు గానవచ్చుచున్నాడు. అతని నెత్తిమీద ఎగువకు రాజలాంఛనమైన ఛత్రము కలదు. అతని కుడియెడమపార్శ్వముల చామరములు వేయువారున్నారు. వెనుకను, ప్రక్కను పరివారమున్నది. ఆరాజకుమారుని శిరస్సుపై పరివేష ముండుటచేత అతనిని ప్రపంచమునకు భవిష్యన్మోక్షప్రదాత యయిన సిద్ధార్థునిగ స్మరింపవచ్చును. వృత్తమునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు కలవు. ఇవి మూడు విభాగముల(గళ్ల)లో చిత్రితములై యున్నవి. ఎడమపైపున నున్న మొదటివిభాగమున నొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics)ను మోసికొనిపోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజొకడు ఒకవిధముగ మోకరించియున్నరీతి నున్నాడు. మఱికొందఱు ఇతరభక్తులును గలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషవిరాజితుడై సింహాసనము నలంకరించి యున్నాడు. ఎవరో యొక రాయువ పాదములను ముద్దుగొనుచున్నారు. మిగిలినవారు భక్తిగౌరవములు గదుర నిలువబడియున్నారు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను అతని గుఱ్ఱము (కంటకము) కలదు. కుడిపైపునమున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, తదారాధకులును గాన్పించుచున్నారు. ఈ చిత్రములోని కుడిపైపు స్తంభము ఎగువవృత్తముమీద సిద్ధార్థుని బుద్ధుడై భిక్షుకవస్త్రములతోను, పరివేషముతోను చూపట్టుచున్నాడు. అతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితరస్త్రీలకంటె కూడ సంపూర్ణముగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొకస్త్రీయును, ఆమెదగ్గఱనే యొక బాలుడును గనబడుచున్నారు. ఈబాల నామె బుద్ధుని కప్పగించుచున్నది. బాలుడు తనతో రమ్మని ఎంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడాడుకొను ఆటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యశోధరయై యుండుననియు, కుఱ్ఱవాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపదవి నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తింపవలసినదని ఆయనను వారిరువురు ప్రార్థించుచుండిరనియు నూహింపవచ్చును. దీని దిగువనుగూడ మొదటి స్తంభము మీదవలెనే బొమ్మలు మూడువిభాగములలో గలవు. ఎడమ

పైపున నున్న మొదటివిభాగమున పరిజనులచే బరివేష్టింపబడి రాజొక డున్నతాసనమున గూర్చుండియున్నాడు. ధనుర్ధరుడైన యొకబాలకుడు ఆయనకడకు వచ్చి ఏదియో విన్నవించుకొని తనతో రమ్మని కాళ్లు అడుగుచున్నాడు. మధ్య విభాగమున స్త్రీప్రలోభనములకు లొంగకుండ ఆరాజు వారి నెదుర్చుచున్నట్లు కలదు. మూడవ విభాగమున ఆయన భిక్షువసనములను ధరించి బోధివృక్షముక్రింద వాసీనుడై ప్రజలకు ధర్మము నుపదేశించుచున్నట్లు కానవచ్చును. ఇవి యన్నియు గూడ బుద్ధజీవితమునందలి కథలే కాదగును. కాని మూడవ విభాగమున బౌద్ధభిక్షువునకు పరివేషము లేకపోవుటచే నతడు బుద్ధుడు కాడనియు, ప్రాయికముగ నాతనికుమారుడగు రాహులుడనియు తోచెడిని. బౌద్ధగాథల ప్రకారము రాహులుడుగూడ నిరువదేండ్ల వయస్సునకే భిక్షుకత్వము నవలంబించి తండ్రి బోధవలన కొన్నిక్రమ గతులలో నొక్కడయ్యెనని తెలియుచున్నది. రాహులుడును కానిచో ఆతడు ఎవరో యొకబోధిసత్త్వుడై యుండవలెను. రాయి పగిలిపోయి నందున ఈ రెండు స్తంభముల మీది యొగువచిత్రము లేమిటో మనకు దెలియవచ్చుట లేదు.

పదునాలుగవ చిత్రమున గనబడు ఎగువ వృత్తమున నాగులస్తూపారాధనచిత్రితమైయున్నది. విశాలమైనట్టియు, చిత్రవిచిత్రాలంకృతమైనట్టియు నొకచాందినీక్రిందనున్న సింహాసనమున అవశేషమునుంచిన కరండమొకటి యున్నది. దానిని నాగరాజు తనపరిజనులతోగూడి పూజించుచున్నాడు. ఈచాందినీక్రింద నిలుచుండినవారిలో నాగరాజే మధ్యగనున్నాడు. అతనిపై ఏడుపడగ లున్నవి. అతనికిరుపార్శ్వముల చామరములతో నిరువురు పరిచారకులు నిలువబడియున్నారు. చామరధరులప్రక్క నిరువురు చేతులు పైకెత్తి జోడించి నమస్కరించుచున్నారు. ఒకవేళ వారును నాగులైన నైయుండవచ్చును. నాగరాజువెనుకనున్న వారికెవ్వరికిని పడగలు లేవు; కాని ముందున్న పండ్రెండుగురు స్త్రీలకు శిరస్సులవెనుక నొక్కొక్కరి కొక్కొక్క పడగ యున్నది. కరండమున్న సింహాసనమున కిరుపార్శ్వముల నిలువబడియున్న స్త్రీలశిల్ప మత్యంత సుందరమైనది. కుడిపైపునున్న యీ సుందరులు తమకు దిగువనున్న యొక మాలికాద్వయమునంగి పూ మాలలను కరండ సమర్పణమునకేమో గొనుచున్నారు. దలదానంతము నందలి దంతకథనగాథనే విశ్వసించుచో, ప్రాయికముగ నీకరండమందలి యవశేషము దంతమే మోయని యూహింపవచ్చును. క్రిందివృత్తములో నిరువురు ప్రముఖులు-ఛత్రలాంఛనము లేని కారణమున వీరిని రాజులనరాదేమో- ఒకపోషాకంటి యాసనమున గూరుచుండి ముందున్న స్త్రీలు వినిపించు సంగీతవాద్యాదులను వినుచున్నారు. పదునెనమండ్రుగురు స్త్రీలు ఈవిధమయిన గానవాద్యములందు ప్రవృత్తులయినట్లు కానవచ్చును. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో తెలియవచ్చుటలేదు. ఈసంగీతపాటకులను, పోషకులను గూరుచున్నవారునుగాక, కులీనలైన ముగ్గురుస్త్రీలు- కుడిప్రక్క నిరువురును, ఎడమప్రక్క నొక్కరును- ఉన్నతాసనములపై గూరుచుండియున్నారు. కడియములను, పూసలపెండ్లికిమాలలను వారి ముఖ్యాభరణములు. కుడిప్రక్కనున్న యీముందరురాకుకుడిపైపున నిరువురు బాలికలున్నారు. చిత్రము పక్కగా నున్నని యమకోములు తప్ప నింకేమి గాథ ఏదియో మనకు దెలియవచ్చుటలేదు.

స్తూపముయొక్క ఏమాత్రము చెడిపోవని సంపూర్ణాకృతిని చూడవలయునన్న, పదునైదు పదునారు చిత్రములను చూడవలెను. ఈ రెండు చిత్రములలోని స్తూపములు అమరావతీ స్తూపపు అడుగు చట్టపు గోడలమీద చిత్రితములైనవి. ఇవి సంపూర్ణమైన అమరావతీ మహాస్తూపముయొక్క చిన్న నమూనాలు. ఈచిత్రములను జూచి భాగ్యదినములు చూచినవాటి సంపూర్ణ అమరావతీ స్తూపాకృతిని మనము మనోవీథిని గాంచవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున కుండినట్లే చిత్రములోని స్తూపములకును ప్రాకారరేఖ యుండుట మనము చూడగలము. పటములలోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖ నాలుగుచక్రముల ఎత్తు కలది. మహాచైత్య ప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తుకలది.

ఈస్తూపచిత్రములలో ప్రాకారరేఖ పైయంచుగ చేర్చబడిన ఎగువ మదురు బండలప్రక్కల ఒక్కొక్కప్పుడు జంతుచిత్రములును, ఒక్కొక్కప్పుడు తోరణచిత్రములను చిత్రితము లగుచుండును. ఈప్రాకారరేఖ లోపల, దానంతరయొత్తుకును స్తూపము సంపుటాంశములు లేక నిట్టనిలువుగ నుండి గోడవంటి లేచు స్తంభముల(Pilasters)తో అలంకృతమై యుండును. వీటిమధ్య బౌద్ధమత చిహ్నములగు ధర్మచక్రము, బోధివృక్షము మొదలైన వుండును. వీటిపైని విభాగములు(Panels)గ నున్న రెండువరుసలలో శిల్పచిత్రము లుండును. క్రిందివరుసలో సాధారణముగ ఒంటిచిత్రములు గాని, చిహ్నములు గాని యుండును; కాని యొక్కొక్కప్పుడు సముదాయచిత్రము (Sculptural groups)లుండుటయు కలదు. పైవరుసలో ఎల్లప్పుడు చారిత్రకములైన సముదాయ చిత్రములుండును. వీటిలో బౌద్ధకథలనేకములు మనము గుర్తింపవచ్చును.

ఈవరుసల కింకను కొంచెము ఎగువ నుండు వర్తులమైన గోపురము మీది వృత్తము (Medallion) లలో కూడ ఇతరస్థలముల వచ్చినగాథలే మరల మరల వచ్చుచుండును.

---

1. మూడుచక్రముల ఎత్తనగా: ప్రాకారరేఖలోని నిలువు స్తంభములకు మధ్యగనుండు అడ్డుదూలములు మూడుమాత్రమే కలవు. ఒక్కొక్క దూలము మీద ఒక్కొక్క చక్రముచొప్పున మూడుచక్రములు చిత్రింపబడుటచేత (చక్రపరిగణనపు కొలతను) ఆప్రాకారరేఖ మూడు చక్రముల ఎత్తని చెప్పబడినది. చిత్రములోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖలలో అడ్డుదూలములు కనబడుచుండక పోయినను, ప్రాకారము దిగువభాగమునుండి ఎగువభాగమువఱకు గనబడుచక్రములు నాలు గగుటచేత అది (చక్రపరిగణనపు కొలతను) నాలుగుచక్రముల ఎత్తని తెలుపబడినది.

శిల్పచిత్రములలో వింతైనవి, చిత్రమైన అంతస్తూపములందలి విచిత్ర మేమనగా, స్తూపప్రధానచిత్రమున గొడుగు కంబములవలె అయిదు నిలువుకమ్ము లుండుటయే. ఈకమ్ముల దిగువభాగములు చతురస్రము (Square)గ నుండి, యొక్కొక్కదానిపై 'ధర్మచక్ర', 'బోధివృక్ష', 'స్తూప'చిత్రములచే నలంకృతము లగుచుండును. ఈకమ్ములు ఎనిమిది పలకలుగ తీర్చినవి. వీటిపై భాగములు చిత్రోద్దీపితములైన చతుర స్రములుగ నుండును. ఒకశాసనమున వీని "ఆర్యకఖంభే" (ఆర్యక స్తంభ ములు) అని పేర్కొనబడినవి. భట్టిప్రోలు, జగ్గయ్యపేట, ఘంట శాల స్తూపములలో కూడ నివి గనబడుటచేతను, ఉత్తరహిందూస్థానము నందలి యేస్తూపములలోను ఇవి లేకపోవుటచేతను ఆంధ్రస్తూప ముల కివి విశిష్ట లక్షణమని యూహింపబడవచ్చుచున్నది. ఇవి మహా చైత్యము ప్రతిప్రక్కనుండు స్తూపచిత్రములోని ప్రధానచిత్రమునకు పైనుండుటచేత పెంత్రముమీద నున్న యిట్టివి ఇరువదికమ్ములను జూతుము. ఇవి నేటికి సంజ్ఞలో తెలియరాదు. ఇవి పద్మాసనకల్పములోని అయిదు గురు బుద్ధులనుగాని, లేక అయిదుగురు ధ్యానిబుద్ధులనుగాని, లేక పంచభూతములనుగాని సూచించునవని కొందరు ఊహించుచున్నారు. ఈకమ్ముల దిగువభాగముల మతచిహ్నములైన ధర్మచక్రాదులే కాక ఒక్కొకప్పుడు శాసనము లుండుటయును గలదు. వీటిలో మధ్యకమ్ముపై సాధారణముగ స్తూపచిత్ర ముండును.

పద్ములపైన గోపురముపైని శిఖరమువలె నొక పెట్టెను తీర్చు దురు. అందు బుద్ధావశేషము లున్నవని భావము.

అన్నిటికంటె పైని ఛత్రశోభిత విరాజితమైన బోధివృక్ష ముండును. బాతిపలక వనెరైన దళముల ఉభయపార్శ్వముల దేవ, యక్ష, గంధ ర్వాదులు ఆకాశమార్గమునవచ్చి ఆరాధించుచున్నట్లు చిత్రింపబడును.

ప్రధానచిత్రము వేఱువేఱు స్తూపములమీద వేఱువేఱువిధముగ నుండును. గనెన చిత్రములోని స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రము బుద్ధునిది. లోపలిభాగమున ఏడుపడగలతోను, వెలుపలిభాగమున పదునాలుగు పడగలతోను ఉన్న మహానాగముయొక్క చుట్టలమీద బుద్ధుడు కూర్చుండియున్నాడు. అతని కిరువంకలను చామరములు వేయువా రున్నారు. బుద్ధుని ముందున్న కొందఱు ఆయనకు నమస్కరించు చున్నారు. గనెన చిత్రమునందలి స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రము బుద్ధునిదేకాని, అతడు గాజీవరెవాటుగా ధరించి పనిచేయు గొంతెమెత్తి నిలుచుండియున్నట్లు చూపబడినది. ఆయన రొమ్ముపైభాగమున నుండి ఆయ నను పూజించుచున్నవారు నాగులు. కుడిప్రక్కనున్న వారు చేతియము లైన యుదుపులను ధరించిన స్త్రీపురుషులు.

ప్రాకారశిల వెలుపల ద్వారమునకు ఎదురుగ పూజాద్రవ్యము లను విక్రయించువారినుండియో, తీసికొనివచ్చువారినుండియో కొనుచు న్నట్లు ఒకస్త్రీగాని, పురుషుడో ఎల్లప్పుడు చిత్రింపబడుచుండును. ఈ పూజాద్రవ్యములను చేతిని పెట్టికొని అమ్మువారు, తీసికొని వచ్చువారు సాధారణముగ మఱుగుజ్జులే. ఈ చిత్రములకు తోరణ ద్వారమునకు రెండుప్రక్కల కలశపాత్రికూడ జూపబడును.

పై నుడివినవన్నియు స్తూపముయొక్క సాధారణలక్షణములు. ఒక శిల్పి సిద్ధహస్తుడైనచో తననిమ్మకంకర్తృశక్తిని, అసమానకళాప్రతి భను మూసముకట్టి కరగించి పోతపోసి చిన్నచిన్నలతో, చికిలిపనివాని తనముతో మెఱుగులు దిద్ది స్తూపమును శిల్పసర్వముగ, నిర్మించు నుటలో వింత యేమి కలదు?

ఒకటవ చిత్రమునందు ఒకమూల మలుపు స్తంభము కలదు. "ఇది మలుపుతిరిగి యుండుటచే రెండు స్తంభములుగ గానవచ్చుచున్నది. మూలములుపైపై చెక్కడమునం దొకయర్ధకమలమును, రెండు పూర్ణకమలములును కనబడుచున్నవి. వీనిమీద నింకొక పూర్ణకమల మును, ఒక అర్ధకమలమును ఉండవలెను. ఇది ద్వారమునకు దగ్గఱ యున్నదైవి. దీనికి ప్రక్క నిలువు స్తంభము మీదిచెక్కడ మున్నది. ఇదియు పైభాగమున విఱిగియున్నది. అడుగుభాగమున నొక యర్ధక మలము, దానిమీద మూడుపటములు, ఆపైని ఒక వృత్తము, అందులో గొన్ని పటములు గానవచ్చుచున్నవి. పైభాగమున గొన్నిపటములును, వానిమీద అర్ధకమలమును ఉండియుండును. వీని కన్నిటికిని క్రింద జిత్రముగ చెక్కబడిన యంచుకూడ గలదు.

"సుదర్శన చిత్రమునందలి ప్రతిమలలో గొన్ని పగిలిపోయినను, అంకొక బౌద్ధబోధకుడు స్త్రీపురుషుల కేదియో బోధించుచున్నట్లును, వారందఱును భక్తిశ్రద్ధలతో వినుచున్నట్టును, వారిపైని దేవగంధ ర్వులు పూజాద్రవ్యములు గొనివచ్చి యర్పించుచున్నట్లును గానవచ్చు చున్నవి. పైచిత్రమునకును క్రిందికమలమునకును నడుమనున్న పట ములు మూడుగళ్లుగా విభజింపబడియున్నవి. మొదటిగడిలో నొక రాజు సింహాసనముమీద కూర్చుండినట్లును, ఒక యువకుడు భూమి మీద వాహనము చేసికొని కూర్చుండినట్లును, ఒకడేదు దానిని కేమియో చూపి ఏదో రాశిసంక్రమణము గావించుచున్నట్లును, రాశిసంక్రమణము వినుచున్నట్లును జూపబడినది. రెండవగడిలో ఈ సంక్రమణము యొక్కఫలము చూపబడినది. రాజొకయేనుగు నెక్కి తొందరగా శత్రువులమీదికి పోవుచున్నాడు. అతనివెంట విద్యలు స్త్రీసామంత మున్నారు. శస్త్రములుకూడ లేవు.

"అతనివెంట సైన్యము వచ్చుచున్నది. ఆకాశమునుండి దేవగంధ ర్వులు పుష్పమాలలు వేయుచున్నారు. మూడవగడిలో నాయువేగ మున పరుగిడుచున్న యశ్వములుపక్క శత్రువులు పాఱిపోవుచున్నట్లు చూపబడినది." (ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.)

రెండవచిత్రము బుద్ధునిజన్మమున కింముగ పూర్వవృత్తాంతమును తెలియజేయుచున్నది. ఇందు మూడువిభాగములు కలవు. మొదటి విభాగమున, బుద్ధుడు జన్మమెత్తుట కిందుగ మునుపు "తుషితస్వర్గము"న ఉద్యోత్యజ రాజమందిరమున దేవతలకు ధర్మముయొక్క అష్టోత్తరశత

మార్గములను బోధించుచున్నట్లు తెలుపు చిత్రము కలదు. రెండవది బుద్ధునియవతారకథ—బుద్ధుడు తెల్లయేనుగరూపమున తుషితస్వర్గము నుండి దిగివచ్చినట్లు బౌద్ధులు చెప్పెదరు. మనకిందుగాన్పించు వెల్లయేనుగు బుద్ధుడే—భూలోకమున జన్మింప నవతరించుచున్నాడు. ఆ శ్వేతగజమును కుబ్జగణములు మోయుచున్నారు. దేవగంధర్వులు పరివేష్టించి వచ్చుచున్నారు. ప్రభులాంఛనములైన ఛత్రచామర ధ్వజములను పట్టుకొని కొందరు ఆ తెల్ల యేనుగును దరుముచున్నారు. దివ్య నృత్త గీత వాద్యములు చెలరేగుచున్నవి. కొంద ఱాడుచున్నారు. కొందరు అభినయించుచు పాడుచున్నారు. మఱికొందరు జంత్రవాద్యములు వాయించుచున్నారు. జగద్వ్యాధినివారణ కార్యమునకై బుద్ధు డవతరించుచున్నాడని అంతయును ఆనందమే. మూడవదిభాగమున మాయాదేవి స్వప్నవృత్తాంతము తెల్పబడినది. శుద్ధోదనుని పట్టపుదేవియైన మాయామహాదేవి చక్కని శయ్యపై పరుండి నిద్రించుచున్నది. ఆ మెత్తల్పము నాలుగుమూలల చతుర్దిశలను పాలించు దిక్పాలకులు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున క్రిందనట్టు ఆమె పరిజనము కొందరు కూర్చుండియున్నారు; కొందరు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున క్రిందనున్నవారిలో నిరువు రామెకు వీవనలు వీచుచున్నారు. స్వర్గమునుండి యొక వెల్లయేనుగు వచ్చి తనగర్భమున ప్రవేశించుచున్నట్లు ఆమె కలగాంచుచున్నది. మాయామహాదేవి స్వప్నము, బుద్ధునిజన్మము—వీటికి సంబంధించిన చిత్రములు అమరావతీస్తూపమున పెక్కుకొల్ల కలవు.

మూడవ చిత్రమున కనబడునది ప్రాకార శిలలోని అడ్డ దూలములమీది నృత్తచిత్రములు. వేఱువేఱు విధములైన కల్పనలతో ఇందు "త్రిశూల" చిహ్నము చిత్రితమైనది. ఈ త్రిశూలము సాధారణముగ జ్వాలాస్తంభమునకు మకుటముగ నుండును. త్రిశూలాధిష్ఠితమైన యీ స్తంభము సాధారణముగ నొక సింహాసనము వెనుక నుండును. ఈ స్తంభమునకు కుడియెడమవైపుల నూర్ధ్వగతిని జ్వాలలు ప్రసరించుచున్నట్లు చూపుదురు. ఈ జ్వాలాస్తంభములు ఒక్క యమరావతిలో తక్క ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి స్తూపములలో నెచ్చటను గానరావు. అంతేకాక బౌద్ధకళ ప్రారంభదశయందు గూడ వీటి "అజాపొడా" ఎచ్చటను గానరాదు. ఇదివరకున్న చిత్రితమైన బౌద్ధ సంజ్ఞావళి(Symbols)కి అమరావతి ప్రత్యేకముగ కనిపెట్టి రూపొందించిన విచిత్రోపాయ మీ జ్వాలాస్తంభము. ఈ నృత్తమునందలి కుడివైపు ఎడమభాగము పాడగుటవలన అచ్చటనుండిన చిత్రవిశేషము లేదియో మనకు తెలియవచ్చుట లేదు. నృత్తము మధ్యభాగమున త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము ముందు సింహాసనమున్నది. ఈ సింహాసనము మీద "అవశేష" పూర్ణములైన కంద్రవి కగిలమ్ములో ఏవో యుంచబడినవి. ఇవి రెండుభాగములుగ గాన్పించుచున్నవి. క్రిందిది కరండము యొక్క యడుగుభాగమును, పైది తెఱచియుంచిన పై మూతయును నగు నేమో. దీనిపై 'స్వస్తిక' చిహ్నము కలదు. దీనికి కుడివైపున బౌద్ధభిక్షువు లీకరండమునకు నమస్కరించుచున్నారు.

సింహాసనమునకు దిగువ నొక వేదికపై బుద్ధభగవానుని శ్రీపాదములు కలవు. వాటికి ముందు వినమ్రులై యిరువురు స్త్రీలు ప్రణమిల్లుచున్నారు. సింహాసనమున కెడమభాగమున దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన యొక ప్రభువు తనకుమారుని కరండసమీపమునకు గొనివచ్చి దానికి 'మొక్కుబడి' చెల్లించుచున్నాడు.

ఆప్రభువెనుకనున్న వారందరు ఆతని కుటుంబమునకు సంబంధించినవారు కావచ్చును. ఈ స్త్రీలు ధరించిన బంగారు జడలను, తలపూవులను, మువ్వల మొలనూళ్ళను, హస్తాభరణవిశేషములను గమనింపదగినవి. మఱియొక్క విషయము. కుడివైపుననున్న బౌద్ధభిక్షువులు కుళ్ళాయిలు ధరించియున్నారు. ఈ కుళ్ళాయియొక్క వెనుకవైపు దిగువ భాగము ఎంతక్రిందికి సాగిన దానిని ధరించినవా రంతటి విద్యాధికుడట. అనగా విద్యాధికత ననుసరించి యీ కుళ్ళాయి వెనుకభాగము తిన్నగ హెచ్చుచుండునని తెలిసికొనవలసియున్నది.

నాలుగవ చిత్రమునగూడ మధ్యసింహాసనమును, దానిమీద "అవశేష"కరండమో ద్రోణమో, అడుగున, సింహాసనమునకు దిగువ వేదికను శ్రీపాదములును కలవు. దానివెనుక మూడవ చిత్రమునందు వలెనే జ్వాలాస్తంభము, త్రిశూలము కలవు. ఈ జ్వాలాస్తంభ, త్రిశూలములకుపైన ధర్మచక్రము కలదు. సాధారణముగా అమరావతీచిత్రములు వేటిలోను స్త్రీలు లేకపోలేదు; కాని యీనృత్తచిత్రమున మాత్రము ఒక్క స్త్రీయైనను లేదు. ఆరాధకులందఱును పురుషులే. తలకట్టుల ననుసరించియు, ఇతరలక్షణముల ననుసరించియు జూచినచో వారందఱు నొక్కతెగవారుగ కనబడుదురు. ఇక శ్రీపాదములకు రెండు ప్రక్కల రెండుజింకలు చిత్రితములగుటయే యిందలి విచిత్రము.

ఆరవచిత్రము కూడ త్రిశూలచిత్రమునకు సంబంధించినదే. ఇచ్చటకూడ నొకసింహాసన మున్నది. దానిమీద అవశేషకరండము లేదు కాని శ్రీపాదములున్నవి. సింహాసనమునకు వెనుకప్రక్క త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము కలదు. ఈ త్రిశూలము బౌద్ధమతమున దేనికిగుర్తో ఎవ్వరును తృప్తికరముగ చెప్పియుండలేదు. త్రిశూలము, స్వస్తికము మొదలైనచిహ్నములు జున్నార్, భాజా, బెడ్సా, కుదా, కార్లీ మొదలైనగుహలలోని అత్యంతప్రాచీన శాసనముల ప్రారంభమునను, చివరను గానవచ్చుచుండుటచేత ఇది కడుప్రాచీన కాలమునుండియు అదృష్టచిహ్నములుగ వాడుకలో నుండినట్లు కొందరు చెప్పుచున్నారు. త్రిశూలము బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన చిహ్నముగాదేమో యని కొందరు ఇదివఱలో శంకించిరి కాని అమరావతీ స్తూపచిత్రములలో నిది తఱచు గానవచ్చుచుండుటచేతను, మూడవ చిత్రమున బౌద్ధభిక్షువులే దానికి నమస్కరించుచుండుటచేతను దానిని బౌద్ధమత చిహ్నముగానే పరిగణింపవలసి వచ్చినది.

ఈయారవచిత్రమున ఎడమభాగమునందలి ప్రధానారాధకులు నాగులు. సింహాసనమునకు కుడియెడమ ప్రక్కల తలయొకరు కూర్చుండి

యున్నారు. వీరిరువురికి తలమీద ఏకఃపడగ లున్నవి. వీరిరువురి పార్శ్వములు తలమీద ఒంటిపడగగల స్త్రీలు ఇరువురున్నారు. జ్వాలాస్తంభమున కిరుగెలంకుల చామరగ్రాహు లిరువురున్నారు. వారికి తలమీద పడగలు లేవు. ఇతరపరిచారకులును కొందఱు కలరు కాని వారికిని పడగలు లేవు.

ఈస్తూపచిత్రము మధ్యభాగమున సింహాసనము మీద కూర్చున్నవాడు నాగరాజు. ఇతని తలమీద తొమ్మిదిపడగలు కలవు. ఇతని రాణు లిరువురు ఇతనికి చెరియొక వైపున సింహాసనముమీదనే కూర్చున్నారు. రాణులకు కూడ నెత్తిమీద చెఱియొకపడగ కలదు. సింహాసనము వెనుక నాగరాజునకు రెండువైపుల నాగకన్యకలు వీచోపులిడుచున్నారు. వారికిని తలమీద ఒక్కొక్కపడగ గలదు. వీచోపులిడువారు మాత్రమే కాక మరి యిరువురు నాగకన్యలు కుడివైపున సింహాసనము వెనుక నిలువబడియున్నారు. వీరికిని తలమీద పడగ కలదు. వీరును రాణులపరిజనమే కావచ్చును. వీరితోపాటే ఎడమవైపు మరియిరువురు పరిచారకులు నిలుచుండి యున్నారు. నెత్తిమీద వీరికి పడగలు లేవు. నాగరాజునకు దూరమున ఇరుగడల నిరువురుస్త్రీలు—వీరికిని తలమీద పడగ యుండుటచేతవీరును నాగులే కావచ్చు—రెండువైపులనున్న చెట్లకొమ్మలను-కుడివైపున నున్నది ఎడమచేతితోను, ఎడమవైపునున్నది కుడిచేతితోను-పట్టుకొనియున్నారు. వీరిరువురికి పరిచారకులు కలరు. కుడివైపున్న పరిచారిక కుడిచేతితో పూవును, ఎడమచేతితో కొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీ కేదో పాత్రవంటి దందిచ్చుచున్నది. ఈమెకు నెత్తిమీద పడగగలదు. ఎడమవైపునున్న పరిచారకుడు పిడికలిగిన గుండ్రనివస్తువును దేనినో ఎడమవైపుకొమ్మను పట్టుకొని యున్న స్త్రీకందిచ్చుచున్నాడు. ఈస్త్రీ ముందొకయున్నతాసనము కలదు. దానిమీద నామె తనకుడికాలు నానించికొని యున్నది. నాగరాజునకుముందు ఎడమవైపు మువ్వురు నాగకన్యకలు కూర్చుండి యున్నారు. వారు పాటపాడుచుండిరో ఏమో! వీరందఱికి తలమీద పడగ యున్నది. ఈచిత్రముల నన్నిటిని పరిశీలించినచో నాగజాతిస్త్రీకి తలమీద ఒక్కపడగయు, పురుషునికి పెక్కుపడగలు నుండునట్లు తోచును. కూర్చుండిన మువ్వురు నాగజాతిస్త్రీలకు ఎదురుగ కుడివైపున ఒకస్త్రీ నాట్యము చేయుచున్న విధమున నున్నది. ఆమెను వెనుకనుంచి యొక నాగకన్యక పట్టుకొనుచున్నది. ఈమె వెనుక బల్లమీద నేదియో యొక చిన్న పాత్రకలదు. అన్నిటికంటె దిగువభాగమున కమలములు, హంసలు, కలువలు మొదలైనవి కలవు.

ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో బోధపడుటలేదు. బౌద్ధవాఙ్మయము నింకను బాగుగ జదివినగాని యిట్టి యితివృత్తములు తెలియరావు కాని గాథలుమాత్రము బౌద్ధయుగమునకు సంబంధించినవే యని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున నాగులచిత్రము లనేకములు కలవు. పడగలు లేనివారలు ఏజాతివారో తెలిసికొన సాధ్యముకాదు. బట్టకట్టులోను, జుట్టుకట్టులోను వారును, నాగులు నొక్కరీతినే యున్నారు. వీరందఱు నాగరాజులచే పరిపాలింపబడు వారగుదురేమో. ఈస్తూపచిత్రము లన్నిటిలో నాగులచిత్రములు ప్రధానములుగ గాన్పించుచుండుటచేత నాగులకును అమరావతీ స్తూపమునకును ఎక్కువ సంబంధమున్నట్లు కనబడును. టిబెట్టు బౌద్ధగ్రంథముల ననుసరించి నాగార్జునాచార్యులవారు నాగలోకమునకు వెళ్లిరనియు, అచ్చటినుండియే కొన్నితంత్రములను వేటినో దీసికొని ధాన్యకటకమునకు వచ్చిరనియు ఏవో గ్రంథముల జదివిన జ్ఞాపకము. మహాయాన బౌద్ధముకూడ నొకవిధముగ తాంత్రికమే యని కొందఱందురు. ఏది యెట్లయినను ఈప్రాంతము నాగుల కునికిపట్టని కాని, ధాన్యకటకమునకు నాగులకు నెక్కువ సంబంధ ముండి యుండునని కాని, మహాదేవుని ప్రయత్నముల మూలమున ఈప్రాంతమున బౌద్ధమతము నవలంబించినవారలు ప్రధానముగ నాగులై యుండురనికాని, నాగార్జునాచార్యులవారికిని నాగులకును కలదనుసంబంధమున నేదియో కొంత సత్యముండునని కాని విశ్వసింపవలసి యుండును.

ఇక ఐదవ చిత్రములోని చిత్రమును జూతము. ఒక పడవలో ఏనుగుపైన ఒకరాజు ముందుకూర్చున్నాడు. ఆతనివెనుక నిరువురుస్త్రీలు కూర్చున్నారు. వీరందఱును నదిని-కృష్ణయేమో-దాటుచున్నారు. పడవ ఒడ్డు చేరగనే రాజువెనుక కూర్చున్నవారు క్రిందికి దిగి తమకొఱకు వేచియున్న యిరువురుస్త్రీలను కౌగిలించుకొనుచున్నారు. వేఱొకస్త్రీ రాజునకు నమస్కరించుచున్నది.

పడవకు దిగువభాగమున నొక యాసనమున నొక స్త్రీ కూర్చుండియున్నది. ఈమెకు ఎడమప్రక్క నిరువురు పరిచారిక లున్నారు. అందొకతె ఏదియో తినుట కామె కందిచ్చుచున్నది. రెండవది తన చంకక్రింది కడవలోనుండి ఆమెకు త్రాగ నిచ్చుటకై పానీయము నొక పాత్రలో నైకొనుచున్నది. ఆమెకు కుడిచేతిప్రక్క సంగీత, జంత్రవాద్యకుశలురైన స్త్రీలు కలరు. వారిలో నొకరు పిల్లనగ్రోవి వాయించుచున్నారు. మఱియొకరు 'సితారు'వంటి దానిని దేనినో మీటుచున్నారు. ఈ సంగీతపాటకుల కెదురుగ సింహాసనమున నాసీనులై యిరువురు స్త్రీలు కలరు. ఆరవ పటములోని దానివలెనే ఇందలి యితివృత్తముకూడ తెలియవచ్చుటలేదు. ఇప్పుడుకూడ మనము చిత్రముల సౌందర్యము నుపలక్షించి తనివి నొందవలసిన వారమే.

ఏడు, ఎనిమిది చిత్రములలోని గాథలును మనకు తెలియరానివే. అయినను ఎనిమిదవ చిత్రపటములోనిది నిజమున కొకగాథ కాదు. ఆపటమధ్యమున నొక్కడు బుద్ధుని దగ్ధావశేషము నొక పాత్రయందుంచి దాని నొకపల్లెరమునందిడి, దానిని నెత్తిపై బెట్టికొని యున్నాడు. స్త్రీ పురుషులో, లేక దేవతలును, అప్సరసలునో వలయాకార

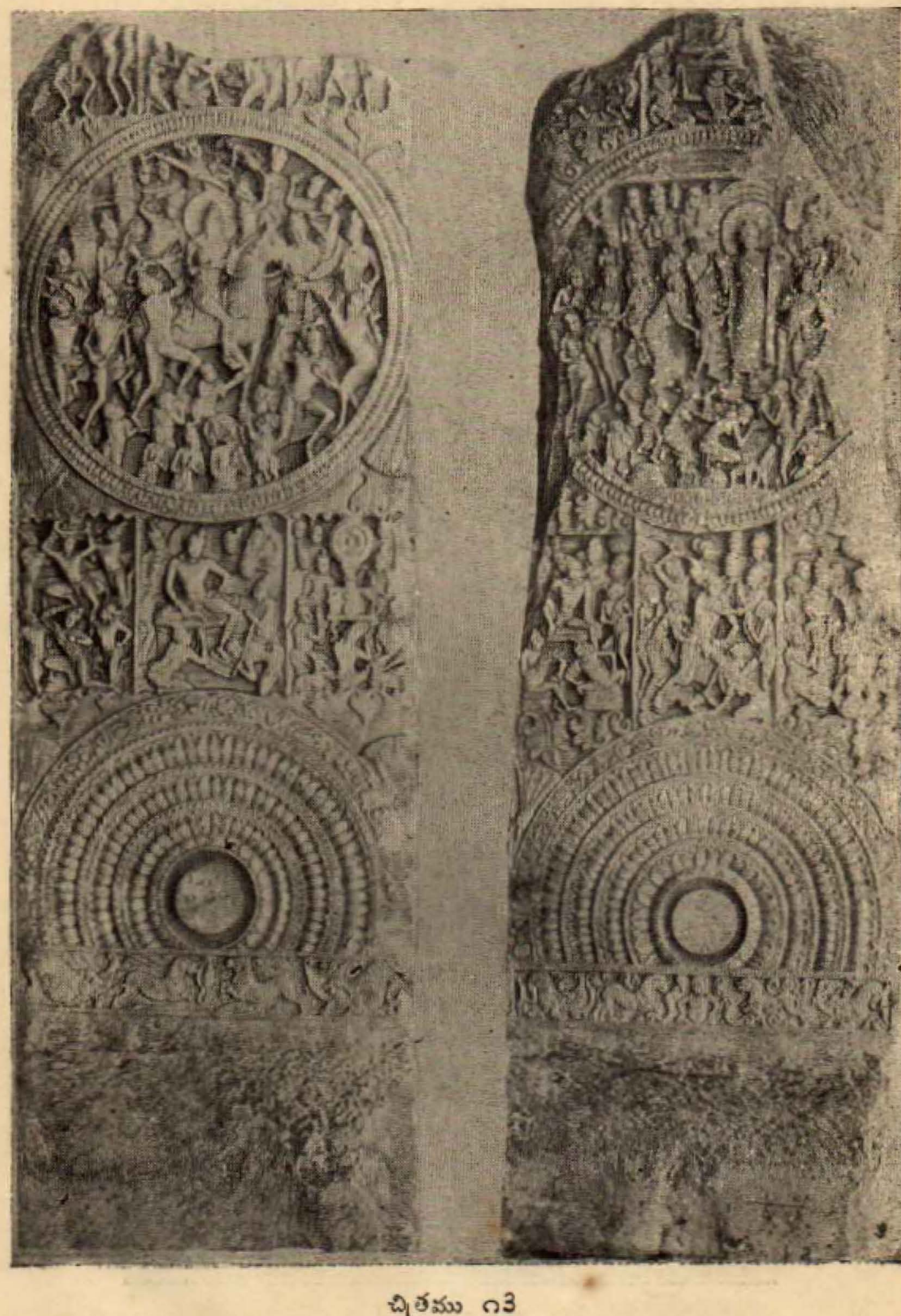
మున వాహనశేషశాయి [illegible] అక్కింతో [illegible], [illegible] చేయుచున్నారు. [illegible] శ్రీలు [illegible] గర్వించు చున్నారు. ఇదియే ఏవిధమైన చిత్రములందలి వృత్తాంతము.

[illegible] చిత్రమున [illegible] మహా[illegible] [illegible] చూచుచున్నారు. అతనికి వెనుక ప్రక్క [illegible] అతని[illegible] చూచుచున్నారు. ఈతని ప్రక్కలను, ఎదుటను ఈతని సంబంధించిన పరిజన మున్నారు. ఈతని [illegible] శ్రీలు [illegible]. ఈతని కుడిప్రక్క [illegible] చేయుచున్నారు. ఈతని [illegible], ఎడమప్రక్కను శ్రీలు [illegible] కూర్చుండి [illegible] చున్నారు. ఇంతియే మనకు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ చిత్రములందలి యితివృత్తమేమో మనకు తెలియదు.

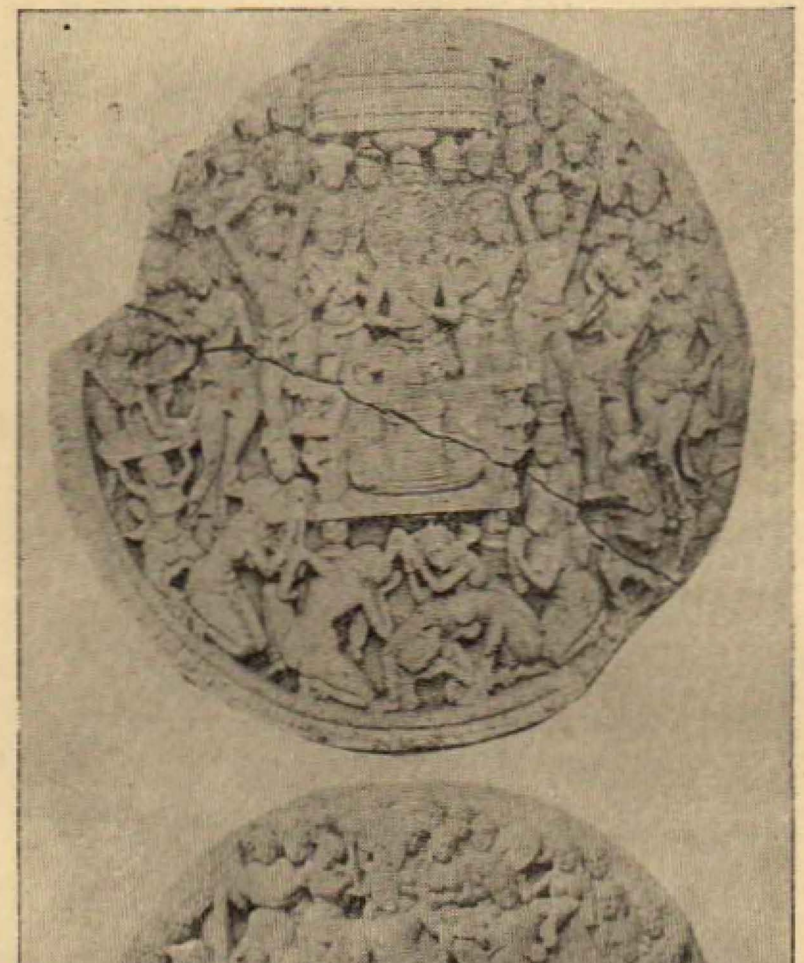
అమరావతీ స్తూపముమీద [illegible] [illegible] రాజసభలను, పట్టాభిషేక [illegible], యుద్ధ[illegible], సముద్రప్రయాణములను, [illegible], ఆకాలపు రాజుల, సాంఘిక [illegible] [illegible] చెక్కబడియున్నది. ఇందుగల ప్రతిష్ఠ[illegible], [illegible] చెక్కబడియున్నది. ప్రతిపటమునందును శిల్పకౌశల [illegible] మందుటయే గాక తీరిక లక్షీపకందుండును. ఈ చిత్రపటములు వా[illegible] హిందూదేశమునందు, ముఖ్యముగ ఆంధ్రదేశమునందు వ్యాప్తిచెందిన బౌద్ధమతస్వరూపము ప్రాక్టిక [illegible] యున్నది. ఏవిధంగా అప్పటికి జనులు [illegible] కొంచెం ప్రాచీన [illegible] [illegible] సమున్నయందే [illegible] గ్రహింపవచ్చును."[1]

ఇట్లు మనకు ఇతివృత్తములు తెలియరాని చిత్రము లెన్నియో అమరావతీస్తూపమున చిత్రింపబడి యున్నవి. వాటినన్నిటిని బాగుగ పరిశీలించి యితివృత్తములను నిర్ధారణచేసి లోకమునకు విశదీకరింపవలసియున్నది. క్రీస్తుశకము ప్రాథమిక శతాబ్దములలో బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున ప్రబలిననాడు ఆంధ్రుల యాచారవ్యవహారములను, వస్త్రములను, అభరణాదికములను, సాంఘికములైన గాథలను - వీటినన్నిటిని తెలిసికొనుటకు అమరావతీ స్తూప మాంధ్రులకు పెన్నిధివంటిది. ఆంధ్రుల ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము(Individuality)ను, ఆంధ్రుల ప్రతిభను నిర్ణయించి తెలిసికొనుటకు మనకుగల ప్రధానాధారములలో అమరావతీ స్తూప మొకటి.

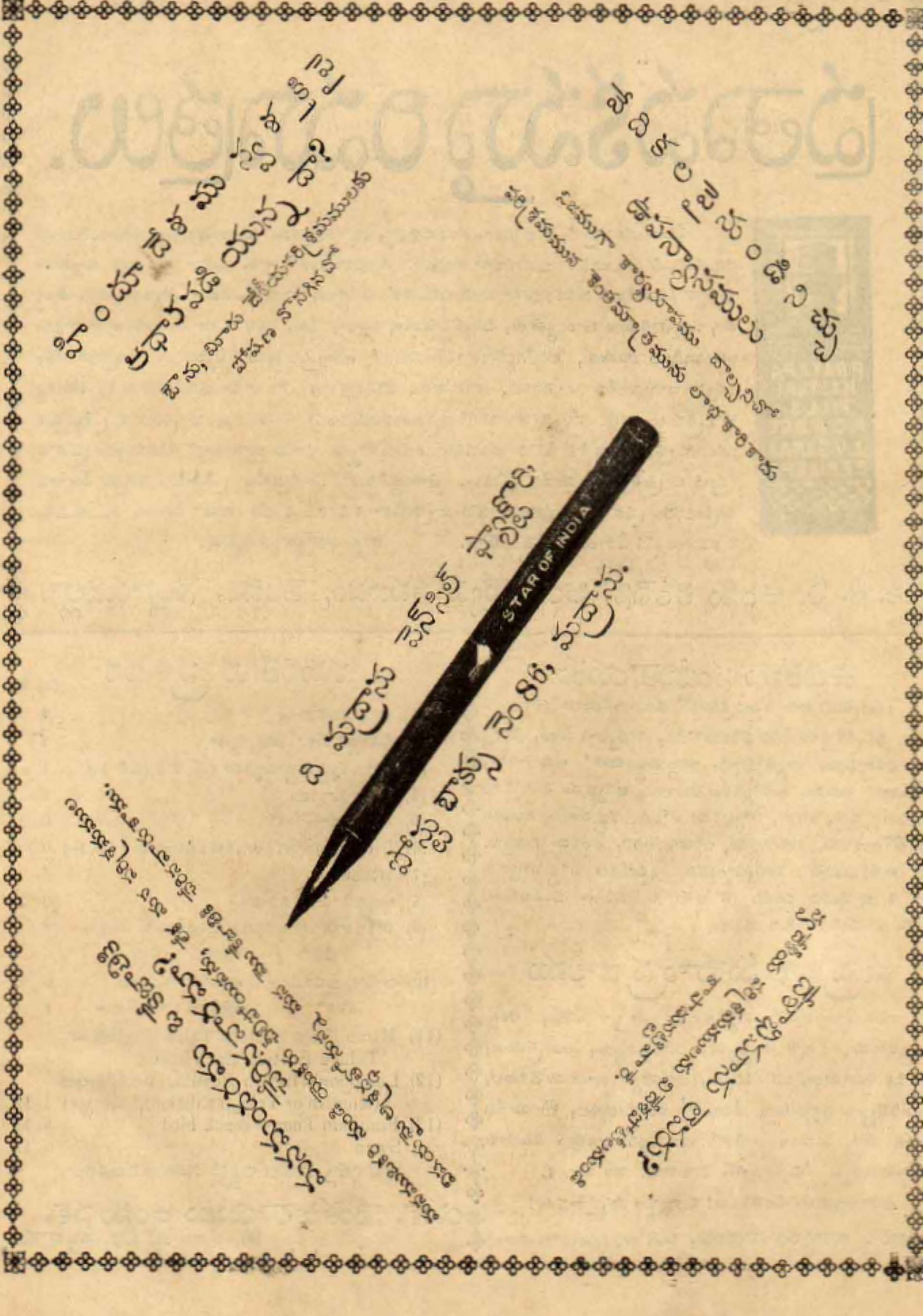
1. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౮

హిందూదేశము స్వేచ్ఛ
STAR OF INDIA
ది మద్రాస్ పెన్సిల్ ఫ్యాక్టరి
పోస్టు బాక్సు నెం 8౬, మద్రాసు.

వెల స్వల్పము! ఫల మధికము!!

ప్రతాపకస్తూరిమాత్రలు.

దీనియందు కస్తూరి, గోరోజనం, కుంకుమపుష్పం, పచ్చకర్పూరము మొదలగునవి చేర్చి తయారుచేయబడి నవి. మిక్కిలి ఘాటుగలిగి సువాసనగా నుండును. తాంబూలములో గాని, విడిగా గాని 1-2 మాత్రలను పుచ్చుకొనిన మిక్కిలి రుచికరముగా నుండుటయేగాక అజీర్ణము, వాయువు, జలుబు, జ్వరము, దగ్గు, ఉబ్బ సము, పచ్చిపాతములు మాంద్యములు, చిన్నబిడ్డలకు, కలరా, ప్లేగు, జలకోశము మొదలగు అనేకవ్యాధు లను ఖండించి బలమును, ఆరోగ్యమును కలిగించుటలో అత్యుత్తమమైనవి. బిడ్డలకు యీమాత్రలను అప్పు డప్పుడు వాడుచుండిన వాయువు, అజీర్ణము, చేరనివ్వక చక్కగా పోషించుచుండును అనేక యోగ్య తాపత్రములు గలవు. ఇప్పుడు బజారులో విక్రయింపబడుచుండు నేకరకము మాత్రలుగాక శ్రేష్ఠమైన వనుటచే ప్రతివారును వీటిని తెచ్చుకొని యుపయోగించుచున్నారు. మీరు బజారులలో కొనునప్పుడు ప్రతాప కస్తూరి మాత్రలే కావలయునని కోరుడు. వారివద్ద లేనిచో మాకే వ్రాసిన శ్రేష్ఠమైన మాత్రల సీసాలను ఈ క్రిందిధరల ప్రకారం పంపుదుము, 250 మాత్రలసీసా 1-కి 0—4—0 డజను సీసాలు, 2—8—0, 3 డజనులు (36 సీసాలు) 6—9—0 రు. పోష్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేద సమాజం, పెరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

ఉచితము సంజీవితాయతు

(మంత్రించి అద్భుతమైనక్రియతో తయారుచేయబడినది)

విచిత్రశక్తిగల దీనిని ధరించుకొనిన, గొప్పవారి దయ, కార్య సిద్ధి, ధనలాభము, వ్యాపారవృద్ధి, వ్యాయుష్ఫలములో అనుకూలము, పరీక్షలలో జయము, ఉద్యోగము చేకూరుట, అదృష్టము మొదలైనవి కలుగును. ప్లేగు, కలరా, స్ఫోటకము సోకవు. కష్టములను, గండము లను తొలగించును, ఆరోగ్యము, బలము, తెలివి, అందము నిచ్చును. ఇది అనేకులచే మెప్పుపొందినది. ప్రచురణ పోష్టుఖర్చులకై రూ॥ 1 యు పంపిన సంజీవి తాయతు ఉచితముగా పంపబడును. వి. పి. గా పంపిన 1-8-0 యగును.

ఇంద్రజాల మహేంద్రజాలము

ఈ గ్రంథములో జర్మనీగారడి, హస్తలాఘవము, ఆంగ్ల ఇంద్రజాలము, మంత్ర శాస్త్రము, ధూర్తవైద్యము, యంత్రములు, చీట్లపేక తమాషాలు, వినోదవిద్యలు, మనుష్యుని మాయముచేయుట, మామిడిచెట్టును పుట్టించుట, జీవముతో సమాధియగుట, శరీరము లేని తలచేత మాట్లాడించుట, గాలిలో మనుష్యుని నిలుపుట మొదలగు విచిత్రములున్నవి. దీనిచే మేజిక్ చేయగలరు. వెల రూ. 4.

ఉపాధ్యాయుల చింతామణి! విద్యార్థుల వరప్రసాదము!

పి. ఆర్. జనార్దనం నాయుడు, ఒంగోలు, (గుంటూరు జిల్లా.)

చదువతగిన ప్రకటన

		రు.	అ.
(1)	ఆదిభక్తవిజయము	6	0
(2)	భగవద్గీత టీకా తాత్పర్యము	2	8
(3)	రామకృష్ణకర్ణామృతము టీ॥ తా॥ ప్రతి 1-కి	1	8
(4)	భాగవతసారము	1	8
(5)	ముకుందమాల	0	12
(6)	హిందూ పురాణకథలు—శంకరవిజయము ప్రతి 1-కి	0	8
(7)	భారతకథలు	5	8
(8)	ఆంధ్రనామసంగ్రహము	0	12
(9)	శంకరనారాయణ నిఘంటు—ఇంగ్లీషుకు తెలుగు	8	0
	డిటో తెలుగుకు ఇంగ్లీషు	5	0
(10)	రామకృష్ణపరమహంస ఉపదేశవాక్యములు	0	12
	డిటో ఇంగ్లీషు పాకెట్ సైజు	1	0
(11)	Macmillan's Eastern Tales English *or* Telugu Edition Each Sort	3	9
(12)	Longman's Indian Reading Book series (English *or* Telugu Edition) Each sort	3	12
(13)	Fountain Pens—Black bird	3	12
	Swan	6	12

అడ్వాన్సు బంపని ఆర్డర్లు గమనించబడవు.

యస్. వేంకటరాయలు అండు సన్,
96, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

నిగళబద్ధకవి

బొమ్మరాజు జానకిరామశర్మ గారు

(ఆత్మగతము)

కో సుకవి పల్కఁగా “పడుపుఁగూడు” వరాంకితమంచు పోతరా
“కసి”యని రోయుచుఁ హితధరేశులు “గస్తురి” “రోజువచ్చెనుఁ”
విసువక యిచ్చువారుఁ జన నేఁగృతిమానుచు బొడ్డుపల్లిలోఁ
“బెసలుకిలల్” పొలాన వెదపెట్టితి నక్కట! సేద్యగాడనై.

సీ. గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్కను వోలెఁ బగులఁగొట్టితి నట్టు వడినగడ్డ
సత్కథాబీజముల్ సంతరించినయట్లు విత్తించితిని పంటవిత్తనముల
దీనారటంకాలఁ దీర్థమాడినరీతి మంచెపైనుంటి సస్యముల వానఁ
దెలుఁగురాయండిచ్చు దివ్యకస్తూరినా చేపట్టి ముడిచితి చేనిమొలవు
పూలనమ్మిన యంగడిఁ బుద్ధిలేక, కట్టె లమ్మినరీతిఁ గనకలేఖ
నిఁ వహించిన చేతనే గునపమంది, గట్లు విఱచితి చేతులు కాయఁగాయ.

మ. గరిటోనాకి ప్రతిమ్మనుం కెఱదితిఁ గాకేమి పూనాఁడు భూ
వరులే న్నాడు దరిద్రదేవతను గూల్పన్ జాలకేపోయి శ్రీ
ధరణి న్నమ్మిన “కృష్ణవేణి” కృప యింతేఁ జూపి సర్వస్వముఁ
హరియించెఁ దురదృష్టునిఁ ధనికుఁ జేయఁ శక్యమే యేరికిఁ!

సీ. “ప్రాప్తమా లేశమే పదివే”లనుచు నమ్మి పోతరాజున కిది పోలెగాక
“అకటకటా నిను నమ్మ భారతి” యన్న పోతరాజున కిది పోలె గాక
“నమ్మెట్రవేటుల” నమ్మతింపని మేటి పోతరాజున కిది పోలుఁగాక
“పడుపుగూడు” భుజింపఁ బాలుపడని శుచి పోతరాజున కిది పోలుగాక
గీ. లేకి ధనికుల సభలలో లేచి స్వర్ణ-కింకిణులు మ్రోయఁ గృతికన్యఁ గొంకులేక
మొలమి నర్తింపఁ జేసిన ఖలమతికిని - సాధుకర్షకత విధికి సమ్మతంబె?

శా. లేరా! ముందునుఁ గల్గరా! కృతుల నీలీలన్ ధరాపాలురన్
బేరుంజేర్చి నుతించు సత్కవులుగానీ యొక్క పాత్రమ్ము నేన్
శ్రీరామాంకితమో! శివాంకితమునో చేయంగ వాంఛింతు ర
య్యారే! నే నటువంటి భాగ్యమునకైనా! నోచనైతిన్ గదా!

గీ. మహిపతులు మంత్రిజనులుఁ గోమట్లు శూద్రు-లౌర? వీరని వారని యనఁగ నేల?
“వీథి”నంగడియందున పెట్టి మెల్ల-వారి కమ్మితి పద్యముల్ పాపమనక.

గీ. ఏడునూరుల టంకమ్ము లిచ్చువఱకుఁ-గదలనీయఁడు కంసాలి కరణ మిపుడు
ఆకలికి నోర్వవలెనో! ఘోరావమాన-వహ్ని తాపము నోర్వంగవలెనో, అకట!

మ. గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై గ్రామంబు గ్రామంబు బ
ల్పమునుం గాలికి కట్టి తిర్గితిని తద్గ్రామంబులన్ జారిణీ
రమణీవర్ణన, లోభివర్ణనము నైరాశ్యంబునన్ గూర్చి ప
ద్యములం బాడితిఁగాని వేలుపులు లేరా? పద్య మీఁగూడదా?

గీ. నేలనాలుఁగుచెఱఁగుల నేలినట్టి - పృథ్వీపతులకుఁ జేతిజంబీరమైన
నే నిపుఁడు చేతు లిఱికించి నిగళమందు - కాపుఁ గరణాల సభలోనఁ గట్టుపడితి.

సీ. వీరభద్రారెడ్డి విద్వాంసుఁడగు నేమి! యాంధ్రనైషధకర్త యైన నేమి?
కవిరాజ బిరుదంబుఁ గల్గియుండిన నేమి? సార్వభౌమాభిఖ్య చాలి యేమి?
విన్నవమంత్రికి విందనయిన నేమి భాస్కరుమైత్రిచేఁ బఱఁగ నేమి?
మైలారువిభుని ప్రేమముఁ జూఱఁగొన నేమి? డిండిమభట్టు గెల్చియును నేమి?
గీ. కాపుఁగరణాలఁ బాదరతులను లేచు - రచ్చమిట్టలదుమ్ములో వచ్చువారు
పోవువారును నూఱడింపులను సేయ-బండకొయ్యనుఁ గౌగిటఁ బట్టవలసె.

శా. తల్లీ! శారద! నీకు నావలన మత్కావ్యప్రపంచమ్మునం
దెల్లన్ సుంతయు మేలుకల్గద! రసంతేన్ నీదు పుత్రాళికే
యుల్లాసంబును గల్గలేద! కలదే నీవేళ తద్భాగ్య సం
పల్లాభంబున నేను ముక్తిపదముం బ్రాపింపఁగాఁ జేయవే!

గీ. ప్రభులకీర్తినిఁ దెల్పి నాప్రతిభఁ జూపి-ధరణి నాకావ్య మాచంద్రతారకముగ
నుండునే నింక, నాకు లేకున్న దేమి!-యేను మృతజీవుఁడనె యాంధ్ర(?)విషయమందు.

గీ. శారదోపాసనారసాస్వాదసిద్ధు-లందునే నొకఁడను ప్రళయమునసైన
అభవుఁడ విముక్తమునువలె హరికీర్తి-లోకసుక్షేత్రమునను వెల్గుదును నేను.

మ. కలికోపాహరణంబుఁగా వలుని యాఖ్యానంబు వర్ణించితిన్
విలసత్సూక్తుల కాశిఖండమునకున్ విజ్ఞాలి మెప్పించితిన్
పలుకన్ నేర్చితి చక్రవర్తులను శైవక్షేత్రసంపత్తినిన్
బలుకుం దోడయి వాణి రా దిరిగితిన్ భాషాప్రపంచమ్మునన్

మ. కనియుం బెంచియుఁ బెద్దఁజేసి చనిరేకా నన్నయాదుల్ మహా
ఘను లావేళను దిక్కులేని నిను వేడ్కం జేరఁగాడిసి పా

వన రీతుల్ గను లుల్లసిల్ల నృపసంభావ్యస్థితిం గూర్చినా
వని విశ్వాసమెయున్న నీకు దయరాదా! నాపయిన్ భారతీ!

'ఆంధ్రవాణి'

గీ. తనయ! నీసేవ నేనింత దాసనైతి-ఖండఖండాంతరములఁ బేర్గాంచినాను
పరమ పుణ్యుఁడ వీవు నీ భవ్యకీర్తి - శాశ్వతము శాశ్వతమ్మును శాశ్వతమ్ము.

గీ. సకల కర్ణాటరాజులు మకుటరత్న-కాంతి నీపదములకెపఁ గాన్క పెట్టి
రదియు నాకుఁ బ్రతిష్ఠగ నాత్మఁదలతు-అపగతవిభేదనై "త్వమేవాహ" మనుచు.

ఉ. పంకజగర్భదేవు తలవాకిట నెన్నిదినాలు నేను ని
శ్శంకముగాఁ జరింతునో లసద్గతి నంతటిదాక నీవు మ
త్కింకరభావమొప్ప నవకీర్తికిరీటముతోఁ బునర్ణవ
స్సంకటముల్ దొలంగగఁ బ్రచారముసేయుము భావవీథులన్.

క. అన్నన్న? నీకు భవనము క - దున్నదె? నీ చేతిభిత్తి యుర్వినిఁ గల "పి
డ్డన్న" మొదలుకొని గల దద్దన్న కవులవలనఁ బ్రస్తుతం బాంధ్రమునన్.

శా. నీసంబైనను నీదుచేయి దగులన్ శృంగారభూషానము
ల్లాసాపాదకహా సువర్ణమగుచున్ లాలిత్యముంగాంచఁ బె
ల్లాసం బొందియుఁ బక్వతోహరులునై యాంధ్రావనిన్ సత్కవుల్
నీసంబైనను సంగ్రహింప కిటులన్ నీకంగలారో! కవీ?

(అని యదృశ్య యగును.)

ఈశ్వరా!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఇంచుక యాయువద్ది హరియింప జరాయుజజాలనొక్కచో
మించి యతింపుచుండు నటు మిత్తి గుటుక్కున గుక్క వేయగా
బొంచియు నుండు వెంట నిది బుద్ధి నెఱింగియు బామరుండు ని
శ్చంచలవృత్తి నీయెడల సల్పడు భక్తి నిసీ! మహేశ్వరా!

మంచితనంబు ధూర్తమతి బట్టుటకున్ కెడుదారినుండి మ
ళ్లించుట కెట్లు చాలునో హరీ హరి! యెన్నడు దొంగవాకిటన్

మంచము వేయు మందురు క్రమంబునఁ బెద్దలు సుద్దు లందుకుఁ
గొంచెడివారి కేమిగతి గూర్చినవాఁడ వహో! మహేశ్వరా!

చంచల మీ సమస్తము ససారము సంసరణం బటంచు గు
ప్పించు విరాగవాక్యముల వేయివిధంబుల మాత్మహాత్యకే
గొంచను పైడి గూడ గను గొంచెము పీ ల్గనుపెంచినఁ ద్రుణ
భ్యంచితరూప మట్టి ఘనవంచకు బారికి దప్పి యెల్లొ వ
ర్తించు వివేకి దారి గణుతింపగఁబోల దటో మహేశ్వరా!

సంచులకొద్ది విత్తమును జాతురిమై గడియింపనీ, మహా
వంచకబుద్ధి భూములఁ ససారముగా గొని యాక్రమింపనీ,
క్రించుల గూడి సంఘమును గ్రిందును మీదును జేయనీ, నుతుల్
గాంచి రహింపనీ, దొరలె గౌరవనీయు డటంచు మ్రొక్కనీ,
ఇంచుక లేక నీకరుణ యెట్లు తరించునయా, మహేశ్వరా

పంచి భుజించు టే సుజనపద్ధతి కొంచియుమైన; దవ్వ యో
జించి యొనర్చినట్టిదియె చిక్కని చక్కని కార్య; మెందు లా
లించి యొసంగునట్టిదియె యింపవు బోనము; నీదులీల వ
ర్ణించెడి జాలె కైత; యిది నిత్యము సత్యమురా, మహేశ్వరా!

శ్రుతి లేని

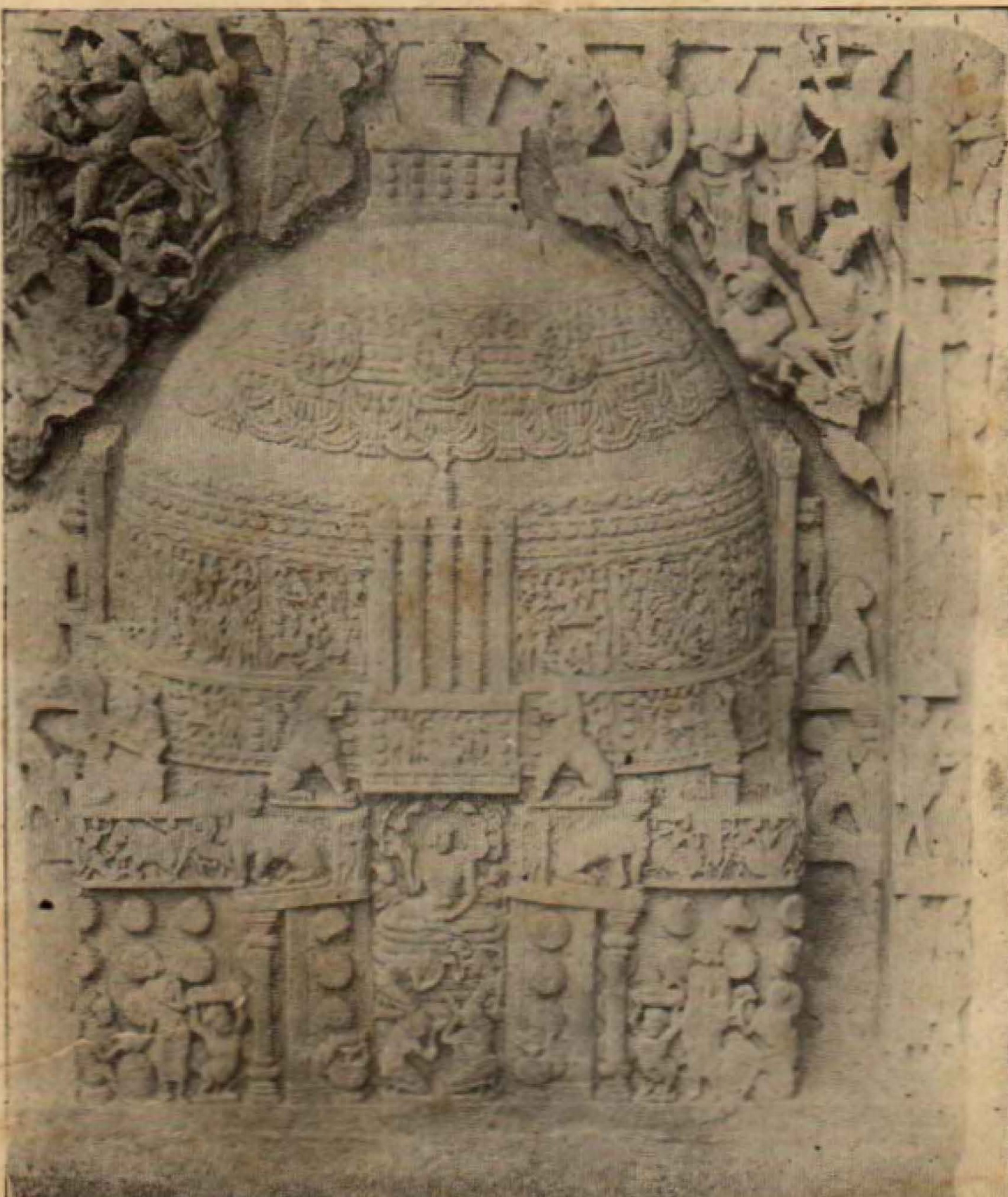
అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

పాడకే నారాణి
పాడకే పాట,
పాటమాధుర్యాల ప్రాణాలు మరిగెనే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

రాగ మాలాపించి
వాగులా ప్రవహించి,
సుడితిరుగు గీతాల సురిగిపోనీయకే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

కరవీర కోరకాల్
కదలి నీ పెదవులే
ప్రణయపద మంత్రాల బంధించె జీవనమ
పాడకే నారాణి పాడకే పాట

శ్రుతిలేని నాహృదికి
చతురగీతం బేల?
గతిరాని పాదాల కతుల నర్తనమేటి?
పాడకే నారాణి పాడకే పాట

చిత్రము ౧౫

చిత్రము ౧౬